SVENSKT LITERATUR-LEXIKON

AF **D:R BERNHARD MEIJER.** ------------ STOCKHOLM JOS. SELIGMANN & C:IS FÖRLAG.

STOCKHOLM ISAAC MARCUS’ BOKTR.-AKTIEBOLAG 1886.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken, som tillhör University of Minnesota Libraries, har scannats av Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i november 2014 av Bert H.

Bilderna är inte de bästa och några sidor är delvis oläsliga. Det vore bra om vi kunde komplettera med bättre bilder.

Undertecknads afsigt med detta lexikon var ursprungligen att lämna endast biografisk-bibliografiska artiklar om våra literära personligheter, således att göra arbetet till ett svenskt *författar-lexikon*, om ock i mindre skala, och öfverenskommelsen med förläggarna grundade sig härpå. Meningen var ursprungligen ock att upptaga endast sådåna författare, som redan fått ett rum i literatur-historien, och sådana ännu lefvande skriftställare, hvilkas plats i vår literaturs historia var en gifven sak. Under utarbetningen trängde sig likväl ofta den tanken fram, att arbetet såsom en för allmänheten afsedd uppslagsbok i väsentlig mån skulle vinna på att äfven yngre och mindre betydande författare medtoges, och ganska snart insåg jag att just vår allra yngsta literatur borde göras till hufvudsak, om lexikonet skulle fä en större spridning. Snart väcktes ock min tanke derpå, att arbetets värde i betydlig mån skulle ökas, om upplysningar lämnades äfven om pseudonymer och signaturer, om våra vittra sällskap, om våra märkligare tidningar, om större samlingsverk, om de personer, som företrädesvis gjorts till föremål for poetisk behandling, och åtskilligt annat, som tillhör literaturens fält. Det var likväl ej lätt att besluta sig för denna mera omfattande plan. Lexikonet, hvars storlek ursprungligen var bestämd till högst 25 tryckark, skulle naturligtvis med denna förändring i planen svälla ut betydligt, och det arbete, som kräfdes för åstadkommande af de antydda upplysningarna, skulle ju ökas mycket — en sak, som mina omständigheter ej tilläto mig att lämna helt och hållet ur räkningen. Först när tryckningen skulle börja, kunde jag derför öfvervinna min tvekan och välja den mera omfattande planen.

Det säger sig sjalf att denna mera omfattande plan, om arbetets från böljan bestämda storlek ej finge öfverskridas, tvang mig att i viss mån göra inskränkningar i fråga om de biografier, som ursprungligen varit ämnade att fylla hela boken. För det första sökte jag knappa in på artiklarna om literaturens mera framstående representanter och bemödade mig i stället att så ofta som möjligt hänvisa till skrifter, i hvilka dessa personers lif och verksamhet utförligare skildrats. För det andra uteslöt jag mindre betydande författare från förgångna tidehvarf, då ju deras namn ej numera torde uppmärksammas af den allmänhet, för hvilken lexikonet egentligen är afsedt. För det tredje uteslöt jag alla författare af akademiska program och disputationer, så vida ej någon särskild anledning föranledde till undantag. I fråga om de tillägg, som den mera omfattande planen tvang mig att göfra, ansåg jag det omöjligt att framträda med anspråk på fullständighet. Signaturerna, blefvo helt och hållet uteslutna, pseudonymer upptogos endast för så vidt de förekommit på boktitlar eller i tidskrifter och tidningar användts af mera bekanta författare, vittra och lärda sällskap upptogos så fullständigt som möjligt, men upplysningar om samlingsverken utelämnades, hvaremot uppgifter om tidningar och tidskrifter infördes så långt utrymmet medgaf.

Rörande poetiskt behandlade personligheter medtog jag endast så mycket, som jag under arbetet antecknat mig till minnes, i den förhoppning att de lämnade upplysningarna möjligen kunde vara till gagn för en eller annan, men väl vetande att ej ens tillnärmelsevis någon fullständighet kunde åstadkommas.

På samma gång som jag sålunda försökte tillfredsställa en större allmänhets behof, bemödade jag mig ock att i fråga om uppgifter och hänvisningar göra arbetet användbart äfven för män af facket. Degranskningar, för hvilka de redan utkomna häftena varit föremål, antyda ock att dessa bemödanden blifvit erkända, ja en eller annan granskare har hedrat arbetet med att bedöma detsamma efter vida högre anspråk än jag själf åsyftat. Mot planen har från något håll anmärkts att åtskilliga äldre författare utelämnats, från annat håll att bland våra publicistiska förmågor en eller annan förbigåtts, som varit mera förtjent att medtagas än vissa obetydliga vitterhetsidkare. Den första anmärkningen torde vara besvarad i det föregående, och hvad den andra vidkommer, så tillät planen ej att medtaga andra publicister än dem, som stått i spetsen för märkligare tidningar. För öfrigt ha nästan alla de anmärkningar, som enskildt eller offentligen gjorts, rört detaljer, de flesta af den beskaffenhet, att de kunnat undvikas med en noggrannare läsning af korrekturet. Omständigheter, som ej torde intressera den stora allmänheten, ha tyvärr särskildt i de första häftena vållat åtskilliga smärre fel, som med ett noggrannare läst korrektur kunnat undgås. Dessa fel, så vidt de hittills uppmärksammats af undertecknad, ha blifvit rättade i slutet af boken, hvarjämte en mängd tillägg blifvit gjorda.

I det jag afslutar denna antydan om arbetets plan och anspråk, är det mig en kär pligt att offentligen erkänna mina förbindelser till åtskilliga personer, som varit mig behjälpliga. Utom e. o. biblioteksamanuensen *Victorin*, som i korrektur genomsett åtskilliga ark och dessutom stått till tjenst med några vigtiga upplysningar, ber jag särskildt att få nämna kamrer *K. F. Verner*, som med stort intresse och mycken tidsuppoffring stått mig bi från början till slutet. Herr Verner, som är en af våra nu lefvande förnämste kännare af svensk literatur, har antingen i manuskript eller korrektur granskat de flesta artiklarna, kontrollerat uppgifterna, särskildt i fråga om årtal och boktitlar, samt för öfrigt lämnat en mängd upplysningar, som varit af stort värde. Anmärkas bör dock, att åtskilliga artiklar (särskildt en större del af bokstafven L), på grund af en eller annan omständighet, ej kommit att af honom genomses, hvadan han naturligtvis ej i minsta mån kan bära ansvaret för arbetets felaktigheter, allra minst de som bero på förbiseende i korrektur eller på bristfälligheter i planen. Nämnas må till slut, att skalden Lidners biografi i sin helhet är författad af honom.

Hvad angår de tillägg och rättelser, som förekomma i slutet af arbetet, så ha många bland dem föranledts af anmärkningar, som enskildt eller offentligen gjorts bl. a. af biblioteksamanuensen *Renvall* i Helsingfors, docenten *Schück* i Upsala och bibliotekarien *Varburg* i Göteborg, hvarför jag härmed offentligen erkänner min förbindelse äfven till dem.

Åtskilliga brister i detta lexikon torde kunna ursäktas, om man betänker, dels att arbetet är det första svenska i sitt slag, dels att nästan hvarje rad innehåller faktiska uppgifter, bland hvilka några varit särdeles svåra att anskaffa eller kontrollera. Äfven den omständigheten, att utrymmet varit så starkt begränsadt har naturligtvis i sin mån verkat ogynsamt. Af fruktan att arbetet skulle svälla för mycket ut, har jag stundom ansett mig böra stryka en eller annan uppgift, en eller annan biografi, hvars utelämnande nu kanske kan tydas som en bristfällighet i plan.

Stockholm i november 1886.

Författaren. **Abelin,** *Hjalmar August*, läkare, f. 1817, blef 1856 öfverläkare vid Stockholms allmänna barnhus och 1858 tillika professor vid Karolinska institutet samt tog 1883 afsked från bägge dessa befattningar. 1866 valdes han till ledamot af vetenskapsakademien. A. har bl. a. utgifvit en förtjenstfull skrift *Om vården af barn under de första lefnadsåren* (1874, 2:dra uppl. 1878; en folkupplaga utgafs 1879 under titeln *Råd och anvisningar vid vården af späda barn).*

Abrahamson, *Peter*, rättslärd, f. 1668, d. 1741 som f. d. häradshöfding i Upland, utgaf *Lands- och stadslagen* (1702) samt *Landslagen, med anmärkningar* (1726), hvilka arbeten, som förskaffade honom ett stort anseende, ännu ega värde. Han adlades 1727.

Abrahamus Angerma'nnus. Se *Andreæ.*

Acharius, pseudonym för *F. V. Scholander.* Se vidare nedan!

Acharius, *Erik*, botaniker, Linnés läijunge, f. 1757, d. 1819 som professor och föreståndare för kurhuset i Vadstena, skaffade sig ett stort rykte genom sina utmärkta arbeten om lafvarna, med afseende på hvilka han uppgjorde en ny klassindelning. De vigtigaste af hans skrifter äro: *Lichenographiæ suecieæ prodromus* (1798), *Methodus lichenum* (1803), *Lichenographia universalis* (1810) och *Synopsis lichenum* (1814). Led. af vet. akad. 1796.

Achrelius, *Daniel*, poet, fysiker, f. 1644, d. 1692 som professor i vältalighet i Åbo, utgaf en mängd skrifter. Bland hans poetiska arbeten (hvilka utgåfvos af Hanselli 1873) märkas *Moralia, eller korta Reglor*, och *Propheten Daniels Vthläggning öfver Kon. Nebucadnezars Dröm* m. m. ("i svensk vers de vnga til tjenst affsatt"), hvilka redan genom titlarna röja sin poetiska halt. Hans fysikaliska arbete *Contemplationes mundi*, hvars utgifvande motarbetades af författarens ämbetsbröder, bidrog i väsentlig mån att förskaffa naturvetenskaperna insteg i Finland.

Acre'l, *Olof af*, kirurg, f. 1717, d. 1806 som f. d. general-direktör öfver sjukskötseln vid alla lasarett i riket, utgaf tvänne arbeten, *Om friska sårs egenskaper* (1745) och *Kirurgiska händelser* m. m. (1759), hvilka förskaffade honom stort anseende äfven i utlandet. Han var en mycket skicklig kirurg. På uppdrag af vetenskaps-akademien, till hvars ledamot han kallades 1746, uppgjorde han förslag till inrättandet af det sjukhus, som 1752 öppnades i Stockholm under namnet serafimer-ordens lasarett.

Acrelius, *Israel*, lärd, f. 1714, d. 1800 som teologie doktor och kontraktsprost i Vesterås stift, var under åtskilliga år prost öfver de svenska församlingarna i Amerika och sammanskref efter sin återkomst en lärd och ännu läsvärd *Beskrifning om de svenska församlingars förra ochnärvarande tillstånd, uti det så kallade Nya Sverige, sedan Nya Nederland, men nu för tiden Pensylvanien, samt näst liggande orter* m. m. (1759). För öfrigt författade han några tal, predikningar och tidnings-uppsatser.

Adelcrantz (förut Tömqvist), Jö-ran Josuee, arkitekt, f. 1668, d. 1739 som f. d. slotts- och stads-arkitekt i Stockholm, gjorde sig bekant såsom dramatisk författare och öfversatte bl. a. Racines Esther (tr. 1871 i 25 ex.). 1686—91 tillhörde han det

svenska teatersällskap, som uppträdde på teatern Lejonkulan i Stockholm.

Adlerbeth. 1. Gudmund Jöran A., friherre, dramaturg, öfversättare, föddes i Jönköping 1751, blef 1768 student i Upsala och kom 1771 till Stockholm, der han ingick i krigs-expeditionen. Genom skalden Gyllenborgs medverkan drogs han mycket snart in i Gustaf III:s förtroliga umgängeskrets, ledsagade konungen ofta på resor (bl. a. på den italienska resan 1783) samt erhöll en snabb befordran, så att han 1778 blef riks-antiqvarie, s. å. tillika konungens handsekreterare och 1787 kansliråd. 1786 kallades han till en af de förste ledamöterna i svenska akademien, och s. å. blef han jämväl medlem af vitterhets-akademien, hvars sekreterare han var 1786—93. År 1788 valdes han till ledamot af vetenskapsakademien. Hans literära betydelse grundar sig dels på hans text till operan Cora och Alonzo, som uppfördes vid kungl. teaterns invigning 1782; dels på hans ypperliga metriska öfversätt-ningar af de romerske skalderna Vir-gilius, Horatius och Ovidius, h vilka ölversättningar ega ett klassiskt värde; dels på hans fria försvenskning af Öjvind Skaldaspillers sång öfver konung Håkon, hvarmed han faste uppmärksamheten på den fornuor-diska skaldekonsten; och dels på hans Historiska anteckningar (I—III, utg.

1856—57, efter en på Trolle-Ljungby förvarad handskrift), i hvilka hans fosterländska sinnelag och själfstän-diga karaktär på flere ställen gifva, sig till känna. Dessutom offentliggjorde A. ett skådespel, Ingiald III-råda, några öfversättningar af franska tragedier (Voltaires "Oedipe *, Ra-cines "Iphigénie en Aulide"), en sammandragen bearbetning af Tassos berömdaste dikt samt dessutom åminnelsetal (öfver A. J. von Höpken, K.

G. Nordin, K. A. Ehrensvärd m. fl.),, vetenskapliga uppsatser m. m. I sitt företal till Afoeiden lämnade han den första säkra framställningen af grunderna för den svenska metriken. 1818 utkom 3:dje uppl. af hans poetiska verk. Under riksdagarna 1789 och 1809 spelade A. en mycket stor roll, och om tillkomsten af det sist-nämda år upprättade fria statsskicket egde han stor förtjenst. Från 1809 till 1815 var han medlem af statsrådet. Död på Ramsjöholm 1818. Se en af

H. Järta författad minnesteckning.

2. Jakob A., den förres son, friherre, fornforskare, f. 1785, d. 1844 som förste expeditions-sekreterare i ecklesiastik-expeditionen, var den egentlige stiftaren af götiska förbundet och den ledande mannen i detta för vår literaturs utveckling så betydelsefulla samfund. Under signaturen — R — (ej R —, som betecknade Rääf) skref han åtskilliga uppsatser i förbundets tidskrift Iduna,, hvarjämte han utgaf några öfversättningar från danskan. För den svenska fornforskningen uträttade han mycket godt genom denna verksamhet. Arb. led. af vitt. akad. 1818. Jfr Götiska Förbundet.

Adlerfelt, Gustaf, häfdatecknare, f. 1671, d. i slaget vid Poltava 1709, som kammarherre hos Karl XII, författade följande, för stor noggrannhet utmärkta arbeten: Equites, seu de ordinibus equestribns disqu. (1696* iJÖsynt), Wahrhaffter entumrf der hieges thaten Carls des 12 (1707, efter I# af hans hustru gjord t sammantog), Histoire miUtaire de Charles XII, rot de Suede, depuis Van 1700 jusqn’ a la bataille de Fultova en 1709 (4 del., 1740) m. m.

Adler Sa’lyius9 Johan, friherre, talare, historiker, f. 1590, d. 1652 som riksråd, var en af Överges ypperste diplomater samt utmärkte sig företrädesvis som svensk legat i Tyskland under senare hälften af trettioåriga kriget. Han författade åtskilliga bref, tal och statshandlingar m. m., hvilka tillhöra det bästa, som hans samtid frambragte på prosans område: Or atio de eloqventia ejusque dignitate et prcestantia (1613), Scia-grapkia universi juris feudatis m. m, (1620), Caussce ob quas ... Gustavus Adolphus. .. coaetU8 est cum exercitu in Germaniam movere (1630), JEpi-slola ad amicum de tractibus pacis data Mamburgi 1642, Epistolce varice m. m. Han ansågs äfven som författare till boken Epitome remm germanicarum.

Adlersparre. 1. Georg A.,gref-ve, historiker, föddes i Jämtland 1760. Han blef som ryttmästare fången under ryska kriget 1788—90, tog 1793 afsked från krigstj ensten och sysslade derefter länge med literår verksamhet. Vid utbrottet af 1808 års krig, då han ånyo trädde i tjenstgöring, blef han brigadchef vid den s. k. vestra armén, som opererade på norska gränsen, men redan

3. å. tog han för andra gången afsked. I mars 1809. satte» han sig icke dess mindre i spetsen för den värmländska fördelningen af nämda här och spelade sedan en högst vigtig roll vid genomförandet af sist-nåmda års revolution. Efter regementsförändringen var han en kortare tid statsråd samtutnämdes 1810 tQl landshöfding i Skaraborgs län och 1812 deijämte till general-major,

men tog 1824 afsked från det offentliga lifvet. Död 1835 i närheten af Kristinehamn. Sin författare-verk-samhet böljade A. som poet, med det af sällskapet Utile dulci 1782 prisbelönta skaldestycket Be tvä naturerna. Men om hans skaldetörmåga ej var af någon större betydenhet, var han så mycket utmärktare genom sina prosaiska skrifter, hvilkas klara, kraftfulla och träffande stil gjorde honom till en af vårt lands klassiske författare. 1797—1801 ut-gaf han den förträffliga tidskriften Läsning i blandade ämnen (1795—96 föregången af hans Läsning for landt-män), hvarmed han kraftigt bidrog till krossandet af gamla fördomar och utbredandet af de idéer, som efter hand framkallade statshvälfningen. Bland hans skrifter märkas för öfrigt: Lef-vemesbeskrifningar öfver namnkunnige statsmän (1793—95), Krigssamlingar (1794—98), Strödda anmärkningarom boken Tessin och Tessiniana (1820, samt en följdskrift 1821) och Handlingar rörande Sverges äldre, nyare och nyaste historia (9 band, 1830— 33), hvilka föranledde en literär polemik och 1831 ådrogo honom böter för brott emot tryckfriheten. Led. af vet. akad. 1802. Jfr skrift af O. Sjögren.

2. Karl August A. (pseud. Al-bano), den förres son, grefve, skald, historiker, f. 1810, d. 1862 som kammarherre, utgaf: Ungdomsdikter (1830), Hugo, en romantisk dikt (1840), Smärre samlade dikter (I, 1841), Skizzer och

reseminnen (1844), 1809 ars revolution och dess män (1849), 1809 och 1810 (1850, uteifna med nytt omslag under titeln Historiska tidstajlor ur Sverges nyare historia, 5 delar), samt Anteckningar om bortgångne samtida (1859—62, innehållande uppsatser om Tegnér, Geijer, Agardh, A. Ehrengra-nat, Wickenberg, Wahlbom, Hjortsberg, Oskar I, E. von Yegesack, K.af Forssell, S. Norling, Braun, B. von Plåten, J. A. Sandels, T. Petré och E. Boberg). 1839—40 utgafhan Läsning i blandade ämnen (ny serie). Som poet utmärkte sig A. mera genom ett klingande språk än genom verklig poetisk begåfning, ehuru han vid fem tillfällen prisbelönades af svenska akademien. Som prosatör, isynnerhet som minnestecknare, var han deremot ganska framstående. Jfr A. Blanches “minnesbilder“.

3. Karin Soji A. (född Lejonhuf-vtid), den förres kusins hustru, f. 1823, blef 1869 gift med kommendören Axel A., hvilken afled 1879. Hon ufcgaf forst en mängd öfversättningar af engelska och amerikanska romaner samt grundade 1859 (i förening med fru B,. Olivecrona) den ännu bestående, för qvinnans förädling af-sedda Tidskrift för hemmet, hvari hon under pseudonymerna S. L—d och Esselde skrifvit åtskilliga särdeles förtjenstfulla uppsatser. 1882 utgaf hon en väl genomtänkt broschyr om Ibsens Gengangere ur etisk synpunkt.

Adre’ssen, en af Gjörvell 1775 —76 utgifven tidning.

Aftonbladet, en for den svenska prässens utveckling mycket betydelsefull daglig tidning, grundades 1830 af L. J. Hierta. Dels till följd af den häftighet, hvarmed det vid sitt framträdande angreps af de äldre tidningarna, och dels till följd af de i detsamma med kraft och värme försvarade frisinnade åsigterna rönte det snart en stor framgång, och dess tillvaro hade ej varit synnerligen lång, förr än det gjort den periodiska prässen till en verklig makt i vårt samhälle. Till den stora populariteten bidrog i väsentlig mån äfven de ständiga förföljelser, hvilka tidningen under 1830-talet hade att bekämpa från indragnings-maktens sida; 1835—38 indrogs Aftonbladet ej mindre än fjorton gånger (jfr

Hierta). De personer, som efter hvarandra stått i spetsen för denna tidnings redaktion, äro: L. J. Hierta (1830—51), K. F. Bergstedt 1852 —55), P. E. Svedbom (1855—57), Aug. Sohlman (1857—69), A. V. Dufva (1869—70), Aug. Sohlman för andra gången (1870—74), K. Ekgren (sommaren 1874), S. A. Hedin (1874—76), P. A. Gödecke (1876—79) och J. K. Spilhammar (1879—). — Aftonbladet var äfven namnet på en af svärmaren J. G. Halldin utgifven tidning (1784, jfr Halldin).

Afze, pseudonym för A. J. Afzelius.

Afzelius. 1. Adam A., botaniker, Linnés lärjunge, f. 1750, d. som e. o. professor i Upsala 1836, utgaf Egen-händiga anteckningar af Carl Linnceus om sig själf, med företal, anmärkningar och tillägg (1823), samt åtskilliga smärre naturvetenskapliga skrifter. Led. af vet. akad. 1793.

2. Ter von A., den förres broder, läkare, f. 1760, d. 1843 som kungl. maj:ts förste arkiater och f. d. professor i medicin vid Upsala högskola, utgaf ett antal akademiska disputa-tioner m. m. och var någon tid medarbetare i Silfverstolpes literatur-tid-ning. Led. af vet. akad. 1804.

3. Arvid August A., skald, historiker, f. 1785 i Vestergötland, blef 1803 student i Upsala, 1809 filos, magister, 1812 e. o. hofpredikant, 1820 ordinarie hofpredikant, 1821 kyrkoherde i Enköping och 1842 prost. Han var en bland de mest verksamme ledamöterna i götiska förbundet, hvars tidskrift, Iduna, innehåller hans öfversättning af Vö-luspd, hans allmänt kända romans Necken m. m. Sin största betydelse har A. genom den af honom och Geijer utgifna samlingen Svenska folkvisor från forntiden (I—III, 1814— 17, med åtskilliga melodier harmo-nierade af Haeffner), som i allt huf-rudsakligt är Afzelii verk (jfr It. Berg-ström). Ett arbete af liknande slag, om också ej så betydelsefullt, är den af honom ensam åstadkomna samlingen af Svenska folkdansar (harmonierade af Åhlström). Från samma period härleda sig hans öfversättningar af Hervara-saga (1811, 2:dra uppl. 1819) och Scemund den vises edda (1818). År 1830 försökte sig A. som dramatisk författare med sorgespelet Ben siste folkungen, men lyckades ej synnerligen på detta område. Bättre framgång rönte han som historie-skrifvare, genom det stora verket Svenska folkets sagohävder, eller fäderneslandets historia, sasom hon lefvat och lefver i sägner, folksånger och minnesmärken (11 delar, 1839—70), hvil-ket till folkläsning ämnade arbete på ett

intresse-väckande sätt, ehuru föga kritiskt, skildrar det svenska folkets historia till Karl XII:s död. A. ut-gaf dessutom en öfversättning af Byrons Parisina (1830), ett Af sked af svenska folkharpan, med bidrag till svenska folksångernas historia (1848), flere småskrifter (under pseud. Are Peder-8on eller Arvid Pederson) m. m. Arb. led. af vitt. akad. 1842. Död 1871.

4. Fredrik Georg A., filosof, f. 1812, sedan 1842 adjunkt vid Up-sala universitet, har i logik och psykologi utgifvit läroböcker, som ända till senaste tider begagnats i våra skolor och vid våra universitet.

5. Ivar A., den förres son, jurist, f. 1848, e. o. professor i Upsala, har utgifvit Grunddragen af rättegångs-forfarandet i tvistemål (1882) m. m.

6. Anders Johan A. (pseud. Afzé), poet, f. 1817, d. 1865 (genom själf-mord) som tullinspektor i Simrishamn, utgaf diktsamlingarna Vår-minnen (1845), Frids- och stridsbilder (1850), Småplock (1858) och Ur her-bariet (1863), i hvilka åtskilliga ganska stämningsfulla dikter förekomma.

Agani’pplska sällskapet, vittert sällskap, som i november 1839 stiftades i Stockholm af K. F. Dahlgren och fortlefde obestämd tid.

Agardh* 1. Karl Adolf A., naturforskare, statsekonom, föddes i Bå-stad 1785, blef 1799 student i Lund, 1805 filos, magister, 1807 docent i matematik, 1810 adjunkt i botanik och ekonomi, 1812 professor i samma ämnen, 1816 kyrkoherde i S:t Peters kloster utanför nämda stad och 1834 biskop i Karlstad, der han dog 1859. Såsom naturforskare blef han reformerande inom en del af botaniken, nämligen algernas afdelning, genom sina på latin författade skrifter om denna växtgrupp: Alg arum decas

(1812—15), Synopsis algarum Scan-dinaviee (1817), Species algarum (1820 —22), Systema algarum (1824) m. fl. Börande frågan om en naturlig anordning af växtformerna i allmänhet uppträdde han likaledes banbrytande, genom sina Aphorismi botanici (1817— 26) och Classes plantarum (1825), och äfven med afseende på växternas anatomi och fysiologi framkastade han en mängd snillrika hypoteser, bl. a. i sin på både svenska och tyska ut-gifha lärobok i botanik (1830—32). Såsom statsekonom, i hvilken egenskap han från 1817 hade tillfälle att utbilda sig genom sitt riksdagsfullmäk-tigskap, författade A. en Granskning af statsekonomiens grundläror (1829) samt en mängd tidnings-artiklar, som i likhet med allt hvad han skref utmärkte sig genom tanke-rikedom och ett hänförande framställningssätt. Ut-nämd till biskop, satte han sig raskt och grundligt in i de teologiska vetenskaperna samt utgaf derefter några förträffliga teologiska arbeten: Om förhållandet emellan Jobs bok och judendomens anda (1841), Om de heliga evangeliernas uppkomst och sanning (1842), Paseyismen (1843) m. fl. Då han redan var mycket till åren,böljade han utgifyandet af sitt stora statsekonomiska verk Försök till en statsekonomisk statistik öfver Sverge (1852—63, i förening med K. E. Ljungberg), hvari hans fosterlandskärlek nästan på hvaije sida ger sig ett lifligt eller glödande uttryck. Hans Samlade skrifter af theologiskt och religiöst innehall utkommo 1855—60, Samlade skrifter af blandadt innehåll 1863. En af de aderton i svenska akademien 1831. Led. af vet. akad. 1817. Se skrifter af K. A. Adlersparre, J. E. Areschoug, A. Blanche, F. F. Carlson, M. J. Crusenstolpe m. fl.

2. Jakob Georg A., den förres son, botaniker, f. 1813, blef 1854 professor i botanik i Lund, från hvilken befattning han 1878 fick afsked med pension, och har från 1849 varit ledamot af vetenskaps-akademien. Han har utgifvit åtskilliga förträffliga arbeten, bl. a. Speeies genera et ordines algarum (1848—63), som utgör en systematiskt ordnad beskrifning på algerna, Theoria systemaJtis naturaUs plantarum (1858), som är ett högt skattadt arbete om de naturliga växtfamiljerna, samt Naturkunnighetens första grunder (1848), ett populärt arbete, som utgått i flere upplagor.

Agne, svensk konung af ynglinga-ätten, blef strypt af en finsk konungadotter, som han tillfångatagit och äktat. F. H. Ling gjorde honom till hjelten i ett skådespel, “Agne“ (1812.)

Agre’lL 1. Olof A., reseskildrare, f. 1755, d. 1832 som f. d. svensk vice konsul i Alger, utgaf tvänne samlingar Bref om Marocco (1796 och 1807), skrifna “med friskt och gladt lynne samt lätt hand.“

2. Karl Magnus A., orientalist, f. 1764, d. 1840 som teologie doktor och kyrkoherde i Växiö stift, var en stor

kännare af österländska språk, sär-skildt af syriskan, och utgaf om dem åtskilliga på latin författade skrifter, som tyska filologer sedan begagnat.

3. Alfhild A. (pseud. Thyra, född Martin)t dramatisk författarinna, f. 1849, sedan 1868 gift med grosshandlaren A. Agrell i Stockholm, är en af den yngsta svenska dramatikens mest framstående representanter. Hennes teaterstycken, hvilka utgifvas under den gemensamma titeln Dramatiska studier (I 1883, H 1884), utgöras hittills af följande: Hvarför? (uppf. 1881), En hufvud-sak (uppf. 1882), Bäddad (uppf. 8. å). Småstadslif (uppf. 1883) och Dömd (uppf. 1884). För öfrigt har hon författat åtskilliga berättelser, en samling Bilder från Italien (1883) m. m.

AgrPcola, Mikael, Finlands reformator, f. 1510 (1511 1. 1512), d. 1557 som biskop i Åbo, öfversatte till finska nya testamentet och psal-taren m. m. samt utgaf på samma språk en kyrkohandbok och en “mässa“. I hans företal till psalta-ren förekommer en på vers skrifven finsk mytologi, som är den äldsta pålitliga framställningen af finnarnas forna gudalära. För kännedomen om det finska språket äro hans öf-versättningar af stor betydelse, och det var hufvudsakligen genom dem, som det finska skrifspråket skapades. Jfr “Finlands minnesvärde män“.

Ahlberger, Harald, teolog, f. 1817, kontraktsprost i Strängnäs stift, har utgifvit En lärobok i den kristna tros- och sedeläran samt kyrkohistorien (1853, 2:dra uppl. 1857) m. m.

Ahlbom, Matilda (född Calissen-dorff), novellist, f. 1834, d. 1874, utgaf några samlingar svenska originalnoveller: Såpbubblor (1861—64), Dagsländor (1865—66) m. fl.

Ahlman, Martin Erik, teolog, f. 1773, d. 1844 som teologie professor i Lund, utöfvade ett högst betydligt inflytande på den svenska prästbildningen under förra hälften af detta århundrade. En samling af hans Theologiska skrifter utkom 1841. Ahlqrist. 1. Abraham A.f naturforskare, historiker, i. 1794, d. 1844 som kontraktsprost och kyrkoherde på Öland, utgaf en Flora runstenien-m (1815—17, akad. afh.), Anmärk-ringar öfver Öland8 fysiska beskaffenhet och vegetation (1821, i vet. akad:s handl.), Ölands historia och beskrif-ring (1822—27), som är ett mycket omsorgsfullt utarbetadt verk, Bidrag äU svenska kyrkans och riksdagarnas historia, ur pre ste ståndets archiv (1835, tills, med S. P. Bexell och A. Liguell) m. m., hvaijämte han utarbetade tredje häftet af Tjenstefnännen vidf ör-samUngame och läroverken uti Kalmar stift (med omslagstitel: Clerus calmari-ensis, 1836—41, jfr Löfgren). Från 1825 var A. medlem af götiska förbundet Korr. led. af vitt. akad. 1829.

2. August Engelbrekt A. (pseud. Oksanen), finsk skald, språkforskare och publicist, f. 1826, sedan 1863 (riter Lönnrot) professor i finska vid Helsingfors högskola, är en bland dem, som med största framgång arbetat på utbildningen af det finska språket och på utvecklingen af den finska national-andan. Som student uppsatte han 1847, tillsammans med några kamrater, tidningen Suometar, den första tidning, som på finska språket behandlade högre kulturfrågor, och sedan 1872 har han på finska utgifvit tidskriften Kieletär “(Språkets genius“). Hans språkvetenskapliga arbeten äro: Votisk grammatik (1855), Anteckningar i nord-tschudi-skan (1859), Lär cm om verbet i mok-scha-mordurinskan (s. å.), Versuch

einer mokscha-mordwinischen grammatik (1861), De ve st finska språkens kulturord (1871) m. fl. Som skald eger A ett stort anseende genom sina på finska skrifha lyriska dikter, som utkommit under titeln Säkeniä (“Gnistor“; 1860—68, 2:dra uppl. 1874). For öfrigt har han utgiivit en sam-Eng intressanta Beseminnen från Byss- j

land (1859), en finsk metrik, Bunon-soppi (1863) m. m.

3. Alfred Gustaf A.f den förstnäm-des son, historiker, f. 1838, blef 1856 student i Upsala, 1863 filos, doktor, 1864 docent i svensk historia, 6. å. lektor i Jönköping och 1869 lektor i Växiö. 1879 kallades han till ledamot af vitterhets-akademien. Död 1881. A. förvärfvade sig ett aktadt namn genom sina grundliga forskningar rörande Sverges historia på 1500-talet. Skrifter: Om aristokratiens förhållande tiU konungamakten under Johan den tredjes regering (1864—66, i Ups. univ. årsskr.), Konung Erik XIV:s fängelse och död (1868), några följd-skrifter rörande samma åmne (1869 och 1873), Karin Månsdotter, en monografi (1874), Om Sture-morden

(1877, i Hist. bibi.), Konung Erik XIV:s sista lefnadsår (1878) m. fl.

Ahnfelt. 1. Nils Otto A., naturforskare, f. 1801, d. 1837 som teologie docent i Lund, var en ifrig botaniker och utgaf tvänne mycket värdefulla afhandlingar om de sydsvenska mossorna. Någon tid var han äfven redaktör för tidningen Gefion.

2. Baul Gabriel A., den förres broder, memoar-författare, historiker, f. 1803, blef 1817 student i Lund, 1823 filos, magister, 1826 docent i praktisk filosofi, 1830 kyrkoherde i Lunds stift och 1837 prost. Han var en bland de mest framstående s. k. nykterhets-predikanter, som mot slutet af 1830-talet uppträdde i Sverge. Död 1863. Mest bekant är A. genom sina Studentminnen (1857), intressanta och lifligt hållna, men för mången samtida ganska stötande skildringar ur det skånska präst- och universitetslifvet i förra hälften af detta århundrade. Stort uppseende väckte på sin tid en af honom författad versifierad broschyr, kallad Biskopsvalet i Lilla Salamanca den 24 j nov.f gamla stilen år 1764 (1855),8

syftande på biskopsvalet i Lund 1854. A. utgaf äfven förra delen af en Lunda universitets historia (1759), hvartill han gjort oinfattande forskningar, samt verkställde öfversätt-ningar. af åtskilliga teologiska arbeten. Hans Skrifter utgåfvos i urval 1882—83 af hans son (se nedan).

3. Arvid Volfgang A., den förres son, samlare, publicist, f. 1845, blef 1863 student i Lund och 1869 filos, doktor i Upsala samt har sedan dess såsom skriftställare varit bosatt i Stockholm. Han har utgifvit: Hett-ners Franska Uteraturen under adertonde århundradet (1872, öfvers.), Verlds-literaturens historia (1874—76, bearb. efter Scherr m. fl.), C. J. L. Almqvist, hans lif och verksamhet (1876), ett post-humt band af Sehlstedts dikter, jämte lefnadsteckning (s. å.), Eldbränder och gnistor af H. B. Palmar (s. å., 2 uppl.), Tankar och löjen af J. R. Tho-mander (s. å.), Bellmanska säUskapet (1877), Interiörer ur det literära Stock-holmslifvet (s. å), Carl von Linnés lefnadsminnen (s. å.), Z. F. Bääf af Smaland och hans literära umgängeskrets (1879), TIr Karl af Kullbergs portfölj (s. å.), en samling Bevingade ord (s. å.), M. J. Oras enstolpe, hans galleri af samtida och hans literära korrespondens (1880—81), Medaljonger och statyetter, en samling af Crusen-stolpes nekrologer och karakteristiker m. m. (1880—83), Hvad kommer man i håg? Vandringar i fantasiens och erinringens verld (1880), Ursvenska hofvets och aristokratiens lif (7 bd., 1880—83), Nektar och gift, Uteraturhi8toriska skizzer (1881), Från Europas hof (1883, under utgifning), Europas konstnärer, biografiskt lexikon öfver vårt århundrades förnämste artister (1883, under utgifning), äfven-som skrifter af P. G. Ahnfelt, Fr. Cederborgh, J. Wallenberg m. fl. En stor del af dessa arbeten utgöres af förut för allmänheten okända, mer eller

mindre pikanta bref, memoarer o. d., som framletats ur enskilda och offentliga bibliotek. Sedan 1881 har A. jämväl utgifvit en mycket spridd tidskrift, kallad Ur dagens krönika, med bidrag från både svenska och utländska författare.

ÅkademFer. Se Krigsvetenskaps-akademien, Landtbruks-akademien, Musikaliska akademien, Svenska akademien, Vetenskaps-akademien och Vitterhet 8-akademien. Jfr Sällskap.

Akademi’sterna, benämning på. de författare, som försvarade den franska smaken i striden mot den s. k. nya skolan. Se Nya skolan.

Åken* 1. Frans Mikael von A.y farmaceut, f. sannolikt 1700, d. 1760 som tit. hofmedikus och hofapotekare, utgaf ett Hus- och rese-apoteque (1746), ett Hus- och landt-apoteque (1747) m. no.

2. Frans Joakim von A., den förres-son, statsekonom, f. 1738, d. 1798 som apotekare och tit. assessor, utgaf några för sin tid goda ekonomiska skrifter äfvensom beskrifning-på ett af honom själf uppfunnet eldsläckningsämne, som erhöll namn af det akenska och förskaffade sin uppfinnare stor ryktbarhet.

Akiander, Mattias, finsk häfda-tecknare, f. 1802, d. 1871 som professor eremitus i Helsingfors, utgaf tvänne vidlyftiga, för den historiska forskningen mycket vigtiga arbeten r Historiska upplysningar om religiösa rörelser i Finland i äldre och senare tider (1857—63) och Herdaminne för fordna Viborgs och nuvarande Borgå stift (1868

—69). Värdefulla arbeten af honom äro äfven Rysk språklära för skolor (1835, 4:de uppl. 1865), Ryska rikets historia (I, 1844), Bidrag till kännedomen om evangelisk-lutherska församlingarna i Ingertnan-lands stift (1865) och Skolverket inom fordna Viborgs och nuvarande Borgå stift (1866). Akre'll, Karl Fredrik, militärskriftställare, kartograf, f. 1779, d. 1868 som general-löjtnant och f. d. chef for elektriska telegrafverket, ut-gafFöreläsningar ifortifikationen (1811), hvilket arbete begagnats som lärobok vid de ryska militär-skoloma, Om rekognosceringar (1813), Berättelse om slaget vid Leipzig (1814) m. m , Charta ö/ver Stockholm tned dess omgifningar, Charta öfver Sverige, med tillhörande topographisk och statistisk beskrifmng m. m., hvaljämte han graverade förträffliga planscher till arbeten af Bergsted t, Klinckowström m. fl. Led. af vet. akad. 1840.

Alander, Per Gustaf, läroboksförfattare, f. 1807, d. 1874 som skolrektor i Skara, utgaf flere historiska läroböcker: Lärokurs i medeltidens historia (1845), Fullständig lärokurs i svenska historien (l:sta afd. 1846, 5:te uppl. 1863; 2:dra afd. 1850—53, 4:de nppl. 1867), Lärobok i aUmänna historien (1856, 3:dje uppl. 1868) m. fl. Korr. led. af vitt. akad. 1861.

AlbänO, pseudonym för K. A. Adlersparre.

Alba Odegård, pseudonym för Ros. Cederman.

Alex and ers On, Aron Martin, filolog, f. 1841, sedan 1879 e. o. professor i klassiska språk vid Lunds högskola, har utgifvit en Grekisk metrik (1877), en Handbok i grekisk fomkunskap (1881, under utgifning, tills, med V. Knös) m. m.

AlTn, Oskar, historiker, f. 1846, sedan 1882 skytteansk professor i statskunskap vid Upsala högskola, har författat ett par skrifter Om svenska rådet under medeltiden (1872 oeh 1877), en Öfversigt af trettioåriga krigets historia (1878, i "Illustr. verlds-hist.", utg. af E. Wallis), Sveriges historia 1521—1611 (1877—78, i det illustrerade arbetet ''Sveriges historia"), tolfte delen af B. von Schinkels

minnen ur Sveriges nyare historia (1881) m. m.

Allabanda. Se Bergius (B.).

Allehanda* Se Dagligt Allehanda.

Allehanda fttr folket, veckotidning, utgifven från 1878 af A. Gumæliu8, tills, med V. E. Öman.

Allmänna journalen, en af P. A. Wallmark 1813—23 utgifven tidskrift, som spelade en stor roll under striden mellan akademister och fos-forister. Den utgjorde fortsättning på Journal för literaturen och teatern (1809—13) och fortsattes själf af Journalen (1823—35). Jfr Nya skolan.

Allmänna (Almänna) magazine t, en af Gjörvell 1770 utgifven tidning (32 ark). En skrift med liknande titel utgafs på 1790-talet af K. F. Nordenskiöld (jfr Nordenskiöld).

Allmänna (Almänna) tidningar, en af Gjörvell 1770—72 utgifven tidning (4 bd). Den fortsattes 1773 under titeln Nya allmänna tidningar (3 delar).

Allvln, Jonas, topograf, f. 1777, d. 1866 som förste landtmätare, utgaf några mycket värdefulla topografiska arbeten: Beskrifmng öfver Vest-bo härad (1846), Beskrifning öfver Östbo härad (1852), Beskrifning öfver Mo samt N:a och S:a Vedbo härader (1857) och Beskrifning öfver Vista härad (1859). Korr. led. af vitt. akad. 1858.

Almén, August Teodor, läkare, f. 1833, blef 1861 medicine professor i Upsala och 1872 ledamot af vetenskaps-akademien samtutnämdes 1883 till general-direktör och ordförande i medicinal-styrelsen. Han har i Upsala läkare-förenings förhandlingar skrifvit värdefulla hygieniska arbeten, bl. a. om Näringsmedlens sammansättning, värde och pris (särsk. utg. 1879).

Almkyist, Herman, språkforskare, f. 1839, sedan 1880 e. o. professor i jämförande språk vid Upsala högskola, har utgifvit några arbetenom bischari-språket och semitiska språk samt öfversatt berättelser af Turgénjev, Bret Harte m. m.

Almlöf, Knut, öfversättare, f. 1829, i. d. skådespelare vid kungl. teatern, har öfversatt mer än trettio danska, tyska eller franska teaterstycken.

Almqyist. 1. Erik Jonas A., teolog, f. 1729, d. 1808 som teologie doktor och professor i Upsala, utgaf bl. a. en Inledning till den heliga skrifts läsning (1775) och en lärobok, kallad Commentarius in theses Emiesti (1804, 2:dra uppl. 1813), hvilken länge utgjorde källan för deri dogmatiska bildningen i Sverge.

2. Erik Abraham A., den förres son, teolog, f. 1767, d. 1830 som biskop i Härnösand, författade några akademiska afhandlingar, i hvilka han med den kantiska filosofiens resultat sökte bevisa riktigheten af de vigtigaste dogmerna i den lutherska religionsläran.

3. Karl Jonas Ludmg A., den förres brorson, dotterson till den berömde samlaren K. K. Gjörvell. var en af världsliteraturens originellaste och mångsidigaste skriftställare. Han föddes i Stockholm 1793, blef student i Upsala 1808 och filos, magister

1815 samt tjenstgjorde derefter i ecklesiastik-expeditionen, tills han 1823 plötsligt tog afsked från sin befattning som kanslist. Orsaken till af-skedstagandet var den, att han ämnade slå sig ned i någon afiägse landsbygd och förtjena sitt bröd “på ett ganska reelt åkerbrukarevis“, långt ifrån det konventionella lifvet. 1 Manhemsförbundet, der han från

1816 varit en bland ledarna, hade han redan länge sökt utbreda idén om ett fysiskt verksamt lif i förening med ett intellektuelt och slutligen uppsatt ett förslag till stadgar, hvari han af medlemmarna kräfde ett fullständigt bondelif. Då hans förslag

ej antogs, beslöt han att detoaktadt själf sätta sina idéer i verket, flyttade till Värmland, klädde sig uti allmogens drägt, gifte sig med en bondflicka och skötte sin jord med egna händer, hvarjämte han erhöll någon extra-inkomst genom att för hushållnings-sällskapets räkning upprätta åtskilliga sockenkartor. Men redan 1826 var A. trött på att spela bonde. Han återvände till Stockholm, inträdde på skolbanan och ut-nämdes 1827 till vice lektor vid. Karlberg samt 1828 till lärare och 1829 till rektor vid nya elementarskolan. Till 1842 fortfor han med sistnärada befattning, i hvilken han ända till de sista åren ådagalade ett oerhördt stort nit och en högst ovanlig skicklighet. Under tiden blef han prästvigd 1837 och specimine-rade 1838 för norbergska professuren i Lund. Från 1842 var han nästan uteslutande sysselsatt med att författa, vare sig böcker, både stora och små, både vittra och vetenskapliga, eller tidnings-artiklar, hvilka merendels stodo att läsa i Aftonbladet, der han länge var chefens närmaste man. Efter 1846 var han tillika regementspastor vid lifbevärings-regementet.

De vittra arbeten, som A. under denna fid utgaf, voro af det mest olika innehåll och den mest omväxlande form. Författaren, som egde mer omfattande än djupa kunskaper, hämtade sina ämnen “från alla världens hörn“, från alla områden för mänsklig föreställning, samt förstod att sätta sig in i de mest olika tiders och de mest olika folks uppfattningssätt. Han kunde med samma lätthet röra sig på vers och prosa, i berättelse och dialog, i fosforistiskt dunkel och med götisk kraft, inom “det sublima och det täcka, det djupsinniga och det lekande, det ljufva och det gräsliga, allvar och skämt“. Hans förnämsta arbeten äro intagna i tvänne samlingar, som blifvit bekanta under det gemensamma namnet Tömrosens bok. Den första samlingen, hvars hela titel lyder: Fria fantasier, hvilka, betraktade som ett helt, af Herr Hugo Löwenstjema stundom kallades Tömrosens bok, stundom En irrande hindf utkom 1832—51 i 14 band (12:o). De märkligaste der förekommande arbetena äro de dramatiska dikterna Signora Lima, Bon Ramido Marinesco och Godolphin eller Be tre herrame Beaumcmoir; de romantiska skildringarna Hermitaget, Baron Julius K. och Brottningens juvelsmycke; folklifsskildringarna Kapellet, Skällnora qvam och Målaren; den i förträfflig brefstil hållna berättelsen Aramintha May; samt de mera för sin tvetydighet eller orimlighet sig utmärkande styckena Co-lombine, Urnan och Falatset. Den andra samlingen, som kallades Tömrosens bok eUer Fria fantasier, berättade på jaktslottet hos Herr Hugo Lö-wenstjema, utkom 1839—50 i 3 delar (stor 8:o). De märkligaste i denna samling förekommande skrifterna äro de episka dikterna Schems-el-Nihar och Arthurs jagt, hvilka tillhöra det mest fulländade på den svenska epikens område; dramerna Jsidoros af Tadmor, Mar jam och Svangrottan på Ipsara; den satiriska berättelsen Or-mus och Ariman samt den underliga dramatiska skildringen Furpurgrefven och slutligen brefvet Ifrån Leonard. Bland de öfriga af A.

författade vittra arbetena må nämnas följande: den nnderliga episk-dramatiska dikten Amorina (1822, makulerad; ny om-arb. uppl. 1839), romanerna Gabriele Mmanso (1840), Amalia Hillner (s. &.), Tre fruar i Småland (1842—43), Smaragdbruden (1845) och Herrarna på Ekolsund (1847); novellen Bet går an (1839), som till följd af sitt an-grepp på äktenskapet väckte ett oer-hördt stort uppseende och framkallade

motskrifter af Palmblad, Snellman, Blanche m. fl.; folklifsskildringarna Grimstahamns nybygge (1839) och La-dugårdsarrendet (1840); samt tillslut legenderna Guldfogel i Faradis, Be dödas sagor (1845) och Prins Eosimandro eller Gråkappan. Mest fulländade bland alla dessa vitterhets-arbeten äro folklifsbilderna, hvilka ställa sin författare vid sidan om både tysken Auer-bach och norrmannen Björnstjerae Björnson. De dramatiska styckena lida brist pä dramatisk utveckling, men utmärka sig dess fördelaktigare genom den ypperliga karaktärsteckningen. Nämnas må äfven att A. skref en mängd lyriska dikter, till hvilka han själf satte en underlig musik. För öfrigt äro hans vittra arbeten af ett högst olika värde. Mycket kan, som redan är näindt, ställas i järn b redd med det skönaste och renaste i hvilkets lands poesi som hälst; annat deremot har knappast någonting jämförligt i platthet eller bisarreri. Men A., som egde en ej allenast rik, utan också själfs-våldig fantasi, lät denna fritt drifva sitt nyckfulla spel och erkände ingen annan regel än denna: så jag målar, ty så roar mig att måla. Af den samtida romantiska strömningen inom den europeiska literaturen var A. mycket påverkad, och i så hög grad, att han blifvit kallad den svenska vitterhetens ende egentlige romantiker. Om sig själf yttrar han följande karaktäristiska ord: “Jag kan säga, så besynnerligt det må låta, att det är det musikaliska sinnet, som i hemlighet dominerat mig ända från barndomen, i alla afseen-den: utan att själf spela ett instrument, är det likväl en slags inre musik, som arbetat sig fram såväl i mina lefnadsomständigheter som i mina skrifter.“

Nästan lika mångsidig och produktiv var A. på andra områden.I historia skref han ett arbete, kal-ladt Menni8ko8lägteta saga (1839—41), hvaraf likväl endast sex häften ut-kommo. Vidare författade han en mängd läroböcker: Allmän spraklära (1829, 2:dra uppl. 1835), Svensk rätt-stafningslära (s. å., 19:de uppl. 1881), Svensk spraklära (1831, 4*.de uppl. 1854), Häknekonstför begynnare (1832, 5:te uppl. 1851), Lärobok i geometrien (1833,4:de uppl. 1853), Grekisk spi'åk-lära (1837) och Praktisk lärobok i franska språket (1838). Han utgaf jämväl boijan till en mycket omfattande Ordbok öfver svenska språket i dess närvarande skick (till ordet Brand, 1842— 45) ett arbete Om svenska uppfostringsväsendet (1840), åtskilliga religiösa uppsatser {Arbetets ära, Helsans evan-gelium, Lifvets hjelp och Menniskans 8töd)y sociala skrifter {Europeiska missnöjets g rundor m. fl.) äfvensom äste-tiska och pedagogiska tidnings- och tidskrifts-artiklar. Den märkliga boken C. J. Almqvistf monografi, samlad och utgifven för att lätta öfver-sigten och bedömandet af vissa bland tidens frågor (1844—45), innehåller de handlingar, som växlades mellan utgifvaren och Upsala domkapitel med anledning af det missnöje, som “Det går an“ och “Maijam“ väckt inom det prästerliga lägret.

A., som alltid haft svårt att reda sig med ekonomien, kom mot slutet af 1840-talet i allt större betryck, oaktad t sin stora produktivitet, och slutligen inlät han sig i bedrägliga pänning-transaktioner. I juni 1851 blef han plötsligt ställd under tilltal såväl för att hafva förfalskat och undansnillat skuldsedlar som ock för att hafva sökt med gift afdagataga en f. d. ryttmästare von Schewen, som han var skyldig en större pänningsumma. Men han lyckades rymma ur landet. (Frågan om förgiftningsförsöket har aldrig blifvit till fullo utredd.) Sedermera lefde han, under namnet

professor Gustavi, i Nord-Amerika, der han uppehöll sig genom att skrifva i tidningar och gifva lektioner och der han ofta led stor nöd. I boijan af 1866 flyttade han till Bremen, under namnet professor Westermann, och der dog han d. 29 sept. s. å. I Amerika författade han ett sedan utgifvet arbete, kalladt Bidrag tillguldmakeriets historia (1867), och i Bremen arbetade han på ett stort verk med titeln Svenska rim (ännu ej utgifvet). Åtskilliga bland hans skrifter lära i Amerika hafva gått förlorade. En af honom själf granskad förteckning öfver hans arbeten finnes i tillägget till första bandet af Biografiskt lexikon, ny följd.

1874—78 utgaf A. T. Lysander ett urval af A:s arbeten, under titeln Valda skrifter af C. J. L. Almqvist, jämte en af utgifvaren skrifven utförlig karaktäristik af den egendomlige mannen. Jfr dessutom skrifter af Arv. Ahnfelt, Emilie Carlén, K. E. Fahlcrantz, O. P. Sturzen-Becker m. fl.

4. Sigfrid A., den förres kusins son, botaniker, f. 1844, sedan 1880 lektor i Stockholm, har utgifvit åtskilliga naturvetenskapliga läroböcker: Lärobok i naturkunnighet (1878, 2:dra uppl. 1879, tills, med N. G. V. Lagerstedt), Lärobok i botanik (1882) m. m.

Almroth, Nils Vilhelm, kemist, f. 1797, d. 1852 som tit. professor och öfverdirektör för mynt- och kontrollverket, utgaf Lärobok i första grunderna till oorganiska kemien (1834) och några vetenskapliga tidskrifts-uppsatser. Led. af vet. akad. 1825.

Almström, Per Olof kemist, f. 1802, d. 1849 som apotekare, utgaf Apotekarekonstens elementer (1841), Kemisk teknologi (med suppl., 1844— 47), Handelsvarukännedom (1845), De första grunderna uti naturläran (1848) m. m. **Alnander,** *Samuel Johansson*, teolog, literatur-historiker, f. 1731, d. 1772 som lektor i Karlskrona, utgaf några för sin tid utmärkta arbeten: *Sammandrag af den kristna salighetsläran* (1771, 4:de uppl. 1829), *Anvisning till et utvaldt theologiskt bibliothek* (1762—72) och *Historia librorum prohibitorum in Suecia* (1764, ofullb.) m. fl.

Alopæus, *Magnus Jakob*, historiker, f. 1743, d. 1818 som biskop i Åbo, utgaf *Borgå gymnasii-historia* (5 häften, 1804—17).

Alreik, *Anders*, läroboks-författare, f. 1793, d. 1865 som f. d. öfver-ingeniör i landtmäteri-kontoret, utgaf *Theoretisk-praktisk lärobok i elemeniar-geometrien och plana trigommetrien* (1837, 4:de uppl. 1862) samt *Theoretisk-praktisk lärobok i landtmäteriet* (1843).

Alströmer, *Jonas*, “de svenska slöjdernas fader“, f. 1685, d. 1761 som kommerseråd, utgaf åtskilliga skrifter, genom hvilka han sökte verka för den svenska landthushållningens utveckling, och var dessutom en bland vetenskaps-akademiens stiftare. Jfr skrifter af Franzén och (i Biogr. lex.) Palmblad.

Altén. 1. *Mårten A.*, vitterhets-idkare, f. 1764, d. 1830 som literatör i Stockholm, öfversatte en mängd stycken för teatern, bland dem nästan alla Kotzebues dramatiska arbeten, och författade jämväl ett originalskådespel i fem akter, *Den förföljda oskulden* (1798), som mycket påminner om Kotzebue.

2. *Maria Dorotea A.*, den förres dotter. Se *Dunckel.*

3. *Viktor August A.*, den förras broder, vitterhets-idkare, f. 1802, d. 1851 som literatör och privatlärare, utgaf ett par smärre dikthäften (under sign. *Victor)*, komedien *Brandvakterna* (1832, efter en berättelse af Zschocke) m. m.

Amara’nthus, pseudonym för Abr. Sahlstedt.

Ameen, Georg Bredrik, vitterhets-idkare, publicist, f. 1811, f. d. postdirektör, var 1839—52 redaktör för den moderat-liberala tidningen Najaden i Karlskrona, med undantag af en kort tid 1850, då han stod i spetsen för redaktionen af tidningen Bore i Stockholm. Han har utgifvit åtskilliga småskrifter: Kappsäcken, fragmenter ur min dagbok (4 h. 1837—41), Afo-rismcr, minnen af litterära soiréer i Carlskrona (1846), Assessor Tullboms thé-soiréer (2 h. 1853—54, ofullb.) Tal öf ver Fredrika Bremer (1866) m. m.

Aminson, Henrik, filolog, f. 1814, lektor i Strängnäs, har utgifvit Bibliotheca templi cathedralis stregnesensis ... descripta (1863, suppl. 1864) och Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria (1877—82) samt kommenterat Virgilii Aeneis (1844—54) och Ho-meros’ Odysseia (1850—64).

AminthOR, pseudonym för A. O. Rhyzelius.

Amnelius, Andreas, vitterhets-idkare, f. 1638, d. 1692 som komminister i Vesterås stift, öfversatte från tyskan åtskilliga vackra sal mer (n:o 84, 92, 179 och 456 i 1819 års salmbok) äfvensom den prosaiska delen af den vidt spridda andaktsboken Örtegårds sällskap af Qvirzfeld. Hans vitterhets-arbeten utgåfvos af Hanselli 1871.

Amne’11, Johan, latinsk skald, f. 1718, d. 1789 som teologie doktor och professor i Upsala, utgaf i akademiska disputationer åtskilliga grekiska författares arbeten m. m samt författade i sin ungdom flere vackra qväden på

latin.

Anander, Daniel, teolog, d. 1697 på Danvikens dårhus, såsom f. d. komminister i Stockholm, utgaf en af Wittenbergs teologiska fakultet fördelaktigt bedömd skrift, Nova con-cionandi methodus non nova (1683— 85), som i Sverge blef förbjuden och vållade sin upphofsman svåra förföljelser.

Anakreon, forngrekisk skald. Den svenske skalden Bellman har blifvit kallad Sverges Anakreon (jfr härom skrifter af J. H. Kellgren och G. Ljunggren), och 1856 utgaf A. v. Winterfeld på tyska ett urval af hans dikter under titeln “Der schwe-dische Anakreon.“

Anckarcrona (förut Christophers), Teodor, statsekonom, f. 1687, d. 1750 som amiral, landshöfding och (från 1740) ledamot af vetenskaps-akade-mien, höll 1744, vid nedläggandet af presidiet i nämda akademi, ett tal Om förbindelsen mellan landtbruk, manufakturer, handel och sjöfart, hvilket tal gaf uppslaget till en literär strid, som väckte stort uppseende.

Anckarströni; Jakob Johan, kemist, lexikograf, f. 1729, d. 1777 som f. d. öfverste-löjtnant, författade åtskilliga arbeten i kemi och utgaf (tills, med den bekante Gjörvell) början till en Encyclopedic, eller fran-syskt och svenskt real- och nominal-lexicon (1777). Han var fader till Gustaf III:s b an em an.

Anckarsyftrd. 1. Karl HenHk A., grefve, politiker, f. 1782, d. 1865 som f. d. öfverste och f. d. chef for riksdags-oppositionen under Karl Johans regering, tog på 1830-talet en mycket liflig del i det politiska skriftställeriet samt utgaf bl. a. ett märkligt Förslag till nationalrepresen-tation (1830, i förening med J. G. Richert) och en Politisk trosbekännelse (1833), som väckte ett oerhördt uppseende. Se skrifter af Blanche och M. J. Crusenstolpe. — 2. Mikael Gustaf A., den förres broder, grefve, artist, f. 1792, d. 1878 som f. d. öfvfcr-intendent, utgaf tvänne framstående planschverk: Sverges märkvärdiga rui-

ner (1828—30) samt Svenska och norska utsigter (1830—37).

Ancredin, pseudonym för And. Nicander.

Anderson* Se Andersson.

Anders R..........n, pseudonym

för A. Flodman.

Andersson* 1. Boloff A., läroboksförfattare på 1700-talet, utgaf en Arithmetica tironica eller kort och grundlig anvisning till hus- och handelsräkning (1779, 6:te uppl. 1830), en Genväg till borgerliga räknekonsten (s. å.; 8:de uppl. 1843) m. m.

2. Anders Gustaf A., ordboksförfattare, d. 1862 som f. d. notarie, utgaf 15,000 ord, förklaring öfver främmande ord i svenska språket (1845, 3:dje uppl. 1862), Svensk bref- och formulärbok jemte rättskrifning slära (1850, 6:te uppl. 1872), Fullständig juridisk handbok (1858) m. m.

3. Gustaf A., historisk forskare, filolog, f. 1812, d. 1864 som lektor i Lund, utgaf Historiska anteckningar af G. J. Adlerbeth (1856—57), Handlingar ur v. brinekmanska arkivet (1859 —65), Gustaf III:s bref till C. -A. Wachtmeister (1860) samt några latinska disputationer.

4. Oskar A., vitterhets-idkare, f. 1813, d. 1866 som teater-direktör, utgaf ett par smärre original-lustspel, ötversatte och bearbetade främmande teater-stycken m. m.

5. A. J. A., läroboks-författare, f. 1818, f. d. skolföreståndare, har utgifvit Algebraför nybegynnare (1852, 3:dje uppl. 1874), Läran om logarith-mer oeh serier för nybegynnare (1857, 2:dra uppl. 1868), Åskådning slära i mineralogi (1858, bearb. efter S. Fel-löcker) m. m.

6. Johan A., öfversättare, f. 1820, sedan 1879 biskop i Växiö stift, har med stor skicklighet öfversatt åtskilliga bland Göthes dramatiska dikter: Faust (1853), Götz von BerKchingen och Stella (1854) samt Egmont och Clavigo (1855).

7. NiIs Johan A., botaniker, f. 1821, d. 1878 som professor och intendent vid riksmuseets botaniska afdelning, utgaf Lärobok i botanik (1851—53), Svensk skolbotanik (1851—53, i förening med K. F. Thedenius), En verldsomscgUng, skildrad i bref (1853 —54), Inledning till botaniken (1860, flere uppl.) och åtskilliga rent vetenskapliga skrifter.

8. Anders A(nderson)f broder till Johan A., vitterhets-idkare, f. 1822, sedan 1864 professor vid Karolinska institutet, har inom trängre kretsar gjort sig känd genom några tillfällighetsdikter, hvilka 1875 förskaffade honom inträde i svenska akademien.

9. Karl Johan A., reseskildrare, f. 1827, d. 1867 under sina upptäcktsresor i Afrika, utgaf på engelska språket ett par reseskildringar, som af G. Thomée öfversattes på svenska under titlarna Sjön Ngami, forskningar och upptäckter under 4 ars vandringar i sydvestra Afrika (1856, 2:dra uppl. 1862) samt Floden Okavango, resor och jagtäfventyr (1861).

10. Alfred A., vitterhets-idkare, har utgifvit åtkilliga berättelser under titlarna En polismans anteckningar (1867—68) och En flanörs minnen (1869).

11. Fredi ik A(nderson), pedagog, f. 1842, sedan 1874 lektor i Halmstad, har utgifvit en Lärobok i algebra och eqvationslära (1874), ett besvarande af frågan I hvilken riktning bör en reform af våra undervisnings-anstalter ga? (1881, i samlingsverket “I tidens frågor“), några astronomiska afband-lingar m. m.

12. Anna A. Se Västberg.

13. A. Andersson, pseudonym för K. S. F. von Zeipel; C. A. Anders-sm, pseudonym för L. T. Öberg.

André». 1. Laurentius A. (.Lars Andersson, “mäster Lars“), teolog, f. 1482, blef i Rom promoverad till filos, magister, utnämdes efter hemkomsten till ärkedjäkne i Strängnäs samt kallades några år derefter till ärkedjäkne i Upsala, konungens kansler (sekreterare) och svea rikes råd. Han var en bland de förnämste svenske reformatorerna, och den första svenska öfversättningen af Nya testamentet (1526) härrör hufvudsakligen frän honom. Jämte Olaus Petri, som i Strängnäs fått honom att ansluta sig till lutherska läran, kom han slutligen pä spänd fot med Gustaf I och blef 1540, pä grund af till största delen falska beskyllningar, dömd till döden, men undslapp med böter. Död 1552. Utom bibel-öfversättningen utgaf han En kort undervisning cm troona och goda gerningar (1528, senast utgifven 1857). Jfr skrift af T. Strömberg.

2. Abrahamus A. Angermannus, teolog, utnämdes 1576 till skolrektor i Stockholm, men blef till följd af sitt djärfva uppträdande mot liturgien förflyttad som kyrkoherde först till Öregrund och sedan till Saltvik på Åland samt flydde slutligen öfver till Tyskland, der han lefde i tretton år, sysselsatt med författarskap. På Upsala möte 1593 valdes han enhälligt till ärkebiskop, men då han sedermera inlät sig i stäraplingar till förmån för Sigismund, dömdes han 1599 förlustig frihet, ära och ämbete. Död 1607 på Gripsholm, efter nio års fångenskap på olika ställen. De märkligaste bland hans skrifter äro: Scriptum contra Uturgiam (1579), Förespråk om vår svenska kyrkios stadgc och religion (1587), Forum adiaphorum (s. å.), Apologia pro fuga sua ex regno Succice (1588) och Historia litúrgica (s. å.).

A'ngeldorff, Kristofer Olsson, publicist, f. 1808, d. 1866 som e. o.hofpredikant och kyrkoherde i Lunds stift, tjenstgjorde någon tid som präst i hufvud8taden och deltog derunder i redaktionen af den strängt konservativa tidningen Svenska biet (1839—44), hvars syfte var att “göra opposition mot själfva oppositionen“.

AngelFn, Nils Peter, paläontolog, f. 1805, d. 1876 som professor och intendent vid det naturhistoriska riksmuseet, utgaf en Pakeontologia scandinavica (1854, ofullb.), hvars inledning var af en afgörande betydelse för den geologiska forskningen. Efter hans död utkom ett af honom författadt större arbete, Iconographia crinoideorum (1878). Led. af vet. akad. 1857.

AngelTni, Jöns Erik, vitterhets-idkare, f. 1781 (?), d. 1807 som konduktör vid kungl. museet, utgaf TJng-domsarbeten (1801) och Sånger för batw (1802), hvilka blifvit märkliga genom den skoningslöshet, hvarmed de behandlades af samtidens literäre granskare. Hän skref sedan arbeten på prosa: Encyklopedi förr barn (1804),

Historisk handbok för fruntimmer (1805) och Resa till Köpenhamn (1806) m. m.

Angerm&’nilUS, Abrahamus. Se Andrece.

Anjou[-*/W]. 1. Lars Anton A., kyrkohistoriker, f. 1803, blef 1844 teologie doktor, 1845 professor i kyrkohistoria vid Upsala universitet, 1855 statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet samt 1859 biskop i Visby stift. Han har utgifvit bl. a.: Lärobok i kyrkohistorien för skolor och gymnasier (1842, 7:de uppl. 1867), Svenska kyrkoreformationens historia (1850—51), Baptismen i förhållande till den heliga skrift och kyrkans historia (1854) och Svenska kyrkans historia ifrån Upsala möte 159S till slutet af 17:de århundradet (1866). I förening med A. F. Beckman utgaf

han dessutom 1849—51 en Tidskrift för svenska kyrkan. Led. af vet. akad. 1855. Hed. led. af vitt. akad. s. å.

2. Kristoffer Ludvig A.f pedagog, f. 1821, sedan 1864 rektor vid folkskolelärare-seminariet i Linköping, har utgifvit Bidrag till pedagogik och metodik (1876, tills, med Kastman, flere uppl.), Tidning för folkskolan tills, med dens.) m. m.

Anmärkaren, den första opposi-tionstidning, som (efter 1809) uppsatts i Sverge, ehuru det bör märkas, att den ej var oppositionstid-ning i nu vanlig mening, utan företrädesvis, hvad också titeln anger, anmärkte oegentligheter i bestående samhälls-forhållanden. Den grundades 1816 af Fr. Cederborgh och utkom till och med 1819 i “samlingar“ om 12 nummer, sedermera i fortgående nummerföljd. Från 1817 till 1820, då G. Scheutz var med-redaktör, var denna tidning af ganska stor betydenhet. Indragen en kort tid sistnämda år, utgafs den ånyo a.f Cederborgh, men utan medverkan af Scheutz, hvilken i stället utgaf tidningen Anmärkamet som redan samma år ombildades till en halfveckotidning, hvilken under namnet Argus kom att spela en framstående roll. Anmärkaren fortlefde derefter, med ständigt aftagande i både värde och spridning, till 1829. Under de sista åren redigerades den först af kungl. sekter Granberg och derefter af öfver-auditören Sundler.

Anmärk arne, en af G. Scheutz från jan. till nov. 1820 utgifven tidning. Jfr Anmärkaren.

Anna A., pseudonym för A. Väst-berg.

Annerstedt* 1. Per Samuel Ludvig A^ jurist, f. 1836, justitieräd, f. d. professor vid Upsala högskola, har författat några smärre juridiska arbeten: Om jordstyckning (1864), Om straffmätning (1869) m. fl. U J» Herman A. (pseud. Jonas Hol-ééd, den förres kusin, reseskildrare, i 1836, d. 1883 som kapten i flot-några för sin liflighetoch råjgli&litet utmärkta reseskildringar: Miimm från fjerran länder (1872), Mkt sjömanslif (1879) m. fl. Han v&r äfven känd som författare i eko-nööi och som föreläsare öfver den engelske humoristen Thackeray.

3. Klos {Claes) A., den förres broder, historiker, f. 1839, blef student i Upsala 1858 och filos, doktor 1869, sedan han redan 1868 hade blifvit docent i historia, samt ut-nämdes 1882 till vice bibliotekarie och 1883 till bibliotekarie vid uni-versitets-biblioteket, hvarest han förut tjenstgjort som extra ordinarie. Led. af vitt. ak ad. 1881. Bland hans arbeten märkas: Grundläggningen af svenska väldet i Livland 1558—63 (1868), Englands historia 1603—88 (i den af E. Wallis utg. Illustr. verldshist.), Upsala universitets historia (I, omf. tiden 1477—1654, jämte bihang, 1877) och Upsala universitet 1827—1877 (i Nordisk tidskrift 1878). Deijämte har A. redigerat en del af samlingsverket Scriptores rerum me-eicarum mwdii cevi (tom. III, 1 och 2, 1871—76) och någon tid varit redaktör för den af letterstedtska föreningen utgifna Nordisk tidskrift (1878 -79).

Anrep* 1. Johan Gabriel A., genealog, f. 1821, f. d. kanslist, är den förste svensk, som i senare tid offentliggjort genealogiska samlingar. Hans arbeten äro: Adelskalendern 1. Sveriges ridderskaps och adels kalender (1854, sedan dess flere årgångar), Svenska adelns ättartqflor (4bd, 1858 —64),* Liljehöökska frågan, försvars-skrift (1862) och Svenska slägtboken (3 del. 1871—82).

2. Karl Axel A., den förres broder, vitterhets-idkare, f. 1835, revisor i

telegraf-styrelsen, har utgifvit folklustspelet Ncrkingame (1872) m. m.

Ansgar (Ansgarius), ärkebiskop i Hamburg-Bremen, var den förste missionär, som predikade kristna läran i Sverge. Hans lif har poetiskt behandlats af K. E. Fahlcrantz, i den episka dikten “Ansgarius“ (1835).

Antone'lli; pseudonym för K. J. Fahlcrantz.

Antropologiska sällskapet,

ett i Stockholm 1873 upprättadt sällskap, som har till ändamål att sprida kännedomen om forskningarna på antropologiens, etnologiens och arkeologiens områden samt bidraga till utredningen af dithörande frågor. Det verkar genom skrifter.

Apelblad, Jonas (af, reseskildrare, literatur-historiker, f. 1717, d. 1786 som tit. lagman och f. d. adjunkt vid Upsala högskola, utgaf Resebe-skrifning öfver Pommern och Brandenburg (1757, 2:dra uppl. 1762), Rese-beskrifning öfver Saxen (1759) m. m. samt efterlämnade i handskrift en Succia literata illlustris och en förteckning öfver anonyma svenska författare (förvaras på Upsala universi-tets-bibliotek).

Apollini sacra (“helgad åt Apollo“), ett vittert sällskap, som 1767 stiftades i Upsala, af Bergklint, Kexél, J. A. Lindblom m. fl., och som fortlefde åtminstone till 1779. I likhet med sällskapet Aurora i Åbo underhöll Apollini sacra förbindelse med sällskapet Utile dulci, men var fullt självständigt. Bland dess efter hand invalde ledamöter voro J. G. Oxenstjerna, G. Regnér, G. J. Adlerbeth, J. M. Fant, Rosenstein, Nordin, Sam. Ödman, Leopold, K. Ingman, J. Hallenberg, J. H. Kellgren m. fl. Jfr skrift af G. Göthe.

Arckenholtz, Johan, historie-skrifvare, f. 1695, blef 1735 registrator i kungl. kansliet, men afeattes kort derefter af det herskande riks-

2dagspartiet, med anledning af en (otryckt) skrift om den i Sverge rådande politiken. 1746 utnämdes han till bibliotekarie och hofråd hos landtgrefven af Hessen-Kassel (konung Fredrik I i Sverge), men när hattpartiets makt åter började sjunka, vände han tillbaka hem. Konung Adolf Fredrik gaf honom ett större ärligt underhåll, med vilkor att han skulle skrifva Fredrik J:s historia. Död 1777. Bland hans arbeten, af hvilka de flesta utgåfvos på franska, märkas företrädesvis hans vigtiga Mé moires concernant Christiney reine de Sticde (4 delar, 1751—60). Nämnas må vidare: Rccherches sur les alliances entre la France et la Snede (1745, utg. under pseud. Rousset), Versuch einer pragmatischen historie von ver-trägen und tractaten eines freycn staa-tes mit andem benachbarten mächten (1753), Rccueil des sentiments et des propos de Gustave Adolphe (1769, anon.) och Considerations sur la France, par rapport a la Suede (1773). Jfr skrift af H._G. Porthan.

Arenius, Olaus Magni {Olof Månsson), predikant, d. 1682 som kyrkoherde i Österbotten (71 år gammal), utgaf en Passional-postilla (1661), en Rese- och huus-postilla (1677) m. m.

Areschoug. 1. Johan Erhard A.y botaniker, f. 1811, blef student i Lund 1829, filos, magister 1838, docent i botanik 1839, lärare vid Göteborgs gymnasium 1841, adjunkt i praktisk ekonomi vid Upsala högskola 1849, e. o. professor i botanik 1858 samt professor i botanik och praktisk ekonomi 1859. Från sistnämda befattning fick han 1876 afsked med pension. 1851 kallades han till ledamot af vetenskaps-akademien. Utom en lefnadsteckningöfverK. A. Agardh har A. författat åtskilliga botaniska arbeten, företrädesvis öfver algerna. Af större betydenhet äro följande: Planta cotyledonece jlorcc gothoburgensis

(1836), Symbolm algarum rariarum jlorcc scandinavicce (1838), Iconogra-phia phycologica (1847), Phyeearum minus rite cognitarum pugillus (1841 —43), Phycecc scandinavicce marinm (1850), Lärobok i botanik (1860—63} och Observationcsphycologicce (1866 och 1874—75) samt de utmärkta exsickat-verken Algm Scandinavim exsiccatm (1840—41, ‘ 2:dra uppl. 1861 — 79) och Phycem extraeuropem exsiccatm (1850—56).

2. Fredrik Vilhelm Kristian A.y den förres frände, botaniker, f. 1830, sedan 1879 professor i botanik vid Lunds högskola, har utgifvit Botanikens elementer (1863, 2:dra uppL 1869), Skånes jlora (1866, 2:dra uppl. 1881), Bidrag till clen skandinariskcc vegetationens historia (s. å), en omarbetad upplaga af M. V. v. Dubens« ILandbok i växtrikets naturliga familjer (1870), Läran om växterna (1878) samt en mängd rent vetenskapliga uppsatser i växt-geografi och de högre växternas anatomi m. m. Led. af vet. akad. 1876.

Arfyedsoil, Karl Bavidy berättare, f. 1806, d. 1881 som f. d. köpman, utgaf åtskilliga reseskildringar och romaner: Spionen i den förnäma ver Iden i Stockholm, eller en och annan upptäckt om höga narrary jräm-\ mande äfventyrerskor och inhemska skojare (två uppl. 1831), Femton månader af en ung schweizares lefnadr eller resor i Skot land, England o. s. v. (1832), Förenta staterna och Canadcc (1835), Scener i Nord-Amerika (1836), Konung Karl XI och hans gunstlingar (1845), Vadstena kloster (1848), Tvänne åry 1848 och 1868 (1871) m. fl. j

Arfwidsson, Nils, vitterhetsid-kare, publicist, f. 1802, studerade vid Upsala universitet och ingick der-efter i kansliet, hvarest han 1840 utnämdes till protokolls-sekreterare* Under början af sin ämbetsmannabana sysselsatte han sig mest med Pstisk verksamhet, var 1828— aktör af Posttidningen, tjenst-1831—32 i Aftonbladet och 1833, i förening med sin svå-ger V. F. Dalman, tidningen Dag-%t allehanda, som han derefter, under en längre resa, försåg med in-j tressanta korrespondens-artiklar. A., som dessutom under åtskilliga år tjenstgjorde i riksarkivet och generaltullstyrelsen, var säsongen 1844—45 scén-intendent vid kungl. teatern. Han dog 1880. Sina reseminnen utgaf han under titlarna Resa på continenten 1886—37 (I, 1838) samt Nord och föder, strödda anteckningar under resor emellan Av asaxa och Vesuven åren 1835—39 (1842—43). For öfrigt författade han det historiska skådespelet Ett år af Gustaf III:s regering (uppf. 1858). Varaktigast är hans minne fast vid hans öfversättning af Oisians sånger (1842—46), till hvilka han skref en förträfflig kritisk inledning. Han Öfversatte jämväl arbeten af Byron, Shakspeare m. fl.

ArgOS, namn på tvänne svenska tidningar af stor betydenhet. 1. Thcn svänska Argus, en af O. von Dalin utgifven veckoskrift. Se vidare Then svänska Argus. — 2. Argus, politisk, literär och commerciel tidning, grundades i nov. 1820 af G. Scheutz och J. Johansson samt fortfor till j 1836, med växlande namn (Argus den andre, Nya Argus m. fl.) till foljd af indragningsmaktens ingripande. Sedan Scheutz 1822 från-tradt redaktör-skapet, leddes tidningen af Johansson ensam. Under 1820-talet var Argus Sverges mest inflytelserika politiska tidning, men efter 1830, då det lättlästa Aftonbladet uppstod, förlorade den “grund-lige“ Argus alltmer i inflytande och spridning. I

Arkeologiska sällskapet, ett

af N. H. Sjöborg omkr. 1820 stif-tadt sällskap, hvars ändamål huf-

vudsakligen var att ekonomiskt understödja Sjöborg vid utgifvandet af arkeologiska arbeten.

Armfelt, Gustaf Maurits, svensk friherre, finsk grefve, vitterleka re, f. 1757, d. 1814 som kejserlig rysk undersåte och f. d. generalguvernör öfver Finland, är i historien mest bekant såsom Gustaf HI:s lättsinnige, men spirituelle gunstling och som upphofsman till sammansvärjningen mot förmyndare-styrelsen efter konungens död. Vid svenska akademiens stiftelse, 1786, invaldes han bland dess aderton ledamöter, och 1805 invaldes han för andra gången, sedan revolutionsplanen 1794 haft till följd hans uteslutande. A. anses hafva uppgjort planen till det af K. I. Hallman utarbetade täcka sångstycket Tillfälle görtjufven (1783). Jfr skrifter af K. V. Bottiger, El, Tegnér, K. Warburg m. fl.

Arnberg, Johan Volter, statsekonom, f. 1832, fullmäktig i riksbanken, f. d. docent vid Upsala högskola, har utgifvit trenne föreläsningar Om arbetet 8 och bytets frihet (1864), värdefulla Anteckningar om frihetstidens politiska ekonomi (1868) m. m.

Arne'11, Lars, öfversättare, f. 1781, tog 1813 som öfverste-löjtnant afsked frän krigstjensten samt ut-| nämdes sedan till landshöfding och slutligen till statssekreterare, men rymde 1825, sedan han till följd af spel och slöseri råkat bli bedräglig gäldenär. Död 1856 som bokhandlare och tidnings-redaktör i Abo. A. utförde en mängd förträffliga öfver-sättningar från engelskan (från Scott, Irving, Moore m. fl). För kuriositetens skull må nämnas, att han 1825, d. v. s. samma år som han rymde,

! utgaf följande skrift: Huru skola ban-I querouter förckommas, vingleriet och ockret utrotas ?

Arnold son, Klas Fontus, publicist, f. 1844, f. d. stations-inspektorvid statens järnvägar, har i Stockholm påböijat utgifningen af tvänne dagliga venster-tidningar: Stockholms morgonblad (dec 1877, som upphörde med jan.

1878, utg. af A. tills med K. von Bergen) och Tiden (från och med 1884), samt grundat och en längre tid redigerat månadskriften Sanning sökaren (1877—82, i förening med A F. Åkerberg). För öfrigt har han utgifvit en berättelse, Karo• linen och hans ättlingar (1868), ett större filosofiskt arbete, kalladt Verkligheten, en lifsasigt (1878), de första häftena af en för folket afsedd ord- \ bok i nyttiga kunskaper, under titeln Folkets bok (1881—) samt åtskilliga smärre skrifter i religiösa och politiska frågor: Unitarimnens apostel

(1882), Neutralitetsfrågan (1883) m. fl.

Aron, pseudonym för A. I. Arvidsson. _

Arrhenins. 1. Jakob A., salmist, f. 1642, d. 1725 som f. d. räntmästare och professor i historia vid Upsala universitet, var näst Spegel vår förnämste salmförfattare före Franzén och Wallin. 1689 utgaf han ett häfte Fsalmeprofver (2:dra förb. uppl. 1691), dels öfversättningar, dels original, alla utmärkta genom evangeliskt mild stämning och innerlig känsla. Hans samlade vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1867.

2. Karl Axel A., kemist, f. 1757, d. 1824 som f. d. major och t. f. general-fälttygmästare, var en af Sverges utmärktare kemister samt den förste, som hit Öfverförde läran om kropparnas syrsättning och der-med förbundna forbrännings-fenomen. Han författade några mycket läsvärda uppsatser i lärda tidskrifter. Led. af vet. akad. 1817.

3. Johan A.f botaniker, agronom, f. 1811, blef 1830 student i Upsala, 1840 docent i botanik, 1842 filos, doktor, 1846 föreståndare för det af honom själf organiserade Ultuna

landtbruks-institut (från 1850 med titeln professor) och 1862 sekreterare i landtbruks-akaderaien, från hvilken befattning han 1881 erhöll afsked med pension. Såsom botaniker utgaf han under böijan af sin verksamhet åtskilliga högt skattade arbeten : Om naturhistwien såsom undervisningsämne vid gymnasier (1837), Ttubomm Sueciae dispositio monogra-phico-critica (1839, utgifven 1840 undertiteln Monographia ruborum Succice), Anteckningar öfver fornverldens flora (1841, i tidskr. Frey), Elementarkurs i botanikm (1845, 5:te uppl. 1865) och Botanikens första grunder (1859, 4:de uppl. 1864). Men hans vig-tigaste författarskap har egnats jordbruket, och på detta område har, hvad Sverge vidkommer, hans verksamhet varit banbrytande. 1840— 61 var han redaktör (från 1845 ensam) af TidskHft för landtmanna- och kotmnunal-ekonomienj och såsom landt-bruksakademiens sekreterare redigerade han från 1862 detta samfunds handlingar äfvensom dess tidskrift, hvilken han vid samma tid själf upprättade. Dessutom har A. författat ett stort agronomiskt verk, Handbok i svenska jordbruket (1859— 61, 3:dje uppl. 1874), en Landtb*'uks-praktika eller jordbrukslärans hufvud-grunder (1866, 3:dje uppl. 1876) samt en mängd smärre uppsatser, som delvis intagits i den af honom redigerade serien Smärre samlade skrifter iQ landthushållningen (påbörjad 1858). Åtskilliga bland hans arbeten hafva blifvit öfversatta på främmande språk. Led. af_vet. akad. 1862.

Arted!, Feter, zoolog, f. 1705, d. 1735 under en forskningsresa i England, efterlämnade en samling handskrifter, som hans vän Linné utgaf under titeln Fctri Ar tedi sueci, me-dicij iclityologia sive opera omnia de piscibm (1738).

AryTdi, Andreas, ästetiker, d.

>

H73 som kyrkoherde i Strängnäs' m, författade en Manuductio ad j peetin svecanam, thet är, en kort hand- | ledning Hl thet svenske poeterij, versz-eüer rijm-konsten (1651), som utgör ! det första, visserligen mycket svaga, försöket till en svensk poetik. Bland hans öfriga skrifter märkes en af* handling om Hafvande qvinnors och barnaföderskors eländiga lefveme och beskaffenhet (1657).

Arvidsson, Adolf Ivar (döpt till Adolf Johannes), vitterhets-idkare, historiker, f. o1791 i Finland, blef 1810 student i Abo och 1815 filos, magister samt kallades 1817 till docent i historia vid dervarande universitet. En glödande fosterlandskärlek, i förening nied den nyromantiska poesiens inflytande, gjorde honom snart till poet, och han sammanskref i sin ungdom åtskilliga dikter, som först offentliggjordes i kalendrar (delvis i fos-

foristernas poetiska kalender) och sedan utgåfvos samlade, i endast 25 exemplar, under titeln Ungdoms rimfrost af Sonen i örnskog (1832). Samtidigt arbetade han på att utveckla sina landsmäns nationella själfstän-dighet, verkade för det finska språkets upphöjande till officielt språk och upprättade 1821 deno första finska politiska tidningen, Abo morgonblad, som likväl redan s. å. blef indragen. Efter att 1822, för sitt djärfva skriftställen, hafva blifvit skild från universitetet, flyttade han 1823 till Sverge, der han anställdes i kungl. biblioteket och mest sysselsatte sig med biografiskt och historiskt författarskap. Bland hans skrifter på prosa må följande nämnas: Ingenii romantici, cevo medio orti, ex-posiHo histórica (1817), Öfversigt af de sednaste revolutionerna i svenska vitterheten (1819, i Mnemosyne^, Svensk bibliographi (1829—36), Läse- och lärobok för ungdom (1830—31), Lärobok i linlands historia och geograf (1832), en |

samling vigtiga Handlingar till upplysning af Finlands häfder (1846—58), Förteckning öfver kongl. bibliotekets i Stockholm isländska handskrifter (1848), texten till åtskilliga planschverk (Svenska konungar och deras tidehvarf, Trettioåriga krigets märkvärdigaste personer m. fl.) samt en mängd broschyrer: Finland och dess framtid (1838, under pseud. Pekka Kuoharinen), Finlands nuvarande statsförfattning (1841, under pseud. Olli Kekäläinen), Catilina-Crusenstolpe (1843), Catilina-riska bref (ill och från en gammal bekant (1844) m. fl. Dessutom ombesörjde han utgifvandet af M. Ca-lonii, K. F. Dahlgrens,Klas Livijns och A. Schönberg d. y.s arbeten samt verkställde öfversättningar af åtskilliga främmande skrifter. Mest gagn gjorde han genom sin samling af Svenska fornsånger, hvaraf tre delar utkommo 1834—42. År 1843 ut-nämdes A. till kungl. bibliotekarie, och s. å stiftade han i förening med några andra personer det svenska fornskriftsällskapet. Utom de ofvannämda pseudonymerna begagnade han följande pseudonymer och signaturer: Aron. Svipdagr Gamle, Paavo Suomalainen, Rupert Sabel-klinga och Thorgeir Östgöthe samt —w—, —der — , —:n— I, S, A, P och 1. 9. 1. Död 1858.

Aschanéns, MarHn Laurentii, fornforskare, d. 1641 som “anti-qvarie“ och kyrkoherde i Upsala stift, efterlämnade en stor samling handskrifter om svenska antiqviteter och mynt, men var ej — såsom det upp-gifvits af Hammarsköld — författare till några bibliska dramer.

Ask, Karl (Carl) Jakob, läkare, f. 1825, sedan 1858 professor i kirurgi och obstetrik vid Lunds högskola, har utgifvit några smärre arbeten i kirurgi, bl. a. om Halsens kirurgiska anatomi (1858).

| Askelöf, Johan Kristoffer, publi-cist, föddes i Skåne 1787. Han blef student i Lund och promoverades der 1805 till filos, magister, inträdde 1810 i konungens kansli och blef 1814 kanslist i ecklesiastik-expeditionen. Under de följande åren vistades han ofta och länge utrikes: 1813—14 som tjensteman vid svenska högqvar-teret i Tyskland, 1815 som tjenst-görande vid liqvidationen med d* makter, hvilkas områden svenska trupper genomtågat, 1819 som svenskt ombud vid uppgörandet af svenska arméns fordringar rörande inkomsten af åtskilliga domäner i Tyskland, 1820—23 som magasins-direktionens ombud för att i England och Italien sälja kronans öfverflödiga spanmål. 1818 var han sekreterare i riksdagens särskilda utskott. 1824 utnämdes han till förste expeditions-sekreterare i ecklesiastik-expeditionen, s. å. till sekreterare i styrelsen för allmänna magasins-inrättningens utredning och 1826 till ledamot i statskontoret, såsom föredragande för magasins-ären-dena. 1828 tog han afsked från sistnämda befattning, för att med större kraft kunna egna sig åt publicistisk verksamhet.

Redan 1809 uppträdde A. på den literära banan. Yid slutet af nämda år böljade han nämligen, såsom hufvudredaktör, utgifvandet af tidningen Folyfem, ett blad att läsa på sängen. Denna tidning, som huf-vudsakligen sysselsatte sig med literär kritik och särskildt var riktad mot den franska smaken, väckte ett mycket stort uppseende, men upphörde redan 1812, sedan den utkommit i 5 samlingar, med 2 nummer i veckan. Under vintern 1815—16 redigerade A. en ny tidning, kallad Lifvet och döden, hvarest politisk ekonomi och statistik hade stort utrymme vid sidan om den literära kritiken. På våren 1816 började han, i förening med Klas Livijn och

F. B. von Schwerin, en månadskrift, Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper, men detta företag, som mest var afsedt för statistiska och finansiella frågor, upphörde inom kort, på grund af trakasserier från hofkanslerns sida.

Efter återkomsten från sin sista vistelse på utländsk jord stod A. ej längre på samma “liberala“ ståndpunkt som

tillförene, och när han ånyo beträdde den publicistiska banan, gjorde han till sin uppgift att bekämpa oppositionen. Sålunda ut-gaf han, fastän anonymt, under 1829 det konservativa veckobladet Den objudne gästen, och med 1830 började han i eget namn den ännu mer strängt konservativa tidningen Svenska Minerva, hvars utgifvande han fortsatte till sin död. Ehuru han var nog självständig att ej blindt ställa sig på regerings-partiets sida, fick han dock ett utomordentligt stort inflytande på högsta ort, och detta inflytande fortfor under hela Karl Johans regering, medan motståndaren Aftonbladet deremot, frisinnadt och oförskräckt, tillvann sig allt större sympatier bland folket. A. dog 1848. Han var en af vår tidnings-literaturs mest begåfvade personligheter och en stilist af första ordningen. Särskildt i polemiken utmärkte han sig genom sin dräpande, men på samma gång lekande och godmodiga qvickhet.

Askenbom, J. pseudonym för K. G. Nordforss.

Aslög, äfven kallad Kraka, en mytisk personlighet, Ragnar Lod-broks maka, är hjeltinnan i en af E. Skjöldebrand författad tragedi af samma namn.

Asp, Ter Olof von, statsekonom, mäcenat, f. 1745, d. 1808 som f. d. svensk minister i London och ledamot i rikets allmänna ärendens beredning, utgaf ett Försök att utreda och på ett ställe sammanföra de första r «fil allmänna grunderna i statshushåll-’ itmgsämnen (1800—01). Dessutom stif-f tade han det stora bysantinska resesti-J pendiet, som växelvis utdelas af Up-

(sala högskola och vetenskaps-akade-mien.

Aspegren, Georg Kasten, botaniker, f. 1791, d. 1828 som krono-hagare i Karlskrona, lämnade vigtiga hidrag till Agardhs, Fries’, Hartmans, Nilssons och Wahlenbergs arheten samt utgaf själf ett utmärkt , verk, Försök till en blekingsk JUrra £ {1823). Efter hans död utkom en i J «tor folio graverad plansch, Växt-

I rikets familjeträd (1828), utförd efter en af honom grundligt genomtänkt idé.

Aspelin, David, vitterhets-idkare, f. 1780, d. 1821 som tit. professor och kyrkoherde i Växiö stift, utgaf ett häfte Skaldestycken (1819).

Assarsson, Per, jurist, f. 1838, sedan 1877 professor i kriminalrätt och romersk ratt vid Lunds högskola, har utgifvit: Om skadestånd enligt

Sveiiges allmänna lag (I, 1867). Svenska straffrättens allmänna del (I, 1877 —79) m. m.

Asterophérus, Magnus Olai (Måns Olsso?i), dramatisk författare, blef rektor i Arboga 1608 och kyrkoherde 1614 samt dog 1647. Hau var författare till Sverges äldsta världsliga drama, En Iwstigh comwdia i vidh nampn Tisbe, hvilket i formelt afseende står högst bland vår äldre literaturs dramatiska produkter. Det uppfördes i Arboga 1610 och utgafs på trycket 1863 af Eichborn.

Astol f, pseudonym for K. G. U. Silfverstolpe.

Atheiieuin. Se Liter atur-sällskapet. \ Atterbom, Per Daniel Amadeus, j skald ,literatur-historiker, föddes 1790 ' uti Åsbo socken i Östergötland. Han röjde mycket tidigt en ovanlig böjelse för studier, kunde redan vid sex års ålder på egen hand lära sig

tyska språket och författade redan vid åtta års ålder en roman. År 1800 sattes han i skola i Linköping, hvarest hans lust för läsning, sär* skildt af skaldestycken, sagor o. d.,

| erhöll en riklig näring. 1805 blef i han student i Upsala. Då sällska-[pet “Vitterhetens vänner“, i hvilket i han genast upptogs, blifvit upplöst, bildade A. 1807, i förening med några likasinnade kamrater, ett nytt vittert sällskap, som först kallades “Musis amici“ och sedan “Aurora-förbundet“ och som hade till uppgift att fortsätta den af Thorild började kampen mot den i vitterheten rådande franska smaken. Till en början nöjde sig dessa ynglingar med att hålla sammanträden, under hvilka de fröjdade sig med uppläsning af egna skaldestycken eller lifvade sig genom diskussion öfver ästetiska och filosofiska ämnen. Men 1810, då de kände sig nog starka för att offent-; ligt angripa de literära auktorite-1 terna, företogo de sig att utgifva en tidskrift för utbredandet af sina

åsig-ter — och A., som var både den mest begåfvade bland dem och tilllika den mest beläste, framträdde såsom partiets ledare och dermed, fastän knappast tjugo år gammal, såsom reformator. Tidskriften var Fhosphoros, som utgafs 1810—13, och de i densamma framställda åsigtema voro en efterklang af den nyromantiska ästetik, som kort förut gifvit en ny riktning åt den tyska vitterheten. 1812 fick Phosphoros en bundsförvandt i Poetisk kalender, som utkom till 1822 och redigerades af A., och 1813 skaffade sig partiet ett betydande kritiskt organ i Svensk liter atur tidning, som utkom till 1824 samt redigerades af A. och Palmblad i förening (se vidare JSya skolan). Som författare gjorde sig A. först känd i den askelöfska tidningen Polyfem, bl. a. genom några s. k.xenier och en satirisk dikt Rimmar-bandet, hvari den gamla skolans förnämste representanter häftigt angre-pos. Derefter deltog han, både på vers och på prosa, ytterst lifligt, ja våldsamt, i den långvariga striden, lät ofta öfvermodet och inbilskheten diktera ord och uttryck, som egentligen stredo mot hans i grunden fridsamma karaktär, och ståtade dervid ej sällan med en dunkelhet och svulst, som han funnit beundransvärd hos sina tyska förebilder. Ofta skref han dock, äfven under denna jäs-ningsperiod, mycket vackra dikter, och stundom åstadkom han tillika som kritiker sådana uppsatser, som röjde den blifvande literatur-histori-kern. Till hans bästa skaldestycken från denna tid höra Er otik on, Bergvandraren, Eohharpan, Ben nye Bion-del, Sjöqvinnan och åtskilliga stycken i diktkransen Blommorna, hvarest han ådagalade en ovanligt stor förmåga att gifva språket en musikaliskt välljudande form. Till samma period hör jämväl hans ofullbordade sagodikt Fog cl Blå, som i sin natursymbolik innehåller skatter af den skönaste poesi. Bland hans ästetiska uppsatser från dessa stridsår utmärka sig fördelaktigast en granskning af Hammarskölds poetiska studier (i Sv. liter. tidn. 1814) och en granskning af tidskriften Idunas 8:de h. (i samma tidning 1820—21). Dessutom tog han liflig del i Geijers och Afzelii bemödande att samla de gamla folkvisorna och offentliggjorde sjălf i Poetisk kalender 1816 en samling svenska fornsånger under titeln ord-man sharpan.

Emellertid hade A. 1815 biifvit promoverad till filos, magister, och sedan han 1817—19 gjort en utrikes resa, som var af stort inflytande på hans utveckling, erhöll han plats som kronprinsens lärare i tyska språket och litera turen. 1821 utnämdes han

till docent i historia vid Upsala universitet. Den literära striden hade visserligen fortfarande i honom en af sina främste kämpar, men häftigheten lämnade rum för mera lugn, och ordprålet fylldes af ett rikare tanke-innehåll, på samma gång som känslan blef innerligare och djupare. Åtskilliga bland skaldens lyriska dikter från denna senare period ära något af det vackraste vi ega på vårt språk. Många bland dem (IIng-mön i lunden på jagtnätet band, Vindames sånger, Sång från sjön, Astolfs-qvådet m. fl.) tillhöra det 8. k. sagospelet Lycksalighetens ö, som likväl på grund af sitt allegoriska maskineri är mindre lyckadt såsom helhet. Denna dikt, en efterhärmning af de tieckska sagod ram erna, men öfverglän sande sina förebilder, anses dock som författarens yppersta poetiska verk. Den utkom i två delar 1824—27 samt i omarbetad form 1854 (3:dje uppl. 1875).

1824 utnämdes A. till adjunkt i filosofi vid universitetet, 1828 till professor i teoretisk filosofi samt 1835 till professor i ästetik och modem literatur. Hans studier i filosofien buro frukt i ett arbete, kalladt Studier till philosofiens historia och system (1835), hvaraf dock endast första bandet utkom. Mesta tiden af sin mannaålder egnade han åt forskningar i den svenska literaturens historia, och resultaten af dessa forskningar offentliggjorde han 1841—55 i sitt stora verk Svenska siare och skalder (2:drauppl. 1862—63), som trots åtskilliga brister (ovarsamhet i meddelandet af uppgifter, okritiskt berömmande af själsfränder m. m.) utgör en i det stora hela förträfflig skildring af den svenska vitterheten till och med Gustaf III:s tidehvarf, mångenstädes med en fin uppfattning och ett öfver-raskande klart framställningssätt. A. dog 1855, sedan han 1839 tagit inträ- de i svenska akademien och dermed gifvit ett yttre tecken till den gamla stridens upphörande. 1853 kallades han till arbetande ledamot af vitter-het8-akademien. Efter hans död ut-gåfvos åtskilliga af hans delvis i handskrift efterlämnade arbeten under titlarna Minnen från Tyskland och Italien (1859), Poesiens historia (1861—62, ofullbordad), Ästhetiska af -handlingar (1866), Minnesteckningar och tal (1869) och Literära karakteristiker (1870). Hans Sandade dikter utkommo i sex delar 1854—63.

Såsom enskild person var A. utomordentligt älskvärd och arbetsam, och till sina åsigter var han strängt konservativ. Hans poesi äfvensom hans reformatoriska verksamhet på vitterhetens område (jfr Nya skolan) hafva

blifvit olika bedömda. Jfr arbeten af A. Fryxell, R. Hjärne, G. Ljunggren, A. T. Lysander, B. E. Malmström, B. Norling och J. H. Tho-mander.

Atterling, Karl Henrik, publicist, f. 1835, sedan 1866 anställd i redaktionen af Dagens nyheter, har ut-gifvit en samling anteckningar under titeln TeaterUf (1873, 2:dra uppl., s. å., pseud. J. P. Tömqvist), några epistlar Till teaterfrågan (1868, 2:dra nppl. 1876, tills, med B. Schöldström), Upptäcktsresor i lufthafvet (1874, bearbetning efter franskan) ra. m.

Au da« Se Öda.

August, pseudonym för Aug. Ni-eander.

Augustinus, den förnämste bland de vesterländske kyrkofäderna, d. 430 som biskop i Hippo, har af K. J. Lénström gjorts till hjälten i en större diktcykel, "Den helige Augustinus" (1860).

Augusti-orden, ett på gränsen till de vittra samfunden stående sällskap, som stiftades for att fira minnet af revolutionen 1772 och utdog forst efter 1809. Orden sysselsatte

sig mest med musik. Bland medlemmarna, hvilka i allmänhet tillhörde de finare kretsarna, märkas Bellman, Hallman och Envallson.

AnlTn, Lars Axel Alfred, läroboksförfattare, f. 1826, d. 1869 som lektor vid Stockholms gymnasium, utgafflere förtjenstfullt utarbetade läroböcker i grekiska språket: en bearbetning af Krügers Grekisk grammatik for ny-begynnare (1853, 3:dje uppl. 1864), Grekiska skriföfningar (1859), Hero-doteisk formlära (b. å), Xcnophons Anabasis jämte kommentarier och lexikon (1861), Grekisk läsebok (1862), sex sånger af Homeri Odyssée (1864) och sex sånger af Homeri Ilias (1865). Dessutom skref han några grundliga afhandlingar om den grekiske skalden Kallimachos.

Aurilius, Aegidiusy pedagog, d. i början af 1600-talet, var någon tid rektor vid skolan i Upsala och blef sedan syndikus i Stockholm. Han utgaf en mängd läroböcker, bl. a. en lärobok i aritmetik, som under minst ett århundrade begagnades i våra skolor.

Aurén, Johan August, filolog, f. 1843, kollega, har utgifvit Bidrag till svenska språkets ljudlära (1869), Bidrag till svenska språkets qvantitets-lära (1874) m. m.

Anriyi llius. 1. Petrus A., lärd, f. 1636, d. 1677 som professor vid Upsala högskola, utgaf tvänne filosofiska arbeten, hvilka länge användes som läroböcker i skolorna, Ele-menta lógica peripatética (1672) och Elementa philosophia prima sen meta-phy8ica (1675), äfvensom åtskilliga akademiska afhandlingar. Han skref äfven några rätt goda poem på grekiska språket.

2. Erik A.y den förres broder, lärd, f. 1643, d. 1702 som juris professor vid Upsala högskola, utgaf endast ett fåtal akademiska afhandlingar,bland hvilka dock bör märkas en om svenska språkets rätta uttal, samt efterlämnade i manuskript en svensk grammatika (på Linköpings bibliotek). Han var dessutom känd genom åtskilliga poem på latin och grekiska.

3. Karl A.t den förres brorson, orientalist, f. 1717, d. 1786 som professor i orientaliska språk vid Upsala högskola, utgaf på latin flere förträffliga filologiska arbeten och hade såsom ledamot af 1773 års bibelkommission stor förtjenst om den på hans tid utförda profofversättningen af bibeln.

4. Samuel A., den förres broder, läkare, f. 1721, d. 1767 som medicine professor vid Upsala högskola, utgaf åtskilliga akademiska afhand-lingar.

5. Per Fabian A., den förres brorson, bibliograf, f. 1756, d. 1829 som professor i vitterhet och bibliotekarie vid Upsala högskola, skref lefnads-teckningar öfver T. Bergman ochM. von Celsius, åtskilliga akademiska af hand lingar (bl. a. några om manuskripten i Upsala bibliotek) m. m. samt redigerade några delar af Nova acta soc. scient. ups. (VI—IX). Märkligast är han dock som utgifvare af den bekanta s. k. aurivilliska bokkatalogen, Catalogus Kbrorum impresso-rum btbl. reg. acad. upsaliensis (1814). Arb. led._af vitt. akad. 1812.

Anrora-förbundet, namn på tvänne i vår literatur-historia märkliga vittra sällskap — 1. Det äldsta, stiftadt i Åbo 1770 (af H. G. Porthan, J. H. Kellgren, A. N. Clev-berg m. fl.) och upplöst omkr. 1780, hade förnämligast till ändamål att ‘‘uppodla och utbreda de vittra kunskaperna i Finland.* ‘ — 2. Det yngsta, som tillika är det ryktbaraste, stiftades i Upsala d. 10 okt. 1807 af fem unga studenter, bland hvilka Atterbom, Hedborn och Ingelgren vunnit literatur-historisk ryktbarhet. Det var en fortsättning på det kort

förut upplösta sällskapet “Vitterhetens vänner“ och kallades till en böljan “Musis amici“ samt utbytte först på våren 1808 detta namn mot det mera anspråksfulla Aurora. Förbundet, som efter hand upptog nya medlemmar, bland hvilka Elgström och Palmblad voro de märkligaste, hade till ändamål att åstadkomma “en evig förbrödring för sanning och skönhet, ett ömsesidigt bildande och en allmän reformation i alla den högre literaturens grenar.“ Också sysselsatte sig medlemmarna ifrigt med att för h varand ra uppläsa sina skaldestycken och utbyta åsigter i vittra ämnen. Den 16 febr. 1810 hölls det sista sammanträdet, ehuru förbundet aldrig formligen upplöstes, och derefter arbetade reformations-männen i stället på att i tryck utbreda sina åsigter. Jfr art. Kya skolan samt arbeten af K. V. Bottiger, R. Hjäme och B. Norling.

A11K i US, Haqvinius {Hakan), sal-mist, d. 1653, var 1627 student vid “collegium illustre“ i Stockholm. Han utgaf i öfversättning frän tyskan en samling andliga sånger under titeln En andeligh ratlukälla (1641), bland hvilka sånger åtskilliga blefvo intagna i 1819 års svenska salmbok. Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1872.

Awaztl OCh Wall asis, en aristokratisk klubb, som genom Dalin, dess ende ofrälse medlem, fått en viss literatur-historisk betydelse. Den stiftades i Stockholm 1732 och utdog sannolikt före 1750, sedan den under de sista åren fört ett tynande lif. “I Awazu-ordens karaktär in-gingo tre element i grotesk blandning: högtidlighållande af Sveriges stormaktsminnen, gammalmodigt rid-darväsende och modernt klubblif.“ Dalin var ordens sekreterare. Se skrift af G. Göthe.

Are, pseudonym för Eva Wigström. Axelson, Maximilian, vitterhets-idkare, publicist, f. 1823, har utgif-vit Bikter (1863), novellerna Gruf-arbetaime (1852) och Hans Vaghals <1863) m. fl., reseskildringarna Van-dring i Vcrmlands Elfdal och finnskogar (1852) och Vesterdalame (1855) m. fl. Han var den förste redaktören för tidningen Förposten, som f. n. utges i Göteborg.

Baazlus. 1. Johan B. d. ä., teolog, f. 1581 (1583?), d. 1649 som biskop i Växiö, utgaf en på latin författad svensk kyrkohistoria, Inventarium cc-ciesi» sveogothorum (1642), hvilken ännu begagnas såsom källskrift. Bland hans Öfriga skrifter märkas: Harmonia evangeliorum (1627), Förklaring öfver Uppenbarelseboken (1629) och åtskilliga pedikningar.

2. Johan B. d. y., den förres son, teolog, f. 1626, d. 1681 som teologie doktor och ärkebiskop, författade i strängt ortodox anda en Bisputatio de libero arbitrio (1653) och en Medi-t atio sacra de deo triuno (1659) in. m.

Backlund, Johan, teologisk för fattare, f. 1785, d. 1868 som f. d. kontraktsprost i Härnösands stift, utgaf en mängd smärre tillfällighetsskrifter, företrädesvis i religiösa frågor.

Backman* 1. Johan Harder B., lagsamlare, f. 1790, d. 1862 som f. d. justitie-råd, utgaf ett grundligt och för det juridiska studiet särdeles fruktbringande verk: Ny lagsamling (1831—60), som innehåller sammanställningar af svenska lagstadganden och prejudikat.

2. Karl Emanuel B., den förres son, jurist, f. 1826, sedan 1875 hof-Tättsråd i göta hofrätt, har utgifvit fortsättning till sin faders Ny lagsamling (1874—751 äfvensom en diger Juridisk handbok, omfattande tviste-, utsöknings-oeh rättegångsmål (1883, konkurslagen särskildt utgifven s. å.).

3. Karl Johan B., öfvérsättare,

publicist, f. 1825, d. 1874 som filos, doktor och literatör, utgaf 1855— 57 tidningen Upsala-biet, redigerade 1867—70 Idun, tidning för utländsk novell- och roman-literatur i svensk öfversättning, samt var längre tid medarbetare i Aftonbladet, Nya dagligt allehanda och Stockholms dagblad. Han öfversatte flere bland samtidens

ypperste förtattare: H. K. Andersen, M. A. Goldschmidt, P. .Heyse, Reuter, Spielhagen, Bulwer, Dickens, Thackeray, Collins, Currer Bell, Töpffer, Hugo, George Sand, Feuillet, About, Cherbuliez m. fl.

Baelter, Sven, kyrkohistoriker, predikant, f. 1713, d 1760 som hof-predikant och som domprost i Yäxiö, utgaf åtskilliga predikningar, som ut-gingo i flere upplagor, samt tvänne förträffliga kyrkohistoriska arbeten: Vårs herres och frälsares Jesu Christi historia ifrån hans födelse till hans himmelsfärd (1755—60, 4:dje uppl. 1846—47) och Historiska anmärkningar om kyrkoceremonierna (1762, 3:dje uppl. 1838), hvilket ännu åtnjuter stort anseende som historisk källa. Som predikant egde han ett stort rykte och utöfvade stort inflytande. Jfr skrift af Gahm Persson.

Bager, Haqvin, versmakare, f. 1710 (1711), d. 1782 som köpman i Malmö, utgaf åtskilliga smärre national-ekonomiska skrifter m. m., som voro uppblandade med de löjligaste plattheter på vers, samt blef genom denna sin “ekonomiska poesi“ så riksbekant, att hans namn blifvit nästan detsamma som misslyckad ri mmare i allmänhet.

Bagge. 1. Fredrik B., lärd predikant, f. 1646, d. 1713 som kontraktsprost i Göteborgs stift, utgaf flere afhandlingar på latin och åtskilliga predikningar. Efter hans död utkommo: Mcllificium evangelicum eller förklaring öfver evangclieme på sön-, helge- och apostladagar (1714)och Tractat om verldens fåfängclighet och dess förakt, uti 21 predikningar (s. å.). B. är dock mera känd genom sitt hjeltemodiga uppträdande under kriget med Danmark 1677.

2. Jonas Samuel B., fysiker, f. 1803, d. 1870 som tit. professor och lärare vid bergsskolan i Falun, utgaf Elementarkurs i fysiken (1835) m. m. Led. af vet. akad. 1857.

Barfod, Johan Kristoffer Georg, memoar-författare, publicist, f. 1753, d. 1829 som f. d. privat-lärare och literatör, är bekant genom arbetena Märkväraigheter rörande Sveriges förhallanden 1788—94 (1846) och Märkvärdigheter rörande skånska adeln (1847), hvilka efter hans död ut-gåfvos af G. O. Hyltén-Cavallius.

Baro ck, Pauly pseudonym for K. H. Rydberg.

Barthelson, Fredriky vitterhets-idkare, f. 1836, aktuarie i generalpoststyrelsen, bar utgifvit den episka diktcykeln Balders död (1862, pseud. Halfdan Glade), Spegelbilder (1872) m. m.

Bauck, Vilhelm, musik-skriftställare, publicist, f. 1808, d. 1877 som professor vid musikaliska akademien, utgaf Ny tidning för musik (1853— 57), Handbok i musikens historia (1862, i sammandrag och med förbättringar 1867), Allmän musiklära (1864—71), Musik och theatery samlade kritiska uppsatser (1868), Musikaliskt reallexikon (1871) m. m.

Bazaren, ett af Orvar Odd 1841 utgifvet artistiskt och belletristiskt söndagsblad; dessutom benämning på ett par mode-tidningar och tidskrifter för roman-literatur.

Beatas, A. M. S.y pseudonym för Abr. Sahlstedt.

Becker, Karl Johan von, vitter-hetsidkare, f. 1775, d. 1831 som tit. lagman, utgaf en samling Försök i skaldekonsten {1820), som bl. a. inne-

håller en med svenska akademiena stora pris (1817) belönt sång till Gustaf III:s ära.

Beckman. 1. Nils B.y jurist, f. i Ditmarsken i förra hälften af 1600-talet, blef 1667 professor i romersk lagfarenbet vid Lunds högskola, men förklarades 1675 ärelös och* förvisades ur riket. Hans bästa arbete är ett juridiskt verk, Medullajustinianea, (1665), men han anses bafva för-värfvat handskriften dertill genom plagiat* eller köp (se “Lunds universitets historia“ af P. G. Ahnfelt). Hans literära rykte grundar sig förnämligast på åtskilliga nidskrifter mot Samuel Pufendorff.

2. Johan Vilhelm B., salm historiker, f. 1792, blef 1814 student i Upsala, 1818 prästvigd och 1824 komminister i Klara församling i Stockholm. Död 1873. Han efterlemnade ett digert verk af stor förtj enst: Hen nya svenska psalmboken, framställd uti försök till svensk psalmhistoria (1845 —72). För öfrigt utgaf han Minnets af lediga

stunder (1824, två äreminnen öfver Linné och tre skaldestycken), Schwedische bearbeitungen und Übersetzungen der Sequenzen “Hies irce“ und “Stabat materfi (1843), Svensk psalmhistoria i sammandrag (1863), Svensk psalmhistoria i kort sammandrag (s. å.) m. m.

3. Anders Fredrik B.y teolog, publicist, f. 1812, blef 1830 student i Upsala, 1836 filos, doktor, 1837 docent i filosofi, 1841 teologie kandidat, s. å. docent i teologiska fakulteten, s. &. lektor i Skara, 1847 teologie adjunkt vid Upsala högskola, 1850 teologie licentiat, 1851 professor i dogmatik och moral-teologi, 1860 teologie doktor, 1863 förste teologie professor och domprost, 1864 biskop i Härnösand och 1875 biskop i Skara. 1853— 62 var han ledamot af bibel-kommissionen. Tillsammans med L. A. Anjou utgaf B. 1849—51 Tidskrift för svenska kyrkan, och ensam utgaf han 1861—67 Teologisk tidskrift, som der-•efter öfvertogs af annan redaktör. De märkligare bland hans teologiska uppsatser, hvilka i allmänhet först offentliggjorts i den periodiska litera-turen, äro följande: Anmärkningar rid Svensk kyrkotidnings låra om kyrkan (1856, mot de högkyrklige teologerna i Lund), Nya testamentets lära cm Kristi gudom (1863, mot Viktor Rydberg och Renan), Om den eviga csaligheten (1864, mot K. J. Boström) och Om Kristi fwsoning (1874, mot P. Waldenström).

4. Ernst B., den förres son, reseskildrare, publicist, f. 1850, blef 1868 student i Upsala, vistades derefter merendels utomlands till 1876 samt var 1877—78 folkskole-inspektör och 1880—82 redaktör för Ny illustrerad tidning. Han har utgifvit: Sånger (1873), Erån nya ver Iden, reseskildringar from Amerikas förenta stater (1877), Erån påfvames land (1880), Förenta Maternas undervisningsväsende 1882) och Amerikanska studier (1883). Dess utom har han deltagit i redigeringen af tidningarna Arbetarens vän och Barnens vän (jfr K. O. Berg) och skrifvit intressanta resebref till åtskilliga bland våra större tidningar.

Bellman, Karl Mikael, humoristisk skald, föddes i Stockholm d. 4 febr. 1740 samt var son af tit. lagmannen J. A. Bellman och en dotter till kyrkoherden Hermonius. Ehuru föräldrarna ej hade särdeles goda inkomster, men deremot åtskilliga barn, erhöll han en ganska vårdad uppfostran, dels i Maria skola, dels af informatorer, och i nov. 1758 blef han som student inskrifven vid Upsala universitet. Redan efter några månaders förlopp öfvergaf han likväl studierna och blef i juni 1759 antagen till e. o. tjensteman i rik-sens ständers bank, der han förut hade fått tjenstgöra på prof. Hans

första poetiska försök (allt ifrån barndomen röjde han stora anlag för poesi och musik) voro didaktiska eller satiriska qväden i Dalins tonart: Konsten att upptäcka en obekant masque (1757), Tankar om fickors ostadigliet (1758), Månan (1760) m. fl. Vid samma tid skref han äfven, påverkad af pietismen i hemmet, fromma betraktelser Öfver evangelierna, hvaijämte han i öfversättning utgaf D. von Schweidnitz’ Evangeliska dödstankar, Christian Scrivers sanna Christendom dier utdrag ur dess själaskatt och annat af samma slag. Emellertid invecklade hans godtrogenhet och lättsinne honom småningom i så stort ekonomiskt trångmål, att han 1763 nödsakades lämna huf-vudstaden, och ehuru han snart fick det så ställdt, att han kunde vända tillbaka, måste han i april 1764 taga afsked från sin befattning i banken. Han vistades derefter på sina föräldrars gård i Södermanland, men återkom ånyo på hösten och blef i nov. extra ordinarie vid manufakturkontoret

Med 1766, efter fadrens död, började för B. en ny period. Den unge skalden erhöll visserligen ej mycket att lefva på, ehuru han fick anställning som kanslist i general-tulldirektionen ; men hans diktning, som tyder på att han vid denna tid tog lifvet mycket lätt, frigjordes plötsligt från förebilder och yttre band samt framstod med ens i hela sin stora originalitet och skönhet. Under de år som följde, de sista under frihetstiden, skref B. ej mindre än femtio af de nu så ryktbara Fredmans epistlar samt dessutom en mängd lyriska dikter, förnämligast dryckesvisor, och åtskilliga af de s. k. satyrspel, hvilka sedan utgåfvos under namnet Bac-chanaliska ordenskapitlets handlingar. Förra hälften af Gustaf III:s regering var för honom i mer än etthänseende en lycklig period. Gynnad af konungen, till hvars ära han diktade flere sånger, kom han i en jämförelsevis god ekonomisk ställning, erhöll understöd från monarkens enskilda kassa, utnämdes 1776 till sekreterare i k. direktionen för nummer-lotteriet och kunde 1777 gifta sig utan att allt för mycket behöfva ängsla sig för sin familj. 1778 tjenst-gjorde han i bondeståndets kansli. Och så umgicks han med högt stående personer, fick 1776 titeln hof-sekreterare, blef en man med anseende, kunde låta sitt snille utveckla sig obehindradt och strödde flitigt omkring sig, utan att

bekymra sig om annat än stundens njutning, de lätta alstren af sin pänna. Men det blef snart mörkare tider, och sorglösheten i lynnet gaf oftare vika för en dyster stämning; lyckan i äktenskapet upphörde, och ekonomiska bekymmer infunno sig allt mer. Då började skalden, utan tvifvel för brödfödans skull, samla och utgifva sina arbeten. 1780 utkom ett häfte Betraktelser öfver cmngeliska texter (omarbetade och utgifna 1787 under titeln Zions högtid), 1783 Bacchi tempel, öppnadt vid en hjeltes död (utgörande ett stycke ur “Bacchanaliska ordenskapitlets handlingar“), som väckte stort uppseende och rönte stark afsättning, samt 1790 Fredmans epistlar och 1791 Fredmans sånger, hvilka bägge diktsamlingar innehålla det yppersta, som flutit från hans pänna. Dessutom utgaf B. 1781 en skämttidning, kallad livad behagas?, som likväl måste upphöra redan med åttonde numret, och 1788 åtskilliga krigssånger m. m. Men ehuru de bästa bland .dessa arbeten i allmänhet vunno stort erkännande och 1791 förskaffade sin författare det af svenska akademien utdelade lundbladska priset, voro de ej synnerligen inbringande, och betrycket blef till slutså

stort, att skalden, hvars hälsa dessutom allt mer försämrades, hufvud-sakligen måste lefva på understöd från goda vänner. 1793 utgaf B. en i det hela tämligen matt Öfversätt-ning af Gellerts fabler. Han dog kort derefter, d. 11 febr. 1795.

Bekant är den originella beskrif-ning, som B. gifvit på sig själf: “Jag är en herre af mycket liten djupsinnighet och frågar ej efter om solen går eller jorden axlar sig. Hvad jag kan bedyra är att jag vill ingen varelse i naturen ondt, älskar oändligen en ädel man och med oupphörlig låga fruntimmer samt små beskedliga barn, äter efter aptit litet och godt: söndkgen hvitkål, torsdagen ärter, lördagen strömming“. Hans kärlek till glaset och kroglifvet har länge varit en trosartikel; men om också B. var långt ifrån någon nyk-terhetsvän, så var han dock lika litet någon dryckenskaps-hjelte i sämre mening. Som diktare var han en af de störste norden egt. Verklig nationalskald blef han derigenom, att han i sina folklifsbilder och naturskildringar gaf en så djup och innerlig återspegling af det svenska lynnet, att ingen annan skald i detta fall kunnat mäta sig med honom. Hans storhet grundar sig äfven derpå, att han skapade en ny diktart, den humoristiskt musikaliska sången, som ej eger någonting motsvarande i andra lands vitterhet. FÖr att fullt törstås måste hans dikter sjungas, på, melodier, som han visserligen oftast hämtade från andra håll, men alltid ombildade på ett själfständigt sätt. Hans skaldskap var i grunden lyriskt ; men ett episkt element är dock nästan alltid inlagdt i dikterna, hvilka dessutom merendels ega någonting dramatiskt liffullt, som i förening med den karaktäristiska musiken ger det hela en högst egendomlig prägel. Några bland dessa tjusande sånger äro idylliskt milda, somliga baccha-naliskt yrande, andra djupt elegiska, och ofta smälta dessa karaktärsdrag tillsammans till en “sorg i sosenrödt“ — såsom skaldens humor på ett träffande sätt blifvit kallad. Störst är B. i sina skildringar af det lägre folkets nöjen och af Stockholms om-gifningar, mot hvilkas fängslande bakgrund han målat sina komiska gestalter: Fredman, Ulla Vinblad, Mollberg, Movitz m. fl. I allmänhet röja dessa dikter ett omisskänneligt drag äfven af målaren, hvilket också ej är underligt, enär skalden, såsom åtskilliga pännritningar intyga, egde en synnerligen stor färdighet i teckning.

Den största förtjensten om samlandet och utgifvandet af B:s arbeten tillkommer P. A. Sondén, som efter lång förberedelse utgaf en samling af skaldens Valda skr f ter {1835—36, med musik i särskilda band). J. G. Carlén utgaf derefter en ny, med tillägg, förklaringar, illustrationer och musik försedd upplaga Samlade skrifter (1856—61), hvilken sedan omtryckts såsom godtköps-upplaga (1869—70 och 1879). Efter skaldens egen handskrift har G. E. Klem-ming utgifyit Bellmans poetiska arbeten till ar 1772 (1872). En mängd af B. författade skaldestycken, som ända till allra senaste tid undgått samlarnas uppmärksamhet, hafva nyligen af Eichhorn blifvit utgifna under titeln Skrifter af C. M. Bellman, ny samling (1876—77). Samme forskare är f. n. sysselsatt med utarbetandet af en utförlig monografi öfver skalden. Bland dem, som illustrerat Bellmans qväden, märkas företrädesvis Elias Martin, Elis Chiewitz, K. A. Dahlström och J. V. Wallander. Ett par af Chiewitz på 1820-talet utgifna planschverk ligga till grund för ett 1874 utkommet Bellmans-galleri, grupper och persemer ur Fred-

mans epistlar och sånger (med 30 planscher).

Bell mans-lite ra turen är mycket rikhaltig. Jfr skrifter af Atterbom, J. G. Carlén. M. J. Crusenstolpe, Eichhorn, A. Fryxell, dansken J. L. Heiberg (“Bellman som comisk dithy-rambiker“, 1843), J. H. Kellgren,

G. Ljunggren, P. A. Sondén och M. Ullman. Se dessutom Nordisk tidskrift för 1879, Samlaren (flere årgångar) och Ny svensk tidskrift för 1883. Bellmans lif och person har poetiskt behandlats af H. K. F. von Numers, i den sceniska framställningen “På gröna lund“ (1856), och af

H. Sätherberg, i lustspelet “Bellman“ (intaget i en 1862—63 utgifven diktsamling) m. fl.

Bellmans fränder, en af Atterbom införd benämning på följande med Bellman samtida humoristiska författare: K. I. Hallman, O. Kexél,

J. Wallenberg, O. Rudbeck, J. M. Lannerstjerna, K. Envallsson och E. Schröderheim.

Bellmanska sällskapet, ett af

K. F. Dahlgren m. fl. i Stockholm-år 1824 stiftadt vittert sällskap Se Arv. Ahnfelt, “Bellmanska sällskapet“ (1877).

Benzelius (adlad Benzelstjerna), en från Norrland härstammande slägt, hvaraf sex medlemmar, såsom biskopar eller ärkebiskopar, utöfvat ett genomgripande inflytande på den svenska kyrkans historia. Följande medlemmar af slägten hade jämväl stor betydelse för literaturen:

1. Erik B. d. ii. (Henrict), teolog, f. 1632, d. 1709 som ärkebiskop, utgaf en Epitome rhetoricce ccclesiasticce (1694, 4:de uppl. 1771) och ett Bre-viarium histoHcc ecclesiasticm (1695, 5:te uppl. 1802, på svenska öfver-satt af J. Bäckström 1734), hvilka bägge arbeten ungefär ett århundrade begagnades såsom läroböcker. Detsistnämda skref han ursprungligen för kronprinsen Karl (sedan Karl XII), hvars teologiska studier han ledde. B. deltog dessutom i utarbetandet af den nya kyrkolagen, kyrkohandboken och sal mboken samt stod i spetsen för utgifvandet af Karl XII:s bibel (1702—3). En af honom författad resebeskrifning förvaras i Linköpings bibliotek.

2. Erik B. d. y. (Erici), den förres son, teolog, historiker, f. 1675, blef 1702 bibliotekarie vid Upsala högskola, 1723 professor i teologi, 1726 biskop i Göteborg och 1731 i Linköping samt 1742 ärkebiskop, hvilket ämbete han likväl ej hann tillträda. Död 1743. Han var en för sin tid ovanligt kritisk författare och en bland dem, som mest bidrogo till den literära uppblomstringen under frihetstiden. Hans flesta arbeten äro dock på latin: Supplementa homilía-rum Joannis Chry sost omi (1708), Jo-annis Vastovii gothi vitis aquilonia (s. ä.), Monumenta histórica vetera eccle-sim suiogothicce (1709—13), Diarium vazstenense (1721), Fhilo judeeus, grccce et latine, cum notis Th. Mangey (1742), TJlphilce sacrorum evangelionmi versio gothica (1750) m. fl. På svenska skref han Utkast till svenska folkets historia (utg. 1762). Dessutom författade han många liktal och predikningar samt stod i en mycket liflig korrespondens ; Brefvexling mellan ärkebiskop Erik B. d. y. och dess broder, censa' lib'orum Gustaf Benzelstjema, utgafs af Lidén 1791. B:s samlingar af bref och handskrifter, hvaröfver Lidén upprättade en förteckning i “Reper-torium benzelianum“ (1791), förvaras i Linköpings bibliotek. B. gaf slutligen ock upphcfvet till den svenska statistiken, genom att skaffa uppgifter om folkmängden i de af honom styrda stiften, och grundade i Upsala ett lärdt sällskap, som utgaf Sverges första vetenskapliga tidskrift och 1728

Ack kungl. stadfästelse under namnet Vetenskaps-societeten i Upsala. Se skrift af H. Forssell.

3/ Jakob B.t den förres broder, teolog, f. 1683, d. 1747 såsom ärkebiskop, utgaf ett par teologiska läroböcker, som af ständerna anbefalldes till bruk vid de offentliga läroverken och der begagnades ett helt århundrade : Epitome repetitionis theologice (1734), flere uppl., den sista 1813; svensk öfvers. iif J. Wilde 1737, 2:dra uppl. 1796) och Mepetitio theo-logica (1735, 4:de uppl. 1764), m. m.

4 Henrik B., den förres broder, teolog, f. 1689, d. 1758 som ärkebiskop, utgaf en mängd disputationer rörande tolkningen af bibeln.

Beppo, pseudonym för G. L. Sommelius.

Berch« 1. Karl Reinhold B., mynt-kännare, historiker, f. 1706, d. 1777 som kansliråd, utgaf Namnkunniga svenska herrars och fmers skådepenningar, med bifogade lefverncsbe&krif-ningar (1777—81) samt lefnadsteck-

ningar öfver svenska regenter och deras gemåler från och med Gustaf II Adolf till och med Fredrik I (1788). Dessutom författade han en mängd afhandlingar i kulturhistoria (om qvinno-kläder, om manskläder, om matlagning och gästabud, om lekar och tidsfordrif m. m.) samt i myntväsende (om svenska mynttecknen, om det gamla myntningssättet m. m.). Led. af vet. akad. 1749. Led. af vitt. akad. 1754. Se skrifter af O. Celsius, S. Rosenhane d. y. och E. af Solberg.

2. Anders B., den förres broder, statsekonom, f. 1711, d. 1774 som räntmästare och f. d. professor i statsekonomi vid Upsala högskola, utgaf tvänne högt värderade arbeten: Sätt att genom politisk arithmetica utröna länders och rikens hushållning (1746, 2:dra uppl. 1796) och Inledning till allmänna hushållningen, innefattande pétitic-, oeconomie- och kameral-veten-skapema (1747, öfvers. på tyska 1763). Led._af vet. akad. 1746.

Berendes, Märta, författarinna af uppbyggelse-skrifter, f. 1639, blef i böljan af 1650-talet hoffröken hos drottning Kristina, gifte sig 1656 med assessorn friherre J. Sparre, blef änka 1659, gifte sig ånyo 1662, med riksrådet friherre G. Posse, och utnämdes 1687 till hofmästarinna hos änkedrottningen. Död 1717. Hon efterlämnade i handskrift en samling “böner och gudeliga betracktelser till tröst for ett ängslefullt hierta, den iagh i mina olyckeliga och bedröfve-liga änkiestånd migh till tröst och hugnat skrifvit“ o. s. v. En del af denna samling utgafs 1867 af Han-selli, hvilken anser bönerna förtjenta af att samtliga offentliggöras såsom andaktsbok.

Berg« 1. Fredrik Nicolás B., öfver-sättare, f. 1802, f. d. kassör vid elektriska telegrafverket, har utgifvit en massa öfversättningar af romaner (Domas’ “De tre musketöreme“ m. fl.) samt öfversättningar och bearbetningar for teatern (jfr Dahlgrens “Anteckningar om Stockholms teatrar“).

2. Fer Gustaf B., samlare, f. 1805, f. d. bokförläggare och boktryckare i Stockholm, har utgifvit ett Svenskt konversationslexikon (4 bd, 1845—50, i förening med anonyma medarbetare), ett Anekdotlexikon (1846—47, tills, med K. A. Le visson), en samling Svenska historiska anekdoter och kuriositeter (1849), Anteckningar om svenska qvtnnor (1864—66, tills, med Vilh. Stålberg), Svenska ordnar, sällskaper och föreningar (1873), Svenska minnen på utländska orter (1874) m. m.

3. Fredrik Teodor B., läkare, statistiker, f. 1806, blef 1823 student i Lund och 1836 docent i anatomi, men flyttade kort derefter som praktiserande läkare till Stockholm, blef 1842 öfverläkare vid bambuset, 1849

ledamot af sundhets-kollegiet och 1858 chef för statistiska central-byrån, vid hvars upprättande han sjelf varit den mest verksamme. 1879 fick han af-sked med pension. Utom åtskilliga förtjenstfiilla uppsatser i medicinska och statistiska tidskrifter bar B. författat Kliniska föreläsningar i barnsjukdomar (I, 1853), och Bidrag till Sveriges medicinska topografi (s. å.) samt dessutom utarbetat den rikhaltiga volym, som under titeln Befolk-nings-statisUk, ny följd 1851—55, 1:1, bildar öfvergången mellan den s. k. tabellkommissionens arbeten och statistiska byråns officiella redogörelser. Led. af vet. akad. 1847. Hed. led. af landtbr. akad. 1880.

4. Johan August B., teologisk författare, f. 1818, kontraktsprost i Göteborgs stift, har utgifvit en Bibelhandbok, eilet' inledning till den heliga skrift (1856, 4:de uppl. 1864), Luthers minne, ko?'t lefnadsteckning jemte be-skrifning öfver ställen, der han lefvat och verkat (s. å.), Foetiskt album, vald samling af svensk lyrik (1857, 2:d?a uppl. 1863) m. m.

5. Karl (Carl) Oskar B., nykterhets-predikant, publicist, f. 1839, f. d. grosshandlare i Stockholm, har gjort sig vida känd genom sina bär och der i landet hållna religiösa föredrag, med hvilka han företrädesvis sökt att verka för nykterhetens främjande. Åtskilliga bland dessa föredrag äro tryckta under mycket egendomliga titlar. B. har äfven utgifvit en illustrerad månadsskrift, Arbetarens vän (från 1875), och en tidskrift för bara, Barnens vän (från 1877).

6. Karolina Vilhelmina B. (född Sandell, sign. L. S.), den förres hustru, f. 1832, har utgifvit en mängd religiösa sånger och berättelser: Fa vägen hem (1865), Fridslielsningar (1866—76), Barnsånger (1868), Aftonstunder i hemmet, kristliga berättelser för barn (1875—76), Missionsberättelser för

3barn (s. å.), Nytt bambibUotek (s. å.) m. m., hvaijämte hon redigerat åtskilliga årgångar af kalendrarna Korsblomman och Snödroppen m. m.

7. Vilhelm B., fomforskare, f. 1839, kamrer i Göteborg, har påböljat ut-gifningen af ett större historiskt verk, Samlingar till Göteborgs historia (1883 —), samt dessutom författat åtskilliga smärre skrifter, om Visingsö, Elfsborg m. m. Korr. led. af vitt. akad. 1882.

8. Fritz Z. B., pseudonym för L. T. Öberg; Axel B. Zachison, pseudonym för K. G. Nordforss.

Bergelin, Tcodot-, agronom, publicist, f. 1822, d. 1864, redigerade Tidskrift för svenska landtbruket (1855 — 64), som verkat mycket godtförden svenska landthushållningen, Biblio-thek i praktiék landthushallning (1858 — 64), Qvartals8krift för praktisk landt-hushåttning (1862—64) och Bibliothek i rationel landthushallning (1862—64) samt utgaf i svensk bearbetning Thaers ryktbara verk Grundsatser i den rationella landthushållningen (1846, 3:dje uppl. 1861) och andra utmärkta främmande arbeten i landthushåll-ning.

Bergen, Karl (Carl) von, teologisk författare, publicist, f. 1838, blef 1857 student i Upsala och 1863 filos, kandidat samt har från 1865 såsom talare och skriftställare sökt verka for en med förnuftet öfverensstäm-mande uppfattning af den kristna religionen. 1868—71 och 1876—77 utgaf han tidskriften Framtiden, och 1877 ingick han som medredaktör i den s. ä. uppsatta tidniugbn Stockholms morgonblad, hvilken dock upphörde efter tvänne månader. Ett stort inflytande har B. utan tvifvel utöfvat genom sina i åtskilliga sta-0 der hållna föreläsningar, de flesta behandlande religiösa frågor och alla syftande att utbreda kärlek till den

fria forskningen. En del af sina uppsatser och föredrag utgaf han 1881 under titeln Frågor på dagordningen (första samlingen). B. har dessutom i öfversättning utgifvit Jesu karak-tär sbild af B. Sehenkel (1865) ocb Ben historiske Kristus af T. Keim (1867). Jfr en utförlig biografi i den af K. P. Arnoldson utgifna “Folkets bok“.

Bergenhjelm, Johan, friherre, latinsk skald, f. 1629, .d. 1704 som framstående diplomat, författade åtskilliga latinska “poemata et epi-grammata“.

Berger, Kristina Charlotta VIrikcv (född grefvinna Cronhjelm)f vitter författarinna, f. 1784, d. 1852, sedan 1817 gift med majoren J. J. Berger, skref anonymt eller under signaturen Ch******* en mängd arbeten på vers och prosa, hvilka på sin tid voro ganska mycket lästa. Hennes första skrift var Be franska krigsfångarne i Sverige (1815). Bland de öfriga, till större delen offentliggjorda i tidningar och tidskrifter, märkas: Trollgrottan i San Miniatos dal (1816), Hilda och Ebba eller ruinerna vid Brahehus (s. å), Albert och Louise (1817), Agnes och Alfred (1828), Noveller (1846), Kapten Bunderbergsförsta och andra resa, Tante Rosina (de bägge senare såsom följetonger i Aftonbladet, ej särskildt utgifna), skaldestyckena TJngkarlslifvet och Ett kors på Idas gr af m. m.

Bergeström (förut Bergström), Hans, vitterhets-idkare, f. 1735, d. 1784 som teologie doktor och prost | i Helsingborg, stod som skald icke i särdeles högt, men “hann så långt j som någon genom studier och arbete ! på hans tid kunde hinna“ samt var ! en ibland de förnämste representan- ! terna för den vittra riktning, som hyllades af sällskapet “Utile dulci“, hvaraf han 1772 blef medlem. Han författade tvänne större, skaldestyc- ken: den satiriska dikten Konsten att krypa och hjelteqvädet Bygden, samt en mängd smärre poem, ¿varjämte han öfversatte sorgespelen Aldre (af Voltaire) och Agamemnon (afThomson). Dessutom skref han Försök till den rätta christeUga uppfostrans kännedom och verkställighet (1766, 2:dra uppl. 1856 under titeln “Om en rätt kristlig uppfostran“), hvari han på ett fromt och grundligt sätt försökte vederlägga Kousseaus uppfostrings-teorier, Indianiske bref, eller utförlig beskrifning öfver tvenne rikens moraliska, politiska och ceconomiska beskaffenhet (1770, imitation efter Mon-tesquieu) m. m. En samling af hans Toetiska arbeten utgafs 1784.

Bergfalk, Fer Frik, rättslärd, f. 1798, blef 1816 student i Upsala, 1824 filos, doktor, 1830 juris kandidat, 1832 juris licentiat och s. å. docent i juridiska fakulteten samt 1833 adjunkt och 1838 professor i finansrätt och national-ekonomi. Sist-nämda år blef han äfven juris doktor och arbetande ledamot af vitterhets-akademien, och 1862 kallades han till ledamot af vetenskaps-aka-demien. 1861 fick han som emeritus afsked från professuren. B. har ut-gtfvit åtskilliga om samvetsgranhet och grundlighet vittnande skrifter, som likväl till större delen utgöras af akademiska afhandlingar och tidskrifts-uppsatser. De märkligaste äro: Om svenska jordens beskattning

t. o. m. början af l7:deårh. (I, 1832), Om försvarslösa personers behandling (1833), Kritik öfver Oeijers “Svenska folkets historia“,* I och II, och Strinn-holtns “Svenska folkets historia“ 1 (1834, i Skandia), Om svenska städernas författning och förvaltning (1838), Om svenska postinrättningens uppkomst och utbildning från 1636 till konung Carl X1I:8 död 1718 (1838, i vitt. akadis handl.; särskildt utgifven 1859), Kritik öfver Nordströms “Bi-

drag till den svenska samhällsförfattningens historia“ (1841, i Frey), Anmärkningar om justis och administration samt om dömande och verkställande befattningar (1842, ib.), Om den ungerska urbarialförfattningen (s. å., ib.), Något om guldets framtid (1853) och Bidrag till de wider de sista hundrade åren inträffade handelskrisers historia (1859, i Nord. univ.-tidskr.).

Berggren* 1. Jakob B., rese-beskrifvare, f. 1790, d. 1868 som kyrkoherde i Linköpings stift, företog i sin ungdom långa resor och beskref dessa bl. a. i sina Mesor i Europa och österländerna (1826—28). På franska utgaf han Guide français-arabe vulgaire des voyageurs et des francs en Syrie et en Egypte (1844).

2. Sven B., botaniker, f. 1837, e. o. professor i botanik vid Lunds högskola, har författat flere vigtiga botaniska arbeten, företrädesvis om mossorna. De flesta bland dem äro intagna i “Acta universitatis lunden-sis“ och “Öfversigt af vetenskapsakademiens förhandlingar“.

Be'rgins. 1. Nicolaus (Nils) B., teolog, d. 1706 som teologie doktor, general-superintendent i Livland oc¿ prokansler vid högskolan i Pernau, utgaf flere skrifter, bland hvilka Exercitatio hist, theol. de statu eccle-siœ et religionis muscoviticæ (1704— 05, 2:dra uppl. 1709) är den förnämsta. Bland hans öfriga arbeten märkes en öfversättning, Vällustens tvenne blas-bälgor, neml. den höga fon-tangen okk de blåtta brösten, af Ernesto Gottlieb (1690), hvilken framkallade ett genmäle af Theophilus Missyco-phantes (N. Gripenbjelm). B. var, till en böljan i hemlighet, gift med Kristiana Juliana Oxenst jema [6.1701), hvars “lefvemes-lopp“ han utgaf 1704, tillika med åtskilliga af henne författade bref, böner och smärre uppsatser (2:dra uppl. utgafs 1836 afP. A. Sonden).2. Johan Gustaf B.f predikant, f.

1722, d. 1805 som teologie doktor och kyrkoherde i Strängnäs stift, var en bland vårt lands inflytelserikaste predikanter, så till vida som hans prediko-utkast “tjenat som sufflör“ vid tusentals gudstjenster i Sverge. Dessa prediko-utkast utkommo 1773 —77 i nio delar under titeln Ens evangelisk predikares värk, innehallande dispositioner öfver de evangeliske tex-teme (bih. 1786—87).

3. Bengt B.f historisk samlare, f.

1723, blef 1741 student i Lund,

1745 filos, magister, 1747 docent i historia, 1758 e. o. assessor i anti-qvitets-arkivet och 1762 banko-kommissarie. Död 1784. B. utgaf åtskilliga historiska handlingar, som delvis äro af mycket stor vigt för häfdaforskningen: Kär leks-händelser

imellan hr Eric Gustafsson Stenbock och fru Magdalena Sture till Hömings-holm ar 1573 (1752), Nytt förråd af äldre och nyare handlingar rörande nordiska historien (1753—54 1. 55), K. Carl lX:des rimchrönika samt K. Gustaf Adolphs påbegynte ehr'önikaf egenhändigt af högbemälte konungar författade; jämte bilagor af 96 bref och handl. (1759) m. fl. För vetenskapsakademiens handlingar skref han flere uppsatser, äfven i naturhistoria, hvilket ämne han flitigt studerat. Om vidsträckta kunskaper vittnar hans 1780 infor vetenskaps-akademien hållna Tal om läckerheter, både i sig sjelfva sådana och för sådana ansedda genom folkslags bruk och inbillning (2 del., 1785—87; till l:sta d. utgafs register af assessor Blom 1785). Mera beräknade for den större allmänheten voro hans begärligt lästa Småsaker till nöje och tidsfördrif (8 del. 1756 —57; l:sta d. omtryckt med bihang 1757), fortsatta under titeln Allehanda (1757—58) samt innehållande historiska anekdoter, bref, anteckningar, poem af Dalin m. m. Efter hans död

blefvo hans outgifna historiska handskrifter öfverlämnade till vetenskapsakademien. Led. af vet. akad. 1766.

4. Beter Jonas B., den förres broper, läkare, f. 1730, blef 1746 student i Lund och 1749 i Upsala, 1754 medicine

doktor i Upsala, 1761 professor i naturhistoria och farmakologi i Stockholm samt 1766 assessor i col-legium medicum. Död 1790. Bland fackmän åtnjuter hans Materia me-dica (1778) ännu ett mycket stort anseende. För öfrigt utgaf B. många skrifter: ett tal Om Stockholm för 200 år sen och Stockholm nu för \ tiden i anseende til handel och veten- j skaper (1758), Tal om fruktträdgårdar \ och deras främjande i vårt rike (1780) i m. fl. Hans namn fortlefver i uttrycket "bergianska trädgården", namnet på en af vetenskaps-akademien, enligt hans eget testamentariska förordnande, upprättad anstalt för undervisning i trädgårdsskötset. Led. af vet. akad. 1758.

5. Axel Teodor B., läroboksför-

fattare, f. 1817, f d. lektor i Stock- i holm, har utgifvit Element ar-lär obok i mekaniken (1846), Lärobok i elemen- \ t er ne af fysiken (1847), Geometri och i linearteckning (1850, 5:te uppl. 1874), ,

Elementarkurs i räknekonsten (1850r—

51, 3:dje uppl. 1868), Elementarkurs i algebra (1853, 2:dra uppl. 1870) m. m.

Bergklint, Olof skald, ästetiker, f. 1733, blef 1753 student i Upsala, j 1761 filos, magister i Greifswald, 1765 docent i poesi vid Upsala högskola, 1770 notarie i hofkonsistorium, j 1774 lektor i Vesterås samt 1783 j prost och kyrkoherde i Lunds stiflt. ! Död 1805 som teologie doktor. I mer än tjugo års tid måste B. genom konditionerande skaffa sig sitt uppehälle, och derunder var han längre tid informator för den sedermera som skald berömde J. G. Oxen-stjerna, på hvars utveckling han ut- öfvade ett mycket stort inflytande. 1758 stiftade han i Stockholm det literära sällskapet "Vitterlek", och sedan var han ledamot af det mera bekanta literära sällskapet "Utile dnlci". Som författare var B. särdeles mångsidig; så t. ex. utarbetade han det mesta i det till skolbok af-sedda verket Sammandrag af alla ve• tenskapema (1775, flere uppl.). Hans dikter, bland hvilka Öde öfver mot-gång, Ode öfver lifvet och elegien Ben blinde anses såsom de bästa, hafva till största delen ett resonerande, lyriskt innehåll och röja en stoisk uppfattning af lifvet. Som ästetiker banade B. vägen för ett nytt tidebvarf, genom sina upphöjda åsigter och sitt bemödande att åstadkomma kritiker af verkligt vetenskaplig halt. Hans förnämsta prosaiska arbete är hans Tal om skaldekonsten (1761). En samling af hans Vittra arbeten utkom 1837. Jfr L. Ribbing, "Om Olof Bergklint, hans lif och vittra verksamhet" (1874).

Berglund, Emil, kemist, f. 1846, filos, doktor och lärare vid chalmers-ska slöjdskolan, har utgifvit en Handledning vid de första arbetena pa laboratorium (1879).

Bergman. 1. Torbern Olof B., naturforskare, föddes 1735 på Ka-trineberg i Vestergötland samt blef 1752 student i Upsala, 1758 filos, magister, s. å. docent i fysik, 1760 adjunkt i matematik och 1767 professor i kemi. 1764 kallades han till ledamot af vetenskaps-akademien. 1776 fick han af konung Fredrik II ett mycket fördelaktigt anbud att slå sig ned i Berlin, men han föredrog att stanna på en mera obemärkt plats i hemlandet. Bland öfriga utmärkelser, som kommo honom till del, var kallelsen att vara ledamot af franska vetenskaps-akademien. Död 1784 i Medevi.

Redan tidigt vann B. europeisk

ryktbarhet som naturforskare. Till en början sysselsatte han sig mest med zoologi, astronomi och fysik, systematiserade larverna, gjorde upptäckter rörande biens hushållning, anställde en mängd vigtiga rön angående elektriciteten m. m. Hans märkligaste skrifter från denna pe-| riod äro: Classcs larvarum defvnitee, Sy-! stema larv arum, Coccus aquaticus, Af-handling om ig lar, Om regnbagen, Om tysta eldsken, Om skymningarna, Om norrskenet och Fysisk beskrifning öfver i jordklotet, hvilket såsom ett mästerverk öfversattes på de flesta europeiska språk. Efter 1767, då han tillträdde den kemiska professuren, blef kemien hans förnämsta studium, och inom denna vetenskap gjorde han forskningar af genomgripande betydelse. Han grundläde den analytiska kemien, undersökte de olika jänfeorterna, stålets sammansättning och kolsyregasen m. m., upprättade tabeller öfver kropparnas frändskap, uppgjorde ett utmärkt förslag till kemisk bestämningslära, ordnade metallerna efter deras halt af flogiston, uppfann konsten att på kemisk väg eftergöra mineral-vatten o. s. v. Dessutom spred han ett klart ljus öfver i mineralens kemiska sammansättning.

| De skrifter, i hvilka han kungjorde ! sina rön och upptäckter, voro syn-! nerligen många. De flesta samlades | i

verket Opuscula pliysica et chemica,

1 hvaraf tre delar utgåfvos af honom | själf (1779—83) och tre efter hans död (1787—90). Hans Sciagraphia

regni mineralis secundum principia pro-xima digesti (1782) utkom inom några år i en mängd upplagor på fem språk. 1758 stiftade B., i förening med några kamrater vid högskolan, det kosmografiska sällskapet i Upsala, hvilket sällskaps publikationer snart ådrogo sig stor uppmärksamhet i den vetenskapliga världen. Hans mest framstående svenske lärjungar voroScheele, J. G. Gähn och J. Afzelius. Jfr skrifter af P. F. Aurivillius och af B. von Beskow.

2. Johan Magnus B.y reseberättare, satiriker, historiker, f. 1792, d. 1867 som f. d. stadsläkare i Falun, utgaf bl. a. Beskrifning öfver Stora Kopparbergs län (I, 1822), Besa i Ökentrakterna, Schweiz och södra Frankrike (1845) samt Svenska bonden och hans hemman (1856, 3:dje uppl. 1877). År 1876 utkom en samling Valda smärre skrifter.

3. Karl Abramham B., lärd, f. 1800, d. 1883 som medicine doktor och kontraktsprost i Lunds stift, utgaf smärre skrifter i åtskilliga ämnen, bl. a. Om svenska scholväsendet eller elementarscholan (1832), Fri kyrka i fri stat (1866) samt Läran om lifvet enligt bibel och naturvetenskap (flere häften 1872—76).

2. Karl (Carl) Johan B , historiker, geograf, vitter författare, f. 1817, blef 1842 filos, doktor i Upsala, 1843 kollega i Visby samt 1859 lektor derstädes i latin och filosofisk pro-pedeutik. 1840 och 1842 utgaf han, i förening med B. E. Malmström, kalendern Linncea borealisy och 1849 —58 redigerade han Gotlands läns tidning. Märkligare af honom författade arbeten äro följande: Upsala och dess nejder (1842—43, början omarbetad och utgifven 1844 under titeln Mälarens minnen), Snäckgärdet och B. B. V.y gottländska minnesblad (1849), texten till planschverket Gotland och Visby i taflor (1856—58), Gotlands geografi och historia i lättfattligt sammandrag (1873, 3:dje uppl. 1879), Skildringar och berättelser får ungdom (1874), Försök till en kort latinsk Stilistik (1881), Gotländska skildringar och minnen (1882) och Skaldeßh'sök (s. å.). Korr. led. af vitt.-akad. 1867.

4. Karl Vilhelm B.} historiker, f. 1820, d. 1857 som literatör, bear- j betade sin farbroders, öfverste B. von |

Schinkels, historiska anteckningar och utgaf deraf åtta band under titeln Minnen ur Sveliges nyare historia, samlade af B. von Schinkel (1852— 56; ett nionde band utgafs 1864 af K. J. E. Rogberg, ett tionde och ett elfte 1868 och 1872 af J. Hellste-nius, ett tolfte 1881 af O. Alin, som äfven förbereder utgifvandet af det sista bandet; ett bihang harutgifvits i 3 delar). I sin ungdom uppträdde B. med tendens-skrifterna Ben religiösa frågan (1848) och Ben sociala frågan (s. å.) samt med den sociala romanen Clara Vinqvist (1849), i hvilka arbeten han röjde stark påverkan af K. J. L. Almqvist.

5. Frans Anton Gustaf B., medicinsk författare, f. 1837, sedan 1869 docent vid Upsala högskola, har författat ett större arbete Om Sveriges folksjukdomar (jL, “Om rödsoten“, 1869; II o. III, “Om frossan“, 1877) samt åtskilliga uppsatser i Ups. läk. for-handl.

B er gq vist, Bengt Jakobssony teolog, f. 1785, d. 1847 som teologie doktor och professor vid Lunds högskola, utgaf Utkast till predikningar samt skrift- och konfirmationstal (1835), Enfaldig utveckling af M. Luthers lilla katekes (s. å., flere uppl.) och Högin ässopredikn ing ar öfver de årliga sön-och helgdagstextema (1837). Efter hans död utkommo 1862 en samling tal och predikningar samt poetiska försök. B. tillhörde Aurora-förbundet och var fosforisternas förste anhängare i Lund.

Bergroth, Julius Efrainiy finsk läroboks-författare, f. 1819, öfver -lärare vid normalskolan i Helsingfors, har utgifvit Elementar-lärobok i algebran (1849, 3:dje uppl. 1866), Element arlärobok i fysiken (1850, 2:dra uppl. 1857) m. m.

' Bergstedt. 1. Erik B., reseskildrare, f. 1760, d. 1829 som stats-I sekreterare, utgaf i öfversättning Le Chevaliers Hesa till Propontiden och Svarta hafvet (1802—05), med förklaringar och tillägg efter hvad han själf iakttagit under en vetenskaplig resa till Mindre Asien och Egypten.

2. Karl (Carl) Fredrik B., språkforskare, publicist, f. 1817, blef 1836 student i Upsala, 1842 filos, doktor och 1843 docent i grekiska literatu-ren, från hvilken befattning han 1851 tog afsked. 1844—46 och 1848 —50 redigerade han tidskriften Frey, 1851 Tidskrift för literatur, 1852— 55 tidningen Aftonbladet, 1869—70 tidningen Stockholms-posten (i förening med A. O. Wallenberg) och 1871— 74 veckoskriften Samtiden, bvars innehåll nästan uteslutande flöt ur hans •egen pänna. I sin ungdom offentliggjorde B. åtskilliga arbeten om sanskrit äfvensom öfversättningar från detta språk. 1868 utgaf han i öfver-sättning Ben politiska ekonomien i sin närvarande utveckling, af Ambroise Clément, med inledning och tillämpning på fäderneslandets förhållanden. Många af honom författade broschyrer och tidskrifts-uppsatser hafva väckt stor uppmärksamhet (Om den religiösa frågan, Om den usla Uteraturen, Gamla sanningar, Arbetet och dess vilkor m. fl.). För öfrigt har B. varit mycket verksam äfven på det praktiska omområdet. Led. af vet. akad. 1872.

Bergsten* 1. Erik B., topograf, f. 1822, d. 1869 som kommissions-landtmätare och landtmäteri-fiskai, utgaf en Beskrifning öfver Hardemo och Hackvads socknar i Örebro Vin (1850).

2. Per Vilhelm B., läkare, f. 1828, stadsläkare i Norrköping, har utgif-vit Populära föredrag i Medicinska ämnen (1874—77), Tal vid musikaliska sällskapets i Norrköping jubelfest (1878, innehållande sällskapets historik) m. m.

Bergstrand* 1. Karl Henrik B., läkare, f. 1800, d. 1850 som profes-

sor i kirurgi och obstetrik vid Upsala högskola, utgaf Några anmärkningar rörande testiklarnas sjukdomar (1831), Be spina bifda (1838), Kirurgiska iakttagelser (1842—48), Af handlingar uti allmän kirurgi (1848—49), Om kärlutvidgningar (1848) m. m.

2. Per Vilhelm B., teolog, matematiker, f. 1807, d. 1874 som kyrkoherde i Vesterås stift, utgaf Förklaringar öfver de årliga evangelierna och epistlarna (1850, 2:dra uppl. 1863), Grunderna för den christna tidräkningen i allmänhet och den svenska isynnerhet (1851, 2:dra uppl. 1861), en omarbetning af Strömers Euclides' Elementa (1852, flere uppl.), Praktisk geometri för själfundervisning (s. å.), Chronologisk handbok i christna kyrkans historia (1868) samt en mängd öfversättningar af teologiska arbeten.

3. Karl Erik B., den förres son, kemist, geolog, f. 1830, blef 1849 student i Upsala, 1857 filos, doktor, s. å. lärare vid Ultuna landtbruks-institut, 1864 tit. professor samt 1869 landtbruks-akademiens agrikultur-kemist och föreståndare för den agri-kultur-kemiska försöks-anstalten vid experimentalfältet. Led. af landtbr. akad. 1867. Led. af vet. akad. 1873. Bland hans skrifter märkas: Naturhistoriska anteckningar om Aland (1851), En blick i naturen eller några ord om naturvetenskaperna i allmänhet (1852), Om näringsämnena (1857), Grunddragen till geologien (1859), Grunderna för den agrikultur-kemiska analysen (1861), Lärobok i geologi (1868), Några upplysningar om de konstgjorda gödningsämnenas samt oljekakomas beskaffenhet och användning inom landthus-hållningen (1878) och Småskrifter i landtbnikskcmi (serien påbörjad 1879), samt några bearbetningar: Organiska kemien (1857, efter Strecker), Om de kemiska gödningsämnena (1870, efter Ville) äfvensom Landtbruket och naturvetenskaperna (1874, efter Johnson).Dessutom har han redigerat Vltuna landt bruks-instituts tidskrift (1864—66) och Tidskrift för landtbrukare (1867 —68).

4. Ter Emanuel B. (pseud. Bias, Kapten Gulliver m. m.), den förres kusin, läroboks-författare, vitterhets-idkare, f. 1834, ingeniör i landt-mäteri-kontoret, har utgifyit: Anteckningar i fältmätningskonst (1863—64), Anteckningar i höjdmätning skonst (1864 —65), Logaritmer till 11,000 (1872), Grunderna för versskrifning (1879) m. fl. handböcker, vidare Reseanteckningar från Tolen, Tyskland och Schweiz (1874) samt Tetersburg-Astra-kan, dagboks-anteckningar under resor i Ryssland (1882), slutligen äfven några vitterhets-arbeten, bl. a. den historiska skildringen Magdeburgs hämnare (1867), en saga om Skandinaver och araber (1869) och det dramatiska utkastet Ebba Stenbock (1870).

5. Vilhelm Alexander B., den förres kusin, politisk författare, publicist, f. 1850, blef 1870 student i Upsala, 1873 juris kandidat, 1874 e. o. notarie i svea hofrätt, s. å. amanuens i civildepartementet och 1883 direktör i Stockholms enskilda bank. 1877— 80 tjenstgjorde han som sekreterare i riksdagens kansli. Dels som publicist,

företrädesvis i Nya dagligt allehanda (hvarest han sedan 1875 varit medarbetare), och dels genom en mängd särskildt utgifna skrifter har B. tagit en högst verksam del i de sista årens politiska lif i Sverge. Hans första arbete var en anonym afhandling om Ben konstitutionella konflikten (1875). I eget namn har han utgifvit: Grundskatterna, deras afskrif-ning eller aflösning (1876), Ben ekonomiska frågan, några ord för dagen (1879), Sr enska statsförvaltningen förr och nu (1880), Handbok för den svenska kommunalförvaltningen (1881, 2:dra uppl. 1884), Lärobok i statskunskap (s. å.) och Ben svenska qvin-

nans rättsliga ställning (1883). Under pseudonymen Ivar Blå fäste han uppmärksamheten på sig genom Sista krisen, interiörer och exteriörer (1880). Mest är han känd under pseudonymen MarceUus, såsom författare till följande, mer eller mindre stort uppseende väckande skrifter: Toli-tiska silhuetter (1880, 2:dra uppl. s. å.), Från 1881 års andra kammare, konturteckningar (2 del., 1881), Ny samling politiska silhuetter (s. å.), Tolitiska ströftåg och interiörer (I “Riks-dagmannavalen till perioden 1882 —84“, s. å.), Ben norska konflikten, ett inlägg från svensk sida (1882), Bet nya statsskickets politiska historia (s. å.) samt Norska riksrätt stragedien och unionen (1884). B. har som politiker företrädesvis bekämpat landt-m ann apartiet och den norska ven-stern.

Bergström* 1. Johan Gustaf Ludvig B., pedagog, f. 1818, d. 1872 som skoladjunkt i Eskilstuna, utgaf en Lärobok i arithmetiken (1855—56) äfvensom ett Försök till vederläggning af baptismens villfarelser (1863).

2. Rikard B., literatur-historiker, sportsman, f. 1828, sedan 1878 bibliotekarie vid kungl. biblioteket, har om den svenska literaturen inlagt stor förtjenst genom utgifvandet af en betydligt tillökt och med upplysande anmärkningar försedd upplaga af Gei-jers och Afzelii Svenska folkvisor (1879—80, tills, med L. Höijer). För öfrigt har hån utgifvit Svensk jägar-kalender (1859), H. Lusos Gudeliga snillesväckare (i Sv. fornskr. sällsk:s handl.), Handbok för svenska jagtvän-ner (I, 1872), Svenska bilder (1882) och en poetisk antologi, kallad Gerd (1883).

Berlin* Nils Johan B., kemist, Berzelii lärjunge, f. 1812, blef 1830 student i Upsala, 1833 filos, doktor, 1834 docent i kemi, 1837 medicine doktor, 1839 adjunkt vid Karolin- ska institutet, 1847 professor i kemi och mineralogi vid Lunds högskola (hvilken befattning han 1862 utbytte mot professuren i medicinsk och fysiologisk kemi) samt 1864 ordförande i sundhets-kollegiet (först på förordnande), med titel af generaldirektör. Från sistnämda befattning tog han afsked 1883. B. har utöfvat ett stort och gagnande inflytande genom åtskilliga läroböcker och populära naturvetenskapliga skrifter, af hvilka några utkommit i en mängd upplagor äfven på främmande språk: Lärobok i naturläran, for folkskolor och folkskollärare-seminarier (1852, har utgått i mer än 300,000 exemplar), Läsebok i naturläran, fyr Svcrges allmoge (s. å, mer än 100,000 exemplar endast på svenska), Elementar-lärobok i oorganisk kemi (1857, 3:dje uppl. 1870, bearb. af K. V. Blomstrand) m. fl. Bland hans öfriga arbeten märkas In pharmacopoeam sueeicam et miUtarem commenlarius me-dicopracticus (1846, 4:de uppl. 1869) och Ben svenska farmacopéen öfver-satt och kommenterad (1849—51). Led. af vet. akad. 1884.

2- Anna B. (född Nordströth), novell-författarinna, f. 1801, änka efter prosten K. G. Berlin, utgaf några historiska berättelser: Försakelsen, novell från konung Magni Ladulås’s tid (1835), Jörgen Krabbe (1837) och Rosemparreska ättens utgång (1844).

Berlin?, Edvard Vilhelm, topo-graf, f. 1813, d. 1883 som bibliotekarie vid Lunds universitet, utgaf Lund, öfversigt af stadens historia och öfriga märkvärdigheter (1859, med tillägg 1868), Malmö, histmdsk öfv erblick (1865) m. m., hvaijämte han deltog i redaktionen af den literära tidningen Studier, kritiker och notiser (1842 —45), ombesöijde en granskning af Hartmans geografi (1848, dess 13:de uppl.) m. m.

BerndtSOn. 1. Kristoffer Isak

Bernhard B., lexikograf, f. 1809, f. d. lektor i Gefle, har utgifvit en Svenskfransk ordbok (1879—80) m. m.

2. Fredrik B., vitterhets-idkare, publicist, f 1820 som svensk undersåte, blef 1839 student i Upsala, men flyttade kort derefter till Helsingfors samt blef der 1847 docent i ästetik och sedermera expeditionschef i generalguvernörens kansli. 1853—65 var han hufvudredaktör för den officiella Finlands allmänna tidning, i hvil-ken han bl. a. skref teater-kritiker. Död 1881. B. utgaf: Ben gamles minnen, bilder från finska skogsbygden

(1843), Smärre dikter (1846), kalendrarna Neckcn (4 årg., 1844—48) och Fjäriln (1851), skådespelet Ur lifvets strid (1851, flere upp).), Dramatiska studier och kritiker (1879) m. m.

3. Charlotta B., novellist, har utgifvit en skildring, kallad Julie Lcy-den eller blad ur min biografi (1865, pseud. Curt Brennow),

Berönius. 1. Johan B. vitterhets-idkare, f. 1638, d. 1681 som kon-rektor i Söderköping, öfversatte på svensk vers en på latin skrifven “commcedia“, kallad Rebecka (utg. af Hanselli 1877).

2. Magnus B., latinsk skald, i. 1692, d. 1775 som ärkebiskop, författade åtskilliga latinska tal och skaldestycken Hans söner adlades 1760 med namnet Björnstjema (se d. o.).

Berzelins, Jons Jakob, friherre, kemist, föddes d. 20 aug. 1779 i Väfversunda socken i Östergötland. Han förlorade tidigt sina föräldrar och uppfostrades derefter i en morbroders hus. 1793 intogs han i Linköpings skola, hvarifrån han erhöll ett föga hoppgifvande afgångsbetyg, och 1796 blef han student 1 Upsala, hvarest han till en början måste uppehålla sig genom att gifva lektioner. Efter att 1799 hafva tjenstgjort som biträdande läkare vid Medevi bälso-brunn, blef han 1801 medicine kandidat och 1802 medicine licentiat samt utnämdes .kort derefter af col-legium medicum til t adjunkt i medicin och farmaci. 1804 promoverades han till medicine doktor. 1807 utnämdes han till professor i medicin och farmaci vid den medicinska skolan i Stockholm (sedan Karolinska institutet), och denna befattning bibehöll han till 1831, då han tog af-sked på grund deraf att hans verksamhet togs i anspråk för kommunala värf. 1808 kallades han till ledamot af vetenskaps-akademien, 1829 till heders-ledamot af vitter-hets-akademien och 1837 till en af de aderton i svenska akademien. För öfrigt var han medlem af de flesta lärda sällskap i både Sverge och utlandet. 1818 blef han adlad, och 1835 upphöjdes han i friherrligt stånd. Han dog i Stockholm d. 7 aug. 1848.

B., hvilken tidigt vann stort rykte som naturforskare, betraktas som den nyare tidens förnämste kérnist och mineralog. 4‘Det fins i kemien ej någon lära, till hvars utbildning han ej bidragit“, och hans undersökningar bragte honom till uppställande af ett nytt kemiskt system, den s. k. elektro-kemiska teorien, som under förra hälflen af detta århundrade enväldigt herskade inom vetenskapen. Frukten af sina undersökningar offentliggjorde han i en mängd skrifter, som vittna om hans förvånande arbetskraft och energi. Bland dessa arbeten, hvilka delvis upplefvat många upplagor äfven på främmande språk, må endast följande nämnas: Nova analysis aquarum me de vien sium (1800), Be electricitatis galvanice cel. Volta excitce in corpora orgánica cffectu (1802), Några underrättelser om nyttan af artificiella mineralvatten (1803), Afhandlingar i fysik, kemi och mineralogi (1806—18, tills, med Hisinger

m. fl.), Föreläsningar i djurkemien (1806—08), Lärbok i kemi (6 del., 1808—30), Nytt mineralvatten (1814), Afhandling oma biåsrörets användande (1820) samt Årsberättelse^ i kemi och-fysik (1821—41) och Årsberättelser om kemi och mineralogi (1841—48), hvilka han utgaf i egenskap af veten-skaps-akademiens ständige sekreterare, hvartill han valdes 1818. Antalet af hans tidskrifts-uppsatser uppgår till mer än 200. I Stockholm restes 1858 öfver B. en af Qvam-ström modellerad staty, på den plats, som nu kallas “Berzelii park“. Se skrifter af M. M. af Pontin, E. Ryd-qvist och P. A. Siljeström.

Besche. Se Be Besche.

Beskow. 1. Bernhard von B., vitter författare, minnestecknare, historiker, f. 1796, blef 1807 student i Upsala och tog 1814 kansli-examen, hvarefter han ingick i handels- och finans-expeditionen, samt utnämdes 1815 till kopist, 1816 till kanslist och 1818 till protokolls-sekreterare. Redan dessförinnan hade han upp-trädt som poet i tidskrifterna Iduna och Allmänna journalen, och 1818— 19 utgaf han anonymt tvänne delar Vitterhetsförsök (2:dra uppl. med utsatt namn 1829, l:sta d. 3:dje uppl. 1862), i hvilka en särdeles framstående talang röjde sig i det formella. Derefter gjorde B. en längre utrikes resa, hvarunder han stiftade förtrolig bekantskap med flere bland Europas yppersta literära personligheter, och när han kommit tillbaka, blef han snart själf, med sina ovanliga världs-manna-egenskaper, en framstående person, särskildt sedan han 1824 vunnit svenska akademiens stora pris för det af fosterländsk hänförelse präglade skaldestycket Sveriges anor. 1825 erhöll han titel af förste

ex-peditions-sekreterare i kungl. maj:ts kansli, och s. å. blef han handsekreterare hos kronprinsen Oskar. Der-efter var han gunstling vid hofvet och rönte den ena utmärkelsen efter den andra. Han adlades 1826, ut-nämdes 1827 till kammarherre, valdes 1828 till en af de aderton i svenska akademien, utsågs 1831 till förste direktör vid kungl. maj:tshof-kapell och teatrar samt blef 1832 hofmarskalk, 1834 svenska akademiens ständige sekreterare och s. å. heders-ledamot af vitterhets-akade-mien. Som teater-direktör stod han ej ut länge; redan efter ett år tog han afsked, sedan han med nit, skicklighet och oegennytta skött befattningen och på den svenska scenen infört den moderna vådevillen. Under dessa år af sitt lif befann sig B. tillika på höjdpunkten som vitter författare. Han skref nämligen der-under sina dramatiska arbeten Erik den fjortonde (1827—28) samt Hildegard, Torkel Knutsson, Birger och hans ätt och Gustaf Adolf i Tyskland, hvilka gemensamt utgåfvos under titeln Dramatiska studier (1836—38). Dessa

stycken, hvilka författades med Schil-ler som förebild, utmärkte sig genom ett vida enklare, naturligare språk än de äldre dikterna, och med alla sina dramatiska brister tillvunno de sig ett förtjent beröm för god karaktärsteckning och historisk trohet i tidsskildringen. Vid samma tid skref B. texten till sångspelet By no eller den vandrande riddaren (1834),hvartill Brendler och kronprinsen Oskar satte musiken. Dessutom var han särdeles mycket verksam som publicist och pamflettskrifvare, fastän han som sådan alltid uppträdde anonymt, för att ej behöfva lägga band på sina känslor eller sina uttryck. Den periodiska skrift, hvari han oftast lät artiklar införas, var den af Rydqvist utgifha vittra tidningen Heimdal. Bland de broschyrer, som allmänt tillskrifvas B., märkas följande: Freds-förslag mellan hans publicistiska maje-

stät Argus den tredje och den argusiska dynastien, å ena, samt de med honom krigande dagbladsfurstar, å andra »idan (1825, ej 1823; B:s 'författarskap till denna skrift är dock ej alldeles obe-stridt), Flugsmällan (1833, mot A. Lindeberg), Dagens händelser, bedömda af en landtman (1838), Upplösning är icke upplysning (s. å.), Har Svergc publicitet och publicister (1839) och Den irrande publicisten, sin samtids nöje och varning (1840). Sistnämda strö-skrifter, som utgåfvos till försvar för den gamle kungen, anses hafva förskaffat sin författare friherrlig värdighet (1843).

Efter Karl Johans död egnade sig B. nästan uteslutande åt svenska akademien, hvars ledning han utan motstånd öfvertog, sä snart han blifvit sekreterare. Det mest betydande resultatet af denna akademiska verksamhet, hvarpå han sjelf satte så högt pris, föreligger i en samling minnesteckningar, som utmärka sig genom “läcker världsmannaton i stilen, lång-synt blick öfver kulturens olikartade företeelser, konstnärlig åskådlighet och i första rummet en lågande ömhet om de skildrade föremålens ära, •i hvilken B. jämväl ser fosterlandets.“ Redan förut hade B. lagt i dagen framstående egenskaper som minnestecknare, genom sina 1830—50 offentliggjorda karaktäristiker och minnestal öfver Berzelius, Brinkman, Ling, Skoldebrand, Valerius, Wallin m. fl. Hans akademiska skildringar af detta slag, hvilka under 1850- och 1860-talen delvis upplästes på de akademiska högtids-sammankomsterna och sedan intogos i “handlingarna“, utgjorde på sin tid “lejonparten af akademiens hela vittra verksamhet“. Bland de skildrade föremålen befinna sig T. Bergman, Fogelberg, K. K. Gjörvell, Gustaf III, J, Gyllen-stjerna, Görtz, U. Hjärne, Karl XII, Leopold, Svedenborg, K. G. Tessin,K. B. Wadström m. fl. Den opartiska historie-skrifningen har haft åtskilligt att anmärka mot de bredt anlagda teckningarna Om Gustaf III sam konung och menniska (1860—61), Karl XII (1868—69) och Friherre Georg Henrik von Görtz, statsman och statsofer (1868). En del af minnes-teckningarnn utgafs 1860—66 under titeln Minnesbilder. För öfrigt författade B. följande märkligare skrifter: Vandringsminnen (2 del. 1833—34; 3:dje d. delvis tryckt, men ej utgif-ven), Karl August Ehrensvärd (1841, prisbelönt 1834 af vitterhets-akade-inien), ¡Svenska akademien, Utter är-historisk betraktelse (1839), Om den behandling, som frågan rörande kabinetts-kassans skuld rönt vid riksdagen (1841), Om svenska akad emiens ordboksarbete samt medlen till dess fortsättande (1854, i akadis handl. för 1853), den hälft filosofiska afhandlingen Om själens helsa (1856, 3:dje uppl. 1870), ett tal Gm förflutna tiders svenska m'dboksföretag (1859), Karl den tolfte i Alt-Ranstadi (1866), Om den estetiska betydelsen af Thorilds strid emot Kellgren och Leopold (1873, i sv. akad.rs handl.) och slutligen Lefnadsminncn (1870).

B. promoverades 1842 till filos, hedersdoktor vid Upsala högskola samt utnämdes 1861 till öfverste* kaminarjunkare och serafim er-riddare. Han dog plötsligt 1868. Sin förmögenhet hade han testamenterat till

svenska akademien, Upsala högskola och statens historiska museum. Se -skrifter af A. Blanche, E. von Qvanten, J. E. Rydqvist och K. G. Strandberg.

2. Gustaf Emanuel B., den förres brorson, predikant, publicist, f. 1834, sedan länge en af Stockholms mest firade präster och en af evangeliska fosterlands-stiftelsens ledare, har ut-gifvit Reseminnen Jrån Egypten, Sinai och Palestina (1861, 8:de uppl. 1876), Om försoningsnåden (tre uppl. 1876)

äfvensom åtskilliga “betraktelser“ och predikningar m. m., hvaijämte han redigerat några periodiska skrifter af religiöst innehåll.

Bethén, Arvid, öfversättare, publicist, f. 1756, d. 1827 som filos, magister och literatör, var under några är notarie i hofkonsistoriet, men måste 1787 lemna denna befattning, med anledning deraf att han vågade skriftligen yppa sin kärlek till drottning Sofia Magdalena. Han öfversatte Schillers smärre prosaiska skrifter (1806) m. m. B. lär äfven hafva författat några filosofiska uppsatser, från kantianismens ståndpunkt.

Betty, pseudonym för Elisabeth Chytraeus.

Beurling[bör], Karl Henrik, teologisk författare, f. 1794, d. 1879-som f. d. medaljgravör, utgaf åtskilliga skrifter i svedenborgiansk anda.

Bexe ll. 1. Sven Petter B., hi-storieskrifvnre, f. 1775, blef 1792 student i Lund, 1795 lifdrabant hos Gustaf IV Adolf och 1799 löjtnant, men tog 1800 afsked ur krigstjen-sten, prästvigdes i Lund 1801, utnämdes s. å. till hofpredikant och blef 1812 kyrkoherde i Göteborgs stift. 1819 utnämdes han till kontraktsprost, 1822 fick han professors titel, och 1830 blef han teologie doktor. Korr. led. af vitt. akad. 1829. Död 1864. B. utgaf åtskilliga värdefulla arbeten: Hallands historia och beskrifning (3 del., 1817—19), Bidrag till svenska kyrkans och riks-dagames historia, ur preseståndets ar-chiv, ifrån år 1650 till närvarande tid (1835, tills, med A. Ahlqvist och A. Lignell), Göteborgs stifts historia och herdaminne (2 del., s. å., tills, med J. G. Bexell), Riksdag shistoriska anteckningar, eller bidrag till svenska kyrkans och riksdagarnes historia, ur preseståndets archiv, riksdagarna 1755 —1778 (1839) m. fl.

2. Johan Gustaf B., den förres bro- der, historisk samlare, f. 1784, d. 1865 som prost i Göteborgs stift, utarbetade tillsammans med den föregående Göteborgs stifts historia och herdaminne (se ofvan).

3. Karl Emanuel B., den förres broder, teolog, f. 1786 (kanske rättare 1784), d. 1873 som teologie doktor och kontraktsprost i Växiö stift, ut-gaf Strödda predikningar (1823, det vigtigaste af hans arbeten), Psalm-boks-cateches (1829), Ansgarius eller ¿kristna religionens införande i Sverge (1830, 3:dje uppl. s. å.), Samvetet i förhallande till natur, konst och vetenskap, med hufvudsakligt afseende på ef ter bildning stlieoricn och med slutlig tillämpning på samhällsläran och dagens fr aga: kommunalförfattningen (1840), Bibel-histoiisk lillkatekes (1849, 3:dje uppl. 1858), Bibelförklaringar för olärda (två saml. 1862—65) m. m. 1816—18 redigerade han Jönköpings tidning.

Beyer (Beijer). 1. Johan von B., publicist, f. 1606 som tysk undersåte, d. 1669 som svensk öfverpost-direktör, var länge i egenskap af postväsendets chef redaktör för de s. k. Ordinarie post tijdender.

2. Johan Gabriel B., den förres son, vitterhets-idkare, d. 1705 som general {+-+} postdirektör, utgaf en öfversättning af det franska skådespelet Cid m. m. samt försökte sig äfven som originalskald. Hans Poetiske dikter, till större delen af andre språk på svenska försatte, utgörande n:o 11 bland de palmsköldska samlingarna, utgåfvos 1869 af Hanselli.

Bias, pseudonym för P. E. Bergstrand.

Bibel-kommissionen, en ända sedan 1773 bestående, fastän vid åtskilliga tillfällen ombildad komité, som haft sig uppdraget att verkställa förbättringar i den svenska bibel-öfversättningen. Se Bibel-upplagor.

Bibel-upplagor. Redan under

medeltiden gjordes i klostren åtskilliga svenska öfversättningar af enskilda bibliska böcker (se Svenska

fornskrift8äll8kapets handlingar); men först 1526 utkom en svensk öfversättning af hela nya testamentet, utförd af Laur. Andrese, och först 1541 (1540) utgafs bibeln i sin helhet på svenska, i en till större delen af Laur. Petri verkställd öfversättning (med Luthers tyska text som mellanhand). De upplagor af denna s. k. Gustaf I:s bibel, hvilka utgåfvos under 1500- och 1600-talen, undergingo högst obetydliga förändringar, och äfven den under Karl XII:s regering påbjudna öfversättningen, den ännu gällande s. k. Karl Xn:s bibel (1703), öfver-ensstämmer i det närmaste med den förut begagnade texten. Då yrkanden på förbättringar i öfversättningen både länge och ofta låtit förnimma sig, tillsattes 1773 en s. k. bibel-kommission; men ehuru denna kommission, vid flere tillfallen ombildad, nästan oafbrutet arbetat på att åstadkomma en god och riktig tolkning af bibeln, har den först nyligen lyckats få någon af sina proföfver-sättningar antagen och gillad. Den första bland dess öfversättningar (gjord af K. Aurivillius m. fl.) utkom 1774—92; en annan, dock endast nya testamentet (af S. Ödmann, J. A. Tingstadius m. fl), 1816; en tredje, föret nya testamentet (af A. E. Knös m. fl) 1853 (ny uppl. 1861) och sedan gamla testamentet (af H. M. Melin, H. G. Lindgren m. fl.) 1868; en fjerde 1877. Den sista, år 1882 utgifna och 1883 antagna proföfversättningen är redigerad af A. N. Sundberg, K. A. Torén och M. Johansson. Dessutom har nya testamentet öfversatts af J. H. Tho-mander (1835) samt af P. M. Elm-blad, A. Falk och G. S. Löwen-hjelm (1863), hvilkas arbete utgått i flere upplagor. Öfversätt-ningar tillika med inledningar, förklaringar samt historiska och geografiska upplysningar hafva utgifvits af Johan Gezelius d. ä. och d. y. (1711—28, ny uppl. 1863—66), af Fjellstedt (1844—55, ny uppl. 1868 —75) samt af H. M. Melin (1858— 65, ny uppl. 1877). Se skrift af

A. I. Hazelius.

Biberg. 1. Nils Fredrik B., filosof, f. 1776, blef 1793 student i Upsala, 1797 filos, magister, 1799 docent i ästetik, 1805 adjunkt och 1810 professor i praktisk filosofi, sedan han 1808 fått professors titel. 1806 kallades han till lärare för Sverges dåvarande kronprins. 1818 blef han juris doktor. Arb. led. af vitt. akad. 1810. Död 1827. Såsom filosof var

B. föregångare till Boström, hvilken tog djupt intryck af såväl hans å»ig-ter som hans personlighet. Af hans skrifter, hvilka utmärka sig för stor klarhet och åskådlighet, märkas följande: De indole et progressu cul-tus europcei (1795—98), Progresmum ccsthetices cum cultura philosophicc con-nexus (1798), Primm stationes progre-dientis in philosophia recent. idealismi (1808), Spccimm artijicii Mst. herod. ide-am sistens (1810) Commentationum stoi-carum m. m. (1815—21), Grekernas episka och tragiska skaldekonst, sedd ur dess religiösa synpunkt (1816, i vitt. akad.:s handl.), Manibus Caroli XIII (1818, en vidlyftig parentation), Om falsk och sann liberalism (1823—24, i Svea, anon.) och Lärobok i den filosof ska kriminalrätten (ej särsk. utg.). Hans Samlade skrifter utgåfvos af Delidén 1828—30. Jfr skrifter af A. Nyblseus och E. Widmark.

2. Jakob Fredrik B.} teolog, f. d. pastorsadjunkt, har utgifvit Bidrag till den kristliga homiletiken (1860), Hernö-sands stifts historia och herdaminne (3 d. 1876—79, ofdllb.),predikningar m. m.

Bibliophilus, pseudonym för J. Backlund.

Bilberg; Johan, lärd, latinsk skald, f. 1646, d. 1717 som biskop i Strängnäs stift och f. d. professor i Upsala, var en af sin tids lärdaste män och en bland Sverges förnämste latinske skalder. Som professor ådrog han sig många obehag, genom att försvara kartesianismen mot teologerna. Hans arbeten, hvilka till stor del ej blifvit tryckta, utgöras mest af matematiska, filologiska, filosofiska och teologiska athandlingar. Nämnas må: Llementa geometrim (1687, 2:dra uppl. 1691), Computatio cyclica (1688, 2:dra uppl. 1692) och Synopsis computi eccies. (1717, ny uppl. 1729). Jfr A. Knös, “Hist. litt. ppet. vestrog. lat.“, d. 3, s. 70—122.

Billberg, Gustaf Johan, naturforskare, f. 1772, d. 1844 som f. d. kammarrättsråd, utgaf Ekonomisk botanik (1815), Botanicon Scandinavice (1822) m. m., hvarjämte han skref en del af texten till de palmstruchska praktverken Svensk botanik och Svensk zoologie, till hvilka han någon tid innehade förlagsrätten. Som vetenskapsman åtnjöt han icke stort anseende. Sitt lefvande intresse visade han äf-ven genom att stifta det Unnéska samfundet i Stockholm, hvilket sällskap 1833 utgaf sina “handlingar“, men snart upplöstes.

Billing. 1. Johan Samuel B., hippolog, f. 1795, d. 1851 som rege-ments-läkare och professor vid veterinär-inrättningen i Stockholm, utgaf Grundlinier till hippologi o. s. v. (1836, 2:dra uppl. 1852), Undervisning i hästkännedom (1837, 3:dje uppl. 1850) m. m.

2. Axel Gottfrid Leonard B., teolog, f. 1841, blef 1859 student i Lund, 1865 filos, doktor, 1867 docent i praktisk teologi och s. å. lektor vid katedralskolan, 1872 teologie adjunkt, 1877 teologie doktor och 1881 professor i praktisk teologi samt 1884 biskop i Yesterås. B., som ansågs till- höra en mera frisinnad riktning inom den teologiska fakulteten vid Lunds högskola, har utgifvit: Xagra ord som inledning till den heliga skrift (1823, 3:dje uppl. 1825), Kateketikens begrepp 1867, 2:dra uppl. 1873), Om adiaphora (1871), anmärkningar till P. Waldenströms uppsats: Om försoningens betydelse (1874), det digra arbetet £uther-skakyrkans bekännelse (1876—78) samt åtskilliga predikningar och smärre uppsatser, (några i flere upplagor). En del af hans andliga tal innehållas i Predikningar och tal af E. G. Bring och G. BiUing (1877).

Billman,i>. M., veterinär, f. 1812,

d. 1854 som länsdjurläkare och rege-mentshästläkare, utgaf några, smärre skrifter i veterinär-vetenskap.

Billmanson, Vilhelm Gustaf, militär-skriftställare, f. 1845, kapten i artilleriet, har utgifvit Föreläsningar i vapenlära (1882) m. m.

Bilmark; Johan, lärd, f. 1728, d. 1801 som professor i historia och filosofi vid Abo högskola, utgaf ej mindre än 229 akademiska disputa-tioner, mest af historiskt innehåll.

Biltog, Volf pseudonym för V. Bäckman.

Birger. 1. Birger Jarl, Sverges egentlige styresman från 1248 till 1266, har gjorts till föremål för poetisk behandling af G. F. Gyllenborg, i skådespelet “Birger Jari“ (1774), P. U. Huldberg, i skådespelet “Birger jarl“ (1835), Fr. Hedberg, i skådesp. “Brölloppet på Ulfåsa“ (1865), m. fl.

2. Birger Magnusson, Sveriges konung från 1290 till 1318, har gjorts till föremål för poetisk behandling af B. von Beskow, i sorgespelet “Birger och hans ätt“ (1837), T. Lindh, i sorgespelet “Birger och hans bröder“ (1864), L. Josephson, i skådespelet “Folkungalek“ (s. å) m. fl.

3. Birger Persson till Finstad, rätts-lärd, d. 1327 som Uplands förste lagman och en af Sverges märkligaste

män, stod i spetsen för den kommission, som utarbetade vår äldsta landskapslag, Uplands-lagen, hvilken antogs och erhöll kunglig bekräftelse 1296. Denna lagjiar på trycket utgif-vits 1607 (troligen af J. T. Bureps, 1643 (i Sveriges rijkes landz- och stadzlagh), 1650 (i Sveriges rijkes gamble laghböker), 1665 (i Sverikes I rikes laghböcker), 1700 (af O. Rud-| beck, med latinsk öfversättning af ! J. Loccenius och noter af C. Lundius) j samt 1834 (af K. J. Schlyter, under {titeln Corpus juris uplandici, cum notis j criticis, variis Icctionibus, glossario et I indice nominum proprioramj. Lagman Birger var fader till Birgitta.

1 Birger Jarl; pseudonym för O.

I Wijkander. (Se äfven under Birger)

1 Birgitta; kallad den heliga, sier-| ska, dotter af den upländske lagman-1 nen Birger Persson till Finstad, föd-I des 1302 1. 1303, blef vid fjorton I års ålder gift med lagman Ulf Gud-! marsson i Östergötland och utbäm-| des några år efteråt till hofmästar-: inna hos drottning Blanche. Redan som barn hade hon syner och uppenbarelser, och ju äldre hon blef, dess | mera försjönk hon i religiöst grub-, bel. Slutligen uppträdde hon varnande och bestraffande mot sitt eget I lands konung samt äfven mot främ-I mande furstar och mot självfve påf-I ven. 1338—40 företog hon en vall-! färd till Compostella, ingick derefter | i Alvastra kloster, grundade en munk-och nunne-orden, som bredde sig ut öfver hela den katolska kristenheten,

I samt anträdde slutligen en resa till ! Roma och den heliga grafven. Död ii Roma 1373. År 1391 blef hon för-| klarad som ett af katolska kyrkans i helgon. B. efterlämnade mänga skrif-' ter, som öfversattes på de flesta euro-! peiska språk, ja äfven på arabiska, och som fortfarande utkomma i nya ! upplagor på tyska och franska. Hen-j nes

Uppenbarelser, hvilka innehållaen poetisk-mystisk kristendoms-utgju-telse i form af samtal med Kristus, jungfru Maria och helgonen, upptecknades och öfversattes på latm af Petrus Olai samt utgåfvos 1857—62 af G. E. Klemming. Till det svenska språkets utveckling bidrog B. i hög grad genom sin i klosterreglerna giiha föreskrift att predikan skulle hållas på detta språk och ej på latin. Hon lär äfven hafva föranstaltat om den af kaniken Mattias påbörjade svenska bibel-öfversättnin-gen. Det vigtigaste arbete, somblif-vit skrifvet om hennes lif och verksamhet, är dansken Fr. Hammerichs “Den hellige Birgitta og kirken i norden“ (1803). En förteckning öfver hennes handskrifter och öfver Birgitta-literaturen är intagen i 83:dje h. af' Sv. fornskr. sällskits saml. Birgittas lif har poetiskt behandlats af P. H. Ling, i skådespelet “Den heliga Bri-gitta“ (1818).

Biörklund, Jakob, minnestecknare, f. 1818, tullkontrollör, har författat en berättelse om vetenskaps-och vitterhetssamhället i Göteborg (1878) samt i egenskap af sekreterare en längre tid utgifvit detta sällskaps handlingar.

Bjerkander, Klas, naturforskare, f. 1735, d. 1795 som kyrkoherde i Skara stift och ledamot af vetenskapsakademien, författade i meteorologi, entomologi, botanik och landthusbåll-ning m. m. en mängd sakrika arbeten, hvaraf omkr. 50 finnas intagna i nämda akademis handlingar. Jfr tal af S. Ödmann (tr. 1798).

Bjngrgr, Mattias, svulstig rim-mare, f. 1750, d. 1807 som tullförvaltare i Enköping, var en af de misslyckade versmakare, som togo Thorild till mönster, och blef genom tidningen Stockholmspostens gyckel beryktad öfver hela Sverges rike. De förnämsta af hans “mästerstycken i det alldeles rasande“ torde vara

hans Skaldedikt öfver Sverige (1789, ny uppl. 1871 i 50 ex.) och Saga i Atland (1792), hvilka inspirerats af Rudbecks “Atlántica.“

Bjnrbäck (förut Lundström), Olof, lärd, f. 1750, d. 1829 som biskop i Karlstads stift, författade predikningar, tal, biografier samt filosofiska, filologiska, teologiska och ästetiska skrifter m. m., bland hvilka dock endast några få blifvit tryckta. Der-jämte utgaf han i öfversättning Shak-speares Hamlet (1820), Schillers Cabale och kärlek (1821, som likväl är mycket fritt öfversatt) m. m. “Hans ästetiska skrifter vittna om ett verkligt snille, som dock fann behag i åtskilliga bisarrerier“. Andra af hans arbeten sprida klart ljus öfver många vigtiga ämnen inom staten och kyrkan. B. hade jämväl anseende som vitterhets-idkare.

Bjursten, Anders Herman, vitter författare, läroboks-författare, f. 1825, blef 1844 student i Upsala och 1851 filos, doktor, tjenstgjorde dereflter som lärare vid skolor i Stockholm samt utnämdes 1860 till lektor i svenska och latin vid dervarande gymnasium. 1866 af hände han sig själf lif vet. B. var ganska framstående som skald, dock mera genom formens retoriska prakt än genom innehållets värde. Åtskilliga af hans skaldestycken och diktsamlingar vunno pris i svenska akademien. De förnämsta af hans vittra arbeten äro: romanerna Ödets lek (1850, 2:dra uppl. 1861), Egoismen (1852), Gyltas grotta (1853, ny uppl. 1880) och Öfvcrste Stobée (1854) samt dikterna och diktsamlingarna Minnen från Gripsholm (1855), Gejion (1858), Napoleon-Prometheus (1864) äfvensom de ej särskildt utgifna En natt på Vättern och Gustaf Vasa i Bålarna. Vidare må nämnas berättelserna Två systrar (1848) och Två flammor (1860). Hans Valda romaner äro under utgiihing sedan 1882. En samling smärre dikter af Schiller utgaf B. i öfversättning 1863. Som läroboks-forfattare är B. mycket känd genom sin Lärokurs i svenska språket för elementarläroverkens lägre klasser (1864—65) och genom sin Öfversigt af svenska språkets oeli liter atur ens historia (lärobok och läsebok, 1859—61; 2:dra uppl. 1863), hvilka röja brist på noggrannhet, men utmärka sig genom god planläggning, klar fram' ställning och oväldiga omdömen. Se 6krift af A. Blanche.

Björck* 1. Gustaf Daniel B., teolog, f. 1806, teologie och filosofie doktor, sedan 1856 biskop i Göteborgs stift, har utgifvit Strödda tal och uppsatser i kristliga och theologiska ämnen (3 h. 1866—67, ny följd 4 h. 1867—68), Psaltarcn, öfversättning jem-te anmärkningar samt nya summarier och versfördelningar (1879) m. m.

2. Teodor Zacharias B. (sign. —ck), vitterhets-idkare, publicist, f. 1811, d. 1869 som ingeniör och f. d. redaktör af Norrköpings tidningar (1844—68), utgaf komedien Skatt-gräfvarne (1845), Sandkornen, smaplock ur min portfölj (1855, at —ck; ny uppl. 1857 under titeln Graciösa, kalender af T. T. B.), ett par kalendrar m. m. Han föranstaltade älven en Samling af alla gällande k:gl. förordningar, instruktioner m. m. rörande landtmäteriet och

dermed sammanhang egandc ämnen (1851).

3. Ernst Daniel B.t den förstnäm-des son, skald, predikant, f. 1838, d. 1868 som komminister i Göteborg, var en bland stiftarna af sällskapet N. S. i Upsala samt författade åtskilliga lyriska dikter, som väckte stora förhoppningar. Under titeln Valda dikter utgåfvos hans skaldestycken 1869 af K. D. afWir-sén (2:dra uppl. 1873). Kort efter hans död utkom mo Femton predikningar' och tvenne skriftetal (1868).

Björck SYensson, Sven, poet,

Sami. af Fack-Lex. IV.

f. 1777, d. 1815 som grosshandlare i Stockholm, utgaf 1807 en diktsamling, som han kallade Pdymnia eUer skaldestycken af särskilta författare, samt författade själf en mängd poem, som förekomma i åtskilliga tidningar från böljan af detta århundrade.

Björkegren, Jakob, lexikograf, publicist, f. 1752, d. 1825 som kungl. bibliotekarie, utgaf ett stort Franskt-svenskt lexicon, som länge hade mycket anseende, och JJpfostrings-sälskapets tidningar (1781—86, tills, med Gjör-vell), hvilka länge betraktades som mönstergilla i sitt slag. Dessutom redigerade han 7:de uppl. af Tunelds Geografi öfver konungariket Sverige och 4:de—8:de uppl. af Regnérs Första begrepp af de nödvändigaste vetenskaper, hvilka arbeten han grundligt och samvetsgrant omarbetade. Äfven-ledes bidrog han mycket, ehuru anonymt, att i tidningar och tidskrifter “uppehålla det lilla literära lif, som i dessa censurens dagar hotades med fullkomlig förintelse.“

Björkman* 1. Fredrik Adolf B., filolog, f. 1753, d. 1807 sonl f. d. borgmästare i Yasa, utarbetade, med tillhjälp af den tidens bästa exege-tiska arbeten, en nästan fullständig bibel-öfversättning, hvaraf Profeten Micha, sex kapitel af Daniels bok och åtskilliga af Pauli epistlar utgåfvos från trycket.

2. Peter B., geograf, f. 1791, d. 1854 som kyrkoherde i Kristinehamn, utgaf Geographisk handbok öfver gamla verlden (3 delar, 1839—40), Beskrif-ning öfver Vermland, innefaltande historiska, geografiska, politiska, ecclesia-stica och ekonomiska uppgifter samt statistiska tabeller (1842), Geographisk lärobok öfver gamla verlden (s. å.) m. m.

3. Erik August B., matematiker, teknolog, f. 1808, f. d. kapten (död?), utgaf Tabeller i matematiska ämnen (1840—41), Fickbok för dvil-ingeniö-rer (1861) m. m.

44. Karl (Carl) Adolf Teodor B., f. 1831, landshöfding, f. d. chef for skogsstyrelsen, har utgifvit en Hand-bok i skogsskötsel (1868, 2:dra uppl. 1877), Handledning i skogsskötsel för allmoge (1870) m. m.

Björllh, Gustaf , militär-skriftstäl-lare, novellist, f. 1845, blef 1862 kadett, 1873 löjtnant i generalstaben, 1874 löjtnant i regementet, 1879 kapten i generalstaben och 1882 lärare vid krigshögskolan. Sedan 1871 har han varit sekreterare i Stockholms militär-sällskap. B. har utgifvit åtskilliga förtjenstfulla arbeten, dels krigsvetenskapliga och historiska, dels novellistiska: Redogörelse för tyska rikets arméorganisation (1871), Vämepligt och krigsbildning (1872), Bilder ur Sveriges krigshistoria (1,1876), romanerna En framtidssaga och Carl Svenske (bägge s. å.), Elsa, en berättelse från hexprocessernas tid (1879), Hertigen, historisk interiör i två akter (8. å.), Finska kriget 1108—09 (1882), Sveriges krig i Ryssland 1805—07 (s. å.), Gustaf II Adolf (s. å., tills, med M. Höjer), några föredrag i föreningen Värnpligtens vänner m. m. Sedan 1879 har han utgifvit en “läsebok“, kallad Svenske soldaten.

Björling. 1. Karl Olof B., teolog, f. 1804, blef 1822 student i Upsala, 1830 filos, doktor, 1833 teologie kandidat, s. å. adjunkt vid gymnasiet i Gefle, 1839 teologie licentiat, 1840 präst, s. å. lektor vid nämda läroverk, 1843 tillika rektor, 1844 teologie doktor, 1846 kyrkoherde i Arboga, 1847 kontraktsprost, 1852 domprost i Vesterås och 1866 biskop i Vesterås stift. Död 1883. Hans förnämsta arbete är Den kristna dogmatiken enligt lutherska kyrkans bekännelseskrifter (1866—75). Bland hans öfriga skrifter märkas: Den evangelisk-lutherska trosläran, systematiskt behandlad (l:sta d. 1847, 2:dra d.

1869), Förslag till omarbetning af nu gällande katekes (1851, förord ad t af prästeståndet 1850), Om de?i

praktiska thelogiens begrepp (1856, i Handl. rör. prästm. i Vesterås s. å.), M. Luthers lilla katekes med Lindbloms förklaring med förändringar (1871, 2:dra uppl. 1876) och Om den nuvarande predikande lekmannaverksamheten (1873).

2. Emanuel Gabriel B., matematiker, f. 1808, blef 1826 student i Upsala, 1830 filos, doktor, 1836 docent i mekanik samt 1845 lektor i matematik och sedan tillika rektor Vesterås. Led. af vet. akad. 1850. Död 1872. B. verkade reformerande genom sin Elementarlärobok i qlgebra (1832, listig d. 10:de uppl. 1877), med h vilken han införde de af fransmannen Cauchy antagna beteckningarna och definitionerna, samt beredde sig i matematikens historia ett framstående rum genom åtskilliga för lärda tidskrifter författade afhandlingar. Till skolornas bruk utgaf han, jämte sin bekanta algebra, ett Utkast tiU cle-mentar-geometri (1831—33), Allmän proportionslära med tillämpning på geometriens element er in plano, en omarbetning af Euclidis 4:de, 5:te och Ode böcker (1840, 2:dra uppl. 1845) samt Förändringar och tillägg vid v. Ziveigbergks lärobok i räknekonstm (1850; 3:dje uppl. 1861).

3. Karl Fabian Emanuel B., den förres son, matematiker, fysiker, f. 1839, blef 1857 student i Upsala. 1863 filos, doktor, s. å. docent i matematik, 1867 lektor i Halmstad och 1873 professor i matematik i Lund. Han är företrädesvis bekant genom sina populära skrifter: Solen (1869, 3:dje uppl. 1874), Om tin-dames lagar och försöken till väderleks-förutsägelser (1871, 2:drauppl. 1875), Meteoriter och kometer (1874) samt Klangfärger och språkljud (1880). Till ledning for studerande har .han ut- gifvit Elemcntcma af algebraiska analysen och differentialkalkylen (I, 1866 —68) och Lärobok i integralkalkyl (1877). För öfrigt har han skrifvit uppsatser i lärda tidskrifter.

Björn, Didrik Gabriel, vitter författare, f. 1757, d. 1810, var någon tid skådespelare och derefter några år boktryckare. Han skref en mängd stycken for teatern, dels bearbetningar och dels original.

Björner, Erik Julius, fomforskare, f. 1696, blef 1725 sekreterare och 1738 assessor i antiqvitets-kollegium. Död 1750. Han utgaf en mängd arkeologiska skrifter och åtnjöt mycket länge stort anseende såväl utom som inom vårt land. Hans förnämsta arbeten, hvilka i hög grad bidrogo till att stärka nationalkänslan, voro följande: Nordiska kämpadater, i en sagojlock samlade, om forna kongar och hjältar (1737), Nordisk hjält aprydnad (1739) och Svea rikes hävda-ålder (1748). Vidare må nämnas: Be Suedia boreali (1717), Specimen hist. geogr., descilptionem Gothunheimicc o. s. v. exhibens (1721, fullst. 1741), Brodrmnus tractatuum de gcographia Scandinavifö veteris historiis gothicis o. s. v. (1726), Inledning till de yfverborna göters gmnla häfder (1738) och Cogitationes critico-philol. de orto-graphia linguec suio-gothicee (1742).

Björnklou (förut Mylonius), Mattias, statsman, f. 16Ö7, d. 1671 som riksråd och f. d. professor i Upsala, spelade en stor roll i Sverges politiska historia. Bland hans skrifter märkas: en mängd diplomatiska aktstycken, Methodus studii juris, Manu-ductio brevis ad historiarum lectionem, Libri VI poUticorum m. m. Se skrift af F. M. Franzén.

Björnson* 1. Björnhjärta B., pseudonym för G. H. Mellin.

2. Gjödrik B., pseudonym for G. Bonde.

Björnstjerna. 1. Johan B. (förut

Bermius), f. 1729, d. 1797 som tit. lagman och f. d. bibliotekarie vid Gustaf III:s enskilda bibliotek, utgaf Förteckning på svenska calendarier för hvarje år ifrån 1600 till och med 1770 (1771) m. m. Arb. led. af. vitt. akad. 1793.

2. Magnus Fredrik Ferdinand B., den förres brorson, grefve, statsekonom, f. 1779, d. 1847 som general och en af rikets herrar, utgaf flere förtjenstfulla arbeten: System för Sverges hästkultur (1828), Om beskattningens grunder i Sverige (1832), Grunder för representationens möjliga ombyggnad och förenkling (1835, 2:dra uppl. 1839), Bet brittiska riket i Ost-indicn (1839, öfversatt på flere språk), Förslag till en förändrad nationalrepresentation (1844) m. fl. Led. af vet. akad. 1834. Åtskilliga af B. gjorda Anteckningar utgåfvos 1851— 52 af hans son, general-löjtnanten grefve K. M. L. Björnstjerna (f. 1817), hvilken äfven själf gjort sig känd som författare.

Björnström* 1. Viktor B., predikant, f. 1831, d. 1881 som teologie doktor och kyrkoherde i Solna utanför Stockholm, utgaf åtskilliga predikningar.

2. Fredrik Johan B., den förres broder, medicinsk författare, f. 1833,

e. o. professor och öfverläkare vid Stockholms hospital, har utgifvit: Sinnessjukdomar och abnorma sinnestillstånd betraktade hufvudsakligcn från rättsmedicinsk synpwnkt (1883) m. m.

3. Johan Herman B., den förres broder, kyrkohistoriker, f. 1839, teologie och filosofie doktor, sedan 1878 domprost i Vesterås, har i öfver-sättning utgifvit Ben kristna kyrkans historia fvån äldsta tider till 19:de århundrandet, af Hagenbach (7 bd, 1870—74, 2:dra uppl. under utgif-ning 1883—84) m. m.

Björnståhl, Jakob Jonas, orientalist, reseskildrare, f. 1731, d. 1779,sedan han kort förut blifvit utnämd till professor i orientaliska och grekiska språk vid Lunds högskola, gjorde långvariga resor i Europa och Orienten samt åtnjöt för sin lärdom ett stort anseende bland utländska vetenskapsmän. Själf utgaf han en af-handling, kallad Secalogus hebraicus ex arabiea dialecto illustratus (I, 1763) och Lettre touchant la version arabe des V livrés de Moyse (1772). Mest berömd blef han genom sin Resa til Frankrike, Italien, Sweitz, Tyskland, Solland, Angland, Turkiet och Greke-landt hvilket arbete utgafs efter hans död af K. K. Gjörvell (1780—84, med väsentliga tillägg och förbättringar af M. Norberg och K. P. Blomberg).

Blädh, K\ reseskildrare, f.

1790, d. 1851 som f. d. grosshandlare, utgaf Republiken Chile årm 1821 —28 (1837), Resa till Montevideo och Rumos Ayres jemte beskrifning öfver Rlatajloden och de förmta p9'0vinserna af samma namn (1839) samt Minnen från finska kriget 1808—1809 (1849).

Blanche [blangsch], August Teodor, dramaturg, novellist, politiker och publicist, föddes 1811, blef 1829 student i Upsala, tog 1838 juris-kandidat-examen och blef s. å. extra-ordinarie kanslist i justitie-revisionen samt vice auditör vid svea artilleriregemente. Han drog sig emellertid snart tillbaka från ämbetsmannabanan och egnade sig i stället åt skriftställeriet. Redan 1838 väckte han uppseende genom ett par anonymt utgifna politiska ströskrifter, JPubliken och tidningame eller den rysliga tuppfäktningm samt Rabulisterna, blef till följd deraf anmodad att öfvertaga redaktionen at tidningen Freja och bibehöll till 1842 denna befattning, för hvilken han egentligen icke passade. 1840 utgaf han (under sign. —e) parodien Sara Vide-beck, mot Almqvists kort förut offentlig-

gjorda berättelse ‘‘Det går an“. Med 1843 slog B. in på en ny bana, det dramatiska författarskapet, hvarigenom han skördade stora triumfer och åter-upplifvade den efter Gustaf III:s dagar allt mer aftynande svenska dramatiken. Sistnämda år uppfördes nämligen den af honom författade komedien Fositivhatarm, och dqtta stycke följdes sedan af en mängd andra, skådespel, komedier och farser: En trappa upp och på nedra bottm (s. å.), Magister Bläckstadius (1844), Läkaren (1845), Stockholm, Vester ås och Upsala (s. å.), Rika morbror (s. å.), Dm gamle skådespelaren (s. å., monolog), Fngelbreckt och hans dalkarlar (1846), Jembärarm (s. å.), Sm gamla aktrism (s. å., monolog), En födelsedag på gäldstugan (s. å.), 1846 och 1946 (8. å.), Herr Sardanett (s. å.), Hittebarnet (1847), Komedianteme etter ett resande teatersällskap (1848), Söden fadder (1850), Grannarna (s. å.) m. fl. Nästan alla dessa dramatiska stycken (hvilka efter uppförandet ut-gåfvos på trycket, de flesta under öfvertiteln Thealerstyckm) hade utländska förebilder (franska, tyska eller danska), och många bland dem voro ej annat än bearbetningar; men omplanteringen var utförd med stor skicklighet, och karaktärerna, merendels ypperligt tecknade, voro helt och hållet svenska. Minst lyckades författaren på det allvarligare dramats område, hvarest hans brist på konstnärlighet trädde mest i dagen. Hans styrka låg deremot i lustspelet, och den såväl i karaktärs-teckning som i situationer öfverdådigt komiska farsen “Ett resande teatersällskap“ (såsom stycket numera kallas) torde i sitt slag utgöra det bästa vår lite-ratur eger.

Såsom romanförfattare uppträdde B. samtidigt, men rönte som sådan mindre framgång, ehuru hans romaner vittna om en liflig fantasi och stor iakttagelse-förmåga. Ej håller på detta område kunde han röra sig fritt på egen hand, utan valde till mönster Eugène Sue och konsorter samt lyckades särdeles väl tillegna sig dessas smak för effekter. De bästa bland hans noveller och romaner äro Makan i Stadsgården (1847) och Sonen af Söder och

Nord (1851); sämre skattas Jämbäraren (1845), Vålnaden (1847), Banditen (1848), Första älskarinnan (s. å.) och Kraknästel (1849). Men B. författade äfven en stor mängd smärre berättelser, “ett slags mellanting mellan anekdot och novell“, med ämnen hämtade från Stockholms-lifvet, och i skildringar som dessa, thvilka längst torde bevara hans namn

. låt eftervärlden, har han’ hittills ej

Mblifvit nfvprtt^ffh^ p,f nflgnn bland

tite anm i Vin«« apflr

Dessa skildringar, som först till största delen offentliggjordes i Aftonbladet och Illustrerad tidning, äro allmänt bekanta under titlarna Taf-lor och berättelser ur Stockholmslifvet (3 d. 1845, ny tillökt uppl. under titeln Samlade tajlor och berättelser 1856—57) samt Bilder ur verkligheten (4 d. 1863—65, näml. “Hyrkuskens berättelser“, “En prestmans anteckningar“, “En skådespelares äfventyr“ och “Strödda anteckningar“, bland hvilka första delen utkom i ny upplaga 1864). Dessutom skref B. några förträffliga mindre biografier och karaktäristiker, samlade under titeln Minnesbilder (1872, med författarens lefnadsteckning af S. A. Hedin), äfvensom åtskilliga lyriska dikter, oberäknad t de i hans teaterstycken intagna utmärkta kupletterna. Hans Samlade arbeten utgåfvos 1870—75 samt innehålla, utom de flesta här nämda (dock ej alla), följande skrifter : teaterstyckena Profbladet, Ben politiske kocken, Silf verbrölloppet, Krö-ningsdagcn, 1844—45 och Jenny eller ångbåtsfärden samt en femte, förut

outgifven del “bilder ur verkligheten“. En ny upplaga, som utkom 1876—78, innehåller dessutom tvänne supplementband: berättelser, politiska uppsatser m. m. Slutligen må nämnas en af B. dels anordnad och dels författad “dramatisk framställning“ under titeln Tegnérs minne (1847, med musik af J. Berwald).

Från 1857 till och med 1863 var B. redaktör af Illustrerad tidning. Bedan vid denna tid, då en ärfd förj mögenhet gjort honom ekonomisk!^ oberoende, sysselsatte han sig mycf ket med statens- ungulltguiihcter, oc i under de sista åren af sin lefnal egnade han sin mesta tid åt politikei f"

I de sista ståndsriksdagarna och de första riksmötena efter den nya riksdagsordningen deltog han som representant för hufyudstaden och var der-vid en af framåtskridandets förnämste målsmän. Han dog plötsligt d. 30 nov. 1868. Se skrifter af Em. Car-lén, A. Flodman, F. Hedberg och

S. A. Hedin.

Blanka /. Blanche, svensk drottning, Magnus Erikssons gemål, som ända in i senaste tiden varit beskylld for att hafva förgiftat sin son Erik, hvilken uppträdde som fadrens mot-konung, är hjältinnan i ett af A. Linde-berg författadt sorgespel, “Blanka“ (1822).

Blink, Carl, och Georges Malméen, pseudonym för systrarna Granberg.

Se Stjernström.

Block. 1. Magnus Gabriel von B,, latinsk skald, lärd, f. 1669, d. 1722 som rikstranslator med kansliråds titel, ansågs på sin tid som Sverges ypperste läkare samt författade uppsatser i kemi, mineralogi, juridik, teologi, filosofi, historia m. m., hvar-jämte han diktade utmärkta latinska qväden.

2. Palle B., pseudonym för F. Hedberg.

Blom. 1. Karl Magnus B., natur-forskare, f. 1737, d. 1815 som tit. assessor och f. d. provinsial-läkare, riktade sin tids medicinska och naturvetenskapliga tidskrifter med ett stort antal uppsatser af mycket växlande innehåll. Led. af vet. akad. 1778.

2. Isak Reinhold B., vitte rhets-idkare, literatur-historiker, f. 1762, blef 1793 sekreterare i öfverståthållare-ämbetet, 1797 rådman i Stockholm och 1809 justitieråd. 1797 invaldes han i svenska akademien, och 1818 promoverades han till juris hedersdoktor i upsala. 1811 blef han hedersledamot af vitterhets-akademien. Som medlem af konstitutions-utskottet deltog han i utarbetandet af 1809 års regeringsform. Död 1826. År 1792 erhöll

B. svenska akademiens dubbla stora pris för ett Skaldebref till dem som söka ett odödligt namn, och 1794 fick han ett mindre pris för ett skaldestycke Om religionens nödvändighet för samhällens hestand. Såsom poet valde han till mönster Leopold, livil-ken han också tillegnade sin första tryckta dikt. B. skref dessutom ett Utkast till en historisk och kHtisk af handling om svenska vitterheten före von Dalins tid (i sv. akad:s handl.), minnestal öfver Schrödcrheim (ibd.) och J. G. Oxenstjema (i vitt. akad:s handl.) m. m. Hans Samlade skrifter utgåfvos 1827. Se skrift af Enberg.

Blomberg. 1. Karl Peter B., reseskildrare, f. 1748, d. 1820 som teologie doktor och kontraktsprost i Upsala stift, samlade och ordnade J. J. Björnståhls efterlämnade reseanteckningar samt fullständigade dem genom åtskilliga af honom själf författade bref rörande Turkiet, hvarest han under en längre tid varit legationspredikant. Han var dessutom en framstående predikant och utgaf åtskilliga öfversattningar.

2. Karl Johan B., öfversättare, f. 1838, lektor i Härnösand, har utgif-

vit åtskilliga öfversattningar från holländska språket.

Blomgren, J. C., novellist, f. 1823, stations-inspektor, har författat några svenska original-berättelser: Brölloppet på Ilgarås (1851) m. fl.

Blomstrand. 1. Andy's 2?., teolog, f. 1822, blef 1840 student i Lund, 1844 filos, doktor och 1846 docent i kyrkohistoria samt prästvigdes 1849. Sedan 1857 har han som missionär och skriftställare verkat i Indien. På svenska har B. utgifvit: Triden-tiska lärobegreppets förhållande till det äldre catholska (1846), Handbok i lutherska kyrkans symbolik (1855) och Korta predikningar (1858—60), hvaijämte han öfversatt Kurtz’ mycket begagnade lärobok i kyrkohistoria. På tamuliska har B. utgifvit en mängd arbeten: en revision af den äldre tamuliska öfversättningar af nya testamentet, en reviderad upplaga af den tamuliska salmboken, en förklaring öfver Luthers katekes, en biblisk historia, en samling predikningar, en bönebok, en lärobok i kyrkohistorien m. m. Från 1883 har han deljämte på samma språk redigerat en månadsskrift, med namnet Amuodaiam (“morgonrodnaden“).

2. Kristian Vilhelm B., den förres broder, kemist, f. 1826, blef 1844 student i Lund, 1850 filos, doktor, 1854#docent i kemi, 1856 adjunkt och laborator samt 1862 professor i samma ämne. Led. af vet. akad. 1861. B. innehar ett framstående rum bland nutidens kemister och har rörande kemiska sammansättningar framställt åtskilliga nya åsigter, som efter hand blifvit allmänt antagna. Han var den förste, som i Sverge tillämpade de kemiska teorier, hvilka i utlandet uppställdes ett årtionde efter Berzelius’ död. Bland hans skrifter, hvilka till större delen offentliggjorts i svenska och utländska skrifter, märkas: Några bidrag till Sveriges mineralgcograji {1854), Om några egendomliga molyb-denföreningar (1857), Om oorganiska sammansatta radikaler (1859), Om ele-mentemas utbredning (1860), Om de organiska kroppames konstitution (1864), Geognostiska iakttagelser under en resa till Spetsbergen (s. &.), Kemiens begrepp och grundragen till dess historia (8. å.), Om kolumbiter oeh tant aliter (1866), Den kemiska synthesen och naturämnenas framställande på konstig väg (s. å), Die chemie der jetztzeit (1869), Lärobok i oorganisk kemi (1873), Naturens grundämnen i deras inbördes förhållande till hvarandra (1875) m. fl.

Blot-Sven (“Offer-Sven“), konung i Svea land under slutet af 11 :te århundradet, är hjälten i ett af P. H. Ling forfattadt sorgespel med samma namn (1824).

Blumenberg, Henrik Germund, handboks-författare, f. 1848, kyrkoherde i Upsala stift, har utgifvit Kalender för kommunalordförande på landet (1880, 3:dje uppl. 1884) m. m.

Blå. 1. Gunnar 2?., pseudonym for G. Bonde.

2. Ivar B., pseudonym for F. Men-gel och V. A. Bergstrand.

Blända {Blenda\ småländsk flicka, som enligt sägnen ställde sig i spetsen for en skara modiga qvinnor och med deras hjälp nedgjorde en •dansk här, som infallit i Småland. Denna sägen har poetiskt behandlats af E. J. Stagnelius, i den ironiskromantiska berättande dikten “Blenda“ (först tryckt i saml. skr. 1824 —26), af P.

Thomasson, i “Blendas saga“ (1841), af L. Josephson och E. Wallmark, i texten till en opeia med samma namn (1876, med musik af P. Öhlander) m. fl.

Bodvar Bjarke, pseudonym lör N. Lilja.

Boeclerns, Johan Henrik, lärd,

f. 1611 som tysk undersåte, blef af drottning Kristina inkallad till Sverge

I samt utnämdes 1649 till professor i ' vältalighet i Upsala och 1657 till-' lika till rikshistoriograf. Då han till | följd af sitt gränslösa högmod råkade : ut för många obehag, begaf han sig | åter till Tyskland. Dod 1672 som | kejserligt hofråd och comes palatinus. Bland hans skrifter märkas: Orationes et programmata (1654, orationer öfver drottn. Kristina, Lennart Torstenson m. m.), Cömmentarii in Hugo Grotii \jtts, belh <$r pacis (1663), Cotnpendiutn historia: ecclcsiasticee (1666—70, flere uppl.), Historia belli suecodanici (1676), Dissertationen aeademiem (1698), Historia litteraria seeculi XVI, Bibliogra-phia critica och två värdefulla upplagor af* Novum testamentum. Alla hans arbeten utkommo tillsammans 1712 i Strassburg, der han vistades efter sin afflyttning från Sverge.

I Boét hi O 8 [-tsi-]. 1. Jakob B.,

' f. 1647, d. 1718 som f. d. prost och kyrkoherde i Mora i Vesterås stift, författade några salmer, ett större arbete om “christna menniskors rätta kyrkoskrud“ och flere smärre skrifter. Några salmer utgåfvos af Han-selli 1867.

2. Daniel B.t den förres sonsons son, filosof, f. 1751, blef 1765 student i Up-J sala, 1773 filos, magister, 1775 docent I i teoretisk filosofi, 1779 e. o. adjunkt och 1773 professor i praktisk filosofi. 1800 utnämdes han till teologie doktor. Död 1810. Till en böljan stående på Lockes ståndpunkt, omfattade B. sedan, ehuru på ett själfständigt sätt, den kantska filosofien och gjorde mycket för densammas utbredande i Sverge. Genom sin sedelära gaf han uppslaget till den sedligt religiösa världsbetraktelse, hvilken i Boström sedan erhöll sin vigti gare representant. Hans förnämsta skrifter äro: Utkast till föreläsningar i den naturliga sedeläran (1782), Om moralitetens grund (1797, i Journal för sv. litt.), Försök till en lärobok i naturrätten(1799) och Anvisning till sedeläran såsom vetenskap (1807). Dessutom författade han en minnesteckning öfver biskop Rydelius och en mängd akademiska afhandlingar samt öfversatte Kants “Grundlegung zur metaphysik der sitten“ o. s. v. På J. O. Wallin utöfvade B. ett stort inflytande.

3. Fer Gustaf B., den förres brorsons son, pedagog, f. 1839, skol-adjunkt i Upsala, har utgifvit en Latinsk elementarbok (1876) m. m.

4. Daniel Edvard B., den förres kusin, teolog, f. 1834, kyrkoherde i Vesterås stift, har utgifvit en samling Betraktelser vid kyrkoårets högtider jemte en kort framställning af det christliga kyrkoårets uppkomst och betydelse (1878), Nattvardsbok, betrak-telsei' till sielfpröfninq för naitvards-gäster (1879) m. m.

5. Simon Johannes B., den förres broder, historiker, f. 1850, sedan 1877 docent i historia vid Upsala högskola och lektor vid elementarläroverket. har författat en afhand-ling om Den svenska högadeln under konung Sigimmmds regering (I, 1877), Den franska revolutionens historia (1878, i den afE. Wallisutg. 111. verlds-hist.), Sveriges historia från 1718 till 1809 (1879, tills, med R. Tengberg, i den af Hj. Linnström utg. ill. uppl.) m. m. samt dessutom utgifvit Bihang UU B. von Schinkels Minnen (1880—82) och Joh. Albr. Ehrenströms efterlem-nade historiska anteckningar (1882—83).

Boheman* 1. Karl Adolf Andersson B., memoar-författare, f. 1746, d. 1831 som f. d. hofsekreterare, bekant genom sin mysticism och sitt ordensvurmeri, författade själf en skildring af sina öden, intagen i K. F. Ridderstads “Gömdt är icke glömdt“ (3:dje h., 1846).

2. Karl Henrik B., entomolog, f. 1796, blef 1812 student i Lund, 1813 under-officer och 1837 kapten, hade 1837—38 förordnande att före-

stå intendentsbefattningen vid zoologiska riksmuseet samt kallades 1841 till professor och intendent för de

entomologiska samlingarna. Led. af vet. akad. 1838. Död 1868. B. utgaf åtskilliga särdeles vigtiga arbeten: Nya svenska homoptcra (1847),. Jnsecta Caffrarue (1848—57, beskrif-ning på de af J. A. Wahlberg samlade afrikanska insekterna), Bidrag till Gotlands insektfauna (1850), Mono-grapliia cassididarum (1850—62), Entomologiska anteckningar under en resa i Södra Sverige 1851 (1852), Catalogue off coleopterous inseets in the collection of the british museum, part IX, cassi-didm (1856) m. fl. Derjämte utgaf han som intendent årligen berättelser om entomologiens framsteg.

Bohman, Jonas {John), topograf* teolog, f. 1790, d. 1842 som komminister i Linköpings stift, utgaf lättlästa, innehållsrika skildringar af Omberg och dess omgifningar (1829) samt Vettern och dess kuster (1834—40) äfvensom en förklaring öfver Svenska kyrkans högmässotexter (1839, tillika med beskrifning och uttydning öfver deri förekommande personer, orter och främmande ord). — En K. A► Bohman, d. 1859 som präst på Öland, utgaf äfvenledes ett par häften predikningar.

Boije (Boyc). 1. Karl Gustaf B.r ekonomisk skriftställare, f. 1698, d. som f. d. officer, utgaf Förfarna svenska landthushållaren (1756, 2:drauppL 1794).

2. Johan Ludvig Johansson B., friherre, politiker, f. 1768, d. 1841 som revisions-sekreterare, är som literär personlighet mest känd genom sin bekanta polemik med Grevesmöhlen, hvilken såsom de styrandes verktyg 1814 angrep honom med anledning af hans oppositionella uppträdande som riksdagsman och skriftställare. B. anställde process och fick sin motståndare dömd till landsflykt, men erhöll själf, för smädligt skrifsätt, ett års fängelse på Vaxholm. Sedan var han en af det konservativa partiets talangfullaste sakförare på rid-darhuset. Jfr Grevesmöhlen.

3. Fredrik B., den förres kusin, friherre, historiker* lexikograf, publicist, f. 1773, d. 1857 som kammarherre och f. d. öfverste-löjtnant, utgaf Konst- och nyhets-magasin för medborgare af alla klasser (1818—23, sedan forts, till 1844 under titeln Magasin for konst nyheter och moder), Kongl. svenska museum, samling af konturteckningar med en analytisk och kritisk be-skrifning (1821—23, tills, med Wet-terling), Riksdag s-historia ifrån 1627 til och med 1823, t sammanhang med samtlige landtmar skalk ars porträtter (1825—27, ännu användbar som upplysande källa), Målare-lexikon, til begagnande såsom handbok för konst-idkare och taflesamlare (1833) m. m. B. utmärkte sig äfven som gravör.

Boivie [bave], P. G., pedadog, f. 1780, d. 1860 som skolrektor i Upsala, utgaf ett Försök till en svensk språklära (1820, omarb. uppl. 1834) m. m. Börande läroverksfrågorna låg han i en långvarig polemik med J. A. Hazelius.

Bokvettsgillet. Se Vetenskaps-societeten i Upsala.

Bolander, Sofia, vitter författarinna, f. 1807, d. 1869, skref en mängd romaner och noveller: Tant Agnetas aftmbcrättelscr (1840—41, ett nytt häfte 1846), Trolldomstecknet (1845), Israeliten (1852), Brödemc (1855), Johan Gyllenstjema (1862), Gunstlingame (s. å.), Grcfve Philip Königsmark (1868) m. fl., de flesta under signaturen S—e—der. Hon ifrade mycket för qvinnans rätt att oförhindrad t forsöija sig genom eget arbete.

Bolin, Vilhelm, finsk filosof och ästetiker, f. 1835, blef 1852 student

i Helsingfors, 1857 filos, magister, 1864 filos, doktor, 1865 docent i filosofi, 1870 e. o. professor och 1873 bibliotekarie vid universitetet. Han har utgifvit följande skrifter: Familjebegreppets utveckling intill reformationen (1860), Leibnitz ett förebud till Kant (1864), Familjen, studier (s. å.), Undersökning af läran om viljansfihet (1868), Europas statslif oeh filosofiens politiska läror (1870—71) m. m. För öfrigt har han för scenen bearbet Shak-speares dramatiska arbeten (1879—83), skrifvit åtskilliga literatur- och teater-kritiker m. m. Äfven som vit-terhets-idkare har gjort sig känd, bl. a. genom dramat Enslingen (uppf. 1883). B. har som filosof slutit sig till Herbert Spencer och dennes efterföljare.

Bolméer, Bengt Magnus, historiker, f. 1785, d. 1849 som professor i orientaliska språk vid Lunds högskola, fullbordade den af J. F. af Lundblad påböljade Karl XII:s historia och är dessutom märklig såsom värd i det ryktbara sällskapet Härbärget, i hvilket Tegnér var själen.

Boman, Magnus, öfversättare, f. 1758, d. 1808 som skollärare i Södertälje, utgaf i öfversättning Fluedri tesopiska fabler (1788), Gvidii Förvandlingar (1795—98) och Dionysii Catonis sedolärande disticha till sin son (1802). Hans öfversättning af Arbeten och dagar, sånger af Hcsiodos, utgafs af L. Hammarsköld (1813).

Bonde, Gustaf, fornforskare (pseu-don. Gunnar Blå och Gjödrik Björner), f. 1682, d. 1764 som riksråd och Upsala universitets kansler, var en lärd man och jämväl en stor mäcenat. Som fornforskare intager han, vid sidan om Björner, ett rätt framstående rum i vår literaturhistoria, genom sitt Ättartal uppå fot'dna Svea konungar med deras gemåler (1739) och sin berättelse 0m de f ordna konungar, jarlar och regenter, som uti gamlaefterrättelser igenfinnas hafva regerat i Göta riken, innan de med Svea eller Upsalariket blefvo förenade (1758). B. utgaf äfven naturvetenskapliga skrifter af värde. Led. af vet. akad. 1748.

Bondeson, August, vitterhets-idkare, f. 1854, blef 1876 student och 1881 amanuens vid de farmakologiska samlingarna i Upsala. Han har vunnit en stor popularitet genom sina till största delen på halländskt bygdemål utgifna vitterhets-arbeten: Knäppar på lyran (af Håttur, 1875), Visor pa Ätradalms bygdemål (1878), Halländska sagor, samlade bland folket och berättade pa bygdemål (1880), Jon i Slätthult (s. å.), Marknadsgubbar på Sjönevad (1881), Svenska folksagor, samlade och berättade (1882), Hattings Anna (1883) m. fl. B. har äfven författat några medicinska uppsatser.

Bonsdorif. 1. Jakob B., teolog, vitterhets-idkare, f. 1763,. d. 1831 som teologie doktor och professor emeritus i Helsingfors, utgaf ett förtjenstfullt arbete, kalladt Conspectus scientice pastoralis (3 d. 1799—1814; l:sta d. 2:dra uppl. 1813) och en förklaring öfver gamla testamentet, med Davids salmer i metrisk öfversättning. I

sin ungdom författade han åtskilliga skaldestycken.

2. Johan B., finsk språkforskare, f. 1772, d. 1840 som professor emeritus i grekiska vid Helsingfors högskola, utgaf några ganska märkliga kritiska afhandlingar om bibliska ämnen.

3. Ber Adolf von B., den förres brorson, finsk kemist, f. 1791, d. 1839 som kemie professor i Helsingfors, författade några vigtigare uppsatser i vetenskaps-akademiens handlingar m. m.

4. Johan Gabriel von B., den förres broder, finsk kameralist, f. 1795, d. 1873 som juris jubeldoktor och f. d. senatskamrerare, utgaf Stor-

I furst endömet Finlands kamer allagfar enhet, systematiskt framställd (1833) m. m.

5. Evert Julius B., den förres kusin, anatom, f. 1810, professor emeritus i Helsingfors, har utgifvit några märkligare skrifter i anatomiska ämnen.

Bore, en i Stockholm i dec. 1848 grundad tidning, som till dec. 1850 utkom en gång i veckan, men der-efter hvarje dag, och som upphörde med slutet af 1851. IJnder sista året af sin tillvaro var den förenad med annons-tidningen Dagligt allehanda och hade som fullständig titel : Bore, dagligt allehanda i Stockholm. Redaktionen under denna sista period leddes först af G. Améen och sedan af A. Sohlman.

Borëlius, Johan Jakob, filosof af den hegelska skolan, f. 1823, blef 1841 student i Upsala, 1848 filos, doktor, 1849 docent i teoretisk filosofi, 1852 lektor i Kalmar och 1866 professor i teoretisk filosofi vid Lunds högskola. B. har utgifvit flere filosofiska arbeten, som till stor del varit afsedda att försvara Hegel eller vederlägga boströmianismen. Sär-skildt märkas: I hvad af seende är Hegel pantcist? (1851), Ben dogmatiska rationalismens strid mot den spekulativa filosofien (1857), Kritik öfver den bo-strömska filosofien (1859—60), Lärobok i den formella logikm (1863, 3:dje uppl. 1871), Anmärkningar vid Her-barts filosofiska system (1866) samt Ben gamla och den nya tron (1874, med anl. af Strauss’ bekanta arbete med samma titel). I en bok om Skandinavien och Tyskland (1877, redan 1876 offentliggjord på tyska') sökte han ådagalägga den skandinaviska nationalitetens själfständiga ställning i förhållande till den tyska.

Borgström, Ludvig, öfversättare, f. 1788, d. 1862 som f. d. apotekare och bruksidkare, verkställde flere öfversättningar, bl. a. af Öhlenschlä-gers Hakon Jarl och Aladdin samt af Göthes Iphigenie. Han skref äfven själf, i fosforistisk anda, några mindre skaldestycken (sign. —st—, —v— och m—).

2. Gustaf B., läroboks-forfattare, f. 1830, filos, doktor och skolrektor i Arvika, har utgifvit en svensk och tysk språklära (1866) samt en . versifierad öfversättning af Kwatii oden och Epoder (1881).

Boström, Kristofer Jakob, filosof, föddes i Pite d. 1 jan. 1797, upptogs vid nio års ålder såsom fosterson af en morbroder, genomgick der-•efter Härnösands gymnasium och blef 1815 student i Upsala. Efter att hafva studerat företrädesvis under Bibergs och Grubbes ledning promoverades han 1824 till filos, magister och kallades 1827 till docent i praktisk filosofi. 1833—37 var han lärare for prinsarna. 1837 utnämdes han till adjunkt i filosofi, 1838 fick han professors titel, och 1842 blef han professor i praktisk filosofi. Han dog d. 22 mars 1866, sedan han från 1863 varit emeritus.

B. är den ende svensk, som upprättat ett själfständigt filosofiskt system och grundat en själfständig filosofisk skola. Men hans lära har, medelbart genom hans många lärjungar, utöfvat ett stort inflytande på vårt folks andliga odling och verkat bestämmande på vårt lands hela filosofiska forskningsarbete. Enligt denna lära “utgör den sanna verkligheten en osinlig (andlig och evig), och likväl fullständigt bestämd (fullt konkret) verklighet, ett lefvande helt af alltigenom personliga väsenden“, och mänskans praktiska uppgift är “att i den sinliga världen med frihet forverkliga denna öfversinliga värld“. Till sin innersta grundton är denna filosofi nationelt svensk, och den utgör också en konseqvent utveckling

af grundtanken i Höijers, Bibergs, Grubbes och Geijers filosoferande. Själf utförde B. dock ej fullständigt sitt system. De skrifter, i hvilka han — med en ovanlig klarhet och enkelhet — nedlade frukten af sina forskningar, äro följande: Be pan-theismi ad religionem habitu dissertatio (1824), Be nexu rernan cum deo ex ratione pantheismi positiones (1827), Dissertatio academica triplieem amphi-boliam legislationis practicce in philoso-phia morum observandam adumbrans (s. å., fragm.), Be mente ac percep-tione aphorismi (1839, fragm.), Dissertatio de notionibus religionis, sapien-tim et virtutis earumque inter se nexu (1841, ny uppl. 1874 jämte öfversättning af L. Bygdén), Satser om lag och lagstiftning (1845, 2:drauppl. 1871), Om voteringar (1850, i tidn. “Tiden“), Aforismer rörande förändrandet af folkrepresentationen i Sverige (8. å., sammastädes), Om monarkens oansvarighet och helgd (1852, i “Svenska tidningen“), GrundUnier tillphilo-sophiska statsläran^1Allmännare delen“ 1859, 2:dra uppl. 1862), GrundUnier till philosophiska statslärans propcedeu-tik (1851, fragm.), C. J. Boström och hans flosofi (1859), Ben speculativa philosophen Johan Jakob Borelius i Cal-mar (1860), Anmärkningar om helf vetes-läran, vara teologer och prester allvarligen att förehålla (tre uppl. 1864, gaf anledning till många följdskrifter) Aro rikets ständer berättigade att för svenska folket besluta och fastställa det nu hvilande sa kallade representationsförslaget? (1865) och GrundUnier till den Jilosofska civilrätten (1872, efter författarens död). Hans Skrifter hafva utgifvits af H. Edfeldt (1883—84). Bland B:s omedelbare läijungar märkas K. T. Claeson, A. Nyblaeus, S. Ribbing, K. Y. Sahlin, P. Wikner m. fl. Se skrifter af A. F. Beckman, P. Kalling, N. Y. Ljungberg, O. F. Myrberg, A. Nyblaeus, L. H. Aberg m. fl.BothvTdi, Johanne 8 y predikant, salmist, f. 1575, d. 1635 som biskop i Linköping, utgaf Jubelpredikningar i Stockholms slottskyrka (1621), Likpredikan öfver Konung Gustaf Adolf (1634, 2:dra uppl. 1832) och andra predikningar, som väckte stort upp-seende._ Han skref äfven salmer.

Botin, Anders af} häfdatecknare, kameralist, f. 1724, blef 1744 student i Upsala, ingick derefter såsom auskultant i svea hofrätt och e. o. kanslist i riksarkivet, utnämdes 1758 till assessor i antiqvitets-arkivet och 1762 till kammarråd. 1770 kallades han till ledamot af vetenskapsakademien, 1773 till ledamot af vitterhets-akademien och 1786 till en af de aderton i svenska akademien. Död 1790. Hans första skrifter voro lefnadsteckningar öfver Styrbjörn starke och Birger Jarl. Af stor betydelse äro följande arbeten: Be-skrifning om svenska hemman och jordagods (2 d. 1755—56, ofullb.; ny uppl. 1798—99), Utkast till svenska folkets historia (1757—64, till Gustaf Vasa) och Svenska språket i tal och skrift (1777, 2:dra uppl. 1792), hvil-ket länge ansågs som det grundligaste verket öfver vårt modersmål. Böljan af det historiska verket utkom sedan i utvidgad form, under titeln Svenska folkets historia (1789 —92, omfattande tiden före 1250). För öfrigt utgaf B. Tankar om yppighet och öfverföd, lämpade till närvarande tider (1765), Anmärkningar vid Olof von Balins Svea rikes historia (1771), Märkvärdigheter om konung Gustaf I, dess person och regering (1776, i vet. akad.:s han dl.), några skrifter om mynt och pänningväsen-de m. m. Hans arbeten vittna om skarp historisk blick samt ega stora stilistiska

förtjenster, och deras författare skattas såsom den vältaligaste bland våra häfdatecktecknare före Geijer.

Bot vidi« Se Bothvidi.

BovalliuS, Robert Maurits, historisk forskare, f. 1817, blef 1836 student i Upsala, 1842 filos, doktor och s. å. docent i fäderneslandets historia, flyttade 1845 till Stockholm såsom e. o. amanuens i riksarkivet, blef 1847 amanuens derstädes, 1853 aktuarie vid den historiska afdel-ningen af detta ämbetsverk och 1874 riksarkivarie, från hvilken befattning han 1882 erhöll afsked med pension. Han har utgifvit: Be forma regiminis Suecice anno MBCXXX1V confrmata (1842), Be institutione nobilium inpatria seculo XVII exaetis publicis (s. å.), Berättelse om riksdagen i Stockholm 1713 —14 (1844 belönt med svenska akademiens stora pris), Om svenska statsskickets förändring efter Carl XII:s död (1854) m. m. 1848—66 var han sekreterare i samfundet för utg. af handskr. rör. Skand. hist. Arb. led. af vitt. akad. 1853. — En son tiU honom, Karl (Carl) B., f. 1849, docent vid Upsala högskola, har utgifvit zoologiska arbeten.

Boye: Se Boije.

Braad [brad], Henrik, samlare, reseskildrare, f. 1728, d. 1781 som tit. assessor och f. d. tjensteman i ostin^iska kompaniet, efterlämnade några handskrifter af stor betydenhet. Märkligast är en samling bio-grafisk-historiska anteckningar, som under titeln Ostrogothia literata förvaras i Linköpings läroverks bibliotek. Hans samlingar om Norrköpings stad ha begagnats af Sundelius i ett 1798 utgifvet arbete om Norrköping. Vidare märkas några berättelser om hans resor till Ostindien och der-under gjorda iakttagelser.

Brag. 1. Karl Johan B., predikant, salmist, f. 1735, d. 1781 som prost och kyrkoherde i Göteborg, utgaf ett Bredikobibliotek (1776, tills, med J. Rosén), Rrofsalmer af en evangeHH predikant (1780, 2:dra uppl. 1831 j tills, med salmer af Kjellerstedt omtryckta 1820 och 1851 under titeln Stons 8anger vid Babylons elfver), Postilla (1782), ett sammandrag af Mosheims Theologia dogmática (1784) m. m. Han utgaf äfven en Göteborgs stifts-, stm ds- och hushållningsmatrikel för år 1764 (1765).

2. Jonas B, den förres brorson, astronom, f. 1781, d. 1857 som professor emeritus i Lund, utgaf åtskilliga akademiska afhandllngar i astronomiska ämnen.

3. Eva Bden förres dotter, f. 1829, har utgifvit reseskildringen I Dalame (1867) m. m. FÖr öfrigt har hon varit verksam som publicist.

Brage den gamle, enligt sagorna en af nordens äldste skalder och författare till en dråpa om Ragnar Lodbrok. Hans tillvaro kan dock betviflas, och “sannolikt var han ej annat än ett resultat af guden Brages omgestaltning till en historisk personlighet.“

Brahe, Abraham, memoar-författare, f. 1569, d. 1630 som riksråd, förde under nästan hela sitt lif ett slags dagboks-anteckningar, kallade Abraham Brahes tidebok, hvilka lämna vigtiga upplysningar rörande sederna på författarens tid. Han var fader till Per B. d. y.

Brakel, Gustaf Anton, dramatiker, f. 1782, d. 1853 som bankokommissarie, författade tragedien Oden i Svithiod (1826, ofta uppförd), den]yrisk-dramati8ka dikten Wäinä-möinen (1829) m. m.

Brandel, Henrik, kronolog, “myriadens uppfinnare“, f. 1739, d. 1828 som f. d. general-konsul i Alger, efterlämnade i handskrift ett arbete, som innehåller ett nytt kronologiskt system, myriaden, med hvars uppfinning han åsyftade att till ett helt sammanbringa de olika folkens tide-räkningssystem. Arbetet, som först 1853 utgafs (af F. A. Ewerlöf), un-

der titeln La myriade, väckte bland fackmän ett stort uppseende.

Bränder* Se Sköldebrand.

Bran dt, Georg, kemist, f. 1694, d. 1768 som bergsråd, var en af sin samtids förnämste kemister och gjorde flere vigtiga upptäckter i sin vetenskap. En af honom skrifven svensk kemi återfans ej vid hans död. Hans öfriga skrifter äro till största delen införda i vetenskaps-akademiens handlingar. Led. af vet. akad. vid dess stiftelse,

1739.

Branting, Johan Gustaf , lagsamlare, f. 1757, d. 1827 som f. d. kammarråd, författade en Handbok, innehållande uppgift af de fäste från äldre tider intill och med 1825 ut-komne svenska författningar (utg. i 3 del. 1827—31) jämte ett Supplement, innehållande de författningar, som röra Stockholms stad särskildt (1830).

Brask* 1. Samuel Petri B., dramatiker, f. 1613, d. 1668 som kyrkoherde i Klara församling i Stockholm, skref åtskilliga historiska dramer: Filtus prodigus seu imperitus perigrinans, thet är Fen commdia om then förlorade sonen eller een oförfaren vandringzman (1645), Acta et mar-tyria apostolorum, thet är Een tragico-comcedia om apostlamars gärningar och jämmerlige matemingar (1648), Mars germanicus victus, thet är: comaedia om thet välendade tydske kriget (1650), och Josephus venditus (otryckt). Dessa skådespel uppfördes af läijungama vid Linköpings skola, hvarest han några år var lektor.

2. Petrus B., den förres son, andlig skald, f. omkr. 1650, d. sannolikt före 1695, skref En helig och hiertelig sånglust (1619) samt författade och öfversatte många salmer, af hvilka ett eller två original samt åtskilliga öfversättningar intogos i 1819 års salm bok.

Brann. 1. Johan B. Se Brauner.

2. Amelie Fredrika Dorotea von B.,f. 1811, d. 1859 som ogift, efterlämnade en samling tidsbilder, Kristen-domslifvet i var tid (utg. 1860) m. m.

3. Vilhelm August Dctlof von B., den förras broder, vitter författare, f. 1813, blef 1828 kadett samt 1834 fänrik och 1839 löjtnant vid vestgöta-dal8 regemente. 1846 tog han af-sked ur krigstjensten, och sedermera lefde han än och här än der, utan att ega någon varaktig bostad. Allt ifrån ungdomen sluten och fåordig (om ock stundom glad och upp-Bluppen bland förtroliga vänner), blef han med tiden allt mera dyster, särskildt när han 1843 genom döden förlorat en flicka, som länge varit föremålet for hans kärlek — hans kusin, fröken Ebba von Braun, som under namnet Hilma besjöngs af honom i många qväden. Själf dog han 1860, på ett gukhus i Uddevalla. Till en början skref B. dikter endast för sitt “privata nöje“, och blygsamheten afhöll honom länge från offentligt uppträdande. Men när han väl hade skaffat sig det nödiga själffortroendet och allmänheten med bifall mottagit hans första skaldestycken, blef han så mycket produktivare, och från 1837 utgaf han i dikthäften eller kalendrar en mängd arbeten pä vers eller prosa. Sålunda utkommo Dikter I (1837, 3:dje uppl. 1844), Dikter II (1838, 2:dra uppl. 1844), Nyare dikter (1840, 2:dra uppl. 1844), och Dikter IV (1841, 2:dra 1848), samt kalendrarna CaUe (1843, 2:dra uppl. 1848), Carolina (1844, 2:dra uppl. 1849), Bror (1846), Knut (1847), Den namnlöse (1849), Litet nytt till julen (s. å.), Herr Börje (1851), Sju sofvare (1853), Fetbror Mårten (1856) och Z. (1858), hvaijämte den af honom författade kalendern Borup utkom efter hans död (1860). I många bland sina första dikter, som utmärka sig genom qvickhet och ysterhet, gisslade han

skarpt och träffande sin tids seder, men i andra nedsjönk han till en plumphet, som gjorde honom onjutbar för personer med finare smak, synnerligen som qvickheten ej alltid var tillräcklig att ursäkta själfsvål-det. Men i grunden var B. en god och renhjärtad karaktär, och åtskilliga bland hans senare skaldestycken, som delvis äro präglade af djupt allvar, tillhöra det vackraste i vår litera-tur (.Återseendet, Qvinnoögat m. fl.). Kalendrarna innehålla en mängd prosaiska skildringar, och dessa utmärka sig i allmänhet genom en underhållande stil, men bristfällig komposition och karaktärsteckning. Särskildt ut-gifna äro åtskilliga, under titlarna Berättelser och Utkast (1847) samt Berättelser, reseminnen tn. m. (1847). B:s Samlade skrifter utgåfvos 1867 —70 och 1876. En samling bref Frän Vilhelm von Brauns ungdoms-dagar utgafs 1882 af K. J. Varburg (35 ex.). Se vidare skrifter af K. A. Adlersparre, A. Blanche, Emilie och J. G. Carlén samt O. P. Sturzen-Becker.

Braune, Fredrik Lmanuel, historiker, filolog, f. 1832, filos, doktor och förste amanuens vid Lunds högskolas bibliotek, har författat Några anteckningar om studentlifvet under Lunds universitets första århundrade (1858, i Nord. univ. tidskr.), Om den philosophiska graden vid Lunds universitet (ibd. 1863) m. fl. smärre historiska och filologiska uppsatser, redigerat de i Lund utgifna häftena af Nordisk univ er sitet s-tidskrifts 6:te— 10:de årgångar samt dessutom ut-gifvit Svenska vitterhets-arbeten af Andreas Rydelius (1868) och Lunds universitets

matrikel (1879, tills, med A. Palm).

Bränner (förut Braun), Johan, latinsk skald, f. 1668, d. 1743 som lands-höfding i Upsala, var en grundligt, lärd man, synnerligen i den klassiska. literaturen, och vann stort rykte genom sina latinska qväden, hvilka dock mer utmärkte sig genom versifikatio-nens glans är innehållets rikedom pä idéer. Bröder till honom voro den berömde läkaren Lars Braun (adlad Braunersköld) och biskopen Nikolaus Braun (stamfader for ätten Braunerhjelm).

Braunerhjelm, Augusta, f. 1839, har utgifvit ett större skådespel, Modshämden (1879), samt Studier efter tiaturen, teckningar från Italien (1883) och Nya teckningar från Italieti (s. å.).

Bredberg, Benedikt Gustaf, me-tallurg, f. 1797, d. 1873 som f. d. bergmästare, utgaf Metallurgiska anteckningar (från 1863).

Bredman, Johan, astronom, f. 1770, d. 1859 som professor emeritus i Upsala,» utgaf Teoretiska astronomiens grundei' för begynnar c (1845). Led. af vet. akad. 1815.

Brelin, Nils} mekaniker, f. 1690, d. 1753 som teologie doktor och kyrkoherde i Karlstads stift, utgaf beskrifning på åtskilliga “rön“, de flesta intagna i vetenskaps-akademiens handlingar. Led. af vet. akad, 1739.

Bremer, Fredrika, romanförfattarinna, föddes d. 17 aug. 1801 på Tuorla gård i närheten af Åbo. Vid tre års ålder flyttade hon med sina föräldrar till Sverge, och sin barndom och ungdom tillbragte hon der-efter ömsom oi Stockholm och ömsom på godset Årsta i Södermanland. Uppfostrad i klosterlig afstängdhet — tillika med sina syskon, bland hvilka hon på grund af sin fulhet och styfsinthet var den mest till-bakasatta — började hon mycket tidigt sluta sig inom sig själf, och denna slutenhet, som tilltog allt mer under en upphetsande romanläsning, alstrade vilda idéer i hennes hjärna, så att hon till och med funderade på att förklädd begifva sig ut i kri-

get mot “folkförtryckaren“ Napoleon. Hon fick en god undervisning och röjde tidigt anlag som författarinna. Vid åtta års ålder skref hon ett poem pä franska, några år derefter ett stort skaldestycke om världens skapelse o. s. v. Småningom blef det för henne ett starkt behof att skriftligen uppteckna hvad hon kände, hvad hon led — ty hon led mycket, led af sin fulhet, som blef allt värre, led af att som qvinna vara stängd från all betydelsefullare verksamhet, led slutligen ock af ett religiöst tvif-vel, som gjorde henne nästan för-tviflad. 1828 beslöt hon äntligen att ujtder strängaste anonymitet ut-gifva några bland sin pännas alster, för att skaffa sig medel till ett välgörande ändamål, och så utkom första delen af hennes sedermera så berömda Teckningar ur hvardagslifvet.

Denna första del, som innehöll Axel och Anna, Tvillingarna, Förhoppningar och Bref om Stockholms supéer, rönte ett allmänt och varmt bifall, och de bägge följande delarna, som innehöll o Ben ensamma, Tröstar-innan, Miniatyrer och Familjen H*** (1829—30, 4:de uppl. af “Familjen H***“ 1841), eröfrade åt författarinnan en länge drömd ryktbarhet. Medgången verkade som ett ljushaf på ett förut mörkt och dystert landskap. Kort derefter gjorde fröken B. bekantskap med en filosofiskt bildad man, rektor P. Böklin, som gaf henne klarhet öfver många religiösa dunkelheter och ett rikare innehåll i hennes lifsäskådning. Hon egnade några år åt allvarliga studier. Men derefter, fullt mogen och mindre olycklig, utgaf hon en följd af nya hvar-dagsteckningar: Presidentens döttrar (1834, 2:dra uppl. 1836), j\rt'w«(1835), Granname (1837), Hemmet eller familjesorger och fröjder (1839, 2:dra uppl. 1840), Strid och frid eller några scener i Norge (1840), £n dagbok(1843) samt I Dalarna (1845). Alla dessa romaner, som på ett poetiskt sätt skildrade hemmet och dess stilla lif, gingo i öfversättningar ut kring hela världen, äfven till orienten, ökade eller stadfäste sin författarinnas stora popularitet i hemlandet och förskaffade henne svenska akademiens stora guldmedalj, “till belöning derför, att hon främjat dep svenska TitterhfltmfT iTrämmande land.“ De utmärkte srg-*1mhdre genom komposition och karaktärsteckning än genom mästerligt utförda detaljer och rikedom på fina smådrag samt genom “den ideala, rena och vidsträckta horisonten hos det hela.“ Trots felen voro de verkliga konstverk, och några bland dem behöfde ej frukta jämförelse med skildringar ur hvilket lands litera-tur som hälst. Men i de romaner, som fröken B. sedermera författade, påverkad af den på 1840 tfrfet till Sverge införa franka s^tr f.Phrlpn«. romanen, blef ett didaktiskt och po lemiskt element helt och hållet öfver-vägande, och konsten _ tycktes hafvn

to111* niftHel till

framställande af filantropiska och nocinlm nannincTlr De åsyftade romanerna voro \Syskonlif intn

gen i hvardags-feckningarna)/.ggetha eller en själs historia (1856) samt Fader och dotter (1858). Dessa böcker, som delvis voro skrifna mecLen Efii. volutionär våldsamhet, behandlades mycket strängt -af-kritiken ooh-iflln-skfldft glorian kring författarinnans

hufond, ehuru många bland de i/ dem prHilmdn ^nnningnmii fnnftning '

t.rängfjf ppfl i votnnrlpt 1

Samtidigt med att dessa böcker skref-vos, företog fröken B. tvänne mycket vidsträckta färder. Bed an förut hade hon berest de nordiska landen och en del af Tyskland samt beskrifvit sina derunder mottagna intryck, bl. a. i skildringarna Ett par blad från

Bhenstranden (1848) och Lif i Norden (1849). Hösten 1849 begaf hon sigi på en tvåårig resa till Amerika, ochl * återkommen derifrån, medan hon samtidigt skref på “Hertha“, utgaf hon i tre delar sina reseminnen, under titeln Hemmen i Nya verlden, en day bok i bref o. s. v. (1853—54, 2:dra uppl. i sammandragen form 1866). Den andra färden varade mer än dubbelt J så länge, från 1855 till 1861, samt I**' gällde Schweiz, Italien, Palestina och Grekland. De intryck, som hon derunder mottog, offentliggjorde hon i ett verk på jaex delar, under titeln Lif vet i Gamla verlden, dagboksanteckningar under resor i söder- och österland (1860—62). Bägge dessa ar4 beten vittna om författarinna»e-varma intresse fn^ Tnänslrliffhpfanp frnm&é \ skridande, på samma gåpg som de* afge nya bevis på iiennes fina npp-fatin ing. Bland hennes öfriga skrifter märkas: Moramväkter (1842, enl “trosbekännelse“, med anledning ai\ Strauss’ arbete “Das leben Jesu“)l och Liten pilgxhm.—xcsa (1865, en» religiös skrift för barn). Fröken B. afled på Årsta d. 31 dec. 1865. Efter hennes död utgaf en syster, under signaturen Ch. B—r, en samling af hennes siälfbiografiska anteckningar, bref och efterlämnade skrifter, under öfverskriften Fredrika Bremer (1868), jämte en teckning af författarinnans lefnad och personlighet. Samlade skrifter i urval utkommo 1869—72. Jfr skrifter af G. Améen och A. Flodman, Tidskr. f. hem. 1866, art. Bremer i Nord. familjebok samt ett från engelskan öfversatt arbete af Margaret Howitt, “Ett år hos Fredrika Bremer“ 1867).

Brenner. 1. Ettas B., numis-matiker, f. 1647, d. 1717 som assessor i antiqvitets-kollegium, vann europeisk ryktbarhet genom sin Thesaurus nmimorum sueo-gothicorum (1691, ny tillökt uppl. 1731). Han var äfren skicklig som gravör och minia-t ar-målare.

2. Sofia Elisabet B. (född Webcr), den förres maka, vitter författarinna, f. 1659, d. 1730, skref dikter p& svenska, tyska, franska, italienska och latin samt blef af sin samtid prisad såsom “den andra Sappho“. Sina skaldestycken, som nästan uteslutande bestå af andliga sånger, bröllopsqväden, grafskriffcer och lyck-önskningsvers, utgaf hon under titlarna Tbetiske dikter (I, 1709, 2:dra nppl. 1713; II, 1732) och Vars herres och frälsares Jesu Christi dUdraheligaste pijnos historia, rijmrijs betrachtad (1727, ny uppl. 1752). Hennes Samlade poetiska dikter utgåfvos af Hanselli 1873. 4tI metriskt hänseende var hon sina fleste samtida öfverlägsen, men genom hennes dikter, i hvilka man öfverallt mötes af en doft från köket och barnkammaren, susar ingen enda fläkt från Pinden.“ Hon var moder till femton barn, och från henne härstamma bl. a. slägterna Fahlcrantz, Höi i er och Stenhammar.

Brinckman Se Brinkman.

Bring. 1. Svett B. Se Lager-brivg.

2. Erland Samuel B., den förres brorson, matematiker, f. 1736, d. 1798 som professor i historia vid Lunds högskola, var som historiker af mindre betydenhet, men efterlämnade en mängd matematiska arbeten af stort värde. £tt af honom författadt Minne öfver And. Rydelius utgafs af Gjörvell 1802.

3, Ebbe Samuel B., den förres brorson, lärd, f. 1785, blef 1808 filos, magister i Lund, 1815 juris kandidat, 1819 adjunkt i juridik, 1821 professor i teoretisk filosofi och 1828 professor i historia. Död 1855. Bland hans många olikartade skrifter märkas särskildt: Grunderna till svenska civU-laqfarenheten, uti systematisk ordning (1817, jämte följdskrift 1818),

I)e veterum suecorum et gothorum prce-cipuis, quee rempublieam speetant, institutis (1826, utg. förut i 22 akad. disp.), Excertationes antiqrarim (1829, förut 9 akad. disp), Om valfarterna oeh korstagen ifrån Skandinavien till Heliga landet (1827, förut som akad. disp.), Bref och handlingar hörande till drottning Christinas historia (1832, förut utg. i 15 akad. disp.), Om staty statsförfattning oeh representation med af seende pa Sverige (1834), Ordbok för att befwdra studerandet af Hegels skrifter (1838—42), Tidens frågor, betraktade ifrån den vetenskapliga standpunkten (1839—40) och f Bidrag tiU historien om personlighet sprindpets utveckling hos de gcrmaniska nationerna (1844—47). Se Lunds stifts matrikel för 1854.

4. Ebbe Gustaf Bden förres syss-lings son, teolog, f. 1814, blef 1829 student i Upsala, 1835 filos, doktor i Lund, 1848 professor i pastoralteologi vid Lunds högskola, 1856 domprost i Lund, 1860 teologie doktor och 1861 biskop i Linköping. Död 1884. B. var länge en af de förnämste målsmännen för det högkyrkliga partiet i vårt land. I förening med H. M. Melin utgaf han Theologisk qvartalsskrift 1841—42, i förening med A. N. Sundberg och V. Flens-burg Svensk kyrkotidning 1855—64. Bland hans skrifter märkas: Om det kyrkliga perikopsystemet (1851), Hög-mesaoprediknmgar (1862) och Kyrkotukten enligt svenska kyrkans gällande ordning (1865, 2:dra uppl. 1867). — Hans son Gustaf B., filosof, f. 1849, amanuens vid Skara stifts konsistorium, f. d, docent vid Lunds högskola, har utgifvit en större skrift om Immanuel Kants förhållande till den filosofiska teologien (1876).

5. Sven Libert B., den förres brorson, teolog, predikant, f. 1826, teologie doktor och kyrkoherde i Lunds stift, har utgifvit: Dogmatisk utveek-

5ting af gudsbegreppet (1859), Kyrkotukten betraktad från biblisk ståndpunkt (s. &.), Sex betraktelser öfver Kristi lidande (1867), Grunddragen af den kristliga trosläran (1869—77), Passions-bok, betraktelser for hvar dag i fastan (1875) m. m.

6. Johan Kristoffer B., den förres broder, predikant, f. 1829, e. o. hof-predikant, har utgifvit Åtskilliga häften predikningar, under titeln Minnen från andaktsstunder vid diakoniss-anstalten (frän 1877).

Bri'ngius, Israel Nikolai, rättslärd, f. 1588, d. 1662 som professor i etik och politik vid Upsala högskola, utgaf en mängd akademiska afhand-lingar, i hvilka han sysselsatte sig företrädesvis med de af samtiden hyllade politiska begreppen. |

Brimk, Karl Olof historisk författare, f. 1812, d. 1863 som notarie i fångvårdsstyrelsen, utgaf Historisk öfversigt affängelsesystemema samt svenska lagstiftningen rörande fängelserna (1848), Berättelse om Londons polis (1851) samt Berättelse om Englands straffanstalter ochfångvård (1853).

Brlnkman (BrinekmanJ, Karl Gustaf von, friherre, vitterhets-idkare, f. 1764, d. 1847 som kammarherre, en af de aderton i svenska akademien och f. d. svensk minister i Berlin och London, uppfostrades i Tyskland, knöt förtroliga vänskapsförbindelser med flere bland detta lands störste skalder och vetenskapsmän samt vann rykte som både tysk och svensk poet. 1789 utgaf han (under pseudonymen Seltnar) två band Gediehte, 1799 en samling Elegien och 1804 en ny samling Gediehte (första bandet). 1806 offentliggjorde han första delen af ett arbete, kal-ladt Filosofsche ansiehten (andra delen fins i handskrift). Först 1821 uppträdde B. som skald på svenskt tungomål, med skaldestycket Snillets vcrld, som erhöll svenska akademiens stora !

pris. Hans svenska dikter utgåfvos 1842 undertiteln Vitterhetsförsök och innehålla bl. a. en samling förträffligt skrifha Tankebilder (till största delen tryckta i Svea 1831). B. var en mästare i verskonsten, sarskildt i behandlingen af hexametrar. En af honom efterlämnad vigtig handskriftsamling (det s. k. Brinkmanska arkivet), som förvaras på Trolle-Ljungby i Skåne, har delvis blifvit utgifven af G. Anderson, El. Tegnér och H. G. Wachtmeister. Se skrifter af B. von Beskow och J. Böijeson.

Brokorg» 1. Johan Valentin B.r medicinsk författare, f. 1825, filos, och med. doktor, sedan 1855 bibliotekarie vid Karolinska institutet, har utgifvit: Gm pesten i Stockholm 1710 ! (1854, 2:dra uppl. 1879), Föreläsningar i medicinens historia (1856—58), Gm den anímala magnetismen och 18:de århundradets mysticism (1866) m. m.

2. Frans B., bibliograf, f. 1835, postdirektör, f. d. byråchef i generalpoststyrelsen, har utgifvit K. F. A. Holmströms skaldeförsök (1859), samlade Vitterhetsarbeten af P. Elgström och G. Ingelgren (1860), Repertoar fyr Stockholms teatrar år 1861 (1862), Årskatalog för svenska bokhandeln 1861—64 (1862—65).

3. Karl Johan B., bibliograf, f. 1837, notarie i brandförsäkringsbolaget Sverge, har utgifvit Svensk bokkatalog för åren 1866—75 (1878, anon.), Blad ur svenska teaterns historia (pseud. Erik Lund, 1875, i “Nu“) m. m.

Broberger, Henrik Georg vonT vitterhets-idkare, f. 1669, d. 1708 som aktuarie i kammar-kollegium,, utgaf en samling Ledige stunders poetiske tijdfórdriif (1708, af Hanselli

1869).

Brocman, Ntls Reinhold, forn-forskare, f. 1731, d. 1770 som transía-tor i antiqvitets-arkivet, med titel af assessor och kungl. bibliotekarie, gjor-! de vigtiga arkeologiska forskningar* som i väsentlig män underlättat efterkommandes arbete. Han utgaf: Sar gan om Ingvar den vidtfame oeh hans son Sven, Jr an isländskan öfver satt (1762), Undersökning om de nordiska runstenars ålder (s. ä.) och Beskrif-ning öfver staden Norrköpings början och äldre öden (utan tryckår). Bland hans i samtida bref omtalade handskrifter märkas: en skildring af en resa till Helsingland och åtskilliga bidrag till den danska laghistorien.

Brodén. 1. Karl (Carl) Johan B., mytologisk och teologisk författare, f. 1818, teologie doktor och kyrkoherde i Lunds stift, f. d. lektor i Skara, har utgifvit Grunddragen af grekernas och l'ornâmes mythologi (1853, 4:de uppl. 1878), Öfversigt af de bibliska böckernas innehall (1870) m. m.

2. Johan Ivar Bläroboks-forfat-tare, f. 1820, d. 1877 som lektor i Örebro, utgaf åtskilliga förtjenst-fulla läroböcker i olika ämnen : Förberedande kurs i grammatik, med titt-lämpning på modersmålet (1856, 7:de uppl. 1877 under titeln Svensk språklära för elementarläroverken), Öfversigt af diktarterna (1860, 3:dje uppl. 1869), Ledtråd vid föreläsningar i psychologien (1866) m. m. Han utgaf äfven en Kort öfversigt af det svenska skolväsendet (1871).

Broder Svensk, pseudonym för Emil Key.

Broman* 1. Fredrik Konrad B., historiker af Lagerbrings skola, f. 1758, d. 1800 som rikshistoziograf, utgaf Anteckningar i svenska kyrkohistorien (1782), Bref om de skyldigheter en historieskrifvare har att iakttaga (1784) och Om de forna adeliga värdigheter, jarlar m. fl. i Sverige (1786, belönt med vitterhets-akade-rniens stora pris). Dessutom efterlämnade han i handskrift en Johan Uhdjes historia (ofullb.). Han var brorson till Fredrik I:s ryktbare gunstling Erland B.

2. Ber Gustaf B., sportsman, vit-terhets-idkare, f. 1811, d. 1867 som f. d. karantäns-läkare på Dalarö, utgaf Anteckningar öfver jagt och skjutkonst (1842, 4:de uppl. 1863), Ka-lendsr för jägare, fiskare oeh landtmän (1854) och Nimrodsharpan, idylliska minnen från skogen oeh sjön (1865).

3. August Teodor B., filolog, f. 1825,

d. 1863 som rektor i Falun, utgaf Handbok i romerska litteraturens historia (fritt efter danskan, 1855, 2:dra uppl. 1871), Titus Livii Ab urbe con-dita, med anm. (1858, 2:dra uppl. öfversedd af G. R. Rabe 1867), Läran om censecutio temporum i latinska språket (1859, 2:dra uppl. 1863) m. m.

Bromander, Anders Beter Wy-B., läroboksförfattare, f. 1811, tit. professor, kringresande lärare i bokhåUeri, har‘ntgifvit: Kort underättelse om min undervisningsmethod i bokföring (1847 —49), BokhåUeri, för jordbruk och näringar utarbetadt (1851) m. m.

Bromélins* 1. Olof B., naturforskare, f. 1639, d. 1705 som pro-vinsial-läkare och stadsfysikus i Göteborg, var en af Sverges ypperste botanister före Linné. Han utgaf den äldsta svenska special-flora, Chlo-ris gothica s. cataiogus stirpium circa Gotoburgum nascentium (1694), och efterlämnade i handskrift en Oimitho-logia »viogotica m. m. — 2. Se Bromett.

Brome ll (förut Bromclius), Magnus von, den förres son, läkare, nu-mismatiker, f. 1679, d. 1731 som president i

collegium medicum, utgaf några afhandHngar i naturvetenskap och numismatik: Lithographue suecatw specimen (1726—27, i Acta lit. Suecise), Inledning tUl nödig kunskap att igenkänna och uppfinna allehanda bergarter, metaller och fossilier m, m, (1730) m. fl. samt efterlämnade i handskrift en numismatisk sihandling kallad Carlaminne (utg. 1835 af E. S. Bring), en Sciagraphiaregni mineralis m. m. Hans stora myntsamling, som efter hans död inköptes af staten, utgjorde början till det kungl. myntkabinettet.

Broocman. 1. Rcinerus lieineri B., boktryckare, f. i Livland 1677, d. 1738 som prost och kyrkoherde vid tyska församlingen i Norrköping, anlade 1724 det första tryckeriet i nämda stad och utgaf derifrån flere värdefulla arbeten, bl. a. en af honom själf författad Fullständig svensk hus-hålds-bok (1736—39), som ännu har sitt värde.

2. Karl Gustaf Karlsson B., den förres sonson, historiker, satiriker, f. 1747, d. 1770 som e. o. kanslist i antiqvitets-arkivet, utgaf en Disser-tatio historico- critico-philologica om Kat-tar (1769), Norrköpings stads historia, fwsta tid-hvarfvet (1770) m. m. ,

Broomé. 1. Gustaf B.f teolog, f. 1786, d. 1865 som prost och kyrkoherde i Lunds stift, utgaf TiUfälMga uppsatser öfver religiösa och kyrkUga ämnen (1851) m. m.

2. Gustaf B., den förres son, juridisk författare, f. 1824, sedan 1862 professor i stats- och processrätt vid Lunds högskola, har utgifvit: Om svenska allmänna fattigvårdslagstiftnin-gen (1856), Framställning af svenska lagstiftningen angående statsreligionen och religionsfrihet (1861), Allmänna civilprocessen enligt svensk gällande rätt (1882) m. m.

Brovalltas, Johan, lärd, f. 1707 (1706?), d. 1755 som biskop i Åbo, utgaf m&nga innehållsrika skrifter: Den philosophiske Mercurius (n:o 1— 15, 1734), Den svenske patrioten (n:o 1—17, 1735), Tankar öfver naturhistoriens nytta vid ungdomens uppfostran (1737, öfversatt på latin af Linné), Tankar om naturkunnighet och huru den bör drifvas vid en academie (8. &.), disputationer, rön, predikningar m. m. Jfr Elmgren, “Öfversigt af Finlands litteratur (1861).

Bruhll, Anders, teolog, f. 1778, d. 1856 som teologie doktor och biskop i Göteborgs stift, utgaf bl. a. Christna kyrkans allmänna historia (1822, 3:dje uppl. 1834) och Com-pendium theologia dogmaticce (1827, 3:dje uppl. 183p, hvilka länge begagnades som läroböcker. — Hans son, kanslirådet Anders Teodor B f. 1819, har offentliggjort en af handling Om de lärda skolorna i Preussen, Danmark och Frankrike (1854).

Brnnér, Edvard Jonas Vilhelm af, finsk filolog, f. 1816, kansliråd och professor vid högskolan i Helsingfors, har utgifvit: De carminé didasca-lico romanorum (1840), De itacismo ceolico lingum latin ce (1849), De pena-tibus laviniensibus ac Jove Indigete (1848), några latinska grammatikor m. m.

B runlus. 1. Karl Georg B., konsthistoriker, f. 1792, blef 1817 filos, magister i Lund, 1815 docent i grekiska, 1820 adjunkt i grekiska och latin samt 1824 professor i grekiska, från hvilken befattning han 1858 erhöll afsked som emeritus. Prästvigd 1823, erhöll han som professor ett pastorat till prebende. Död 1869. B. utgaf åtskilliga särdeles förtjenstfiiila konsthistoriska arbeten: Nordens äldsta metropolitankyrka (1836, 2:dra uppl. 1854), Antiqva-risk och arkitektonisk resa genotn Halland, Bohuslän, Dalsland, Vertnland och Vestergötland år 1838 (1839), GUmmmge faste steenhuus i Christian-stads lehn i Skåne (1844), Historisk och arkitektonisk beskrifning Öfver Helsingborgs Kärna (1845), Skånes konsthistoria för medeltiden (1850), Konstanteckningar under en resa år 18&9 (1851), Om renaissance- eller barockstilen i Skåne (1856), Konstcmteeknin-gar under en resa till Bornholm år 1857 (1860) och Gotlands konsthistoria (1864—66). I förening med J. G. Liljegren utgaf han Nordiska forn~ Brnsevitz—Brynolf

lemningar (med 100 pl., 1823). Dess* atom skref han åtskilliga latinska dikter, som 1857 ntkommo under titeln Foemata, partim jam ante, partim nunc primum edita. B. var äfVen mycket verksam som arkitekt, företrädesvis i Skåne.

2. Louise B. (född Carlson), den förres svägerska, roman-författarinna, f. 1799, d. 1880, utgaf (anon.) Mariana eller försakelsens belöning (1841) samt (under pseudonymen L—e) Den unga enkan i Norrland (1843), Systrarna (s. ä.), Äktenskapsskilnaden (s. å.), Lyckans gunstlingar (1875) m. m.

3. Tor B., pedagog, f. 1832, pri-vat-lärare i Norrköping, har utgifvit några läroböcker, dels ensam : en Repetitionskurs i allmänna historien (1869), en Handelsgeografi (1874) m. fl., dels tills, med J. G. Gehlin: Lärobok i geografi för folkskolor oeh nybegynnare (4:de uppl. 1868) och Lärobok i geografi för seminarier oeh elementarläroverk (3:dje uppl. 1869), dels tills, med K. Kastman: Norges och Danmarks historia, for svenska folket oeh dess ungdom (1868), Verldshistoriska bilder (s. &.), Geografiska bilder frän jordens skilda länder och folkslag (2:dra uppl. 1868) m. m.

Brnseyltz, Gustaf, arkeolog, f. 1812, artist, intendent vid Göteborgs museum, har utgifvit ett arbete, kal-ladt Elfsyssel, historiska minnen, samlade ur såväl äldre som nyare verk och urkunder (1864, med planscher). Korr. led af vitt.-akad. 1882.

Bruzélius. 1. Magnus B., historiker, f. 1786, d. 1855 som prost och kyrkoherde i Lunds stift, var en bland de förste, som företogo sig att samla svenska fornsaker, och utgaf en särdeles god Sveriges historia för ungdom (1817, 4:de uppl. 1833) äf-vensom några arkeologiska uppsatser m. m.

69

2. Emanuel B , den förres kusin, publicist, f. 1786, d. 1832 som bokförläggare och boktryckare i Upsala, utgaf Bibliothek der deutsehen classiker (1811—21, 76 band, i förening med S. P. Leffler), Tidning i blandade ämnen (1811), Kalender för damer (fyra årg. 1818—20 och 1822) och tidningen Upsala korrespondenten (1831—32).

3. Nils Gustaf B., den förres kusins son, fornforskare, f. 1826, sedan 1864 skolrektor i Ystad, har utgifvit Beskrifning öfver fornsaker, funna i Skåne (1850), Svenska fomlemnin-gar, aftecknade oeh beskrifna (2 h., 1853 och 1860), AUmogelifvet i ln-gelstads hårad i Skåne under slutet af förra oeh början af detta århundrade

(1876) m. m.

4. Anders Johan B., den förres broder, biograf, f. 1831, filos, doktor och sekreterare i medicinal-styrelsen, har utgifvit: Svettsk bibliografi (1862 —65), Sveriges läkare-historia, ny följd (1872—75, tills, med G. Edling), Filosofie doktorer, 1823 protnoverade i Lund (1874), FUosophie doktorer, 1824 promoverade i Upsala (1875), Sveriges apotekare-historia ifrän Gustaf l:s till närvarande tid, ny följd (1878— 81) m. m.

5. Ragnar Magnus B., den förstnäm-des son, läkare, f. 1832, professor och öfverläkare vid serafimer-lasarettet, har utgifvit: Bidrag till kännedomen om Skandinaviens ampMpoda gamma-ridea (1862), Kliniska anteckningar i laryngo-patologien (I, 1875) m. m.

6. Johannes (Janne) Andreas B., den näst föregåendes brorson, roman-författare, publicist, f. 1853, har utgifvit skildringarna En ödets kastboll (1879), En idyll pä berget Karmel (1880), Stockhohns-interiörer (1882) m. m. samt (tills, med A. Hasselgren) half-vecko-tidningen Tidning för cdla (1882 —83) och vecko-tidningen Budkqfien (från 1883).

Brynolf (Brynjulf), namn påtvänne katolska biskopar i Skara. Den äldste, Brynolf Algotsson, en af den svenska medeltidens namnkunnigaste prelater, d. 1317, författade hymner, eller s. k. “historier“, hvilka under medeltiden voro mycket berömda. (Jfr en af G. E. Klemming 1877 utgifven upplaga af “Vita Bry-V nolphi“.) — Den yngste, Brynolf Ger-laksson, d. 1505, utgaf ett breviarium for Skara stift (tryckt i Nürnberg 1498) och försåg de af honom själf i Husaby uppställda biskops-portratten med rimmade underskrifter, som ut-gifvits under titeln Skara biskopars rimkrönika (senast 1871 i “Scriptores rerurn suecicarum msedii se vi“).

Bråkenhjelm9 Per Reinhold, matematiker, f. 1796, d. 1856 som tit. professor, kyrkoherde i Göteborgs stift och f. d. lektor vid Karlberg, utgaf Here fortjenstfulla läroböcker i matematik: Proportionsläran efter F.u-clides (1832), Geometri for handtver-kare oéh konstnärer (1834), Räknekonst for korporalssko)'oma (1837; 2:dra uppl. s. å. under titel Räknekonst för nybegynnare), Lärobok i algebra för begynnare (1841, 2:dra uppl. 1851) m. fl.

Brtims. 1. Sven B., teologisk för-fhttare, f. 1612, d. 1693 som f. d. kunglig lifmedikus och f. d. professor i medicin vid Upsala högskola, utgaf en Kort och enfaldigh forklaringh öfter dhen mindre doct. M. Lutheri catechismum (1681, anon.). Föröfrigt är han som läkare kand genom de af honom uppfunna s. k. “Bromsens

droppar“, hvilka länge spelade en stor roll i folkmedicinen.

2. Ingemund B., teolog, f. 1669,

d. 1722 som teologie doktor och superintendent i Karlstad, stred man-häftigt mot sin tids svärmare, sär-skildt pietistema, bl. a. genom sina hägge arbeten: FisehUni pietismus de-tectus (öfvers., 1714) och Ett kort tillskott till FisehUni pietismus detectus

eller det pietistiska svärmeriet (1715). Han var en man med mycket stor lärdom.

3. Johan Vilhelm Ä, den förres son. Se IAljestrale.

Budde, Jöns (Johannes), äfven kallad Jöns Rök, öfversättare, under slutet af 1400-talet munk i Nåden-dals kloster, verkställde 1469—81 åtskilliga öfversättningar från bibeln, hvilka äro af stor vigt för kännedomen om det svenska språket under medeltiden: Anshclmi Elucidarius, Siee-lenna closter (utgifven af J. E. Rietz, i “Script. suec. med. «vi“) samt Böker Machabeorum, Judit, Hester och Ruth (utgifna af G. E. Klemming 1853, i svenska fornskriftsällskapets samlingar).

Burans« Se Bureus.

Bure. 1. Anders B., kartograf, f. 1571, d. 1646 som assessor i krigskollegium och general-matematikus (motsv. general-landtmäteri-direktör), utgaf de första någorlunda pålitliga kartorna öfver Skandinavien: Lap-poniee, Bothuniee Cujanieeque, regni Sueeiee provineiarum septentrionalium, nora deUneatio (1611) och Orbisarctoi descriptio (1626, ofta kopierad utomlands; med text s. å.)

2. Jonas Ä, den förres broder, rättslärd, genealog, f. 1575, d. 1655 som “custos archivi“ och f. d. svensk legat i Danmark, anses hafva utgif-vit Sverikes rijkes landslagh (1608) och Svea rikes stadslagh (1617, ehuru uppgiften särskildt rörande landslagen fordrar bekräftelse) samt författade en nu i riksarkivet förvarad samling genealogiska tabeller öfver svenska ätter, hvilken samling länge betraktades som en källskrift af första ordningen.

Bureus (Burceus), Johan, fom-forskare, f. 1568, d. 1652 som riks-antiqvarie, riksarkivarie och kungl. bibliotekarie, utgaf en mängd lärda, men af mysticism förvirrade arkeologiska arbeten: Runa—ABC—boken (1611), Monumenta hdsingica- (1624) m; fl., samt upptäckte och offentliggjorde En nyttigh bok om konnunga styrilse och hofdinga (1634). Han ut-gaf äfVen en liten samling Nymäre uijsor (1637).

Barghausen, Karl Fredrik von, publicist, f. 1811, d. 1844, utgaf Stock-holm, dess historia m. m. (I, 1842) m. m.

Barman, Johan J/kwA, krigshistorisk författare, f. 1771, d. 1824 som major, författade Anteckningar, förda under tiden från år 1785 till år 1816, jemte relation om Sarolaks-brigadens operationer under 1808 och 1809 års krig (tr. 1865).

Bnakagrius, Johan, orientalist, f. 1629, d. 1698 som f. d. professor i österländska språk vid Upsala högskola, var en af samtidens utmark-taste orientalister, men föll vid yngre år i en sinnessjukdom, som hindrade honom att efterlämna något arbete af större betydenhet. Hans skrifter utgöras af akademiska dissertationer (Se Lidéns katalog).

B118861*; Johan Benedikt, mångsidig skrifställare, f. 1729, d. 1799 som prost och teologie doktor samt lektor i Linköping, författade en mängd arbeten, både på vers och prosa, hvilka till största delen dock endast voro af underordnadt värde: ett versifieradt tal om Vettenskapernas lyckliga tidehvarf i Sverige (1764), Utkast til föreläsningar öfver sedoläran til eadet corpsens tjänst (1768), Den namnkunniga ryska kejsarinnan Elisabeths historia (1771, anon.), Historisk berättelse om aUa kongl. kröningar uti Sverige (s. å., anon.), Moralen eller sedoläran (1774, på latin s. &.) m. fl. Si8tnämda skrift, som utarbetats på uppdrag af prästeståndet, visade sig vid en grundlig offentlig granskning (af professor Neikter) så underhaltig,

att den beröfvade författaren-afskrif-varen en stor del af hans anseende. Ett värdefullt arbete af B. var hans Utkast till beskrifning om Upsala (2:dra delen tryckt 1769, l:sta delen 1773).

Bygflés, Leonard, filosof, biblio-log, f. 1844, docent i filosofi och vice bibliotekarie vid Upsala högskola, har utgifvit Benjamin Höi jer, en kort framställning af hans lefnad och filosofiskm ståndpunkt (1872), en öiver-sättning af Boströms på latin författade afhandling Om religionens, vishetens och dygdens begrepp m. m. (1874), Upsala universitets fyrahundra års jubelfest (1879), Upsala universitets matrikel för 1882 (1883) m. m.

BåU, Anders, predikant, f. 1679,

d. 1751 som prost och kyrkoherde i Stockholm, var en bland våra ut-märktaste predikanter. Efter hans död utgåfvos följande af honom författade skrifter: Dredikningar om den korsfäste Christus (1758, ny uppl. 1858—59), Christdiga betraktelser öfver sön- och högtidsdagars evangelier (1761), Betraktelser öfver årliga sön- och högtidsdagars epistlar (1767), och Hand-postiUa öfver både evangelier och epistlar (1769). Dessa predikningar utgåfvos af sonen, som likaledes bar namnet Anders B. och var en ganska framstående andlig talare (d. 1780 som teologie doktor och kyrkoherde i Stockholm).

Blckmas. 1. Vilhelm Olof Anders B., sagoberättare, f. 1824, sedan 1862 telegraf-kommissarie i Norrland, har författat och utgifvit några samlingar mycket täcka sagor: Sjöjungfruns sagor (1850—51), Vildblommor

(1851), Grönt under snön (1853), Historier i skymningen (1854), Stjem-blomman (1855) m. m.

2. Jonas B., läroboks-förfottare, f. 1832, seminarii-adjunkt, har för folkskolorna utgifvit födande läroböcker: Läsebok för folkskolor (1859), 3:dje uppl. 1864), Handbok i aribnetiken(1862—63), Lärobok i bibliska historien (1862, 20:de uppl. 1873), Folkskolans naturlära (1864, 3:dje uppl. 1871), Folkskolans räknebok (s. å., 3:dje uppl. 1871), Läsning for Sveriges allmoge (1864—65), Lärobok i geografen (1865, 3:dje uppl. 1875,), Xatu-r alhistoria, en läsebok för skolan och hemmet (1867—69) m. fl.

Bäckström» 1. Fer Olof B., historiker, f. 1806, blef 1822 student i Upsala, tog 1828 kansli-examen, ingick 1829 som e. o. amanuens i kungl. biblioteket, blef 1833 kopist och 1838 protokolls-sekreterare i kungl. kansliets kolonial-departement samt utnämdes 1840 till notarie i förvaltningen af sjöärendena och 1853 till amiralitets-kammarråd. Han har utgifrit flere fortjenstfulla verk, till största delen historiska, bl. a. Historisk almattack för fruntimmer (1839), Stoekhohn (1841, med 41 planscher), Svenska folkböcker: sagor, legcndei' och äfventyr (1845—48), Öfversigt af de europeiska staternas historia sedan år 1 Slö (1862—65), Le europeiska staternas politiska historia under åren 1815—66 (i sammandrag, 1667), Tidsbilder, historisk läsebok för äldre och yngre (1869—74), Berättelser ur svenska historien (1875—81, delarna XII—XXIII, fortsättning och slut på det af K. G. Starbäck böljade arbetet med samma namn), Öfversigt af de europeiska staternas historia under de sista tjugu åren (1882—83) samt Svenska flottans historia (1884).

2. Fer Johan Edvard B., den förres son, skald, f. 1841, blef 1860 student i Upsala, tog 1863 kansli-examen samt ingick s. å. som e o. amanuens i riksarkivet och kungl. biblioteket. Han öfvergaf likväl snart tjenstemannabanan och egnade sig i stället åt literaturen, var 1876 redaktör för Teater och musik och 1877 för tidskriften Xu samt har från och med 1878 stått i spetsen för Post-

tidningen och från 1882 redigerat Svensk kalender. Som student var han en bland de mest förhoppnings-gifvande medlemmarna af det vittra “Namnlösa sällskapet“ och sedan har han allt mera medvetet efterstrafvat, och allt mera lyckats höja sig till, den språkbehandlingens virtuositet, som utgör de med honom jämnårige skaldernas största förtjenst och största fel. B. har utgifvit ett par diktsamlingar under titlarna Skaldeförsök

(1860) och Lyriska dikter (1870), vidare en samling Sånger och berättelser (1876) samt dessutom åtskilliga teaterstycken: En krona, Evas systrar, Första maj och Fangen på Kallö (1870, under den gemensamma titeln Dramatiska studier), Carinas ljus (1871), De förtryckta (1872), Mattan bröderna

(1873), En julgran (1875) och Dagvård Frey (2 uppl. 1877). Det sist-nämda, ett sorgespel, som ej allenast till storleken intager det främsta rummet, rönte mycket stor framgång. Ej minst har B. gagnat vår litteratur genom sina öfversättningar : Det besegrade lejonet (1875, af Pon-sard), Hedern och penningen (s. å., af dens.), Rolands dotter (1876, af H. de Bomier), Heniani (1877, af Hugo) och Fru Inger till Östråt (s. å., af Ibsen).

Börjesson, Johan, lyrisk och dramatisk skald, “den siste fosfo-risten“, f. 1790, blef 1808 student i Upsala, 1815 filos, magister, 181G präst och adjunkt vid domkyrkoförsamlingen, 1820 domkyrko-syssloman, 1821 hofpredikant, 1828 kyrkoherde i Veckholms pastorat, 1840 prost och 1844 teol. doktor. 1859 valdes han till medlem af svenska akademien. Död 1866. I sin ungdom var

B. föga produktiv, och sedan han skrifvit några skaldestycken i fosfo-ristemas kalendrar samt af kritiken blifvit hård t åtgången för sin dikt Skapelsen i sånger, upphörde han, som det tycktes, helt och hållet att praktiskt sysselsätta sig med poesi. Först efter tjugosex år framträdde han ånyo, och då med ett sorgespel, Erik den fjortonde (två uppl. 1846, 3:dje uppl. 1874; öfvers. på tyska 1848 och 1855). Detta följdes snart af ett annat, £rik den fjortondes son (1847, 2:dra uppl. 1874), och efter en längre tids mellanrum utkommo: Solen sjunker, Gustaf den f örstes sista dagar (1856, 2:dra uppl. 1874), Ur Carl XII:s ungdom, ett äfventyr (1858), Brödraskulden: Erik den fjortonde, senare af delningen (1861) och En stats-hvälfning i Rom (1866, efter författarens död). Det första, som förträffligt åter-gafs på kungl. teatern, väckte förhoppningar om att det svenska dramat skulle genom B. taga jättesteg framåt i sin utveckling. Men de följande sorgespelen röjde en tilltagande af-mattning hos den åldrige skalden, och man kan knappast om dem säga detsamma som om det första: att de äro goda studier (efter Shakspeare).

B. visade sig i dem oförmögen af självkritik och begränsning, otillfredsställande i karaktärsteckningen och alltför lyriskt anlagd för att kunna låta handlingen utveckla sig på ett dramatiskt satt. Han var framför allt lyriker. Men äfven som sådan var han mycket ojämn, någon gång fosforistiskt dunkel eller till och med osmaklig. Hans fel framträda skarpast i en erotisk diktsamling, som han anonymt utgaf under titeln Kärlek och poesi (1849); hans förtjenster framstå klarast i diktkransen Blommor och tårar på en dotters graf (1854). I språkbehandlingen visade sig B. ej sällan som en mästare, men ofta som en mindre lycklig dilettant. Sitt inträde i svenska akademien gjorde han med ett minnestal öfver K. G. von Brinkman (1861). Hans Valda skrifter, jämte en lefhadsteckning, ut-gåfvos af L. Dietrichson 1874.

Btirk, Isak, dramatisk författare, f. i slutet af 1660-talet, blef 1679 student i Upsala och dog 1700 (1701) som rektor vid katedralskolan i Narra. Han tillhörde det student-skådespe-Inre-sällskap, som 1686—91 uppträdde på “Lejonkulan“ i Stockholm, och författade åtskilliga bland de pje-ser, som detta sällskap uppförde. Hans Darii sårge spel utgais 1874 af K. Fr. Karlsson, jämte en undersökning rörande författaren. För öfrigt efterlämnade B. skådespelen Apollo, Orpheus, JPhilomela, Fhaeton, Hippolitus, Ärans grönskande linder och Valete teatern (tr. 1874). Han »kref äfven en mängd bröllops- och begrafnings-vers. Märkligt nog, sökte han i sina skrifter tillämpa den fonetiska rättstafhingsprincipen.

Böttiger {Lars Fredrik) Karl Vilhelm, skald, literaturhistoriker, språkforskare, f. 1807, blef 1825 student i Upsala, 1833 filos, doktor, 1834 docent i praktisk filosofi, 1839 e. o. adjunkt i tyska och italienska lite-raturen, 1845 e. o. professor i modem literatur, 1856 professor i äste-tik och modem literatur samt 1858 professor i nyeuropeisk linguistik och modern literatur. 1847 blef han, efter sin svärfader, Esaias Tegnér, en af de aderton i svenska akademien. 1867 erhöll han som emeritus afsked från professuren. Död 1878.

B. rönte stort bifall redan vid sitt första framträdande som skald, med Ungdomsminnen från sångens stunder (1830, 3:dje uppl. 1833), en samling vemodiga, sentimentala, nästan pjun-kiga qväden, hvilka dock genom enkelhet, finhet och åskådlighet, samt genom språkets välljud, utmärkte sig fördelaktigt framför den kort förut moderna fosforistiska svulsten. Hans Nyare sånger (1833) visade honom stå ungefär på samma ståndpunkt. Men då han 1837, efter återkomsten från en längre utländsk resa, framträddemed en samling Lyriska styckm (forts.

1839), röjde sig hos honom en friare lifsåskådning, en friskare känsla och en ännu större formäga att gifva språket en välljudande klang, på samma gäng som innerligheten be-fans oförminskad. Dessa goda egenskaper utvecklades med åren allt r^er, och särskildt i fråga om språkets konstnärliga behandling, både på prosa x , ief B. snart en af samtidens störste mästare, klar och plastisk som Tegnér, mjuk och musikalisk som Stagnelius eller At-terbom. Bland hans skaldestycken märkas sångerna öfver Karl Xi V Johan, Beskow och Anna Marta Lönngren, diktcyklerna Emma, Kungame, Foglame m. fl. Några tillvunno honom pris af den vittra domstol, h vars

prydnader han sedan själf kom att tillhöra. För scenen diktade B. En majdag i Värend (1843) och National* divertissement (s. å.), hvilka småsaker mottogos med stort bifall. Han var äfven som öfversättare synnerligen utmärkt, genom sina tolkningar af Dante, Tasso och Uhland. Såsom literatur-historiker, särskildt som minnestecknare, eiöfrade han sig ett mycket framstående rum, genom följande arbeten: Lefnadsteekning öfver Esaias Tegnér (1847), ett minnestal öfver prins Gustaf (tvä uppl. 1852), Om Dantes lif och skrifter (1865), minnesteckningar öfver Samuel Öd-mann (1860), J. H. Kellgren (1870) och E. J. Stagnelius (1872), Aurora-förbundet (1874), Dantes Divina co-moedia (1875) och minnesteckning öfver Nils von Mosenstein (1877), bland hvilka de flesta infördes i svenska akademiens handlingar. De märkligare bland hans öfriga skrifter äro: Rhetoromanska språkets dialekter (1851 —54), Italienska studier (1853), Kritisk skärskådning af Schillers äldsta lyrik (1854), Bidrag till kännedomen om etruskerna (1857), Undervisnings-

frågans ställning och utveckling hos de gamle romarna (1875), samt Om Leopolds tidigaste skaldeförsök (1878, i sv. akad:s handl.). B:s Samlade skrifter utkommo i 5 delar 1856—74; en sjette del, som utkom 1881, innehåller intressanta självbiografiska anteckningar, äfven särskildt utgifha s. å. Valda dikter utgåfvos 1881. Se skrift af K. D. af Wirsén.

Cabeljau, Johan, rättslärd, f. i Flandern, inflyttade till Sverge och dog 1652 som borgmästare i Göteborg. Han blef ryktbar genom sina bref till Gustaf II Adolf: Epistola-rtm centuria prima ad invictissimum Gustavum Adolphum (1626). C. var broder till Gustaf Adolfs älskarinna Margareta Cabeljau.

Caja nder, Zakarias, ekonomisk skriftställare, f. 1818, landtbrukare, har utgifvit åtskilliga skrifter i landt-hushållning: Den praktiske landthus-h&Uaren i Norrland (1857, pseud. “Sakari“), Hufrudgrnn derna af åkerbruks-lät'an (1871, i “Allmännytt. handb-bibl.‘) Lärobok % afvägning eller dränering och angkultur (1879) m. fl.

Cajus Julius Caesar, pseudonym för J. Linek.

CaLixTus, pseudonym för K. L. Törnberg.

Callerholm, Karl(Cart) Vilhelm, pedagog, f. 1803, d. 1883 som f. d. lektor i Upsala, utgaf i öfversättning Latinsk ordbok af Ellendt (1842), Kort latinsk gramtnatika af B. Kühner (s. å., 3:c(je uppl. 1866) och Handbok i romerska antiqvitetema af Boje-sen (1843—44) samt redigerade dessutom en Latinsk anthologie (1843) och ny följd af Tidskrift för Sveriges läroverk (1863—65).

Caloaius, Mattias, rättslärd, f. 1738, blef 1778 professor i juridik vid Åbo högskola, var 1793—1800 ledamot af högsta domstolen samt utnämdes 1809 till statsråd och med-

lem af finska regeringskonseljen. 1797 kallades han till ledamot af krigs-vetenskaps-akaderaien (d&y. krigsmanna-sällskapet) och 1799 till ledamot af vitterhets-akademien. Dod 1817. C. förvärfvade sig ett stort namn genom sina juridiska arbeten, hvilka röra tig dels på rättshistoriens område, dels på civilrättens och dels på processrättens. Mtttkut Calonii opera omnia utgåfvos 1829—36 af A.

I. Arvidsson (5 delar; en gette del utkom 1870). De vigtigare skrifterna i denna samling äro: De mva faeie orbis enropeei eirca reformation*$ exorta, De prioeo in patria servorum fato (öfvers. 1836 und. tit. “Om de forna trålars rätt i Sverige“), De pana homieidii adtentati, De pactis an-tmuptiaUbus (öfvers. 1834 und. tit. “Om äktenskapsförord“), De deUetis ärca depositum, De eo quod eirea re» inventas justum est, De praoeriptione eriminmn (öfvers. 1836 und. tit. “Om prescription i brottmål“), De hy po-theea, De delinquentium ad pubUcam ignommiam expositions, De eliciendain foro erimine reorum confessione, De exeptione nan mmerata pecunue och några smärre afhandlingar på svenska. Jfr skrifter af L. G. Rabenius (i krigs-vet. akad:s bandi.) och J. Htimbergsson (i Biogr. lex.).

Calvägen. 1. F. M. c., lexiko-graf, notarius publicus, (död?) har ut-gifvit ett Svenskt, engelskt och franskt *amt engelskt oeh svenskt sjölexicon (1851, efter H. Neumann) äfvensom ett Svenskt oeh engelskt sjölexicon.

(1853).

2. Ernst Got frid C., filolog, f. 1829, sedan 1859 adjunkt vid nya tiementar-läroverket i Stockholm, har utgifvit: Tysk elementarbok (1874), Tpsk språklära (s. &., 6:te uppl. 1883), Ofversättnings-öfningar till tyska (1875, 4* uppl. 1883), Tysk läsebok (1875, 3:dje uppl. 1881) m. m.

Caprice [pris], pseudonym for

M. Cramaer.

Capriole, Josephj pseudon. for G.

F. Koskull.

Carelius* Olaus Fetri (Olof Fe-t er sson), visförfattare, f. 1702, d. 1758 som kyrkoherde i Strängnäs stift, är allmänt bekant såsom författare till den s. k. Hönsgummans visa, som ut-gafs 1751, med anledning af Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas kröning, och som innehåller en målande skildring af de “herrskap“, hvilka under “fyra ^jog år å så nitton dertill“ bott på “herregålen“ (d. v. s. regerat i Sverge). Visan, som utkommit i en oräknelig mängd upplagor (till-lägg trycktes första gången 1774), är bland författarens arbeten det enda, som blifvit förvaradt ät eftervärlden.

Carl, pseudonym för K. S. F. von Zeipel.

C ar land er, Kristofer, läkare, f. 1759, d. 1848 som tit. assessor, var under namnet “döddoktorn“ bekant som en af Sverges skickligaste läkare. Han efterlämnade en ytterst noggrant förd sjuk-journal (nu i svenska läkare-sällskapets arkiv), som innehåller berättelse om bort emot

18,000 sjukdomsförlopp, och skref åtskilliga afhandlingar i lärda tidskrifter. Led. af vet. akad. 1812. Se skrift af P. H. Malmsten.

Carlfeerg* 1. Birger O., salmist, f. 1640, (1641?) d 1683, som f. d. kyrkoherde i Karlstads stift, författade nyss före sin död salmen n:o 238 i 1819 Ars salmbok.

2. Johan Olof C., bergsvetenskaplig författare tit. professor, har utgifvit Historiskt sammmdrag om svenska bergverkens uppkomst och utveckling o. s. v. (1879) m. m.

3. August Edvard C., läroboksförfattare, f. 1841, skolrektor i Åmål, har utgifvit Fransk elementarbok (1874).

Carl Blinck oeh Georges Mal-méen, pseudonym för systrarna Granberg. Se Stjemström.

Carlén. l. Johan Gabriel C., jurist, vitterhets-idkare, publicist f. 1814, blef 1831 student i Upsala, tog 1837 hofrättsexamen och ingick s. å. i några ämbetsverk, men erhöll aldrig ordinarie befattning i statens tjenst. Som jurist gjorde han sig känd genom en Handbok i svenska lagfaren-heten (1843—55, ofullb.) och genom sitt arbete Sveriges grundlagar jemte motiverna titt regeringsformen (1844). Mera verksam var C. på skönlitera-t uren 8 område. Han utgaf 1838 Stycken på vers, 1846 en samling Ro-manser ur svenska folklifvet och 1870 Samlade dikter, af hvilka de flesta förut stått att läsa i tidningar och kalendrar under signaturerna —n—n, O—én, Kilian och —iel. Som poet mindre framstående, hade han der-emot som utgifvare af andras skrifter stor förtjenst om vår literatur, företrädesvis genom sina upplagor af Bellmans (1856—61), Fru Lenngrens ^1856—57) och Wadmans (1869) samlade arbeten. Han utgaf äfven Svenska familjeboken, läsning for hvar dag under året (1850—52) och Läsning vid husliga härden (1860—61), hvilka bägge innehålla valda stycken af flere författare. 1864—66 var han redaktör af Illustrerad tidning. För det literära lifvet hade C. dessutom betydelse derigenom, att han 1855 stiftade literatöre-klubben Gröna stugan och lät sitt hem utgöra en samlingsplats för Stockholms literära personligheter. Död 1875. ..

2. Emilie C. [Flygare- Carlén), den förres hustru, romanförfattarinna, föddes i Strömstad d. 8 aug. 1807, gifte sig 1827 med provinsial-läkaren i Kronobergs län A. Flygare, blef änka 1833, forl&fvade sig 1834 med en ung jurist J. R. Dalin, som hon likväl redan 1835 förlorade genom lyckshändelse, gifte sig 1841 med

J. G. Carlén och blef för andra gängen änka 1875. Sedan 1839 har hon varit bosatt i Stockholm. Året förut hade hon uppträdt med sin första roman, Valdemar Klein (under pseud. “Fru F.“), som mottogs med stort bifall och med ens gaf henne rykte. Derefter följde raskt pä hvarandra följande romaner, alla af mer eller mindre betydenhet: Representanten (1839), Gustaf Lindorm (s. å.), Professorn och hans skydddingar (1840), Fosterbröderna (s. ä.), Kyrkoinvignin-gen i Hammarby (1840—41), Skjutsgossen (1841), Rosen på Tistelön (1842), Kamrer Lassman (s. å.), Fideikommisset (1844), Paul Varning (s. å.), Vindskuporna (1845), Bruden på Omberg (8. å.), Enslingen på Johassnisskäret (1846), Ett år (s. å.), En natt vid Bullarsjön (1847), Jwsgfrutomet(1848), En nyckfull qvinna (1849), Romern-hjettmnan (1849), Familjen i Dalen (8. ä.), Ett rykte (1850) och Förmyndaren (1851). Till dessa kunna läggas de smärre berättelserna Anda in i döden (1843) och Ett lyckligt parti! (1851). Trots denna stora produktivitet växte författarinnans rykte och popularitet med hvart arbete som utkom. Hennes romaner voro i hög grad spännande, hennes uppfmhings-förmåga outtömlig, hennes framställningssätt i allmänhet fängslande. Der-till kom att de flesta bland hennes skildringar, derfor att de grundade sig lika mycket på en rik erfarenhet som på en liflig fantasi, utmärkte sig genom sin ovanliga friskhet och sanning samt att hennes karaktärsteckning merendels var träffande, “om också hennes uppfattning ej förrådde den djupare blick, som förmår tränga fram till själslifvets innersta.“ För dessa goda egenskaper glömde man lätt att en och annan “intrig“ var löst hopkommen, en eller annau sc$n onaturlig, en eller annan skild-| ring allt för mycket utdragen pä bredden. Sorgen öfver en rikt be-gå&id sons död vållade 1852 ett långt uppekof i fru C:s författarverksamhet, oeh först 1859 uppträdde hon (i Aftonbladet) med en ny roman, Ett köpmanshus i skärgården (1860 utg. i bokform). Detta arbete, som bland hennes romaner intager främsta rummet, med sina förträffliga skildringar af det vilda skäig&idalif, i hvilket hon själf uppväxt, följdes af en samling Skuggspel, tidsmålningar oeh ungdomsbilder (1862 i Aftonbladet, 1865 i bokform), som utgöras af mycket intressanta kulturbilder från slutet af forra och början af detta århundrade, såväl af kännare som af henne själf ansedt som hennes bästa verk. Sedan dess har fru C. författat: En hemlighet för verlden (1876), Berättelser från landsorten (1877), Estrid (s. &., i Sv. fam. journ.), Ungherrarna oeh gamle herm (s. å., ibd.), Arfvingen och hans motpart (1884, ibd.) m. m. Med mstnämda skildring har hon afslutat sitt författarskap Ett af henne skrifvet, särdeles intressant lite-ratnr-historiskt arbete utkom 1878 under titeln Minnen af svenskt förfat-tartif 1840—60 (förut som följetong i Posttidningen) och innehåller bidrag till följande svenska författares kamktaristik: K. F. Dahlgren, K. J. L. Almqvist, Lindeberg, Blanche, G. H. Mellin, Braun, .Crusenstolpe och Ridderstad.

1862 erhöll fru C. svenska akademiens stora guldmedalj. 1 litera-tur-historien sammanställes hon van-ligen med de samtida stora författarinnorna Fredrika Bremer och Sofie von Knorring samt anses Öfverträffa dem bagge i fråga om uppfinning -och komposition, men ej ega den senåres behagfulla finhet i dialogen eller den förras ideella lifsuppfatt-ning.

3. Mééemra (Rosa) Katarina C., den

förras svågers hustru, romanförfattarinna, f. 1836, gifte sig 1856 med den som riksdagsman bekante härads-höfdingen B. Carlén, blef änka 1873 ooh dog 1883. Sedan hon af en händelse kommit att offentliggöra den talangfullt skrifna äktenskaps-historien Agnes TsU (1861) och denna bok med stort bifall mottagits af allmänheten, utgaf hon åtskilliga romantiska skildringar, här och der något öfverspända, men i allmänhet lifligt, fint och säkert utförda: Tuva (1862), Bröf loppet i Bränna (1863), Helcne (s. å.), Tre år och tre dagar (1864), Tatames s<m (1866) och Lif-vet på landsbygdm (s. å.). Under märket T. S. utgaf hon 1872 ett arbete, kalladt Cornelius, hans fr änder oeh vänner, sjelfbiograf ska anteckningar. Annars skref hon under pseud. “Förf. till Agnes Tell“.

4. Maria Octavia 0.9 den förras svägerska, vitter och historisk författarinna, f. 1828, d. 1881, utgaf följande historiska skildringar: Anteckningar öfver kongl. lifrustkam-marens och kongl. klädkammarens samlingar (1859^, Drottningholm (1861, 2:dra uppl. 1868), Gotland (1862), Gripsholm (s. å., 2:dra uppl. 1877), Ulriksdal (1863), Stockholms kyrkor (1864) Stockholms stad och dess om-gifningar (1866) Stockholms slott (s. å., 3:dje uppl. 1875), Djurgården (1867), Göteborg (1869), Sko slott (1870), Tull-gams slott (1871) m. fl. samt novellerna Birger Ulf ssons löfte (1860), Kung Eriks gästabud (1863) m. fl. Sina samlade poem och noveller utgaf hon

1877, under titeln Skiftande Uad.

Carleson. 1. Karl C. (förut Carlsson), national-ekonom, vitter författare, f. 1703, d. 1761 som statssekreterare för krigsärendena, utgaf de national-ekonomiska tidskrifterna Sedelärande Merctrrius (1730—31, veckoskrift) och HushalUtråd (1734—35, månadskrifi), ett Hushålls-lexkon (1756, 2:dra uppl. 1769), en Kort och tyékUg undervisning huru nan skatt första och bruka nmstafven (1742, 3:dje uppl. 1748) och ett Försök titt svänska skaldekonstens upphjelpande etter samling af utvalde svänske rim och dikter (1737—38), genom hvilket arbete han for eftervärlden bevarade flere äldre poeters verk. Han skref dessutom själf ätskilliga tal, tillfallig-hets-dikter m. m.

2. Edvard C., den förres broder, f. 1704, d. 1767 som president i kommers-kollegium, utgaf åtskilliga skrifter i ekonomiska ämnen och biträdde sin broder vid utgifvandet af “Sedolärande Mercurius“.

Carlino, pseudonym for K. R. Nyblom.

Carlot, pseudonym för A. Ch. Ed gren.

Carl80H. 1. Karl August C., teolog, filolog, f. 1800, d. 1858 som kontraktsprost i Skara stift, utgaf Latinsk språklära (1835, 2:dra uppl. 1841), Bigter (1 h. 1836), Strödda predikningar (3 h. 1841—45) m. m.

2. Fredrik Ferdinand C., häfdateck-nare, föddes d. 13 juni 1811, blef 1825 student i Upsala, 1833 filos, doktor, 1835 docent i historia, 1844 adjunkt i historia och statistik, 1846

e. o. professor och 1849 Geijers efterträdare som professor i historia.

1837—46 var han lärare för Oskar I:s söner. 1863—70 och 1875—80 var han statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet. 1859 kallades han till en af de aderton i svenska akademien. 1877 tog han afsked från sin professur. C., som i egenskap af riksdagsman och ecklesiastik-mi-nister gripit djupt in i vårt offentliga lif (företrädesvis i fråga om undervisnings-väsendet har han uträttat mycket både godt och ond t), har som häfdatecknare beredt sig

ett rum bland våra främste. Hans förnämsta historiska verk, Sveriges historia under konungarna af pfaleiska huset (6 del., 1855—81; l:sta d. omtr.) som bär tydliga spår af att författaren är en praktisk statsman, utgafs samtidigt på tyska, under titeln “Ge-schichte Schwedens“ (i Heerens och Ukerts samling af de europeiska staternas historia). Smärre af honom författade historiska arbeten äro: Om fredsunderhandlingarna aren 1709—18

(1854), Om den svenska statsförvaltningens förändrade skick under konung Karl XI:s regering (1860), Berättelse om riksdagen 1680 (s. å.), Om Sveriges inflytande på konungavalet i Felen 1704

(1861), minnesteckningar öfver K* A. Agardh (s. ä.) och G. O. Stenbock

(1873) m. m. Bland hans öfriga skrifter märkes broschyren Om svenska elementarläroverken och deras förbättring (1843). Dessutom har C. ut-gifvit E. J. F. Kjellanders “Minnen‘*

(1842).

3. Gustaf Vilhelm C.f teolog, f. 1811, d. 1879 som kontraktsprost i Göteborgs stift och f. d. legationspredikant i London, utgaf Anteckningar rörande svenska kyrkan i London (1852).

4. Herman Immanuel C., läkare, f. 1814, stadsläkare i Karlskrona, har utgifvit Afbildningar titt förlossnmgs-läran, jemte inledande text (1859) m. m.

5. Fredrik Teodor C,, teolog, f. 1820, prost i Göteborgs stift och f. d. lega-tions-predikant i London, har öfver-satt bibeln på norska (1859 o. f.) m. m.

6. Ernst C.t historiker (son af Fredrik Ferdinand C.), f. 1854, sedan 1883 lektor i Göteborg, har författat afhandlingar Om Karl XII* vistelse i Sachsen 1806—07 (1877), Sverige och Preussen 1701—09 (1880, i Hist bibi.), afd. om Hrottstmg Kristina (i Illustr. Sveriges historia) m. m*

Carl 81 éB, O. A.j nautisk författare, f. 1825, koflerdi-kapten (död?), har utgifvit: Underrättelse för skeppsegare

och skeppskaptener om hamnumgäldema ... uti den kända världens sjöländer, tillika med seglationsunderrättelser o. 8. v. (1853), Seglationsunderrättelser öfver Skagerraek oeh Kattegat samt genom Öresund oeh Beltema (1854), Segla-tumsunderrättelser öfver Östersjön (s. å.), Seglationsunderrättelser öfver Nordsjön (1855) m. m.

Ca rpelan* 1. Johan Fredrik C., friherre, statsekonom, f. 1745, d. 1808 som landshöfiding, utgaf till allmogens undervisning Någt'a grunder för jordbrukets och hushållningens förbättrande i Göteborgs och Bohus län (1804).

2. Vilhelm Maxmulian C., den förres brorson, kartograf, i. 1787, d. 1830 som öfverstelöj tnant och styresman för ingeniör-k&rens gra ve ringskontor, utgaf för sin tid förträffliga kartor öfver Stockholms omgif-ningar, södra delen af Norge m. m. samt hade inseendet öfver tillkomsten af den dyrbara kartsamling, som länge efter hans död utgjorde den tillförlitligaste källan för kännedomen om Sverges geografiska förhållanden.

Ca8S6l (förut Wiberg), Karl Gustaf, salmist, rättslärd, f. 1783, d. 1866 som lagman, författade salmerna n:o 185 och n:o 450 i 1810 års salm bok samt utgaf ett Förslag tiU sjölag (1837), en mängd minnestal m. m.

Ca'8&illg, Stephmus, pseudonym for J. Wilde.

Casstrttm, Samuel Niklas, lärd, vitterhets-idkare, f. 1763, d. 1827 som kommersråd, skref ett skaldestycke Natten, som vann accessit i Utile dulci 1784, ett Äreminne öfver Lennart Torstensson, som erhöll samma utmärkelse af svenska akademien

1786, och ett ode Försynen, som belönades med akademiens stora pris

1787. Sistnämda dikt väckte de största förhoppningar och ansågs länge

som ett mästerstycke. Hvad man för öfrigt har af €:» penna inskränker sig till ett tal i vetenskaps-akade-mien: En blick öfver geografiens tillstånd i äldre och nyare tider (1817).

C. efterlämnade en stor kartsamling, som nu förvaras i krigsarkivet, och en betydande natur al ie-sam 1 i ng, hvil-ken han testamenterade till veten-akaps-akademien. Led. af vet. akad. 1812.

Csstrél* 1. Mattias Alexander 6'., finsk etnograf och språkforskare, f. 1813, hlef 1830 student i Helsingfors, 1844 filos, doktor samt 1851 professor i finska språket och litera-turen. Död 1852. Han företog med | offentligt understöd flere långvariga resor genom Ryssland och Sibirien samt utgaf om dessa resor lifliga och sakrika berättelser, hvilka i väsentlig mån ökade kännedomen om språket och sederna hos finnar, samoje-der, turkar, mongoler, tunguser oeh andra folk af samma stam. Hans samlade arbeten utgåfvos i tolf band af den ryske akademikern A. Schief-ner, under titeln Nordisehe reisen und forschungen (1853—62). En stor del af detta verk utkom på svenska, Nordiska resor och forskningar (1852—70), med en af G. V. Snellman författad lefhadsteckning. Se skrift af E. O. Edlund.

2. Robert C.t den förres son, finsk historiker och publicist, f. 1851, d. 1883 som juris kandidat och redaktör för Helsingfors dagblad, utgaf en utförlig monografi öfver Finska deputationen 1808—09 (1879), en samling Skildringar ur Finlands nyare historia (1881, ofullb.) m. m.

Catomins, Nicolaus Solgeri, dramatiker af den messeuiska skolan, d. 1655 som lektor vid skolan i Kalmar, författade ett drama, som vittnar om ganska stor poetisk begåfning: Troijen borgh, thet är en sanferdigh trageediaom Troiee stodo ömkeligha förstöring, som aff de grceker skedde för Helena skull som Paris den trojanishe forste med list bortförde o. 8. v. (uppfördt i Kalmar 1632, i handskrift forva» radt i kungl. biblioteket).

CftYallfn. 1. Severin Cminnestecknare, f. 1820, teologie doktor och kontraktsprost i Lunds stift, har ut-gifvit Lunds stifts herdaminne (1854 —58), som anses vara ett af de bästa arbeten i sitt slag, Ur skånska prosthusens häfder (1878) m. m, samt dessutom öfversatt flere religiösa arbeten, som vunnit en stor spridning.

2. Samuel Gustaf C., den förres broder, filolog, f. 1828, d. 1883 som kyrkoherde i Lunds stift och f. d. skolrektor i Kristianstad, utgaf Ovidii Metamorphoses selecta (1858), Ciceros Hisputationes tusculance (1860), några föredrag m. m.

3. Kristian C., den förres broder, filolog, f. 1831, sedan 1875 professor i grekiska vid Lunds högskola, har

utgifVit Latinskt lexikon (1873), Svensk-latinsk ordbok (1875—76), Grekisk syntax, med af seende på den attiska prosan utarbetad (1879) m. m.

4. Samuel Johan C., den förres brorson, filolog, f. 1849, docent vid Lunds högskola, har utgifvit Språkliga förklaringar jemte ordbok till Ro-marebrefvet (1880) m. m.

Cavallins. Se Hyltén-CavaUius.

Cecilia, pseudonym för K. K. A. von Strussenfelt.

C eder blad, Helmfrid, (född Alm-stedt), romanförfattarinna, f. 1827, gift först med grosshandlaren Keyser, sedan med advokatfiskalen Ceder-blad, har utgifvit åtskilliga romantiserade historiska berättelser: Svarta gestalten på Thorsborg (1850), Klosterjungfrun (1872) m. fl.

Cederblom, Johan Frik, mekaniker, f. 1834, sedan 1877 professor vid tekniska högskolan, har utgifvit

Elementarlärobok i mekaniken (1867), Grunddragen af ångmaskin-läran

(1876) m. m.

Cederborgh, Fredrik, romanförfattare, publicist, f. 1784, blefl794 student i Upsala, inskrefs 1803 i inrikes civil-expeditionen och utnämdes 1810 till protokolls-sekreterare, men tog s. å. afsked ur statens tjenst och uppsatte 1813 ett boktryckeri i Stockholm. 1823 slog han sig ned som bruks-idkare på egendomen Dalkarlshyttan. Död 1835. Genom sina originella och q vicka berättelser Uno von Tra-senberg, af friherre Holk (1809—10, många uppl.) och Ottar Tralling, lef-nadsmålning, ur enkeprostinnan Skarps gömmor benäget meddelad (1810, 4:de uppl. 1814; en 5ei*de del utkom 1818) införde C. den komiska romanen i Sverges literatur. Dessa hans första arbeten, som äfven äro de bästa, efterföljdes af dramen Toni

(1819), de politiska pamfletterna Herr öfvcrdirektören C. A. Grevesmöhlens porträt (1815) och Rättvisan i skön-hetstvisten emellan herr öfverdirektören C, A. Gretvesmöhlen oeh hans porträt (s. å.), farsen Riddare-kandidaten (1816), Något litet otn rp'efve Jacques Fmeraee von Himmel och Jord (1818, i “Anmärkaien“, sedan flere uppl.) och John Hall (1831, många uppl.' m. m. Som dramatiker röjde C. föga begåfhing. Deremot egde han en mycket stor talang som berättare, hade en ovanligt skarp blick för det karaktäristiska samt var i besittning af en godmodig humor och mycken qvickhet. Förträffliga äro hans skildringar af svenska seder och familjescener, företrädesvis på landsbygden. 1814—15 utgaf han en “vitter ströskrift“, kallad Samlaren, och 1816—23 tidningen An-märkaren (se d. o.). Bland hans literära arbeten äro Försök att bestämma skilnaden mellan satir och stnädeskrift (i “Rättvisan i skönhetstvisten m. m.“) och Bref till en ungdomsbekant (1834) särdeles upplysande för hons eget författarskap. 1834 utgaf C. sina samlade skrifter under titeln Ungdoms tids-fördrif. 1856 utkom en samling af hans Valda skrifter (utg. af K. F. A. Holmström) och 1882 en ny upplaga med samma titel (utg. af Arv. Ahn-felt, i “Humoristiskt bibliotek“). — Hans son, Fredrik C., agronom och

f. d. löjtnant, har utgifvit några smärre skrifter i landthush&llning.

Cederhjelm (Cederhidm). 1. Karl Gustaf C., vitterhetsidkare, brefskrif-vare, f. 1694, d. 1740 som hol-steinsk minister i Paris, skref bitande q vicka epigram, stundom till svenska salm-melodier, brefväxlade på vers med Dalin om kärleken till gud samt utgaf anonymt en Karleks balck, skrefwen på fransceska af herr V***, och dar utur oefwersatt (1740, 2:dra nppl. 1759, utg. 1869 af Hanselli). För öfrigt låg han i korrespondens med nästan alla diplomater i Europa och betraktades af samtida statsmän scm ett orakel.

2. Josias Karl C., den förres kusins son, statsekonom, f. 1734, d. 1795 som tit. kommerseråd, skref flere politiska och national-ekonomi-ska uppsatser och vann stor ryktbarhet såsom utgifvare af den oppositionella veckoskriften Sanning och nöje (1779—80), hvari han på ett bitande sätt angrep K. F. Scheffer.

3. Se Montgommety-Cederhjelm.

Cedermafl, Bosatta Maria (född

Klfving, pseud. Alba Ödegård), vitter författarinna, f. 1830, d. 1884 som änka efter en borgmästare Ceder-man,

utgaf den romantiska berättelsen Bomfararens gafva (1872), “konturteckningen“ Storlyckan (1880), skådespelet Dyveke (uppf. 1884) m. m.

Cedersehiöld. 1. Fredrik Johan

C., filosof, t. 1774, d. 1846 som professor emeritus i moralfilosofi vid

Sami. af Fack-Lex. IV.

Lunds högskola, utgaf ett par skrifter om pligtläran m. m.

2. Per Gustaf Cden förres broder, medicinsk och politisk författare, f. 1782, d. 1848 som professor vid Karolinska institutet och direktör vid allmänna bambördshuset, ut-

Handbok för barnmorskor (1822, 7:de uppl. 1868), Biksdagen i Stockholm ar 1719 (1825, med bih. 1826), Utkast till handbok i den instrumentala bamförlossningskonsten (1830, 5:te uppl. 1870), Lärobok i vården om qvinnans slägtUf (1836—39) samt Handbok for riksdagsmän (1822, 3:dje uppl. 1839) m. m. Led. af vet. akad. 1830.

3. Fredrik August C., den förres son, medicinsk författare, f. 1813, d. 1883 som professor och lärare vid barnmorske-undervisnings-an stalten i Stockholm, utgaf Lärobok för barnmorskor (1873, 2:dra uppl. 1879) och Lärobok for barnmorskor i instrumentala förlossningskonsten (1874) m. m. I andra ämnen författade han några smärre uppsatser: Om edgång, stridande mot förnuft och religion (1879) m. fl.

4. Gustaf C., den förres kusins son, filolog, f. 1849, filos, doktor, föreståndare för Göteborgs nya elemen-tar-läroverk för flickor, f. d. docent i Lund, har på ett förtjenstfullt sätt utgifvit några gamla sagor, bl. a. Fomsögur sudrlanda: Magnus saga jarls, Konrads saga, Borings saga, Flovents saga, Bevers saga (1884; andra äro intagna i Acta univ. lund.) samt författat åtskilliga tidskrifts-uppsatser i nordisk filologi. Han har äfven öfversatt Noveller af W. H. Biehl (1876—78).

CeåerstrÖHl. 1. Gustaf Karl Ulrik C1. friherre, ekonomisk författare, f. 1806, kammaijunkare, lärare i fiskodling, har utgifVit en afhandling om Fiskodling och Sveriges fskerier (1857), Naturhistoriska betraktelser och

6iakttagelser för att utreda sillf skames tiUhåll och vandringar (1872), Svenska insjö- och Östersjö-fsket i hetryck (1875, pseud. Claudius Agricola) m. m.

2. Klas (Claes) Rudolf C., den förres syssling, friherre, vitterhets-idkare, f. 1816, kammarherre, f. d. protokolls-sekreterare, har utgifvit några minnessånger och berättelser (sign. Jt. Cdm),

3. Theresine C. (född grefvinna af Ugglas), den förres sysslings hustru, f. 1815, d. 1873, utgaf Små predikningar för barn (1870, anon.)

4. Karl (Carl) Gustaf C., friherre, medicinsk författare, f. 1830, medicine doktor och bad-intendent i Strömstad, har utgifvit ett arbete Om Strömstad, dess klimat och sjuklighetsförhål-landen, dess badanstalt och hafskur, dess historia och lokalförhållanden (1880).

CelAdOllj pseudonym för A. Odel.

Celse (förut Celsius), Magnus von, historiker, f. 1709, d. 1784 som tit. kansliråd, kungl. bibliotekarie och rikshistoriograf, utgaf ett fragment af Smålands-lagen jämte öfversättning och anmärkningar (1732, i “Acta soc. ups.“)> Historia bibliothecce regice (1751), Apparatus ad historiam suiogothicam (sect. I, 1782) m. m. Jfr akad. afh. af H. Beuterdahl (1839—42) och J. H. Schröder (1854).

Celsius* 1. Magnus C., matematiker, fomforskare, f. 1621, d. 1679 som professor i matematik vid Up-sala högskola och kyrkoherde i Gamla Upsala, vann stort rykte genom några latinska afhandlingar om de s. k. helsinge-runorna, hvilka han lyckats dechiffrera. Han utgaf almanackor för åren 1658—61 och Computus eccle-siasticus 1664—73. Äfven som skald gjorde han sig ganska bemärkt.

2. NUs C., den förres son, matematiker, astronom, f. 1658, d. 1724 som professor i matematik vid Upsala

högskola, utgaf några akademi-

ska afhandlingar äfvensom en mängd almanackor från tiden 1679—1724.

3. Olof C. d. «., den förres broder, lärd, f. 1670, d. 1756 som teologie doktor och domprost i Upsala, skref en massa afhandlingar, företrädesvis i arkeologi, gjorde samlingar till en svensk ordbok m. m. samt utgaf ett verk om de i bibeln om-nämda örterna, kalladt Hierobotanicon sive de plantis sacra scripturm (1745 —47), hvarigenom han skaffade sig ett stort rykte. För Linné var han en god hjälpare. Led. af vet. akad. 1739.

4. Ander8 C., den förres brorson, astronom, f. 1701, d. 1744 som professor i Upsala, vann europeisk namnkunnighet genom sina astronomiska, och äfven genom sina fysiska, observationer, ehuru han numera hufvud-sakligen är känd genom den af honom uppkallade 100-gradiga termometern. De vigtigaste bland hans skrifter äro: Arithmetica eller räknekonst (1727, Aere uppl.), Nova metho-dus distantiam solis a térra determi-nandi (1730), Tankar om kometernes igenkomst (1735), Bref om jordens figur (1736) och Memorial om calendarii förbättrande hvad påskens rätta firande angår (1738). Deijämte utgaf han almanackor för åren 1728—37, 1740 —41 och 1743—45. Led. af vet. akad. 1739.

5. Olof C. d. yden förres kusin, häfdatecknare, vitter författare, f. 1716, blef 1747 professor i historia vid Upsala högskola, 1752 teologie doktor, 1753 kyrkoherde i Stockholm, 1774 pastor primarius och 1777 biskop i Lunds stift. Led. af vet. akad. 1746. En af de aderton i svenska akademien 1786. Död 1794. Som “ad-junctus“ vid vetenskaps-societeten i Upsala redigerade C. 1742 detta samfunds månadskrift, Tidningar om the lärdas arbeten, Sverges första literära tidskrift. För öfrigt gjorde han sig ett mer eller mindre kändt namn både som skald, talare och historiker. Minst som skald: hans sorgespel Inge-borg (1739), hans tio salmer (intagna i den 1765—67 utgifna profsalinboken), hans hjeltedikt Gustaf Vasa

(1774) och hans öfversättningar röja ej någon större poetisk begåfning. Som talare deremot var han berömd, och i Upsala var han den förste, som offentligen djärfdes uppträda “som låftalare på obunden svenska“. Öf-ver K. Gyllenborg och O. von Dalin m. fl. höll han utmärkta minnestal. Hans Tal om smak uti den svenska så bundna som obtmdna vältaligheten (1768) gaf anledning till ett ganska vidlyftigt literärt meningsbyte. Sin största betydelse hade likväl C. som häfdatecknare, genom sin Konung Gustaf I:s historia (1746—53, 3:dje uppl. 1792, öfvers. på tyska 1749—53) och sin Konung Erik XIV:s historia (1774, 2:dra uppl. 1795; öfvers. på tyska och franska 1777). Dessa arbeten förde nämligen den svenska historie-skrif-ningen ett stort steg . fram åt, skrifna i en ädel och intagande stil samt med en på källstudier fotad kritik.

C. författade jämväl boijan till en Svea rikes kyrkohistoria (1767) och efterlämnade förarbeten till en skildring af Johan III.

Centervall, Julius Ebbe, filolog, historiker, f. 1844, blef 1862 student i Upsala och 1869 filos, doktor samt utnämdes 1874 till rektor vid ele-mentar-läroverket i Söderhamn. Han har utgifvit: Valda tal af Marcus

Tullius Cicero (öfvers., h. 1—3,1869 —83), Illustrerad handbok i romersk fomkwnskap (1881—84), Romas kristna katakomber (1881), Greklands och Roms litteratur i urval och öfversättnvng (1883), den historiska skildringen Julianus AffäXUngen (1884) m. m. Dessutom har han försökt sig som vitterhets-idkare i det af Upsala-studenter utgifiia dikthäftet “Nio signaturer“ m. m.

Cervin-Stéenhoff, Nikolaus Johan, öfversättare, f. 1805, d. 1879 som kontraktsprost i Lunds stift, ut-gaf i öfversättning Alfieris sorgespel Filip (1831), Öhlenschlägers sorgespel Starkodder (1833), AndeUga san-ger af Gerhardt (1849) och af P. F. Hiller (1855) samt Skrifter af M. Luther (1857—59). Som original-

författare uppträdde han med en liten berättelse, Fiskaren i Munkahus

(1834).

Chapman [tja’p-], Fredrik Henrik af, Sverges berömdaste skeppsbyggmästare, f. 1721, d. 1808 som vice amiral, utöfvade en ganska betydande författare-verksamhet. Hans vigti-gaste literära arbeten äro: Sättet att f öra krig i finska skärgården, med be-skrifning på de fartyg, som dertill borde nyttjas (1764), Traktat om skeppsbyg-geriet

(1775) och Försök till en theo-retisk afhandUng att gifva åt linieskepp deras rätta storlek och form ... (1804). Han utgaf äfven planschverket Archi-tectura navalis mercaloria (1768). Led. af vet. akad. 1767.

Chemnitz (förut Chemnitius), Bo-gislaus Philipp von, historieskrifvare, f. 1605, d. 1678 som tit. hofråd och rikshistoriograf, författade på svenska regeringens uppdrag trettioåriga krigets historia. Af detta verk, som bär titeln Ber Königlich schwedische in Teutsehland geführte krieg, utkom första delen på tyska och latin 1648, andra delen på tyska 1653 samt tredje och fl erde på tyska 1855—59 (utgifna på statens bekostnad af F. A. Dahlgren; det återstående af manuskriptet förstördes under slottsbranden i Stockholm 1697). C. författade äfven några andra arbeten.

Chesnecopherns. 1. Näs c., lärd (födelse- och dödsår obekanta), utnämdes af hertig Karl (IX) till hofkansler för sin afhandling om de Fullkonmelige skäl och rätmätige orsaker, hvarföre. . . samptlige Sveriges rikes#1tänder hafva ined all fogh och rätt afsagdt kon. Sigismundum uti Pohlen, men blef deremot af Gustaf II Adolf insatt i fängelse för sina 1617 författade Skäl och bevis att arffurstame ega rättighet att befalla ridd. och adeln inom sina furstendömen att rida under deras baner. Han var for öfrigtj uris doktor samt begagnades ofta som diplomatisk underhandlare.

2. Johan C., den förres broder, lärd, f. 1581, d. 1635 som professor i Upsala, är märklig såsom den förste svensk, hvilken utgifvit någon afhandling i botanik. Hans skrifter, som nästan uteslutande äro akademiska disputationer, utgöras till större delen af medicinska arbeten.

Chlcot [sjikå], pseudonym för K. Eneroth.

ChortBUS, Mikael, skald, f. i Finland 1774, blef 1797 filos, magister i Upsala och 1799 docent i vältalighet vid Åbo högskola samt ut-nämdes 1802 till teologie adjunkt vid Karlberg äfvensom till hofpre-dikant och regementspastor. Död 1806. Af svenska akademien erhöll han tvänne pris för större skaldestycken (det ena om Ehrensvärd), som voro diktade i samtidens smak, men eftervärlden har funnit mera poesi uti hans mindre, till största delen elegiska qväden, bland hvilka åtskilliga redan på hans egen tid blefvo mycket populära. C. var äfven utmärkt som salmist, och i förening med J. O. Wallin verkställde han en Omarbetning af svenska psalmer (1807, 2:ne saml., ånyo utg.). Som predikant egde han stort rykte. Hans Samlade skaldestycken utgåfvos af F. M. Franzén (1815, 2:dra uppl. 1826), som till dem fogade en förträffligt skrifven lefhadsteckning.

Christer Swahn; pseudonym för

V. H. Wickström.

Christianus Democritus, pseudonym för J. K. Dippel.

Christiernin, Per Niklas, filosof, rättslärd, f. 1725, blef 1770 juris professor i Upsala, 1771 professor i logik och metafysik samt 1787 kyrkoherde i ärkestiftet. Död 1799. Både som rättslärd och filosof (af Lockes skola) låg han i långvariga strider med sina motståndare, och hans literära arbeten utgöras till större delen af stridsskrifter, riktade mot A. Nor-dencrantz och den kantiska filosofiens ifrige försvarare D. Boethius.

Christiernsson, Karl (Carl) Henrik, dramatisk författare, f. 1845, regissör och skådespelare vid kungliga teatern, har författat fem-akts-kome-dien Ungdom (1881) m. m.

Chronander, Jakob Persson, dramatisk författare, f. sannolikt i början af 1620-talet, d. som f. d. lands-domare på Gotland och president (= justitie-borgmästare) i Visby, skref tvänne dramatiska stycken i samma stil som medeltidens moraliteter och var den förste svensk, som författade arbeten af detta slag. Nämda bägge stycken hade till fullständiga titlar: Surge eller Jlijt och oflitighetz skode spegel, förfaäat uthi een lustig comccdia, i hvilken Lättia och Flijtighet... beskrif-ves .. . (1647) och Bele-snack eller een ny comccdia, innehållandes om giffter-måhl och frijerij åthskilleliga lustige discwrser och domar ... (1649). De uppfördes vid högtidligheter i Åbo samt utgåfvos 1876 af Hanselli, i dennes samlingsverk (1877 särskildt i 25 ex.). C. utgaf äfven några juridiska arbeten. Se skrift af G. E. Ingelius.

Chydénius. 1. Samuel C., fysiker, f. 1727, d. af våda 1757 som

e. o. adjunkt vid Åbo högskola, utgaf Be navigatione per fhmdna et laeus patriee promovenda (1751), Ammad-versiones nmnulUe de ccconomia et mo- ribus incolarum Lapponiee kimiensis

(1754) m. m. samt gjorde sig dessutom bekant genom åtskilliga mekaniska och fysikaliska uppfinningar.

2. Anders C., den förres broder, politiker, national-ekonom, f. 1729, blef 1754 filos. magister i Åbo, s. å. kapellan i Österbotten, 1770 kyrkoherde i Gamla Earleby samt 1779 prost och teologie doktor. Död 1803. Som politisk och national-ekonomisk författare utgaf C. åtskilliga skrifter, som delvis väckte stor uppmärksamhet och utöfvade mycket inflytande både genom de deri förfäktade frisinnade åsigternas nyhet och det talangfulla framställningssättet: Svar

på den af kgl. vetenskaps-akademim förestälta frågan: hvad kan vara orsaken att sådan myckenhet svenskt folk årligen flyttar utur landet ? och genom hvcid författningar det kan bäst före-kommas? (1765), Vederläggning af de skäl, hvarmed man söker bestrida öster-och västerbotniske samt västernorrländske städeme fri seglation (s. å.), Källan till rikets vanmagt (två uppl. s. å.), Den nationale vinsten (s. å.), Omst än-deligt svar på den genom trycket ut-komne vederläggningen af skriften, kallad: Källan till rikets vanmagty jämte anmärkningar öfver de vid samma Källa anställda vattu-prof (s. å.), Rikets hjelp genom en naturlig finance-system (s. å.), Svar på Vetenskaps- och vitterhetssamhällets i Göteborg förestälta fråga: huruvida landthandel för et rike i gemen är nyttig eller skadelig, och i hvad mon dm bidrager til industriens upp-Ufvande eller af tagande? (1777), Tankar om husbönders och tjenstehjons naturliga rätt (1778) m. fl. Hans ib-litiska skrifter utgåfvos samlade 1877 —78 (ånyo utgiiha 1880, af E. G. Palmén). I national-ekonomien förfäktade C. ett system, som erbjuder en slående likhet med de kort derefter af Adam Smith framställda banbrytande åsigterna. Jfr en självbiografi

uti Göteborgs vetenskaps- och vitter-hets-samhälle8 samlingar for 1780.

3. Jakob Karl Emil C\, den förres brorsons sonson, finsk fysiker, f. 1833,

d. 1864 som filos, kandidat, litgaf en karaktäris tik af J. F. Nervänder (1860, i “Joukahainen“), en afhand-ling Om utforbarhetm af en gradmätning på Spetsbergm (1862, i Öfvers. af vet. akad:8 förhandi.), Svenska expeditionen till Spetsbergen år 1861

(1865) m. m.

4. Anders Herman C., den förres kusin, finsk publicist, f. 1833, blef 1848 student i Helsingfors och 1857 magister, inträdde 1860 i redaktionen af Göteborgs-posten och 1861 i redaktionen af Göteborgs handelstidning samt har sedan 1862 tillhört redaktionen af Helsingfors dagblad. Som publicist har han verkat mycket genom politiska och ekonomiska artiklar.

5. Johan Jakob C.t den förres broder, finsk kemist, f. 1836, sedan 1871 professor i kemi vid Helsingfors högskola, har författat åtskilliga vetenskapliga och populära afhandlingar i kemi m. m.

ChytrfBUS, Elisabeth (Betty), novell-författarinna, f. 1832, har under pseud. Betty utgifvit åtskilliga skisser och berättelser: Grossörens döttrar m. fl.

ClaggOli. 1. Kristian Teodor C.f filosof af Boströms skola, f. 1827, d. 1859 som docent i praktisk filosofi vid Upsala högskola, utgaf åtskilliga afhandlingar, hvilka utmärka sig genom stor klarhet och åskådlighet. Det var på uppmaning af honom och under hans medverkan, som Boström offentliggjorde sina epokgörande arbeten. Hans Skrifter (1860, med en af hans broder Gustaf författad lef-nadsteckning och en af E. Y. Sahlin gjord karaktäristik) innehålla uppsatser Om möjlighetm af en filosofisk rättslära, Om språkets ursprungoch väsende m. m. Särdeles värdefulla äro hans undersökningar på det språkfilosofiska området.

2. Gustaf C., den förres broder, läroboksförfattare, f. 1830, skolföreståndare i Stockholm, har utgifvit Öfversigt af svenska språkets och litera-turens historia (4:de uppl. 1877) m. m.

Claude Gerard [klåd sjerar], pseudonym för fru A. Ljungstedt.

Claudius Agrícola, pseudonym för G. K. H. Cederström.

Claudius non Marcellus, pseudonym för Klas Lundin.

Clerck, Karl Alexander, naturforskare, en af Linnés läijungar, f. 1710, d. 1765 som kommissarie vid Stockholms stads bemedlings-kom-mission, utgaf några förträffliga arbeten rörande de lägre djurens, företrädesvis spindlarnas, natural-historia : Svenska spindlar . . . med illuminerade figurer (1757), Nomenclátor extemporáneas rermn naturalium secun-dum systema naturce linneeanum (1759), Icones insectorum rariorwnt med illuminerade figurer (s. å.) m. fl. Led. af vet. akad. 1764. Jfr akad. afh. af T. Thorell (1855).

Cléricus Eremita, pseudonym för J. E. Nyström.

Cleyberg. Se Edelcrantz.

ClQYe, Per Teodor, kemist, botaniker, f. 1840, blef 1858 student' i Upsala, 1863 filos, doktor, s. å. docent i organisk kemi, 1870 adjunkt vid teknologiska institutet i Stockholm samt 1874 professor i allmän kemi och åkerbrukskemi vid Upsala högskola. 1871 kallades han till ledamot af vetenskaps-akademien. Hans botaniska arbeten utgöras af några undersökningar om sötvattens-alger och diatomacéer. Hans rent vetenskapliga uppsatser i kemi, hvilka äro spridda i åtskilliga lärda tidskrifter, uppgå till ett stort antal.

C. har dessutom utgifvit flere ke-

miska läroböcker: Lärobok i oorganisk kemi (1873, 2:dra uppl. 1876), Kort lärobok i oorganisk och organisk kemi för begynnare (s. å.), Lärobok i organisk kemi (1874), Lärobok i analytisk kemi (I, 1875) och Lärobok i kemi för begynnare (1878). För en större publik afseddaäro jämväl hans afhandlingar Om stenkol (1872, 2:dra uppl. 1874) och Om korallerna {1873, bägge offentliggjorda i samlingsverket “Ur vår tids forskning“) samt ett af honom utarbetadt Kemiskt handlexikon (1883—84, i “Samling af fack-lexika“). C. har slutligen redigerat tredje delen af Vetenskap för alia (1880; de bägge första delarna utgåfvos af T. Fries).

Cnatti ngius, Anders Jakob Danielsson, läroboksförfattare, f. 1792,

d. 1864 som hofpredikant och kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf följande goda skolböcker: Lärobok i historien och geografien för begynnare (1825, 5:te uppl. 1840), Läsebok i folkskolor (1832, 6:te uppl. 1864), Biblisk historia för barn (1843, 2:dra uppl. 1851), Biblisk läsebok för ungdom (s. å., 3:dje uppl. 1851) m. fl. Dessutom öfversatte han Snorre Stur-lassons Edda (1819) och biträdde J.

G. Richer t vid öfversättningen af Sturlassons konungasagor. För öfrigt arbetade han äfven som riksdagsman och komité-ledamot nitiskt för den svenska folkundervisningens höjande. I förening med K. F. Dahlgren m. fl. stiftade han 1815 det i vår literatur-historia märkliga Manhemsförbundet.

Collin. 1. Fabian C.t finsk iny-tolog och publicist, f. 1817, d. 1851 som adjunkt i filosofi vid Helsingfors högskola, utgaf bl. a. en finsk språklära och tvänne värdefulla mytologiska afhandlingar: Väinämöinen och Ilmarinen samt Bjarmaland och Pohjola. 1841—43 var han redaktör af Helsingfors morgonblad. Hans Valda skrifter utgåfvos 1872 af Y. Yasenius.

2; Karl C., den förres broder, samlare, öfversättare, f. 1828, d. 1871 som bibliotekarie vid Helsingfors högskola, utgaf Poetisk läsebok (1864, 2:dra uppl. 1870), Bikter från fram-mande land (g. å.), Kale v ala (1864— 68, i svensk öfversättning med utförlig historisk inledning), Läsebok på prosa (1866, 2:dra uppl. 1870) samt Studiei' och skizzer (1865). I sin ungdom samlade han och upptecknade många finska folkvisor och melodier. €. var äfven kompositör, och flere bland de af honom komponerade visorna, utgifna under titeln Sånger och visor (1847—65)), utmärka sig genom en ovanlig innerlighet och enkelhet.

COllegitim. 1. Collegium illustre 1. Collegium regium et illustre, ett 1626 i Stockholm upprättadt läroverk för adliga ynglingar. Enligt planen skulle detta läroverk utgöra böljan till en fullständig högskola för hufvudsta-den, men dess verksamhet afbröts redan 1629, till följd af pesten.

2. Collegium medicörum 1. Collegium medicum var ursprungligen ett slags enskildt läkare-sällskap, stiftadt i Stockholm under Karl XI:s förmyndare-regering. Snart fick sällskapet dock en mer offentlig karaktär, erhöll

1663 vissa skråmässiga privilegier, hvilka 1680 (1684 och 1688) befästes af Karl XI, och utbildades småningom till ett administrativt ämbetsverk, med tillsyn öfver apotek och sjukvård, bestyr med vissa delar af läkare-bildningen o. s. v. 1813 upplöstes det och ersattes af sund-hets-kollegiet, numera kalladt medicinalstyrelsen.

3. Collegium curiosorum. Se Ve-tenskapssocieteten i TJpsala.

Collln. 1. Hans Samuel C., rätts-lärd, f. 1791, d. 1833 som adjunkt i juridik vid Upsala högskola, bör-

jade 1827, på regeringens uppdrag, tillsammans med K. J. Schlyter ut-gifvandet af det för vår kulturhistoria betydelsefulla verket Sveriges gamla lagar, hvaraf likväl endast vest-göta-lagen och östgöta-lagen hunno utkomma före hans död. Han skref äfven några juridiska af handlingar.

2. Johan Gabriel C., läkare, biograf, f. 1794, d. 1879 som medicine hedersdoktor och tit. professor, utgaf en mängd medicinska skrifter: Af handlingar om barnsjukdomar (1841—51), Allmän husläkare (1858 —59), Menniskokrgppens byggnad och vigtigaste förrättningar (1862) m. fl. samt offentliggjorde jämväl en samling Lsfnadsteckningar öfver de ut-märktare personerna under kriget med Ryssland åren 1808 och 1809 (1861 —62).

3. August Zacharias C., den först-nämdes son, språkforskare, f. 1833, sedan 1864 lektor i Helsingborg, har författat An essay on the scotosnglish dialect (1862), Utkast Ull svensk ord* bildningslära (1869), en af handling Om och ur Pig-veda (1877—78) m. m. samt utgifvit Engelsksvensk ordbok (1875, i förening med L. G. Nilsson, P. F. Widmark m. fl.), lämnat förträffliga öfversättningar från den fom-indiska literaturen m. m. Han har äfven gjort sig känd som vitterhets-idkare.

Colling, Lars Johan, rättslärd, f. 1714, d. 1786 som f. d. professor i juridik vid Lunds högskola, författade nära 200 akademiska afhandlingar samt några högtidstal.

Colu ntbus. 1. Ki-istoffer C. (Cristo-bal Colon), Amerikas upptäckare, f. 1456, d. 1506 som f. d. amiral och vice konung öfver de af honom upptäckta landen, har gjorts till föremål för poetisk behandling af F. M. Franzén, i den episka dikten “Colum-bus eller Amerikas upptäckt“ (1831).

2. Johan C., skald, f. 1640, d.1684 som poesos professor i Upsala, var en af Sverges ypperste latinske skalder och författade äfven åtskilliga dikter på svenska. Hans arbeten utgåfvos 1871 af Hanselli.

3. Samuel C., den förres broder, skald, f. 1642, blef 1659 student i Upsala, kallades 1661 af G. Stjem-hjtlm till kanslist i krigskollegium, följde 1667 som amanuens denne sin faderlige vän till antiqviietskollegiet samt ledsagade 1674 två unga adelsmän på en resa utrikes. Han dog kort efter sin hemkomst, 1679. Hans första dikter, som offentliggjordes under pseud. Myrtiilus af Bergen, voro hexametriska tillfällighetsstycken i stjemhjelmsk stil. Hans följande skaldestycken utgåfvos under titlarna Ben bibliske verlden, ihet är hvad om skapelsen, syndafallet oek opràttelsen, upståndelsen oek doomen i den helga skrifft är uppenbarat, på svänsk verss i kort begrepp författat (1674) och Odes sveticee, thet är några verldsbetrachteU ser, sångvijs författade (s. å). Jämte dessa religiösa dikter på svenska ut-gaf 0. en samling af honom själf författade tyska dikter, Bådrtjk oder an-iveiser zur tugend (1676). Alla dessa samlingar utgåfvos tillsammans 1687. Dessutom författade C. en dramatisk bearbetning af Stjernhjelms Herkulus, Spel om Herculis vägeval. . . (1664), en mängd tillfällighetsverser och epigram (s. k. “öfVerekrifter“) samt, under titeln Målroo eller Boo-måål, bestående af allehanda rolige frågor och svar, snack oeh sagor, pusser och äf ven-tyr, språk oeh kortvitt, en samling anekdoter och infall. Ett par af honom skrifna salmer finnas i 1819 års salmbok. Hans Samlade vitterhetsarbeten utgåfvos 1856 af Hanselli och Eichhorn. C. var en lärd, snillrik och ädel man. Samtiden kallade honom “den svenske Flac^us“, och Atterbom gaf honom tillnamnet “den svenska lyrikens fader“, Ett af ho-

nom författadt arbete på filologiens område, kalladt En svensk ordeskötsel angående bokstäfver, ord oeh or desätt, har med anmärkningar utgifvits af G. Stjemström och A. Noreen (1881).

Cornglins, Karl (Carl) Alfred, teolog, f. 1828, blef 1845 student i Upsala, 1851 filos, doktor, 1852 teologie kandidat, 1853 docent i kyrkohistoria, 1855 lektor i Härnösand, 1860 teologie adjunkt vid Upsala högskola samt 1861 professor i teologiska praenotioner och kyrkohistoria. 1868 promoverades han till teologie doktor i Lund.

Bland hans arbeten märkas Ben tyska medeltidsmysttkens förnämsta lär opunkt er (1859), Lärobok i kyrkohistorien (1860, 10:de uppl. 1882), Cfversigt af religionms historia (1861, 3:dje uppl. 1873), Om prästbristen oeh dess afhjelpande (1862), Handbok i svenska kyrkans historia (1867, 2:dra uppl. 1875), Handbok i kyrkohistorien (1872,2:drauppl. 1876), Theologiska pramotioner (s. å.) m. m.

Coryländer, Johan, vitterhets-idkare, historiker, f. 1707, d. 1775 som teologie doktor och kyrkoherde i Lunds stift, skref ganska utmärkta qväden både på latin och på svenska samt efterlämnade i handskrift en domkyrkohistoria, som förvaras i Lunds universitets bibliotek.

Cr»lill8, Frans Baniel, topograf,

f. 1798, d. 1838 som kommissions-landtmätare, utgaf en Beskrifmng öf-ver Säfs socken i Vesterdalame (1830) och en Beskrifning öfver Näs socken i Vesterdals fögderi af Stora Kopparbergs ¿a«_(1837).

Cramser, Maurits, dramatiker, publicist, d. 1848, utgaf diktsamlingen Ljud och oljud (1845) och lustspelen Fem hundra riksdaler banko (1846), En half million (1847), Sy-mamtellema (1848) m. fl. samt skref under pseud. Caprice en mängd qvicka tidnings-artiklar, som väckte rätt mycket uppseende.

Cramér. 1. Katarina Kristina (född Gardell), vitter författarinna, f. 1786, d. 1864, ntgaf ett häfte rätt goda Tillfällighetsdikter (1832).

2. Johan Niklas C., den förras svågers son, filolog, broschyrförfottare, f. 1812, f. d. skolrektor i Visby, har utgifvit: Svensk etymologi sch syntax (1839, 2:dra uppl. 1843), Svensk rätt* stafningslära (1840, 3:dje nppl. 1859), Jfskedet från kyrkan eller en fritänkares strödda anteckningar eeh betraktelser under låsning ef bibeln (1859), JSn trosbekännelse (1862), Samvetsfrågor, behandlade i bref {\S§\—69), Lektor Waldenströms uppträdande (1878), Hedning eller kristen (1882) och andra smärre skrifter i religiösa, pedagogiska eeh politiska ämnen.

C re vt K [krojts]. 1. Gustaf Filip C., grefve, skald, f. 1731 i Finland, studerade vid Åbo högskola, ingick 1751 i kungl. kansliet, blef 1756 kanslist, utsågs s. å. af ständerna till kavaljer hos hertig Fredrik Adolf samt ut* nämde8 1763 till svensk minister vid spanska hofvet, 1766 till ambassadör i Paris och 1783 till riksråd och kansli-president. Sistnämda år blef han älven kansler vid Upsala högskola. Död 1785. 0. varen bland 1700-talets ypperste svenske skalder och den som jämte Gyllenborg stadgade den franska smakens välde i den svenska vitterheten. 1 likhet med Gyllenborg slöt han sig till den literära krets, hvaraf fru Norden* flycht omgafs, sällskapet Tankebyggar-orden, och åtskilliga af hans qväden infördes i de af detta sällskap ut-gifha samlingarna vittra arbeten. Såsom ypperst af hans skaldestycken anses allmänt herdedikten Atis oek Camilla, “en sång, så ljuf som lärkornas om våren“ och mottagen med en för nutidens läsare kanske obegriplig hänförelse. Särdeles vackra dikter äro äfven Sommarqväde, Elegi och Daphne. C. utmärkte sig ge-

nom en elegiskt idyllisk stämning, en mild känsla, en rik ikntasi och framför allt genom ett musikaliskt skönt och ovanligt rent språk. Såsom satiriker lade han stor förmåga i dagen genom sin på prosa förfkttade ironi Lögnens försvar (1759). Under sin minister-period var B. som skald föga verksam, ehuru han idkade förtroligt umgänge med den tidens literära och konstnärliga storheter. 1781 —82 vistades Lidner i hans hus i Paris. C:s Vitterhetsarbeten utgåfVos tillsammans med Gyllenborgs 1795 (2:dra uppl. 1812) och ensamt senast

1862. Se arbeten af Atterbom, Franzén och B. E. Malmström.

2. Karl Magnus C., historiker, f. 1821, guvernör i Åbo, har utgifvit: Anjalaförbundet, bidrag tiU dess historia (1848, pseud. Maunu Malmenen), Birgittiner-klostret i Nåden dal

(1850) m. m.

Cromwell, Oliver, engelsk regent, f. 1599, d. 1658 som protektor iden engelska republiken, har gjorts till föremål för poetisk behandling af

K. J. Lénström, i diktcykeln “Crom-well“ (1860).

CronliMBii. 1. Johan Feter C., biograf, musikskriftställare, f. 1803,

d. 1875 som professor vid musikaliska akademien och f. d. revisor i kammarrätten, utgaf K. musikaliska akademien åren 1771—1871 (1871) samt författade åtskilliga biografier öfver musikaliska akademiens ledamöter (i mus. akad:s kandl.). Mera känd är han som utgifvare af koralböcker, svenska folkvisor m. m. och äfven som tonsättare. Hans son, Fritiof

C., t. f. bibliotekarie i musikaliska akademien, är under signaturen —h— bekant som korrespondent till en mängd landsortstidningar.

2. Anders Fredrik C., den förres slägting, vitterhets-idkare, f. 1813, kyrkoherde i Lunds stift, har utgif-vit en samling Lyriska dikter (2 h. 1834—41) m. m.

Cronhjelm. 1. Gustaf C. (af Flosta), grefve, statsman, f. 1664, d. 1737 som riksråd, f. d. kanslipresident och kansler for rikets bagge universitet, var från 1710 ordförande i den kommission, som utarbetade 1734 års svenska lag, samt hade största fortj ensten om den klara och kraftiga stil hvari denna lag är hållen. Han var äfven känd som latinsk vältalare. Jfr minnestal af H. Järta.

2. Kristina Charlotta C, (af Hak-unge). Se Berger.

3. Folycarpus Erik C., den förras broder, grefve, matematiker, f. 1797, d. 1856 som landshöfding i Kopparbergs län, utgaf Elcmentema af aritmetiken och planimetrien (1829, 5:te uppl. 1859), Element ema af serier och logaritmer (1834, 5:te uppl. 1858) m. m.

4. Eleonora Folynetta C.t den först-nämdes sonsons sondotter. Se Vest-dahl.

Cronholm. 1. AWdham Feter C., häfdatecknare, f. 1809, blef 1825 student i Lund, 1829 filos, doktor, 1831 docent i nordiska historien samt 1834 e. o. adjunkt, 1838 adjunkt och 1849 e. o. professor i samma ämne. 1855, då han af riksdagen erhöll ett anslag for fortsättande af sina historiska forskningar, tog han afsked från sin professur, och ur präst-embetet, hvartill han blifvit vigd 1841, utträdde han 1868. Död 1879. C. utgaf många om flit vittnande arbeten, som likväl på grund af vissa stilens egendomligheter fått en mycket ringa spridning: Färingarna, historisk undersökning (1832), Fornnordiska minnen (1833—35), Ca-tolska ligan och hugenottema (1839), Skånes politiska historia (1847—51) samt Sveriges historia under Gustaf II Adolfs regering (6 delar, 1857— 72) och Trettiåriga kriget och underhandlingarna i Ty ¿kland (1876—79).

Dessutom skref C. (sign. C—m) många biografier i Biografiskt lexikon äfven-som åtskilliga tidskrifts-artiklar. Jfr Biogr. lex.

2. Bernhard August C.y den förres broder, publicist, f. 1813, d. 1871 som filos, doktor och bokförläggare i Malmö samt redaktör af tidningen Snällpoeten, utgaf en samling intressanta följetångs-artiklar under titeln Små href frun Skåne (1865).

Cronquist, Alfred Verner, kemist, f. 1846, civil-ingeniör och konsulterande kemist, har utgifvit början till en Illustrerad ordbok öfver näringsämnen och handels-artiklar (från

1878) m. m.

Cronstedt, Axel Fredrik, den moderna mineralogiens grundläggare, f. 1722, ingick 1742 som auskultant i bergskollegium, blef 1746 e. o. notarie derstädes och amanuens vid malmkabinettet samt utnämdes 1747 till geachvorner i bergslagen och 1758 till bergmästare. 1753 kallades han till ledamot af vetenskaps-akade-mien. Död 1765. C. utgaf 1758 anonymt ett epokgörande arbete, Försök till mineralogi eller mineralrikets uppställning, hvilket sedan utkom i flere upplagor på en mängd språk. Bland hans öfriga skrifter märkas: Försök till en mineralogie eller mineralrikets uppställning (1758, anon.; öfver-satt på flere språk) och ett i handskrift efterlämnadt arbete, Strödda anmärkningar om Dalame, som utgafs på tyska under titeln Minercd-ge-schichte iiber das westmanländische und dalekarlische erzgebirge (1781).

CrOH8trand* 1. Lars Johan Ct läroboks-författare, f. 1782, d. 1843 som tit. professor och lektor vid Karlberg,

utgaf åtskilliga läroböcker i matematik.

2. Simon Anders C., den förres broder, astronom, f. 1784, d. 1850 som professor vid fältmätningsbriga-| den, utgaf Handbok ipractiska astrono- mien (1840—43) m. m. — En tredje broder, kapten Baltzar C., var stiftare af den svenska slöjdskolan.

Crusenstolpe# 1. Magnus Jakob

C., roman-författare, publicist, f. 1795 i Jönköping, blef 1811 student i Lund, 1814 auskultant i gota hofrätt, 1817 vice häradshöfding, 1820 adjungerad ledamot i svea hofrätt, 1821 t. f. landssekreterare i Skaraborgs lan och 1825 assessor i sistnämda hofrätt. 1834 fick han på begäran afsked från sitt ämbete. Som författare uppträdde han 1821, anonymt, med några berättelser, 1822 med en nationalekonomisk skrift, som gjorde honom bekant med Karl XIV Johan, och 1825 med sin första politiska broschyr, Idéer till en förbättrad national representation. Under riksdagen 1828 —30, dä han i förening med L. J. Hierta utgaf en riksdagstidning, uppträdde han som oppositionsman på riddarhuset, men kort derefter kom han i förtrolig beröring med konungen och användes sedan att bekämpa oppositions-prä8sen. Efter att 1831 —33 hafva redigerat den officiösa tidningen Fäderneslandet och på densamma offrat sin förmögenhet, öfver-gaf han dock höga vederbörande, som behandlat honom med stor otacksamhet, och uppträdde sedan under hela sitt lif som den regerande konungens argaste motståndare. Hans skrifter, som hänförde genom den mästerliga stilen och det pikanta innehållet, vunno stor spridning: Skildringar ur det inre af dagens historia (1834, omfattande “De frånvarande“, 4:de uppl. 1837, och “De närvarande“, 2:dra uppl. 1836), Î770, Î772,1809 (1836, 2:dra uppl. 1837), Forte-feuille (1837—45), Historisk tafla af /. d. Gustaf IV Adolfs första lefnads-ar (1837), StäUningar oehförhållanden, behandlade i bref (1838—51 som oregelbundet utkommande lösa häften,

1852—64 som månadskrift; ett slut-

häfte, med nekrolog öfver C. m. m., utkom 1865) m. fl. Med anledning af ett i sistnämda arbete fäldt uttryck, att “konseljen“ gjort sig skyldig till sabbatsbrott, blef C. 1838 anklagad for “majestätsbrott“ och s. å. dömd till tre års fängelse, hvarefter han på Vaxholm tillbragte sin strafftid. (Denna dom gaf anledning till blodiga uppträden i Stockholm.) C. fortsatte dock obehindradt sin författar-verksamhet, med ännu större hätskhet än förut, skref Vidräkning oeh ref osm (1839), Föst ur ett svenskt stat sfän g dse (s. å.), och sina historiska samt historiskromantiska berättelser: Morianen eller holstein-gottorpska huset i Sverige (1840 —44), Carl Johan och svenskame (1845 —46) samt Huset Tessm under envåldet och frihetstiden (1847—49), i hvilka arbeten han på ett föga ridderligt sätt hopblandade sanning och dikt. Romanerna omtrycktes 1880 —83 under titeln Historiska tidsbilder. Bland öfriga skrifter från denna senare period märkas: Riksdagen 1850 pa scenen och mellan kulisserna (1850), Karakteristiker ur samtidas förtroliga bref och anteckningar (1851), Riksdagen' 1851 (s. å.), Anekdoter för bade historiens och skämtets vänner (s. ä.), Revolutionen den 13 Mars 1809 (1859), Historiska personligheter (I, “Carl XIII och Hedvig Elisabeth Charlotta“, 1861; II, “Stamfaderns antecedentia“, 1863). Dessutom författade C. en mängd artiklar i tidningar (Dagen, Folkets röst, Aftonbladet, Svenska tidningen, Posttidningen m. fl.), skref en stor sam-ling ypperliga Dödsrunoi' i kalendern “Svea“ (1857—65) m. m. Som stilist var han en bland de främste i vår literatur, “ofta lysande och praktftdl, alltid elegant och afrundad, om än stundom allt för sirlig och oratorisk.“ Deremot var han som roman-författare svag i komposition och karaktärs-teckning. Ett urval afhans smärre uppsatser utgafs 1882 under titeln Medaljort ger och statyetter. Se arbeten af A. Ahnfelt, A. I. Arvidsson, A. Blanche, E. Carlén, K. I. Fahlgren och O. P. Sturzen-Becker.

2. Johan Fredrik C.f den förres broder, öfversättare, f. 1801. d. 1882 som minister-resident vid portugisiska hofvet, är bekant genom sin öfversättning af Koran (1843).

Curt Brennow, pseudonym for Charlotta Berndt son.

CygnfBUS, Fredrik, finsk skald och ästetiker, f. 1807, d. 1881 som professor emeritus i ästetik och modern literatur vid Helsingfors högskola, utgaf många skrifter, som utmärka sig genom ett djärft och glänsande, men stundom öfverlastadt bildspråk: diktsamlingen Ljus och Skugga (1845 —46), skådespelen Claes Flemings tider

(1851) och Hertig Johan Ungdom»-drömtnar (1854), de biografiska skildringarna Johan Jakob Nervänder (1848) samt Joachim Zachris Funcker och hans omgifning (1858) äfvensom Teckningar ur Frans Mikael Franzéns lefnad (1872), de ästetiska afhand-lingama Erik XIV som dramatisk karakter (1853), Om Fänrik Stals sägner (1801) och Om Johan Ludvig Runeberg (1873), två häften Afhandr Ungar i populära ämnen (1852—53), Små häften rörande Uteratur och konst (1867—68) m. m. Hans Skaldestycken utgåfvos samlade 1851—70, i sex delar. C. hade äfven rykte som talare och utöfvade stort inflytande på den akademiska ungdomen i Helsingfors.

C#8t©r [tjö ster], Fredrik Bernhard, vitterhets-idkare, publicist, f. 1797,

d. 1878 som f. d. kapten och f. d. postmästare, utgaf Lyriska ephemerer (1829, 2:dra uppl. 1839), en samling skildringar under titeln Myosotts (1853), en Fbpulär geografi (1832) m.m.

Dacke, Nils, upprorsstiftare under Gustaf I:s regering, har gjorts

till föremål for poetisk behandling af G. O. Hyltén-Cavallius, i skådespelet “Dackefejden“ (1846), af pßeud. Lodbrok, i romanen “Nils Dacke“

(1884), m. fl.

Dagbladet. Se Stockholms dagblad.

Dagen, en i Stockholm från d.

11 dec. 1845 till d. 18 april 1846 utgifven tidning, som redigerades af*

A. Lindeberg, M. J. Crusenstolpe och

T. Sandström. Den uppträdde fiendt-ligt mot Aftonbladet, hvars publicistiska envälde den gjorde sig till mål att motarbeta.

Dagens nybeter, en i Stockholm utkommande daglig morgontidning, som med understöd af L#.

J. Hierta grundades 1864 af R. Wall och från. d. 23 dec. s. å. i frisinnad anda redigerats af den sistnämde. Tidningen, som först var endast ett inkant nyhetsblad, har sedan 1867 varit landtmanna-partiet8 inflytelserikaste bundsförvandt inom prässen.

Daglf gt allehanda, en i Stockholm utgifven tidning, som grundades 1767. Till en böljan utkom den (de första numren under titeln Allehanda) som bibang till “Stockholms veckoblad“, från 1768 fem gånger i veckan (det första året dock ej regelbundet), och från 1771 utgafs den särskildt, ehuru veckobladet fortfor till och med 1779. Ända till 1824, då Stockholms dagblad uppsattes, var Dagligt allehanda företrädesvis annonsblad, egentligen det enda i Stockholm, och först under sistnäm-da år fick det någon större politisk betydelse. Tidningen upphörde d.

12 febr. 1849, men “gick igen“ efter någon tid, förenad först med “Bore“ (jan.—nov. 1851) och sedan med “Svenska tidningen“ (dec. 1851— nov. 1859), hvilka bägge såsom un-

| dertitel hade “dagligt allehanda i | Stockholm“. Den hade då redigerats j af följande personer: assessor J. Pfeif-fer (1767—82), kapten K. Schiöström (1802—09), sedermera statssekreteraren friherre H. Battram (1809— 23), statssekreteraren A. K. Kullberg (några månader 1823), J. P. Theorell (1823—33), Y. F. Dalman (1833—47, forst tills, med N. Arf-widsson) och lite ra tören E. Lindman (1848— d. 12 febr. 1849). Den 1 dec. 1859 började K. A. Lindström utgifva aftontidningen Nya dagligt allehanda, hvilken sedan dess varit de konservatives starkaste stöd inom prässen. Sistnamda tidning, som vissa tider utkommit äfven i morgon-upplagor och halfvecko-upplagor, har med undantag af kortare mellantider haft en och samme redaktör.

Dahl. 1. Erik D., salmist, f. 1749, d. 1809 som teologie doktor och kyrkoherde i Sköfde, författade några salmer, af hvilka tre infördes i 1793 års salmbok.

2. Kristofer J)., den förres broder, språkforskare, salmist, f. 1758,

d. 1809 som teologie doktor och professor i grekiska vid.Upsala högskola, utgaf en grekisk och en latinsk språklära äfvensom en grekisk läsbok, hvilka i nära ett hälft århundrade (in på 1840-talet) voro mycket använda.

I likhet med brodern var han äfven salmförfattare (hans salmer utgåfvos 1807 under titeln Psalmer k. ecclesiastique comiteen d. 12 juni 1796 föredragne), och omkr. 20 salmer i 1819 års salmbok voro omarbetade af honom. Som latinsk talare hade D. mycket stort anseende. Deremot var han ej, såsom Beskow uppgifver, den verklige författaren till det af Lindblom 1790 utgifna “Lexieon latino-suecanum“.

3. S. A. D., läroboks-författare (död?), lärare i matematik i Stockholm, utgaf en Svensk språklära för nybegynnare (1857), en Tillförlitlig intresse-uträkning (1858) m. m.

4. O. L. Dahl, pseudonym för O. Lunddahl.

Dahlander, Gustaf Robert, fysiker, mekaniker, publicist, f. 1834, sedan 1870 professor vid tekniska högskolan, har utgifvit Lärobok i mekaniken (1869), Inledning tiU maskin-läran (1870, 2:dra uppl. 1878), Till-lämpad värmelära (1873, 2:dra uppl.

1883), en omarbetning af A. H. Focks Lärobok i fysik (1873—74, ny lärobok 1883—84), Problem och of ning ar i fysik (1878), Elektriciteten och dess förnämsta tekniska tillämpningar (1882), åtskilliga vetenskapliga tidskrifts-uppsatser m. m. Vidare har han redigerat Tidskrift för teknologi och tillämpad naburlära (1859—66) och Teknisk tidskrift (1867). Led. af vet. akad. 1873.

Dahlberg, Erik Jönsson, grefve, topograf, f. 1625, d. 1703 som kung-' ligt råd och fältmarskalk, är i lite-ratnr-historien bekant genom sitt stora planschverk Suecia antiqua et hodiema, som innehåller afbilder af (äfvensom af andra personer författade beskrif-ningar öfver) Sverges förnämsta slott och städer m. m. Han skref för öf-rigt en “kort och sannfärdig berättelse“ om sitt eget lif (utg. 1757 i Gjörvells “Svenska bibliotek“) och en dagbok (utg. 1823 af S. Lundblad). Se skrifter af A. Fryxell och

K. G. Nordin.

Dahlbom, Anders Gustaf, entomolog, f. 1806, d. 1859 som e. o. professor i Lund, utgaf Kort underrättelse om skandinaviska insekters allmänna skada och nytta i hushållningen (1837), Naturhistorisk undersökning om skandinaviska guld- och silfver-munsteklar (1839—40), Hymenoptera europeee preecipue borealia (1843—54), Zoologiska studier (1856—57) och åtskilliga smärre skrifter.

Dahlbäck, Karl Jonas, filolog, filosof, f. 1829, rektor vid Falu högre elementar-läroverk, har utgifvit: Omlogikens studium vid elementar-läroverken (1864), Svenska rättstafnings-frågan ur pedagogisk synpunkt (1873), Sokrates, en tidsbild (1875) m. m.

Dahlgren. 1. Karl Fredrik D., skald, publicist, i. 1791, blef 1809 student i Upsala, prästvigdes 1815 samt blef 1816 pastorsadjunkt och 1824 komminister i Stockholm. Vid trenne riksdagar var han en af presteståndets representanter, och under flere år var han en af detta stånds fullmäktige i riksgäldskontoret. Död 1844, efter ett långvarigt lidande, som han haft styrka nog att hemlighålla äfven för sina närmaste. Som skald uppträdde D. forst i fosfor-isternas kalendrar, författade (jämte K. Livijn) den “andra natten“ af den komiska hjeltedikten Markalls sömnlösa nätter och blef snart kallad fosforisternas humorist. Det arbete, som först ådrog honom större uppmärksamhet, var den bacchantisk-lyriska diksamlingen Mollbergs epistlar (1819—20, blandad vers och prosa), hvilken var starkt påverkad af Bellmans qväden i samma stil, om också den på samma gång bar prägeln af en originel skaldenatur. Sedermera skref D. en mängd arbeten på både vers och prosa: lyriska och dramatiska dikter, noveller, romaner, literära kritiker m. m. Nämnas må hans allbekanta Vårsång, den dramatiserade idyllen Ulla Vinblads död, komedien Argus i olympen (1825, mot tidningen “Argus“) och den humoristiska berättelsen Ung-doms/antasier eller Nahum Fredrik Bergströms krönika. De flesta bland dessa arbeten offentliggjorde han i åtskilliga af honom utgifha kalendrar: Opoetisk kalender för poetisktfolk (1821 —22, utg. af honom, Almqvist, Hammarsköld, Livijn och Sondén), Freja (1830—31), Aftonstjernan{ 1&32),Morgonst jeman (1833), Jungfrun i det gröna (1838), Sylfiden (1839), Tall-

trasten (1842) m. fl. 1825—27 utgaf han tidningen Kometen (tills, med A. I. Arwidsson m. fl.) Som lyrisk, företrädesvis som idyllisk, skald var han af ganska stor betydenhet, och. som humorist egde han en mycket hög rang. I likhet med Bellman skildrade han med förkärlek hufvud-staden och dess omgifhingar. Hans dikter

utmärka sig genom en täck skalkaktighet och en lekande qvick-het, men äfven genom planlöshet och stundom tillika genom brist pä god smak. Redan som gymnasist i Linköping stiftade D., tillika med några kamrater, ett vittert sällskap, Vitterhetens vänner, och uuder sin Stockholms-tid var han sedan med om att upprätta flere i vår vitterhets historia mer eller mindre märkliga samfund: Manhemsförbundet (1815), Gröna rutan (1816), BeUtnanska sällskapet (1824) och Aganippiska sällskapet (i slutet af 1830-talet). Hans Samlade arbeten utgåfvos, jämte lef-n ad steckning, af A. I. Arwidsson (1847, 3:dje uppl. 1875). Jfr A. Ahn-felt, “Bellmanska sällskapet“ och “Tankar och löjen af J. H. Tho-mander“, C. F. Bagge, “Försök till utkast Öfver Carl Fredrik Dahlgrens skaldeverksamhet“, samt Em. Car-léns “Minnen“.

2. Fredrik August B.t visförfat* tare, dramatisk skriftställare, f. 1816, sedan 1878 kansliråd och sedan 1871 en af de aderton i svenska akademien, har utöfvat en ganska omfattande författar-verksamhet. Bäst bland hans literära arbeten äro utan tvif-vel hans på allmogemål författade visor, hvaraf tvänne samlingar utkommit, under titlarna Viser på värmländske tongmåle, degkta ättå Fredrek på Bannsätt (1875, 2:dra uppl. 1876) och Speller nye viser på värmländske tongmåle, degkta åttå Fredrek på Bann-sätt (1876). För teatern har D. öf-versatt och bearbetat en mängd styc- ken. Som dramatisk original-författare har han framtradt med det mycket populara sångspelet Värmlännin-game (1846, 3:dje uppl. 1874), som likväl ej tillfredsställer en högre kritiks fordringar, samt med ett par mindre betydande arbeten: Ett äf-ventyr på Stegeborg (1854) och Kaffe-förbudet (1855). Om den svenska teaterns historia har han gjort sig mycket fortjent genom det af honom utgifha arbetet Anteckningar om Stockholms teatrar (1866), hvilket innehåller förteckning öfver alla de skådespel och balletter, som uppförts på hufvndstadens teatrar från 1737 till

1863. Bland hans öfriga skrifter märkas: Om de grekiska romanerna (1840) och minnestal öfver A. A. ^rafotröm (1872, i Sv. akad:s handl.). issutom har han ombesörjt utgif-ndet af flere märkliga källskrifter Censorn första upplagan af E. G. yers samlade skrifter (1849—55), irbetat svenska akademiens Ord-a öfver svenska språket (1873, 4:de -rpl. 1880) samt från 1854 redigerat nämda akademis handlingar.

3. Erik Vilhelm B., den förres son, f. 1848, amanuens i kungl. biblioteket, har utarbetat ett vidlyftigt register till E. G. Geijers samlade skrifter, ombesörjt utgifvandet af A. E. Nordenskiölds skildring af Vega-farden, redigerat tidskriften Y-mer (från och med 1883) m. m.

Dahlman. 1. Lars E., lärd, f. 1705, d, 1764 som professor i moral och politik vid Upsala högskola, författade en mängd akademiska afhand-lingar i åtskilliga ämnen.

2. Karl (Carl) Edvard B., karto-trnrf, f. 1828, tj en steman i rikets ekonomiska karteverk, har utgiivit: Kartor öfver Eks-härads, Norra Finnskoga, Fryckeruds, Kils och Stafsnäs socknar i Vermland (1856—59, tills, med K. A. Agardh), Ankologisk och fysisk karta öfver Sverige, med geografi (1857),

Karta öfver Vertnlands län (1862), Karta öfver dansk-tyska krigsteatem (1864), Karta öfver Mälaren (1868, tills, med R. Brodin), Kartor öfver Stockholm (1871—72) m. m.

Dahl st jer na (förut Eurelius), Gunno, skald, f. 1661, d. 1709 som öfverdirektör for svenska landtmä-teriet, var en af sin tids mest begåfvade poeter i vårt land och skulle sannolikt under inflytelsen af bättre mönster hafva blifvit en af våra ypperste skalder. Hans förebilder voro italienarna Guarini och Marini samt anhängarna af den s. k. lohensteinska skolan i Tyskland, hvilka poeter mest utmärkte sig genom sitt friska patos och sitt smaklösa, uppstyltade språk. D., som till svenskan öfversatte Guarinis Pastor Fido, är mest känd genom begraf-ningsdikten Kungaskald, hvilken för öfrigt är märklig såsom den första svenska dikt på “ottave rime“. (Den fullständiga titeln är lång: Kunga Skald, Med Tusend TropUchtige heete Tårar Besprängd, Som på den Stor-mäcktiste Konungs och Herres Konung Carl Ben EUfftes Dyra Lijck-Steen .... Är Siungen af Gunno Eurelius.) Den svenska folkvisan efterliknade D. i en allegori, kallad Götha kiämpa visa om konungen och herr Pädar, syftande på Karl XII och tsar Peter. För öfrigt gjorde han böljan med att i sonetter om-skrifva Böne- och söndags-andakter öfver evangelierna. Ett urval af hans dikter utgafs af Hanselli 1863.

Dahlström. 1. Johan Albert B., läroboksförfattare, f. 1807, prost och kyrkoherde i Upsala stift, har bearbetat

EUendts latinska grammatika (1840, flere uppl.) samt utgif-vit en Elementarkurs i latinska språket (1850) och ett par af Ciceros arbeten m. m.

2. Johan Niklas B., jurist, f. 1826, privatman, har utgifvit ett omfångs-rikt arbete om Den svenska jnivata sjörätten (1882).

Dahm, Oskar EUs Leonard, läroboksförfattare, f. 1812, d. 1884 som f. d. skolrektor i Kalmar, utgaf flere goda läroböcker i historia och geografi: Sveriges historia (1842, 15:de uppl. 1875 ; för skolornas lägsta klasser), Allmän geografi för folkskolor (1843, 12:te uppl. 1872), Geografi för elementarskolor (1858, 9:de uppl.

1879), Verldshistoria för folkskolor (1867, 2:dra uppl. 1870), Geografi för elementarskolans tre lägsta klasser (1873, 3:c(je uppl. 1876) m. fl. Bland hans öfriga skrifter märkas : Skol-mastar konst, antydningar för lärare och skolinspektörer, jemte ett bihang, innehållande några drag ur svenska bildningsanstalternas historia (1846) samt en afhandling om Biet, dess natur och vård (1878). Äfven såsom riksdagsman uträttade D. mycket för det svenska undervisningsväsendet.

D’Albedyhll. 1. Gustaf D., friherre, historisk och politisk författare, f. 1758, utnämdes 1784 till s. k. ministre en second vid danska hof-vet, men återkallades 1789 och vistades derefter som privatman på sin landtegendom. Död 1819. D. utarbetade åtskilliga skrifter af histo-riskt-politiskt innehåll : Pièces authentiques, qui servent h éclaircir la conduite de baron HAlhedyhU ... dans V affaire, qui passa à Copenhague .. . 1189 (utan tryckår, omtr. i följande arbete), Recueil de mémoires et d autres pièces authentiques, relatives aux affaires de t Europe, et particulièrement celles du Nord, pendant la dernière partie du Î8*è»ie siècle (2 d. 1798 o. 1811, förbjuden), Nouveau mémoire ou précis historique sur Vassociation de puissances neutres (1798), Skrifter af blcmdadt innehåll (2 d. 1799 o. 1810) m. m.

2. Eleonora Charlotta D. (född JPran-gel), grefvinna, den förres hustru,

vitter författarinna, f. 1770, d. 1835, väckte på sin tid stor uppmärksamhet genom “skaldedikten“ Gefion (1814), hvars klingande språk är omklädnad för ett genealogiskt innehåll. För öfrigtskref hon, ofta under sign. Ch. Wr,, åtskilliga smärre poem i Lunds veckoblad, Journal för litteratur och theater samt Poetisk kalender.

Dalberg, Nils, lärd, memoarförfattare, f. 1736, d. 1820 som f. d. bergsråd och f. d. förste lifmedikus hos Gustaf 111, författade några memoarer, hvilka han delvis själf förstörde, men hvilka delvis förvaras i Linköping, äfvensom några uppsatser i vetenskaps-akademiens handlingar. Memoarerna röja mycken bitterhet mot Gustaf 111 och dennes hof. Led. af vet. akad. 1773.

Dalin. 1. Olof von D., skald, häfdatecknare, föddes i Halland 1708. Han studerade vid Lunds högskola, under sin frände professor Bydelius, hvilken äfven utöfvade stort inflytande på utvecklingen af hans poetiska anlag, och erhöll 1726 anställning som lärare i ett förnämt hus i Stockholm, hvarefter han snart vann inträde i hufvudstadens finaste kretsar. Mot slutet af 1732 började han anonymt utgifva en moralisk-satirisk veckoskrift, Thensvän-ska Argus. Denna veckoskrift, hvari han efter engelskt mönster gisslade samtidens dårskaper på ett elegant och lekande sätt, väckte ettoerhördt stort uppseende, och när den upphörde, med år 1734, sörjde man der-öfver kring hela riket liksom öfver “ett besynnerligt dödsfall“. 1734 beslöto ständerna tilldela en natio-nalbelöning åt den anonyme utgif-varen, hvilken det oaktadt först 1736 gaf sig till känna. I och med detsamma som afslöjningen skedde, var

D. Sverges populäraste författare, och derefter vardt han föremål för den -ena utmärkelsen efter den andra:' blef 1737 kunglig bibliotekarie, fick , 1739 medel att göra en långvarig utrikes resa, kallades 1742 till medlem af vetenskaps-akademien, erhöll 1744 af ständerna uppdrag att skrifva -en svensk historia, utnamdes 1751 till lärare för kronprinsen, adlades s. å., fick 1753 kansliråds titel, blef s. å. sekreterare i vitterhets-akade- j mien, utnämdes 1755 till rikshistorio-! graf o. s. v. Till en början vän af hattpartiet, slöt han sig småningom allt närmare hofvet, hvars fester han j lifvade genom en mängd vittra till-fällighetsstycken, mestadels af obetydligt värde. Men då han i dessa tillfällighetsdikter alltför närgånget gycklade med de maktegande och slutligen inlät sig i politiska stämp-lingar till konungamaktens utvidgande, blef han af ständerna afsattfrån lärarebefattningen äfvensom förbjuden att

vistas i hofvets närhet. Först 1761 upphäfdes förvisningsdomen öf-ver honom. Han afled 1763, sedan j han kort förut blifvit utnämd till hofkansler.

D. var såsom vitter författare mångsidig och skref mycket. Be märkligaste bland hans arbeten äro följande: Sagan om Msten (1740, flere uppl.), en politisk allegori på prosa, i hvilken författaren under bilden af en häst och dess olika ryttare framställer det svenska folkets öden från Gustaf I:s tronbestigning till Karl XII:s död; Aprilverk om vår härliga tid (s. å.), ett ypperligt satiriskt poem, hvari de högre samhällsklassernas lefnadssätt gisslas; Svenska friheten (1742, 2:drauppl. 1745), «n politisk-didaktisk hjeltedikt i fyra sånger, hvilken länge ansågs som ett oöfverträffiigt mästerstycke; Brynilda eller den olyekeliga kärleken (uppf. 1738, tr. sannolikt 1739), en misslyckad tragedi på alexandriner efter franska mönster; och Den afwundsjukc

Sami. af Fack-Lex. IF.

(uppf. 1738, tr. 1739), en i dramatiskt hänseende rätt förtjenstfull komedi på prosa, efter Holbergs lustspel såsom förebilder. Dessa arbeten, som hos samtiden förskaffade honom hans stora skalderykte, «öfverträftäs dock af åtskilliga bl^nd hans smärre skaldestycken, särskildt hans visor och satirer, hvilka stundom påminna om Bellman, Franzén eller Dahlgren. Som liäfd atecknare vann D. ett stort namn genom sin företrädesvis i fråga om stilen utmärkta Svea rikes kistorna ifrån dess begynnelse tiU våra tider (3 delar, 1747—62; de första del. i ny uppl. 1763—65), hvilket arbete “flyttade historien från väggarnas bokhyllor in i svenskarnas hjertan“, på samma gång som det med vetenskapens vapen angrep de rudbeckska fantasierna om nordens forntid. Bland D:s öfriga skrifter märkas: Tankar om kritiker, Korta påminnelse*'vid svenska skaldekonsten i vår tid, ett Hetda-spel i tre öppningar samt åtskilliga på prosa författade satirer öfver forn-vurmeriet, det akademiska disserta-tionsväsendet m. m. Hans Vitterhetsarbeten i bunden och obunden skrifart utgåfvos 1767 af hans halfbroder Bökman (på ett mycket okritiskt sätt), och hans Poetiska arbeten 1782—83 af P. Budin. En samling Valda skrifter utgafs 1872 af E. V. Lindblad.

D. var af så stor betydelse för vår literatur, att hans namn ända till senaste tider betecknat en period i vår literaturs historia, det s. k. da-linska tidehvarfvet, som kan anses sammanfalla med frihetstiden. Till en början påverkad af engelsmännen I (Addison, Pope och Swift), slöt han sig småningom alltmer till franska mönster och blef den som i Sverge införde den fransk-klassiska smaken. Särskildt i afseende på språkets för-I ädling var hans inflytande stort och ! gagnande; men å andra sidan utbredde han en ytlig och inskränkt

7uppfattning af poesiens väsende och ändamål. Jfr arbeten af Atterbom, Celsius d. y., Eichhorn, Fryxell (“Ber. ur sv. hist.“), E. V. Lindblad, B. E. Malmström, K. G. Nordin, K. F. Scheffer, K. Wartyirg m. fl.

2. Anders Fredrik IX, lexikograf, f. 1806, d. 1873 som literatör i Stockholm, utgaf följ an dg i många hänseenden utmärkta lexika: Franskt och svenskt handlexikon (1841, 2:drauppl. 1848, stereot.), Nytt fransyskt och svenskt lexikon (I. 1842, II. 1864), Nytt svenskt och franskt handlexikon (1845, 3:dje uppl. 1863), Ordbok öf-vcr svenska språket (1850—53), Nytt svenskt och tyskt handlexikon (1851, 2:dra uppl. 1862), Svensk handordbok

(1868) , Dansk-norsk och svensk ordbok

(1869) , Svenska språkets synonymer

(1870) och Fransk-svensk ordbok (1872) m. fl. Derjämte utarbetade han for svenska akademiens räkning en stomme till en svensk ordbok, hvarförutom han efterlämnade början till ett tyskt-svenskt lexikon. I sina yngre dagar öfversatte han en mängd romaner for L. J. Hiertas “läsebibliotek“.

Dalinska tidehvarfvet. Se Dalin (Ö. v.).

DalinS; Svenof rimmare, f. 1604,

d. 1693 som f. d. kapten, fick en viss ryktbarhet derigenom att Dalin parodierade hans naiva rimmerier. Dessa, hvilka 1869 omtrycktes af Hanselli, utgåfvos under följande titlar: Gn%atulatz-fnemotial (1661), En liten ny eantilen-book (1681), Sven Brynyelsson Dalii valetskänck på sitt 77:de vandringsåhr, eller ett skönt gyl-dene fröjde-speel och liujlig comcedia om en stor herre, Hecatus benämnd (8. &) och Fin em respice (1684).

Dalman* 1. Johan Vilhelm D., naturforskare, f. 1787, d. 1828 som t. f. professor vid Karolinska institutet, utgaf Analecta entomolo-

yica (1823), Ephcmerides entomologices

(1824) m. m.

2. Vilhelm Fredrik D. (af samma, slägt), politisk författare, publicist, f. 1801, blef 1815 student i Lund, ingick 1821 som e.o. kanslist i några ämbetsverk samt blef 1825 förste riddarhuskanslist och 1826 kopist i justitie-fördelningen af k. kansliet. Godtyckligt afskedad 1824 från sin befattning som t. f. sekreterare ho» chefen för sjöförvaltningen, kastade

D. sig in på en ny bana: publicitetens. 1824—28 skref han ledande artiklar i “Allmänna journalen“, var 1830 redaktör af månadsskriften Mimer, 1833—50 (med undantag for en kortare tid) af tidningen Dagligt allehanda samt 1849—50 jämväl af tidningen Aftmposten, hvilken uppsatts särskildt för att understödja det af regeringen framlagda representa-tions-förslaget. Dessutom var D. medarbetare i andra tidningar: “Svenska medborgaren“ (1831), “Aftonbladet“ (1852—60) samt “Stockholms dagblad“ och “Nya dagligt allehanda,“ (efter 1860). För öfrigt utvecklade han en flitig verksamhet som advokat och som kommunalman samt spelade en framstående roll vid alla riksdagarna under åren 1828—66, som ledamot af första ståndet. Död 1881. Dat vigtigaste literära arbete, som D.efterlämnade, var Några anteckningar frvn 'våra ståndsriksdagar 1809—66 (1874 —79, af —lm—). Bland hans smär re skrifter märkas åtskilliga uppsatser om det hvilande represen tations-fo r-slaget och om dansk-tyska frågan.

Dalsjtf, Magnus, pedagog, f. 183)r lektor i Kristianstad, har författat < n Öfversigt af den svenska skollagstiftm i-gens historia i vårt århundrade (187 L) samt för öfrigt utgifvit Dem osthem s’ In Philippum orationes (1868, till sk >-lomas bruk), en bearbetning af 11. Müllers Mytologi och religion, eller < m den grekiska mytologiens ursprung c ‘h betydelse (s. å.), de första böckerna af Homeros’ litad och Odysee (1877, med anm.) m. m.

Damm, Johan (äfVen Johannes van Damme), vitterhets-idkare, publicist, f. 1825, var 1863—65 redaktör för tidningen Fäderneslandet och blef sedan emigrant-agent i Kjöbenhavn. Han har utgifvit berättelser, vitterhetsförsök m. m.

D ann fel t» Se Julin-Dannfelt.

Dannström, Isidor, kompositör och s&nglärare, f. 1812, har utgifvit en Sångtnethod . . . (1849) samt, under titeln Från Sverige till Amerika

(1855), en samling “råd och upplysningar för landsmän, som ämna utflytta till den nya verlden.“

Darelli. l. Johan Anders af B., läkare, f. 1718, d. 1780 som assessor i collegium medicum och f. d. öfverläkare vid serafimer-lasarettet, utgaf Sockenapothek och några hus-curer (1760, 2:dra uppl. 1771) samt Frågor och armärkningar vid de ut-komne sanningar rörande medicinalverket (1761).

2. Isak af 2)., den förres son, åste tiker samt dramatisk och ekonomisk författare, f. 1756, d. 1834 som landtbrukare, författade några smärre skrifter i landthushållning (intagna i vet.-akad:s handl.) samt utgaf dessutom en samling Thealerstycken (1822 —28). Denna samling innehåller skådespelen Nils Sture eller Sturar-fias död, Carl JJlfsson, Alzire (öfver-satt efter Voltaire) och Auda samt en ästetisk afhandling, Tankar om tragedien, hvilken röjer en grundlig bekantskap med den franska tragedien. D. var äfven författare till det dramatiska divertissementet Skolmästaren, komedien Den behagsjuka och dramen Adelaide, hvilka samtliga blifvit uppförda på svensk scen. Nämnas må dessutom en liten skrift, kallad Några osammanhängande dock

korta historiska minnen (1834). Led. af vet. akad. 1812.

Dtugr, Herman Theodor, matematiker, f. 1828, sedan 1867 professor i matematik i Upsala, har författat åtskilliga rent vetenskapliga uppsatser i matematiska tidskrifter. Ett större arbete af honom är: Differential och integral-kalkylens användning vid undersökning af Unier i rymden och bugtiga ytor (I. 1877).

Davldsharpan 1 norden, Esaias Tegnérs bekanta uttryck om den store salmisten J. O. Wallin.

Davidson, David, national-eko-nom, f. 1854, docent i Upsala, har utgifvit: Bidrag tiU läran om de ekonomiska lagarna för kapital-bildningen (1878), Bidrag till jordränte-teoriens historia (1880,i Ups. univ. årsskr.) m. m.

De Geer [jär]. 1. Karl (Charles)

D., friherre, entomolog, f. 1720, d. 1778 som hofmarskalk, vann europeiskt rykte genom sitt på franska författade arbete Métnoires pour servir a Vhistoire des insectes (7 del., 1752— 78). Hans stora naturalie-kabinett blef efter hans död öfverlämnadt till vetenskaps-akademien, hvaraf han var ledamot sedan 1739.

2. Louis Gerhard D., friherre, vitter författare, f. 1818, blef 1836 student i Upsala, tog 1840 hofrätts-examen, blef 1845 kopist i justi tie-statsexpeditionen, 1849 assessor i skånska hofrätten, 1855 president i göta hofrätt, 1858 justitie-statsmini-ster, 1870 president i svea hofrätt, 1874 ordförande i nya lagberedningen, 1875 justitie-statsminister för andra gången och 1876 stats-minister, från hvilken befattning han 1880, liksom från presidentskapet i hofrätten, erhöll afsked med en af riksdagen särskildt beviljad pension. 1881 utnämdes han till kansler för rikets bägge universitet. Hed. led. af vitt. akad. 1859. Led. af vet.akad. 1862. En af de aderton i svenska akademien s. å. D. har utgifvit novellerna Hjeitklappningen på Dal-vik (1841) och Carl XII:s page (1847), en samling spirituella uppsatser under titeln S. H. T. (1843), en afhand-ling Om den juridiska stilen (1853), Några ord till försvar för det hvilande representationsförslaget (1865) samt Minnesteckningar öfver A. M. Strinn-holm (1863), Hans Järta (1874) och A. J. v. Höpkcn (1882) m. m. I vår nyare politiska historia intager denne •man ett af de mest framstående rummen.

De la Gardie [dölaga’rdi]. i. Ebba Maria D. (f. 1657, d. 1697) och 2. Johanna Eleonora D. (f. 1661, d. 1708 som grefvinna Stenbock), systrar, skaldinnor, voro bägge författarinnor till andliga betraktelser, till-fållighetsqväden m. m. Deras poetiska arbeten utgäfvos 1867 af Han-selli.

3. Jakob Gustaf I)., grefve, samlare, vitter författare, f. 1768, d. 1842 som f. d. envoyé och general i kavalleriet, samlade på sitt gods Löberöd ett bibliotek på mer än

12,000 band och en stor mängd för vår historia mycket vigtiga urkunder, som under titeln Delagardiska archivet på hans egen bekostnad delvis utgåfvos af P. Wieselgren 1831 —44. Han uppträdde äfven som vitterlekare, bl. a. med dramen Fale Bure (1795).

Deléen, Karl Erik, lexikograf, öfversättare, f. 1767, blef 1782 student i Upsala och 1788 e. o. notarie i svea hofrätt, men öppnade 1796 en bokhandel i Stockholm och’ inköpte 1799 ett tryckeri samt blef derefter snart värt lands förnämste boktryckare. Mot slutet af sin lef-nad råkade han i ekonomiskt obestånd, men erhöll en pension af allmänna medel. Död 1850. D. utarbetade flere goda lexikaliska verk:

Engelskt och svenskt lexikon (1806), Franskt och svenskt lexikon (1814), Svenskt och engelskt handlexikon (1829), Ordbok i fabelläran eller allmän mytho-logi (1831—36) samt Tysk och svensk m'dbok (1836), hvarjämte han utgaf en förbättrad upplaga af Nordforss’ Nytt svenskt och franskt handlexikon (1827). Dessutom öfversatte han Svedenborgs skrifter (han var själf en ifrig svedenborgian), åtskilliga romaner, Linnés lappska resa m. m. samt efterlämnade i manuskript ett supplement till sitt franska lexikon.

Delidén, Karl Olof rättslärd, f. 1800, d. 1854 som juris doktor och professor i Upsala, författade åtskilliga smärre juridiska arbeten: Föt'-sök tiU granskning af lagkomiténs förslag titt handelsbalk (1826), Om svenska näringarnas tillstånd och brister (1835), Rättegång ssättet i Sverige (1842) m. m. Dessutom skref han ett Minne af N. F. Biberg (1827) och utgaf denne sin morbroders samlade skrifter (1828—30).

Demöphilus, pseudonym för K. M. Ekbohrn.

Den objudne gästen, ett af

J. K. Askelöf 1829 (anonymt) utgif-vet veckoblad. Se Askelöf.

Den okända* Under denna pseudonym har Eva Agata Stanislas Bar-nekow (född Vrede), f. 1815, änka efter en f.

d. ryttmästare Barne-kow, utgifvit några smärre vitterhetsarbeten.

Den svenska Mercurius, Sver-ges första kritiska tidskrift af någon större betydenhet, utgafs af K. K. Gjörvell 1755—61 och 1763—65.

Dickson, Charles, medicine doktor, f. 1814, har utgifvit en skildring af Arbetsklassens i Danmark, Norge och Sverige närvarande ställning (1867) m. m.

Dieterich, Udo Valdemar, filo-i £ 1803 som preussisk under- såte, d. 1865 som tit. professor och rektor vid tyska skolan i Stockholm, utgaf Amfiihrliche schwedische grammatik (1839, 2:dra uppl. 1848), Runen-spraeh-schatz oder tcörterbuch iiber dis Öltesten sprachdenkmale Skandinaviens (1844), Svensk språklära (1850) m. m. Jämväl mä nämnas att D., som grund* ligt studerat det svenska språket, i tysk Öfversättning utgaf ett par af Oskar 1:8 arbeten äfvensom en samling svenska lyriska dikter under titeln Maiblumen des jungen Skandinaviens (1843).

Dietrichson, Lorens Henrik Se-gelke, konsthistoriker, vitter författare, f. 1834 i Norge, sedan 1875 e. o. professor i Kristiania, var 1859—75 svensk undersåte (först docent i Up-sala, sedan amanuens vid nationalmuseum och slutligen lärare vid de fria konsternas akademi m. m.) samt gjorde sig derunder ett namn som författare äfven på svenska språket. Hans mera betydande arbeten äro: Olaf Liljekrans (1857, en poetisk berättelse), Samfundsviser og sange (18b9, under pseud. Jörgen Lat mer), Läre-digtet i Nordens poetiske litei‘atur(1860), Indledning i studiet af Danmarks Ute-ratur (s. å.), Den bildcnde kumt i dens historiske forhold til religionsfotmierne

(1862), Indledning i studiet af Sveriges literatur (s. å.), Johan Ludvig Jtmieherg (1864), Omrids af den norske poesies historie (1866—69), Det skönas verld (I. Populär estetik, 1867—70, 2:dra uppl. 1873; II. De bildande konsternas historia, 1872—79), skådespelet En arbetare (1872), reseskildringarna Från min vandringstid (1873—75), skådespelet Karl Folkunge (1874), Den norske träskjärerkunst (1878), Adolph Tidemand (1878—79), dikten Kivle-slåtten (1879), Michelagniolo (1880) och skildringarna Fra kunstens verden (1884). 1875—76 redigerade D. Tidskrift för bildande konst och konstindustri. Iled. led. af konstakad. 1882.

Dijkman, Feter, fornförskare i Hudbecks anda, f. på 1650-talet, var någon tid landssekreterare i Upsala, utnämdes 1697 till assessor i göta hofrätt, men blef kort derefter hä-radshöfning under svea hofrätt och dog 1718. Ehuru han vid sina forskningar leddes af rudbeckska förutsättningar, liksom hela samtiden, ega hans arbeten likväl ganska högt värde på grund af hans noggrant gjorda iakttagelser. Af trycket utgaf han: Observationen' om de f ordna svenskars och göthers pennmgeräknings beskaffen-het (1686), Antiqmtates ecelesiasticce eller gamla svenska kyrckiohandlingar (1703) och Om Sveriges 12 Carlakonun-gar (1708), hvarjämte en samling HistoHska anmärkningar öfver och af en dehl runstenar i Sverige utgifvits efter hans död (1823). I handskrift finnas af honom följande arbeten: Observationes de voce Upsala, Anmärkningar öfver svea konungar af gustavianska familjen, andra delen af Observationer öfver svenskars penninge-räkning, Anledning till svenska skakets tungomål och art samt Städers, häraders, socknars och största delen byanamnens ursprung i provinsen Up-land. Som man finner, sysselsatte sig D. med åtskilligt, som först i senare tider gjorts till föremål för grundlig undersökning: landsmålen, ortnamnens ursprung m. m.

Dillner. 1. Johan D., teologisk författare, vitterhets-idkare, musikskriftställare, f. 1785, d. 1862 som prost och kyrkoherde i Upsala stift, utgaf en öfversättning af Öhlenschlä-gers skådespel Axel och Valborg (1811), Sanningsord vid grafven (1840), en Fragmentarisk granskning af kyrko-psalmbokcn o. s. v. (1852), TillfälUg-hetsstycken från landsbygden (1858, nottryck och text) samt åtskilliga sångläror och arbeten i kyrkosång — det slags skriftställen, som företrädesvis beredt honom ett rum iefterverldens hågkomst. Han är for öfrigt känd som uppfinnaren af det s. k. psalmodikon och som medlem af götiska förbundet, hvars sammanträden han lifvade genom sin förträffliga sångröst. 1880 utkom en samling af hans Konfirmations- och skriftetal, och 1882 en samling Predikningar.

2. Jöran (Göran) D., matematiker, f. 1832, sedan 1877 e. o. professor i matematik i Upsala, har utgifvit en Bearbetning af Tödhunters algebra (1865) och Buklids femte och sjette bok (1879) samt författat åtskilliga rent vetenskapliga tidskrifts-uppsatser. Tillsammans med F. V. Hultman och R. Thalén redigerade han 1868—71 och

1874 Tidskrift för matematik och fysik. Led. af vet. akad. 1873.

Dimborg (förut Dimbodius), Sven, matematiker, latinsk skald, f. omkr. 1660, d. 1731 som f. d. lagman i Ångermanland och Vesterbotten samt f. d. professor vid universiteten i Åbo och Dorpt, utgaf några på latin författade afhandlingar, de flesta i matematik, äfvensom åtskilliga latinska qväden.

Diplomatarinm. Se Hildebrand, Kröning ssvärd, Liden, Liljegren och Silfver stolpe.

Dippel, Johan Konrad, religiös 8värmare, f. 1673 i granskapet af Darmstadt, d. 1734 i Berleburg, till-bragte största delen af sin lefnad med att irra omkring i flere land, sysselsättande sig med att bota sjuka, göra guld, idka skriftställen och drifva religiös propaganda. 1 den svenska literaturen har han så till vida en plats, som han — 1726 hit inkallad af konung Fredrik, som ville begagna hans läkarevård — liär utgaf tvänne skrifter, Papismm pi'ote-stantium vapulans och Ponenda et re-movenda, med hvilka han åstadkom en häftig literär och kyrklig strid.

Hans afsigt var, som han själf uttryckte sig, att “öfverändakasta hela den lutherska kyrkan“, men sedan A. Rydelius och andra svenska teologer uppträdt till statskyrkans försvar, blef D. 1728 på grund af ett riksdagsbeslut tvungen att lämna riket. Som författare begagnade han här pseudonymen CJtristianus Democritus.

Djurberg. 1. Daniel D., lärd, f. 1659, d. 1736 som teologie professor och domprost i Upsala, var en grundlärd man och utgaf åtskilliga afhandlingar, företrädesvis i teologiska ämnen (se Lidéns katalog).

I handskrift' efterlämnade han bl. a. ett arbete, kalladt Helsingia illus fr at a (förvaras på Skokloster).

2. Daniel D., geograf, f. 1744, d. 1834 som f. d. skolrektor i Stockholm, utgaf åtskilliga för sin tid utmärkta geografiska arbeten: Geogi'afi för begynnare (1783, 6:teuppl. 1815), Geografisk handbok (1784, 3:dje uppl. 1805), Utförlig geografi (1785—1802), Geografi för ungdotn (1789, 3:dje uppl. 1800), Allmänt geografiskt lexicon (1811—13), Geografiskt lexicon öfver Skandinavien (1818) ni. fl.

Djurklon, Ntls Gabriel, friherre, fornforskare, vitterhets-idkare, f. 1829, kammarherre, filos, hedersdoktor, har utgifvit: Några ord otn svenska landskapsmålen (1856), Ur Nerikes folkspråk och folklif (1860), Gm svensk fomforskning (1872), Gm vapentaget (s. å.), Unnmsboames seder och Uf (1874), Svenska frälsets historia under medeltiden (1878, i Hist, bibi.), Sagor och äfventyr, berättade på svenska landsmål (1883) m. m. Han eger äfven förtjensten att hafva git-vit upphofvet till Nerikes fornminnesförening (1856), den äldsta svenska förening af detta slag. Arb. led. af vitt. akad. 1882.

Djurström (förut Strandberg), Erik Vilhelm, dramatisk författare, f. 1787, d. 1841 8om chef for en resande teatertrupp, öfversatte och bearbetade for scenen dramatiska arbeten af Calderon, Grill parzer, An--dersen m. fl.

Djurvännen, en från böljan af 1878, af svenska djurskyddsföreningen utgifven illustrerad månadskrift, redigerad af G. V. Sjöstedt.

D’OhS80n- 1. Ignatius Mouradgea

D., historiker, f. 1740, d. 1807 som f. d. svensk minister i Konstantino-pel, utgaf ett på djupa forskningar grundadt praktverk: TaUeau géncral de Vempire ottoman (2 d. 1787—90), som fullbordades af hans son (med 3:dje delen, 1820).

2. Konstantin Mouradgea D., den förres son, lärd, f. 1779, d. 1851 som svensk minister i Berlin, fortsatte sin faders ofvannämda historiska verk samt författade dessutom historiska och naturvetenskapliga arbeten af värde: Histoire des mongols (1821), Gravitation universelle, la pres-sioti de Vair et les theoremes d? hy dr o-dynatmque (utg. 1852, efter hans död) samt några uppsatser i vetenskapsakademiens handlingar. Led. af vet. akad, 1817. Hed. led. af vitt. akad. 1825.

Doktor Dulcamara, pseudonym för G. Sommelius.

Dolk (Friherre Dolk), pseudonym för Fr. Cederborgh.

Domald, konung af ynglinga-atten, har gjorts till föremål för poetisk behandling af A. F. Ristell, i tragedien

“Domald“ (1777), och G. von Paijkull, i en tragedi med samma namn (1783).

Donner, Otto, finsk historiker och språkforskare, f. 1835, sedan 1875

e. o. professor vid högskolan i Helsingfors, har utgifvit: Indemas föreställningar om verldsskapelsen jemförda med finnarnas (1863), Der mythus von Sampo (1871), Om jemförande språkforskning (s. å.), Öfversigt af den

finsk-ugriska språkforskningens historia (1872), Vergleichendes wörterbuch der finnisch-ugrisehen sprachen (1874) m. m.

Drake, Erik, musik-skriftställare,

f. 1788, d. 1870 som professor vid musikaliska akademien, utgaf Allmänna grunder i musik- och claverspel-ning (1830), Elementarcours i harmo• nieläran (2 d. 1839—40; l:sta d. 4:de uppl. 1857, 2:dra d. 3:dje uppl. 8. å.), Läran om kontrapunkter (I. 1845) och Frågor i harmoniläran (1846, 2:dra uppl. 1849). Dessutom redigerade han melodierna till A. I. Arvidssons svenska fornsånger (tills, med kapellmästaren Eggert) och musiken till Bellmans valda skrifter. Han försökte sig äfven som kompositör.

Dreutzer, O. M., nautisk författare, publicist, död (obekant när) som lotskapten, utgaf en Handbokför handlande och sjöfarande (1844—48) samt några häften af en tidskrift, kallad Mercurius (1840—41), m. m.

D ryan der, Jonas Carlsson, botaniker, f. 1748, blef 1765 student i Upsala och 1776 filos, kandidat i Lund, begaf sig 1777 till London samt blef der 1782 bibliotekarie vid British museum. Död 1810. Som botaniker anses D. som en “stjärna af första storleken“, och hans inflytande på den botaniska vetenskapens utveckling var ej mindre derför att han ofta lät andra publicera de af honom gjorda undersökningarna. Hans förnämsta arbeten äro Catalogus bib-liotheccc historico-naturalis Josephi Banks (1796—1800) och Hortus kewensis (1810—13). 1788 deltog D. i stif-

tandet af Linnean society. Led. vet. akad. 1784.

Dryslslius, Erland, lärd, predikant, f. 1641, d. 1708 som kyrkoherde i Jönköping, utgaf följande om stor lärdom vittnande arbeten: Lineamenta glorice suecicce (1673), Mört ar ch-spegel (1691), Duna turcica eller104

det mahometiska regementet ('1694), Kyrkohistoria öfver gamla och nya testamentet (1704—08) samt en massa hvar for sig tryckta predikningar.

Drysén* 1. Fetet' Samuel D., bibel-öfversättare, i. 1760, d. 1818 som teologie doktor och pastor pri-marius i Stockholm, utgaf Försök till en fri öfversättning af Fat di hr ef till de i Rom varande christna (1799), hvilket arbete på Gustaf IV Adolfs befallning seqvestrerades.

1. Johan August 1)., läroboks-för-fattare, f. 1826, d. 1881 som rektor i Strängnäs, utgaf Franska tal- och skrif-öfningar (1860, 2:dra uppl. (1866), Franska skriföfningar, andra kursen (1865, 2:dra uppl. 1870), Fransk läsebok, jemte ordbok (1870), Engelsk läsebok för den föt'sta lärotiden (1873) m. m. Han utgaf äfven anteckningar om Lektoret' vid Strengnäs gymnasium (1871).

Dubb* 1. Fer D., läkare, f. 1750, d. 1834 som förste fältmedikus, utgaf några smärre skrifter i medicinska ämnen samt äfven i fysik och landthushållning m. m. Led. af vet. akad. 1795. D. är för öfrigt mera känd som ordnare af karantäns-inrättningen på Känsö och som en framstående kommunalman i Göteborg, der han var praktiserande läkare.

2. Fal Johan Kristoffer J0., läroboksförfattare, f. 1822, d. 1879 som lektor vid Lunds högre elementarläroverk, utgaf följande förtjenstfullt utarbetade läroböcker: Handbok i franska språket och liter aturen (1853, 3:dje uppl. 1873), Fransk språklära (1858, 4:de uppl. 1879) och Handbok i tyska språket och literaturen (1861). Handböckerna innehålla med synnerligen god urskilning gjorda utdrag af tyska och franska författares arbeten, i kronologisk ordning, jämte förträffliga små biografier och filologiska noter.

Dufva, Elias Valfridy vitterhets-

idkare, f. 1840, d. 1866 som student i Upsala, utgaf en poetisk berättelse, Sten Bjelke och sköldmön (1863), ett litet häfte Sulitelmasånget*, icke pris-belönta af svenska akademien (1865)y och en öfversättning af Björnsons skådespel Maria Stuart i Skotland (s. å.)-

Dulcamara, Doktor D., pseudonym för G. Sommelius.

Dunckel, Maria Dorotea (född Alten), vitter författarinna, f. 1799, d. 1879 som änka efter hofpredikan-ten och kyrkoherden i Göteborg D. V. Dunckel, utgaf en poetisk skildring af Johan Huss, sanningens martyr (1822), diktsamlingen Förstlingar (1824), åtskilliga Dramatiska och lyriska försök (lista b. 1828,2:drab. l:sta h. 1832; innehållande sorgespelet Aga-thoklcs, dramen De utvandrade, skådespelet Kärlekens hjeltemod m. m.), romanerna Marie (1830), Vilhelms bref-vexling med sina vänner (1835), Fen-sionsvännenta (1842), Två systrar i Östergötland (1844), Gammalt och nytt ur min portfölj (1865) m. m., de flesta under signaturen D. D. I öfversättning utgaf hon dessutom en samling Valda skaldestycken af Fr. von Schil-ler (1822) och Lessings skådespel Nathan den vise (1841). — Hennes man (f. 1793, d. 1851), tysk till börden, utgaf på tyska en kortfattad historia om den tyska församlingen i Göteborg samt öfversättningar af den svenska kyrkohandboken (1825), af B. von Beskows dikt Sveriges anor (1838) m. m.

Dunérj NiU Kristoffer, astronom, f. 1839, sedan 1864 adjunkt i astronomi vid Lunds högskola, har författat Anteckningar till Spetsbergens geograf (1865, tills, med A. E. Nordenskiöld), Svenska expeditionen till Spetsbergen 1864 (1867, tills, med densamme) m. m. Led. af vet. akad. 1881.

Durséus, Samuel, fysiker, f. 1718, d. 1789 som f. d. professor i Up- sala, utgaf ett Utkast till föreläsningar öfver naturkunnigheten (1759), hvilket arbete länge begagnades som lärobok vid Upsala högskola, samt dessutom åtskilliga akademiska af-handlingar. Led. af vet. akad. 1752.

Dybeck, Rikard, fomforskare, f. 1811, d. 1877 som vice häradshöf-ding, egnade nästan hela sitt lif ät arkeologiska forskningar och utgaf följande for forskningen vigtiga arbeten: tidskriften Runa (1842—50 och 1865—76), Svenska vallvisor och hornlåtar (1846), Svenska minnesmärken (1851), Svenska fomsaker (1853 — 55), Svenska folkmelodien' (1853— 56), Svenska runurkunder (1855—59), Sverikes rimurkunder (1860—76) och Mälarens öar (1861).

Ditben. 1. Joakim von D.} friherre, öfversattare, f. 1671, d. 1730 som riksråd och rikskausliräd, utgaf Boileau Lesprcaux^s skaldeskrifter, på svenska öfversatte (1721—22) och Uthivaldc andelige sånger, af tyska språket, på svenska tolckade (1725, anon.).

2. Magnus Vilhelm von B., friherre, naturforskare, f. 1814, d. 1845 som adjunkt i zoologi vid Lunds högskola, utgaf åtskilliga botaniska och zoologiska arbeten af värde: Conspcctus vegetationis Scaniee (1837), Handbok i växtrikets naturliga familjer (1841, 2:dra uppl. 1870, omarb. af F. V. K. Areschoug), Le fabHca corporis insectorum (1842), Ichtyologiska bidrag (1844), Öf versigt af Skandinaviens echinodermer (s. å., de bägge sista tills, med norrmannen Koren) m. fl.

3. Gustaf Vilhelm Johan von Z>., den förres kusin, friherre, anatom, etnograf, f. 1822, blef 1837 student i Lund, 1844 filos, doktor, 1855 medicine doktor i Upsala, 1858 professor i patologisk anatomi vid Karolinska institutet samt 1861 professor i anatomi och fysiologi (sedan

1874 endast i anatomi). 1846—55 var han bibliotekarie och sekreterare vid nämda institut. 1860 kallades han till ledamot af vetenskaps-aka-demien. D. har utgifvit flere smärre medicinska arbeten, bland hvilka märkas: Öfver sigt af de bidrag mikroskopet lemnat till den medicinska diagnostiken (1855), Homöopathicns hufvud-läror (s. å.), Anteckningar tillföreläsningar i patologisk atiatomi (1857), Kurs i anatomi, fysiologi, helsolära och fysisk uppfostran (1864) samt Medevi helsobrunn och bad (1867, han var 1862—66 intendent vid Medevi hälsobrunn). Som etnograf har han utgifvit ett rikt illustreradt och underhållande verk, Lappland och lapparna (1872) äfvensom en afhandling om Forskningarna i Central-Afrika (1878, i samlingsverket “Ur vår tids forsk-ning‘0.

Döbeln. 1. Johan Jakob von L. (förut Lcebelius), historiker, f. 1674, d. 1743 som medicine professor vid Lunds högskola, utgaf Historia aca-demi(C lundensis (1740—42) m. m.

2. Ernst Georg von D., memoarförfattare, f. 1818, d. 1876 som kammarherre, utgaf Några anteckningar om och af general von Löbeln (3 del. 1856; 4:de delen utgafs 1878 af O. A. Stridsberg).

Eberhardt, Johan Hartman, historiker, f. 1727, blef 1741 student i Upsala, 1755 filos, magister, 1769 lektor i Härnösand, 1773 ständig sekreterare i den s. å. inrättade bibelkommissionen och 1793 teologie doktor. Förr än han erhöll lektoratet, tjenstgjorde han bl. a. som protokolls-förande i prästeståndet under de stormiga riksdagarna, och hans deraf föranledda historiska undersökningar gåfvo honom anledning att utarbeta några mycket iortjenst-fulla skrifter: En adelsmans bref om prästerskapets rätt till tionde af säterierna (1767), Försök till en pragma-Ksk historia om frälseståndet % Sverige (1769; ånyo uppl. 1795 och 1822, med forts, af dåv. utg., under titeln “Försök till en historia om Sveriges adel“) äfvensom Utkast till en svensk mynt- och fnanshistotia (1771). Derjämte utgaf han ett storre verk i 4 delar: Utkast till allmänna historiefi (1766—81) m. m. Död 1796.

Eberstein. 1. Karl Johan E.y teolog, f. 1758, d. 1838 som biskop i Visby stift samt f. d. teologie professor och domprost i Lund, utgaf följande skrifter: Compendium theolo-gice moralis, eller sammandrag af den bistliga sedoläran (1781, 2:dra.uppl. 1795), Försök till en lärobok i theo-logia dogmatica (1826), Kort inledning att rätt för stå och mvända bibeln (s. å.), Försök till förklaring af mindre tydliga ställen i nya testamentet (1837) samt några predikningar och akademiska afhandlingar.

2. Karl Kristian E.f den förres son, vitterhets-idkare, biografisk samlare, f. 1794, d. 1858 som tit. professor och kyrkoherde i Lunds stift, utgaf följande vitterhets-arbeten: Mina tidsfördrif ('1826), Mina höstblom-mot' (2 bd, 1853 och 1860), Bispen, utkast till en poetisk kalender (1852, en satir mot biskop Faxe) och Julbocken, utkast till en poetisk kalender för B—a härad (1854, de bägge sista under sign. E—n). För öfrigt utgaf han Visby stifts matrikel (1836, den första matrikel för detta stift) samt några predikningar och akademiska afhandlingar. Han var på sin tid vida känd for sin qvickhet och sina ständiga fäjder med domkapitlet.

Echman, Karl, predikant, f. 1686, d. 1749 som kontraktsprost och kyrkoherde i Söderköping, författade alla högmässo-predikningarna i de med stort bifall mottagna “Meditationes homileticue“, som utkommo 1741—49.

Edelcrantz (förut Ctevberg), Abraham Niklas, friherre, vitterhets-idkare,

fysiker, f. 1754 i Finland, blef 1780 bibliotekarie vid Abo högskola, 1783 andre direktör vid “de kungl. spektaklerna“, 1793 titulärt kansliråd, 1804 förste direktör vid kungl. teatern och hofkapellet (hvilken befattning han innehade till 1810), 1805 öfverintendent och chef för kungl. museet samt 1813 president i kommers-kollegiet. 1786 utsågs han till en af de aderton i svenska akademien. Död 1821. Som fysiker vann E. ett stort namn, och hans afhandling om Telegrapher och försök till en ny inrättning der af (1796) öfversattes på flere språk. Som vitterhets-idkare gjorde han sig bemärkt genom en Ode till svenska folket (1786), operan Alcides inträde * verlden (1793), folksången Bevare Gud vår kung (1805, öfvers. från engelskan) m. m. Led. af vet. akad. 1797. Hed. led. af vitt. akad. 1808.

Edelfelt, Johanna Katarina (född Benzelstjciwa), novellist, f. 1794, d. 1841, gift med en handlande, utgaf anonymt berättelserna Bosenf esten (1839) och Brudparen i Mörmms kyrka (1841).

Edelsvärd. 1. Fredrik Vilhelm

E., agronom, publicist, f. 1798, d. 1858 som sekreterare i Viborgs läns hushållningssällskap och f. d. major i svensk tjenst, utgaf de första årgångarna af Tidskrift för landtmanna-och kommunal-ekonomien (1842—44, forts, af Arrhenius) och var sedan en flitig medarbetare i den finska tidningen “Viborg“.

2. Adolf Vilhelm E., den förres son, f. 1824, arkitekt vid statens järnvägsbyggnader, har utgifvit Landtbygg-nadskonstens utveckling i Sverige under de senaste årtiondena (1869) och var 1859—68 medredaktör af Tidsbift för byggnadskonst och ingevnörsvetenskap,

EdénillS, Jordanus Nicolai, teolog, f. 1624, d. 1666 som teologie doktor och professor i Upsala, var en af sin tids

lärdaste teologer. 1653 försvarade han, såsom respondens, Ter-seri bekanta ‘‘Dissertatio mosaico-philologica“, hvari hebreiskan påstods vara det äldsta språk på jorden. Han författade: Memmiale bibli-cum (1664), Opuscula theologica (s. å.), Epitome historice ecclesiasticce novi te-stamenti (1681, utg. af J. Gezelius) och några akademiska disputationer.

Edfeldt, Hans, filosof, f. 1836, sedan 1868 docent i praktisk filosofi vid Upsala högskola, har från den boström ska filosofiens ståndpunkt ut-gifvit följande skrifter: Om den praktiska filosofiens föremål, religionen, sedligheten och rätten (1870), Granskning af kandidaten Valdemar Dons framställning af den boströmska filosofien. (af —e—, 1875), Om begreppet sedlighet (1877), Kants lära om det moraliskt onda (1878), Om den boströmska filosofiens förhallande till den kan-tiska (1882) och Om Boströms idélära (1884), de flesta offentliggjorda i Ups. univ. årsskr. 1883—84 utgaf han K. J. Boströms samlade skrifter.

Edgrren. 1. August Hjalmar £., filolog, vitterhets-idkare, f. 1840, docent i sanskrit i Dund, har öfversatt de indiska dikterna Målavikå (1877, af Kalidasa) och Kalasagan (1880), en samling Ur Amerikas skönliteraiur (1878—79) m. m. samt dessutom utgif-vit en skrift om Förenta staternas folkskolor och högre lärosäten (1879), Nybörjarens lärobok i engelska sjnåket (1883) Sanskritspråkets formlära (s. å.), Bikter (1884, orig. o. öfvers.), vetenskapliga uppsatser m. m.

2. Anne-Charlotte E. (född Leffler), den förres sysslings hustru, novellist, dramaturg, f. 1849, sedan 1872 gift med sekreteraren i öfverståthållare-ämbetet G. Edgren, debuterade som författarinna med novellsamlingen Händelsevis (1869, pseud. Carlot), utan att ådraga sig någon större uppmärksamhet. Sedan skref hon ano-

nymt några stycken för teatern : Skadespelet'skan (uppf. 1873, tr. 1883), Under toffeln (uppf. 1876, sign. Alrun Leifson, tr. 1883), Pastorsadjunkten (uppf. s. ä.) och Elf van (uppf. 1880, tr. 1833), bland hvilka det sistnämda rönte mycket stor framgång. Genom sin första novellsamling, Ur lifvet (1882, 3:dje uppl. 1883), intog fru E. med ens en plats bland nordens ypperste skriftställare. Denna novellsamling efterföljdes 1883 af tvänne andra, med samma titel, äfvensom af skådespelet Sanna kvinnor (s. å.), som är ett särdeles djuptänkt arbete. En af hennes noveller har med 6tor framgång dramatiserats under titeln En räddande ängel (1883). När detta tryc-kes, har fru E. till kungl. teatern inlämnat ett nytt större skådespel.

Edholm* 1. Erik af E., läkare, f. 1777, d. 1856 som förste arkiater, författade åtskilliga uppsatser för svenska läkare-sällskapets handlingar. Led. af vet. akad. 1819.

2. Erik Vilhelm af E., den förres son, vitterhets-idkare, f. 1817, hof-marskalk, öfverste, var 1866—81 direktör för de kungliga teatrarna och öfversatte derunder åtskilliga bland de franska sedekomedier, som under hans chefskap med förkärlek uppfördes. Led. af mus. akad. 1866.

3. Edvard Mårten E., den förres broder,’ läkare, f. 1831, sedan 1874 öfverfältläkare, har utgifvit en mängd skrifter, företrädesvis i militär-medi-cin: Bese-anteckningar af en militärläkare (1864—65), Bantings kur mot korpidens (1867, 3:dje uppl. 1880), Helso- och förbandslära för underbefälsskolor (1875, 2:dra uppl. 1876), Handbok i militär helsotård och sjukvård för arméns befäl (1878), Om svenska härens helsotård (1880) m. fl. Dessutom har han redigerat åtskilliga årgångar af Hygiea (1863—71) och Tidskrift i militär helsotård (från 1876). Led. af vet. akad. 1872.Edling, Karl (Carl) Leonard, biografisk samlare, f. 1829. t. f. medicinalråd, har bl. a. utgifvit Sveriges lakar ehistor ia, ny följd {1812 — 76, tills, med A. H. Wistrand och A. J. Bru-zelius ; härmed fullständigas uppgiften på BruzeUus).

Edlund. 1. Erik K.f fysiker, f. 1819, blef 1840 student i Upsala, 1845 filos, doktor, 1846 docent i mekanik och 1850 fysiker vid veten-skaps-akademien, hvilken befattning 1852 förklarades för professur. 1854 —75 var han tillika fysiker vid elektriska telegraf-verket, och till 1873 ledde han undersökningarna ! vid de 1858 på hans eget förslag upprättade meteorologiska observa-: tionsstationerna i Sverge. Led. af vet. akad. 1851. Led af landtbr. akad. 1858. Hed. led. af landtbr. akad. 1878. E. har företrädesvis sysselsatt sig med undersökningar om värmet och elektriciteten, och på elektricitetens område .har han till och med uppträd t med en teori, som gjort epok, nämligen den elektriska eter-teorien. Hans förnämsta arbeten äro följande: Om de induk-tionsströmmar, som

uppkomma vid öppnandet och slutandet af en galvanisk kedja (1848, i vet. akad:s handl.), Om de vid fasta kroppars volymförändring uppkommande värmefenomen er (1861, i öfvers. af vet. akad:s för-handl.), Undersökning om galvaniska induktionsströmmars vämneutveckling (1864, ib.), Qvantitativ bestämning af värmefenomener, som uppkomma vid metallers volymförändring (1865, ib.), Théories des phénomènes électriques ("1875, i vet. akad. handl.), och Bidrag till kännedomen om Sveriges klimat (s. å. ib.). Bland de af veten-skaps-akademien utgifna Meteorologiska iakttagelser hafva de fjorton första banden redigerats af honom.

2. Erik Oskar E., finsk historiker, f. 1824, har utgifvit: Helsingfors, hi-

storiska, topografiska och statistiska notiser (1866), M. A. Castréns lefnad och resoi' (1868) m. m.

Edman, Alfred, finsk ästetiker, f. 1833, d. 1859 som filos, doktor, ut-gaf ett par afhandlingar rörande Hegels lära om konstfonnema (1856) och Om det tragiska (1859) äfvensom en skildring af Bet finska universitetet, bidrag tiU dess historia under de sist-förflutna femtio årm (1858).

Edvard, pseud. för E. Bäckström.

Edvin, pseud. för J. Sundvallson.

Een, Ture Gustafy reseskildrare, d. 1883 som sjökapten och f. d. löjtnant vid Stockholms brandkår, utgaf Minnen från en flerårig vistelse i syd-vestra Afrika (1872).

Eggers, Jakob von, friherre, mi-litär-skriftställare, f. 1704, d. 1773 som general-major och en af sin tids förnämste fortifikations-officerare, utgaf en Journal du siege de Berg-op-Zoom en 1747 (1750, flere uppl.), en förbättrad upplaga af Aubert de la Chenayes Dictionnaire militaire (1751), ett Krieges-, Ingenieur-, artillerie-, sec-und ritter-lcxicon (1757) m. m.

Eggertz* 1. Hans Fet er E., bergsvetenskaplig författare, f. 1781, d. 1867 som geschvomer, författade några smärre uppsatser i “Jernkontos rets annaler“ m. m. Led. af vet. akad. 1819.

2. Viktor E.y den förres brorson, bergsvetenskaplig författare, f. 1817, f. d. professor void tekniska högskolan, har utgifvit: Asigter rörandejernkon-torets bergsstat (1865), Om kemisk prof-ning af jertiy jcmmalmer och brämi-\ materialier (1870), 0 Om bergsskolan i i Stockholm (1871), Asigter rörande den I svenska bergsundervisningen (1874) m. m. Led. af landtbr. akad. 1870. Led. af vet. akad. 1874.

EgTdius, pseudonym för J. J. Nordström. Ehrenborg {Ehrenborgh). 1. Rikard Gjedde E., rättslärd, f. 1655, <1. 1700 som professor i svensk och romersk rätt vid Lunds högskola, utgaf en afhandling De processu ju-diciali hodieimo Suecice regni (1693) m. m.

2. Anna Fredrika E. (född Carl-grifst), skriftställarinna inom barn- \ literaturen och på det religiösa om- j rådet, f. 1794, d. 1873 som änka j efter justitie-ombudsmannen K. I. M. Ehrenborg (d. 1823), utgaf Skildringar ur det husliga lifvet (1845—46, pseud. Onämnd), barnkålendern Bikupan (1847—48), Små betraktelser öf-ver sabbats- och högtidsdag ames evangelier, helgedagsläsning för tänkande bam (1848—50), Om lif och ljus, dagliga betraktelser öfver svenska kyrkans gamla och nyapredikotcxter (1862—64), tvän-ne samlingar resebref m. m.

3. Elisabet {Betty) E., den förras dotter. Se Fosse.

Ehrengranat, Klas Adam, bip-polog, f. 1781, d. 1842 som hofstall-mästare och f. d. chef för Flyinge stuteri, utgaf några arbeten, som af fackmän skattas såsom mästerverk: Kasledens byggnad, fel och ftdlkomlig-hetert' (1809), Om hästens rörelser i deras samband med ridkonsten ('ISIS) och Ridskolan eller ridläran (1836), hvarjämte han författade några uppsatser i krigsvetenskaps-akademiens tidskrift. Han var dessutom “grundläggaren af den nyare ridkonsten i Sverge“. Se skrift af K. A. Adler-sparre.

Ehrenheim, Fredrik Vilhelm {von), friherre, naturforskare, f. 1753, d. 1828 som f. d. kansli-president, sysselsatte sig mycket med vetenskapliga forskningar, företrädesvis i fysik och meteorologi. Bland hans skrifter, hvilka samtliga ega högt värde både för det gedigna innehållet och det kärnfulla framställnings-

sättet, utmärkas särskildt hans Samlingar i allmän fysik (1822), som 1823 förskaffade honom svenska

akademiens stora pris. De öfriga äro: Bildningsgåfvan, philosophhne (1817), Fragmenter af metewologiens historia (1822), Om elimatemas rörlighet (1824, i vet. akad:s handl.), Disquisitioncs meteorologicce (1827, i No v. act. reg. soc. scient. ups.) och några tal. Anonymt utgaf han dessutom Tessin och Tessiniana (1819, se Tessin) och svar pk tvänne af G. Adlersparre med anledning af denna dagbok offentliggjorda polemiska skrifter. Led. af vet. akad. 1802.

Ehrenstam. 1. Johan Fredrik E., läroboks-forfattare, f. 1800, d. 1849 som statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet, utgaf Lä7'obok i det praktiska af sjöartilleriet (1839, 2:dra uppl. 1852), Första grunderna af mekaniken (1841, 3:dje uppl. 1851) m. m. — 2. Hedvig Konstantia Fredrika E. Se Numer8.

*Ehrensteen, Edvard, ekonomisk skriftställare, f. 1620, d. 1686 som kungligt råd och kansliråd, författade Responsio ad dua script a danica (1657, nya uppl.), Bevis emot adelns rättighet öfver skattegods (tr. 1769) m. m. Se dessutom Warmboltz 4920.

Ehrenstråle (förut Nclmnan), David, rättslärd, f. 1695, blef 1712 student i Lund, 1717 auskultant i göta hofrätt samt 1720 e. o. och 1721 ord. professor i allmän lagfarenhet vid Lunds högskola. 1749 fick han revisions-sekreterares titel, och 1753 tog han afsked från professuren. Död som landtbrukare 1769. E. hade ett europeiskt rykte som lärare och utgaf flere arbeten af mycket stor betydelse för den svenska rättsvetenskapen : Inledning till then svenska processum civilem (1732, flere uppl.), Then svenska jurisprudentia civilis, efter Sveriges rikes år 1734 antagna lag förbättrad (1746), Föreläsningar öfvergiftennalsbalken (1747), Föreläsningar öfver ätfdabalken (1752), Inledning tUl then svenska jurispmdentiam crimina-lem (1756), Inledning till then svenska proccssum criminalem (1759) m. fl. Se M. Weibull och E. Tegnér, “Lunds universitets historia“.

Ehrenström. 1. Johan Albert

E., memoar-författare, f. 1762, d. 1847 som finskt statsråd, efterlämnade en större samling historiska anteckningar, som utgifvits af S. J. Boé-thius (1882—83). Han är mest bekant såsom deltagare i den armfelt-ska sammansväijningen.

2. Marianne Maximiliana Kristina Lovisa E. (född Bottet), den förres svägerska, literatur-historisk författarinna, f. 1773, d. 1867 som änka efter ge-neral-falttygmästaren N. F. Ehrenström, utgaf Notices sur la littérature et les beaux arts en Suede (1826) och Notice biographique sur monsieur de Leopold (1830), genom hvilka arbeten hon bidrog att fästa utlandets uppmärksamhet på Sverges literära företeelser. 1 handskrift efterlämnade hon en samling Anteckningar öfver samtida (förvarade i svenska akademiens bibliotek). Arv. Ahnfelt har, under rubriken Ur Marianne Ehrenströms hågkomster, meddelat åtskilliga utdrag ur denna “den svenska madame Staels“ memoarer (se “Ur svenska hofvets och aristokratiens lif“, 1880). Led. af konstakad. 1800. — En fru Anna E. (född Gråberg), f. 1788, d. 1857, utgaf ett litet häfte Skaldeförsök (1830).

Ehrensyärd. 1. Karl August E., grefVe, konstfilosof, f. 1745, blef 1754 student i Abo, 1761 löjtnant i arméns flotta, 1770 kapten, 1777 Öf-verste, 1784 öfver-amiral, från hvil-ken befattning han 1790 tog afsked, samt 1792 general-amiral och medlem af riksstyrelsen, hvilka befattningar han nedlade 1794. Led. af konstakad 1783. Led. af vet. akad.

1790. Död 1800. E. innehar ett framstående rum i Sverges både krigs- och literatur- och konst-historia. (Såsom tecknare strödde han omkring sig en mängd förträfflga, originella skisser.) Hans mest betydande literära arbeten äro: Resa till Italien 1780, 1781, 1782 och De fria konsters filosofi (skrifna 1782—83, tr. 1786, Aere uppl.), i hvilka han på ett kortfattadt och kärft, men djupsinnigt sätt framhöll det antika skönhetsidealet såsom det enda fullkomliga och såsom oupphinneligt af de nyare folken. Hans öfriga skrifter utgöras af en Underdånig . .. pro-memoria (till hans maj:t konung Gustaf III, skr. trol. 1783, tr. 1809 i handl. ur v. Engeströms bibi., så 1818 och sist 1866 i förf:s skrifter), ett genialiskt betänkande Om styrelseverket i Karlskrona och om styrelseverket vid amiralitetet här uppifrån (tr. 1840, i Tid-skr. i sjöv.), Fem dagars resa i Skåne för att se och hemta rörelse och förargelse (utg. 1871 af M. Weibull), åtskilliga bref och utkast m. m. Många af hans i de förstnämda skrifterna uttalade tankar hafva sedan af framstående tänkare blifvit framställda som nya. 1866 utgaf Eich-hom en ny

upplaga af hans arbeten, med bifogad utförlig lefnadsteckning. Se äfven skrifter af Atterbom, Beskow, Ljunggren och Nyblseus m. fl.

2. Gustaf Johan E., den förres kusin, friherre, memoar-författare, f. 1746, d. 1783 som svensk minister i Berlin, skref en följd af synnerligen märkliga och värdefulla Dagboksanteckningar, förda vid Gustaf III:s hof (utg. af E. V. Montan 1877—78). En af honom 1777 författad uppsats Om svenska teaJtems uppkomst (E. var 1773—76 direktör vid “svenska teatern“) innehåller vigtiga bidrag till vår teater-historia.

3. Karl Fredrik E., den förres half-broder, friherre, politiker, f. 1767, d. 1815 såsom landsflykting med anledning af sin delaktighet i mordet på Gustaf III, författade under sin vistelse i Danmark åtskilliga politiska och agronomiska skrifter, bl. a. broschyren Strödda anmärkningar öfver Sveriges ställning sommaren 1808, hvar-af hundratals exemplar under vintern 1808—09 sandes i luftballonger öfver till Skåne. Han bar i Danmark namnet Gyllembourg-Ehren-svärd och blef der gift med den berömda danska roman-författarinnan Tomasine Kristine Gyllembourg-Eh-rensvärd. Se ett af den danska skådespelerskan fru J. L. Heiberg utgif-vet arbete, “Peter Andreas Heiberg och Thomasine Gyllembourg“ (1882, flere uppl.).

Ehrnrooth, Lovisa Adelaula (sign. A—%—a), vitter författarinna, f. 1826, har utgifvit Bilder frän familjekretsame i Finland (1868), Grä-sparfven, nytt och gammalt pä vers oeh prosa (1868), berättelsen Dagmar (1870) m. m.

Ehrnström, Johan Fredrik, Järo-boks-forfattare, f. 1810, d. 1879 som kyrkoherde i Upsala stift, utgaf Syntaktiska öfningar i svenska och latinska språken (1840), Svensk språklära (1843, tills, med K. F. Sjöström), Öfningar i satslära för folkskolor (1862, 2:dra uppl. 1864) m. m.

EhrstrOm. 1. Erik Gustaf E., finsk läroboks-författare, f. 1791, d. 1835 som prost och kyrkoherde vid svenska församlingen i Petersburg, utgaf FLysk språklära (1814, tills, med Ottelin; 3:dje uppl. 1836), Grammati-kaliskt praktiska öfningar i ryska sprä-ket (1818, 3:dje uppl. 1856), Rysk läsebok med lexicon (1821, tills, med Ottelin; 2:dra uppl. 1831—34) m. m.

2. Karl Gustaf E., finsk jurist, f. 1822, professor i Helsingfors, ledamot i komitén för finska ärendena i Petersburg, har utgifvit åtskilliga smärre juridiska arbeten samt har

största förtj ensten om redigeringen af det 1875 färdigblifna finska straff-lagsförslaget.

Eichhorn, Kristoffer, literatur-och konst-historiker, bibliognost, f. 1837, blef 1855 student i Upsala, tog 1864 kansli-examen, ingick s. ä. som e. o. amanuens i kungl. biblioteket samt befordrades 1865 till andre amanuens och 1877 till amanuens. Han har utöfvat en särdeles omfattande skriftställar-verksam het. I lite-ratur- och konst-historia har han utgifvit några blad TJpptäckta svenska pseudonymer och homonymer (1859), en Undersökning om skriften “Les anecdotes de Suede“ (1863), Frosa-dikten i Sverige under frihetstiden (1865), Svenska studier (3 h., 1869—81), Svenska byggnadskonsten (tillägg till Lübkes “Arkitekturens hisioria“, 1871), Bell-man och horns senaste biograf {1879, mot Fryxell), Bellman pä Djurgärden (s. å.) m. m. Vidare har han författat åtskilliga Dikter och berättelser (1876) samt texten till Mandelgrens Samlingar tül svenska konst- och odlingshistorien (1866 —68) och M. Josephsons porträttgalleri Svenska konwngar och deras tidehvarf (1866). Dessutom har han ombesöijt utgifvandet af Asteropheri drama “Tisbe“ (1863) samt af Stag-nelii, K. A. Ehrensvärds, Sommelii och Bellmans samlade skrifter, öfver-satt Boccaccios Decameron (1861—62, 3:dje uppl. 1883) och redigerat åtskilliga kalendrar. E. har äfven utöfvat en omfattande verksamhet som publicist: i tidningarna Aftonbladet (der han 1864—69 var teater-kritiker), Stockholms dagblad, Nya dagligt, allehanda m. fl. (sign. —rn).

Éimele, Fredrik, läroboks-förfat-tare, f. 1804, d. 1871 som språklärare, utgaf Tysk språklära (1842), Tysk läsebok (s. å.), Lärobok i tyska språket (1844), Lära om tyska språkets uttal, jemte en kort öfversigt af sprä-kets hufvuddialekter (1845), Ny hand-bok för samtalsöfningar ifranska, tyska och svenska sjrråken (1853) m. m.

Eira, tidskrift för hel so- och sjuk-rård, en i Göteborg utgifven medicinsk tidskrift, som redigerats af A. Montén (1877—81) och E. V. Wret-lind (1882—84).

Eisen, August Gustaf, zoolog, f. 1847, har författat åtskilliga skrifter i vetenskaps-akademiens publikationer.

Eiserman, Jakob Samuel, vitter-hets-idkare, f. 1786, d. 1867 som häradshöfding, utgaf en diktsamling, kallad Några blad ur en dilettants portfölj (1849), m. m.

Elvin, pseudoinym för J. Engström.

Ek, Johan Gustaf, latinsk skald, filolog, f. 1808, blef 1828 student i Lund, 1832 filos, doktor, 1833 docent i romerska literaturen, 1836 adjunkt i samma ämne, 1837 lektor vid Göteborgs gymnasium samt 1842 professor i romersk vältalighet och poesi vid Lunds högskola, hvarjämte han 1849 erhöll ett pastorat som prebende. Död 1862. E. var synnerligen framstående ej allenast som lärare, utan ock som talare och skriftställare på latinska språket, vare sig i bunden eller obunden form. Han öfversatte sju sånger af Fritiofs saga på förträfflig latin och författade -själf utmärkta latinska qväden, hvilka dock ännu ej blifvit samlade. Dessutom öfversatte han arbeten af Horatius, Ovidius och Plautus på svenska samt utgal en samling Folksagor (1851), cn Dansk-svcnsk ordbok (1861), åtskilliga smärre uppsatser i olika ämnen m. m.

Ekbohrn (förut Ekbom), Karl Magnus, vitterhets-idkare, lexikograf, f. 1807, d. 1881 som tullinspektor utanför Stockholm, utvecklade en ganska mångsidig forfattar-verksam-liet. Han utgaf nämligen dels en samling XJngdomsföt'sök i vitterhet (1832),

! Nya dikter (1864) samt åtskilliga be-I rättelser för barn o. d., dels en Nau-\ tisk ordbok (1840) och en vidlyftig samling Förklaringar öfverfrämmande \ ord och namn i svenska språket (1868,

1 3:dje uppl. under tryckning), dels ock en mängd bearbetningar af utländska arbeten, öfversättningar m. m.

! Äfven som politisk författare gjorde han sig känd, bl. a. genom l):r M. Demophili lilla poUtiska katekes (1845, i Göt. hand. tidn., 2:dra uppl. 1846).

Ekbom, Selim, finsk historiker, f. 1807, president i Vasa hofrätt, utgaf 1876 en Berättelse angående | Vasa hofrätts stiftelse, öden och verk-\ samhet. 1877 promoverades han till !juris hedersdoktor i Upsala.

Ekdahl. 1. Magnus E., samlare, f. 1786, d. på 1840-talet som afsatt präst i Lunds stift, utgaf Matrikel öfver Lunds stift (1832), Författnings-lexicon, eilet' alphabetiskt sammandrag ifver nu gällande ecelesiastikförfattningar uti Sverige från 16:de århundradet till och med 1831 (1833, suppl. 1836), Kort sammanfattning af de kongl. majds och collegiernas äldre och nyare förordningar, recesser, placater och resolutioner, hvilka isynnerhet bestämma skånska allmogens löningsafgif-1 ter till föt'samlingens pastor och klockare (s. å.), Kort psykologiskt handlcxicon (s. å., efter L. M. En bergs lärobok i psykologi), Samling af kongl. förordningar, som innefatta klockares och organist er spligt et' och rättigheter (1836) m. m.

2. Nils Johan E., historiker, broschyr-författare, f. 1799, d. 1870 som kyrkoherde i Stockholm, gjorde i sin ungdom åtskilliga arkeologiska forskningsresor inom Skandinavien samt medförde såsom resultat deri-från betydande samlingar af pergamen tsb ref, runstafvar m. m. För historien är han dock märkligast såsom utgifvare af Christiem II.v* arkiv (1835—46), jämte ett bihang, innehållande akter ur svenska riksarkivet och Stockholms rådhusrätts handlingar samt belysande Kristian ll:s historia. Bland hans arbeten märkas for öfrigt: Några data ur en 13-årig ämbetsverksamhet titt f örklaring af en 4? månaders ofrivillig overksamhet (1851, han blef nämligen for ett tjenstefel suspenderad), Den norska frågans historik (1860), en öfversättning af M. Eirikssons undersökning af Johannis evangelium (1804), en 1831 författad och till vitterhets-akademien inlämnad berättelse Om vattuminskningcn i norra polartrakterna, dess orsaker och dess f öljder (1865) samt en broschyr Om osedligheten i Stockholm (1866). Mot slutet af sin lefnad uppträdde han som demokratisk folktalare.

Ekeberg. 1. Karl Gustaf E., naturforskare, f. 1716, d. 1784 som f. d. sjökapten, ansågs som sin tids utmärktaste sjöman och hade äfven som vetenskapsman stort anseende. Bland hans arbeten märkas Berättelse om den chinesiska landlhushållningen (1757), Ostindisk resa åren 1770—71, beskrifven uti bref till svenska vetcn-skaps-akademiens sekreterare (1773), åtskilliga “rön“ i nämda akademis handlingar m. m. Led. af vet. akad. 1761.

2. Anders Gustaf E., den förres brorson, f. 1767, d. 1813 som laborator vid Upsala högskola, var bekant både

som kemist och som vit-terhets-idkare. Led. af vet. akad. 1799.

Ekeblad. 1. Kristoffer Johansson E., lyrisk poet, f. 1592, d. 1664 som öfverste, författade åtskilliga andliga, patriotiska, krigiska och erotiska visor och tillf allighetssty eken.

2. Karl Johan E. Gustafsson, rim-mare, f. 1817, hästslagtare i Stockholm, har skaffat sig en viss ryktbarhet såsom författare till åtskilliga smärre diktsamlingar m. m.

Ekelund. 1. Jakob E., läroboksförfattare, f. 1790, d. 1840 som

Sami. af Fack-Lex. IV.

pastors-adjunkt och f. d. kollega vid Klara skola i Stockholm, utgaf flere historiska läroböcker, som utmärka sig genom en liflig och målande stil samt under läng tid varit använda vid läroverken: Försök till lärobok i gamla historien (1826, 12:te uppl. 1873), Försök till lärobok i medeltidens historia (1828, 9:de uppl. 1872), 2'or-sök till lärobok i fäderneslandets historia (1829—31, 2:drauppl. 1833—41), Fäderneslandets historia i sammandrag (1832, ll:te uppl. 1868), Försök tiU lärobok i nya allmänna historien (1833 —38, 3:dje uppl. 1850—61), Lärobok för förste begynnare i fäderneslandets historia (1835, 12:te uppl. 1868), Fäderneslandets historia i mindre sammandrag (1839, 7:de uppl. 1864) m. fl. Han utgaf äfven läseböcker, öfversättningar, en lefnads-teckning öfver P. Hörberg m. m.

2. Adam Vilhelm E., fysiker, f. 1796, sedan 1874 professor emeritus vid Lunds högskola, har utgifvit läroböcker i mekanik och fysik. Led. af vet. akad. 1834.

3. Karl Evert E., finsk rättslärd, f. 1791, d. 1843 som juris professor i Helsingfors, författade Föreläsningar öfver romerska privaträtten (1850— 51) och Föreläsningar öf ver panträtten (1854), hvilka arbeten bägge utgåf-vos efter hans död.

4. B. M. E., den förres slägting, finsk nautisk författare, f. 1811, d. 1869 som föreståndare för naviga-tions-skolan i Åbo, utgaf Handbok för dem som idka sjöfart och handel (1854, endast förra delen), Lärobok i navigationsvetenskapen (1864, tills, med B. H. Ljunggren, 2:dra uppl. 1877) m. m

5. Teodor E., literatur-historisk samlare, f. 1841, literatör, har utgifvit några smärre literatur-historiska skrifter (om Talis Qvalis, Kiellman-Göranson m. m.).

Ekendal, Jonas Herman, teolog,

8pedagog, f. 1809, d. 1862 som kyrkoherde i Skara stift, utgaf åtskilliga smärre skifter: Doktor A. Tholucks predikosätt, etter konsten att återbringa de bildade satnhällsklassema till ett allmännare deltagande i den offentliga gudstjensten (1840), Dre/ frän Ferdi-nand till Fredrika om undervisning och uppfostran (1841), Bidrag till läseriets historia i Sverige (1849), Den nya folkskolan i Sverige (1851—52) och Svensk rättstafningslära, i enlighet med svenska akademiens stafsätt (1852,2:dra uppl. 1864) m. fl., samt en utförligare skildring af en med statsanslag foretagen resa, Besa genom Danmark, Tyskland och Schweitz aren 1849,1850 och 1852, med hufvudsakligen fästadt af seende pä dessa länders folklif och folkbildningsanstalter (3 del. 1852—55). 1848—53 redigerade han Tidskrift för folkskolelärare och folkskolebildnin-gens vänner.

Ekerman, Fetms, lärd, f. 1696, d. 1783 som eloquentiae professor emeritus i Upsala, utgaf ett större antal akademiska afhandlingar än någon annan svensk universitets-lärare gjort — nämligen ej mindre än 516 stycken (1738—75).

Ekerot, Olof Fet• Hjalmar (pseud. Alma Bek och Heribert), vitterhets-idkare, publicist, redaktör tör tidningen Smålandsposten 1873—78, har författat Svenska borgsägner (1883—84), åtskilliga smärre teaterstycken m. m.

Ekholm, Etik, polyhistor, publicist, f. 1716, d. 1784 som notarie vid Stockholms bokauktionskammare, författade en mängd polemiska arbeten i de mest olika ämnen: språkforskning, literatur-historia, politisk historia, teologi, uppfostrings-lära, finans-lära och geologi. Märkligast är han genom sina språkvetenskapliga arbeten, i hvilka han vände sig företrädesvis mot K. G. Tessin och Sven Hof rörande rättskrifningen af svenska ord samt uppträdde

med det

sedermera af Leopold försvarade yrkandet att främmande ord i svenska språket skulle följa svenskans rätt-skrifningslagar. Bland hans skrifter nämnas: en Afhandttng rörande skrif-sättet, Det rätta skrifsättet i vissa ard bestyrkt samt mot Hofs . . . inkast försvar adt, Anmärkningar öfver ett och annat rörande TJlfle bokstäfver och spräk, Historiska vittnesbörd otn vattnets fordna höjd i Östersjön, Afhand-ling om Aspö runsten, Underrättelse om tre olika öfversättningar ok flere eljest skiljaktiga upplagor af psaltaren pä svenska, en med anmärkningar försedd öfversättning af Lacombes Drottning Christinas historia, Omväxling af smä nöjsamma ok nyttiga skrifter (3 del. 1759—60), Kritiska ok historiska handlingar rörande svenska historien ok språket (3 saml. 1760), Förra tiders botemedel mot myntets stegrande och utförande ur riket (1761) m. fl.

E. utgaf dessutom ej mindre än sex tidskrifter: Den nye svenske Mercurius (juli 1761—okt. 1762), mellan Gjör-vells första och andra “Svenska Mercurius“, vidare Den svenska fatburen (1767—71), Nytt och gammalt (1767—70), Svenska kyrkohandttngar (1770 —71), Fostittonen (1771—72) och Granskaren (1782—83).

Ekkis, pseudonym for J. F. NMson.

Eklnnd. 1. Abraham Fredrik E.r medicinsk författare, f. 1839, bataljons-läkare, har utgifvit några smärre medicinska skrifter.

2. Fer Gustaf E., teolog, f. 1846,

e. o. professor i Lund, har utgifvit Grunddragen af den kristliga trosläran (1880, 2:dra uppl. 1881), Om edenr särskildt säsom obligatorisk (s. å.), Kyrkans allmänna historia, i öfversigtframställd (1883), Sammandrag af kyrkans allmänna historia (s. å.) m. m.

Ekman. 1. Olof E. {Olaus Joné)r teolog, f. 1639, blef 1681 domprost i Strängnäs och 1688 kyrkoherde (se- dan prost) i Falun. 1692 utnätndes han till superintendent i Visby, men afsade sig detta ämbete. Död 1713.

E. utgaf 1680 ett märkligt arbete, Sjönöds-löfte (2:dra uppl. 1773), hvari han påyrkade flere kyrkliga reformer och ifrade for att utsända missionärer bland hedningarna. Hans öfriga skrifter äro: Christendomens öf-ning (1708, 2:dra uppl. 1726), Crux Christi 8. enarrratio historia passionis (1713) samt några predikningar och akademiska afhandlingar.

2. Otto Kristian E.y läkare, forn-forskare, f. 1791, d. 1866 som medicine doktor och f. d. provinsial-läkare, utgaf en afhandling om Casus mag-netismi animalis (1818, på svenska utg. under titeln Om den animala magnetismen) m. m., samt författade åtskilliga uppsatser i lärda tidskrifter. Märkligare är han såsom samlare af en mängd värderika fora-saker, hvilka sedan 1855 tillhört statens historiska museum, samt genom sina om dem gjorda anteckningar och öfver dem upprättade kataloger. Det var äfven E., som upptäckte den länge såsom förkommen ansedda handskriften till Linnés “Anteckningar Öfver Nemesis divina“.

3. Fredrik Johan K., finsk historiker, samlare, f. 1798, d. 1872 som kapellan i Åbo, utgaf en vidlyftig Beskrifning om Runö i Liffland (1847), en likaledes vidlyftig feskrif-ning om alfrescomålningen i Abo domkyrkas högchor (1854) samt en diger Systematisk samling af utdrag utur gällande författningar rörande eccle-siastik- och skolstatema uti storfwrsten-dömet Finland (1860—65) m. m.

4. Peter Niklas E.y läroboks-för-fattare, f. 1809, d. 1856 som lektor i Växiö, utgaf EucHdesr proportions-lära (1840, 5:te uppl. 1875), Elemen-tema af plana trigonometrien (1841, 3:dje uppl. 1860), Geometri för ny-begynnare (1845, 2:dra uppl. 1850)

och Fullständig lärobok i elementar-geometrien (1852) m. m.

5. August Vilhelm K., läroboksförfattare, teolog, f. 1824, d. 1878 som batafjons-predikant, utgaf Min-nestafa öfver albnärma historien (1849, 2:dra uppl. 1855), Engelsk grammatik med skriföfttingar (1852, 2:dra uppl. 1857), Engelska läs- och tal-öfningar (s. å.), Om mosaiska lagens förhållande till Kristi evangelium vid bättringspre-dikan (1862), Några kapitel af en handbok i Sveriges kyrkorätt (1863) samt några öfversättningar.

Derjämte redigerade han Teologisk månadsskrift (1862—63) och dess fortsättning Tidskrift för biblisk teologi (1864).

6. Fredrik Laurents E.y kemiker, hydrograf, f. 1830, sedan 1870 professor vid tekniska högskolan i Stockholm, har i kemi och hydrografi författat flere afhandlingar: Om sammanhanget mellan glassorters olika isoleringsförmåga för elektricitet och deras kemiska sammansättning (1869), Om hafsvattnet utmed bohuslänska kusten (1870), Om hydrografiska förhållanden inom Mälaredalens vattenområden (1876) m. fl., de flesta intagna i vetenskaps-akademiens publikationer. Han är äfven känd som konstruktör af åtskilliga apparater. Led. af vet. akad. 1875.

7. Johan August E.y teolog, f. 1845, teologie docent vid Upsala högskola och deljämte regemente-pastor, har utgifvit en afhandling om Bet kristna prestembetets ursprung, betraktadt från historisk och praktisk synpunkt (1,1882, i Ups. univ. årsskr.), en samling Kristliga betraktelser (s. å.) m. m.

8. Per Z. E.y pseudonym för K. G. Nordforss.

Ekmansson, Karl Gustaf, predikant, f. 1744, d. 1812 som teologie doktor och kontraktsprost i Linköpings stift, utgaf en samling Predikningar och skrifetal (1795, 12:te uppl. 1874), som fortfarande är en af all-mogens mest omtyckta postillor. Bland hans öfriga arbeten märkas Utkast till skriftetal (1797) och Ande-liga tal (1800).

Ekmarck« 1. Anders E.f teolog,

f. 1741, d. 1822 som teologie doktor och kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf: Försök att f öreställa denchrist-na religion uti dess öfverensstämmelse med den naturliga (1774—79), Jesu Christi evangelium sammandraget (17 79), Större försök till förnuftig och kristlig sedolära (1785), Angående preste-eden, några erinringar för eget oeh ämbetsbröders samvete (1799), Summa doc-trince christiance (1809) m. m.

2. Karl Erik E., den förres brorson, öfversättare, historiker, publicist, f. 1784, d. 1846 som boktryckare i Strängnäs och tit. assessor, öfversatte några bland A. W. v. Schlegels, Achim von Arnims och Öhlenschlägers dikter m. m., författade själf Öfversigt af Svea rikes historia ifrån konung Carl XII:s död till 1772 års revolution (1836, “såsom bihang“ till Crusenstolpes “1720, 1772 och 1809“) äfvensom några skrifter till främjande af nykterhet och sedlighet, samt utgaf dessutom de strängt konservativa tidningarna Strengnäs veckoblad (1825—28), Samlaren (1829—45) och Södermanlands oeh Iderikes nyheter (1845—46). En annan af honom utgifven skrift, kallad Be constitutionella lidningames strid mot den falska liberalismen år 1835 (1836) innehåller aftryck ur åtskilliga tidningar från år 1835.

3. Lars August E., den förres broder, vitterhets-idkare, öfversättare, f. 1785, d. 1869 som f. d. förste expe-ditions-sekreterare, utgaf en samling “öfversättningar af vers“ (1813, i Klythia)t en Guide de Vétranger dans Stockholm et ses environs (1830), Gui-zots Europeiska civilisationens historia

(1851) och ett häfte Bikter (1857) samt redigerade under en lång följd

af år tidskriften Läsning för foUcet (1835—69), utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande, hvars sekreterare han var under samma tid.

4. Jon Ulrik E.t den förres broder, historiker, f. 1794, d. 1830 som docent i historia vid Upsala högskola, utgaf en afhandling om Nya kyrkan eller f örstånd och tro i f wbund (1819), en öfversättning af Heerens Handbok uti europeiska statssystemets och dess koloniers historia (s. å.) och af samme författares Historiske skrifter (1826) samt författade jämväl åtskilliga smärre uppsatser, hvilka tillsammans med några öfversättningar samlades under titeln Smärre skrifter uti åtskilliga ämnen, dels öfver satta, dels författade (utg. 1837). Efter hans dod utkom Jon Ulrik Ekmarcks lef-nad, beskrifven af honom sjelf (1837).

Eko, ett af J. Grönstedt mars 1875—febr. 1877 utgifvet illustre-radt månadsblad.

Ekstrand. 1. Johan E.j läroboksförfattare, f. 1787, d. 1862 som prost och kyrkoherde i Grenna, utgaf Lärobok i geometHens elementer (1833— 36) och AUmän proportionella (1835 och 1841).

2. Rikard E., läroboks-författare, f. 1838, lektor vid chalmerska slöjdskolan i Göteborg, har utgifvit Elementarkurs i mekaniken (1874), Ben mekaniska industriens vigtigaste arbetssätt och verktyg (1875—80) m. m.

Ekström. 1. Baniel E., f. 1711, d. 1755 som direktör for instrument-mak eri erna i riket, utgaf ett Tal om jemförädlingens nytta och vård (1750) och några “rön“ (allt i vet. akad:s handl.) Led. af vet. akad. 1742.

2. Karl Ulrik E., naturforskare, f. 1781, blef 1804 student i Upsala, lät prästviga sig 1807, för att uppfylla sin faders önskan, utnämdes 1818 till komminister i Strängnäs stift samt kallades 1821 till kyrko- herde i Mörkö församling — der han genom grefve N. Bonde på Hör-ningsholm sattes i tillfälle att ordna sina naturvetenskapliga iakttagelser — och utnämdes 1837 till kyrkoherde i Tjörns pastorat i Göteborgs stift, hufvudsakligen for att kunna med större framgång fortsätta sina zoologiska undersökningar. 1829 fick han titeln prost, och 1830 kallades han till ledamöt af vetenskaps-aka-demien. Död 1858. E. författade många skrifter, mest i vetenskapsakademiens publikationer, hl. a.: Strödda anteckningar om svenska flytt-foglama (1826—29), Beskrifning öfver Mörkö socken i Södermanland (1828), Fiskame i Mörkö skärgård (1831— 34), Praktisk afhandling öfver lämpligaste sättet att fiska sill, torsk, långa, makrill, hummer och ostron (1845) samt texten till det af V. v. Wright illustrerade praktverket Skandinaviens fiskar (1836—57, tills, med B.

F. Fries och K. J. Sundevall). Från 1832 var han medredaktör af Tidskrift för jägare och naturforskare. För öfrigt utgaf E. en Pastoral-kalen-der för Strengnäs stift (1831).

3. Hedvig Aurora K, vitter författarinna, f. 1815, har utgifvit Skildringar ur barn- och ungdotnslifvet, Taflor ur lifvet m. m.

4. Fredrik August E., medicinsk författare, f. 1816, öfverintendent, ögonläkare, har utgifvit en afhandling Om bruket och missbruket af glasögon, jämte några ord om ögats vård (1855, 3:dje uppl. 1862), Praktiska skizzer, synnerligen med af seende å användningen af ögonspegeln i ophtalmia-iriken (1857), en öfversättning af De-scurets bekanta arbete om Passionerna (1847, 4:de uppl. 1883) m. m.

5. Karl Rudolf E., jurist, f. 1818, landshöfding i Jönköpings län, har utgifvit en Samling af kongl. bref och författningar angående storskiftes-

och afvittringsverken samt kronobyggen i riket8 norra län (1862).

6. Fredrik August E., pedagog, f. 1819, postmästare i öregrund, f. d. skollärare, har utgifvit några smärre skrifter rörande folkskolan.

7. Karl E. (pseud. Gubben Noach), vitterhets-idkare, publicist, f. 1836, har utgifvit en samling Skizzer (1862), Vandringar i Helsingland (1871), Skogvaktarens berättelser (3 h. 1873—84) m. m.

8. Anders Samuel E., fängelse-predikant i Jönköping, f. 1836, har utgifvit Predikningar öfver de nya hög-messo-textemas första årgång (1868— 69), Familj-altaret, en kristlig andakts-och bönebok (1871) m. m.

9. Karl Johan E. Se Ekströmer.

Ekström er (förut Ekström), Karl

Johan af, medicinsk författare, f. 1793, d. 1860 som generaldirektör och ordförande i sundhetskollegiet, utgaf 1818—19 Medicinsk tidskrift och författade åtskilliga smärre medicinska uppsatser.

Eldh, Karl, vitterhets-idkare, d. 1827 som aktuarie i statskontoret, utgaf en samling vitterhets-arbeten under titeln Myrthen och cypresser (1725, utg. af Hanselli 1871).

Elega nt-tidning, en af J. A. Stenhammar och V. F. Palmblad 1810 i Upsala utgifven mindre tidning, som utgjorde ett slags bihang till Phosphoros. Den vände sig företrädesvis till damer.

Elers, Johan, vitterhets-idkare, historiker, f. 1729, d. 1813 som f. d. kansliråd och ledamot af rikets allmänna ärendens beredning, utgaf en mängd ej särdeles lyckade rimme-rier under titlarna Mina försök (1755 —59) och

Glada qväden (1792) samt ett historisk-topografiskt arbete om Stockholm (1800—01), hvilket eger ett vida högre värde. En af honom författad och af vitterhets-akademien prisbelönt elegi, Mina tårar, lär hafvagifvit anledning till Kellgrens bekanta satir “Mina löjen“.

Elfving. 1. Andet'8 väckelsepredikant, f. 1745, d. 1772 som gu-vernements-pastor i Stralsund, var en mycket begåfvad andlig talare, bekant äfven for det nu lefvande släg-tet genom en Kristlig huspostilla (utg. törst 1854—56, 5:te uppl. 1875).

2. Johan Isak £., läroboks-författ-tare, f. 1798, d. 1864 som lektor i Stockholm, utgaf Lcseubungen in der deutschen Sprache (1817,4:de uppl. 1837, anon.), lärobok i franska språket (I, 1845), Fransk läsebok f ör skolor och gymnasier (1849—50), Fransk läsebok för begynnare (utg. 1865 med ordbok och förkl. af L. Paban) m. m.

Elgström, Fer, skald, f. 1781, blef student i Upsala 1799, filos, magister 1809 och kopist i ecklesiastikexpeditionen 1810. Död redan sist-nämda år. Efter att länge i hemlighet hafva skrifvit vers, med Kellgren som förebild, intogs han 1807 i sällskapet “Musis amici“ samt var derefter, näst Atterbom, den mest produktive och egendomlige poeten i Aurora-förbundet. Hans Samlade vitterhets-arbeten, hvilka i allmänhet utmärka sig genom en sjuklig känslosamhet, utgåfvos 1860 af Hanselli. På prosa efterlämnade han tvänne af handlingar: Hvad rätt har ett folk att döma sin regent? (1809) och Om ett stort, ett patriotiskt tänkesätt (1810). Se skrift af Atterbom.

Elis Emil, pseud. for E. E. Hacksell.

Elisifs visa, en allmänt känd, af J. G. Hallman 1732 tryckt folkvisa (“I Östgiötha bodde en herre sva bold“ o. s. v.), har länge ansetts vara författad i slutet af 1300-talet, af biskop Nils Hermansson i Linköping, men torde vara vida yngre, kanske härleda sig från Hallman själf. Jfr K. Bergströms upplaga af de svenska folkvisorna.

Elliot, Josef, medicinsk författare, f. 1799, d. 1855 som professor och direktör för allmänna barabörds-huset i Stockholm, utgaf en Lärobok för barnmorskor (1851, ofullb.) m. m.

Ellmln, Johannes, vitterhets-id-kare, f. 1797, d. 1865 som f. d. provinsial-läkare, utgaf ett häfte Bikter (1834, sign. E—n), en skrift om bildningscirklarna m. m.

Elmgren, Sven Gabriel, finsk bi-bliognost, historiker, f. 1817, blef 1836 student i Helsingfors, 1840 filos, magister, 1844 teologie kandidat samt 1848 amanuens och 1862 vice bibliotekarie vid universitetsbiblioteket. 1860 kallades han till heders-doktor i hi stori sk-filologi ska fakulteten, och 1873 erhöll han värdighet af e. o. professor. Hans vig-tigaste arbeten utgöras af tvänne bibliografiska verk: Öfversigt af Finlands litteratur ifrån år 1542 till 1770 (1861) och Öfversigt af Finlands litteratur ifrån år 1771 till 1863 (1865). För öfrigt har han författat Beskrif-ning öfver Fargas socken (1848, förut i “Suomi“), Finska efämerider (1854), Beskrifning öfver S:t Mårtens socken (1857), Nådendals klosterruiner (1863) m. m., redigerat Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning (1850—54) samt ombesörjt utgifvandet af H. G. Porthans valda skrifter (1859—73) och G. A. Wallins reseanteckningar (1864—66). Han har jämväl upptäckt det fragment af “Konunga- och hof-dinga-styrelsen“, hvarigenom äktheten af denna skrift kunnat bevisas.

Elofsson, Sven, en af Gustaf I och hans söner mycket använd diplomat (lefde ännu 1599), skref en delvis ännu i manuskript befintlig krönika om de händelser, i hvilka han deltagit.

Elsa, pseudonym för I. Sohenfelt.

Elvins, Fe?', matematiker, f. 1710, d. 1749 som vetenskaps-akademiens sekreterare, gjorde åtskilliga sinnrika upptäckter i mekanik, fysik, ekonomi m. m. Hans särskildt utgifna arbeten äro: Tractat om effekter af vatn-drifter (1742), Historien om demathe-matiska vetenskaperna (1746) och Dagbok of ver en resa till Trollhättan (1750, utg. af Hårleman). Hans flesta uppsatser finnas i vetenskaps-akademiens handlingar.

Emanuelsson, Ter Jakob, öfver-sättare, predikant, f. 1802, kontraktsprost i Linköpings stift, har i öfversättning utgifvit Sophokles’ sorgespel Antigone och Qvmnoma i Trachis (1834), Tolybii fr an Megalopolis historiska arbeten (1833—34) och Plutar-chos* Jemförande lefvemesbeskrifningar (1842—45) samt författat tvänne

samlingar Predikningar (öfver förra årgångens högmässotexter 1865—66, 2:dra uppl. 1875—76; öfver andra årgångens 1869) m. m.

Emil; pseudonym för E. Key.

Emlekyl, pseudonym för E. F. Nervänder.

Emma H., pseudonym för E. E. Hacksell.

Emporägrius, Erik, teolog, f. 1606, d. 1674 som teologie doktor och biskop i Strängnäs, var en af svenska ortodoxiens förnämste kämpar på sin tid. Bland hans arbeten märkas : Adtnonitio cons olat ort a ad obeundam pio et constanti animo mortem (1629), Me-thodus theologies, eller kort förslag hw'u trmes artiklar kunna sammanbindas och predikade varda uti dr. Christines hof-församling (1647), två samlingar Tik-predikningar (1653 och 1660), Oratio pro reddita pace (1664) och Läteche-sens enfaldige förklaming (1669). I si8tnämda skrift uppställer författaren hustrun såsom “thet förnämsta stycket“ bland mannens — lösören.

Enberg, Lars Magnus, filosof, språkforskare, minnestecknare, f. 1787, d. 1865 som en af deadertoni svenska akademien (från 1824) samt

tit. professor och f. d. rektor vid Stockholms gymnasium, utöfvade genom sina läroböcker i filosofi ett ganska stort inflytande på ungdomens bildning och inlade ganska stora förtjen-ster om den svenska språkforskningen. Skrifter: Äreminne öfver Johan Baner, (1814), Af handling om sambandet mellan en rätt smak och en rätt förstånds-odling (1815), Äretninne öfver fältmarskalkett grefve Magnus Stenbock (1817), be lön ta med sv. akad:s stora pris de nämda åren, Försök till lärobok i psykologien (1824, 4:de uppl. 1860), Moralfilosofiens elementer (1830, 2:dra uppl. 1831), Försök till en populär framställning af den allmänna teoretiska filosofem grundläror (1848), £. Youngs Natt-tankar (öfversättning, 1850) och Lärobok i logiken (1862). På svenska akademiens vägnar författade han dessutom en Svensk språklära, som utkom 1836.

Enblom. 1. Sven Valfrid E., samlare, f. 1805, d. 1884 som vice härads-höfding, utgaf Samling af äldre och nyare nu gällande författningar, hvilka ändra eller f örklara allmänna lagen m. m. (1833—53).

2. Henrik Viktor £., lároboksförfattare, f. 1819, d. 1876 som f. d. lektor, utgaf Lärobok i engelska språket (början 1856, 2:dra uppl. 1860 —61; füllst. 1872, tills, med E. V. Lidforss).

Enbom, Ter Ulrik, vitterhetsid-kare, f. 1759, d. sannolikt 1810, i stort armod, förskaffade sig en viss ryktbarhet derigenom att han 1795 gaf anledning till en ytterst häftig literär polemik, som utkämpades i ‘ ‘ S tockholm s-posten ‘ ‘ och “Extraposten“. Under denna tvist var det som Leopold utslungade sin bekanta visa om “Pehr Enebom“. Denne poet, ifrig anhängare af Thorild, angrep både på vers och prosa den svenska akademiens ensidiga smak, sedan han 1792 förgäfves sökt vinnaakademiens pris for sitt “raedborge-liga skaldeförsök öfver ett odödligt namn.“ 1794 utgaf han en samling Kärleks- och religionssånger och 1796 —1806 trenne häften Skaldestycken i sirödda ämnen. Bland hans öfriga vitterhetsarbeten märkas ett drama, kalladt Fabriksflickan, och en öfver-sättning af Scdomon Gessners idiller. Se Biogr. lex. IV, s. 243 och 388.

Eneberg, Karl Fredrik, finsk vit-terhets-idkare, f. 1841, filos, magister, har utgifvit diktcykeln Karin (1865), Dikter (1869) m. m.

Enell, Henrik, farmakolog, f. 1850, apotekare i Alingsås, har utgifvit Framställning och prof ning af de skandinaviska farmakopeemas preparater (1879—81) och författat de farmakologiska artiklarna i Ekbohrns ordbok.

Eneman, Mikael, orientalist, reseskildrare, f. 1676, d. 1714 som professor i österländska språk vid Up-sala högskola och f. d. legationspredikant i Stambul, är märklig genom en samling vidlyftiga beskrif-ningar och bref rörande en af honom 1711—13 företagen resa till Mindre Asien, Egypten, Arabien, Palästina, Syrien och Cypern. Dessa skildringar, hvaraf endast en högst obetydlig del är tryckt, förvaras delvis i manuskript i riksarkivet.

Eneroth* 1. Fer Emanuel Olof F., vitterhets-idkare, pedagog, pomolog, f. 1825, blef 1843 student i Upsala, 1849 filos, kandidat, 1854 filos, doktor, 1856 svenska trädgårdsföreningens sekreterare samt 1858 föreståndare för denna förenings skola och trädgård, från hvilken befattning han tog afsked 1863. Led. af landtbr. akad. 1858. Död. 1881. E. utgaf arbeten i många olikartade ämnen: Sånger och visor för hemmet och skolan (1871); en serie studier under titeln Litcratur och konst (1860 och 1876); Holland, några drag till en kul-

turbild (1860), och texten till planschverket Herregårdar och slott uti Södermanland (1864—69); en serie broschyrer Om folkskolan i Sverige (1863—69) och en uppsats Om det gamla skolsystemets faror (1864, i Svensk månadsskrift för fri forskning och allmän bildning), åtskilliga uppsatser Om qvinnan (de flesta i Tidskrift för hemmet 1867—68, en i Framtiden 1869), samt Trädgårdsbok för allmogen (t857, 3:dje uppl. 1866), en seriestudier under titeln Trädgårdsodling och naturförsköningskonst (1857—63),. Om Sveriges fruktträdsodling (1862), Om skolträdgårdar och seminariiträd-gårdar (1864) samt Handbok i Svensk po-mologi (1865—66, med färglagda planscher). Härtill kan läggas att han under några år redigerade Svenska trädgårdsföreningens årsskrift (1857— 61). Som pomolog utöfvade han ett väsentligt inflytande i reformerande riktning.

2 Karl {Carl) Adolf E. (pseud. Chicot och Ivan), den förres syssling, vitterhets-idkare, publicist, f. 1843, f. d. telegrafist, har i bokform utgifvit några humoristiska skildringar: Humoresker till lands och sjös (1882), Nya humoresker och skizzer (s. å.) och I skansen, sjömanslif (1883).

En gammal gustavian, pseudonym för K. D. Hamilton.

Engberg, Axel Gabriel (pseud. Age och Egerius), vitter författare, f. 1837, literatör i Stockholm, har utgifvit sorgespelet Brutus (1868) samt dessutom författat skådespelet Kotn-munisteme (uppf. 1872), komedierna Innan man kapitulerar (uppf. 1875) och Orm i myrstack (uppf. s. å.), åtskilliga poem, berättelser m. m.

Engelbrecht, pseudonym for K. V. Miinnich.

Engelbrekt Engelbrektsson,

frihetshjelten under 1400-talet, hvilken ledde dalkarlarnas resning mot det danska tyranniet och sedan mör-dades, har gjorts till föremål för poetisk behandling af P. H. Ling, i skådespelet “Engelbrekt Engelbrekts-son“ (1819), G. F. Åkerhjelm, i tragedien “Engelbrekt“ (1820), A. Blanche, i skådespelet “Engelbrekt och hans dalkarlar“ (1846), G. V. Gumselius, i diktcykeln “Engelbrekt“ (1858), G. Starbäck, i romanen “Engelbrekt En-gelbrektsson“ (1868—69) m. fl.

Engrelhart, Johan Henrik, medicinsk författare, f. 1759, d. 1832 som kyrkoherde i Vesterås stift och f. d. medicine professor vid Lunds högskola, var den egentlige upp-hofsmannen till den förening af de medicinska och teologiska studierna — den s. k. präst-medicinen — som under en kort tid ansågs böra blifva af så stort gagn. Resultaten af hans författar-verksamhet inskränka sig till några smärre uppsatser.

Engeström. 1. Johan E., orientalist, f. 1699, d. 1777 som biskop i Lunds stift, utgaf en mängd akademiska afhandlingar, mest af filologiskt innehåll. Märkligast bland dem äro de, som tillsammans bilda hans Grammatica hebreea biUica (1731—33), ett arbete som länge användes vid de akademiska studierna här i landet.

2. Jakob von E., den förres son, historiker, arkäolog, f. 1735, d. 1802 som f. d. kansliråd, är i historien mest känd genom sin passiva delaktighet i mordet pä Gustaf III samt blef på grund af sin vetskap om mordplanen dömd förlustig sitt ämbete och for tre år insatt på fästning. 1786 valdes han till arbetande ledamot af vitterhets-akademien, och 1792 utsågs han till ledamot af ve-tenskaps-akademien, men valet blef efter konunga-mord et förklarad t ogiltigt. Vitterhets-akademien^ handlingar innehålla åtskilliga af honom författade uppsatser, bl. a. UpUfvadt minne afframfame åldrars vittre [-lands-män}-] {+lands- män}+} Tal rörande diktemc och Lef-

vemesbeskrifning öfver kanslirådet Sven Lagerbring. I handskrift efterlämnade han betydliga samlingar i historia, numismatik och genealogi if-vensom ett särdeles märkligt utkast till en i frihetstidens anda aflattad ny regeringsform. Handskrifterna förvaras bland de engestromska papperen i kungl. biblioteket.

3. Gustaf von E,, den förres broder, kemist, mineralog, f. 1738, d. 1813 som bergsråd, utgaf bl. a. en Beskrifning

på ett mineralogiskt fick-laboratorium och isynnerhet om nyttan af biåsröret uti mineralogien (1773, redan 1770 utg. på engelska) samt första delen af ett större arbete, kal-ladt Laboratorium chymictm (1781— 84). Led. af vet. akad. 1770.

4. Johan von E.f den förres broder, memoar-författare, f. 1743, d. 1807 som f. d. protokolls-sekreterare, spelade som riksdagsman en framstående roll under slutet af Gustaf lll:s regering och förde derunder anteckningar, som lämna karaktäristiska bidrag till tidens historia. Dessa anteckningar utgåfvos 1877 af E. V. Montan, som till dem bifogat en utförlig historisk inledning.

5. Lars von E., den förres broder, grefve, memoar-författare, f. 1751, d. 1826 som f. d. utrikes-statsmini-ster och f. d. (från 1810 till 1824) kansler för Lunds högskola, efterlämnade åtskilliga för samtidens personal- och kultur-historia särdeles vigtiga anteckningar och memoarer, hvilka 1876, under titeln Minnen och anteckningar af Lars von E., utgåfvos af Elof Tegnér. Hans stora samling af böcker och handskrifter införlif-vades 1864 med kungl. biblioteket. — En sonson till honom är den polske godsegaren grefve L. 8. Benzel-stjerna von Engeström (f. 1829), hvil-ken på polska öfversatt arbeten af skalden Es. Tegnér och andra nordiska författare.6. Jonas Albin E., naturforskare, f. 1787, d. 1846 som teologie doktor samt professor i kemi och mineralogi vid Lunds högskola, författade åtskilliga smärre uppsatser: Omjord-ytam medeltemperatur, Observationer om onetallers reduktion på den våta vägen genom metaller (bägge in tagna i fysiogr. sällsk:ts handl. för 1823) m.fl.

7. Johan Oskar Teodor von E., national-ekonom, f. 1844, lärare vid skogsinstitutet utanför Stockholm, har utgifvit Grunddragen utaf jordbrukets ekonomi (I, 1881) ra. m.

Engstrand, Karl Johan Henrik, filosof, f. 1833, d. 1884 som kyrkoherde i Linköpings stift och f. d. lektor, utgaf några filosofiska afhand-lingar: Exposé och kritik af pligtbe-greppet enligt Schleiermacher (1861), Kritik af realismen (1863), Kritisk belysning af Abelards treenighetslära (1874, i rektorsprogram för Nyk. elem.) m. fl

Engström. 1. Sven E., predikant, f. 1757, d. 1826 som prost och kyrkoherde i Linköpings stift, författade en samling Predikningar, som utgäfvo8 efter hans död (1841—42).

2. Jon. E., vitterhets-idkare, f. 1794, blef 1813 student i Upsala, 1818 medicine licentiat och kirurgie magister i Lund och s. å. bataljonsläkare vid Värmlands regemente. Från 1825, då han tog afsked från denna befattning, sysselsatte han sig uteslutande med skriftställeri och affärsverksamhet. Död 1870, under binamnet “trädoktorn“ vida känd för det egendomliga sätt, hvarpå han skötte sina sågverksaflärer. Bland hans skrifter märkas följande: Kordiska dikter (1821, under sign. Eivin), Eolsharpan, ett eko från fordom (1830, innehållande skådespelet Erik Seger-såll, sorgespelet Hjabnar och Ingeborg m. m.), sorgespelet Styrbjörn (1833), Förbundsbröderna, romantisk berättelse (1833—34), Resa genom Norr-

land och Lappland (1834), Nybyggaren och hans bröllop, romantiserad berättelse (1838) samt dess fortsättning Björn JJlftand och kon sort er, romantiserade berättelser om högdjuren i Kråk-vinkel (1840), hvilket tendensiösa arbete författaren själf sökte förstöra mot slutet af sin lefnad. Från 1841 till och med 1851 redigerade E. den af honom själf uppsatta tidningen Barotnetem i Kalmar.

3. Karl Gustaf E., vitterhets-idkare, f. 1841, skådespelare, har författat åtskilliga smärre teaterstycken: monologer, parodier, nyårsskämt m. m.

Engze'11, Gustaf, vitterhets-idkare, f. 1757, d. 1797 som e. o. hofpre-dikant och kyrkoherde i Lunds stift, författade åtskilliga skaldestycken i Thorilds anda, men utan att ega någon högre poetisk begåfning, och skref äfven orimmade tal, i en stundom kraftfull, men ofta konstlad stil. Han utgaf: skaldestycket Balkarlame (17S6), Strödda skaldestycken (s. å.), öfversättning afGerstenbergs Prosaiska sånger (1787), fyra tal i anledning af kriget mellan Sverige och Byssland (utg. hvar för sig 1788—91), Nyare arbeten (1790) och Skatdebref till’ odöd-lighetssökare (1793) m. m.

EnlgitlS, Jos., pseudonym för S. Hof.

E nnes, Bartold Anders, historiker, f. 1764, d. 1841 som major och landt-brukare, författade en afhandling Om

Finheden (1809), en samling Biografska minnen af konung Carl XII:s kti-gare (2 bd 1818—19), Historiska un-der7'ättelsei' om de gamla indelta rege-menternc (i militär-tidskriften Herma-thene) m. m. För öfrigt sysselsatte han sig äfven med botaniska och ar-käologiska forskningar.

EnYallsSOn, Karl, dramatisk författare, f. 1756, tog mot slutet af 1770-talet en akademisk examen i Upsala, tjenstgjorde sedermera någon tid som registrator i krigskollegium, utnamdes 1802 till notarius publions, men måste på grund af blindhet af-träda från denna befattning kort der-cfter, och dog 1806, efter att hafva tillbragt sina sista år i stor fattigdom. 1786 valdes han till ledamot af musikaliska akademien. E. utöf-vade ett särdeles stort inflytande på det svenska skådespelets utveckling och äfven på svenskarnas musikaliska bildning, genom sina mest for sten-borgska teatern skriiha talstycken och opera-texter (omkr. 80 stycken), som dock till största delen äro öfversätt-ningar eller bearbetningar. Hansori-ginal-pjeser — hvilka ej utmärka sig för någon egendomlighet, men ega en ledig versifikation och dialog — äro enligt hans egen uppställning följande : Kopparslagaren, opera comique i en act (1781, af C. E.), Ben nya secten, moraliskt lustspel i en act (1782, anon.), Så blefvo alla nögda, dier det lyckliga tillfället, op. com. t en act (s. å., af C. E.), Niugg spar och fan tar, eller åldrames dårskaper, op. com. i två akter (1784, af C. E), Herregårdshögttden, dramatiskt divertissement i en akt (s. å., af C. E.), Gustaf Ericsson i B alame, dram uti tre acter (s. å.), Slåtterölct eller krono-fogdame, lyrisk comedie uti tre acter, (1787, flere uppl.), Bobis bröllop, lyr. kom. i tre akter (1788), Ben glade medborgaren, divertissement (1790, anon.), Högtiden eller det glada folket, divert. i två akter (1797), Julafton eller den fattiga enkan och dess famüie, dram i tre akter (1801) och några tillfällighets-divertissement. Märkas bör dock att uppränningen till några bland dessa stycken blifvit gjord efter utländsk idé. I sina bearbetningar röjde E. en särdeles stor förmåga att lokalisera. Bäst lyckades han i lustspelet. Nämnas må för öfrigt att han om den musikaliska bildningen gjorde sig förtjent genom

utgifvandet af ett Svenskt musikaliskt lexikon (1802).

EOS; en af K. J. Lénström 1839 —40 utgifven literär tidning (104 -f-26 n:r), som utkom först i Gefle, sedan i Upsala, och som var ett organ för Upsala högskolas yngre krafter: B. E. Malmström, J. Nybom, K. J. Bergman, L. De Geer m. fl. En liknämd tidskrift för romanlitera-tur utgifves f. n. af pseud. Reinhold Winter (R. Eriksson).

Erdmann« 1. Axel Joakim E.f naturforskare, f. 1814, blef 1829 student i Upsala, tog 1833 juridisk examen och 1836 bergsexamen, anställdes 1850 som lärare vid Falu bergsskola och 1852 tillika som lärare vid Marieberg samt utnamdes 1858 till chef för geologiska byrån i Stockholm. 1846 kallades han till ledamot af vetenskaps-akademien, och 1854 fick han professors titel. Död 1869. E. författade åtskilliga värdefulla skrifter i kemi och mineralogi, men lämnade företrädesvis som geolog rika bidrag till den vetenskapliga literaturen i Sverge. Bland hans arbeten märkas: Försök till en geognostisk-mineralogisk beskrifning öf-ver Tunabergs socken (1848), Banne-mora jemmalmsfält i Upsala län, till dess geognostiska beskaffenhet skildradt (1850), Lärobok i mineralogien (1853, 2:dra uppl. 1860), Utö jemmalmsfält i Stockholms län (1854), Vägledning till bergarternas kännedom (1855), Beskrifning öfver Balkarisbergs jemmalmsfält i Örebro län (1856), Om de iakttagelser öfver vattenhöjdens och vindames förändringar, som nyligen blifvit vid åtskilliga fyrbåksstationer kring Sveriges kuster tillvägabragta m. m. (s. å.), Några ord till belysning af den geologiska kaftan öfver Fyrisåns dalbäcken (1857), Öfversigtskarta öfver glaciaUerans utbredning (1866), Betänkande rörande Vatiåkra, Bosarps och Vrams kolfält i Skåne (1867) och Bi-drag till kännedomen om Sveriges qvar-tära bildningar (1868, jämte atlas). Mest fortjent gjorde sig dock E. såsom grundläggare af det geologiska ämbetsverk, som officielt kallas Sver-ges geologiska undersökning, och som ledare af det stora geologiska kartarbete, som detta ämbetsverk sedan 1862 utgifvit.

2. Edvard E.y den förres son, geolog, f. 1840, blef 1861 biträdande geolog och 1870 geolog vid geologiska byrån samt förordnades sist-nämda år tillika till amanuens vid det med nämda ämbetsverk förenade geologiska museet. Bland hans arbeten märkas: Om bergolja (1869), JBeskrifning öfver Skånes stenkolsföran-de formcUion (1872), Be allmännaste af Sveriges berg- och jordarter (s. å.), Om stenkol och stenkolsbormingar i Skåne (1873), Bopulär geologi (1874, 2:dra uppl. 1876), Om stenkoldagrcn i Skåne (s. å), Geologiska väggtaflor (s. å., 2:dra uppl. 1875

jämte förklarande text) och Om stenkolsindu-striens utveckling i Sverige (1878, i Nordisk tidskrift). Dessutom har han i bearbetning utgifvit Geikies Geologi (1876) och deltagit i utarbetandet af det stora geologiska kartverket öfver Sverge.

Eremita Cléricus, pseudonym for J. E. Nyström.

Erici, Ericus {Erik Eriksson), teolog, f. omkr. 1546, d. 1625 som biskop i Åbo, öfversatte till finska den svenska* kyrko-handboken (1614) samt författade på samma språk en större katekes (s. å.), ett sammandrag af denna katekes (1629, flere uppl.) och en postilla (1621—25, länge den enda finska).

Ericsson. 1. NUs Efrieson), friherre, ingeniör, f. 1802, d. 1870 som f. d. öfverste och chef för statens järnvägsbyggnader, utgaf några broschyrer och memorial under stri-

derna om statsbanornas anläggning m. m. 1 historien är han för öfrigt märkligare genom sina storartade inge niörs-arbeten. Led. af vet. akad. 1845.

2. John E.j den förres broder, mekaniker, f. 1803, blef redan vid fjorton års ålder nivellör vid Göta-kanal-byggnad, ingick 1820 som fänrik vid Jämtlands fältjägarekår och utnämdes 1822 till officer, men tog redan 1826 afsked från militär-tjen-sten, hvarvid han erhöll kaptens titel, samt har från den tiden varit bosatt först i England och från 1839 i Amerika (New-York). 1850 kallades han till ledamot af vetenskapsakademien, 1852 till ledamot af krigs-vetenskaps-akademien, och 1868 promoverades han till filosofie hedersdoktor vid Lunds högskolas jubelfest. E. har vunnit världsrykte genom sina många storartade uppfinningar, bland hvilka må nämnas ängsprutan, propellern, varmluftsmaskinen, monitorn och solmaskinen. Som författare har han på engelska utgifvit ett par verk, Solar investigation (1875) och Contribution to the centen-nial exhibition (1877), i hvilka han meddelat sina vetenskapliga undersökningar. På svenska har han skrif-vit några smärre uppsatser: Om solvärmets inflytande på jordens rotation (i öfvers. af vet. akad:s förhandi.), Solvärmens användning som mekanisk drifkraft (i Acta univ. lund.) m. fl.

3. Nils Johan E(ricson), hortikul-tör, f. 1822, d. 1883 som trädgårds-direktör vid Haga, utgaf en handledning vid blomsterodling i boningsrum (1855, 4:de uppl. 1885).

4. Olof Abraham E.f vitterhets-idkare, d. på 1870-talet i Amerika, som f. d. kontorsskrifvare, utgaf ett häfte Bikter (1853) och åtskilliga öf-versättningar.

5. Se Eriksson.

Erik. 1. Erik Segersäll, konung i Sverge under senare hälften af 900-talet, har gjorts till föremål för poetisk behandling af J. Engström, i ett skådespel med samma namn (1830).

2. Erik IX, dm helige, konung i Sverge 1150—60, har gjorts till föremål för poetisk behandling af A. Hesselius, i ett sorgespel med samma namn (1740).

3. Erik XIV, konung i Sverge 1560—68, d. 1577 som fånge på Örbyhus, sysselsatte sig under sin länga fångenskap med literära arbeten. Han öfversatte J. Magni krönika (förlorad) och gjorde latinska dagboksanteckningar (delvis förlorade) samt skref vidlyftiga anteckniugar till försvar för sig själf och sina barns rätt till kronan (utg. i Handl. rör. Skand. hist. XIII o. XIV). Deremotärhan ej, såsom det länge påståtts, författare till ett par salmer och en bekant kärleksvisa. Erik XIV:s öde har gjorts till föremål för poetisk behandling af åtskilliga författare:

B. Lidner, i sorgespelet “Erik den fjortonde“ (1800), G. H. Mellin (se hans “Dikter“), B. von Beskow, i den dramatiska dikten “Erik den fjortonde“ (1827, tvåafd.), J. Börjesson, i sorgespelen “Erik den fjortonde“ (1846) och “Brödraskulden“ (1861), Edv. Bäckström, i skådespelet “En krona“ (1870) m. fl. Se (utom större historiska verk) skrifter af A. G. Ahl-qvist, O. Celsius, Fr. Cygnseus m. fl.

Eriks-krönikan, äfven kallad Gamla krönikan, en sannolikt omkr. 1320 nedskrifven, på knittelvers af-fattad skildring af striderna inom folkunga-ätten under tiden 1229— 1319. Den äldsta nu kända handskriften {codex

verelianutt, i kungl. biblioteket) är från 1457. Krönikan har fått sitt namn efter hertig Erik Magnusson, till hvars följe dess författare hörde.

Eriksson. 1. Gustaf E., medi-

cinsk författare, politiker, f. 1789, d. 1865 som tit. professor och f. d. stadsläkare i Norrköping, ntgaf Anvisning till läkemedlens igmkännande och pröf-ning vid apotheksvisitationer (1838), Konsten att vara sjuk, en handbok för blifvande patienter (s. å.), Anmärkningar rörande det medicinska studium i Sverige (1841), Om kallt vattens dietetiska användande (1842) m. fl. medicinska arbeten. Märkligare var han dock som politisk författare, genom skriften Ideer i allmän politik röratidc stats-styrelse, representation och lagstiftning (1844), som förordade införandet af tvåkammar-systemet och på sin tid väckte stort uppseende. Dessutom öfversatte han flere arbeten från främmande språk (t. ex. Jean Pauls “Ti-tan“). 1845—46 var han redaktör för tidningen Östgötha patriotm.

2. Jakob E.t botaniker, f. 1848, adjunkt vid nya elementar-skolan i Stockholm och t. f. botanist vid landtbruks-akademiens experiraen tal-falt, har författat åtskilliga större botaniska tidskrifts-uppsatser samt från 1878 redigerat Svmska trädgårdsföreningms tidskrift (tills, med Axel Pihl).

3. Se Erici och Ericsson.

Ernst Ahlgren, pseudonym för

fru Viktoria Maria Bmcdictsson, född BruzeUus, (f. 1850), som nyligen ut-gifvit en samling novellistiska skildringar Från Skåne (1884), hvilka ådragit sig rätt mycken uppmärksamhet.

Ernst Ludvig, pseudonym för

H. Bjursten.

Esbern Snare, pseudonym för Fr. Hedberg.

Esbjörn, pseudonym för K. A. af Kullberg.

Esse'lde (S. L—d), pseudonym för K. S. Adlersparre.

Essén, Ludvig, vitterhetsidkare, f. 1847, vice häradshöfding, har ut-gifvit ett sorgespel, Sigurd Olofsson 1870).

Estenberg, Feter, lärd, vitter-hets-idkare, f. 1686, d. 1740 som kyrkoherde i Lunds stift och f. d. professor vid Lunds högskola, utgaf endast några akademiska afhandlin-gar samt åtskilliga qväden på svenska, grekiska och latin.

Estlander. 1. Jakob August E., finsk medicinsk författare, f. 1831, d. 1881 som professor i kirurgisk klinik vid högskolan i Helsingfors, utgaf åtskilliga skrifter i kirurgi.och oftalmologi. Nämnas må: Om det relativa värdet af de dika behandlings-methodema f ör organiska strikturer i urinröret (1859), Om “le med perfo-rant du piedli (1870), Om bi-and i de nedre extremiteterna efter tyfus (s. å.), Några iakttagelser angående sarkomer-nas temperatur (1877), Methode cCauto-plastie de la joue ou dune Vevre par un lambeau emprunté ä Vautre levi-e (s. å.), Den antiseptiska behandlingens inverkan på dödligheten vid sårskador på hufvudet (1879), Re sektion af ref-ben vid kroniskt empyem (s. å.) och Kliniska bidrag till kännedomen om osteosarkomet i öfverkäken (s. å.), hvilka nästan alla äro att söka i medicinska tidskrifter. För öfrigt har han författat Amerikanska bref (1876— 77, i Finsk tidskr.). 1877 blef E. filosofie hedersdoktor i Upsala.

2. Karl Gustaf E., den förres broder, finsk ästetiker och publicist, f. 1834, blef 1850 student i Helsingfors, 1857 filos, magister, 1860 filos, doktor, s. å. docent i ästetik och modern literatur samt 1868 professor i samma ämnen. Hans mest betydande arbete är Be bildande konsternas historia från slutet af adertonde århundradet tiU våra dagar (1867), som både till form och innehåll är ett särdeles framstående verk. Bland hans smärre skrifter märkas: Richard Zejonhjerta i historien oehpoesien (1858),

Folksångerna om Robin Hood (1859),. Poema del Cid i svensk öfv er sättning med historisk och kritisk inledning

(1863), Pieces inédites du roman de Tristan, procédées de recherches sur son origine et son développement

(1866, i Acta soc. scient. fenn.), Den finska konstens och industriens utveckling hittills och hädanefter (1871), Om teckningskonsten och metoderna att lära den (1875), Vid konstftitens härdar i Tyskland, Österrike, Schweiz och Belgien (s. å.) m. fi. Dessutom har E. såsom publicist, särskildt som literatur-och konstkritiker, verkat mycket för den nordiska bildningens höjande. Under sommaren 1856 redigerade han Helsingfors tidningar, 1862—63 deltog han i redaktionen af Helsingfors dagblad, och sedan 1876 har han varit hufvudredaktör för Finsk tidskrift. f ör vitterhet, vetenskap, konst och politik, hvilken är en af de bästa tidskrifter som utkommit på svenska. Han har jämväl utarbetat en del af texten till “Nordiskt konstnärs-al-bum“ (1878—79) m. m.

Eufemia-visorna (Brottning Eu-femias visor), tre på den norska drottningen Eufemias föranstaltande i början af 1300-talet till svenskan öfver-satta riddare-dikter: Ivan Lejonriddaren, Hertig Fredrik af Normandie samt Flores och Blanzeflor. Dessa dikter äro intagna i Svenska fomskrift-sällskapets samlingar. Se skrifter af B. Geete och O. KlockhofF.

Enfrosyne, pseudonym för Julia Kristina Nyberg.

Eugenia (Eugenie), biografisk författarinna, f. 1830, svensk prinsessa, har författat Svenska prinsessor, korta biografiska teckningar af E****** (två uppl. 1864, först offentliggjord på franska) m. m.

Eurelins. Se Dahlstjema.

Enrén. 1. Axel E., teologisk författare, minnestecknare, f. 1803, d. 1879 som prost och kyrkoherde i Vesterås stift, författade texten till planschverket Minnen af utmärkta personer (1835—38), några betraktelser Om var tids kyrka och christendom i Sverige (1865) samt predikningar och tal.

2. Gustaf Erik E.t finsk läroboksförfattare, f. 1818, d. 1872 som lektor i Tavastehus, utgaf Grunddragen Ull finsk fonnlära (1846), Finsk språklära (1849, 3:dje uppl. 1869), Finlands rofdjur (1855), Elementarkurs i hebreiska språket (1857), Finsk-svensk wdbok (1860) m. m.

Eurenius, Jöns (Johannes Jacobi)y lärd, f. 1688, d. 1751 som kyrkoherde i Härnösands stift, blef ryktbar genom tvänne arbeten: Atlan-dica orientedis eller Atlandsnäs till dess rätta belägenhet beskrifvit (skr. 1722, tr. 1751), hvari han sökte visa att Palästioa var det af Rudbeck omtalade Atland, och En prest i sin prydning, eller grundlig af handling ang. en prestmans och Christi tjenares ämbetes skyldigheter (1770), som länge varit bekant i handskrift. Hans öf-riga skrifter utgöras af En liten bama-syntax (1733), latinska qväden, högtidstal m. m. — E. var son till prosten Jakob Abraham E. (f. 1625, d. 1714), som inbillade sig ha gjort en färd till Blåkulla och derom författade en för tiden karaktäristisk berättelse, hvil-ken i handskrift förvaras i Upsala universitets bibliotek.

Europaeus, David Emanuel Daniel, finsk språkforskare, f. 1820, f. d. student, har redigerat ett af finska literatur-sällskapet utgifvet Svenskt-finskt handlexicon (1853, tills, med A. Varelius) samt dessutom författat åtskilliga afhandlingar om de finsk-ungerska språken, en skrift till försvar för M. A. Castrén m. m.

EyerlW, Frans Anton, politisk och ekonomisk författare, f. 1799, d. 1883

som f. d. svensk general-konsul i Kjöbenhavn, har utgifvit: En blick pa handels- och pefmingeställningen i Sverige (1844), Betraktelser öf ver svenska ständerna och deras ombildning (1848), Om landtmannaf örhallandena i konungariket Danmark (1854), Den dansktyska frågan, historiskt utkast af en svensk (1862) m. m. Han är dessutom märklig derigenom, att han gaf första uppslaget till det 1833 stiftade “Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande“.

Evers, Edvard, dramatisk författare, f. 1853, komminister i Stockholm, har författat de historiska skådespelen Kristian II (1881) och Gustaf Banér (1882) äfvensom några noveller, poem m. m.

Extraordinarien A—r, pseudonym för A. M. Fahlcrantz.

Extra posten, en af boktryckaren Holmberg från d. 1 okt. 1792 till d. 8 sept. 1795 utgifven tidning, i hvilken K. G. af Leopold och J. Stenhammar voro de förnämste medarbetarna (ej redaktörer). Den är särskildt bekant som

skådeplats för några literära fäjder. Se Enbotnf Leopold och Tliorild.

Fabricins, Jakob, vitterhets-

idkare, f. 1703, d. 1741 som amira-litets-pastor i Karlskrona, författade några andliga dikter och rimmade till-fållighets-stycken äfvensom en moralfilosofisk prosadikt, kallad Vänskaps väg. Han är mest bekant genom sin förlåfning och sitt giftermål med skaldinnan Hedvig Charlotta Norden-flycht. (Se Nordenflycht). Hans arbeten utgåfvos 1744 af hans efler-lefvande maka, under titeln Ama-ranter, och 1878 af Hanselli.

Fagerlnnd. 1. Gustaf Vilhelm F.t berättare, f. 1799, d. 1867 som prost och kyrkoherde i Lunds stift, utgaf Minnen ur historien af en gammal kyrkoherde (1865) och Vandringsmm-nen af en gammal kyrkoherde (1865

—66).

2. Edvard F., den förres slägting, topograf, f. 1823, landtbrukare, har utgifvit beskrifningar öfver Nettraby och Ronneby m. m.

Faggot, Jakob, ekonomisk författare, f. 1699, d. 1777 som öfver-direktör och chef for landtmäteri-kontoret, inlade stora fortjenster om detta ämbetsverk, som pä hans förslag 1734 böljade utgifva kartor, samt bidrog mycket till att upphjälpa Finland ur den ödeläggelse, hvari det råkat genom ryska kriget, och gaf dessutom upphofvet till reformer af justerings-verket äfvensom till förbättring af rikets mätt, mål och vigter. Skrifter: Mymdmätning etter rön af mätekomten (1739), Svenska landtbrukets hinder och hjelp (1746), Förbättring pä komhusbyggnad (1758), Systematiskt begrepp om allmänna hushållningens brister och botemedel (1763), Anledning till en rigtig myntfot (1766), Vetenskapernas upphof och verkan pä förständet och viljan (1768), Tankar om riksdagsbevillningar (1769) m. fl. 1739 kallades han till ledamot af vetenskaps-akademien och var 1742 —44 dess sekreterare.

Fa gr se US; Jonas Teodor, naturforskare, f. 1729, d. 1797 som medicine doktor och stadsläkare i Alingsås, författade flere uppsatser i naturhistoria, fysik, ekonomi och geografi, till största delen intagna i lärda tidningar och tidskrifter.

Fahlcrantz. i. Axel Magnus F!, humorist, f. 1780, d. 1854 som tit. professor och ledamot af konst-akademien, utgaf Humoristiska berättelser af extraordinanen A—r (1851), hvar-jämte han skref följetångs-artiklar i åtskilliga tidningar. Han var dock mera berömd som bildhuggare.

2. Kristum Erik F., den förres broder, skald, teolog, f. 1790, blef |

1804 student i Upsala, 1815 filos, magister, 1821 docent i arabiska, 1828 teol. kandidat, 1829 professor i kyrkohistoria, 1830 teol. doktor och 1849 biskop i Yesterås stift. 1842 utsågs han till en af de aderton i svenska akademien. Död 1866. F. var en af sin samtids qvickaste författare. Hans första större vitterhetsarbete, Koachs ark (utg. anonymt 1825—26, ofullb.), anses fortfarande som vår förnämsta satiriska dikt pä vers samt innehåller en mängd “gnistrande qvickheter, bitande sarkasmer, ystra ordlekar och självsvåldiga infall“ äfvensom åtskilliga verkligt poetiska ställen. Men till följd af de många hänsyftningarna pä nu glömda personer och förhållanden samt de många lärda utflygtema har detta skaldestycke längesedan blifvit for-åldradt och har endast ett literatur-historiskt intresse. Främsta rummet biand F:s allvarligare skaldestycken intages af den episka dikten Ansgarius, bilder ur nordapostelns lif(1835—46), ett stort verk i florton sånger, hvil-ket dock, oaktadt många vackra enskilda ställen och en konstrik versbyggnad, i det hela är misslyckadt, till följd af bristfålligheter i kompositionen och ett alltför strängt iakttagande af den historiska troheten. Hans öfriga dikter utgöras af festsånger, hymner (låt dina portar upp m. fl.), kristligt elegiska minnesrunor och tillfällighetsdikter. På prosa utgaf F. bl. a. följande arbeten: den mot Almqvist riktade bekanta stridsskriften C. J. L. Almqvist säsom för-fattare i allmänhet och säsom theolog isynnerhet skärskädad (1845—46), Minne Öfver biskopen doktor Jesper Svedberg (1853, aftr. ur sv. akad.:s handl), det mot katolicismen riktade arbetet Bom förr och nu (1858—61), som utmärker sig för en ovanlig polemisk skärpa, en samling Reseminnen (1865, utgörande flerde delen af hans sam- lade skrifter) samt åtskilliga tal och smärre afhandlingar i vittra, kyrkliga och vetenskapliga ämnen. Hans Samlade skrifter utgåfvos 1863—66. Se skrifter af Nyblom och Wennerberg.

3. Kristian Alfred F., den förres brorson, filolog, f. 1835, sedan 1866 lektor vid Upsala högre elementarläroverk, har utgifvit Q. Horatii Flacei oder och epoder, medförklaringar (1864, 3:dje nppl. 1880), Flatons Apologia Socratis (1868), några på latin författade akademiska afhandlingar m. m.

4. Karl (Carl) Johan F. (pseud. AntondU), biskopens son, dramatisk författare, f. 1849, filos, doktor och bokförläggare i Stockholm, har författat tvänne smärre versifierade teaterstycken, En julnatt (1873) och Eröfringen (1877), samt verkställt åtskilliga ölversättningar och bearbetningar för scenen, bl. a. det mycket populära lustspelet Sodom och Go-morrha (1877).

Fahlroth, Johan Anders, vitter-hets-idkare, lexikograf, f. 1766, d. 1850 som tit. lagman, utgaf skådespelet Fanatismen etter puritaneme i Skottland (1838, efter en roman af

W. Scott), ett Nytt franskt och svenskt supplementarlexicon, utarbetadt efter franska akademiens dictionär (1838 — 41, compl. 1844), Crispus Fatibuli, rättelser, tittägg och anmärkningar vid .... Morianen eller holstein-gottorpi-ska huset i Sverige . . ., ur en nyligen afliden gammal mans anteckningar (1844), öfversättningar m. m.

Fahlstedt, Amalia, novellist, f. 1853, skollärarinna, har utgifvit en samling berättelser under titeln I fygten (1883).

Falck. 1. Erik F. (äfven Falk), teologisk författare, d. 1569 som biskop i Linköping, utgaf en lärobok i kristendomen (1558, öfvers. från tyskan) och En tröstebok för hafvande qvmnor, huru dhe sig i dhet kors, som bamsbörden hafver med sig, trösta och

hugsvala maga (1564), äfrensom en mängd andra skrifter, som man nu ej känner.

2. Johan Feter F., naturforskare, f. 1733 (1. 1732), blef 1765 professor i botanik vid collegium medicum i Petersburg och afhände sig 1773 lif-vet, under en vetenskaplig resa i Ryssland. Hans rese-anteckningar, införda i “Beiträge zur kenntniss des russischen reichs“ (1786), lära innehålla de bästa naturhistoriska underrättelser man ännu eger om stepp-landen kring Taragabutai.

3. Anders F., den förres broder, astronom, f. 1740, d. 1796 som skolrektor i Skara, anställde flitigt astronomiska observationer, för hvilka han redogjorde bl. a. i vetenskaps-akade-miens handlingar (1781—89). Led. af vet. akad. 1788.

4. Henrik F., läroboks-författare, f. 1791, d. 1866 som pensionerad adjunkt vid Upsala högskola, utgaf Fractisk lärobok i arithmetiken (1830, 2:dra uppl. 1833), Fractisk lärobok i geometrien och trigonometrien (1831), Euclidis sex första böcker (1836) m. m.

5. Se Falk.

Falk. 1. Axel Fer F., filolog, f. 1821, kyrkoherde i Strängnäs stift, f. d. lektor i Stockholm, har utgifvit: Inledning titt latinska språket, för nybegynnare (1854), en öfversättning af Nya testamentet (1863—64) m. m.

2. Mats F., matematiker, f. 1841, docent vid Upsala universitet och lektor vid elementarskolan, har utgifvit en Lärobok i determinant-teoriens första grunder (1876) äfvensom åtskilliga rent vetenskapliga tidskrifts-upp-satser m. m.

3. Se Falck.

Falk en gren, Kristoffer, friherre, nautisk författare, f. 1722, d. 1789 som riksråd och amiral, utgaf Evolutioner titt sjös (1752) samt GalérJlottans och marinens kommendering (1769). Led. af vet. akad. 1778.

9Falkman* 1. Ludvig Berckhan F., författare af kamerala, ekonomiska och statistiska arbeten, f. 1808, f. d. general-landtmäteri-direktör, har ut-gifyit åtskilliga skrifter, bland hvilka de vigtigare torde vara: Upplysningar om kronans, kyrkornas och prcsterska-pet8 inkotnster af andcligt gods i Skåne, Halland och Blekinge från äldre tider tül 1660 (1848), Om hemmansklyfningen i Malmöhus län (s. å.), Om vägars delning och lagning (1849),

Om svenska skogarnas nuvarande tillstånd och deras inflytande på landets framtid (1852), Om bränntorf (1870), Allmänt sakregister till de första femtio årgångarna af Svensk författningssamling (1876), Förslag till författningar om mått och vigt efter det metriska systemet (1877) och Om mått och vigt i Sverige, historisk framställning (1884).

2. Axel F.y den förres kusins son, filolog, f. 1847, d. 1883 som skolman i Simrishamn, utgaf ett etymologiskt arbete om Ortnamnen i Skåne (1877).

Fallén, Karl Fredrik, entomolog, f. 1764, d. 1830 som professor i natural historia vid Lunds högskola, hade på sin tid ett mycket stort anseende som författare af entomologiska monografier. Hans skrifter af detta slag, hvilka utgöras af akademiska afhandlingar och uppsatser i vetenskaps-akademiens handlingar, uppgå till ett betydligt antal. Dessutom skref F. en Afhandling om bondens upplysning (1794) och en liten bok om Den värdiga bondhustrun (1800). Led. af vet. akad. 1810.

Fallönius, Karl Magnus, teolog, f. 1815,; d. 1879 som teologie doktor och pastor primarius i Stockholm, utgaf Några ord om tysk-katolska kyrkan (1846), Förklaring af Mattheei evangelium (1855, ny betydligt tillökt upplaga 1865), några akademiska afhandlingar m. m.

Fallström, Daniel, vitterhets-idkare, publicist, f. 1858, literatör i

Stockholm, har utgifvit Novelletter (1880), Fragment, studier och dikter (1883), teater-tidningen Fuck (s. å., upphörde efter några månader) m. m.

Familj-journalen. Se Svenska familj-journalen.

Fant. 1. Mikael F., predikantr f. 1718, d. 1754 som kyrkoherde i Strängnäs stift, författade predikningar m. m.

2. Johan Mikael F., den förres half-broder, andlig talare, vitterhets-idkare, f. 1735, d. 1813 som prost i Vesterås stift, var en af sin tids ypperste predikanter. Han utgaf en Anvisning att predika (1783, efter dansken Bast-holm), en Salighetens ordning, titt de enfaldiges tjenst (1799, många uppl.), predikningar, tal, skaldestycken m. m.

3. Erik Mikael F., den förstnämdes-son och den senares fosterson, häfda-tecknare, f. 1754, bl ef 1776 filos, magister i Upsala, 1777 docent i vältalighet, 1781 professor i historia och 1788 tillika kyrkoherde i ärkestiftet. 1810 fick han afsked från professuren, med lön som emeritus. Död 1817. Som historiker räknas F. till en bland våra mest framstående, ehuru han ofta gjorde sig skyldig till misstag i uppgifter och dessutom ej alltid förmådde skilja mellan hufvudsak och bisak. Utom en mängd särdeles vigtiga program och disputationer utgaf han följande arbeten: Utkast tillkottung Gustaf Adolfs histm'ia(1784—85), Utkast till föreläsningar öfver den allmänna historien ifrån sextonde scculi början (1786—1800), Handlingar till upplysning af svenska historien (1789—1802), Fortsättning af Lagerbrings Svea rikes historia (1794; omfattar endast tiden från 1457 till 1497), Lärobok för begynnare i allmänna historien (1802, mänga uppl.), Utkast tillföreläsningar i svenska historien (1803—04), Samlingar i svenska historien (1814), Chro-nologiskt register öfver tryckta handlingar i svenska historien (1816*—18, omfattar tiden till år 1400) och första delen af Script ores rerutn suecica-rum medU avi (1818), som efter hans död fortsattes af E. G. Geijer och J. H. Schröder. Se skrift af J. H. Schröder.

4. Johan Erik F., den förres brorson, samlare, f. 1815, d. 1869 som prost och kyrkoherde i Vesterås stift, ut-gaf Upsala ärkestifts herdaminne (1842 —45, tills, med A. T. Låstbom; urspr. förf. af prosten A. M. Fant), Matrikel öfver prest- och klockarelägen-hetema inom Upsala ärkestift (1850), Upsala ärkestifts matrikel 1850 (s. å.) äfvensom en Vägledning för prester i äktenskapsmäl (4:de nppl. 1881) m. m.

Farbror Gråsten, pseudonym för J. A. Kiellman-Göranson.

Farbror Knut, pseudonym för

L. T. Öberg.

Farbror Munter, pseudonym för J. Philipson.

Faster Karin, pseudonym för Vilh. Stålberg.

Fatt enborg, Hans Henrik, finsk lexikograf, f. 1769, d. 1849 som professor emeritus vid högskolan i Helsingfors, författade ett Grekiskt handlexikon öfver nya testamentets skrifter, för skolor och gymnasier (1842, utg. af F. V. G. Hjelt) m. m.

Faxe* 1 • Jakob Vilhelm F., teolog, filosof, f. 1730, d. 1790 som tit. professor och kontraktsprost i Lunds stift, utgaf bl. a. en “moralisk och historisk teckning“, kallad Det ädlaste hjerta i qvinnobröst (1785), en Brefvexling mellan 2:ne vänner . .. rörande vigtiga ämnen i philosophien och moralen (1785 —86), Kort väg till öfvertygélse om christna religionens sanning (1787) och Sammandrag af bibliska historien (1812).

2. Arvid F.y den förres broder, medicinsk och ekonomisk författare, f. 1733, d. 1793 som tit. assessor och förste fåltmedikus, utgaf några populära arbeten: Afhandling om hushållningen tül sjös, i af seende på halsans

bevarande (1782), Minnesbok för skepps-läkare (1785), Lärobok för landtmannen (1792), Läkarebok till underrättelse för dem, som föra kronans fartyg (1793) m. fl. äfvensom några vetenskapliga uppsatser och åminnelsetal. Led. af vet. akad. 1787.

3. Vilhelm F., den forstnämdes son, teolog, f. 1767, d. 1854 som biskop i Lunds stift och prokansler vid dervarande högskola, var en särdeles verksam och driftig styresman för sitt stift. Äfven på literaturens område var han ganska flitig. Bland af honom utgifna arbeten märkas: Lunds stifts prestmötes-handlingar (1795 och 1799), Matrikel öfver Lunds stifts presterskap (1798), Berättelse omfom-lemningar af Tycho Brahes Stjemeborg och Uranienborg på ön Hven (1824), Anmärkningar vid biskopen Munters biographi öfver Eskilt nordens förste primas (1826), Or atio synoddlis de fatis artieuli de pradestinatione in Suecia (s. å.) och Om sodalitium lundense (1832). Hans öfriga skrifter utgöras mest af predikningar och tal. Led. af landtbr. akad. 1816. Hed. led. af vitt. akad. 1829. Se skrifter af K. K. Eberstein, A. J. Kahl och H. O. Schönbeck.

4. Jakob F.f den förres son, filolog, f. 1796, d. 1827 som biblioteks-amanuens och docent vid Lunds högskola, utgaf i öfversättning tysken Buttmans (1825) och dansken Fr. Langes (1826) grammatikor i grekiska språket samt utarbetade böljan till en förträfflig katalog öfver högskolans boksamling.

5. Arvid Gustaf F., den: förres syssling, jurist, f. 1799, d. 1882 som f. d. landshöfding och f. d. statsråd, utgaf tillsammans med J. H. Backman en Sammanfattning af nu gällande allmänna stadgar angående skiftesverket i riket (1837, med register 1842) och Lagkommissionens förslag till Sveriges lag af år 1834 (1841).Fecht (Fechten), Fetrus Michadis, teolog, blef 1561 filos, magister i Wittenberg, fick sedan anställning i Johan III:s kansli och blef denne konungs sekreterare samt erhöll 1573 uppsigten öfver boktryckerierna i riket. 1576 drunknade han, då han var p& väg till Rom, for att i hemlighet underhandla om en förening mellan den svensk-evangeliska och den romersk-katolska kyrkan. F. är märklig såsom författare till den under namnen Röda boken (Rödboken) och Johan lll:s liturgi bekanta guds-tjenst-ordning, som af konungen granskad trycktes 1576 (ny uppl. 1588). Han utgaf dessutom en Traetatus de moribus clericorum et disciplina ecde-siastica (1574) och utarbetade äfven det under namnet “ordiantian“ bekanta tillägget till kyrkoordningen af 1571.

Febr. 1. Fredrik August F., teo-1 log, f. 1849, blef 1868 student i Upsala, 1872 filos, doktor, s. å. docent i filosofiska fakulteten, 1880 komminister i Stockholm och 1884 pastor primarius. Utom ett häfte Lyrik (1872) har han utgifvit en Barnens bibel, sammandrag af den heliga skrifts innehåll (1874—75), Falcestina på Kristi tid (I, 1867), En samling predikningar (1879, en andra samling 1881), en samling religiösa dikter af nyare svenska författare undertiteln Evighetsblommor (1881), Doktor Martin Luther, en minnesbild (1883), några smärre teologiska uppsatser, öfver-sättningar m. m.

2. Isak Nikolaus F., den förres broder, literatur-historiker, f. 1850, filos, doktor, vik. lektor i Strängnäs, har utgifvit en skrift om Anders Odel (1880), Studier i frihetstidens vitterhet (1883), En svensk uppfostringslära från medlet af 1100-talet (1884) m. m.

Feilitzen. 1. Otto Teodor Fabian von F., novellist, publicist, f. 1820, arkivarie i riksarkivet och f. d. före-

ståndare for Stockholms lyceum, har utgifvit dels åtskilliga smärre folk-lifsskildringar i Almqvists stil:

Grannarna i skärgarden (1840), Sågsbobar-nens vandringsår (1842), Tomtebolycka

(1852) m. fl., dels några skrifter i allmänt intresserande ämnen: Flär-den och nöden (1868), Fietistn, rationalism, statskyrka och reform (1869) m. fl. Han har deijämte utgifvit Kyrkoordningar och förslag dertUl före 1686 (2 bd 1871—81, på uppdrag af riksarkivet), utfört åtskilliga öfver-sättningar samt lämnat en mängd bidrag till tidningar och tidskrifter.

2. Olof Otto Urban von F. (pseud. Robinson), den förres brorson, novellist, kritiker, f. 1834, kapten vid andra lifgrenadier-regementet, har utgifvit novellen Erik Werner (1874, sign. N. N), en samling föredrag under titeln Protestantismens Maria-kult (s. å.), Ibsen och äktenskapsfrågan (1882, i samlingsverket "I tidens frågor") äfvensom karaktäristiker af E. Bäckström (1875, i "Vår tid") och V. Rydberg (1877, ibd.) m. m.

Ferber, Johan Jakob, kemist, mineralog, f. 1743, d. 1790 som preussiskt öfverbergsråd och f. d. professor vid högskolan i Petersburg, till-bragte större delen af sitt lif i utländsk tj enst och skref sina flesta arbeten på främmande språk. Hans Blomster-almanach för Carlskronas cli-mat (intagen i vet. akad:s handl. 1771) är hans enda på svenska författade skrift. Som vetenskapsman åtnjöt han stort anseende. Led. af vet. akad. 1775.

Ferdinand, pseudonym for K. F. A. Holmström.

Ferlin, Fål Roland, kameralist, statistiker, f. 1795, d. 1864 som kammarrättsråd, utgaf tvänne omsorgsfullt utarbetade och högt skattade verk: Handbok för så väl vid länsstyrelserna anställde som derunder ly- dande entöets- och tjenstemän samt be-tjente (1844, 2:dra uppl. 1846) och Stockholms stad i juridiskt, administrativt, statistiskt och borgerligt hänseende (1854—58, i sammandr. utg. 1859).

Fernlnndh, Erik Vilhelm, naturvetenskaplig författare, f. 1834, d. 1876 som öfverlärare vid slöjdskolan i Stockholm, utgaf Inledning till studium af fysik och kemi (1866, 3:dje uppl. 1876), Kemisk reaktionslära (1867), Lärobok i naturlära (1874— 76, bearbetning) m. m.

Ferrner (förut Femer), Bengt, lärd, f. 1724, d. 1802 som tit. kansliråd och f. d. lärare för Gustaf III, utgaf ett Försök att upptäcka vetenskapernas upprinnelse (i vet. akad:s handl. d. VII), några åminnelsetal, beskrifhing på åtskilliga rön m. m.

Forsen* 1. Fredrik Axel von F., grefve, historiker, f. 1719, d. 1794 som f. d. riksråd och fältmarskalk, efterlämnade en samling Historiska skrifter, okritiskt utgifna af R. M. Klinckowström (i åtta delar 1867—72) och derför i många hänseenden vilseledande. I den s. k. frihetstidens politiska historia innehar han ett af de främsta rummen. 1786 kallades han till en af de aderton i svenska akademien.

2. Hans Axel von F,, den förres son, grefve, memoar-författare, f. 1755, mördad 1810 som en af rikets herrar, riksmarskalk, general, kansler for Upsala högskola m. m., efterlämnade åtskilliga dagboks-anteck-ningar, hvilka jämte hans korrespondens utgifvits af R. M. Klinckowström, under titeln Le comte de Fersen et la cour de France (1877—78).

Feuk [fök]. 1. Lars F, vitterhets-idkare, läroboks-författare, predikant, f. 1813, prost och kyrkoherde i Lunds stift, har utgifvit: Förstlingar i poesi

(1835), Biografiska skizzer oeh anekdoter frän Villands härad, af Larifari (1858, 2:dra uppl. med flere tillägg

1883), Minne frän Carlskrona (1 h. 1867), Historiska skizzer och silhouetter frän Carlskrona, af Larif ari (1883) äfvensom åtskilliga predikningar, for folkskolan afsedda läroböcker i svensk rättskrifning, en biblisk historia (tills, med Jonas Centervall) m. m.

2. Gustaf Adolf F., den förres broder, biograf, f. 1820, kyrkoherde i Lunds stift, har utgifvit biografiska anteckningar om Otto Lindblad och hans sängare 1840—46 (1882).

FigarO. 1. Stockholms Figaro, en af forlagsbokhandlaren Alb. Bonnier 1845—47 utgifven veckotidning, innehållande hufvudsakligen kritiker och vitterhets-arbeten samt försedd med planscher och musik-bilagor.

2. En af H. Nisbeth efter amerikanskt mönster redigerad söndagstidning, som utkommit i Stockholm från d. 1

aug. 1878. Vid slutet af år 1884 blef den deijämte daglig morgontidning.

Filén, Simon Joakim, läroboksförfattare, f. 1794, d. 1858 som skolrektor i Jönköping samt tillika prost och kyrkoherde i Växiö stift, utarbetade flere smärre läroböcker, som i både Finland och Sverge åtnjöto stort anseende: Lärobok i allmänna och svenska grammatiken, jemte en kort rättskrifningslära (1834, en mängd uppl.), Lärobok i aritmetiken, (1835, 3:dje uppl. 1840), Lärobok i tyska grammatiken (1839), Tysk läsebok (1841, 2:dra uppl. 1860) m. fl. Der-jämte utgaf han ett Förslag tiU stadgar för ett svenskt räntepensionsbolag (1843).

Filenins, Petrus, lärd, f. 1704, d. 1780 som biskop i Linköping, utgaf flere akademiska afhandlingar på latin samt åtskilliga tal och predikningar.

Filippa, Erik XIII:8 gemål, drottning i Sverge, Norge och Danmark, f. trol. 1393, d. 1430, har gjorts till föremål för poetisk behandling af V.Stålberg, i romanen “Drottning Filippa“ (1849), ocb af G. Lagus, i ett skådespel med samma namn (1875).

Finelius, Karl August, finsk läroboksförfattare, f. 1814, kapellan och vice pastor i Åbo stift, f. d. skolrektor, har utgifvit en Finsk språklära för lägre elementarskolor (1845), Försök till lärobok i geografien Jor ny-begynnare (1848), Försök till lärobok i Finlands historia (1850) m. m.

Fineman, Karl Olof, läroboksförfattare, f. 1793, d. 1863 som f. d. lärare vid Stockholms allmänna barnskola, utgaf åtskilliga för folkskolan afsedda läroböcker, bland hvilka några voro de första i sitt slag: Lärobok uti räknekonsten (1826, 2:dra uppl. 1833), Rättstafnings- och rättskrifnings-lära (1828), Bokstafs-, stafvelse-, ord- och renläsningsbok (1829, 4:de uppl. 1856, under titeln Lärobok för st af v e-ring och renläsning), Inledning till geometrien, jemntc linearteckningsöfningar (1832), Utanstafnings- och dictcrings-curs (1842), Svensk språklära (1852), Svensk rättstafnings- och rättskrifnings-lära (1854) samt Tabula och förberedande öfningar till de fyra allmänna räknesätten (1855).

Finn. pseud. för P. A. Gödecke. Finska bibelsällskapet, ett 1812 stiftadt sällskap, som har till ändamål att sprida bibeln bland den finska befolkningen. Det har sitt säte i Åbo.

Finska fornminnesföreningen, ett 1870 stiftadt arkäologiskt sällskap. Föreningen har frän 1874 utgifvit Finska fornminnesföreningens tidskrift.

Finska historiska samfundet,

ett d. 16 mars 1875 (årsdagen af Porthans död) i Helsingfors stiftadt sällskap, som har till ändamål att sprida ljus i Finlands häfder. Sällskapet, som ej får bestå af mer än femton medlemmar, utger på finska en ore-

gelbundet utkommande tidskrift, Hi-storiallincn arkisto, äfvensom ett finskt biografiskt lexikon, under titeln Bio-grafinen nimikirja.

Finska literatur-sällskapet,

ett 1831 af åtskilliga yngre univer-sitetsmedlemmar stiftadt sällskap, som har till ändamål att främja kunskapen om Finland och arbeta på det finska språkets odling. Sällskapet utger tidskriften Suomi (från 1841) och en samling Toimituksia (“värk“), innehållande den finska literaturens betydelsefullare arbeten.

Finska läkaresällskapet, ett 1835 på förslag af K. D. von Haart-man stiftadt sällskap, som har till ändamål att utgöra ett literärt samband mellan Finlands läkare. Sällskapet utger (från 1841) Finska läkaresällskapets handlingar samt utgaf 1849 —52 och 1854—69 äfven Notisblad för läkare och phamnaceuter.

Finska yetenskapssocieteten,

ett af finska vetenskapsmän grundadt och 1838 stadfäst sällskap, som består af en matematisk-fysisk, en na-turalhistorisk och en historisk-filologisk sektion. Sällskapet har utgifvit följande periodiska arbeten: Actasocie-talis scientiarum fennicee (från 1842), Öfversigt af finska vetenskapssocietetens förhandlingar (från 1853), Bidrag till Finlands naturkännedom, etnografi och statistik (1857—64) och Bidrag tiU kännedom af Finlands natur och folk (från 1858).

Finsk tidskrift, en sedan okt. 1876 i Helsingfors utgifven månad -skrift för vetenskap, vitterhet, konst och politik. Den har från böijan på ett fortjenstfullt sätt redigerats af K.

G. Estlander (som dock numera har flere med re daktör er).

Fischer, Teodor, reseskildrare, f. 1846, landtbrukare, har utgifvit en skildring af Vagabondlif i Australien (1879).

Fischcrström, Johan, ekonomisk författare, f. 1735, d. 1790 som ekonomi-intendent, författade en mängd »skrifter i ekonomi, bland annat början till ett lexikon i svenska hushållningen och naturläran. I literatur-historien är han dock märkligast genom sitt romantiska förhållande till Hedvig Charlotta Nordenflycht (jfr Nordenfiyeht) och såsom en bland stiftarna af sällskapet “Utile dulci“. led. af vet. akad. 1786.

Fischier [-ie], Per Edvard Magnus, läroboks-författare, f. 1852, skollärare i Stockholm, har för folkskolan utgifvit en Biblisk histmda (1879, 2:dra uppl. 1881), en bearbetning af K. J. L. Almqvists Svensk rättstafn in g slära (1881) m. m.

Fjalar. 1. “Gautiods kung“, en sagokonung, som gjorts till föremål för poetisk behandling af Runeberg, i den episka dikten “Kung Fjalar“ (1844).

2. Pseudonym för K. L. Östergren.

Fjellner, Anders, etnolog, f. 1795 (af lapska föräldrar), d. 1676 som kyrkoherde i Härnösands stift, upptecknade en stor mängd lapska myter och sånger samt gjorde samlingar till en lapsk-finsk ordbok, men utgaf ingenting på trycket. Resultaten af hans forskningar hafva delvis (genom G. von Duben, O. Don-ner m. fl.) blifvit bekanta för en större allmänhet.

Fjellstedt, Nils Peter, teolog, predikant, f. 1802, blef 1823 student i Lund, prästvigdes 1828, ingick 1829 som evangelisk predikant i det engelska missions-sällskapets tjenst, till-bragte efter 1840 några år som resepredikant för det baselska missions-sällskapets räkning, blef 1846 föreståndare för ett året förut i Lund upp-rättadt missions-institut samt ledde efter 1856 en af honom själf s. å. upprättad anstalt för uppfostrande af predikanter (missionärer, kolpor-

| törer o. s. v.), den s. k. fjellstedtska i skolan, hvilken till en böljan var förlagd till Stockholm, men 1859 flyttades till Upsala. 1853 promoverades han till teologie doktor i Halle. Död 1881. Bland F:s arbeten märkas: BiUia, det är all den heliga skrift, med förklaringar (1849 —55, 4:de uppl. 1875), Andaktsbok för fångar (1849, 2:dra uppl. 1853), Bibelns apokryfiska böcker (1855), Några grunddrag af nya testamentets lära om det andeliga presterskapet oeh församlingens embeten (1857) och Bibliska betraktelser vid en konfirmationsundervisning (1863). Dessutom företog han en revision af den turkiska bibel-öfversättningen (medan han som missionär vistades i Mindre Asien), utgaf Concordia pia, jämte historiskt företal (1853, 8:dje uppl. 1880), samt redigerade Lunds missionstidning (1846 —61) och Bibelvännen (1848—61, bägge anon.) m. m. För öfrigt författade han åtskilliga smärre uppsatser. Hans Samlade skriften' i ord-nadt urval äro under utgifhing sedan 1883.

Fjellström, Per, filolog, f. 1697, d. 1764 som kyrkoherde i Härnösands stift, utgaf ett Bictionariumsueco-lapponicum (1738) och en Grammatiea lapponiea (s. å.), bägge med understöd af allmänna medel, samt dessutom lapska öfversättningar oi Luthers lilla katekes (s. å., 2:dra uppl. 1755), en A-B-C-bok (1744), salmboken (s. å., 2:dra uppl. 1786), evangelierna och epistlarna (s. å., 2:dra uppl. 1786), kyrko handboken (s. å.) och nya testamentet (1755) m. m.

Fjetterström, Rudolf, kyrko-historiker, f. 1838, kyrkoherde i Linköpings stift, har utgifvit en samling Bilder ur kristna kyrkans historia (1875).

Flach, Ulrik Ferdinand, läroboksförfattare, f. 1820, lektor i Skara, har utgifvit: Tysk läsebok (1857, 3:djeuppl. 1876), Förberedande läsöfningar i tyska språket (1860, 2:dra uppl. 1862), Tysk språklära (1861, 4:de uppl. 1874), Tysk elementarbok (1868, 3:dje uppl. 1874), Extemporaliebok . . . till författarens tyska språklära (s. &., 2:dra uppl. 1871) m. m.

Fleming. 1. Erik Joakimsson F., krigare, statsman, d. 1548 som riksråd, befriade 1523 Finland från danska väldet, vann 1535 några segrar till sjös och var en längre tid Finlands styresman. Han har gjorts till föremål för poetisk behandling af K. B. Malmström, i skådespelet “Erik Fleming“ (1867).

2. Klas Eriksson F., den förres son, friherre, krigare, statsman, d. 1597 som riksmarsk och ståthållare i Finland, är ryktbar genom det kraftfulla sätt, hvarpå han ä konung Sigismunds vägnar försvarade Finland mot hertig Karl och kufvade det under namnet klubbekriget bekanta bondupproret i Österbotten. Han har gjorts till föremål för poetisk behandling af Fr. Cygnseus, i skådespelet “Klas Flemings tider“ (1851).

3. Klas Adolf F., grefve, talare, f. 1771, d. 1831 som riksmarskalk och en af de aderton i svenska akademien, författade rätt många särdeles utmärkta tal, bland hvilka dock endast några blifvit tryckta. Se skrifter af K. A. Agardh och E. G. Geijer.

Flensburg, Vilhelm, teolog, f. 1819, teologie doktor, biskop i Lunds stift och prokansler vid Lunds högskola, har utgifvit afhandlingar Om Guds allestädesnärvarelse (1847) och Be vero senm pardbolce Lucce XVI, i9— 31 (1849), en Kritisk framställning af Schieiermachers lära om försoningeti (1865), afhandlingar Om den naturliga viljans förmåga i andligt hänseende (1868) och Om den närvarande religiösa rörelsen inom den svenska kyrkan (1876) äfvensom några tal och

predikningar. Tillsammans med E_ G. Bring och A. N. Sundberg redigerade han Svensk kyrkotidning 1855 — 63.

Flintberg, Jakob Albrekt, rätts-lärd, f. 1750, d. 1804 som kommerseråd, utgaf några juridiska arbeten, som ännu ega anseende bland fackmän: Apothekares, badares och chi-rurgers förmoner och skyldigheter (1786), Borgerliga förmoner och skyldigheter (s. å.), Bruksidkares, städers och bor-gerskaps ömse förmoner och skyldigheter (1788—89), Lagfarenhets biblio-thek (1796—1807) m. fl.

Flintenberg, Johan David, historiker, f. 1762, blef 1786 docent i lärdoms-historien vid Upsala högskola, 1792 sekreterare vid kungl. museum i Stockholm och 1793 riks-antiqvarie. 1795 nödgades han på. grund af sjuklighet taga afsked frän sin befattning, men 1805 utnämdes han i stället till rektor vid en skola i Stockholm. Död 1819 som tit. expedi-tions-sekreterare. Bland hans skrifter märkas: Catalogus librorum scec. XV impressor. in bibliotheca reg. aca-dernice ups. (1786), Afhandling om hanse-städemas handel med Sverige (i vitt. akad:s handl. d. 2), Anmärkningar om utländske specerier, nyttjade i Sverige uti 16 seklet (ibd. d. 8) och Magazin för litteraturen, historien och statskunskapen (1 h. 1798). F. utgaf dessutom några läroböcker och öfver-sättningar.

Floderus. 1. Johan F., filolog, latinsk skald, f. 1721, d. 1789 som professor i grekiska vid Upsala högskola och tillika kyrkoherde, utgaf ExercitaJtiones philologica in Mattheei evangelium ejusque metaphrasis suecana (1763—71), Ver sio suecana selectorum ex paulinis epistolis locorum (1771— 79) och en mängd akademiska afhandlingar. Efter hans död utkom en samling Opuseula oratoria et poe- tica (1791). 1773 utnämdes han till

ledamot af bibel-kommissionen. Arb. led af vitt. akad. 1786.

2. Manfred Must afa F., den förres sonsons son, läroboks-forfattare, f. 1832, t. f. skolrektor i Upsala, har utgifvit Fysikens första grunder (1862 —65, 3:dje uppl. 1877—78), Förteckning öfver skandinaviska halföns fanerogamer och ormbunkar (1860, 2:dra uppl. 1861; tills, med T. O. B. N. Krok) m. m.

Flodin. 1. Johan Gustaf F., teolog, f. 1741, d. 1808 som biskop i Vesterås, utgaf åtskilliga predikningar och religiösa tal. 1786—94 var han Gustaf (IV) Adolfs religions-lärare och utöfvade som sådan ett olycksbringaDde inflytande på den bUfvande monarken, derigenom att han bibragte honom religiös ofördragsamhet.

2. Johan Joakim F,f vitterhets-idkare, f. 1814, d. 1872 som bokförläggare i Stockholm, utgaf tvåakts-komedien Ålderdom och kärleksyra dier giftermälskandidaterne (1841, 2:dra uppl. 1858), Svenskt rim-Uocikon (1851) m. m.

Flodinan. 1. Johan Kristoffer F.t teologisk författare, f. 1794, d. 1870 som prost och kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf en Hjelpreda för tnenige mans barn vid inhcmtande af christendomskunskapen (1849, många uppl.),

en utläggning af Fsaltaren (1858—59), en Utläggning af Apostla-qemingarne (1866) m. m.

2. Anders August Eugen F. (pseud.

Anders R.......n, äfven Anders R—«),

novellist, publicist, f. 1835, d. 1884 som teater-kritiker i Aftonbladet (sign. A. F.), utgaf novellsamlingen Blad ur min praktik (1860, ny till-ökt uppl. 1876—78), romanen En sjdfständig man (1861), Upp och ned, teckningar ur olika kretsar (1862), Kritiska studier (1872) samt Under;

strecket, kar akter er, typer och situationer (1878—79). Dessutom skrefhan en mängd uppsatser i tidningar och tidskrifter. 1867—72 var han redaktör för Eskilstuna tidning.

Flodmark, Johan Hugo Andreas, vitterhets-idkare, f. 1837, t. f. kammarskri f vare i kommers-kollegium och tjensteman i Stockholms drätsel-nämd, har efter tyskan och franskan bearbetat åtskilliga teaterstycken samt utgifvit en vigtig mindre skrift om Bellmansmelodiemas ursprung (1882, i 75 ex.).

Florentinas, pseud. för Fr. Palm-

qvist.

Florm an, Arvid Henrik, läkare, f. 1761, d. 1840 som professor emeritus vid Lunds högskola, utöfvade såsom författare ett stort inflytande på den svenska läkarebildningen, gaf upphofvet till ett rationellare studium af anatomien och verkade dessutom kraftigt för popularisering af veterinär-vetenskapen. Bland hans

många skrifter märkas: Pharmacop&a veterinaria, eller handbok för häst- och boskapsläkare (1809), Thesaurus anatomiens (1817), Anatomisk handbok for läkare och zoologer (1823—30), Underrättelse om bruket af de mest bepröf-vade preservativer och botemedel emot den nu i Europa grasserande cholera-sjukdomen (1831, 2:dra uppl. 1834) och Underrättelse om hushällsdjurens värd och skötsel (1834, 6: te uppl. 1880).

Flyborg, Gustaf Gottfrid, teologisk författare, f. 1830, kyrkoherde i Lunds stift, har utgifvit en Bam-postiUa (1865, 2:dra uppl. 1867, bearbetning) och Fyrtio passionsbetrak-telser för barn (1870).

Flygare. 1. Emilie Flygare-Car-len. Se Carlin.

2. Karl Vilhelm Edvard F.t den förras son, novellist, f. 1829, d. 1852 som filos, doktor, utgaf berättelserna En förfelad hätnd (1850, ofullb.) och En blaserad man (1851). Efter hansdöd utkom en samling skisser och noveller under titeln Borta och hemma (1860).

Fock, Alfred Henrik Edvard, friherre, fysiker, läroboks-författare, f. 1318, var till en början militär och tjenstgjorde derunder åtskilliga år som lärare vid Marieberg, tog 1858 som kapten afsked ur militär-tjensten och utnämdes s. å. till professor i fysik vid teknologiska institutet (nu tekniska högskolan), blef 1870 expedi-tions-sekreterare och chef för brän-vinskontroll-byrån samt utnämdes 1878 till kansliråd. Led. af vet. akad. 1856. Led. af landtbr. akad. 1859. Skrifter: Geometriska konstruktioner och beräkningar (1848, 3:dje uppl. 1864), Fweläsningar i fysik (s. å.), Tillämpad värmclära (1851, 2:dra uppl. 1864 med titeln Anteckningar ur tillämpad värmelära). Lärobok i fysiken (1353—55, 3:dje uppl. 1873—75 utg. af G. R. Dalilander) samt några öfversättningar och bearbetningar.

Fogelmarck, Fredrik Emil Teo-dor, matematiker, f. 1833, professor och bibliotekarie vid tekniska högskolan, har utgifvit några matematiska läroböcker: Lärobok i analytisk geometri (l:sta d. 1859; 2:dra d. och 2:dra uppl. af l:sta d. 1862), Bihang till algeban, satser ur algcb'aiska ana-lysen och funktionsläran (l:sta h. 1866), Lärokurs i diffei'entialräkning (1873— 77) m. m.

Fogelström, Johan Gustaf Knut, ekonomisk skriftställare, f. 1835, f. d. tjensteman vid statistiska centralbyrån, har utgifvit Handbok för affärsmän vid handel med penningar och värdepapper (1867) m. m.

Folcher, Johannes, teolog, f. 1664, d. 1729 som f. d. teologie professor i Pemau, från hvilket ämbete han blef afsatt på grund af sina pietistiska åsigter, författade åtskilliga la-

tinska tal och akademiska afhand-lingar, som röja stor lärdom.

Folkets röst, en 1849—61 i Stockholm utgifven halfveckotidning (de bägge första åren endast veckotidning), redigerad af Frans Sjöberg.

Folksagor* Svenska folksagor hafva blifvit upptecknade af åtskilliga personer i senare tid. Den största samlingen har utgifvits af Hyl-tén-Cavallius och Stephens, hvilka dock vanställt den naiva, folkliga tonen genom ett “ända till olidlighet förskrufvadt och uppstyltadt föredrag.“ Nyare samlingar hafva offentliggjorts af Bondeson, Djurklou, Dybeck, Hofberg, Eva Wigström m. fl.

Folkungarna, en under medeltiden mäktig svensk slägt. Medlemmar af denna slägt hafva gjorts till föremål för poetisk behandling af A. A. Afzelius, B. von Beskow, G. F. Gyllenborg, L. Josephson, T. Lindh, Aug. Nicander, R. Pihlstrand m. fl.

Folkvisor. Svenska folkvisor hafva samlats af åtskilliga personer i senare tid, men man har skäl till den förmodan att “hvad som blifvit uppteckuadt är litet mot det, som kunnat eller ännu kan upptecknas“. Den första och mest betydande samlingen, till stor del grundad på anteckningar af L. Rääf, utgafs af E. G. Geijer och A. A. Afzelius samt har nyligen, i en betydligt tillökad och förbättrad upplaga, utgifvits af R. Bergström och L. Höijer. Andra personer, som verkställt uppteckningar af våra folkvisor, äro Arvidsson, Atterbom, Dybeck m. fl. Se inledningen till Bergströms och Höijers upplaga samt skrifter af E. G. Geijer, E. von Qvanten ra. fl.

Follin, Elias, historisk samlare, f. 1746, d. 1819 som prost och kyrkoherde i Lunds stift, efterlämnade en betydlig och värdefull samling handskrifter, hvilka i en senare tid blif- "v it skänkta till universitets-biblio-teket i Lund. En af dessa, Helsingborgs historia, utgafs af P. Wiesel-4»ien 1851. Bland de otryckta märkas : Anteckningar om Skåne och Skånska herregårdars forna egare (en del, ^n andra del förkommen), hvilka flitigt begagnats af efterföljande forskare i Skånes historia.

FornéliuS; Lars, ästetiker, vitter-hets-idkare, f. 1606, d. 1673 som teologie professor i Upsala, utgaf en Foetica tripartita (1643), som är det första i Sverge åstadkomna försöket till en fullständig ästetik, samt författade dessutom en mängd latinska tillfallighetsstycken, en “comsedia“, hjeltedikter öfver Gustaf I och Gustaf II Adolf m. m. Se skrift af K. J. Lénström (1838).

Forne'11, Bror Edvard (pseud. Jeremias Munter), vitterhets-idkare, f. 1820, d. 1869 som öfverstelöjtnant vid marin-regementet, utgaf en samling Etyder (1848), konstnärsroma-nen En gnista (1851), novellen Lyckan (1855), reseskildringar Från Italien (1858) och Dramatiska etydei' (1862)). Han var en mindre vanligt begåfvad författare, med en qvick stil och en godmodigt humoristisk lifsåskådning.

Fornminnesföreningar finnas numera i de flesta svenska landskap, och åtskilliga bland dessa föreningar verka genom utgifvande af tidskrifter. Äldst ar Föreningen för Nerikes folkspråk och fornminnen, stiftad 1856, på tillskyndelse af* G. Djurklou. Svenska fornminnesföreningen stiftades 1869, Finska fornminnesföreningen 1870. Se dessa ord! Fornskriftsällskapet. Se Sven•

ska fomskrift sällskapet.

Forsberg, Ulrika Karolina. Se Vidström.

Forselins (Forsselius), Karl A-dolf, naturvetenskaplig och ekonomisk författare, f. 1802, d. 1884 som

I f. d. kassor i civilstatens pensions-inrättning, utgaf åtskilliga skrifter, i företrädesvis i praktiska ämnen och ! i dagens frågor. Nämnas må: Om I arhetsbeting (1840), Jemvägame och statsmännen i Sverige (1851) och Tankar om ljuset, reformförsök inom natur-I läran (I. 1863). Tillsammans med ! K. A. Agardh författade han några bref om Fenningebristcn och penninge-väsendet, hvilka utgåfvos under pseud. Julius och Junius (1845). F. redigerade desssutom några årgångar af I Tidskrift för praktisk byggnadskonst I och mekanik (1853—55) samt utgaf I K. E. Löfvenskiölds arbete Om landt-\ mannabyggnader (1854—55).

| Forse ll. 1. Karl Gustaf (af) F., kartograf, statistiker, f. 1783, blef 1800 fänrik i amiralitetet och avan-| cerade på

den militära banan till öfverste i armén. I tyska fälttåget 1813—14 deltog han såsom Karl Johans adjutant 1824 utnämdes han till öfver-direktör vid landtmäteri-kontoret. Död 1848. F. utgaf flere förträffliga kartverk och statistiska arbeten: en stor atlas öfver Götaka-j nal (1810, tills, med sin broder Ja-i kob), en mycket berömd Karta öfver | södra delen af Sverige och Norige eller det fo7'dna Skandinavien (1825, nio blad), Statistiska tabeller (1827, ny uppl. 1830), en Statistik öfver Sverige (1831, 4:de uppl. 1844—45), en Be-j skrifning jemte karta öfver Mariestads län (1832), en Socken-statistik öfver Sverige (1834) m. fl. På andra områden verkade han som skriftställare genom en Militär-journal (1811, n:o 1), genom sina Anteckningar i anledning af en resa till England (1835) samt genom åtskilliga smärre uppsatser. För folkets bildning och sedliga lyftning visade han en varm nitälskan genom att kraftigt medverka till inrättandet af sparbanker, nykterhets-föreningar och småbarnsskolor.2. Jakob F, den förres broder, mekaniker, f. 1788, d. 1832 som öfverste-löj tnant och karantäns- befäl -hafvare på Känsö, skref en uppseendeväckande broschyr, kallad Oväldiga tankar om Götha canal (1818) samt några smärre uppsatser.

3. Se Forssell.

Forselles [-sä'll], Jakob Henrik af, geognost, f. 1785, d. 1855 som bergshanptman vid Sala silfververk, var från 1838 hufvudsakligen sysselsatt med ledningen af de af bruks-societeten bekostade geognostiska undersökningarna af Sverge och med upprättandet af dithörande kartor. Skrifter: Hydrauliska försök anställda vid Fahlu grufva åren 1811—15 (1818 —21, tills, med P. Lagerhjelm och G. S. Kallstenius), Berättelse om Sala silfververk (1818), Resonerande katalog öfver en geognostisk samling af svenska allmänna bergarter (1854) m. fl.

Forsluell, Johan Henrik, farma-kolog, f. 1799, d. 1877 som f. d. apotekare i Lund, utgaf flere för-tjenstfulla skrifter i farmakologi: Kort underrättelse otn medicinalväxters odling och svenska växtdrogucrs insamling stid (1832), Lärobok i pharmacien (1836—38), Om pharmaciverket i Sverige (1836, 2:dra uppl. 1837), Recept-formlerna i Huf elands enchiridion me-dicum i pharmaceutiskt hänseende granskade (1842), Medico-pharmaceutiskt kaleidoskop (1843) m. fl.

Fo rsius, Sigfrid Aron, astronom, kallad Sverges förste astronom, f. på 1550-talet, vistades 1593—96 i Reval, sannolikt såsom skollärare, var 1599—1600 fältpredikant, utnämdes vid samma tid till hertig Karls hof-predikant samt blef 1601 kyrkoherde i Närpes och 1602 i Kimito. 1606 anklagades han för förrädiska stämp-lingar mot hertigen, hölls med anledning deraf fängslad under ett års tid, men förordnades 1608, sedan han blifvit frikänd, att förestå astronomie

professuren i Upsala samt blef 1810 kyrkoherde vid riddarholmskyrkan i Stockholm och deijämte 1612 kunglig astronom. Af Upsala domkapitel trakasserad som astrolog och spåman, afsattes han slutligen från sina ämbeten och var derefter utan anställning, tills han 1621 erhöll ett litet patronelt pastorat i Finland. Död 1627. F. har sin största betydelse derigenom att han var en bland de förste svenske vetenskapsmän, som självständigt utarbetade almanackor för en svensk orts horisont, gällande för åren 1608—10, 1613-15, 1617 —19 och 1621—24. Andra af honom utgifha skrifter äro, såsom uppblandade med astrologiska griller, af mindre betydenhet. Nämnas må följ ande: Speculum vitce humanee (1582), Beskrifning öfver resan till Lappmarken (företagen på uppdrag af hertigen, troligen 1602), Berättelser om kometer (1607 och 1619) samt Mineralogia på svenska (1613).

Forsk&l, Beter {Ber), naturforskare, filosof, f. 1732 (ej 1736), studerade först vid Upsala högskola, der han mycket påverkades af O. Celsius d. ä. och Linné, samt begaf sig 1753 till Göttingen och väckte der ett ganska stort uppseende, när han 1756, i en doktorsdisputation, Lubia de principiis philosophue recentioris (2:dra uppl. 1760), framställde åtskilliga anmärkningar mot den vid universitetet rådande wolfska filosofien. Hemkommen, utsågs han till ekonomie docent i Upsala. Men då en af honom författad skrift, Tankar om borgerliga friheten (1759, 2:dra uppl. 1792), först af den filosofiska fakulteten förbjöds att utgifvas som akademiskt specimen (den var ursprungligen skrifven på latin) och sedan af kansli-kollegium åtalades och seqvestrerades för de i densamma uttalade frisinnade åsigterna, begaf sig F. 1760 till Danmark. 1761 med- följde han en af danska regeringen bekostad vetenskaplig expedition till Arabien, och 1763 dog han derstades, i staden Jerim. Hans under denna resa

förda anteckningar, hvilka voro epokgörande med afseende på växtgeografiens historia, utgåfvos af Nie-bnhr nnder titlarna Lescriptiones ani-maUum (1775), Flora cegyptiaco-arabica (8. å.) och lcones rerum naturaUum (1776). Se V. Lagas, “Strödda blad“.

Forsman* 1. Karl Rudolf F.J finsk filolog, f. 1802, f. d. skolrektor (död?), har utgifvit läroböcker i latinska språket samt kommentarier till arbeten af Caesar och Cicero.

2. Georg Zakarias F. (Yrjö Koski-nen), finsk historiker och filolog, f. 1830, professor vid högskolan i Helsingfors, har utgifvit: Finska språkets satslära (1860), Klubbekriget samt Finlands sociala tillstånd vid slutet af sextonde århundradet (3 delar, 1864— 65, förut på finska), Handlingar till upplysande af Finlands öden under stora nordiska kriget (1865), Finlands historia (1874, förut på finska), åtskilliga smärre skrifter m. m.

3. Se Forssman*

Forssell. 1. Olof Hansson F., matematiker, f. 1762, d. 1838 som tit. professor samt teologie doktor och kyrkoherde i Upsala stift, utgaf Al-gebra för begynnare (1801, 4:de uppl. omarb. af K. E. Kjellin 1828) och Arithmetik för begynnare (1818, 3:dje uppl. 1834) m. m. Han var en bland de ifrigaste deltagarna i de s. k. student-konventen i Upsala under 1790-talet.

2. Kristian Didrik F.f kopparstic-kare, f. 1777, d. 1852 som vice professor vid konstakademien, utgaf det stora planschverket Ett år i Sverige (1827—35; teckningarna af J. G. 8andberg, texten af A. Grafström), hvilket gaf ett mäktigt uppslag till en nationel riktning inom den svenska konsten.

3. Johan Erik F., den forstnäm-des son, biografisk samlare, f. 1802, d. 1877 som prost och kyrkoherde i Upsala stift, utgaf Upsala ärkestifts matrikel 1840 (1840), Minne af bortgångne lärare i erkestiftet 1843— 1859 (1859) m. m.

4. Karl Adolf F., den förres broder, matematiker, f. 1807, d. 1869 som prost och kyrkoherde i Strängnäs stift samt f. d. lektor i Gefle, utgaf en Algebra för begynnare (1842) samt några smärre skrifter.

5. Hans Ludvig F.} den förres son, historiker, f. 1843, blef 1859 student i Upsala, 1866 filos, doktor, s. å. docent i historia, 1873 direktör för centraltryckeriet i Stockholm, 1874 sekreterarei riksbanken, 1875 finans-minister och 1880 president i kammar-kolle-gium. 1876 kallades han till ledamot af vetenskaps-akademien, 1878 till arbetande ledamot af vitterhetsakademien och 1881 till en af deader-ton i svenska akademien. 1869 var F. redaktör för Svensk Uteraturtidskrift, och 1870—75 redigerade han Svensk tidskrift (1870 tills, med K. D. af Wirsén, 1875 tills, med H. Hjäme), hvaijämte han under kortare tider redigerat tidskrifterna Läsning för folket, Land och folk och Ur folkens häfder. Som historisk författare, sär-skildt som essayist, åtnjuter han stort anseende. Bland hans skrifter märkas : Sveriges inre historia från Gustaf den förste, med särskildt afseende på förvaltning och ekonomi (1869—75), Sverige 1571, försök till en administra-tiv-statistisk beskrifning öfvcr det egentliga Sverige, utom Finland och Estland (I. 1872, II. 1884), åtskilliga smärre uppsatser, utgifna under titeln Studier och kritiker (1875), minnesteckning öfver Anders FryxeU (inträdestal i sv. akad.) och en lefnads-teckning öfver Hans Järta, hvars arbeten han i urval utgifvit (1882—84).

6. Se Forsell.Forssinan, Lars Arvid, meteoro-log, f. 1842, kansliråd och byråchef, har utgifvit en skrift Om stjernfall (1874, i samlingsverket “Ur vår tids forskning“), en under medverkan af andra gjord bearb. af Routledges Nittonde århundradet (1876—78) m. m.

Fosforisterna. Se Nya skolan.

Framtiden, en af K. von Bergen 1868—71 och 1877 utgifven månad skrift (de bägge första åren tillsammans dock ej mer än elfva häften), afsedd för fosterländsk odling, med särskild uppgift att främja en omgestaltning af den religiösa uppfattningen och det religiösa lifvet.

Franee. Se Jean de Frcmce,

Franck (Franekenius), Johan, botaniker, f. 1590, d. 1661 som professor i botanik och anatomi vid Up-sala

högskola, utgaf Signatur: d. i. grundUehe u. wahrhaftige beschreibung der von gott und der natur gebildeten u. gezeichneten gewächsen (1618), Spe-ctdum botanicum (1638, ny uppl. 1659), det första arbete, hvari de svenska växterna uppräknas, samt Colloquium philosoph. c. diis montanis, thet är: ett lustigt och liuflighit samtaal emillan the fömembsta och edelste ber g gudar, och een högförfaren philosopho, Zamolxides benämnd (1651, jfr Klemmings "Ur en antecknares samlingar", 2:dra uppl. s. 181), äfvensom åtskilliga akademiska afhandlingar.

Franzén, Frans Mikael, skald, minnestecknare, föddes i Uleåborg 1772. Han blef 1785 student i Åbo, 1789 filos, magister, 1792 docent i vältalighet, 1795 universitetsbibliotekarie och 1798 deijämte professor i lärdomshistoria, hvilken befattning han 1801 fick byta ut mot professuren i allmän historia och moralfilosofi. 1803 blef han prästvigd och erhöll ett pastorat som prebende. 1808 invaldes han i svenska akademien, som redan 1794 belönat honom med lundbladska priset och 1797 till-

delat honom sitt stora pris for en sång öfver Creutz. Efter Finland a afkrädande till Ryssland flyttade F. öfver till Sverge, der han 1810 ut-nämdes till kyrkoherde i Kumla i Nerike, 1823 till,kyrkoherde i Klara forsamling i Stockholm och 1831 till biskop i Härnösands stift. Redan 1818 hade han blifvit teologie doktor. För öfrigt var han länge ledamot af sal mbokskomitén och evan-gelieboks-komitén samt tjenstgjorde från 1824 till 1834 (då han öfver-tog sitt biskops8tift) som svenska akademiens sekreterare. Led. af vet. akad. 1815. Led. af mus. akad. 1818. Arb. led. af vitt. akad. 1820. Död 1847.

F. uppträdde tidigt som skald och vann tidigt ett stort rykte. Hans första dikter, som under början af 1790-talet i afskrifter spredos kring land och rike samt mottogos med allmän beundran, tolkade på ett enkelt och rörande sätt den eviga kärleken, hvaraf skalden fann sinnebilder öfverallt "i naturens företeelser och i mänskohjärtats rörelser". Den allmänt bekanta dikten Men-niskans anlete, som af Kellgren 1793 infördes i Stockholmsposten jämte eu smickrande inledning, är ett bland de- vackraste uttrycken for den sinnesstämning, hvari F. vid denna tid skref. Andra dikter i samma tdh och anda äro Den gamle knekten, Till Selma, De små, Unga Jlicka i din vår, Goda gosse, glaset töm, Sörj ej den gryende dagen förut, Champagnevinet m. fl. Dessa och liknande stycken, hvilka långt efteråt samlades och ut-gåfvos under titlarna Selma och Fanny samt Bilder ur naturen och metmisko-lifvet, äro ej allenast de mest karaktäristiska för sin författare, utan ock de som i främsta rummet beredt honom en plats bland våra störste skalder. Alla utmärka sig "genom en ren och innerlig ton, den ljufvaste idylliska färg samt den skäraste och mjukaste form." I formelt afseende visade skalden sig likväl stå högst i sin präktiga Sång öfver grefve Gustaf Philip Creutz (1797), som länge ansågs för den vackraste dikten på vårt språk. Mot slutet af 1700-talet böljade F. taga intryck af den akademiska smaken, och det mesta af hvad han derefter som skald fram-bragte har numera endast literatur-historisk betydelse. Till dessa senare dikter höra några af hans Tidsbilder, som visserligen röja ett öppet sinne för tidens stora frågor, men i allmänhet kunna karaktäriseras som moralfilosofiska betraktelser pä vers. Dit höra vidare hans vidlyftiga lärodikt Emili eller en afton i Lappland samt hans stora episka dikter Svante Sture eller mötet vid Alvastra, Columbas eller Amerikas upptäckt (l:sta d. 1831) och Gustaf Adolf i Tyskland, episka fragmenter (i Stockholms-posten 1817—18 samt 3:dje h. af tidskr. Svea), hvilka trots enskilda poetiska stallen äro i det hela misslyckade. F. uppträdde äfven som dramatisk författare, med det ganska täcka skådespelet Audiensen eller lappskan t Kungsträdgården och sorgespelet Drottning Ingierd eller mordet på El-jarås. Jämväl under den senare perioden af sitt skaldskap skref han dessutom en mängd lyriska sm åstycken (i hans samlade skrifter intagna under titlarna Tillfällighetssty eken, Epigrammer och Charader), bland hvilka åtskilliga utmärka sig för sinnrikhet, qvickhet eller verkligen poetisk ingifvelse. Äfvenledes diktade han eller omarbetade flere salmer, som iutaga ett framstående rum i den svenska salm-literaturen samt i likhet med hans äldsta skaldestycken utmärka sig genom sin enkelhet och sin vårdade form.

Som författare på prosa var F. utmärkt. Bedan 1797 uppträdde han

! med ett tal Om svenska drottningar (i anledning afkonungensförmälning,tr. 1798), hvilket väckte stort uppseende, och som svenska akademiens sekreterare skref han ej mindre än trettiotre ypperliga minnesteckningar, tillsammans utgifna 1848—60 under titeln Minnesteckningar öfver utmärkte svenske statsmän, hjeltart lärde, konstnärer och skalder (A. M. Lenngren m. fl.). Äfven som predikant var F. mycket

framstående. En samling Predikningar utgafs 1841—45, och Strödda predikningar och smärre andliga skrifter utkommo 1852. F:s Samlade dikter hafva utgått i flere upplagor, bland hvilka den senaste trycktes 1867—69 (jämte en lefnadsteck-ning), och en samling Valda dikter utkom 1871 (‘2:dra uppl. 1881). Åt-skilliga Tal offentliggjordes 1835. Se arbeten af Atterbora, Cygnseus, A. A. Grafström, T. F. Grafström, Hellberg, S. A. Hollander, G. Ljunggren, B. E. Malmström m. fl.

Fredenheim, Karl Fredrik, konstkännare, f. 1748, d. 1803 som öfver-intendent och praises i konstakademien, utgaf en samling afbildningar af antika statyer i det kungliga museet (national-museum), under titeln Ex museo regis Svecice antiquarum e marmore statuarum Apollinis musagetee, Minerva paciferce ac novem musarum series integra o. s. v. (1794). Led. af vitt. akad. 1793 (hed. led. 1795).

Fredholm, Johan Henrik, tekniker, f. 1838, civil-ingeniör, har ut-gifvit Anteckningar om patentväsendet i åtskilliga länder (1876), En Ufsfråga för svenska industrien (1879), hvarjämte han författat åtskilliga tidskrifts-uppsatser.

Fredin, Nils Edvard, öfversättare, f. 1857, literatör i Stockholm, har i öfversättning utgifvit: Fria tankar,

föredrag och af handlingar af Robert Ingersoll (två uppl. 1884) och Sktldastämmor, eferbildningar från möderne diktare (s. &.).

Fredman, pseudonym for K. M. Bellman.

Fredrek på Bannsfttt, pseudonym for F. A. Dahlgren.

Fredrika, pseudonym for Fredrika Bremer.

Fremling, Mattheeus (Mattias), filosof, f. 1745, d. 1820 som professor vid Lunds högskola, skref ett Försök till en granskning af kantiska grunderna för själens odödlighet och en gud (1798) m. fl. arbeten. Han hyllade ej något bestämdt filosofiskt system, men slöt 6ig närmast till en-eyklopedisterna.

Frese. 1. Jakob F. (Freesé), lyrisk skald, f. sannolikt 1689, d. 1729 som kanslist vid inrikes civil-expedi-tionen, efter en långvarig sjukdom, var en af våra bäste skalder före Dalin, ehuru han forst genom fosforisterna blef känd af en större allmänhet I fråga om verklig ingifvelse stod han ensam bland sin tids skalder, och de fleste bland dessa öfverträffade han i formgifningens konst. Hans dikter vittna om en djup och innerlig känsla, en varm fosterlandskärlek och ett lifligt natursinne. De utgåfvos af honom själf under titlarna Andelige och verldslige dikter (1826), Karta sedeläror oeh 8edc-tillämpningar (s. å.), Fagre poetiske samblingar (1728) och Fassionstankar (s. å.). 1828 utgaf P. A. Sondén hans Valda skrifter, och 1876 offentliggjorde Hanselli hans samlade arbeten. Se arbeten af Atter-bom, Ljunggren och Vasenius.

2. Amalia Augusta de F. (född Bolander), författarinna afskrifterfor ungdom, f. 1804, d. 1881 som enka efter postmästaren K. G. de Frese, utgaf Belöningsbok för skolan och hemmet, en moders tjugu geograf ska sagoberättelser (1858), Ben ordnande handen i hemmet, praktiska anvisningar (1870), Sveriges hjeltekommgar Gustaf

Vasa, Gustaf II Adolf och Carl XII (1872) m. m.

Freudenthal, Axel Olof, finsk språkforskare, f. 1836, blef 1854 student i Helsingfors, 1860 filos, magister, 1866 docent i fornnordiska språket och antiqviteterna samt 1878

e. o. professor i svenska språket och literaturen. 1877 promoverades han till filos, hedersdoktor i Upsala. 1874 stiftades på hans initiativ den svenska landsm åls-fÖreningen i Helsingfors. F. har utgifvit följande arbeten: Einar Skålaglams VeUekla, öf-versatt och förklarad (1865), Om svenska ortnamn i Nyland (1867), Otn svenska ortnamn i Egentliga Finland (1868), Om Alands ortnamn (s. å.), Om svenska allmogemålet i Nyland (1870), Upplysningar om llågö- och Vichterpalmålet i Estland (1875), Om nyländska mans- och qvinnonamn under medeltiden (1877), Bidrag till ordbok öfver Närpesmålet (1878), tlber den Närpesdialect (s. å.), Om svenskames inflyttningar till Finland (1882) m. fl. De flesta af hans skrifter finnas i “Bidrag till kännedomen af Finlands natur

och folk“.

Frey, en i Upsala 184i-1-50 ut-gifven tidskrift för vetenskap och konst, till en böljan tre och slutligen nio häften om året. Denna tidskrift, som utmärkte sig för ett synnerligen gediget innehåll, hade till hufvudredaktörer F. G. Afzelius (1841), K. E. Zedritz (1842—43 och 1847—48) samt K. F. Bergstedt (1844 —46 och 1849—50).

Freynshem (Freinshetnius) Johan, språklärd, f. 1608 som tysk undersåte, inkallades 1642 till Svexge, der han först erhöll den skytteanska professuren i Upsala och 1647 tillika utnämdes till drottning Kristinas bibliotekarie och hi8toriograf. Då klimatet ej tillät honom qvarstanna, begaf han sig 1651 åter till Tyskland, som svenskt tit. hofråd, och dog 1660 som professor honorarius! i Heidelberg. F. var en bland de störste kännare, som funnits, af de klassiska språken. Hans förnämsta verk äro Supplementa curtiana (1636) och Supplementorum livianorum decae (1649), hvilka bägge utgått i åtskilliga upplagor. 1 Sverge författade han åtskilliga disputationer (utg. i Ups. 1643—51), orationer (utg. Sami. 1652) och panegyriker. Han skref älven latinska dikter, som likväl ej hafva något högre poetiskt värde.

Friberg, Johan Otto, vitterhets-i

Fribyggar-orden, ett 1787 i Stockholm stiftadt literärt och pedagogiskt sällskap, som torde hafva upphört omkr. år 1800. Det utgaf Journal för allmänna upplysningen och sedeme (1796—98, upphörde med anl. af den kungl. förordn. af d. 26 mars 1798) och Skrifter uppläste i sällskapet F. B. (1799N ' Ljunggren, “Sv.

vitt. h.“, d

Friei 1 • '], Axel, äste-

tikr - t . ? ästetik vid

, • fattat en af-

. ,i:j . r m drama-

> • - • . r '^s Magnus F

T. i Femsjö socken i * 1811 student i Lund,

. magi8ter och s. å. docent uiik, erhöll 1819 en för honom -iskildt inrättad botanisk adjunktur, fick 1824 professors titel, blef 1828 demonstrator i botanik, utnämdes 1834 till professor i praktisk ekonomi vid Upsala högskola, utbytte 1851 denna befattning mot professuren i botanik och tog 1859 afsked som emeritus. 1821 blef han ledamot af vetenskaps-akademien och 1847 en af de aderton i svenska akade-

\ mien. Död 1878. F., som näst Linné är Sverges ryktbaraste botaniker, reformerade och utvidgade betydligt kunskapen om svampar och laf-var, framställde ett nytt naturligt växtsystem och riktade den svenska floran med en mängd nya bidrag. Hans förnämsta arbeten äro: Systema myedogieum (1821—32), som gjorde epok i svampbeskrifniDgen, Licheno-graphia europaa (1831), som hade samma betydelse i fråga om lafvama, och Flora scanica (1835—37), hvari han första gången på hela växtriket tillämpade sitt system, hvilket är grundadt på naturalstrens inre fränd-skapoch analogier, ej allenast på yttre likheter. Till dessa verk sluta sig åtskilliga kompletterings- eller special-arbeten : Novitia flora suecica

(1814—23, 2:dra uppl. 1828), Systema or bis vegetahilis (1825), Flora hal-landica (1817—18), Lichenes Suecice exsiccati (1818—27, jämte dithörande Schedulcc critica), Herbarium normale (1835—65, de tvänne första fascik-larna utg. af H. H. Ringius), Elenchus fungotwn (1828), Fundamenta licheno-logica (1831), Epicrisis systematis my-cologici (1838), Symbola ad historiam hieraciorum (1848), Nova symbola my-cologica (1851), Monographia hymeno-mycetum Suecia (1863) m. fl. Bland populära skrifter, som F. utgaf, märkas särskild t hans Botaniska utflygter (1843—64) och den förträffliga be-skrifningen på Sveriges ätliga och giftiga svampar (1860—66). Se skrifter af J. Arrhenius (i Lefn. öf. sv. vet. akad:s led.), K. R. Nyblom m. fl.

2. Bengt Fredrik F., den förres slägting, zoolog, f. 1799, blef 1810 student i Lund, 1823 filos, magister, 1824 docent i naturalhistoria, 1827 medicine licentiat, 1828 docent i anatomi samt 1831 tit. professor och intendent vid naturhistoriska riksmuseet i Stockholm. En kortare tid tjenst-gjorde han som regementsläkare

10vid skånska dragon-regementet. Död 1839. F. var en bland de mångsidigast bildade zoologer Sverge egt. Det naturhistoriska riksmuseet ordnade han till en af de i sitt slag förnämsta samlingar i Europa. Hans vigtigaste arbete är texten till en del af Skandinaviens fiskar, efter lef-vande exemplar af ritade på sten af V. v. Wright (1836—38, jfr Ekström och Sundevall). För öfrigt utgaf hgm: Observationes entomologicce (1824), Årsberättelser om nyare zoologiska arbeten och upptäckter (1832—36, i vet. akad:s handl.), Beskrifning öfver nya insekter frå/n Columbien (1833), Ichtyologiska bidrag tiU Skandinaviens fauna (1839) m. m. Led. af vet. akad. 1837.

3. Teodor {Tore) Magnus F., den forstnämdes son, botaniker, f. 1832, blef 1851 student i Upsala, 1857 filos, doktor, s. å. docent i botanik samt 1862 adjunkt och 1877 professor i samma ämne. 1865 kallades han till ledamot af vetenskaps-aka-demien. Bland hans arbeten märkas: Monographia stereocaulorum et pilophororum (1858), exsickatverket Zichenes Scandinaviee rariores et cri-tiei (1859—65), Lichenes arctoi Euro-pce Grcenlandiceque (1860), Genera he-teroliehemm europaea recognita (1861), Om Finmarkens natur och folk (1865, i Svensk literaturtidskrift), Lichenes spetsbergenses (1867), Bilder ur växt-verlden (1868), Svenska polarexpeditionen år 1868 (1869, tills, med K. Nyström^, Lichenographia scandinavica (1871—74), Grönland, dess natur och innevånare (1872), Om växternas blomning (1875) och Om växternas spridning (1880). Dessutom har F. redigerat några årgångar af tidskriften Botaniska notiser (1857—58 och 1865 —68) samt efter R. Browns engelska original utgifvit tvänne delar af Vetenskap för alla (1878—79: 3:dje delen utg. af P. T. Cleve).

Friesen [frisen], Karl Sebastian

vony liteteratur-historiker, f. 1846, lektor vid södra latin-läroverket i Stockholm, har författat några smärre af-handlingar i ästetiska och literatur-historiska ämnen samt i bearbetning utgifvit W. Kadens skildring af Schweiz (1882) och S. Müllers Handbok i verldsliteraturens historia (1883).

Frigell, Anders, filolog, f. 1820r sedan 1882 e. o. professor i latin viel Upsala högskola, har utgifvit: C. Jul. Caesaris cotnmentariorum schedm noveo recensionis specimina (1854), förklaringar och anmärkningar till C. Jul. Cae-saris cotmnentarii de beUo gallico (s. åjr

C. Jul. Caesaris de bellogallieo libri m. m. j (1861), Kommentarier till Caesars bellum gallieum (8 böcker, 1862, 2:dra uppl. 1868), Latinska themata till in-öfning af grammatik (1866, 3:dje uppL 1873; nytt häfte 1869), Frogymnas-mata (1863, 4:de uppl. 1875), Kommentarier• till Horatii oder och epoder (1870), Horatii oder och epoder öfver-satta (s. å.), Sånger af Horatius i metrisk öfversättning (1875), Om de romerska sjelfbiograf erna (1877), Collatio codicum livianorum (I, 1878), Livius som hütorieskrifvare (1880), förklaringar till åtskilliga böcker af Liviu* och till Ciceros epistolee, en mängd tidskrifts-uppsatser m. m.

Friherre Dolk, pseudonym for Fr. Cederborgh.

Friman, Jeanetta (Julia?, fodd Alin), novell-författarinna, f. 1808,. d. 1864 som enka efter en borgmästare Friman, utgaf anonymt åtskilliga smärre berättelser.

Friskytten, en af R. Wall 1848 —57 utgifven humoristisk veckotidning.

Fristedt, Robert Fredrik, botaniker, läkare, f. 1832, sedan 1877 e. o. professor i farmakologi vid Upsala. högskola, har utgifvit exsickat-verket Sveriges pharmaeeutiska växter med pharmakologiska upplysningar (1863 — 72), Fharmacognostisk karta öfver jor- den (1870), en Lärobok i organisk far-makoloffi (1872—73) m. m. samt redigerat nästan alla banden af Upsala lakar(förening 8 förhandlingar (från 1865).

Frondio. 1. Elias F, historiker, talare, f. 1686, d. 1761 som tit. kammarråd och professor i historia vid Upsala högskola, utgaf några tal och akademiska afhandlingar.

2. Berge F, den förres son, historiker, f. 1718, d. 1783 som bibliotekarie vid Upsala högskola, utgaf ett arbete om

Riksdagsma/nna-rätt (1747), som väckte mycken uppmärksamhet. Led. af vitt. akad. 1773.

Frosterus. 1. Benrik F.y rätts-lärd, f. 1727, d. 1773 som juris doktor och professor i Upsala, utgaf Inledning till Svenska krig slagfar enheten (1765—70), ett i sitt slag utmärkt arbete.

2. Johan Gustaf F., finsk historiker, f. 1826, blef 1845 student i Helsingfors, 1856 filos, doktor, 1860 docent i historia, 1867 e. o. professor och 1869 öfver-inspektor för de finska elementar-läroverken. De vig-tigaste bland hans arbeten, hvilka företrädesvis behandla franska förhållanden under medeltiden, äro följande: Chevaleriet i Frankrike under fjortonde arhimdradet (1856), Ludvig XI och Frankrikes sociala förhallanden under hans tid (1860), Le belgiska landskapens utbildning till en stat (1862), Souvenirs de la guerre des eamisards, mémoires inédits dun gen-tühomme protestant (1866, i Bibi. univ. et revue suisse), Les insurges protestants sous Louis XIV, études et do-cuments inédits (1868), Les généraux de Louis XIV en Languedoc (1869, i Acta soc. scient. fenn.) och Coup dgeü sur les peuplades fnnoises occidentales dans t antiquité (1879, i öfvers. af finska vet. soc. förhandi.).

Frumerie [-ri], Gustaf läroboksförfattare, f. 1849, artilleri-kapten,

har utgifvit Repetitionskurs i matematik och fysik (1882).

Frykholm, Johan Ludvig, tekniker, f. 1837, direktör i marin-ii|ge-niörsstaten, har utgifvit en Ang-maskinlära (1881).

Fryxell. Elof F(rykseUJt predi-I kant, f. 1684, d. 1751 som kontraktsprost i Karlstads stift, var en af sin tids utmärktaste predikanter. Han efterlämnade i handskrift en postilla, som aldrig blifvit utgifven.

2. Fredrik F., den förres son, historisk samlare, f. 1724, d. 1805 som

f. d. kamrerare, efterlämnade i handskrift åtskilliga samlings-arbeten, som äro af stor vigt för den svenska genealogien och biografien. Dessa sam-

i lingar, som finnas dels i Karlstads skolbibliotek och dels i kungl. biblioteket, äro ordnade efter följande rubriker: Vermelandia nobilitata, eller

berättelse om adeliga slägter i Karlstads stift; Vermelandia litterata, eller korta biografier öfver värmländska studenter vid högskolorna; Vermelandia ecclesiastica, eller Karlstads stifts kyrko- och präste-krönika af A. O. Rhyzelius, med tillägg; Ver-melands slägtebok, en samling genealogier öfver åtskilliga värmländska slägter; Vermia litterata Johannis Lin-dri juniorist tillökt och fullföljd af

F.; och slutligen BiUiotheca vermelan-dica, en förteckning öfver värmlänningars tryckta skrifter. De af honom själf på trycket utgifha arbetena inskränka sig till några smärre uppsatser.

3. Anders F., den förres brorsons son, vitterhets-idkare, häfdatecknare, f. 1795, blef 1813 student i Upsala, (der han s. å. öppnade den första simskola i Sverge), prästvigdes 1820, blef filos, doktor 1821, utnämdes 1822 till skolkollega i Stockholm, der han redan under några år haft anställning vid privata läroverk, kallades 1827 till rektor vid nya ele-mentarskolan, erhöll 1828 samma befattning vid Maria skola, fick 1833 professors titel samt blef 1835 kyrkoherde i Karlstads stift (Sunne), 1836 kontraktsprost och 1845 teologie doktor. 1840 invaldes han i svenska akademien. Arb. led. af vitt. akad. 1834. Led. af vet. akad. 1847. Från 1847 åtnjöt F. ständigt tjenstledighet från sin prästerliga befattning, för att odeladt kunna egna sig ät literär verksamhet. Död 1881. j

Som författare gjorde sig F. först känd på vitterhetens område, genom åtskilliga poem i fosforistisk anda, genom novellen Brott och försoning och genom sångspelet Verndandsflic-kan. Derefter slog han sig på historiskt författarskap, och under sin lärare-period offentliggjorde han jämväl några förtjenstfulla skrifter om undervisningen, i hvilka han oförtrutet och varmt kämpade för folkbildningens höjande och för en gemensam uppfostran för alla klasser. 1823 utkom första delen af hans Berättelser ur svenska historien, hvilket arbete fortsattes under hela hans långa lif och afslutades kort före hans död (46 delar 1823—79, till frihetstidens slut). De första sex delarna af dessa berättelser mottogos med ett allljämt stigande bifall, trängde ned till en mycket

stor allmänhet, väckte bland folket ett varmare deltagande för den svenska historien och förskaffade författaren 1831 ett årligt statsunderstöd. Också voro dessa delar, genom den biografiskt anlagda planen och det åskådliga framställningssättet, i hög grad egnade att med nöje läsas af hvaxje svensk på hvilken bildningsgrad som hälst. Men under fortsättningen förändrades planen betydligt, berättaren blef häfdaforskare, och arbetets formella förtjenster skymdes alltmer af åtskilliga fel: en stundom framträdande partiskhet, bristande noggranheti

detaljer m. m. Den ifver, hvarmed .högadelns talan i dessa berättelser fördes, gaf 1845 anledning till en flerårig literär strid, i hvilken F. och Geijer stodo mot hvarandra som de förnämste kämparna och under hvilken den förre utgaf ett särskildt arbete Om aristokratfördötnandet i svenska historien (1845—50), som 1847 förskaffade honom en stor guldmedalj af adeln. Den näst sista delen, som innehåller en i hufvudsak fördömande skildring af skalden Bellmans lif och verksamhet, gaf likaledes anledning till en fåjd, eller rättare till ett häftigt angrepp på den då mycket åldrige, men lika modige författaren (jfr Eichhorn). 1860—62 utgaf F. en serie (nio häften) Bidrag till Sveriges lite-raturhistoria, som polemiskt skildra den literär-politiska striden under förra hälften af detta århundrade och som framkallade flere särdeles bittra kritiker. Bland hans öfriga historiska arbeten märkas: Karakteristik af tiden och de utmärkta handlande personerna i Sverige från år 1592 till 1600 (1830 belönt med svenska akademiens stora pris), Handlingar rörande Sveriges historia (1836—43, ur utländska arkiv), Orsakerna till den historiska orättvisa, hvarmed catholska tidchvarfvet blifvit i Sverige behand-ladt (1847), Äreminne öfver Gr ef ve E. Dahlberg (1851) och Bidrag till Sveriges historia efter 1772 (utg. 1882). Såsom läroboksförfattare har F. ett framstående rum genom sin länge begagnade Svensk språklära (1824, 13:de uppl. 1865), hvilken alltifrån fjerde upplagan som bihang innehållit en öfversigt af den svenska litera-turhistorien. Han författade dessutom en Jemförelse mellan psalmböckerna af 1695 och 1819 (1854), en minnesteckning öfver J. O. Wallin (inträdestal i svenska akademien), åtskilliga predikningar m. m. 1884 utgaf hans dotter Eva Andreetta F. (f. 1829) en af honom skrifven intressant skildring med titeln Min historias kistoriat jämte en af utg. författad teckning af den gamle forskaren. Se för öfrigt skrifter af Eich-hom, Geijer, S. A. Hedin, B. Nor-ling, H. Wieselgren m. fl.

4. Olof F.t den förres broder, vitterhets-idkare, f. 1806, teologie doktor och kontraktsprost i Karlstads stift, har utgifvit: Dikter (1829), Metamorfoserna (1834, ofullb.), Skrifter (1835—38) samt flere diktsamlingar under titlarna Natt och Dag samt Dag och Natt (1839—54) m. m. Ett af honom författadt qväde, Slaget vid Brunkéberg, fick 1834 svenska akademiens stora pris.

Fröberg, Johan Feter, fysiker, f. 1782, d. 1826 som prost, lektor i Vesterås och tit. professor, utgaf en Lärobok i physiken (1 d. 1820), Utkast till läran om tidräkningen och tidmätningen (1822) m. m.

Fröken R###, pseudonym for K K. A. von Strussenfelt.

Frölich. l. Dva Margareta F.} svär-merska, d. 1692, under Karl XI:s regering bekant genom sitt utspridande af allehanda griller och spådomar samt derför tvänne gånger dömd till landsflykt, utgaf på tyska och holländska åtskilliga smärre skrifter af religiöst och polemiskt innehåll (jfr (<Qvinnan inom svenska literaturen“, 1873).

2. David Fredrik F, grefve, politiker, national-ekonom, f. 1788, d. 1862 som häradshöfding, deltog i alla svenska riksdagar från 1815 till 1860 samt uppträdde derunder med nit och skicklighet for genomförandet af frisinnade reformer. Som författare gjorde han sig känd dels genom uppsatser i tidningar, dels genom åtskilliga särskildt utgifhaskrifter: Grund-lags-tolkningar (1 h. 1829), Om uppfostran ... efter hiUska methoden (s. å.), Hvad är att göra ? dier rådplägningar

om rätt och reform (1843, tills, med d:r J. D. Ahlberg), Upplysningar och förklaringar (1843—44, innehållande några politiska tillfällighetsskrifter), Korta uppsatser rörande penning ev äseti och banksystem (1844), Öppet votum i kreditivfragan (1854), Omarbetade uppsatser rörande penninge- och bankväsende (1855), Fortsatta försök till karakteristik af den svenska nationen och dess statsskick, åtföljda af förslag till en ny grundlag (1857) m. fl.

Fröman, Nils August, jurist, f. 1816, f. d. justitie-ombudsman, har utgifvit Anmärkningar om bördsrätten (1846, förut på latin) och justitieombudsmannens ämbeteberättelser (årligen från 1862 till 1884).

Fröst, Fer Axel, predikant, f 1802, d. 1853 som kyrkoherde i Stockholm, utgaf åtskilliga strödda predikningar och andliga tal. Hans Fredikningar utkommo samlade 1854 —55.

Fnnck* 1. Johan F., friherre, jurist, f. 1703, d. 1773 som lands-höfding i Upsala, författade Begerings-8amfund8 enda bestand och förkofran uti upriktig kärlek til sitfäderneslands allmänna bästa (1759) och Genväg til kunskap och utöfning af lagfarenhet (1761).

2. Alexander F.} den förres broder, friherre, mineralog, f. 1716, d. 1797 som tit. bergsråd, författade Observationer om dagsljuset i Salbergs süfvergrufva (1741), Beskrifning öfver tjäru- och kölugnars inrättande 0(1748 och 1772), Undersökning om Åtvidabergs kopparverk (1763) och Anmärkningar i bergshushållningen (1787—88, i “Bergs-journalen“). Led. af vet. akad. 1742.

3. Karl (Carl) Oskar af F.t kartograf, f. 1812, f. d. major, har utgifvit Karta öfver Stockholm och dess omgifning (1846), Karta öfver Stockholms omgifningar (1852, ny uppl. 1879) m. m.Fuselbrenner* Fuselbrenner d. y. och Knoblauch Fiff Faff von Fuselbrenner , pseudonymer for P. A. Wallmark.

Fyris, en från början af december 1882 i Upsala utgifven tidning (tre nummer i veckan), som redigeras af några bland högskolans yngre krafter.

Fysiograflska sällskapet i Lund, ett på A. J. Retzii förslag 1772 stiftadt och 1778 officielt er-kändt vetenskapligt sällskap, som till en böljan hade till ändamål att utforska och belysa Skånes naturhistoria, men som sedermera utsträckt sin verksamhet till naturvetenskaperna i allmänhet. Det utger numera ingen tidskrift (de vid sammanträdena hållna föredragen intagas merendels i Lunds universitets årsskrift). De arbeten, hvilka sällskapet såsom sådant offentliggjort, äro följande: Fhysio-graphiska sälskapets handlingar (1776), Fhysiographiska sälskapets magazin (1781) och en samling vetenskapliga afhandlingar (vid hundraårsfesten 1878).

Fåhrseus* 1. Olof Immanuel F., naturforskare, politiker, f. 1796, blef 1810 student i Upsala, tog 1815 kansli-examen, utnämdes 1826 till chef för vestra tulldistriktet, kallades 1840 till statsråd och chef for civildepartementet samt utnämdes 1847 till landshöfding i Göteborgs och Bohus län, från hvilken befattning han tog afsked 1864. Såsom minister och riksdagsman uträttade han mycket for lagskipningen och förvaltningen. Han adlades 1842 och promoverades 1877 till filos, hedersdoktor i Upsala. Led. af vet akad. 1840. Led. af landtbr. akad. 1848. Led. af vitt. akad. 1870. Död 1884.

F. utgaf åtskilliga naturvetenskapliga, politiska och national-ekono-miska skrifter: Genera et species

curculionidum (1838—44, tills, med Schönherr), Insecta Caffr arias (1848 —57, tills, med Boheman), Ytterli-

gare bidrag till det hvilande representationsförslagets granskning af tvänne reformvänner (1865, anón.), Coleóptera CaffraHæ (1870—72, i öfVers. af vet. akad:s förhandl.), Om arternas härledning i djmriket (1874, i Sv. tidskr.), Om transformationsteoriem stöd af embryologiska iakttagelser (1876, ibd.), SkildHngar ur det offentliga lif vet (1880) m. fl. Det sistnämda arbetet innehåller vigtiga bidrag till den svenska historiens senaste skede.

2. Fredrik Edvard F., den förres brorson, statistiker, f. 1828, d. 1867 som sekreterare i statistiska centralbyrån och f. d. adjunkt vid nya ele-mentar-skolan i Stockholm, utgaf: Om riksdagen i Upsala Í675 (1851), Försök till framställning af de slaviska folk st am)carnes vandringar och tidigare öden (1853), Stories from the earlier history of England (1856, tills, med

G. S. Lövenhielm), en ypperlig Administratif och statistisk handbok (1864; 4:de uppl. 1879 utg. af K. Siden-bladh), Stamtafla öfver skandinaviska nordens konungahus frän äldre tider

(1866) m. m. Dessutom redigerade han den svenska statskalendern för åren 1862—66.

Fäderneslandet, namn på tvänne hvar på sitt sätt inflytelserika tidningar: den ena officiös, utgifven af M. J. Crusenstolpe 1831—33 (se Crusenstolpe) ; den andra “radikal“, redigerad af filos, doktor N. M. Munck af Rosenschöld (1852—56), f. d. fu-riren K. G. Uggla (1856—63), filos, doktor J. Damm (1863—65) och kand. S.

ödmann (från 1865). Den sistnämda tidningen var länge, genom sina uppdiktade eller halfsanna skandalhistorier, en skamfläck för den svenska prässen.

Förr Och nu, illustrerad läsning för hemmet, månadskrift, utgifven af B. Wadström (1870—77) och Aug. Stjemstedt (1878—79).

Gad* Se Gadd. Gadd. 1. Hemming G. (Ga4), talare, lärd, f. omkr. 1440, p& Kristian ll:s befallning halshuggen 1520 som f. d. biskop i Linköping, författade Oratio contra danos (intagen i Joh. Magni historia) samt Commen-tani de antiqvitatibus sveticis et dani-cis och De pastore, hvilka arbeten, högt skattade af samtiden, nu förkommit. Åtskilliga af honom skrifna bref finnas ännu i behåll. I Sverges politiska historia innehar denne man ett mycket framstående rum.

2. Feter Adrian G., kemist, 1.1727, d. 1797 som professor i Åbo, ¿ned titeln plantage-direktör, utgaf Åkerbrukets chemiska grunder (1761—64), Försök til en systematisk inledning i svenska landtskötseln (1773—77), Inledning til stenrikets känning (1787), Österbottens^ Tav ast lands, Uleåborgs och Abo läns mineralhistoria (1788—95), Undersökning om Nyland och Tavaste-hus län (1789) m. m. Led. af vet. akad. 1759.

3. Johan Adolf G.t filolog, f. 1821, sedan 1860 lektor i Karlskrona, har ut-gifvit en afhandling Om allmogemålet i Östra härad af Jönköpings län (1873).

GadSlillS* 1. Drik G.t medicinsk författare, f. 1778, d. 1827 som professor i teoretisk medicin vid mediko-kirurgiska institutet, hade väsentlig andel i stiftandet af svenska läkaresällskapet och dess första organisation samt var detta sällskaps sekreterare 1808—12 och 1818—21. Led. af vet. akad. 1817. Bland de af B. utgifha skrifterna märkas: Handbok i medicinallagjarenhet (1804), Journal för läkare och fältskärer o{ 1806—11, tills, med Berzelius), Årsberättelser om svenska läkaresällskapets arpeten (1810—12 och 1819—21) samt Åminnelsetal öfver förste lifmedikus Ad. Murray 1819 (1828).

2. Johan Edvard G., läroboks-for-fattare, f. 1822, f. d. kapten vid flottan, har utgifvit Elmnenterna af plan

och sferisk trigonometri (1857) och Populär astronomi (1858) m. m.

Gadolin. 1. Jakob G., matematiker, naturforskare, f. 1719, blef 1753 professor i fysik vid Åbo högskola, 1762 professor i teologi och 1788 biskop i Åbo stift. Led. af vet. akad. 1751. Teologie doktor vid jubelfesten i Greifswald 1756. Död 1802. Bland hans arbeten, hvilka företrädesvis utgöras af akademiska avhandlingar, märkas följande: Om Abo slot18 belägenhet öfver vattenbrynet (1751), Om Abo stads belägenhet, bestämd genom observationer (1753), Observationer om Ven er is inträde i solen d. 3 juni 1769 (1769) m. fl. Yid riksdagarna spelade G. en framstående roll såsom en af hattpartiets mest nitiske medlemmar.

2. Johan G., den förres son, kemist, fysiker, f. 1760, blef 1782 filos, magister i Upsala, 1785 e. o. adjunkt och s. ä. e. o. professor i filosofiska fakulteten i Åbo, fick 1789 fullmakt såsom kemie professor i sur-vivance och tillträdde 1797 denna befattning. 1822 tog han afsked från professuren. Led. af vet. akad. 1790. Död 1852. G. innehade ett särdeles framstående rum såsom kemist; han upptäckte en ny jordart, ytteijorden, äfven kallad gadoliniten, framställde nya åsigter rörande förbränningens natur .m. m. Bland hans skrifter märkas följande: Om kroppars absoluta värme (1784, i vet. akad:s handl.), Om jernmalmers proberande på vata vägen (1788, ibd.), Eintge bemerkungen iiber die natur des phlogiston (s. ä., i Crells “Annalen“), De theoria caloris corporum specifci (1792, i Nov. act. soc. scient. ups.), Undersökning af en svart tung stenart ifrån Yttcrby stenbrott i Roslagen (1794, i vet. akad:s handl.) och éu äfven i stilistiskt hänseende förträfflig Inledning till chemten (1798).

3. Axel G.) den förres brorson, finskmineralog och militär-skriftställare, f. 1828, general-löjtnant, professor emeritus vid artilleri-akademien i Petersburg, har utöfvat en särdeles framstående författar-verksamhet, dock företrädesvis på ryska språket. Såsom mineralog är han känd genom ett större arbete på franska: Mémoire sur la déduction d’un seul principe de tom les ’systèmes cristallographiques (1871, i Acta soc. scient, fenn.).

Gagner, Lars Peter, teolog, f. 1791, d. 1869 som kontraktsprost i Karlstads stift, utöfvade en särdeles omfattande verksamhet som författare. Bland hans skrifter må nämnas: Predikningar och natt var dabet rak-telser (1828—32,

2:dra uppl. 1835), Catechetisk lärobok eller doct. Mart. Luthers lilla cateches med förklaringar af 01, Svebilim . . . tillökt . . . (1831), AndeUga betraktelser, utförda med den heliga skrifts egna språk, öfver christendomens hufvudläror(1834,2:dra uppl. 183é), Till nattvardsbarnen, christUga anvisningar och råd (1836, 9:de uppl. 1837), Bönebok för barn och ungdom (1837, 2:dra uppl. 1852), Strödda betraktelser uti andliga ämnen (1838—41), Communion- och bönebok (5:te uppl. 1841, en föregående upplaga 1840), Blad ut ur Jesu evangelium, till tröst och hugsvalclse för lidande medchristne (1840—41), Christclig betraktelse öfver Herrans bön : Fader vår (1841), Biblisk historia uti sammandrag för folkskolor och allmogens barn (s. å., efter Hübner) och Högmesso-predikningar, första årgången (1862 —63).

Gagneras, Samuel, vitterhets-id-kare, publicist, f. 1731, d. 1791 som assessor och translator i antiqvitets-arkivet, var (från 1767) en bland ledamöterna af sällskapet Utile dulci, skref företalet till den af detta sällskap utgifna samlingen “Vifterhets-nöjen“ och fick några af honom själf diktade qväden intagna i denna sam-

ling. För öfrigt gjorde han sig känd såsom författare till äreminnen samt religiösa, pedagogiska och språkvetenskapliga arbeten af värde: Erinringar rörande uppfostringsverket och dess nödiga förbättringar (1774), Betraktelser om menniskiors sista stunder

(1775) , Åremnne öfver Stjemhjelm

(1776) m. fl. 1667—69 utgaf haa det af Gjörvell påboijade Svenska magazinet. G. var en bland de förste svenskar, som efterhärmade den franska äreminnes-stilen.

Gahm (Persson), Sigfrid lerens, historisk samlare, f. 1725, blefl744 student i Upsala och 1750 kammar-skrifvare i krigskollegiet. Död 1794, i mycket stor fattigdom. G. till-bragte största delen af sitt lif med att i riks- och antiqvitets-arkiven af-skrifva gamla handlingar, och frukten af dessa mödor blefvo de för historie-forskningen vigtiga gahmska samlingarna, hvilka 1804 inköptes af Upsala universitets-bibliotek och der förvaras under följande rubriker .* Acta litteraria, 1541—1773 (20 bd), Biographiske samlingar (17 bd, innehållande biografiska notiser om l:o “historici, rikshistoriografer, riksan-tiqvarier, sekreterare, assessorer och betjente i antiqvitets-archivo“, 2:o “lärda smolandi“ och 3:o “svenska konstnärer“), Samlingar om förbudna böcker (11 bd) och Archivum smolandi-cum (12 bd, ett annat exemplar fins i Växiö skolbibliotek). Hans boksamling och enskilda arkiv inköptes efter hans död af samlaren Nescher och kommo sedan till kungl. biblioteket, “som sålunda återfick en mängd af sina tillhörigheter, dem Gahm under sina biblioteksbesök på ett eiler annat sätt tillegnat sig“. På trycket utgaf G. en samling Kongl. stadgar, förordningar, brcf och resolutioner angående Svea rikes landtmilice (1762— j 65, för tiden 1680—91; fullföljd efter i hans död), hvilket arbete utgör en högst vigtig källskrift till det svenska indelningsverkets historia, samt Balters lefveme (1770) m. m.

(Jahn. 1. Johan Gottlib G., kemist, teknolog, f. 1745, d. 1818 som assessor i bergskollegium, gjorde flere vigtiga naturvetenskapliga upptäckter, men hade stor motvilja mot att publicera sina undersökningar, hvilka likväl delvis blefvo bekanta genom Bergman, Scheele och Berzelius. Hans författarskap inskränker sig till en skrift om “en förbättrad appareil for vattens aérerande“ (1804). Led. af vet. akad. 1784.

2. Henrik G., den förres broder, medicinsk författare, f. 1747, d. 1816 som öfverläkare vid krigsakademien på Karlberg, skref några uppsatser i vetenskaps-akademiens och läkaresällskapets handlingar m. fl. st. Led. af vet. akad. 1793. Han bör ej förväxlas med sin brorson, fabriksega-ren Henrik G. (d. 1874), hvilken är bekant som uppfinnare af aseptinet. Gamla krönikan. Se M-<-

krönikan.

Gamle farbror Munter, pseudonym for L. T. Öberg.

Gana nder, Kristfrid, lexikograf, f. 1741, d. 1790 som kapellan i Finland, är känd som författare till ett lexikon i finsk-lapsk mytologi, My-thologia fennica (1789, ny uppl. 1822), och ett stort finsk-svenskt lexikon (otr.; handskriften fins i universitetsbiblioteket i Helsingfors och har begagnats af Renvall). Han skref äf-ven åtskilliga medicinska uppsatser m. m.

Garney, Johan Karl, bergsvetenskaplig författare, f. 1740, d. 1808 som direktör öfver tackjärnsblåsnin-gen, utgaf en Handledning i svenska masmästeriet (1791), hvilket arbete äfven utomlands vunnit ett ganska stort erkännande. Led. af vet. akad. 1798.

Gedda, Fet er Niklas von, natur-

forskare, f. 1737, d. 1814 i stort armod, som f. d. kammarrevisions-råd, var mycket framstående som kemist och mekaniker. Han utgaf Memoire sur une nouvelle mcthode de cotisfruire des hygronietres (1784) m. m. Led. af vet. akad. 1786.

Geer. Se Fe Geer.

Geete (Gethe). 1. Erik G. (förut Tranevardius), jurist, d. 1646 som vice president i Åbo hofrätt, författade Oratio de bello recte instituendo (1608) och Oratio de studio sapientice (1611).

2. Karl Johan G., den förres sonsons sonson, reseskildrare, f. 1728, d. 1765 som afskedad kaptenlöjtnant vid flottan, författade en värdefull beskrifning öfver en 1746—49 företagen resa till Ostindien och Kina. (Manuskriptet, jämte karta och förträffliga kolorerade teckningar, förvaras i kungl. biblioteket.)

3. Karl Magnus Fredrik Erland G. (pseud. Kolgöt het'), den förres brorsons son, vitterhets-idkare, publicist, f. 1830, sekreterare i Kalmar läns södra hushållnings-sällskap, sedan 1869 redaktör for tidningen Kalmar, har utgifvit Tre dikter (1859) m. m.

4. Knut Robert G., den förres kusins son, filolog, f. 1849, filos, doktor, biblioteks-amanuens, har utgifvit en normaliserad upplaga af medel-tidsskriften Vm styrilsi kununga ok höfdinga (1878) samt författat några smärre skrifter: Studier rörande Sveriges romantiska medeltidsdiktning. I. Eufemia-visorna (1875), Om den nynorska språkrörelsen betraktad ur svensk synpunkt (1881, i Ny sv. tidskr.), Svensk geografisk on omat ologi (1884, i Ymer) m. fl.

5. Anna Charlotta G. (född Ha-milton), den förres svägerska, öfver-sättarinna, f. 1848, gift med provin-sial-läkaren G. Y. Geete, har öfver-satt åtskilliga vitterhets-arbeten, de flesta från engelskan.Geflon. 1. En af den nordiska mytologiens 8. k. åsynjor. Hon utgör hufvudpersonen i en af grefvin-nan d^lbedyhll författad ‘‘skaldedikt“ och en af H. Bjursten skrif-ven diktsamling, bägge med titeln “Gefion“.

2. En 1832, först i Lund och sedan i Halmö, utgifven veckotidning, som redigerades af N. O. Ahnfelt och J. H. Thomander. Den väckte mycket uppseende genom den skarpa qvickhet, hvarmed särskildt “de akademiske fäderna“ behandlades.

Gegerfelt, Johan Gustaf Magnus von, fysiker, f. 1819, d. 1879 som lektor i Karlstad, utgaf Elementema i dynamiken (1849—50) m. m.

Gehlln, Johan Gustaf, läroboksförfattare, f. 1825, d. 1871 som föreståndare för swartziska skolan i Norrköping, utgaf* tillsammans med T. Brunius ett par läroböcker i geografi (många upplagor; härmed rättas den ofullständiga uppgiften på Brunius).

Gei jer. 1. Bengt Beinhold G., kemist, mineralog, f. 1758, d. 1815 som öfverdirektör vid kontrollverket och fullmäktig i järnkontoret, skref några afhandlingar i vetenskaps akademiens handlingar. Led. af vet. akad. 1790. Led. af landtbr. akad. 1813.

2. Erik Gustaf G. (en annan gren), skald, filosof, häfdatecknare, föddes på Bansäter i Värmland d. 12jan. 1783. Vid tolf års ålder sattes han i Karlstads skola, och 1799 blef han student i Upsala, der han trädde i ett närmare förhållande till Benjamin Höijer, som kom att utöfva ett stort inflytande på hans utveckling. 1806 blef han filos, magister, 1810 docent i historia samt 1815 e. o. adjunkt! och 1817 professor i samma ämne. i 1824 invaldes han i svenska akade-1 mien, 1824 i vitterhets-akademien j och 1835 i vetenskaps-akademien. ;

Hösten 1846, då hans hälsotillstånd ej tillät honom att fortsätta sina föreläsningar, flyttade han till Stockholm, och der dog han d. 23 april 1847.

Bedan 1803 vann G. svenska akademiens stora pris för ett Ärmiinne öfver Sten Sture d, ä., hvilket han ! skrifvit mycket hastigt och af en tillfällig anledning. För öfrigt var han i sin första ungdom föga produktiv, till följd af oklarhet öfver sig själf och sin egentliga bestämmelse. Men efter en längre tids vistelse i England (1809—10), hvarunder han mottog for hela lifvet afgörande intryck, utvecklade han en så mycket mera storartad författar-verksamhet, och det både som skald, filosof och häfdatecknare. 1810 vann han för andra gången svenska akademiens stora pris, för ett svar på prisfrågan Hvilkafördelar kunna vid menniskors moraliska uppfostran dragas af dettas inbillnings-gåfva ? 1811 utgaf han en skrift Om falsk och sann upplysning med af seende på religionen. Sistnämda år skref han jämväl ensam första häftet af tidskriften "Iduna", det af honom och några andra unga män stiftade götiska förbundets organ, som blef af så stor betydelse for hela vår odling. Äfven de följande häftena (se Iduna), särskildt det andra, egde många bidrag af G:8 hand. Dessa bidrag, som tillsammans förskaffade honom ett bland de främsta rummen i vår literaturhistoria, utgjordes dels af uppsatser på prosa: Om historien och dess förhållande till religion, saga och mytologi, Den skandinaviska halfön, Betraktelser i af seende på de nordiska mythernes användande i skön konst, Om historiens nytta och Otn den gamla svenska f&rbundsförfattningm, samt i dels af skaldestycken: Manhem, Vikingen, Dm siste kämpen, Den siste skalden,

| Odalbondm m. fl., hvilka genom sin ; varma känsla, sina höga tankar och sin sant fosterländska prägel vunno en oerhordt stor popularitet. För öfrigt utarbetade G. under samma tid åtskilliga andra märkliga skrifter: Om den gamla nordiska folkvisan (1814, framfor den af honom och Afzelius utgifha samlingen af svenska folksånger), Om otnqvädet i de gamla skandinaviska visorna (1816), Tal vid jubelfesten år 1817 (1818,), Feodalism och republicanism (1818—19, i "Svea"), Thordd, tillika en pkilosophisk eller ophilosophisk bekännelse (1820) och Om den positiva statsläran i motsats till den negativa (1822). Dessutom offentliggjorde han några Försök till psalmer (1812) och en öfversättning af Shakspeares Macbeth (1813). Af-handlingen om Thorild gaf anledning till en tryckfrihetsprocess, som visserligen blef utan påföljd, men som möjligen hade kunnat medföra författarens landsförvisning.

Vid sidan om denna mycket betydande literära verksamhet hade G. sysselsatt sig med djupgående forskningar i våra häfder, och resultatet deraf framlade han i tvänne stora verk, hvilka ställde honom i jäm-bredd med de förnämste historieskrif-vare i hvilket land som hälst: Svea rikes häfder (1 del 1825) och Svenska folkets historia (3 delar, 1832— 36). Till dessa verk, som tyvärr icke fullbordades, slöto sig en förträffligt utförd Teckning af Sveriges tillstånd och af de förnämsta handlande personerna under tiden från konung Karl KIIis död till konung Gustaf 111:8 anträde af regeringen (1838) och Konung Gustaf IIIis efterlemnade och femtio ar efter hans död öppnade papper (de s. k. gustavianska papperen, 1843 —45, 2:dra uppl. 1876). Att de bägge forstnämda arbetena stannade vid att vara fragment berodde delvis på en förändring i författarens lifsåskåd-ning, särskildt en förändring i hans politiska tänkesätt. Till en böljan

konservativ i både religiöst, filosofiskt I och politiskt afseende, blef G. små-| ningom, genom sina historiska forsk-i ningar, drifven öfver till anhängarna af den franska revolutionens principer, och följden blef det ryktbara s. k. aftall, genom hvilket han bröt t med sina forne vänner och slöt sig till det liberala partiet. Sin nyvunna ståndpunkt utvecklade han och för-> svarade i den af hon,om utgifna må-! nadskriften Litteraturbladet (1838—39), hvari han tillämpade sina åsig-, ter på flere vigtiga praktiska frågor,

| t. ex. fattigvårdsfrågan, representa-j tionsfrågan och läroverksfrågan. Denna ståndpunkt utvecklade han ytter-i ligare i sina 1841—42 hållna Före-| läsningar öfver menniskans historia \ (utg. af S. Ribbing 1856, 2:dra uppl. 1877) och i sina ryktbara tre föreläsningar Om var tids inre samhälls-förhållanden, isynnerhet med afseende på fäderneslandet (1845). Sistnämda skrift var böljan till en långvarig literär fåjd om "aristokratfördömandet i svenska historien", och G. framträdde derunder ytterligare med en stridsskrift, Svar till professor Fryxell (1846). Detta var hans sista literära arbete af någon betydenhet. För öfrigt författade han, utom hvad här blifvit uppräknadt, Betraktelser öfver europeiska colonialväldets grundläggning (1833), en samling Minnen (1834, som bl. a. innehåller reseskildringar), några föreläsningar om Ben nyeuropeiska odlingens hufvudskiften med särskildt afseende pa de akademiska studierna (ej utg. förrän 1849) samt dessutom literära granskningar m. m. Hans samlade Skaldestycken utkom-mo 1835 (senaste uppl. 1878), Valda smärre skrifter 1842, och Samlade

skrifter i tretton band 1849—55 (i tio band 1873—77, med en af J. Hellstenius skrifven lefnadsteekning, jämte ett af E. Dahlgren utarbetadt register, 1882).Äfven såsom tonsättare, företrädesvis såsom viskompositör, intog G. ett mycket framstående rum. För öfrigt var han en storslagen personlighet, en mäktig ande, hvars inflytande på den akademiska ungdomen och på hela landets utveckling ej torde kunna for högt uppskattas. Jfr arbeten af A. Fryxell, J. Hellstenius, R. Hjäme,

S. A. Hollander, A. Nyblseus, K. J. Villman m. fl.

3. Fer Adolf G., den förstnämdes brorsons son, filolog, f. 1841, sedan 1872 adjunkt i franska och italienska språk vid Upsala högskola, har författat några smärre språkvetenskapliga och literatur-historiska uppsatser.

4. Karl Reinhold G. (af en tredje gren), filosof, publicist, f. 1849, sedan 1876 docent i praktisk filosofi vid Lunds högskola, sedan 1882 redaktör for Ny svensk tidskrift, har författat: Om prof. Heegaards "Mdrag til spörgs-målet om filosofiens betydning og vccrdtl (1879, i Nord. tidskr.), Hegelianism och positivistn (1883, i Lunds univ. årsskr.) m. ra. Dessutom har han tillsammans med A. Nyblseus redigerat de senare delarna af S. Grubbes valda skrifter.

Geijerstam, Gustaf af, novellist, kritiker, f. 1858, literatör i Stockholm, har utgifvit tre samlingar berättelser: Gråkalit (1882), Strömoln (1883) och Fattigt folk (1884), äfvensom en samling literatur-studier under titeln Ur samtiden (1883), innehållande karak-täristiker af åtskilliga bland Sverges och Danmarks nyare författare.

Geisler, Johan Tobias, vitterhets-idkare, f. 1683, d. 1729 som mark-scheider i Falun, författade åtskilliga dikter, som af hans samtida värderades mycket högt. De utgåfvos 1866 af Hanselli. G. efterlämnade äfven en öfversättning af Guarinis Fastor Fido (otryckt).

GeitlFn, Gabriel, finsk lexikograf, f. 1804, d. 1871 som professor emeritus i Helsingfors och tillika kyrkoherde, utgaf Skriföfningar i ryska språket, med grammatikaliska citationer och anmärkningar (1830, 2:dra uppl. 1842), Ryskt och svenskt handlexikon (1833—34), Frineipia grammaticce neo-persicee (1839—46), Hebraisk grammatik jemte öfning sexempel för begynnar e (1856), Beskrifning öfver k. Alexander s-universitetets muhammedanska myntsamling (1863, i Act. soc. scient. fenn.) m. m. Se skrift af V. Lagus.

Gellerstedt. 1. Johan Daniel G., botaniker, f. 1802, d. 1863 som prost och kyrkoherde i Strängnäs stift, utgaf Nerikes flora (1831, 2:dra uppl. 1852).

2. Fer Erik G., medicinsk författare, f. 1815, d. 1881 som professor vid Lunds högskola, utgaf Bidrag till dm tuberkulösa lungsotens noso-graphie och pathologie (1844), Några ord om masksjukdom (1857) m. m. Led. af vet. akad. 1859.

3. Albert Teodor G., skald, f. 1836, blef 1864 ingeniör vid lots- och fyrinrättningen och 1877 professor i arkitektur vid tekniska högskolan. 1865 kallades han till agré och 1877 till ledamot af konstakademien samt utsågs 1881 till denna akademis sekreterare och 1882 till intendent vid Öfverintendents-ämbetet. Som skald har G. gjort sig känd genom tvänne samlingar stämningsfulla Dikter (1871 och 1881). Han är dessutom en framstående arkitekt, aqvarellist och et-sare samt har utgifvit några häften studie-teckningar under titeln Arkitektoniska fragmenter (1865—77)m. m.

Gellina, Arnliot, pseudonym for O. P. Sturzen-Becker.

Genberg* 1. Faulus G., vältalare, filolog, filosof, f. 1811, blef 1828 [-stu-]-] {+stu-]+} dent i Lund, 1835 filos, doktor, 1837 docent och 1842 adjunkt i romersk | vältalighet och poesi, 1847 professor ' i praktisk filosofi, 1848 statsråd och chef for ecklesiastik-departementet samt 1-852 biskop i Kalmar stift. 1860 utnämdes han till teologie doktor, och 1871 invaldes han i svenska akademien. Död 1875. Som filosof slöt sig G. närmast till hegelska skolans högra sida. Bland hans skrifter märkas: De verbo infinito latino-nm (1837), De gerundiis et supinis latinorum commentatio (1841), De principio phüosophice moralis (1846), Be-lyming och granskning af hegelska philosophiens hyperboreiska referering (s. å.) och minnesteckning öfver H. Rcuterddhl (i sv. akad:s handl.). G. var äfven hufvudredaktör för tidskriften Studier, kritiker och notiser (1841—42). Valda skrifter af F.

Genberg utgåfvos af O. Svahn 1876 —78. Se skrifter af Snoilsky och Svahn.

2.' Amalia Charlotta Kristina G. (född Tott), den förres hustru, f. 1821, gjorde sig under pseudonymen ly-seph Ly känd som vitter författarinna.

Geologiska föreningen, ett i Stockholm 1871 stiftadt vetenskapligt sällskap, som har till ändamål att främja studiet af de geologiska vetenskaperna. Det har från och med 1872 utgifvit en tidskrift, Geologiska föreningens förhandlingar.

Georg, pseudonym för K. G. Starbäck.

Georgii. 1. Karl Fredrik G.} historiker, f. 1715, d. 1795 som professor i Upsala, utgaf åtskilliga historiska afhandlingar pä latin, hvilka utmärka sig mera för sina stilistiska fortjenster än sitt historiska värde: Historióla controversia recens motee de antiqvitate regni sveo-gothici (1751), De peregrinis imperii sveo-gothici regibus ante fbeder a cahnariensia (1776), Ari-stocratia sub regibus folkungensibus (1780) m. fl.

2. Kils G., den förres broder, f. 1717, d. 1790 sora ansedd medalj-gravör, utgaf en Theori om zirater (1786) och Kågot med svaga färgor, eUer uti prosa skrefne målningar och fabler (1787). Under en längre vistelse i Preussen upprättade han det preussiska myntverket ur dess förfall.

3. Johan Fredrik G., ekonomisk skriftställare, f. 1805, d. 1876 som f. d. föreståndare för ett handelsinstitut i Stockholm, utgaf Jordens alla myntsorter (1842), Jot'dens alla matt och vigtet' jemte usanser beträffande handlen (s. å.), Fraktisk arith-metik (1843) och Handbok i handels-vetenskapemas alla särskilta grenar (1859).

Geri ngins, Israel, andlig poet, f. 1749, d. 1811 som k. hofpredikant ööh kontraktsprost i Strängnäs stift, utgaf Andeliga sanger öfver var svenska psalmboks förnämsta lärostycken (1793), Tankar om kyrkosång (s. å.) m. m.

Gestrln. 1. Matilda G. (pseud. Munin), finsk författarinna for barn, har utgifvit Fn arbetares dotter (1866), Smäteckningar af en ungdomens vän (1866—67) m. m.

2. Emil Teodor G., finsk teolog, f. 1831, kyrkoherde i Åbo stift, har utgifvit en skrift om Den walden-strömska lärans utveckling cch rationalistiska riktr\ing (1881) m. m.

Gestrlnius. 1. Martinus Erici G., matematiker, f. 1594, d. 1648 som professor i matematik vid Upsala högskola, utgaf bl. a. afhandlingarna In Aristotelis mechanica, argumenta et not<c (1627), In geometriam Euclidis demonstrationum libri sex (1637, ny uppl. 1642) och Ur ania} libri IV (1647).

2. Ernst G., vitterhets-idkare, f. 1663, d. 1739 som kyrkoherde i Up-sala stift, gjorde sig känd som författare till några andliga qväden (utg. af Hanselli 1870).

Gethe. Se Geete.

Geyer. Se Geijer.

Gezelius. 1. Johannes Georgii G. d. ä., lärd, läroboks-författare, f. 1615, blef 1632 student i Upsala, 1638 filos, magister i Dorpt, 1641 professor i grekiska och österländska språk vid sistnämda högskola, 1649 kyrkoherde i Vesterås stift, 1660 general-superintendent i Livland och prokansler for Dorpts högskola samt 1664 biskop i Åbo. 1661 promoverades han till teologie doktor. Död 1690. G. nitälskade mycket för undervisningens förbättrande och försåg skolorna med en mängd af honom själf skrifna läroböcker i åtskilliga ämnen. Bland hans arbeten, hvilka efter 1668 trycktes på ett af honom-själf anlagdt tryckeri, märkas företrädesvis det s. k. gezeliska bibelverket (endast påböijadt af honom, se nedan), en Encyclopedia synoptica (1672), hvilken lärobok omfattar grammatik, retorik, logik, metafysik, pneu-matik, fysik, matematik, etik, politik och ekonomi, samt Methodus in-formandi (1683). Nämnas må för öfrigt: Grammatica grccca (1647, 16:de uppl. 1813), lexicon grceco-latinum (1649, 2:dra uppl. 1686), Disposi-tiones homileticce (1666—67; ny uppl. 1693 under annan titel), Utile acju-cundum vade-mecum, cont. brevissima summaria omnium capitum totius codicis sacri (1669 och 1684), Vocum latina-rum sylloge (1672 och 1688) och Arithmetics latina contract a (1677, 2:dra uppl. 1684). Jfr skrift af J. J. TengstrÖm.

2. Johannes G. d. y., den förres son, teolog, f. 1647, blef 1661 student i Upsala, 1675 e. o. professor i teologi vid Åbo högskola, 1679 ord. professor i samma ämne, 1684

super-intendent i Ingermanland och 1690 biskop i Åbo. Död 1718. Liksom fadren, utöfvade G. en vidsträckt förläggar- och författar-verksamhet. Hans förnämsta arbete är det i den exegetiska literaturen mycket framstående gezeliska bibelverketf som påbörjades af hans fader, men i väsentlig mån utfördes af Johannes G. d.y., ehuru endast nya testamentet hann utkomma under hans lifstid (1711 — 13; gamla testamentet utgafs 1724 — 28, delvis af sonen Johan G., hvilken 1733 dog som biskop i Borgå). Bland hans öfriga arbeten märkas: fortsättning af fad rens Bispositiones homileticce (1669—90), en ny, ännu begagnad upplaga ai finska salmboken (1701, flere uppl.), predikningar, tal m. m. Jfr skrift af J. J. Tengström.

3. Georg G.t den förres kusins sonson, lexikograf, f. 1735, d. 1789 som tit. hofpredikant och kontraktsprost i Strängnäs stift, är mest bekant såsom utgifvare af Försök til et hiograpMskt lexicon öfver namnkunnige och lärde svenske män (1778 —87), hvilket är det första större biografiska verk pä svenska språket. Medarbetare voro O. Celsius, J. H. Lidén, A. Schönberg, E. M. Fant,

S. L. Gahm Persson m. fl.

Gillbergr, Johan Lorens, topograf, f. 1726, d. efter 1782 som f. d. kronofogde och f. d. kommissions-landtmätare, utgaf en Historisk ceco-nomisk och geografisk beskrifning öfver Malmöhus län uti hertigdömet Skåne (1765, 2:dra uppl. 1840 utg. af N. Bruzelius).

Girs, Aegidius, historiker, f. på 1580-talet, d. 1639 som assessor i svea hofrätt, författade Konungs Gustafs I och konungs Erichs den XIV chrönikor (utg. 1670) och Konung Johan 111:8 chrönika (utg. 1745), hvilka arbeten prisades mycket af äldre författare, men ej ega något i större värde för historieskrifningen. > Han var äfven bekant som latinsk | skald.

Gissler, Nils, naturvetenskaplig författare, f. 1715, d. 1771 som provinsialläkare och lektor i Härnösand, sbref åtskilliga naturvetenskapliga och ekonomiska uppsatser i veten-skaps-akademiens handlingar. Led. af vet. akad. 1748.

(jistrén, Jonas Henrik, medicinsk författare, f. 1767, d. 1847 som tit. professor och praktiserande läkare i Stockholm, skref åtskilliga värdefulla uppsatser i medicinska tidskrif-| ter. Led. af vet. akad. 1804.

Gjödrik Björnson, pseudonym for G. Bonde.

i Gjörvell {GiörveU), Karl Krist of-! fer, samlare, publicist, f. 1731, studerade i Lund och Greifswald, blef 1758 amanuens och 1764 vice biblio-; tekarie vid k. biblioteket i Stock-| holm, erhöll 1781 ständig tjenst-; ledighet och fick 1795 afsked med | en obetydlig pension. Underflere år hade han deijämte en omfattande bokhandelsafiar, i förening med en ej obetydlig förlagsrörelse, hvilken ' han dock skötte så oegennyttigt, att den bragte honom själf på obestånd. Död 1811. Utan att egentligen ega någon ovanligare begåfning, uträttade G. mycket för den svenska bildningen och literaturen, dels såsom literär anmälare och såsom utgif-vare af inflytelserika periodiska skrifter, dels såsom samlare och utgif-vare af historiska urkunder. Han var den förste, som i Sverge böljade utbreda kännedomen om den rika och självständiga literatur, som under 1700-talets senare hälft blomstrade opp i Tyskland. Bin skriftställareverksamhet böljade han 1754, med en samling Bref om blandade ämnen, hvilka framkallade flere följ dskrifter. Sin epokgörande publicistiska verksamhet böljade han 1755, genom att utgifva Sverges första kritiska tid-

skrift af betydenhet, Ben svenska Mer-curius (1755—61 och 1763—65, se Ek-holni), som vann en storartad spridning och plötsligt gjorde G. till en af våra mest framstående literära personligheter. Bland hans tidningar och tidskrifter märkas dessutom följande: Svenska magazinet (1766), K. bibliothekets tidningar om lärda saker samt Tidningar om lärda saker (1767 —69), Politiske Aristarchus (1769— 70), Almänna tidningar (1770—72), Nya almänna tidningar (1773), Samlaren (1773—77, forts, af Stechau 1778), Nya lärda tidningar och Stockholms lärda tidningar (1774—80), Adressen (1775—76), XJpfostringssäl-skapets tidningar (1781—90, med växlande titlar) och Svenska archivum (1790—93). Bland G:s öfriga literära arbeten må nämnas: Stockholms historiska

bibliothek (1755), Lefvemcs-beskrifningar och caracterer om stora och namnkunniga människor (1755— 56), Svenska bibliotheket (5 delar, 1757 —61), Kon. Gustaf Adolphs ty ska fälttag (1759—61), Förråd eller samling af åtskilliga historiska, moraliska och andra ämnen (1760), Nya svenska bibliotheket (1762—63), Svenska anecdoter (1768—69), Almänna bibliotheket (1776—78), Historiskt lexikon (1788 —89), Kesebeskrifvaren (1791), Bet lefvande Sverige (1796—98) och Bref-vexling (1798—1810). Se skrift af B. v. Beskow äfvensom Sami. utg. för de skånska ländsk, hist. och ar-keol. fören. af M. Weibull (III, s. 1—142) och tillägget till den nya uppl. af Biogr. lex. (V).

Glas, Olof medicinsk författare, f. 1812, d. 1880 som f. d. medicine professor och öfverläkare vid nya sjukhuset i Upsala, författade bl. a. följande skrifter: Om periodisk neu-ralgi i hjertat (1837), Be tuberculosi pulmonum (1839), Några ord i den medicinska frågan (1863) och Essai sur la société royale des Sciences cPUpsalet ses rapports avec Vnniversité (P Up-sal (1877, i Acta soc. scient. ups.). Led. af vet. akad. 1860. Från 1878 var han sekreterare i vetenskaps-societeten i Upsala.

Glasell, Pontus Bernhard Julius, samlare, f. 1824, kyrkoherde i Lunds stift, har utgifvit några samlingar äldre andeliga sånger, böner, betraktelser o. d. under titlarna Oratorium

(1856), Passionale (1857), Sacramen-tale (s. å.) och Cancionale (1857—59), dessutom en läsebok under titeln Verldsligt och andeligt (2:dra uppl. 1863; ny följd 1867—69) m. m.

Gnistan, ett i Göteborg 1878 (efter mönstret af Idun) stiftadt sällskap, som har till ändamål att främja umgänget mellan skriftställare, vetenskapsmän och konstnärer.

Godhe, Anders, minnestecknare, f. 1789, d. 1848 som tit. professor och lektor i Göteborg, författade Minnestal öfver med döden afgångne leda-mötei' af Götheborgs kongl. vetenskaps och vitterhets samhälle (listad. 1850).

GoÖS, Axel Teodor, naturforskare, f. 1835, medicine heders-doktor och provinsial-läkare, var 1865—70 guvernements-läkare på S:t Barthélemy och samlade derunder en massa na-turalier, som nu äro inforlifvade med samlingarna i naturhistoriska riksmuseet. Han har författat åtskilliga uppsatser i vetenskaps-akademiens publikationer.

Goldknhl, August Edvard, medicinsk författare, f. 1830, stadsläkare i Växiö, har utgifvit: Om vilkoren för menniskans helsa (1869*, AUmän helso- och sjukvårdslära (1874, 4: de uppl. 1881), Handledning i skolhygienen (1883) m. m.

Goldschinidt, Magnus Alexander, öfversättare, f. 1824, filos, doktor, literatör i Stockholm, har öfversatt en mängd romaner, bl. a. i ett af honom själf utgifvet Novell- och ro-manbibliothek (1875—79). Han har

äfven gjort sig känd som vitte rhets-idkare.

Gosselman. 1. Karl August G., resebeskrifvare, f. 1800, blef 1816 student i Lund, 1818 kadett, 1819 underlöjtnant vid örlogsfiottan och 1829 premier-löjtnant i kapten-löjtnant). Död 1843. G. vann stort rykte för sina särskildt i statistiskt hänseende förträffliga reseskildringar: Resa i Colombia åren 1825 och 1826 (1828, 3:dje uppl. 1864), Resa mellan Södra och Norra Amerika (1833), Resa i Norna Amerika (1835), Bref från en vandrande sjöman (1839, 3:dje uppl. 1872), Resor i Södra Amerika åren 1886, 1837 och 1838 (1842) och Besök på Ertholmama (s. å.). Han författade äfven några smärre skrifter i sjökrigsvetenskapen, bl. a. Tankar om svenska flottan, af en svensk sjöman (1840).

2. Karl August G., den förres son, botaniker, f. 1831, f. d. lektor i Karlskrona, har utgifvit Blekinges flora (1865, delvis utgifven förut under annan titel) m. m.

Gothénins, Johan, lärd, publicist, f. 1721, d. 1809 som teologie doktor och som f. d. kontraktsprost i Göteborgs stift, utgaf en för sin tid särdeles utmärkt tidskrift, Göteborgska magazinet (1763—67, böljad af andra 1759), och gjorde rätt betydliga samlingar till Göteborgs stifts historia (använda af K. V. Skarstedt).

Gothus* Se PauUnus och Petri.

Gottlund, Karl Axel, finsk skald, filolog och historiker, f. 1796, blef 1814 student i Åbo och 1816 i Upsala samt utnämdes 1839 till lektor vid högskolan i Helsingfors. Död 1875. G. uppehöll sig under flere år i Sverge, företog härstädes åtskilliga vandringar i etnografiskt syfte, särskildt i afsigt att studera deu finsktalande befolkningen i Värmland, samt arbetade med nit och framgång på denna befolknings hö- jande i religiöst, medborgerligt och ekonomiskt hänseende. För litera-turen eger han betydelse derigenom att han var den förste, som utgaf finska fomsånger och offentliggjorde vetenskapliga skrifter på finska: Pie-fiiä nmoja, momen pojille ratoksi (1818 — 21, den första tryckta samlingen af'finska fomsånger), Wäinämöiset (1828, en samling modema finska sånger) och Otava eli momalaisia hu-vituksia (1828—32, en samling uppsatser i finsk arkäologi, etnografi och historia m. m.). Förut hade han utgifvit en afhandling De proverbiis femtids (I. 1818). Efter Lönnrots och Castréns epokgörande uppträdande kände sig G. tillbakasatt samt blef till lynnet bitter och i sin uppfattning allt mera ensidig, något som mycket ofördelaktigt inverkade på hans författarskap. Till hans arbeten från denna senare period höra: diktsamlingarna Runola (1840) och Sampo (1847), en finsk bearbetning och lokalisering af Fredmans epistlar (1863—64) och en brokig samling uppsatser i hvaijehanda ämnen, under titeln Läsning för finnar (1864).

G. utgaf äfven tvänne finska tidningar: Suotnalainen (1844, 23 n:o) och Suomi (1847—49).

Gottman, Georg August, vitter-hets-idkare, f. 1836, d. 1864 som student i Upsala, efterlämnade en samling visor, tryckta som manuskript under titeln Gutis visor (1867).

Gottmarck, Johan, lärd, f. 1726, d. 1812 som teologie doktor och prost i Yesterås stift, utgaf Sveriges politiska, moraliska och oekonomiska tillstånd (1795), Kantiska så kallade phi-losophien från dess sjelfgjorda obegriplighet utvecklad och updagad (1796) samt Tankar om ordning och sätt i våra theologiska systemer (1804).

Govenins, Johan Oskar Laurentius (pseud. Lars Johan och Lars Jo-

han G.), vitterhets-idkare, f. 1828, f. d. vice komminister i Yesterås stift, har utgilvit: Små novellei' (1859—62) Fregatten Norrköpings expedition 1861 —62 (1862), novellen Doktor Jonas Blom (1869), romanen Fantscdlarne (1872) m. m.

Gralfman, Hans, lärd, f. 1748, d. 1828 som domprost i Strängnäs, utgaf några latinska afhandlingar m. m.

Grafströlll* 1. Anders Abraham

G., skald, f. 1790, blef 1809 student i Upsala, 1815 filos, magister, 1820 docent i svenska historien och 1821 lektor vid Karlberg samt prästvigdes 1830, utnämdes 1831 till e. o. hof-predikant, 1832 till lektor vid Härnösands gymnasium, 1835 till kyrkoherde i Ume, 1844 till teologie doktor och 1849 till kontraktsprost. 1839 blef han invald i svenska akademien, som 1823 belönat honom med sitt fördubblade stora pris for en Sång med anledning af kronprinsens och kronprinsessans förmätning. Död 1870. G. författade flere dikter, som i ton och anda hafva mycken likhet med Franzéns, hans svärfaders, och som i allmänhet utmärka sig genom ett välljudande, musikaliskt språk. De utgåfvos i samlingar under titlarna Skaldeförsök (2 h. 1826 och 1832), Sånger från Norrland (1841), Nya sånger från Norrland (1848), Julliljor, andeliga skaldestycken (1851, 2:dra uppl. 1852) och Samlade ska Idestycken (1864). Många bland dem hafva, satta i musik, blifvit mycket populära: Norr-land, Välkommen och farväl m. fl. Bland hans öfriga skrifter märkas en kritisk uppsats Öfver Amor och Fsyche samt Faun, arbeten i marmor af Sergell (1819, i Svea), texten till det af Forssell utgifna planschverket Ett år i Sverige (1827—35), en öfver-sättning af Grillparzers sorgespel Sappho (1833) och en Lefnadsteckning öfver F. M. Franzén (1867, i l:sta

11b. af dennes samlade dikter). Se F. A. Dahlgrens inträdestal i svenska akademien.

2. Tor Fritiof G., den fbrres son, vitterhets-idkare, predikant, f. 1827, d. 1883 som ordensbiskop, öfverhof-predikant och kyrkoherde i Klara församling i Stockholm, författade några större, af svenska akademien prisbelönta dikter: Frans Michael Franzén, elegier (bel. 1848), Sangens framtid (1852) och FjeUappen (1861), en

samling predikningar, kallade Minnen fr an Klara kyrka (1878—79) m. m. Hans Dikter utgåfvos samlade 1884, med en af K. D. af Wir-sén författad lefnadsteckning.

Gran, Ture, pseudonym för G. Lundström.

Granatenflycht, DidHk, vitterhets-idkare, f. 1678, d. 1726 som bokhållare i statskontoret, utgaf några rimmade originalstycken, en samling Anderika psalmer ifrån tyska språket försvenskade (1726) och den första svenska öfversättningen af Fené-lons “Télémaque“ (1721). Hans egna vitterhetsarbeten utgåfvos afHanselli 1873.

Granberg. 1. Fer Adolf G., dramatiker, historiker m. m., f. 1770, d. 1841 som boktryckare i Stockholm och sekreterare i landtbruks-akademien, utgaf flere arbeten af det mest olika slag: Kalmare-unionens

historia (1807—11), Fngclskt och svenskt hand-lexicon (1807, 2:dra uppl. 1832), Dramatiska skrifter (1811), Skaldestycken (1813), Staden Göteborgs historia (1814—15), Utkast till en svensk statistik (1816—20), Svettska djurens historia (1817), Skandinaviens historia under konungame af folkungaätten (1819), Skandinaviens krigshistoria ifrån Kalmare-föreningens upphäfvande till freden efter Karl XII:s död (1821), Sve?'iges historia i sammandrag (1824) och Nyare dramatiska skrifter (1837). Han utgaf dessutom en Journal för

konster, modet' och seder (1815), en landtbrukstidskrift (1828—34) m. m. Af svenska akademien erhöll han flere gånger pris, dels för äreminnen och skaldestycken, dels för den lyriska tragedien Jot'und (1812, stora priset).

2. Jeanette Charlotta G. och 3. Louise FMsabet G., den förres döttrar. Se Stjemström.

4. Olof G., konstkritiker (sign. O. G.), f. 1858, e. o. amanuens vid nationalmuseum, har utgifvit Fieter de Molijn och spåreti af hans kotist (1883, tr. i 100 ex.)

. Granfelt, Axel Fredrik, finsk teolog, f. 1815, blef 1832 student i Helsingfors, 1844 filos, licentiat, 1848 adjunkt i teologi samt 1854 professor i teologisk dogmatik och moral, från hvilken befattning han 1875 erhöll afsked som emeritus. Som teolog intager han en förmedlande ståndpunkt i fråga om kritikens berättigande på det dogmatiska området. Bland hans skrifter märkas: en af-handling om Det kristliga lifvets ~vil-kor och väsende (1847—48), Försök till lärobok i den kristliga sedeläran (1851, 3:dje uppl. 1871). Kristlig dogmatik (1861, 3:djeuppl. 1880), tvänne samlingar uppsatser I tidens frågor (1871 och 1876—77), Den kristliga sedeläran, akademisk föreläsningskurs (1872—73), Den biblisk-kristUga läran om de yttersta tingen (1879) och Om försoningen i Kristus (1882).

Granholm, Etik, vitterhets-idkare, f. 1714, d. 1776 som kyrkoherde på Värmdön, är mest bekant såsom politisk äfventyrare. I lite ratur-historien upptages han såsom författare till poemet Tankar om en sanning9 lemnade till oskyldigheten (1744, tr. vid A. Rydelii “Andeliga memorial“).

Granlund, Viktor Gottfrid, historiker, f. 1831, filos, doktor och arkivarie i riksarkivet, har utgifvit en kort historisk-geografisk beskrifning öfver Palastitui (1860, 2:dra uppl. 1863), Handling ar rörande Sveriges historia{ ser. I, Konung Gustaf den forstes registra-tur, från 1861), Alfabetiskt och kronologiskt register öfver Handlingar rörande Skandinaviens historia (1865), Andra kammarens män under riks-dagame 1867~69 (tre uppl. 1869, tills, med E. Key), £n skogslag för Smige! (1876), Johan III:s byggnads- och befästningsföretag (bref meddelade af G. 1875—76 i Hist. bibi.), En svensk koloni i Afrika eller mnska afrikanska kompaniets historia (1879, ibd.) m. m., hvarjämte han # deltagit i utarbetandet af “Historiskt, geografiskt och statistiskt lexikon öfyer Sverige“ (1858—65).

Granskaren* l. En af S. Ek-holm utgifven tidning, som utkom endast i 6 nummer, under slutet af 1782 och böijan af 1783.

2. {Den nye granskaren), en af Thorild utgifven tidning, som utkom i 10 dubbelnummer april—augusti 1784. Se Thvrild.

3. En af H. A. Lindgren utgifven tidning, som utkom 1820—1835 (sist d. 24 febr.) och sedan fortsattes en kortare tid (d. 27 okt. 1837— d. 26 jan. 1838).

4. Granskaren, tidning för tidnin-game, utgifven af ett femmannaräd} utkom under 1865 och afbröts efter 6 nummer.

Graya'llins* 1. Daniel Emfred G., vitterhets-idkare, f. 1777, d. 1849 som prost och kyrkoherde i Strängnäs stift, utgaf åtskilliga vitterhets-aister af ringa betydenhet: poem samlingen Fromenadläsning (1802), Mesa frän Gräddö till Batan (1809, efter-härmning efter “Min son på Galejan“), skaldestycket Religionen (s. å.), Den yngre baron Münchhausens märkvärdiga öden och bedrifter (1810), två inlägg i den grevesmöhlenska striden, kallade Näsknäppen (1815) och Näsknäppens ungar (s. å.), en samling Skalde-

stycken (1818), kalendern Thure, cou-sin till Calle och Carolina (1845) m. m.

2. Karolina Vilhelmina G. (född Isakson), den förres svägerska, roman-och novell-författarinna, f. 1809, d. 1884 som änka efter prosten L. K. Gravallius, utgaf följande större eller mindre berättelser: Högadals prostgärd, berättelse af A. N. (1844, 2:dra uppl. 1875; på tyska utgifven såsom ett arbete af M. J. Crusenstoipe), Anna, romantiserad berättelse ur det verkliga Ufvet (1846), Albumet (1864), Upptäckten (s. å.), Frän stad och bygd (1878), AlU för skenet (1880), Härflätan (1881) m. fl.

Grayander, Lars Fredrik, vitterhets-idkare, medicinsk författare, f. 1778, d. 1815 som provinsial-läkare, vann svenska akademiens pris åtskilliga gånger. Hans Skaldestycken, som innehålla dels originalstycken och dels “imitationer“ efter romerska skalder, utgåfvos 1831. Dessutom författade G. några skrifter till främjande af vaccinationen.

Greilf, Johan Ludvig Bogislaus von, sportsman, f. 1757, d. 1828 som tit. hofjägmästare och öfverste, utgaf Anteckningar om jagt och djurfängst i Sverige (1821, 2:dra uppl. 1828, till-ökt med en afhandling om Jagt och djurfängst i allmänhet). I den politiska historien är han bekant genom sitt uppträdande vid Gustaf IV Adolfs arrestering. Om denna tilldragelse författade han tvänne berättelser, utgifna under titlarna Greiffs berättelse om sin befattning vid k. Gustaf Adolfs arresterande (1830, i Handl. rör. Sveriges äldre, nyare och nyaste historia; särskildt 1859) och J. L. v. Greiffs berättelse om statshvälfningen d. 13 mars 1809 (1859).

Grenander, Birger Kristoffer, juridisk författare, f. 1850, juris doktor, vice häradshöfding, har utgifvit åtskilliga juridiska afhandlingar: I statsministersfrägan (1876), Om de folk-rättsliga vilkoren för rätt att i krig betraktas och behandlas som soldat (1877), Något om det svenska statsrådets konstitutionella ställning (1879), Ur för-handlingsprincipens historia (s. å.) m. fl.

Grenholm, F&r August, matematiker, f. 1824, sedan 1860 lektor i Ume, har utgifvit några matematiska läroböcker och handböcker.

GreyesmiHllen, Karl August, publicist, broschyrförfattare, f. 1754, blef 1788 assessor i svea hofrätt samt 1790 (1791) öfverdirektör i general-landt-tull kontoret och preses i accis-rätten. Från 1806, då han anklagades for tjenstefel, var han suspenderad från sina befattningar ända till 1811, under hvilken tid han låg i en bitter process med sina öfver-ordnade, och sedan både general-landt-tullkontoret och accis-kamma-ren sistnämda år blifvit indragna, fick han afske£ med pension. G. utgaf tidningarna Åskådaren (d. 26 nov. 1810—d. 21 dec. 1811), Trompeten éllei' en krigsförklaring emot allt ondt (d. 10 jan.—d. 8 dec. 1812), Skandinaven (d. 20 apr.—d. 18 juli s. å.) och Nya skandinaven (d. 24 sept. 1812 —d. 16 sept. 1813). Sin ryktbarhet har han dock förvärfvat genom de många med pikanta titlar försedda broschyrer, eller rättare smädeskrif-ter, som han utslungade dels under nämda process med tullstyrelsen och dels under tvänne strider med baron Boije, som uppträd t mot regeringen, i hvars sold G. var. Den sista striden (om judefrågan), som blifvit kallad “den första, otympliga lärospånen i tryckfrihetens begagnande“, var rik på de gröfsta personligheter och rik på inlägg äf-ven från andra personer: Cederborgh, Hammarsköld, Lindeberg, Törneblad, Walberg m. fl. Slutet blef att G. 1816 dömdes till ärans forlust och landsförvisning samt Boije till ett

års fästning. Sedermera uppehöll sig G. i Norge, der han dog 1823.

Se skrifter af Eichhom (i Sv. biogr. lex.) och O. Sjögren. (Den sistnämde upptager öfver Grevesmöhlen-litera-ren en förteckning, som dock ej är alldeles exakt eller fullständig).

Grevillius, Johan August, predikant, vitterhets-idkare, f. 1816, d. 1878 som prost i Norrköping, utgaf Sex högmessopredikningar (1853), ett häfte Bikter (1873), åtskilliga strödda predikningar och tal m. m.

Grill, Klas Lorens, kartograf, statistiker, f. 1817, f. d. öfverste-löjtnant i general-staben, har utgifvit Karta • öfver svenska arméens indelning och f örläggning på frcdsfot (1848—50), Statistiskt sammandrag af svenska indelningsverket, eller tabellariska förteckningar öfver arméens boställen samt öfver samtliga nisthåll och rotehåll i riket (1855—58) samt några smärre skrifter.

Grim, Herman Niklassont läkare, f. 1641, d. 1711 som praktiserande läkare, utgaf Laboratoirum ceylonicum (1677 på holländska, 1679 på latin),

Compendium medico-chymicum (1679 och 1684) m. m.

Griniäni, Traugott, pseudonym för B. J. Törneblad.

Grip, Hakor} pseudonym for J. Nordling. i

Gripenhjelm. 1. Edmund G. (förut Figrelius), friherre, lärd, latinsk skald, f. 1622, blef 1661 direktör för kungl. biblioteket, 1662 stats- * sekreterare, 1665 hofråd, 1671 hof-kansler och 1673 riksråd. Han var en af Karl XI:s lärare, hvarförhan till en del fått uppbära skulden för denne konungs mindre vårdade upp-uppfostran, samt utöfvade länge ett stort inflytande. DÖd 1675. G. var en mycket lärd man samt författade åtskilliga skrifter, bl. a. ett sällBynt och värderadt arbete Be statuts illustr. roman. (1656, ny nppl. i Tyskland 1666) äfvensom utmärkta latinska qväden (några utgifna af Hanselli 1866, en mängd förvarade i Linköpings bibliotek). Se Fryxells ber. ur sv. hist. d. XV.

2. Karl G., den förres son, friherre, skald, d. 1694 som generaldirektör för landtmäteriet, författade erotiska dikter och epigram, som röja ganska stor poetisk begåfning. Hans vitterhets-arbeten utgåfvos 1838 af Lénström och 1866 af Hanselli. En broder till honom, NiIs G.y gjorde sig likaledes känd som vitterhets-idkare.

Gripenstedt, Johan August, friherre, vältalare, statsman, f. 1813, blef 1827 student i Upsala, 1828 kadett, 1831 underlöjtnant och 1837 löjtnant vid artilleriet, tog 1846 af-sked från militärtjensten, kallades 1848 till konsultativt statsråd och ntnämdes 1856 till finans-minister samt tog 1864 afsked från sistnämda befattning. Död 1874. G., som i

den politiska historien innehar ett mycket framstående rum, var äfven en af Sverges ypperste talare i senare tider och författade åtskilliga utmärkta tidningsartiklar. Hans literära arbeten, hvilka företrädesvis behandla ekonomiska och politiska frågor, utgåfvos (1871—) 1872 under titeln Tal, anföranden och uppsatser.

(Griphufyud), Algot Benediktsson, på 1300-talet lagman i Vestergöt-land, var en af de tre lagmän, som utarbetade Magnus Erikssons landslag (utg. 1862 af K. J. Schlyter, i Corp. jur. sv. goth. an t.)

Grot, Jakob (Jakov Karlovitj), finsk (rysk) historiker, filolog och literatur-historiker, f. 1812, ryskt geheimeråd, f. d. professor i Helsingfors, har på svenska utgifvit följande arbeten: Calender till minne af kejs. Alexander-universitetets andra sectdarfest (1842), Theoretisk och praktisk lärobok i ryska

språket (1848, 2:dra uppl. 1849) och Handbok i ryska rikets historia (1850 —51). På ryska har han författat utmärkta literatur-historiska arbeten och åtskilliga skrifter rörande skandinaviska förhållanden (bl a. en uppsats om Katarina Las härkomst, öf-versatt i Hist. bibi. 1880) m. m. samt öfversatt bl. a. Tegnérs “Fritiofs saga“ i originalets versmått. 1880 promoverades han till filosofie hedersdoktor vid Lunds högskola.

Grö till 8, Hugo (egentl. Huig de Groot), holländsk lärd, som en längre tid var i svensk tjenst. Han föddes 1583, blef redan 1599 juris doktor, 1601 den holländska republikens hi-storiograf och 1613 syndikus i Rotterdam, men invecklades kort der-efter i de politiska och religiösa stridigheterna, med den påföljd att han häktades och dömdes till lifstidsfan-gelse. Efter att hafva lyckats rymma ur fångenskapen, flydde han till Paris, der han af Richelieu erhöll ett årligt understöd, och 1634 trädde han i svensk tjenst som minister vid franska hofvet. Han dog 1645, sedan han nyss förut lämnat sin befattning som minister. G. var en af sin tids mest framstående

personligheter, inom literaturen märklig både som teolog, språkforskare och latinsk skald samt framför allt som rättslärd. Hans yppersta arbete: De jure belli et pacis (1625), väckte ett oerhörd t stort uppseende och blef utgångspunkten för hela den nyare rättsfilosofien. Der-näst ypperst är hans afhandling De verit ate religionis christian a (1622). Bland hans öfriga skrifter märkas: De antiqvitate reipublicae batavicce (1610), Toemata (1617), Annates et historia de rebus belgicis (1657), Opera theolo-gica (1679), en samling Epistola (1687) och Epistola inedita (1806). Hans bref behandla företrädesvis svenska förhållanden.

Grabb, Nils Nilsson, pietistisk teo-log, f. 1681, d. 1724 som kyrkoherde i Ume, författade Otium lubecensc (1712), Berättelse om det s. k. kyrko-oväsendet i Umeå stad (1721), The rätte christnas oumgängeliga kors och lidanden (1739) m. m.

Gmbbe. 1. Kristoffer Larssm G, (förut Grubb), samlare, f. 1594, d. 1681 som t. f. landshöfding i Kalmar, utgaf en märklig samling svenska ordspråk med förklaringar och och jämförelser, kallad Penu prover-biale, thet är: ett ymnigt förr'åd aff allehanda gamUe och nye svenske ordseder och lärespruk (1665, 2:dra nppl, 1678). Bland hans öfriga arbeten märkas: Breviarium gustavianumf thet är ett kort uttogh af k. Gustaf I:s historia (1671) och Prcenomina sveo-gothica, thet är samling af allehanda döpenamn (1675).

2. Samuel G., den förres ättling i femte led, filosof, ästetiker, f. 1786, blef 1802 student i Upsala, 1806 filos, magister och docent i teoretisk filosofi, 1813 professor i logik och metafysik, 1827 professor i etik och politik samt 1840 statsråd, från hvilken befattning han 1844 erhöll af-sked med pension. 1830 invaldes han i svenska akademien. Arb. led. af vitt. akad. 1829. Led. af vet. akad. 1837. Död 1853. Till eu böljan anhängare af Schelling, höjde sig G. snart till en självständig filosofisk ståndpunkt, med rationelt idealistisk uppfattning, och blef en af Boströms föregångare. Han författade en mängd arbeten, af hvilka dock endast några få utgåfvos af honom själf. De märkligaste äro: Fenomendogien eller undersökningen om den sinliga erfarenhetskunskapen, Onto-logien eller' läran om det absoluta urväsendet, Föreläsningar öfver naturfilosofien och andens filosofi, Föreläsningar öfver dm empiriska psykologien, Läran om det sköna och den sköna konsten, Praktiska filosofiens historia,

Filosofiska seddäran, % Filosofisk rätts-och samhällslära, Om den borgerliga straffmaktens grund och väsende och Fördäsningar öfver det skönas och konstens filosofi. Härtill kan läggas minnesteckning öfver JT. G. af Leo-pdd (inträdestal i svenska akademien). 1876—83 utgaf A. Nyblseus hans Filosofiska skrifter i urval (5 del., de sista tills, med K. R. Geijer). Som författare utmärkte sig G. genom ett ovanligt klart, flärdfritt och behagligt, ehuru något bredt framställningssätt. Se skrifter af I. Hvasser, A. Ny-blseus och F. von Schéele.

Gråberg, l. Olof G., teolog, f. 1716, d.' 1767 som kyrkoherde i Stockholm, utgaf Tankar om gamla och nya testamentet (1754), Catechetisk bamalära (1759, 3:dje uppl. 1787), Anvisning att känna förbudna leder (1761, 2:dra uppl. 1794), Tankarom ägtenskapsskilnad (s. å.), Tankar om synda-aflåtclse kan hafva rum, innan syndaförlåtelse erhålles (s. å.) och Jesu Christi pinos historia (1766).

2. Jakob G. (från Uemsö), geograf, statistiker, filolog, f. 1776, var till en böljan sjöman, fick sedan plats på ett handelskontor i Genova, ut-nämdes 1811 till svensk vice konsul derstädes, blef 1815 konsul i Tanger, förvisades 1822 derifrån, på grund af ett missförstånd, och utnämdes s. å. till konsul i Tripolis, men afskeda-des från denna befattning 1828, ehuru med erhållande afen pension. Derefter lefde han i Firenze, sysselsatt med ett mångsidigt författarskap, som förskaffade honom europeisk ryktbarhet, ehuru endast hans geografiska och statistiska arbeten ega något värde. Han erhöll af påfven titeln “comes palatinus“ samt blef af storhertigen i Toscana utnämd till kammarherre och till öfverbibliote-karie vid pittiska biblioteket. Korr. led. af vitt. akad. 1810. Led. af vet. ; akad. 1815. Död 1847. Bland hans skrifter, hvilka äro författade på mänga olika spfâk, märkas följande : Lagbok öfver blocquaden af Genua 8r 1800 (1801), Annali di geografia e di statistica (1802), Saggio istorico tugli scaldi o antiqui poeti scandinavi (1811), Leçons élémentaires de cosmographie, de géographie et de statistique (1813, omtr.), Nyaste underrättelser om inre Afrika (otr.), Théorie de la statistique (1821), Specchio geographico e statistico delC impero di Marocco (1834), Notizia in-tomo alla famosa opora istorica d'Ibnu-Khaldun (s. &.) och ItaUensk språklära för svenskar (1843). Hans brorsdotter redigerade hans lefvernesbeskrifning under titeln

Notice biographique (1831, 2:dra uppl. 1834). Se “Cata-logo della opere... publicate dal conte cavalière Jacopo Gråberg da Hemsö“ (1837).

3. Otto G. (pseud. Ali och Geeko) literatör i Stockholm, f. 1844, har ntgifvit några obetydliga skrifter : Biografiskt ficklexikon öfver alla tiders och länders framstående konstnärer, vetenskapsmän o. s. v. (1869), åtskilliga smärre berättelser ra. m. Han kallar sig numera Tett er sson.

Gräbs, Karl Gustaf medicinsk författare, f. 1814, d. 1880 som stadsläkare i Stockholm, författade åtskilliga smärre uppsatser, de flesta intagna i medicinska tidskriften Hy-giea.

Gröna rutan, ett af K. F. Dahlgren m. fl. år 1816 i Stockholm stiftadt sällskap, som fortlefde till 1841. Se Arv. Ahnfelt, “Bellman-ska sällskapet“ (1877).

Gröna stugan, ett af J. G. Car-lén år 1855 i Stockholm stiftadt sällskap, som hade till ändamål att främja umgänget mellan konstnärer och skriftställare. Det fortlefde till 1862, sedan det länge fort ett tynande lif.

Grönblad, Jakob Edvard August, finsk historiker, f. 1814, d. 1864 som

biblioteks-araanuens i Helsingfors, ut-1 gaf Ur kun de)', upplysande Finlands öden i och tillstand i slutet af 16:de och början af 17:dc århundradet (2 flockar,

I 1843—56), en samling Nya källor til! j Finlands mcdeltids-histmia (1857) m. m.

I Grönlund, Jonas Ulrik, läroboksförfattare, f. 1824, d. 1884 som kommerseråd och f. d. skol-förestån-! dare i Stockholm, utgaf Lärobok i fransyska spi'åket (1855, 6:te uppl. 1874), Lärobok i engelska språket (1856,

| 7:de uppl. 1875), Lärobok i tyska språket (I. 1857, 6:te uppl. 1874; II. 1862) äfvensom “nycklar“ till alla dessa lärobocker, alla efter Ollendorffs metod. Han försökte sig äfven på vitterhetens område, med några Lappska minnen (1848 prisbelönta af svenska akademien^

Grönstedt, Johan, vitterhets-id kare, publicist, f. 1845, numera bo satt utrikes, har utgifvit de förtjenst fullt redigerade raånadskrifterna Nu (1874—76) och Eko (1875—77} samt författat Noveller och skizzci' (1881), smärre teaterstycken m. m.

Grönström, Jonas, pseudonym för j J. A. Wahlberg.

| Grönvall. 1. Andreas G., lärd, [f. 1671, d. 1758 som tit. lagman samt professor emeritus vid Upsala högskola, presiderade för 145 akademiska af handlingar, i filosofiska, historiska och geografiska ämnen.

2. Mina G., roman-författarinna, f. 1816, d. 1879 som f. d. guvernant, utgaf romanerna Lilia (1840) samt Mamsell Spak och hennes omgifning (1841).

Gubben Noach, pseudonym för K. Ekström.

GuTdo, pseud. för J. M. Rosén.

Guldbrand, Gabriel, historisk författare, f. 1788, d. 1859 som kyrkoherde i Skara stift, utgaf bl. a. en skrift om Norden i fotmtiden (1844).

Gullbrandssen, Emilia (pseud. Götha), novellist (obekant), har utgif-vit några folklifsskildringar: Landt-1 soldaten (1867) m. fl.

Gul 1 berg. 1. Margareta Sofia G. (född Pikulell), vitter författarinna, f. 1821, gift först med en sadel-makare Larsson, sedan med en stads-vaccinatör Gullberg, har utgifvit berättelsen Landsflyktingen (1851, 2:dra uppl. 1866), Poetiska dikter (3 h. 1852, 1860 och 1866) m. m.

2. Hjalmar G., statistiker, f. 1847, t. f. aktuarie i statistiska centralbyrån, har utgifvit Statistisk beskrifning öfver jordens länder (1881, bearb.; text till Andree’s handatlas) samt Folkmängden och folkökningen i Skandinavien 1815— 80 (1882, i Stat. tidskr., tills, med G. Sundbärg).

3. Gustaf G., den förstnämdas son, humorist, f. 1859, literatör i Stockholm, har utgifvit ett häfte, parodier under

titeln Romaner i västflcksformat (1880). Sedan slutet af år 1884 har han skrifvit Stockholms-korresponden-ser till åtskilliga landsortstidningar.

Gumselius. 1. Gustaf Vilhelm G., skald, läroboks-författare, f. 1789, blef 1808 student i Upsala, 1815 filos, doktor, 1818 docent i grekiska, 1825 e. o. adjunkt i filosofi, 1828 lektor i Strängnäs, 1832 kyrkoherde i Strängnäs stift och 1839 kontraktsprost (från 1853 i Örebro, dit han s. å. erhöll transport). 1845 utnäm-des han till teologie doktor. Led. af vet. akad. 1857. Hed. led. af vitt. akad. 1862. Död 1877. I sin ungdom skref G. såväl i fosforister-nas som i göternas publikationer samt utgaf 1828 första delen af den historiska romanen Thord Bonde (ofullb.), som vittnar om en särdeles framstående talang att berätta. På sin ålderdom uppträdde han ånyo som skald, med diktcykeln Engelbrekt (1858, hvilken 1859 förskaffade honom Karl-Johans-priset af svenska akademien), och med novellen Tre löjtnanter på en jagtresa (1870). Som läroboks-för-

fattare gjorde G. sig vida känd genom sina med anmärkningar försedda upplagor af Xenophofitis Anabasis Cyrt (1823, 6:te uppl. 1861) och Anacreon-tis carmina (1824) samt genom sin öfversättning af Passotvs grekiska lexikon (1841). En kortare tid utgaf han Tidskrift för trädgårdsodling och blomsterskötsel (1841—42).

2. Otto Joel G., den förres broder, läroboks-författare, f. 1791, d. 1876 som f. d. rektor i Örebro, utgaf Hebräisk läsebok för begynn are (1822, 3:dje uppl. 1836) och en Lärobok i Sveriges historia (1825—26), som under olika titlar utkom i sex upplagor (6:te uppl. 1854).

3. Karl Arvid G., den förres sonr publicist, f. 1833, telegraf-kommissarie, blef 1857 redaktör för tidningen Xerikes allehanda, som under hans ledning (till 1882) blef en af våra mest framstående landsortstidningar, samt har från 1873 utgifvit den mycket spridda vecko-tidningen Allehanda för folket (tills, med V. E. Öman). G. är bekant såsom upprättaren af den första svenska folkbanken, den i Örebro (1867).

4. Otto Joel G., den förres broder, geolog, f. 1835, har utgifvit några smärre geologiska arbeten.

Gunnar Blå, pseud. för G. Bonde.

Gustaf* 1. Gustaf L(Gustaf Eriksson Vasa), vältalare, f. sannolikt 1496, d. 1560 som konung, var en af sin tids ypperste talare i Sverge. I senare tid är hans tal till ständerna under riksdagen 1560 särskildt ut-gifvet (1830). G. har gjorts till föremål for poetisk behandling af: A. J. Prytz, i “En lustig comoedia om konung GustafF then första“ (1622), af A. J. Messenius, i “Een comcedia“ o. s. v. (1642, otr.), af E. Skjölde-brand, i hjeltedikten “Gustaviade“ (1768), af O. Celsius d. y., i hjelte-j dikten “Gustaf Vasa“ (1774), af ; K. Envallsson, i dramen “Gustaf Eriks- sod i Dalame“ (1784), af Gustaf III och J. H. Kellgren, i det lyriska dramat “Gustaf Vasa“ (1786), af A. I'. Skjöldebrand, i hj el tedikten “Gustaf Eriksson eller det frälsade Sverge“ (1822), af G. H. Mellin, i monologen Gustaf Eriksson (1832), af J. Böijes-son, i skådespelet “Solen gunker“ (1856), af H. Bjursten, i den episka dikten “Gustaf Vasa i Dalame“ (ej särsk. utg.), af Fr. Hedberg, i skådespelet “Dagen gryr“ (1863), af K. Snoilsky, i dikten “Gamle kungGösta“ (1881, se Nya dikter), afH. Säther-berg, i folkskådespelet “Ur förtryckets natt“ (uppf. 1882) m. fl.

2. Gustaf II Adolf i den fbrres sonson, vältalare, historieskrifvare, f. 1594, blef 1611 sin faders efterträdare som konung i Sverge och stupade vid Liitzen 1632, efter en ärofull regering. Han var en förträfflig talare, skref själf ett tal vid afslutningen af riksdagen 1611 och blef allmänt beundrad for sitt af-skedstal till ständerna före afresan till Tyskland 1630. Som historie-skrifvare utmärkte han sig genom sin Historia angående Carl IX:s regementstid (ofullb.), hvari han försvarade sin rätt till kronan. G. författade äfven åtskilliga smärre uppsatser och bref, alla utmärkande sig genom en ovanligt god stil och ett rent språk. Åfven diktade han några visor. Konung Gustaf II Adolfs skrifter ha i senare tid utgifvits samlade (1861, af K. G* Styffe). Hans lif har poetiskt behandlats: af J. G. Oxeustjerna, i en ode öfver hans död (se Sami. skrifter), af L. Fomelius, i hjeltedikten “Gustavus sago-togatus“ (1631), af A. F. Ristell, i komedien “Konung Gustaf Adolphs jagt“ (1766), af Gustaf III, i den heroiska dramen “Gustaf Adolph och Ebba Brahe“ (uppf. 1783, versifierad af J. H. Kellgren 1788) och dramen “Gustaf Adolphs ädelmod“ (s. å.),

af F. M. Franzén, i den episka dikten “Gustaf Adolf i Tyskland“ (1817 —20, ofullb.), af K. A. Adlersparre, i den

historiska dikten “Gustaf Adolfs död“ (1834), af J. G. Ingelman i en “Sång öfver Gustaf II Adolfs död“ (1836, belönt med sv. akad:s stora pris), af B. von Beskow, i skådespelet “Gustaf Adolf i Tyskland“ (1838), af K; F. Ridderstad, i monologen “Gustaf II Adolf vid Lutsen“ (1849, “i Några minnesrunor“), af Z. Topelius, i skådespelet “Regina von Emmeritz“ (1853), af K. J. Lén-ström, i diktcykeln “Gustaf II Adolf* (1860), af L. Josephson, i komedien “Kapten Gars“ (uppf. 1871), af sign. F... t, i den romantiska berättelsen “Gustaf II Adolfs ungdom** (1880) m. fl.

3. Gustaf III, vältalare, dramatisk författare, historiker, f. 1746, blef 1771 sin faders efterträdare som konung i Sverge och regerade till 1792, då han mördades under en maskerad. På literaturen har ingen svensk konung utöfvat ett sä stort inflytande som han. Han gjorde det ej allenast som författare själf, utan framför allt genom att uppmuntra vitterhetens idkare, genom att om-gifva sig med en krets af skalder och tänkare samt genom att upprätta institutioner till literaturens befordran och språkets vård: svenska teatern (1773, ersatt 1782 af kungl. stora teatern), svenska akademien (1786) samt vitterhets-, historie- och antiqvitets-akademien (s. å., se Vitter-hets-akademien). Hans sträfvan gick ut på att uppamma en nationel lite-ra tur, och han lyckades onekligen i hög grad väcka intresse för nationella ämnens behandling, fastän å andra sidan den franska smaken — åt hvilken han själf skattade så mycket — alltmer kom att blifva herskande i fråga om behandlingssättet. Den period, till hvilken han och hans lite-räre gunstlingar hörde, har i litera-tur-historien ofta kallats det gustavianska tidehvarfvet och anses ännu af mången såsom det mest lysande tidsskedet i vår literaturs historia. H. själf var en framstående talare; han var den förste, som vahn svenska akademiens stora pris i vältalighet, for ett Äreminne öfver riksrådet och fältmarskalken Lennart Torstensson (1786), och hans riksdagstal ställa honom i främsta ledet bland samtidens politiske talare. Som dramatiker utmärkte han sig företrädesvis genom förmågan att anordna scenerna och tillspetsa dialogen. Hans original-arbeten anses vara: skådespelen Helm-felt eller den återfunne sonen (uppf. 1783) samt Gustaf Adolf och Ebba Brahe (uppf. s. å., versifierad af J. H. Kellgren och uppf. med musik af Yogler 1788), den lyriska tragedien Gustaf Vasa (uppf. 1786, versifierad af J. H. Kellgren och med musik af Naumann), skådespelet Siri Brahe och Johan Gyllenstjema (uppf. 1788, förut under titeln Den nyfikna; motivet delvis lånadt) äfvensom di-vertissementet Födelsedagen. En operatext, hvartill G. anses hafva utkastat planen, är den af J. Vellander utarbetade Thetis och Pelée, hvarmed svenska teatern invigdes 1773. Såsom imitationer eller bearbetningar anses följande: dramerna Svartsjuka neapolitanaren, Alexis Michaelovitsch och Natalia Narisclikin samt Gustaf Adolphs ädelmod äfvensom de smärre komedierna Bedragna bachan, Frigga och Den ena för den andra. En samling af G. i manuskript efterlämnade uppsatser i historia, politik och vitterhet skänktes, jämte åtskilliga bref och statsskrifter rörande hans regering, till Upsala högskolas bibliotek, der de förvaras under titeln ‘‘Gustavianska papperen“; utdrag offentliggjordes af E. G. Geijer under titeln Konung Gustaf III:s efteiiem-nade och femtio år efter hans död öpp- |

nade papper (1843—45, 2:dra uppl. 1876). G:s arbeten utgåfvos samlade af J. G. Oxenstierna under titeln Konung Gustaf lll:s skrifter i politiska och vittra ämnen, tillika med dess brefväxling (1806—13, tvänne delar omtryckta 1826 under titeln Theater-stycken; redan 1804—05 hade denna samling utkommit i fransk öfversatt-ning). En ny upplaga utkom 1835, och de dramatiska arbetena utgåfvos för ijerde gången 1857.

Gustaf III har som författare skildrats af en mängd personer, senast af Friedlander (se dennes arbete). Hans person har gjorts till föremål för poetisk behandling: af J. O. Wallin, i “Sång öfver Gustaf III“ (1808), af K. J. Becker, i “Sång till Gustaf III:s ära“ (1817 belönt med sv. akad:s stora pris), af F. M. Franzén, i skådespelet “Audiensen eller lapskan i Kungsträdgården“ (1836), af K. A. af Kullberg, i berättelsen “Gustaf III och hans hof‘ (1838— 39), af M. J. Crusenstolpe, i romanen “Morianen“ (1840—44), af P. G. Sparre, i romanen “Sjökatten“ (1850), af J. C. Stjernström, i skådespelet “Fyra dagar af konung Gustaf III:s regering“ (1854), af Z. Topelius, i skådespelet “Efter femtio år“ (1851), af Fil. Meyer, i skådespelet “Året 1772“ (1858, omarb. af N. Arfwidsson 1862) och sorgespelet “Året 1789“ (s. å.), af V. Stålberg, i romanen “Gustaf III och hans omgifning“ (1859), af E. F. Nervänder i skådespelet “Vid Anjala“ (1863), af O. Wijkander, i skådespelet “En konung!“ (1870) m. fl.

4. Gustaf IV Adolf (sedan kallande sig öfverste Gustafsson\ den förres son, politisk författare, f. 1778, d. 1837 som afsatt svensk konung, skref under sin landsflykt, på främmande språk, åtskilliga skrifter rörande sin

regering: Suede MD C C C VIII— i MDCCCIX (1814, omtr. 1820), Pre-miers faits d* armes (1817?, öfvers. på svenska 1820 under titeln “Betraktelser öfver mina första krigsbe-drifter“), Memorial du eolonel Gustafsson (två uppl. 1289, tr. 1826 med annan titel; öfvers. på svenska 1829 under titeln “Historiska erinringar), en tysk skrift med okänd titel (öfvers. 1830 undertiteln “Hogkomster från yngre åren och regeringstiden af f. d. regenten i ett nordasiatiskt rike, jemte en sann roman till lexa for andra“), NouveUes considérations sur la liberté tUimitée de la presse (1833) och Actes lesplus esscntiels cCun proces entamé a Harlem (s. å.).

5. Gustaf prins af Vasa, Erik XIV:s och, Katarina Månsdotters son, f. 1568, d. 1607, har gjorts till föremål för poetisk behandling af L. Hammarsköld, i sorgespelet “Prins Gustaf (1812), af G. H. Mellin (se “Dikter“) m. fl.

6. Pseudonym för G. Bjurström (se Tillägg).

Gustaf B.........m, pseudonym

för G. Bj urström (se Tillägg).

Gustaf E., pseudonym för G. Engström.

Gustafsson. 1. Rikard G., vitter författare, publicist, f. 1840, var först anstålid i handel, blef derefter skådespelare och egnade sig slutligen åt tidningsmanna-yrket. 1869 uppsatte han skämttidningen Kasper, hvars redaktör han fortfarande är. G. är märklig förnämligast genom sina Sagor (fyra saml. 1874—82, samlade 1882), hvilka rönt ett stort erkännande äfven i utlandet. För öf-rigt har han författat åtskilliga berättelser, reseskildringar och teaterstycken: Amerikanskan (1863), Lyckan står den djerfvom bi (1866), Från nord till söder {1868), Berättelser (1875), Svenska t aflor (1876), Rikedom (skåd., 1878), Från Spanien och Fmtugal (s. å.), Hufviidstad8fgurer (1879) m. fl. Från 1876 har han utgifvit en serie

Illustrerade folkböcker, som utkomma på hans eget förlag.

2. Se Gustaf IV Adolf. Gustayianska tidehrarfret.

Se Gustaf {III).

GustrTn, Fmil Finnere, filosof, matematiker, f. 1839, sedan 1882 kansliråd och byråchef i ecklesiastikdepartementet, har utgifvit en af-handling Om menniskans odödlighet (1868), Geometrisk elementarkurs (1874 —79), Fagra anmärkningar angående den formella logiken (1876), Om tanke-lagarna (1878) m. m.

Gyla nder, Ter Henrik, teolog, f. 1797, d. 1869 som kyrkoherde i Karlstads stift, utgaf Christelig sede-och troslära fÖi* hemmet och folkskolan (2 h. 1857 och 1865), Bibliska utdrag (1858) m. m.

Gyldén. 1. Klas Vilhelm G., finsk samlare och kartograf, f. 1802, d. 1872 som verkligt statsråd och öfverdirektör för det finska landt-mäteriet, utgaf Samling af författningar rörande landtmäteriet och justeringen af mått, mål och, vigt i Finland (1830), Flankartor öfver alla Finlands städer (1837—43), Historiska och statistiska anteckningar om städerna i Finland (1845), Samling af fölfattningar rörande landtmäteriet, forstväsendet och justeringen af mått, mål och vigt i Finland, utkomne åren 1836—52 (1853), Handledning för skogshushållare i Finland (s. å.), en afhandling om

Finlands floder och sjöar (1863, i tidskriften “Suomi“) m. m. Derjämte utarbetade han till stor del det finska general-karteverket.

2. Kils Abi'aham G., den förres kusin, finsk filolog och ästetiker, f. 1805, professor emeritus vid högskolan i Helsingfors, har utgifvit åtskilliga latinska afhandlingar och några smärre populära uppsatser rörande klassisk filologi och skön konst.

3. Johan August Hugo G., denförres son, astronom, f. 1841, blef 1857 student i Helsingfors, 1860 filos, magister, 1862 filos, licentiat, s. å. docent i astronomi, 1863 filos, doktor och s. å. astronom i Pulkova samt kallades 1871 till Stockholm, såsom vetenskaps-akademiens astronom med professors titel. Led. af vet. akad. 1872. G. räknas bland nutidens förnämste astronomer samt har utgifvit flere skrifter, delvis af epokgörande betydelse:

Untersuchungen über die Constitution der atmos• phäre und die Strahlenbrechung in derselben (1866 och 1868), Studien auf dem gebiete der stih'iingsthcorie (I. 1871), Framställning af astronomien i dess historiska utveckling och på dess nuvarande ståndpunkt (1874), Recueil de tables des développcments numériques a employer dans le calcul des perturba-tions des cometes (1877), Über die bahn eines materiellen punktes (1879), Versuch einer mathematischen théorie zur erklärung des lichtwechscls der veränderlichen steme (s. å.), Undersökningar af teorien för himlakropparnes rörelser (från 1881) m. m. Som vetenskapsakademiens astronom utger han Astronomiska iakttagelser anställda på Stockholms Observatorium.

Gyldenklon (förut Gylle), Anders, lärd, f. 1602, d. 1665 som f. d. landshöfding och f. d. president i pommerska regeringen, utgaf som professor åtskilliga akademiska disputa-tioner, orationer, verser och politiska uppsatser.

Gyldenstolpe. 1. Mikael Olai G. (förut Vexionius, adlad 1650), lärd, f. 1609, blef 1627 (1. 1626) student i Upsala, 1632 filos, magister, 1636 tjensteman i riksamiralens kansli, 1638 skolrektor i Växiö, 1640 professor i politik och historia vid Åbo högskola, 1647 tillika professor i juridik, 1657 assessor i hofrätten, dock först efter att hafva läfvat lämna sin professur (hvilket skedde 1658), samt

1667 häradshöfding, först i Bohuslän och sedan i Österbotten. 1650 utnämdes han till juris doktor. Död 1670. G. var en af de lärdaste män,, som fuunits i Sverge, och han ut-öfvade, förnämligast genom sitt muntliga föredrag, ett stort inflytande på den vetenskapliga odlingen i landet. Hans skrifter behandla historia, juridik, filosofi, klassiska språk och teologi. Märkligast bland dem äro: Biscursus poUticus de prudentia tum legislatoria tum política seu civili (1642,. hvilket arbete var den första i Finland tryckta bok och den första i Åbo ventilerade akademiska afhand-ling), PoUtica prmcepta ad st atum im-perii gothico-svetici accommodata, do-mesticisque passim exemplis illustrata (1647; ny tillökt upplaga 1657, under titeln M. Gyllen-Stolpens política, ad modemum imperii sveo-gothici sta-tum accomodata o. s. v.) samt Epitome descriptionis Suecia, Gothice, Fennin-giw et subjeetarum provinciarum (1650,. ny uppl. 1726). Nämnas må dessutom : Synopsis (¡economice o. s. v. (1645), Fascículos quaestionum ethica-rum nobiliores attingens controversias (1646—53, med titeln Philosophice practica o. s. v. 1653), Ethices prcecepta cum controversiis iUustrioribus brevissime eoaretata (1646), Collegium ethieum (1647—49, ny uppl. 1655), Be juris prudentia in genere o. s. v. (1648), och en samling juridiska af handlingar under titeln Fascículos jurídicos (1651). Se Lidéns katalog.

2. Daniel G., den förres son, historiker, f. 1645, d. 1691 som häradshöfding, utgaf Norlandz erönika och beskriffning (1670), som innehåller Hugo Grotii företal till goternas historia, utdrag af äldre författares omdömen om Sverge samt isländaren Ungmans öfversättning af Snorre Stur-lassons konungasagor.

3. Nils Filip G., den förres brorsons son, grefve, f. 1734, d. 1810 som en af rikets herrar, kallades 1789 till ledamot af svenska akademien, men har for öfrigt ej den ringaste betydelse for vår literatur. Hed. led. af vitt. akad. 1799.

Gyllenborg. 1. Jakob G., (förut WoUimhaus), grefve, vitterhets-idkare, f. 1648, d. 1701 som kungligt råd, skref i sin ungdom åtskilliga tillfäl-lighets-dikter, af hvilka en finnes intagen i Hansellis samling. Jfr skrift af F. M. Franzén.

2. Olof G., den förres son, grefve, vitterhets-idkare, filosof, f. 1676, d. 1737 som landshöfding i Nyköpings län, författade några skaldestycken och smärre prosaiska uppsatser samt utgaf månadskriften Skuggan af den döda Argus (1735), ett slags fortsättning af Dalins berömda tidning. Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af Han-selli 1863.

3. Karl G\, den förres broder, grefve, vitterhets-idkare, politiker, f. 1679, d. 1746 som kansli-president, öfversatte från engelskan Racines tragedi Andromache eller ett ömt tno-ders-hierta (1723) och komedien En bättrad viU-hiema och en trogen vän-skap (s. å.) samt författade komedien Svenska sprätt höken (uppf. 1737, tr. 1740 och 1861; efter en fransk idé), tvänne politiska uppsatser på engelska (1714 och 1716), en på franska, kallad La crise du nord ou reflexions sur la politique du czar (1717), några tal m. m. G. är i den politiska historien märklig såsom hattpartiets förste erkände chef. Såsom kansler för högskolorna i Lund (1728—39) och Upsala (1739—46) inlade han stor förtjenst om vetenskapens främjande här i landet. Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1863. Se

skrift af O. Celsius d. y.

4. JElisabet G. (fodd Stierncrona)f den förres svägerska, f. 1714, d. 1769, gift 1729 med presidenten grefve Fredrik G., utgaf En svensks tan-

kar öfver d. 22 juni 1756 (1756), det vidlyftiga uppbyggelseverket Maria bästa del (1756—60, 2:dra uppl. 1861—65, anon. öfvers.) m. m.

5. Henning Adolf G., den förras svågers son, grefve, talare, f. 1713, d. 1775 som f. d. riksråd, författade några tal och ett par akademiska af handlingar.

6. Gustaf FredHk G., den förres kusin, grefve, skald, f. 1731, inskrefs 1747 som student i Upsala och 1748 i Lund (hvars siste “rector illustrisu han var, 1750), blef 1751 registrator i justitie-revisionen, erhöll 1762 kammarråds titel samt utnämdes 1774 till kansliråd och 1787 till ledamot af nummerlotteri-direktionen. Från 1756 till 1762 tjenstgjorde han som kavaljer hos kronprinsen Gustaf (sedan Gustaf III), och en längre tid var han bankofullmäktig. 1773 kallades han till ledamot af vitterhetsakademien, och 1786 utsågs han till en af de förste ledamöterna af svenska akademien. Död 1808.

Tillsammans med Creutz, sin förtrogne vän och Bkaldebroder, slöt G. sig redan i böljan till fru Norden-flychts vittra krets, intogs i sällskapen Tankebyggar-orden och Utile dulci samt fick sina forstlingsdikter införda i de vitterhets-samlingar, som utgåfvos af sistnämda sällskap. Han skref efter mönstret af den s. k. franska smaken, som då beherskade Europas vitterhet, och jämte Creutz bragte han denna smak till väldet äfven inom den svenska literaturen samt anses derför jämte sin vän hafva öppnat det gustavianska tidehvarf-vet. Ehuru i grund och botten mycket känslig, full af hänförelse och med rik fantasi, framstår han i sina dikter som en nyktert förståndig, nästan prosaisk och kall natur, mer retorisk än poetisk. Framför allt korrekt, lät han pedantisk hänsyntill formens regelmässighet alltför ofta lägga band pä känslan och fantasien, och endast kärleken till naturen och fosterlandet förläna stimdom hans dikter prägeln af poetisk ingifvelse. Hans flesta arbeten äro af didaktiskt innehåll. Mest bekant blef han genom sina med Lafontaine till förebild skrifna Fabler, hvilka i sitt slag tillhöra det bästa inom vår literatur. Hans största verk är den episka hjeltedikten Taget öfver Balt (1785, 2:dra uppl. 1800), der han i tidens smak infort en mängd allegoriska figurer såsom handlande personer. Hans natursinpe framträder vackrast i diktcykeln Årstiderna. Af sina samtida prisades han mycket för sina filosofiska dikter: Menmskam nöjen, Menniskans elände, Ode till naturen, Ode öfver själens styrka m. fl. samt framför allt for den satiriska dikten Verldsförakt aren, hvilken han också själf betraktade som sitt mästerstycke. Med mindre framgång försökte sig G. på dramatikens område. Hans teaterstycken, hvilka lida brist på motivering och dramatiskt lif, utgöras af: komedien Det nya herrskapet (1773), skådespelet Birger jarl (1744), hvartill planen uppgjorts af Gustaf III), det lyriska skådespelet Sveas högtid (s. å.), tragedien Sune jarl eller Sverkers död (1783) och den heroiska dramen Fenelope (uppf. 1791). På sin ålderdom författade och omarbetade G. flere salm er, bland hvilka åtskilliga intogos i den svenska salmboken. Sina ästetiska åsigter framlade han i uppsatsen Försök om skaldekonsten (1798). Arbeten af G. äro utgifna under följande titlar: Vitterhets-arbeten af Creutz och Gyllenborg (1795, 2:dra uppl. 1812), Senare vitterhets-arbeten af G. (oder, inträdestal och fabler, s. å.; fablerna upplefde en ny upplaga 1828) samt Theaterstycken (1797). Jfr skrifter af F. M. Franzén och

K. G. af Leopold samt våra större literaturhistoriska Verk.

Gyllengranät, Karl August Burkard, friherre, historiker, f. 1787, d. 1864 som f. d. amiral och f. d. statsråd, utgaf Sjöbigshistorien i sammandrag (1837) och Sveriges sjökrigshistoria i sammandrag (1840).

Gyllen grip, Gabriel Gabrielsson, friherre, topograf, f. 1687, d. 1753 som tit. president och landshöfding i Vesterbotteiis län, efterlämnade i manuskript en af Tuneld begagnad Beskrifning öfver Lappland m. m.

Gyllenhaal, Leonard, entomolog, f. 1752, d. 1840 som f. d. major, utgaf flere för noggranhet och fullständighet utmärkta entomologiska arbeten: lnsecta suecica (4 delar 1808 —27), en mängd artbeskrifningar i Schönherrs “Genera et species cur-culionidum“ m. m. Led. af vet. akad. 1809.

Gyllenhjelm, Karl Karlssoti, friherre, historisk författare, f. 1574, d. 1650 som riks-amiral, skref en själfbiografi

på vers äfvensom berättelser om Sigismunds ankomst till Sverge, om slaget vid Kokenhusen och om belägringen af Wolmar samt utgaf i öfversättning Konung Davidz psaltare (tr. 1650). Under de tolf år, som han i egenskap af krigsfånge forsmäktade i en osund polsk fängelsehåla, författade han ett arbete med titel Schola captivitatis (tr. 1632). Han var oäkta son af Karl IX.

Gyllenkrok {GyUenkrook), Axel, friherre, memoar-författare, f. 1665, d. 1730 som generallöjtnant och landshöfding i Göteborgs län, efterlämnade en värdefull Berättelse om Karl XIJ:s uppbrott utur Saxen samt hvad under Jtans fälttag till Foltava, jemväl hvad i dess belägring och dereftcr uti Foltava balalj förefallit (tryckt i Fants Handl. till uppl. af sv. hist.). En sonsons son till honom var den som mäcenat bekante öfverste-kammar-junkaren friherre A. O. Gyllenkrook i (f. 1783, d. 1865).

Gyllensljerna, Kristina Xilsdot-ter, hjeltinna, f. 1494, d. 1559 som änka efter riksrådet Johan Tu reason (Tre rosor), var först gift med Sten Sture d. y. och blef efter dennes död det fosterländska partiets ledare i striden mot Kristian 11. Hon har gjorts till föremål for poetisk behandling af fru M. Lundström, i skådespelet ‘‘Kristina Gyllenstjerna“ (1871) m. fl.

Gylta, Jöran Bengtsson, lärd, d. 1580 (1581) som en af sin tids lärdaste män i Syerge, författade en Historia om svear och göter (på tyska), Berättelsen om then skada och förde rf, som Stcerikes rike lidit haffver theri-genom, att man ej viss varit eller vara ciUe på the personer, hvilka medh rätta regera skulle (i riks-arkivet) samt en redogörelse för Biksens tillstånd och hvad till these välfärd länder. Der-emot är han ej, såsom det förut antagits, författare till en kronologi från 826 till 1415.

Gynther. 1. Sven Vilhelm G., historiker, f. 1796, d. 1873 som f. d. landshöfding, utgaf Blekings historia och beskrifning (lista d. 1847) m. m. Led. af krigsv. akad. 1842.

2. Otto Fredrik Gden förres slag-ting, novellist, f. 1810, d. 1877 som f. d. inventarii-forvaltare vid flottan, författade några historiska berättelser m. m. Dessutom utarbetade han ett Conversationshandlexicon (7 h. 1845—48, sammandrag efter främmande källor) samt Kalendrar för Blekinge län och kgl. majitsflotta (1841—1844).

Gällstedt, Ber Johan, novellist, f. 1820, d. 1876 som komminister i Upsala stift, författade några smärre berättelser: Eländets son (1845), Några blad ur småstadslifvets krönika (s. å.), Skälhundame (1851) m. fl.

Gödecke, Feter August (pseud. Finn), vitter författare, publicist, f. 1840, blef 1861 student i Upsala,

1869 folkhögskole-föreståndare, 1872 filos, doktor, 1876 redaktör for Aftonbladet, hvilken befattning han lämnade 1878 (till hösten 1884 stod han qvar som en af tidningens litera-tur-granskare), samt 1880 rektor vid folkskollärare-seminariet i Växiö. Såsom student var han en nitisk medlem af Namnlösa sällskapet. Bland hans vittra arbeten märkas sorgespelet Albion (1865), en samling Berättelser och utkast (1867), Turistbref från en resa i Norge sommaren 1875 (1876), Sagan om Ragnar Zodbrok och hans söner (1880) och en i många hänseenden förtjenstfull öfversättning af Edda (1877, 2:dra uppl. 1881). G. har dessutom böljat utgifva en samling småskrifter under titeln I folkhögskolans tjenst (1883).

Gök, Gök Gökson, pseudonym för

D. Åslund.

Göran, pseudonym för P. F. Mengel (i Göteborgsposten m. fl. tidningar).

Göransson. 1. Johan G., forn-forskare, f. 1712, d. 1769 som prost och kyrkoherde i Karlstads stift, utgaf åtskilliga arbeten, i hvilka han stundom till löjlighet öfverdref de rudbeckska fantasierna om Sverges urgamla odling: Dissertatio de genealogia regum Suionúe (1746), Deyfver-boma atlingars eller sviogöthars ok nordmänners edda (s. å.), Is atlinga, det är de forna göters, här uti Svea rike, bokstäfver och salighetslära 2200 år f. Chr. (1747), Grundritning till hela det heliga språket (s. å.), Försvarsskrift emot en anonymi anmärkning öfver grundritningen (1748), H. kongl. hiöghis af Svearike, Lovisa Víricas langfädgar dier förfäder, man efter man räknad, ifrån forna svea konungar (s. å.), Svea rikes honungars historia och ättartal ifrån 2200 år fl Chr. intiU 1749 (1749), Bautil, det är: alle svea öch götha rikens runstenar (1750) och De yfverboma at-Ungar8 eilet' svio-göthars ok nordmän-

ners palriarkaliska lära (s. å.).

2. A. Michael G., pseudonym for K. A. Agardh.'

3. Julius Axel G. Se Kiellman-Göranson.

4. Zakarias G., pedagog, f. 1823, d. 1881 som lektor vid Stockholms gymnasium, utgaf till skolbruk Pla-tonis Criton (1859) och i bearbetning

H. Kems Grtmddragen af pedagogiken (1875—77) samt författade åtskilliga smärre pedagogiska uppsatser) förnämligast i “Pedagogisk tidskrift“) m. m. I sin ungdom öfversatte han på ett förtjenstfullt sätt åtskiliga latinska dikter.

Götberg (äfven Göthberg)i Lorens Reinhold Leopold, vitterhets-idkare, f. 1835, d. 1871 som f. d. skådespelare, ntgaf skämtsamma visor och dramatiska tillfällighetsstycken under olika signaturer (Mårten Holk j:or m. fl.) samt var skämttidningen Söndags-nisses förste redaktör (1862—63).

Göteborgs handels- och sjöfartstidning, en i Göteborg utkommande tidning, som till en början hade företrädesvis en merkantil tendens, men sedan fått en stor politisk betydelse. Den böljade utgif-vas d. 7 april 1832 (med n:r 15; de 14 första numren utkommo som bihang till “Götha runor“), hade liksom Aftonbladet att utkämpa mången dust med indragningsmaktensamt måste derför ofta uppträda under förändradt namn och med s. k. an-svariugar som synliga utgifvare. 1832 —33 utkom tidningen hvaije socken-dags afton, 1834—44 endast tre gånger i veckan, 1845—84 åter hvaije söckendags afton, och från slutet af 1884 har den utgifvits både morgnar och aftnar. Allt ifrån böljan i mycket frisinnad anda, har den redigerats af följande personer: M. Prytz (1832 —18), J. Sandvall (1848—51), K. J. Lindskog, M. Prytz och J. M.

Wimmerstedt (1851—52) och S. A. Hedlund (sedan 1852).

Göteborgsposten, en i Göteborg utkommande tidning, som 1859 uppsattes af boktryckaren D. F. Bonnier. Till en böljan utkom den endast två gånger i veckan, men redan 1860 blef den en daglig morgontidning, och från slutet af 1884 har clen utgifvits både morgnar och aftnar. 1 politiska frågor har den från att vara moderat liberal blifvit ett af våra mest framstående konserva- i tiva prässorgan. Den har redigerats af K. Lidberg (1859—60), D. F. Bonnier (1860—72) och F. Åkerblom (sedan 1873).

Götha, pseudonym for Em. Gull-brandssen.

Göthe, Anders Georgt ästetiker, f. 1846, filos, doktor, amanuens vid nationalmuseum, har utgifvit Historisk öfversigt af de vittra samfunden i Sverige före svenska akademiens stiftelse (1875), Natumalmusei tafvelsam-lingy en historisk öfversigt (1879) m. m.

Götiska förbandet, ett förvår literatur betydelsefullt literärt sällskap, stiftades i Stockholm d. 16 febr. 1811. Dess uppgift var i allmänhet att upplifva förfädrens dygder, och särskildt att forska i de gamle göternas sagor och häfder. Medlemmarnas antal, som vid det första mötet uppgick till elfva, ökades småningom, sä att förbundet i allt räknade hundra “bröder“, af hvilka dock sju ej togo inträde. De äldste medlemmarna, de s. k. stamgöterna, voro A. Levin, J.Adlerbeth,

E. G. Geijer, O. E. Bergius, E. A. Kjellin, G. Myhrman, K. F. Geijer,

G. G. Uggla, K. F. Hammarhjelm,

O. Norden feld t, J. E. Kumlander och L. D. Heijkensköld. Bland de sedan invalde märkas: A. A. Afzelius,

K. A. Agardh, A. Ahlqvist, B. v. j Beskow, N. F. Biberg, J. N. Byström, M. Bruzelius, S. P. Bexell, X. J. Ekdahl, K. J. Fahlcrantz, G. V. Gumselius, J. Holmbergsson, J. P. Lefrén, J. G. Liljegren, P. E. Lim-nell, P. H. Ling, K. G. H. Mörner, K. A. Nicander, L. F. Rääf, O. Södermark, J. G. Sandberg, O. Sun del,

N. H. Sjöborg, J. H. Schröder, Es. Tegnér, P. V. Tholander, P. Tham, J. A. Wadman, J. H. Wallman m. fl. Alla medlemmarna baro inom förbandet götiska namn: Rolf (Adler-beth), Einar Tambaskjälfver (E. G. Geijer),

Bodvar Bjarke (Tegnér) o. s. v. Mötena hade namnet “stämmor“, och förhandlingarna leddes af den ständige sekreteraren, J. Adlerbeth, som tillika var förbundets egentlige upp-ttofsman. Med den stämma, som hölls d. 30 okt. 1833, var förbundet faktiskt upplöst, ehuru den formella upplösningen skedde först d. 24 nov. 1844, kort efter Adler-beths död.

Götiska förbundet var af stor betydelse för hela vårt andliga lif samt blef epokgörande för skaldekonsten, fomforskningen och de bildande konsterna. Det verkade framför allt för en nationel riktning på alla dessa områden, men det gick till öfver-drift genom att vilja lägga det fornnordiska tänkesättet till grundval för vår nyare odling. Genom förbundets och dess medlemmars försorg utgåfvos öfversättningar af eddorna och konungasagorna, företogos samlingar af folkvisorna, anställdes ar-käologiska forskningar, samlades material till ett svenskt dialektlexikon, infördes den fornnordiska andan i vitterbeten och de bildande konsterna m. m. Glömmas bör ej häller att den svenska gymnastiken räknar en af detta förbunds medlemmar, P.

H. Ling, som sin fader. Förbundet verkade företrädesvis genom den berömda tidskriften ldtma, som 1811 —24 utkom i tio häften, bvaijämt« ett elfte häfte utgafs 1845. Se skrifter

Sami. af Fack-Lex. IV.

af E. G. Geijer, R. Hjärne, L. F. Rääf m. fl.

Götrek, Fer, handboks-forfattare, f. 1798, d. 1876 som privat-lärare och f. d. bokhandlare, utgaf åtskilliga handböcker: Snabbskrifmngdära

för svenska språket (1847, 2:dra uppl. 1853), Ben lille bokhållaren eller kort framställning att . . . lära sig enkla och dubbla bokhålleriet (1856, 3:dje uppl. 1861), Ordbok för svenska språkets rätt skrifning (1857), Handbok för arftagare och förmyndare (1862), Handbok för skattskyldige (s. å.) och Handbok i skuldfordringsfnal (1864). Dessutom författade han en kort framställning af Framtidens reHgionf uppenbarad af Samt-Simon (1831), ett kort sammandrag af Saint- Simons religions-lära (1833) m. m. — Hans hustru, Sara Charlotta G. (född Tidström), f. 1788, d. 1856, utgaf några handböcker för husmödrar.

Haartman. 1. Johan H.f läkare, f. 1725, d. 1787 som medicine professor i Åbo, utgaf Underrättelse om de. mest gångbara sjukdomars igenkännande och botande genom lätta och enfaldiga hunnedel (1759, 2:dra uppl. 1765) samt åtskilliga rön, akademiska afhandlingar m. m. Led. af vet. akad. 1765. Se “Finlands minnesvärde män“ (I. 1853—54).

2. Gabriel Erik von H., den förres slägting, läkare, f. 1757, d. 1815 som tit. statsråd, chef för finansexpeditionen i finska regeringen och f. d. medicine professor i Åbo, författade åtskilliga medicinska uppsatser i vetenskaps-akademiens handlingar. Led. af vet. akad. 1801.

3. Karl Baniel von H.y den förres son, finsk medicinsk författare, f. 1792, d. 1877 som f. d. generaldirektör for medicinalverket i Finland, utgaf Handbok för barnmorskor (1821) och Anvisning tiU igenkännande af de allmännaste sjukdomar hos men-niskan (1844—45) m. m. En af ho-

12nom författad uppsats (i Acta soc. scient. fenn. 1845) var den första skrift, hvari uppvisades att finnarna böra hanföras till flere olika raser.

Habor. Se Jlagbard.

Hackse'11, Amalia Elisabet (pseud. Emma H., Elis Emil m. fl.), vitter författarinna, f. 1812, har utgifvit Poetiska försök (1839), Var- och höstsånger af J. E. M. (1844), berättelserna Stjemomas barn (1862), En hysterisk hustru (1864), Sjökaptenens \ hustru (1866) m. fl.

Hadorph, Johan, fornforskare, f. 1630, blef 1660 akademi-sekreterare i Upsala, 1667 assessor och 1669 sekreterare i antiqvitetskollegiet samt 1679 riksantiqvarie, hvilken befattning varit honom erbjuden redan 1666. Död 1693. H. företog den, så vidt man vet, första arkäolo-giska undersökning i Sverge (gräf-ningar pä Björkön) och lät afteckna en stor mängd runstenar. Han ut-gaf bl. a. följande arbeten: Alexandri Magni historia pa svenske

rijm (1672), Tv a gambla svenska rijm-krönikor, item en stor deel af the gamble konungars förlikningar, försäkringar o. s. v. (1674 —76), S. Olaffs saga pa svenska rim (1675), Ddhlelagen (1676), Skånelagen (s. ä.), Färentuna härads runestenar (1680), Gothlandslagen (1881), Bjärköarätten (s. å.), Visby stadslag (1688), Visby sjörätt (1689) och Catalogus libror., qui in historia et antiqu. patrice sub imperio reg. Caroli XI publicati sunt (1690). I afseende på noggran-het lämna dessa arbeten åtskilligt öfrigt att önska. Om H:s otryckta skrifter lämnas upplysning i Palmskölds och Gahms samlingar samt i Schefferus, “Suecia litterata“.

Hseffner. Se Hä—.

Haga'nder, Johan, politiker, f. 1785, d. 1865 som f. d. borgmästare j i Sköfde, utgaf ett häfte Minnesteck- j ningar och skildringar till upplysning |

om Sveriges politiska och sociala samhällsskick (l:sta h. 1863).

Hagbard (Habor), en nordisk sjökonung, ryktbar genom sin olyckliga kärlek till konungadottern Signy (Signe). Deras kärlekshistoria, som utgör ämnet för åtskilliga gamla sägner och folkvisor, har i nyare tider poetiskt behandlats af åtskilliga svenska författare: J. Messenius, i tragedien “Signill“ (1612), K. Lejoncrona, i dikten “Habor och Signill“ (se hans vitterhetsarbeten), E. Skölde-brand, i sorgespelet “Habor och Signild“ (1767), E. Budå, i tragedien “Hagbard och Signe“ (1830) m. fl.

Hagberg. 1. Earl Peter H, predikant, vältalare, f. 1778, blef 1806 hofpredikant hos Sofia Magdalena, 1809 teologie doktor och prefekt vid teologiska seminariet i Lund, 1811 teologie professor derstädes, 1815 kyrkoherde i Stockholm, 1818 öfver-hofpredikant hos änkedrottningen och 1837 pastor primarius. 1819 kallades han till medlem af salmboks-komitén och 1821 till ledamot af svenska akademien, som 1808 tilldelat honom sitt dubbla stora pris for ett Äreminne öfver Axel Oxenstjema (tr. i akad:s handl.). Död 1841. H. var en af sin tids ypperste predikanter och talare. Hans Predikningar (6 saml. 1814—20, från 1843 ut-gifna under titeln Högmässoprediknin-gar) och Passionspredikningar (1821— 25) hafva utgått i en mängd upplagor och begagnas mångenstädes ännu.

2. Karl August H., den förres son, ästetiker, öfversättare, f. 1810, blef 1826 student i Upsala, 1830 filos, doktor, 1833 docent i grekiska lite-raturen samt 1840 professor i äste-tik, literatur-historia och moderna språk vid Lunds högskola (den nor-bergska professuren), hvilken befattning han 1859 utbytte mot den nyinrättade professuren i nordiska språk. 1851 blef han ledamot af svenska akademien, som vid åtskilliga tillfallen belönat honom med sina pris. Död 1864. H. förskaffade sig ett stort rykte genom sin öfversättning af Shakspeares dramatiska arbeten (12 delar 1847—51, 2:dra uppl. 1861), hvilken i hög grad vittnar om hans “fina och genombildade smak, hans atomordentliga förmåga att satta sig in i originalets tankegång och ett lika beundransvärdt herravälde öfver modersmålets tillgångar samt ovanlig fyndighet i deras användning“. Sedan ban fullbordat detta verk, som upptog nära elfva år, sysselsatte han sig ifrigt med svenska akademiens ord-boks-arbete och företog den slutredaktion af ordbokens första bok-staf, som sedermera blifvit offentliggjord. Bland hans öfriga literära arbeten märkas: De comeedia Ansto-phrnis, quce insert bi tur IiticY}': (1831 —32), Demagogerna, lustspel af Aristophanes, öfver sättning (1834), Bidrag till den grekiska dramatikens historia (s. å.), Om den nya fransyska lättheten (1837, i Skandia), Minnestal öfver Esaias Tegnér (1847), Minnesteckning öfver C. F. Hagberg (1847, i dennes högmässopredikningar) m. m. Dessutom författade H. en berättelse, kallad Ett borgarhus på Köpmangatan för trettio år sedan, hvaraf första delen trycktes 1838, men makulerades. 1843—45 deltog han i redaktionen af tidskriften Studier, kritiker och notiser.

3. Jakob Teodor H., den förres broder, vitter författare, öfversättare, f. 1825, blef 1842 student i Upsala, 1848 filos, doktor, 1851 docent i fransk literatur, 1860 adjunkt i franska och italienska samt 1868 professor i nyeuropeisk linguistik och modem literatur. Han har utarbetat en Italiensk språklära (1863, 2:dra uppl. 1882), öfversatt Trenne dramer af don Fedro Calderon de la Barca (1870) och Fetrarcas sonette^' till Laura

(1874), författat de historiska skådespelen Karl den tolfte (1864) och Karl den elfte (1866, uppf. 1865 på kungl. teatera) samt for öfrigt utgif-vit: Om arten af Molteres lustspel (1851), Hvarför är vår tid icke poetisk? (1852),

Om Babelais, ett litteraturhistoriskt utkast (1862, i Nord. univ. tidskr.), Det historiska skådespelet (1866), Fritldofs saga såsom svensk nationaldikt (s. ä.), Den provengalska vitterhetens återuppståndelse i 19:de århundradet (1873), Literaturhistoriska gengångare. I. Bolandssagan till sin historiska kärna och poetiska omklädnad (1884) m. m.

Hagdalll, Charles Emil, medicine doktor, f. 1809, har gjort sig vida känd genom sitt arbete om Kokkonsten som vetenskap och konst, med sär-skildt af seende på helsoläran och ekonomiens fordringar (1878—79;.

Hagelstam, Otto Julius, kartograf, national-ekonom, f. 1784, d. 1870 som öfverste, utgaf Karta öfver skärgårdskrigsteatem (1814), Karta öfver Norge (1815), Karta öfver Sverige (1817—18), Karta öfver Sverige och Norge (1820, flere uppl.) m. fl. kartografiska arbeten samt åtskilliga broschyrer, bland hvilka hans Faktiska upplysningar o. s. v. i bränvinsfrågan (1853, gratis utdelad i 45,000 exemplar) kraftigt bidrog till husbehofs-bränningens afskaffande.

Hagen, August Ludvig van der, handboksforfattare, f. 1843, t. f. kanslisekreterare, har utgifvit Svenska aktiebolag med begränsad ansvarighet (1875, ny uppl. 1882; tills, med S. Cederschiöld), en Handbokför köpmän, skeppsredare m. fl. (1877) m. m.

Haglund, Gustaf, läroboksförfattare, f. 1838, lektor i Växiö, har utgifvit några matematiska läroböcker.

HagStröm. 1. Johan Otto H, topograf, naturforskare, f. 1716, d. 1792 som medicine doktor och f. d.provinsial-läkare, utgaf en mycket sakrik Beskrifning öfver Jemtland (1751), ett af Linné högt skattadt naturvetenskapligt arbete med titeln Tan Apum (1768,2:drauppl. 1774) och åtskilliga smärre lärda afhandlingar.

2. Se Hagstr&mer.

Hagströmer. 1. Anders Johan H (förut Ilag ström), den förres brorson, läkare, f. 1753, d. 1830 som medicinalråd och inspektor för Karolinska institutet, utgaf en Veckoskrift för läkare och natu/rforskare samt åtskilliga smärre medicinska uppsatser i lärda tidskrifter. Led. af vet. akad. 1788.

2. Johan Vilhelm II., jurist, f. 1845, sedan 1877 e. o. professor i kriminalrätt vid Upsala högskola, har utgifvit några juridiska arbeten:

Om aktiebolag enligt svensk rätt (1872), Om frihetsstraffen (1875, i Ups. univ. årsskr.), Granskning af förslaget till strafflag för storfurstendömet Finland (1879) m. m.

Hahr. 1. August II., kartograf, f. 1802, d. 1885 som f. d. major, utgaf några förtjenstfullt utarbetade kartverk: Geografisk och militär-stati-stisk kartu öfver Sverige och Norge (1848), Civil-statistisk karta öfver mellersta och södra Sverige (1860, jämte statistisk tablå), Fysisk och politisk kana öfver mellersta och södra Sverige (1868), Karta öfver norra Sverige (1870) och Generalkarta öfver' Skandinavien (2:dra uppl. 1880).

2. Teodor H., den förres son, forstman, f. 1839, skogsinspektör, har utgifvit Handbok för jägare och jagtvänner (1865—66, 2:dra uppl. 1881—82), Album för jägare och jagtvänner (1867—69), Samling af gällande författningar rörande skogsväsen-det (1877) m. m. j

Hake, nordisk sjökonung, har | gjorts till föremål för poetisk behand- | ling af O. Eneroth, i den episka dik- I ten “Hake“ (prisb. af sv. akad. 1846).

Hálenlas. 1. Lars Hy teolog, f. 1654, d. 1722 som kontraktsprost i Upsala stift, vann stort rykte genom utarbetandet af den berömdas, k. “Konkordans-bibeln“, hvilken efter hans död utgafs af Jak. Wilde i tvänne delar (1734 och 1742). Han författade äfven latinska qväden.

2. EngélbeH H., den förres son, teolog, f. 1700, d. 1767 som biskop i Skara, var en skarpsinnig teolog, men utgaf endast akademiska dispu-tationer och några predikningar. Som enskild person var han mindre fläckfri, och han var mycket invecklad i frihetstidens partistrider.

Halfdan Glade, pseudonym för

F. Barthelson.

Hall, Birger' MaHin, naturforskare, f. 1741, d. 1815 som medicine doktor och provinsial-läkare, offentliggjorde endast några smärre uppsatser, men efterlämnade en stor volym med samlingar till en systematisk beskrifning öfver svamparna.

Hallbäck. 1. Hans Henrik H, literatur-historiker, vitterhets-idkare, publicist, f. 1838, docent i ästetik samt biblioteks-am anuens vid Lunds högskola, har utgifvit: Hufvuddragen af franska vittet'hetens historia från renaissancen till revolutionen (1872), Striden mellan det nationella och främmande i Danmarks vitterhet (fter Hotberg (s. å.), diktcykeln Olof Tyste

(1874), Minnen från södern, vers och prosa (1882) m. m. 1873—75 var han redaktör för den i Stockholm utkommande tidningen Fosterlandet,

2. Otto Valfrid H, den förres broder, läroboksförfattare, f. 1841, predikant vid Sabbatsberg i närheten af Stockholm, har utgifvit en Svensk rätt-stafninqslära (1864—65, 2:dra uppl. 1869). ‘

Halldin, Johan Gustaf , svärmare, f. 1737, var någon tid e. o. kanslist i riksarkivet och sedan bokhandlare, men gjorde cession. 1779 blef han <dömd till döden för en af honom, under pseud. Fublicola, skrifven tidningsuppsats mot de regala brän-nerierna, men benådades af Gustaf III, som till och med gaf honom -ett understöd. 1784 utgaf han på uppdrag af höga vederbörande tidningen Aftonbladet, for att motarbeta major Lunds publicistiska verksam-het, och 1798 första bandet af en Samling af skrifter i åtskilliga ämnen. H. var en af svedenborgianis-mens ifrigaste förfaktare och ansågs af sina samtida som en besynnerlig man. Död 1825.

Hallenberg, Jonas, häfdateck-nare, språkforskare, uumismatiker, f. 1748, blef 1771 student i Upsala .samt 1776 filos, magister och docent i historia. Då han 1781 förbigicks vid tillsättandet af professuren i detta ämne, flyttade han till Stockholm, der han fortsatte sina historiska forskningar och samtidigt tjenstgjorde som ^xtra ordinarie i åtskilligaämbetsverk. 1784 utnämdes han till rikshistorio-graf, sedan början af ett bland hans .större arbeten utkommit. Detta arbete, Nya allmänna historien från 16:de seculi början (1782—85), efterföljdes af Handlingar till Gustaf II Adolphs historia (1784, l:sta saml.) och en värderik Svea rikes historia under Konung Gustaf Adolph den stores regering (5 delar 1790—96), som tyvärr aldrig fullbordades. Sedan sysselsatte H. sig företrädesvis med språkvetenskap, biblisk exegetikoch numismatik. Hans studier i dessa ämnen buro frukt i samlingar till ett storartadt verk om det sveo-gotiska språkets ursprung samt i de märkliga afhandlingama Dogmatisde resurrectione cmporum mortuorum origo (1798), Historisk afhandltng om mynt och varors värde i Sverige under konung Gustaf I:s regering (s. å.), Historiska anmärkningar öfver uppenbarelseboken (1800, inledningen tryck-

tes 1875 under titeln Ljus öfver bibeln etter de gamle orientalers och judars hemliga lära för skriftens inre och yttre mening), Collectio nummorum cti-fcorum (s. å.) och Numistnata orientalia j (1822). 1803 utnämdes H. till riks-I antiqvarie och sekreterare i vitter-, hets-akademien, 1812 erhöll han kan-i sliråds titel, och 1818 upphöjdes han i adligt stånd. På sin ålderdom sysselsatte han sig åter med historiska forskningar, utgaf skarpa Anmärkningar öfver första delen af Sven La-| gerbrings Svea rikes historia (1819— i 22) samt författade en Historia Ter-stie antiqva och böljan till en Svea \ rikes historia under konung Gustaf ; III:s regering (bägge otryckta). Han I utgaf äfven en latinsk öfversättning af , “Dumboms lefverne“ (1805). Död 1834, efter att redan 1819 hafva ned-| lagt sitt ämbete. Se skrift af J. H.

; Schröder.

i Hallenborg, Fleonwa Charlotta , Filippina Fredrika Lovisa (född von I Schu erin), vitter författarinna, f. 1804, d. 1867 som änka efter enkammar-| herre Hallenborg, utgaf Buddhas tand,

1 indisk novell af *** (1855).

Hallencrentz, Sten Fngelbert,

I vitterhets-idkare, f. 1787, d. 1884 som j f. d. expeditions-sekreterare, gjorde sig känd genom åtskilliga poem på

franska och latin.

Hallgren, Johan Alfred, pedagog,

| f. 1846, kollega i Göteborg, har ut-I gifvit Försök titt en kortfattad öfver-sigt af den svenska eletnentanmdervis-ningens historia (1877), Om undervisningen i modersmålet (1883) m. m.

Hallin. 1. Anders H., teolog, f. 1789, d. 1862 som kyrkoherde i j Strängnäs stift, utgaf Catechetisk un-' dervisning för nattvardsungdotn oeh me-I nige man (1835), Matthei evangeliwn, j öfversättning jemte exegetiska skäl och i förklaringar (1847) m. m.

| 2. Olof Fredrik H., medicinsk för-fattare, f. 1821, medicine doktor, sedan 1873 medicinalråd, har utgifvit en omarbetning af Hartmans Husläkaren (1872), Helsan framför allt! handbok i helso- och sjukvårdslära (1884—85), en mängd större tidskrifts-uppsatser, ämbetsberättelser m. m.

Halling, Karl Kristian, memoarförfattare, f. 1790, d. 1851 som borgmästare i Malmö, efterlämnade en samling Minnen (tr. 1877—80, i Sami. utg. for de sk. ländsk, hist.).

Hallman* 1. Johan Göstaf H. Göstafssony skald, historiker, f. 1701(7), d. 1757 som teologie doktor och kyrkoherde i Stockholm, utgaf en mängd vittra och historiska arbeten. Bland de förra märkas: Sunda sell-hets reglor (1727, 2:dra uppl. 1778), Minne af. .. Bata-älten (1734), Polska kongars saga och skald (1736, en versifierad öfversigt af Polens historia) och sorgespelet Erik och Valdemar (utg. af Hanselli 1875), som röjer en särdeles betydande dramatisk förmåga. Bland hans historiska arbeten märkås The tvenne bröder . .. Oluff PetriPhase,. .. Lars Petrihin gamle,... til lefweme och wandel beskrifne (1726) och Beskrifning öfver Kiöping (1728), hvilka blifvit kallade mästerstycken för sin tid. Han utgaf äfven predikningar, som länge voro högt värderade, och skrifter i praktiska sociala frågor m. m. Den ryktbara visan om Elisif tros numera likaledes vara författad af H., som 1732 offentliggjorde densamma med det tillägget, att den härrörde från medel-tids-biskopen Nils Hermansson i Linköping.

2. Karl Israel H.y den förres son, skald, en af “Bellmans fränder“, f. 1732, studerade vid Upsala högskola, hvarunder han 1751 väckte uppmärksamhet genom ett tal öfver kröningen, samt inskrefe 1752 som auskul-tant i bergskollegium, hvarifrånhan slutligen erhöll afsked som kanslist.

Död 1800, efter att hafra egnat sista delen af sitt lif nästan uteslutande åt ordensväsendet och sällskapslifvet. Redan under frihetstiden uppträdde

H. som författare till en mängd parodiska tal och qväden (Elegi eller sorgeqcäde öfver den afdankade plumen m. fl.), men först efter revolutionen 1772 böljade han det slags författarskap, som förskaffat honom ett framstående namn i litera turhistorien : det dramatiska. Den uppstyltade texten i de under Gustaf lll:s regering uppförda operorna parodierades af honom pä ett mycket qvickt och träffande sätt i Caspcr och Dorotea (1775), Skeppar Polf (1778)r Petis och Télée (1779) samt Donner-pamp (1782), hvilka stycken med stormande bifall spelades på Humle-gårdsteatem och sedan gjorde sin rund i landsorten. Af mera origi-nelt ursprung voro de burleska pje-serna Finkel eller det underjordiska bränvinsbrännenet (1776), Finkels pa-rentationsakt (1777) och Bousaronerne eller det skal nagon ordsak ha (1778), hvilka också derför ega större intresse för eftervärlden. Utom dessa dramatiska arbeten författade H. det allmänt bekanta folklustspelet Tillfälle gör tjufven (1783, sannolikt efter en af G. M. Armfelt uppgjord plan) samt operorna Hero och Lean-der och Echo och Narcissusy hvilka bägge till största delen gått förlorade. Det satiriska tillfallighets-skämtet La désertrvee eller rymmer-skan (1786) anses ock vara författadt af honom. H. skref dessutom en mängd parentationer, bacchanaliska dikter m. m., som upplästes i de halft vittra samfund, hvilkas själ han varunder de sista åren af sin lefnad: Augusti samhälle, Grekeme och Par Brioole. Hans Skrifter utgåfvos af J. M. Stjern-stolpe (1820, 2:dra uppl. 1837—38)r och hans Samlade skrifter af Hanselli (1853), men bägge dessa upp- lågor äro mycket ofullständiga. Se skrifter af Atterbom, Eichhom och Fr. af Wannqvist. H. har gjorts till föremål for poetisk behandling af H. K. F. von Numers.

Hallonlöf, Axel, vitte rhets-idka-re, f. 1860, student i Upsala, har utgifvit ett häfte Dikter (1884), till största delen öfVersättningar och efter-bildningar.

Hallsten, Alexander Gustaf Ju-Hus, finsk läroboks-författare, f. 1819, d. 1879 som skolrektor i Vasa, författade historiska och geografiska läroböcker, som utgått i många upplagor.

Halvar Björn, pseudonym for

L. T. Öberg.

Halyor Grip, pseudonym for J. Nordling.

Hamberg. 1. Xds Peter H., kemist, f. 1815, medicine doktor, tit. professor och f. d. rättskemist, har utgifvit Exposé af medicinsk pharma-ceutisk droguesamling (1843—47, i Hygiea), Svensk phannaceutisk biblio-graphi(1862, urPharmac. tidskr.) samt en mängd smärre tidskriftsuppsatser. Led. af landtbr. akad. 1872. Led. af vet. akad. 1878.

2. Theodor H., öfversättare, historisk författare, f. 1819, d. 1854 som protestantisk missionär i Kina, utgaf i svensk öfversättning en samling Sanger från China (1849) samt på engelska ett par historiska arbeten: Report r$garding the chinese union at Hongkong (1851) och The chinese rebel-chief Huug-Siu- Tsuen and the origin of the insurrection in China (1856).

3. Johan 2T., läroboks-forfattare, f. 1820, d. 1872 som komminister i Upsala stift och f. d. boktryckare, utgaf en rättstafningslära, en “djurläkare“, några uppbyggelseskrifter m. m. Han skref äfven en novell, Svensken på Cuba (tr. på 1850-talet).

Hambröus, Jonas, lärd, f. 1588, blef 1608 student i Upsala, begaf sig

1611 till Greifswald, promoverades der till filos, magister, återvände 1614 till Upsala och blef der s. å. prästvigd, tillbragte sedan åtskilliga år på resor, utnämdes 1626 till svensk lega-tion8-predikant i Paris och kallades jämväl till e. o. professor i orientaliska språk vid högskolan derstä-des. Efter att genom hjälpsamhet ha förlorat sin förmögenhet, blef han 1658 häktad för skuld och frigafsej förr än kort före sin död, som lär hafva inträffat 1671 (1665?) B. var medarbetare vid redigeringen af den stora polyglott-bibel, som utgafs af parlaments-advokaten Le Jay (1629 —1645). För öfrigt utgaf han en hebräisk grammatika, pentaglossisk vitterlek, andaktsskrifter, en lärobok i dogmatik (på latin, 1622), öfver-sättningar från latinet till svenskan och från svenskan till franskan m. m. En fullständig förteckning öfver hans skrifter finnes i Westins “Hof-der. hist.“, d. 1, s. 505—14. H:s svenska öfversättning af Erasmus’ bok De civilitate morwn puerilium (1620) utgafs af G. Djurklou i ny upplaga 1872.

Hamilton. 1. Adolf Ludvig H., grefve, memoar-författare, f. 1747, d. 1802 som kammarherre (först hos Gustaf 111), skref intressanta anteckningar rörande Sverges historia från 1718 till 1800 (ett par utdrag äro tryckta i Delagardieska archivet.)

2. Karl Didrik H., friherre, memoarförfattare, f. 1766, d. 1848 som öfverkammarherre och f. d. lands-höfding, efterlämnade Anteckningar af en gammal gustavian (tryckta 1855, i “Minnen från äldre och nyare tider*1).

3. Gustaf Wathier H., den förstnäm-des son, grefve, memoar-författare, f. 1783, d. 1835 som landshöfding i Linköping, efterlämnade anteckningar från åren 1809—35 (ännu ej öppnade).4. Henning Ludvig Hugo H., den fbrres son, grefve, militär-författare, minnestecknare, f. 1814, blef 1828 student i Upsala, tjenstgjorde derefter dels vid armén, dels i kansliet och dels vid hofvet, utnämdes 1852 till lands-höfding i Östergötlands län, 1858 till konsultativt statsråd, 1859 till ecklesiastik-minister och 1861 till svensk minister i Kjöbenhavn samt var från 1864, då han lämnade denna befattning, envoyé i disponibilitet, tills han 1879 erhöll afsked med pension. För öfrigt har han spelat en stor roll i vårt parlamentariska och kommunala lif. Alla våra vittra och lärda samfund hafva kallat honom till sin ledamot. 1839—43 var han sekreterare i krigsvetenskaps-akademien, och 1874—81 förestod han sekreterare-befattningen i svenska akademien, som invalt honom 1856. År 1872 utnämdes han till kansler vid universiteten. 1868 promoverades han till hedersdoktor i filosofiska fakulteten vid Lunds och 1879 i juridiska fakulteten vid Kjö-benhavns högskola. Sedan 1881, då han till följd af rykten om förfalskningar måste lämna sina många befattningar och äreställen, har han vistats utrikes. Hans vigtigare literära arbeten äro: Tankar rörande mi-litär-un dwvisnwgen (1842), Af handling otn krigsmaktens och krigskonstens till-stånd i Sverige

under konung Gustaf II Adolfs regeiing (1846, i vet. akad:s handl.), Kriget i Tyskland år 1866 (1869), Några betraktelser i anledning af kriget mellan Frankrike och Tyskland 1810 (1871), Frankrike och Tyskland åren 1866—74 (1877) samt minnesteckningar öfver K. D. Skogman, K. De Geer, J. A. Hart-mansdorff, K. G. Rehnsköld, J. N. Tersmeden, J. De la Gardie m. fl. Nämnas må dessutom en i få exemplar utgifven skrift, Lif v et efter döden, betraktelser af en lekman (1867,

tr. som handskrift). 1837—39 utgaf

H. (till en böljan i förening med

O. Pettersén) BibUothek för krigshistoria och krigskonst.

5. Gustaf Axel Knut H., den förres kusin, grefve, rättslärd, f. 1831, blef 1848 student i Upsala, 1855 juris kandidat, 1858 docent i juridiska fakulteten, 1859 adjunkt samt 1862 professor i administrativrätt och national-ekonomi vid Lunds högskola. 1866—70 redigerade han Nordisk tid-skHft för politik, ekonomi och litteratur. För öfrigt har han utgifvit: Om politiska ekonomiens utveckling och begrepp (1858), Om ägofHd ef tet' svensk lag (1859), Om penningar och kredit (1861), Om arbetsklassen och arbetareföreningar (1865), Öfversigt af stats-inkomsternas olika slag (1874) m. fl.

Hammar. 1. August H, läro-boks-författare, f. 1826, kyrkoherde i Lunds stift, f. d. skolrektor i Helsingborg, har utgifvit Theoretisk-praktisk lärobok i engelska språket (1861) 31. m.

2. AJce Karl Vilhelm H., statistiker, f. 1830, d. 1872 som bokförläggare i Stockholm, utgaf Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige (1858—65, i förening med andra personer) m. m.

Hammarberg, Henrik, vitterhets-idkare, f. 1686, d. 1768 som president i svea hofrätt, utgaf anonymt en rimmad tvåakts-komedi, Dm beständiga herdinnan (1741) <n. m.

Hammardalll, Johan Gustaf, finsk kemist och publicist, f. 1817, d. 1849 som apotekare och direktör för tekniska realskolan i Vasa, utgaf De första grunderna uti kemien (I, 1847) samt följande periodiska skrifter: Svenske patrioten (1843—44), Tekno-logen (1845—48) samt Tidning för landtbrukare och näHngsidkare (1849, tills, med N. H. Pinello).

Hammargren, Erik TulUus, handbok sförfattare, f. 1814, kyrko- iierde i Karlstads stift, har utgifvit Inledning tiU omithologiens studium (1852, ny titeluppl. 1859), Väder-lekslärans naturvetenskapliga grunder (1858), Repetitionskurs i oorganiska kemien (1861), Bibelns första blad, all-mänfattliga föredrag öfver guds uppenbarelser i skriften och naturen (1865), Sma utflygter på naturens område <1867) m. m.

Hammarfn, Johan, biograf, f. 1786, d. 1850 som prost och kyrkoherde i Karlstads stift, utgaf Matrikel öfver Carlstads stift (1841) och Carlstads stifts herdaminne (3 d. 1846—49).

Hammarsköld (Hammarskjöld).

1. Lorenzo (egentl. Lars) H.t literatur-historiker, filosof, kritiker, föddes 1785 i Tuna socken i Kalmar län. Han blef 1801 student i Upsalaoch 1805 filosofie kandidat samt disputerade 1806 for graden, men hade ej tillräckligt höga betyg for att dä kunna promoveras. Sistnämda år begaf han sig till Stockholm och lät inskrifva sig som e. o. amanuens i kungl. biblioteket, hvarest han 1809 utnämdes till andre och 1811 till förste amanuens. 1812 promoverades han till filosofie magister, och 1826 fick han titel af kunglig bibliotekarie. Död 1827.

Sin for svenska literaturen ganska betydelsefulla skriftställar-verksamhet började H. redan som student i Upsala, der han var en bland de mest framstående medlemmarna i det 1803 stiftade sällskapet “Vitterhetens vänner“. Linköpingsbladet för 1806 innehöll en af honom författad uppsats, hvari den tyska nyromantikens bägge förnämste skalder presenterades for den svenska allmänheten. Efter ankomsten till Stockholm uppträdde H. flitigt som författare i åtskilliga ämnen. De närmast följande åren utgaf han bl. a. Öfver-

sättningar och imitationer efter äldre och nyare skalder (1806), Försök öfver konsten att öfversätta poemer (1807, efter Horatius) samt Försök till en kritik öfver Friedrich Schiller (1808). De reformatoriska idéer, som vid

samma tid vunno anhängare bland Upsalas poetiskt be-gåfvade studenter, fingo i honom genast en varm och insigtsfull försvarare. Påverkad af dessa idéer, utgaf han 1810 i öfversättning Fr. Asts Öfversigt af poesiens historia, och s. å. gaf han, genom sina Kritiska bref rörande herr canzli-radet C. G. af Leopolds samlade skrifter, det egentliga uppslaget till den långvariga kampen mellan fosforister och akademister. Angreppen mot den s. k. gamla skolan fortsatte han i skämttidningen “Polyfem“ (otvifvelaktigt var det han, som under pseudonymen Nils Nyberg väckte så stort uppseende) och “Svensk literaturtidning“, hvari han städse var en flitig medarbetare. Märkligast bland hans polemiska skrifter från stridens senare skede äro Allmänna journalistens hederskrans (1819. ett häftigt svar till Wallmark), Stridsfrågan i var litteratur (s. å.) och den af hans parti-vänner omarbetade första natten af Markalls sömnlösanätter

(1820). Mera positivt sökte H. verka för det nya genom utgifvande af tidskrifterna Läsning i hvarjehanda (1810) och Lyceum (1810—11). Äfven såsom vitterhets-idkare arbetade han på den nyromantiska poesiens införande i vår literatur, genom en samling Kärleksqvåden (1811), sorgespelet Prins Gustaf (1812), Poetiska studier (1*813), några smärre noveller, kallade Sjt< timmar på Fitja (1821) m. m. Pä vitterhetens område skar han inga lagrar, men såsom kritiker uträttade han så mycket mer. “Hans största anspråk pä tacksamhet af eftervärlden ligger i det initiativ han i flere fall tog inom vår literatur, i hansnit för en grundlig och af person* liga afseenden ej bestämd granskning samt i den saklighet och sanningskärlek han alltid eftersträfvade och ofta lyckades uppn&. Ett särskildt erkännande törtjenar hans verksamhet i literatur- och konsthistoriens tjenst, inom hvilka fack han kan kallas den egentlige vägrödjaren hos oss“ (Eichhom). De arbeten, genom hvilka han på dessa bägge områden banade väg, voro förnämligast hans 1815 hållna Föreläsningar öfver de bildande | konsternas historia (1817) och hans ryktbara verk Svenska vitterheten, historiskt-kntiska anteckningar (1818— 19), hvilket efter hans död väsentligt förbättrades och utgafs i en ny upplaga af P. A. Sondén (1833). Värdet af hans kritiska och historiska skrifter minskas dock i någon mån af en stundom förekommande ensidighet eller orättvisa i omdömena, en öfverdrifven skärpa i tonen och ett mindre vårdadt språk. Bland hans öfriga arbeten märkas följande: Första grtmderHa af grekiska språkläran (1818), en samling Svenska folksagor (1819, i förening med J. Im-nelius), Beskrifning öfver Bosersberg (1821), Historiska anteckningar rörande fortgången och utvecklingen af det phi-losophiska studium i Sverige (s. å.), Grunddragen af phUosopJUens historia (1825—27) och en Lärobok i logik (1827). Härtill komma dessutom några bibliografiska arbeten: Svenska bok-tryckningshistorien (1810—11), Förteckning på de i Sverige . .. utkomna schole-och undervisnings-böcker (1817) och Re-pertorium för svenska bokhandeln (1823). H. utgaf slutligen äfven samlade skrifter af Stjernhjelm (1818) och Stag-nelius (1824—26). En vald samling af hans egna Humoristiska och poetiska skrifter utgafs 1882 af B. Norling, jämte lefnadsteckning. Se jämväl skrifter af Atterbom, R. Hjäme, Ljunggren, P. A. Sondén m. fl.

2. Karl (Carl) Gustaf H, den förres brorsons son, national-ekonom, f. 1838, blef 1856 student i Upsala, 1865 juris kandidat och docent i juridiska fakulteten, 1870 adjunkt i national-ekonomi m. m., 1877 professor i national-ekonomi och finansrätt samt 1880 statsråd och chef för ecklesiastik-departementet. Han har utgifvit: Oni lösdrifvare och deras behandling (1866), Om grundskatternas upphäfvande eller aflösen (s. å.), Om falsk angifvdsc och ärekränkning (1875), åtskilliga uppsatser i “Teologisk tidskrift“ m. m.

Hammarsten, Olof kemist, fysiolog, f. 1841, sedan 1883 professor i fysiologisk kemi vid Upsala högskola, har utgifvit flere omfattande och vigtiga afhandlingar i fysiologisk kemi samt dessutom författat de i samlingsverket “Ur vår tids forskning“ intagna populära skrifterna Otnfödoämnena (1873, 2:dra uppl. 1875) och Om matsmältningen (1875) äfvensom en Lärobok i fysiologisk kemi och fy-siologisk-kemisk analys (1883).

Hammarstrand, Sven Fromhold9 historiker, f. 1821, blef 1839 student i Upsala, 1854 filos, doktor, samt 1856 docent, 1859 adjunkt, 1877

e. o. professor och 1882 ord. professor i historia. Han har utgifvit följande arbeten: Underhandlingar och rådslag rörande Sveriges deltagande i trettioåriga kriget (1854), Historisk öf-versigt af förhandlingarna mellan konung Gustaf II Adolf af Sverige och kurfursten Fredrik V af Ifalz åren 1618—20 (1855), Försök till en historisk framställning af förhandlingarna om Sveriges deltagande i trettioåriga kriget (1855—58), Bidrag till historien om

konung Gustaf II Adolfs deltagande i trettioåriga kriget (1859), Ättikas författning tmder konungadömets tidehvarf (1863), Grunddragen af den söUmiska författningen (s. å.), Medeltidens historia (1877, såsom del af “II- lustrerad verldshistoria“ (och Romerska rikete författning shistoria från Augustas till vestromerska rikets fall 1882, fortsattes).

Hamnerln, Xils, predikant, f. 1750 (ej 1751), d. 1806 som prost och kyrkoherde i Göteborgs stift, ut-gaf Andeliga betraktelser öfver de årliga sön- och högHdsdagames evangelier (1786) och några smärre uppbyggelse-skrifter, som utgått i en mängd upplagor och fortfarande begagnas.

Ham selY, pseudonym för J. G. Schulz.

Handlingar (Acta), benämning på vissa periodiska skrifter, som ut-gifvits af vittra och lärda samfund m. m. Se de särskilda samfunden!

Hane'11, Kasper Kristoffer, rim-mare, f. 1746, d. 1808 som lagman på Gotland, författade åtskilliga qvär den i samma stil som sin morbroder, rimmaren Bager, men lyckades ej vinna samma ryktbarhet.

Hanner, Per Karlsson, predikant,

f. 1801, d. 1862 som kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf en samling Predikningar (1859) m. m.

Hann i bal och Kannibal mHesy pseudonymer för P. Höppener.

Hanse lli (förut Hansson), Per, literatur-forskare, f. 1815, kom 1834 till Upsala, erhöll efter någon tid plats i bokhandel, blef 1844 själf bokhandlare i nämda samhälle och böljade samtidigt en liflig förlagsverksamhet. 1853 blef han tillika högskolans bokauktionator. Död 1879. H. böljade 1852 ett samlings-företag, Svenska vitterheten, hvari åtskilliga bland 1700-talets skalder fingo sina arbeten samlade för första gången eller ock utgifna i ökade, men ej förbättrade upplagor: K. I. Hallman, O. Kexell, H. Ch. Nordenflycht, O. Rud-beck, J. Wallenberg, K. B. Zibet m. fl. Sedan egnade han sig med ihärdighet och uppofinng åt den karolinska tidens literatur, och 1856

böljade han utgifningen af ett stor-artadt samlingsverk (delvis i förening med Eichhorn), hvilket utgör den förnämsta källan för studiet af nämda tids vitterhet. Detta verk, Samlade vitterhets-arbeten af svenska författare från Stjemhjelm till Dalin, hann H. fullfölja i 22 delar, hvilka omfatta arbeten af följande, till en del högst obetydliga och förut nästan okända författare:

l:o G. Stjemhjelm, G. Rosenhane och J. Columbus (utg. 1871); 2:o

S. Columbus (1856); 3:o medlemmar af slägten Hjärne (s. å.); 4:oP. Lagerlöf, E. Lindsköld, N. och K. Gri-penhjelm, J. G. Verving och J. T. Geisler (1858—66); 5:o J. Voilim-haus (Gyllenborg), A. Vollimhaug (Leijonstedt) samt O. och K. Gyllenborg (1863); 6:o G. Eurelius, K. Leyoncrona, I. Holmström, J. Paulinus (LiHjenstedt) och O. Vexioniug (s. å.); 7:o M. G. De la Gardie, J. Arrhenius, 1. Kolmodin, Ollon, J. Boethius och P. Brask (1867); 8:o Märta Berendes, Ebba Maria och Johanna Eleonora De la Gardie, Amalia Vilhelmina och Maria Aurora von Königsmark, Rudeen samt K. och

U. Rudenschöld (1868); 9:o Dalius, Vivallius och von Beijer (1869) (riktigare än Beyer); 10:o Lasse Johansson och Keder(1870); ll:o Oxe samt medlemmar af slägten Cederhjelm (1869); 12:o O. Rudbäck d. ä. och d. y., Vensesius, Arosell och von Brobergen (1870, Broberger såsom rubrik i detta lexikon tryckfel); 13:o Valle-nius, Vultejus, Tiburtius, Gestrinius, Renner,' Hjortsberg och Varamark (s. å.); 14:o Runius, Broms och Und-stén (s. å.); 15:o Svedberg, Ausius, Amnelius, N. Tiellman, Schmede-mann, Törnevall och Eldh (1872); 16:o Westius, G. Tuderus, Rosenfel t, Stjerneld, Granatenflycht, Achrelius,

J. Risell, L. Salvius och Carelius (1873); 17:o fru Brenner (s. å.); 18:oAnd. Nicander och S. von Triewald (1874); 19:o J. G. Hallman, G. Palm-felt och K. J. Lohman (1875); 20:o J. Frese (1876); 21:o J. Chronander, J. Chserberus, P. Laurbecchius, E. Kolmodin, J. Beronius och Morsens (s. &.); samt 22:o S. och P. B rask, M. Stenbock och J. Fabricius (1878). Se skrift af A. Wikström.

Harfyefeldt, Erik, matematiker, f. 1785, d. 1834 som tit. professor och lärare vid Marieberg, utgaf Ele-mentar-

couv8 i mathematikm (1 d. 1824, 2:dra uppl. 1857), den första fullständiga matematiska lärobok, som blifvit utgifven på svenska. Led. af krigsv. akad. 1824. Led. af vet. akad. 1829.

Harlinggon, Samuel Gustaf, vit-terhetsidkare, talare, f. 1740, blef 1792 lektor i Linköping, erhöll 1798 ett pastorat som prebende och 1803 professors titel samt utnämdes 1809 till teologie doktor. Död 1810. H. hade stort anseende både som predikant och som politisk talare. Bland hans vittra arbeten märkas ett par i sällskapet Utiie dulcís “Vitter-hetenöjen“ intagna skaldestycken äf-vensom de för sin qvickhet fordom mycket bekanta Acsculapii bref till dm store Carl van Linné (1772) och Bref tiU Carl Brunkman (1778). Såsom lärare vid Linköpings gymnasium verkade H. i ästetiskt hänseende mycket lifgifvande på sina läijungar, bland hvilka några sedermera vunno ett framstående namn i vår literaturhistoria, såsom medlemmar af den “nya skolan“.

Harmens, Gustaf, naturvetenskapsman, f. 1699, d. 1774 som medicine professor i Lund, utgaf Före-läsningar am joidms fruktbarhet och ! grundm till åkmbruket (1758), några åminnelsetal samt åtskilliga afhand-lingar i medicin, fysik, kemi m. m.

Hartelins, Tmls Johan, läkare, ¡

gymnast, f. 1818, medicine doktor, professor och öfverlärare vid gymnastiska central-institutet, har utgif-vit: Fysiologiska föreläsningar (1859), Lärobok i mmniskokroppens anatomi (1867, 2:dra uppl. 1874), Relsolära (1867, 2:dra uppl. 1883), Be fysiska lifsyttringame hos menniskan (1868), Lärobok i Sjukgymnastik (1870, 2:dra uppl. 1883). Gymnastikm historiskt framstäld (1872), Hemgymnastik (två uppl. 1879) m. m. Sedan 1874 har han tillsammans med andra utgifvit en Tidskrift i gymnastik.

Hartinan« 1. Gabriel Lsraél H.. filosof, geograf, f. 1776, blef 1793 student i Åbo, 1798 filos, magister, 1802 docent i teoretisk filosofi, 1805 amanuens vid universitets-biblioteket och 1807 bibliotekarie. Dessutom förestod han en privatskola för gossar. Död 1809. Som filosof uppträdde H. med ett själfständigt system, hvilket utgör en ur det empiriskt gifna genom analys kritiskt härledd realism. Hans förnämsta filosofiska verk är Kunskapslära, ett försök till framställning af vctmskapm om kunskapernas grunder, lynne och värde. (1807—08). Andra frukter af hans filosofiska forskningar äro: Meditatio• nes de natur a, origine et veritate a&io-matum (1801), Be difcrentia notio-num instntmentalium et realium (1804) och Be tribus gradibus persuasionis (1808). Mest känd är han genom sin Lärobok uti allmänna geografien (1806, 19:de uppl. 1879; från och med 7:de uppl. är arbetet fÖrsedt med ett af B. E. Hildebrand skrifvet sammandrag af gamla tidens geografi). H. försökte sig äfven som vitterhets-idkare, med några 0 lärodikter, och i redigerade tidtals Abo tidningar. Se ; hans läijunge E. Sederholms “Stu-| dier“ (1830).

i 2. Karl Johan H., botaniker, me-jdicinsk författare, f. 1790, blef 1811 i student i Upsala, 1822 medicine dok- tor och kirargie magister, s. å. läkare vid invalid-inrättningen på Ulriksdal, 1826 praktiserande läkare i Sigtuna samt 1828 provinsial-läkare i Eskilstuna och 1833 i Gefle. Led. af vet. akad. 1838. Dod 1849. H. utgaf flere förträffliga botaniska arbeten: Randbok i Skandinaviens fora, innefattande Sveriges och Norges växter till och ined mossorna, med inledning af -handlande grunderna för botanikens studium (1820, 3:dje uppl. 1838 betydligt omarbetad, 6:te uppl. och följ. utg. af sonen Karl H., ll:te uppl. 1879), Utkast till populär naturkunnighet (1836; tilltryck 1845, 2:dra uppl. 1849), Utkast till botanologien eller vextläran i allmänhet (1843, af-tryck ur det första arbetet), Svensk och noi%sk excursionsjhra (1846, 4:de uppl. 1866) äfvensom några uppsatser i “Botaniska notiser“. Som medicinsk författare gjorde han sig känd företrädesvis genom den bekanta boken Rusläkaren, eller allmänna oeh enskilda föreskrifter i sundhet slär an, samt sjuk-domslära, eller kort anvisning att känna och riktigt heliandla de flesta i Sverige förekommande inre och yttre sjukdotnar (1828, 6:te uppl. omarb. af O. F. Hallin 1872). H:s botaniska samlingar köptes 1882 af O. Dickson och skänktes till Upsala högskolas botaniska museum.

3. Karl H., den förres son, botaniker, f. 1824, blef 1842 student i Upsala, 1848 filos, doktor, 1852 lärare vid eleinentar-läroverket i Gefle och 1859 lektor i Örebro. Död 1884. H. utgaf flere botaniska arbeten: Flora gevaliensis (1847—48, tills, med brödren Robert H., som 1863 utgaf en ny uppl. under titeln Gefle-trdklens växter), Anteckningar vid de skandinaviska växterna i Linnés her-barium (1852 i vet. akad:s handl., äfven utg. med latinsk titel), den naturhistoriska afdelningen af Tho-mées “Första begrepp i populär natur-

kunnighet“ (1859), Kort naturbeskrif -ning för första undervisningen (1867, 2:dra uppl. 1871), Strödda bidrag till Skandinaviens fogelfauna (1859), Om Nerikes mollusker (1864), Nerikesfora (1866), Land- och sötvaäensmollueker i östra Stockholmstrakten {1867, i öfvers. af vet. akad:s förhandi.) samt Skandinaviens förnämsta ätliga och giftiga svampar (1874). Dessutom redigerade han nya upplagor af sin faders större verk, öfversatte till svenskan några populärt naturvetenskapliga skrifter m. m.

4. Robert Vilhelm R., den förres broder, botaniker, f. 1827, sedan 1860 adjunkt vid Gefle högre elementarläroverk, har utgifvit Flora gevaliensis (1847—48, tills, med sin broder Karl H.; ny uppl. 1863 undertiteln Gefle-traktens växter), det som förträffligt ansedda exsickatverket Bryacecc Scan-dinavice (15 fasc. 1857—74) m. m.

Hartmansdorff, Jakob August von, politiker, f. 1792, blef 1806 student i Upsala, tog 1808 juridisk examen och kansli-examen, tjenst-gjorde sedan i åtskilliga ämbetsverk, kallades 1816 till sekreterare bos den svenske riksståthållaren i Norge och insattes 1821 i den komité, som skulle afge förslag till förvaltningens ombildning. Då hans genomgripande ändringsförslag inom komitén ej vunno gehör, utarbetade han en vidlyftig, tvänne volymer upptagande reservation (1823), som jämte komiténs förslag framlämnades till riksdagen. Vid samma riksdag uppträdde H. för första gängen pä riddarhuset, der ban snart kom att spela en framstående roll, till en böljan som liberal aristokrat och sedan som konservativ byråkrat. Adeln, som gaf honom flere bevis på sitt förtroende, utsåg honom 1826 till riddarhus-kamrer. 1831 utnämdes H. till statssekreterare för ecklesiastik-expedi-tionen, hade sedermera tidtals för-ordnande som liofkansler (1836,1837 och 1838), men gjorde sig dervid, på grund af sitt egenmäktiga uppträdande mot den liberala tidnings-prässen, så impopulär, att han 1838, som t. f. landshöfding i Kalmar, af-lägsnades från hufvudstaden. Han återvände till riksdagen 1840, hvar-efter förordnandet upphörde, samt ut-nämdes 1841 till president i kammarrätten och utsågs s. å. till ledamot af unions-komitén. 1830 kallades han till ledamot af vetenskaps-akademien. Död 1856. H. hade under större delen af sitt lif att uthärda en impopu-laritet, som vid tvänne tillfällen, (1838, under rättegången mot Crusen-stolpe, och 1848, under mars-orolig-heteraa) gaf sig ett våldsamt uttryck. Men denna impopularitet “kändes efter hans död som en bitter orättvisa mot en ärlig kämpe på samhällsutvecklingens stridsfält“. I den svenska tidningsprässens historia intager H. ett framstående rum, genom sina bekanta förföljelser mot Aftonbladet och andra oppositionella tidningar. Själf skref han ofta tidningsartiklar (i Posttidningen, Tiden m. fl. st.). Hans särskildt utgifha skrifter äro följande: Om svenska statsverkets tillgångar och behof under åren 1840 —1845 (1840), Svad vilja de konservative? och hvad vilja de liberale ? eller bidrag tiU de sista rikdagames historia (1846), Förslag tiU svenska folkrepresentationens ombildning och dermed sammanhängande ändringar i förenings-acten med Norrige samt grundlagarne och välstadgame för Sverige (1851), Sambandet och växelverkan mellan närin-game, kyrkan och samhället (s. å., i vet. akad:s handl.), Förslag till ett ecelesiastikcollegii inrättande och till kyrkomötens hMlande (1854), Anmärkningar vid det hvUande gnmdlagsfér-slagety åsyftande ändring i riksactens föreskrifter om den s. k. interimsre-geringen (1856) äfvensom några smärre

uppsatser. Se skrifter af H. L. H. Hamilton och J. A. Hazelius.

Hassel, Senrik,, f. 1700, d. 1776 som f. d. eloqventise professor i Abo, utgaf en Oratio de meritis gustainancr \ famüiae in patriam (1746) m. m. Han värkade likväl mindre genom sina skrifter än genom sina föreläsningar.

Se “Finlands minnesvärde män“).

Hasselqvist, Fredrik, naturforskare, f. 1722, blef 1749 medicine licentiat i Upsala och företog s. &. en vetenskaplig forskningsresa tiU Palästina och närgränsande land. 1751 blef han, under sin frånvaro, utnämd till medicine adjunkt vid Upsala högskola, men han dog redan 1752, i närheten af Smyrna. Hans samlingar och manuskript köptes af drottning Lovisa Ulrika och införlifvades med samlingarna på Drottningholm.

En beskrifning på hans resa, hvilken företagits på tillstyrkan af Linné, ut-gafs af den sistnämde under titeln Itet' palcestinum eller resa till Seliga landet 1749—52(1757). H. författade dessutom ett par lärda afhandlingar samt åtskilliga resebref, iakttagelser m. m., intagna i Upsala högskolas “acta“ och vetenskaps-akademiens 1

handlingar. Led. af vet. akad. 1751. |

Hasselrot* 1. Mattias S., öfver-sättare, f. 1769, d. 1839 som tit. professor, teologie doktor och kyrkoherde i Skara stift, utgaf i öfversätt-ning Gampes Theophron, eller den er- 1 farne rådgifvaren för den o för farna j ungdomen (1794, 3:dje uppl. 1851) 1

och v. Asps Hesa i Levanten år 1796 \

(1805). I

2. Karl S., den förres son, jurist, f. 1812, häradshöfding i Vestra Vä- | rends domsaga i Kronobergs län, har j utgifvit Minnesblad (1875, en skild- | ring af hans offentliga verksamhet) samt en afhandling Om frihetstraffen och deras verkställighet (1876).

Hastadius, Laurentius Oestonis, dramatisk författare från stjernhjelm- ska tidehvarfvet, död sannolikt 1658 aom komminister i Skara stift, för fattade en Jwle comoedia (1639?), som handlar om de vise männens besök i Betlehem.

Hastfel&r, Fredrik Vilhelm, ekonomisk skriftställare, f. 1722, d. 1768 som f. d. löjtnant, utgaf bl. a. en Utförlig och omständlig underrättelse om fullgoda fårsans och skötsel (1752), som öfrersattes på flere språk och mycket länge ansågs för den bästa färskotsel-handbok i Europa.

Hansen, Reinhold, finsk historiker och arkäolog, har utgifvit en histo-risk-arkäologisk beskrifning af Kuustö slott (1881—84), redigerat de af finska statsarkivet utgifna Bidrag tiU Finlands historia (från 1881) ra. m.

Hanswolff, Karl Ulrik von, samlare, f. 1791, d. 1843 som f. d. vicegu-vernements-sekreterare på S:t Barthélémy, efterlämnade åtskilliga handskrifter, af hvilka en del under titeln Hauswolffiana delvis offentliggjordes i Crusenstolpes “Portefeuille“ (d. 4). För öfrigt utgaf han i bearbetning från tyskan Teckmngar utur sällskaps-lifvet i Nordamerikas f örenta stater (1835).

Haxthansen, Märta Charlotta Aurora von (född GyUenhaal), pseud. Klara Kuhlmann, novellist, f. 1830, gift med den danske legationssekreteraren F. von Haxthausen, har utgifvit tvänne band noveller under titeln Från Svenska Hem (1883 och 1884)

Hazälins* 1. Johan August H, militär-skriftställare, publicist, f. 1797, blef 1810 kadett, 1814 underlöjtnant vid dåv. fältmätningsbrigaden af ingeniör-kåren, 1821 löjtnant, 1829 kapten, 1843 öfverste-löjtnant i armén, 1844 major i topografiska kåren och adjutant hos Oskar I, 1848 öfverste-löjtnant i nämda kår, 1850 öfverste i armén, 1856 chef for topografiska kåren och 1862 general-major. 1830

—57 var han lärare vid Marieberg, och 1831—56 förestod han en af honom själf upprättad läroanstalt for bildande af officerare. 1823 blef han ledamot af krigsvetenskaps-akade-mien, och 1843—68 var han dennas sekreterare. Död 1871. H. var mycket flitig som författare. På den svenska militär-bildningen utöfvade han ett djupgående inflytande genom sin Lärobok i artilleriet (1833, 4:de uppl. 1865) och sin Lärobok i befästningskonsten (1836, 3:dje uppl. 1864). Bland hans öfriga krigsvetenskapliga arbeten märkas: Om lämpligaste sättet för officerares bildande (1824, i krigsv. akad:s handl.), Tankar om den topografiska teckningskonsten (1830, ibd.), Om stående härar och folkbeväpning (1837, ibd.), Föreläsningar öfver krigskonsten (l:sta d. 1839), Krigsundervisning i främmande länder (1842—44, i krigsv. akad:s handl.; i aflr. 1847), Kriget mellan Tyskland och Frankrike (två uppl. 1870) m. fl. För reform i undervisningsväsendet kämpade H. genom tvänne broschyrer, Om studentexamen och elementarläroverkens brister

(1843) samt Om läroverksfrågorna (1846, mot F. F. Carlson). Bland hans öfriga skrifter må framhållas: Om en ministerstyrelses lämplighet för Sverige (1836, aftryck af uppsatser i Statstidningen), Om ståndsval och allmänna val (1844), Pehr Adam JVallmarh (1858) och August von Hartmansdorff

(1864). I dec. 1851, efter att förut ha tagit afsked ur konungens stab, böljade H. utgifva den i hufvndsak konservativa, men i flere hänseenden liberala Svenska tidningen, och ehuru han 1856, då han blef chef for

topografiska kåren, upphörde att vara den synlige utgifvaren, fortfor han att vara den egentlige ledaren ända till 1859, då tidningen måste nedläggas af brist på prenumeranter.

2. Hans H., den förres broder, militär-skriftställare, f. 1827, d. 1866som kapten, författade ett arbete om Krigsväsendet i Schweiz (utg. 1867).

3. Hjalmar H., den förres kusin, agronom, f. 1829, har utgifvit: Föreläsningar i praktisk landthushåU-ning (1862), Svenska landtbruket, dess framtid och förhoppningar (1870) m. m.

4. Artur Immanuel H., den först-nämdes son, etnograf, språkforskare, f. 1833, blef 1854 student i Upsala, 1860 filos, doktor, s. å. lärare vid nya elementarskolan i Stockholm och 1864 lektor vid lärarinne-seminariet i nämda stad. 1868 tog han afsked ur statens tjenst, for att egna sig uteslutande ät literär verksamhet. Samma år utgaf han dels en läsebok, kallad Fosterländsk läsning för barn och ungdom (2:dra uppl. 1869), och dels en uppsats Om det svenska bibel-öfversättningsarbetet (aftr. ur Sv. litt. tidskr.), hvilken ej blef utan sina följder. Efter att 1869 ha varit sekreterare vid det nordiska rättstaf-ningsmötet offentliggjorde han tvänne märkliga afhandlingar Om svensk rättstafning (I, “Om rättstafningens grunder“, 1870; II, “Redogörelse för nordiska rättstafningsmötets förslag“ o. s. v., 1871), hvilka väckte stort uppseende och fortfarande utgöra det vigtigaste inlägget i den ännu pågående rättstafningsstriden. Sedan 1872 har H. hufvudsakligen varit upptagen af att anskaffa och ordna de skandinavisk-etnografiska samlingar, hvilka från 1879 kallats Nordiska museet och numera af sin upp-hofsman blifvit öfverlämnade åt staten. För att göra allmänheten bekant med dessa samlingars kulturhistoriska betydelse är H. sysselsatt med redigerandet af tvänne skriftserier: Minnen från nordiska museet (sedan 1879) och Bidrag till vår odlings häfder (sedan 1881). I sistnämda serie har han själf författat en samling skildringar lTr de nordiska folkens lif (1882).

Hebbe* 1. Gustaf Klemens H.r (pseud. Junius), historiker, publicist, f. 1804, juris doktor och f. d. professor vid högskolan i Columbia, har på engelska utgifvit åtskilliga arbeten, bl. a. An universal ldstory a series of letters (2 d. 1847—48, 2:dra uppl. 1849 under titeln An-eient universal history; af d. 3 ut-kommo ett par häften 1850), samt på svenska ett digert verk: Carl

XV, politiska tilldragelser i Europa från 1814 t. o. m. 1876 (1876—77). Af ekonomiska skäl nödgades H. tidigt lämna Sverige, men fortfor att från utlandet skrifva politiska artiklar i Svenska tidningar. o

2. Vendela H. (född Astrand, psdud. Lima m. m.), den förres hustru, vitter författarinna, f. 1808, blef efter några års äktenskap skild från sin man, när denne lämnade Sverge, och såg sig derefter föranlåten uppträda på den literära banan. Hon försökte sig inom både lyriken, epiken, dramatiken och öfversättningskonsten. Bland hennes berättelser märkas romanerna Ara-bella (1841), Brudame (1846), Tvillingbrodern (1851) och Lyeksökame (s. å.) äfvensom åtskilliga ej särskildt ut-gifha noveller. Bland hennes teaterstycken hafva Dalkullan och Slaget vid Helsingborg blifvit uppförda, men ej tryckta. — Hennes dotter, operasångerskan Signe IL, har som författarinna gjord sig känd genom åtskilliga tidningskorrespondenser.

Hedberg. 1. Fredrik Gabriel H, finsk teolog, f. 1811, kontraktsprost i Åbo stift, har utgifvit: Bietism och christendom (1845), Verklärans vederläggning och evangelii försvar (1847 —51), Den enda salighetens väg {1851, 3:dje uppl. 1856), Trones lära till saligheten uti den helige aposteln Bmli sändebref till de epheser (1853, flere uppl.) m. m.

2. Frans Teodor H, dramaturg, no- vellist, f. 1828, stod först i handel, kom derefter i lära hos en perukmakare, blef sedan skådespelare, men fann sig besviken i sina förhoppningar på sin sceniska talang och beslöt 1854 att egna sig helt och hållet åt dramatiskt författarskap, som han redan förut hade försökt med framgång. 1861 anställdes han som literatör och lärare i deklamation vid de kungliga teatrarna, 1871 blef han tillika intendent för stora scenen, 1881 öf-vertog han Nya teatern i Göteborg, och 1883 bosatte han sig åter i Stockholm, som skriftställare. Hans första stycken rönte i allmänhet ganska mycket bifall: En herre som går vilse (uppf. 1852), Hin ondes gåfva (s. å.), Min vän löjtnanten (1853), När man inte har pängar (1854), Huru tidm förändrar (1855), En småaktig man (1859), Slutbalen (1860), Kröning sfe sten (s. å.), Majkungen (s. å.), Slutbalm N:r 2 (1861, i

likhet med de tre föregående ett tillfallighetsstycke), Frun af stånd och fr-un i ståndet (s. å.) m. fl. 1860 slog H. äfven in på det historiska skådespelet, genom Kung Märta, som med välvilja mottogs af både publiken och kritiken. Hans sedan dess ut-gifna eller uppförda dramatiska arbeten ärobl. a. komedierna: Blommen' i drifbänk (1862), En odåga (1867), Så kallad ungdom (1869), Majorens döttrar (1871), Dagsländor (1875), Dagtingan (1876), Glanskis (1878), Sprängämnen (1882) och Inackordmingarne

(1885); de historiska skådespelen Bagen gryr (1863), Brölloppet på Vlfåsa (1865), Lejonet vaknar (1868), Vasaaifvet (s. å.) och Stolts Elisif (1870); opera-texterna Hertig Magnus och sjöjungfrun (1867), Den förtrollade kattm (1869 bearb.), Den bag-tagna (1874) och Vikingarne (1877). Bland dessa har isynnerhet “Bröllop-pet på Ulfåsa“ vunnit stor popularitet i hela Skandinavien —* i Stockholm har det uppförts öfver hundra gån-

ger, i Kjöbenhavn öfver femtio. Som bearbetare för scenen intager H. ett mycket framstående rum, genom komedierna Fregattkaptmen eller Salamandern och Advokatm Knifving. För öfrigt har han utgifvit en samling Diktm (1866), en större dikt med titeln Brudens krona (I. 1869, pseud. Esbem Snare), diktcykeln Vcgafärden (1880), några satiriska skildringar under titeln Fyra år vid landsortsteatern (1857—58, pseud. Palle Block), en samling noveller kallade Svart på hvilt (1876—79), en samling karak-täristiker och porträtter af Svenska skådespelare (1884) m. m.

3. Tor H, den förres son, novellist, f. 1861, filos, kandidat vid Upsala högskola, har utgifvit tvänne större realistiskt hållna berättelser, Högre uppgifter (1884), Johannes Karr, m uppkomlings historia (1885).

Hedborn, Samuel Johan, skald, predikant, f. 1783, blef 1806 student i Upsala, prästvigdes 1809 samt blef 1815 e. o. hofpredikant och 1820 kyrkoherde i Linköpings stitt. Död 1849. H. var 1807 med om att stifta Aurora-förbundet, skref sedan dikter i fosforisternas tidskrifter och kalendrar samt utgaf 1812—13 tvänne häften Psalmer. 1814 erhöll han det lundbladska priset af svenska akademien. Tillsammans med A. A. Af-zelius redigerade han 1817—19 en tidskrift F(h' religionens vänner. Som skald egde H. en ganska stor be-gåfning, men kom aldrig att bringa sina anlag till full utveckling. Hans flesta dikter utmärka sig för en barnsligt ren känsla och ett enkelt språk samt besjunga naturen, hemmet eller religiösa ämnen. Bäst var han som salmist, och åtskilliga bland de bättre salmema i 1819 års salmbok äro författade af honom. Fosforisterna tillhörde han ‘‘mer genom vissa grundstämningar än genom sin teknik och hela arten af sin åskådning“. Sina *

13vitterhetsförsök äfvensom en skildring | af sina barndoms- och ungdomsmin- j nen utgaf han 1835 under titeln Minne och poesi, och en samling Pre- i dikningar och andeUga tal offentlig- > gjordé han 1848. Hans Samlade skrifter utgåfvos 1853 af Atterbom.

Hedenborg, Johan, naturforskare, reseskildrare, f. 1787, d. 1865 som f. d. svensk-norsk* vice konsul på Rhodos, utgaf Turkiska nationens seder, bruk och klädedrägter (1840) samt Resa i Egypten och det inre Afrika åren i83å och 1835 (1843), hvar-jämte han i manuskript efterlämnade en utförlig historia öfver Rhodos.

Hedenins, Per, medicinsk författare, f. 1828, blef 1847 student i Upsala, 1855 medicine doktor, 1856 docent i medicinska fakulteten, samt 1859 professor i patologi, patologisk anatomi och allmän hälsovård. 1877 promoverades han till filosofie hedersdoktor, och sedan samma är har han varit pro-rektor vid universitetet. H. har utgifvit flere värdefulla medicinska arbeten: John Hunter, medicinskt historiskt försök (1855), Om opium i historiskt och pharmacody-namiskt af seende (1859), Trenne prof-föreläsningar (s. å.), Om den hippo-kratiska medicinen (1860) m. fl. 1868 —70 utgaf han “Valda skrifter af Israel Hvasser“, jämte en karaktäri-stik af den sistnämde, och 1880 en minnesteckning öfver Johan Anton Waldenström. Äfven som konstkännare har han utmärkt sig, genom en i Upsala-posten införd artikelserie, kallad En blick på italienska måleriets utveckling till och med Rafael (1859).

Hedenstjerna, Karl Gustaf Alfred (pseud. Sigurd), humorist, f. 1852, redaktör för tidningen Smålandsposten, har utgifvit en samling vitterhets-stycken och kåserier under titeln Kaleidoskop, qväden och oqväden (1884, 3:dje uppl. 1885).

Hederstjerna, Erland, memoarförfattare, f. 1770, d. 1856 som general-löjtnant, efterlämnade en samling Anteckningar under lugnet efter en lång och otnskiftande tjenste- och lefnadsbana (1857, sign. H.).

Hedin. 1. Sven Anders H., medicinsk författare, f. 1750, blef 1769 student i Upsala, 1775 medicine doktor, 1778 hofläkare, 1781 assessor i collegium medieum, 1785 förste hofläkare, 1792 provinsialläkare och 1813 medicinalråd. 1798—1808 var han intendent vid Medevi hälsobrunn. Led. af vet. akad. 1804. Död 1821. H. uträttade för den svenska läkarebildningen ganska mycket genom utgifvande af några tidskrifter: Vclcnskapshand-lingar för läkare och fält skär er (1793 —1806), Vetenskaps-journal för läkare ochfältskärer (1800—01) och Samlingar i blandade ämnen för läkarevetenskapen och naturvetenskapen (1810—12). Bland hans egna arbeten märkas följande: Om de fördelar, h vilka rinna& genom att mödrarne sjelfva gifva di åt sina barn (1786), Handbok för praktiska läkarevetenskapen (1796, suppl. 1805), Kopporna kunna utrotas {1802), Utkast till en handbok för bnmns-gäster (1803), Om smittkoppor ochfh'-varingsmedel der emot (1808), Minne af von Linné., fader och son (s. å.) äfvensom några minnestal öfver ledamöter i vetenskaps-akademien. Jämväl som vitterhets-idkare försökte han sig, med en komedi i fem akter, Magnetismen och det onda samvetet (1820, anon.).

2. Sven Adolf H., den förres brorsons son, historiker, publicist, f. 1834, blef 1851 student i Upsala, tog 1861 filosofie-kandidat-examen och har sedan 1864 lefvat som skriftställare i Stockholm, hvarest han 1874—76 var hufvudredaktör för tidningen Aftonbladet. Som ledamot af riksdagens andra kammare har han un- der de sista åren spelat en särdeles framstående roll. Hans i bokform utgifha skrifter äro följande: Fryxell mot Gei jer (1861), Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862 (1863), Belysning af förslaget om TJpsala universitets flyttning till Stockholm (s. å.), Sveriges och Norge8 förening för femtio år sedan (1864), Hvad folket väntar af den nya representationen (två uppl. 1868), Lcfnadstechning öfver August Manche (1872), i dennes samlade arbeten), Den öst-europeiska frågan (1876), Franska revolutionens qvinnor (1879—80), Allmän vämepligt och fritt samhällsskick (1880) samt Om latin-herraväldet (1883, i samlingsverket “Ur vår tids forskning“). H. har dessutom författat ett stort antal tidskrifts- och tidningsuppsatser: Våra folkmöten (1870, i Framtiden), Herr von Bismarck och borussianismen (s. å, ibd.), Om literär eganderätt (1873, i Svensk tidskrift) m. fl., hvar-jämte åtskilliga komité-betänkanden, riksdagshandlingar o. d. vittna om hans egendomliga, pikanta skrifsatt. Deremot har han ej velat erkänna sig vara författare till en märklig, 1884 på norska utgifven skrift om de unio-nella förhållandena, hvilken allmänt anses hafva flutit ur hans penna. Se en broschyr, “Hedin-ismen eller valrörelsen i Stockholm d. 25—30 nov. 1876“ (1876).

Hedlund, Sven Adolf ', publicist, f. 1821, blef 1839 student i Upsala och 1845 filos, kandidat, ingick 1847 i några ämbetsverk i Stockholm, blef 1849 redaktör för Örebro tidning, anställdes 1851 i Aftonbladets redak- ; tion och kallades 1852 till hufvud- (redaktör för Göteborgs handels- och | sjöfartstidning, som under hans ledning, i frisinnad riktning, utvecklat | sig till ett bland den svenska prässens största och inflytelserikaste organ. Utom en mängd tidnings-artiklar har H. författat: Om arbetareassociatmier

(1852), Till bankfrågan (1859), Till undervisningsfrågan (1864, i Svensk månadskrift, särsk. utgifven 1868), Schiceiz, reseanteckninfhr jemte landets statsförfattning, försvarsväsen m. m.

(1866) , Sveriges försvarsväsen, ordnad! på grunden af allmän vämepligt

(1867) , Om Schweiz' försvarsväsen

(1868) m. m. Han har äfven försökt sig som vitter författare, med Lasse stolts saga (1851), den dramatiska tillfällighetsdikten En nyårsmorgon i storkyrkotomet (1852, verserna af K. H. Rydberg) m. m.

Hedner, Anders, latinsk skald, f. 1801, d. 1873 som teologie doktor och kontraktsprost i Linköpings stift, skref trenne häften latinska dikter, Metra lat in a (1841—44), äfvensom ett par svenska skaldestycken, hvaijämte han utarbetade en Latinsk construc-tionslära (1845, 2:drauppl. 1854) och utgaf kommenterade upplagor af åtskilliga latinska författare.

Hedrén, Johan Jacob, predikant, f. 1775, d. 1861 som biskop i Linköping, utgaf en samling Predikningar (3 d. 1820—28, l:stad. 2:dra uppl. 1832) m. m. Led. af landtbr. akad. 1812. Arb. led. af krigsv. akad. 1815.

Hedyig Aurora, pseudonym för H. A. Ekström.

Heidenstam, Karl Peter von, reseskildrare, f. 1792, d. 1878 som kammarherre och chargé d’affaires i Aten, utgaf på svenska Några underrättelser samlade under en resa ifrån Turkiet till Persien af en svensk officer (1825, ny titeluppl. 1841). På franska författade han några arbeten, som i Frankrike vunno mycket bifall: L'or-pheline <VArgos, episode de la révolu-tim grecque (1830), Le tertre de Stnime (utan tryckår) m. fl.

Heidricksson, (Angantyr) H. Vinlandsfarare, pseudonym för A. Hesselius.

Heijkensköld (förut Heijke), Detlof, bergsvetenskaplig författare,f. 1707, d. 1775 som bergsråd, författade några tal och afhandlingar om bergshandteringen (i vet. akad:s handl.) Led. af vet. akad. 1742.

Heikel. 1. Senrik H., finsk läro-boks-forfattare, f. 1808, d. 1867 som prost och f. d. lektor, utgaf ett par läroböcker i geometri.

2. Vilhelm H., finsk läroboks-för-fattare, f. 1811, prost och kyrkoherde i Nystad, har utgifvit: Grunddragen af jordbeskrifningen (1843), Curs i physiken (1850), Ours i Chemien och mineralogien (s. å.), Praktisk handbok i skolgymnastik (1874) m. m.

3. Karl Felix H., finsk reseskildrare, f. 1844, rektor vid en privat handelsskola i Brahestad, har utgifvit en skildring Från Förenta staterna (1873, ny uppl. 1874) m. m.

Heimdall. 1. En af J. E. Ryd-qvist utgifven veckotidning, som huf-vudsakligen sysselsatte sig med bedömande af vitterhet och konst. Tidningen, som var en af de bästa perodiska skrifter i vår literatur, utkom från maj 1828 till och med dec. 1832, då den efterföljdes af “Svenska litteraturföreningens tidning“.

2. Pseudonym for K. G. Wetterhoff tillsammans med fru v. Qvanten.

Helmer, Alfred Benedikt Nilsson, predikant, f. 1828, d. 1871 som kyrkoherde i Lunds stift, utgaf en samling Utkast till predikningar (1858) m. m.

Heine redlylViis, pseudonym för F. J. Meyer.

Helander, Adolf Ferdinand, hand-boksförfattare, f. 1820, sedan 1858 förste landtraätare i Södermanlands län, har utgifvit: Handledning utini-velleringskonsten (1853), Uppskattnings-tabcllei' för skiftesförrättningar (1855, med suppl. 1857), Handbok för mynt, mått och vigt (1855, 2:dra uppl. 1886) m. m.

HelenidS, Karl, finsk lexikograf, f. 1784, d. 1855 som prost och kyrko-

herde i Åbo stift, utgaf en finsksvensk och en svensk-finsk ordbok (1838).

Hellant, Andet'8, naturforskare, d. 1789 som ekonomie-direktör i Lappmarken, var jämte Celsius den förste, som fäste uppmärksamheten på den svenska vallens höjning i norr och sänkning i söder. Han författade några fysiska och astronomiska uppsatser i vetenskaps-akademiens handlingar samt utgaf almanackor för Torne horisont 1744 och 1748.

Hellberg, Johan Karl, memoarförfattare, publicist, f. 1815, blef 1835 student i Upsala, tog 1839 examen till kansliet och kameral-verken, tjenstgjorde derefter i åtskilliga äm-bet8värk, men egnade sin mesta tid åt publiciteten, var 1847—56 huf-vudredaktör för Post- och inrikes tidningar samt utnämdes 1856 till postkommissarie och 1857 till postdirektör i Hamburg. Från 1869, då svenska postkontoret derstädes indrogs, sysselsatte han sig med en omfattande skrift-ställar-verksamhet. Död 1877. H. utgaf under pseudonymen Posthumus ett vidlyftigt ooh i många hänseenden intressant verk, Ur minnet och dagboken, om mina samtida personer och händelser efter 181b inom och utom fäderneslandet (12 d. 1870—74). Bland hans öfriga skrifter (mest tidningsuppsatser) märkas åtskilliga rörande postväsendet, hvilket den i öfrigt ytterst konservative mannen arbetade på att reformera: Rvilken är Sveriges postpolitik? (1863), Svenska- postförvaltningens häfd, politik och lag (1870) m. fl. H. uppträdde äfven som vit-terhets-idkare, med diktsamlingen Rimfrost (1838) och Sänget' från Upsala för trettio år sedan, af f d. “Poeten“ (1866).

Hellbom, Per Johan, botaniker, f. 1827, skoladjunkt i Örebro, har gjort sig känd genom en Nerikes laf-flora (1871) och några smärre bota- niska arbeten. Han har äfVen ut-gifvit Försök till lärobok i mineralogi

(1865). _

Hellenins. Se Hellens.

Hellens (fornt Hellenms), Karl Niklas vanf naturforskare, f. 1745, d. 1820 som f. d. professor i Åbo, författade åtskilliga akademiska disputa-tioner och tidskri fts-uppsatser rörande speciella frågor i zoologi och botanik. Led. af vet. akad. 1788.

Hellqyist, Axel Johan, teolog, f. 1847, f. d. pastorsadjunkt i Lunds stift, numera katolsk präst, har utgifvit en skrift om Kyrka och pr est erskap i Skåne (1882) m. m.

Hellstgnins, Johan August Kon-dan t in, historiker, stastitiker, publicist, f. 1834, blef 1850 student i Upsala, 1860 filos, doktor, 1862 docent i svensk historia, 1866 amanuens vid universitetsbiblioteket samt 1869 ak-tuarie och 1880 förste aktuarie vid statistiska centralbyrån. 1877—80

var han, såsom verkställande direktör vid central-tryckeriet, entledigad från sin befattning i nämda byrå. Utom några mindre betydande skrifter har H. utgifvit: Några blad ur Göteborg8 historia (1870), Studiei* i omförande befolkningsstatistik (1874), Grafiska frmnstäUningar af valen tiU andra kammaren 1872 (s. ä.), granskning af Kommerskottegii statistiska berättelser för 1878 (1875), Statistiska meddelanden (1876), Zefnadsteckning öfver £. G. Geijei (s. å.), Anteckningar om utländska bibliotek (1877) och Skatte-komiténs statistiska tabeller (I. 1885), hvarjämte han redigerat 10:deoch 1 l:te delarna af B. von Schinkels Minnen ur Sveriges nyare histoiia (1868 — 72).

Hell8tröm, Karl (Carl) Gustaf, läroboksförfattare, f. 1831, lektor vid nya elementarskolan i Stockholm, har utgifvit en lärobok i Elementar-geometri (1878), Flanimelriska och stereometriska problem (1883) m. m.

Helmer, pseud. för G. V. Stahre.

Helrnfrid, pseudonym för H. Keyser (Cederblad).

Helsi ngius. 1. Daniel H., satiriker, publicist, f. 1717, d. 17 7 4 80m f. d. assessor i antiqvitetsarkivet, med kungl. bibliotekaries titel, var under slutet af frihetstiden mycket fruktad för sina pikanta satiriska småskrifter, i hvilka han på ett dräpande sätt angrep sina egna och mössornas fiender. De mest bekanta bland dessa skrifter, som alla utkommo anonymt, hade följande titlar: Öfver sättär en af en svensk mans tankar hälsar Aristar-ehus (Gjörwell) med en lärd kyss (1769), Triumviratet på Momi parnass (s. å.) och Årcstod öfver ett växande cadaver (1771). Såsom qvick stilist ansågs H. af många vara den förnämste på sin tid, näst efter Dalin. Han skref äfven artiklar i tidningen Dagligt allehanda och var mycket berömd såsom författare af latinska 8. k. stenstilar.

2. Gustaf Frediik H., finsk teolog, f. 1815, kontraktsprost i Åbo stift, har utgifvit Kort handledning till den heliga skrifts kännedom (1851, flere uppl.) Försök till framställning af Finlands kyrkohistoria (1855) m. m.

Hemgren, Karl (pseud. Halfdan Mörk), publicist, f. 1843, literatör i Uddevalla, har under titeln En stormsvala blott (1880) utgifvit en mindre samling småstycken på vers och prosa. För öfrigt har han sedan 1880 redigerat landsortspressens följctotigsbiblio-tek, som förser en stor del af de smärre tidningarna med följetonger, samt öfversatt romaner af Maurus Jokai m. fl.

Hemyännen, illustrerad månadskrift, som utgifvits af V. Sturzen-Becker (1875—77) och L. Hökerberg (från 1878).

Hene'1 (HeneU) Anders Joakim von, biografisk samlare, f. 1688, d. 1744 som major och kommendant i Malmö, är märklig såsom den förste, hvil-ken sökte lämna fullständiga kalendrar öfver svenska tjenstemän och riksdagsmän. Dessa kalendrar ut-gåfvos under följande titlar: Ben år 1726 d. 1 8ept. begynte och 1727 d. 5 aug. ändade Sveriges rikes ständers sammankomst (1727), Ben nu f ör tiden florerande och vidtberömdc kongl. resi-dence-staden Stockholm (1728), Bet anno MBCCXXIX ßorerande Sverige (utan tryckår), Evärdelig åminnelse

af riksdagen, som höllts i Stockholm år 1734 o. s. v. eller en richtig förteckning uppå Sveriges rikes höglofl. ständers ledamöter (1734) och Bet anno MBCCXXXV ßorei'ande Sverige (utan tryckår).

Henning, Karl Fredrik Salomon, teolog, f. 1843, teologie kandidat, lektor i Strängnäs, har utgifvit en större skrift om Johan Conrad Bippels vistelse i Sveiige samt dippelianismen i Stockholm 1727—1741 (1881).

Henrik, pseudonym för H. B. Palmser.

Henschen. 1. EHk Rudolf U.j samlare, f. 1823, konsistorii-notarie i Upsala, har utgifvit Erkestiftets matrikel (1860, 1871 och 1881) m. m.

2. Salomon Eberhard H, medicinsk författare, f. 1847, sedan 1882 professor i praktisk medicin vid Upsala högskola, har utgifvit några medicinska arbeten: Studiei' öfver hufvudets neuralgier (1881) m. fl.

Henström, Arvid Teodm*, handbok sförfattare, f. 1837, ingeniör, byggmästare, har utgifvit Fickbok i ‘praktisk byggnadskonst (1865, 2:dra uppl. 1867), Pl'aktisk handbok i landtbygg-nadskonsten (1869) m. m.

Heraud, pseud. för M. Axelson.

Herberget. Se Härbärget.

Herbest {Herbst, förut Roxolandus), Johannes, teolog, polsk papist, Katarina Jagellonikas hofpredikant och biktfader, utgaf (mot ärkebiskopen Laur. Petri ner.) en Tractatus de con-secratione eucharistm et utraque specie

sacramentali altaris non porrigenda lai-cis itemque de invocatione sanctorum (1573) samt anses ha skrifvit företalet till “röda boken“ (liturgien).

Herdinnan i norden, en stundom förekommande 'benämning på fru Nordenflycht (se d. o.)

Herlén, Erland, läroboks-för-fattare, f. 1823, d. 1871 som skolad junkt i Örebro, utgaf en lärobok i engelska språket (flere uppl.).

Hermansson. 1. Johan H, lärd, f. 1679, d. 1737 som skytteansk professor i vältalighet och politik vid Upsala högskola, utgaf några latinska parentationer och presiderade för ej mindre än 215 akademiska af-handlingar.

2. Mattias von H., den förres son, grefve, ämbetsman, f. 1716, d. 1789 som riksråd och president i Kammarkollegium, förtjenar i literatur-historien en plats derfor att han i ämbetsverkens skrifvelser införde ett lättare uttryckssätt. På grund af “snillegåfvor, förvarade i rikets handlingar“. blef han 1786 utnämd till en af svenska akademiens förste ledamöter.

Hermelin* l. Olof H (förut Skragge), latinsk skald, f. 1658, blef mot slutet af 1680-talet professor i vältalighet och' poesi vid Dorpts högskola, hvilken befattning han 1691 utbytte mot professuren i svensk och romersk rätt, samt kallades 1699 till kungl. sekreterare och historiograf. Från år 1700 uppehöll han sig vid hären eller användes i diplomatiska beskickningar, och i slaget vid Pol-tava, hvarunder han antände fältkansliet, för att det ej skulle råka i fiendens händer, blef han sannolikt tillfångatagen af ryssarna. Han inlade stor förtjenst om det svenska språket och om vården af fosterländska minnen, hade för afsigt att ut-gifva en samling af svenska skalders arbeten, författade en del af texten

till Dahlbergs Suecia antiqva et bodierna och böljade på latin en skildring af svenska mäns lefnads-öden. Mest bekant var han som latinsk skald. Hans Hecatompolis suio-num, en samling epigram öfver Sver-ges stader, har dock endast bitvis blifvit tryckt.

2. Samuel Gustaf H.} den förres sonson, friherre, kartograf, f. 1744, d. 1820 som f. d. bergsråd, utgaf det stora kartverket Geografiska chartor öfver Sverige, t* fyi'a af delningar (1797 —1807) samt blef genom detta arbete, som hittills ej blifvit öfver-träffadt, den svenska kartografiens grundläggare. Som skriftställare gjorde han sig känd genom ett JFörsök till en mineralhistoria öfver Lappmarken oeh Vesterbotten (1804) m. m. Han är dessutom märklig genom det nit och de uppoffringar, hvarmed han arbetade på Norrbottens materiella ut-

* veckling. Led. af vet. akad. 1771.

3. Olof H., den förres sonson, friherre, fomforskare, vitter författare, f. 1827, f. d. löjtnant, sedan 1871 agré vid konstakademien, har författat ett fornnordiskt äfventyr, kalladfc Kung Hundings söner (1868), sångspelet Peder Rank och hans fästmö (1870) samt en mängd noveller och arkäologiska uppsatser. För öfrigt är han mest bekant som landskapsmålare.

Hermoder, en af N. B. A. Rappe 1847 utgifven veckoskrift lör politik och literatur.

Hernlund, Karl Hugo, historiker, f. 1848, rektor vid Nya elementarskolan i Stockholm, har utgifvit: Bidrag till den svenska elementarlagstift-ningens historia (I. 1880), Bidrag till den svenska skollmgstiftningens historia under partitidehvarfvet (I. 1882) samt Förslag och åtgärder till svenska skriftspråkets reglerande 1691—1739 (1883).

Hernqyist, Peter, veterinär, f. 1726, d. 1808 som tit. professor och

föreståndare för en af honom själf inrättad veterinär-skola i Vestergöt-land, utgaf Vförlig af handling öfver rotsen hos hästar (1773), Underrättelse för en arrendator eller landthushållare röi'ande boskaps medicin (s. å., 3:dje uppl. 1788), Beskrifning om fårkoppor (1774), Anatomia hippiatrica el. hästanatomien (1778), Kort genväg till naturaliemas kännedom (1795) m. m.

HerslOY, Karl {Var 1) Kristian Peter, publicist, f. 1836, f. d. lektor vid Malmö elementar-läroverk, har sedan 1870 varit hufvud-redaktör för tidningen Sydsvenska dagbladet (se d. o.), som innehåller en mängd talangfullt skrifna artiklar af hans hand. Dessutom har han författat ett par akademiska afhandlingar. Som riksdagsman har han under de sista åren spelat en framstående roll.

Hertzberg, Rafael} finsk vitter-hets-idkare, f. 1845, filos, magister och medlem af Helsingfors dagblads redaktion, har utgifvit ett par samlingar metriska öfversättningar från finskan: Från Saimens och Päijänes strändet' (1870) och Finska toner (1871, 2:dra uppl. 1873), en prosaisk bearbetning af Kalevala (1874), en samling Smäire skizzer (1879), Dikter (1880), Rya dikter (1884) m. ra. Dessutom har han utgifvit en kort framställning af Finlands historia (1876), en broschyr 1 qvinnofrågan (1884) m. m.

Hertzman* 1. Johan Adolf H.y historiker, publicist, f. 1765, d. 1836 som f. d. kommerseråd, öfversatte historiska arbeten af Schiller, Archen-holz och Pezzl, utgaf dessutom ett Försök till en historia om kwstågen (1813—19) samt var författare till ett par af svenska akademien pris-belönta afhandlingar, Svarpå frågan : hvilket är det rätta sättet att shdfva historien? (prisb. 1800) och Teckning af venetianska republikens stora handelsvälde (prisb. 1824). I aug. 1800började han utgifva en Handelstidning, som 1823 fick namnet Journal för handel, slöjd och konst och som upphörde i nov. 1834.

2. Per Fredrik H, historisk samlare, f. 1810, d. 1884 som f. d. justitie-rådman i Norrköping, utgaf Anteckningar om Norrköpings stad (1851—57, i fören. med L. Ringborg), Några bidrag om Norrköpings stads historia (1856), Samling af gällande författningar rörande Norrköpings stads styrelse- och rättegångsverk m. nu (1858—73) och Historisk-statistisk beskrifning öfvcr No?'rköpings stad (I. 1866).

Herweghr, Daniel, lärd, f. 1720, d. 1787 som teologie doktor och biskop i Karlstad, var ansedd som stor språkkännare och hade äfven rykte som predikant. Bland hans skrifter märkas: Natura et Índoles syllabcc he-brcce (1748), Exposit iones textuum sacro-rum in diebus pcénitentialibus (1755 —62), Prof af grcekers fot'dna vitterhet genom öfv er sättning ar af Lucianas (1761), en lefuadsteckning öfver biskop Rudbeck (1795, i Link. bibi. handl.) m. m.

Hess, Per Niklas Christiemin von, (egentl. Christiemin), memoar-förlre, f. 1785, d. 1870 som f. d. kapten, handelsagent och homöopat, utgaf Några historiska anteckningar om tilldragelser under de senaste sex konungars regering i Sverige (1869, suppl. 1870) m. m. Han var för öfrigt bekant som äf-ventyrare och såsom förment ättling af vasa-huset.

Hesselins, Andreas, kallad Americanas, vitter författare, f. 1714 i Pennsylvania, d. 1762 som engelsk

språkmästare vid Upsala högskola, utgaf i förening med O. Celsius den rimmade veckoskriften Thet sicenska ' nitet (1738, omtr. 1741) och ensam den rimmade tidningen Then swenska sanningen (1739—40) samt författade

en mängd tillfällighetsdikter och politiska allegorier (pseud. Angantyr Heidriksson Vinlandsfarare) äfvensom några dramatiska stycken utan högre värde. Bland hans vitterhetsarbeten må nämnas sorgespelen Erik den nionde eller den helige (1740) och Fröken Oge och Starkotter (otryckt) samt den politiska Sagan om Hildurs och Frode8 gyllende-tid och sälla frihcts-åhr

(1755).

Henrlin [hör-]. 1. Samuel H., lärd, f. 1744, blef 1762 student i Lund, 1766 filos, magister, s. å. docent i matematik, 1774 adjunkt i matematik och fysik, 1780 kyrkoherde i Växiö stift, s. å. tit. professor, 1794 kontraktsprost och 1800 teologie doktor. Död 1835. H. var en mycket lärd man, ett “universitet i sammandrag, hvilken måhända kunnat bestrida halfva universitetets föreläsningar“. Bland hans skrifter märkas: De agua (1774), De actionc electricitatis incorpora orgánica (1776), De principiis harmonice musicce (1777), Om ny och nedanets verkningar (s. á., i Fys.

sällsk:ts handl.), Anmärkningar vid Ståhlsvärds theori om jordvallars styrka (1778), De methodo culeriana o, s. v. (1780), De differentia ínter cUmata solaría 6$ vera (s. á.), De persona ct naturis Jesu Christi (1793) m. fl. Ett utdrag ur hans under en utrikes resa förda journal finnes i Lunds högskolas bibliotek.

2. Kristofer Isak H, den förres son, lärd, f. 1786, d. 1860 som biskop i Yäxiö, utgaf endast några akademiska afhandlingar. Led. af vet. akad. 1839. Som politisk personlighet spelade H. en större roll. Se skrift af H. Reuterdahl. Jfr äfven teckningar och skildringar af

M. J. Crusenstolpe, Y. F. Dalman och J. K. Hellberg.

Heyman, Elias, medicinsk författare, f. 1829, sedan 1879 professor i allmän hälsovårdslära vid Karolin- ska institutet, har utgifvit några populära medicinska arbeten: Renhåll-ningsväsendet i städer ur hälsovårdens synpunkt (1877), Bidrag till kännedom om luftens beskaffenhet i skolor (1880, i Nord. med. ark.), Om luften i våra bostäder (1881, i Bibi. för hels.) m. m. Dessutom har han redigerat den af läkaresällskapet utgifna tidskriften Hygiea (från 1881) och ett Bibliotek för hälsovård (frän s. å).

Hierta (Hjcrtd). 1. Hans H. Se Järta,

2. Johan Gustaf H.f publicist, politisk skald, f. 1791, tjenade föret som militär och utnämdes 1821 tillöfver-stelöjtnant i armén, men tog 1830 afsked, på grund af sin ekonomiskt dåliga ställning, och egoade sig der-efter åt publiciteten. Yid 1823 års riksdag, då han slöt sig till oppositionen på riddarhuset, valdes han till fullmäktig i rikets ständers bank, men äfven från denna befattning tog han afsked, 1832. Sin egentligen publicistiska verksamhet böljade H. 1829, då han uppsatte den oppositionella tidningen Medborgaren, hvars förnämste medarbetare var K. H. Anckarsvärd, och under ideligen fortsatta trakasserier från indragningsmaktens sida fortfor han med redigerandet af denna tidning (hvars namn dock ofta förändrades) ända till sommaren 1832, då den ansvarige utgifvaren sattes på fästning. Derefter var han till 1851 medarbetare i tidningen Aftonbladet hvarest han 1839—40 skref en uppseende-väckande artikelserie, sopa i bokform trycktes under titeln Återblick på det förflutna, med af seende på det tillkommande (1840). Under tiden försökte han vid några tillfällen grunda nya tidningsföretag (Stockholms veckoblad 1838—39, Budbäraren 1851 —52), men hade ej lyckan med sig. På 1840-och 1850 talen var han en bland de mest inflytelserike “skrif-kunnige“ inom bondeståndet och för-

fattade derunder åtskilliga politiska uppsatser: De af bondeståndet . . . till konstitutionsutskottet hänvisande: förslag i:o till val af riksförsamlingen; 2:o till förändringar i regeringsformen och i öfrige grundlagar.. . (1845), Reservation af B. Gudmundsson i fråga om nationalrepresentationens ombildning (1848), Bondeståndet och bränvins-bevillningen (1855) m.fl. H. försökte sig äfven som politisk skald och tog der-vid till mönster Béranger, af hvars sånger han i öfversättning utgaf en vald samling (1833). Bland hans egna vitterhetsarbeten märkas Tryckfrihets-harpan (tvänne häften 1838), Czarens besök (s. å.) och Bragursharpan (1840). H. dog 1859. Se Blanches “minnes bilder“.

3. Lars Johan H.f den förres syss-ling, publicist, f. 1801, blef 1814 student i Upsala, 1821 filos, magister och s. ä. juris kandidat, lät derefter inskrifva sig i åtskilliga ämbetsverk, blef 1825 notarie i bergskollegiet, förestod sedan bergmästaresysslor och innehade domareförordnanden, men drogs alltmer öiver till den politiska och publicistiska banan. Efter att hafva tjenstgjort i riddarhuskansliet vid 1823 års riksdag och derefter genom åtskilliga tidningsartiklar upp-öfvat sin stilistiska talang, utgaf han under 1828—30 års långa riksdag, då han jämväl var röstegande ledamot af riddarhuset, i förening med Crusenstolpe en riksdagstidning som rönte mycket stor framgång. Från eget tryckeri började han derefter, i december 1830, utgifva den oppositionella tidningen Aftonbladet (se d. o.), som inom kort erhöll ett ofantligt stort inflytande på de offentliga ärendenas gång. Såsom grundläggare af detta tidningsföretag, hvars tillvaro i böljan många gånger hotades ai åtal och indragningar, intager H. en bland de främsta platserna i den svenska prässens historia. Efter att undertjugoett år, såsom chef for denna tidning, väsentligen hafva bidragit till flere vigtiga reformers genomforande, sålde han Aftonbladet 1851. Äfven som förläggare i stor skala utöfvade H. inflytande på vår literatur, genom sitt Läscbibliothek och en mängd andra billiga skrifter, som utkommo på hans förlag. Han var dessutom framstående jämväl som riksdagsman och industriidkare. Död 1872. — Till hans ära upprättade hans änka 1878 en stiftelse, Lar* Hiertas minne (hon skänkte till densamma 400,000 kronor), hvars ändamål är att verka för det mänskliga framåtskridandet, genom att främja vetenskapliga upptäckter och uppfinningar m. m. Se skrifter af M. J. Crusenstolpe, J. K. Hellberg, Siljeström och (ett utförligt verk) af H. Wieselgren.

Hildebrand. 1. Brw Emil H., arkäolog, numismatiker, f. 1806, blef 1820 student i Lund, 1826 filos, doktor, 1830 docent i numismatik, 1833 andre amanuens i vitterhetsakademien samt 1837 riksantiqvarie och sekreterare i vitterhetsakademien, från hvilka befattningar han tog afsked 1879. Dessutom tjenstgjorde han länge i riksarkivet och var vid tvänne tillfällen t. f. riksarkivarie. 1866 valdes han till medlem af svenska akademien, som 1858 tilldelat honom Karl Johans pris, och 1881—83 fungerade han som detta samfunds tillfäl-lige sekreterare. Led. af vet. akad. 1847. Död 1884. Såsom vårdare af statens historiska museum inlade H. mycket stora förtjenster, och dithöran-de samlingar utvecklade sig under hans tid så, att de numera i både rikedom och anordning kunna täfla med de bästa utländska. Bland hans många literära arbeten må följande nämnas: Upplysningar till Sveriges mynthistoria (1831—32), Anglosachsi-ska mynt i svenska kongl. myntkabinettet, funna i Sveriges jord (1846,

2:dra uppl. 1881), Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor (1860), Svenska sigiller från medeltiden 1862—67) samt Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, pt'aktmynt och belöningsmedaljer (1874—75). Han utgaf dessutom texter till Skådepenningar öfver de förnämsta händelser som tillhöra konung Gustaf JII:s historia (1858), Teckningar ur svenska stalens historiska museum (1873—78, i förening med sonen Hans H.), i en Minnesteckning öfver Jonas HaUenberg (1880) m. m. Vidare redigerade han delarna 19—24 af Handlingar rörande Skandinaviens historia (1834—40), Kongl. vitterhets-, histmie- och antiqvi-tetsakademiens handlingar (1838—79), b. II, 2 och III—V af Svenskt diploma-tarium (1837—65) samt den af honom själf grundlagda Antiqvarisk Tidskrift (1864—80), hvaijämte han utgaf A. A. von Stiernmans “Svea och götha höf-dingaminne“ (1835 och 1836).

2. Hans Olof Hildebrand H., den förres son, arkäolog, historiker, f. 1842, blef 1860 student i Upsala, 1866 filos, doktor, 1871 förste amanuens i vitterhetsakademien, der han tjenstgjort sedan 1865, samt 1879 riksantiqvarie och nämda akademis sekreterare. Som författare har H. varit mycket verksam. Större af honom författade skrifter äro följande: Svenska folket under hednatiden (1866, 2:dra uppl. 1872), Lifvet på Island under sagotiden (1867, omarb. uppl. 1883), Afrika i våra dagar (1868), Statens historiska museum och k. myntkabinettet (1873), Le förhistoriska folken i Europa (1873— 80), Folkens tro om sina döda (1874), Len kyrkliga konsten under Sveriges medeltid (1875), Sveriges medeltid, senare skedet (1876—77, såsom andra delen af det illustrerade verket “Sveriges historia“), Fynden i Troas och Homeros Troja (1878), Sveriges medeltid (1.1879—84; II. l:sta h. 1884), en samling kulturhistoriska skildringar under titeln Från äldre tider (1882) Konung Magnus Eriksson och Skåne (s. å., i Hist. tidskr.) och The industrial arts oj Scandinavia in thepagan time (s. å.) Han har deljämte utgifvit en med kommentarier försedd öfver-sättning af Snorre Sturlassons Konungabok (1869—71), redigerat dét af honom själf grundade vitterhetsakademiens Månadsblad (sedan 1872), planschverket Teckningar ur

svenska statens historiska museum (1873—78, i förening med sin fader) och Antiqvarisk tidskrift för Sverige (sedan 1880). För öfrigt har han skrifvit en mängd uppsatser i tidningar och tidskrifter: Medcltidsgill-lena i Sv&tdge (1876, i Hist. bibi.) m. fl.

3. Bror Albin H.f den förres broder, teolog, f. 1844, e. o. lektor i Stockholm, har försvenskan bearbetat A. Verners Lifsbilder ur kyrkans historia (1876) samt författat en skrift om Svenska kyrkans psalmbokskomitéer och psalmboksfwslag ... (1884).

4. Henrik Robert Teodor Emil H., den förres broder, historiker, f. 1848, lektor vid högre real-läroverket i Stockholm, har författat åtskilliga historiska afhandlingar: Om det vati-kanska arkivet (1876, i Hist. bibi.), Om äldre handskrifters återgifvande i tryck (1878, ibd.), Ben svenska kolonien i Rom under medeltiden (1882, i Hist. tidskr.), Wallenstein och hansförbindelse med svenskame (1883, ibd.) m. fl. För Öfrigt har han utgifvit delar af Svenskt diplomatarium (IV, 1878), redigerat Historisk tidskrift (från 1881) utgifvit en Atlas till allmänna och svenska historien (1883, tills, med N. Selander) m. m.

Hildebråndsson* 1. HUdeb'and K, den förres farbroder, musikskriftställare, f. 1791, d. 1858 som kapten, utgaf Läsning uti musikaliska ämnen (1827—29), Om kyrkomusiken i Sverige (1857) m. m.

2. Hugo Hildebrand H., den förres son, meteorolog, f. 1838, blef 1858

student i Upsala, 1866 filos, doktor och docent i fysik, 1874 e. o. adjunkt i meteorologi samt 1878 e. o. professor och föreståndare för det meteorologiska observatoriet vid högskolan. Han har utgifvit flere mycket förtjenstfulla arbeten, bl. a. Om organisationen af den meteorologiska verksamheten i utlandet samt förslag till dess ordnande i Sverige (1870, i Ups. univ. årsskr.), Essai sur lescourantssupéricurs de Vatmosphere dans leur relation aux lignes isobarométriqucs (1874, i Actasoc. reg. ups.), Atlas des mouvements supé-rieurs de Vatmosphere (1877, utg. med statsbidrag), Sur la classification des nuagcs (1879) och Några blad ur vår tids meteorologi (1881, i samlingsverket Ur vår tids forskning).

Hildetand, Sigurd, pseudonym för

S. G. Harlingsson.

Hil durs son, Grane, pseudonym för S. G. Harlingsson.

Hilfeling, Karl Gustaf Gottfrid, arkäolog, f. 1740, d. 1823 som an-tiqvarie, efterlämnade åtskilliga rätt vigtiga rese-anteckningar, hvilka till större delen förvaras i kungl. biblioteket, med fulländade ritningar af författaren sjelf.

Hill, Karl Johan Danielsson, matematiker, f. 1793, d. 1875 som professor emeritus vid Lunds högskola, författade en stor mängd matematiska skrifter, hvilka dock på grund af sin egendomlighet i framställnings- och beteckningssättet äro nästan obegripliga äfven för män af facket. Såsom sitt förnämsta verk ansåg han det digra arbetet Motíleseos fundamenta nova analytica (1860—69). Bland hans öfriga skrifter må endast följande nämnas: E<h'sök till en theorctisk och practisk lära om ApoUonii parabel (1832), Allmän proportionslära (1834), Om arith-metisk qvadratur (1854, i vet. akad. handl.) och Sur une forme genérale de développement (1868—69, i Lunds univ. årsskr.). Led af vet akad. 1848.Hilmar, pseudonym fór H. J. Lundborg.

Hisinger, Vilhelm, kemist, fysiker, geolog, f. 1766, studerade i Upsalaoch tjen8tgjorde sedermera någon tid i bergskollegium, men lämnade snart statens tjenst for att i stallet sköta sina bruksegendomar. 1804 blef han ledamot af vetenskapsakademien och 1828 af landtbruks-akademien. Död 1852. H. tillhörde våra mest framstående naturforskare på sin tid, och särskildt rörande den elektriska strömmen anställde han undersökningar, som blefvo af stor betydelse. Bland hans arbeten märkas: Samling till en minerographie öfver Sverige (I. 1790), Samling till en minerologisk geograpliie öfver Sverige (1808, 3:dje uppl. på tyska 1826), Anteckningar i physik och geognosic under resor i Sverige och Xwge (7 h. 1819—39, Fsquisse d un tablean des pétrifications de la Suede (1829, 2:dra uppl. (1831), Geognostisk karta öfver mellersta och södra de-lame af Sverige 1832), Handbok för mineraloger under resor i Sverige (1843) Icones petrifeatorum (I, 1835), Lethcea

suecica seu petrificóla Suecicc iconibus cl charactcribus illustrata (1837 —41) m. fl. Derjämte utgaf H., tillsammans med Berzelius, 6 band Afhand-lingar i physik, chcmie och mincralogie (1806—18).

Historiska föreningen. Se

Svenska historiska f öreningen. Historiskt bibliotek, en af K.

G. U. Silfverstolpe 1875—80utgifven tidskrift.

Historisk tidskrift, en årligen i 4 häften utkommande tidskrift, ut-gifven sedan 1881 af Svenska historiska föreningen och redigerad af Emil Hildebrand.

Hiärne. Se Hjäme.

Hjelm, Feter Jakob, kemist, f. 1746, d. 1813 som myntguardien och föreståndare för bergskollegiets kemiska laboratorium, författade åtskilliga ke-

miska uppsatser, en geologisk be-skrifning öfver Dalarnas porfyrbild-ningar m. m. Led. af vet. akad. 1784.

Hjelt, 1. Otto Edvard August H.y finsk medicinsk författare, f. 1823, blef 1839 student i Helsingfors, 1847 filos, doktor, 1852 medicine kandidat, s. å. docent i anatomi, 1855 medicine licentiat och doktor, 1856 pro-sektor samt 1859 professor i patologisk anatomi och statsmedicin. H. har utgifvit en mängd arbeten: De nervis ccrebralibus parteque cephalica nervi sympathici Bufonis cinerei (1852), Bidrag till läran om del kalla vattnet såsom läkemedel (1855), Om nervernas regeneration och dermed sammanhängande förändringar af nervrören (1859), Naturhistoriens studium i Finland under sjuttonde och adertonde seklet (1868), Minnestal öfver Alexander von Nord-mann (s. å.), Om handeln med gifter (1870), Öfversigt af ett tusm liköppningar (1872), Bidrag till sundhetslag-stiftningen i Finland (1873—75), Carl von Linné som läkare och hans betydelse för den medicinska vetenskapen i Sverige (1877), Finlands medicinal-föt'valtning (1882) Olof af Arcel (1884) m. fl.

2. Otto Jonatan H., den förres son, finsk reseskildrare, f. 1853, vinhandlare, har utgifvit en samling bref om Kor sik a och Tunis (1882) m. m.

3. Edvard Immanuel H., den förres broder, finsk kemist, f. 1855, professor i Helsingfors, har utgifvit: Undersökningar öfver laktonei' ochlak-tonsbildning (1882), Gh'unddragen af allmänna organiska kemin (1883) m. m.

4. August. Johannes H., den förres broder, finsk historiker, f. 1862, filos, magister, har författat flere smärre skrifter af historiskt innehåll.

Hjerta. Se Hierta.

Hjort, Gustaf Fredrik, medicinsk författare, f. 1818, d. 1876 som tit. professor och direktör for barnmorske-anstalten i Göteborg, utgaf Bidrag till utredande af den syphilitiska dys-crastens natur (1851—64, nr sv. lä-karesällsk. handl.), Studier och arbeten för värden af moder och barn (1861—65) m. m.

Hjorter, Olof Petrus, astronom, f. 1696, d. 1750 som astronomie observatör i Up8ala, utgaf almanackor, astronomiska kalendrar, en sjökalender, beskrifningar öfver åtskilliga af honom anställda, vigtiga astronomiska iakttagelser m. m. Led. af vet. akad. 1745.

Hjortsberg, Lars, öfvereättare, f. 1772, d. 1843 som tit. hofintendent och f. d. skådespelare vid kungl. teatern, öfvereatte en mängd teater-pjeser, hvilka han delvis på ett förträffligt sätt lokaliserade. Se K. A. Adlersparre, “Anteckningar om bortgångne samtida“ och en af J. Jolin 8krifven uppsats i Svenska familj -journalen för 1870.

Hjärne (Hiäme) 1. Tomas H., vitter författare, historiker, f. 1638, d. 1678 sannolikt som “ritterschafts-secretair“ på Ösel, författade några dikter, bl. a. en om Lyckones säkreste afvel (utg. af Hanselli) och en Ehst-lyf- und lettlandichte (i sin helhet utgifven först 1835, i Napierskys “Monumenta Livoniæ antiqvæ“). I mecklenburgska riddarhusets bibliotek förvaras en af honom skrifven historia om Iligas ärkebiskopar.

2. Urban 2Z., den förres broder, naturforskare, läkare, vitter författare

1641, blef 1655 student i Dorpt, men flydde under krigsorolighetema 1657 till Stockholm och inskrefs 1658 som student i Upsala. Ekonomiska svårigheter hindrade honom länge från att der idka studier, och först 1661 kunde han på allvar söka taga medicinsk examen. Vid högskolan sysslade H. mycket äfven med vitterhet och skön konst, inrättade på slottet, under Olof Rudbecks beskydd,

en teater, hvarest han själf jämte | Columbus och andra kamrater länge I gaf föreställningar, och författade en tragedi, Bosimnnda, som med stort bifall uppfördes 1665. Omhuldad i af mäktiga personer, kunde han der-s efter företaga en långvarig utrikes resa, blef 1670 promoverad till me-, dicine doktor i Angers, hemkom 1674 samt utnämde8 1675 till e. o. assessor i bergskollegium, 1683 till assessor der8täde8, 1684 till förste lif-medikus hos Karl XI, 1696 till ar-k ia ter och preses i collegium medi-j cum och 1713 till vice president i I bergskollegium. Som läkare steg hans ^ rykte mer och mer. Som vetenskapsman skaffade han sig ett stort namn I genom sina kemiska skrifter och upptäckter samt genom sina bergsveten-| skapliga arbeten. Äfven som politiker i spelade han en roll mot slutet af sin j lethad. Bland hans naturvetenskap-| liga skrifter märkas: En kort anled-j ning till å$$killtgc malm- och bergatt ers .. .

I efterspörjande och angifvande (1694), Defensionis paracdsicce pt'odramus eilet'

I kort ßireinälc af then utförligare för-I svarsskrift f ör then stot'a philosophus Paracelsus (1709) och Acta et tenta-, mina chytmea o. s. v. (första delen : 1712, det hela 1753). I hög grad nitälskande för svenska språket, utgaf

H. äfven en Orthographia svecana eller den rett a sw enska bookstafweting en (efter 1716), hvari han häftigt angrep de ortografiska nyheter, som förkunnades af Svedberg och Tjällman. Hans vittra arbeten utgåfvos 1856 af Han selli. 1720 fick H. på begäran af sked från sina befattningar samt er höll titel af landshöfding. Död 1724 Se skrifter af B. v. Beskow och K H. Hernlund.

3. Johan H.f den förres son, vitter författare, f. 1696, d. 1737 som kapten, besjöngs af fru Nordenflycht i hennes versifierade granskning af “de svenska poeter“, men är för öfrigtkänd endast genom ett par smärre dikter.

4. Karl Urban H, den forres halfbroder, salm ist, f. 1703, d. 1786 som kammarherre, utgaf nittionio salmer under titeln Spenabamas innerliga rök-of er, hvilka utkommit i flere upplagor. Han författade dessutom några versifierade tal (utg. af Han-selli 1856).

5. Erland Fredrik H.. den förres broder, vitter författare, f. 1706, d. 1773 som bergsråd, skref några dikter utan högre värde.

6. Kristian Henrik IL, den förres broder, läkare f. 1709, d. 1794 som f. d. hofmedikus hos drottning Ulrika Eleonora, utgaf ett länge begagnadt Hus- och rese- apothek (1739, 3:dje uppl. 1815). Han är dessutom bekant genom de af honom preparerade läkemedlen “Hjärnes testamente“ och “Hjämes plåster.“

7. Rudolf H.y den förres half-broders sonsons son, literaturhistoriker publicist, f. 1815, död 1884, var 1863 —69 föreståndare för Norrköpings ly-ceum, men sysselsatte sig för öfrigt nästan uteslutande med skrifställeri. Hans vigtigaste arbeten äro Götiska förbundet och dess hufvudmän (1878) samt Dagen får c drabbningen eilet' Nya skolan och dess mein (1882). För öfrigt utgaf han: Alexis, ur en añiden students lefnad (1859), Tankar och bilder (1861), Om litteraiuren och dess betydelse som bildningsmedel (1863), Iran det förflutna och det närvarande (I. Teckningar från Upsala akademi på 1830-och 1840-talen, 1879) samt diktsamlingen Dikt och verklighet (1883).

8. Harald Gabriel H, historiker, publicist, f. 1848, e. o. professor i historia vid Upsala högskola, har utgifvit följande skrifter: Om den fornsvenska nämden (1872), om En rysk emigrant i Sverige för två hundra år sedan (1881, i Hist, tidskr.) om Sigismunds Svenska resor, bidrag ur polska och italienska

källor (1884), Till belysning af Fölens nordiska politik närmast före kongressen i Stettin (s. å.) De äldsta svensk-ryska legationsaktema (s. å.) m. m., hvar-jämte han varit medarbetare i den af E. Wallis utgifna Illustrerad vcrlds-historia. 1875—76 redigerade han

Svensk Tidskrift (först tills, med H. Forssell). Dessutom har han öfver-satt historiska arbeten från ryskan.

Hodell, Frans Oskar Leonard, lust-spelsförfattare, f. 1840, var först i lära på ett apotek, blef 1860 skådespelare och har sedan 1870 varit redaktör for skämttidningen Söndags-Nisse, som han inköpte 1881. Han har författat eller bearbetat mer än hundra teaterstycken: En söndag i det gröna (1861), Bort med stunden (1864), Andersson, Pettersson och Lundström (1866, uppförd i Stockholm mer än 300 gånger), Fabriksflickan (1868), Familjen Trögelin (s. å.), Herr Larssons pariserfärd (s. å.), Kamrer Petterssons nyårsvisiter (s. å.), Syfröknama (s. å.) Tre par skor (1881) m. fl. Äf-ven som humoristisk visförfattare är H. synnerligen framstående, genom sina Visor och kupletter (1873).

Hof, Sven, språkforskare, f. 1703, blef 1721 student i Upsala, 1731 filos, magister och 1746 lektor i Skara, från hvilken befattning han 1757 erhöll afsked med professors titel. Död 1786. H. författade utmärkta afhand-lingar om det svenska språket och dess rättstafning samt var en bland de förste, som arbetade på införande af den fonetiska stafhingsmetoden. Själf utgaf han en skrift om Svänska språkets rätta skrifsätt (1753), Anmärkningar öfver 2 skrifter om svänska skrif- och stafningssättet (1760), Förklaring öfvet' besynnerliga ord i svänska psalmboken (1765), Kort och trogen underrättelse för en ung student huru han sig försiktigt i lefveme och studier skicka bör (1766), Dialectus vestrogo-thieus (1773, en ordbok öfver vestgöta- dialekten) m. m. I handskrift efter-I lämnade han tvänne skrifter, kallade ' Calligraphia och Den svenska skaldekonstm. Se skrifter af E. Ekholm m. fl.

Hofberg, Herman, fornforskare, lexikograf, f. 1823, blef 1843 student i Upsala och 1849 med. filos, kandidat, antogs 1852 till distriktläkare i Edsbergs distrikt i Nerike, men lämnade 1868 denna befattning for att egna sig åt literära arbeten. 1874 anställdes han vid nationalmuseum, och 1877 blef han filos, doktor vid högskolan i Jena. Död 1883. Bland hans skrifter märkas: följande: Allmogeord ur Vestra Nerikes bygdemål (1861), Edsbergs socken i Nerike, historisk och antiqvarisk bcskrifning (1863), Nerikes gamla minnen (1868), Sverige, geogra-jisk-historisk läsebok för hemmet och skolan (1870, i förening med K. Ljungstedt), Förteckning öfver Nerikes fasta fomlemningar (1871), Genom Sveriges bygder, skildringar af vårt land och folk (1872, 2:dra illustr. uppl. 1882), Svenskt biografiskt handlexikon (1873 —76), Skildringar ur Svenska folk-Ufvet (1878), Några drag ur det forna skogsbyggarlifvet i Halland (1881) och j Svenska folksägner (1882). H. redigerade dessutom Sverige,fosterländska bilder (1876—78, bihang till “Förr och nu“) och Läsning i hemmet (från 1880, illustrerad familjebok).

Hoffberg, Karl Fredrik, botaniker, f. 1729, d. 1790 som medicine doktor och f. d. hofmedikus, utgaf första delen af en Anvisning till naturens kännedom (en flora; 1768, 3:dje uppl. 1793) m. m. och efterlämnade i manuskript en annan del (en fauna).

Hoffstedt, August Vilhelm, tek-nolog, f. 1841, lektor vid tekniska högskolan, har sedan 1871 utgifvit Teknisk tidshift.

HoffveniuS, Fetrus, den svenska medicinens grundläggare, f. 1630, blef 1660 medicine doktor i Leiden och

1661 professor i medicin vid Upsala högskola. Död 1682. Genom hans outtröttliga bemödande fick det medicinska studiet i vårt land en förut ej anad lyftning, och en stor skara lärjungar “medtörde till rikets olika delar mästarens värme och nitälskan för sitt kall“. Vid högskolan gaf H. anledning till mycket skarpa strider, genom utgifvandet af åtskilliga af-handlingar, i hvilka han angrep de hos hans ämbetsbröder rådande skol-| astiska åsigterna och försvarade den cartesianska filosofien. Dessa afhand-lingar utgåfvos under titlarna Excr-I citationcs artis medicinalis (1662—64),

| Parccbasis, qua tropos epistemos seu modus considcrandi medieus o. 8. v. (1665) och Synopsis physica (1678,

: 2:dra uppl. 1698), hvilken länge begagnades såsom lärobok i fysik. Se skrift af I. Hvasser.

H of st en, Johanna Kristina Augusta von (sign. J. C.), vitter författarinna, f. 1832, har utgifvit åtskilliga berättelser: Familjen Stark (1869), Ett besök i Björkheda prestgård(s. å.), Samlade noveller (1877—78), Bilder ur barna-verlden (1880—81), Solsken och strö-moln, nya bilder ur bamaverlden (1882), Barnhistorier (1884) m. m.

Hogner, Per Gustaf, f. 1815, f. d. kommissions-landtmätare, har utgifvit tvänne matriklar öfver svenska

landtmätare och justerare (1847 och 1853), en Kurs i kameralvetenskap (1851) m. m. samt var medarbetare i Historiskt -geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige (l:sta och 2:dra b. 1858—60). — Hans hustru, Augusta H. (född CarUn), f. 1823, d. 1880, författade Prinsessan Rosalindas sagor (1851, sign. A—-r).

Holla nder, Sven August H, vit-terhetsidkare, samlare, f. 1817, f.d. lite ratör i Stockholm, har utgifvit en samling Vitterhetsförsök (1849, 2:drauppl i 1853), biografiska uppgifter om Bi-I skopar och superintendenter i SvcHgeoch Finland efter reformationen (1874) m. m. Dessutom har han samlat hvad som på vers och prosa skrifvits om några af våra störste skalder samt utgifvit det under titlarna Minne af Johan Olof WaUin (1865), Minne af Es» Tegnér (1866), Minne af F. M. Franzén (1868) och Minne af E. G. Geijer (1869). Han har äfven utgifvit skrifter af Franzén och Wallin.

2. Sofa Henrika R, den förres syster. Se Lundegvist.

3. Anders Gustaf R., den forras broder, pedagog, f. 1818, skolrektor i Borås, har utgifvit Svenska undervisningens historia (I. 1884) m. m.

Hollgren, Karl Axel, forstman, f. 1846, revisor i domänstyrelsen, har utgifvit: Barrskogame i naturen (1881), Skogshushållningens grundval (1882). Foglames språk (1884), Från skogar -nes djup, meddelanden i skogs- och jagt-hushållning (s. å.) m. m.

Hollstenins, Gabriel, lärd, vitter-hetsidkare, f. 1598, d. 1649 som prost och kyrkoherde i Vesterås, utgaf en mängd lärda afhandlingar och författade skaldestycken på flere både döda och lefvande språk.

Holm, Fctrus H., orientalist, teo-1 log, f. 1634, d. 1688 som teologie professor i Upsala, utgaf bl. a. en skrift om den muhamedanska religionen: Theologioe mnhommedancc brevis consideratio (1664).

2. Tomas Campanius K., topograf, d. 1702 (?) som kopparstickare, utgaf, Kort beskrifning om provincien Nya Sverige uti America (1702, med kopparstick af honom sjålf).

3. Karl Johan H., teologisk, historisk och ekonomisk skriftställare, f. 1781, d. 1867 som kontraktsprost i Härnösands stift, är företrädesvis märklig genom sina Anteckningar öfver fälttågen emot Ryssland åren 1808 och 1809 (1836) samt utgaf dessutom bl. a. följande skrifter: Christendomsfrågor

till skriftebarnens tjenst (1819, 3:dje uppl. m. för. tit. 1834), Anmärkningar vid det år 1828 utgifna förslag till kyrkolag (1830), Försök till Lärobok i landthushållningen (1833), Förslag till representationsförändring (1836), Försök till förklaring öfver doctor Luthers lilla cateches (1838), Pastoralkalender för Remösands stif (1839) m. m.

4. Gerhard Ulrik H.} geolog, f. 1840, skoladjunkt i Skara, har författat några smärre geologiska afhandlingar.

5. Gustaf Birger Anders R.t jurist, f. 1845, vice häradshöfding, chef för bokförläggare-firman P. A. Norstedt & söner, har utgifvit Nytt juridiskt arkiv (från 1874) samt åtskilliga lagar och förordningar, jämte förklaringar.

Holmberg* 1. Axel Emanuel R., fomforskare, f. 1817, blef student i Lund, tog präst-examen derstades och tjenstgjorde sedan i sexton års tid som pastors-adjunkt i Bohuslän, hvarefter han bosatte sig i Stockholm och sysselsatte sig uteslutande med literära arbeten. Död 1861. H. utgaf trenne stora arbeten, som intaga en framstående plats i vår literatur. Det första, Bohusläns historia och beskrifning (1842—45, 2:dra uppl. 1867), gjorde både genom innehållets rikhaltighet och stilens lättlästhet epok i den 8 ven ska landskapsbeskrifhingen. Det andra, Skandinaviens häUristningar (1848—49), är ännu ett bland de förnämsta arbeten inom den svenska arkäologiska literaturen, om också författarens deri uttalade åsigter numera, till följd af arkäologiens hastiga utveckling, ej äro fullt hållbara. Det tredje stora verket, Nordbon under hednatiden (1852—54, 2:dra uppl. 1871), nu i vissa hänseenden föràl-dradt, har bidragit mycket till att väcka det stora intresset för vår äldsta kultur. Bland H:s smärre arbeten må nämnas Rasslidalen och en litenfärd i Schiveitz (1851) samt lh'agsmarks klo- ster och sagan om Axel och Valborg{1856). Jfr. A. Blanche« “minnesbilder“.

2. Henrik Johan H., finsk naturforskare, f. 1818, d. 1864 som inspektor öfver de finska fiskeriema, ntgaf

åtskilliga skrifter om ganska olika ämnen: Kthnographxsche skizzen uber die völker des russischen Amerika (i Acta soc. scient. fenn.), Mineralogischer Wrgweiser dtireh Finland (1857), Materialien zur geognosie Finlands (1858), Förteckningar och af bildningar afJinska fomlemningar (1863) m. fl.

3. Herman Birger H.t läroboksförfattare, f. 1844, kapten, har utgifvit en Lärobok i artilleri (1883, anon.).

4 Ernst Johan H.f teolog, f. 1849, kyrkoherde i Vesteräs stitt, har ut-gifvit I):r Martin Luthers lefveme (1883), Fetri f örsta bref, korta betraktelser (s. å.) m. m. I

5. Fål Flis H.f vitter författare, | f. 1850, literatör, har utgifvit en \ samling intryck Från en Bomresa | (1878) samt författat åtskilliga no- I reller, poesier m. m. I

Holmbergsson, Johan, rättslärd, | f. 1764, blef 1781 student i Upsala, I 1789 filos, magister. 1790 juris kan- j didat och docent i juridiska fakulte- j ten, 1806 juris licentiat, 1807 adjunkt, I 1810 juris doktor och s. å. professor 1 i juridik i Lund. Derefter uppehöll | han ända till 1840 alldeles ensam j den juridiska undervisningen vid sist-nämda universitet, men skötte denna ' befattning så, att han ej allenast på ett epokgörande sätt höjde vårt lands ' allmänna ämbetsmannabildning, utan 1 ock väckte till lif det historiska stu- j diet af vår rätt. Som författare var han foga produktiv. Hans literära arbeten utgåfvos, under titeln «Tim- { diska, skrifter, 1845 af K. J. Nerman. H. dog 1842.

Ho] mer, Jonas, pseudonym för H. Annerstedt.

Holmerz, Konrad (Conrad) Georg Sami. af Fack-Lcx. IV.

Gottfrid, forstman, f. 1839, jägmästare, t. f. direktör vid skogsinstitutet, har utgifvit Studier i skogstaxation

(1876) , Handledning för skogssköt-scln i Norrland (1877) och Vägledning i skogshushållning (1879).

Holm gren • 1. Hjalmar Josef K,

matematiker, f. 1822, sedan 1857 professor i mekanik vid tekniska högskolan i Stockholm, har utgifvit åtskilliga betydande afhandlingar inom den rena matematiken.

2. August Fmil H, den förres bro-

der, botaniker, zoolog, f. 1829, sedan 1859 lektor vid skogsinstitutet i Stockholm och sedan 1880 deljämte landt-bruksakademiens entomolog, har utgifvit både vetenskapliga och populära uppsatser af stort värde, företrädesvis rörande insekterna och deras betydelse för mänskans ekonomi. Nämnas må: Anvisning att igenkänna Sveriges vigtigare löfträd och löfbuskar (1861), Försök till uppställning och be-skrifning af de i Sverige funna ophio-nider (1862), tryphmider (s å.) och ichneumonidcr (s. ä.\ Ichneumologia

suecica (I. 1864), Fe för träd och buskar nyttiga och skadliga insekterna (1867), Svensk exkursionsfauna, foglame (1871), Om åkerns vanligaste skadeinsekter (1873), Ur de misskända djurens lif (s. å., pseud. Strix Bubo)t Trädgårdens skadedjur (2 h. 1880— 82), Ur djur ver Iden (1881) m. m. Bland hans arbeten på annat område märkas: Läran om jordmån och klimat med tillämpning på skogshushållningen

(1877) och Vägledning i naturhistoria (1879). Tillsammans med H. Wide-gren har han utgifvit en Handbok i zoologi (1865) och Skandinaviensfoglar (1866—70).

3. Alarik Fritiof H , den förres broder, fysiolog, vitter författare, f. 1831, blef 1850 student i Upsala, 1861 medicine doktor och adjunkti medicin samt 1864 professor i fysiologi. Bland hans många naturvetenskapliga skrif-ter äro särskildt att märka hans uppsatser om färgblindheten, rörande hvilken företeelse han gjort en mängd undersökningar med högst betydande resultat. De vigtigaste äro: Om den medfödda färgblindhetens diagnostik och teori (1874, i Nord. med. arkiv), Om färgblindheten i dess förhållande till järnvägstrafiken och sjöväsendet (1877), Om de färgade skuggorna och färgblindheten (1878), Om pupillaraf-ståndet hos färgblinda (1879) och Huru de färgblinda se färgerna (1880). Bland hans öfriga medicinska arbeten märkes en afhandling Om ^halshuggning betraktad från fysiologisk synpunkt (två uppl. 1876). H. har äfven utgifvit En samling tillfällighetsdikter och tal (1882), Tankar om kroppsöfningar (1881) m. m.

Holniqyist, Johan Henrik, predikant, f. 1801, d. 1879 som teologie doktor och kyrkoherde i Göteborgs stift, var på sin tid den schartauanska sektens mest framstående representant och utöfvade ett stort inflytande. En samling af hans kyrkliga tal utkom 1882 under titeln John Henrik Holmqvists minne.

H olmström. 1. Israel H., humoristisk skald, f. omkring 1660, blef 1675 student i Upsala, ingick der-efter i kungl. kansliet, der han efter några år befordrades till registrator, samt utnämdes 1697 (1. 1701) till generalauditör och slutligen till krigsråd. Hos Karl XII, som han ständigt följde under krigen, lär han hafva stått i mycket hög ynnest. Död 1708. H. vann ett stort rykte genom sina äkta humoristiska visor, bland hvilka många fortfarande sjungas af folket, samt genom sina sprittande q vicka “suppliker“ och epigram. Åtskilliga bland hans qväden röja stort slägt-tycke ined Bellmans dikter. Särskildt må nämnas: En fskarebrosvisa, En suputs försvar och det bekanta epigrammet Fompe, kongens trogne dräng. II. gjorde sig äfven känd genom några

sorgetal på vers. Hans vitterhetsarbeten, ehuru ej fullständigt samlade, utgåfvos 1863 af Han&elli. Se “Samlaren“ för 1881.

2. Karl Ferdinand Alexander H.r vitter författare, f. 1820, d. 1858 son? föreståndare för ett lånbibliotek i Stockholm, gjorde sig under pseudo-nymem Ferdinand ganska känd genom åtskilliga poem och noveller, delvis utgifha under titlarna Eomantiserade tidsbilder ur fäderneslandets historia (1858) och Skaldeförsök (1859).

3. Leonard Fontus H., läroboksförfattare, f. 1840, folkhögskoleförestån-dare, lärare vid Alnarps landtbruks-in-stitut, har utgifvit Fopulärframställning af geologien (1877), Lärobok uti fält-tnätning och afvägning (1880), Läran om naturföreteelserna och verldskropparne (1883, tills, med A. Wijkander) m. m.

Holst, Kils Olof geolog, f. 1846, filos, doktor, tjensteman i geologiska byrån i Stockholm, har författat be-skrifningar till åtskilliga geologiska kartblad m. m.

Holthnsen, Karl Gustaf von, dramatisk författare, f. 1749, d. 1818 som major, författade åtskilliga teaterstycken, som klandrades i Stock-holms-posten, men försvarades af Tho-rild: Blomsterkrukan (uppf. 1787), Flintbergs bröllop (1788), Borgesmännema eller julklappen (s. å., tr. 1789), Slädpartiet (1790) och Förklädningar eller det lyckade försöket (1792, lokalisering efter Marivaux). Han uppgifves äfven vara författare till ett divertissement, Spis-qvarteret (1789), som af andra tdll-skrifvits Bellman.

Hoof, Jokob Otto, väckelse-predikant, f. 1768, d. 1839 som komminister i Göteborgs stift, vann stort rykte och utöfvade ett vidsträckt inflytande genom sina improviserade, kraftigt hållna predikningar. En större samling sådana, upptecknade af åhörare, utgafs 1844 under titeln Högmessopre-dikningar öfver de årliga sön- och hög-tidsdagars evangelier (flere uppl.; ett bih&ng utkom 1846).

Hoorn, Johan von (urspr. van der Hoom), medicinsk författare, f. 1662, d. 1724 som arki&ter och ledare af barn morske-under visningen i riket, förvärfvade sig stort rykte genom några arbeten i förlossningskonsten: Then svenska vålöfvade jorde-gumman (1697), Cirea generationem humanam (1705), The tvenne gudfruchtige i sitt kall trogne och therföre af gudi väl belönte jordegummor Siphra och Tua (1715, 3:dje uppl. 1777; många uppl. på tyska) m. il.

Horatio, pseudonym för P. E. Holmberg, S. Wieselgren och K. A. Vikström.

Horn« 1. Johan Gustaf U., grefve, minnestecknare, f. 1743, d. 1798 som f. d. generalmajor, författade en lefhadsteckning öfver Arvid Bernhard Hom(utg. 1852 af f. d. landshöfding K. F. Horn).

2. Klas Fredrik H., grefve, vitter-hets-idkare,, f. 1763, d. 1823 som dansk undersåte samt f. d. kammarherre och major, utgaf pä äldre dagar en samling Små skaldestycken (1816), hyaijämte han flitigt skref i danska tidningar. Han är i den politiska historien bekant som en bland anstiftarna af mordet på Gustaf III, hvilket ådrog honom en dom på ständig landsflykt. I Danmark kallade han sig Fredrik Classon (med tillägg senare af Horn).

3. Se Hoom.

Hornborg, Anders Johan, finsk teolog, biografisk samlare och publicist, f. 1821, J>iskop i Borgå stift, har

utgifvit Abo erkestifls matrikel (1854), Hen finska kyrkans barndops-ritual, historiskt och kritiskt skärskådad (1860) samt Statistisk och biografisk matrikel öfverförsamlingarna och prester-skapet i Finland (1873). IJnder några år var han redaktör för Abo tidningar

(1848—51).

Hoving, Isak Vilhelm, handboks-författare, f. 1809, d. 1852 som sekreterare i Viborgs läns landtbruks-sällskap, författade Praktisk handledning i svenska landtbruket (1850, 3:dje uppl. 1856), Arbetsalmanach eller underrättelse om huru ochpahvilka tider lande• bruksgöromålen böra förrättas (1851, 2:dra uppl. 1859), Len praktiske landt -hushallaren (1853) m. fl. skrifter i landthushåll ning. Han utgaf äfven ett par berättelser.

Hubendick, Ludvig Andreas f f. 1835, kapten i flottan, har utgifvit ett storre, sakrikt arbete med titeln Hvad skall man bU? (1882—85).

Huldberg, Per Ulrik, dramatiker, f. 1784, d. 1834 som f. d. apotekare, utgaf några smärre teaterstycken.

Hnlt, Hans Ferdinand,, pedagog, f. 1828, sedan 1871 skolrektor i Halmstad, har utgifvit några årgångar af Pedagogisk tidskrift (se d. o.).

Haltgren« 1. Johan Enok H., politisk författare, f. 1817, f. d. häradsskrif-vare, har utgifvit en större skrift om Försvarsfrågans behandling af 1883 års första kammare (1883).

2. Olof Johan H., jurist, f. 1827, vice häradshöfding, kopist i nedre justitiere-visionen, har utgifvit afhandlingar om Pauperismen (1855) och Gin testatnents-klander enligt Sveriges lag (1858), Förklaring öfver de till civilrätten hörande delar af handelsbalken (1867, 2:dra uppl. 1879), Hen skånska frälsebondefrågan (1870), Om rättegångssättet i tvistemål (1873), Sammandrag af nu gällande strafflag jemte en kort framställning af rättegångssättet i brottmål (1879), Var regementspastorn Carl Jonas Ludvig Almqvist skyldig till de brott, för hvilka han anklagades? (1881), Några anmärkningar vid herr August Strindbergs “Giftas“ (1884) m. m.

Hnltln. 1. Karl Magnus H, me-moar-fattare, f. 1789, d. 1883 somf. d. kapten, utgaf Fn gammal knekts minnen (1872).

2. Konstantia H. (född Vänman), den förres hustru, vitter författarinna, f. 1803, har författat åtskilliga noveller och sagor (sign. H—n och

H.......n): Nemesis (1845), Blinda

mormors sagor (1859) m. fl.

3. Mans Henrik H. (pseud. Mans Månsson), den förras son, humorist, f. 1830, blef 1851 student i Upsala och 1863 medicine kandidat samt omkom 1869 genom drunkning. Både som berättare, kåsör (i Nya dagligt allehanda) och visförfattare gjorde sig H. särdeles populär. I bokform utgaf han Samlade berättelser (1859), Doktor Boback eller en svensk bonde i Amerika (1865) och TJpsala-sangarnes pariserfärd (1868). Efter hans död utkommo Valda skrifter (1875) jämte en af A. Flodman skrifven lefnads-teckning.

Hultkrantz, Klas Adolf, teolog, f. 1823, blef 1843 student i Upsala, prästvigdes 1849, promoverades 1851 till filos, doktor, blef 1853 teologie kandidat, kallades s. å. till docent i teologiska fakulteten samt utnämdes 1858 till adjunkt, 1862 till e. o. professor och 1864 till ord. professor. 1868 promoverades han till teologie doktor. Död 1877. H. utgaf följande skrifter: Om dika slag af religions* frthet och möjligheten af deras införande i Sveidge (1857), Om den kyrkliga separat ismens orsaker och botemedel (1862), Om ebreerbrefvets citater ur gamla testamentet (1864), Handledning vid imdervimingen i kat eke sen (1866, många uppl.), D.t Martin Luthers lilla katekes och den antagna förklaringen, med korta anmärkningar och tillägg (1866, många uppl.), Bibliska exempel till katekesen (1868, 3:dje uppl. 1873), Kateketisk läsebok för skolan och hemmet (1874), Homiletisk handbok of ver kyrkarets evangelier (1876—77) m. m.

Hult man. 1. Johan H., memoar-

författare, död (obekant när) som f. d. taffeltäckare hos Karl XIT, Ulrika Eleonora och Fredrik I, efterlämnade en

samling memoarer undertiteln:/ Jesu nampn enfalldige doch sanfärdigc annotationcr och anmärkningar öfvcr den stormächtigste och glonvyrdigste i åminnelse konung Carl den Xll.tes for hela världen namnkunnige hjeltcbedmfter o. s. v. (utg. af G. Floderus, i l:sta d. af Handl. hör. till kon. Carl XII:s hist).

2. Henrik Gustaf H., teolog, f. 1817, d. 1879 som biskop i Växiö stift, utgaf en afhandling Depcedobaptismo (1851) samt några tal, predikningar m. m.

3. Frans Vilhelm H., matematiker, f. 1829, d. 1879 som lektor vid Stockholms gymnasium, utgaf Todliunters Öfning ssatser till Fuclides (öfvers., 1864 ; 2:dra uppl. 1865), Broportionslära (1872) m. m., hvaijämte han var med-redaktör af Tidskrift för matematik och fysik (1868-71 och 1874).

Humbla, FUibert {Fhilibert), jurist, f. 1814, sedan 1866 professor i civilrätt vid Lunds högskola,'har utgifvit några akademiska afhandlingar: Om obestämda strafflagar (1850, förut på latin), Om strafflagens användande vid sammanträffande af brott (1851), Inledning till läran om stöld och snatteH (1862), VUkoren för egandei'ättens öfver-gång rid köp af fast gods (1865, i Acta univ. lund.) m. m.

Humble. 1. Gustaf Addf H., predikant, f. 1674, d. 1741 som teologie doktor och biskop i Växiö, var en af sin tids utmärktaste predikanter. En samling af hans predikningar utgafs under titeln Betraktelser öfver alla sön-oeh högtidsdag s-evangelier (1745).

2. Julius Lorens H., pedagog, f. 1835, rektor vid högre lärarinne-seminariet i Stockholm, har författat skrifter om Var tids ungdomsläsning (1871), Om kongl. seminarium för bildande af lärarinn or (1874), Rättstafningsrejormen och svenska akademien, tre uppsatser (1876) m. m. samt redigerat en samling Sagoböcker för barn (från 1883).

Hamérus, Bonde, teolog, orientalist, f. 1659, d. 1727 60in teologie professor och domprost i Lund, anses såsom en bland grundläggarna af de österländska språkens studium rid Lunds högskola. Han utgaf några akademiska afhandlingar.

Hnnimel. 1. David Magnus H., predikant, f. 1775,d. 1849 som teologie doktor och domprost i Göteborg, efterlämnade en samling Högmessopredik-tdngar (1850—51), hvaijämte han ombesörjde redigeringen af den berömde Lars Linderoths predikningar.

2. Arvid David H., den förres kusin, vitterhets-idkare, f. 1778, d. 1837 som högre ämbetsman i rysk tjenst, utgaf Samlade skaldeförsök (1800) m. m.

Hund, Daniel Hansson, krönike-skrifvare, f. 1537 1. 1541, d. 1611 som kammaijunkare, skref Konung Erik XlVis krönika, på rim eller uti en visa författad (utg. 1847 af F. A. Dahlgren, i Sv. fornskr. sällsk. saml.).

Hantértt 8, Jakob, brefskrifvare, f. i slutet af 1500-talet, ingick i kejserlig tysk tjenst och lär äfven ha öfvergått till katolicismen. Han är känd genom en samling qvicka, originella bref, Epistohe miscellanece (1631), större delen skrifna till berömda svenskar.

Hushåll sråd, en national-ekono-misk månadskrift, utgifven 1734—35 af K. Carleson.

Huss, Magnus, medicinsk författare, f. 1807, blef 1824 student i Upsala, 1830 filos, doktor, 1835 medicine doktor, 1840 öfverläkare vid serafi-mer-lasarettet och e. o. professor vid Karolinska institutet, 1846 professor rid nämda institut och 1860 generaldirektör ofver rikets hospital, från b vilken befattning han sedermera tagit afeked. Led. af vet. akad. 1844. H. har utgifvit flere högt värderade, till

större delen medicinska arbeten: KU-niska analekter (1843), Alcholismus chronicus eller kronisk alkohol-sjukdom (1849—51, prisbelönt af franska in-s ti ute t), Om Sveriges endemiska sjukdomar (1851), Om tyj'us och tyfoid-febems statistiska förhållanden och behandling (1855), Om lunginflammationens statistiskaförhållanden och behandling (1860), Om kaffe, dess bruk och missbruk (två uppl. 1862), Svensk medicinsk bibliografi för 1866—67 (1868), Om dryckenskapen och dess följder (1882) m. fl.

Hvad behagas?, en af K. M. Bellman 1781 utgifven skämttidning, hvaraf dock endast 8 nummer ut-kommo

(omtr. af Eichhorn 1881).

Hvasser* 1. Daniel H., vitter-hetsidkare, f. 1785, d. 1816 som teologie licentiat och vice pastor i Vester-ås stift, författade några smärre vitte rhetsstyeken, utgifna af Hanselli 1868 (i 100 ex.).

2. Israel H, den förres broder, medicinsk författare, f. 1790, blef 1804 student i Upsala, 1813 medicine doktor och lasarettsläkare i nämda stad, 1815 kirurgie magister, 1817 medicine professor i Åbo och ledamot af finska collegium medieum samt 1830 medicine professor i Upsala. 1840 promoverades han till filosofie hedersdoktor i Helsingfors, 1848 blef han ledamot af vetenskapsakademien, 1854 en af de aderton i svenska akademien, som förut belönt honom med Karl-Johans-priset, och 1858 hedersledamot af vitterhets akademien. 1855 tog han afsked från sin professur. Död 1860. H. utvecklade som författare en ganska stor produktivitet. Hans mera betydande medicinska arbeten äro: Om rachitis (1835—36), Om dysenterie (1835—37), Om inflammation i luftstrupen (1836—39), Om cholerafarsoten (1836—37), Om kikhosta (1837), Om periodisk nevralgie i hjertat (s. ä.), Om coltk (1837—39),Om cardialgi (1838), Om skjörbjugg (1838—39), Läran am feber (1839— 44), Sydenham, ett bidrag till medicinens historia (1845) samt Digerdöden, dess tidehvarf och dess följder (s. å.). De flesta bland dessa arbeten, som till största delen offentliggjordes i form af akademiska afhandlingar, utgåfvos gemensamt under titeln Smärre skrif-tei' af medicinskt innehall (2 d. 1839 —42). Bland öfriga skrifter märkas: afhandlingar Om allianstractaten mellan Sverge och Ryssland ar 1812 (1838, framkallade åtskilliga mot-skrifter) och Om äktenskapet (1841, 2:dra uppl. 1842), en minnesskrift om Fehr Hoffvenius (1859) samt åtskilliga Skålar och föredrag i Karl Johans f örbundet (1848 — 59). Härtill kan läggas en skrift Om carolinska institutet, betraktelser öfver det medicinska uppfostringsverkcts närvarande tillstånd (1829, 2:dra uppl.* 1860). Valda skrifter af FL. utgåfvos af P. He-denius i_ 4 delar 1868—70.

Hygiea, medicinsk och farmaceu-tisk månadskrift, utgifven sedan 1839 af svenska läkaresällskapet, har redigerats af K. N. Sondén (1839—49),

T. G. O. Bottiger (1849—59), G. von Duben (1859—60), A. H. Wistrand

(1861), S. G. Troilius (1862—63),

E. M. Edholm (1863—71), A. Jäder-holm (1871—75), K. Wallis 1876— 77), M. Sondén (1878—80) och E. Heyman (från 1881).

Hylander. 1. Anders H., teolog, predikant, f. 1750, blef 1771 student i Upsala och 1772 (1773?) i Lund, 1785 filos, magister vid sistnämda högskola, 1776 docent i österländska språk och 1782 adjunkt i samma ämne, erhöll 1790 professors titel, blef 1795 teologie doktor samt utnämdes 1798 till e. o. och 1806 till ord. professor i teologiska fakulteten. Död 1830. H. är som författare märkligast genom sin Förklaring öfver Dnr Luthers liUa kateches (1812, 2:dra

uppl. 1817) samt genom sina Frågor och svar rörande salighetens grund, medel och ordning (1817, en mängd uppl.), hvilket arbete länge begagnats vid undervisningen (Hylanders “schema“). För öfrigt utgaf han några disputationer: Spedmen operis cosmo-graphici Ibn el Vardi, ex lingua ara-bica in latinum conversum (1784—1812, utg. med register af S. Hylander 1823), De lege et evangélio conjunctim proponendis (1790—96), De magistra-tu civili (1799) m. fl. äfvensom en Samling af tal och predikningar (3 d. 1791—1804). H. är dessutom bekant genom sin vänskap med Thorild.

2. Sven H.} den förres son, historiker, f. 1797, d. 1825 som e. o. adjunkt i historia vid Lunds högskola, utgaf De literarum in Suecia studiis seculo XV (1818, ofullb.), Catalogus reliquia-rum sanctorum in ecdesia lundensi (1820), Acta literce et observationes ad historiam scandinamcam medii etrecentioris eevi (1822) samt ett förträffligt register till faderns öfversättning af “Ibn el Vardi“ (1823, se ofvan). I handskrift efterlämnade han: En bearbetning af Erik den rödes och Heidarvigasagoma, En kritik af de första capitlen af Stur-lesons ynglingasaga m. m.

Hölphers, Abraham Abrahamsson, topograf, vitterhetsidkare, f. 1734, d. 1797 som handlande i Vesterås och tit. direktör, inlade stora fortjenster genom sina rikhaltiga och noggranna topografiska arbeten, till hvilka han samlat

material under långvariga resor, som han själf bekostat: Dagbok öfves en resa igenom Stora Kopparbergs höfdingedöme och Dälame (1762), Samlingar till en beskrifning öfver Norrland (5 saml., 1771—89) och Samling till korta beskrijningar öfver svenska städer (Vestmanland 1778, Södermanland 1783, Vesterbotten 1797, de otryckta samlingarna skänktes till patriotiska sällskapet). Hans vitterhetsarbeten, mest bestående at tillfällighetsqväden (bl. a. ett “skalde-1 tal“ om Svea konungalängd på en tid af 1600 år; tr. 1767) äro värdelösa. H. författade äfven en Historisk afhandling om musik och instrumenter, särdeles om crgelverksinrättningen i allmänhet m. m. (1773). Till Vesterås gymnasii-biblio-tek testamenterade han en mycket värdefull samling böcker, ströskrifter och manuskript (de 8. k. hiilpherska samlingarna).

Hyltén-Cayallius, Gunnar Olof fomforskare, vitterhetsidkare, f. 1818, blef 1835 student i Upsala, 1839 filos, doktor, s. å. e. o. amanuens i kungl. biblioteket, 1843 andre och 1852 förste amanuens, 1856 scendirektör och 1858 förste direktör vid kungl. teatern samt 1860 chargé d^ffaires vid brasilianska hofvet och 1861 tillika general-konsul i Rio Janeiro. 1864 fick han på begäran afsked ur statens tjenst. H. har tillsammans med G. Stephens utgifvit tvänne vigtiga arbeten: Svenska folksagor och äfventyr (I. . 1844—49, ny uppl. med hand-teckn. af E. Lundgren 1875) samt Sveriges historiska och politiska visor (I. 1853). Ensam har han författat ett epokgörande verk, Värend och vir-dame (1863—68), som utöfvatett väckande inflytande på den svenska allmoge-forskningen. För öfrigt har han bl. a. utgifvit det historiska skådespelet Backefejden (1846) och Slägtmin-nen från Sunnanvik (1879) och en skrift Om draken eller lindormen (1884) samt böljat utgifva en historisk tidskrift, Svenskt historiskt magasin (1849), hvar-af dock endast första häftet utkom.

HAbl, Johan Isak, biograf, teolog, f. 1807, d. 1865 som kyrkoherde i Strängnäs stift, utgaf Linköpings stifts herdaminne (3 d. 1846—49) samt Kort inledning till nya testamentets canon-iska böcker (1837), Pragmatiskt-syn-kronistiska tabeller till christna religions-och kyrkohistorien (1842), Anmärkningar vid JV. IgneUs granskning af den evange-

liskt-lutherska trosbekännelsens förnämsta Uirostycken (1844), lefhadsteckning öfver Filip Melanchton (1865) m. m.

Härd, Johan Ludvig, grefve, memoar-författare, f. 1719, d. 1798 som f. d. preussisk general-löjtnant, är i Sveriges historia mest bekant såsom en bland de förnämste deltagarna i det misslyckade statskuppsförsöket 1756. Han utgaf Mémoires cT un gentilhom-me suédois, écritspar luiméme (1788; ny, förbättrad och kommenterad upplaga 1805 under titeln Mémoires historiqucs, politiques et littéraires de m. le comte de Hordt.. . rédigés par m. Borrelly.)

Hårleman, Karl, friherre, arkitekt, f. 1700, d. 1753 som öfverin-tendent, intager i literaturhistorien ett rum genom sin Bagbok öfver en ifrån Stockholm genom åtskilliga rikets landskaper gjord resa (1749) och sina Bref till presidenten grefve C, F. Piper om dess vidare resa (1751—53, ofiillb.). Led. af vet. akad. 1744.

Håttlir,* pseudonym för Aug. Bondeson.

HfBffner, Johan Kristian Fredrik, musik-skriftställare, f. 1759 som tysk undersåte, d. 1833 som director mu-sices i Upsala, författade en uppsats Öfver choralmusiken (1810, i Phos-phoros), Anmärkningar öfver den gamla nordiska sången (1818, i Svea) m. m. Märkligast är han som tonsättare, särskildt genom sina förtjenster om den svenska kyrkosången, hvilken han återställde till dess ursprungliga form. Led. af npus. akad. 1788.

Hägrerman, Anders, läroboksförfattare, f. 1820, d. 1860 som folkskollärare, utgaf för folkskolan några smärre läroböcker, som upplefvat många upplagor och fortfarande utgå i nya.

Häggblad, Johan, predikant, f. 1776, d. 1842 som teologie doktor och kyrkoherde i Hedemora, efterlämnade en samling Högmässopredik-| ningar (tr. 1852).Hägglnnd, Karl (Carl) Axel, teolog, f. 1852, teologie kandidat, lektor i Jönköping, har utgifvit en historisk-exegetisk studie rörande Samuel och hans tid (1882).

Häggström, Fram Wilhelm, filolog, f. 1827, sedan 1875 professor i latinska språket och literaturen vid Upsala högskola, har utgifvit C. Julii Cmsaris de bello gallico, med förklarande anmärkningar (1858, 4:de uppl. 1878'!, Fxcerpta lieiana (1874) m. m.

Hällström. 1. Karl Feter H., geograf, f. 1774, blef 1792 student i Åbo, 1795 filos, magister, 1796 au-skultant och 1797 geschworner i bergskollegium, 1801 ingeniör i landtmä-terikontoret, några år derefter kapten i sjömätningskåren, 1809 chef för sjökarte-arkivet, 1810 major vid flottan (från 1826 med öfverste-löjtnants titel), 1827 chef för norra kanal-distriktet och 1830 kontorschef för expeditionerna. Led. af vet. akad. 1804 och af landtbr. akad. 1812. Äfven led. af krigsv. akad. Död 1836. H. utarbetade några skrifter och kartverk, som genom sin noggranhet äro af stor vigt for kännedomen om vårt lands geografiska beskaffenhet: Geografiska ortbestämningar (1803—15, i vet. akad:s handl.), Förteckning öfver orters geografiska bredd och längd i Vesterbottem höfdingcdöme (1803), Tal om den tillväxt fäderneslandets geografi vtrnnit under loppet af de sist förflutnafemtio aren (1813), Förteckning öf vet' orters geografiska bredd och längd i Sverige (1818); kartor till Sköl de brands “Voyage pittoresque“, Sjöborgs “Skånes beskrifning“, Berggrens “Resa i Österlanden“, Palmblad 8 “Beskrifningöfver Palaestina“, Hising-ers “Geologiska arbeten“ m.m. Dessutom bör nämnas att han biträdde S. G. Hermelin vid utarbetandet af dennes epokgörande kartverk öfver Sverge.

2. Gustaf Gabriel H.t den förres broder, finsk fysiker, f. 1775, d. 1844

| som professor vid Helsingfors hög-I skola, utgaf några vigtiga studier j rörande kombinationstonerna, Fe tonis combinationis (1819), en Undersökning om vattens volymförändring af värme (1823, i vet. akad. handl.) m. fl. värderika fysikaliska afhand-l ngar. Han offentliggjorde jämväl en samling Utdrag ur dottikapitlets i Åbo cirkulärbref (1824). Led. af vet. akad. 1808.

Härbärget, ett ryktbart sällskap, som i böljan af detta århundrade utgjorde samlingspunkten för de flest« akademiske lärarna i Lund. B.

M. Bolméer var värden, och Esaias i Tegnér var själen i detsamma. Se | Kahls “Tegnér och hans samtida“.

I Hserén, Lorens Gustaf Gotthard j Mortimer, vitterhets-idkare, f. 1835,

I provinsial-läkare, har utgifvit ett par I vitterhetsförsök under titlarna Ur min I dagbok (1860) och Ur skogen (s. å.).

| Högberg, Johan Faniel, natur-I forskare, vitterhets-idkare, f. 1823,

I d. 1845 som studerande i Upsala, [-ut-]-] {+ut-]+} gaf Försök till en lärobok i allmänna j zoologien (1841, utg. anon. under ti-I teln K atur alhistoriaföt' ungdom), Svensk \ flor a innefattande Sveriges phanerogam-I växter (1843), några diktsamlingar (anon. 1. sign. —rg) m. m.

Högfeldt, Fer Johan, nautisk författare, f. 1796, d. 1855 som föreståndare för navigations-skolan i Stockholm, öfversatte och bearbetade åtskilliga nautiska arbeten samt fullbordade en af E. G. af Klint påbörjad Lärobok i navigalions-vetenskapen (1845).

Högström, Fer, topograf, teolog,

| salmist, f. 1714, d. 1784 som teolo-; gie doktor och kyrkoherde i Skellefte, författade ett på sin tid berömdt arbete om lapparna, kalladt Beskrifning i öfver de til Sveriges krona hörande \lapmarker (1747), hvilket arbete j 1749 förskaffade honom ledamotskap | i vetenskaps-akademien. För öfrigt I utgaf han Christliga tal och betraktel- ser uppå böne-, bot-, k lag o- och tack-sägelsedagar (3 d. 1775, 2:dra uppl. 1773 — 83), Tal om landtmannanä-ringame i Vesterbotten (1765, i vet. akad. handl.), Svar på kongl. veten-skaps-akadetniens ftåga: hvilka äro sveneka climatets förmåner och olägenheter i anseende till allmänna och enskilda hushållningen (1765), Missions-förrättningar i lapmarken 1741 och följande ar (1774) m. m. På lapska skref han tjugo sal mer, som intogos i den 1744 utgifna lapska salmboken. På samma språk öfversatte han förklaringen till Luthers katekes (1748) och Giittnerus* postilla (s. å.)

Höljer. 1 . Benjamin Karl Henrik IL, filosof, ästetiker, föddes 1767 i Stora Skedvi socken i Dalarna. Han genomgick Vesterås skola och gymnasium samt blef 1783 student i Upsala, 1788 filos, magister, 1789 docent i praktisk filosofi och 1798 adjunkt i såväl teoretisk som praktisk filosofi. Då han 1799, trots sin själfskrifvenhet, för-förbigåtts vid tillsättande af den filosofiska professuren efter Christier-nin, begaf han sig (1800) på en utrikes

resa och hemkom först efter tvänne års frånvaro. Han sökte derefter professurer såväl i Upsala som i Åbo och Greifswald, ja äfven skollärarebefattningar i Vesterås, men alltid förgäfves. Orsaken till dessa motgångar var den misstänksamhet, hvarmed den skuggrädda regeringen betraktade H., hvilken aldrig hemlighållit sina frisinnade åsigter och dessutom varit själen i det literärpolitiska sällskapet Juntan, som på 1790-talet bildats af några yngre uni-yersitetsmedlemmar i Upsala. Först efter revolutionen 1809, då flere f.

d. jun tis ter kommit till inflytande, böljade medgångens sol lysa för den store tänkaren, och redan några dagar efter statskuppen utnämdes denne till den kort förut ånyo ledig blifna professuren i teoretisk filosofi. På denna

| plats stannade han likväl endast till 1812, då han dog; ungdomsutsväf-ningar hade längesedan undergräft hans hälsa. Som personlighet var l H. stolt, egenkär, lidelsefull och elegant, “mer egnad att inge beundran än tillgifvenhet“. Som föreläsare | var han deremot i alla hänseenden ¡utmärkt, hade en välljudande,böjlig i stämma, sökte aldrig efter ord och I begagnade aldrig annat konsept än (små lappar, på hvilka han i få drag i angifvit tankegången. “Hans skrift-i språk, bestämdt, klart och flärdlöst,

I är så på svenska som latin erkändt som mönstret för afhandlingsstil, ehu-| ru han alltför mycket älskade att i I modersmålet upptaga fransyska och latinska ord, i stället för att skapa en egen svensk vetenskaplig terminologi.“ H. är, näst Boström, Sver-ges förnämste filosof och en bland de skarpsinnigaste tänkare den nya-| re tiden har att uppvisa. Både genom i sitt personliga inflytande och genom sina förträffliga kritiska afhandlingar bidrog han kraftigt till den literära och politiska brytning, hvarur det nya tidehvarfvet uppväxte. Hans märkligaste arbeten (delvis offentliggjorda först i Silfverstolpes tidskiif-ter) äro följande: Om de gamles och de nyares vitterhet och vältalighet i jämförelse tned hvarandra, Om ett pragmatiskt afhandUngssätt i historien, Försök att förklara upphofvet till skön konst, Den sköna konstens filosofi, Idéer till den sköna konstens historia, Anmärkningar hörande till prosodi och versifkation samt AfhandUng om den filosofiska konstruktionen, som är hans mest berömda arbete. 1825—27 ut-gafvos hans Samlade skrifter i fem band. Se skrifter af Bygdén, L. Hammarsköld, A. Nyblaeus m. fl.

2. Johan Leonard H, musik-skriftställare, f. 1815, d. 1884 som f. d orgelnist i Stockholm, redigerade iSy tidning för musik (1853—59) samt ut-gaf Harmoni-lära för dilett anter (1846), Italienska sangens grunder (1853) och Musiklexikon (1864—67), det sista ett omfattande och sakrikt, om just icke så noggrant utfordt arbete. Äfven som vitter författare gjorde han sig känd, genom novellen Konstnärens stjema (1844, i Kab. bibi.), en större dikt Vid Fyris strand (1872, i nio sånger) m. m. Som kompositör intog H. ett framstående rum, framfor allt genom sin redaktion af musiken till den af honom och R. Bergström utgifna upplagan af Svenska folkvisor (1880).

3. Otto H, finsk berättare, f. 1834, komunalråd i Helsingfors, har gjort sig känd genom några Bilder ur folk-Ufvet (1858—59).

4. Se Höjer.

Höjer* 1. Magnus Maurits H., historiker, topograf, f. 1840, blef 1859 student i Upsala, 1866 filos, doktor och 1879 lektor vid södra latinläroverket i Stockholm. Han har utgifvit: Konungariket Sverige, en topograßsk-statistisk bc-skrifning med historiska anmärkningar (från 1872), Sveriges yttrepolitik 1676 —80 (1875, i Ups. univ. årsskr.), Historisk bilderatlas (1879), 4:de och 5:te delarna af Illustrerad verldshi-storia (1878, de öfriga delarna redigerades af E. Wallis), Gustaf Adolf några minnesblad (två uppl. 1882, tills, med G. Björlin), hvaijämte han författat en afdelning i 4:de bandet af den illustrerade upplagan af Sveriges historia (utg. af Linnström).

2. Nils Jakob H, den förres halfbro-der, politisk författare, f. 1853, lektor i Visby, f. d. docent i Upsala, har utgifvit en afhandling om Norges storting (I. 1882).

3. Se Höijer.

Höpken, Anders Johan von,%refve, vältalare, f. 1712, blef 1746 hofmar-skalk, s. å. riksråd och 1752 kanslipresident samt drog sig 1761 tillbaka från det politiska Üfvet, efter att såsom en af hattpartiets chefer hafva

spelat en mycket framstående roll och tillkämpat sig aktning äfven af motståndare. Efter revolutionen inträdde han åter i rådet och qvarstod der till 1780, då han på begäran fick afsked. 1760—64 var han kansler förUpsala högskola. H. bidrog mycket till främjandet af vitterhet, vetenskap och konst, deltog 1737 i grundandet af en svensk teater och 1739 i stiftandet af vetenskaps-akademien, hvars stadgar han utarbetade och hvars förste sekreterare han var, samt utsågs 1753 till förste direktör i vitter-hets-akademien, hvars stadgar han likaledes utarbetade. Led. af mus. akad. 1774. Vid svenska akademiens stiftelse, 1786, var han den förste bland de af konungen själfutnämde ledamöterna, hvilket naturligtvis var en stor utmärkelse. Död 1789. H. var sin tids förnämste vältalare på svenskt språk samt förvärfvade sig genom sin kärnfulla stil namnet “den svenske Tacitus.“ Hans tryckta skrifter inskränka sig dock till fem minnestal (öfver A. Lindcreutz, A. Celsius,

K. Hårleman, K. G. Tessin och K. Ekeblad) samt några andra smärre uppsatser. Hans statsskrifter äro ännu ej utgifna. Se skrift af L. de Geer.

Hö'ppener, Per Johan (1. Johan Per), samlare, politisk författare, f. 1726, studerade såväl i Lund och Upsala som i Greifswald, blef 1750 filos, magister vid sistnämda högskola, utnämdes 1752 till kopist i riksarkivet, fick sannolikt 1759 på begäran afsked och erhöll 1767 assessors titel. Död 1802. H. utgaf ett särdeles vigtigt arbete: Förteckning tippa alla kongl. placater, förordningar, påbud, resolutioner, privilegier, manifester, fredsfördrager, relationer, domar och andra allmänna handlingar, som ifrån år 1522till och med 1750 på kongl. befallning af trycket serskildt utgångne äro (1754). Dessutom gjorde han sig känd genom hänsynslösa parti-skrifter: Bondecuren for den sjuka rikskroppen, Negotiorum gestio, Tertius interveniens m. fl., hvilka på sin tid väckte uppseende. Han år dessutom märklig genom sitt djärfva uppträdande till tryckfrihetens forsvar och anses genom en 1774 utgifven skrift ha föranled t konungen att utfärda samma års tryckfrihetsförordning, emot rådets enhälliga af-styrkanden. Den s. k. Höppcnerska samlingen på kungl. biblioteket är en 10 starka band omfattande samling af delvis mycket vigtiga handlingar och ströskrifter rörande 1700-talet (några äro tryckta i “Hemliga handlingar till Gustaf 111:8 historia“).

Idman. 1. Nilsl., f. 1680, d. 1750 som f. d. kontraktsprost i Åbo stift, författade en Kort berättelse om fälttåget 1718 i Dronthems lähn el:r nordanfjälls (tr. i “Historiallinen arkisto“, VII) och beskref samma fälttåg i en berömd predikan, kallad Folkets roop pa de norska fjällente (1720).

2. Kil8 Nilsson den förres son, språkforskare, f. 1716, d. 1790 som kontraktsprost i Åbo stift, utgaf ett Försök att visa gemenskap emellan finska ; och grekiska språken såsom tjenande till upplysning i finska folkets historia (1774), hvilket arbete på sin tid väckte mycket uppseende. Se skrift af Aug. Hjelt.

Idun. 1. Ett 1862 (d. 22 nov.) i Stockholm stiftadt sällskap, med syfte att till personligt umgänge sammanföra män, hvilka “på skilda banor egna verksamhet och intresse“ åt vetenskap, vitterhet eller konst. Sällskapet, hvars sammankomster nästan alltid illustreras af föredrag äfven-som utställning af konstverk, har ut-öfvat ett särdeles stort inflytande på det intellektuella samlifvet i hufvud-staden och derigenom äfven på lite-raturen. Allt ifrån dess stiftelse har H. Wieselgren, i egenskap af sekreterare, varit dess ledande man.

2. Nya Idun, ett 1885 i Stockholm

stiftadt sällskap med samma syfte som det föregående, men afsedt endast för qvinnor.

Iduna, en af götiska förbundet utgifven tidskrift, utkom i elfva häften (åren 1811—24 och 1845). Se Götiska förbundet.

Igelström, Lars Johan, geolog, f. 1822, bergskonduktör, har författat Kort lärokurs i mineralogi och geologi (1858), Mineralogisk vägvisare i Verm-land (s. å., 2:dra uppl. 1872), Sveriges . . . malmer och nyttiga mineralier (1861, 2:dra uppl. 1872) samt åtskilliga uppsatser i öfversigten af vetenskaps-akademiens förhandlingar.

Ignatius, Karl Emil Ferdinand, finsk historiker och statistiker, f. 1837, direktör för statistiska byrån i Helsingfors, har utgifvit: Bidrag till södra Österbottens äldre historia (1861), En blick på Finlands inre tillstånd under tiderna närmast före och efter Karl X Gustafs tronbestigning (1865), Finlands historia under Karl X Gustafs regering (8. å.), Statistisk handbok för Finland (1872) m. m.

Ignell, Nils, teolog, f. 1806, blef 1825 student i Upsala, prästvigdes 1830, tjenstgjorde Bedan som pastorsadjunkt i Linköpings stift samt utnäm-des 1838 till fattighus-predikant i Stockholm (befattningen tillträddes

1840), 1842 till kateket och 1844 till komminister. Död 1864.1. utöfvadeen mycket inflytelserik författarverksamhet, eggad af förföljelser från statskyrkans sida, och han bidrog i väsentlig mån att framkalla den numera tämligen allmänna oppositionen mot den 8. k. ortodoxa teologien. Till en början lutande åt svedenborgianismen, påverkades han småningom af Hegel och framfor allt af Schleiermacher. Hans vigtigare arbeten äro: Grunddragen af den christliga sedeläran (2 del., 1842—46), Granskning af den evan-I gelisk-lutherska trosbekännelsens för-nämsta lärosty eken (1843), en samling Predikningar (1844), Christendotnens hufvudläror, populära föreläsningar (1850), Menskliga utvecklingens historia (5 del., 1855—62, till 1300-talets början), Religionsvetenskapliga uppsatser (I. 1862), Jesu Christi och hans apostlars lära, enligt nya testamentets kanotiiska skrifter kritiskt fratnställd (1864) och Messiasidén eUer det af Jesus predikade gudsriket (1868), de bägge sista ut-gifna efter hans död. (Bland författare, som deltogo i den af I. väckta striden, märkas: F. M. Franzén, O. F. Myrberg, J. I. Håhl, J. U. Seger-stedt m. fl.) Derjämte utgaf I. några ströskrifter, ett urval af Platos arbeten, öfversättningar af Channings religionstal, Schleiermachers troslära m. m.

Ihre. 1. Tomas filolog, f. 1659, d. 1720 som domprost i Linköping och f. d. professor i Lund, utgaf en latinsk grammatika under titeln In nuce Roma (1680, 5:te uppl. 1799) m. m. Han var äfven känd som vältalare.

2. Johan /., den torres son, politiker, språkforskare, föddes 1707 i Lund, blef efter faderns död uppfostrad af morfadern, ärkebiskop Steu-chius, och promoverades 1731, frånvarande, i Upsala till filos, magister. Återkommen från en långvarig resa, kallades han 1734 till sekreterare i den då mycket blomstrande vetenskaps-societeten i sistnämda stad, blef s. å. docent i filosofiska fakulteten samt utnämdes 1735 till vice bibliotekarie, 1737 till professor i latinsk poesi och 1738 till innehafvare af den skytteanska professuren. 1754 kallades han till ledamot af vitterhets-akademien, 1756 erhöll han titeln kansliråd, och 1757 blef han adlad. Död 1780.

På grund af frisinnade yttranden i några akademiska afhandlingar å-drog I. sig under 1740-talet förföljel-

ser såväl af de ortodoxe teologerna som af det herskande politiska partiet. I en afhandling Be principus et nexu religionis naturalis et revelata

(1742) förfäktade han förnuftets rätt i religiösa frågor. I några politiska afhandlingar: Be tumultu dalekarlorum

(1743) , Be victima publica (s. å), Bt ratione status (1745) och Be poenis innocentum (1747), uttalade han åtskilliga för regeringen särdeles misshagliga satser. Efter flerårig rättegång frikändes han dock från de med anledning af dessa skrifter väckta åtalen, och derefter egnade han sig i ro åt sina forskningar, hvilkahuf-vudsakligen lörde sig kring svenska språket och fäderneslandets äldre historia. Redan förut hade han offent-liggjort tvänne betydande arbeten: Be mutationibus linguce me ogot hi ca (1742, en svensk språkhistoria in nuce) och sitt bekanta Utkast till föreläsningar öfver svenska språket och thes närmare kännedom (1745, 2:dra uppl. 1751), vår föirsta kritiska svenska grammatika, som likväl hufvudsakli-gen var ämnad att tjenatill vägledning vid rättskrifningen. Derefter utarbetade han ett Svenskt dialekt-lexicon (1766), hvilket i trots af sin ofullständighet och andra stora brister dock fyllde en lucka och uppmuntrade andra till likartade forskningar. Under tiden fullföljde han sitt förnämsta verk, det stora Glossarium sueogothicumt “ett arbete af en kolossal beläsenhet och forskning, som ännu står ensamt i vår literatur.“ Vid 1756 års riksdag fick han for detsammas utgifvande ett anslag af

10,000 daler silfvermynt, mot förbindelse att hafva det färdigt till 1762, men till följd af oberäknade svårigheter utkom det epokgörande verket icke förr än 1769 (i 2 delar). Detta lexikon, hvilket ännu betraktas såsom ett mönster i många hänseenden, vidgade betydligt kunskapen om mo- deremålet samt spred tillika nytt ljus Öfver våra fornhäfder och fornmin-nesmärken. I andra arbeten faste I. den lärda världens uppmärksamhet på det mesogötiska språkets betydelse for språkforskningen; så i sin Vlphilas illustratus (1752—55), i afhandlragen Le lingva codicis argentci (1754), i sina Fragment a versionis ulphilanee (1763). En samlad upplaga af hans gotiska arbeten utgaf A. F. Biisching under titeln Scripta versionem ulphilanam et linguam moesogothicam illustrantia

(1773). I. var ock den förste, som lämnade ett klart begrepp om eddan, i ett Bref till Sr. Lagerbring rwandc then isländska edda (1773) och ett annat bref till U. vonTroil (tr. 1777, i dennes “Resa till Island“). För öfrigt sökte han utmönstra oriktigheter i samtidens uppfattning af Sver-ges äldsta historia, i uppfattningen af runornas ålder m. m. I en af-handling Le runarum in Sueeia an-tiqvitate (1769) påvisade han att runor ej begagnades åtminstone fore det «jette århundradet. Han författade ock åtskilliga minnestal: öfver T. Rudeen (1729), O. Rudbeck (1741), K. Gyllenborg (1747), O. Celsius (1756) och S. Troil (1764>. Hos utlänningar åtnjöt I. ett oerhördt stort anseende. Se skrifter af K. G. Nordin, E. Sotberg och G. Stjeniström. — I:s sonson, utrikes-ministern friherre Albrekt Elof /. (f. 1797, d. 1877), valdes 1848 till medlem af svenska akademien, men tog aldrig inträde.

Illnstrerad tidning,en illustrerad veckotidning, som utgafs i Stockholm jan. 1855 — dec. 1867, dåden upphörde på grund deraf att en med-täflare, Ny illustrerad tidning (se d.

o.), i högre grad tillvann sig allmänhetens sympatier. Den redigerades af O. V. Ålund (1855—56), Aug. Blanche (1857—63), J. G. Carlén (1864—66) och K. H. Rydberg (1867).

Ilmoni, Immanuel, finsk medicinsk författare, f 1797, d. 1856 som professor i Helsingfors, utgaf Bidrag till nordens sjukdomshistoria (3 d. 1846 — 53), Analccta clinica iconibus illustrata (1 d. 1851—54, tills, med L. H. Törnroth) m. m.

Ima, pseudonym för S. M. Ju-ringius.

Indebetou (de bägge förstnämde skrifva namnet In de Betou). 1. Johan Govert vitterhets-idkare, f. 1810, d. 1854 som f. d. underlöjtnant, utgaf Gerda, en poetisk och literär skrift (1832), några dikter, en roman m. m.

2. Robert Frans Ullhclm agronom, publicist, f. 1845, har författat några smärre skrifter i landthushåll-ning samt utgifvit Tidning för alla (1879—81), och den illustrerade må* nadskriften Tule från (1881).

3. Konrad Johan botaniker, f. 1845, apotekare, har utgifvit Flora dalekarlica (1879).

4. Harald Otto /., den törres broder, historiker, f. 1846, filos, doktor och literatör, har utgifvit Nyköpings tninnen (3 d. 1874), Södermanlands minnen (1877), Lefnadsteckning öfver Ludvig Hamns (1879), Fastor Vilhelm Löhcs lefnadsteckning (1880) m.m.

Ingeborg* 1. Den svenske konungen Yngves dotter, Hjalmar den hugstores älskade, har gjorts till föremål for poetisk behandling af O. Celsius d. y., i skådespelet “Ingeborg“ (1739), af J. Engström, i skådespelet “Hjalmar och Ingeborg“ (1830) m. fl. — 2. Den norske konungen Beles dotter, Fritiofs älskade, är hjältinnan i den tégnerska dikten “Fritiofs saga“ (1825 V

Ingegerd, drottning, Sverker II:s gemål, har gjorts till föremål for poetisk behandling af F. M. Franzén, i sorgespelet “Drottning Ingierd eller mordet på Elgarås“ (i saml. dikter).

Ingelgren, Georg, skald, f. 1782,blef 1804 student i Upsalaoch 1812 filos, magister samt ingick derefteri konungens kansli, men dog redan 1813, efter ett fattigt och sträfsamt lif. Han var en bland de förste medlemmarna af Aurora-forbundet och skref under sign. I i fosforistemas kalendrar åtskilliga lyriska stycken, hvilka synnerligen väl mottogos af allmänheten. I. hade grundliga klassiska studier, lämnade förträffliga metriska öfversättningar från grekiska och romerska författare (Tyr-taios m. fl.) och röjde äfven i sina original-dikter en påverkan af antiken. Hans Samlade vitterhetsarbeten utgåfvos, tillika med Elgstroms, 1860 af Hanselli. Se Bottigers skrift om Au rora-för bundet.

Ingelins. 1. Gustaf Edxard /., finsk literatur-historiker, f. 1818, d. 1864 som bibliotekarie vid högskolan

Helsingfors, utgaf ett par större literatur-historiska afhandlingar: Fro-issard som krönikeskrifvare (1854) samt Om medeltidens skådespel och deras fortgång tiU sednare tider% med särskildt fästadt af seende vid Finlands äldste dramatiske författare, Jakob Fehrsson Chronander (1861).

2. Axel Gabriel I., finsk vitterhets-idkare, f. 1822, d. 1868 (ihjälfrusen) som filos, magister och publicist i Åbo, utgaf åtskilliga berättelser i K. J. L. Almqvists manér: Granriskojan (1849), Det gråa slottet (1851), Guvernanten

Celias minnen (1852), Brokiga blad (1853) och Heinola-blomman (1856) m. m. Han var dock mera begåfvad som kompositör, särskildt af smärre musikstycken.

Ingelman9 Göran(Georg) Gabriel, skald, f. 1788, blef 1809 student i Lund, tog 1816 juridisk examen, ingick 1818 i konungens kansli och iörordnades 1824 till kopist i riksarkivet. I december 1844 drunknade han i Norrström, utan att hafva

vunnit högre befordran. 1829 fick

I. af svenska akademien det lund-bladska priset, och 1836 erhöll han samtidigt det zibetska priset for en Sång öfver Gustaf II Adolf och o det mindre priset för skaldestycket Arets tider.. Bättre än dessa episka stycken äro hans smärre lyriska dikter — samlingen Griftekrans (1834) nu fl. — hvilka utmärka sig genom sin fulländade form och sin varmt religiösa känsla. I. utgaf äfven en öfver-sättning af Öhlenschlägers Helge (1830), några noveller, kalendern Kärlekens seger eller Fietro och Gabriella (1839) m. m. Valda Skaldeförsök utgåfvos 1843.

Ingemund, pseudonym för O. Carlén.

Ingjald Illråde, konung af yng-linga-ätten, har gjorts till föremål för poetisk behandling af G. J. Adler-beth, i skådespelet “Ingiald Illråda“ (1799), af P. H. Ling, i sorgespelet “Ingiald Illråda och Ivar Vidfamne“ (1824) m. fl.

Ingman, Karl Johan I, politisk författare, publicist, f. 1747, ingick 1772 i konungens kansli, blef 1775 vice legations-sekreterare i Dresden och 1776 i Petersburg samt utnäm-des 1778 till legationssekreterare i Hamburg. Innan han hunnit tillträda sistnämda befattning, rymde han emellertid till Norge, då det upptäckts att han 1777 tillegnat sig några till ryska hofvet adresserade gulddosor, som af honom skulle framlämnas. I Norge, der han lefde under namnet Manderfelt, deltog han 1797 i en fäjd om tryckfriheten. 1800 flyttade han tillbaka till Sverige, och 1811—12 utgaf han i Vänersborg en tidning, Oväldige granskaren. Död 1813. Af Gustaf III användes I. mycket att genom skrifter bearbeta opinionen i fråga om de af konungen åsyftade förändringarna i regeringssättet; 1809—10 lar han hafva anväcdts att förbereda norrmännen på en möjligen blifvan-de förening nnder Sverge.

2. Johan Fredrik /, predikant, f. 1778, d. 1857 som komminister i Göteborgs stift, utgaf några “enfaldiga“ predikningar.

3. Erik Alexander /., finsk öfver-sättare, f. 1810, d. 1858 som medicine professor i Helsingfors, Öfver-satte till finskan delar af Hom eros och sånger af Anakreon, med bibehållande af originalens versmått, och skref dessutom några medicinska af-handlingar.

4. Anders Vilhelm J., den förres broder, finsk teolog, f. 1819, blef 1861 teologie licentiat i Helsingfors, sedan han förut en längre tid skött obetydliga prästsysslor i Österbotten, och utnämdes 1864 till professor i biblisk exegetik. Död 1877. I. utgaf på finska en öfversättning af Luthers postilla (1848—50) och af bibeln (1859, som likväl ej gillades) samt förklaringar till den heliga skrift (1868—73, innehållande utläggning af profeterna, i ett genom alliterationer o. d. vanstäldt språk). På svenska utgaf han åtskilliga skrifter mot hedbergianismen (1850—58), en samling Uppsatser i biUiskt-teologiska ämnen (4 h. 1865—67), Bibliska betrak-telser (2. h. 1868—72), Bibelns lära om rättfärdiggörelsen och försoningen

(1870) m. m.

Insulin, Stefan, f. 1726, d. 1803 som teologie doktor och biskop i Strängnäs, utgaf Be quadratura cir-euli (1760), FhUosophice britannicce 8. newtoniance breviarium (1770) samt Folkslagens seder och lynne (1772, utgörande 3:dje delen af den af Mallet och T. Bergman böljade världsbe-skrifh ingen).

Intelligensblad, en 1844—45 i Upsala utgifven literaturtidning, som redigerades af F. G. Afzelius,

B. E. Malmström, K. Ekendal och H. A. Lindhult.

Interyeniens, pseudonym för A.

L. von Strussenfelt.

Isander, militär-skrift-

ställare, f. 1787, d. 1833 som kapten och f. d. lärare vid Marieberg, utgaf Föreläsningar öfver artilleri-vetenskapen (1825—29). Led. af krigsv. akad. 1819.

Isberg, Anders Ulrik, topograf, f. 1826, kamrer, har utgifvit Anteckningar om Malmö stad (1876).

Isidor, pseudonym för F. I. Lundström.

Isfdor K., pseudonym för I. Kjellberg.

Isidoro yPomposO, pseudonym för F. 1. Lundström.

Isidorns, pseudonym för A. O. Boos. __

ISOgfBUS, Simon, historiker, min-nestalare, f. 1643, d. 1709 som kyrkoherde i Stockholm, vann stort rykte genom sin lärda, långa, för sin tid utmärkta likpredikan Öfver drottning Ulrika Eleonora d. ä. Ett annat arbete af honom, Carla seger-skiöld, sed-der och afritader af Simon /, röjer en oerhördt stor lärdom och mycken själfständighet. Af sin samtid var författaren högt uppburen.

iYfen, pseudonym for K. Enerotb.

Irar Blå, pseudonym för V. A. Bergstrand och P. F. Mengel.

Irar Yidfjtmne, konung af sköld-unga-ätten, har gjorts till föremål för poetisk behandling af V. von Rosenheim, i tragedien “Ivar Vidfamne“ (otr.), af P. H. Ling, i sorgespelet “Ingiald 111 råda och Ivar Vidfamne“ (1824), af R. V. von Koch, i skådespelet “Ivar Vidfamne och hans dotter“ (1869) m. fl.

Irerus, Johan Edvard B:sont botaniker, f. 1846, extra lärare i Linköping, har författat en utförlig Beskrtfning öfver Västmanlandsfancrogameroch t hallo-gamer (1877), Sverges respertilionidee och soriciden, cranilogiska studier (1879) m. m.

Jacob Ch. Sst Brasel, pseudonym for L. Boberg.

Jacöbi filius, pseudonym for K. F. Jacobsson

Jacobsson, Kristoffer Frits, pam-flettist, vitterhets-idkare, f. 1807, d. 1875 som skollärare i Brasilien, ut-gaf under olika pseudonymer åtskilliga pamfletter samt några humoristiska visor och berättelser. Se Schöldström, “Förbiskymtande skuggor.“

Jansson. 1. Erik, den bekante sektstiftareu, f. 1808, mördad 1850 i den amerikanska staten Illinois, der han grundat kolonien Bishops-hill, utgaf: Några sånger samt böner (1846, omtr.), Fwklaring öfver den heliga skrift, eller cateehcs, författad i frågor och svar (s. å.), hvilka arbeten utgjorde sektens religionsböcker, samt jrAt af skedstal till alla Sveriges innevånare, som har föraktadt mig, den Jesus h af ver sändt; eller förkastat det namnet Erik Jansson (s. å.). Se skrifter af L. Landgren, P. N. Lundqvist m. fl.

2. Carl J., pseudonym för K. von Zeipel.

3. Jan J., pseudonym tör Kl.Livijn.

Janzon* 1. Jotias J, predikant,

f. 1798, prost och kyrkoherde i Linköpings stift, har utgifvit åtskilliga predikningar.

2. Johan Petter /., filolog, f. 1805, d. 1881 som f. d. skollärare i Skeninge, utgaf Metrikens fall och upprättelse, en undersökning om plastikens princip (1842), Grunddrag till vetenskaplig språklära (1849), Språkläran eller språkens grammatisk a ord- och fomnbegrepp med tillämpning på svenska språket (1868) ra. m.

3. Gustaf J., predikant, vitterhets-idkare, f. 1813, d. 1877 som kyrkoherde i Karlstads stift, utgaf en hvan-grliipostilla (1853, 2:dra uppl. 1860 —

61), en samling uppsatseri bunden och obunden stil under titeln Grenljuset (1856, 2:dra uppl. 1867), Mörker och

ljus, skiftningar inom pastor Carlings familj (s. å., 2:dra uppl. 1875), Pas-sionsbetraktelser (1865), Bidrag tillske-vikarnes historia (1866) m. m.

4. Johan Kristian J. (pseud. Spadd), reseskildrare, f. 1853, sedan åtskilliga år en af Stockholms dagblads ständige korrespondenter i utlandet, har utgifvit en samling reseskildringar under titeln Strof tåg i mnenten (1881).

Jean deFrance (sjang dö frangs); pseudonym for K. I. Hallman.

Jean Paul (sjang pål), pseudonym tör J. P. Juringius.

Jedediah Muntergök, pseudonym för K. M. Ekbohrn.

Jedeur [-dör], Elof vitterhets-idkare. f. 1783, d. 1841 som vice lektor i Vesterås, författade många humoristiska tillfällighetsdikter, ut-gifna under titeln Vitterhetsförsök

(1825), samt utgaf jämväl en samling originalförsök och öfversättningar under titeln Odeum (1832).

Jeremias Munter, pseudonym för B. E. Fomell.

Jernkontoret, en förjämbruks-egare afsedd pänninginrättning, med säte i Stockholm, verksam från början af 1748, har bekostat eller un-derstödt utgifningen af en mängd for bergshandteringen nyttiga vetenskapliga och populära skrifter samt från 1817 utgifvit en teknisk tidskrift, Järnkontorets annaler, som 1820 —45 redigerades af N. F. Sefström, 1846 —52 af J. Åkerman och derefter af en komité.

Jernkontorets annaler, tidskrift för bergshandtering. Se Jem-

kontoret.

Jochnlck, Karl Henrik Valter, läroboksförfattare, f. 1825, lektor, lärare vid Mariebergs krigshögskola, har utgifvit flere matematiska och vetenskapliga läroböcker: De förstagrun- derna till analytiska geometrien (1860, 2:dra uppl. 1877), Be första grunderna- tiU teoretiska-mekaniken (1861, 2:dra uppl. 1881), Lärobok i räkning för arméns korpralskolor (1862), Geometriska teoremer och konstruktions-pro-ttemer (1865, 2:dra uppl. 1874), Be första grunderna till fysiken (1867, 2:dra uppl. 1882), Be första grunderna till kemien och geologien (s. å.), Bet vigtigaste af eqvationsläran (1878), Bet vigtigaste af diferential- och integral-räkningen (1879) m. fl. Han har äfven utgifvit en Handgevärdära (1854, 2:dra uppl. 1863). Från spiritistisk ståndpunkt har J. författat en skrift om Mensklighetens vigtigaste frågor (1880).

Johannes, pseudonym för J. N. Cramér.

Johannes Baptista, pseudonym för J. E. Nyström.

Johannes Magni* Se Månsson. Johannes Matthi». Se Matthice.

Johannes Fetrus, pseudonym for J. P. Wallin.

Johansson. 1. Lars {Lasse) med skaldenamnet Lucidort lyrisk skald, föddes i Stockholm omkr. 1640 och var »on af en kapten Johan Eriksson. För sin första uppfostran hade han att tacka amiralen L. Strusshjelm, hans mors styffader, och för sin fortsatta utbildning stod han sanuolikti skuld till fältmarskalken K. G. Wrangel. 1656 torde han hafvablifvit student i Upsala. Efter en långvarig utrikes resa bosatte han sig 1669 i Stockholm, der han äfven 1668 en kortare tid uppehållit sig; men redan efter några månader häktades han såsom författare till ett anstötligt bröllopsqväde, och i jan. 1670 dömdes han att under ett år “holla sig från denna stadsenz societet och gemenskap“. Efter förvisningstidens slut kom han tillbaka till hufvudstaden och tillbragte sedan derstädes den korta återstoden af sitt lif. Sommaren

1674 blef han i ett envig ihjälstucken af en löjtnant Storm, på en källare vid Kindstugatan. För öfrigt äro hans lefnadsoniständigheter till största delen okända. Den länge trodda berättelsen om ett förhållande mellan honom och en ad el ig fröken har visat sig bero på en förväxling. J. beskrif-ves af de fleste såsom en i sedligt hänseende djupt sjunken person, men har af några forskare blifvit karaktäriserad som -en starkt själfbtändig natur, nöjd med

en tarflig utkomst. Som skald var han verksammast från och med år 1668. Ypperst bland hans dikter äro några salmer, som i omarbetad form (465, 467 och sannolikt äfven 463 i 1819 års salmbok) fortfarande verka pä ett poetiskt gripande sätt. Hans ofri ga skaldestycken utgöras företrädesvis af till-fällighetsstycken, oftast råa, nästan plumpa, men ej sällan tillika sant qvicka och genorabrusade af en dityrambisk kraft, soin påminner om Bell man. De bättre bland dessa hafva förskaffat sin upphofsman rykte som “1600-talets djärfvasfe och mestfan-tasi-rike svenske humorist“; andra deremot ega sin största märklighet genom en särdeles opoetisk anordning af raderna, hvarigenom qvädet får utseende af en pokal, ett timglas, en graf-sten eller dylikt. J. skref ofta vers äfven på främmande språk: latin, tyska, franska, engelska, italienska, ja till och med holländska, och det med särdeles stor skicklighet. År 1689 utgaf

J. Andersén en ofullständig och okorrekt samling af hans skaldestycken, under titeln Helicons blomster plåckade ok vid åtskillige tillfällen ut delte af Luci-dor dm olycklige (tryckår 1688, omtr. 1869 af Hanselli). Se skrift af J. Linck. Denne skalds lefnad har poetiskt behandlats af V. Stålberg, i romanen “Lasse Lucidor den olycklige“ (1850), och af K. O. Wijkan-der, i teaterstycket “Lucidor“ (1854).

152. Johan J. (bland allmänheten mera bekant under namnen Argm och Hval-fisken)y publicist, f. 1792, blef 1803 student i Upsala och 1818 filos, magister samt tjenstgjorde derefter någon tid som e. o. kanslist i kanslistyrelsen och i handels- och finansexpeditionen, men lämnade redan 1820 ämbetsmannabanan, för att uteslutande egna sig åt publicistens yrke. Han skref till en början artiklar i tidningen “Anmärkareu“, ingick 1820 i redaktionen af tidningen “Anmärkarne“ och blef s. å., jämte G. Scheutz, redaktör for tidningen Argm (se d. o.), hvilken han ensam redigerade efter dess indragning 1822. Sistnämda tidning, som under de första åren spelade en betydande roll, förlorade efter 1827 alltmer i inflytande och upphörde 1836. Derefter skref J. uppsats3r i en mängd huf-vudstads- och landsorts-tidningarsamt författade dessutom åtskilliga broschyrer i politiska, finansiella och sociala ämnen. Grundligt beläst, var han också grundlig i sitt skrifspråk, och det till den grad att han tröttade sina läsare, som äfven stöttes tillbaka af hans öfvermod och hänsynslöshet. Död 1860. Bland hans särskildtut-gifna skrifter, alla anonyma, märkas följande: Om ett nytt förening »fördrag mellan Sverige och Norrige, jemte en historisk utveckling af den långa striden emellan de nmrska statsmakteme (1836, 2:dra uppl. 1837), Införselfri- j het och skyddsf örfattningar, betraktade \ från erfarenhetens och historiens syn- j punkt (1840), Om vigt en och betydelsen | af slöjder och manufakturer i ett samhälle (s. å., de tvänne sista bearbetningar efter F. List), Om nödvändigheten af för budsskyddets bibehållande för inhetnska soekerfabrikationen (s. å.) Om adelsvälde och baseulesystem (1 h. 1847), Om sockertullen (1848), Bidrag till kännedom af tull-lagstiftningen i åtskilliga fremmande länder (1848—49), !

Är närvarande tidpunkt lämplig för införandet af ett förändradt tullsystem ? (1851), Nu eller aldrig, ett ord i sinom tid i frågan om tullreformen (1853), Om svenska kreditlagames reform (s. å.) Äro anklagelseme mot tidehvarfvet för materialism ogrundade eilet' &fo.?(1858), Ben vigtigaste frågan vid riksdagen (1859, om utländsk skuldsättning) m. fl. Se skrifter af M. J. Crusenstolpe och O. F. Sturzen-Becker samt Biogr. lex. (ny följd, V, s. 357—379). .

3. Johan Fredrik /., filolog, f. 1810, blef 1828 student i Upsala, 1836 fi-

! los. doktor, 1837 docent i grekiska, 1844 lektor i Gefle och 1846 i Linköping samt 1853 kyrkoherde i Linköpings stift. 1868 promoverades han i Lund till teologie doktor. Död 1871. J. utgaf särdeles trogna och väl gjorda öfversättningar af Homeros’ Odysseia (1841, 2dra uppl. 1870) och Ilias (1846—48), kommentarier till Herodotos (1850—52), minnestal öfver Y. F. Palmblad (1854, 2:dra uppl. 1856) m. m. Som docent var han en längre tid sekreterare i svenska literatur-sällskapet och medre-daktör af tidskriften Frey.

4. Martin /., teolog, f. 1837, teologie doktor, profeåsor i dogmatik och moralteologi vid Upsala högskola, har utgifvit: Be nya evangelii-perikopemay till vägledning för studerande och pr ester praktiskt behandlade (1869—75, l:sta delen ny uppl. 1875), en profofver-sättning af Nya testamentet (1882, tills, med A. N. Sundberg och K. A. Torén) m. m. samt från 1868 redigerat Teologisk tidskrift (från 1876 ensam), hvari han författat åtskilliga uppsatser.

5. Johan J. (i Bergsäng 1. Noraskog), historiker, statistiker, f. 1840, f. d. bergsbruksidkare, har utgifvit följande skrifter: Något otn vederlaget för tack-jernstionden (1872), Försök till historisk beskriféing öfver Stadra och Finna bruk (s. å.), Om Noraskog, äldre och nyare mteckningar (2 h. 1875—82), Historik om grundskatterna (1880), Indelningsverket, ett bidrag tiU statistiken öfver skatternas fördelning i Örebro län (1883), Äldre bref och resolutioner rörande städernas tolag (s. å.) m. m.

6. Gustaf <71, finsk teolog, f. 1844, biskop i Kupio stift, har utgifvit en afh&ndling om Het kristliga samvets-begreppet och dess historik (1877).

Jo. Jo»; pseudonym för J. Jolin.

JolTn, Johan Kristofer (pseud. Jo. Jo., Nicke Nubb m. fl.), dramatisk författare, novellist, f. 1818, blef 1840 student i Upsala, debuterade 1845 med stor framgång som skådespelare på kungl. teatern,’ erhöll 1846 anställning som premier-aktör och uppträdde sedan i en mängd roller, företrädesvis komiska, tills han 1868 tog afsked från scenen. 1849—56 var dian tillika teaterns literatör och

1857—68 föreståndare för elevskolan. Död 1884. Som dramaturg var J. särdeles produktiv. Utom åtskilliga öfversättningar och bearbetningar från tyskan och franskan har han författat: skådespelen Mäster Smith (1847), 2:dra uppl. 1849), JBamhusbamen, (1849), Strid och seger (uppf. 1851), Ett minnesblad (uppf. 1855), TJng-Hanses dotter (1860), Smädeskrif varen eUer vänner och ovänner (1863, uppf.

1862) och Mjölnarfröken (1865); komedierna En komedi (1845, 4:de uppl.

1863) , En man af verld och en man af värde eller skal och kärna (uppf. 1846), En man som vill ha ro (uppf. 1858), Eespektför damerna (uppf. 1864), Friaren från Vermland (uppf. s. å.), Min hustru vill ha roligt (uppf. 1868), Smalands-Petter (uppf. 1883), och För-fattarefafänga (uppf. 8. å); tillfällighets-styckena Örebro fåfänga (1853), Veter anern a (1857), Ett hemkomst öl (uppf. s. å.), Era?nåt (1862) och jVå gamla dagar (1868); monolog-vådevillerna Studentens majnatt (1847, i kalendern Nordstjernan) och Mammas gosse

(1863, uppf. 1848) m. fl. Hans teaterstycken, företrädesvis de äldre, utmärka sig för en intressant uppränning, spännande situationer, en lyckad karaktärsteckning och en mindre vanlig qvickhet, men äro i allmänhet för mycket uttänjda. J. författade äfven en större mängd romaner, noveller och skisser, de flesta först synliga i den periodiska prässen: Af-fällingame (1871), Fosen bland kamel-lior, Eremiten, Vinglar en, ^ Konstnär eller handtverkare m. fl. Äfven som lyriker uppträdde han, och 1845 erhöll han svenska akademiens pris för skaldestycket Fjellbruden (3:dje uppl. 1865). Af hans samlade Skrifter utkom första serien, berättelser och smärre uppsatser, i 6 band 1872— 81; andra serien, romaner, böljade utgifva8 1882.

JonSB. 1. Laurentius J. Gestricius, salmist, d. 1597 som kyrkoherde i Härnösand, författade åtskilliga vackra salmer, hvilka 1619 utgäfvos under titeln Kågra psalmer, andelige vijsor och lofsonger, uthsatte af Lau-rentio Jonee Gestritio m. m. Tvänne salmer äf honom intogos i 1819 års sal mbok.

2. Fetrus J. Angermannus, skald, predikant, f. 1559, d. 1599 som biskop i VäxiÖ, utgaf en Carmen hero-icum in festum S. Michaelis[1589), en Cursus visitationis (1605), en utläggning öfver gamla och nya testamentets texter (1623), salmer, predikningar m. m. Han bör ej förväxlas med sin samtida namne, Strängnäs-biskopen Petrus Jonse Helsingus, som var en bland den lutherska lärans mest nitiske försvarare under det liturgiska oväsendet.

Jo rund} konung af ynglinga-ätten, har gjorts till föremål för poetisk behandling af P. A. Granberg, i en lyrisk tragedi med samma namn (1812).

Josephson. 1. Jakob Axel J., mu-sik-§krifställare, f. 1818, d. 1880 som tit. professor oeh director musices vid Upsala högskola, utgaf Elementar-lära i musik {1860, 2:dra uppl. 1862), m. m. Som tonsättare var han dock af vida större betydelse. Led. af mus. akad. 1857.

2. Ludvig Oskar /., den förres broder, dramatisk författare, f. 1832, öppnade 1855 en bokhandel i Stockholm (hvilken upphörde 1857), debuterade 1858 som skådespelare, fick 1861 anställning som aktör vid kungl. teatern, blef 1864 regissör vid den dramatiska scenen och 1865 tillika vid den lyriska, förestod 1865—66 dåv. mindre

teatern (tills, med deko-rationsmålaren Ahlgrenson), kallades 1872 till scenisk direktö r vid Kristiania teater och öfvert^c; 1873 Nya teatern i Stockholm (tills, med skådespelaren Holmqvi.4). Som teaterdirektör har han utöfvat ett stort inflytande på vår dramatiska konst. Som författare har han uppträdt med åtskilliga större original-arbeten: skådespelen Folkungalek (l:sta afd. “Hä-tunaleken“, 1864), Marsk Stigs döttrar

(1866), Faris (1871) oah.THordE.asle

(1878); komedierna Med konstens vapen (uppf. 1867), Rivaler genom missförstånd (uppf. 1869), Kapten Gars (uppf. 1870, ej 1871) och Familjelif (uppf. 1871); opera-texterna Hjalmar och Ingeborg (uppf. 1869, tr. 1874), Allt för kungen (uppf. 1870) och Blenda (1876, tills, med E. Vallmark). För öfrigt har han verkställt åtskilliga öfversättningar och bearbetningar för scenen samt utgifvit en större broschyr om J^åra teaterförhållanden (1870).

Journalen, en af P. A. Wall-mark 1824—37 utgifven tidning, en fortsättning af Allmänna journalen (1813—24). Se följ. art.

Journal för litteraturen och theatern, en af P. A. Wallmark 1809—13 utgifven, från böljan af

1810 daglig tidning, som spelade en stor roll under striden mellan akade-mister och fosforister. Indragen d. 17 maj 1813, till följd af en för regeringen misshaglig artikel, fortsattes den efter en månad, d. 14 juni, af den likaledes dagliga tidningen Allmänna journalen, som till följd af indragning upphörde 1824 (ej 1823) och fortsattes under titeln Journalen, som upphörde 1837, sedan den under sista året utkommit med endast tvänne nummer i veckan.

Journal för svensk litteratur, en af G. A. Silverstolpe 1797 —1812 i Stockholm utgifven mänad-8krift (ll:te och 12 h. af sista årg. dock i Norrköping), som i flere hänseenden förde den literära kritiken framåt. Ehuru månadskrift, utkom den efter år 1800 mycket oregelbundet: nämligen med 8 h. 1801—03" och 4 h. 1809—12. Bland medarbetarna märktes Benjamin Höijer. Jfr Literaturtidning. Se “Nyare anteckningar om slägten Silfverstolpe“ (1884).

Juel [jul], Karl Axel, jurist, f. 1812, d. 1881 som kammarrättsråd, utgaf en afhandling Om danaarf (1851) m. m.

Juhlin-Dannfelt, Karl (Carl), agronomisk skrifställare, f. 1823, svensk general-konsul i Helsingfors, f. d. intendent vid landtbruks-akade-miens experimentalfält, har författat agronomiska uppsatser i åtskilliga tidskrifter samt utgifvit Tidskrift för svenska landtbruket (1855—57, tills, med J. T. Bergelin) och K. landt-bruksakademiens handlingar och tidskrift (1862—64, tills, med J. Arrhenius).

Jullttnus, romersk kejsare, f. 331, d. 363, har gjorts till föremål for poetisk behandling af B. E. Malmström, i en större dikt med samma namn.

Julin, Johan, naturforskare, f. 1752, d. 1820 som tit. assessor och apotekare i Åbo, författade åtskilliga smärre vetenskapliga uppsatser, bl. a. om Nytta och bruk af medikamen-tema uti hus- och rese-apotek (1799). Led. af vet. akad. 1791. (Se en af sonen författad minnesteckning 1852).

Julius, pseudonym för K. A. Agardh.

Jungberg, Karl Gustaf, filolog, f. 1807, språklärare, utgaf Fraktisk lärobok i Engelska språket (1843), Nytt svenskt och engelskt handlexicon (1856), Utvandrarens tolk, praktisk lärobok i engelska språket (1869, flere uppl.), B.andels-lexikon på fyra språk (1874), Engelskt och svenskt handlexikon (1875) och några parlö-rer. Han utgaf äfven Anteckningar under en resa (1846).

Junius, pseudonym för K. A. Forselius.

Juntan, en politisk-literär klubb, som på 1790-talet fans i Upsala. Dess förnämste medlemmar voro £. Höijer och G. A. Silverstolpe. Se om denna klubb “Några anteckningar om slägten Silfverstolpe“ (1884).

Juridiska föreningen, 1. Se Svensk juridisk förening.

2. Ett i Helsingfors 1862 stiftad t sällskap, som har till ändamål att bereda för saken intresserade personer tillfälle

att utbyta åsigter i juridiska ämnen. Filial-afdelningarfinnas i Åbo, Viborg och Vasa. Sällskapet har sedan 1865 utgiivit en tidskrift, som utkommer med fyra häften årligen.

Juridiskt arki t, en af K.

Schmidt utgifven tidskrift, som utkom 1830—62, med tre häften årligen, jämte sakregister 1863.

Jnringius. 1. Johan Faul J., (pseud. Jean Faul), vitterhetsidkare, f. 1782, d. 1853 som f. d. notarie i krigskolegium, utgaf några diktsamlingar m. m.

2. Sofia Maria J. (pseud. Ima),

f. 1811, änka efter en fabrikör A. J. Juringius, har utgifvit några upp-fostring8skrifter.

Jusleen [-en], Feter, vitterhetsidkare, f. trol. 1739, d. 1794 som revisionssekreterare i Åbo, författade åtskilliga bref, fabler och imitationer efter franskan. Han var en tid med-redaktör af Åbo tidningar. Se “Finlands minnesvärda män“.

Juslenius (Juslén), Daniel, lärd, f. 1676, d. 1752 som biskop i Skara och f. d. professor i Åbo, är märklig genom ett af honom utgifvet Finskt orda-boks-försök (1745), som under åttatio år ensamt fyllde behofvet af en finsk ordbok. Bland hans öfriga arbeten, som likaledes röra sig om Finland och finska förhållanden, märkas Aboa vetus et nova (1700, en skildring af Åbo från historisk, geografisk och administrativ synpunkt), Vindicia fennorum (1703, en skildring af Finland och finnarna i praktiskt syfte), sa ra t en finsk öfversättning af Svebilius* förklaring af Luthers katekes (1746). J. var dessutom Gezelius d. y. behjälplig vid dennes utgifvan-de af gezeliska bibel verket. Se “Finlands minnesvärda män“.

Juusten [justen], Faul, teolog, biografisk samlare, f. omkring 1516, d. 1576 som biskop i Åbo stift, utgaf själf på finska en katekes (1574) och en mässbok (1575). I handskrift efterlämnade han några märkligare arbeten: en postilla, som aldrig blif-vit tryckt och sannolikt nu ej finnes i handskrift, Acta legationis muscovi-ticee (som skildrar en af honom ledd beskickning till Ryssland, utg. af Porthan 1775) och Chronicon episco-porum Jinlandenmmi (en finsk biskops-krönika, utg. ai Kr. Nettelbladt 1728 samt med omfattande koramentarier af Porthan 1784—1800). Se “Finlands minnesvärda män“.

Juvenalerna, ett under 1840-talet i Upsala existerande sällskap af glada studenter, märkligt emedan det var for detta sällskap som Wen-nerbergs “Gluntarne“ diktades. Se Wennerbergs samlade skrifter, 2:dra bandet. ;

Juvenilis, pseudonym för V. Bäckman (1851).

Jäderholm^ Axel Oloj Gustaf, medicinsk författare, f. 1837, sedan 1874 e. o, professor i rätts* och stats-medicin vid Karolinska institutet och sedan 1879 föreståndare för det gym-nastiska*ortopediska institutet, har utgifvit åtskilliga medicinska afhand-lingar: Studier öfver grå degeneration i ryggmergen (1869), Om den rättsmedicinska diagnosen af koloxidförgiftning (1874), Undersökning öfver blodfärg-ämnet och dess sönderdelningsprodukter (1876), Om mikro-spektroskop (1878), Om methetnoglobin (1879, de fyra sista i “Nordiskt medicinskt arkiv“), Rättsläkarens uppgift i fråga om till-räknelighet (1883, i “Hygiea“) m. fl. 1871—75 var han redaktör för tidskriften Hygiea. Tillsammans med A. Key och G. Retzius redigerade han några delar (22:dra — 26:te) af samlingsverket Ur vår tids forskning.

JäderTn, 1. Axel Vilhelm «7, vit-terhets-idkare, publicist, f. 1850, var maj—nov. 1884 redaktör för Stockholms Dagblad och har sedan dec. 1884 varit ansvarig utgifvare af Svenska dagbladet. I bokform har han utgifvit ett häfte Diktförsök (1870, pseud. Jtun) och en berättelse, Nils Dacke (1875, anon.).

2. Edvard den förres broder, astronom, f. 1852, lektor vid tekniska högskolan, har utgifvit några smärre astronomiska arbeten.

Jftrta. 1. Hans J. (förut frih. Hjerta), historiker, politiker, publicist, f. 1774, studerade i Upsala, ingick 1790 i konungens kansli samt utnämdcs 1792

till andre sekreterare i kabinettet för utrikes bräfväxlingen och 1796 till protokolls-sekreterare i justitierevi-

sionen. Vid 1800 års riksdag var han en bland dem, som skarpast uppträdde mot det kungliga enväldet, och slutet på denna opposition blef att han afsade sig adelskapet (hvar-vid han förändrade namnet) och måste afträda från sin befattning ijustitie-revisionen. 1805 erhöll han plats som sekreterare vid Stockholms stads brandförsäkringskontor. Vid 1809 års riksdag, då enväldet var förbi, kallades J. till sekreterare i konstitutionsutskottet, och redan s. å. ut-nämde8 han till statssekreterare vid handels- och finans-expeditionen, hvilken befattning han innehade till 1811. År 1812 kallades han till landshöfding öfver Stora Kopparbergs län, 1822 tog han afsked från detta ämbete, och 1837 förordnades han till chef för riksarkivet. 1819 blef han invald i svenska akademien, men tog ej inträde förr än 1826. Död ‘ 1847. I sin ungdom tillhörde J. den ryktbara sällskapskretsen J un tan i Upsala samt förfäktade med ifver och värme de liberala idéerna, men med åren öfvergick han alltmer till det konservativa partiet. Som skriftställare intog han ett mycket framstående rum, genom sin ypperliga prosa (Leopold kallade honom “ordföranden i svenska prosan“) samt genom sin snillrika, skarpsinniga, om stor lärdom vittnande behandling af statsekonomiska och historiska ämnen. Hans första märkliga skrift var Några tankar om sättet att uprätta och befästa den urgamla franska monarchien (1799), hvars omtryckning förbjöds, sedan en andra upplaga dock redan var utgifven anonymt. Såsom sekreterare i 1809 års konstitutionsutskott författade han nästan ensam och på mycket kort tid de nya grundlagar-! na samt uppsatte på en enda natt (med biträde af J. D. Valerius) det ryktbara betänkande, som åtföljde utskottets förslag till ständerna. Bland hans ofri ga skrifter märkas: Om span-målspris och spanmålshandeln (1823), Inträdestal i sJbnska akademien (1826, öfver G. J. Adlerbeth), Om Sveriges läroverk (1832, ny uppl. 1846), Försök att framställa svenska lagfar enhetens utbildning (s. ä.), Om svenska kyrkans yttre skick och förhållande till staten (1836, de bägge sistnämda tryckta i 14:de och 16:de del. af vitt. akad:s handl.), en teckning af vetenskapsakademiens hundraårshi-stona (1839, i vet. akad:s handl.) m. fl. 1823 —24 utgaf han den populära tidskriften Odalmannen (endast tvänne häften), hvari han äfven uppträdde som skald, med några Sånger i Dolome. Hans Valda skrifter ut-gåfvoe 1882—83 af Hans Forssell, med en af utg. författad lefnadsteck-ning. Se äfven skrifter af L. De Geer, H. Schönbeck, A. V. Staaff, K. D. Skogman m. fl.

2. Karl Thomas J., den förres son, historiker, f. 1805, d. 1841 som skyt-teansk professor i Upsala, blef af svenska akademien prisbelönt för tvänne historiska arbeten: Försök att utreda orsakerna till drottning Christinas afsägelse af svenskakronan (1824, tr. i ll:te d. af akad:s handl.) samt Äreminne öfver konungame Gustaf II Adolf och Carl X Gustaf (1836, tr. i 17:de d. af akad:s handl.).

3. Se Hjerta.

J6n8SOn. 1. Bengt J.f botaniker, f. 1849, docent vid Lunds högskola, har utgifvit några smärre botaniska arbeten.

3. Fetter /., pseudonym för El. Chy-treus.

Jörgen, pseudonym för G. Lundström.

Jörlhl, Fngelbert, botaniker, en aflinnés utmärktarelärj ungar, f. 1733,

d. 1810 som f. d. skolrektor i Göteborg, utgaf några förtjenstfullt utarbetade populära skrifter: Flora macelU hor t en si» eller den svenska köks- och kryddgården (1784), Svenska vilda träds och buskars plantering (1801) m. fl.

Kahl, Achatius Johan, teolog, memoarförfattare, f. 1794, blef 1806 student i Lund, 1814 filos, doktor, 1815 docent i romersk literatur, 1821 adjunkt i österländska språk, 1827 förste stadskomminister i Lund och 1844 teologie doktor. Bland hans många skrifter märkas följande: Kya kyrkan och dess inflytande på theo-logiens studium i Sverige (1847—64), Tegnér och hans samtida i Lund (1851, 2:dra uppl. 1868), Bröderna i Ohio eller nya protestantiska kyrkan i nordamerikanska friktatema (1853), Teg-nérsstatyen i Zundf jemte några minnen från den Tegnérska tiden (s. ä.), latinska classicitetens forfall (1854), Iman. Swedenborgii Biarii spiritualis partis VII sect. 3 o. s. v. (1859), Fredikningar öfver svenska kyrkans äldre högmessotextei' (1870), Fredikningar öfver svenska kyrkans äldre aftonsångstexter (1871) m. fl. K. har äfven uppträdt som latinsk skald.

Kajänus, Georg August, finsk genealog, f. 1812, f. d. öfverdirektörs-adjoint i finska landtmäteri-styrelsen, har bl. a. utgifvit en Beskrifning öfver de adcliga ätters sköldemärken, hvilka finnas upptagna i storfurstendömct

Finlands riddarhus (1840—43, svensk och fransk text med planscher; forts, för åren 1843—81 utkom 1882) m. m.

Kallenberg, Jakob Bernt, predikant, f. 1780, d. 1849 som prost och kyrkoherde i Lunds stift, efterlämnade en samling predikningar och tal, af hvilka ett urval utgafs 1880 af E. Bager.Kalling. 1. Adam Fredrik Göran ! K., biografisk samlare, f. 1796, d. 1861 som ryttmästare, utgaf Biografier öf-ver öfverstar för f. d. Nerike och Värmlands regimente ifrån 1700 (1844) m. m.

2. Per Adolf Fredrik Kfilosof, f. 1826, d. 1883 som filos, doktor och godsegare, utgaf Framställning af boströmska filosofien (1868) och en afhandling Om kunskapen (1875).

Kalm, Per, naturforskare, rese- | skildrare, f. 1716 (1. 1715), d. 1779, som teologie doktor samt professor i ekonomi vid Abo högskola, utgaf Väst-pötha och bohusländska resa för-rättad 1742 (1746), Mesa til norra America (3 d. 1753—61) äfvensom en mängd afhandlingar i naturvetenskapliga, ekonomiska och topografiska ämnen. Ehuru endast student, valdes han 1745 till ledamot af vetenskaps-akademien.

Kapten Gulliver, pseudonym förP. E. Bergstrand.

Kapten Puff. 1. Veckotidning (skämttidning), som 1856—65 och 1872—74 utgafs af K. H. Rydberg, första gången för att bekämpa Sver-ges anslutning till vestmakternas allians och andra gången för att uppträda mot den 1871 uppenbarade riksdagspoli tiken.

2. Pseudonym för N. H. Pi-nello.

Karl. 1. Karl IX, konung, f. 1550, d. 1611, har gjorts till föremål för poetisk behandling af K. F. Ridder-stad, i det historiska skådespelet “Carl IX“ (1847), af G. Björlin, i skådespelet “Hertigen“ (1879) m. fl.

2. Karl X Gustaf den förres dotterson, konung, f. 1622, d. 1660, har gjorts till föremål för poetisk behandling af G. F. Gyllenborg, i hjältedikten “Tåget öfver Bält“ (1785), af J. Ch. Stjernström, i skådespelet “Konung Karl X Gustaf' (otr.) m. fl.

3. Karl XI, den förres son, konung, f. 1655, d. 1697, har gjorts till föremål för poetisk behandling af G. Dahlstjerna, i dikten “Kunga-skald“ (1797), K. D. Arfvedson, i romanen “Konung Kärl XI och hans gunstlingar“ (1845), P. Thomassom i berättelsen “Kungens första kärlek“ (1860), J. T. Hagberg, i skådespelet “Karl XI“ (1866) m. fl.

4. Karl XII, den förres son, konung, f. 1682, d. 1718, har gjorts till föremål för poetisk behandling af G. Dahlstjerna, i dikten “Giöta kämpavisa om konungen och herr Peder“ (utan tryckår), J. G. Werving, i “Aria öfver konung Carl XII:s vic-toirer“ (1818), A. F. Sköldebrand, i tragedien “Karl XII:s död“ (1829), L. De Geer, i berättelsen “Karl XH:s page“ (1845), K. F. Ridderstad, i monologen “Karl XII vid Fredriks-hall“ (1848), J. Ch. S^ernström, i komedien “Karl XII vid Pultava eller sista resursen“ (1850), U. S. von Strussenfelt, i skissen “Det svenska lejonets sista dagar“ (1854), J. Börjesson, i det dramatiska äfventyret “Ur Carl den tolftes ungdom“ (1858), J. T. Hagberg, i det historiska skådespelet “Karl XII“ (1864) och en mängd andra författare. Bland smärre lyriska dikter till hans förhärligande märkes särskildt Es. Tegnérs “Kung Karl den unga hjelte“.

5. Karl XIV Johan, statsman, f. 1764, d. 1844 som konung, utgaf bl. a. en samling Tal, bref och pro-klamationer (1817—22, nyuppl. 1841). Han har gjorts till föremål for poetisk behandling af Bottiger, M. J. Crusen-stolpe, Kiellman-Göran8son m. fl. Till hans minne stiftades 1848 Karl-Johans-förbundet (se nedan).

6. Karl X V {Karl Ludvig Kugene), den förres sonson, vitter författare, militär-skriftställare, f. 1826, blef 1844 kronprins efter sin fäder och 1857 t. f. regent under faderns långa

sjukdom gam t besteg 1859 som konung den svensk-norska tronen. Död 1872. K. var i många hänseenden ovanligt begåfvad, framför allt som författare och målare. Hans skrifter utgöras af: sagan Fosterbröderna

(1848), den episka dikten Heidi, Oyl-fes dotter (1852, 2:dra uppl. 1859), En vikingasaga (1855), Dikter {1858),

Poetiska stunder (1862), En samling dikter af C. (1863, 2:dra uppl. 1870), Smärre dikter af C. (1865) samt Militära tankar i sammandrag (1863), Några tankar angående svenska arméns organisation (1865), Tankar om nutidens taktiska rörelser (1867), Betraktelser angående infanteriet (1868) m. fl.

Karl-Johans-fdr bundet, en d. 8 mars 1848 i Upsala af I. Hvasser stiftad förening (namngifven 1851), med ändamål att hylla Karl Johans minne och for eftervärlden “gifva ett vittnesbörd om den personliga tillgif-venhet denne konung hos sina samtida förvärfvat“. Förbundet har frän 1861 utgifvit åtskilliga “handlingar", som innehålla bidrag till Karl Johans historia. En norsk afdelning af detta förbund stiftades 1858 i Kristiania af P. A. Munch. Se skrifter af I Hvasser och G. Svederus.

Karl 8-kr8nikAll, äfven Nya krö-nikan, en af de 8. k. rimkrönikorna, är författad på knittelvers och skildrar Sverges historia åren 1389— 1452. Original-handskriften, som förvaras i kungl. biblioteket, utgafs af Klemming 1866. Som författare har blifvit nämd en viss Laurentius Aro-siensis.

Karl Ulfsson, krigare, af den ryktbara folkunga-ätten, död i en strid mot s värdsriddarn a 1260, har gjorts till föremål för poetisk behandling af A. Lindeberg, i romanen “Jun-ker Karl" (1847), och L. Dietrich-8on, i skådespelet “Karl Folkunge“ (1874).

Karsten, Feter Adolf', finsk bo-

: taniker, f. 1834, lektor vid Mu-! stiala landtbruks-institut, har utgifvit Fungi Fennicc exsiccati (1861—70), Finlands ekonomiska Flora (1867), Monographia pezizarum Fermiee (1869), Mycologia fennica (1871—79), Rysslands, Finlands och den skandinaviska | halföfts hattsvampar (1880 ff.) m. m.

| Kasper, en af R. Gustafsson sedan 1869 utgifven illustrerad skämt-' tidning, utkommande en gång i veckan.

I Kastman. 1. Karl Vilhelm Kt pedagog, f. 1832, rektor vid folkskolelärare-seminariet i Karlstad, har I utgifvit några folkskoleböcker, som < delvis fortfarande utgå i nya upp-| lagor: Bilder ur allmänna historien I (1865), Metodiska anvisningar för den \ första undervisningen i moderstnålet | (1867), Kort lärobok i Sveriges statskunskap (1869), Geograf ska bilder (1866, tills, med T. Brunius); Lärobok i svenskahistorien (1867, tills, med dens.), Norges och Danmarks historia (1868, tills, med dens.), Verldshistoriskabilder (s. å., tills, med dens.), Svensk sprak-lära (s. ä., tills, med V. E. Schultz), Skolan och hemtnet, samling af uppsatser rörande uppfostran och undervisning (1881—83), ett par läseböcker (en mängd uppl., tills, med K. A. Kastman), Bidrag till pedagogik och metodik (1867—72, tills, med L. K. Anjou och K. A. Kastman) m. m.

2. Knut Arvid K., den förres broder, pedagog, f, 1839, kyrkoherde i Linköpings stift, har tillsammans med den föregående utgifvit åtskilliga pedagogiska skrifter för folket. (Se ofvan!).

Katarina (Karin) M&nsdotter,

drottning, f. 1550, d. 1612 som änka efter konung Erik XIV, har gjorts till föremål för poetisk behandling af V. Stålberg, i romanen “Katarina Mänsdotter“ (1848), af K. A. Wetter-bergh, i diktsamlingen “Blad ur Katarina Månsdotters minnesbok“ (1861), af G. H. Mellin, Nybom m. fl.Keder, Niklas, numismatiker, f. 1659, d. 1735 som assessor i anti-qvitets-arkivet, författade en mängd skrifter (delvis otryckta), som äroaf stor betydelse för kännedomen om vära äldsta mynt. Han skref äfven vers på åtskilliga språk. Se “Vita Nicolai Kederi ab ipso“ i (Acta litt. suec. 1737).

Keijser. 1. Gustaf Jakob K., teolog, f. 1844, lektor vid högre lärarinneseminariet i Stockholm, harutgifvit Lärobok i bibelkunskap (1878, 2:dra uppl. 1881), Grunddragen af kristendomens historia (3 afd. 1878—82, de två första nya uppl.) m. m.

2. Se Keyser.

Kekälälnen, Olli, pseudonym för A. I. Arvidsson.

Kellgren (.Kjellgren). 1. Johan Henrik K., skald, publicist, föddes

d. 1 dec. 1751 pä Floby prästgård i Yestergötland. Efter att hafva fått skolundervisning i Skara, inskrefs han 1768

vid Åbo universitet, promoverades 1772 der till filos, magister och kallades 1774 till docent i vitterhet. 1777 flyttade han till Stockholm, såsom informator i generallöjtnanten grefve Meijerfelts hus. Här grundade han 1778 d. 29 okt., i förening med sekreteraren K. P. Lenngren, den i vår literaturhistoria märkliga tidningen Stockholmsposten, hvilken snart i popularitet och inflytande kunde mäta sig med Dalins “Argus“, och sedermera var hanslif en nästan oafbruten poetisk och publicistisk verksamhet. Trots den frimodighet, h varm ed nämda tidning uppträdde mot de maktegande, kom likväl K. tidigt i stor ynnest hos Gustaf III samt utnämdes 1780 till bibliotekarie och 1785 till handsekreterare hos konungen — befattningar, som förskaffade honom ekonomiskt oberoende utan att kräfva någon synnerlig tidsuppoffring. 1786 utsågs han till ledamot af den då upprättade

svenska akademien och blef genom lottning dennas förste direktör. För öfrigt var han länge sekreterare i det berömda sällskapet “Utile dulci“. Han dog d. 20 april 1795, ogift, efter en allt mer tilltagande sjuklighet, som snarare höjt än minskat hans själs spänstighet. Med honom förlorade samtiden ej allenast ett af sina yppersta snillen, utan ock en af i de ädlaste medborgare.

Redan under sin vistelse i Åbo gjorde K. sig känd som vitter författare. Han var der en högt uppburen medlem af Aurora-förbundet, i hvars halfmånadskrift åtskilliga bland hans äldre dikter offentliggjordes (1773—76). Efter sin flyttning till Sverge stadgade han sitt literära anseende genom åtskilliga skaldestycken, införda i Gjörvells “Samlaren“ eller upplästa vid vitterhetsakademiens sammankomster. Någon mer allmän uppmärksamhet ådrog K. sig dock först genom tidningen Stockholmsposten, der han efter 1778 meddelade sina flesta såväl poetiska som prosaiska smärre skritter. Till en böljan skref han i sin omgifnings lätttärd i ga eller skeptiskt allvarliga stil, än lekande qvickt, än skarpt förståndigt, alltid snillrikt och elegant, dock endast en “förflugen tolk af hvad som rörde sig pä ytan hos tidehvarfvet“, påverkad af Dalin, Creutz, Gyllenborg, Pope och Voltaire. Men alltför djupt anlagd, för att kunna stanna dervid, höjde han sig med åren till en allt ädlare, manligare personlighet, till en allt renare, sannare lifsåskådning, till en allt högre uppfattning af poesiens och skaldens uppgift. Han genomgick “ett rastlöst utvecklingsarbete, hvarunderhans känsla vardt alltmer innerlig och förandligad, hans tankekrets vidgades till djup och omfång, hans uppfattning af lifvets förpligtelser och mänsklighetens solidaritet framträdde Allt starkare“. Och i sammanhang dermed blef hans diktning allt mera frigjord från de franska bojor, i hvilka den först hölls fången. En närmare bekantskap med den tyska, den danska och den engelska literatnren Indrog i väsentlig mån till deras frigörelse; men verksammast dervid voro kanske de eggelser, hvilkahan mottog under den ryktbara striden med Thorild. Man har ansett är 1788 beteckna gränsen mellan de begge utvecklingsstadier han genomgick.

Som skald var K., “behagensskald“, helt och hållet lyriker äfven i sina dramatiska verk. Bland hans smärre dikter från den första perioden märkas, utom några tacka musikaliska eller elegiskasmä8tyoken, särskildt följ ande: Till Bacchus och kärleken (1777), På musiken af Haydns Roxelane (s. ä.), Sinnenas förening (s. å.), som alla ega en epikureisk grundstämning; En stadig man (s. å.), Afunden (1781), Våra villor (s. å.), som uttrycka en stoisk grundstämning; samt framfor allt de satiriska mästerstyckena Mina löjen (1777), Foglames vitterhetsakademi (1783), Nytt försök till orimmad vers * (s. ä., mot Thorild) och Man «ger ej snille för det man är galen (1787). Bland smärre stycken från den senare perioden framstå de i stoisk anda skrifna Förtvifian (1789) och Ode till sällheten (1794, efter danskan); de djupt elegiska Till Kristina (1792) och Sighvart och Hilma (fragment); de satiriska Jordens skapelse (1790) och Ljusets fiender(1792); den rent komiska efterbildningen Dumboms lefveme (1790) och slutligen den sköna sången Nya skapelsen (s. ä.), hvilken trots några formella brister ännu anses som en af de i sitt slag mest fulländade lyriska dikter i något lands literatur. På dramatikens område var det endast i egenskap af Gustaf III:s medarbetare, som K. vann

sin berömmelse. Men om de lyriska dramer, till hvilka han omarbetade konungens på prosa utkastade planläggningar, onekligen innehålla skatter af den skönaste poesi, så har man derför K. att tacka. Nämda teaterstycken utgöras af: opera-texten

Aeneas i Karthago (1782, musik af Kraus), dramen Drottning Kristina (1785, på alexandriner), som bägge likväl äro mindre betydande, samt operorna Gustaf Vasa (1786, musik af Naumann), “den svenska dramatikens första

fulländade praktblomma“, och Gustaf Adolf och Ebba Brahe (1788, musik af Yogler), som innehåller en öfverraskande rikedom på äkta svenska folktoner.

Lika betydande som K. var inom skaldekonsten, lika framstående var han som författare på prosa. Bland hans dithörande arbeten, hvilka huf-vudsakligen utgöras af ästetiska eller politiskt-moraliska betraktelser, märkas särskildt hans i stilistiskt hänseende förträffliga Företal till Fredmans epistlar (1790), hans FUosofen på landsvägen eller fria tankar i filosofi, literatur och moral (1792), hans som fortsättning dertill skrifna s. k. Strödda reflexioner (s. å.), hans Tal om skadan af en uteslutande smak samt hans Tal om satirens vederstygglighet (1795) m. fl. De flesta bland hans prosaiska skrifter äro att söka i Stockholmspostens årgångar. Många bland dem äro af polemisk natur. 1778 inleddes K. i en literär strid med Leopold, en strid som likväl 1786 öfvergick till en vänskap för lifvet, om också mer af literär än personlig art. 1782 böljade hans första ryktbara fäjd med Thorild, en fåjd hvarunder man i tvä års tid, med öfverdrifter å ömse håll, afhand-lade i allmänhet förståndsupplysningens företräde framför “känslo-upplysningen“, särskHdt formens rangförhållande till innehållet i enpoetisk produkt. 1787 förde K. sin berömda “kamp för sunda förnuftet“, gent emot ordensvurmeriet inom de högsta klasserna. 1791 inleddes han for andra gången i en hätsk strid med Thorild, men blef då aflöst af vännen Leopold, som med kraft och värme fortsatte striden i hans ställe.

Ar 1796 utkom en af författaren själf utvald och granskad samling af K:s poetiska och prosaiska arbeten, med företal af Rosenstein. Den sista upplagan är under utgifning sedan 1884. Se skrifter af Bottiger, Lagus, Stenhammar m. il. äfvensom de större literaturhistoriska verken af Atter-bom, Hammarsköld, Ljunggren och Malmström.

2. Abraham Herman August A'., finsk filolog, f. 1822, d. 1856 som professor i Helsingfors, utgaf Die Grundzuge der Jinnischen sprachc (1847), Mythus de oro mtmdano indorumque de eodem mtio (1849), en med noter försedd öfversättning af den indiska dikten Nala och Bamayanti (1852) m. m.

Kempe. 1. Anders K.t alkemist, f. 1622, d. 1688 (1. 1689) som stads-fysikus i Buxtehude och f. d. officer, utgaf några skrifter, som åstadkomm o stor förargelse och af hvilka ett par bletvo förbjudna i Sverige: Frobatori-um theologicwm el. thcologischer prober-ugn (1664) och Ferepieillum beUieum, det åhr kHgs-perspectiv (s. å.). I en annan skrift sökte han bevisa att svenska språket talades i paradiset.

2. Axel K., filosof, f. 1623, d. 1682 som professor i Åbo, utgaf en Fhilo-sophia moralis sive ethica (1656, tre uppl.) m. m.

3. Se Kempensköld.

Kempensköld (förut Kempejy

Samuel, lärd, f. 1599, d. 1670 som häradshöfding och riddarhus-sekrete-rare, är företrädesvis bekant genom en på latin författad historisk skildring af konung Gustaf I *(1629, ny förändrad uppl. 1648).

Kerfstedt, Hilda Augusta Amanda (född Hallström)y vitter författarinna, f. 1835, blef 1855 gift med prosten B. G. Lindgren, som dog 1858, och trädde 1872 i nytt gifte, med nuv. direktörn för Stockholms blindinstitut P. Kerfstedt. Hon har författat tvänne häften noveller under titeln Vid vägkanten (1880—83) samt åtskilliga bamhistorier : Tafior öfver ungdomslifvet i en stor stad (1875, sign. . . . y), Små och stora (1882, 2:drauppl.

1884), Kärlek (under tryckning) m. fl.

Kerne'll. 1. Fer Ulrik K. y reseskildrare, f. 1797, blef 1815 student i Upsala och vardt derstades själen i en krets af unga män, som bland annat företogo sig att sceniskt åter-gifva Bellmans ly risk-dramatiska dikter. “Men han lyste och försvann som en meteor“. 1822 måste han på grund af sjuklighet begifva sig ¿11 varmare luftstreck, och 1824 dog han utan att hafva kommit tillbaka. Hans svåger, prosten Kr. Stenhammar, utgaf en vald samling af hans bref och dagboksanteckningar, under titeln Fer Ulrik Kemells anteckningar under en resa i det sydliga Europa (1825, 4:de uppl. 1833). Se skrift af Atterbom.

2. Samuel Erik K.f teolog, vitter-hets-idkare, f. 1811, kyrkoherde i Linköpings stift, harutgifvit en sagoberättelse,

kallad Kolskäggs öden (1834), en samling Böner (1852) m. m.

Kexél (förut Kexhelius och Kcxhehl), Olof y humorist, f. 1748, blef 1761 student i Upsala och 1768 e. o. kanslist i kommers-kollegium. Redan sistnämda år väckte han uppmärksamhet genom flere literära företag : hans Nya småsaker till nöje och tidsfördrif berömdes for qvickhet och bitande safir, hans öfversättning af Thomas' Äreminne öfver Baguesseau (1768) förklaras af Gjörvell såsom “en ibland våra bästa,“ och hans flygskrift Frästman-na öde i Sverige (1769) ådrog honom en tryckfrihetsprocess och stora böter. I dec. 1768 började han utgifva en veckoskrift, Hatten, som likväl af-stannade med n:r 11. Sistnämda år blef K. for andra g&ngen dömd till höga böter, såsom författare till ett Bref til en utlänning om Mössornas ur-sprung och upförandc, hvilken skrift icke dess mindre s. å. utkom i en ny upplaga. Hans aftärsställning försämrades. Då han slutligen, särskildt såsom borgensman for sin utsväfvan-de vän boktryckaren Momma d. y., från alla håll ansattes af kreditorer, rymde han ur riket, vintern 1770— 71, och först 1773 återkom han till Sverge. Kort efter sin hemkomst anställdes han som “ordonateur“ vid kungl. teatern, senast 1779 utnämdes han till sekreterare vid direktionen for kungl. maj:ts spektakler, och 1795 fick han plats som andre sekreterare vid kungl. nummerlotteriet. Hans i ungdomen åsamkade skulder hängde emellertid surt efter under hela hans lif, och hans affärsställning var der-for städse ytterst dålig, synnerligen som han i sin klädsel alltid var prydlig och aldrig nekade sig de njutningar, som det stod i hans makt att förskaffa sig. K. dog 1796. Såsom författare är han mycket bekant dels genom några samlingar qvickf, men själfsvåldiga infall och berättelser m. m., dels genom sina lustiga dramatiska stycken, som visserligen hade frånska eller engelska förebilder, men som i allmänhet voro lokaliserade på ett qvickt och själfständigt sätt. Mest kända bland det förra slaget äro: Mina tidsfördrif på gäldstufvan (1776 —77, 2:dra uppl. 1798), som ådrogo författaren en rättegång och föranledde några Förklaringar (1777), hvilka i qvickhet öfverträffade själfva tidsfor-drifven; vidare Mina tidsfördrif på högvakten (1780,3:dje uppl. 1800), som voro af mindre roande beskaffenhet, och Bacchi hand-bibliothek eller Nya tidsfördrif på gäldstufvan (1784—86, h.

1—3 omtr.), som likväl genom Bell-mans bidrag eger sitt förnämsta värde. Bland de af K. författade lustspelen, eller rättare bearbetningarna, må nämnas: Sterbhuskamereraren Mtdpus (1776), Michel Wingler eller bättre vara brödlös än rådlös (uppf. 1788), Capi-! ten Puff eller storpratarefi (1799, 3:dje i uppl. 1814; uppf. 1789), Bergslags-I fröken eller rivalerna (uppf. 1789),

| Välgörandet på pi'of (uppf. 1790), i Namnsdagen (uppf. 1795) och Folke Birger sson till Eingstad (1793). För öfrigt utgaf han ätven en större historisk berättelse, Zalameski (1781), som han kallar en öfversättning från flere språk, och Kongl. svenska thea-; tems almanach för åren 1779 och 1781 ; —89. K. är jämväl märklig såsom j stiftare af det ryktbara, ännu bestå-! ende sällskapet Par Bricole, hvars general-ceremonimästare han varända till sin död. Hans skrifter ut-gåfvos 1837 af P. A. Sondén och 1852 af_Hanselli.

Kexlerus, Simon, matematiker, astronom, f. 1602, d. 1669 som professor i matematik i Åbo, utgaf några för sin tid utmärkta läroböcker i form af latinska disputationer.

Key. 1. Karl Fredrik Edvin Emil

K.y politisk författare, publicist, f. 1822, godsegare, utnämdes 1883 till postmästare i Helsingborg, sedan han länge i det politiska lifvet spelat en betydande roll som en af landt-mannapartiets chefer. Som författare har han gjort sig känd dels genom en mängd anonyma tidnings-artiklar, dels genom åtskilliga vitterhets-styck-en, En resebeskrifning (1846) samt några politiska broschyrer: Om Skandinaviens framtid (1848), Politiska funderingar af en skandinav (I. 1849), Andra kammarens man (3 uppl. 1869, tills, med V. Granlund), Till allmänheten i försvarsfrågan (1882) och Till allmänheten i skattefrågan (1883), de bägge sistnämda under pseudonymen BroderSvensk. 1883 utgaf han första delen af ett till planen omfattande verk, kalladt Försök Ull svenska tidnings-pressens historia, hvilket dock lider af rätt stora brister. — Hans dotter EUen K. (f. 1849) har skrifvit utförliga karakteristiker af några utländska literära personligheter.

2. Ernst Axel K., den förres syssling, anatom, fysiolog, f. 1832, blef 1848 student i Lund, 1857 medicine licentiat, 1859 kirurgie magister, 1862 medicine doktor och s. å. professor i patologisk anatomi vid Karolinska institutet. 1879 promoverades han i Kjöbenhavn till filos, hedersdoktor. Led. af vet. akad. 1871. K. är en af vårt

lands främste författare på det medicinska området, och hans undersökningar inom den patologiska anatomien hafva förskaffat honom stort rykte äfven i utlandet. Bland hans skrifter märkas: Om smaknervemas ändningssätt i grodtungan (1861), Om de s. k. tubular-afgjutningarnas olika former och bildning vid sjukdomar i njurarne (1863, i Med. archiv.), ett par uppsatser om trikinerna (ibd.), Om svulshnetastaser inom centrala nervsystemets cerösa banor (1879, i Nord. med. ark.) m. fl. Tillsammans med G. Retzius har han författat ett större verk, Studien in der anatomie des nervensystems und des bindegewebes (I. 1875—76), samt Nervsystemets anatomi (1872, i Nord. med. ark.), Om hjämventriklamas öppna sammanhang med subaraknoidalrummen (1874, ibd.), Om senomas byggnad och saftbanor (1875, ibd.) m. m. I förening med densamme har han likaledes redigerat samlingsverket Ur vår tids forskning (1872—78). Jämte K. J. Rossander, S. G. Troilius och A. Kjellberg redigerade han tid-! skriften Medicinskt archiv (1863—68), och ensam har han ledt redigeringen af dess fortsättning, Nordiskt medicinskt arkiv, från 1869. I

Keyser. 1. Karl Johan K, kemist, f. 1821, lektor vid tekniska elementarskolan i Norrköping, har utgifvit: Blad ur naturens bok {l:stasaml. 1863), Kurs i laborationsöfningar (1864), Organisk kemi (1866—67), Kemien (1869—74, i Bibi. i pop. nat.), Kort läro-bok i organisk kemi (1878), Tillägg till professor CW. Momstrands Kort lärobok i oorganisk kemi (s. å., tr. som man.), Praktiska förstudier till den kemiska analysen (1879), En samling qvantitativa, praktiska prof å mera allmänt förekommande ämnen (1.1881) m. m.

2. Häda K. (född Almstedt, pseud. Hehnjrid), vitter författarinna, kallar sig numera Keyser. Se vidare art. Cederblad, som härmed rättas.

3. Se Keijser*

Kiel lman-Göranson, Julius Axel (pseud. Nepomuk och Norna Gäst), vitter författare, f. 1811, blef 1830 student i Upsala, prästvigdes 1837 och fick tjenstgöring i Stockholm, ut-nämdes 1843 till komminister inom ärkestiftet, erhöll 1858 en kommi-nistratur i hufvudstaden och blef 1862 kyrkoherde pä landet, i samma församling der han förut tjenstgjort som komminister. Död 1869. K. förfatgule en mängd arbeten, som delvis blefvo mycket populära, men ej tåla en strängare granskning. Sitt namn som författare vann han dels genom åtskilliga dikter: Smärre dikter (1839), Snöklockor för toUetien {1842), Kung Carl lohans drapa (1844), Valter och Amarant (1855), Sånger i Gethse-mane (1866) m. fl., samt dels och ännu mer genom sina berättelser: Kärlekens seger (1846), Abednego (1846 —47), Ben blifvande konungen (1847), Trollets son (1848), Vest er långgatans engel (1850), Kryddkramhandlame (1851); Svenska lynnen och små äf ven-tyr (1853—63), Svart på hvitt (1862) m. fl. Dessutom skref han topogra-1 fler, andaktsböcker, uppsatser i tid- niogar och kalendrar m. m. Under titeln Noveller ntgifva8 dessa berättelser i en ny upplaga (från 1883).

Kinberg, Johan Gustaf Hjalmar, zoolog, veterinär, f. 1820, professor och föreståndare för veterinär-institutet i Stockholm, har författat beskrif-ning på AnimaUa ammlata (1857— 73, i öfvers af vet. akad:s förhandi.), Linné och veterinär-vetenskapen (1872), Undersökning rörande djurens historia (i öfvers. af vet. akad:s. förhandi.), lådas naturhistoria (1880) m. m. samt redigerat Tidskrift för veterinärer, hästvänner och landthushållare (1861—63, tills, med F. Lundberg), och Tidskrift för veterinärer och landt-hushållare (från 1875).

Kindberg; Nils Konrad, botaniker, zoolog, f. 1832, lektor i Linköping, har utgifvit Östgöta flora (1861, 3:dje uppl. 1880, tillägg 1868), Sammandrag af botanikens elementer (flereuppl.), Zoologisk läsebok 1875), Svensk flora

(1877) m. m.

Kindblad; Karl Edvard, läroboksförfattare, lexikograf, f. 1807, f. d. protokollssekreterare, har utgifvit: lepetitorium i svenska historien (1830), Ordbok öfver svenska språket (1840—41, ofallb.; ny uppl 1867—75), Handbok i svenska historien för ungdom och menige män (1849—59, 2:dra uppl. 1876—77), Allmän verldshistoria för fruntimmer och ungdom (1857—62, tills, med G. H. Mellin) m. m.

Kinmansson; Selfrid, dramatisk författare, f. 1849, amanuens i general-poststyrelsen, har författat och bearbetat åtskilliga teaterstycken.

Kivinen; K. jf., det finska namnet på den finske författaren K. M. Ste-nius.

KirsténinS; Tetrus, filolog, f. 1577, d. 1640 som medicine professor i Upsala, var känd för sin ovanliga språkfärdighet, särdeles för sina omfattande kunskaper i de österländska

språken, samt utgaf på latin åtskilliga skrifter i filologiska ämnen.

Kjellander; Ernst Jonas Fredrik, filosof, vitterhets-idkare, f. 1812, d. 1835 som docent i Upsala, efterlämnade i manuskript några dikter, bref och filosofiska uppsatser, hvilka under titeln Minnen ntgåfvos af hans vän

F. F. Carlson (1842), jämte lefnads-teckning. Se Atterboms "Svenska siare och skalder".

Kjellberg* 1. Nils Gustaf K., medicinsk författare, f. 1827, e. o. professor i psykiatri vid Upsala högskola och öfverläkare vid Upsala hospital, har utgifvit afhandlingar Om sinnessjukdomames stadier (1863), Om ungdomens fysiska uppfostran förr och nu (1876) m. m.

2. Adolf K.j den förres broder, medicinsk författare, f. 1828, d. 1884 som professor vid Karolinska institutet och öfverläkare vid allmänna barnhuset i Stockholm, utgaf Anteckningar från en utländsk vetenskaplig resa (1863) m. m. samt redigerade tidskriften Medicinskt archiv (1864—68, tills, med E. A. Key och K. J. Rossander).

Isidor K.f vitterhets-idkare, publicist, redaktör för tidningen Ostgöten, har utgifvit bl. a.: Toetiska kullerbyttor (1866), Dikter (1878) och Skandinavien, republikansk tidskrift för nordens enhet (sedan 1881).

Kjelleilberg; Jonas Mattias, vitterhets-idkare, politiker, f. 1793, d. 1843 som tit. kungl. hofpredikant och kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf tvänne samlingar Minnessånger och dikter (1837—43), En återblick på dagens händelser (1841, bref till T. Petré) m. m.

Kjellgren* 1. Ter Vilhelm Kf literatör, f. 1822, d. 1874, utgaf en för folkskolan afsedd lärobok i geografien och svenska histotien (1849,2:dra uppJ. 1857), Stockholms polisförfatt-ningar (1861, tills, med öfverkonsta-peln J. Fjellander), I nalurens sköte, småtafior och skildringar i Bemsteins maner (1869), öfversättningar och bearbetningar af några större historiska arbeten ra. m.

2. Se_^ Kellgren.

Kjellin, Karl Erik, läroboks-för-fattare, f. 1776, d. 1844 som kyrkoherde i Strängnäs stift och f. d. professor i matematik vid Lunds högskola, utgaf Plan och sferisk trigono-metri (1807), Grunderna titt geometri-en i XII böcker (1814), Gnmderna titt arithmetiken (1817), en omarbetning af Forssells algebra f ör begynnare (1816, 4:de uppl. 1828), Lärobok i astronomien (1822) m. m. Led. af krigsv. akad. 1811. Led. af vet. akad. 1812.

Kjellmail. 1. Frans Reinhold K botaniker, publicist, f. 1846, e. o. professor vid Upsala högskola, har genom åtskilliga arbeten bidragit till kännedomen om polarvärldens vegetation, särskildt alger och fanero-gamer. Hans märkligare skrifter, bl. a. Norra Ishafvets algflora, finnas i "V ega-expeditionens vetenskapliga

iakttagelser". Led. af vet. akad. 1881.

2. Se Kiettman-Göransson.

Kjellmark,Bernhard Agaton, teolog, f. 1832, kyrkoherde i Strängnäs stift, har utgifvit tvänne samlingar Predikningar (1869—70 och 1876), Lärobok i kristlig dogmatik (1878) m. ra.

KjerBAnder, Jonas, medicinsk författare, f. 1721, d. 1778 som praktiserande läkare i Stockholm, utgaf Utkast titt medicinal- lagfar enhet en (1776).

KjttpiBg, Nils Mattsson, reseskildrare, f. 1630, d. omkr. 1667 som löjtnant vid örlogsflottan, utgaf En reesa, som genom Asia, Afrika och mån ga andra hedniska konungarijken samt öijar med flijt är f örrättad af Nils Matsson Kjö-ping (1667, flere uppl.).

Kleberg, Oskar Axel Vilhelm, teolog, f. 1845, kyrkoherde i Lands-

krona, har utgifvit en skildring af Ben svenska högmessan från reformationen till nuvarande tid (I. 1882).

Kleen. 1. Erland Kasper Nils Viktor K.f militär-skriftställare, f. 1837, d. 1878, utgaf: Slaget vid Königgrätz (1867) samt Kommunen, insurrektionen i Paris 1811 (1876). j

2. Johan Gustaf K., den förres broder, militär-skriftställare, f. 1839, major i generalstaben, har utgifvit af-handlingar Om fransyska arméen (1864), om Kriget mellan Tyskland och Frankrike 1870—71 (1873, tills, med A. Malmborg och G. Uggla) m. m.

3. Fredrik Herman Rikard K., den förres broder, juridisk författare, f. 1841, f. d. legations-sekreterare, har utgifvit ett vidlyftigt arbete, kalladt Försök till fr ainställning i naturrätt och rättsliga förbegrepp (I. 1883 —84).

Klemminjg, Gustaf Edvard, bi-bliognost, f. 1823, blef 1841 student i Upsala, tog 1846 kansli-examen, inskrefs 1847 som e. o. tjenstemani kungl. biblioteket samt blef 1856 t. f. amanuens, 1858 t. f. vice bibliotekarie, 1860 t. f. bibliotekarie och 1865 ord. kungl. bibliotekarie (från 1878 med öfverbibliotekaries titel). Från 1851 har han dessutom varit svenska akademiens bibliotekarie och 1858—73 var han amanuens vid myntkabinettet. Arb. led. af vitt. akad. 1861. K. har gjort sig synnerligen törtjent om den svenska li-teraturen, såväl genom sina om de noggrannaste forskningar vittnande bibliografiska verk som ock genom sina förträffliga upplagor at åtskilliga medeltidshandskrifter. Bland de förra märkas: Sveriges dramatiska litteratur (1863—79), Anteckningar om Rudbecks Atland (1863), Förteckning öfver k. bibliotekets samling af samtida berättelser om Sveriges krig (1867), Ur en antecknares samlingar (1868—73; 2:dra uppl. 1880—82), Sveriges kalendart- ska literatur (1878, tills, med G. Enström), Sveriges äldre liturgiska literatur (1879), Sverige till främmande magier (1881—83, förteckning öfver politiska skrifter), Svensk boktryckerihistoria 1483—1883 (I. 1883, tills, med J. G. Nordin) och Birgitta literatur (1883). De af K. utgifna märkligare medeltids-skrifterna, de flesta offentliggjorda i svenska fornskrifts-sällskapets af honom själf redigerade samlingar, äro följande: Flores och Blanzefler (1844), Namnlös och Valentin (1846), Svenska medeltidens bildarbeten (1848—55), Hertig Fredrik af Normandie (1853), Skråordningar (1856), Heliga Brigittas uppenbarelser (1857—62), Bonaventuras betraktelser öfver Chrtbti lefveme (1859—60), Svenska medeltidens rimkrönikor (1865 — 68), Själinna thröst (1871—73), Svenska medeltidspostiUor (1879—81) m. fl. K. har dessutom åstadkommit en särdeles märklig samling af svenska me-deltidshymner, hvilken ännu ej blif-vit tryckt.

Klercker* 1. Karl Natanael af K., friherre, f. 1734, d. 1817 som general, efterlämnade en stor samling historiskt upplysande bref och anteckningar, som förvaras i kungl. biblioteket.

2. Karl Ulrik af K., den förres son, friherre, genealog, f. 1778, d. 1828 som tit. kommendörkapten, efterlämnade en stor samling genealogiska anteckningar (nu i kungl. bibi.).

3. Karl (Carl) Edvard af K., fysiker, f. 1822, Öfverste-löjtnant, har författat åtskilliga afhandlingar i fysik, offentliggjorda i lärda tidskrifter.

Klinckowström. 1. Axel Leonard K., friherre, reseskildrare, f. 1775, d. 1837 som kommendörkapten, utgaf Bref om de förenta staterna (1824). Led. af krigsv. akad. 1823.

2. Rudolf Maurits K., den förres son, friherre, historiker, politisk-eko-nomisk författare, f. 1816, f. d. öf-

verste, har utgifvit: Historiska uppgifter rörande svenska generalstabens organisation (1849), Arkiv till upplysning om svenska krigskonstens och krigs-inrättningamas historia, tidskiftet 1630 —32 (I. 1854), Jordbrukets nöd och hjelp (1867), Fredrik Axel von Fersens historiska skrifter (8 d.. 1867—72), Grundskattning samt rustning och ro-tering (1875), Hans Axel von Fersens dagboksanteckningar och korrespondens under titeln Le comte de Fersen et la cour de France (1867—78) m. m. Afven som vitterhetsidkare har han försökt sig, med en samling Lediga stunders vittra tidsf&rdrif (1883), och som ledamot af riksdagens första kammare har han med en massa utförliga motioner och anföranden bidragit till riksdagstrycket. I förening med F.

Y. E. K. Leijonancker utgaf han 1850—52 Tidskrift för svenska inge-niörer. Led. af krigsv. akad. 1851.

Klingberg, Anders Gustaf, lä-roboks-författare, f. 1842, rektor i Strängnäs, har tillsammans med G. Sjöberg

utgifvit Lärobok i antropologi (1872), Lärobok i logik (1871) och Svensk stilistik (1870), hvilka alla utgått i flere upplagor.

Klingenstjerna. 1. Samuel K., matematiker, f. 1698, blef 1716 student i Upsala, ingick några år der-efter som e. o. kanslist i kammarkollegium, företog 1724 med offentligt understöd en längre utrikes resa och utnämdes 1728, då han redan vunnit stort anseende som vetenskapsman, till professor i matematik vid Upsala högskola. 1755 blef han af ständerna utsedd till lärare för kronprinsen Gustaf, s. å. utnämdes han till kansliråd, med bibehållande af lärare-befattningen, och 1762 fick han titel af statssekreterare. Led. af vet. akad. 1739. Död 1765. K. författade ett par hundra matematiska, fysiska eller astronomiska afhandlingar, dels på latin, dels på franska och

16dels på svenska. Som matematiker var han europeiskt ryktbar. “Hans storhet som vetenskapsman bestod i att han med ovanlig klarhet, djup och bestämdhet uppfattade de stora sanningar, hvilka vid samma tid uppdagades isynnerhet af Newton,’ och att han på en mängd enskilda förhållanden tillämpade samma upptäckter mer enkelt, tydligt och träffande än flertalet af hans samtida förmådde göra.“ Såsom universitetslärare uträttade han mycket för matematikens studium i Sverge.

2. Erik Gustaf K., militär-skrift-ställare, f. 1822, öfverste i armén, har utgifvit Sandbok för fältarbeten (1858, 2:dra uppl. 1869) m. m.

Klingius (stamfader för ätten Klingenstjema), Zacharias, teolog, f. 1603 (enligt en uppgift 1610), d. 1671 som biskop i Göteborg, utgaf flere predikningar, minnestal och latinska af-handlingar. Han omtalas som en utmärkt teolog och “en stark kättar-jägare“.

Kl ill gS por, Karl Arvid, genealog, f. 1829, riksheraldiker, major vid lifregementets dragoner, har utgifvit : Sverges ridderskaps och adelns vapen-bok III, Ridders- och adelsmän (1867 —78, tills med A. Y. Stjernstedt), Den med sköldebref förlänade, men ej a riddarhuset introducerade svenska adelns ättar-tqflor (18[72—]75, tills, med B. Schlegel), Svensk heraldik (1874, tills, med dens.), Svetiska slott, Engsö (1877, tills, med B. Schlegel), Uplands herregårdar (1877—81, tills, med dens.), Om Uplands adel i äldre tider (1880), Baltisches waffenbuch (1881— 82) m. m. Såsom sekreterare i Uplands fornminnesförening har han från 1871 redigerat denna förenings tidskrift. Korr. led. af vitt. akad. 1874.

Klint. 1 Jonas Petri K, krönike-8krifvare d. 1608 som kyrkoherde i Linköpings stift, författade en fortsättning till Linköpings biskops-krönika

samt några i handskrift förvarade arbeten: Om the tekn och vidunder, som. föregingo thct lithurgiske oväsendet, Len svenska krönika om konung Gostaffs regemente m, m.

2. Gustaf af K., kartograf, f. 1771, d. 1840 som vice amiral, är bekant genom det storartade verket Sveriges sjöatlas, som till större delen blef färdigt kort före hans död.

3. Erik Gustaf af K, den förresson, handboksförfattare, f. 1801, d. 1846 som kapten vid flottan, utgaf Plan 'och sferisk trigonometri (1840, flere uppl.), Lärobok i navigationsve-tenskapen (1842, 2:dra uppl. 1845), Nautiska och logarithmiska tabeller (s. å., flere uppl.) m. m.

4. Axel SenHk K., filolog, f. 1842, lektor i Stockholm, har utgifvit några läroböcker i franska språket, Sur la transitivité du verbe français, esquisse historique (1879) m. m.

Klockhoff. 1. Laniel K, skald, ästetiker, f. 1840, d. 1867 som docent vid Upsala högskola, författade åtskilliga små täcka dikter samt ett par utmärkta afhandlingar Om den pantheistiska esthetiken och Om det tragiska. Hans arbeten utgåfvos 1871 under titeln Efterlemnade skrifter (med inledning af K. D. af Wirséu); hans dikter utkommo äfven särskildt s. å.

2. Oskar K, den förres slägting, filolog, f. 1860, docent i nordiska språk vid Upsala högskola, har utgifvit: Studier öfver Lidreks saga af Bem (1880, i Ups. univ. årsskr.), Små bidrag till nordiska literaturhi-storien under medeltiden (s. å.), Len norsk-isländska historieskrifningen före Snorre (s. å.), Studier öfver Eufemia-vismma (1881, i Ups. univ. årsskr.), Relativsatser i dm äldre fomsvenskan (1884) m. m.

Knorrillg. 1. Frans von K., finsk topograf, f. 1792, d. 1875 som kontraktsprost i Abo stift, utgaf en be- Knös

skrifning på Krig sma/nn askolor i Finland (1832), på Gamla Finland eller det fordna viborgska guvemementet (1833) m. m.

2. Sofia Margareta von K. (född Zelotv), romanförfattarinna, f. 1797 på Gräfsnäs i Yestergötland, bl ef 1820 gift med dåv. majoren, sedan öfver-sten, friherre L. S. von Knorring. Allt ifrån 1827, då hon angreps af en svår lunginflammation, led hon af ett kroniskt bröstlidande, som un-dergräfde hennes kroppskrafter och ofta qvarhöll henne på sjukbädden. Död 1848. Friherrinnan K. var en ovanligt rikt utrustad natur. Som författarinna framträdde hon offentligt först 1834, med romanen Cou-sinema, som hon ursprungligen skrif-vit endast för att trösta en yngre syster. Då detta arbete rönte stort bifall, fortsatte hon ifrigt sin författarverksamhet och riktade vår lite-ratur med följande förträffliga verk: Vännerna (1835), Qvinnoma (1836), Axel (s. å.), lUusionerna (s. å.), Stånds-paraUeler (1838), Xante Lisbeths 19:de testamente (s. å.), Skizzer (två saml. 1841—45), Torparen och hans om-gifning (1843), Förhoppningar (1843 —44), Bref titt hemmet under en sommarresa 1846 (1847), Sagan om prinsessan Eosalinda etter foglames konungarike (1848) och Mina minnen (1861 i Aftonbladet, fragm.), alla med undantag af de bägge sist-nämda, under pseud. “förf. till Cou-sinema”. Friherrinnan K. skildrade med förkärlek de högre kretsarna och lade i dagen starka aristokratiska sympatier, ehuru hon å andra sidan ej blundade för den förnäma världens flärd och granna dårskaper. Någon gång tecknade hon äfven det lägre folkets lif och föreställningssätt, och hennes roman “Torparen“ är i konstnärligt hänseende ett af hennes mest lyckade arbeten. Hon var i besittning af en stor mänsko-

243

kännedom samt egde en både fin och skarp förmåga att iakttaga ej allenast yttre föremål och händelser, utan äfven rent psykologiska företeelser. Hennes framställningssätt är lifligt, frisk och elegant, ofta jämväl qvickt och lekande. Men hennes skildringar ega “hvarken den originalitet, den humor och naiva åskådlighet eller den idealiska renhet och sedliga höghet, som göra Fredrika Bremers bästa teckningar så förtjusande“.

3. Erik Oskar von JT., reseskildrare, f. 1822, öfverstelöjtnant i armén, har utgifvit: Minnen från 1849 års danska fälttåg ... af en svensk frivillig (1864), Två månader i Egypten (1873), Genom Lappland, Skåne och Seeland (1874) m. m., hvarjåmte han skrifvit noveller, skisser m. m. i flere tidningar, tidskrifter och kalendrar. Sedan början af 1884 har han utgifvit tidskriften Läsning * hemmet.

KnöS. 1. Anders Olofsson JT., teolog, f. 1721, d. 1799 som teologie doktor och domprost i Skara, var en bland Sverges produktivaste och mest värderade teologiske författare. Han utgaf: Institutiones theologia practica (1768), Anmärkningar öfver psalmboken och dess förbättring (1769), Ca-techetiska föreläsningar (1779—80) m. m.

2. Olof Andersson JT, den förres son, historiker, bibliognost, f. 1756, d. 1804 som lektor i Skara, var en sällsynt flitig och noggrann historisk forskare. De vigtigaste bland de af honom utgifna arbetena äro Historióla Iliteraria poetarum Vestrogothia latinorum (1776—96), Historia academice upsaliensis (IV—VIII, 1783—95) och Analecta epistolarum in primis historiam et res litterarias Suecia il-lustrantium (1787). Af ännu större betydelse äro de af honom samman-skrifha, i handskrift efterlämnadebägge verken Repertorium Sueeiee bio-graphicum, eller anvisning på källorne hvarutur dels fullständiga lefvemes-beskrifningar, dels kortare biographiska och bibliographiska underrättelser kunna händas rörande svenska herrar ooh män, jemväl fruntimmer, samt de utlänningar som varit i svensk tjenst eller längre tid sig här uppehållit, äf-vensom Repertorium Sueciee diplomati-cum eller förteckning på diplomer och tryckte handlingar i svenska historien från 1521 tiU närvarande tid. K. var dessutom upphofvet till den literära förening, som 1786 i Upsala stiftades under namnet Historiska sällskapet (se Tillägg).

3. Karl Johan K., den torres broder, filolog, f. 1767, d. 1835 som domprost i Skara, ntgaf Hebreisk språk-lära (1818) m. m.

4. Gustaf K., den förres broder, teolog, f. 1773, d. 1828 som kyrkoherde i ärkestiftet och professor i orientaliska

språk vid Upsala högskola, väckte stort uppseende genom tvänne skrifter, i hvilka hans lutning åt svedenborgianismen afgjordt framträdde: Samtal med mig sjelf om verlr den9 menniskoma och gud {1824, 2:dra uppl. 1827) och såsom tillägg dertill Försök att utreda några vigtiga frågor (1827). Förut hade han sysselsatt sig äfven med språkforskning och poetiskt författarskap.

5. Anders Erik K., den förres brorson, teolog, f. 1801, d. 1862 som teologie professor och domprost i Upsala, utgaf Ecklesiastik tidskrift (1839 —42, tills, med K. E. Fahlcrantz och K. J. Almqvist) samt författade en mängd smärre teologiska uppsatser, Lvaraf efter hans död ett urval utkom undertiteln Skrifter {1863—65).

6. Tekla K., dotter af Gustaf K., skaldinna, f. 1815, d. 1880, vann 1851 sveiftka akademiens stora pris för skaldestycket Ragnar lodbrok (tr. i akad. handl.) samt utgaf sedan åt-

skilliga diktsamlingar och berättelser: Elfvomas qvällar (1852), Dikter (s. å., 3:dje uppl. 1853), Fyrväplingen (1855, tills, med D. och L. Miiller samt Fr. Bremer), Konvaljerna, en sag okrans (s. å., tills, med D. och L. Miiller), Aret, teckningar ur bamdomslifvet (1868) m. m. Efter hennes död utkommo Efter -lemnade anteckningar (1881).

7. Olof Vilhelm K, son af domprosten K., filolog, f. 1838, docent i grekiska vid högskolan i Upsala och lektor vid elementar-läroverket, har ut-gifvit en illustrerad handbok i Grekisk fomkunskap (från 1881, tills, med A.

M. Alexanderson), en Berättelse om det nionde allmänna svenska lärare-mötet (1879), några afhandlingar om grekiska språket m. m.

8. Teodor K, den förres broder, historiker, reseskildrare, f. 1849, d. 1878 som literatör, utgaf: Berättelser ur fäderneslandets historia, läsebok för folkskolan och menige man

(1879) och Skildringar från Korsika

(1880) .

Koch, Richert Vogt von, vitter författare, pedagog, f. 1838, major vid lifgardet till häst, har utgifvit: skådespelet Ivar Vidfamne och hans dotter

(1869), en afhandling Om flickors uppfostran (två uppl. 1876), Drottninghus-gumman (1879), en framställning af Herbert Spencers åsigter om Uppfostran (s. å.) m. m.

Kock, Axel, filolog, f. 1851, docent i nordiska skräk vid Lunds högskola, har utgifvit: Språkhistoriska undersökningar om svensk akcent (2 d. 1878 —84), Studiet' öfver fomsvmsk ljud-lära (I. 1882) m. m.

Köersner [tjörs-], Fet' Vilhelm, handboksförfattare, publicist, f. 1860, t. f. aktuarie i statistiska centralbyrån, har utgifvit: Gustaf III:s yttre politik under tiden närmast före ryska bigets utbrott (1882), Folitiskt handlexikon (1883, i ’’Samling af fack-lexika”), Fraktisk handbok för alla (1884, under utg.) och resehandboken Dalamc (1885).

Kol, pseud. för K. O. Ljungqvist.

Kolgöther, pseud. for K. M. F. E. Gethe.

KolmodTn, 1. Israel K., salmist, f. 1643, d. 1709 som teologie doktor och superintendent på Gotland, är bekant såsom författare till några vackra salmer. Hans vitterhetsarbeten utgåf-vos af Hanselli 1867.

2. Olof K. d. ä.y den förres brorson, skald, f. 1690, blef 1716 filos, magister i XJpsala, 1718 extra pastor vid lif-gardet, 1721 notarie i hofkonsistorium, s. å. kyrkoherde i Skara stift och 1742 kontraktsprost. Död 1753. K. vann stort anseende såsom andlig skald, förnämligast genom sina under titeln Andelig dufvo-röst utgifna an-daktssånger (1734), hvilka utkommo i en mängd upplagor och ända in i senare tider begagnades som upp-byggelseläsning af allmogen. Hans största verk är ett på alexandriner skrifvet didaktiskt poem, kalladt Biblisk qvinnospegel öfver qvinnoma i gamla och nya testamentet (två delar, 1732—50) och innehållande allvarsamma betraktelser vid sidan om särdeles frivola skildringar. För öfrigt utgaf K. några andaktssånger under titeln Then

trogne själens gyldene rökelse-kar (1728, i nya uppl. tills, med det förstnämda diktverket), smärre poetiska skrifter, latinska afhandlingar m. m. Under sin sista sjukdom böljade han författa en Biblisk mannaspegel.

4. Olof K. d. y. (förut Dahl), den förres dotterson, öfversättare, f. 1766, d. 1838 som skytteansk professor i Upsala, öfversatte på ett synnerligen forijenstfullt sätt Livii romerska historia (1831—32) och Taeiti annaler (1835).

4. Se Kolmodinus.

Kolmodlnns (Kolmodin), F.ricus {Erik), dramatisk författare på 1600-

talet, är bekant såsom författare till ett skådespel, som i januari 1659 uppfördes i Åbo och sedan trycktes under titeln Genesis ætherea, eller Jesu Christi födelse, hvilken sig tildrogh efter tvär dennes skapelse 3970 vt hi keyser Augustini 31 regementz-åhr o. s. v. (utg. af Hanselli 1877).

Kometen, en af A. I. Arvidsson' K. F. Dahlgren m. fl. från okt. 1825 till dec. 1827 utgifven halfvecko-tidning.

Koskinen, Yrjö, det finska namnet på den finske författaren G. Z. Forss-man.

Kosmograflska sällskapet, ett

vetenskapligt sällskap, som 1758 stifi» tades i Upsala af T. Bergman m. fl. och som torde hafva upphört 1834.

Kowale'yski, Sofa (född Corvin-Krukoffski), matematiker, f. 1853, änka efter den ryske zoologen Kowalevski, blef 1874 filos, doktor i Göttingen och utsågs 1884 till professor i matematik vid högskolan i Stockholm, hvarest hon förut en kortare tid hållit föreläsningar. Bland hennes skrifter märkas : Zur théorie der partiellen differential-gleichungen (1875,i Borchardtsjournal), samt TIeber dic transformation des abeV-schen integralen (1884), Ueber Saturns ring (s. å.), och Ueber dic breehung des lichtcs in christaUinischcn mitteln (s. å., alla i ”Acta mathematica”). Särskildt det sistnämda arbetet anses af fackmän vara af stor betydelse för vetenskapen.

Kraak {Krak), Ivar, läroboksförfattare, f. 1708, d. 1795 som f. d. språkmästare i Lund, utgaf: La gra-maire française (1746, 3:dje uppl.

1791), Engelsk grammatik (1748, 3:dje uppl. 1788) m. m.

Kræmer. Se Krä—.

Kraftman, Johan, teologisk och ekonomisk skriftställare, f. 1713, d. 1791 som landtbrukare och f. d. professor i matematik i Abo, utgaf någrasmärre skrifter i teologiska och ekonomiska ämnen.

Krettger (Krueger). 1. Johan Henrik Khistoriker, f. 1782, d. 1858 som amiral, utgaf : Om ångmaschiner och deras användande (1883), Kort framställning af svenska skärgårdsflottans bedrifter (1845), Sveriges förhållande tül bar baresk-staterna i Afrika (1856) m. m. Led. af krigsv. akad. 1817. Led. af vet. akad. 1857.

2. Johan Kristian K., den förres son, jurist, f. 1818, sekreterare och ombudsman vid Lunds högskola, har utgifvit: Om indirekt bevisning (1861), Försök till framställning af den svenska bevisn ing er ätten (1871), Huf-vuddragen af utländingars rättsförhållande i Sverige (1876, i Tidskr. för lagst.), Het ariska elementet i den fomsvenska familjens och slägtens organisation (1881, tr. som man.), Studiet' rörande de agrariska f örhållandenas utveckling i Sverige tül slutet af unionstiden (1882, tr. som man.)m.m.

Krigholm* Anders, predikant, f. 1793, d. 1868 som komminister i Strängnäs stift, utgaf: Christeliga predikningar öfver de årliga sön- och Högtidsdagars evangelier (1834) samt Afton-sångspostilla eller christliga predikningar öfver de årliga sön- och högtidsdagars epistlar (1837).

Krigsmaniia-sällskapet* Se

Krig svetenskaps-akademien.

Krigsvetenskaps-akademien,

ett af staten skyddadt samfund till krigsvetenskapernas främjande, stiftades d. 12 nov. 1796, kallades till en

böljan Svenska krigsmannasällskapet, fick 1804 sitt nuvarande namn och erhöll 1870 sina nu gällande stadgar. Samfundet håller sammanträde merendels åtta gånger om året. Det har ända sedan sin stiftelse offentliggjort sina ”handlingar”, och sedan 1833 har det utgifvit Krigsvetenskaps-akademiens handlingar och tidskrift, som före 1870

utkom i 12 häften, men derefter utkommit i 24 häften årligen.

Kristian II, konung i Danmark och Norge 1513—23 samt i Sverige 1520—21, f. 1481, d. 1559 som af-satt, har gjorts till föremål for poetisk behandling af Edv. Evers, i skådespelet “Kristian 11“ (1881).

KristhiA, regerande drottning, f. 1626, blef vid sex års ålder Gustaf II Adolfs efterträderska på Sverges tron, afsade sig regeringen 1654 och dog 1689. Hon var en varm beskyd-darinna af konsten och vetenskapen, införde till Sverge det franska hof-dramat, upprättade på slottet en teater samt lät der uppföra s. k. balletter, ett slags allegoriska rimmade skådespel med sång och dans. Hennes lif har poetiskt behandlats af T. G. Rud-beck, i komedien “Drottning Kristina vid sexton år“ (1839, bearb. efter franskan), K. D. af Skogman, i den historiska fantasien “Drottning Kristinas sista regeringsår“ (1846), K. F. Ridd erstad, i skådespelet “Drottning Kristina i Italien“ (1848), J. Ch. Stjemström, i skådespelet “Drottning Kristina“ (otr.), Yilh. Stålberg, i romanen “Kristina“ (1861), K. Snoilsky, i diktcykeln “Kristina“ (1881) m. fl.

Krok. 1. Johan Feter K, satiriker, f. 1791, d. 1868 som en i Sveriges vest ra landskap mycket betrodd sakförare, utgaf en mängd satiriska skrifter, bl. a. Maxel (1830, en parodi på den tegnérska dikten ”Axel”, med ett företal om literärt beröm och tadel i allmänhet), vidare Foetisk mosaik (s. å.), Komiskt lexikon (2 d. 1830—34) m. m.

2. Totgny Ossian Bolivar Napoleon K., botaniker, f. 1834, kollega i Stockholm, har utgifvit Svensk flora för skolor (I. 1883, tills, med S. Almqvist) och några smärre botaniska skrifter.

3. Se Krook.

Krook* 1. Samuel K., astronom, f. på 1660-talet, d. 1716 som utn. i professor i Pernau, är bekant såsom författare till åtskilliga almanackor, till en almanack pä vers (1690, i utdrag utg. af Hanselli 1874) m. m.

2. Herman Salomon K.t vitterhets-idkare, f. 1827, advokat, har utgifvit Nemesis eller bidrag till Stockholms mysterier (1861) m. m.

3. Axel Johan Erik K., vitterhets-idkare, biograf, publicist, f. 1831, direktör i Göteborgs folkbank och medlem af Göteborgspostens redaktion, har utgifvit flere arbeten af olika slag: de dramatiserade skildringarna Tiggarflickan (1855) och Blekingsflickan (8. å.), Berättelser och skizzer (1856), Lifsbilder (1860), en större ”teckning” kallad Tro och otro (1864), Fritänkarne {I. 1866, skildring af Sokrates och Paulus), Taflor ur ar betames lif (1867), Figurer och händelser (1880) m. m.

4. Fritz K.y pseudonym (uppsatser i tidskriften ”Ur dagens krönika”) for literatören August Strömbäck.

Kmeger. Se Kreuger.

° KruhS, Daniel August, öfversättare, f. 1839, notarie i jämvägstrafiksty-relsen, har i öfversättning utgifvit: Dikter af H. Heine (1877), Byrons jRiddar Harolds vallfärd (1882) m. m.

Krusenstjerna. 1. Filip K. (förut Crusius, Kruus och Krusenstern), jurist, f. 1598, d. 1674 som f. d. ståthållare i Reval, författade på de estländska land trådens uppdrag Des furstenthum Fsthen ritter—und landrechte (otryckt ännu 1777, ehuru den följdes vid alla estländska domstolar) samt öfversatte till tyska den svenska lands- och statsrätten.

2. Vilhelm Frnst von K., militärskriftställare, f. 1846, löjtnant, har utgifvit Handbok för svenska arméns befäl (1879—80, tills, med C. O. Nordensvan).

Krutmejer, Davidt öfversättare, f. 1778, d. 1842 som tit. kansliråd,

öfversatte en mängd roande och på samma gång förädlande ungdomsskrifter. Han var äfven en mycket

framstående konstkännare.

Kry ger. 1. Johan Fredrik K.f politiker, statsekonom, f. 1707, d. 1777 som f. d. kommerseråd och ledamot af tabellkommisionen, utgaf tidskrifterna: Den välmenande patrioten (1751), Den förnuftige fritänkaren (1767) samt Stats- och hushålls-joumal (s. å., tills, med Gjörvell), ett större verk om Naturlig theologi (1744—53), mer än femtio broschyrer i politiska och statsvetenskapliga ämnen m. m. Led. af vet. akad. 1755.

2. Se Kreuger.

Kraemer. 1. Anders Boberi von K.t friherre, vitterhetsidkare, reseskildrare, filolog, f. 1825, major i armén, har utgifvit några häften dikter: Nordens natur (1851, belönt med svenska akademiens andra pris), Syd-frukter (1853, skildrande en resa i Italien), Diamanter i stenkol (1857, skildrande en resa i England och Skottland) och Dikter (1867); vidare Två resor i Spanien (1860) och En vinter i Orienten (1866) samt Om språkfrågan (1858, ett försvar i anledning af anmärkningar, som gjorts mot hans egendomliga sätt att begagna svenska skrifspråket), Svensk metrik på grundvalen af musikens rytmik (1874—83) och Om enstafviga ords rytmiska värde i svenskan (1882).

2. Charlotta (.Lotten) Lovisa von K., den förres syster, vitter författarinna, f. 1828, har utgifvit: Fantasiklängväxter kring verklighets stam (1865), Tankar i religiösa ämnen (1866), berättelsen Strid (1869), reseintrycken Bland skotska berg och sjöar (1870), diktsamlingen Ackorder (s. å.), månadskriften Vår tid (1877—79), familjedramen Felicia (1882), Nya dikter (a. å.) m. m.

Kröningsvärd, Karl Gustaf, historiker, samlare, f. 1786, d. 1859 som häradshöfding och f. d. bergs-fiskal, utgaf följande historiska arbeten: Handlingar rörande trolldoms-väsendet i Balarne (1821), Sveriges rike8 grundlagar och deraf föranledda institutioner (1827), Harald Hårfagers afkomlingar på Europas troner (1828), Biplomatarium dalcarlicum, eller landskapet Balames urkunder (1842—53), Samling af äldre författningar och handlingar rörande Bátame (I. 1844) m. fl. Han gjorde sig äfven känd såsom vitterhetsidkare. I handskrift efterlämnade han en mängd genealogier och urkunder rörande Vestmanlands och Dalarnas historia.

Kuhlman, Klara, pseudonym for M. Ch. A. v. Haxthausen.

Kullberg* 1. Anders Karlsson af K. (adlad 1819), vitterhetsidkare, f. 1771, vann såsom ung ämbetsman åtskilliga pris i svenska akademien samt blef till följd deraf bemärkt och erhöll efter hvartannat befordran till expeditions-sekreterare, kansliråd, statssekreterare och biskop (i Kalmar). 1817 invaldes han i svenska akademien, sedan han kort förut i tvänne delar offentliggjort sina Poetiska försök (1816), hvilka han själf i ett företal frånkänt hvarje högre poetiskt värde. När han genom sina prisskrifter ådragit sig tillräckligt stor uppmärksamhet, ”hängde han nöjd sin lyra på spiken”. Död 1851.

2. Herman Anders K., vitterhetsidkare, f. 1772, d. 1834 som f. d. syssloman vid Vadstena hospital, utgaf en samling Mindre vitterhetsstycken (1829) samt öfversatte skickligt åtskilliga skådepel och romaner.

3. Karl Anders af K., den först-nämdes son, vitter författare, f. 1813, blef 1828 student i Upsala, utnämdes 1835 till kammaijunkare, tjenstgjorde sedermera några är som extraordinarie i h of rätten, men lämnade snart statens tjenst och sysselsatte sig uteslutande med författarskap. Död 1857. På vers författade K. skaldestycket Leo-

pold (1830 belönt med svenska akademiens mindre pris), skaldestycket Ben sista menniskan (1843) och åtskilliga Stycken på vers (1847). På prosa skref han flere arbeten, hvilka företrädesvis utmärka sig genom en lätt och ledig, stundom elegant stil: berättelserna Carl Gustaf Vranget

(1833) , Maximilian eller en sammansvärjning under Erik XIV:s regering

(1834) , En ung mans memoirer (1835 —36), Gustaf den tredje och hanshof (1838—39), Bomaren (1842), Genremålningar af en plankstrykare (1842— 43), Syskonbarnen (1846), En sommar % Småland (1847) m. fl. Som dramatiker uppträdde han med skådespelet Svenskame i Neapel (1836) och lustspelet Bet otroliga eller svartsjuka botad* genom inqvartering (1845, 2:dra uppl. 1857). Dessutom skref han flitigt i tidningar och redigerade själf tidningen Freja (1836—44). Hans Samlade smärre berättelser ochskizzcr utkommo-1847—48.

En vald samling smärre skrifter utgafs 1879 af A. Ahnfelt under titeln Ur Karl af Kullbergs portfölj.

4. Karl {Carl) Anders K., vitter-hets-idkare, f. 1815, filos, doktor, literatör, har utgifvit en samling-Bikter (1850) äfven som förträffliga öfversättningar från italienskan af Tassos Befriade Jerusalem (1860), Ariostos Ben rasande Koland (1865 — 70) och Petrarcas Canzoner, ballater och sestiner (1880\ Led. af sv. ak ad. 1865.

5. Nils Axel K.f den förres kusin, historisk samlare, f. 1824, d. 1884 som arkivarie i riksarkivet, utgaf ett par vigtiga källskriftsamlingar: Svenska riksarchivets pergamentsbref

från och med 1351 (1866—72; omf. tiden 1351—1400) och Svenska riksrådets protokoll (1878—85, omf. tiden 1621—33). Arb. led. af vitt. akad. 1881.

6. Anders Fredrik K. (kusin till K. 3), medicinsk författare, f. 1832, medicinalråd, har författat bl. a. tvänne märkliga afhandlingar, Om prostitutionen och Hygieniska anteckningar under en resa, hvilka belönats med svenska läkaresällskapets stora pris och blifvit tryckta i sällskapets tidskrift. Dessutom har han utgifvit Författningar angaende medicinalväsen-det i Sverige (1877).

KnmlTn, Lars Fredrik, filolog, f. 1813, d. 1885 som f. d. lektor i Strängnäs, har öfversatt och kommenterat oder och epoder af Horatius m. m.

Kurry, pseudonym för K. H. Rydberg.

Kyhlberg, Ola, läroboks-författ-tare, f. 1841, filos, doktor, direktor vid allmänna institutet för döfstumma, har utgifvit några läroböcker och läseböcker för folkskolor och för döfstumma.

Kyla'nder, Fer, historisk forskare, f. 1737, d. 1793 som kyrkoherde i Linköpings stift, författade åtskilliga smärre skrifter, som spridt ljus öfver mörka ställen i vår historia, äfvensom en ”recension” öfver handskrifter i Linköpings bibliotek samt en förteckning öfver gamla pergamentsbref i Linköpings gymnasii-bibliotek och Vadstena hospitals arkiv m. m. Dessa skrifter återfinnas delvis i tidningar och i Linköpings biblioteks handlingar.

Kyl berg* Hjalmar, agronom, f. 1824, f. d. föreståndare för Ultuna landtbruks-institut, har utgifvit Försök titt lärobok ... i åkerbruk och ladugardsskötsel (1861, 2:dra uppl. 1865), Anteckningar rörande landtbruket och dess binäringar i England, Skottland oeh Tyskland (1868) m. m.

Köbler, Jakob Israel, vitterhets-idkare, f. 1733, d. 1801 som teologie doktor och kontraktsprost i Vadstena, var medlem af de literära samfunden ”Apollini sacra” och ”Utile dulci”.

Några af honom författade poem röja ganska stor begåfhing.

Kölmark, Fer, filosof, f. 1750, d. 1839 som teologie doktor och f. d. lektor i Karlstad, är mest känd genom en länge högt skattad lärobok i filosofi, kallad Utkast titt en systematisk afhandling i theoretiska och prac-tiska philosophien (1799). Han författade dessutom: Inledning titt philosophien och moralen (1785), Hedborgerliga friheten till sin grund, beskaffenhet och gränser (1789), Tankar om mensk-lighetens öde (1792), Afhandling om den allmqnna uppfostran (1793) m. m.

König, Kristian, lärd, f. 1677 (1678), d. 1762 som f. d. lagman i Vestmanland och Dalarna, är bekant genom sina Lärdomsöfningar (2 del. 1745—50) och en latinsk öfversätt-ning af den svenska lagboken (1743).

Königsmark {-marek). 1. Otto Vilhelm von K, grefve, vitterhets-id-kare, f. 1639, d. 1688 som fältmarskalk, utgaf på tyska Geistlicher an-dacht allerhand Heder (1682).

2. Maria Aurora von K, åen förres brorsdotter, vitter författarinna, f. 1660, d. 1728 som abbedissa iQued-linburg, författade åtskilliga rätt omtyckta dikter på franska och tyska, äfven på andra språk (delvis utgifha af Hanselli 1867). Hennes syster Amalia Vilhelmina, d. 1740 som grefvinna Levenhaupt, skref likaledes dikter.

Lfestädins. 1. Lars Levi Z., botaniker, predikant, f. 1800, d. 1861 som kontraktsprost i Härnösands stift (Lappland) förvärfvade stort anseende genom sina på latin och svenska offentliggjorda botaniska forskningar och upptäckter samt väckte genom sina stränga botpredikningar en rörelse, som djupt ingrep i lapparnas andliga lif.

2. Fetrus Z., den förres broder, reseskildrare, f. 1802, d. 1841 som kyrkoherde i Härnösands stift, väcktestort uppseende genom sin Journal af Tetrus Lcestadius för första året af hans tjenstgöring såsom missionaire i Lappmarken (1831, fortsättning 1833, 3:dje uppl. 1861), hvilket arbete förskaffade honom ett pris i svenska akademien.

Lffititia, pseudonym för Accacia Svahn.

Lagberg, Johan Olof, medicinsk författare, f. 1789, d. 1856 som stadsläkare i Söderköping, utgaf Helsovännen, en folkskrift om vattnet och andan såsom menniskans hästa läkemedel (14 h. 1842—56), Handbok i hydrotherapien (1853, ny uppl. 1854 —55 m. m.

Lagerberg, Adam Magnus Emanuel, reseskildrare, f. 1844, kammarherre, har utgifvit Bref från söderns länder (1872) m. m.

Lagerbjelke, Gustaf; grefve,

diplomat, publicist, f. 1777, d. 1837 som statsråd och en af rikets herrar, hade under de sista åren af sitt lif högsta ledningen af Sveriges statstidning och skref under pseudonymen Thilalethe8 de vigtigare artiklarna i densamma. De af honom författade diplomatiska aktstyckena anses för att vara mästerverk i sitt slag, sär-skildt hvad det stilistiska vidkommer. Bland hans öfriga skrifter märkas en afhandling Om tryckfriheten (1829) och Handlingar rörande kongl. theatem (1834; L. var 1823—27 denna teaters förste direktör). Efter hans död utkom Fotice biographique sur la car-riere politique du comte Gustave Lagerbjelke . . . écrite par lui-meme (1867).

Lagerborg, Robert Olof; finsk publicist, f. 1835, d. 1882 som f. d. löjtnant (med kaptens afsked), var från 1865 redaktör för Helsingfors Dagblad, hvilken tidning genom honom bragtes upp till stort inflytande.

Lagerbring (Lager Bring, förut Bring), Sven, häfdatecknare, föddes 1707 i Klinta i Skåne och blef 1720

student i Lund, der han till en böljan vägleddes af sedermera presidenten Oelreich. Han studerade länge företrädesvis juridik och utnämdes redan 1731, ehuru ej graduerad, till adjunkt i juridiska fakulteten; men då han kort efter sin adjunkts-utnämning blifvit handledare för den sedan så ryktbare Axel von Fersen och till följd deraf flyttade till Stockholm, böljade han på allvar anställa historiska forskningar i riksarkivet och antiqvitetskollegium, hvaijemte han samtidigt tjenstgjorde som auskultant i svea hofrätt. 1741 blef han sekreterare vid Lunds akademi, till hvilken befattning han redan 1735 blifvit föreslagen, och 1743 utnämdes han till professor i historia. 1751 blef han juris -doktor och 1755 ledamot af vitterhets-akademien. 1770, då han erhöll ständig tjenstledighet från professuren, fick han kansliråds titel och adlig värdighet samt af ständerna ett anslag åf 4,000 dir smt för fortsättandet af sina historiska forskningar. Död 1787. L. utgaf en mängd akademiska afhandlingar på latin, mest af historiskt och topografiskt innehåll, några latinska orationer, ett Bref till. .. lhre om svenska och turkiska språkens likhet (1764) samt följande historiska arbeten på svenska: Historia literaria eller inledning til vetenskapshistorien (I., 1748), Fältmar-

skalken grefve Rutger von Asche-bergs lefveme (1751, ny uppl. 1805). Samling af åtsJcilliga handlingar och påminnelser, somf örmodeligen kunna gifva ljus i svänska historien ([1749] 1754— 58), Svea rikes histotia (4 d. 1769—83, sträckande sig till 1457), Sammandrag af Svea rikes historia (1775, sträckande sig till 1772, omtryckt) m. fl. Dessutom efterlämnade han flere värdefulla arbeten i handskrift. Hans ”Svea rikes historia”, som högt prisades af författarens samtida, vittnar om djupa forskningar och åtnjuter fortfarande stort anseende, trots det ojämna, mindre goda framställningssättet. Hans ”sammandrag”, som trycktes i nya upplagor, öfv ersattes till franska och blef derigenom för utlänningar en hufvudkälla för kunskapen om vår historia.

Lagercrantz, Karl Gustaf, matematiker, f. 1816, d. 1867 som statsråd och chef for finans-departementet, utgaf Mekanikens elementer (1855) m. m.

Lagergren, Anders, läroboksförfattare, teolog, f. 1802, d. 1867 som e. o. hofpredikant och prost i Lunds stift, utgaf Fysisk och politisk geografi (1831), Berättelser ur allmänna historien (1832—33), Om de andliga rörelserna i Sverige (1 h. 1855) m. m.

Lagerhjelm, Fer, fysiker, mineralog, f. 1787, d. 1856 som fullmäktig i järnkontoret och f. d. assessor i bergskollegiet, utgaf Hydrauliska för• sök (2 d. 1818—22, tills, med For-selles och Kallstenius) samt en mängd smärre naturvetenskapliga uppsatser och ett par politiska ströskrifter. Led. af vet. akad. 1815. Led. af krigsv. akad. 1819. Led. af mus. akad. 1825.

Lagerlöf, Fer {Fetrus), skald, f. 1648, blef 1665 student i Upsala och väckte redan ett par årderefter stort uppseende såsom författare af latinska qväden. 1675 blef han filos, kandidat och utgaf en akademisk af-handling, men ”ville af anspråkslöshet ej taga lagern”. Såsom lärare for riksrådets K. Flemings son fick han 1679 anträda en resa till utlandet, der han af mången lärd var känd genom ryktet, och efter återkomsten 1681 antogs han till bibliotekarie och sekreterare hos rikskanslern M.

G. De la Gardie. 1682 utnämdes han till professor i logik i Upsala, 1684 till professor i poesi och 1687 till professor i vältalighet. 1695 kallades han till rikshistoriograf. Död

1699. Som latinsk poet och vältalare förskaffade sig L. ett så stort anseende, att han i mängas tanke såsom sådan ej haft sin like i Sverge. Äfven som skald på svenska språket intog han ett mycket framstående rum, genom ett par salmer (öfversättningar, n:o 328 och 332 i 1819 års salmbok), åtskilliga herdedikter, tillfällighetsdikter m. m. Hans mest bekanta qväde, en Sang tid Elisandra, var under lång tid föremål för en mängd härmningsforsök. Äfven somästetiker gjorde sig L. känd, genom sin Intro-ductio brevis ad poesin suecanam, hvilken innehåller början till en framställning af diktarterna. Dessutom författade han en del af texten till praktverket Suecia antiqva et hodiema, några akademiska disputationer m. m. Hans Oration es, programmata ac carmina varia utgåfvos 1780 af S. Älf, hans Samlade vitterhetsarbeten 1859 af Hanselli och Eichhom. Som svensk skald utmärkte sig L. företrädesvis genom sin täckhet, sin naturlighet och sin omsorgsfulla versbehandling. Det svenska språket vann genom honom mycket i mjukhet och bildbarhet.

Lager St ed t, Kils Gerhard Vilhelm, botaniker, f. 1847, filos, doktor, läroverks-kollega i Stockholm, har utgifvit Lärobok i naturkunnighet (1878, tills, med S. Almqvist, nya uppl.) m. m.

Lagerström, Magnus* öfversät-tare, f. 1691, d. 1759 som tit. kommerseråd, införde Holberg och Molière i den svenska literaturen, öfversatte uppbyggelse-skrifter af Bunyan m. fl. Deijämte utgaf han: Stockholms stads-ordinantier, påbud . . . till 1718 års slut (1731—34), Kongl. och andra förordningar angående auctions- och adressverket i Stockholm (1731) m. m. Led. af vet. akad. 1748. Se K. Warburgs skrift om Holberg s. 16-28.LagllS. 1. Vilhelm Gabriel L., finsk historiker, f. 1786, d. 1859 som kansliråd och f. d. juris professor i Helsingfors, 0utgaf Biographiska anteckningar om Abo hofrätts presidenter och ledamöter intill den 12 Nov. 1823 (1834) Handlingar till upplysning i Finlands i kyrkohistoria (ny följd, 1836—39), Handlingar och uppsatser rörande Finlands kyrkohistoria (5 h. 1845—50), Bidrag tiU kännedom af Finlands geografi i äldre tider (1852), Anteckningar rörande 1741 och 1742 ar ens finska krig (1853), Undersökningar om finska adelns gods och ätter eller “ Jesper Mattsson Krut? f örteckning öfver nye och gamUe frelsis landhböndher uthi Finlandh a. 1618“, med... anmärkningar (1858) m. m.

2. Jakob Johan Vilhelm X., den förres son, finsk filolog, literatur-historiker, f. 1821, kansliråd och professor i Helsingfors, har utgifvit en mängd skrifter, till större delen akademiska afhandlingar eller uppsatser i finska vetenskaps-societetens publikationer. Nämnas må några latinska afhandlingar om Flutarclms (1846— 48), Studia latinaprovinciaUum (1849), Ben klassiska forntidens ställning tiU medeltiden (s. å.), Lärokurs i arabiska språket (1869—74), Strödda blad, nytt och gammalt i historiska och humanistiska ämnen (4 h. 1877—79), lefnads-teckning öfver Frik Laxman (1880), och Skalden Johan Henrik Kellgrens finska lefnadsminnen (1884).

3. Knut Ferdinand X., den förres broder, finsk jurist, f. 1824, d. 1859 som docent i Helsingfors och redaktör för Morgonbladet, utgaf afhandlingar Om återfall i brott (1855—56), Om jordaskiften enligt svensk-finsk lagstiftning (1857), Om dödsstraffet (1859) samt Om straffets grund och väsende («• å.).

4. Robert Erik X., den förres broder, finsk jurist, f. 1827, d. 1863 som docent i Helsingfors, utgaf: Om oäkta

barns rättsförhållande till familjen 1858), Utkast tiU revision af läran om naturliga barns rätt från ståndptmkten af

nu gällande lagar (1859), fyra häften Juridiska afhandlingar och uppsatser (1859—61), Juridiskt album (1861—62) m. m.

5. Vilhelm Gabriel X., den förres broder, finsk skald, literaturhistoriker, f. 1837, lektor vid Viborgs lyceum, har utgifvit Smärre dikter (1856), Skådespelen Klubbhöfdingen (1869) och Brottning Filippa (1875), en skildring af Ben finsk-svenska litteraturens utveckling (1866—67) m. m.

LalTn, Lars Samuel, vitterhets-idkare, f. 1729, d. 1785 som sångmästare vid kungl. teatern och tit. hofsekreterare, blef af Gustaf III mycket begagnad att skrifva text till prologer, divertissement o. d. Han författade bl. a. äfven tvänne större teaterstycken: Ben straffade förmätenheten eller Arachne förvandlad till en spindel (1750) samt Acis och Galathéa (1773), hvilka dock ej äro i sträng mening-original-arbeten. Led. af mus. akad. 1771.

Lallerstedt, Gustaf, politiker, f. 1816, d. 1864 som enskild person, utgaf på franska en större politisk broschyr, La Scandinavie, ses craintes et ses espérâmes (1856, på svenska och engelska s. å.), som väckte stor uppmärksamhet. FÖr öfrigt författade han ett par skrifter om bränvinet och bränvinslagstiftningen. j

Lamberg, Fetrus, teolog, f. 1674, d. 1721 som teologie lektor i Göteborg, utgaf tvänne skrifter : Specimen philologicutn in IV priora capita Luca (1712) och Harmonia evangelica omnium dictorum et factor um domini nostri Jesu Christi (1719), bland hvilka det senare, som ej fick tryckas hår i Sverge, fortfarande högt värderas, företrädesvis i utlandet.

Lanærus, Andrœus, skald, f. 1738 d. 1810 som teologie doktor och kyrkoherde i Lunds stift, var en för sin tid framstående skald, särskildt inom det “lekande, naiva och epi-grammatiskt qvicka“, men uppträdde sällan med sina stycken inför offentligheten. Bland hans tryckta qvä-den märkas ett skaldestycke öfver Sveriges trenne Gustav er (1772) och fyra salmer i profsalmboken af 1793. Hans flesta dikter finnas i handskrift, under titeln Samlmg af mina småsaker, i Lunds universitets bibliotek. L. utgaf på prosa ett Försök om europeiska och isynnerhet svenska folkets seder och beskaffenhet (1788, 2:dra uppl. 1789) m. m.

Landberg, Carlo, reseskildrare, f. 1848, filos, doktor, resande, har utgifvit en samling skildringar från österlandet, under titeln 1 öknar och palmlundar (1881—82), samt böljan till en samling Proverbes et dictons du peuple arabe, matériaux pour servir à la connaissance des dialectes vulgaires (I, 1882?), hvilket arbete beräknats blifva 15 volymer. För kuriositetens skull må nämnas att L. 1885 utnämts till italiensk grefve.

Landgren« 1. Lars L., teolog, f. 1810, sedan 1876 biskop i Härnösands stift, har utgifvit: Grunddragen till läran om dopet (1855, 2:dra bet. tillökta uppl. 1859), Grunddragen till läran om kyrkan (1856, 2:dra uppl. 1874), Grunddragen till läran om helgelsen (1861), Grunddragen till läran om gud (1865), Grunddragen tiU läran om rättfärdig gör elsen (1869), Öfversigt af de protestantiska missionernas uppkomst och närvarande tillstånd (2 delar, 1871—72), Om försoningen, vidräkning med lektor Waldentsröm (två uppl. 1876), Uttalanden öfver kyrkliga frågor (1882) m. m. Led. af vet. akad. 1884.

2. Karl Johan L., läroboks-författa-re, f. 1817, kontraktsprost i Strängnäs stift, har utgifvit åtskilliga läro-

böcker for folkskolan och folkskolelärare-seminarier.

Landsm&lsföreningar« På den

senaste tiden hafva vid högskolorna stiftats åtskilliga s. k. landsmålsföreningar, med ändamål att närmare utforska de olika svenska dialekterna. Sedan 1878 hafva dessa föreningar haft ett organ i tidskriften Le svenska landsmålen, utgifven af docenten J. A. Lundell (i Upsala).

Landtbruksakademien, ett af staten skyddadt samfund, som har till ändamål att främja landtbruket. Denna akademi, som stiftades d. 28 jan. 1811 och invigdes d. 18 jan. 1813 (sedermera årligen dess högtidsdag), har genom sin sekreterare utgifvit följande periodiska skrifter: Kongl. svenska landtbruksacademiens annaler 1813—21 (1813—23), Kongl. svenska landtbruksakademiens handlingar 1827—40 (1830—41), Handlingar rörande landtbruket och dess binäringar (från och med 1843) samt Kongl. landtbruksakademiens handlingar och tidskrift (från 1861).

Landtmanson« 1. Isak Sven L., jurist, f. 1829, sedan 1869 juris professor vid Upsala högskola, har författat en afhandling Om concursbo (1866), Studier i arj'srättens historia (1868, bägge i Ups. univ. årskr.) m. m.

2. Karl (Carl) Johan Gustaf L., den förres broder, filolog, f. 1832, lektor i Skara, har utgifvit en Undersökning öfver språket i skriftm: Um styrilsi kununga ok höfdinga (1865), Bidrag till läran om den svmska prosastilm (1872, 3:dje uppl. 1884), Öf-ningsbok för dm första undervisningen i svenska språkets rättskrifning och formlära (1883) m. m.

Lang« 1. Nils von L., broschyrförfattare, f. 1681, d. 1747 som amiralitets-kammarråd, deltog ifrigt i den pietistiska rörelsen efter Karl XH:8 död och utgaf vid 1720 års riksdag några smärre anonyma skrif-ter (ett par omtryckta 1768—69), i h vil ka han med ett öfverdrifvet nit anföll prästerskapet.

2. Johan Rolof Tobias L., kemist, f. 1833, professor i Lund, har ut-gifvit några smärre skrifter i kemiska ämnen.

Lange, Ina Blenda (född Torsten, pseud. Daniel Sten), vitter författarinna, f. 1849, gift med operasångaren A. Lange, har utgifvit en samling berättelser, Bland ödebygder och skär (1884).

Langlet [-le], Matilda (född Söde-rén), vitter författarinna, f. 1832, gift med arkitekten E. V. Langlet, har utgifvit ett häfte dikter, några sagor för barn, öfversättningar, tidskriften Aret om (1863—64) m. m. Dessutom har hon författat en diger och fullständig handbok i hushållningens alla grenar, kallad Husmodem i staden och på landet (1883—84).

Lannerstjerna, Johan Magnus, dramatiker, f. 1758, d. i fattigdom 1797, som f. d. lifdrabant med kaptens titel, räknas bland den gustavianska tidens “glada snillen“ och var en skald med ej vanlig begåfning. For scenen skref han åtskilliga bearbetningar af utländska stycken samt några originalarbeten: komedien Äf-ventyraren eller resan till månans ö (1790), den versifierade komedien Hvilan (tr. 1875 i kalendern Nornan), dramen Adolf och Lotta (otr.) och di-vertissementet Magistern (otr.). Hans Vitterhetsarbeten, som 1861 utgåfvos af Hanselli, innehålla förstnämda komedi, åtskilliga smärre poem och poetiska tal i sällskapet P. B. samt tvänne dramatiska s. k. imitationer.

Larifäri, pseudonym för L. Feuk.

Lars Johan, pseudonym för G. O. L. Govenius.

Lars Magnus, pseudonym för

L. M. V. St roms ten.

Larsson« 1. Lars Magnus L., botaniker, f. 1822, lektor i Karlstad, har

utgifvit en Flora öfver Vermland och Dal (1859), Öfversigt af Sveriges vigtig aste fanerógama växtslägten, ordnade efter detfriesiska systemet (1877) m. m.

2. Se Gullberg.

La strafnera, pseudonym för fru Ros. Olivecrona.

Lanrbe'cchius, Tetrus, lärd, f. 1628, d. 1705 som teologie doktor och biskop i Viborgs stift, utgaf åtskilliga skrifter i olikartade ämnen, bl. a. en samling filosofiska och teologiska afhandlingar på latin, samt gjorde sig på dramatikens område bekant genom Simon Magus, thet är en kort och förskräckdigh tragoedia . . . (1652, omtr. 1876 af Hanselli).

Laurel, Lars, språkforskare, f. 1705, d. 1793 som f. d. professor i filosofi vid Lunds högskola, författade åtskilliga filosofiska afhandlingar m. m., men förskaffade sig ett större rykte genom sina språkvetenskapliga skrifter, som innehålla de vidunderligaste sammanställningar och ordförklaringar skrifoa på ett besynnerligt språk: Toerslag til suenske skriv-lagen (1748, utg. af vet. akad.), Inledning tü rätte fcerståndet om mit av kongl. suenske vetenskaps-academien til almänn preevning utgifna foerslag til suenske skrivlagen (1750), Reef st med mine orthographiske arbeten (1756), Nordens hufvuddocument äller runa-alphabetets hemlighet (1768), Odu glaf

och staf äUer svenske språket utredt (1779) m. fl.

Laureling, Olof, teolog, f. 1585, blef 1609 student i Upsala, 1617 magister i Greifswald, 1621 professor i logik i Upsala, 1625 professor i teologi, 1640 teologie doktor, s. å. pastor primarius i Stockholm och 1647 biskop i Yesterås. Död 1670. L. är märkligast såsom författare till en katekes, kaliad EenfaUigha f råghor eller spörzmåål om vår Christendoms stycken för enfattigt folck (1635, mänga upp].), hvilken “haft äran att utan offentlig anktorisation ingåsom en allmänt begagnad barnlärobok i vår kyrka, öfverträffande uti fortroende de antagna, såväl Svebilii som Lindbloms“, och ännu omtyckt, företrädesvis af schartauaner. Dessutom författade han åtskilliga dispu-tationer, en mängd likpredikningar, en Catechismus Lutheri mcdh en kort förklaring (1649, många uppl.), en Articulorum jidei synopsis biblica, eller Troones articlar korteUgen utaf then helgha bibel författade (s. å., många uppl., öfvers. på franska) m. m. L. var äfven bekant som latinsk skald.

Lanre'11, Axel Adolf, finsk filosof, f. 1801, d. 1852 som professor i Helsingfors och kyrkoherde i Åbo stift, utgaftvänne häften AfhandUngar t uppfostringsläran (1831—33), en af-handlin g om Den philosophiska specu-lationens propeedentik (akad. afh., 1834 —39) m. m. 1847—49 var han redaktör af Väktaren, tidskrift för läro-ståndet.

Laurén, Ludvig Leonard, finsk pedagog, f. 1824, skolrektor i Nikolai-stad, har utgifvit Lärobok i franska språket (1864), Sammanställning af de vigtigaste kyrkohistoriska fakta i Finland (1875), en mängd folkskrifter af kristligt innehåll m. m. Han har äfven uppträdt som vitterhetsidkare, med en diger samling sonetter under titeln Doftlösa blomster ¡plockade i senhösten (1883). Åren 1851—52 och 1854—55 var han med redaktör af tidningen Ilmarinen.

LauiTnuS, Laurentius Laurentii d. ä., vitterhets-idkare, f. 1573, d. 1655 såsom kontraktsprost i Linköpings stift, skref latinska qväden, andeliga sånger (bland hvilka två upptogos i den svenska salmboken), en svensk visa om trettiåriga kriget, En kort Sveriges chrönika ifrån Magog alt inn tilfröken Christinas regemente (1647, 2:dra uppl.

1717) m. m. Dessutom skref hanen bok om musiken äfvensom några teologiska arbeten.

Lavén, Abraham Vilhelm, lärd, f. 1812, d. 1858 som kommendörkapten, utgaf Lärobok i mathematikens elementer (1842, 2:dra uppl. 1853, del af en tillämnad “Handbok uti sjövetenskapen“), Oorganisk kemi(1844, 2:dra uppl. 1855), Exempel och problemer i mathematik och navigation (1850—54), åtskilliga nautiska afh andlingar m. m. Led. af krigsv. akad. 1843.

Lea, pseudonym för Jos. Wettergrund.

Leander, Ter Johan Herman, boström i an sk filosof, f. 1831, sedan 1863 adjunkt i filosofi vid Lunds högskola, har författat afhandlingar Om substansbegreppet hos Cortesías, Spinoza och Leibniz (1862), Om substansbegreppet hos Kant och de tänkare, som från honom utgått (1863), Framställning och granskning af Herbartsfilosofiska ståndpunkt (1865—66) m. m.

Leche« 1. Johan L., naturforskare, f. 1704, d. 1764 som medicine professor i Åbo, utgaf flere smärre, på sin tid högt värderade arbeten i botanik, zoologi, fysik, meteorologi m. m.

2. Vilhelm L.y den förres slägting, zoolog, f. 1850, professor vid Stockholms högskola, har utgifvit åtskilliga zoologiska skrifter: Studier öf ver mjölk, dentition och tändernas homoligier hos Chiroptera(l. 1879, i Acta univ. Lund.) Zur kentniss des milchgebisses und der zahnhomologien bei Chiroptera (II. 1878 ibd.), Öfversigt öfver de af svenska expeditionen till Novaja Semlja och Je-nissej 187ö—76 insamlade hafsmollu-sker (s. å., i vet. akad:s. handl), Zur anatomie der beckenregionen bei Insectívora (1883, ibd.), Die säugethier-gat-tung Galeopithecus, eine morphologische studie (1885, ibd.) m. fl. Dessutom bearbetar han afdelningen Mammalia i Bronn’s “Klassen und Ordnungen des thierreichs“.Leffler. 1. Erik Daniel X., historiker, i. 1761, d. 1807 som kyrkoherde i Upsala stift, författade ett äreminne öfver Jakob De la Gardie (1794 be-lönt med svenska akademiens dubbla pris; i akad:s handl.), en historik öfver skådespelen i Koma (1788— —90) m. m.

2. Sven Peter X., öfversättare, publicist, f. 1776, d. 1850 som medicine doktor och boktryckare i Upsala,

ölversatte på tyska Benjamin Höijers afhandling om den filosofiska konstruktionen och E. G. Geijers “Svenska folkets historia“, öfverflyttade till svenskan åtskilliga främmande arbeten samt redigerade Tidning i blandade ämnen (1811, tills, med Em. Bru-zelius), och Correspondenten, tidning för politik och litteratur (tills, med dens. 1831—32, ensam 1833—50). Hans största betydelse torde dock ligga deri, att han tillsammans med Bru-zelius i eftertryck utgaf BibUothek der deutschen classiker (76 band), ett företag, hvarigenom han i Sverge spred kunskapen om den här förut så litet kända tyska literaturen.

3. Otto Emanuel X., filolog f. 1816, grosshandlare, f. d. språklärare, har utgifvit Tysk spraklära (1842), Nytt tyskt och svenskt lexikon (1844), Tetra-glottlexikon (1852—55, tills, med Öhr-lander) m. m.

4. Magnus Gustaf (Gösta) Mittag-X., den förres slägting, matematiker, f. 1846, blef 1865 student i Upsala, 1872 filos, doktor och s. å. docent i matematik, utnämdes 1877 till professor i samma ämne vid högskolan i Helsingfors och kallades 1881 till professor i ren matematik vid högskolan i Stockholm (den förste, som erhöll professur vid denna högskola). 1882 grundläde han den fortfarande af honom redigerade internationella tidskriften Acta mathematica, som är samtidens förnämsta organ för matematisk forskning. L. har i Sverge in-

fört studiet af de analytiska funktionerna. Hans förnämsta arbeten äro: Om skiljandet af rötterna till en synek - tisk funktion af en variabel (1872, i Ups. univ. årsskr.), En metod att komma i analytisk besittning af de elliptiska funktionerna (1876) och Sur la representation analytique des fonctions mono-genes informe d’une variable indépendante (1882, i Acta mat.) Led. af vet. akad. 1883.

5. Leopold Fredlik (FHts) Alexander

X., den förres broder, filolog, f. 1847, sedan 1881 e. o. professor i svenska språket vid Upsala högskola, har utgifvit: O:, ' *sonantljuden i de sr~'-ska aUm> °72), Npgpa

fysiologi "'•*nde konsonant!/ • - *

årsskr / tillägg

omlju ’t , ‘ ; 1

f. fil. w ; i och ei i de i Ups. univ. årsskr.,, satser under den gemensau.-Smâm'e uppsatser i svensk språkjot ning (1880) m. m.

6. Anne Charlotte X., den förres syster. Se Edgren.

7. Johan Anders X.. den förras syssling, nationalekonom, f. 1845, filos doktor, har utgifvit Lie schtcedischen zettelbanken (1876, 2:dra uppl. 1879) och Gh'undlinier till nationalekonomien eUer läran otn folkens allmänna hushållning (1881) samt botaniska och nationalekonomiska uppsatser i in* och utländska tidskrifter och tidningar.

Lefrén. 1. Lars Olofsson X., orientalist, teolog, f. 1722, d. 1803 som teologie professor i Åbo, gjorde omfattande vetenskapliga forskningar och nedlade frukten af dessa i ett stort antal akademiska afhandlingar. Isin ungdom sysselsatte han sig äfven med vitterhet.

2. Johan Peter af X., den förres son, militar-skriftställare, f. 1784, d. 1862 som general af infanteriet, uträttade mycket för den militära bildningens höjande inom landet, särskildt genom sina Föreläsningar i krigsvetenskapen (1817—18), sin Berättelse öfver k. krigsakademien (1824), åtskilliga ypperliga tal m. m. Led. af krigsv. akad. 1811. Led. af vet. akad. 1828.

Lehnberg, Magnus, vältalare, f. 1758, blef 1776 student i Upsala, prästvigdes 1785, efter att länge hafva nödgats uppehålla sig genom kondi-tionerande, kallades b. å. till komministers-adjunkt vid storkyrkan i Stock-lu^pa samt utnämdes 1788 till hof-1789 till kyrkoherde i Kungsholms församling, 1791 till prost i Svartsjö kontrakt (entledigades följande år på egen begäran), 1792 till öfverhofpredikant hos änkedrottningen, 1802 till öfverhofpredikant hos konungen, s. å. till kyrkoherde i Jakobs och Johannis församlingar samt 1805 till biskop i Linköpings stift. 1789 blef han invald i svenska akademien, och 1800 utsågs han till teologie doktor. Död 1808.

Första uppmärksamheten ådrog sig L. genom ett Åre-minne öfver Birger Jarl (1788), hvilket 1787 erhöll stora priset i svenska akademien, och sedan han 1788 vunnit samma pris för ett Äreminne öfver riksrådet och r ks-amiralen Carl Carls-sm Gyllenhjelm (1789), var han allmänt ansedd för Sverges ypperste vältalare. Han blef genast vald till medlem af den prisbelönande myndigheten, han var den förste som fick dess lundbladska pris för utmärkta literära förtjenster, hans skrifter an-sågos som klassiska mönster och framkallade en mängd efterhärmare. Samtida konstdomare yttrade att "med honom föddes den svenska vältaligheten iull vuxen". De skrifter, o som L sedan offentliggjorde, voro: Amin-nelsetal öfver riksrådet gr ef ve Hermansson (1791), Tal på svenska akademi-

Saml. af Faek-Lex., IV.

ens högtidsdag (1805) samt en samling Predikningar (3 delar, 1809 —13, många upplagor). Hans Äreminnen och inträdestal utgåfvos tillsammans 1819 och 1830. Både som andlig och världslig talare utmärkte han sig mest genom ett svassande ordprål och en öfverdrifven bildprakt samt genom stor brist på värme och naturlighet i uttrycket. Men dessa brister, som mera tillhörde samtiden än honom särskildt, uteslöto ej helt och hållet en viss kraft och ett visst behag. Som andlig talare ut-öfvade L. ett utomordentligt stort inflytande, och som sådan blef han upphofsmannen till en skola predikanter, hvilka på ett ytligt språk förkunnade ett slags filantropisk och sentimental sedelära. Den förgudning, för hvilken han under sin lifstid var föremål, efterföljdes inom kort af en nästan lika oinskränkt förkastelsedom af den nya skolan. Se skrifter af J. A. Lindblom, N. von Rosenstein m. fl.

Leinberg, Karl Gabriel, finsk pedagog, f. 1830, direktör för ett folkskolelärareseminarium, har utgifvit en Biblisk historia (1858, flere uppl.), skildringar af Det äldre gymnasium i Abo (1855), Helsingfors lyceum under de 35 första åren af dess verksamhet (1866), anteckningar om Folkskoleför-hållanden i Sverige och Korige (1874) m. ra.

Leijoncrona (Lejoncrona, Leyon-crona), Kristofer, skald, f. omkr. 1660, d. 1710 som svensk minister i London, som det påstås af sorg öfver nederlaget vid Poltava, var en bland våra mest begåfvade skalder under det s. k. stjernhjelmska tidehvarfvet och tillhörde den riktning, som hämtade sina mönster från Italien och från lohensteinska skolan i Tyskland. Mest uppburen blef han för sina förträffliga visor, mindre för sina sonetter och sestiner, h vilkas krysta-

17de form tyckes hafva dödat hans innerligt rörliga känsla och praktfulla fantasi. Bland hans dikter märkas dessutom Habor och Signill, griftqvädet Tvänne herdars samtal m. fl. En ny upplaga af hans samlade vitterhetsarbeten utgafs af Hanselli (och Eichhom) 1863. — Såsom en egenhet kan nämnas, att L., hvilken åsamkat sig betydliga skulder, ej blefbegraf-ven, enär hans engelske fordrings-egare togo hans jordiska qvarlefvor äfvensom likkistan i mät, for att tvinga arfvingarna att inlösa hans förbindelser. Ännu 1815 hade likkistan ej kommit ned i jorden.

Leijonhufyud (.Lejonhufvud). 1. Axel Gabriel X., friherre, vitterhets-idkare, f. 1717, d. 1789 som president i Åbo hofrätt, tillhörde fru Nordenflychts vittra krets och var en bland stiftarna af musikaliska akademien. Led. af vitt. akad. 1773. L. skref ganska goda vers både pä svenska, latin och franska, och efter hans död utgafs en samling af hans andeliga betraktelser under titeln Tankeval i anledning af sön- och högtidsdags evangelier (1790). Ett af honom hållet tal öfver K. G. Tessin ansågs för ett bland de bästa på sin tid.

2. Knut Henrik X., den förres broder, friherre, vitterhetsidkare, f. 1730, d. 1816 som kammarherre hos prinsessan Sofia Albertina, skref en mängd poem i tidningar och tidskrifter samt utgaf några öfversättningar, men är märkligast derigenom att han till Sverge införde Coldinu-orden, hvars högste styresman han var under många år.

3. Karin Sofia L. Se Adler spärr e. Leijonstedt (Lejmstedt, iorut Wo-

limhaus)i Anders, grefve J. Gyllenborgs yngre broder, grefve, vitterhetsidkare, f.1649, d. 1725 som riksråd och president i kammar-revisionen, skref åtskilliga poetiska stycken i Stjernhjelms manér, mest tillfällig-

hetsdikter, bl. a. Svea lycksaligheets triumph, aff rijksens ständer framförd när . .. Carl den ellofte åhrl672 den 18 december ... lyckeligen till Svea göthiske regementet trädde. Hans samlade vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli

1863.

Leistenius, Jakob Gabriel, finsk vitterhets-idkare, f. 1821, d. 1858 som kon rektor i Viborg, utgaf tvänne smärre diktsamlingar (1847—55). 1854—55 var han redaktör af Viborgs tidning.

Lej—« Se Leij—.

Leman, Filip, politiker, f. 1837,. filos, doktor, advokat, har utgifvit Handbok för väljare och valförrättare vid riksdagsmannaval (1866), Om bildandet af folkrepresentationen i de tre skandinaviska länderna (1866) m. m.

Lemke, Otto Vilhelm, biograf, teolog, f. 1819, lektor i Visby, har utgifvit öfversigt af de bibliska böckernas innehåll och historia (1860, flere uppl.), Visby stifts herdaminne (1868), en kommenterad öfversättning af Pauli bref till de romare (s. å.), Embct slexikon för prester (1880) m. m.

Lem ström, Karl Selim, finsk fysiker, f. 1838, professor i Helsingfors, har författat afhandlingar Om volt a -induktionsströmmars intensitets-förlopp (1869) och Om orsakerna till jordens magnetism (1877) samt åtskilliga uppsatser i vetenskaps-akademiens handlingar, finska vetenskaps-societetens publikationer och Finsk tidskrift.

Lemeus. 1. Johannes Canuti L.r filosof, teolog, f. 1573, d. 1669 som i ärkebiskop, stod i förtroligt förhållande till det pfalziska huset, allt sedan Karl X Gustaf såsom student bodde i hans hus, och påstås hafva eggat drottning Kristina att nedlägga regeringen. Såsom lärare vid Upsala högskola utgaf han flere lärda arbeten, bl. a. en JAgtca peripatetica (1633\ hvilken länge begagnades som lärobok. Bland hans öfriga skrifter mär- kes en liten afhandling Be veritate exeeUentia christiancc religionis (1638, flere uppl., äfven utg. på svenska).

2. Knut Nilsson X., sedeskildrare, f. 1688, d. 1776 som kontraktsprost i ärkestiftet, är mest bekant genom sin Belsboa il lust rata eller Delsbo socken i norra Helsingland (1764), hvilket arbete innehåller åtskilliga intressanta skildringar, på samma gång som det röjer författarens enfald och egenkärlek.

Lenngren* 1. Karl Peter X., publicist, f. 1750, d. 1827 som kommerseråd, böljade 1778 tillsammans med J. H. Kellgren utgifva den i vår literaturs historia märkliga tidningen Stockholmsposten samt qvarstod som utgifvare till är 1813, då han afträdde tidningen till magister Viborg. Led. af vet. akad. 1805.

2. Anna Maria X. (född Malmstedi), den förres hustru, skaldinna, föddes d. 18 juni' 1754 i Upsala och var dotter af den äfvenledes som vitter-hetsidkare bekante professor M. Malm-stedt. Hon fick en hvad man kallar lärd uppfostran, så att hon t. o. m. påstås ha hjälpt sin far att ratta studenternas latinska krior. Men hon gjorde sedan allt for att aflägsna den föreställningen, att hon egde sådana kunskaper, som enligt dåvarande uppfattning ej vore rätt förenliga med hennes kön, samt var efter sitt giftermål, både som maka och husmor, ett mönster för hela sin omgifning. 1780 trädde hon i äktenskap med dåv. sekreteraren Lenngren, och från samma stund blef hennes hem samlingsplatsen för hufvudstadens ut-rtiärktaste konstnärer och skriftställare på den tiden. Sin poetiska verksamhet började hon tidigt, och redan vid aderton år blef hon utom sin enskilda sällskapskrets bekant genom satiren Thékonseljen, som hon likväl sedan själf förkastade. Hon öfversatte derefter från franskan '

några teaterstycken: sångspelet Lucile (1776), operatexten Zemir och Azor (1778, med prolog af Kellgren) m. fl. samt från latinet Ovidii heroid Dido till Aeneas (1778), och samtidigt strödde hon omkring sig en mängd smärre poem — ”hundra små skönheter, alla tecknade med lifflighetens grace”. De första åren af sitt äktenskap lät hon sin lyra nästan helt och hållet hvila; men sedan böljade hon anonymt, på uppmaning af Kellgren, att i Stockholmsposten ”framställa den ena mästerliga taflan efter den andra, till' allas förundran och förtjusning”. Hennes diktning, såväl som hennes person, karaktäriseras bäst genom hennes egna ord, att hon var ”nästan aldrig borta”. Hon vistades hälst inom hemmet och ”såg vanligen blott från sina fönster den värld hon målade”. Att afspegla hvardagslifvet såsom det af henne uppfattades, ”stimdom i dess förgängliga, men småtäcka behag, oftare i dess självparodiska förvändhet, med en tillsats å ena sidan af idyllisk naturkänsla, å den andra sidan af didaktisk betraktelse, hvaröfver en lindrig fläkt af humor spelar: se der det anborna, det egendomliga området för hennes konst närsskap”. Bland hennes mer eller mindre skämtsamma stycken märkas: Kärleken och dårskapen, Vauxhallen, Kalaset, Den glada festen, Pojkame, Det högtför-näma äkta paret, Kontrasten, Dröm, Min salig man, Några ord till min kära dotter, i fall jag hade någon, Gr ef vinnarns besök, Andra tider, andra seder, Herrns och

fruns morgonkonversation m. fl. Fru L. författade äfven några rent allvarliga stycken, men lyckades mindre i dem. Hennes dikter utgåfvos samlade först 1819, under den blygsamma titeln Skaldeförsök (sedermera en mängd upplagor, den femte och följande med anmärknin-' gar af J. G. Carlén, den nyaste 1884med teckningar af C. Larsson och en af K. Warburg författad lefnads-teckning). Skaldinnan dog-i Stockholm d. 8 mars 1817. Se skrifter af Atterbom, Bottiger, Franzén, Ro-senstein, K. Warburg (som f. n. utarbetar en utförlig monografi) m. fl.

Lennstrand, Viktor • Emanuel, publicist, f. 1861, student i Upsala, har utgifvit åtskilliga samlingar sentenser, maximer, reflexioner: Gyllene ord (1883), Eran min egen verld (1884), Rosor och törnen i kärleken och äktenskapet (s. å.), Evighets-

tankar (1885) och Ériget (s. å.). 1883 —84 redigerade han en tidskrift för Sveriges ungdom.

Lénström, Karl [CarT) Julim, mångsidig skriftställare, f. 1811, blef 1828 student i Upsala, 1833 filos, doktor, 1834 teologie kandidat, 1836 docent i literaturhistoria, 1843 lektor i Gefle, 1845 kyrkoherde i Upsala stift och 1860 teologie doktor. Han har författat skrifter i en mängd ämnen: religionsvetenskap, filosofi, ästetik, literaturhistoria, konsthistoria, språkvetenskap, vitterhet m. m. Nämnas må följande: Lärobok i de theologiska prccnotionerna (1842), Lärobok i allmänna och svenska kyrkohistorien (s. å.) Lärobok i doginhistorien (s. å.), Söder-hafvets apostel John Williams och Cri-stendomens utbredande på Söderhafs-öarne{ 1847), Ostindiens apostlar {1848), En liten biblisk historia (1855, 4:dje uppl. 1874), Förslag till cateches (1854, 3:dje uppl. 1870), Evangeliernas bok, eller de fyra evangelisternas berättelser efter tiden ordnade till en enda (1857), Biblisk theologi eller bibelns tros- och sedelära i system (1859—62); Fopulär framställning af Hegels lära om staten och verldshistorien (1836), Försök till lärobok i ästhetiken (1836), Thorilds ästhetiska åsigter till ett helt samman-stälda (1837), Lars Fornelius, Sveriges förste ästhetiker (1838), Bidrag till den svenska ästhetikens historia (1840),

Handbok i romerska litteraturens historia (1838), Stjernhjdm, ett litterärt skaldeporträtt (s. å.), Svenska poesiens historia (1839—40), Handbok i poesiens historia (1840—41), Sveriges lite-ratur- och konsthistoria (i utkast, 1841), Om Finlands folkpoesi (1843), Om vikingatågens inflytande på medeltidens poesi (1841), Brage, svenska vältalig-hetsprof jemte sammandrag af rhetori-ken och svenska vältalighetens historia (1847), Svensk litteraturhistoria i sammandrag (1857, delvis af Atterbom) Konsttheoriemas historia (1839), Handbok i de sköna konsternas histmia (1848); Ordbok öfver helsingdialecten (1841); Sigurd och Bipnhilda (saga i tjugofyra sånger, 1836), Lyriska förstlingar (1837), Gullbröllopet, idyll (s. ä., 2:dra uppl. 1840), Fahlujuvelen, novell ur svenBka småstadslifvet (1838), Nero, eller hela verlden, ett stort spektakel (s. å.), Bastoral, t aflor ur prest-Ufvet i Sverige (1854), Cromwell, historisk dikt (1860), Gustaf II Adolf, historiska sånger (s. å.), Ben helige Augustinus, historisk dikt (s. å.), Be fyra stånden, taflor ur svenskt sede-lif (1865), Svensk anthologi (1840— 41), Fsalmbokför enskild andakt (1853, dels original och dels öfversätt-ningar), åtskilliga predikningar, öfversättningar m. m. 1839—40 utgaf han den literära tidningen Eos.

Leopold, Karl Gustaf (af), skald, filosof, iöddes i Stockholm d. 23 nov. 1756, blef 1773 student i Upsala, var antagligen 1775—77 informator hos grefve Douglas på Stjärn-arp, vistades sedan i Upsala, promoverades 1782 till filosofie magister i Greifswald, blef s. å. docent i lärdomshistorien vid dervarande högskola och vice bibliotekarie vid Stral-sunds stadsbibliotek samt utnämdes 1784 till lidénsk bibliotekarie i Upsala. I febr. 1786 antogs han till Gustaf III:s biträdande sekreterare, utnämdes 1787 till bibliotekarie vid Drottningholms bibliotek, blef 1788 konungens handsekreterare, kallades 1790 till ledamot i direktionen öfver kungl. nummerlotteriet (for att få sina inkomster förbättrade), utnäm-des 1799 till kansliråd samt erhöll 1818 statssekreterares titel och värdighet. 1809 blef han adlad. 1786 kallades han till en af de forste ledamöterna i svenska akademien, hvars inflytelserikaste medlem han sedermera länge var efter Kellgrens död. Led. af vitt. akad. 1802. Led af vet. akad. 1804. Led. af mus. akad. 1814. Han dog d. 9 nov. 1829, efter att ha varit blind på sin ålderdom. 1832 reste svenska akademien öfver honom en minnesvård på Klara kyrkogård i Stockholm.

Redan som gymnasist gjorde sig L. känd som skald, och vid tjugotvå års ålder blef han for den större allmänheten bekant genom sin i anledning af kronprinsens födelse skrifna Ode öfver den 1 november 1778 (två

uppl. s. å.). Denna dikt ärsärskildt märklig derigenom, att den föranledde en långvarig och bitter skriftväxling mellan författaren och Kellgren, hvilken med satirisk skärpa granskat poemet i Stockholmsposten. Sedan var L. föga produktiv som skald, tills han 1784 återkommit från Pommern. Men då blef han snart erkänd som en högt låfvande förmåga, och Kellgren själf, som var human nog att glömma den gamla tvisten, stadfäste hans skalderykte genom att i sin tidning aftrycka och med låf-ord framhålla några af honom författade dikter, särskildt hans Erotiska odcr (1785). Kort efteråt upptogs L. i konungens förtroliga krets och blef snart den förnämste i "det literära hofvet". På uppdrag af konungen versifierade han dennes opera Frigga (1787, musik af Åhlströra). Bland hans original-arbeten för teatern märkas främst de bägge sorgespelen

Oden etter asarnes invandring (1790) och Virginia (uppf. 1803), som äro trogna efterbildningar efter franska mönster och anses fullt jämförliga med de bästa dramatiska arbeten i den fransk-klassiska stilen, rika på episoder af hög poetisk skönhet, med en i allmänhet synnerligen vacker diktion, men bristfälliga i planen och i mycket brytande mot den historiska troheten. Ehuru dessa bägge dikter af samtiden ansågos som författarens mästerverk, vsr L. dock mera framstående som lyriker, särskildt i sådana diktarter, der reflexionen framträder mer än känslan och fantasien. Sålunda skref han utmärkta lärodikter, förträffliga oden, skaldebref och fabler samt ypperliga satirer, bland hvilka särskildt hans Visa om Pehr Enebotn vann stor ryktbarhet. Mest lyckad som skald anses L. ha varit i sina skämtsamma dikter, i sina sagor och berättelser, hvilka öfverflöda af "sprittande qvick-het, träffande satir, fin komik och skalkaktigt skämt, allt framstäldt i den lifligaste och behagfullaste stil". Bland hans dikter af detta slag kunna framhållas Eglé och Annctt, Ben vackra bcdjerskant Mina nya rumf Byxorna m. fl. Bland hans allvarligare skaldestycken må som mest bekanta nämnas: Ode öfver begäret till ett odödligt namn, Häfdemas röst, Bet slutande århundradet, Religionen, Öfver segren vid Hoglandf Eörtjensten och Predikaren.

Som skriftställare på prosa kan L. i stilistiskt hänseende ställas vid sidan om de förnämste gustavianerna, och han är dem alla öfyerlägsen genom sin mångsidighet och sina kunskaper. Hans arbeten på detta område utgöras mest af filosofiska, äste-tiska och språkliga uppsatser, delvis stridsskrifter. De märkligaste bland dem äro: Critiska anmärkningar vid hjettedikten Tåget öfver Bält (1785),Inträdestal i svenska akademien (1786), Den nya lagstiftningen i snillets verld något litet ifråga salt eller anmärkningar vid skriften Critik öfver critiker (1792), JBref till den store och märkvärdige författaren Th — —, hvilken, efter at hafva gjordt sin lagstiftning i vilter-heten, gi ' ' jjorde sitt nödvändiga

i finana å.), Af handling om

svenska (1801, i sv. akad:s

handl.), über Schweden und

Schwedens neueste Verhältnisse, veranlasst von Acerbis Reisen (1804), Om smaken och dess allmänna lagar, Om diktens bruk i poesien och JBref om poetisk stil, de sistnämda ej särskildt utgifna. Ett par af dessa skrifter äro riktade mot Thorild, med hvilken L. under Kellgrens sjukdom låg i en långvarig fåjd, efter att förut ha korresponderat med honom på det vänligaste. Denna strid fördes delvis i tidningen Extra posten, hvilken räknade L. som sin förnämste medarbetare. L:s Samlade skrifter utkommo 1800—33 i 6 band. En "ny fullständig, omordnad" upplaga böljade utgifvas 1873 af Nyblom, men måste till följd af ringa afsättning upphöra med andra bandet.

Efter Kellgrens död utöfvade L. ett väsentligt inflytande på den svenska literaturens, ja på hela den svenska kulturens, utveckling. "Han

var nämligen i omkr. 40 år----------en

af allmänna omdömet länge erkänd, sedan af den skarpaste opposition, i spetsen för hvilken stora snillen trädde, än längre bekämpad cultur-mi-nister i Sverige". Han blef städse trogen de ästetiska grundsatser, som han i sin ungdom tillegnat sig, och var under böijan af detta århundrade den franska smakens förnämste representant under striden mot den nya skolan. Anhängarna af denna skola bedömde honom hårdt, ofta orättvist. "Men man medgifver nu villigt, att knappt någon annan af

våra författare, på en gång genom mångfalden af ämnen och genom dessas snillrika behandling, verkat så mycket för den allmänna upplysningen som Leopold”.

Se skrifter af B. von Beskow, Enberg, Mar. d’Ehrenström, Grubbe,

M. af Pontin m. fl. samt våra större literaturhistoriska verk.

Lenfstedt, Gustaf Joakim, f. 1830, minuthandlare, bokförläggare, har författat åtskilliga folkskrifter i religiösa frågor, särskildt mot läseriet, ett “berättelseförsök“ med titeln Agnes Ellmén eller de inre missionärerna (1877, ny uppl. 1878), en skrift om Jesus Kristus och August Strindberg (1884) m. m.

Lerenhanpt, Karl (Carl) Harald Eugene, grefve, literaturhistoriker, f. 1849, amanuens vid Upsala högskolas bibliotek, har utgifvit: Anteckningar om Vplands nation i Upsala före 1830 (1877), Johan Gahiél Werwing (1880, ur Samlaren), En literär strid i Sverige år 1738 (1881, ibd.) m. m.

LerertTn, Oskar Ivar, novellist, f. 1862, literatör i Stockholm, har utgifvit trenne samlingar berättelser: Från Rivieran (1883), Småmynt (1884) och Konflikter (1885). Han har äfven gjort sig känd som kritiker.

Levin. 1. Karl Herman X., vitter författare, f. 1816, d. 1883 som kungl. hofpredikant och prost i Strängnäs stift, har utgifvit Foetiskt hafsskum från Sotaskären (1841), Fsaltare och lyra (1843) m. m. samt redigerade Fosterlandsvännen 1844—46. År 1844 fick han svenska akademiens andra pris för en afhandling Om sambandet emellan den estetiska känslan och den religiösa.

2. Ter Axel den förres broder, läkare, f. 1821, medicine doktor, har utgifvit Reglor att iakttaga vid alla slags bad (1860, 2:dra uppl. 1864), Försök till sundhetsläraförfolket (1864), Om prostitutionen (1873) m. m.

Levisson, Karl Adolf samlare, f. 1811, d. efter 1846 som literatör och f. d. kammarskrifvare, utgaf Anekdoter och kar akter sdrag ur svenska regentemos lefnad (1844, 2:dra uppl. 1846), Svenska folkets seder vid högtidery frierier, bröllop o. s. v. (1846) m. m.

Lexe'11, Anders Johanf matematiker, f. 1740, d. 1784 som astronomie professor i Petersburg och f. d. professor i Åbo, utgaf på svenska, latin och franska några matematiska och astronomiska skrifter, som ännu hos fackmän åtnjuta stort anseende. Led. af vet. akad. 1773.

Ley—• Se Leij—.

LeyOll (Läjon)j Mattias, hippolog f. 1800, d. 1868 som ryttmästare, utgaf Handledning i ridkonsten (1844), Handledning i hästafveln (1849), anteckningar Om hästen och dess begag-nande__(1858) m. m.

Liana, pseud. for V. Hebbe.

Libe'rtus, pseud. for J. F. Kryger.

Lidbeck. l. Krik Gustaf X., botaniker, f. 1724, d. 1803 som professor i naturalhistoria vid Lunds högskola, utgaf endast några akademiska dis-putationer och några smärre uppsatser i vetenskapsakademiens handlingar. Led. af vet. akad. 1755.

2. Anders X., den forres son, ästetiker, f. 1772, blef 1790 i Lund filos, magister, s. å. docent i naturalhistoria, 1798 vice universitets-biblio-karie, 1799 bibliotekarie och 1801 professor i ästetik. Död 1829. Hans fiesta arbeten, mest disputationer, ut-gåfvos 1830 af P. Wieselgren, under titeln Armärkningar angående ämnen ur psychologien, esthetiken och svenska synonymiken. L. är särskildt märklig lör det sätt, hvarpå han omhuldade Es. Tegnér, och för den stränghet, hvarmed han i föreläsningar bedömde den akademiska vältaligheten.

3.- KarLJohan X., den förres broder, bergsvetenskaplig författare, f. 1774, d. 1817 som öfverma8mästare, utgaf bl. a. Samlingar i bergsvetenskapen (1807—11, tills, med E. T. Sveden-stjerna).

Lidberg, Vilhäm, läroboksförfattare, f. 1813, kontraktsprost i Linköpings stift, har utgifvit Geometriens elementer (1847, 2:dra uppl. 1853 —54) m. m.

Lidén, Johan Henriky lärd, f. 1741, blef 1758 student i Upsala, 1764 filos, magister, 1765 docent i

lärdomshistorien och amanuens vid biblioteket samt 1770 adjunkt i historia i Lund, från hvilken befattning han 1775, på grund af sjuklighet, tog afsked. Han vistades derefter i Norrköping, hvarest han på sin beryktade sjuksäng mottog besök af rikets ypperste män, äfven af furstar. 1776 fick han professors titel. Död 1793. Bland de arbeten, som L. utgaf, märkas särskildt Historiola Utteraria poctarum sueäcorum (1764—72) och Catalogus diaputationum in academiis et gymna-äis Suecice (1778—80) äfvensom ett par skrifter om animala magnetismen. Sitt stora bibliotek skänkte han 1779 till östgöta nation i Upsala, men redan 1787 införlifvades denna boksamling med akademiska biblioteket.

Lidfors, Klias, filolog, f. 1787, d. 1825 som professor i Lund, utgaf endast några disputationer, några bidrag till Lindfors' svenska och latinska lexikon samt ett latinskt tal, men var berömd för det förträffliga sätt, h varpå han som föreläsare tolkade Roms klassiske författare.

Lidforss, Volter Kdvardj filolog, f. 1833, sedan 1878 professor i nyeuropeisk linguistik i Lund, har utgifvit Tysk grammatik (1860, 2:dra uppl. 1868), Tyska läs- och skriföf-ningar (1863). Fransk språklära (1867) och F?'ansk språklära i sammandrag

(1871) samt dessutom författat språk-vetenskapliga smärre skrifter, litera-tur-kritiker m. m.

Lidner (förut Liedner), Bengt, föddes i Göteborg d. 16 mars 175? (ej 1759). Redan på våren 1759 förlorade han sin fader, organist vid domkyrkan derstädes, och 1771 sin moder, som 1762 ingått nytt gifte med Samuel Aurell, som var tjensteman vid ostindiska kompaniet och dog i oktober 1786. L. böljade tidigt rimma. Redan som gymnasist höll han i maj 1772 på Göteborgs gymnasium ett andligt tal på vers samt offentliggjorde tid efter annan strödda skaldestycken. 1774 blef han student i Lund, hvarest han s. å. disputerade pro exercitio, men efter fyra terminers vistelse derstädes, under hvil-ken tid och möjligen äfven sedermera han understöddes af baron Patrik Alströmer, försvann han plötsligt af okänd anledning från akademien, ehuru han skulle responderaför en redan tryckt afhandling. Uppgiften att L. i jan. 1776 af sin styf-fader affärdades till Ostindien bör betviflas, tills riktigheten deraf kan ådagaläggas. Bet är troligast att L., som från Lund återvände till Göteborg, derifrån begaf sig till svenska Pommern; der vistades han åtminstone 1777, då han såsom spccimen for magistergraden författade och i Greifswald lät trycka en akademisk afhandling De jure revolutionis ameri-eanorum, som troligen ventilerades i Rostock. I april 1779 hemkom han derifrån till Stockholm och kallade sig dä magister. Samma år inskrefs han i konungens kansli, vann i Zibet (då andre direktör för de kungl. spek-taklerna) en beskyddare och gjorde sig bemärkt "på vår hofpamass", bl. a. genom utgifvande af en samling Fabler (1779), tillegnade den då ännu icke årsgamle kronprinsen. Genom Zibet måtte Gustaf III blifvit intresserad för L., med den påföljd, att

denne i april 1780 kunde begifva sigp till Tyskland, der han öfver ett år uppehöll sig och idkade studier i Göttingen. Derifrån begaf L. sig-till Paris, der man beredt honom anställning vid svenska legationen, hvar-igenom han fick till förman skalden Creutz. Men oordentligt lefnadssätt och förskingring af förmannens tillhörigheter föranledde snart hans hemkallande. Man fann sedermera att han äfven tillegnat sig Creutz' verser. I Paris lär L. hafva författat sorgespelet Eric XIV (1800), dervid påverkad af den då rådande franska smaken. Efter hemkomsten böljade han i juli 1782 lämna bidrag till major Lunda satiriska dagblad "Wälsignade tryckfriheten" och fortsatte dermed tills detta dagblad 1784 upphörde. Under tiden utgaf han Grefvinnan Spastapa» död (1783, 2:dra uppl. 1786), Aret MDCCLXXXIII (1784) och operan Medea (s. å.). Under senare hälften af 1784, då L. af någon välgörare var inackorderad på Hjelmsätra (förmodligen den lägenhet med detta namn, som tillhör godset Margrete-luud i Stockholms län), sysselsatte han sig med literära planer, i syfte att för dessa och deras upphofsman påkalla Gustaf III:s uppmärksamhet och understöd. Dessa planer kunde emellertid icke fullföljas, och 1785 fann man honom anstäld hos baron Åkerhjelm, egare af nyssnämda gods, såsom informator, ehuru dertill olämplig. Också vantrifdes han i denna befattning, från hvilken han återgick till sitt regellösa lif. I sin hopplösa belägenhet sökte L. i början af 1787 deltagande hosslägtoch vänner i Finland, och man hjälpte honom dit senare s. å. Hans afsigt var att från Finland begifva sig till Tyskland — äfven Amerika hade lekt honom i hågen —, men han föredrog att ligga sina finske hjälpare till last och qvarhölls dessutom af sin förbindelse med Eva Jakobina Hastfehr, en fattig fröken, med hvilken han ingick äktenskap d. 28 okt.

1788 och hvilken troget och tåligt vid sin oefterrättlige makes sida nthärdade den största fattigdom. Under vistelsen i Finland utgaf L. 1788 Yttersta domen och Ode tiU den finska soldaten samt författade åtskilligt som sedermera trycktes.

1789 i sept. återkom han till Stockholm och måste der, sedan han för-gäfves sökt få någon anställning, lefva på understöd af dem, hvilka han ännu icke uttröttat med sina nödrop, och till dessa hörde sannolikt Zibet, han var kanske den ende. Under de sista åren af sin lefnad utgaf L. ett fåtal smärre, säkerligen föga inbringande skaldestycken, bland hvilka I)e galne, utgifvet på hösten 1792, var det sista. Den 4 jan. 1793 slutade han sitt sorgliga lefhads-lopp, efterlämnande enka och dotter i yttersta fattigdom. L. ”var en äkta skaldenatur, känslofull och fantasirik, men han saknade helt och hållet den måtta, styrsel och själfbesinning, som oeftergifligt fordras för frambringande af fulländade konstverk”. Den s. k. nya skolan hade emellertid i L. en föregångare. Åtskilliga brister och Öfverdrifter afhjälptes af Thorild i de skrifter L, lämnade honom till granskning. Redan 1788 —79 utgåfvos L:s Samlade arbeten på boktryckaren Holmbergs förlag; Nyare arbeten utkommo 1793 (utg. af P. Enbom med företal af Rosen-s te in). Samlade arbeten utgafs i 2:dra upplagan 1796—1800 (den s. k. holmbergska, förfuskade). Med samma titel, men med ny redaktion, tryckte Delén en upplaga 1812 —14, hvartill såsom supplement 1820 kom Senare samlade skrifter (utg. af A. A. Afzelius). 1836 utgåfvos L:s skrifter af två förläggare, och 1859 med ny redaktion och med

L:s lefnadsteckning af F. Sander. Denna ”sjunde” upplaga omtrycktes 1877. Se skrifter af A. A. Afzelius, Franzén, Atterbom, Ljunggren, Palmblad, Sander Estlander, S. och H. Wieselgren, Warburgm.fl. K. F. W.

Liedbeck, Per Jakob, läkare, f. 1802, d. 1876 som praktiserande läkare i Stockholm och f. d. adjunkt vid Upsala högskola, författade en mängd smärre skrifter, i hvilka han beskref och försvarade homöopatien. Hans maka, en dotter af skalden Ling, har utgifvit några dikter och sin faders lefnadsteckning.

Ligne ll, Anders, topograf, historiker, f. 1787, d. 1863 som kontraktsprost i Karlstads stift, utgaf Beskrif ning öfver Dalskogs socken i Flfsborgs län (1814), Bidrag till svenska kyrkans och riksdagames historia (1835, ifören. med A. Ahlqvist och J. P. Bexell), Beskri/ning öfver grefskåpet Dal (1851 —52), några smärre teologiska uppsatser, en Samling af gällande prest-valsförfattningar (1840) m. m.

Liiienberg, Gustaf Robert, jurist, f. 1841, revisions-sekreterare, har utgifvit Sveriges grundlagar och s. k. konstitutionella stadgar (1874, med register) ' samt Svensk lagsamling (1875—85).

Lilienmark, Laur., pseudonym för L. Roberg.

Lilja, Nils, botaniker, teolog, vitter författare, f. 1808, blef 1829 student i Lund och erhöll slutligen en anställningi som klockare i Lunds stift. Död 1870. L. utgaf: Skånes flora (1838, 2:dra uppl. 1870), Flora öfver Sveriges odlade växter (1839— 40), Menniskan, hennes uppkomst, hennes lif och hennes bestämmelse (1850, 4:dje uppl. 1868), Kristendomen, dess uppl omst, dess lära, dess historia och dess utveckling (1860), Kristna läran och presiläran (1862), Var tid och dess sträfvanden, populär a föredrag för folket (1864—68", Biblisk historia, efter veten-skapliga grunder och till folkupplysningens befrämjande (1865), vidare dikter, berättelser, kalendrar m. m. I åtskilliga bland sina arbeten uppträdde han modigt till forsvar för socialistiska åsigter, men blottade på samma gång sin brist på vetenskaplig underbyggnad. Under några år (1840 o. f.) utgaf han en Tidning för trädgårdsskötsel.

Liljeblad. 1. Samuel X., botaniker, f. 1761, d. 1815 som borgstrom-iansk professor i Upsala, utgaf ett Utkast till en svensk flora (1792, 3:dje uppl. 1815) och några skrifter af ekonomiskt innehåll.

2 Bengt X., predikant, f. 1834, d. 1882 som kyrkoherde i Norrköping, efterlämnade en diger samling Fre-dikningar (1882).

3. Se Lillieblad,

Liljegren, Johan Gustaf, fom-forskare, f. 1789, blef 1811 student i Lund, 1814 filos, magister, 1815 docent i fäderneslandets antiqviteter, 1816 e. o. adjunkt, s. å. amanuens i samfundet för utg. afhandl. rör. Skand. hist. och

1818 e. o. amanuens vid kungl. biblioteket, fick 1819 professors titel, blef 1822 amanuens i vitterhetsakademien och sekreterare i k. museum, 1823 aktuarie i riksarkivet och 1827 riksantiqvarie, fick 1834 kansliråds titel samt utnämdes 1835 till riksarkivarie. Han dränkte sig 1837. L. omhuldades mycket afN. H. Sjöborg och L. von Engeström. Han utgaf: Skandinaviskafomåldems hjeltesagor (1818—19), Nordiskaforn-lemningar (1818—21, de första häftena tills, med K. G. Brunius), Fornnordiska häfder (1824), Munstaf ven och dess sinnebilder (1829), Dip lomat arium sue-canum (2 delar, 1829—37, forts, af B. E. Hildebrand), Runlära (1832), Runurkunder (1833) m. m.

Liljeborg. Se Lilljeborg.

Liljecrona, Karl Vilhelm, publicist, biograf, f. 1794, d. 1856 som

f. d. auditör och tidningsman (medarbetare i Aftonbladet), utgaf en för-tjentsfullt utförd biografisk teckning af Fältmarskalken Johan Christofer Toll (1849—50), såsom hvars handsekreterare han under någon tid tjenstgjort.

Liljencrantz* 1. Johan X. (förut Vesterman), grefve, national-ekonom, f. 1730, d. 1815 som f. d. riksråd och president i kommers-kollegium, författade några smärre skrifter i ekonomiska ämnen. Hans Anteckningar och memorial utgåfvos 1878 af B. Taube (i Hist. handl.). Som finansminister under en längre tid af Gustaf III:s regering förvärfvade L. sig ett berömdt namn. Led. af vet. akad. 1768.

Liljenstrand, Axel Vilhelm, finsk jurist, f. 1821, kansliråd, f. d. professor i Helsingfors, har utgifvit följande juridiska arbeten: Om kanoniska rättens inflytande på Sveriges lagstiftning (1851), Historisk teckning af den i Finland tillämpade lagstiftningens grundsatset• för nätingarnes och det allmänna välståndets befrämjande (1853), Ekonomisk-juridisk afhandling om Finlands strömrensn ing sverk (1856), Om skifte af jord (1857), System af sam-fundsekonomins lärot• (1 h. 1860), Finlands jordnaturer och äldre skatteväsende, jorde ett Uad ur dess kulturhistoria (1879), De nordiska byggninga-balkame, deras rättsordning i organisk utveckling (1881—82) m. fl.

Liljestjelke, E. R., pseudonym för K. G. Nordforss.

Liljestängel, Herm., pseudonym för L. T. Öberg.

Liljestr&le. Se lillie&tråle.

Liljeyalch, Karl Fredrik, f. 1796, d. 1870 som grosshandlare i Stockholm, utgaf ett arbete om Chinas handel, industri och statsförfattning (1848).

Lille, Axel. Se Tillägg.

Lillie, Berthil, pseudonym for K. G. von Salza. Lillieblad. 1. Gustaf X., (förut Feringer), orientalist, f. 1651, d. 1710 som hofbibliotekarie, utgaf åtskilliga skrifter, bland hvilka följande äro märkligast: Epístola de karraitis Ii-thaunúe ad J. Ludolphum (1691), Historia rerum ccgyptiacarum (?, fragm.) och He templo Herculis gaditano (1695).

Lillienstedt (LiUjenstedt, forut FaulinusJ, Johan,, grefve, skald, f. 1655, d. 1732 som riksråd och president i vismarska tribunalet, författade Aere ganska täcka dikter, bland hvilka Klagan öfver Iris’ af resa är ett for sin tid ovanligt vackert stycke. Hans samlade vitterhetsarbeten utgåfvos 1863 af Hanselli. I vår politiska historia spelade L. en framstående roll; det var bl. a. han, som afslöt den sorgligt ryktbara freden i Nystad 1721. ¡

Lilliestr&le (Lilljc-, Liljestråle, fornt Bröms), Joakim Vilhelm, vitter-hetsidkare, f. 1721, blef 1752 hof-rättsfiskal och 1760 sekreterare i ständernas justitie-deputation, fick 1762 lagmans titel samt förordnades 1772 till justitie-kansler, från hvilken befattning han tog afsked 1779. Såsom riksdagsman tillhörde han oppositionen, och 1789 var han en bland de riddarhus-medlemmar, hvilka sattes i fångsligt förvar. Död 1807. L. som var en af Dalins efterföljare, är mest bekant genom det didaktiska skaldestycket Fideikommiss till min son Ingemund (1772, 2:dra uppl. 1797), som inledes af ett företal, hvari författaren röjer en riktigare uppfattning af poesien, än som på hans tid var vanligt. Han skref dessutom några salm er, en mängd tal m. m. Hans vittra arbeten gjordes

till föremål för åtlöje af yngre samtida poeter (t. ex. Leopold), men ega åtskilliga präktiga ställen. Led. af vitt. akad. 1773. Led. af vet. akad. 1774.

Lilliehöök, Johan (John) Fr edrik, reseskildrare, f. 1834, sedan 1882

öfverste och chef för Nerikes regemente, har författat: Tvenne år bland zouavema(18Ql), Tvåreseskizzer{1867), Bazaine fäld eller frikänd (1873) m. m.

Lilljebjörn. 1 Knut Knutsson X., sedeskildrare, f. 1765, d. 1838 som f. d. fänrik, författade Hågkom-ster af fordna dagars tänkesätt, seder och bruk i min födelseort (utg. 1862 af hans son) äfven som åtskilliga dikter, öfversättningar m. m., som ej blifvit offentliggjorda. Han var svärfader till E. G. Geijer och bekant som en skicklig musiker.

2. Henrik X., den förres son, sedeskildrare, f. 1797, d. 1875 som f. d. kapten, utgaf Hågkomster från ungdomen (1865), Fortsättning på hågkomster fr an ungdomen (1867), Ett och annat (1873) och Spridda minnen (1874).

I Lilljeborg, Vilhelm, zoolog, f. 1816, blef 1834 student i Lund, 1841 filos, doktor, 1844 docent, 1845 e. o. adjunkt och 1853 adjunkt i zoologi vid universitetet i nämda stad samt 1854 professor i samma ämne vid högskolan i Upsala. 1861 kallades han till ledamot af vetenskapsakademien, och 1877 promoverades han till medicine hedersdoktor. 1882 erhöll han med pension afsked från professuren. L. har utgifVit följande särskildt tryckta skrifter: Obscrvatio-nes zoologicce (1844—45), Om de i Skåne förekommande crustacéer m. m. (1853), Sveriges och Norges ryggradsdjur I. Däggdjuren (1874) samt Fauna, Sveriges och Norges f skar {l:stah. 1881). Dessutom har han författat en mängd uppsatser i lärda tidskrifter, bl. a. Zoologisk resa i norra Ryssland och Finmarken (1849, i öfvers. af vet. akad:s förhandi.).

Liljebjörn. Se Lilljebjörn.

Lilljecrona. Se LUjecrona.

Lilljenstedt. Se Lillienstedt.

Liljehök. Se LdHehöök.

Linck, Josef (pseud. Cajus JuliusCaesar), literatur-historisk och politisk författare, f. 1846, blef 1863 student i Upsala och 1876 filos, doktor samt har sedan dess idkat publicistisk verksamhet i Stockholm (f. n. som medarbetare i tidningen Vikingen). Han har utgifvit följande skrifter: Lars Johansson Lucidm' (1876), George Sand (1877, ibd.), Hans Forssell (1878, ibd.), Judefrågan (1881), Partistriden vid 1883 ars riksdag (1883), Bet qvin-liga arbetet (1884), Vindskiftet och valkampagnen (1885) m. m.

Lind, Olof, teolog, lexikograf, f. 1701, d. 1765 som kyrkoherde i Söderhamn, utgaf en förklaring öfver Luthers katekes, en samling morgon- och aftonböner, ett tyskt och svenskt lexikon m. m. Han var en afTollstadii förnämste anhängare.

Lind af Hageby, Axel, memoarförfattare, f. 1829, kommendör-kapten, har utgifvit Minnen från ett treårigt vistande i engelsk örlogstjenst (1860).

Lindahl, Feter, vitterhetsidkare, d. i slutet af 1700-talet som skådespelare, författade ett par smärre originalstycken för teatern och utgaf dessutom några öfversättningar.

Lindberg, Sextus Otto, finsk botaniker, f. 1835, professor i Helsingfors, har utgifvit åtskilliga smärre botaniska arbeten.

Lindblad. 1. Johan Kristoffer L., rättslärd, f. 1799, d. 1876 som f. d. professor i kriminal- och process-rätt vid Upsala högskola, utgaf åtskilliga värdefulla rättsvetenskapliga afhand-lingar.

2. Johan Mikael X., vitterhetsidkare, predikant, f. 1817, kontraktsprost i Lunds stift, har utgifvit An-deliya sånger (1848, 2:dra uppl. 1849), Betraktelser för hvar dag i året (1860, 2:dra uppl. 1869), Bönebok vid huslig andakt (1850, 9:de uppl. 1878), Betraktelser for nattvardsungdom (1854, 6:te uppl. 1873), Hemmets cdtare{1856,

4:dje uppl. 1878), Få vägen, korta betraktelser öfver årets alla dagar (1877), flere samlingar Predikningar, åtskilliga reseskildringar m. m. En broder till honom var den som tonsättare berömde Otto Lindblad.

3. Elis Vilhelm L., skald, publicist, f. 1828, blef 1848 student i Lund, var 1857—74 literärt biträde hos förlagsfirman N. M. Lindh i Örebro och dog 1878. Han författade en samling vackra lyriska Dikter (1873) samt utgaf en Dansk läsebok (1865), en historisk-poetisk läsebok, kallad Fosterländska minnen (1869), äfvensora skrifter af Atterbom, Dalin och Franzén. Bland hans skaldestycken märkas särskildt en sång öfver Engelbrekt och en sång öfver Anna Maria Lenngren (1861), belönt med hedersaccessit af svenska akademien.

Lindblom* 1. Jakob Axelsson X., teolog, f. 1746, blef 1763 student i Upsala, 1770 filos, magister, 1781 skytteansk professor, 1786 biskop i Linköping, 1793 teologie doktor och 1805 ärkebiskop. 1809 invaldes han i svenska akademien efter Lehnberg. Död 1819. L. är i literaturhistorien märkligast genom sin omarbetning af Svebilii D:r M. Luthers Lilla cate-ches, med förklaringar (1811), som årligen utkommit i nya upplagor. Såsom ärkebiskop införlifvade han äfven sitt namn med den svenska kyrkohandboken. Han var ock utgifvare af ett Lexicón latino-suecanum (1790), en Journalför prester (1797—99) m. m.

2.- Alexis Edvard X, botaniker, publicist, f. 1807, d. 1853 som f. d. adjunkt i filosofi vid Lunds högskola, uppsatte 1839 tidskriften Botaniska notiser, hvilken han redigerade till 1846, och utgaf flere värdefulla botaniska afhandlingar. Han författade dessutom en Lärobok i logiken

(1836) och var länge redaktör for den frisinnade tidningen Skånska cor-respondenten. Lindbohm^ Lars Robert, dramatiker, f. 1835, kamrer i armé-förvaltningen, har författat sorgespelet Sten Sture den yngre (1865).

Lindbäck; Olof (i Lindome), visförfattare, f. 1785, d. 1860 somlandt-brnkare och riksdagsman i bondeståndet, gjorde sig kand som författare till en mängd andeliga visor och sånger (utg. i ny uppl. 1876, af

P. Wieselgren).

Linde* 1- Lars Gustaf X , jurist, f. 1825, advokatfisk al i kammarkollegiet, har utgifvit Repetitionskurs i svenska kamer aUagf arenheten (1849), Försök till systematisk framställning af svenska ekonomilagfar enhet en (1852, 2:dra uppl. 1868), Försök Ull systematisk framställning af svenska kame-raUagfar enheten (b. å., 2:dra uppl. 1867) och Handbok i Sv anges bergs-författningar (1853).

2. Johan Feter L., teolog, f. 1847, fängelsepredikant i Sundsvall, har utgifvit tolf föredrag om Dop eller veder-dop? (1880).

Lindeberg; Anders, vitter författare, publicist, f. 1789, blef 1806 student i Upsala och 1808 fänrik, hvarefter han deltog i Sverges krig med Ryssland och Frankrike, samt ut-nämdes 1817 till löjtnant i armén och fick 1821 afsked med kaptens titel. 1815 framträdde han för första gången som skriftställare, nämligen med tvän-ne politiska flygskrifter, af hvilka dock den ena indrogs såsom förnärmande för utländska makter, men betalades af kronprinsen, som tillika skänkte författaren en pension. 1816 blef L. medarbetare i Wall marks tidning Allmänna journalen, 1821 öfver-tog han redaktionen af Stockholmsposten, som under hans ledning fortgick till 1833, och derefter tillhörde han som medarbetare först Aftonbladet (till 1842) och sedan Dagligt allehanda. Sin pension förlorade han 1832, då han trots hotelser fortfor att offent-

liggöra en uppseende-väckande serie tidningsartiklar, hvilka s. å. utgåfvos i bokform under titeln Sverige år 1809 och år 1832 (3:dje uppl. 1833; en fortsättning utgafs 1833 under titeln Sverige i framtiden). År 1834 offentliggjorde L., för att påvisa det grundlagsvidriga i kungl. teaterns monopol på offentliga skådespel, en konstitutions-, stats- och ekonomiutskotten tillegnad skrift, kallad Några upplysningar rörande kungl. theatcm, och denna skrift ansågs så förgriplig, att författaren anklagades för högmåls-brott och dömdes till döden. Konungen förändrade straffet till tre års fängelse på Vaxholm, och då majestätsförbrytaren nekade mottaga denna nåd, utfärdades en allmän amnesti för dem, som efter 1810 blifvit dömda för politiska förbrytelser. Sålunda mot sin vilja frigifven redan samma år, böljade L. att af alla krafter arbeta på'förverkligandet af sin älsklingstanke, grundläggandet af en egen teater i Stockholm, och 1842 invigde han den af honom själf upprättade Nya teatern (numera Kungl. dramatiska teatern), utan att begära regeringens tillstånd, som förut flere

gånger vägrats. Redan 1844 måste han likväl afstå sin teater åt sina fordringsegare. 1845—46 deltog han i utgifningen af tidningen Dagen, 1848 var han under någon tid redaktör för Minerva, och derefter ingick hau som medarbetare i tidningen Bore. Död 1849. L. var som skriftställare mycket flitig och mångsidig. Bland hans politiska skrifter märkas, utom de redan nämda, följande: Revolution och republik (1838), Bidrag till Sveriges historia efter den 5 november 1810 (2 delar 1839, l:sta delen utkom i ny uppl. s. å.), Försök till en medborgelig katekes (s. å.) och Två år af kung Oscars regering {1846). På historiens område utgaf hau dessutom Svensk biografi (1818), livaraf likvälblott en enda del utkom. Bland hans vitterhetsarbeten märkas åtskilliga lyriskt beskrifvande skaldestycken, den dramatiserade folksagan Fågel Blå (1815, en mot nya skolan riktad satir), Tycket, ett fragment ur min kärleks- och äktenskapshistoria (1819), tragedien Blanka (1822), dramen Toni (1832), skådespelet Midsommarsaftonen (1834), dramen Brestgården (uppf. 1843), sorgespelet Demosthenes (tr. i saml. arb.), den historiska romanen Junker Carl

(1847) och tidsbilden Halfbrodem

(1848) . Hans Samlade arbeten ut-komrno i två delar 1835. L. skref dessutom åtskilliga flygskrifter i striden mot Grevesmohlen och verkställde en mängd öfversättningar af utländska teaterstycken m. m. Svenska akademiens pris erhöll han flere gånger, det stora 1819 för poemet Mina drömmar, och det mindre bl. a. 1820 for Några idéer om förståndets och fantasiens förhållande till hvarandra i skaldekonsten. Se skrifter af Em. Carlén m. fl.

Lindehlad, Assar, skald, litera-turhistoriker, f. 1800, blef 1818 student i Lund, prästvigdes 1823, promoverades 1829 till filos, magister, kallades 1831 till docent i ästetik och utnämdes 1838 till kyrkoherde i Lunds stift. Död som prost 1848. L. är bekant genom åtskilliga i Teg-néis anda författade skaldestycken: Främlingen, Missionären, Sång vid jubelfesten 1836, Fosterländska sånger m. fl.. Han utgaf tvänne samlingar Dikter (1832—33). Som prosa-författare utmärkte han sig genom sitt literatur-historiska arbete Svenska sånger, akademiskaföreläsningar (1832), några anonymt utgifna noveller m. m. Af hans Samlade vittra skrifter utkom l:sta delen 1851, med en af P. Wieselgren författad lefnadsteck-ning.

Lindegren, Karl Johan, skald, f. 1770, inskrefs 1781 som student

i Upsala, samt blef 1791 filos, magister och 1796 sekreterare vid operan, hvilken befattning han dock redan 1801, till följd af sitt oordentliga lefnadssätt, måste lemna. En stor del af sitt lif tillbragte han på gäldstugan, ehuru han flere gånger genom lyckans gynsamma vändningar kom i ett bättre läge. Död 1815. L. var en rikt begåfvad natur och till anlagen beslägtad med Lidner. Han började sin literära bana med komedien Den blinde älskaren (uppf. 1795) och ådrog sig mycken uppmärksamhet genom dramen Den försonade fadern (s. å.), som uppfördes mer än sjuttio gånger och efterföljdes af flere dramatiska stycken. Bland hans öfriga vitterhetsarbeten märkas sagan om Borgmästaren och oxarna (införd i den af honom själf 1798 utgifna tidningen Col-portören), hvilken ännu tryckes som folkskrift, samt åtskilliga sentimentala elegier och politiserande dryckessånger. L. var en ganska lång tid allmänhetens gunstling. Hans Samlade arbeten utgåfvos i tre delar 1805 —07.

Lindelöf, Lorens Leonardt finsk matematiker, f. 1827, statsråd, öfver-d i rektor för det finska skolväsendet, i f. d. professor vid högskolan i Hel-! singfors, har utgifvit: Leçons de cal-! cul des variations (1861, tills, med | abbé Moigno), Lärobok i analytisk geo-I metri (1864, flere uppl.) och en mängd ! uppsatser i finska vetenskaps-socie-tetens publikationer.

I Linder- 1. Karl Vilhelm L., fi-j lolog, literatur-hi8toriker, f. 1825, d.

| 1882 som domprost i Linköping och f. d. professor i grekiska vid Lunds j högskola, utgaf ett Svenskt-grekiskt I lexikon (1862, tills, med K. A. Valberg), föreläsningar Om grekemes tca-j ter och skådespel (1865), Ljungstedska | friskolan i Linköping och dess öden 1 (1882) samt några latinska afhand-! lingar, predikningar m. m. Han uppträdde äfyen som vitter författare | pä latin och (sign. Ut is) svenska.

2. Nikolaus (Nils) £., språkforskare, lexikograf, f. 1835, blef 1858 student i Upsala, tog 1861 kansli* examen, blef 1866 filos, doktor och

e. o. amanuens vid universitets-bi-blioteket, 1867 docent i nordiska j språk och 1868 lektor vid högre lä- j

rarinne-seminariet i Stockholm. 1875 böljade han utgifva det stort anlagda , verket Nordisk familjebok, konversations-lexikon och rcalencyklopedi, och till 1880 qvarstod han som hufvud-redaktör för detta arbete, hvilket under hans ledning framskred till i midten af bokstafven E. För öfrigt har L. utgifvit följande skrifter: Om allmogemålet i Södra Möre härad af i Kalmar län (1867), Om uppfostran hos forntidens nordboar (1870), Johan Erik Bydqvist, minnesteckning (1878), Regler och råd angående svenska språkets behandling i tal och skrift (1882), Om tilltalsord i svenska språket (1884) m. m. Ett större arbete om svenska språkets behandling är f. n. under tryckning.

Linderholm, Olof, naturforskare teologisk författare, f. 1762, d. 1834 som kontraktsprost i Skara stift och kyrkoherde i Mariestad, utgaf en Lärobok i naturläran (1797), Nyare rön och upptäckter (1802—03), Sön-dag sandaktsöfningar för barn (1805, 2:dra uppl. 1851), lör sök till förbättring af den svenska psalmboken (1807), en öfversättning af Anakreons sånger, en öfversättning af Bastholms vishets-och lycksalighetslära m. m.

Linderot, Lars, predikant, f. 1761, d. 1811 som komminister i Göteborgs stift, var en, bland sin tids utmärk-taste och inflytelserikaste predikanter. Hans Högmessopredikningar (3:dje uppl. 1856), hvilka med svårighet samlades och utgåfvos efter hans död, tillhöra ännu vår allmoges uppbyggelse-böcker. L. författade äfven en sam-

ling Andliga sånger och tillfällighetsverser (1815, 3:dje uppl. 1860), som likaledes fortfarande begagnas af allmogen.

Lindestolpe {iörat Linder), Johan, medicinsk författare, f. 1678, d. 1723 (1. 1724) som assessor i collegium medieum, utgaf några smärre skrifter i medicinska ämnen.

Lindfors. 1. Anders Otto L, lexikograf, f. 1781, blef 1798 student i Lund, 1802 filos, magister, 1803 docent i pädagogik och didaktik, 1805 docent i teoretisk filosofi, 1811 adjunkt i historia, 1816 professor i samma ämne och 1826 professor i romersk vältalighet och poesi. 1829 hade han som prebende fått ett pastorat i Lunds stift, och 1830ntnäm-des han till teologie doktor. Död 1841. L. är mest känd genom sitt stora verk Fullständigt svenskt och latinskt lexikon (2 delar, 1815—24). Han utgaf dessutom tvänne betydande vetenskapliga arbeten: Index latinita-tis in Ciceronis Brutum (1804) och Handbok i romerska antiqvitetema (1814, 2:dra uppl. 1830) äfvensom en mängd akademiska disputationer.

2. Johan Otio X., den förres son, läroboksförfattare, f. 1817, kontraktsprost i Lunds stift, har utgifvit en Latinsk elementarbok'(1858, 2:dra uppl. 1863), en Latinsk rhetorik (1863) m. m. | 3. Axel Otto L., den förres son,

j vitterhetsidkare, f. 1852, medicine doktor och docent vid Lunds högskola, har författat tvänne berättande skaldestycken En sommarsaga och En j prestgårdsidyll (tillsammans utgifna , 1880 under titeln Två dikter).

Lindgren. 1. Henrik GerhardX. orientalist, f. 1801, blef 1815 stu-; dent i Upsala, 1821 filos, doktor, I 1830 docent i arabiska, s. å. adjunkt i grekiska och österländska språk,

| 1836 prästvigd, 1841 kyrkoherde i | ärkestiftet och 1845 kontraktsprost,

' 1838 erhöll han professors titel. Död1879. L. betraktades som sin tids ypperste orientalist i S verge. Bland hans många vetenskapliga arbeten märkas: De dialectis semiticis (1822), De lingua neo-arabica (1829), Carol. M. Agrell, supplementa ad lexicon syriacum castellianum (1839—41) samt öfversättningar af åtskilliga bland gamla testamentets böcker : Job (1831), Profeten Jesaja (1842—43), Penta-teuchen (1854—56), Josua- boken, Do-mareboken, Samuels böcker och Konungar böckerna (1862) m. m. Efter hans död utkom en samling Predikningar och minnesteckningar (1879).

2. Hans Axel L , publicist, f. 1780, d. 1842 som f. d. expeditionssekreterare, utgaf tidningen Granskaren (1820—34) samt några smärre skrifter i dagens frågor.

3. Bengt Gustaf Z., teolog, f. 1795, d. 1858 som kungl. hofpredikant och prost i Hedemora, utgaf: Till föreläsningame i rätts- och samhälls-lära vid kongl. krigsakademien (1844, 2:dra uppl. 1856), Lärobok i sedeläran (1846), åtskilliga predikningar m. m.

4. Lars Drik Z., direktör, föreståndare for trädgärdsafdelningen ålandt-bruksakademiens experimentalfält, f. 1828, har utgifvit flere smärre skrifter rörande trädgårdsodling samt frän 1862, i förening'med andra personer redigerat en 'Tidning för trädgårdsodlare.

5. Hjalmar Ossian L., anatom, f. 1837, professor i anatomi vid Lunds högskola, har utgifvit Studier öfver däggdjursägget (1877) m. m.

6. Adolf Z., musik-skriftställare,

f. 1846, musikreferent i Aftonbladet, 1880—81 medredaktör af Ny svensk tidskrift, 1881—83 hufvudredaktör

af Svensk musiktidning, har i bokform utgifvit: Satser i svensk verslära (1880), Om vagnerismm (1881), Svenska hof-kapellmästare 1782—1802 (1882) och en öfversättning af Shakspeares Lu-eretia (1876).

7. Jakob Axel L., teologisk författare, f. 1845, kyrkoherde i Strängnäs stift, har utgifvit Bidrag till den svenska pietismens historia (I, 1879).

8. Hellen Gustaf Albert Benedikt Z., kritiker, f. 1857, har författat en uppsats om Ryssland och nihilismen ' (1883) och åtskilliga tidskriftsupp-satser i literära frågor. Äfven som novellist har han uppträd t, under sign. Njål.

Lindh, Teodm'y finsk skald, f. 1833, justitie-rådman i Borgå, har utgifvit tvänne samlingar Dikter (1862 och 1875), de versifierade sorgespelen Konung Birger och hans bröder (1864) samt Maria af Skottland (1865), en öfversättning af Byrons Hebreiska melodier (1862) m. m.

Lindhalt, Hans August, filosof, f. 1817, konsistorii-notarie i Göteborg, har utgifvit Utkast till lärobok i an-thropologien och Psychologien (1843).

Lindman, Kristian Fredrik, läroboksförfattare, f. 1816, lektor i Strängnäs, har utgifvit Samling cf exemplar och problem tül algebr'a och eqva-tionslära (flere uppl.), Samling af geometriska problemer (1847, flere uppl), Elementarbok i plan trigonometri (1852, flere uppl.), Ettclides fyra första böcker, åtskilliga strängt vetenskapliga uppsatser m. m.

Lindqvist. 1. Johan Henrik L., matematiker, f. 1743, d. 1798 som professor i Åbo, utgaf i matematik några smärre skrifter, hvilka bland fackmän åtnjuta stort anseende.

2. Karl Adolf Z., veterinär, f. 1830, professor vid veterinärinstitutet i Stockholm, har utgifvit Hysdjwrs-skötsélns hufvudgrunder (1866, 2:dra uppl. 1876), Minnesbok för veterinärer

(1870) och åtskilliga smärre skrifter. Från och med 1882 har han redigerat en TidskHft för veteriväTmediein och husdjursskötsel.

I 3. Josef L.j teologisk handboksfor- fatta re, har utgifvit Handbok for katekesundervisningen (1878), Handbok för skolans andaktsstunder (1878—80) m. m.

4. Alfred X., vitterhetsidkare, f. 1860, student i Upsala, har utgifvit dikthäften under titlarna Snödroppar (1881) oeh Aprildagar (1883).

Lindsköld (.Undschöld, förut Lind-enschöld, först Lmdeman), Erik, grefve, vitterhetsidkare, f. 1634, d. 1690 som kungligt råd och kansler tor Lunds högskola, författade åtskilliga tal och tillfällighetsvers (utg. 1864 af Hanselli). Af större betydelse for vår literatur var han likväl deri-genom att han med både råd och dåd understödde andra skalder, t. ex. Lagerlöf och Spegel.

Lindström* 1. Karl Ferdinand X., bibliognost, f. 1811, d. 1861 som amanuens vid kungl. biblioteket, ut-gaf en Svensk bokhmdelskatalog (för 1845—48 och 1852) samt redigerade flere årgångar af Svensk bibliografi (1884—61).

2. Karl Anders X., publicist, f. 1816, blef 1838 student i Upsala, 1848 filos, doktor och 1858 andre amanuens i riksarkivet. Död 1885. Sedan 1860 var L. hufvudredaktör för den inflytelserika konservativa tidningen Nya dagligt AUehanda, i hvars spalter han skref en mängd artiklar. Som skriftställare uppträdde han för öfrigt endast

med några öfvereättningar.

3. Johan Adolf X., finsk historiker, f. 1819, d. 1874 som kapellan i Åbo stift, författade afhandlingar Om finska folkvandringar (1848), Om den keltisk-germanska kulturens inverkan på finska folket (1859) m. m.

4. Gustaf X., paläontolog, f. 1829, professor och intendent vid naturhistoriska riksmuseet, har författat åtskilliga uppsatser i vetenskaps-akademiens publikationer. Led. af vet. akad. 1878.

Sami. af Fack-Lex., IV.

5. Johan X. (pseud. Saxon), vitter-hets-idkare, publicist, f. 1848, tidningsredaktör, har utgifvit ett häfte dikter under titeln IhanegäUet (1884).

Llng* 1. Per Henrik X., skald, föddes 1776 i Ljunga prästgård i Småland, der fadern var kyrkoherde. Han förlorade tidigt sina föräldrar, blef af sin stjuffader satt i Växiö skola, deltog deretädes i ett pojkstreck, som föranledde hans förvisning från läroverket, och vistades sedermera någon tid på obekant ort. 1793 blef han student, föret i Lund och sedan i Upsala, torde derefter hafva uppehållit sig som privatlärare i närheten af Stockholm och befann sig 1796 i sistnämda stad, sysselsatt med undervisning i språk och med författarskap. 1797 tog han teologisk examen i Upsala. År 1799 begaf sig L. till Kjöbenhavn och vistades der i fem år, hvarunder han stundom lefde i öfverflöd och stundom led nöd. Denna vistelse blef afgörande för hans lif. I Kjöbenhavn studerade han lefvande språk med sådan kraft, att han snart skref vers på tyska, franska och danska; der förvärfvade han sig äfven den stora skicklighet i fäktning, som i framtiden medförde så genomgripande följder; och der väcktes tillika hos honom det stora intresse för nordens fomålder, hvilket blef afgörande för hans författarskap. Under sin vistelse i nämda stad författade L. bl. a. ett lustspel på danska, kalladt Den tnisundeUge (1804), hvilket var det företa af hans arbeten som trycktes. 1805 antogs han till faktmästare vid högskolan i Lund, der han böljade genomföra ett af honom på vetenskapliga grunder upp-gjordt gymnastiskt system, 1818 utnämdes han till faktmästare vid Karlberg (hvilken befattning han bibehöll till 1825), och 1813 fick han

uppdrag att i Stockholm in rätta en gymnastisk undervisningsanstalt, hvilken

18öppnades 1814, under namnet gymnastiska cen t r al-institut et j och fick honom själf till föreståndare. Ungefär 1825 erhöll han professors titel, och 1835 invaldes han i svenska akademien, som 1815 belönt honom med lundbladska priset och 1833 med sitt stora pris och som 1837 tilldelade honom Karl Johans pris. Död i Stockholm 1839.

Som lärare i gymnastik och uppfinnare af ett svenskt gymnastiskt system utöfvade L. en för hela mänskligheten yälsignelsebringande verksamhet. Äfven som skald var han af stor betydelse. Liksom han i eldiga tal påyrkade fosterländsk nyfödelse medelst gymnastiska öfningar, så arbetade han på den svenska skaldekonstens nyfödelse genom att upplifva minnet af förfädrens guda-och hjältevärld. Under sin vistelse i Lund utöfvade han i detta hänseende ett ganska stort inflytande pä Tegnér. ”Själf ville han frambringa ett fosterländskt hjälteqväde, som skulle blifva for Skandinavien hvad Homeros’ epos varit för det gamla Grekland och ur hvilket åsarnas ättlingar skulle hämta ingifvelser till fosterländsk bragd, till häfdaforsk-ning, dikt och konst.” För detta ändamål sammanskref han ”drott-qvädet” Gylfe (l:sta delen 1812, förändr. och forts. 1816, i femton sånger, men ofullbordadt), hvilket dock såsom allegori icke vann bifall, trots sina egendomligheter och sina präktiga naturskildringar. Öf-vergifvande allegorien, började han derefter skrifva en ny gigantisk hjältedikt, Asame (1816—26, ny tillökt uppl. 1833, i trettio sånger), hvilken dock ej häller slog mycket an, trots det stora snille, som i densamma röjer sig. Afven på dramats område sökte L. frambringa storartade skapelser, och liksom Shakspeare gjort i fråga om England, tog han

till uppgift att dramatisera hela Sver-ges historia. I detta syfte författade han de historiska sorgespelen (1. skådespelen) Agne (1812), Eylif den gö-thiske (1814, förf. redan i Kjöben-havn), Biksdagen 1527 (1817), Den heliga Birgitta (1818), Engelbrecht Engelr brechtsson (1819), Styrbjörn Starke (1824), Visburs söner (s. å.), Ingiald lllrada och Ivar Vidfamne (s. å.) och Blotsven (s. å.). Men ej häller som dramatiker lyckades L. frambringa något fulländadt konstverk, enär han icke förstod sig på dramats teknik och ej förmådde åstadkomma

åskådliga karaktärsskildringar; det bästa i hans dramer htgöres af de lyriska och de beskrifvande partierna. L. var framför allt lyriker. På lyrikens område författade han åtskilliga vackra skaldestycken, bl. a. den förtjusande herdedikten Kärleken och den romantiska dikten Tirfing eller dödssvärdet (1836). Han tillhörde naturligtvis götiska förbundet. I böljan betraktades han till och med som detta förbunds hufvudman, men efter 1817, då Geijer bevisat de nordiska myternas oanvändbarhet i skön konst, kom han att genom sina ytterligheter stå alldeles ensam. På prosa författade L.: Eddomas sinnebildslära för olärde (1819), Gymnastikens allmänna grunder (1834 — 40) m. m. Hans Samlade arbeten utgåfvos i tre delar 1859—65, med en minnesteckning af B. von Beskow. Se skrifter af Atterbom, E. K. Werlauff m. fl.

2. Hjalmar Fredrik Z., den förres son, f. 1820, tit. professor och öfver-lärare vid gymnastiska central-insti-tutet, har utgifvit några smärre skrifter om skolgymnastik.

3. Jetta L. Se Ziedbeck.

Linnarsson, Johan Gustaf Oskar,

geolog, f. 1841, d. 1881 som tjenste-man vid geologiska byrån, författade geologiska uppsatser i vetenskaps-! akademiens publikationer. Linné (Linntcui). 1. Karl rott L.y naturforskare, ”blomsterkungen”, föddes på kaplansbostället Råshult i Stenbrohults socken i Växiö stift d. 23 (13) maj 1707. År 1717 kom han i Växiö skola, men hans kärlek till örter och naturvetenskapliga studier upptog honom så helt och hållet, att han i hög grad försummade sina skolämnen, och när han äntligen 1724 blifvit uppflyttad i gymnasium och fortfarande satte prästläsningen å sido, gåfvo lärarna fad ren det rådet att låta honom blifva handtver-kare. L. togs då om händer af provinsialläkaren Rothman, h vil ken trodde sig i honom hafva funnit gryet till en blifvande namnkunnig läkare, och när ynglingen under Rothmans ledning fått göra bekantskap med Pliniue’ naturalhistoriska skrifter, blef ät ven det romerska språket kärt för honom, så att han snart kunde anses mogen att på egen hand studera vid akademien. 1727 blef han student i Lund och vardt der mycket omhuldad af professor Kil. Stobaeus, men på hösten 1728 begaf han sig till Upsala, på Rothmans uppmaningar, samt blef der slutligen, efter en längre tids motgångar, uppmärksammad af den lärde domprosten O. Celsius och den ryktbare arkiatern O. Rudbeck d. y., hvarefter de mest ljusa utsigter öppnade sig för honom. Ehuru han endast tre år varit student, fick han 1731 bestrida de botaniska föreläsningamaunder Rudbecks tjänstledighet, och 1732 erhöll han uppdrag att göra en botanisk resa till Lappland, hvilket också skedde. Det stora anseende, som hans under denna resa gjorda samlingar och iakttagelser förskaffade honom, väckte emellertid afund hos många, och följden blef ett kanslersförbud för hvar och en att hålla offentliga föreläsningar, utan att förut i ämnet hafva aflagt vederbörligt prof. L. blef derigenom afskuren från

sin verksamhet som lärare vid akademien. Efter att någon tid hafva fortsatt en påböljad undersökning af bergverken i Dalarna, begaf han sig i böljan af 1735 till Holland och blef derstädes, i Harderwyk, s. å. promoverad till medicine doktor. Han uppmärksammades snart af framstående naturforskare, bl. a. den ryktbare läkaren Boerhave, och sedan han utgifvit några märkliga arbeten, som han författat redan i Sverge, fick han de mest fördelaktiga anbud att för alltid stanna qvar i Holland. Men 1738 for han det oaktadt hem, sedan han ordnat och beskrifvit bankiren Cliffords stora naturhistoriska samlingar på Hartecamp samt utgifvit ett par epokgörande arbeten. Hemma till en böljan mottagen med köld, fick han dock af riksdagen 1739, på K. G. Tessins föranstaltande, ett årligt arvode, mot förbindelse att ”sommartiden publice på riddarhuset läsa botaniken och om vintern hålla föreläsningar öfver bergs-collegii minera-lie cabinett”. Sistnämda år blef han ock utnämd till amiralitets-medikus i Stockholm. S. å. stiftade han, på förslag af M. Triewald och i samråd med Höpken, Ahlströmer m. fl., den svenska vetenskaps-akademien och blef själf genom lottning dess förste president. 1741 utnämdes L., dock ej utan föregående motigheter, till professor i praktisk medicin och anatomi vid Upsala högskola, och 1742 utbytte han denna befattning mot professuren i botanik, hvarigenom han kom pä sin rätta plats. Derefter växte hans ryktbarhet alltmer, lärjungar strömmade till honom från alla land, utmärkelser hopades öfver honom, hans lön fördubblades och ökades ytterligare. 1748 utnämdes han till arkiater, och 1757 blef han adlad. Han dog i Upsala d. lOjan. 1778.

L. anses allmänt såsom den stör-ste naturforskare något land kan uppvisa. Han sysselsatte sig företrädesvis med forskningar rörande botaniken och omskapade fullständigt denna vetenskap. Han gaf en bestämd form åt växtbeskrifningen, genom att infora artnamn och en fast terminologi, och genom uppställandet af sexual-systemet (växtrikets indelning efter växternas könsorgan) uppvisade han sammanhanget inom växtvärlden samt bragte reda i det kaos, som före honom herskat i fråga om växtkännedomen. Genom sin uppställning af växtslägtena gaf han "nyckeln till lösningen af växtrikets vigtigaste problem". Men L. sträckte sina forskningar till alla naturvetenskapens grenar och gjorde epokgörande upptäckter inom de flesta bland dem. Som skriftställare utmärkte han sig genom sin utomordentligt stora logiska reda och sitt ovanligt enkla, men icke dess mindre snillrika framställningssätt. Hans större arbeten äro: Sy atema naturce (1735), Fundamenta botanica (1736), Bibliotheca botanica (I, s. å.), Flora lappomca (1737), Genera plantarum (s. å.), Hortus diffortianu8 (s. å.),

Oritica botanica (s. ä.), Ichtyologia Ar-tedii (1738), Classes plantarum (s. å.), Öländska och gotländska resam (1745), Flora sueeica (s. å.), Fauna suecica (1746), Wästgötha resa (1747), Flora zcylanica (s. å.), Hortus upsaliensis (1748), Materia medica (1749), Fhilo-sophia botanica (1751), Skånska resan (s. å.), Species plantarum (1753), Claris medicinee (1766) och Mantissa plantarum (1767), hvilka samtliga utkommit i flere upplagor. Bland hans smärre skrifter på svenska märkes särekildt ett i vetenskapsakademien hållet Tal om märkvärdigheter uti insekterna (1739). Hans Egenhändiga anteckningar om sig sjelf utgåfvos 1823 af Ad. Afzelius, hans Anteckningar otn Nemesis divina 1848 af El. Fries,

hans Opera hactcnus inedita 1873 (forts, följer) af E. Ährling, hans Svenska arbeten i urval 1878—80 af densamme och hans Lefnadsminnen 1877 af A. Ahnfelt. Se skrifter af Agardh, O. E. A. Hjelt, Hedin, G. Ljunggren, E. Risberg, Starbäck, Warmholtz, Ährling m. fl. L:s lif har poetiskt behandlats af H. Sätherberg i en 1879 utgifven större diktcykel, kallad "Blomsterkonungen". En kolossal bildstod öfver L., 1885 upprest i Humlegården (Linnéparken) i Stockholm, är huggen af Fr. Kjellberg.

Bland L:s svenske läijungar märkas: A. Hasselqvist, P. Löfling, P. Forskål, P. Os beck, A. Sparrman,

K. P. Thunberg, Ad. Afzelius m. fl.

2. Karl von i., den förres ende

son, botaniker, f. 1740, blef redan 1759 demonstrator i botanik vid Up-sala högskola, fick 1763 konungens afväntningsbref på fadrens professur, promoverades 1765 till medicine doktor och efterträdde 1778 sin fader som professor i botanik Död 1783.

L. utgaf flere botaniska arbeten pa latin.

Linnström, Hjalmar, bibliolog, f. 1836, f. d. bokförläggare i Stockholm, har om vår literatur gjort sig i högsta grad förtjent genom att utarbeta ett tillförlitligt och innehållsrikt Svenskt boklexikon f ör aren 18 30 —1865 (1867—84). Dessutom har han redigerat några på hans eget förlag utkomna större arbeten, bl. a. en illustrerad Sveriges historia fran äldsta tid till våra dagar (6 bd, 1875 —81, förf. af O. Montelius, H. Hilde-brand, O. Aliu, M. Weibull, M. Höjer, R. Tengborg, S. Boethius, T. Säve m. fl.).

Linroth, Klas Maurits, medicinsk författare, f. 1848, sedan 1882 förste stadsläkare i Stockholm, har utgif-vit: Blodkärlssvulstema och deras behandling (1879), Om folksjukdomames uppkwnst och utbredmng (1884) m. m. LithOU, Gustaf, latinsk skald, f. 1692, blef student i Upsala, tog 1716 krigstjenst, men fick som fänrik 1721 afsked med en liten pension, er« höll kaptens titel 1751 och dog 1753. Han var en bland vära ypperste latinske skalder. En del af hans qvä-den, till största delen tillfällighets-stycken, ntgaf han själf 1734 under titeln G. JÅthou ostro-both-, signiferi, poematum heroico- miscellaneorum JP. i. (andra delen har aldrig utgifvits). Såsom det yppersta af hans skaldestycken anses ett qväde med anledning af Karl XH:s död.

Litteraturbladet, en af E. G. Geijer utgifven märklig tidskrift, som utkom 1838—39 med ett nummer (vanligen ett tryckark) i månaden (bihang 1840).

Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning, finsk månadskrift, utgifven 1847—49 och 1855—63 af J. V.

Snellman samt 1850—54 af S.G. Elmgren, de trenne första årgångarna i Kuopio, de följande i Helsingfors.

Liyijn, Klas Johan, romanförfattare, politiker, publicist, f. 1781, blef 1800 student i Lund och 1802 i Upsala, der han 1803 var med om att stifta sällskapet ”VitterhetenB vänner”. Tryckande ekonomiska omständigheter hindrade honom att taga graden, och 1805 tog han i stället examen till rättegångsverken samt anställdes s. å. som auskultant i svea ho frätt och utnämdes kort derefter till kammarskrifvare i kammarrätten. 1806 förordnades han till revisor i kammarrätten, 1808 till kopist i krigsexpeditionen och s. å. till auditör vid Skaraborgs regemente. Under fälttåget i Tyskland 1813—14 för-ordnades han till krigsjustitiarie vid arméns andra division, tog 1817 afsked från auditörs-befattningen samt j utnämdes 1818 till krigsjustitiarie i : krigshofrätten, 1827 till krigshofrätts-1

råd och 1835 till generaldirektör Öf-ver fängelserna. Död 1844. Bed an vid universitetet var L. mycket verksam som författare, och sedermera, fore statshvälfningen, skickade han oupphörligt täflingsskrifter in till svenska akademien, hvilka dock ej medförde pris. När den literära striden utbrutit 1809, ställde han sig snart på nya skolans sida och deltog käckt i kampen, merendels under pseudonymen Olof Mollbergsson (O. M.). Slutligen var han en bland medarbetarna i den bekanta literära skämtskriften Markalls sömnlösa nätter (1820—21). De vitterhetsarbeten,

som han ofientgjorde, äro: den komiska romanen Johan David Lidbergs lefveme (l:sta h. 1810, anon.), öfver-sättningen Mästerkatten eller katten i stöflor, af Tieck (1812), romanen Axel Sigfrids son (1817, anon.), berättelserna Samvetet8 fantasi (1822) och Skaldens harpa (s. å.) samt Spader dame, en berättelse i bref, funne på Danviken (1824, anon.). Den bristande öfver-ensstämmelsen mellan hans förmåga och hans sträfvande att åstadkomma någonting stort alstrade hos honom en oro, som ger sig en prägel i hans arbeten, och slutligen äfven en öfver-drifven själf kritik, som bragte honom att upphöra med vittert skriftställen. Mot slutet af sin lefnad sysselsatte han sig mest med politiken, skref artiklar i Askelöfs tidningar och ut-gaf 1831, under pseud. Jan Jansson, en skrift Om ministers och opposition i Sverige (2:dra uppl. s. å.), hvilken skarpt gisslade både regeringen och oppositionen. Hans Samlade skrifter utgåfvos 1860—52 af A. I. Arvidsson. Dessutom finnas af L., förvarade på kungl. biblioteket, fjorton stora band handskrifter, som innehålla ett full-ändadt sorgespel, Torkel Knutsson, äfvensom en mängd mer eller mindre bearbetade utkast till sorgespel, operatexter, farser m. m. Det länge troddapåståendet att L. skulle vara identisk med pseudonymen Nils Nyberg är deremot oriktigt (jfr Hammarsköld). Se skrifter af A. I. Arvidsson och K. D. af Wirsén.

Liyin, Zakarias, vitterhetsidkare, f. 1726, d. 1789 som f. d. stadsmajor i Stockholm, utgaf Kyrkostötoscopia säbyensis eller Erik Jonssons kyrko-väktaresy brofogdes samt orgcltrampares Ufvemesbeskrifning (I, 1781), en efter-bildning efter Holbergs ”Peder Pärs”. Se skrift af K. Warburg.

Ljungberg. 1. Nils Vilhelm X., lärd, f. 1818, d. 1872 som lektor i Göteborg, var på sin tid en af den fria forskningens förnämste förkämpar i vårt land. Hans af trycket utgifna arbeten äro få: Professor Boström och representationsfrågan (1848), Chrono-logisk granskning af den babyloniska, israelitiska och (¡egyptiska histoiien, ef tei' källorna (1851), en kommenterad upplaga af Horatius Flaccus, carmina lyrica (I, 1873) och några andra.

2. Ber Adolf X., teolog, biograf, f. 1819, prost och kyrkoherde i Ve-sterås stift, har utgifvit predikningar, konfirmationstal, en Historisk-geogra-fisk exegetisk handbok för bibelläsare (1861), Vest erås stifts hei'daminne (1880—81) m. m.

3. Karl (Carl) Edvard X., statistiker, f. 1820, f. d. advokatfiskal i direktionen öfver arméns pensionskassa, har utgifvit flere värdefulla statistiska arbeten: Försök till allmän statistik (1851—56), Försök till stats-ekonomisk statistik öfver Sverige (1856 —63, tills, med K. A. Agardh), Om Sveriges materiella utveckling under de senaste årtiondena (1868) m. m. Åtskilliga år utgaf han en Tidskrift för Sveriges landsting och större kommuner (1869—74).

Ljunggren. 1. Gustaf Håkan Jordan X., ästetiker, literaturhisto-riker, f. 1825 (ej 1823), blef 1839

student i Lund, promoverades 1844 till filos, doktor, kallades 1847 till docent i ästetik samt utnämdes 1859 till

professor i ästetik, literatur- och konsthistoria. 1875—85 var han tilllika univexfcitetets rektor. 1865 invaldes han i svenska akademien, som 1856 belönat honom med stora priset for en Jemförelse mellan Ehrensvärd och Winckelmann som konstfilosofer. 1876 kallades han till ledamot af vitterhetsakademien och 1881 af vetenskapsakademien. L. har särskildt som literatur-historiker vunnit ett högt anseende, genom sina forskningars grundlighet och sitt fängslande framställningssätt. Hansvigtigastelite-ratur-historiska arbeten äro: Svenska dramat intill slutet af 17:de århundradet (1864) och Svenska vitterhetens häf-der ef tei' Gustaf III:s död (från 1873, hittills tre band, omfattande en utförlig inledning samt vitterhetens historia under Gustaf IV Adolfs regering). Börande vår egen literaturhistoria har L. dessutom författat åtskilliga större och mindre skrifter: Om det humoristiska elementet i Fredmans epistlar samt om de i dem uppträdande personer (1857, i Nord. univ. tidskr.), Johan Messenius som dramatisk författare (1862, ibd.), Bellman och Fredmans epistlar, en studie (1867), karaktäri-stiker af J. H. Thomandei' (1867, i svenska akad:s bandi.), Jakob Fresc (s.å., ibd.) och Erik Sjöberg {1874, ibd), studier öfver Atterboms, Franzéns, fru Nybergs och Esaias Tegnérs diktning m. m. Nämda studier återfinnas i trenne samlingar Smärre skrif-tei' (1872—81), hvilka dessutom innehålla åtskilliga uppsatser om andra ämnen. Pä det rent ästetiska området har L. utgifvit en Framställning af de förnämsta csthetiska systemer (2 del. 1856—60, 2:drauppl. af l:sta d. 1869, 2:dra d. 1883), hvilket arbete begagnas som lärobok vid universiteten. Hans öfriga i bokform utgifha arbeten äro: texten till Skånska herrgårdar (6 bd, 1852—63), Studier öfver Holberg (1864), S.1 Knutsgillet i Lund (1869), några skildringar från Italien under titeln Från en resa (1871) och åtskilliga smärre akademiska inbjudningsskrifter (om Walter Scott, Shakspeares Julius Csesar m. m.).

2. Algot L., vitter författare, f. 1856, vid Upsala högskola, har ut-gifvit en samling Dikter (1884).

Ljung man, Axel Vilhelm, zoolog, f. 1841, sedan 1871 docent i zoologi vid Upsala högskola oety sedan 1880 inspektor för Göteborgs museum, har författat en mängd uppsatser, bland hvilka de flesta afhandla sillfisket i den bohuslänska skärgården. (För öfrigt har han utgifvit en samling Anteckningar till samfundet S. H. T:s historia (1869) m. m.

Ljungstedt, Aurwa Lovisa (född Hjort), vitter författarinna, f. 1821, blef 1846 gift med dåv. kamrern, sedan departementschefen i fångvårdsstyrelsen Y. Ljungstedt. Be första åren efter sitt giftermål uppträdde hon, under olika signaturer, med åtskilliga smärre berättelser i tidningarna Bore och Aftonbladet, men sedan 1857 har hon, äfven genom större romaner, gjort sig vida känd under den osvenska pseudonymen Claude Gerard. Under denna pseudonym har hon offentliggjort följande arbeten, dels i bokform och dels som följetonger i Aftonbladet, Nya dagligt allehanda eller Svenska familj-journalen: Dagdrif-verier och drömmerier (1857), Fn jägares historier (1861), Skymningsprat (1864), Psykologiska gåtor (1869), Onkel Benjamins album (1870), Jemringen

(1871), Moderna typer (1872), Den svarta kappan (s. å.) och Inom natt och år (1875) m. fl. Hennes Samlade berättelser af Claude Gerard, hvilka dock ej innehålla alla här nämda arbeten, utkommo 1873—74. I sin ungdom vistades fru L. i en skön

och storartad bergstrakt i Östergötland, och detta bidrog utan tvifvel att framkalla de fantastiska bilder och scenerier, af hvilka hennes berättelser öfverflöda.

Ljungström, Klas Johan, arkäo-log, topograf, f. 1819, d. 1882 som kyrkoherde i Skara stift, var den egentlige upphofsmanneu till Vester-götlands fornminnesförening, hvars sekreterare han var till sin död, och utgaf tvänne band af denna lörenings tidskrift (1866—72). Bland hans arbeten för öfrigt märkas: Redvägs Jotrad med staden Ulricehamn (1861), As och Vedens härader samt staden Borås (1865), Kinnefjerdings och Kållands härader samt staden Lidköping (1871), Vartofta härad och staden Falköping (1877), Väne härad samt staden Veners-borg (1884) m. fl. L. författade äfven Biografiska uppgifter omförfattarne tid svenska psalmerna och psalm-melodierna, åtskilliga liktal, predikningar, vitterhetsarbeten m. m.

Loccönius, Johan, häfdatecknare, rättslärd, f. 1598 i Holstein, blef 1625 juris doktor i Leiden, kallades s. å. af Gustaf II Adolf till e. o. professor vid Upsala högskola, utnämdes 1627 till professor i historien, hvilken befattning han 1634 fick utbyta mot professuren i juridik, erhöll 1648 fullmakt som universitets-bibliotekarie, förordnades 1651 till rikshistorio-graf samt blef 1666 själfskrifven assessor i antiqvitetskollegium och 1672

prseses i detta ämbetsverk. Då man vid akademien kände stor saknad efter hans handledning vid de juridiska studierna, inrättades åt honom 1666 en “juris professio honoraria“, med ingen annan förbindelse för honom än att göra hvad krafterna tilläto. Död 1677. L. var en af sin tids lärdaste män i Sverge och utöfvade stort inflytande på sin tids bildning. Han var vältalare, skref latinska qväden, utgaf latinska auktorersamfcförfattade skrifter i historia, anfciqvite-ter, politik och lagfarenhet, öfyersatte på latin våra landslagar och sjölag m. m. Märkligast bland hans arbeten, af hvilka de flesta omtrycktes i många upplagor, både inrikes och utrikes, äro Antiqvitates sueo-gothicce (1647, öfvers. af N. H. Dal 1728 under titeln “Svenska och göth. gamle handlingar“) samt Historia rerum suecica-rum (1654). Nämnas må for öfrigt: den latinska diktsamlingen Epigram-mata sacra et moralia (1627), upplagor af Curtios och Cornelius JSepos samt ett Lexicón juris sueo-goth. (1647), hvilken bok ännu begagnas.

Lodbrok; pseudonym för It. Pihl-strand.

Lodyiksson, Basmus. Se Ludvig sson.

Lo enbom. 1. Samuel L., historiker, samlare, f. 1725, d. 1776 som amanuens hos rikshistoriografen, förfäktade ifrigt och oförsigtigt mösspartiets åsigter och blef på grund deraf förföljd af hattarna, så att han stannade på en underordnad post och råkade i särdeles torftiga omständigheter. De förnämsta bland hans arbeten äro: Magni Stenbocks lefveme (4 delar, 1757—65; 5:te delen finnes i handskrift), Histotiska märkvärdigheter till upplysning af svenska häf der (1767—68, 2:dra uppl. 1768—75), Kort inledning tiU svenska historien och statskunskapen (1768), Anekdoter om namnkunnige och märkvärdige svenske män (3 delar, 1770—Ib), Kort underrättelse om frälse och ofrälse standen i Sverige (1771), Utkast till en historia om svenska bibelöfver sättningar (1774) och Historiskt archivum (1774—76). L. efterlämnade många “curieusa“ handskrifter, som skingrades.

2. Anders Gustaf Z., predikant, f. 1793, d. 1874 som prost och kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf Predikningar (2 h. 1826—30) m. m.

3. Johan Fredrik Z., historiker, f.

1807, d. 1870 som prost och kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf en Lärobok i medeltidens historia (1843).

Lohman, Karl Johan, vitterhets-idkare, f. 1694, d. 1759 som teologie doktor och kontraktsprost i ärkestiftet, var en lärd man, en god predikant och en ej obegåfvad skald. 1756 fick han af ärkebiskop H. Benzelius uppdrag att omarbeta och förbättra den svenska salmboken, och 1765 utgaf han med anledning deraf en profsalmbok, som innehåller åtskilliga salm er af hopom själf, bland hvilka dock de flesta röja ett beståldt arbete. Poem af honom förekomma i Sahlstedts samling.

Loostrbm, Karl {Carl) Ludvig, konsthistoriker, f. 1848, filos, doktor, amanuens vid nationalmuseum, har utgifvit en lefhadsteekniDg öfver Olof Johan Södermark (1879), beskrifning öfver Konstsamlingarna pä Säfstahdm (1882) m. m.

Lorichs, Gustaf Daniel, numis-matiker, f. 1785, d. 1855 som kammarherre och f. d. chargé d' aflaires i Madrid, utgaf ett praktverk, kalladt Becherches numismatiques concemant principalement les médaiUes celtibérien-nes (I, 1852; 2:dra delen lär i manuskript förvaras i Madrid).

Loyén. 1. Kils Z. (pseud. Nicolo-vitis), vitterhetsidkare, öfversättare, f. 1796, blef 1811 student i Lund, 1817 filos, magister, 1820 docent i litera-turhistorien, 1822 adjunkt i aste tik, 1823 tillika regementspastor (han hade blifvit prästvigd 1821) och 1830 kyrkoherde i Lunds stift. Han åog 1858 som prost öfver egna församlingar. Inom vår literatur intager L. ett aktadt namn, dels genom de humoristiska skildringarna af FolkUfvet i Skytts härad vid början af detta århundrade (1847, 2:dra uppl. 1868), dels genom sina öfveroättningar af Thomas Moores dikter (1831), Camo-j ens’ Lusiaderna (1839; 2:dra uppL 1852, prisbelont af svenska akademien) och Dante Alighieris Gudomliga komedi (1856—57). Han utgaf ock ett häfte Vitterhetsförsök (1833, med antydan om fortsättning), Komiletiskt magazin (6 h. 1831—35, tills, med prosten J. F. Hansson) ra. m.

2. Sven X., den förres kusin, zoolog, f. 1809, blef 1823 student i Upsala och 1824 i Lund, promoverades 1829 till

filos, doktor i Lund samt kallades 1830 till docent vid dervarande högskola och 1841 till intendent vid naturhistoriska riksmuseum, med professors titel och. värdighet. Vid jubelfesten i Lund 1868 promoverades han till medicine hedersdoktor. L., som företagit åtskilliga forskningsresor och som vetenskapsman åtnjuter ett mycket stort anseende, har författat flere betydande afhandlingar om de lägre djurklas-sema. De flesta bland hans arbeten äro intagna i vetenskapsakademiens handlingar och öfversigten af akademiens förhandlingar.

3. Karl Johan X., den förres kusins son, militär-skriftställare, f. 1832, sedan 1874 krigsarkivarie, har utgifvit flere värdefulla smärre skrifter om väm-pligten och försvarsfrågan.

4. Otto Kristian X., den förres kusin, fysiolog, f. 1835, professor i fysiologi vid Karolinska institutet och sekreterare i landtbruksakade-mien, har författat ett populärt arbete Om blodet (1876, i samlingsverket “Ur vår tids forskning“) äfvensom en mängd uppsatser i lärda tidskrifter.

Lovisa Ulrika, drottning, f. 1720 som prinsessa af Preussen, blef 1744 förmäld med konung Adolf Fredrik och dog 1782, sedan hon i elfva år varit änka. Hon utöfvade ett mycket stort inflytande på den svenska litera-turens och konstens utveckling under 1700-talet samt bidrog mer än någon annan till den franska smakens ut-

bredning i Sverge. På hennes till-skyndelse var det bl. a. som vitterhetsakademien stiftades, år 1753. Denna drottnings lif liar poetiskt behandlats af K. F. Ridderstad, i romanen “Drottning Lovisa Ulrika och hennes hof*1 (1854—57) m. fl.

Ludd Or, Lasse Johansson. Se Johansson.

Ludvigsson (Lodviksson), Rasmus (Erasmus)t historiker, f. sannolikt i böijan af 1500-talet, blef 1527 sekreterare i gamla cancelliet (motsv. riksarkivet), var 1561 jordeboksskrifvare under öfverste-räntmästaren Beurreus samt blef 1563 sekreterare hos Erik XIV och fick sedermera samma anställning hos Johan in. 1567 dömdes han till döden, “som han befants hafva lefvererat ifrån sig falska register“, men vid den kort derefter inträffade regementsförändringen torde han hafva blifvit frigifven. Död 1594. L. efterlämnade i handskrift åtskilliga anteckningar rörande svenska historien, hvilka dock ej äro fullt tillförlitliga: Kon g Gustafs krönika (på Upsala bibliotek, hvarest äfven fras ett senare exemplar med ändringar och förbättringar af P. Brahe), Chrönika thens stormägtigste och hög-bom c furstes och herres hem' Ericsf med thet namn then fjortonde (i Handl. rör. Skand. hist. XII), Käredals be-skrifning (utg. af Hadorph), Jempte-landz beskrifning (förf. 1575, utg. af dens.), Catalogue på alla de biskopar, som här i Linköping regerat o. s. v. Register på frälses qvinnor och jom-frur, som deras frälse hafva för-werckat o. s. v., Om Mora stenar och hvad uppå dem stod uthugget, Om k. Albrecht i Swertge, Underrättelse om svenska provintzernas wapen m. fl.

Lund» 1. David X., teolog, f. 1657, d. 1729 som biskop i Växiö, utgaf en diger afhandling De excidio universali totali et substantiali (1712, för-ut tryckt som akademisk disputation i Åbo) m. m.

2. Gabriel Z., medicinsk författare, f. 1736, d. 1795 som tit. assessor och praktiserande läkare i Stockholm, författade åtskilliga smärre medicinska skrifter.

Lundberg. 1. Hans Z., vitter-hetsidkare, f. 1795, d. 1860 som f. d. notarie vid kämnersrätten i Vänersborg, utgaf ett större skådespel, Röf-varekulan vid Frauenwald eller den sju-dubbla festen (1838, 2:dra uppl. 1841) m. m.

2. Fredrik Z., veterinär, f. 1825, d. 1882 som f. d. professor och föreståndare för veterinär-institutet i Stockholm, utgaf Tidskrift för vetcid-närer, hästvänner och landthushållare (1861—63, tills, med H. G. Kinberg), Tidskrift för vetainär-medicin och hus-djursskösscl (1864—72), Bcskrifning öfvev husdjurens sjukdomar (1868) m. m.

3. Ftnilie Matilda Z., vitter författarinna, f. 1858, f. d. skådespelerska, har författat det historiska skådespelet Frihetsvännerna (1882), komedien Väninnor (1883, otr.), romanen Vr tvennc verldar (1885) m. m.

4. Jonas Z.} pseudonym för K. G. Nordforss.

Lundbergsson, Jmas} predikant, f. 1806, d. 1865 som kyrkoherde i Lunds stift, utgaf en samling Xh?-dikningar öfccr dc årliga sön- och högtidsdagars evangelier (3 del. 1842 —52).

Lundblad. 1. Jonas Z., filolog, latinsk skald, f. 1753, blef 1774 student och 1776 filos, magister i Leipzig, 1781 docent i romersk litera-tur vid Lunds högskola, 1787 e. o. professor och 1789 professor i romersk vältalighet och poesi, 1793 tillika kyrkoherde i Lunds stift och 1800 teologie doktor. Död 1820. L. gjorde epok i södra Sverges “klassiska kulturhistoria“ och var i flera decen-

nier “en centralpunkt för den akademiska bildningen i Lund”. Han representerade den nya riktning, som de klassiska studierna tagit i Tyskland, med Emesti, och bildade en skola, hvilken uppställde Cicero, Vir-gilius och Ovidius som oupphinne-liga mönster. Som latinsk skald utmärkte han sig genom sitt tankedjup och sitt fulländade språk. L. verkade äfven som boktryckare och bokhandlare. Hans latinska qväden ut-gåfvos 1821 af hans son, och hans prosaiska arbeten utgöras endast af akademiska disputationer.

Lunde'11* 1. Jakob L.} statsekonom, f. 1813, d. 1852 som juris professor i Lund, utgaf såsom akademiska af handlingar: Om åkerlagar (1841), Om svenska allmogens dagsverksskyldigheter (1842) samt Om handtverksskrån och näringsfrihet (1844).

2. Johan August Z., filolog, f 1851, sedan 1882 docent i fonetik vid Upsala högskola, har allt sedan 1878 varit redaktör för tidskriften Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif samt i densamma författat åtskilliga uppsatser om de svenska dialekterna.

Lundeqyist, Nils Vilhelm, agro-nomisk och juridisk författare, f. 1804, blef 1827 filos, doktor i Upsala, tjenstgjorde sedan vid åtskilliga ämbetsverk i Stockholm, hvarunder han utnämdes till vice häradshöfding, samt blef derefter bokförläggare i Upsala och slutligen landtbrukare. Död 1863. L. utgaf några arbeten, som länge ansågos för de utmärktaste i sitt slag och utgått i många upplagor: Juridisk handbok (1832), Ben svenske handsekreteraren (1833, pseud. B. U. Pettersson), Sveriges rikes lag (1837 o. f.), Bondepraktika 1839), Handbok i svenska landtbruket (1840) m. fl. Han författade äfven några berättelser.

Lundgren. 1. Ulrik Z., läro- Lundgrén—Lundin g

bokBforfattare, f. 1790, d. 1870 som kontraktsprost i Strängnäs stift, utgaf Biblisk historia, ur den heliga skrift utdragen (1830, 9:de uppl. 1874), Doct. Mart. Luthers Lilla katekes med förklaring (1836, 3:dje uppl. 1860), åtskilliga predikningar, tal m. m.

2. Anders Z., predikant, f. 1800,

d. 1838 som e. o. kungl. hofpredi-kant, författade en samling Predikningar och andeliga tal (1839—40).

3. Egron SeUif Z., reseskildrare, f. 1815, d. 1875 som kungl. hof-målare, var företrädesvis aqvarellist och genre-målare samt förskaffade sig i denna egenskap ett stort rykte. Som författare väckte han uppseende genom sina En malares anteckningar (3 delar, 1871—73; 3;dje uppl. 1883—84), i hvilka han på ett mycket fängslande sätt skildrade intrycken från sina resor i södra Europa och Indien.

4. Bernhard Z., geolog, f. 1843,

e. o. professor vid Lunds högskola, har utgifvit åtskilliga smärre geologiska skrifter.

Lundgrén, Johan Fredrik (pseud. Uller), dramatisk författare, f. 1821, £. d. skådespelare, har sedan 1859 författat åtskilliga lustspel, som med bifall uppförts på mindre teatrar i Sverge och Norge. De flesta bland dem äro intagna i ”Bibliotek för teatervänner”.

Lundin. 1. Klas (Claes) Z., berättare, publicist, f. 1825, blef 1844 student i Upsala, tog 1847 kameralexamen, tjenstgjorde derefter några år i riksbanken och räkenskapsverken i Stockholm, egnade sig 1854 åt handeln, hade plats på kontor först i Hamburg och sedan i Göteborg samt öfvergick 1858 till den publicistiska banan. Efter att under ett års tid ha vistats i Kjöbenhavn och sju år i Paris som korrespondent till åtskilliga tidningar, ingick han 1866 i redaktionen af Stockholms dagblad,

som han tillhörde till 1884 och som han försett med en massa kåserier, teater-kritiker, reseskildringar m. m. L.

har en särdeles originel stil, som i hans bättre arbeten utmärker sig genom friskhet och godmodig humor. I bokform har han utgifvit följande skrifter: Stockholm och Stockholmame (två uppl. 1869, anon.), Paris i vära dagar, skiss i 16 bref (s. å., pseud. Thor a B), I Hamburg, en gammal bokhållares minnen (1871), Ströftäg här och der i Sverige (1875), Valda berättelsei' (1876), I Tyskland, minnen frän en resa 1876—1877 (1877), Oxygen och Aromasia, bilder frän är 2378 (1878), Gamla kort, bilder ur vei'kligheten (1870), Frän Stockholms synkrets (1880), Gamla Stockholm m. m. (1880 —82, i förening med Aug. Strindberg) och Bortom Alperna (1883).

2. August Hetman Z., biografisk samlare, f. 1831, d. 1881 som adjunkt vid Lunds elementarläroverk, utgaf en samling biografiska och genealogiska anteckningar om Småländska nationen i Lund (1882).

Lundius* 1. Karl L., rättslärd,

f. 1638, d. 1714 som professor i juridik i Upsala, öfverság och gjorde på kunglig befallning anmärkningar till den allmänna lagen, skref anmärkningar till Yerelii lexikon och till påfven Agapetus II:s ”Epistolse ad reges sveo gothicos” samt utarbetade dessutom flera andra vigtiga verk, men uppsköt af blygsamhet och samvetsgranhet så länge deras tryckning, att de blefvo ett rof för den stora eldsvåda, som 1702 öfvergick Upsala. Han var ledamot i den kommission, som skulle döma i fråga om trolldomsväsendet

2. Daniel L., teolog, orientalist, f. 1666, d. 1747 som biskop i Strängnäs, försvarade med stort nit den evangeliska läran mot allt livad han ansåg för villovägar. Hans skrifterutgöras mest af akademiska dispu-tationer.

Lundquist, Ernst Gustaf, dramatiker, novellist, ofversättare, f. 1851, blef 1869 student i Upsala och 1881 literatör vid de kungliga teatrarna i Stockholm, der han sedan 1877 varit uteslutande sysselsatt med literär verksamhet. Han har författat åtskilliga med bifall mottagna arbeten: de dramatiska proverben Comelius Nepos (1875), Mellan barken och trädet (1876) och Ogräs (1877); skådespelen De oförsonlige (s. å.), Vingåker sbruden (s. å.) och Skådespelarens hustru (1879); den längre nutidsskildringen Agnes (1881), en samling Sannsagor och fantasier (s. &.), novelletten En lif8gåta (s. å.), en samling berättelser under titeln Profiler (1884), romanen April (1885) m. m. Därjämte har han gjort sig känd som en bland våra skickligaste ofversättare af romaner och (äfven versifierade) teaterstycken.

Lundqyist, Per Niklas, teolog, f. 1800, d. 1860 som kyrkoherde i Upsala stift, utgaf en utförlig skildring af Erik-Jansismen % Helsingland (1845), en afhandling om Svedenborg och bibeln (1850) samt några andra kritiska och polemiska teologiska skrifter.

Lundström« 1. Anders L.^ agro-nomisk författare, f. 1781, d. 1865 som ekonomi-direktor och trädgårdsmästare vid vetenskapsakademiens trädgårdsskola, utgaf en Handbok i trädgårdsskötseln (1831, 4:dje uppl. 1841), en Handbok i landthushallningen (1842) m. m.

2. Georg L. (pseud. Jörgen och Ture Gran), publicist, f. 1838, f. d.. tullöfveruppsyningsman, har i tidningar gjort sig känd genom artiklar i statsekonomi samt genom kåserier och resebref. 1881 utgaf han en samling reseskildringar under titeln Eran polcirkel till vändkrets.

3. Matilda L. (född Tetigbom), den förres hustru, vitter författarinna, publicist, f. 1846, öppnade 1865 i Grenna en skola för större fickor, men egnade sig 1867 ensamt åt författarskap, röjde till en böljan en mycket stor produktivitet, gifte sig 1873 samt har sedan dess merendels uppehållit sig på resor och i tidningsartiklar skildrat sina derunder mottagna intryck. De sista åren har hon varit teaterdirektris i Kristiania. I bokform har fru L. utgifvit: Dagsländor, poetiska utkast och noveller

(1867), Baronerna Ddvi (1869), Skal och kärna (trenne serier noveller, 1868—76; lista ser. i ny uppl. 1876), skådespelet Kristina GyUenstjema (uppf. 1871) m. m. Dessutom har hon författat skådespelen Grim Viking (uppf. 1873) samt Konung och prelat (uppf. 1874) m. m.

4. Fabian Isidor Z., humorist, f. 1843, amanuens i landtförsvarsde-partementet, har utgifvit några humoristiska diktsamlingar (pseud. Isi-doro y Pomposo).

5. Axel Nikolaus Z., botaniker, f. 1847, docent i Upsala, har författat några smärre botaniska skrifter, en mängd

uppsatser om arktiska ämnen m. m. 1880—81 var han redaktör för Ny svensk tidskrift (tills, med A. Lindgren).

Lundvall, Karl Johan, filolog, latinsk skald, f. 1775, d. 1858 som teologie doktor och kyrkoherde i Vesterås stift samt f. d. professor i Upsala, skref ett stort antal latinska poem, som röja smak och klassisk bildning. Led. af vitt. akad. 1831.

Lunkentus, pseudonym för B. Hjärae och K. F. Jacobsson.

Luther vän, pseudonym för O. Myhrman.

Lycéum, en af L. Hammarsköld 1810—11 utgifven tidskrift, hvars uppgift var att värka för utbredan- det af de romantiska idéerna. Den ntkom i 2 häften.

Lfideke» 1. Kristoffer Vilhelm Z., f. 1737, d. 1805 som teologie doktor och kyrkoherde vid tyska församlingen i Stockholm, utgaf Allgem. schxcedisch gelehrsamkeits-archiv unter Gustaf d. II 1:8 regering (7 d. 1781 —96), i hvilket arbete han lämnade ett särdeles förtjenstfullt bidrag till Sverges äldre literaturhistoria. Före sin flyttning till Sverge utgaf han pä tyska ett par större historiska arbeten om Turkiet.

2. Johan Anton August Z., den förres son, historiker f. 1772, d. 1838 som teologie doktor och kyrkoherde vid tyska församlingen i Stockholm, utgaf några värdefulla historiska arbeten om tyska kyrkan i Stockholm.

LjSander? Albert Teodor, filolog, literatur-historiker, f. 1822, blef 1840 student i Lund, 1847 filos, doktor, 1848 docent i latinska språket och literaturen, 1859 adjunkt i äldre och nyare literatur-historia samt 1864 professor i romersk vältalighet och poesi. Utom åtskilliga lärda afhand-lingar har han författat: Tre föredrag (1855), Romerska litteraturens historia, med särskildt af seende på stilens ut-vecklin g (b. I. 1858), Äfventyr (l:sta saml. 1872), Faust, en själshistoria efter Göthes sorgespel, jemfördt med jlere idédramer (1875), åtskilliga lyckade qväden på latin och svenska samt några literatur-historiska tid-skrifts-uppsatser (Sören Kierkegaard 1851, Om sagospelet Lycksalighetens ö 1857 m. fl.). För öfrigt har L. redigerat ett Album fö' svensk lyiik (1852) och Lunds studentkalender (1863), öfversatt LongfeUows Evangelina (1854) samt utgifvit Valda skrifter af C. J. X. Almqvist, med en utförlig karak-taristik af dennes lif och författarverksamhet (tvenne serier 1874—78).

Lyth. 1. Jakob Eberhard Z.,

läroboksförfattare, f. 1810, d. 1852 som kon rektor i Visby, är vida känd genom en af honom utgifven Tysk språklära, jämte läsebok, ord register m. m. (1834; språkläran 15:de och läseboken 16:de uppl. 1875). Han utgaf äfven en Schvoedische grammam tik (1850, 2:dra 1862).

2. Ter Gustaf Z., filolog, f. 1848, lektor i Örebro, har utgifvit några smärre skrifter om latinska språket, i romersk fornkunskap m. m.

Lyttkens, Ivar Adolf, pedagog, f. 1844, folkskole-inspektör i Norrköping, f. d. docent i Lund, har utgifvit: Läran om djuren (1875), läs-lära eller metodik fö' undervisningen i läsning efter ljudmetoden (1883) m. m.

L&stbom, August Teodor, historiker, f. 1815, d. 1845 som boktryckare och e. o. amanuens vid Up-sala högskolas bibliotek, utgaf TJp-sala academies matrikel 1841 (1841), Svea och Götha höfdingaminne sedan 1720, jämte Norges ståthållare, stifts-amtsmän, amtmän och commendanter sedan år 1814 (1842—43; jfr Stjem-man), Svea rikes rådslängd, afd. 9 (1844; jfr Vggla), TJpsala ärkestifts herdaminne (3:dje delen, 1845; jfr Fant) och Matrikel öfver ordinarie tjenstemän vid försatnlingame och läroverken i Sverige (s. å.). Han var deijämte en bland de verksammaste medarbetarna i ”Biografiskt lexikon öfver namnkunnige svenske män.”

Lärda tidningar? en af J. Sal-vi us 1745—73 utgifven literär tidskrift, som på sin tid spelade en betydande roll. Som fortsättning ai denna tidskrift kunna betraktas Nya lärda tidningar och Stockholms lärda tidningar, utgifna af Gjörvell efter hvarandra 1774 - 80.

Läsning för folket? en populär tidskrift, utgifven sedan 1834 (i 4 häften ärligen, utom tilläggshäften) af sällskapet för nyttiga kunskapersspridande, har anonymt redigerats af L. A. Ekmarck (1834—69) samt af H. Forssell, G. Lagerbring m. fl.

Läsning i blandade ämnen, en af G. Adlersparre 1797—1801 utgifven förträfflig tidskrift, hvilken i väsentlig grad bidrog till utbredande af de idéer, som framkallade stats-hvälfningen 1809. En periodisk skrift med samma titel och tillägget ”ny serie” utgafs af sonen, K. A. Adlersparre, 1839—40.

Läsning i hvarjehanda, en af L. Hammarsköld 1810 utgifven mindre betydande tidskrift.

LÖfgren, Kils Isak, topograf, biografisk samlare, f. 1797, d. 1881 som prost och kyrkoherde i Kalmar stift, utgaf Kalmar och dess stift i Smaland, landskapsbeskrifning (2 h. 1828—30) samt biografiska anteckningar om Tjenstemän vidförsamling-ar ne och läraverken uti Kalmar stift (3 h. 1836—41, 3:dje h.utg.afAbr. Ahlqvist).

Löfling, Per, botaniker, f 1729, d. 1756 som student, under en vetenskaplig forskningsresa, var en af Linnés mest framstående läijungar. Hans efterlämnade anteckningar ut-gåfvos 1758 af Linné, under titeln Päri Löfling iter hispanicum, eller resa till spanska länderna uti Europa och Amerika m. m.

Löfstedt, Einar, filolog, f. 1831, sedan 1874 professor i grekiska språket och literaturen vid Upsala högskola, har utgifvit en på latin författad af handling om Demosthenes och Aeschines (1860—61), en skrift Om grekernas likbegängelser och grafoffer (1869), en Ordförteckning till de första sangcima af Hotneri Odyssée och Iliad (1868), en Grekisk grammatik (s. å., 2:dra uppl. 1873), Grundlinier till föreläsningar öf verfilologisk kritik (1871) m. m.

Löfvensköld, Henrik Anders,

vitterhetsidkare, f. 1699, d. 1765 som amiralitetsråd, författade ganska lyckade vers både på latin och på svenska. En del af hans poem finnas-intagna i Salvii ”Lärda tidningar”.

Lönegren, Johan Georg, vitterhetsidkare, f. 1810, d. 1845 som lärare vid borgarskolan i Kristianstad, utgaf Ungdomsförsök i skaldekonst (1842).

Lönnberg, Matilda (född Sten-hammar, sign. —th—), novellist, har utgifvit några större berättelser: Rangfast Månsson (1863), Gunnel

(1875), Ur lifvet i skogsbygden (1881),. Onkel Casimirs hem (1882) m. m.

Lönnerberg, Anna Fransiska Vilhelmina Karolina (född Brändströtn)r vitter författarinna, f. 1837, gift med skoladjunkten R. V. Lönnerberg, har utgifvit en samling bilder på vers-och prosa under titeln Asb'<ea (1860).

Lönnrot, EUas, finsk språkforskare och literatur-historiker, föddes 1802 i finska landskapet Nyland. Han kom 1820 i apotekarelära, bl ef 1822 student i Åbo, 1827 filos, kandidat, 1830 medicine kandidat samt

1832 medicine licentiat och doktor.

1833 utnämdes han till provinsialläkare i Kaj ana, och 1853 blef han efter Castrén professor i finska språket och literaturen vid högskolan i Helsingfors. 1862 fick han som emeritus afsked, med kansliråds titeL Höd 1884. L. egnade största delen af sitt lif åt samlandet och bevarandet af den finska folkpoesiens skatter samt gjorde för detta ändamål åtskilliga forskningsresor i Finland och närgränsande ryska provinser. Hen vigtig&ste frukten af hans bemödanden var upptäckten af finnarnas berömda national-epos, Kalevala, en af de märkligaste upptäckter som på lite-raturens område blifvit gjorda. Bland de af L. utgifna arbeten, som sprida

! ljus öfver den finska folkstammens språk, poesi och nationella bildning, märkas följande: Be Väinemöine, pris-corum fennorum numine (1827), Kau-tele taikka sttomen kausan, sckä van-hoja että nykyisempiä runoja ja lauluja (1829—30), Kalevala (1835, 2:dra uppl. 1849, tillökt; fritt öfversatt af R. Hertzberg 1884), Kantelctar taikka suomen kausan vanhoj a lauluja ja vir-siä (1840, finska lyriska sånger), Suomen kausan sanalaskuja (1842, finska ordspråk), Suomen kausan arvoi-tuksia (1844, finska gåtor; 2:dra nppl. 1851), Svensk, jinsk och tysk tolk (1847) och Om det nordtschudiska språket (1853). För öfrigt redigerade han under kortare tider periodiska skrifter och var 1831 med om att stifta finska literatursällskapet. Han utgaf jämväl en läkarebok for finsk allmoge m. m.

Löregren, Mikael Kolmodin, medicinsk författare, f. 1836, medicine doktor, adjunkt vid Lunds högskola, har

författat några värdefulla skrifter om ögat och dess sjukdomar.

LÖYenhjelm* 1. Karl Gustaf

Z., grefve, talare, f. 1701, d. 1768 som riksråd och kansler for Lunds högskola, var en af våra yppersta talare på sin tid. Bland hans tryckta tal märkas: Tal om landtskötseVn (1750) och Tal om ungdomens uppfostran i ett väl teställdt regemente (1767).

2. Karl Axel L., statsekonom, politiker, f. 1772, d. 1861 som f. d. statsråd, utgaf: Om hypotheksföreningar oeh deras nytta (1832, 2:dra uppl. 1833), Om communalstyrelsen och penitentiär-systemet (1839), Försök till en kritisk undersökning af vissa delar ut af 1809 ars grundlag (1844) m. m.

3. Gustaf Samuel Z., läroboksförfattare, f. 1823, sedan 1846 lektor vid nya elementarskolan i Stockholm, har utgifvit: Franska skriföfningar, med anmärkningar, ordbok o. s. v. (1849, 5:te uppl. 1873), Inledning till engelska språket (1852, nya uppl.),

Fransk läsebok for nybegynnare (1859), Engelsk språklära (1866, nya uppl.), Engelska skriföfningar (1872) m. m.

Magni* 1. Petrus M. (Peder Månsson), lärd, f. i slutet af 1400-talet, var i början af 1500-talet munk i Vadstena. Han skickades 1507 till Roma, för att söka återvinna Birgittas hus derstädes, hvilket också 1511 lyckades honom, efter många vidrigheter. I Roma qvarstannade han sedan länge, högt ansedd vid den påfliga kurian, och först 1534 återvände han till Sverge, sedan han på Gustaf I:s förslag blifvit utsedd till biskop i Vester&s och af en påflig kardinal invigd till sitt nya ämbete. Kort derefter utnämdes han till riksråd, den siste andlige som erhöll denna värdighet. Död 1534. M. är märklig såsom en bland våra äldste författare. Det vigtigaste af samtidens vetande på de empiriska kunskapernas område tyckes han hafva ämnat sammanfatta i ett slags ännu befintlig encyklopedi, som innehåller en ”stridhs-konst”, en ”stridz-lag”, arbeten i sjörätt, läkarekonst, bergskunskap, och som tyckes vara bearbetad efter utländska verk. Hans arbeten utgåfvos delvis 1845 af G. O. Hyl-tén-Cavallius, under titeln Pedci'Månssons Stridsko?i st och stridslag m. nu

2. Jonas M. (Jo?xas Månsson), lärd, f. 1583, d. 1651 som teologie doktor och biskop i Skara, utgaf flere lärda arbeten: Synopsis historice universalisy Gustavi Adolplii elogium m. fl.

3. Se Magnus.

Magnas (ätten Store). 1. Johannes M. I. Magni {Johan Månsson Store), historieskrifvare, f. 1488, skickades af Sten Sture som sändebud till Roma, sändes 1523 af påfven tillbaka till Sverge, för att vaka öfver kyrkans angelägenheter, och valdes 1524 till ärkebiskop i ITpsala. Han höll sig till en böljan väl med Gustaf T, men kom slutligen i spändtförhållande till denne och fick det rådet att ”strax draga af landet”. Han begaf sig då till Danzig samt vistades sedan i Polen och slutligen i Italien, der han dog i Koma 1544. M. efterlämnade i handskrift tvänne vigtiga arbeten: Historia de omnibvs gothorvm sueonvmque regibvs (utg. 1554, många uppl.; öfvers. på svenska af E. Schroderus 1620) och Historia me-tropolitance ecclesicc vpsalensis (utg. 1560).

2. Olaus M. I. Magni (Olof Månsson Store), den förres broder, historiker, f. 1490, var domprost i Strängnäs, men följde som sekreterare sin broder, när denne begaf sig i landsflykt, och qvarstannade sedan utrikes. Död 1558. Han utgaf dels sin broders arbeten och dels sitt eget stora verk, Historia de gentibus septentriondlibus (1555, flere gånger omtr.), ett kaos af historiska och patriotiska dikter.

Mall ander, Gustaf Rikard (pseud. Matte), humorist, f. 1840, skådespelare, har författat åtskilliga humoristiska visor (kupletter), berättelser och dramatiska tillfällighetsstyeken: 1 glada stunder (1881), Visor, sanger' och skizzer (1884) m. m.

Malle, pseudonym för G. Mal-lander.

Mallén, Emanuel, vitterhets-id-kare, f. i böljan på 1780-talet, d. 1863 som f. d. regements-kommissarie, utgaf ett par berättelser, ett skådespel m. m.

Mallet, Fredrik, matematiker, astronom, f. 1728, d. 1797 som professor emeritiisi matematik vid Upsala högskola, utgaf en Allmän eller mathe-matisk beskrifning om jordklotet (1772) och åtskilliga värdefulla afhandlin-gar. Led. af vet. akad. 1759.

Mallinlil, Gustaf Magnus, teolog, f. 1768, d. 1840 som teologie doktor och kontraktprost i Vesterås stift, utgaf åtskilliga stridsskrifter mot

svedenborgianismen, sådan den representerades af G. Knös och J. Ty-beck. Han var en af Sverges lärdaste prästmän, men ”i total saknad” af omdömesförmåga.

Malm* 1. Kristian Vilhelm M., publicist, f. 1811, förut e. o. amanuens i kungl. biblioteket, har ut-gifvit några smärre berättelser, biografier öfver svenska konungar och drottningar, beskrifning öfver kanalvägen från Stockholm till Göteborg (många uppl.) m m.

2. August Vilhelm M., zoolog, f. 1821, d. 1882 som tit. professor och intendent vid naturhistoriska museet i Göteborg, författade Göteborgs och Bohusläns fauna. I. Ryggradsdjuren (1877) samt åtskilliga smärre skrifter.

Malmanen, Maunu, pseudonym för K. M. Creutz.

Malmgren, Anders Johan, finsk zoolog, f. 1834, förut e. o. professor i Helsingfors, inspektör för de finska fiskerierna, har författat en Kritisk öfversigt af Finlands fiskfauna (1863) samt några zoologiska uppsatser i vetenskaps-akademiens och finska vetenskaps-societetens publikationer. Han har äfven utgifvit Handlingar och förordningar angående Finlands fiskerier (1869-^-70).

Malmstedt, Magnus Brynolphi, andlig skald, f. 1724, d. *1798 (troligen af olyckshändelse) som professor i vältalighet vid Upsala högskola, utgaf några afhandlingar på latin samt författade en mängd andliga sånger, hvaraf endast några fä äro tryckta (de öfriga finnas i Upsala bibliotek). Han var fader till skaldinnan Anna Maria Lenngren.

Malmsten* 1. Fer Henrik Jf., medicinsk författare, f. 1811, d. 1883 (vansinnig) som f. d. professor vid Karolinska institutet och öfverläkare vid 8erafimer-la8arettet, utgaf några smärre medicinska skrifter, minnesteckningar öfver assessor Carlander (1849) och P. af Bjerkén (1878). Led. af vet. akad. 1855.

2. Karl Johan M.y den förres broder, matematiker, f. 1814, blef 1842 professor i matematik i Upsala, 1859 konsultativt statsråd och 1866 lands-höfding i Skaraborgs län, från h vilken befattning han tog afsked 1879. Han har utgifvit flere värdefulla matematiska alhandlingar. Led. af vet. akad. 1844.

Malmström. 1. Per M., politisk författare, f. 1758, d. 1834 som tit. kanslиråd, kyrkoherde i Vesterås stift (Stora Tuna) och f. d. bibliotekarie, utgaf under senare delen af sm lef-nad några smärre politiska skrifter och predikningar (se Biog. lex. ny följd Vn, s. 60—69).

2. Bernhard Elis M.t skald, litera-turhistoriker, publicist, f. 1816, blef 1835 student i Upsala, aflade 1837 dimissions-examen inför teologiska fakulteten, blef 1840 filos, kandidat, 1842 filos, doktor, 1843 docent i äste-tik och literaturhistoria samt 1856 e. o. professor (ordinarie 1859) i samma ämneu, hvilken befattning han då i åtta år förestått. 1849 invaldes han i svenska akademien. Dod 1865. Redan på gymnasiet uppträdde M. som talare och vitter författare. Som student ådrog han sig först en viss uppmärksamhet genom den episka dikten Ariadne (1838), sedan en ännu större genom idyllen Fiakarjlickan vid Tysmelsö (1839) samt åtskilliga lyriska dikter och en mot den romantiska skolan riktad kritisk uppsats Blick på svenska vitterhetens närvarande tillstånd (i tidningen ”Eos” 1839—40). Kort derefter erhöll han svenska akademiens stora pris för elegien Angelika (1840), ett bland de vackraste q vaden i vår literatur, och samtidigt författade han det storslagna, dramatiserade skaldestycket Julianus, som anses beteckna höjdpunkten i hans diktning. Detta skaldestycke

infördes, jämte åtskilliga smärre poem, i kalendern Linneca Borealis, hvilken 1841—42 utgafs i 2 häften af M. och K. J. Bergman, såsom ett resultat af föreningen mellan de yngre vittra krafterna i Upsala. 1845 utgaf M. en

första samling Dikter, 1847 den andra samlingen, hvari såsom nya särskildt märkas åtskilliga ”Resebilder”, resnltat af en kort förut företagen resa till Italien. Men dermed var hans skaldskap nästan afslutadt. Som författare på prosa förvärfvade han sig deremot under den följande tiden ett mycket stort anseende, genom sina tal, sina minnesteckningar och sina kritisk-historiska uppsatser. Hans bästa arbeten af detta slag, offentliggjorda först i tidningar och tidskrifter, bl. a. tidningen Intelligensbladet, i hvars utgifvande han själf deltog, samlades sedan under titlarna Litteratur-historiska studier (1860 —61, 1. ”Litteratur-historiska afhandlingar” i 8:de delen af saml. skr.) samt Tal och est hetiska afhandlingar (7:de delen af saml. skr.). Nämnas må bland dem: studierna öfverShakspeare, Swift och Cervantes, uppsatsen Om den romantiska skolan samt minnestalen öfver Geijerf Franzén och Atterbom. Efter hans död utgåfvos hans Samlade skrifter (1866—69) af K. F. Bergstedt, i 8 band, af hvilka 5 upptagas af föreläsningar, under titeln Grunddragm af svenska vitterhetens historiat ett arbete, som oaktadt många fel i detalj-uppgifter, en viss ensidighet i omdömen och- stora brister i redigeringen dock eger värde framför slit genom de utförliga citat, af hvilka det är upp-fyldt. Slutligen må ej med tystnad förbigås att M. såsom ästetiker var en sträng hegelian och att han som literaturhistoriker var intagen af ett oblidkeligt hat mot den nya skolan. Hans dikter hafva utgått i åtta upplagor.

3. Karl Gustaf Jf., den förres bro-

19der, häfdatecknare, f. 1822, blef 1840 student i Upsala, 1846 filos, kandidat, 1848 filos, doktor, 1849 docent i fäderneslandets historia, 1858 adjunkt i historia och statistik samt 1863 e. o. professor. 1869 fick han tj en stledighet och statsanslag för afslutande af sitt arbete om frihetstiden. 1878 kallades han till medlem af statsrådet och utnamdes s. å. till chef för ecklesiastik-departementet, hvilken befattning han lemnade 1880. Sedan 1882 har han varit chef for riksarkivet. Arb. led. af vitt. akad. 1864. Led. af vet. akad. 1877. Led. af sv. akad. 1878. Bland hans skrifter märkas: Sveriges politiska historia från Carl XJI:s död till statshvälfningen 1772 (6 delar, 1855-77, l:sta delen förskaffade honom Karl-Johans priset af svenska akademien), Sveriges statskunskap i kort sammandrag (1863, många uppl.) samt åtskilliga tidskriftsartiklar: Bidrag till den svenska kyrkoförfattningens historia (1850), Finska kriget 1808—09 (1851), Om centralisation, embetsmän och län i Sverige under medeltiden (s. å.), Reform och reaktion i 16:dc århundradet (1852), Bet pommerska kriget och Fersens memorial (1872) m. fl.

4. Karl Robert Jf., finsk vitter-hetsidkare, f. 1830, prest i Åbo, har utgifvit Bikter (1858 och 1872), skådespelet Erik Fleming (1867) m. m.

Mandelgren, Nils Månsson, konsthistoriker, f. 1813, studerade vid konstakademierna i Stockholm och Kjöbenhavn samt har sedan 1846, med understöd af allmänna medel, företagit åtskilliga resor i och för samlingar till konstens och industriens historia. Bland hans arbeten märkas : Monuments Scandinaves du moyen-âge (1855 —62) och Samlingar till svenska odUngshistorien (1866—68). Han har dessutom utgifvit några smärre skrifter af polemisk art.

Mander strö Dl» 1. Kristofer M.,

friherre, vitterhetsidkare, f. 1727, d. 1788 som hofmarskalk, utgaf Försök til et svenskt rimlexicon (1779) och en ovanligt praktfullt utstyrd samling dikter under titeln Mina poetiska arbeten (1788), innehållande tillfallighetsstycken på svenska, latin och franska samt åtskilliga goda öf-versättningar.

2. Kristoffer Rutger Ludvig M., den förres sonson, grefve, vitterhetsidkare, diplomat, f. 1806, d. 1873 som president i kommerskollegiet och f. d. utrikesminister, utgaf Olaus Petri skådespel Tobie comedia (1849, 100 ex.), tal Om Gustaf den tredjes yttre politik under de två senaste årm af dess regering (1859, 200 ex.), Diplomatiska handlingar rörande danska frågan (1863), Stiemhielms Hercules, verserna 124—162 (1871, 30ex.)m. m. Han efterlämnade en stor boksamling, (kat. 1874), innehållande bl. a. den fullständigaste samling som funnits af svensk dramatisk literatur. Led. af vitt. akad. 1847. Led. af vet. akad. 1848. År 1852 valdes M. till en af de aderton i svenska akademien och var 1869—72 detta samfunds sekreterare. Se skrifter af K. V. Bottiger, P. von Möller och A. N. Sundberg.

Manhemsförbundet, ett i vår literaturhistoria bekant samfund, som hade till syfte att för ”väckande och stärkande af kärlek till vårt fädernesland” lifva hågen för studerandet af svensk historia, geografi, topografi, fysiologi och statistik. Det stiftades 1815, men först d. 20 mars 1817 godkändes af öfverståthållare-ämbetet en till nämda myndighet inlämnad plan för förbundets verksamhet. Bland medlemmarna märkas: A. A. Afze-lius, Cnattingius, K. F. Dahlgren och K. J. L. Almqvist, af hvilka den sistnämde likväl äfven inom förbundet gick sin egen väg. Se ”Handlingar till upplysning i Manhems* förbundets historia” (1820) och ”Om Manhemsforbundets föreslagna organisation” (1821).

Mankell. 1. Karl Abraham M., musik-skriftställare, f. 1802 som dansk undersåte, d. 1868 som organist i Stockholm, utgaf flere värdefulla arbeten: Lärobok i musiken (1835, 2:dra uppl. med ny titel 1857), Berättelser ur kyrkomusikens historia (1841), Blickar i musikens inre helgedom (1849), Sveriges tonkonst och melodiska nationaldikt (1853), Medeltidens skadespel i kyrkan och på teatern (1855, pris-belönt 1854 af svenska akademien, men sedan befunnen vara endast en bearbetning), Ben kyrkliga orgelspel-mngen (1862) och Musikens historia (3 delar, 1864). Han utgaf äfven åtskilliga kompositioner. Led. af mus. akad. 1837. M. bör ej förväxlas med sin broder, den som orgelvirtuos bekante G. A. Mankell, d. 1880 som professor vid musikaliska akademien.

2. Julius M., den förres son, krigs-historiker, politiker, publicist, f. 1828, blef 1847 student i Upsala, 1850 underlöjtnant, 1855 löjtnant och 1865 kapten samt tog 1874 afsked från krigstjensten. Sedan dess har han verkat som riksdagsman och skriftställare. Bland hans literära arbeten märkas: Studier öfver svenska skärgårdsflottans historia m. m. (1855), Berättelser om svenska krigshistoriens märkvärdigaste fältslag (1857—59), Uppgifter rörande svenska krigsmaktens styrka, sammansättning och fördelning sedan slutet af femtonhundratalet (1865), Anteckningar rörande finska arméens och Linlands krigshistoria (1870), Erik XlV:s fall (1876), Om orsakerna till Gustaf 11 Adolfs deltagande i trettioåriga kriget (1879, i Hist, bibi.), Om Gustaf II Adolfs politik (1881) och Statistiska uppgifter rörande svenska folkets skatter och deras fördelning (1885).

Marceilus, pseudonym for V. A. Bergstrand.

Ma ref5 Jesper, skald, d. 1592 som super-intendent i Värmland, är bekant såsom författare till några af våra äldsta visor, Tre svenska visor (tr. 1617). Han lär äfven hafva skrif-vit några numera oåtkomliga skrifter mot liturgien.

Maria, pseudonym for en finsk författarinna, Maria Furuhjelm, som utgifvit åtskilliga berättelser. Denna pseudonym har äfven begagnats af åtskilliga andra personer.

Maria Stnart, drottning, f. 1542, aflifvad 1587 som f. d. drottning i Skotland, har gjorts tillföremål för poetisk behandling af T. Lindh, i skådespelet ”Maria af Skottland” (1865).

Marin, Otto Ulrik, vitterhets-id-kare, f. 1805, d. 1846 som f. d. garnisonsläkare, utgaf Siorm och seger, teckningar ur ungdomsUfvet (1843—44, ny uppl. 1847) m. m.

MarklTn, Gabriel, samlare,f. 1777, d. 1857 som filos, hedersdoktor och amanuens vid naturhistoriska museet i Upsala, utgaf en fortsättning till Lidéns disputations katalog (1820). Sina mycket dyrbara naturalie-sara-lingar testamenterade han till högskolan och vetenskaps-societeten i Upsala.

Martin. 1. Boland M., läkare, f. 1726, d. 1788 som professor och assessor i collegium medieum, utgaf några till innehållet utmårkta, men till formen högst otillfredsställande medicinska arbeten, bl. a. Om förmågan hos menniskonaturen att ersätta ett för-loradt sinne genom större fullkomUghet hos ett annat (1777 belÖnt med veten-skaps-akademiens stora guldmedalj). Led. af vet. akad. 1759. Se ”Samlaren” for 1882.

2. Karl (Carl) Boland M., teolog, f. 1843, assistent i teologiska fakulteten vid Upsala högskola, har författat några smärre teologiska skrifter.

3. Hugo Vilhelm M, den förresslagting, juridisk författare, f. 1849, t. f. byråchef i tullstyrelsen, har utgifvit en afhandling Om ackord i kön-kura enligt svensk rätt (1880) m. m.

Martin!, Olaus f teolog, f. 1557, d. 1609 som ärkebiskop, uppträdde kraftigt mot calvinismen samt författade

jämväl några salmer äfvensom en Läktare book (utg. af J. V. Broberg 1879). Se skrift af P. E. Thyse-lius, 1880

Martinsson, Hermant lustspels-forfattare, f. 1834, f. d. skådespelare, har författat några smärre originalstycken for teatern m. m.

Matt hi», Johannes, teolog, f. 1592, d. 1670 som f. d. biskop i Strängnäs, uppträdde varmt för en sammansmältning mellan lutheranism och calvinism samt utgaf för detta ändamål en mängd pä latin författade skrifter, som väckte en häftig strid och hade till följd hans skiljande från biskopsämbetet.

Mattias (Doctor Mathias), teolog, d. 1350 som kanopikus i Linköping och den heliga Birgittas biktfader, är märklig såsom utarbetare af den genom Birgittas försorg verkställda Svenska bibelöfv ersättning en, som blif-vit kallad ett svenskt nationalverk. Han var äfveu författare till Glossce eller kommentarier öfver bibeln och till åtskilliga andra teologiska arbeten.

Mattis, pseudonym för Matilda Lundström.

Maunu Mal man en, pseudonym för K. M. Creutz.

May, Alfred, läroboks-forfattare, f. 1804, d. 1878 som språklärare, utgaf en Lärobok i engelska språket (1834, 12:te uppl. 1872), Morfars föreläsningar öfver grammatiken af en bamvän (1852) och några på engelska författade läroböcker i svenska och engelska, bl. a. A p?%actical gram-mar of the swedishlanguage (1849, 5:te uppl. 1884).

Medborgaren, en af J. G Hierta

1829—32 utgifven politisk tidning.

Medea, en i forngrekiska sagan berömd konungadotter, har gjorts till föremål för poetisk behandling af Lidner, i operan ”Medea” (1784).

Medicinskt archir, en af lärare vid Karolinska institutet i Stockholm 1863—68 utgifven tidskrift, som utkom i tvångsfria häften samt redigerades af E. A. Key, K. J. Rossan-der och A. Kjellberg. Den fortsattes med Nordiskt medicinskt arkiv.

Medicinsk tidskrift, en af K. G. Ekström (sedan Ekströmer) 1818 —19 utgifven tidskrift i medicinska ämnen.

Meijer. 1. Karl Fredrik M.} krigshistoriker, f. 1791, d. 1872 som general-löjtnant, utgaf ett arbete Om kriget emellan Sverige och Danmark åren 1808 och 1809 (1867), hvilket är en ”källskrift, försedd med noggranna detalj-uppgifter, i en flärdlös och redig framställning”.

2. Se Meyer.

Meijerberg, Karl Jonas, läroboksförfattare, f. 1816, folkskoleinspektör, har utgifvit en Rättstafnings-lära (1858, 2:dra uppl. 1861), en Svensk språklära (s. å., 5:te uppl. 1671) m. ra.

Melander. 1. Anders M., lexiko-graf, f. 1801, d. 1867 som teologie doktor och kyrkoherde i Linköpings stift, är bekant genom sin Xenophons Anabasis, med anmärkningar och ordbok (1850) och ett Grekiskt-svenskt handlcxicon till nya testamentet (1855, 2:dra uppl. 1867). Han författade äfven Bilder ur prestUfvet (3 h. 1844—58) m. m.

2. Adolf Fredrik M., medicinsk författare, f. 1816, f. d. bataljonsläkare, har utgifvit några naturme-diciuska studier under titlarna Naturmedicin (4 h. 1867—71) och Helso-vård (1873) m. m.

4. Se Melanderhjehn. Melanderhjelm (fornt Melan-der), Daniel, matematiker, f. 1726, d. 1810 som vetenskapsakademiens sekreterare oeh f. d. professor i Up-sala, var en bland Sverges mera fram-stående vetenskapsmän under 1700-talet. Bland hans många skrifter märkas särskildt: Fundamenta astronomía (1760, 2:dra uppl. 1779), Com-mentarius de theoria luna (1769, 2:dra uppl. 1782), Meditationes de machina-túrne hujus mundi (1773) och Astronomi (1795). Led. af vet. akad. 1765. Led. af vitt. akad. 1780.

Kelfh. l Henrik Georg af M., rai-litär-skrifställare, f. 1769, d. 1839 som generalmajor och chef for inge-niör-

kåren, efterlämnade i manuskript Utkast till svenska krigshistorien (3 d., ofullb.), Anecdoter horande till f. d. konung Gustaf IV Adolphs regeringstid och Berättelse om tilldragelserna i borgan af mars 1809 (alla i Lunds univ. bibi.).

2. Hans Magnus M., teolog, lexi-kograf, f. 1805, blef 1822 student i Lund och 1829 filos, doktor, förord-nades 1831 till vikarierande rektor vid elementarläroverket, kallades 1834 till docent i exegetik, prästvigdes 1838 samt utnämdes 1844 till adjunkt i teologiska fakulteten,

8. &. till teologie doktor, 1847 till professor i exegetisk teologi och 1865 till domprost. 1861 kallades han till ledamot i bibelkommissionen och 1866 till medlem af svenska akademien, som 1853 tilldelat honom sin stora guldmedalj och 1865 Karl Johans pris. Död 1877. Jämte E. G. Bring utgaf han 1841—42 Teologisk qvartalsskrift. Bland hans arbeten for öfrigt märkas: Föreläsningar öfver Jesu lefverne (1842—51; 3:dje uppl. 1872), som höllos i Lund 1841—42, emot Strauss, och som väckte stort uppseende; Predikningar (1844—52); Handlexikon öfver Grekiska språket (1845—53, efter Jacobitz

och Seiler); samt framfor allt Den heliga skrift, i berigtigad öfversättning och med förklarande anmärkningar (1859—65, nya uppl.). M. utgaf ock i öfversättning andra delen af Göthes Faust (1872).

3. Karl Alfred M., vitter författare, f. 1849, filos, doktor, lärare vid Nya elementarskolan i Stockholm, har utgifvit: dikten Humleplockningen (1882), Några dikter af Th. Moore (öfvere. 1885) m. m.

Mel lin, Gustaf Henrik, novellförfattare, historiker, f. 1803, fick 1816 (efter sin faders död) en fader-lig vän i Franzén, blef 1821 student i Upsala, tjenstgjorde från 1829 som pastorsadjunkt och komminister i Stockholm, utnämdes 1848 till bataljonspredikant vid svea garde (medföljde expeditionen till Fyen s. å), befordrades 1851 till kyrkoherde i Lunds stift och utnämdes 1853 till prost. Död 1876. M. var länge en af Sverges både produktivaste och populäraste författare. Första uppmärksamheten ådrog han sig genom en ypperlig historisk novell, Momman på Kinnekulle (1829), och derefter offentliggjorde han flere arbeten af samma slag: Sivard Kruses bröllop (1830, omtr. 1832) Anna Reibnitz eller sång arfickan från Warschau (1831), Gustaf Brahe (1832), Flickorna i Asker-sund (s. b.), Helena Vrede (1834), UUa Fersen (1845, en sjönovell), Den unga grefvinnan (1847), Fremlingen från Als (1848), Jacob Casimir de la Gardie (1849), Tåget öfver Stora BåU (s. å.) m. fl. Till dessa historiska skildringar kan ock räknas en roman, Johannes Fjällman (1831—33). Alla dessa berättelser utmärka sig genom trohet i tids- och sedeskildringen, täcka och lifliga målningar samt en förträfflig stil. Samma goda egenskaper tillkomma Fttförsök att skildra den skandinaviska nordens folklif och natur (3 delar, 1855—65) samt i all-mänhet hans uppsatser om nordens natur och folklif. Men M., som till följd af sin tjenstvillighet och sin lättlästa stil anlitades i en mängd literära foretag, skref en massa arbeten äfven af annat slag, och dessa arbeten, som tillsammans utgöra ett litet bibliotek, äro af det mest blandade värde. Nämnas må: Svemktpanthem (1832—36), läderneslandets historia för fruntimmer (1836, 5:te uppl. 1859), Sverige framstäldt i teckningar (1836—40), Sveriges store män, snillen, statsmän, hjeltar och fosterlandsvänner samt märkvärdigaste fruntimmer (1840 —49), Gamla tidens historia för ungdom (1846), Trettioåriga kriget (1847 —49; M. skref endast böijan af detta arbete, hvilket fortsattes af A. Cron-holm) och Ben skandinaviska nordens historia (1850—55). Tillsammans med Kindblad utgaf M. en Allmän verldshi-storia för fruntimmer och ungdom (1858 —62). Hans Samlade svenska historiska noveller utkommo 1866—67 (4:de uppl. 1883). 1882—83 utgals en

samling efterlämnade Historiskt-ro-mantiska skildringar från unionstiden. Äfven som författare i bunden stil uppträdde M. rätt ofta, och 1852 utgaf han ett häfte Samlade dikter. Ett och annat ur författarens efterlämnade papper har tjenat som material for Arv Ahnfelts ”Interiörer ur det literära Stockholmslifvet.” Se skrift af Em. Carlén.

Mena'lcas, pseudonym for A. Schönberg.

Men ge 1, Paul Frits (pseud. Görant Ivar Blå, Quidam m. fl.), publicist, f. 1810, f. d. godsegare, var 1859—84 medarbetare i Aftonbladet och har sedan 1864 skrifvit korrespondenser bl. a. till Göteborgsposten. I bokform har han utgifvit: Striden otn absolut rent bränvin 1877—1880 (1882) och Aya bränvinskriget 1882 (1883). j

Mennnnder, Karl Fredrik, tala-1 re, predikant, f. 1712, d. 1786 som !

ärkebiskop i Upsala, utgaf åtskilliga tal och predikningar. Hos sin samtid stod han i stort anseende som naturforskare, och det var på hans tillskyndelse som Åbo högskola erhöll sitt naturhistoriska museum. Under hans tillsyn var det äfven som den förbättrade upplagan af finska bibeln fullbordades. Led. af vet. akad. 1744.

Mentzer, Ture Alexander vm, geograf, statistiker, kartograf, f. 1807, f. d. löjtnant, har utgifvit en mängd förträffliga kartor, förnämligast öfver Sverge, samt några geografiska och statistiska arbeten m. m.

Messenius. 1. Johan M.t häfda-

tecknare, dramatiker, f. 1579, ge-

nomgick jesuitskolan i Braunsberg, hvarest han fick en stark böjelse för katolicismen, promoverades 1606 till filos, doktor i Ingolstadt och biet s. å. af tyske kejsaren utnämd till ”poeta csesareus”, kallades 1609 till professor i juridik vid Upsala högskola samt utnämdes 1613 till

föreståndare för riksarkivet och 1614 till assessor i svea hofrätt. Han var en lärd, men trätlysten man, och

från sin professur, som han skötte med stor utmärkelse, skildes han på grund af sitt trätgiriga lynne. Äfven i Stockholm blef M. invecklad i stridigheter, och 1616 anklagades han såsom misstänkt att gynna jesuiterna och före-hafva stämplingar till förmån för konung Sigismund i Polen. Han dömdes till lifstidsfängelse ochqvarhölls i fångenskap ända till 1637, då han dog. M. utarbetade flere historiska verk (dels rimmade, dels orimmade): Scandia Ulmtrata (utg. af Peringsköld 1700 — 05), som är vår första större rikshistoria, Biskopskrönika (1611), Sancta Birgittas krönika (otr.). Berättelse otn några märkvärdiga Finlands handlingar (1774, ny uppl. 1865), En lustigh och trowärdig chrönika om Stockholm 1629 (1875, i Hist. bibi.) m 9. Som dramatiker var han den förste, som hämtade sina ämnen ur svenska historien, och han ämnade framställa hela v&r historia i femtio sorgespel och komedier. De dramatiska stycken, som han medhann, voro dock endast följande sex: Disa (1611), SigniU (1612), Svanhvita (1613), Blanckamäreta (1614, alla diktade före fångenskapen och fiere gånger omtryckta), Christmannus (i kungl. bibi.) och Gustavus (manuskript för-loradt). De voro p& sin tid mycket populära och uppfördes ofta. Ehuru de i dramatiskt hänseende äro synnerligen bristfälliga, förtj ena de uppmärksamhet pä grund af sin originalitet och de i dem inflätade scenerna ur svenska folklifvet. Visorna i dessa dramer trycktes särskildt 1879 (50 ex.). Se skrift af G. Ljunggren.

2. Arnold Johan M., den förres son, häfdatecknare, f. 1608, hölls under största delen af sin ungdom i fångenskap för fadrens skull, frigafs äntligen 1640, blef efter drottning Kristinas myndighetsförklaring gynnad af lyckan och utnämdes 1646 till rikshistoriograf, men kastade sig snart in i politiska stämplingar och afrättades 1651. Han utarbetade bl. a. en svensk historia for tiden 1592 —1600, hvilket arbete likväl aldrig blifvit tryckt.

Me'sterton. 1. Karl M., filosof, teolog, f. 1715, d. 1773 som teologie doktor och professor i Åbo, utgaf 1762—68 några läroböcker i logik och psykologi m. m. äfvensom en mängd Dissertationen philosophicce.

2. Karl {Carl) Benedikt M., medicinsk författare, f. 1826, sedan 1857 professor i kirurgi och obste-trik vid Upsala högskola, har författat några smärre medicinska arbeten, mest tidskrifts-uppsatser.

Menrman, Otto Adolf, finsk lexi-kograf, f. 1817, d. 1850 som tit. pro-

tokolls-sekreterare, utgaf ett Svenskt oek ryskt lexikon (1846—47).

Meyer. 1. Filip Joel M., dramatisk författare, f. 1826 som tysk undersåte, d. 1861 som bokförläggare i Stockholm, författade för teatern: Beylon eller tolf timmars hofluft (18^2), Margareta Lejonhufvud (1855), Aret 1772 (1858, på tyska, 8. å. öfvers. af M. J. Crusenstolpe) och Aret 1789 (8. å.). På svenska utgaf han dessutom 4 häften Stockholms skizzer (1851) m. m. M. skref på tyska åtskilliga större dramer.

2. Gustaf M., vitterhets-idkare, f. 1848, filos, doktor, lärare vid Ladugårdslands allmänna läroverk i Stockholm, har författat ett häfte Dikter

(1881) och lämnat goda öfversättningar af åtskilliga bland Uhlands baUader (spridda i tidskrifter). Dessutom har

han redigerat fyra årgångar af Literärt album (1877—82) och 1881—84 varit redaktör af Tidning för idrott (tills, med V. G. Balck).

3. Lmst Ludvig Filip M., den först-nämdes son, ästetiker, f. 1854, filos, doktor, har författat Studier i den ronsardska skolans poesi (1882), Om drottning Kristinas literära verksamhet i Italien (1885, i Samlaren) samt anonymt åtskilliga humoristiska små-stycken.

4. Se Meijer.

Mikael Alexis, pseudonym för Andr. Möller.

Milén, Johan Anton, lexikograf, f. 1811, d. 1863 som biskop i Karlstads stift, är hufvudsakligen bekant såsom utgifvare af ett Grekiskt och svenskt handlexikon öfver nya testamentets skrifter (1853).

Mimer. 1. En 1830 af V. F. Dalman utgifven månadskrift, med syfte att ”sprida kunskaper och upplysning äfven om sådana ämnen, som icke hafva blott värde för dagens vezlande opinioner”.

2. En 1839 af akademiska lärarei Upsala utgifven månadskrift for ’’vitterhet, historia, filosofi och statskunskap”.

Mittag-Leffler. Se Leffer.

Mnemosyne, en i Åbo utgifven literär tidning (tidskrift), som 1819 —20 utkom tvänne gånger i veckan, men derefter till och med juni 1823 oregelbundet i större häften. Redaktörer voro dåvarande akademi-adjunkterna Bergbom och Linsén.

Moberg. 1. Peter Jf, läroboksförfattare, f. 1747, d. 1824 som tit. professor och lärare vid Karlberg, utgaf bl. a. Försök till en praktisk lärobok för svenska nybegynnare i engelska språket (1801, 4:de uppl. 1831).

2. Adolf Jf, finsk kemist och publicist, f. 1813, tit. statsråd och professor emeritus i Helsingfors, har i disputationsform utgifvit: Be chloreto chrotrdco (1843), Be första grunderna af organiska kemien (1843—44), Kort anvisning till qvalitativa chemiska analysers anställande (1845—46), Bisser-tatio chemica de oxido chromoso (1847), Klimatologiska iakttagelser i Finland (”Bidrag till Finlands naturkännedom,” åtsk. h.)m. m. 1838—40 var han redaktör för Helsingfors morgonblad.

Modée, Reinhold Gustaf lagsamlare, dramatiker, f. 1698, blef 1741 sekreterare i kansli-kollegium och 1746 assessor i Åbo hofrätt samt tog 1750 afsked och fick då kansliråds titel. Död 1752. Han utarbetade ett stort lagverk, kalladt Utdrag ut-ur alla sedan 1718 utkomna puUique handlingar, placatert f örordningar, resolutioner och publicationert som riksens styrsel samt invärtes hushållning och författningar i gemen, jämväl ock Stockholms stad isynnerhet angå (15 delar, 1742—1829). M. samlade äfven Utdrag af de mellan H. K Maj:t och kronan Sverige å ena och utrikes makter å andra sidan sedan 1718

slutna aUicmce-tractater och afhandlin-gar (utg. 1761). Som dramatiker gjorde han sig känd genom trenne komedier: Hakan Smulgråt (1739),. Fru Rangsjuk (1741) och Barhuset (s. å., pseud. Palmberg).

Modeer[-der], Adolf historiker, läroboksförfattare, f. 1739,d. 1799som kungl. sekter och f. d. landtmätare, utgaf en mängd arbeten i hvaije-handa ämnen: Samling af k. förordningar . .. rörande landtmäterict (1765), Försök till en allmän historia om Svea rikes handel (1770), Ribliotheca hel-minthologica, seu enumeratio de auctori-busf qui de vermibus ... scripserunt (1786), Skrifter af sällskapet för all-männe medborgelige kunskaper(1794— 98), läroböcker för allmogen m. m. Led. af vet. akad. 1786.

Modig, Johan Otto, ingeniör, f. 1803, d. 1877 som f. d. öfverete, utgaf Anteckningar om allmänna väg-och vattenbyggnads-arbeten i Sverige (1840—65).

Modin. 1. Johan Engelbert Jf., pedagog, f. 1840, t. f. rektor i Vester-ås, har utgifvit några läroböcker och läseböcker, Vestmanlands fornminnesförenings årsskrift (från 1879) m. m.

2. Karl Viktor Jf, den förres broder, vitter författare, f. 1843, filos, doktor, teol. kandidat, föreståndare för en privat flickskola i Stockholm, har utgifvit en samling Bikter (1878).

Molander, Johan Harald, dramatisk författare, f. 1858, blef 1877 student i Upsala och har sedan hösten 1884 varit regissör vid Nya teatern i Stockholm. Han har författat en mindre komedi, Rocoeo{1882), samt tvänne större skådespel, Furstinnan Gogol (1883) och Vårflod (1884), hvilka röja en mindre vanlig dramatisk begäfning. M. har äfven skrif-vit kritiker, skisser, korrespondenser m. m. samt på vers öfversatt några utländska teaterstycken. Bland hans kritiker märktes en uppsats om svensk dramatisk konst (1884—85, i Ny sv. tid skr., pseud. Un monsieur de Vor-chestre). Se härom L. Josephson, ”Något om våra nyaste teaterförhållanden'* (1885).

Mollbergsson, Olof, pseudonym for Kl. Livijn.

Mo ller, Arvid, lärd, f. 1674, d. 1758 som professor emeritus i praktisk filosofi vid Lunds högskola, ut-gaf en beskrifningöfver staden Dorpat (1755), en beskrifning öfver Estland och Livland (1756) äfvensom en mängd akademiska afhandlingar. I handskrift efterlämnade han åtskilliga skaldestycken på svenska, tyska och latin (nu_i Lunds univ. bibliotek).

Montan, Erik Vilhelm, historiker, publicist, f. 1838, tit. professor, f. d. docent vid Upsala högskola, har sedan hösten 1884 varit hufvudredaktör för Stockholms Dagblad, efter att förut såsom politisk författare ha spelat en inflytelserik roll såväl i denna tidning som i Aftonbladet. Han har utgifvit: Bidrag tiU Gustaf III:s historia (I. 1869), Sveriges ridderskaps och adels riksdags protokoll (1875—79, tiden 1719—2 7), Dagboksanteckningar af G. /. Ehrensvärd (1877—78, listad, ny uppl. 1878), Historiska anteckningar och bref af Johan von Engeström (1877), Minnen och bref af... Olof Wallqvist

(1878) ni.jn.

Monteliug, Gustaf Oskar Augustin, arkäolog, f. 1843, blef 1861 student i Upsala, 1869 filos, doktor samt 1871 andre och 1880 förste amanuens vid historiska nmseetp4er han tjenstgjort sedan 1868. Led. af vitt. akad. 1877. M. har utarbetat följande skrifter; Eran jernåldem (1869), Holländska fomsakerfrån hednatiden (1869 o. 1872, i Hall. fornm. tidskr.), Bronsåldern i norra och mellersta Sverige(i872—73, i Ant. tidskr.), Stolens historiska museum (1872, 2:dra

uppl. 1874), Sveriges forntid (atlas med text, 1872—74), Om lifvet i Sverige under hednatiden (1873, 2:dra uppl. 1878), Bohuslänska fomsaker fran hednatiden (2 h. 1874—77), Bibliographie de Varchéologie préhistorique de la Suède pendant le XIX.me siècle (1875), första delen af det illustrerade arbetet Sveriges historia (1875 — 77) m. m. Dessutom har han från 1874 redigerat Svenska fornminnesföreningens tidskrift (såsom föreningens sekreterare) och från 1880 den af letteretedtska föreningen ut-gifna A1 or disk tidskrift.

Montgo'mery. 1. Robert M., memoar-författare, f. 1737, d. 1798 som f. d. öfverete (och dömd som medlem af Anjala-förbundet), efterlämnade en Relation om hvad mig veter-ligt händt under 1788 ars Campagn (i Hist. handl. 1861) äfvensom en hittills otryckt samling memoarer, hållna i en liflig och målande stil.

2. Gustaf Adolf M., historiker, f. 1790 (ej 1792), d. 1861 som f. d. landshöfding, utgaf Historia öfver kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809(2 d. 1842) samt några broschyrer. Se skrifter af A. Blanche och M. Crusenstolpe.

3. Hugo M.- Cederhjelm, denföret-nämdes sonsons son, skald, f. 1847, d. 1872 (af olyckshändelse) som attaché vid svenska beskickningen i Boma, utgaf ett häfte låfvande Dikter (1871).

4. Robett M., den förres broder, vitter författare, f. 1851, juris kandidat, vice häradshöfhing, har utgifvit en samling Dikter (1881).

Moqvist, Karl Johan, vitterhets-idkare, f. 1825, d. 1869 som lektor i Kalmar, författade en samling Skiz-zer (1848, pseud. Onkel Thure) samt åtskilliga smärre lustspel, hvaraf några finnas intagna i ”Svenska thea-tem”, m. m.MorfBUSj Kristoffer, vitterhets-idkare, d. 1710 som skolrektor i Nyköping, öfversatte holländaren Cor-nelius de Schoone's latinska komedi Vitulus, hvilken utgafs af Hanselli 1876.

Morfn, Hakan Svensson, teolog, f. 1788, d. 1864 som kyrkoherde i Lunds stift, utgaf bl. a. en samling Morgon- och aftonböner, med tillhörande betraktelser f ör hvarje dag i veckan (1843).

Mo rtimer, pseudonym for M. Hserén.

Mosander, Karl Gustaf, kemist, f. 1797, d. 1858 som professor vid Karolinska institutet och intendent vid riksmuseets mineralogiska samlingar, förskaffade sig ett berömdt namn genom upptäckten af åtskilliga nya enkla ämnen. Hans literära arbeten utgöras af en mängd uppsatser i tidskrifter, bl. a. i en af honom och Ronander utgifven Tidskrift för läkare och pharmaceuter (1832— 39). Led. af vet. akad. 1832.

Mnhrbeck, Lorens, teolog, f. 1700, d. 1769 som amiralitetssuper-intendent i Karlskrona, var en af sin tids förnämste teologer. Utom en mängd predikningar författade han ett kyrkohistoriskt arbete, som dock i manuskript förstördes vid en eldsvåda.

Munck, Fetrus, lärd, f. 1732, d. 1803 som biskop och prokansler i Lund, utgaf Marci Wöldicke Compen-dium theologiee theticce, cum notis dog-maticis Ss polemicis (1760, 4:dje uppl. 1779), hvilket arbete länge begagnades som lärobok i de skandinaviska landen och Tyskland. Hans öfriga skrifter utgöras mest af akademiska disputationer.

Mnnck af Rosenschöld. l.

Eberhard Zacharias M., den förres son, läkare, f. 1775, d. 1840 som medicine professor i Lund, var en

af vårt lands skickligaste läkare och spelade som oppositionsman en ganska betydande roll på riddarhuset. Han utgaf några smärre medicinska skrifter, bl. a. en om kokoppor (1801). Led. af vet. akad. 1817.

2. David Jf., den förres broder, publicist, f. 1786, d. 1841 som tit. professor och kyrkoherde i Lunds stift (Qvistofta), var på sin tid mycket ryktbar genom sin originalitet och genom en mängd af honom författade tidnings-artiklar om alla möjliga ämnen (de s. k. Qvistofta-artiklama). För öfrigt utgaf han Journal för reli-gionslärare (2 d. 1812—13), Den patriotiske forskaren (5 h. 1829) m. m.

3. Nils Rudolf M., den förres son, vitterhets-idkare, publicist, f. 1815, filos, doktor, har utgifvit några politiska broschyrer, ett par berättelser äfversom några teaterstycken under den gemensamma titeln Försök för en svensk folkteater (1 h. 1859). 1852—57 var han redaktör och 1861 —63 medredaktör af tidningen Fäderneslandet.

Munckte ll, Johan Fredrik, historiker, f. 1764, d. 1848 som teologie doktor och kyrkoherde i Vester-ås stift, utgaf vid åttio års ålder det förtjenstfulla arbetet Vesterås stifts herdaminne{\it>±Z—46), hvarpå han arbeta^ i fyratio år. t

Munin, pseudonym förM. Gestrin.

Munter. 1. JeremiasM., pseudo-for E. Fornell.

2. Cornelius M., pseudonym för K. M. Ekbom (?).

Munthe. 1. Sven Johan M., filolog, f. 1714, d. 1774 som teologie doktor och professor i Lund, var en utmärkt språkkännare, men författade endast akademiska disputationer.

2. Sven Hansson Jf., den förres, kusins son, predikant, f. 1718, d. 1790 som teologie doktor och kontraktsprost i Lunds stift, är särskildt bekant genom n&gra förträffliga likpredikningar.

3. Lars Peter den förres son, filosof, f. 1752, d. 1807 som professor i juridik och praktisk filosofi i Lnnd, författade endast akademiska dispntationer och program.

4. Karl David Ludvid Vilhelm von Jf., militärskriftställare, genealog, f. 1849, kapten vid fortifikationen, har ntgifvit lärobocker i fortifikation, historiska och genealogiska anteckningar om Munthe-slägten (1884), ofveraättningar af Jonas Lies berättelser m. m.

5. Gustaf Fredrik M. (pseud. Puck M.\ reseskildrare, f. 1849, praktiserande läkare i Paris, har ntgifvit en samling uppseende-väckande reseskildringar Frän Napoli (1885).

Xnrtéus, Stefan Larsson, öfver-sättare, f. i böljan af 1600-talet, d. 1675 som afisatt kyrkoherde i Kristinehamn, utgaf i ofversättning Johan Amdts fyra böcker om en sann kristendom (1642), hvilket arbete utgått i en mängd

upplagor och utöfvat ett omätligt stort inflytande på svenska folkets religiösa bildning. Han var ock vitterhetsidkare.

Xurbeck, Peter, predikant, f. 1708, d. 1766 som kyrkoherde i Lunds stift, var en. af sin tids förnämste botpredikanter. Han efterlämnade åtskilliga manuskript, som trycktes efter hans död och utkommit i en mängd upplagor: P. Murbecks trosbekännelse (1770), Strödda predikningar (1841—44), En samling anderika predikningar (1860—61), vidlyftiga förklaringar öfver bönen och tio guds bud m. m.

Murberg, Johan, vitterhetsidkare, publicist, f. 1734, d. 1805 som skolrektor i Stockholm, verkställde af Bacines Athalie (1775) en öfversätt-ning, som väckte stort uppseende. För öfrigt skref han historiska af-

handlingar i vitterhetsakademiens handlingar och utarbetade fyra bok-stäfver af svenska akademiens ordbok. Under elfva år var han redaktör af Posttidningen. Arb. led. af vitt. akad. 1786. Led. af sv. akad. 1787.

Mnrraj' 1. Andreas M., teolog, f. 1695, d. 1771 som teologie doktor och kyrkoherde vid tyska församlingen i Stockholm, utgaf på tyska ett större teologiskt arbete och åtskilliga predikningar. En af hans söner, Johan Andreas Jf., d. 1792 som professor i Göttingen och ledamot af svenska vetenskaps-akademien, hade stort rykte som medicinsk författare och öfversatte till tyskan åtskilliga svenska arbeten.

2. Gustaf Jf., den förres son, predikant, f. 1747, d. 1825 som biskop i Vester ås, utgaf åtskilliga tal och predikningar samt en Bamabok (1780, många uppl.), tillegnad kronprinsen.

3. Gustaf Jf., den förres broder, anatom, f. 1751, d. 1803 som professor i Upsala och konungens förste lifmedikus, utgaf DescripHo arteriarum corporis humani (1794, ny uppl. 1798) m. m.

Masis amici, ett vittert sällskap, stiftadt d. 10 okt. 1807 i Upsala af några unga studenter. Se Aur ora-forbumdet.

Möller. 1. Daniel Jf., pomolog, vitterhets-idkare, f. 1812, d. 1857 som örtagårdsmästare vid Upsala högskola, utgaf åtskilliga mycket för-tjenstfulla arbeten om trädgårdsskötsel. Han gjorde sig känd äfven som vitterhetsidkare, utgaf en samling tyska Gedichte (1844, tills, med sin hustru), FyrväppUngen (1855, tills, med Fredrika B remer, Tekla Knös och sin hustru), Konvaljerna (s. å., tills, med sin hustru och Tekla Knös) m. m.

2. Louise M. (född Nemst), den förres hustru, vitter författarinna, f.1810, d. 1878, utgaf några smärre diktförsök (se ofvan).

3. Josef Mf. 1841, lektor vid sjökrigsskolan, har utgifvit Minnen ur drottning Josephinas lefnadshistoria (1873).

Münnich, Sans Herman Vilhelm, historisk författare, novellist, f. 1835, d. 1881 som advokat och literatör i Stockholm, utgaf Tidst aflor ur allmänna Ufvet (1860, pseud. Engel breckt) och en skildring af Folska frihetskampen 1863 (1863) m. m.

Myrberg, Otto Ferdinand, teolog, f. 1824, blef 1841 student i Upsala, 1851 filos, doktor, s. å. teologie kandidat, 1852 docent i teologiska fakulteten, 1860 adjunkt samt 1866 . professor i exegetisk teologi. 1868 blef han teologie doktor i Lund. M. har utgifvit ett stort antal skrifter: Be schismóte donatistarum (1856), Com-fnentarius in epistolamjohanneam primam (1859), Om protestantismmspi'incip samt om nodens och frihetms förhallande tiU hvarandra (s. å.), Om förhållandet mellan teologi och filosofi i allmänhet och om den boströmska filosofien i allmänhet

(1861) , Bm ignellska teologien i dess förhållande täl biUm och christendomen

(1862) , Bidrag till en biblisk theologi (3 h. 1863, orig. och öfvers.), Vittnet (1864-65, ny f. 1866—69), Om apostelen Fetrus och dm äldsta kyrkans falska gno&is (1865), Fauli bref tiU romarena (öfvers. med noter och an-märkn. jämte ettbihang, 1871), Frågan om ny katekes (s. å.), Ben hel. skrifts lära om försoningm (1874), Trenne predikningar (1876), Röster ur den heliga skrift (1877), Bm kyrkliga bekännelsefrågan (1878), Be pau-linska bref ven (öfvers. 1880, 2:dra uppl. 1883) m. fl. Från 1884 har han utgifvit tidskriften Bibelfor skarm.

Myrln, Klas Gustaf, botaniker, f. 1803, d. 1835 som docent i Upsala, utgaf Anmärkningar om Vermlands

och Balslands vegetation (1832, ur vet. akad:s handl.), Corollarium florce up-saliensis (1833—34) m. m.

Myrtillus af Bergen, pseudonym för S. Columbus.

Måns Månsson, pseudonym för

H. Hultin.

Möklin, Fredrik Vilhelm, finsk zoolog, f. 1821, professor i Helsingfors, har utgifvit en mängd smärre skrifter, företrädesvis om insekterna.

Möller. 1. Johan M.,l 1738, d. 1805 som biskop i Visby stift, utgaf Försök till en mindre lärebok i kristen-domskunskapen (1780, många uppl.), Försök tiU m större lärebok i ktHsten-domskunskapm (1781, många uppl.), TJtkast till predikningar (1789—90), Sammandrag af kyrkohistorim (1798, 3:dje uppl. 1831) m. m.

2. Andreas M., vitterhetsidkare, publicist, f. 1800, blef 1817 student i Lund, tog 1825 juridisk examen och var sedan verksam som advokat i Stockholm, der hans ovanliga be-gåfning skaffade honom en mycket stor praktik. 1830 deltog han i grundandet af Aftonbladet, och till våren 1833 tillhörde han redaktionen af denna tidning, hvars framgång han i ej ringa mån beredde både genom sin prosa och sina humoristiska verser. Död 1855. Se Arv. Ahnfelt, ”Interiörer ur det literära Stockholms-lifvet” (hvarest M:s politiska skrifter m. m. äro till större delen aftryckta).

3. Feter von M., historiker, språkforskare, f. 1809, d. 1883 som gods-egare och f. d. ryttmästare, utgaf Ordbok öfver halländska landskapsmålet (1858), Halländska heircgårdar (1869—71), Bidrag till Hallands historia (1874), 1867 års första kammare, biografiska skizzer{\S7b), Strödda utkast rörande svmska jordbrukets historia (1881—82); dessutom lefhads-teckningar öfver Edvard Nonnen och L. V. Kylberg (i ”Lefnadst. öfver vet. akad:8 led.), FomhancUingar rörande Halland (1868—72, i Hallands foram. for. årsskr.), Anteckningar af och om öfverste C. G. T. Westée (1873) m. m. Han försökte sig äfven som vitter-hets-idkare, med ea samling Rimmerier (1871, tr. som man.). Led. af vet. akad. 1866. Hed. led. af vitt. akad. 1874. — Hans son, med samma namn, har skildrat Fm utfiygt till orienten (1873), Hen evangeliska missionsverksamheten i Syrien och Palestina (1877) m. m.

4. Hidrik Magnus Axel M., astronom, f. 1830, professor i Land, har utgifvit en mängd afhandlingar i astronomi. Led. af vet. akad. 1869.

MÖrk. 1. Jakob Henrik Henriksson M., romanförfattare, poet, f. 1714, blef 1734 student i Upsala, lefde der-efter på informationer och kallades 1743 att tillträda ett patronelt pastorat i ärkestiftet. Död 1763. M. är märklig såsom Sverges förste romanförfattare. Hans bägge romaner, Adairiks och GöthUdas äfventyr (1742 —45, 2:dra nppl. 1780) och Thecla, eller den bepröfvade trones dygd (1749 —58), ega åtskilliga vackra skildringar samt utmärka sig genom en god och klangfull prosa, ehuru de for oss äro nästan onjutbara genom sin bredd och sin moraliserande tendens. M. författade äfven en fortsättning på den ofullbordade romanen Asiatiska Banise (öfvers. från tyskan af A. Rosvall). Hans öfriga vitterhetsarbeten, alla mindre betydande, äro Målningar på menniskliga sinnen (1754), En hjeltes beskrifning(1755), ”tankespelet” Eugenia eller den förvillade välmeningen (1757), poemet Enigheten (s. å.) och åtskilliga tillfällighetsstycken. Några af honom skrifna åminnelsetal blefvo likaledes tryckta. Led. af vet. akad. 1749. M. har gjorts till föremål för poetisk behandling af U. S. Strussen-felt, i romanen ”Sveriges förste romanförfattare” (1853).

2. Hedfdan M., pseudonym för K. Hemgren.

Mörner* 1. Adolf M., grefve, kameralist, f. 1705, d. 1766 som landshöfding, efterlämnade i handskrift åtskilliga arbeten af värde: Kort underrättelse om svenska jordagodsen, Fullständig beskrifning öfver hela indelningsverket, Fullständig beskrifning öfver Nerikes och Vermlands höfdingadöme m. fl.

2. Adolf Joram M., grefve, talare, f. 1773, d. 1838 som utrikesminister, var en mycket framstående politisk vältalare och författade äfven tidningsartiklar. Led. af sv. akad. 1818. Led. af vet. akad. 1819. Hed. led. af vitt. akad. 1826.

3. Hampus Vilhelm M., friherre, f. 1775, d. 1855 som f. d. landshöfding, utgaf Några glada och sorgliga minnen af en lång lefnad (1848), flere häften soldatläsning m. m.

4. Karl Otto M., friherre, f. 1781, d. 1868 som f. d. öfverste och f. d. tullinspektor, är i historien märklig såsom upphofsmannen till Bernadottes val till svensk tronföljare. Han utgaf sjelf en Kort berättelse om ursprunget till tronföljarevalet i Örebro år 1810(1829, ny och mindre fullst. uppl. 1834), hvarjämte han författade Strödda tankar om förflutna och kommande tider (1851).

Namnlösa (student)siUlska-

pet (Sällskapet N. S.), ett i Upsala på 1860-talet blomstrande vittert sällskap, som inom sig räknade åtskilliga medlemmar, hvilka sedermera intagit framstående platser som skriftställare hvar på sitt område. Det bildades 1860 af några unga studenter, som kände behof att "genom samfäld kritik utbilda och rena den poetiska förmågan samt bereda tillfälle till utbyte af åsigter i ästetiska frågor". Det upplöstes efter hand som medlemmarna kommo ut i det praktiska lifvet. Till detta sällskap hörde: K.von Bergen, E. Björk, Ed v. Bäckström, Jul. Centervall, Eichhorn, A.

Q. Engberg, H. Forssell, Gödecke, Klockhoff, Nyblom, Snoilsky, Wikner, Wirsén, N. P. Ödman, Östergren m. fl. Sällskapet utgaf: Sånger och be-rätteUer af nio signaturer (1863), Sånger och berättelser af sju signaturer (1865) m. m.

Nathorst. 1. Johan Teofil N.y agronom, f. 1794, d. 1862 som landt-bruks-akademiens f. d. sekreterare, utgaf en mängd smärre skrifter i landthushållning. Led. af vet. akad. 1834. Hed. led. af landtbr. akad. 1861.

2. Hjalmar Otto N., den förres son, agronom, f. 1821, tit. professor och föreståndare för Alnarps landt-brnks-institut, har utgifvit ett större arbete om Husdjursskötsel (2 d. 1859 —61, 2:dra nppl. 1876—77) samt Grunderna for höjande af åkerjordens bördighet (1862) och Beskrifning öf-ver Alnarps landtbruks-institut (1863), utom en mängd smärre skrifter i landthushållning äfvensom åtskilliga öfversättningar. 1863—68 utgaf han Tidskrift för landthushållning. Led. af landtbr. akad. 1849.

3. Herman Alfred Al, den förres broder, agronom, f. 1822, statsagro-nom, har utgifvit några skrifter om ladugårdsskötsel.

4. Alfred Gabriel JV'., den förres brorson (son af Hjalmar Otto N.), geolog, f. 1850, blef 1868 student i Lund och 1871 i Upsala, 1874 filos, doktor i Lund och 1876 ord. geolog vid geologiska byrån i Stockholm samt erhöll 1884 personligt anslag sojn intendent vid riksmuseet. Led. af vet. akad. 1885. H. har som geologisk forskare vunnit ett stort anseende. Bland hans skrifter märkas: Bidrag till Sverges fossila flora (1877, i vet. akad:8 han dl.), Bilder ur forntidens växtverld (s. å., i "Ur vårtids forskn."), Om fioran i Sveriges kolföran-

de bildningar (1879, i Sv. geol. und.), Om spår af några evertebrerade djur (1881, i vet. akad:s handl.), Bidrag till Japans fossila flora (1883, i ''Vega-exeditionens vetenskapliga iakttagelser"), några anmärkningsvärda uppsatser om den arktiska floran i Skånes kolförande bildningar m. m.

Nationalekonomiska föreningen, ett i Stockholm 1877 stiftadt sällskap, som har till ändamål att främja utbytet af tankar i nationalekonomiska ämnen. Det sammanträder en gång i månaden under vintern samt offentliggör årligen sina förhandlingar, hvarjämte det utgifvit några smärre skrifter. Vid sammanträdena hållas föredrag och anställas diskussioner.

Natt OCh dag, Jakob Ottof militär-skr ifställare, f. 1794, blef 1812 fänrik vid svea lifgarde, men förflyttades till Jämtlands regemente 1815, sedan han genom en värdefull skrift, kallad Frojeet till en ny organisation af svenska armén (1815, sign. N***) ådragit sig de styrandes och kamraternas missnöje. Förbittrad begaf han sig i väg utrikes och lät 1816 på tyska utgifva skriften jämte ett upproriskt företal och ådrog sig derigenom en dödsdom, på samma gång som han väckte stort uppseende. Han flyttade sedan till Amerika, der har lär ha samlat förmögenhet, och dog 1865.

Naturvetenskapliga föreningen, en 1871 i Stockholm stiftad förening, som årligen har fyra ordinarie

sammankomster. Äfven vid högskolorna ha sedan länge funnits naturvetenskapliga föreningar.

Naumann. 1. KHstian (Christian) N.j rättslärd, publicist, f. 1810, blef 1826 student i Lund, 1836 ju-ris kandidat, 1839 vice häradshöf-ding, 1841 sekreterare och ombudsman vid Lunds högskola, 1852 pro- fessor i statsrätt och processrätt, 1854 juris doktor (i Kiel) och 1860 justi* tieråd. H. har utgifvit tvänne omfattande arbeten: Sveriges statsförfatt-ningsrätt (1844—74, ny uppl. 1876 —85) och Svenska statsförfattningens historiska utveckling (1864 —65). Bland hans öfriga skrifter märkas: Om landsköp enligt Sveriges lag (1838), Om ed-söret enligt landskapslagame (1843), De deticlis publicis (1845), Om straffrätts-theorien och penitentiär-systemet (1849) äfvensom åtskilliga .uppsatser i Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning, hvilken publikation redigerats af honom sedan 1864. N. är for öfrigt känd genom sin med anmärkningar försedda upplaga af Sveriges grundlagar (1854, 3:dje uppl. 1866) och sin Handbok för riksdagsmän (1860).

2. Karl (Carl) Fredrik N., ana-tom, f. 1816, f. d. professor i Lund, har utgifvit afhandlingar Om hyrax capensis (1848), Om byggnader af luft-rörshufvudet hos den fullväzta menni-skan (1851), Om missfoster (1864, i Lunds univ. ärsskr.) m. m.

3. Sofia Mathilda N. (född Jöns-sm)t den förres hustru, novellist, f. 1827, har under pseudonymen So-rella utgifvit tvänne samlingar berättelser : Ur grannskapet8 krönika (1872), som väckte ganska stort uppseende, och Nya blad ur grannskapets krönika (1881).

Jiehrman. Se hhrenstrale.

Neikter, Jakob Fredriky historiker, ästetiker, f. 1744, d. 1803 som skyt-teansk professor i Upsala, skref en mängd latinska disputationer, i hvil-ka han företrädesvis spred ljusöfver nordens äldsta historia och geografi. På svenska skref han endast några tal, men dessa ”på ett sätt och i en tonart, hvartill den gustavianska prosan knappast torde kunna uppvisa något motstycke”, t. ex. hans tal Om smakens olika förhållande hos olika folkslag (i vitt. akad:s bandi.).

Nelander; Johan, filosof, f. 1709, d. 1789 som teologie doktor samt professor i naturrätt och moral vid Lunds högskola, utgaf en massa akademiska disputationer, författade på ypperlig latin. Ett af honom skrifvet större arbete, Jurispruden-tia ecclesiastica universalis, gick för-loradt, just när det var färdigt till tryckning.

Nelson, Johan Fredrik (pseud. Ekkis)t vitter författare, publicist, f. 1852, redaktör för Malmö handels-och sjöfartstidning, har utgifvit romanerna Skeppsbrottets son (1881), Vardkasen (1883) och Fåfjerrankust (1885).

Nenzeltus, Segericus (”Mäster Seger”), f. 1600, d. 1638 som kyrkoherde i Yesterås stift (Stora Tuna) och f. d. öfverfaltpredikant, efterlämnade några hittills outgifna handskrifter och anteckningar. Af trycket utgaf han bl. a. ett latinskt skaldestycke öfver Kristi lidande (1625).

Nepomuk, pseudonym för J. A. Kiellman-Gö ranson.

Nerman. 1. Klas Ulrik N.f f. 1792, d. 1852 som landshöfding i Kalmar och f. d. justitie-kansler, författade Några ord om jemhandteringen i Sverige (1846), men är mera bekant genom den stora impopularitet han ådrog sig under den crustenstolpeska tryckfrihetsprocessen 1838.

2. Gustaf Magnus N., teknolog, f. 1827, major vid väg- och vattenbyggnadskåren, har efter tyskan bearbetat Handbok i civilingeniorsveten -skapen (1852) och JfhandUng om jem-vägars anläggning (1856—57) samt för öfrigt utgifvit Tidskrift för bygg-nadskonst och ingeniörvetenskap (1859 —68, tills, med A. V. Edelsvärd) m. m.

Nervänder. 1. Johan Jakob Ny finsk skald och naturforskare, f. 1805, d. 1848 som professor i Helsingfors, gjorde flere märkliga undersökningaroch upptäckter inom fysikens område samt beskref dem i åtskilliga på latin, franska och tyska författade afhand-lingar. Som skald var han öfver-vägande lyriker. Hans största vitterhetsarbete är diktcykeln Jephtas bok (1840, prisbelönt 1832 af svenska akademien). 1830 utgaf han ett häfte öfversättningar af den bajerske konungen Ludvigs dikter. Hans Skrifter, utgifna till minne för landsmän, ut-kommo 1850. Se skrifter af J. K. E. Chydenius och F. Cygnseus.

2. Emil Fredrik N. (pseud. Em-lekyl), den förres son, vitterhets-idka-re, f. 1840, publicist, har utgifvit skådespelet Vid Anjala (1863), Dikter (I, 1869; II, sorgespelet Kungabarnen 1875), Sommarresor i Finland (1872) m. m.

Nesselins, Israel Jakob, filolog, vältalare, d. 1739 som professor i grekiska vid Upsala högskola, utgaf åtskilliga akademiska afhandlingar, de flesta handlande om grekisk-romersk mytologi och fomkunskap. Han var äfven berömd som vältalare.

Nettelbla, Kristian von, lärd, f. 1696, d. 1775 som romersk riksfri-herre och f. d. rikskammarrätts-as-sessor i Wetzlar, utgaf på latin och tyska en mängd historiska och juridiska arbeten, i hvilka han bemödade sig att bland tyskarna sprida kännedom om Sverge. Märkligast är hans Schwedische bibliothek (5 bd., 1728 —36), som innehåller samlingar till svenska historien. Se vidare Biogr. lex., 9:de bd. s. 352—356.

Neuman, Karl (Carl) Julius, zoolog, f. 1839, skoladjunkt i Skara, har utgifvit en afhandling Om Sveriges hydrachnider (1880, i vet. akad:s handl.), Acariden, während den Vega-expedition eingesammelt (1883, iVega-exp. vet. iaktt., tills, med P. Kramer) m. m.

Neutrerna, en stundom förekommande benämning på de sven-

ska skalder i böijan af detta århundrade, hvilka ej ansågos tillhöra någon vi88 af de då kämpande ”skolorna”. De främste bland dessa neu-trer (”ej hörande till någotdera partiet”) voro Franzén, Wallin och Tegnér.

Nicander« 1. Anders N., äste-tiker, vitterhetsidkare, f. 1707, d. 1781 som packhus-inspektor och tit. professor, är märklig genom sina bemödanden att tillämpa den latinska prosodien på svenska språket. Han utgaf för detta ändamål dels Oför-gripeUge anmerckningar öfver skaldekonsten, jämte förslag och bevis, att den samma kan äfven bindas till de reglor, som den latinska har till rättesnöre (1773), dels metriska öfversättningar af Virgilii skrifter, hvaljämte han satte på vers vissa delar of bibeln och höfdingastyrelsen. Genom dessa arbeten, som röja särdeles stor smidighet, bidrog han utan tvifvel i viss mån till språkets utbildning. Han författade äfven själf latinska qväden, med stort mästerskap, äfven-som tysk och svensk vers. N:s Vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1874.

2. Henrik N., matematiker, f. 1744, d. 1815 som kansliråd, höll 1776 (i vet. akad.) ett tal Om de gamla romerska, grekiska och hebreiska mått, mal och vigter m. m. samt redigerade från 1784 till 1803 de af vetenskapsakademien, hvars sekreterare var han från 1784, nt-gifna kalendrarna och almanackorna.

3. Karl August N., skald, föddes i Strängnäs d. 20 mars 1799. Han förlorade tidigt sin fader och råkade derigenom i mycket torftiga omständigheter, men lyckades genom en-skildt och offentligt understöd komma till Upsala högskola, der han 1817 blef student. 1823 antogs han till e. o. kanslist i kungl. kansliet, och 1824 promoverades han till filos, magister. Redan förut hade han emellertid vunnit rykte som skald. Så uppträdde han under namnet August med uågra mycket låfvande poem i den af Bruzelius for 1820 ut-gifha ”Kalender for damer” och utgaf derefter sorgespelet Runesvär-det eller den förete riddaren (1820, 2:dra uppl. 1835), som allmänt anses for att vara det yppersta bland hans arbeten. Under sin vistelse vid universitetet skref han äfven den lyriska diktsamlingen Fjärilar från Finden (1822), idyllen Rosalfs lefnad och död (1823, betydligt underlägsen de föregående) och en samling delvis mästerliga Runor af Norna Gest (tryckta först i Iduna). 1825—26 utgaf han två häften IHkter, och sedan han 1826 vunnit svenska akademiens stora pris för det praktfulla skaldestycket Tassos död, utgaf han 1827 två nya häften IHkter, i hvilka bl. a. förekommer diktcykeln Konung Enzio, som räknas bland hans utmärk-taste vitterhetsalster. Efter att sålunda hafva ökat sitt anseende som lyriker, fick N. sistnämda år, med understöd af kronprinsen Oskar, företaga en resa till Italien, och efter sin hemkomst .derifrån offentliggjorde han 1831 första delen af sina Minnen från södem (andra delen utkom 1839; 2:dra uppl. 1862—63), hvilka i sin helhet ej slogo an på allmänheten. Några år efteråt utgaf han, likaledes såsom resultat af resan, en serie noveller och skaldestycken under titeln Hesperider (1835, 2:dra uppl. 1860), och dessa höra till hans bättre alster. Utan arbetskraft och praktisk förmåga, drog N. sig helt och hållet tillbaka från ämbetsmannabanan och egnade sig åt sitt författarskap, hvilket dock ej var tillräckligt inbringande för att bereda honom ett bekymmerfritt

lif; men han höll sig dock uppe. Under sina senare år öfversatte han Shakspeares Othello (1826) samt Schillers Röfvar-

bandet (1834) och Orleanska jungfrun (1837). Hans sista större dikt, en af hans bättre, var Lejonet i öknen (1838), en a po teos öfver Napoleon. I ofullbordadt skick efterlämnade han sorgespelen Beatrice Cenci och IVins Magnus, Birgers son. N:s samlade arbeten utgåfvos, under olika titlar och i olika många delar, 1839—41, 1852, 1862, 1877 och 1883 (med en af G. H. Mellin författad lefnad steckning). Se G. Ljunggren, ”Smärre skrifter”.

Nicoläl. 1. Erasmus N. Arbog-ensis, teolog, d. 1580 som biskop i Vesterås, författade en lärobok i teologi (1561, mycket sällsynt), en Ca-talogus reverendorum virorum ex Sue-cia, qui Vitebergce in artium liberali-um et philosophitB magistros creaii sunt (tr. 1767 i K. bibl.s Tidningar om lärda saker m. m.) Han var äfven bekant genom sina bemödanden att få ”röda boken” antagen i sitt stift.

2. Olaus N. Bothniensis (son af ärkebiskopen Nicolaus Olai Bothniensis), filolog, f. 1598, d. 1676 som kyrkoherde i Upsala stift, är bekant genom sina förbättringar till Tideri Grammatica latina (1632, 15:de uppl. 1731).

Nicoläns Herma nni (Nils Hermansson), vitterhets-idkare, d. 1391 som biskop i Linköping, var länge ansedd som författare till den vackra visan om Elisif, nunna i Riseberga kloster (se Hallman).

NIcoIÖyIuS, pseudonym för Nils Loven.

Nicke Nubb, pseudonym för Jolin.

Niger, Fetrus Andrece. Se Svart.

Nilson, Lars Fredrik, kemist, f. 1840, landtbruksakademiens agrikul-tur-kemist, f. d. e. o. professor i analytisk kemi vid Upsala högskola, har utgifvit en Handledning i bruket af biåsrör och lamplåga vid qvalitativ kc-

20misk analys (1873), Schematisk analys af qvalitativa kemiska analyser (s. å.) äfvensom en mängd kemiska uppsatser i lärda tidskrifter (de flesta tills, med O. Pettersson). Led. af vet. akad. 1875.

NilSSOn* 1. Sven N, zoolog, arkäolog, född d. 8 mars 1787, blef 1806 student i Lund, 1811 filos, doktor, 1812 docent i naturalhistoria och amanuens vid naturalie-kabinettet, 1816 adjunkt i zoologi och 1819 intendent vid universitetets zoologiska museum, fick 1821 professors titel, förordnades 1828 till intendent vid vetenskaps-akademiens zoologiska museum (hvilket han betydligt förbättrade) samt utnämdes 1832 till professor i zoologi vid Lunds högskola. Prästvigd 1838, fick han s. å. ett pastorat såsom personligt prebende och utnämdes 1839 till hedersprost. 1856 erhöll han såsom emeritus af-sked från professuren. 1868 promoverades han till medicine hedersdoktor. Död 1883. L., som varen af samtidens mest berömde vetenskapsmän, har utgifvit tvänne stora epokgörande verk : Skandinaviskfauna (4 delar, 1820—55; de trenne första delarna i nya upplagor) och Skandinaviska nordens ur-invånare (med planscher af M. Körner, 2 delar,

1838—65; l:sta delen i ny uppl. 1866,2:dradele'n lrstaafd. i 3:dje uppl. 1872). Genom det förra, det första fullständiga i sitt slag på svenska, bidrog han i väsentlig mån till den zoologiska vetenskapens utveckling, och genom det senare spred han nytt ljus öfver Skandinaviens förhistoriska tid samt gaf, jämte dansken K. J. Thomsen, upphofvet till ett alldeles nytt arkäologiskt system. Bland denne skarpsinnige forskares öfriga arbeten märkas: Petrificata svecanaformationis cretaceee (1827), texten i Illuminerade figurer till Skandinaviens fauna (af M. Körner, 1832—40), Dagboksan-

teckningar under en resa fr an södra Sverige till Nordlanden i Norge 1816

(1879) m. fl. En del Samlade smärre skrifter utkom 1875.

2. Alexander N., politisk författare, f. 1840, vice häradshöfding, advokat, har utgifvit Juridisk handbok i Sveriges civilrätt (1872), Fnvälde och folkvälde (1880) m. m.

3. Lars Gabriel N.t den forstnäm-des son, filolog, f. 1833, lektor i Lule, har utgifvit Kort öfversigt af spanska romansernas historia (I, 1857), Anglo-sachsisk (fomengelsk) grammatika (2 h. 1866—70), Fngelsk-svensk ordbok (1875, tills, med P. A. Widmarkoch A. Z. Collin), Fomisländsk grammatik (1879-84) m. m.

4. Lars N, kyrkohistoriker, vitter författare, f. 1846, lektor i Nyköping, har påböijat utgifningen af Klosterväsendet i Sverige (l:sta h. 1880), Klosterväsendet inotn Linköpings stift (l:sta h. s. å.), Nordiska taflor, tidsbilder i sammanhängande följd, I. Sigurd, en dikt (1883).

5. Nils N. (arbetskarl), pseudonym för N. H. Quiding.

6. Se Nilson.

Nisbeth, Adolf Fredrik Hugo, publicist, f. 1837, grundläggare och redaktör af tidningen Figaro (1878—86), har utgifvit ett Handelslexikon (1870), en samling reseskildringar under titeln Två år i Amerika (1874) m. m.

Nj urlin g*, Karl August, kameralist, f. 1826, kronolän8man i Stockholms län, har utgifvit : Handbok for kronolänsmän (1879), Svenska jorden åliggande skatter och besvär (s. &.).

Noak; en allmänt känd biblisk personlighet, har gifvit sitt namn åt en större humoristisk dikt af K. E. Fahlcrantz, ”Noaks ark” (1825—26).

Nohrborgr. 1. Anders N, predikant, f. 1725, blef 1745 student i Upsala, 1752 filos, magister, 1754 adjunkt vid finska kyrkan i Stockholm och 1765 e. o. hofpredik&nt. Död 1767. L. var en bland Sverges ypperste predikanter. Hans berömda postilla, som innehåller en från författarens ståndpunkt förträfflig dogmatik, utgafs 1771 af hans broder, under titeln Den JaUna menniskans salighet sordning, föreställd uti betraktelser öfver de årliga sön- och högtidsdagars evangelier, och den är ännu en ibland allmogen mycket spridd andaktsbok (en mängd uppl.). En samling af Tjugutre predikningar utkom

1864.

2. Danid K, den förres broder, teolog, f. 1739, d. 1819 som teologie doktor och prost i Vesterås stift, ut-gaf Bevis till själens odödlighet, grundade på förnuftet och Guds ord (1767), Nödiga frågor och svar angående tiU-lämpningen af nåden i Christo (1769, 2:dra uppl. 1872), Salighetsläran .. . föreställd genom frågor och svar (1773, flere uppl.) m. m.

Nolcken, Karl Adam von, f. 1811, d. 1857 som godsegare i Skåne, författade åtskilliga smärre folkskrifter, delvis utgiiha under titlarna Den lilla bondvännen (1839) och) Läsning för allmogen (1855) m. m.

Nolens Volens, pseudonym för H. Martinsson.

Nonnen. 1. Edvard N, grundläggaren af Sverges rationella jordbruk, f. 1804, d. 1862 som föreståndare for Degebergs landtbruksskola, utgaf några smärre agronomiska skrifter.

2. Etnili N., den förres syster, novellist, f. 1812, har utgifvit åtskilliga berättelser for ungdom: De tvcnne guldhjertan eller Guds öga vakar (1859), Bubinringen eller sanningen segrar (1860), Granatkorset eller ros och lilja (1864) o. s. v.

Norbeck, Anders Erik, läroboksförfattare, f. 1805, d. 1870 som lektor i Yäxiö, utgaf Lärobok i theologien for elementarläroverken (1840, llrte uppl. 1878) och Lärobok i kyrkohi-

storien (1851, 2:dra uppl. 1856) m. m. Grenom det förra arbetet utöfvade han ett stort inflytande på skolungdomens bildning.

Mor borg. 1. Anders N., vitter-hetsidkare, f. 1745 (1743), d. 1820 som teologie doktor och kyrkoherde i Söderköping, skref äreminnen, reseskildringar m. m.

2. Johan Erik N., mekaniker, f. 1749, d. 1818 som ryskt statsråd, utgaf några skrifter i mekaniska ämnen samt om bränvinsbränning m. m. Led. af vet. akad. 1798.

3. Mattias N., orientalist, f. 1747, blef 1768 student i Upsala, 1773 filos, magister, 1774 docent i grekiska

literaturen, 1779 e. o. adjunkt i teologi samt 1780 professor i grekiska och österländska språk vid Lunds högskola. 1806 utnämdeshan till teologie doktor i Kjöbenhavn, och 1812 fick han kansliråds titel. Död 1826. N. var en af sin tids ryktbaraste lärde. Hans vigtigaste arbeten voro hans upplagor af de märkliga orientaliska urkunderna Codex syriaco-hexaplaris (1787) och Codex nazarenus, liber Adam appelatus (1815), hvilken sistnämda han själf under en flerårig utrikes resa (1777—81) upptäckt i Paris. För öfrigt skref han en mängd latinska orationer och dis-putationer, bland hvilka ett urval trycktes under titeln M. Norbergise-lecta opuscula academica (1817—19, utg. af J. Norrman). Mot slutet af sin lefnad öfversatte han åtskilliga handskrifter rörande Turkiets och Arabiens historia och geografi. Se skrifter af J. H. Schröder m. fl.

Nord, Carl, pseudonym för J. O. Friberg.

Norby, Nils Olofsson, lärd, f. 1675, d. 1742 som kyrkoherde i Visby stift, hade på sin tid europeiskt anseende för sin lärdom. Bland hans skrifter namnes dock endast en Disputatio de hierarchia ccclesiaslica (1697).Nordberg, Joran, historiker, f. 1677, d. 1774 som teologie doktor och kyrkoherde i Stockholm samt Karl XII:s f. d. biktfader, erhöll 1731 i uppdrag att skildra nämde konungs lif och verksamhet samtut-gaf i enlighet dermed 1740 Konung Carl XII:8 historia (af underordnadt värde). Åtskilliga stallen i detta arbete, hvilka drottning Ulrika Eleonora fore utgifvandet strukit eller rattat, utkommo 1755 på danska, men på svenska först 1767, efter tryckfrihetsförordningens utfärdande. Bland N:s öfriga arbeten märkas ett företal till nya testamentet (1720), S. Clarce minne (1727) och en samling af i Sverge utkomna kyrkliga förordningar (otr., i kungl. bibi.).

Nordblad, Karl, medicinsk författare, f. 1778, d. 1855 som tit. professor, utgaf Sundhetslärobok för menige man (1827, 2:dra uppl. 1830), Skeppsläkaren, eUer anvisning att förekomma och behandla alla de vt- och invärtes sjukdomar, som allmänt inträffa vnder sjöresor (1842) m. m.

Nordenankar (förut Corvin), Johan, nautisk författare, kartograf, f. 1722, d. 1804 som vice amiral, utgaf åtskilliga ”pass-chartor” öfver Kattegatt, Balterna, Öresund och Ös ter gon samt blef genom dessa förträffliga arbeten en föregångare till G. af Klint, som upprättade en fullständig svensk sjöatlas. N. utgaf äfven skrifter i sjövetenskapliga ämnen, bi. a. en Inledning till styrrnanskonsten (1756). Led. af vet. akad. 1789. — En brorsons son till honom, den bekante riksdagstalaren Fredrik Vilhelm K., d. 1858 som f. d. öfverste-löjtnant, utgaf en skrift Om enskilda banker i Sverige (1848).

Nordencrantz (förut Bachman-son), Anders, national-ekonom, f. 1697, d. 1772 som kommerseråd, var en af Sverges flitigaste skriftställare på det finansiella området, i fråga omhvil-

ket han på sin tid länge var ansedd som ett orakel. Hans arbeten aro författade i ett tungt och stundom förvirradt språk, men utgöra en af de vigtigaste källorna för kunskapen om frihetstidens finansiella förhållanden. Nämnas må: Arcana oeconomice et commercii, eller handelens och hus-hallningsvärkets hemligheter (1730), 2R-storisk berättelse om de förändringar, som sätten till inkommande och utgående tullens betalande i Sverige ifrån ¿äldre tider undergått (1761) och Bekymmer-lösa stunders menlösa och ovälduga tan-kar(1 och 3—5,1767—69, bih. 1770). I fråga om finanserna råkade N. i strid med professor Christiernin.

Nordenflycht, Hedvig Charlotta, skaldinna, föddes i Stockholm d. 28 nov. 1718. Bedan som barn lade hon i dagen afgjorda anlag för studier, och de mystisk-teologiska samt filosofiska böcker, som hon företrädesvis läste, alstrade tidigt hos henne grubbel och tvifvel. Vid sexton års ålder blef hon, enligt sin döende faders önskan, förlåfvad med en ädel och kunskapsrik, men sjuklig och vanskaplig person, mekanikern Johan Tideman; men denna förbindelse, som orsakade mången svår kamp mellan den dotterliga pligtens och det unga hjärtats kraf, bröts äntligen 1737, genom fästmannens död. Den svärmiska flickan förälskade sig kort der-efter i en filosofiskt och poetiskt anlagd ung präst, vid namn Fabricius, och ehuru hennes slägtingar lade många hinder i vägen för giftermålet, trädde hon i äktenskap med honom 1741. Men redan efter sju månaders förlopp dog hennes make, och hennes sorg deröfver blef lika öfverspänd och romantisk, som hennes kärlek varit förut. Hon flyttade till ett torp på Lidingön, i närheten af Stockholm, och först efter ett års djup enslighet lät hon af anhöriga förmå sig att bosätta sig i hufvud- staden, der hon sedermera lefde under sitt familjenamn. Snart ryktbar genom sin forfattar-verksamhet, och äfven genom sina romantiska öden, lifvades hon till en rik produktion, brefväxlade med

åtskilliga bland den tidens' utländska literära storheter, samlade kring sig en utvald krets af vitterhetsidkare och stiftade 1753 det samfund, som efter hennes död blef ryktbart under namnet UtUe dulci (se d. o.). Men dels sjuklighet och dels en ny, häftigt uppflammande passion till den sedermera som ekonom och vältalare bekante J. Fischer-ström, förmådde henne att 1762 ånyo slå sig ner på landet, i närheten af Skokloster (midt emot en egendom, som hennes älskade hade arrenderat), och der afled hon d. 28 juni 1763 — enligt en sägen kastade hon sig i sjön, då hon trodde sin "vänskap" ej längre vara besvarad.

Det arbete, hvarmed fru N. först ådrog sig uppmärksamheten, var en samling af åtta sångstycken (med epilog), hvilka voro skrifha på allmänt kända melodier och utkommo under titeln Den sörgande turturduf-van (1743). Sedan hon flyttat till Stockholm, böljade hon utgifva en poetisk årsskrift, kallad Qvinligit tankespel af en herdinna i Norden (utkom åren 1744, 1745, 1747 och 1750), hvil-ken företrädesvis innehåller "moraliska tankar" äfvensom bröllops- och grifteqväden, men äfven en eller annan täck idyll. Samtidigt med första årgången utkommo hennes poetiska Tankar om skaldekonsten» nytta i ett väl inrättadt land (1744), och derefter följde en större fosterländsk "glädjedikt", kallad Den frälsta Svea (1746). Alla dessa arbeten anses tillhöra den första perioden af författarinnans poetiska utveckling, under hvilken period Frese, Rudeen, Spegel eller tyskarna tjenade henne som förebilder, der hon ej lyfte sig till någon större

själfständighet. Efter 1753, då hon blef medelpunkten för en samling yngre skalder (Creutz, Gyllenborg m. fl.), böljade hon göra sig förtrogen med de franske författarna, och då hon snart betraktade franska vitterheten som blomman af poesi, fick hennes egen diktning sin prägel af de franska mönstren. Ett bland hennes första skaldestycken i den nya smaken var Konung Carl Gustafs tåg öfver Bält (1754), och hennes öfriga dikter från samma period utgjordes dels af herdaqväden, elegier, idyller, visor och oden (i sällskapets vitterhetsarbeten), dels af en samling Andeliga skaldeqväden (1758, aftryck ur "Qvinligit tankespel"). I formelt hänseende utgöra hennes senare arbeten ett stort framsteg, och i åtskilliga bland dem står hon, med af-seende på versens korrekthet och språkets renhet, ej långt tillbaka för en Kellgren eller en Leopold, som hörde till en följande period. Genom sina rent lyriska dikter, särdeles de erotiskt idylliska, utöfvade hon ett stort inflytande på den följande vitterheten, genom den varmare känsla och det högre lif, som hon ingöt i den svenska diktningen. Fru N. sysselsatte sig äfven med planer på romaner, dramer och lefnadsteckningår. Bland hennes på prosa författade arbeten märkas berättelsen Fröjas räfst, en uppsats om De svenske poeter äfvensom några Tankar om men-niskans intet och allt. Hon utgaf dessutom sin makes skrifter, under titeln "Amaranter" (1744). Efter hennes död utgaf Fischerström hennes Utvalde arheten (1774, jämte lefhads-teckning; 2:drauppl. 1781), och sedermera har Hanselli utgifvit hennes Samlade skrifter (1852). Hennes lif har poetiskt behandlats bl. a. af Vilh. Stålberg, i romanen Hedvig Charlotta Nordenflyeht (1757). Se våra större literaturhistoriska verk.ïïordenheim (förut Heyh), Johan Kristoffer^ medicinsk författare, f. 1681, d. 1740 som assessor i collegium medicum och tit. lifmedikus, var en för sina kunskaper och sin erfarenhet utmärkt läkare. Han utgaf några smärre skrifter.

Nordensköld (Nordenskiöld). 1.

August K, ''den siste alkemisten", f. 1754, d. 1792 som bergshauptman (under ett försök att grundlägga en negerstat i Afrika), utgaf flere alke-mistiska arbeten och författade åtskilliga skrifter till utvecklande af den svedenborgska läran, som han ifrigt sökte utbreda. Han var äfven medarbetare i Halldins tidning "Aftonbladet". Se uppsats af A. E. Arppe, i "Bidrag till kännedomen af Finlands natur och folk", 16:de h.

2. Karl Fredrik K, den förres broder, mystiker, publicist, f. 1756, d. 1828 som f. d. protokollssekreterare vid utrikes statsexpeditionen, utgaf en bok om Oneiromantien eller konsten att tyda drömmar (1783) samt de periodiska skrifterna Medborgaren (1788—90, efter mönstret af Addisons *'Spectator" ; indragen, men fortsatt någon tid 1792—93) och Almänna magasinet; eller nyttiga och nöjsamma ämnen (1790, likaledes förbjuden och förstörd, men omtryckt 1793). På franska författade han en sveden-borgsk skrift, Considerations sur le christianisme actuel (1819 o. f., ej af-slutad).

3. Nils Gustaf N.y den förres brorson, finsk geolog, f. 1792, d. 1866 som tit. statsråd och f. d. öfverin-tendent vid bergsstaten i Finland, beskref i tidskrifter åtskilliga af honom gjorda rön på geologiens och mineralogiens

områden. Bland sär-skildt utgifna skrifter märkas Försök till framställning af kemiska mineralsystemet (1827, 2:dra uppl. 1833).

4. Nils Adolf Erik N, den förres son, friherre, geolog, upptäcktsresande,

född i Helsingfors d. 18 nov. 1832, blef 1849 student i sin födelsestad, 1853 kandidat, 1854 licentiat och 1857 doktor i filosofiska fakulteten, men flyttade 1858 öfver till Sverge, då ett af honom hållet politiskt tal gjorde hans qvarstannande i Finland så godt som till en omöjlighet. Redan s. å. kallades han till professor och intendent vid det svenska riksmuseets mineralogiska afdelning, h vilken befattning han fortfarande innehar. N. har företagit flere arktiska forskningsresor (under expeditionen 1878—80 förskaffade han sig världsrykte genom upptäckten af den s. k. nordostpassagen) och har genom dervid anställda undersökningar i betydlig mån bidragit till naturvetenskapernas framsteg. Bland hans många literära arbeten märkas: Geografisk och geo-gnostisk beskrifning af nordöstra delame af Spetsbergen och Heerloopen strat

(1863), Anteckningar till Spetsbergens geografi (1865, tills, med N. Dunér), Utkast till Spetsbergens geologi (1866), Redogörelse för en expedition till Je-nisej och Sibirien (1877, Bih. t. vet. akad:s handl.), Uebersicht der geologie des Eisfjordes und des BeUsundes (s. å., i vet. akad:s handl.), Be svenska expeditionerna till mynningen af Jemsej 1876 (1878, tills, med Hj. Théel), Nordostpassagen (1879, 110 ex.), Vegas färd kring Asien och Europa jemte en historisk återblick på föregående resor längs g anda verldens nordkust (1880— 81), Veg aexpeditionens vetenskapliga iakttagelser, bearbetade af deltagare i resan och andre forskare (1882—83), Studier och forskningar (1883—84), Om bröderna Zenos resor och de äldsta kartor öfver Norden (1884) samt Ben andra dicksonska expeditionen till Grönland (1885). Se Biogr. lex. och festskriften Nordostpassagen (utg. 1880 af publicistklubben).

Nordenson, Erik Jonas, predikant, f. 1805, kungl. öfverhofpredi- kant, prost och kyrkoherde i Vesterås stift, har utgifvit en årgäng Predikningar (1845 -48, delvis ny nppl. 1852 och 1863), en Missionshistoria (efter Y. S. Steyer) m. m.

Nordenstrttm, Olof Gustaf, bergsvetenskaplig författare, f. 1835, professor vid tekniska högskolan, har författat Anteckningar om svenska gruf-brytningens utveckling (1877, i Jemk. ann.), Jemmalmsförråden i Algeriet och vid BUbao (1878, ibd.) m. m.

Nordens T All • 1. Karl (Carl) Otto

N., miliför-skriftsföllare, f. 1851, kapten vid andra lifgardet, lärare vid krigshögskolan, har utgifvit: Handbok för svenska härens befäl (1879—80, tills, med Y. E. von Krusenstjerna; lista d. ny uppl. 1882), Öfversigt af Pysslande härorganisation (1880), Faktiska uppgifter för hemarbete (1884) m. m.

2. Georg Gustaf N., den förres broder, vitter författare, kritiker, f. 1855, blef 1874 student och 1875 elev vid krigsskolan, men tvangs af en bröstsjukdom att öfverge det miliföra ståndet, var 1877—82 elev vid konstakademien och har sedan 1883 tillhört redaktionen af Ny illustrerad tidningv Han har i bokform utgifvit: Framtidsmän (1877), I kasernen, Sven Svenssons minnen från krigarlifvet (1878), romanen Skattsökarns (1880), Guido, ur Bobs efterlemnade papper (s. å.), en beskrifning på Gripsholm (s. å.), romanen I harnesk (1882), Penseldrag, skizzer och studier (1883), Skuggspel, tidsbilder (1884), novellen Pigge (1885) m. m. Dessutom har han i tidningar och tidskrifter författat en massa uppsatser i konst och litera tur.

Norde Tall (förut NordvaU) Erik, mekaniker, f. 1753, d. 1835 som öfverstelöjtnant vid flottans mekaniska kår, skicklig kanalbyggare, utgaf en Af handling om mekaniken (1 d. 1800). Led. af vet. akad. 1794. Led. af landtbr. akad. 1813.

Nordfor88. 1. Karl Gustaf N., vitterhetsidkare, f. 1763, d. 1832 som öfverste och f. d. andre direktör vid kungl. teatern (1790—1818), skref farsen Tanddoktom (1800), tillfällig-hetsstycket Föreningen (1815, tills, med G. K. F. Lövenhjelm), Sång öfver Baltzar Horn (1789) och Sång öfver Sveriges kronprins Carl August (1810, bägge nämda år belönta med svenska akademiens stora pris), samt en afhandling om Viljan (1822 be-lönt med det mindre priset), hvar-jämte han öfv ersatte en mängd operor och operetter: Hen lilla matrosen, Be bägge

arrestantema, Målaren och modellerna, Cendrillon, Bon Juan, Kalifen i Bagdad m. fl.

2. Erik Ulrik N., den förres broder, vitterhetsidkare, publicist, lexiko-graf, f. 1771, d. 1806 som f. d. kapten, utgaf tidningen Telegraphen (1797—98, indragen), A-B-C-B i omvänd ordning eller lexikon för dagen (1803, tagen i beslag och bränd) samt Svenskt och fransyskt handlexikon (1805) m. m., hvarjämte han öfver-satte åtskilliga teaterstycken.

Nordin» 1. Karl Gustaf N., samlare, minnestecknare, f. 1749, blef 1763 student i Upsala, 1773 filos, magister, 1774 docent i filosofiska fakulteten och 1775 lektor i Härnösand. På förslag af Gjörvell kallades han 1782 till Stockholm, för att utarbeta ett ”Corpus diplomaticum”, kom snart i stor ynnest hos Gustaf 111, som i den snillrike mannen fann ett skickligt verktyg i politiken, samt utsågs 1786 till en bland svenska akademiens förste ledamöter, utnäm-des s. å. till kyrkoherde i Skellefte och kallades 1792 till ledamot i rikets allmänna ärendens beredning äfvensom till medlem af konungens enskilda konselj. Efter Gustafs död återsändes han till sitt lektorat, men sedan hertigen nedlagt regeringen, gynnades han ånyo af lyckansamt dog 1812 som teologie doktor och biskop i Härnösand. N., som i det politiska lifvet spelade en betydande roll, är i literaturhistorien märklig dels genom en mängd i svenska akademiens handlingar intagna minnesteckningar (utg. i 2 bd 1818, under titeln Minnen öfver namnkunnige svenska män) och dels genom sin högst betydande samling af äldre, for svenska historien mycket vigtiga handskrifter (köptes 1814 af Karl Johan och skänktes till Upsala högskolas bibliotek). Utom sina minnesteckningar utgaf N. ett tal Om svenska språkets skrifter från äldsta tider till km. Carl XI:s (i sv. akad. handl. för 1786), Handlingar till upplysning af svenska krigshistorien (1787—88) m. m. En samling Dagboksanteckningar utkom 1868 (i Hist. handl.). Se skrifter af Adlerbeth, Rutström m. fl.

2. Per N, filosof, f. 1771, d. 1852 som prost och kyrkoherde i Lunds stift, utgaf bl. a. ett större filosofiskt arbete, kalladt Anteckningar om naturlig kunskap, och uppenbarelse (1834).

3. Karl Johan af A., den först-nämdes brorson, friherre, politiker, f. 1785, d. 1850 som f. d. statsråd och f. d. president i bergskollegiet, utgaf Tankar om Sveriges beskattning (1830).

4 Johan Gabriel N., typograf, f. 1835, boktryckerifaktor i Stockholm, har utgifvit Svensk ordbok med angif-vande af ordens härledning (1870, anon.), Handbok i boktryckarekmsten (1881) och Svensk boktryckerihistoria 1483— 1883 (1883—84, tills, med G. E. Klemming).

Nordisk revy, tidning for vetenskaplig kritik och universitet sangelägenheter, en 1883—85 i Upsala utgifven, af Ad. Noreen redigerad tidskrift.

Nordisk tidskrift, l. En af Aug. Sohlman utgifven literär och politisk tidskrift, utkom i 12 häften 1852—53. — 2. En af G. K. Ha-

milton 1866—70 utgifven månadskrift för politik, ekonomi och lite-ratur. — 3. En af letterstedtska föreningen (se Tillägg) utgifven skandinavisk tidskrift for vetenskap, konst och industri, utkommande med 8 häften årligen. Den har redigerats af Kl. Annerstedt (1878—79) och O. Montelius (från och med 1880), under medverkan af E. M. Guldberg (for Norge) och Jul. Lange (för Danmark).

Nordlander, Johan, filolog, fi 1852, folkhögskoleföreståndare, har utgifvit: Norrländska husdjursnamn

sandade och ordnade (1880—81, i Nyare bidr. t. kän. om de sv. landsm.). m. m.

N Or dl ing. 1. Johan Teodor N, orientalist, f. 1826, sedan 1876 professor i semitiska språk vid Upsala högskola, hat utgifvit en öfversätt-ning af Ijjobs bok (1877) äfvensom några smärre uppsatser.

2. Ernst Viktor N, den förres broder, jurist, f. 1832, sedan 1859 professor i romersk rätt, juridisk encyklopedi och rättshistoria vid Upsala högskola, har utgifvit Om ser-vituter enligt svensk lag (1859, 2:dra uppl. 1868), Om remedia jurjs enligt svensk lag (1863, i Ups. univ. årskr.). Om lösöreköpsförordningen d. 20 nov. 1845 (1866, ibd.; 2:dra uppl. 1877), Om lagfarts- och inteckningsväsendets ordnande (1869), Föreläsningar öfver ärfdabcdken (1872, 2:dra uppl. 1878), Föreläsningar om boskilnad och behandlingen af död mans bo (1875, 2:dra uppl. 1883), De nya lagfarts- och inteck-ningslagame (1877), Om präskription enligt svensk allmän lagfarenhet (s. å.),

Föreläsningar i svensk civilrätt (1882) m. m.

3. Johan N. (pseud. Halvor Grip) den förstnämde8 son, vitter författare, f. 1863, student i Upsala, har utgifvit Ralf Frese och andra berättelser (1883), Dolce far niente, nya be- rättelser (1884) och romanen Vera (1885).

Nordmann, Alexander von, finsk zoolog och geolog, f. 1803, d. 1860 som statsråd och professor emeritus, utgaf Mik rographische beiträge zur natur-geschichte der wirbellosen thiere (1832), Patceontologie Suedrusslands (4 d. 1858 —60) m. m.

Nordmark, Zakarias, fysiker, f. 1751, d. 1828 som professor i Up-sala, vann ett ansedt namn genom sina många afhandlingar i fysik, bl. a. Principes (Tune nouveUe théorie de la résistance des fluides (1808). Han skref äfven några åminnelsetal. Led. af vet. akad. 1786. Led. af krigsv. ak ad. (dåv. krigsm. sällsk.) 1804.

Nordq?ist, Jonas, filolog, f. 1798, d. 1853 som skolrektor i Östersund, utgaf en Latinska språkets satslära jemte dertill hörande formlära (1852, 2:dra uppl. 1865) m. m.

Nordstedt, Karl (Carl) Fredrik Ottot botaniker, f. 1838, amanuens vid botaniska institutionen i Lund, har författat åtskilliga värdefulla botaniska uppsatser och sedan 1871 redigerat tidskriften Botaniska notiser.

Nordström; 1. Jakob Johan N., rattslärd, f. 1801, blef 1834 professor i statsrätt och nationalekonomi i Helsingfors och 1840 juris doktor, gick 1846 i svensk tjenst samt ut-nämdes s. å. till riksarkivarie och 1848 (1849) till kanslerssekreterare vid rikets bägge universitet. Död 1874. N. förvärfvade stort anseende genom sina Bidrag till svenska samhällsförfattningens historia efter de äldre lagame till sednare hälften af sjuttonde seklet (1839—40). För öfrigt utgaf han Forslag titt kyrkolag för storfurstendömet Finland (1845), Afhandlingar hörande till läran om cre-diten (1853) m. m.

3. Vilhelmina Elisabet N.t finsk skaldinna, f. 1815, f. dv skolföreståndarinna i Borgå, har utgifvit

tvänne samlingar lyriska Bikter (1861 och 1864).

Nord vall. 1. Adolf Leonard N., filosof, f. 1824, lektor i Strängnäs, f. d. expeditionssekreterare, har utgifvit afhandlingar Om Kants deduc-tion af de rena förstandsbegreppen (1851), Om ethikens problem (1852), Om vänskapen (1881), några skrifter i vivisektionsfrågan m. m.

2. Johan N., vitterhetsidkare, läroboksförfattare, f. 1835, lektor i Vänersborg, har utgifvit ett par diktsamlingar (1859 och 1863) samt en lärobok i modersmålet (1863).

Nore en, Adolf Gotthard, filolog, f. 1854, sedan 1877 docent i nordiska språk vid Upsala högskola, har utgifvit: Äldre vest göt alag en, normaliserad text (1876, tills, med E. Schwartz), Ordbok öfver Fryksdals-målet samt en ordlista från Värmlands Älfdal (1878), Fårömålets ljudlära (1881, i Ny. bidr. t. kän. om de sv. landsm.), Svensk språklära (l:sta h. 1881, tills, med E. Schwartz), Babnålet (1883, i Ny. bidr. t. kän. om de sv. landsm.), Apergu de V hi-stoire de la Science linguistique suédoise (1883), 1500- och 1600-talens visböcker (3 h. 1884—85, tills, med H. Schiick) m. m. Derjämte har han redigerat tidskriften Nordisk revy (1883— 85) och biträdt vid utgifvandet ai Värmlands nations historia (1877).

No ring, Laurentius Emiltus Alexis, agronom, f. 1799, d. 1844 som landt-brukare och f. d. kopist i krigsexpe-ditionen, utgaf åtskilliga skrifter i landthushållning: Tidskrift för hästvänner och landtmän (1831—34), Ett och annat rörande boskaps- och ladu-gårdsskötseln (1836), Qvartalsskrift för landtbruk och husdjursskötsel (1836—41), Handbok i åkerbruket (1839, ny uppl. 1840) och Handbok i husdjurs-skötseln (1841—42).

Norlin. 1. Johan Kristoffer N., topograf, f. 1803, d. 1853 som borg-mästare i Sala, utgaf en historisk och statistisk beskrifning öfver Sala (1842, med bihang s. &.).

2. Teodor (Tor) Arnold Valentín

N.j den förres son, kyrkohistoriker, f. 1833, blef 1860 filos, doktor i Up-sala, 1861 docent i fäderneslandets historia, 1862 teologie kandidat, förflyttades s. å. till docenturen i kyrkohistoria och utnämdes 1864 till teo-, logie adjunkt i Lund, med ett pastorat som prebende. Död 1870. Hans förnämsta arbete, Svenska kyrkans historia

efter reformationen (I, l:sta afd. 1864, 2:dra afd. 1871), blef ofull-bordadt. För ofrigt utgaf han: reseskildringen I JDalame (1858), monografien Johannes Itudbeckius (I, 1860), Bidrag till JJpsala universitets historia 1593—1637 (1861, ur Nord. univ. tidskr.), Kort öfversigt af svenska kyrkans historia frdn äldsta till nuvarande tid (1866), Berättelser ur kristna kyrkans histeria (1868) samt åtskilliga uppsatser i ”Theologisk tidskrift”. Hans afhandling om Sigismund och svenska kyrkan utgör första kapitlet af hans stora kyrkohistoria.

Norling. 1. Gustaf Kristian N,, vitterhets-idkare, f. 1807, d. 1870 som f. d. kamrer i riksgälds-konto-ret, utgaf några mindre betydande vittra skrifter.

2. Ture Börje K, literatur-histo-riker, vitter författare, f. 1859, me-jeri-idkare (måste på grund af försvagad syn öfverge studierna), väckte som student uppmärksamhet genom ett par större literaturhistoriska skrifter: Nya skolan bedömd i litera-turhistorien (1880) och Nya skolan bedömd i nutidens press, antikritik

(1882). Som vitter författare har han gjort sig känd genom en öfver-sättning af Uhlands ballader och romanser (1881) och en mindre samling Smetter (1884, 54 ex.) m. m. Han har dessutom utgifvit Hammarskölds poetiska och humoristiska

skrifter (1882) samt i en betydelsefull skrift besvarat frågan Huru bör mjölk betalas (1885).

Norna Gest, pseudonym för Aug. Nicander.

Norna Gäfit, pseudonym för J. A. Kiellman-Göranson.

Norrby, Karl (Carl) Julius, teolog, f. 1831, sedan 1882 e. o. professor i praktisk teologi vid Upsala högskola, har utgifvit en bearbetning af R. Tönder Nissens kyrkhistoria (1866, 5:te uppl. 1882), ett par smärre skrifter under titeln Vittnesbörd ur den heUga skrift (1876—77), sex föreläsningar Om det onda (1881), Grunddragen till läran om själavården (1 h. 1882) m. m.

Norrélins, Andreas, lärd, f. 1678, d. 1749 som bibliotekarie vid Upsala högskola, utgaf flere lärda arbeten i hebreisk och rabbinsk lite-ratur samt i svensk bibliognosi, na-turalhistoria m. m.

Norrmaif. 1. Lars K, lärd, f. 1651, d. 1703 som utnämd biskop i Göteborgs stift, var en af de lärdaste män på sin tid och innehade efter hvarandra flere professurer vid Upsala högskola. Hans flesta arbeten afhandla historia och språkvetenskap; en stor mängd efterlämnade skrifter finnas i Upsala universitets bibliotek.

2. Aron N.f teolog, f. 1846, kyrkoherde i Göteborgs stift, har i åtskilliga smärre skrifter sökt försvara kyrkan mot ”otron och sektväsendet”.

Nu, en belletristisk månadskrift, som utgafs 1874—76 af J. Grönstedt och 1877 af Edv. Bäckström.

NumerS, Hedvig Konstantia Fredrika von (född Khrenstam)t vitter författarinna, f. 1830, d. 1863, gift med protokollskrifvaren i finska senaten K. J. O. von Numers, utgaf åtskilliga dikter, teaterstycken och ro- maner, som hufvudsakligen utmärkte sig genom en liflig, elegant stil: teater-pjeserna Få Gröna lund (1856), Andra tider, andra seder (1857), Ett äf ventyr i Humlegården under Carl Israd Hallmans tid (1859) m. fl., romanerna Andeskadaren (1863), Agatringen

(1864) m. fl. Några af hennes författade teaterpjeser bafva blifvit uppförda utan att befordras till trycket.

Nya dagligt allehanda, en sedan d. 1 dec. 1859 i Stockholm utgiften daglig aftontidning, som redigerats af K. A. Lindström (1859— 85) och V. A. Bergstrand (sedan hösten 1885). Se Dagligt aUehanda.

Nya lärda tidningar (sedan Stockholms lärda tidningar), en af Gjör-vell 1774—80 utgiften tidning.

Nya 8kolan (.Romantiska skolan) är företrädesvis benämningen på det literära parti, som i böljan af detta århundrade, särskildt dess andra årtionde, bekämpade den från förra århundradet rådande franska s. k. ”goda smaken”, representerad af svenska akademien. Dess medlemmar, romantikerna, ”förfäktade hufvudsak-ligen fantasiens och känslans rätt inom skaldekonsten. De sträfvade attgifva dikten ett djupare och rikare innehåll, en hjärtligare och starkare ton, och i sammanhang dermed nya former af större rytmisk mångfald och fullare klang.

Vidare yrkade de det nationellas rätt inom poesi och konst. Till följd af deras böjelse att tillegna sig alla möjliga nationaliteters egendomligheter, blef likväl den egna nationaliteten för dem föga annat än en poetisk kostym, under det att grundtonen i deras flesta sånger ljöd främmande. 1 romanser, i canzoner och sonetter sökte de på svenska skaldekonsten inympa de södra folkens diktarter och versformer. Sina ämnen för poetisk behandling hämtade de hälst ur medeltidens sagor och legender” (Claesson).

Denna literära opposition grydde redan i det af Hammarsköld stiftade sällskapet Vitterhetens vänner från (1803), utvecklades i Aurora-förbun-det (från 1807) och gaf sig äntligen efter tryckfrihetens införande (1809) offentligt uttryck särskildt i några märkliga periodiska skrifter. Den äldre skolans representanter blefvo ej svaret skyldiga, och så uppflammade en bitter och långvarigstrid,som hade stort inflytande på vår literatur.

Den nya skolan förfäktade sina åsigter först i tidskrifterna Folyfem och Fhosphoros (1810—13) och sedan i Svensk literaturtidning (1813—24), hvaijämte dess skalder framlade sina ofta sköna, men ofta också mycket omogna dikter i en Foetisk kalender (1812—22), som utgafs af Atterbom. Motståndarna, de s. k. akademistema, försvarade sig kraftfullt i de af P. A. Wall mark utgifna Journalför Ute-raturen och teatern (1809—13) samt Allmänna journalen (1813—23). De förebrådde den yngre riktningen, med full rätt, en ofta rent katolsk uppfattning af religionen, en osamman-hängande och oklar lifsåskådning, en medeltidsaktig åsigt om samhället och ett mycket dunkelt uttryckssätt. ”Slutligen samlade fosforisterna” — såsom skolans medlemmar ofta, efter tidskriften Phosphoros kallades — ”sina krafter, för att i ett enda slag söka tillintetgöra sina motståndare, och utgåfvo (1820—21) den komiska hjeltedikten Markalls sömnlösa nätter, i hvilken de, stundom med mycken qvickhet, på det mest skonslösa sätt förlöjligade akademisterna och framfor allt dessas ridderlige vapendra-gare, Wallmark.” Kampen fortgick i elfva år, innan äntligen de bägge partierna uttömt sina bästa krafter. Rörande denna märkliga strid hänvisas för öfrigt till utförliga arbeten af Atterbom, Bottiger, B. E. Malmström, B. Norling m. fl.Hufvudmännen för den nya skolan voro Askelöf, Hammarsköld, Atterbom och Palmblad. Till riktningen räknas dessutom K. F. Dahlgren, Hedbom, fru Nyberg, Grafström, Elg-ström, Ingelgren, P. A. Sondén, K. von Zeipel, A. I. Arwidsson, And. Fryxell, Kl. Livijn, J. Böijesson m. fl. Äfven Almqvist är att hänföra till samma riktning, ty han var i själfva verket den mest konseqvente romantikern, ehuru han ej deltog i skolans strider.

Nya skolan är ock en stundom förekommande benämning på nutidens yngsta literära krafter, som kämpa för större sanning och natur i både lifvet och konsten.

Nyberg# 1. Julia Kristina N, (född Svärdström), skaldinna, f. 1785, blef 1809 gift med kramhandlaren J. H. Asping i Stockholm och 1822, sedan hennes äktenskap med honom upplösts genom skilsmässa, med bruksinspektören A. V. Nyberg. Död 1854. Fru N., som först gjorde sig känd genom några poem i ”Poetisk kalender” för 1818, utgaf under pseud. Eufrosyne tvänne samlingar Bikter (1822 och 1828) samt ett dramatiskt poem Vublina (1823). Som skaldinna var hon mycket befryndad med Atterbom, hvilken hon var underlägsen i känslans rikedom och fullhet, men öfverträffade i friskhet och naturlighet. Hennes yppersta och mest bekanta dikt är Jungfrtm i det gröna, och Christophorus är en förträffligt dramatiserad legend. 1840 utgaf hon, i förening med K. F. Dahlgren, kalendern Sylfiden. Hennes Samlade dikter utgåfvos 1831—32 och Nya dikter 1842, under hennes vanliga pseudonym.

2. Johan Feter N., vitterhets-id-kare, f. 1829, boktryckare, f. d. redaktör af Norra HaUands tidning Vest-kusten, har utgifvit de romantiska berättelserna Ebba Folkunge (1859)

och Nattens dotter (1861), Wieselska slägtregisiret (1874) m. m.

3. Sigfrid N., vitterhets-idkare, f. 1829, telegraf-kommissarie, har utgifvit en samling originalskizzer (1859), berättelserna Svenskame i Minnesota (1863) och Skattgräfvaren (1866) m. m.

4. Nils N, pseudonym för L* Hammarsköld.

5. Nils Nilsson N, pseudonym för H. B. Palmter.

NyblflBU8# 1. Gustaf N., vitter-hetsidkare, militär-skriftställare, f. 1816, öfverste och föreståndare for gymnastiska central-institute t . utgaf i sin ungdom ett häfte dikter under titeln Harposlag (1846) och ett

skaldestycke i fem sånger om Johan Banér (1848) samt har sedermera skrifvit en mängd arbeten företrädesvis om gymnastik och vapenöfning: Undervisning i gymnastik efter Ling (1847, 2:dra uppl. 1860), Allmän gymnastik, fäktlära (1876) m. fl.

2. Johan Axel N., den förres kusin, filosof, f. 1821, blef 1839 student i Upsala, 1851 filos, doktor, 1852 docent i filosofiens historia, 1853 adjunkt i filosofi vid högskolan i Lund och 1856 professor i praktisk filosofi derstädes. Han är en af Boströms mest framstående lärjungar och den som kanske bland dem alla utöfvat det största inflytandet på grund af sitt ovanligt populära och likväl gedigna framställningssätt. Hans vigtigaste arbete, ett digert verk, år Ben filosofiska fordeningen i Sverige frän slutet af adertonde århundradet (1873—81, ännu ej fullbordadt), hvari han med stor utförlighet skildrar den svenska filosofiens utvecklingshistoria, på ett sätt som visar att denna filosofi ej allenast är ”en gren af den tyska bildningens träd, utan har sin rot i fosterlandets egen jordmån”. Bland hans smärre skrifter märkas företrädesvis hans uppsatser Om den religiösa tron oeh vetandet, Theodor Farker och den religiösa frågan samt Striden om Christi gudom mellan V. Byberg och biskop Beckman, alla tillsammans utgifna under titeln Trenne religionsfilosofiska uppsatser {1872,2:dra uppl. 1874). Nämnas mä dessutom: Om statens straffrätt (1852, 3:dje uppl. 1879), Àr en praktisk philosophi möjlig efter Hegéls verldsåsigt? (1855, 2:dra uppl. 1856), Om statsmaktens grund och väsende (1864, ny uppl. 1882), Trennefilosofiska uppsatser (1878, innehållande de förut tryckta afhand-lingama Om politisk frihet och sjelf-atyrelse, Om Fufendorfs plats i nyare praktiska filosofiens historia och Aristóteles? lära om det högsta godd), Esaias Tegnér, hans öfvertygelse i religiösa och filosofiska ämnen jemte en öf-versigt af hans uppfostringslära (1882) samt t vän ne mot Edfeldt riktade uppsatser rörande uppfattningen af Boströms filosofi (i Ny svensk tidskr. 1884). N. har äfven utgifvit Grubbes filosofiska skrifter i urval (1876—84, de senare delarna tills, med E. B. Gei-jer). Led. af vet. akad. 1879.

3. Klas (Claes) Gudmund N., farmaceut, f. 1817, bokhandlare i Södertälje, f. d. apotekare, har utgifvit en afhandling Om apoteksväsendet i Sverige (1844—45), en större Lärobok uti pharmaceutisk technologi (1846) m. m. Han har äfven offentliggjort en Lärobok i praktisk fotografi (1874) samt Blickar in i det fördolda (1878, sign. N.) och Bibelns sagor i den nyare forskningens ljus (1885).

Nyblom* 1. Karl {Carl) Bupert N,, ästetiker, vitter författare, publicist, f. 1832, blef 1850 student i Upsala, 1856 filos, kandidat, 1857 filos, doktor, 1860 docent i ästetik samt 1867 professor i ästetik, litera-tur- och konsthistoria. 1879 invaldes han i svenska akademien, som redan 1853 tilldelat honom ett pris för skaldestycket Arion (1854). N.

har författat åtskilliga arbeten af rent ästetiskt eller konstkritiskt innehåll: Konststudier i Faris (1863), Om den antika konsten och dess pånyttfödelse (1864), Om innehdU och form i konsten (1866) m. fl., samlade under titeln Estetiska studier (1873). Hans vitterhetsarbeten utgöras af Bikter (1860), på prosa författade Bilder från Italien (1864, af CarUno, ny uppl. 1883 under titeln Ett år i Södem), Nya dikter (1865), Ver8 och prosa, gammalt och nytt (1870, af Carlino), Valda dikter (1876) samt öf\ ersättningar af Th. Moores Irländska melodier (1858), Shakspeares son-netter (1871), Amerikanska humorister (1874) m. m. För öfrigt har N författat åtskilliga ’’literära porträtt” (af A. F. Lindblad, J. T. Sergel, J.L. Runeberg, J. O. Wallin, F. V. Scholander, E. Fries m. fl., skrifvittexten till planschverket Italiens konstskatter (1875), redigerat upplagor af Leopolds och Runebergs samlade dikter samt utgifvit den poetiska kalendern Qvartet-ten (1855, tills, med F. Sander, K. G. Strandberg och R. von Krsemer) äf-vensom Svensk Uteraturtidskrift (1865 —68) m. m. En del af hans literära karaktäristiker hafva utgifvits under titeln Estetiska studier, ny samling (1884). Som publicist begagnarhan sign. C. R. N.

2. Helena N. (född Boed, danska), den förres hustru, novellist, f. 1843, gift 1864, har under signaturen H. utgifvit fyra samlingar Noveller (1875 —81), som röja stor begåfning. På danska har hon dessutom offentliggjort åtskilliga smärre dikter.

Nybom (sign. Nbm), Johan, lyrisk skald, publicist, f. 1815, blef 1835 student i Upsala, men tog aldrig någon examen vid akademien, der han länge, med sin glänsande begåfning som skald, spelade en stor roll i studentlifvet. Efter 1844 vistades han än här än der, hos vänner eller på sångarfärder, under hvilka hanskadade

sig rykte som en ypperlig deklamatör, och sedan 1860 har han varit bosatt i Yesterås, till en böljan som publicist. Själsfrände till Lidner i mer än ett hänseende, intog

N. bland våra nyare skalder ett framstående rum genom sina första dikter, hvilka utmärkte sig for en praktfull diktion samt röjde en glödande känsla och eldig fantasi. Men utan några djupare studier och utan gediget innehåll har han på senare tider skrifvit åtskilligt af underhaltigt värde. Bland hans skaldestycken märkas särskildt Byron i Grekland (1838), Sista natten iAlhamWa{hvar-af en episod, Aminas sång, 1838 be-löntes med ett pris af svenska akademien) samt Bannemora och Österby (1847). Hans Samlade dikter utkom-mo 1844—48 (4:dje uppl. 1880).

Nycander, Bernt Otto (ej J. O.) teknolog, f. i 811, d. 1869 som ex-peditions-sekreterare och t. f. professor vid dåv. teknologiska institutet, utgaf en Eqvationsteori (1849, 2:dra uppl. 1872), En lärobok i teknisk mekanik (2 h. 1852 — 55), en af-handling Om bränvinsprofvaren (1858, 2:dra uppl. 1867) m. m.

Nygren, Jidius Augustj medicinsk författare, f. 1810, praktiserande läkare, har efter framstående läkares anteckningar utarbetat några populära handböcker i medicin. Han har äfven uppträd t som vitterhets-idkare.

Ny illustrerad tidning, illustrerad veckotidning, som från 1865 utgifvits i Stockholm (se Illustrerad tidning). Den har redigerats af: K. Wetterhoff (1865), H. Wiesel-gren (1866—79), Ernst Beckman (1880—82), K. Smith (en kortare tid 1883) och D. Weber (från 1883).

Nyländer, William, finsk naturforskare, f. 1822, f. d. professor i Helsingfors, har utgifvit några större och mindre naturvetenskapliga skrifter på latin, franska och svenska.

Nyman. 1. Ter iV., predikant, f. 1794, d. 1856 som prost och kyrkoherde i Växiö stift, var en af sin tids berömdaste predikanter i Sverge. Själf utgaf han några strödda smärre skrifter. Efter hans död hafva utgifvits : Strödda predikningar, ett skrtf-tetal samt ett utkast till en cateches-förklaring (1860), Elf va predikningar (1866) och Utkast till catechesundervis-ning för nattvardsbarn (1879).

2. Karl Fredrik JSr.t botaniker, f. 1820, amanuens vid naturhistoriska riksmuseet, har utgifvit en Conspec-tus floroe europece (1878—82, suppl. 1884), några läroböcker i botanik, ett utkast till de svenska växternas naturhistoria m. m.

Nyrén, Karl, vitterhets-idkare, f. 1726, d. 1789 som teologie doktor och kontraktsprost i Linköpings stift, utgaf bl. a. en samling Snillenöjen (1762) och en Mappa geographica Sce-lestince, eller Stora Skälmslandets geo-graphiska beskrifning (1786), en efter-härmning efter Swifts ”Gullivers resor”. För öfrigt verkställde han en mängd öfversättningar. I handskrift efterlämnade N. åtskilliga arbeten (nu i Linköpings bibliotek), bl. a. Charaktersskildringar och minnen af sig sjelf m. m. (utg. af J. Schenmark 1836).

Nyström* 1. Ter Olof N., salm-ist, f. 1764, d. 1830 som öfverkom-missarie vid flottan, författade omkr. 40 salmer, bland hvilka åtskilliga in-togos i 1793 års salmbok och tvän-ne äro upptagna i vår nuvarande salmbok (n:r 260 och n:r 475).

2. Karl Alfred K., läroboksförfattare, f. 1831, byråchef i telegrafstyrelsen, har utgifvit en mycket begagnad Sifferräkndära (många uppl.), en Lärobok i telegrafi (1878) m. m.

3. Johan Erik N., frikyrklig författare, f. 1842, filos, doktor, f. d. missionär, har utgifvit ett stort antal skrifter: Biblisk ordbok (1868, ny appl. 1882 —83), Fyra bref om reli-giomfrihet (s. å., pseud. Johannes Baptista), Föredrag om läseriet (1872), Bibliotek för biblisk fomkunskap (1875), kristliga sånger, nykterhetsskrifter m. m.

4. Anton Kristian N., medicinsk och filosofisk skriftställare, f. 1842, medicine doktor, grundade 1880 Stockholms arbetare-institut samt har sedan dess egnat sin verksamhet åt detta institut och åt skriftställen. Hed nit, ehuru med mindre framgång, har han sökt i Sverge sprida positivistiska läror. Bland hans skrifter märkas: Om foten och den riktiga formen på skodon (1867), Teoretiska och praktiska uppsatser öfver hudåkom-moma (1870), Om fysiologiska kläder

(1873) , Jesus och kristendomen ur naturvetenskaplig och historisk synpunkt (s. å.) Om medlen mot

smittkopporna

(1874) , Om sinnesrubbning (1878), Fo-sitivismen, en systematisk framställning af denna lära jemte en biografi öfver dess grtmdläggare August c CVwwte (1879), Samhälliga tidsfrågor, en följd af folkskrifter (från 1879), Brännande frågor (1884), AUmän kulturhistoria (1885, påböijad) m. m.

Ny svensk tidskrift, en sedan slutet af 1880, först i sju, sedan i sex, derefter i åtta, och slutligen i tio häften om året utgifven tidskrift for literatur, konst, sociala frågor m. m. Den har redigerats af A. Lundström och Ad. Lindgren (1880 —81), samt Reinhold Geijer (sedan 1882).

Nytt juridiskt arkiv, en juridisk tidskrift, utgifven sedan 1874 af G. B. A. Holm.

NfBZén, Daniel Frik, naturforskare, f 1752, d. 1808 som provinsialläkare, bidrog mycket till kännedomen isynnerhet om norra Sverges fauna, hvilken han riktade med upptäckten af flera insektarter. Hans skrifter äro intagnai vetenskapsakademiens

handlingar, ''Läkaren och naturforskaren” o. a. st. Led. af vet. akad. 1793.

Obbariu8, Karl Ludvig, forstman, f. 1780 i Tyskland, d. 1860 som f. d. föreståndare for skogsinstitutet vid Vestsura, utgaf en omfattande Lärobok i skogsvetenskapen (4 d. 1845— 48), ett mindre arbete om Skogsna-t ur lär an (1857) och Tidskrift för skogshushållning (1850—56). Hans son Karl Ludvig Vilhelm O., f. d. lärare vid samma institut, f. 1823 i Tyskland, har utgifvit en mindre lärobok i skogsskötseln (1852, 2:dra uppl. 1857).

Obrecht, Klias, filolog, f. 1653, (som tysk undersåte), d. 1698 som skytteansk professor i Upsala, kungl. bibliotekarie och sekreterare i kansli-kollegium, var en af sin tids utmärkt are vältalare på latin. Han utgaf ett minnestal öfver E. Ehren-steen äfvensom åtskilliga akademiska af handlingar.

Odd, Orvar, pseudonym för O. P. Sturzen-Becker.

O del (förut Odhelius), Anders, vitterhetsidkare, statsekonom, f. 1718, blef 1738 student i Upsala samt 1751 appretör vid manufaktur-kontoret i Stockholm och 1757 direktör i hall- och manufaktur-rätten. Död 1773. Anonymt utgaf O. en mängd statsekonomiska uppsatser, författade i en blomsterrik och svassande stil. Som vitterhetsidkare gömde han sig ofta under pseudonymen CelAdOn. Ett märkligt af honom forfattadt qvä-de är den ryktbara, länge bland allmogen sjungna Malcolm Sinclairs visa (trol. 1739, en mängd upplagor), hvilken i viss mån bidrog till utbrottet af kriget med Ryssland 1741. Bland hans andra vitterhetsarbeten märkas några sagor och tal m. m. Hans efterlämnade handskrifter finnas i kungl. biblioteket. Se skrifter af I. Fehr.O delin, Lars, filolog, f. 1686, d. 1755 som kyrkoherde i Växiö stift, vida bekant for sina kunskaper i grekiska, är som författare känd genom synodal-disputationen Horothesia facidtatum humanarum in spiritualibus (1737).

Odelstjerna (förut Odhelius), Erik, naturforskare,f. 1661, blef 1687 medicine doktor i Rheims samt ut-nämdes 1688 till bergmästare och 1695 till assessor i bergskollegiet. Död 1704. Hans tryckta skrifter utgöras förnämligast af hans Observationes chetnico - metallurgien (1687) och 52 bref till Urban Hjärne 1683—92 (i Sv. bibi. 1757—58). I manuskript efterlämnade han böljan till tvänne större verk: Lexicon metaUicum och Suecia mbterranea.

Oden, Odin, den skandinaviska mytologiens förnämsta gudomlighet, har gjorts till föremål för poetisk behandling af K. G. af Leopold, i tragedien ”Oden” (1790), A. F. Skölde-brand, i hj el te di k ten ”Odin” (1816), G. A. Brakel, i tragedien ”Oden i Svithiod” (1826) m. fl.

Odenins, Maximilian Viktor, medicinsk författare, f. 1828, professor vid Lunds högskola* har utgifvit åtskilliga medicinska afhandlingar.

Odhelius* 1. Erik O., lärd, f. 1620, d. 1666 som utnämd pastor primarius i Stockholm, var en framstående orientalist och teolog samt utmärkte sig äfven som latinsk skald. Hans förnämsta skrift är Palma pa-cifera (1664), hvilket arbete han på regeringens uppdrag utarbetade för att bilägga tvisterna inom den svenska kyrkan.

2. Erik O., den förres son. Se Odelstjerna.

3. Johan Lorens O., den förres kusins sonson, läkare, f. 1737, d. 1816 som f. d. öfverläkare vidsera-fimer-lazarettet, författade en mängd

värdefulla medicinska skrifter, en Stamtqfla öfver slägten C h‘>lius (1776) m. m. samt öfversatte arbt, . f Pope, Young m. fl.

Odhner* 1. Por Henning O., predikant f. 1790, d. 1857 som kontraktsprost i Skara stift, utgaf Christe-liga predikningar (1836—42) m. m.

2. Klas (Claes) Jonas Teodor 0., den förres brorson, häfdatecknare, läroboksförfattare, f. 1836, blef 1851 student i Upsala, 1859 filos, kandidat, s. å. docent i historia, 1860 filos, doktor samt 1865 adjunkt och 1871 professor i historia vid Lunds högskola. Såsom läroboksförfattare har han på vår yngre generations historiska bildning utöfvat stort inflytande genom sin Lärobok i Sveriges, Norges och Danmarks historia (1869, 4:de uppl. 1876), med hvilken han äfven ”gifvit uppslaget till en riktigare och mera samfälld behandling af nordens historia”. Mycket använd är ock hans för lägre skolor afsedda Lärobok ifädemeslandets historia(1870), soin i tvänne bearbetningar upplefvat många upplagor. Såsom historisk forskare intager O. ett framstående rum genom åtskilliga arbeten : Bidrag till svenska statsförfattningens historia (1 h. 1861), Om möjligheten af historiens philosophi (1862, i Up8. univ. årsskr.), Sveriges inre historia under drottning Christinas förmyndare (1865), Om nationalitetsprincipen med särskildt afseende på Norden (1867, i Nord. tidskr.), Sveriges f örbindelser med ve-netianska republiken under 11:de arh. (s. å., ibd.), Om svenska städer-

nas kommunala utveckling under 11 :de arh. (s. å., ibd.), Unionen medan England och Skotland (1868, ibd.), Om Kalmarunionens betydelse i Nordens historia (1869, ibd.), Frankrike, Tyskland och Skandinavien (1870, ibd.; särskildt i två uppl.), Oustaf II Adolf s tyska politik (1872, i Sv. tidskr.), Kolonien Nya Sveriges grund• läggning (1876, i Hist. bibi., ny f.), Om orsake^K* Gustaf II Adolfs deltagqv 'u, . * trettiåriga kriget (1879, 2:dra uppl. 1882) m. fl. Hans mest betydande arbete p& den historiska forskningens område är dock Gustaf IILdjes historia, hvaraf första bandet nyligen utkommit (1885). Led. af vitt. akad. 1872. Led. af sv. akad. 1885.

Oelreich, 1. Bernhard 0.f teolog, f. 1626, d. 1686 som superintendent i Bremen, var förut kyrkoherde i Lunds stift, förste hofpredi-kant hos drottning Hedvig Eleonora samt prokansler vid Lunds universitet, till hvars upprättande han i väsentlig mån bidragit. Han utgaf teologiska disputationer, festpredikningar och minnestal. Se ”Lunds stifts herdaminne” af S. Cavallin, skrifter af P. G. Ahnfelt m. fl.

2. Niklas von O.; den förres sonson, publicist, f. 1699, d. 1770 som president i kommerskollegium, utgaf bl. a. före och under den märkliga riksdagen 1755—56 veckoskriften En ärlig svensk, som var ett organ för hattpartiet och utöfvade ett mycket stort inflytande på den allmänna opinionen samt framkallade några mot-skrifter. Se Warmholtz Bibi. hist. sveo-goth. n:r 6357.

OhSSOlt. Se U Ohsson.

Oksanen, det finska namnet för A. E. Ahlqvist.

Olai. 1. Petrus O. (Peder Olofs-son), på 1300-talet prior i Alvastra, upptecknade den heliga Birgittas Uppenbarelser.

2. Ericus O. (Erik Olofsson), hi-fitorieskrifvare, kallad den svenska hafdateckningens fader, blef 1447 student i Bostock, 1452 magister sammastädes, sedermera teologie doktor (man vet ej hvar), 1459 kanonikus i fjpsala, 1477 den förste innehafvaren af den teologiska professuren vid den nyss upprättade högskolan och 1479 domprost. Död efter 1512. O. är

märklig genom en Cronica regni gotho-rum (tryckt 1615, omtr. 1654 och i Script. rer. suec. 1828; öfvers. på svenska 1608), hvilket arbete, för sin tid ganska fortjenstfullt, är den första svenska historia. Han var äfven vår förste salmist, enär det första af våra tryckta salmprof utgör en af honom utarbetad öfversättning.

3. Martinus O. Helsingus (Mårten Helsing), historiker, sekreterare hos konung Erik XIV, som 1568 i öf-verilning genombårrade honom med en eldgaffel, utgaf pä latin en skrift om förvecklingarna mellan Sverge och Danmark. Han användes mycket i diplomatiska värf.

4. Martinus O., teolog, d. 1585 som kyrkoherde i Nyköping och f. d. biskop i Linköping, utgaf Een chri-steligh och nyttig bönebook (1567) samt

i en skrift mot liturgien (1580). Han | var fader till ärkebiskopen Olaus Martini.

5. Nicolaus O. Bothniensis (Nils Bott enkar 1), teolog, d. 1600 som ut-nämd ärkebiskop, utgaf endast några smärre teologiska skrifter. Märkligare var han såsom ordförande vid Up-sala möte 1593 och en bland uplän-ningarnas anförate under det s. k. korftåget 1598.

6. Arvidus O. Scheningensis% öfver-sättare, f. 1609, d. 1663 som kyrkoherde i Linköpings stift, öfversatte en mängd utländska teologiska arbeten.

OläYUS, pseudonym för O. Fryxell.

Olbers. 1. Elam Villgott O., geolog, f. 1816, adjunkt vid Alnarps landtbruks-institut, har utgifvit åtskilliga geologiska kartor med upplysningar.

2. Karl (Carl) O., den förres kusin, teolog, f. 1819, teologie doktor och professor samt domprost i Lund, har utgifvit åtskilliga smärre lärda skrifter: HotnUetikens princip (1848),

21De 8acramento (1851), Montanismen

(1853), Confrmandsjälavården (1862), I bibelöfverséUtningsfrågan (1875—78) m. m.

01 dberg*, Anders, pedagog, f. 1804, d. 1867 som kyrkoherde i ärkestiftet, uträttade mycket for folkskole-undervisningen, genom den af honom utgifna Hemskolan (1842) samt en Praktisk handbok i pedagogik och me-thodik för svenska folk-undervisningen (1843, 2:dra uppl. 1846), som länge begagnades vid seminarierna.

Olde, Emanuel Mattias, läroboksförfattare, f. 1802, d. 1885 som f. d. professor i ny europeisk lingvistik i Lund, utgaf åtskilliga läroböcker, hvilka länge begagnats i nästan alla Sverges läroverk: Fullständig fransk prononciationslära (1840, 2:dra uppl. 1864), Engelsk prononciationslära (s. &., 5:te uppl. 1863), Fransk språklära (1843, 8:de uppl. 1872), Franska läs- och skriföfningar (1846, 8:de uppl. 1870) m. fl.

OlTn, Johan Axel, predikant, f. 1825, sedan 1864 prost och kyrkoherde i Malmö, har utgifvit Sabbats-stunder ihemmet, en årgång predikningar (1853—54, 4:de uppl. 1879—80), Passionspredikningar (1859), Böne- och andaktsbok (s. å.), en samling Högmes-sopredikningar (1869) m. m.

Olivecrantz (förut Paulin), Johan Larsson, latinsk skald, f. 1633, d. 1707 som f. d. general-guvernör, räknas bland våra bättre latinske skalder. Åtskilliga af hans qväden behandla fosterländska ämnen.

Olirecrona, 1. Isak o. (förut Perman), jurist, f. 1681, d. 1764 som tit. landshöfding, utgaf Kårt samling om ursprung til åtskilliga folks skrifteUgen författade och utgifna lagar (1746) m. m.

2. Samuel Rudolf Detlof Knut O., den förres brorsons sonson, rattslärd, i. 1817, blef 1836 student i Upsala,

1839 filos, doktor, 1842 juris kandidat, 1847 docent i svensk kriminalrätt, 1851 juris licentiat, 1852 professor i svensk lagfarenhet och romersk rätt, 1863 juris doktor och 1868 justitieråd. Bland hans skrifter märkas företrädesvis hans arbeten Om makars giftorätt i bo (1851, 5:te uppl. 1882), som bl. a. innehåller giftorättens historia, Om dödsstraffet (1866), som föranledt en ganska märklig förändring i uppfattningen af dödsstraffets nödvändighet, Om orsakerna till återfall till brott och om medlen att minska dessa orsakers skadliga verkningar (1872) samt om Testamentsrätten enligt svensk lagstiftning (1880).

3. Rosalie Ulrika O. (född Roos\ den förres hustru, vitter författarinna, publicist, f. 1823, gift 1857, harnt-gifvit ett häfte Skogsblommor (1855, pseud. La straniera) och en skildring af Marg Carpenter (1877) samt var till en början medredaktör af Tidskrift för hemmet (1859—65).

Ollieqyist, Johan (son af biskop Johannes Matthise), lärd, f. 1637, d. efter 1667 som kanonikus i Hamburg, är bekant såsom författare till tvänne smärre skrifter: Historia CaroU Gustavi (1661, tills, med faderns "Opusc. theol."; ny uppl. 1663) och Epistola ad patrem (s. å. i Ram. ol.).

0111 Kekäläinen, pseudonym för A. I. Arvidsson.

Ollon, Gustaf, sal mist, f. 1646, d. 1703 som kamrer vid stora sjötullen, var en af våra mera framstå-de sal mförfattare. Hans salmer (dels original, dels bearbetningar), af hvilka sju intogos i 1819 års salmbok, utgåfvos 1867 af Hanselli.

Olof Mollbergsson, pseudonym för Kl. Livijn.

Olof Skötkonung', Sverges förste kristne konung, har gjorts till föremål för poetisk behandling af A. J. Prytz, i ett skådespel med samma namn. OlSSOD* 1. Bror Ferdinand O., filolog, publicist, f. 1838, d. 1882 som lite ra tor i Stockholm, utgaf Handledning vid undervisningen i engelska språket (1870), "Bevingade ord", en anmälan af B. F. O. (1880) m. m. och var från 1880 medredaktör af Nordisk familjebok.

2. Feter O., zoolog, f. 1838, lektor i Östersund, har författat åtskilliga zoologiska afhandlingar i lärda tidskrifter.

Olthoff, Kristian Frenfrid Cha-risius von, yitterhetsidkare, f. 1691, d. 1751 som öfverpostdirektör, är märkligast de ri gen om, att han i väsentlig mån bidrog till upprättandet af Kungi. svenska skadeplatsen (1737), för hvilken han öfversatte en komedi.

Ongelin, Hanna (Johanna), finsk vitter författarinna, f. 1848, har ut-gifvit den dramatiska dikten Helmi

(1872), en samling NoveUer (1874), romanen Ödets dom (1882—83) m. m.

Onkel Adam, pseudonym för K. A. Wetterbergh.

Onkel Thure; pseudonym för K. Moqvist.

Onämnd; pseudonym för J. Björ-kegren och fru Fr. Ehrenborgh.

Ordinarie posttijdender; Sver-ges första tidning. Se Posttidningen,

Orrberg, Johan Peter, predikant, f. omkr. 1748, d. 1807 som prost och kyrkoherde i Lunds stift, författade en samling Predikningar (3:dje upp}. 1874).

Orvar Odd; pseudonym för O. P. Sturzen-Becker.

Osbeck; Per, botaniker, en af Linnés utmärktaste läijungar, f. 1723, d. 1805 som teologie doktor och kyrkoherde i Göteborgs stift, utgaf bl. a. Dagbok öfver en ostindisk resa åren 1750, 1751 och 1752(1757), som innehåller o-värderliga resultat af hans flitiga forskningar. Led. af vet. akad. 1758.

Oscar; pseudonym för A. O. Boos.

Oscar Fredrik* Se Oskar (II).

Oskar* 1. Oskar I (Josef Frans Oskar), krigsvetenskaplig och juridisk författare, f. 1799, d. 1859 som konung i Sverge-Norge, utgaf P. M. om fäktjenstens Sf vande (1836, 3:dje uppl. 1859), Lärobok för korpralskoloma (1838, 2:dra uppl. 1840), en synnerligen förtjenstfull afhandling Om straff och straffanstalter (1840) m. m.

2. Oskar II (Oskar Fredrik), den förres son, vitter författare, historiker, f. 1829, sedan 1872 konung i Sverge-Norge, har vunnit svenska akademiens andra pris för en samling dikter, Ur svenska flottans minnen (1858, 2:dra uppl. 1861), samt för öfrigt utgifvit åtskilliga skaldestycken och dagboksanteckningar under titeln Nytt och gammalt af O**** (5 h. 1859— 72), Några bidrag till Sveriges krigshistoria åren 1711, 1712 och 1713, (1859—65, i vitt. akad:s handl. ; der-ur särskildt), öfversättningar af Horders Oid (1859) och Göthes Torqvato Tasso (1861) m. m. Hans Samlade skrifter utkommo i tvänne delar 1875 —76. Hans Tal i musikaliska akademien utgåfvos 1885, med anmärkningar af Fr. Cronhamn.

Oxe9 Harald, vitterhetsidkare, f. omkring 1670, d. 1723 1. 1725 som öfverste, författade en mindre samling

skaldestycken, utgifna af Han-selli 1869.

Oxelgreit; Magnus, lärd, f. 1686, d. 1750 som prost och kyrkoherde i Växiö stift, utgaf en beskrifhing öfver Yisingsö (1714, på latin), Fnchriste-lig communicant (1721), Rätta grunden HU olvifvelaktig visshet i christendomens sanning (1735), meteorologiska iakttagelser, tal m. m.

Oxenstjerna. 1. Axel Gustafsson O., grefve, statsman, f. 1583, d. 1654 som S verges rikskansler och en af de mest framstående personligheterna i vår politiska historia, författade bl. a. början till Konung Gustafs, den stores och andres, Sveriges konungs, lefverne och bedrifter (otr.) samt en mängd Brcf (de till sonen Johan tryckta i en samling 1810— 19, de flesta otryckta).

2. Johan Turesson O., grefve, moralist, f. i midten af 1600-talet, d. 1733 som f. d. malteser-riddare och abbot i Köln, utgaf på franska Fen-sées och Reflexions morales, hvilka tillsammans öfversattes på flera språk samt på svenska offentliggjordes under titlarna Betrachtelser i enslighet (1731) och Sedclexor (1737).

3. Johan Gabriel O., grefve, skald, föddes på Skenas i Södermanland d. 4 juli 1750. En del af sin ungdom tillbragte han i sin morbroders skalden Gyllenborgs hus, och till lärare hade han den som skald och kritiker bekante Bergklint, något som i icke ringa mån torde hafva bidragit att utveckla de hos honom tidigt röjda anlagen för skaldekonst. Vid tolf års ålder inskrefs han som student vid Upsala högskola, der han 1767 väckte kronprinsen Gustafs uppmärksamhet genom sitt försvar af några teser vid en akademisk disputation. Sedan han 1768 inskrifvit sig i kansliet, befordrades han snabbt. 1770 skickades han som kommissionssekreterare till Wien, 1774 blef han kammarherre och andre sekreterare i president-kontoret, 1783 öfverste kam-maijunkare, 1785 e. o. ledamot i kanslikollegium, 1786 riksråd och t. f. kansli-president, 1789 öfverste marskalk hos drottningen samt 1792 riksmarskalk och ledamot i rikets allmänna ärendens beredning. Efter Gustaf UI:s död afsade han sig sina befattningar i statens tjenst, men behöll sitt ämbete vid hofvet. 1786 utsågs han till medlem af den s. å. stiftade svenska akademien. Död i Stockholm d. 29 juli 1818.

O. var en bland det gustavianska tidehvarfvets ypperste skalder, ehuru han ej utvecklades till allt hvad han

kunnat blifva, om han med mindre ensidighet studerat de fransk-klassiska mönstren. Han var en mild, from, ofta sentimental sångare, mera klar än djup, mera fln än dristig, mera sirlig än korrekt. Hälst och bäst skildrade han den yttre naturens skönhet, men ofta besjöng han med framgång äfven mänskohj artats saknad och längtan, merendels i ett glänsande språk, som i fråga om bildernas prakt endast Tegnér torde hafva öfverträffat. För öfrigt var O. mest beslägtad med Creutz. Hans största och mest berömda skaldestycken äro de didaktiska idyllerna Skördame och Dagens stunder, i hvilka dock ”tankens skönhet och känslans eld icke alltid motsvara uttryckets behag och versens klang”. Bland hans smärre dikter märkas: Ode of ver konung Gustafs död, Hoppet, Ödet, Oskuldens religion (af Tegnér kallad poesiens bergspredikan), Sagan om Disa, åtskilliga Skaldebref m. fl. O. författade äfven en mängd tal, bl. a. ett Äreminne öfver Gustaf III, hvilket utmärker sig genom en alltför stor, nästan tröttande symmetri. Mot slutet af sin lefnad öfversatte han Miltons Det förlorade paradiset, hvilken tolkning anses i flera hänseenden vara ett mästerstycke, och Tassos Det befriade Jerusalem, som han likväl ej hann fullborda. Hans samlade Arbeten utgåf-v.os 1805—26 (3:dje uppl. 1836— 42). Hans Dagboksanteckningar aren 1769—71 utgåfvos 1881 af G. S^ern-ström, som särskildt lät trycka 15 ex. i qvart på skrifpapper. Se skrifter af Es.Tegnér d. ä., Wirsén m. fl. äf-vensom ”Samlaren” för 1881.

4. Georg Ludvig O., den förres broder, minnestecknare, f. 1756, d. 1804 som f. d. major, vann 1790 svenska akademiens stora pris for lefvernesbeskrifningar öfver grefve Magnus Stenbock och hertigen af Villars. 5. Erik Gustaf O., f. 1802, d. 1871 som f. d. löjtnant och f. d. kustchef i tullstaten, utgaf en skildring' af kadettlifvet (1843), en handledning i engelska språket (1856, bearb.) m. m.

6. Mårten Gabriel Leijonsköld O., (pseud. Aldebaran), friherre, novellist, f. 1834, tjensteman i tullverket, har utgifvit Sjöfröken, berättelser ur sjö-och skärgårdsUfvet (1873), Ur folkets lif fosterländska berättelser (3 h. 1873—82) m. m.

Paato SaomAlAinen, pseudonym för A. I. Arvidsson.

Paban* 1. Louis Edouard P.t lároboksförfattare, f. 1804, d. 1863 som translator i sjöförsvarsdeparte-mentet, utgaf läroböcker i franska språket och literaturen.

2. August Teodor P. (pseud. Thore Glömmer), publicist, f. 1808, d. efter 1865 som redaktör för Enköpings veckoblad och f. d. vice komminister i Upsala stift, utgaf ett sammaudrag af Ferlins verk om Stockholm ("1859), några humoristiska berättelser m. m.

PAcStius Yenantius, pseudonym for J. N. Pechlin.

Paijkull {PaykuU), 1. Gustaf von P., friherre, vitterhetsidkare, naturforskare, f. 1757, d. 1826 som hofmarskalk och kansliråd, författade några smärre dikter (intagna i sällskapet Utile dulcis ”Vitterhetsnöjen” och ”Svenska parnassen”), tragedierna Eomald och Virgina, den lyckade komedien Ordensvurmen samt flera naturvetenskapliga arbeten, bl. a. en Fauna suecica (1798—1800). Led. af vet. akad. 1791. Hans Samlade svenska skrifter utgäfvos 1814 i liten upplaga.

2. Lars Gustaf von P[aykull), den förres sonson, friherre, f. 1835, kapten vid fortifikationen, har utgifvit en afhandling Om handgeväret och skjutkonsten (1861, bearb. fr. tyskan), en omarbetad upplaga af J. N. Ny

ströms Handbok för ingeniörer och me-kaniei (1864—67, ny uppl. 1877), Anteckningar om Sveriges försvars väsende (1871) m. m.

3. Karl Vilhehn von P, den förres broder, naturforskare, f. 1836, d. 1869 som folkskole-inspektör, utgaf Försök tUl lärobok i mineralogi och geologi (1865), En sommar på Island (1866), Istiden i Norden (1867), Lärobok i naturläran för folkskolan och hemmet (1868) m. m.

PAlin, Nils Gustaf egyptolog, f. 1765, mördad 1842 i närheten af Rom a, som f. d. minister-president, utgaf på franska åtskilliga på lärda forskningar grundade arbeten om de egyptiska hieroglyfema m. m. Arb. led. af vitt. akad. 1812. Hed. led. 1837.

PAlle Block, pseudonym for Fr. Hedberg.

PslUh, Johan Rudolf läroboksförfattare, f. 1830, sedan 1868 lektor vid nya elementarskolan i Stockholm, har utgifvit: Lärobok i medeltidens historia (1872, flere uppl.), Lärobok i allmänna historien (1876, flere uppl.), Lärobok i nya historien (1878, nya uppl.), Hufvuddragen af allmänna historien (1881) m. m.

Palmse, Jonas Germundi (Palmce-rus, Austriacus l. Austroburgius)f teolog, d. 1642 som kyrkoherde i ärkestiftet, var en af sin tids bäste författare. De förnämsta bland hans på svenska utgifna arbeten äro: Himmelsk apothek (1610), Een christelig jula-sångh (1611) och Berättelse om vår christliga tro och gudstjenst i Sverige (1640). Bland hans öfriga skrifter märkas: Synopsis historia Jesu Christi (1614), Compendium theologia (1641) m. fl.

P Alm sér, Bernhard Henriksson, vitter författare, publicist f. 1801, blef 1819 student i Upsala, 1828 filos, kandidat, 1830 filos, magistersamt 1832 adjunkt i kemi och farmaci vid Karolinska institutet. 1835 nödgades han, på grund af försumlighet i ämbetsgö rom ålen, lämna denna befattning, och derefter lefde han som publicist i Linköping, hvarest han utgaf tidningarna Östgöta corre-spondenten (tills, med K. F. Ridd erstad) och slutligen Östgöta gazetten. Död 1854. ”P. intager i vår litera-turhistoria en alldeles särskild plats, såsom en åtminstone hos oss oupp-hunnen mästare inom den personliga sarkasmen.” Hans ryktbaraste humoresk är Yttersta dotnen i Kräkvinkel (mot biskop Hedrén), och märkliga äro äfven hans i Aftonbladet 1834 intagna Bref till Svenska Minerva, i hvilka Tegnér på ett oförsynt, men glänsande qvickt sätt angreps. I bokform utgaf han icke mycket: En liten lustresa, skildrad i bref till V. von B. (1848), Bref frän Stockholm under riksdagen 1847—48 (1849) m. m. Det mesta af hans skrifter har, under titeln Eldbränder och gnistor, utgifvits ai A. Ahnfelt (två uppl. 1876).

Palmberg« 1. Johan P., naturforskare, d. 1691 som kyrkoherde i Strängnäs stift, utgaf en Sexta Jlorea suecana eller svenske örtekrantz (1684, omtr.), vår första svenska flora, hvil ken allmänt begagnades som undervisningsbok, ända tills Linné sextio år senare utgaf en ny.

2. Pseudonym för R. G. Mo-dée.

Palmblad, Vilhelm Fr edrik, lärd, kritiker, novellist, f. 1788, blef 1806 student i Upsala, sedan han redan förut, till följd af halthet utesluten från ungdomens lekar, ej allenast hade läst ovanligt mycket, utan äfven skrifvit en mängd de mest olika saker. Kort derefter upptagen till ledamot i sällskapet ”Musis amici”, var han med om att gifva detta sällskap en ny organisation och ett nytt

namn, ”Aurora-förbundet”, som skulle antyda de ungdomliga planerna till en omhvälfning af hela den svenska literaturen. För att i sin mån bidraga till denna literaturens pånyttfödelse inköpte P. redan 1810, tillsammans med A. Stenhammar, det akademiska boktryckeriet, och deri-f rån utsände han sedan som boktryckare sina vänners, den s. k. nya skolans, literära organ: Phosphoros (årg. 1810 —12, tr. 1810—14), Poetisk kalender (för 1812—22) och Svensk litteratur-tidning (för 1813—24), i hvilka han sjelf var en bland de verksammaste och mest framstående medarbetarna (jfr Nya skolan). 1815 blef

han filosofie magister, 1822 docent i svenska historien, 1825 e. o. adjunkt, 1827 adjunkt i historia och statistik samt 1835 professor i grekiska. Död 1852.

P. var en bland de flitigaste, mångsidigaste författare, som vår literatur har att uppvisa. Han var den unga skolans förnämste kritiker, mera sansad, skarpsinnig och kunskapsrik än någon bland de öfrige, men han var tillika den nya skolans förste novellist och författade på sin ålderdom tvänne romaner, hvilka ega ett ej ringa värde som konstverk. P. var ock framstående som historiker, geograf, arkäolog, pedagog, politiker m. m. Som poet försökte han sig äfven, men utan framgång, och ej ens hans versifierade öfversättningar från grekiska skalder hafva tillfredsställt en strängare kritiks fordringar. Hans prosa deremot var ypperlig. Liksom han i sin ungdom gick i spetsen för oppositionen mot den äldre riktningen inom vitterheten, förde han på sin ålderdom konservatismens talan i politiska frågor, särskildt i den af honom sjelf utgifna tidningen Tiden (1848—51). Bland hans skrifter märkas: Fakestina, geographisk, archceologisk och historisk beskrifning {1823, 3:dje uppl. 1842), Lärobok i physiska och politiska, äldre och nyare jjeographien (1825, i 2 kurser, den första af K. Stenhammar; 14:de uppl. 1875), Handbok iphyaiska och politiskat äldre och nyare geographien (1826— 37), Utkast tUl fäderneslandets geo-praphi (1829, 3:dje uppl. 1848), Berättelser ur gamla historien (1830, delvis af annan författare), Minnestafla öf-•ver Sveriges regenter (1831,3:djeuppl.

1841), Lärobok i nyare historien (1832, 7:de uppl. 1872), Grekiskfomkunskap >(1843—45), Supplementa qucedam in lexica grceca (1845—46), Lärobok i verldshistorien (1845), Konungariket Jiorrige, statistik, nyare historia och sociala förhallanden, med tillämpning å vår svenska (1846, bihang 1847)’; Tömrosens bok, nämligen den äkta och veritabla (1840, mot Almqvist), Den nyaste solförmörkelsen på publicismens himmel eller sista acten i går-an-dramat >(1851, anon.); metriska öfversatt-n in gar af Sofokled och Aischylos sorgespel (1838—44); fyra häften Noveller {1840—51, innefattande Kärlek och politik, Holmen i sjön Dall, Amala, En .grenadiers pr of predikan och Den hemlighetsfulle gästen), romanerna Familjen Falkensvärd (1844—45) samt Aurora Königsmark och hennes slägt {1846—49) m. m. I förening med P. Wieselgren redigerade P. länge ylet förtjenstfulla verket Biographiskt lexikon, hvarest många biografier .«krifvite af honom. Slutligen må nämnas att han redigerade och till •en stor del författade månadskriften Läsning för bildning och nöje (2 Arg. 1847—48).

Palmchron fTörut Schomerus, sedan Sparrman), Andreas Nicolai, medicinsk författare, f. 1609, d. 1658 som kungl. lifmedikus, utgaf en Sund-hetzens speghel (1642) och några smärre medicinska skrifter. 1 handskrift •efterlämnade han skrifter i politik och etik äfvensom ett försök till

versifierad öfversättning af Davids salmer.

Palmén. 1. Johan Filip F., friherre, finsk rättslärd,f. 1811, vice ordförande i finska senatens justitie-departement och vice kansler vid högskolan i Helsingfors, har utgifvit: Om nödvärn enligt Finlands gällande lag (1840), Båttshistoriska bidrag till tolkningen af 1734 års lag (1849—52), Lärobok uti Finlands lagar (1852—55), en Juridisk handbok för medborgerlig bildning (1859) m. m.

2. Ernst Gustaf F., den förres son, friherre, finsk historiker, f. 1849, professor i Helsingfors, har utgifvit: Historisk framställning af den svensk-finska handelslagstiftningens utveckling från Gustaf Vasas regering till 1766 (1876),

Sten Stures strid med konung Hans (1883) m. m.

Palmfelt, Gustaf, friherre, vit-terhetsidkare, ästetiker, f. 1680, d. 1744 som riksråd och kansliråd, författade didaktisk-satiriska dikter, i hvilka han osjälfständigt efterhärmade franska mönster, men gjorde sig mera förtjent genom utgifvandet af Någre of örgriplige reglor, som till den svenska skaldekonsten, i synnerhet uti the heroiske verser, synas mäst vara nödige. Denna ästetiska afhandling sammantrycktes med en öfversättning af F. VirgiUi Maronis ecloger, eller herdaqväden (1740), i hvilka han praktiskt tillämpat den latinska prosodien på vårt språk. P. öfver-satte äfven Moliferes komedi Qvinno-scholan (1739). Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1875.

PalmqYist, Fredrik, friherre, matematiker, f. 1720, d. 1771 som tit. major, utgaf åtskilliga värdefulla matematiska arbeten: Afhandling om kroppars fasthet och styrka (1744), Inledning till algebra (1745—49, efter Newton), Undervisning i räknekonsten (1750—63), Tillämpning af arithme-tiken, geometrien och plana trigonome-trien tiU det allmänna lefvemet (1751), Beskrifning på koniska sektioner (1752), Grunder till mekaniken (1756) m. ti. Led. af vet. akad. 1745.

Palmroot, Johannes, lärd, f. 1659, d. 1727 som teologie professor i Upsala, var berömd for sin lärdom och sin ovanliga undervisningsskicklighet. Bland hans skrifter märkas: Historiola linguee sanctce (1685), Be sacra coena (1696), Be divina inspi-ratione scripturce sacrce (1704) m. fl.

Palmsköld (.Falmskiold). 1. Erik F. (förut Runélt), arkivforskare, f. 1608, d. 1686 som riksarkivssekrete-rare, var den förste som ordnade och upprättade register öfver riksarkivets handlingar. Han utgaf blott en enda skrift: Inventarium Syracidis, eller hvart och itt språks och lärepunc-t ers richtige sammanfog else (1643, 2:dra uppl- 1690).

2. Elias F., den förres son, arkivforskare, samlare, f. 1667, d. 1719 som riksarkivssekreterare, är synnerligen märklig såsom upphofsmannen till de vigtiga palmsköldska samlingarna, hvilka sedan 1724 tillhört Upsala högskolas bibliotek. Dessa samlingar, mestadels afskrifter af en mängd handlingar, som sprida ljus öfver den svenska historien, ordnades af honom själf under följande rubriker: l:o beskrifuing på orter i riket, med hvad sig der tilldragit; 2:o märkvärdigheter om svenska folket; 3:o kalendarium om hvad på hvaije dag i Sverge sig tilldragit; 4:o register på alla recesser och publika handlingar från äldre tider; 5:o genealogiska samlingar; och 6:te förteckning på alla af svenskar utgifna skrifter.

Palmstedt, Karl, fysiker, vitter-hetsidkare, f. 1785, d. 1870 som tit. professor och f. d. föreståndare för chalmerska slöjdskolan i Göteborg, utgaf en stor mängd uppsatser i fy-

sik och författade äfven teaterpjeser. Led. af vet. akad. 1838.

Palmstjerna. 1. Kart Otto F.r friherre, politisk och statsekonomisk författare, f. 1790, d. 1878 som f. d. general-adjutant samt f. d. statsråd och chef för finans-departementet^ utgaf några smärre, ganska märkligaskrifter : Handbok uti statshushållnings» läran (1833), Om beskattningens tillstånd i Sverige (1834), Några ord om aristokrater och stånd (1846, jfr Gei jer och Fryxéll), Större och mindre skäl mot oförändradt antagande af det hvi-lande förslaget tiU representationens otn-bildning (1865), Ö. F. M. angående representationens ombildning (s. å.) m. fl. Deljämte utgaf P. åtskilliga anonyma skrifter, och han var antagligen äfven författare till de under sign.

O. K. (= Ole Kråkfot) offentliggjorda skildringarna Snapphaname, gammalt och nytt om Skåne (1831), Sista aftonen på Östanborg (1833) och Smärre noveller (1835). I manuskript efterlämnade han: Hågkomster, Bilder t profl (en mängd biografiska skildringar) m. m. Se nedan.

2. Karl Fredrik Herman P., den förres son, friherre, biograf, f. 1823, f. d. envoyé, har utgifvit Berättelser ur friherre Karl Otto Falmstjemas lefnad (1880), hvilka bl. a. innehålla vigtiga bidrag till vår politiska historia från 1838 till 1856.

3. Nils Axel Hjalmar F, den förres broder, friherre, militär-skrift-ställare, f. 1836, öfverstelöjtnant, har utgifvit Föreläsningar i artilleri

(1873).

Palmstracll5 Johan Vilhelm, naturforskare, f. 1770, d. 1811 som ryttmästare vid adelsfanan, utgaf de förträffliga planschverken Svensk botanik (1802—11) och Svensk zoologi (1806—12, forts, af Billberg), med text af K. Qvensel och O. Swartz.

Palmier. Se före Falmberg. PapagénO, pseudonym for B. J. G. L. Strömberg.

Par Bricole, ett ännu bestående vittert och musikaliskt dryckessällskap, som stiftades af Kexel 1774. Åtskilliga för sällskapet skrifha tal och qväden hafva utgifvits på tryck. Sällskapets högtidsdag är Barbara-dagen.

Park, Karl Vilhelm, predikant, f. 1808, d. 1853 som teologie doktor, prost och kyrkoherde i Yesterås stift, författade Strödda predikningar (utg. 1858) m. m.

Pasch, Gustaf Erik, teknolog, f. 1788, d. 1862 som tit. professor och f. d. thamisk lektor vid vetenskapsakademien, utgaf Berättelser om kgl. patriotiska sällskapets gör omål (1830, 1831, 1832 och 1849, den första june-hållande sällskapets historia), Årsberättelser om teknologiens framsteg (i vet. akad:s handl.), Berättelse om mul-bärsplanteringen och silkesodlingen 1846 —61 (1847—62) m. m. Led. af vet. akad. 1827. Led. af landtbr. akad. s. å.

Patrik, pseudonym för G. H. Mellin.

Paul Baro ck, pseudonym för K. H. Rydberg.

Paulinus. 1. Petrus P.t teolog, f. 1550, d. 1593 som f. d. kyrkoherde vid storkyrkoförsamlingen i Stockholm, från hvilken befattning han afsattes af Upsala möte, författade tvänne skrifter till liturgiens försvar (otryckta, förv. i riksark.), Een rätt ehristelig undervijsning om heela inenniskones leffnadt här på jordens (1590) m. m.

2. Laurentius P. Gothus, lärd, vitterhetsidkare, f. 1565, d. 1646 som ärkebiskop, utgaf en mängd skrifter: Catechismus eller ethica chH-stiana (1617—30), Historia Arctoce li-bri tres (1636), flere salmer, både svensk och latinsk vers m. m. Han kämpade mycket för Aristotele8, utträngande ur de svenska skolorna.

3. Simon Pt orientalist, f. 1652,

d. 1691 som professor i Åbo, författade en hebreisk grammatika, till-fällighetsqväden på grekiska m. m.

4. Se Liljenstedt.

Paul Qritt, pseudonym för Fr. Hedberg.

Paulsson, Perf historiker, f. 1817, f. d. organist och tidningsredaktör, har utgifvit: Historik öf verfolkundervisningen i Sverige från äldsta till närvarande tid (1866), Lärobok % svenska folkskolans historia (1868), Lagsamling rörande kyrkans och skolans lägre tjenstemän (1878) m. m.

Paykull. Se PaijkuU.

PechlTn, Johan Niklas (pseud. Pacatius Venantius), lärd, f. omkr. 1640, d. 1706 som medlem af collegium medicum, utgaf flere teologiska och medicinska arbeten, bland hvilka det märkligaste är en Liatriba de nigritudine ethiopium.

Pede, pseud, för R. Gustafsson.

PederSSOD, Are och Arvid, pseudonymer för A. A. Afzelius.

Peder Sftrkilax, pseudonym för Emil von Qvanten.

Pehr Rimmare, pseudonym för R. Götberg.

Pekka Kuoharinen, pseudonym för A. I. Arvidsson.

Penélope, den forngrekiske hjel-ten Odysseus’ maka, har gjorts till föremål för poetisk behandling af G. F. Gyllenborg, i en heroisk dram med samma namn (1791).

Peringsköld (-skiöld). 1. Johan

P. (förut Peringer)y fornforskare, f. 1654, blef omkr. 1677 student i Upsala och 1689 assessor i antiqvitetskollegiet, till hvars sekreterare han utnämdes 1693, samt fick 1719 afsked med kanslirâds titel. Död 1720. H. egnade sitt lif åt forskningar i fäderneslandets historia, genealogi och antiqviteter samt efterlämnade en mängd skrifter och samlingar, som varit häfdaforskningentill stort gagn. Hans topografier, ÖfVer-sattningar m. m. forvaras dels i riksarkivet, dels i kungl. biblioteket, och hans genealogiska samlingar i riddar-huset. Bland hans tryckta arbeten märkas öfversättningar af Heims kringla eller Snorre Sturlusons nordländska konungasagor (1697), som dermedjför första gängen införlifvades med värt språk, och Vilkina saga (1715); vidare Att och stamgård för k. Carl XII (1706?), Monumentorum sueogothicorum Uber I (Thiundiam continens, 1710), En book af menniskiones släckt och Jesu börd (1713), Wlerakers häradz minningsmerken med Nya Upsala (1719), Ättartal för svea och götha konungahus (1725) m. fl.

2. Johan Fredrik P, den förres son, fornforskare, f. 1688, blef 1712 translator och 1719 sekreterare i an-tiqvitets-kollegiet. Död 1725. Han ntgaf i öfversattning åtskilliga fornnordiska sagor och historiska verk: Chorographia Scandinavice eller mester Adams caniks i Bremen för 646 ahr sedan författade beskrifning om Sverige, Danmark och Norge (1718), Jomandes . .. Gothus de rebus getids eller doctor Jordans biskopen i Ravenna beskrifning om göthemas ursprung o. s. v. (1719), Sagubrot af nochorum fomkongum i Dana och Svea velldi samt om BråvaUa slag (s. ä.), Hjalmter8 och Olvers saga (1720), Asmund Kappabanes saga (1722) m. m.

Peter den store* rysk tsar 1682 —1725, har gjorts till föremål för poetisk behandling af Dahlstjerna, i hans bekanta y’Gotha kampavisa om konungen och herr Peder” samt af Envallson, i skådespelet ”Peter den store eller strelitzerna” (1799).

Peterson. 1. Per Johan P., filolog, latinsk skald, f. 1816, d. 1874 som professor i latinska språket och li-teraturen vid Upsala högskola, utgaf i latinsk öfversattning Stagnelii Vlademir

Magnus (1840—42), skref åtskilliga lyriska tillfällighetsdikter och författade dessutom ett par akademiska afhandlingar.

2. Anders P., läroboksförfattare, f. 1831, rektor vid Lunds högre elementarläroverk, har utgifvit Grekisk formlära (1878) och Grekisk läsebok (8. å.).

3. Se Petersson och Pettersson.

Petersson* Fredrik Vilhelm P.,

läroboksförfattare, f. 1838, skol-adjunkt i Kristianstad, har utgifvit ett par läroböcker i historia.

Petraeus, Eskil, lärd, f. 1593, d. 1657 som biskop i Åbo, bidrog i väsentlig mån till utgifvandet af en finsk bibelöfversattning 1642 samt författade predikningar, teologiska disputationer, en vägledning till finska språkets inhämtande m. m.

Petre jns* Petrus, kronikeskrifva-re, f. omkr. 1570, d. sannolikt som diplomatisk ämbetsman med titeln hofråd, utgaf flere historiska arbeten, bland hvilka de förnämsta äro: Petri Petreji beskrifning öm k. Carl IX:s kröning (1607), Vera naratio . .. een viss och sannfärdig berättelse om några förändringar, som thesse framledne åhr uti storfurstendömet Moskau skedde äre (1608), Historia Pseudo-Demetrii seu Griska Drepeia ducis moschovitorum sermone suetico (s. å.), Een kort och nyttig chrönica om alla Sverikis och Göthis konungar (1611, 3:dje uppl. 1656; länge begagnad som skolbok) och Regni muschovitici sciagraphia, thet är en viss och egentlig beskrifning om Rydzland (1614—15).

Petrelli* Karl Magnus Joakim, filosof, teolog, f. 1806, kontraktsprost och kyrkoherde i Söderköping, har utgifvit Tankar om menniskosjälens tillstånd efter döden (1842,’ 2:dra uppl. 1843), Om menniskosjälens natur, försök till psykologis (1845—46, 2:dra uppl. 1848), Baptisternas villomenm-| gar rörande det christliga dopet (1854), Josef Smith och mormonismen (1858) m. m.

Petri« 1. Olaus P. {Olof Petersson Phase, äfven kallad Mäster Olof), teolog, historiker, vitterhetsidkare, föddes i Örebro 1497. IWittenberg, der han 1518 promoverades till magister, mottog han starka intryck af den i Tyskland böljade reformationsrörelsen, och efter sin återkomst till Sverge blef han en af de förnämste medarbetarna vid genomförandet af reformationen. 1519 vigdes han till diakonns vid domkyrkan i Strängnäs, och sedan han deretädes med stor framgång hållit föreläsningar om bibeln, fick han ledningen af domkyrko-8kolan, hvarigenom han bättre sattes i tillfälle att arbeta pä den nya lärans utbredande. Efter riksdagen 1523, då Gustaf I lärde känna honom, kallades han till Stockholm, utnämdes till stadens sekreterare och fick tillstånd att predika i kyrkorna. Yid jultiden 1524, sedan hanblifvit bannlyst af Upsala domkapitel, anställdes ett meningsbyte mellan honom och en af katolicismens ifrigaste författare, Peder Galle, och under riksdagen i Yesterås 1527 försiggick ett nytt och afgörande meningsbyte mellan samma personer, hvarvid reformationens förkämpe afgick med segern. 1531 utnämdes P. till konungens kansler (hvilket ämbete han behöll till 1533), och 1539 förordnades han till kyrkoherde vid storkyrkan i hufvudstaden. Kort derefter kom han emellertid i spändt förhållande till konung Gustaf, som dittills visat honom oinskränkt förtroende, och slutligen anklagad för några djärfva yttranden samt for att vara medveten om lybeckamas stämplingar mot konungens lif, dömdes han 1540 för-lustig sina ämbeten och sitt lif. Han fick dock behålla lifvet och friheten, och någon tid efteråt erhöll han ånyo sina ämbeten, 1542 som stadens

sekreterare och 1543 som kyrkoherde. Död 1552. — Olaus P. utvecklade en stor och mångsidig skriftställareverksamhet, som röjde ett lefvande nit och en ej ringa förmåga. Genom Een handbook på svensko (1529, 5:te uppl. 1557) och Then svenska messan (1531) lade han grundvalen till den gudstjenstordning, som ännu följes inom svenska statskyrkan. Dessutom författade han på det teologiska området: en katekes, Olai Petri Phases cateches (utg. af A. Falk 1857), en samling predikningar, kallad Een lijten postilla offuer aU euangeUa (1530, 3:dje uppl. 1537; utg. af A. Falk 1857 i öfverensstämmelse med nutidens språkbruk), samt åtskilliga stridsskrifter och smärre uppsatser, bland hvilka några i vår tid upplefVat nya upplagor. På historieskrifningens område sammanskref han en Svensk krönika (utg. af G. E. Klemming 1860), som utmärker sig för en värdig, kraftfull stil och är det första med någon kritik skrifha arbetet öfver vår historia. P. anses äfven hafva uppsatt de förträffliga Domareregler, som åtfölja 1734 års lag. Han är slutligen märklig på vitterhetens område, dels såsom författare (sannolikt) till det först tryckta svenska skådespel, Tobie comedia (1550, flere uppl.; utg. 1849 af K. B. L. Mand erström, i 100 ex.), dels såsom utgifvare af trenne samlingar andeliga visor, utgörande såväl original som öfversättningar. Den ena af dessa samlingar, Nagre gudhelige vijsor vthdragne af then heliga skrift (1530), var vår första svenska salmbok. P. skref äfven ett slags lärodikt om Vars herres Jesu Christi pina och vpstandelse (1556, 2:dra uppl. 1561) m. m. Hans lif och verksamhet har poetiskt behandlats af G. Starbäck, Aug. Strindberg m. fl. Se skrifter af Anjou, Beuterdahl, Skar-stedt, P. A. Sondén, V. E. Svedelius m. fl.2. Laurentius P. Nericius (Lars j Pedersson Phase), den förres broder, I teolog, historiker, sal mist, föddes i Örebro 1499. Samtidigt med sin broder blef han 1518 promoverad till magister i Wittenberg, och 1527 fick han anställning vid skolan i Upsala. Han tillvann sig på denna plats så stort anseende, att han redan 1531 nästan enhälligt valdes till ärkebiskop, och derefter stod han bort emot ett hälft århundrade i spetsen för svenska kyrkan, modigt arbetande pä den lutherska trosbekännelsens införande och stadgande i Sverge. Död 1573. — Laurentius P., som intager ett af de mest framstående rummen bland den svenska kyrkans reformatorer, utöf-vade äfven som författare en betydande verksamhet. Han ledde och verkställde sjäIf till största delen den svenska bibel-öfversättningen (utg. 1540—41), utarbetade 1571 års kyrko-ordning (utg. 1571), författade och öfversatte ett stort antal salmer, intagna i hans Psalmbok (1572), samt utgaf en Postilla (1555) och åtskilliga smärre skrifter, bland hvilka några på senaste tiden utkommit i nya upplagor. En af honom skrifven Krönika är tryckt i Scr. rer. suec. med. se vi II. På det svenska språkets rykt och förädling utöfvade han ett mycket välgörande inflytande. Se kyrko-historiska arbeten af Anjou, Reuter-dahl, Skarstedt, P. A. Sondén m. fl.

3. Laurentius P. Gothus (Lars Pedersson), teolog, f. 1529 1. 1530, d. 1579 som ärkebiskop, författade bl. a. ett företal till Johan III:s liturgi (1576).

4. Jonas P. Gothus (Jonas Pedersson) t lexikograf, predikant, salmist, f.

1 587, d. 1644 som biskop i Linköping, är märklig såsom utgifvare af ett JDictio-narium latino-sueco-germanicum (1640, det bekanta ”Lexicon lincopense’*), som under ett århundrade var den enda latinsk-svenska ordbok. Han

| utgaf äfven salmer och likpredik-I ningar m. m.

Petter Jönsson* pseudonym för Elis. Chytraeus.

Pettersson. 1. Abraham P., predikant, f. 1724, d. 1763 som teologie doktor och kyrkoherde i Stockholm, var en af Sverges ryktbaraste predikanter och kan till och med sägas hafva grundlagt en homiletisk skola, som ända till Lehnbergs uppträdande fortfor att vara den her-skande. Hans predikningar utgåfvos efter hans död under titeln Kyrkliga betraktelser ö/ver de arliga sön- och högtidsdagars evangelier (1664—68). Bland hans öfriga skrifter märkes Nattvardsförhör, bestående uti frågor och svar m. m. (1759, 6:te uppl. 1852).

2. Abraham Zakarias P, den förres sonson, minnestalare, predikant, f. 1792, d. 1857 som pastor primarius i Stockholm, var på sin tid högt uppburen för sina många likpredikningar och minnestal.

3. Karl Anton P, läroboksförfattare, f. 1818, d. 1863 som f. d. kapten-löjtnant och t. f. inspektör öfver rikets navigationsskolor, utgaf lärobok i navigationsvetenskapen (1853, 3:dje uppl. 1870), Praktisk afhandling i styrmanskonsten (1854), lärobok i trigonometrins elementer (1857) m. m. Efter hans död utkom det stora planschverket Lappland, dess natur och folk (1864—65, ny uppl. 1871), hvartill han själf gjort originalteckningarna.

4. Karl Fredrik P., läroboksförfattare, f. 1830, kyrkoherde i Vesterås stift, har utgifvit flere smärre läroböcker för folkskolorna, bl. a. en Biblisk historia (1861), som utgått i en mängd upplagor. Dessutom har han författat en skildring af Len svenska kyrkans mest framstående seder, bruk och inrättningar (1868).

5. Oskar Viktor P., medicinsk författare, f. 1844, docent i praktisk medicin vid Upsala högskola, har skrifvit åtskilliga uppsatser i Upsala läkareförenings förhandlingar.

6. Otto P, kemist, f. 1848, professor vid Stockholms högskola, har författat en mängd kemiska arbeten för svenska och utländska tidskrifter (de flesta tillsammans med L. F. Nilson). Nämnas må: Methoden und Untersuchungen der physikalischen chemie (1880, i Journ. f. prakt, chemie), On the properties of water and ice (i ”Vega-expeditionens vetenskapliga iakttagelser”, af A. E. Nordenskiöld), Contribution to the hydrography of the Siberian sea (ibd.) och A new prin-ciple of measuring heat (1884, i

”Nature”).

7. Sigrid P (pseud. Toivo), vitter författarinna, f. 1861, har utgifvit en samling dikter och skisser under titeln Vind för våg (1885).

8. B. U. Pettersson, pseudonym for

N. Y. Lundeqvist.

Pfeiff, Johan Gustaf Viktor, friherre, publicist, öfver8ättare, f. 1829, har utgifvit tidskriften Sanningsökaren (sedan 1882) samt öfversatt arbeten af H. Spencer m. fl.

Pfeiffer. 1. Johan P, publicist, f. 1731, d. 1806 som f. d. assessor, f. d. boktryckare i Stockholm och f. d. stadsläkare i Gefle, utgaf under en lång följd af år tidningen Dagligt allehanda (se d. o.).

2. Sara Kristina Vilhelmina Apollonia P. (fodd Schönheck), romanförfattarinna, f. 1829, änka efter en löjtnant i preussisk tjänst, har under pseudonymen Sylvia utgifvit åtskilliga berättelser: Aurora Trampe (1867), Taflor ur GöteborgsUfvet (2 h. 1867 — 69), Agatha Denkwart (1871), Ett nattstycke (s. å.), Magdalena Rüden-sehöld (1875) m. fl.

Philaletes, pseudonym för Jos. Backlund.

Fhilalethes, pseudonym för M. J. Crusenstolpe och G. Lagerbjelke.

Philalethes Realis, pseudonym för A. Bydelius d. y.

PhilipSOn* 1. Lorens Miinter B, (efter 1819 kallade han sig Philip sen), historiker, publicist, f. 1765, d. 1851 som medicine doktor, sekreterare i sundhetskollegium och professor vid konstakademien, utgaf 1792—94 en periodisk skrift, Patrioten, som under det senare skedet af sin tillvaro dock ej bar någon titel och ofta hade märken efter censuren, samt ett Försök til Bonapartes historia (1803—04) m. m. Han är särskildt märklig genom det nit och det mod, hyarmed han på Thorilds sida deltog i striden mot Leopold. Efter Thorilds landsförvisning utgaf han ett par af dennes skrifter.

2. Jonas P(hUipsson), vitterhets-idkare, f. 1827, literatör i Göteborg, har författat åtskilliga humoristiska smärre skrifter.

Phrygius, Sylvester Johannts, predikant, latinsk skald, f. 1572 (?), d. 1628 som superintendent i Göteborg, räknas bland sin tids utmärktaste författare och var en af de ypperste bland samtida latinska skalder. Han utgaf en mängd arbeten, mest likpredikningar och latinska qväden.

Piehl, Karl Fredrik, egyptolog, f. 1853, docent i egyptiska språket vid Upsala högskola, har författat åtskilliga uppsatser i egyptologi, öfversatt arbeten af Lieblein m. fl.

PletrO, pseudonym för Hanselli.

Pihl, Axel Gustaf, författare i trädgårdsskötsel, f. 1838, trädgårdsdirek-tör, har utgifvit några skrifter i trädgårdsskötsel och varit medredaktör af Svenska trädgårdsföreningens tidskrift (sedan 1878).

Pihlstrand. 1. Per Johan P, läroboks-författare, f. 1816, d. 1875 som prebende-komminister i Lunds stift, utgaf bl. a. Försök till lärobok i räknekonsten (1857, en mängd uppl).

2. Ragnar P. (pseud. Zodbrok)den förres son, romanförfattare, f. 1850, blef 1870 student i Lund, prästvigdes 1874 och har sedan 1877 varit vice pastor i Sillhöfda i Lunds stift. Utom en novell, Läsarelist (1880), har han utgifvit följande romaner: Fänrik Flinks minnen från trettioåriga kriget (1881), Nyhygget vid Vargkullen (s. å.), Millionärens dotterson (1882), Fröken Bärfelts hemlighet (s. å.), Birger Jarls söner (s. å.), Be fem frivillige

(1883), Snapphanens bröllop (s. &.) och Nils Backe (1884). Under ut-gifhing är en samling historiska noveller under titeln Fomforskarens sagor och berättelser, hvilken är ämnad att fortsättas af tvänne följande novellsamlingar.

Pilgrimen, pseudonym för E. Ch. von Strussenfelt.

Pinello, Nils Henrik, finsk publicist och vitterhets-idkare f. 1802, d. 1879 som f. d. sekreterare i hushållningssällskapet (i Åbo), var redaktör för Abo tidningar (1836—47 och

1853—56) samt utgaf Små berättelser och tidsbilder (1866—75, pseud. Kapten Fuff) m. m. Dessutom redigerade han Finlands ridderskaps och adels kalender för 1872 (1872) m. m.

Piper, Sten Abraham, vitterhets-idkare, f. 1737, d. 1813 som hof-marskalk, höll ett tal öfver drottning Lovisa Ulrika och öfversatte några stycken ur Tacitus (bäggedera intagna i vitterhetsakademiens handlingar).

Pipping, Fredrik Vilhelm, finsk historiker och bibliolog, f. 1783, d. 1868 som statsråd samt f. d. professor och bibliotekarie vid högskolan i Helsingfors, utgaf Historiska underrättelser om boktryckeriet i Finland (3 842—67, i Acta soc. scient. fenn., äfven särskildt utgifna), Afhandling om de statsanslag i Finland, som kallas deputat (1853), Förteckning öfver i tryck utgifna skrifter på finska språket .. . (1856—57), Historiska bi-

drag tUl Finlands calendariografi (1858 —62, i Bidr. t. känn. af Finl. nat. och folk) m. m.

PippingsMld, Josef Adam Joakim, finsk medicinsk författare, f. 1825, professor vid högskolan i Helsingfors, har utgifvit: Om bäckenets mekanism och variabla former (1861), Några iakttagelser och rön i obstetrik (5 h. 1869—74) m. m.

Plage mann, Karl Johan Fredrik, kemist, f. 1779, d. 1864 som f. d. apotekare, författade och öfversatte åtskilliga

skrifter i kemiska ämnen.

Planman, Anders, fysiker, f. 1724, d. 1803 som professor i Åbo och kyrkoherde i Åbo stift, författade åtskilliga afhandlingar i fysiska ämnen. Led. af vet. akad. 1767.

PlantTn, Esaias Zakariasson, vit-terhetsidkare, f. 1711, d. 1772 som tit. landssekreterare, är märklig genom sin öfversättning af Holbergs Feder Fårs (1750). För öfrigt utgaf han den poli tisk-sati riska Sagan om gudinnan Eris (1771) m. m. Se skrift af K. Warburg.

Plåten« 1. Baltzar Julius Ernst von F., grefve, sjövetenskaplig författare, f. 1804, d. 1875 som f. d. konter-amiral samt f. d. utrikes-och sjö-minister, utgaf i sjöförsvarsfrågan ett par skrifter, som väckte ett mindre vanligt uppseende: Underdånigaste rapport o. s. v. (1851, innehållande förslag till ombildning af sjöförsvaret) och Grunder för ombädning af Sveriges sjöförsvar (1865). Led. af vet. akad. 1854.

2. Karolina Henrika von F. (född Brandkula, pseud. Bora Flink och Ture Flink), novellist, f. 1816, d. 1871 (vansinnig) som änka efter en han-noveransk löjtnant, utgaf Evelina Reder (1841, med anl. af Almqvists ”Det går an”) och andra berättelser, en komedi m. m.

3. Gustaf Akates von F., hippolog, £ 1824, f. d. öfverstelöjtnant, har ut-gifvit Sandledning för ryttare och häst-vänner (1856), Föreläsningar för ryt-tare och hästvänner (1857) m. m.

Phosphorog, en märklig m&-nadskrift. som 1810—13 utgafs af • :i. * llemmar.

vlfciinii * t, f. 1717,

.«•n- ‘ - i Yester&s,

’• t:u * »f . '«t lärobok

* m (1744,

. UV*. . isamman-

drag, under titeln ”Rudimenta logi cse”, utkom i flera upplagor och äfven öfversattes på svenska under titeln ”Första bokstäfverna af för-nuftsläran eller slutkonsten” (1756, 4:de uppl. 1834). Han författade äf-ven några smärre afhandlingar på latin.

Poetisk kalender, en i vårli-teratur-historia märklig publikation, som utkom 1812—22 och redigerades af Atterbom. Se Atterbom och Nya skolan.

Politiske Aristarclms, en

bland de många af Gjörvell utgifna tidningarna, utkom 1769—70.

PolllS, Tomas, grefve, latinsk skald, f. 1634, d. 1708 som kungl. statsråd, hade stort anseende såsom författare af latinska qväden. Han författade äfven ett par statsskrifter och lär ha efterlämnat en numera förkommen, högst upplysande berättelse om Karl XI:s förmyndareregering.

Polycarpos, pseudonym för J. E. Hultgren.

Polyfem, ett blad alt läsa på sängen, en af Askelöf 1809—12 utgifven tidning, som hufvudsakligen sysselsatte sig med literär kritik och sär-skildt var riktad mot den franska smaken. Den utkom i allt i fem ”samlingar”, med två nummer i veckan.

Pontén. 1. Johan P., teolog, handboksförfattare, f. 1776, d. 1857

som prost i Yäziö stift, utgaf dels några teologiska arbeten: Grundfrågor vid förklarandet af vår christendoms caleches (1843) m. fl., dels åtskilliga populära handböcker i medicin och naturvetenskap: Svensk fauna, en

handbok för insektsamlare (1831), Läke-bok eller anvisning till de mest enkla och minst kostsamma läkemedel samt deras användande (1841, ny uppl. 1851) m. fl.

2. Per August P, f. 1818, post-station sföreståndare, har utgifvit en större skrift om Blomster odling på fritt land (1866), ett Geografiskt handlexikon (1873) m. m.

Pont in. 1. Måns P. (Magnus PonHnus), memoar-iorfattare, f. 1623, d. 1691 som biskop i Linköping, efterlämnade i handskrift en massa predikningar äfvensom en Dagbok (se Link. bibi. handl. I. 313) m. m.

2. Magnus Martin (af) P., den förres sonsons sonson, naturforskare, vitterhetsidkare, biograf, f. 1781, d. 1858 som förste lifmedikus och medicinalråd, utgaf en populär läkarebok, kallad Anvisning tiU valet af läkemedel för allmänna sjukvården (1816, 2:dra uppl. 1825), Anteckningar öfver natur, konst och vetenskap på en resa genom Berlin och Harz (1831), skaldestycken, biografier (öfver Leopold, J. Adlerbcth, Berzelius m. fl.), öfversättningar (Schil-lers Greklands gudar 1826, Hugos Her-nani 1833 m. fl.), en mängd medicinska och naturvetenskapliga uppsatser m. m. Hans Samlade skrifter utgåfvos 1850—57 (3 delar). Led. af vet. akad. 1815. Se skrifter af A. Blanche m. fl.

3. Magnus Erik Konstans P., den förres son, vitterhetsidkare, publicist, f. 1819, d. 1852 som kammarherre, utgaf reseskildringen Här och der bland skandinaver och tyskar (1846), den romantisk-historiska skildringen Förr och nu i Vadstena (s. å.), Äreminne öfver grefve Dahlberg (1847, prisb.af sy. akad.), romanen Lydia (s. &.), skådespelet Agda (1852) m. m. 1849 — 51 var han redaktör for tidningen Morgonbladet.

Pontfhus. Se Pontin.

Porat, Karl Oskar von, zoolog, f. 1843, skoladjunkt i Jönköping, har författat några zoologiska uppsatser i vetenskapsakademiens publikationer.

Porthan, Henrik Gabriel, lärd, f. 1739, blef 1754 student i Åbo, 1760 filos, magister, 1763 docent i vältalighet, 1764 biblioteksamanuens, 1772 bibliotekarie och 1777 professor i vältalighet. 1802 erhöll han kansliråds titel. Led. af vitt. akad. 1788. Död 1804. P. ”utöfvade såsom vetenskaplig forskare och universitetslärare ett högst betydande inflytande på Finlands litera tur och dess hela nationella odling. Han bröt banan för den finska historieforskningen och var grundläggaren af Finlands publicitet.” Med oförtrutet nit arbetade han på det finska språkets odlande och riktande, gjorde förarbeten till ett finskt lexikon, samlade finska ordspråk och sånger m. m. Hans samlingar rörande finnarnas språk, folkseder, lagar och inrättningar samt Finlands geografiska beskaffenhet hafva länge utgjort ”en guldgrufva, ur hvilken senare författare öst med fulla händer.” Äfven på vitterhetens utveckling inverkade P. kraftigt, genom sina improviserade föreläsningar, genom sina skrifter och såsom en bland stiftarna af det vittra sällskapet Aurora, som utgaf en literär och historisk veckoskrift. Hans flesta arbeten utgöras af latinska disputationer (omkr. 200); några historiska afhandlingar på svenska finnas i vitterhetsakademiens handlingar. En vald samling af hans Bkrifter, Opera seleeta} utgafs 1859 —73 af finska literatursällskapet (genom S. G. Elmgren). Se skrifter af G. Rein, V. Lagus, J. H. Schröder m. fl.

I Posse. 1. Johan August, friherre, historiker, publicist, f. 1815, d. 1865 som aktuarie i riksarkivet, utgaf Bidrag t(ll svenska lagstiftningens historia från slutet af sextonde århundradet Wl stadfästelsen af 1734 års lag (1850) samt redigerade från slutet af år 1853 tidningen Väktaren (1853—65).

2. Katarina Elisabet (Betty) P. (född Ehr enborg), den förres hustru, vitter författarinna, f. 1818, gift 1856, d. 1880, utgaf berättelsen En students äfventyr under år 1845 (1846) samt en mängd andeliga sånger, visor, betraktelser m. m. (sign. B. E. och B. E-g).

Possieth, Johan, predikant, vitter-hets-idkare, f. 1667, d. 1728 som hofpredikant och kyrkoherde i Stockholm, författade en mängd utmärkta predikningar (hvaraf endast några få trycktes) äfvensom åtskilliga svenska och latinska skaldestycken.

Post, Hampus Adolf von, geolog, agronom, ?f. 1822, tit. professor och lärare vid Ultuna landtbruksinstitut, har författat flere smärre skrifter, genom hvilka han lagt grunden till den hvad Sverge angår allmänt antagna glacier-teorien, samt gifvit upp-hofvet till de svenska jordarternas terminologi m. m. Efter hans föreläsningar har R. In de Betou utgifvit Grund-linier till åkerbrukskemien (1877).

Posthumus, pseudonym för J. K. Hellberg.

Posttidningen (egentligen Post-och Inrikes tidningar) är Sverges äldsta och i viss mening officiella tidning. Under namnet Ordinärt post-tijdender började denna tidning ut-gifvas 1645, en gång i veckan, af postverket, och den redigerades till en böljan af "postmästaren“. Med säkerhet fortsattes utgifvandet till in på 1651, men ovisst ar huruvida tidningen utkom under de närmast följande åren. 1655—60 utgafs samma officiella tidning under titeln Nya aviser (förut regelbundet en gäng i veckan, sedan högst oregelbundet, äfven med n&gon ändring i titeln), men ovisst är huruvida den fortgick 1661—62. Med 1663 upptogs åter den ursprungliga titeln, och tidningen utkom regelbundet en gång i veckan. 1674 fick samma tidning namnet Svenska Mercurtus, i juli 1678 byttes namnet till Svenska ordinarie post-tijdender, och 1681 upptogs det förra namnet igen, hvarjämte någon gång ett bihang utgafs under titeln Svenska postryttaren. Med 1686 utkom tidningen under titeln Ordinarie stoek-holmiske posttijdningar, 1717 bar den namnet Stockholmiske kungiörelser, och 1718—19 utkom alls ingen tidning i Stockholm (under Karl XII:s vistelse i Lund 1717—18 utgafs i stället från denna stad ”Lundska [-[cou-rant-tijdender]-] {+[cou- rant-tijdender]+} posttijdender). Från och med 1720 har tidningen oafbrutet utgifvits i hufvudstaden, under följande titlar: Stockholmiske posttijdender (1720—21), Stockholmske posttid-ningar (1722 —35), Stockholms posttidningar (1736 — 1820), Post- och inrikes tidningar (1821—34), Sveriges statstidning eUer post- och inrikes tidningar (dec. 1834—nov. 1844) samt Post- och inrikes tidningar (från och med dec. 1844). 1735—93 utgafs

tidningen två gånger i veckan, och från och med 1821 har den utkommit hvaije söckendag. Såsom ett slags bihang, ehuru tillika såsom en särskild foljd, utgåfvos 1734—60 Anmärkningar vid Svenske posttidningar och 1760—1820 Inrikes tidningar.

Genom ett af Gustaf III utfardadt gåfvobref erhöll svenska akademien en ännu fortfarande rättighet att åtnjuta inkomsterna af denna tidning samt att utse dess redaktör. 1831 —32 redigerades tidningen af N. af Wetterstedt. Sedan 1834, då den fick sin nuvarande officiösa karaktär, har den redigerats af P. A. Wallmark

Sami. af Fack-Lex. IV.

(1834—47), J. K. Hellberg (1847— 56), Ad. Björck (1856—65), K. Aug. Strandberg (1865 —78) och Ed v. Bäckström (1878—86). I början af 1830-talet var den berömde statsmannen G. Lagerbjelke tidningens själ. Han skref sina artiklar under pseudonymen “Philalethes“.

PreiS; Joakim Fredrik, friherre, diplomat, f. 1666, d. 1759 som kansliråd och svensk minister i Haag, utgaf anonymt åtskilliga statsskrifter, bland hvilka de vigtigaste äro tryckta i Lambertis ”Mémoires pour servir à l’histoire du XVIII siècle”.

Printzenskffld, Axel Johan, biografisk samlare, f. 1823, d. 1877 som kammarrättsråd, utgaf biografiska anteckningar om Svenska landtmarskalkar (1854—56, med portratt).

Printzsköld, Otto Pack Poland, statistiker, f. 1846, kammarherre, byråchef i poststyrelsen, f. d. förste aktuarie i statistiska centralbyrån, har utgifvit : Svenskt handdsarkiv

(1877) , Riksdagskalender for 1878

(1878) m. m.

PrO jOCOj ett i Stockholm 1810 bildadt vittert och gladt sällskap, hvars medelpunkt var Hammarsköld.

Pro sensu commun! (“För sundt förstånd“) och Pro usu rationis vero (“For det sanna förnuftets bruk“), t vän ne i vår literaturhistoria märkliga “sällskap“, som i slutet af 1780-talet och början af 1790-talet offentligen kämpade om svedenborgianismen och dithörande frågor. Se Malmström, Sv. vitt. II ss. 371-410.

Prosperln, Erik, astronom, f. 1739, d. 1803 som professor emeritus i Upsala, författade några astronomiska afbandlingar af stor betydenhet samt ett Tal om kongl. vctenskapssocieteten i Vpsala(\79\). Led. af vet. akad. 1771.

Pro yeritate, ett till hälften vittert sällskap, som 1780 hade sin

22hufvudaf delning i Stockholm och förgreningar i landsorten. Det utgaf nämda år en tidning, “Sanning och nöje“.

Prytz. 1. Andreas Johannes P, dramatiker, f. 1590, blef 1611 student i Upsala, 1619 filos, magister, 1621 professor i vältalighet, 1623 skolrektor i Linköping, 1628 kungl. hofpredikant, 1631 super-intendent öfver Göteborgs stift och 1647 biskop i Linköping. Död 1655. Med Messe-nius till förebild skref P. två religiöst historiska dramer: Olof Skott-konung, thed är een lustigh comosdia om then stormächtige och högtberömde Sveriges konung Olof medh thet nampnet Skottkonung o. s. v. (1620) och En lustigh comoedia om ... konung Gustaf then f örsta o. s. v. (1622, 2:dra uppl. 1649, ny uppl. 1883 af J. A. Lun-dell), med h vil ka han åsyftade kristendomens förhärligande. Det forst-nämda anses vara for sin tid ganska framstående, och bägge innehålla åtskilliga satiriska sedemålningar och folkscener. P. var äfven berömd såsom andlig vältalare, särskildt genom sina likpredikningar, och utgaf jämväl några filosofiska uppsatser på latin.

2. Klas Johansson P, den förres brorsons son, historiker, rättslärd, f. 1651, d. 1707 som f. d. major, efterlämnade åtskilliga ganska vigtiga handskrifter, som aldrig blifvit ut-gifna, men till större delen förvaras i kungl. biblioteket. Hans förnämsta arbete, Tractatus historico-politicus de jurc publico regnorum Suecia Go-thioeque, var under 1700-talet allmänt kändt genom afskrifter och ”nästan i allas händer”. Bland hans Öfriga handskrifter märkas: Carl IX:s historia, en af handling Om svenska konungars och adliga slägters genealogi m. fl.

3. Harald Oskar P., militär-skrift-ställare, vitter författare, f. 1836, kap-

ten, har utgifvit Hist o')'iska upplysningar om svenska och norska arméernas rege-menter och kårer femte flottorna (1867 —70), Rococo i berättelseform (1868 —69, sign. Ps), Carlberg förr och nu (1872, med planscher, af enf. d. kadett) m. m.

Psila'nder; 1. Fredrik Kristoffer P, medicinsk författare, f. 1785, d. 1834 som regementsläkare, utgaf Handbok för arméens helsovård (1832), Husmedicin, eller korta och lättfattliga underrättelser för allmänheten (1833) m. m.

2. Nils Kristoffer P, historisk samlare, f. 1789, d. 1863 som e. o. kungl. hofpredikant samt prost och kyrkoherde i Ystad, utgaf Ystads historia, efter flera äldre tryckta och otryckta anteckningar (1858).

Publicistklubben, ett 1874 i Stockholm stiftadt, af skriftställare och förnämligast tidningsmän bestående sällskap, som har ordinarie sammanträden tvänne gånger i månaden. Detta sällskap har utgifvit: Fria ord (1878, en samling uppsatser), festskriften Nordostpassagen

(1880), den illustrerade jultidningen Julqvällen (årligen sedan 1881), ett utlåtande om tryckfrihetsförordningens omarbetning (1886) m. m.

Pufendorf. 1. Esaias von F.t statsman, f. 1628 såsom sachsisk undersåte, blef af Axel Oxenstjerna inkallad till Sverge och använd i diplomatiska beskickningar, förordnades 1675 till regeringskansler i Bremen, men lämnade 1687 denna befattning, sedan han inskickat sin afskeds-ansökan tillika med ett af häftiga angrepp uppfyldt bref till konung Karl XI. I okt. 1689 dömdes han con-tumaciter från lif, ära och gods, men redan d. 26 ang. s. å. hade han dött såsom danskt statsråd och sändebud i Regensburg. * Han utgaf åtskilliga historiska och filosofiska arbeten på latin och tyska. Fordom ansågs han äfven såsom författare till ”Anecdotes de Suède”, men nyare forskare hafva sökt göra sannolikt att denna beryktade skrift härrör från hans yngre broder.

2. Samuel von P., den förres broder, friherre, rättslärd, häfdatecknare, f. 1632 såsom sachsisk undersåte, blef 1657 informator för en son till den svenske ministern i Kjöbenhavn, arresterades 1658, under kriget mellan S verge och Danmark, utnämdes 1660 till förste innehafvaren af en professur i naturrätt och folkrätt vid Heidelbergs högskola och kallades sedan till professor i samma ämnen vid den 1668 upprättade högskolan i Lund. 1677 utnämdes han till riks-historiograf och konungens handsekreterare. Med anledning af rättegången mot brodern lämnade han Sverge 1688 och lefde sedan i Berlin som kurfurstligt geheimeråd och sysselsatt med att skrifva ”den store kurfurstens” historia. Död 1694. P. systematiserade de af Grotius förkunnade

rättsgrundsatserna samt kom dermed att utöfva ett omätligt inflytande och blef grundläggaren af den nyare tidens praktiska filosofi. Såsom häfdatecknare utmärker han sig för pålitlighet, oväld och ett enkelt framställningssätt. Hans förnämsta arbeten äro: Elementorum jurispru-dentiœ universalis libri II (1660, flera uppl.), De statu imperii germanici (1667, flera uppl.), De jure naturm et gentium (1672, flera uppl.), De of -ficio hotninis et civis (1673, flera uppl.), Commentariorum de rebus succicis libr. XX VI: db expeditione Gustav i AdoVplii regis in Germaniam ad abdicationem usque Christina (1686) och De rebus a Carolo Gustavo regc gestis commentarii libri VII (1696). Nyare forskare ha sökt bevisa att P. skulle vara författare till den beryktade skriften Anecdotes de Suedet som 1716 i ovårdadt skick utgafs af en tysk. Se

skrifter af B. v. Beskow, Eichhorn, A. Nyblaeus m. fl.

Quennerstedt; August Vilhelm, zoolog, f. 1837, sedan 1880 professor vid Lunds högskola, har författat: Anteckningar frän en resa till lshaf-vet (1867, i ”Svenska expeditioner till Spetsbergen och Jan May en”), Sveriges infusorie-fauna (i Acta univ. lund. för 1865, 1868 och 1870), Djur» Ufvet i Ishafvet (1869, i vet. akad:s handl.), Studier i foglames anatomi (1872, i Acta univ. hand.) m. m.

Quensel* 1. Konrad Q.f lärd, f. 1676, d. 1735 som professor i matematik i Lund, var en mångsidigt lärd man och utöfvade stort inflytande genom sina in tresse-väckande föreläsningar. Hans skrifter utgöras huf-vudsakligen af astronomiska afhand-lingar.

2. Kotirad Q., naturforskare, f. 1767, d. 1806 som professor i farmaci och naturalhistoria i Stockholm, författade texten till 1—4 banden af det af J. V. Palmstruch utgifna förträffliga planschverket Svensk botanik (1802) och till l:sta b. af Svensk zoologi (1806).

Quidin?, Kils Herman, jurist, f. 1808, f. d. rådman i Malmö och 1838 — 42 redaktör för Malmö tidning, har i eget namn utgifvit: Nytt slags register till Sveriges allmänna nu gällande ¿«y(1839), Arkiv för kommunallagstiftning (1841 - 44), Europas grundlag för tjugonde seklet (1865) och Svenskt allmänt författning sr egwtci' för tiden frän är 1522 till och med 1862 (s. å.). Under pseudonymen August Tall-man har han utgifvit ett par läroböcker: Kort och redig framställning af det vigtigaste i svenska rättskrifnings-läran (1832) och Lättfattliga regler i aritmetiken (1836). Under en annan, mera känd pseudonym, Kils Nilsson (arbetskarl), har samme författare offentliggjort: Slutliqvid med Sveriges lag) 3 d. 1871—74; 3:dje delen 3:djeuppl. 1882, uuder titeln Samhällsidealet och rätta vägen dit)

Quintinus Carbasins, pseudonym for B. von Beskow.

Quintinus Carbasins jubel-student, pseudonym for K. E. Ek-marck.

Quodlibet, pseudonym for G. Sommelius.

Qvanten. 1. Emil von Q., skald, publicist, f. 1827 som finsk undersåte, blef 1846 student i Helsingfors och bosatte sig 1853 i Stockholm, der han hufvudsakligen verkat som publicist. 1864—72 tjenstgjorde han som bibliotekarie hos Karl XV. Q. har utgifvit: Bikter (1851), tvänne häften om Fcnnomani och skandinavism (1855, pseud. Beder Sårkilax), Kritiska ströftåg af Heimdatt (1857, tills, med K. G. Wetterhoff), Finska förhallanden (4h. 1857—61), Lyriska dikter (1859), Ka gr a anmärkningar vid Helm-holtz’ vokaUära (1874, i öfvers. af vet. akad:s forhan dl.), Bikter, nya och gamla (1880), en samling af Sveriges skönaste folkvisor (1882, med en inledning om folkvisor) m. m. Bland hans dikter märkes särskildt den vackra Suomis sång, hvilken med den af Pacius komponerade musiken blif-vit Finlands nationalsång. For öfrigt har Q. varit medarbetare i det af K. G. U. Silfverstolpe utgifna arbetet ”Anteckningar om adeliga ätten Silf-verstolpe” (1884), i åtskilliga tidningar och tidskrifter m. m.

2. Aurora Magdalena von Q. (pseud. Turdus Mcrula, lödd Ömberg), den förres hustru, vitter författarinna, f. 1818, har utgifvit romanen Kosa Amtson (1868), Två månader i Rhen-traktema under kriget 1870 (1870), Musikerns dotter (1881), En roman på landsbygden (1882), Från skilda kretsar (1885), åtskilliga berättelser för barn, öfversättningar m. m.

Raab. 1. Johan Jakob K., friherre, statsekonom, publicist, f. 1782,

d. 1837 som f. d. fänrik i amiralitetet, sk ref en mängd Btatsekonomiska tidningsuppsatser, hvilka efter hans död utgåfvos under titeln Skrifter i medborgerliga ämnen (1838).

2. Karl Adam Jakob R., den förres kusins son, statsekonom, f. 1815, kammarherre, godsegare, har författat några smärre skrifter: Om statkarlssy-stemet i Sverige (1847), Några ard om presterskapet och kyrkofattningen i Sverige (1850) och fyra Förtroliga bref tUl herr finansministern (1863—66, till J. A. Gripenstedt).

3. Klas Fredrik Hugo R., den förres kusin, friherre, militar-skrift-ställare, f. 1831, d. 1881 som generalmajor, redigerade 1870—71 krigs-vetenskaps-akademiens tidskrift och utgaf dessutom några skrifter i militära ämnen: Kort sammanfattning af de vigtigaste bestämmelserna rörande arméns organisation (1870) m. fl.

Rftbbe, Sten af, vitter författare, f. 1720, d. 1773 som kansliråd, författade några tal och dikter. Led. af vet. akad. 1769.

RabbéUj Johan, medicinsk och agronomisk författare, sportsman, f. 1781, d. 1865 som f. d. medicine adjunkt vid LundB högskola, författade åtskilliga smärre skrifter i medicinska och agronomiska ämnen (han varpåsin tid ett orakel för alla Skånes landtbru-kare) samt utgaf dessutom en liten bok, Miercke eder konsten att dressera hönshundar (1831, flere uppl.), som lär vara klassisk i sitt slag. Led. af landtbr. akad. 1841.

Rabe, Gustaf Reinhold, läroboksförfattare, f. 1813, d. 1870 som skolrektor i Stockholm, utgaf flere förträffliga läroböcker: Latinsk grammatik för skolor och gymnasier (1845, 5:e uppl. 1869), Latinsk grammatik för begyvmare (1849, 5:e uppl. 1869), Latinska skriföfningar (1851, 4:e uppl. 1869), Grekisk elementar-grammatik (1857, utg. tills, med den latinBka grammatikan under titel ”Latinsk och grekisk parallel-grammatik”) ra. fl. Del jämte sk ref han flere uppsatser till iörsvar for de klassiska språkstudierna.

Rabenins, 1. Olof Ingclsson R, rattslärd, f. 1730, d. 1772 BomjuriB professor i Upsala, var en af Sverges ypperste juridiske författare. Hans skrifter utgöras dock endast af akademiska disputationer.

2. Lars Georg R., den förres son, rättslärd, f. 1771, blef 1791 filos, magister i Upsala, 1792 juris kandidat, 1793 docent i juridiska fakulteten, 1800 juris licentiat, 1807 professor i nationalekonomi och 1810 juris doktor. 1837 fick han afsked såsom emeritus. Död 1846. B. ut-gaf några förträffliga arbeten, som fortfarande begagnas vid de akademiska studierna i juridik och som utöfvat ett stort inflytande på den svenska tjenstemannabildningen: Lärobok i svenska kamer al-lagfar enheten (1825, 2:dra uppl. 1832), Lärobok i nationalekonomien (1829) och Lärobok i svenska kyrkolagfar enheten (1836).

3. Olof Mattias Teodor R.} den förres son, rattslärd, f. 1823, blef 1839 student i Upsala, 1845 filos, doktor, 1850 juris kandidat, 1851 docent i juridiska fakulteten, 1854 professor i administrativrätt och na-tional-ekonomi vid Lund9 högskola samt 1862 professor i ekonomi, finans-och politi-rätt i Upsala. Hans förnämsta arbete är Handbok i Sveriges gällande förvaltningsrätt (3 delar 1866 —73; l:sta d. ny uppl. 1875). Bland hans ofri ga arbeten, de flesta intagna i vetenskapliga tidskrifter, märkas: Reformer i Tysklands åkerbrukslagstift-ning före och efter 1848 (1852), Engelska spanmålslagames upphäfvande och dess följder (1852), En blick på de statsekonomiska resultatema af riksdagen

1853—54 (1856), Om beskattningens grunder (1862), Om näringsfrihetens utveckling (1867), Handledning vid föreläsningar i sjörätten (1869), Svenska me-dieinalförvaltningen (1871) m. fl.

Radloff, Fredrik ViUiclm, topograf, läkare, f. 1766, d. 1838 som medicine doktor och f. d. sekreterare i finska regeringskansliet, utgaf Beskrif-ning öfter Aland (1795), Beskrifning öfter norra delen af Stockholms län (1804 —05), medicinska uppsatser m. m. Led. af vet. 1804.

Ragyaldi, Nikolaus, bibelöfver-sättare, d. 1514 som konfessor i Vadstena, öfversatte Josua bok och antagligen äfven Lomareboken (bägge utg. af G. E. Klemming 1853, i Sami. utg. af sv. fornBkr. sällsk.).

Rahm, Lars Eriksson, predikant, f. 1646, d. 1729 som domprost i Strängnäs, utgaf en samling predikningar under

titeln Sundheets-drufvors bittra vijn och oUjoträds liuffliga saft (1713).

Raijalin, Tomas von, nautisk författare, f. 1673, d. 1741 som vice amiral, utgaf Nödig underrättelse om navigation eUer styrmanskonsten (1730) och Nodig underrättelse om skepsbyg-geriet (1732).

Ramsay, Ebba Gustavia (född Karström), vitter författarinna, f. 1828, änka efter kapten K. M. Bamsay, har utgifvit Sanning och dikt, pennritningar fran skärgården (1854), AqvareUer från en resa (I. 1873), Kort skildring af Ost-Afrikas folk (1873—74) m. m.

Ramsten, Karl Henrik, nautisk författare, f. 1842, lotskapten, har utgifvit Svenskt och engelskt samt engelskt och svenskt nautiskt handlexikon (1866).

Ramstrtim, Klas Olof, pedagog, f. 1791, d. i böljan af 1850-talet som lärare vid Stockholms lyceum (stiftad t af honom själf), utgaf bl. a. en skrift Om undervisningsverken i Sverige (1833).

Rancken, Johan Oskar Immanuel, historiker, literaturhistoriker, f. 1824,f. d. skolrektor i Vasa (Nikolaistad), har utgifvit: Drottning Karin Mans-dotter, biografiskt försök (1850, ur tidskr. Suomi), De litteris historiéis et geographicis fennorum usque ad acode-tniarn aboensem anno 1772 restitutam (1851), Folksångerna hos de romaniska ochgermaniska nationerna (1859), Handledning i praktisk uppfostringslära (b. &., efter Curtraan), Johan Ludvig Runeberg och Fänrik Ståls sägner (1864), Förteckning öfver folksånger, melodier, sagor och äfventyr från det svenska Österbotten (1874), Michael Chorceus, skalden belyst genom några förut ohpckta skriftstycken (1875), Adolf Ivar Arvidssons landsförvisning och ställning till pseudonymerna Fekka Kuoharinen och Otti Kekäläinen (1879), Slägtcn Ranchen i Finland (1882) m. m.

Bandelln, Vendela Johanna (pseud. Vendela, född Cumenius), finsk vitter författarinna, f. 1823, änka efter en borgmästare Randelin, har utgifvit en större berättelse, Den fallna (1848) m. m.

Rappe, Kristoffer Johan, statsman, f. 1719, d. 1776 som landshöfding i Åbo, var en af de utmärktaste svenska stilister på sin tid. Hans literära ar» beten utgöras dock hufvudsakligen af diktamina, memorial och riksdags-uppsatser.

Ravins (Rave), Kristian, lärd, f. 1613, blef 1650 af drottning Kristina inkallad till Sverge som e. o. professor i österländska språk vid Up-sala högskola, utnämdes 1655 till kungl. bibliotekarie och erhöll 1659 ånyo professuren, men tog afsked 1672, efter att redan 1669 ha lämnat landet. Död 1677 som professor i Frankfurt an der Oder. Som orientalist åtnjöt R. stort rykte, hvilket betydligt minskades genom ett af honom författadt kronologiskt arbete (vederlagdt af M. Celsius m.fl.). Hans många literära arbeten uppräknas i

en af Mollerus skrifven utförlig biografi i ”Cimbria literata”.

Rechnitzer, Axel Schamil, f. 1816, teologisk författare, baptist-predikant i Linköping, har författat några skrifter mot den svenska statskyrkan m. m.

Reenhjelm (förut Isthmén), Jakob, fornforskare, f. 1644, d. 1691 som f. d. rik8antiqvarie, utgaf Thor-stens Viikings-sons saga (1680, omtr. år 1700) och Saga om Konungh Oloff Tryggwaszon i Non'ege (1691) i svenska öfversättningar.

Regnér, 1. Gustaf R., läroboksförfattare, vitterhetsidkare, publicist, f. 1748, blef 1767 student i Upsala,

1774 e. o. kanslist i kansli-kollegium,

1775 kopist i utrikes-expeditionen,

1776 kanslist, 1784 registrator, 1795 protokolls-sekreterare och 1809 ex-peditions-sekreterare. Död 1819. R. utgaf många arbeten. Hans Första begrepen af de nödigaste vetenskapemc (1780, 10:de uppl. 1839) begagnades länge som skolbok. Genom sitt Försök till metriska öfversättningar från forntidens skalder (1801) inlade han stora förtjenster om metriken, så att han kan betraktas som en vägbrytare för Adlerbeth. Hans egna dikter, som utgåfvos samlade under titeln Vitterhets-nöjen (1814—17), röja ej någon högre poetisk begåfning, ehuru många bland dem vunno pris i vittra samfund. 1784—86 utgaf R. den vittra tidskriften Svenska parnassen, och 1784—

1819 var han redaktör för Fost- och inrikes tidningar. I sin ungdom var han medlem af de vittra sällskapen ”Apollini sacra” och ”Utile dulci”.

2. Adolf R., den förres son, publicist, f. 1786, d. 1852 som f. d. protokolls-sekreterare, utgaf åtskilliga periodiska skrifter, bl and h vilka några inom kort seqvestrerades och den ena förskaffade honom en längre tids fängelse på Vaxholm. Han var ock en mycket skicklig och flitig öfversattare af historiska arbeten, romaner m. m.

Rehbilldder, Johan Adam, friherre, biograf, genealog, f. 1733, d. 1809 som tit. lagman och f. d. kansli-sekreterare, utgaf åtskilliga samlings-ar-beten, hvilka länge användts som källskrifter vid biografiska och genealogiska forskningar: Matrikel of ver Svea rikes ridderskap och adel ifrån 1755 til närvarande tid. . . med historiske •och g ene alogiske anmärkningar (1781), Matrikel, innehållande en fortsättning otn Svea rikes ridderskap och adel o. s. v. (1782), Biographisk, historisk och genea-logisk beskrifning öfver svenske landt-marskalkar (1784), Biographisk, historisk och genealogisk beskrifning öfver svenske riks-canzlerer, riks-canzli-råd, hof- och justifies-canzlercr, jemte en Bifogad kårl canzli-historia {1786) samt Matrikel öfver dem af Svea rikes ridderskap och adel, som ifrån år 1782 til närvarande tid blifvit introducerade

o. s. v. (1794).

Rein* 1. Gabriel B., finsk historiker, f. 1800, d. 1867 som tit. kansliråd och f. d. professor i Helsingfors, ntgaf bl. a. följande skrifter: Finlands forntid i chronologisk öfversigt (1831), Kejsaredömet Rysslands statistik i sammandrag (1837—38, 2:dra uppl. 1845), Biskop Thomas och Finland i Bans tid (1838—39), Storfurstendömet Finlands statistik (1842, förut pä tyska; 3:dje uppl. 1853), Kriget i Finland 1788, 1789 och 1790 (1860, i Bid. till känn* af Finl. nat. o. folk), Berättelse öfver storfurstendömet Finlands förvaltning ifrån år 1855 till början af år 1862 (1862) och minnesteckning öfver Henrik Gabriel Porthan (1864). Efter hans död utgåfvos hans Föreläsningar öfver Finlands historia (1870—71, af M. Akiander och T. Rein).

2. Karl Gafoiel Tiodolf R., den förres son, finsk filosof, f. 1838, professor i Helsingsfors, liar utgifvit: Grund-

dragen af den finska imputât tonsläran (1863), Studier i allmän statwätt (1868), G. A. Wallins lefnad och resor berättade för ungdom (1874), Försök till en framställning af psykologien eller vetenskapen om själen (1877), Lärobok i den formella logiken (1882) m. m.

Reinhold, pseud. for R. Götberg.

Re mm er, Johan Erik, öfversattare, f. 1770, d. 1843 som expeditionssekreterare, riktade vår dramatiska literatur med många värdefulla öfver-sättningar: Cœsars död, af Voltaire, Marius Folier o, af Dela vigne, Tartufe, af Molière, m. fl.

Renholm, Johan Gottfrid. publicist, f. 1834, sedan 1870 bosatt i Paris, har utgifvit tvänne politiska broschyrer under titeln: Bref från riksdagen, af en orepresenterad (1867 och 1868), samt verkställt en mängd öfversätt-ningar och skrifvit korrespondenser till åtskilliga tidningar.

Renner, Mikael, vitterhetsidkare (för öfrigt okänd), utgaf 1690 ett litet häfte Vijsor (utg. ånyo af Han-selli 1870).

Renvall« 1. Gustaf R.t finsk filolog, f. 1782, d. 1841 som til. professor och kontraktsprost i Abo stift, utgaf åtskilliga språkliga arbeten.

2. Volmar Teodor R.} den förres son, finsk historiker, f. 1821, kollega, har utgifvit: Verldshistorien i 52 lef-nadsteckningar (1859), Försök till lärobok i medeltidens historia (1862, 2:dra uppl. 1870), Försök till lärobok i gamla tidens historia (1863) m. m.

3. Karl August R., den förres broder, finsk publicist och vitterhetsidkare, f. 1823, d. 1853 csom t. f. kollega och redaktör för Abo tidningar, utgaf Bikter af H. Heine (1849) m. m.

4. Robert Alfred R.t den förres broder, finsk samlare och statistiker, f. 1829, förste amannens vid högskole-biblio-teket i Helsingfors, har utgifvit : Elementarkurs i statistiken (1862, 2:dra uppl. 1866 under titeln “Lärobok iallmän statistik“), Biografiska anteckningar öfver det finska universitetets lärare, embets- och tjenstemän, från ..

. 1828 .. . (1869), Finlands periodiska litteratur 1771—1871 (1871), Förteckning öfver filosofie-magistrar, promoverade vid universitetet i Abo 1643— 1827 (1882) m. m.

Be tzins. 1. Anders Johan B., naturforskare, f. 1742, blef 1758 student i Lund, tog 1761 apotekareexamen infor collegium medicum i Stockholm, blef 1766 filos, magister i Lund och 1767 docent i natural-historia. Efter några års vistelse i Stockholm, der han tjenstgjorde som auskultant i bergskollegium, utnäm-des han 1771 till adjunkt i sist-nämda ämne, 1777 till e. o. professor och 1795 till ord. professor i naturvetenskaperna. 1812 erhöll han afsked som emeritus. Led. af vet. akad. 1782. Led. af landtbr. akad. 1812. Död 1821. B. utöfvade genom sitt mångsidiga skriftställen ett betydligt inflytande på den svenska naturforskningen, uppfostrade många framstående lärjungar och var bl. a. den förste, som gaf en väckelse till geologiska undersökningar. 1772 instiftade han det ännu bestående fysiogra-fiska sällskapet i Lund. Bland hans skrifter märkas: Kort begrepp af grunderna till pharmacien (1769), Nomenclátor botanicus (1770), Inledning till djurriket efter v. Linnés lärogrunder (1772), den som klassisk ansedda Ob-servationes botanicce (1778—91), Floree Scandinavie prodromus (1779, ny uppl. 1795), Prolegomena in pharmacologiam regni vegetabiUs (1783), LecHones publiée de vermibus intestinalibusil 784), Försök till mineralrikets uppställning (1795), Faune Suecie a Carolo a Linné in-choatœ pars I (1800), Försök tül en flora económica (1806—07), Flora vir-giliana, jemte bihang om romames matvexter (1809) m. m.

2. Lorens Kristofer Æ., den förres

broder, predikant, f. 1745, d. 1818 som prost och kyrkoherde i Skara stift, författade tre årgångar predikningar, hvilka utgåfvos under titlarna: Ben sanna lifsens väg (1801, många uppl.), Samling af predikningar om den korsfäste Jesum (1804, många uppl.) och Christliga predikningar öfver de årliga sön- och Högtidsdags-evan-gelierna (1842, många uppl.).

3. Magnus Kristian i£.,~ den först-nämdes son, medicinsk författare, f.

1795, d. 1871 som f. d. professor vid Karolinska institutet och direktör vid allmänna bambördshuset, utgaf ett Försök till en handbok i miUtär-hygie-nen (1821), utom en mängd tid skriftsuppsatser. Led. af krigsv. akad. 182K Led. af vet. akad. 1836.

4. Anders Adolf i?., den förres broder, anatom, etnolog, f. i Lund

1796, blef 1812 student vid derva-rande högskola, 1817 medicine kandidat, efter att en längre tid hafva idkat studier i Kjöbenhavn, 1816 medicine licentiat, s. å. kirurgie magister vid Karolinska institutet, s. å. bataljons-läkare, 1819 medicine doktor, 1821 lärare vid hufvudstadens veterinär-inrättning, der han böljade sin verksamhet med att inrätta ett anatomiskt museum, 1823 professor vid nämda inrättning, fick 1824 förordnande att förestå anatomiska professuren vid Karolinska institutet, blef 1836 vice och 1839 ord. professor i anatom i vid konstakademien sam 11840 professor i anatomi och inspektör vid Karolinska institutet. Led. af vet. akad. 1826. Led. af krigsv. akad. s. å. Led. af landtbr. akad. 1834. År 1835anlade han ett anatomisk-fysiologiskt museum vid Karolinska institutet. Död 1860. B. vann europeisk ryktbarhet för sina vigtiga upptäckter på anatomiens och fysiologiens områden, och för etnologien bröt han en ny bana genom sina jämförande undersökningar af de olika folkstammarnas hufvudsk&lar. Som författare var han mycket verksam, men nästan alla hans skrifter äro spridda i tidskrifter eller lärda sällskaps handlingar (vet. akad. handl., sv. läk. sällskis. handl. och åreber., Tidskr. f. läk. o. farm., Öfvers. af vet. akad» forhandl., skand. natur-forsk. sällskrs handl., Hygiea, Müllers “Arch. fur anat., physiol. n. wissch. med.“ m.fl). Svenska läkaresällskapet utgaf 1864 hans Samlade skrifter af ethnologiski innehall, och sonen Gustaf (se nedan) offentliggjorde s. &. pd tyska “Ethnologische Schriften von And. Retzius“ med förklarande noter.

5. Magnus Gustaf R.t den förres son, anatom, etnolog, skald och publicist, f. 1842, blef 1860 student i Upsala, 1866 medicine kandidat, 1869 medicine licentiat vid Karolinska institutet, 1871 docent i anatomi derstädes, s. å. medicine doktor i Lund samt 1877 e. o. professor i histologi vid nämda institut. Led. af vet akad. 1879. B. innehar som anatom och etnolog ett mycket framstående rum. Hans sär-skildt utgifna skrifter i dessa ämnen äro:

Anatomische Untersuchungen (I, “Das gehörorgan der knochenfische“, 1872), Om de äldsta sparen af menniskans tillvaro på vår jord (1873, i samlingsverket “Ur vår tids forskning“), Studien in der anatomis des nervensystems und des bindegewebes 1875 —76, tills. m. A. Key, belönt med svenska läkaresällskapets stora pris och halfsekularmedalj), linska kranier, jämte några natur- och literaturstudier inom andra områden af finsk antra-pologi (1878), Das gehörorgan derwir-belthiere (1881—84) och Finland i nordiska museet (1881, i Bidr. t. vår odl. h.) Dessutom har B., delvis tillsammans med A. Key, författat en mängd smärre arbeten (i Hygiea, Nord. med. arkiv, Tidskr. f. antrop. o. kulturhist., Sv. tidskr. m. fl. st.) samt utgifvit de populära skildringar, som bära den gemensamma titeln Ur vår tids forsk-

ning (1872—86). I sin ungdom väckte B. stora förhoppningar som skald, genom ett häfte sonnetter, Söderifrån (1871), och några öfversättningar från Robert Burns. Sedan 1884 har han äfven varit verksam som publicist, i egenskap af hufvudredaktör för tidningen Aftonbladet.

Ben ter. [röj-] 1. Jonas R, filolog, f. 1794 (?), d. 1864 som f. d. in-tendent vid hillska skolan utanför Stockholm, utgaf några läroböcker i 1 ef van de språk m. ra.

2. Ernst Odert R, finsk vitterhets-idkare, f. 1815, kapellan, har författat andliga berättelser, en liten bönebok m. m.

3. Odo Morannal R., finsk zoolog och vitterhetsidkare, f. 1850, e. o. professor i Helsingborg, har författat en skrift om de lägre djurens själslif (utk. 1886), diktcykeln Karin Månsdotters saga (1880) m. m.

Beaterdahl [röj-], Henrik, teolog, kyrkohistoriker, t. 1795, blef 1811 student i Lund, 1817 filos, doktor och docent vid teologiska seminariet, 1824 e. o. adjunkt i teologiska fakulteten, 1816 prefekt vid teologiska seminariet, 1830 teologie doktor, 1833 teologie adjunkt, 1838 tillika akademibibliotekarie, 1844 professor i dogmatik och moral-teologi, 1845 förste teologie professor och domprost, 1852 statsråd och chef för ecklesiastik-de-partementet, 1855 biskop och pro-kansler i Lund samt 1856 ärkebiskop och prokansleriUpsala. 1852 invaldes han i svenska akademien. Led. af vet. akad. 1848. Hed. led. af vitt. akad. 1853. Död 1870. R. var en mycket flitig, om också ej synnerligen väl af naturen utrustad skriftställare. Hans förnämsta arbete, Svenska kyrkans historia (2 delar, 1838—66, omfattande tiden före 1533), eger ett beBtående värde; “det är i själfva verket en utförlig skildring af svenska medeltidens historia i sin helhet, hvilandepå en omfattande forskning i otryckta medeltids-urkunder från Sverge och Danmark samt på en vidsträckt beläsenhet inom all hithörande litera-tur.“ Bland hans öfriga skrifter märkas : Om det theohgiska studium (1832), Inledning till theologien (1837), Gamla ordspråk på latin och svenska, efter en up8ala- handskrift (1840), åtskilliga uppsatser i Theologisk qvart als-skrift, hvilken han själf utgaf i förening med J. H. Thomander (1828—32 och 1836—40), åtskilliga Predikningar och kyrkliga tal (utg. 1873 af E. G. Bring), uppsatser i Tidskr. f. sv. kyrkan, Sv. kyrkotidn., Skandia, Läsn. f. folket, sv. akad:s hand 1., vet. akad:s handl., vitt. akadss handl. m. m. Se skrifter af

P. Genberg m. fl.

Reuterholm, Esbf&rn Kris ti em, politiker, f. 1710, d. 1773 som f. d. riksråd, utgaf en pä sin tid mycket omtalad skrift, Upplysning för svenska folket (1769), hvari han kraftigt försvaradeősspartiet i fråga om dess beteende vid den märkliga tronaf-sägelsen 1768. Han var en bland frihetstidens mera framstående personligheter och fader till den i vår politiska historia ännu märkligare Gustaf Adolf R., som var Sverges egentlige styresman under GustafIV Adolfs minderårighet.

Rhezelius (Reesc), Jonas Håkansson, fornforskare på 1600-talet, år 1635 utnämd till “antiqvarius och häfdasökare“, efterlämnade åtskilliga handskrifter, som äro af stort värde for studiet af vår antiqvariska topografi. Hans vigtigaste arbete, en antiqvarisk beskrilning öfver Öland, förvaras i kungl. biblioteket.

RhyzéliuSj Anders Olofsson, krö-nike-skrifvare, f. 1677, d. 1761 som teologie doktor och biskop i Linköpings stift, utgaf åtskilliga historiska arbeten: Monasferiologia svigothica eller kloster-beskrifning (1740), Svio-gothia

munita eller historisk förteckning på borgar,fästningar, slott, kongs-hus och kongs-gårdar i Svea och Götha riken (1744, pseud. AmintOR), Episcoposcopia svio-gothica eller en sweagötisk sticht- och biskopschrönika (1752) m.

fl., samt efterlämnade flere handskrifter. Han var äfven bekant som predikant och latinsk skald.

Ribbing* 1. Sigurd R., filosof, f. 1816, blef 1835 student i Upsala, 1839 filos, doktor, 1843 docent i praktisk filosofi samt 1850 professor i logik och metafysik, från hvilken befattning han erhöllafsked 1885. Han är en af Boströms mest framstående lärjungar. Bland hans arbeten märkas: Om Socrates (1846), Om pantheismen (1851, 3:dje uppl. 1874; utg. på latin redan 1849), Eristiska blad (I, “Den hegelska methodens art och beskaffenhet“ m. m., 1852, mot J. J. Borelius), Genetisk framställning af Flatos idélära jemte bifogade undersökningar om de platonska skrifternas äkthet och inbördes sammanhang (1858), som är ett mycket framstående arbete, Grund-linier till anthropologien och till logiken (1861, 5:te uppl. 1879), Om det absolutas begrepp (1861, i Ups. univ. årsskr.), Grundlinier till pMlosophiens historia 2:dra uppl. 1872), (1864, Ueber das veh'hältniss zwischen den xenophonti-schcn und den platonischen berichten über die Persönlichkeit und die lehre des Socrates (1870, i Ups. univ. årsskr.), Ueber Socrates daimonion (s. å., ibd.) m. fl. Dessutom harR. utgifvitGeijers“Föreläsningar öfver menniskans historia“, efter det muntliga föredraget (1856, ny uppl. 1877) och Boströms “Föreläsningar i religionsfilosofi“ (1885).

2. Seved R., af annan gren, medicinsk författare f. 1845, e. o. medicine professor i Lund, har utgifvit: Öfversigt af pediatrikens utveckling i SveHge från midten af 18:de årh. intill närv. tid (1878), Om ileus, en klinisk studie (1882) m. m. Richardson^ Jakob, arkäolog, historiker, f. 1687, d. 1759 som assessor i antiqvitets-arkivet, utgaf: Historisk grunddig inledning til krigs-vetenskap (3 d., 1738—49, bearb. öfvers.), Samtal mellan herr SanskiUjert och herr lärderik, angående dahl-allmogens uppror (1743), Hallandia antiqua et hodiema (2 d., 1752—53) och Historiskt bevis om Svea och Götha rikes urgamla frihet (1758).

Richardt, Gustafy pseudonym for

6. R. Mallander.

Richert. 1. Johan Gabriel K, rätts-lärd, statsman, f. 1784, blef 1800 student i Lund, tog 1801 juridisk examen, utnämdes 1805 till vice häradshöfding, fick 1813 fullmakt på häradshöfding-titel med beford ringsrätt, inkallades 1814 i lagkomitén, hvars verksammaste och mest framstående ledamot han genast blef, insattes 1818 i tryckfrihetskomitén, for-ordnades 1820 till sekreterare vid justitie-kanslers-ämbetet, med titel af forste expeditionssekreterare, fick 1821 en domsaga i Kalmar län, utbytte denna 1822 mot en i Skaraborgs län samt kallades 1844 till fedamot i lagberedningen. Ur lagkomitén utträdde han 1823, men inträdde åter 1824 och qvarstod till 1832. Död 1864. R. var som rätts-lärd en ovanligt framstående personlighet, och som statsman spelade han en högst betydande roll under 1830-och 1840-talen, då han var en af de liberales ledare. Ehuru han var i besittning af en ganska stor stilistisk talang, utgaf han ej ensam från trycket mer än en liten anonym skrift. Men tillsammans med K. H. Anckar-svärd utarbetade han ett märkligt Lördag till nationalrepresentation (1830), och for öfrigt hade han den ojämförligt största andelen i de lagförslag, som 1814—32 utgåfvos af lagkomitén och 1844—51 af lagberedningen, tillika med protokoll öfver de olika

meningarna. Dessa förslag voro : Förslag till handelsbalk (1815), Förslag till giftermålsbalk (1816), lördag till ärfdabalk och jordabalk (1818), Förslag till byggningabalk (1819), Förslag tUl ut söknings- och rättegångsbalk (1822), Förslag till allmän civtllag (1826), Förslag till allmän criminallag{1832), För-slag till straffibalk (1844), Förslag till giftermålsbalk, ärdabalk, jordabalk och byggningabalk (1847), F&rslag till rättegångsbalk (1849) samt Förslag till handels- och utsökningsbalk{1850). Dessutom författade han ensam lagkomi-téns Utlåtande i anledning afanmärk-ningar vid f örslaget till allmän crimi-nallag (1834).

2. Mårten Birger B., den förres brorson, filolog, f. 1837, sedan 1877 professor i nordiska språk i Upsala, har utgifvit följande arbeten: Bidrag till läran om de konsonantiska ljudlagarna % äldre och nyare språk (2 h. 1863—66), Om nordisk bildning och fornnordisk literatur (1870), Kulturhistoriska bilder framstälda genom undersökning af svenska ordens bemärkelser (1876, i Sv. tidskr.), Försök till belysning af mör-kare och oförstådda ställen i den poetiska eddan (1877) samt Om den rätta betydelsen af västgötalagens inledning s-och slutord (1878, i Nord. tidskr. for fii.).

Richter, Nils Johan, predikant, f. 1812, d. 1840 som pastorsadjunkt i Härnösands stift, efterlämnade en samling Strödda predikningar (utg. 1850).

Biddermarck (förut Wätterhamn)'

1. Lars B., pamflettist, f. 1650, d. på 1730-talet som f. d. krigsfiskal och kunglig ombudsman, författade åtskilliga politiska ströskrifter mot aristokratien (han hade varit sekreterare hos Johan Gyllenstjema) och begagnade dervid ett så skarpt skrif-sätt, att han efter en process 1704 dömdes till straffängelse samt förlust af ära och adelskap. En af hans skrifter utgöres af Anmärkningar eller på-tmnnelser mot Anecdotes de Siiede (ifr. Fufendorf). — 2. Andreas R., den förres broder, f. 1651, d. 1707 som juris professor i Lund, utgaf flere akademiska afhandlingar och var åfven kand som latinsk skald.

Ridderstad, 1. {Karl) Carl Fredrik

R. (sign. Edd, C. F. E m. fl.), romanförfattare, skald, historiker, publicist, född d. 18 okt. 1807, blef 1821 kadett pä Karlberg, utnämdes efter slutad kurs derstädes till fänrik vid Helsinge regemente och befordrades

1839 till löjtnant. Redan kort efter att han lämnat krigsskolan, uppträdde han med några smärre diktförsök, och då han snart blef uppmärksammad samt längtade efter en större och friare verkningskrets, tog han

1840 afsked från sin militära befattning, för att egna sig uteslutande åt författarskap. Bland de arbeten, som han förut offentliggjort, märkas tvän-ne diktsamlingar: Tids- och krigs-bilder (1837, nytiteluppl. 1842) samt Vhgdomsbilder (1838). 1840 böljade R., tillsammans med O. P. Sturzen-Becker, från Norrtelje utgifva en Tidning jör Stockholms län, men redan s. å. flyttade han sin verksamhet till Linköping och gick der i bolag

" med H. B. Palmser om utgifvandet af tidningen Östgöta correspondenten, hvars redaktör han nu sedan länge ensam varit. På skönliteraturens område har han dock varit mest verksam. Bland hans arbeten märkas, utom de nämda, följande: de historiska skådespelen Carl IX (uppf. o. tr. 1847), Syskonen (uppf. 1848, tr. 1849) och Drottning Kristina i Italien (tr. 1848, indr. af forf.), monologen Carl XII vid Fredrikshall (uppf. s. å.), två-aktsskämtet Allas onkel (s. å.), hvilka dock till följd af sin lyriska bredd äro mindre lämpliga för scenen; Sandade smärre berättelser och utkast (1848—49); de historiska romanerna Svarta handen (1848), Drabanten (1849), Samvetet eller

Stockholms mysterier (1850), Fursten (1852), Far och son (1853) och Drottning Lovisa Ulrikas hof (1855—56); en samling romantiserade berättelser under titeln Historiska minnen från Östergötland (1865—67); de historiska bidragen Gömdt är icke glömdt (12 h. 1846—53), Minnen från äldre och nyare tider (1855—56), Europa, en politisk trosbekännelse (1881), Regnbågen, interiörer från olika tider, anteckningar och minnen (l:sta d. 1882—83). Hans Samlade dikter utgåfvos i 3 delar 1855—62, hans Samlade skrifter (romanerna) 1876—79. Jfr Em. Carléns ”minnen”.

2. Karl Anton Soldan R., den förres son, juridisk författare, f. 1838, d. 1878 som fiskal i svea hofrätt, utgaf några smärre juridiska arbeten.

3. Karl {Carl) Vilhelm Edvard K, den förreB broder, militärskriftställare, f. 1843, kapten vid svea lifgarde, har utgifvit: Gustaf II Adolfs deltagande i trettioåriga kriget (1882), Fältbok för armén (s. å., 2:dra uppl. 1886), Faktiskt reliefkrigsspel (1884) m. m.

4. Karl {Carl) Anton August K, den förres broder, lexikograf, f. 1848, löjtnant vid lifgrenadier-regementet, har utgifvit ett Historiskt, geografiskt och statistiskt lexikon öfver Östergötland (1875—79) m. m.

Rien, pseudonym för Anna Wah-lenberg.

Rlets [rits], Johan Ernst, historiker, språkforskare, f. 1815, blef 1831 student i Lund, 1838 filos, doktor,

1840 docent i teoretisk filosofi och

1841 adjunkt vid katedralskolan, prästvigdes 1848 samt utnämdes 1851 till kyrkoherde i Lunds stift och 1860 till kontraktsprost. Död 1868. R. gjorde sig först allmännare känd genom utgifvande af åtskilliga medel-tidsskrifter:

Scriptores suedci nutdd eevi eultum eulturamque respicientes (4 delar 1842—51; förut som akademiska disputationer), En Vadstena-nmmss bönbok (1842), Fabula Alexandri Magni snecana (1850) och Svensk järtekens postilla (b. å.). Samtidigt offentliggjorde han några historiska arbeten: Grunddragen af geografiens och de geografiska upptäckternas historia (1842), Moral-philosophiens historia (1846) och Skånsha skolväsendets historia (1848), hvartill sedermera kom Lunds dom-skolas historia (1864). Sin största betydelse har dock R. såsom språkforskare. Genom sin Ordbok öfver svenska allmogespråket (1862—67, delvis omtryckt 1877) gaf han nämligen vår literatur ”ett verk, som vid sidan om J. E. Rydqvists ’Svenska språkets lagar’ och C. J. Schlyters lag-glossarer länge skall räknas som en af de förnämsta källorna för vår inhemska språkforskning”, trots de brister, som en nutids-filolog med lätthet upptäcker i detsamma. Han gjorde dessutom betydande samlingar till andra ordboks-arbeten, som ej hnnno fullbordas, bl. a. till en ordbok öfver svenska medeltidsspråket.

RingiuS, Han8 Henrik, botaniker,

i. 1808, d. 1874 som kyrkoherde i Lunds stift, var upphofsmannen till det stora verket Herbarium normale, hvars utgifvande böljades af honom själf, men fortsattes af E. Fries.

Ringström, Johan Erik, Sverges förste sinolog, lexikograf, f. sannolikt 1746, d. i fattigdom 1820, som ”sekreterare”, utgaf själf ett Sjölags-och seglations-lexikon (1816) samt efterlämnade en mängd om särdeles stora kunskaper vittnande, men föga vetenskaplighet röjande handskrifter: Sammandrag af alla staters handels- och seglations-usancer (utg. 1827), Kinesiska rikets kejsarehistoria uti kort sammandrag (utg. s. å.), Chinesisk gram-tnatica, Chinesisk ordbok (frän latin till kinesiska), Dictionnaire på caraibiska och svenska samt svenska och caraibiska m. fl.

Rlnman. 1. Sven B., bergsveten-

skaplig författare, f. 1720, förordnades 1760 till direktör for grof- och svartsmidet i riket, kallades 1775 till assessor i bergskollegiet och fick 1782 bergsrådstitel. Död 1792. R. gjorde flere märkliga uppfinningar inom bergsmekaniken. Bland hans skrifter anses följande Båsom i sitt slag klassiska: Anledning till kunskap om den gröfre järn- och stålförädlingen och dess förbättrande (1772), Försök til järnets historia (1782) samt Berg-verks-lexikon (1788—89). Led. af vet. akad. 1753. Se en utförlig lefnads-teckning under titeln ”Minne öfver Sven Rinman, bergsråd” (1829).

2. Karl R, medicinsk författare, f. 1813, d. 1879 som f. d. distriktsläkare, utgaf en handbok i kirurgi (1849) m. m.

3. Ludvig B.t bergsvetenskaplig författare, f. 1815, direktör i järnkontoret, har utgifvit en Handbok imas-mästeriet (1847) m. m.

Risberg, Emilia, vitter författarinna, f. 1815, skollärarinna, har utgifvit åtskilliga dikter, berättelser och öfversättningar samt de biografiska skildringarna Stora svenska män, tecknade för folket (1863—64) och Minnesblad ur svenska qvinnors lif(1,1864).

Risell, Johan, vitterlekare, f. 1697, d. 1724 (1725) som utnämd stadsfiskal i Skara, ansågs af sin samtid för en mycket låfvande skald. Hans vitterhetsarbeten (endast 7 stycken) ut-gäfvos af Hanselli 1873.

Rising(h),/0åan, ekonomisk skriftställare, f. 1611, d. 1672 som assessor i sjörätten, utgaf: Itt uthogh om kiöphandden (1669), Een landtbook eller några upsatser till vår fädemeslandz nytta (1671) m. m.

Rigte’11, Adolf Fredrik, vitterhets-idkare, publicist (födelse- och dödsår obekanta), antogs till lektor hos drottning Lovisa Ulrika, blef 1778 konungens bibliotekarie pä Drottningholm, fick 1787 privilegium pä attunder sex år få uppfora svenska skådespel i Stockholm, i det s. k. Bållhuset, hvarest han s. å. öppnade sin teatraliska anstalt under namnet Svenska dramatiska teatern. Ett år efteråt hade han likväl gjort bankrutt samt måste för skuld och stöld rymma ur riket. Han vistades sedan utomlands under namnet Rosen och lefde ännu 1812, då han uteslöts ur vitterhets-akademien, dit han blif-vit invald 1786. R. författade och öfver-satte åtskilliga teaterpjesersamt utgaf en Vitterhets- och gransknings journalför år 1778, hvarest han, pä vers och prosa (Tankar

öfver smak i vitterhet och konster), anbefallde de fransk-akademiska skaldeverken såsom de enda mönstergiltiga. Bland hans teater-pjeser märkas: Konung Gustaf Adolphs jagt (komedi) och Domald (sorgespel, tr. 1777), för sina fosterländska ämnens skull, äfvensom „tragedi-operorna', Iphigenie uti Tauriden (1783) och Electra (1787). Största uppseende vann R. genom sina 1790 på engelska, franska och tyska utgifna Anekdoter om konung Gustaf lll:s hof och regering (pä franska tre upplagor), h vilka först 1820 utkommo i svensk öfversättning.

Ri tsius, Joachim, pseudonym för G. H. Mellin.

Roberg, Urs, medicinsk författare, f. 1664, d. 1742 som medicine professor emeritus i Upsala, utgaf och efterlämnade i handskrift en mängd arbeten, företrädesvis i medicinska ämnen.

Robinson, pseudonym for O. O.

U. von Feilitzen.

Högberg. 1. Samuel K., topo-graf, t. 1698, d. 1760 som kontraktsprost i Yäxiö stift, författade en Historisk beskrifning om Småland (utg. med tillökningar af E. Ruda 1770), som länge var den enda källan för en närmare kännedom om Kronobergs och Jönköpings län.

2. Karl Georg R.y den förres son-

son, predikant, f. 1789, d. 1834 som teologie doktor och professor i Upsala, var en af sin tids utmärktaste predikanter och gjorde, genom sin stilistiska förmåga, stort gagn såsom ledamot af bibelkommissionen. Hans Predikningar (1835, 2:dra uppl. 1839) och Skriftetal (1839) åtnjuta ännu mycket anseende. Tillsammans med

J. A. Winbom utgaf R. Ecclesiastik tidskrift 1825—31.

3. Karl Erik Johan K., den förres son, historiker, f. 1829, tit. professor, lektor vid Stockholms gymnasium och kanslers-sekreterare vid universiteten i Upsala och Lund, har utgifvit: Kmung Carl JX:s fälttåg i Liflandår 1600 och Jörheredelserna dertiU (1859), Minnen ur Sveriges och Norges historia efter 1814, samlade af B. v. Schinkel (l:sta bd, 1864, äfven med titel "minnen ur Sveriges nyare historia", IX bd) m. m.

4. Kristina Gustaf va Utvisa K.r den förres kusin, biograf, f. 1832, f. d. lekris hos drottning Lovisa, har utgifvit Strödda anteckningar ur drottning Uvisas lif (1873).

Rohtlieb, Johannes, predikant, öfversättare, f. 1807, d. 1881 som teologie doktor och f. d. kyrkoherde i Stockholm, utgaf en samling Predikningar (1859—60, suppl. 1861), öfversättningar från svenska till tyska m. m.

Rolf Krake, pseudonym för Fr. Wennberg.

Rollin, Karl Gustaf teolog, vitter-hetsidkare, f. 1797, d. 1867 som kontraktsprost i Upsala stift, utgaf en afhandling om Nemesis divina (1857, med anledning af Linnés anteckningar), opera-texterna Abraham (1855), U-mech eller svärdet (s. å.) Louis De Geer och valloneime (s. å.), den historiska d ram en Carl den femte och cotneten (1856), ett häfte Fsalmförsök (1863) åtskilliga folksägner, m. m. Roman, Krislian Gustafson, vitter-hetsidkare, f. 1709, d. 1769 som präst och skolrektor i Säter, utgaf en öfver-sättning af Holbergs Ntcolai Klimii resa (1746) m. m.

Romanson, Henrik Vilhelm, läkare, f. 1776, d. 1853 som professor emeritus i Upsala, utgaf Utkast till före-läsningar i chxrurgicn (1812), Försök till vägledning vid läkarevetenskapens utöf-vande (1830), Bamläkaren, såsom vänlig rådgifvare vid barnsjukdomar (1845), akademiska disputationer m. m.

Ron, Jakob de, teologisk och bergsvetenskaplig författare, f. 1808, d. 1871 som bruksegare, utgaf en af-handling om Sambandet mellan metho-dismen ochmissionsföreningarnei Sverige, (1841, ny uppl. 1842), en Handbok i ståljemsberedningen (1843—44) m. m.

Ronander, Karl Vilhelm Henrik, läkare, f. 1794, d. 1847 som tit. professor och f. d. ofverläkare vid sera-fimerlasarettet, utgaf System i pharma-cdogien (1825—28), Carlsbader-, Emb-ser-, Marienbader-, Eger-, Pyrmonter-oeh Spaa-vattnens nytta och bmk (1827), Årsberättelser om svenska läkaresällskapets arbeten (1831

—33, for 1830 —32), Tidskrift för läkare och farmaceuter (1832—39, tills, med Mo-sander) m. m.

Rondelltias (Rondeletius), Jakob Pedersson (Petri), dramatiker, d. 1662 som prost och kyrkoherde i Strängnäs stift, var 1614 rektor (”skolmästare”) vid skolan i Södertälje och lät der sina lärjungar, efter tidens sed, uppfora skådespel både på svenska och latin. Sistnämda år uppfördes en af honom själf författad ”tragi-comcedia„J kallad Judas lledivivus (tr. 1871), som utmärker sig för en rätt ledig versbehandling och en grofkor-nigt komisk realism. Den i stycket uppträdande djefvulen (Karich) år ”en med verklig humor tecknad typ, som ej saknar sin likhet med Göthes Mefi-stopheles.”

ROOS [ros]. 1. Axel Erik R., f. 1684 (1. 1686), d. 1765 som generallöjtnant och f. d. landshöfding, skref en berättelse om kalabaliken i Ben-der (tr. 1757 i Gjörvells ”Det svenska biblioteket” 1:3 6 9, många uppl.).

2. Petrus R., teolog, f. 1740, d. 1832 som teologie doktor och kontraktsprost i Lunds stift, utgaf en mängd predikningar, andliga tal och väl skrifna teologiska afhandlingar.

3. Anders Oskar R., vitterhets-idkare, f. 1812, d. 1849 som gäst-gifvare, utgaf ett hatte Dramatiska försök (1837, ny tit. uppl. 1840) m. m.

4. Jakob Henrik R., finsk vitter-hetsidkare, f. 1818, prost i Åbo stift, har utgifvit ett par häften Dikter (1841 och 1843). Kristliga sånger (1862 och 1804) m. m.

5. Karl Oskar R., teolog, f. 1819, d. 1882 som prost i Upsala stift, utgaf en Biblisk historia (1846, mänga uppl.), En bönebok för skolungdom (s. å., många uppl.), predikningar m.m .

6. Ander8 Kristian Viktor R., predikant, f. 1824, kyrkoherde i Lunds stift, har utgifvit en samling predikningar (1883).

7. Alfred Brynolf R.f finsk vitter-hetsidkare, f. 1824, d. 1873 som kyrkoherde i Åbo stift, utgaf en samling sånger under titeln Korset och kronan (1870).

8. Adolf Vilhelm R., historiker,, vitterhetsidkare, f. 1824 som finsk undersåte, sedan 1867 general-postdirektör, har författat Svenska postverkets historia från inrättningens början till och med 1864 (1866, ”Bidrag till Sveriges officiella statistik”),poem, noveller m. m.

9. Matilda R., vitter författarinna, f. 1852, har författat romanerna Marianne (188?), Höststorfnar (s. å., som följetong i ”Stockholms dagblad”) och Vårstormar (1883), en samling smärre Berättelser och skizzer (1884),den dramatiska bagatellen En séance (uppf. 1885) m. m.

Rosander, Karl, vitterhetsidkare, publicist, f. 1811, d. 1877 som handlande och f. d. boktryckare, utgaf dikten Yxna (1838), tidningen Gengångaren (1844 o. f.), handboken Den kunskapsrika skolmästaren (1857—64, nya uppl.) m. m.

Roselius, Jonas Erik, vitterhetsidkare, f. 1813, d. 1876 som kyrkoherde i Upsala stift, utgaf hjeltedik-ten Gamla och nya karoliner (1856) m. m.

Rose’lli, Karl Rikard, publicist, f. 1802, d. 1864 som f. d. boktryckare, utgaf Tidning för handel, sjöfart och näringar (1838—39), komedien Bruce Bey (1857), några smärre skrifter i allmännyttiga ämnen m. m.

Rosen, Georg Ludvig von, militärskriftställare, f. 1786, d. 1857 som öfverstelöjtnant och f. d. landshöfding, utgaf Reflexioner öfver svenska arméens organisation (1832), Grunder får allmän krigsbildning (1837) m. m.

Rosén* 1. Gabriel R., predikant, f. 1720, d. 1784 som teologie doktor och kyrkoherde i Stockholm, utgaf en stor mängd predikningar och griftetal.

2. Johan R., den förres broder, publicist, f. 1726, d. 17 73 som teologie doktor och lektor i Göteborg, utgaf efter hvartannat följande periodiska skrifter: Götheborgska magazinet (1759 —63), Götheborgska veckobladet (1764), Rrästetidningar (1768) och Hvad nytt ? Hvad nytt? (1772—73). Han arbetade ifrigt på stiftandet af ett vittert samfund i Göteborg, och ett sådant, det som ännu eger bestånd, inrättades tretton år efter hans död. En broder till

honom var den bekante ’’separatisten” Sven Rosén.

3. Johan Magnus R., den förres sonson, publicist, vitterhetsidkare, f. 1806, d. 1885 som f. d. kammar-skrifvare (länge bosatt utrikes), var under några år redaktör för Stock-

holms dagblad (1841—43) samt redigerade Tidning för teater och musik (18 35—36) och Helios, tidning for litteratur och skön konst (1846). Bland hans vitterhetsarbeten märkas romanerna Den fria kärleken (1840, pseud. Guido), och En fiffig karls missöden (1842), en samling Novellen• (1845), fantasistycket Yttersta domen (1846) och åtskilliga lustspel. Han författade äf-ven några politiska flygskrifter, en samling Minnesblad (1877) m. m. Dessutom var han en skicklig tonsättare.

4. John R., lexikograf, f. 1844, har sedan 1880 varit medredaktör af konversations-lexikonet Nordisk familjebok (fr. bokst. E.). För öfrigt har han författat texten till planschverket Dante Älttghieris Divina corna-dia (1875—76).

5. Se Rosenius och Rosenstein.

Rosenadler (förut Upmark), Johan, latinsk vältalare, f. 1664, d. 1743 som tit. statssekreterare samt f. d. censor och f. d. skytteansk professor i Upsala, var jämte Lagerlöf vårt lands förnämste latinske vältalare. Hans bästa orationer och parentationer äro tryckta i Nettelbladts ”Schwed. bibi.” och ’’Mem. vir. in Suec. eru-ditis8. red”.

Rosenberg, Karl (Carl) Martin, ekonom, statistiker, f. 1843, publicist i Stockholm, har utgifvit: Handbok i bankväsendet (1878) och Geograflskt-statistiskt handlexikon öfver Sverige (1881—83).

Rosenborg, Johan Vilhelm, finsk jurist och kameralist, f. 1823, d. 1871 som professor i Helsingfors, utgaf: Om inskränkningar uti dispositionsrätten öfver hemman (1856), Om fattigdomen och alhnänna fattigvården i Finland (1858), Bidrag titt jordbeskattningens historia i Finland under medlet af sextonde seklet (1860) och en samling föreläsningar Om riksdagar (1863).

Rosenfeldt, Verner von, nautisk författare, vitterhetsidkare, f. 1630 (1639), d. 1710 som amiral, utgaf en handbok i Navigationen eller styrmans-konsten (1639) samt åtskilliga dikter, samlade af Hanselli (1873), äfvensora en karta öfver Stockholms stad (1702).

Rosenhane* 1. Johan Jöransson R.t historiker, f. 15621. 1571, d. 1624 som öfverste riksens sekreterariuB, sam-manskref en Dagbok om thet »om händt i Sverige til d. 7 febr. 1597 (otr).

2. Sehering R. d. ä., den förres son, friherre, historiker, f. 1609, d. 1663 som riksråd och öfverståthållare i Stockholto, skref åtskilliga bref, historiska uppsatser m. m., hvilka delvis blifvit tryckta i samlingsarbeten under senare tider, men till största delen förvaras i rosenhaneska samlingen på Upsala bibliotek.

3. Johan R.} den förres broder, friherre,dagboksförfattare,f. 161 l,d. 1661 som riksråd, skref diarier för åren 1658—61 (förvarade i riksarkivet).

4. Gustaf R. (pseud. Skogekiär Bärgbo), den förres broder, friherre, vitterhetsidkare, f. 1619, d. 1684 som president i Dorpats hofrätt, skref åtskilliga dikter, som det tyckes mer af nit för svenska språket ån af någon egentlig poetisk kallelse. Också ega hans vitterhetsstycken sina största förtjenBter i den formella behandlingen. Hans förnämsta arbete är Ve-nerid (tr. 1680), en vidlyftig sonettsamling, hvarest han,i likhet med fransmän nen, sökte intvinga alexandrinen i den italienska Bonettens strofbyggnad. R. tillhörde således den romantiska riktningen i den tidens svenska poesi. Hans öfriga dikter utgöras af Thet ovenska språketz klagemål, at thet som sigh borde icke ährat blifver (1658, 2:dra uppl. 1706) och Fyratijo sma vijsor, (1682), i likhet med sonetterna skrifna tretti år förut. R. utgaf äfven en Förklaring öfver den 103 Davidz psalm (1680) och en väl skrifven skildring af vinterfisket i norden, under

titeln Respublica glacialis (1681). Hans vitterhetsarbeten hafva i senare tid blifvit omtryckta af Klemming (1853) och HanBelli (1871).

4. Johan (Scheringsson) R.t den förres brorson, friherre, memoarförfattare, f. 1642, d. 1710 som president i vismarska tribunalet, efterlämnade en på franska skrifven själf-biografi (tr. 1774 i Loenboms ”Anekdoter”) m. m. Själf lät han trycka några orationer på latin m. m.

5. Sehering R. d. y., den förres brorsons sonson, historiker, f. 1754, blef 1772 e. o. kanslist i kansli-kollegium, 1779 andre sekreterare i presi-dents-kontoret(utrikes-departementet), 1786 förste sekreterare och byråchef, 1792 kabinettssekreterare (till 1800), 8. å. tillika kansliråd (till 1801) samt 1800 statssekreterare. Död 1812 som utnämd öfver-postdirektör. R. utgaf en mängd arbeten: Svea rikes konunga-långd (1789), Utkast till konung Adolf Fredriks och dess gemåls lefvemesbe-skrifning (s. å., en forts, af Berchs lefvemesbeskrifningar öfver svenska regenter), Afhandling om svea rikes råd dess uphof ämbete, tidelwarf oeh öden (1791, utgör lista afd. af Ugglas rådslängd), AfhandMng om rikets jarlar (s. å., 2:dra afd.), Afhandling om de fem höga riksämbeten uti Sverige (1799) samt en mängd minnesteckningar och tal m. m. Led. af vet akad. 1799.

Rosenheim, Vilhelm Fredrik Joakim von, dramatiker, f. 1755, d. 1822 som f. d. legationssekreterare, författade efter franska mönster tragedierna Frode (uppf. 1789), Stångebro slag (1794) och Drottning Öda (1816), hvilka uppfördes på kungl. teatern, samt Ivar Vidfamne(1790), som ej uppfördes. Derjämte skref han en mängd öfversattningar, smärre poem m. m.

Rosenins. 1. Karl Olof R.j väckelse-predikant, pietistisk publicist,

23f. 1816, d. 1868 som sekreterare i evangeliska fosterlandsstiftelsen, var en bland upphofsmännen till den andliga rörelse, som under de sista årtiondena pågått i vårt land, samt ut-öfvade ett mäktigt inflytande genom sin tidning Fietisten (1842—68), vid hvars utgifvande till en böljan metodistpredikanten Scott och på slutet P. Waldenström stodo vid hans sida. Hans många skrifter, som till större delen äro aftryck ur denna tidning, hafva utgått i en mängd upplagor. Sonen Josef R., f. 1853, literatör, har utgifvit ett häfte dikter (1882).

2. Martin Gabriel R., den förres broder, teolog, f. 1825, professor i exege-tsik teologi i Lund, har utgifvit: De apostoliska fädernas lära om Christi gudom (1863, i Ups. univ. årsskr., förut som akad. afh.), Inledningsveten-skapen till den heliga skrift (1872, 2:dra uppl. 1878) m. m.

Rosenschöld. Se Munck af Ro-senschöld.

Rosenstein. 1. Nils Rosén von R. (förut Rosén), läkare, f. 1706, d. 1773 som professor i Upsala och assessor i collegium medicum, var Sver-ges berömdaste läkare, införde åtskilliga förbättringar i sjukas behandling och uppfann de ännu mycket använda Roséns bröstdroppar, barnpulver m. m. Bland hans skrifter märkas Underrättelser om barnsjukdomar och deras botemedel (1764) samt ett Hus- och rese-apothek (1765), som bägge blifvit allmänt begagnade folkböcker och utkommit i en mängd upplagor. Led. af vet. akad. 1739.

2. Nils (Rosén) von R., den förres son, filosof, biograf, f. 1752, blef 1771

e. o. kanslist i konungens kansli, 1778 andre sekreterare i presidents-expeditionen (utrikes-departementet), 1782 ambassad-sekreterare i Paris, 1784 guvernör för kronprinsen, med titeln kansliråd, 1785 kanslers-sekreterare för Upsala högskola, 1795 tit. lands-

höfding, 1796 ledamot i allmänna ärendenas beredning samt 1809 statssekreterare och föredragande i eckle-siastik-ärenden, hvilken befattning han innehade till 1822. Från 1782 var han sekreterare i vitterhets-akademien samt från 1786 medlem af svenska akademien och densammas ständige sekreterare. Led. af vet akad. 1788. Död 1824. R. åtnjöt stort anseende så-om författare af ett JFörsök Hl en af-handling om uplysningen til dess beskaffenhet, nytta och nödvändighet (tr. (1793), hvilket arbete Leopold kännetecknade som det mest filbsofiska på vårt språk. Af stor förtjenst äro ock hans Företal (till Kellgrens samlade skrifter, Lidners nyare arbeten, Lehn-bergs predikningar, fru Lenngrens skaldeförsök och svenska akademiens afhandling om stafsättet).Deijämte författade han Anmärkningar om vitterhet och smak samt ett stort antal bref, åminnelsetal och lefnadsteckningar m. m. Som prosaisk stilist var han en af de ypperste på sin tid. Hans Samlade skrifter utgåfvos i tre band, med en af H. Järta skrifven lefnadsteckning (1838). Se skrift at Bottiger.

Rossander, Karl (Carl) Jakob, medicinsk författare, f. 1828, e. o. professor i kirurgi vid Karolinska institutet, har författat: Några anmärkningar om bråckinklämning och bråckoperationer (1861), Om de militärmedicinska institutionerna i några främmande länder (s. å.), Om ögoninflammationerna (1883), Om läkarevetenskapen förr och nu samt i vivisektionsfrågan (1884), åtskilliga uppsatser i medicinska tidskrifter m. m. Tillsammans med A. Key och A. Kjellberg redigerade han 1864—67 tidskriften Medicinskt ar-chiv.

Rotfa. 1. Karl Anders (Eriksson) R, vitterhetsidkare, f. 1764, d. 1803 som assistent i Stockholms rådhusrätt, utgaf anonymt åtskilliga andliga sånger och dryckesvisor, som röja stor fränd- skap med Bellmans dikter, ehuru de i allmänhet bara en prägel af mycket stor råhet. Hans Visa om nya slag-tarhuset., Bacchi ströskrifer och Barentation i anledning af bränvinsbristen 1785 utkommo i flera upplagor. En samling af hans Skaldestycken utgats af Hanselli och Eichhorn 1857.

2. Magnus B,, geograf, f. 1828, skol-adjnnkt i Stockholm, har utgifvit geografiska läroböcker och kartor.

Rothlieb, Karl Fredrik, genealog, publicist, f. 1783, d. 1835 i fattigdom som kammaijunkare, utgaf en Matrikel öfver dem af svea rikes rid-derskap oeh adel, som ifrån 1794 ... blifvit introducerade o. s. v. (i tre afdeln. 1807, 1818 och 1823; en forts, af Rehbinders matrikel), en Beskrifning öfver Skokloster (1819), Beskrifning öfver kongl. riddarholmskyrkan (1822), Samling af kongl. förf attningar angående rang (1823, 2:dra uppl. 1828), Landt-marskalks-lcrönika eller biographiska och genealogiska anteckningar om alla svenska landtmarskalkar o. s. v. (1828—29) m. m.

Ro t hman • 1. Jakob Gabriel B.,

politiker, vitterhetsidkare, d. 1772 som ”medicus” och f. d. föreståndare for balanskontoret, utgaf tvänne periodiska skrifter: Thor Friinans underliga lefnad och sällsamma tänkesätt (1765) och Bhilolalus parrhesiastes eller den pratsjuke frii alaren (1768), i hvilken senare han indirekt angrep hattpartiets chefer. Till löljd af motståndares småde8krifter har han i åtskilligt blifvit misskänd, och hans poetiska talang var större än mångas, som vunnit mera erkännande.

2. Föran B., den förres halfbroder, vitterhetsidkare, f. 1730, d. 1778 som medicine doktor, var högt uppburen inom sällskapet Utile dulci, hvaraf han 1770 blef medlem. Hans flesta vitterhetsarbeten utgöras af öfversättningar for teatern. Dessutom

skref han smärre poem, en afhand-ling om skaldekonsten m. m.

RothÖYius, Isak, predikant, f. 1572, d. 1652 som biskop i Åbo, offentliggjorde flere predikningar, var ordförande i den kommission, som 1642 utgaf hela bibeln på finska, samt var upphofsmannen till upprättandet af Åbo högskola (1640). Han är äfven märklig såsom Axel Oxenstjemas lärare. Hans broder Jonas, super-intendent i Kalmar, inlade stora fortjenster om folkupplysningen och prästbildningen.

Rothstein, Fmil Edvard von, arkitekt, f. 1821, tit. professor, bygg-nads-intendent, har utgifvit Handledning i allmänna byggnadeläran (1856 —59, 2:dra uppl. 1875).

Rabenson. 1. Bobert B., fysiker, meteorolog, f. 1829, professor, föreståndare for meteorologiska central-anstalten, har utgifvit: Observations météorologiques (1877), en Handbok i nautisk meteorologi (1880) och en mängd tidskriftsuppsatser.

2. Maurits B., vitterhetsidkare, publicist, f. 1836, känd såsom Göteborgs handelstidnings ”flygande korrespondent”, har forfättat ett par historiska skådespel och åtskilliga reseskildringar från Sverge, Belgien, Holland, England, Amerika och Ryssland m. m.

3. Semmy B., den forstnämdes broder, f. 1839, polismästare i Stockholm, har utgifvit ett större arbete om Bolisen i Baris samt hufvudgrundema af Frankrikes brottmålsprocess och fångvård (1880).

Ruda, Elias Vilhelm, skald, f. 1807, d. 1833 som nyss promoverad magister, utgaf Brynolfs äfventyr, en humoristisk, men just icke lyckad efterbildning efter Fritiofs saga (1828), Vildsvins-jagten, en dramatisk dikt

med ämne från Herodotos (1829), Hagbard och Signe, tragedi i shakspearsk anda (2afd., 1830), vidare det literär-kritiska arbetet En tysk resandes strofverier på svenska parnassen (s. å.) och den tacka novellen Främlingen från norden(lS31). Dessutom författade han åtskilliga smärre dikter, bland hvilka Aristo-menos på Bhodus vann ett pris i svenska akademien. R. var en mycket receptiv natur, men i saknad af någon mer utpräglad originalitet, försökte sig i nästan alla skaldeslag och var mindre lyckad endast på det humoristiska området, men ''förmådde ej tränga till det egentliga inre djupet.” Hans Skaldestycken utgåfvos 1834, med företal af Atterbom (ny uppl. 1838).

Rndbeck. 1. Peder B. (Petrus Johannis Budbeckius), teolog, f. 1578, d. 1629 som kontraktsprost i Köping, utgaf Een lijten underwijsning om Sweri-ges rijkes bönedagar o. s. v. (1623), Enchiridion eUer then sw enska psalmboken, sampt andra små wanliga hand-böker, flitigt öfwersedt och conrigerat o. s. v. (s. å., många uppl.), andliga visor m. m.

2. Johan B. {Johannes Budbeckius), lärd, f. 1581, d. 1646 som teologie doktor och biskop i Vesterås, varen af Sverges ypperste stiftsstyresman. Hans skrifter utgöras af predikningar, latinska orationer, teologiska och filosofiska uppsatser m. m. Se skrifter af Franzén, Norlin m. fl.

3. Jakob Bose B. (Jacobus Bud-beckius), den förres broder, lärd, f. 1583, d. 1640 som f. d. professor vid collegium illustre i Stockholm, författade Annales sui temporis (från 1628 till 1639), hvilka förvaras bland de palmsköld ska samlingarna. Han var en längre tid rektor i Örebro och en mycket framstående skolman.

4. Olof B. d. ä.t den förres brorson (Johans son), lärd, f. 1630, blef student i Upsala, studerade der med stor ifver anatomi och uppdagade

derunder 1653 de sedan s. k. lym-fatiska kärlen, hvilken upptäckt gjorde hans namn ryktbart i hela den vetenskapliga världen. Efter att med understöd af drottning Kristina hafva gjort en utrikes resa, hvarunder han företrädesvis egnat sig åt botaniken, började han hålla föreläsningar öfver detta ämne och anlade den första botaniska trädgården i Upsala. 1658 utnämdes han till e. o. professor och 1660 till professor i praktisk medicin. För öfrigt höll han föreläsningar i mekanik och matematik samt undervisade äfven i musik. Död 1702. På naturvetenskapernas område «utgaf R. ett storartadt botaniskt verk, Campi Elysii (1701—02, fotolit. uppl. i 20 exemplar 1861), innehållande beskrifning på och trogna afbildningar af en till Upsala högskola skänkt växtsamling. Men som skriftställare vann han sin största ryktbarhet genom sitt arbete Atland eller Manheim (4 delar 1679—1702, vanligen kalladt”Atlantikan''; 4:de. d. fotolit. uppl. 1863), hvari han med uppbjudande af hela sitt snille och all sin lärdom sökte bevisa, att Sverge är det äldsta och först bebodda land på jorden, den grekiska sagans Atlantis, och att alla jordiska folkslag der haft sin upprinnelse och derifrån hämtat sin kultur. Hans åsigter, som väckte ett oerhördt stort uppseende, voro en längre tid nästan allmänt hyllade, men underkastades slutligen en grundlig kritik samt visade sig bestå af hypoteser och hugskott. Bland den snillrike mannens öfriga skrifter märkes JDen mäktige k. Orres manhaftiga bedrifter, beskrifne af den djupsinnige dess skald, Hans Hansson Ihrömmare, på svensk vers (in fol. med koppst). Deljämte utgaf han isländska- sagor, ett par af de gamla landskapslagarna m. m. Se skrifter af Q. E. Klem-ming.

5. Olof B. d. y., den förres son, lärd, f. 1660, blef 1686 medicine adjunkt vid Upsala högskola, 1691 medicine doktor i Utrecht, 1692 professor i medicin och botanik i survivance efter fadren samt 1739 arkia-ter. På Karl XI:s befallning företog han 1695 en resa till Lappmarken. Död 1740. Utan att ega sin faders snille, var han i besittning af lika stor lärdom och lika outtröttlig forsk-ningsifver. Han författade åtskilliga zoologiska och botaniska arbeten, men sysselsatte sig mest med besynnerliga antiqvariska och filologiska undersökningar, hvilkas resultat han besk ref i digra verk. Af hans Nora Samolad sive Lappotiia illustrata, som i tolf delafc skulle innehålla enbe-skrifning på hans lapska resa, ut-kcftn endast första delen (1701). Ett annat lärdt arbete i tio digra band, som skulle bevisa det lapska språkets Öfverensstämmelse med det hebreiska, det finska med det ungerska och det götiska med det kinesiska, har helt och hållit försvunnit. Bland hans skrifter finnas några poetiska arbeten, äfven salmer. Jämte dåv. bibliotekarien, sed. ärkebiskopen E. Benzelius stiftade B. 1720 vetenskaps-societeten i Upsala.

6. Olof R., den förres sonson, vitterhetsidkare, f. 1750, d. 1777 som kanslist i riksarkivet, väckte stort uppseende genom den komiska hjelte-dikten Boråsiade (1776, omtr. 1783 och 1820), som gaf anledning till flera imitationer. Han skref ock en annan satirisk dikt, Neri (utg. 1784), en Af-handling öfver våra äldsta nordiska skalder och deras imiterande i modem poesi, många poetiska och prosaiska sraåstycken i Dalins anda m. m. samt öfversatte Voltaires Mahomet. Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1852.

7. Ture Gustaf R., den förres kusins son, friherre, vitterhetsidkare, topograf, f. 1806, d. 1876 som postmästare i Vimmerby, utgaf åtskilliga

teaterstycken, noveller och romaner, hvilka röja en liflig inbillningskraft och makt öfver formen, men ej någon större originalitet eller högre konstnärskap: skådespelen Jai Valette eller Makas belägring 1566 (1830) och Skander-Beg (1835), den historiska novellen Förrädame (1837), romanen Ben siste Hohenstaufen (1840), en samling romantiserade skildringar under titeln Stockholms forntid (3 delar, 1845) m. fl. Han utgaf äfven reseskildringar : Strödda anteckningar under en resa i Sverige 1831 (1833), Resebilder samlade i Tyskland 1839 (1841) samt Från Frankrike, Belgien och Holland (1843). Hans vigtigaste arbete är hans Försök tiU beskrifning öfver Sveriges städer (3 delar, 1855—60), hvarmed han gjorde en ganska betydande insats i vårt lands kulturarbete.

Rudbeckius* Se Rudbeck.

Rudberg, Fredrik, fysiker, f. 1800, d. 1839 som professor i Upsala, skref åtskilliga vetenskapliga afhandlingar, i hvilka han meddelade vigtigaupp-täckter om magnetismen, ljuset och värmet, norrskenet m. m. Med en längre fortsatt verksamhet skulle han utan tvifvel hafva blifvit en af stormännen i sin vetenskap.

Rudeen (Rudén) Torsten, vitterhetsidkare, f. 1661, d. 1729 som biskop i Linköping och f. d. professor i Åbo, utgaf själf, utom predikningar och akademiska disputationer, tvänne dikter under titeln: Finska Helicons underdåniga fägne-sånger öfver konung Carl XI:s och konung Carl Xll:s infallne födelsedagar (1704). Dessa dikter, hvaraf den ena andas en stor entusiasm för den unge hjelte-konungen, äro utan någon större poetisk förtjenst. Deremot efterlämnade B. andra, både svenska och latinska, skaldestycken, bland hvilka de erotiska kunna täfla med det bästa som tiden frambragte. Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1867—68.Rudensköld(-iöÄö/£?) l. Karl B., den förres son, grefve,vitterhetsidkare, f. 1698, d. 1783 som kansler for Upsala högskola och f. d. riksråd, yar af samtiden högt ansedd som vitter författare, ehnru han efterlämnat endast några smärre här och der strödda poem. Han författade äfven: En skälig critique, riktad mot Dalins öfversättning af Montesquieus alhandling om orsakerna till de romares välde och fall (1755), En stor mans bref ttU en lärd rörande de publica informationsvärken * riket (1772), en själfbiografi (utg. 1856 af K. F. Rid-derstad, i ”Minnen från äldre och nyare tider”) m. m. Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1868. Led. af vet. akad. 1769. R. var fader till den historiskt bekanta fröken Magd. Rudensköld, hvars romantiska lif poetiskt behandlats af fru Pfeiffer m. fl.

2. Ulrik B., den förres broder, vitter-hetsidkare, f. 1704, d. 1765 som kommerseråd, efter ett sjnkligt lif, författade några smärre poem, intagna i Sahlstedts samlingar och 1868 ut-gifha af Hanselli. Dessa skaldestycken röja en ännu högre poetisk begåfning än både fadrens och brödrens. Led. af vet. akad. 1740.

3. Torsten B., den förres brorsons 8on,; grefve, författare af sociala och pedagogiska skrifter, f. 1798, d. 1859 som uppsyn ingsm an öfver ett stort antal på hans eget föranstaltande inrättade folkskolor, utgaf ett par rätt märkliga skrifter: Tankar om ståndscirkulation (1845) och Tamkar om ståndscirkulationens verkställighet (1846), hvari han påyrkar, att de s. k. högre samhällsklasserna skola insätta sina mindre begåfvade barn i kroppsarbetarnas led m. m. Han författade äfven Tankar om vår tids samhällsfrågor (1848 — 50) och en uppsats om Svenska folkskolans praktiska ordnande (1856).! den svenska folkskolans hi-

storia innehar R. ett af de mest framstående rummen.

Ruders9 Karl Israel, reseskildrare,

f. 1761, d. 1837 som prost och kyrkoherde i ärkestiftet, utgaf Anmärkningar öfver Portugal (1803) och

Portugisisk resa (1805—09), hvilka skrifter länge ansågos som de i sitt slag bästa arbeten_ om det portugisiska riket.

Rudin, Erik Georg Valdemar Napoleon, teolog, predikant, f. 1833, teologie doktor och e. o. professor i exegetik i Upsala, har utgifvit: Ord från altaret, samling af skrift et al (1873), Evighetsvinkar,predikningar öfver kyrkoårets texter (5 h. 1873—75, ny följd från 1883), Sören Kierkegaards person och författarskap (I, 1880), Innehållsöfversigt af de särskilda evangelierna (1882), Be mindre profeterna, öfver-satta och utlagda (I. 1884) m. m.

Rudo’lphi, Karl Asmund, naturforskare, f. 1771, d. 1832 som ge-heime medicinalråd i Berlin, var före 1810 svensk medborgare samt tjenst-gjorde länge som medicine adjunkt och anatomie prosektor i Greifswald. Hans skrifter, som alla äro författade på latin eller tyska, förskaffade honom stort anseende som vetenskapsman (se Biogr. lex. XHI, s. 22.).

Rughman {Bugman), Jonas, fora-forskare, f. 1636 på Island, d. 1679 som adjunkt och translator vid anti-qvitetskollegiet, Ipesökte på P. Brahes och regeringens bekostnad flere gånger Island, för insamlandet af isländska handskrifter, och utgaf själf ett par sådana: Gretntr or theimgaumlum lög-um (1667, fragment ur åtskilliga gamla lagar) och Norlandz chrönika (1670, öfversättning af Sturlassons norska konungasagor). Dermed kom han att föranleda en fullkomlig omskapning af den svenska historien, i visst hänseende ett vanställande af densamma för lång tid, och främjade i hög grad det svenska nationalskrytet, som kort derefter fick sitt förnämsta uttryck i Rudbecks ”Atlantika.” Genom ut-gifvandet af en samling Monosyllaba isländica sökte R. uppvisa vårt språks ålder och primitiva rötter.

Rana. 1. Ett vittert sällskap, aom d. 28 febr. 1870 Btiftades iUp-aala af Aug. Strindberg, Axel Jäderin och J. J. Josephson (den sistnämde död 1883 som literatör i Stockholm). Efter hand invaldes ytterligare sex medlemmar. Förbundet utvecklade en liflig verksamhet till d. 3 nov. 1871, då det upplöstes.

2. En af R. Dybeck 1842—50 och 1865—76 utgifven arkäologisk tidskrift.

Runa-förbandet, ett 1824 i Lund stiftadt sällskap, som hade till syfte att reformera det akademiska lifvet. Det lär ha fortleft rätt länge. Bland dess medlemmar nämnes särskildt P. G. Ahnfelt.

Rundbäck, Abrahamf matematiker, pedagog, f. 1S27, lektor i Yäxiö, har utgifvit : Algebra för nybegynare (1857, 2:dra uppl. 1861), Om folkundervisningens ändamålsenliga ordncmde (1860) och Om bristerna i elementarläroverkens nuvarande organisation jemte förslag till deras ombildning (1870) äfvensom en större skrift Om konsumtionsföreningar (1869). I vår riksdagshistoria innehar R. ett framstående rum.

Rundgren, Klas {Claes) Herman, predikant, publicist, f. 1819, sedan 1871 biskop i Karlstads stift, har utgifvit Norrköpings kyrkotidning (1859 — 65), Veckobladet y tidning för kyrka och stat (1863), en samling högmässo-predikningar, utgörande andra delen af Vittnesbörd om Christus och christcn-dotnen (s. å.), Minnen (I, ”minnen från grafven”, 1870; II. ”Minnen från templet”, 1883), strödda predikningar, tal m. m.

Rundqvist, Erik Vilhelm Ludvig, predikant, f. 1832, kyrkoherde i Lin-

köpings stift, har utgifvit: Andaktsbok för nattvardsungdom (1868), Elf va julbetraktelser (1869) m. m.

Runeberg. 1. Efraim Otto E.y polybistor, f. 1722, d. 1770 som direktör for Finlands geografiska landt-mätningskommission, iörfattade skrifter i befastningskonst, statsekonomi, kam eral-vetenskap, fysik, filosofi och ästetik. Nämnas må: Tankar om ett rätt kammar- och skattläggningsverk (1761) och Tankar om menniskam själ (2 d. 1770).

2. Johan Ludvig E., finsk skald, ästetiker och publicist, föddes i Jakob-stad d. 5 febr. 1804. Efter att till en början hafva blifvit uppfostrad hos eu farbroder i Uleåborg (hans fader var en obemedlad sjökapten), sattes han i Vasa skola, och 1822 blef han student i Åbo. Såväl i skolan som vid universitetet måste han genom informationer bidraga till sitt uppehälle. 1827 blef han promoverad till filosofie doktor, efter att året förut för första gången offentligen ha uppträdt som skald. Sedan vistades han några år i trakten af sjön Päjäne, der han mottog intryck, som blefvo af-görande för hans diktning. 1830 ut-nämdes han till konsistorii-amanuens vid högskolan (som efter

Åbo brand flyttats till Helsingfors), och s. å. kallades han till docent i romersk literatur. 1832—37 var han redaktör för Helsingfors morgonblad. 1837 erhöll han ett lektorat vid Borgå gymnasium, och från den tiden hade han sitt hem i Borgå. 1857 fick R. på begäran afsked från sitt lektorat, med hela lönen i pension. 1847—50 hade han tillika varit rektor. Från 1863, då han på en jag t träffades af ett slaganfall, lefde han ständigt i tvungen orörlighet och plågor, men hans själskrafter mattades ej. Sedan 1844 bar han titeln professor, och sedan 1857 var han teologie hedersdoktor. Han dog d. 6 maj 1877, i den boning somfinska folket skänkt r'sin störste och I ädlaste son”.

R. var sitt tidehvarfs mest framstående skald på svenskt tnngomål. Han var tillika en af de mest harmoniska, mest helgjutna skaldenaturer, som något land frambragt. Han var stor både som lyriker, epiker och dramaturg. Genom den klassiska enkelheten och åskådligheten i sin diktning åstadkom han en välbehöflig reaktion mot den svulst och det dunkel, som före hans uppträdande herskat i vår poesi. Genom ett af sina yppersta verk, ”Fänrik Ståls sägner”, blef han for långa tider en folkskald, i detta ords högsta och vackraste mening, och det ej allenast för sitt eget land, utan ock for Sverge.

Hans arbeten på vitterhetens områden utgåfvos under följande titlar och på följande tider: tre häften Dikter (1830, 1833 och 1843), Serviska folksånger i öfversättning (1830), Flg-skyttame, nio sånger (1832), Friaren från landet, versifieradt lustspel (1832 i Helsingfors morgonblad, 1834 sär-skildt), Hanna, en dikt i tre sanger (1836), Nadeschda, nio sånger (1841), JulqväUen, en dikt i tre sanger (s. å.), Kung Fjalar, en dikt i fem sånger

(1844), Smärre berättelser (1854, förut i Helsingfors morgonblad), Fänrik Ståls sägner, en samling sånger (I. 1848, II. 1860), Kan ej, famUjemålning i två akter (1862) och Kungame på Salamis, tragedi i fem akter (1863.) Alla dessa arbeten hafva flera gånger omtryckts i såväl Sverge som Finland. Främsta rummet bland dem alla intages af ”Kung Fjalar”, i hvilken ”antikt och nordiskt sammansmält till en storartad och helgjuten tragisk bild med på en gång antik hållning och nordisk lokalfärg”. Populärast är dock den samling romanser, som under titeln ”Fänrik Ståls sägner” besjunger 1808 års olyckliga krig. Bland de i diktsamlingarna intagna smärre

skaldestyckena märkas särskildt den lyrisk-episka cykeln Idyll och epigram och den storslagna episka skildringen Gr af ven i Ferrho, hvilken 1831 be-löntes med svenska akademiens mindre pris. R. skref äfven ett stort antal salmer, intagna i det af honom redi-gerad e Förslag till svensk psalmbok för de evangeliskt- luthei'ska f örsamlingarna i storfurstendömet Finland (1857, han hade sedan 1853 varit ledamot af den finska salmbokskomitén). Hana samlade skrifter hafva utgifvits i flere upplagor (1851—69, 1861—71, 1873-—74 och oftare; en folkupplaga 1876)-Efter hans död utgafs en större samling Efterlemnade skrifter (i tre band,. 1877—79).

3. VlHka Karolina R., den förre» syster, vitter författarinna, f. 1808, har utgifvit ett häfte Små diktförsök (1855, svensk uppl. 1856).

4. FredHka Kristina R. (född Teng-ström, sign. — a — g), skalden» hustru, vitter författarinna, f. 1809, d. 1879, utgaf den historiska berättelsen Fru Catharina Boije och hennes döttrar (1858, svensk uppl. 1861), en samling Teckningar och drömmar (1861) samt romanen Sigrid Liljeholm (1862).

Runlus, Johan, vitterhetsidkare, f. 1679, blef 1700 student i Upsala och dog 1713 som handsekreterare hos riksrådet grefve Strömberg. Han åtnjöt bland sina samtida en mycket stor popularitet som skald och blef ännu länge efter sin död kallad en poesiens Herkules, en poeternas Fe-nix m. m. Hans dikter äro dock platta, osmakliga och i språkbehandlingen mycket otillfredsställande, med undantag af ett litet antal komiska stycken och dryckesvisor, i h vil ka han röjer en viss frändskap med Bell-man. Mest utmärkte han sig genom sin stora lätthet att rimma. Efter hans död utgåfvos hans samlade skaldestycken under titeln Dudaim (2 d. 1714—15; en ny del och de första i ny uppl. 1733; ånyo utg. af Han-selli 1870).

Rnnstedt, Johan Ulrik, vitterheta-idkare, teologisk handboksförfattare, f. 1813, d. 1882 som kyrkoherde i Simrishamn, ntgaf ett häfte Blekings-minnen (1844), en Sandbok i pastoral-göromålen (1873, 2:dra uppl. 1881) m. m.

Rnnsten, Jonas Bemha9'dt teologisk och politisk författare, f. 1801, d. 1871 som kontraktsprost i Härnösands stift och f. d. adjunkt vid Up-sala högskola, författade åtskilliga smärre skrifter om fjerde bönen, om den konstitutionella monarkien (1839, mot E. G. Geijer), om döpelsen m. m.

Rupert Sabelklinga, pseudonym för A. J. Arvidsson.

Rnsén, Lars Erik, filolog, vitter-hets-idkare, f. 1817, lektor i Linköping, har utgifvit ett häfte Bilder och minnen (1855), åtskilliga skrifter om grammatikaliska specialfrågor m. m.

Rntensparre, Johan Lorens, ekonomisk skriftställare, f. 1752, d. 1828 som öfverste vid örlogsflottan, gjorde 8ig känd genom åtskilliga skrifter i ekonomiska frågor.

Rutström (Ruthström). 1. Anders Karl R., andlig skald, predikant, f. 1721, blef 1758 kyrkoherde i Stockholm, men förföljdes af sina ämbetsbröder och vardt slutligen landsför-visad för sitt omfattande af de zin-zendorfska åsigterna. Återkallad 1769, blef han dock genast utsatt för likartade förföljelser och häktades 1772. Bod s. å. i fängelse. Han är mest bekant såsom utgifvare af Zions Sånger (1778, 4:de uppl. 1874). Efter hans död utgåfvos de Predikningar och satser, för hvilka han blef anklagadf afsatt och landsförvisad (3:je uppl. 1875).

2. Karl Birger R.f den förres son, vitterhetsidkare, f. 1758, d. 1826 som riksantiqvarie och tit. medicinalråd,

författade ett par naturvetenskapliga uppsatser, några smärre poem och en rimmad Öfversättning af fabeln om Fhaeton (i bv. akad:s handl., 3:je d.), men vann större anseende genom sina förslag till skådepänningar och inskrifter. Led. af vet. akad. 1809. Arb. led. af vitt. akad. 1810 (dess sekreterare från 1820). Led. af sv. akad. 1812. Led. af 2andtbr. akad. s. å. (och tillika sekreterare).

Ryberg, Klas, vitter författare, publicist, f. 1843, började 1879 till en mäugd landsortidningar sända en veoko-rapport från hufvudstaden (den bekanta sign. K. E.) och har för öf-rigt utöfvat en vidsträckt publicistisk verksamhet (pseud. Einar, Brödet' Lustig m. fl.). I bokform har han utgifvit åtskilliga skisser och noveller: Hastigt och lustigt (1876), Hämnaren vakar (s. å.), Thor och hvita Krist

(1884) m. m.

Rydberg. 1. Sven R., lärd, f. 1789, d. 1865 som e. o. adjunkt i filosofi och lärare i engelska vid Lunds högskola, utgaf en historisk afhand-ling om Sveamcs och göt hemas strid om konungavalet (1830, på latin redan 1826) m. m.

2. Karl (Carl) Henrik R., vitterhetsidkare, publicist, f. 1820, tillhörde 1844—51 Aftonbladets redaktion, var samtidigt och till 1852 medarbetare i tidningen Friskytten, arbetade sedan i åtskilliga andra tidningar samt utgaf sjelf 1856 — 65 och 1872—74 skämttidningen Kapten Tuff, den företa i sitt slag i Sverge. Bland hans vitterhetsarbeten, hvilka röja en liflig fantasi och lekande humor, märkas teaterpjeserna En nyårsmorgon i storkyrkotomet (1852, tills, med S. A. Hedlund), Också en profet (1854 en parodi på operan ”Profeten”;, och En kopp thé (1858). Han har dessutom utgifvit noveller, anekdotsamlingar, öfversattningar m. m.

3. Olof Simon R., historisk for-skare, f. 1822, blef 1839 student i Upsala,tog 1856 kansli-examen, tj enst-gjorde sedan i civil-departementet och kommers-kollegium samt antogs 1859 till handsekreterare hos Karl XV, livilken befattning han innehade till 1862. Någon tid efteråt sökte han upprätta en student-bildnings-anstalt pä en egendom i Södermanland, men då student-examen vid samma tid af-skaffades, flyttade han 1866 åter till Stockholm, för att genom Öfversätt-ningar förvärfva sitt uppehälle. 1868 utnämdes han till protokolls-sekreterare i hof-expeditionen, 1879 promoverades han till filosofie hedersdoktor i Kjöbenhavn, och sedan 1881 har han varit arkivarie i utrikesdepartementet. R. började 1876 ut-gifvandet af ett storartadt samlingsverk, som en gång, när det blir full-ändadt, kommer att utgöra ”en af de vigtigaste urkunderna för vår häfda-teckning och ett monumentalt verk för hela vårt folk”, näml. Sverges traktater med främmande magier, vid hvars redigerande han lagt i dagen grundlig forskning, detaljerad nog-granhet och skarp kritik. Hittills har den första och böljan af den andra delen utkommit. R:s öfriga arbeten utgöras af Traktaten i Orecho-vets d. 12 aug. 1323, kritisk undersökning (1876), samt åtskilliga öfver-sättningar m. m. Led. af vitt. akad. 1881.

4. Abraham Viktor i?.,skald, romanförfattare, lärd, publicist, föddes i Jönköping d. 18 dec. 1829. Redan som skolgosse sysslade han med små literära försök i de gamla hjeltesagornas stil och redigerade äfven en tidning, hvars innehåll var tämligen radikalt. 1845 öfvergick han till Växiö gymnasium, och sedan han lämnat detta 1848 samt ett par år uppehållit sig som informator, hvarunder han flitigt lämnade bidrag till Jönköpingsbladet och andra tidningar, inskrefs han

1851 som student vid Lunds högskola. Han måste likväl snart åter ut och informera, men sedan han gjort personlig bekantskap med S. A. Hedlund, inträdde han 1855 som medlem i redaktionen af Göteborgs handels- och sjöfartstidning, hvarest han redan förut skrifvit åtskilliga uppsatser. Han skötte till en böljan följetongs-afdelningen, men öfvertog sedan utrikes-afdelningen och hade vid åtskilliga tillfällen i hufvud-redaktörens frånvaro bestyret med hela tidningens redigering. I handelstidningens följetong offentliggjorde han först sina bägge romaner Fribytaren på Östersjön (1857, 2:dra uppl. 1866) och Ben siste athenaren (1859, 4:de uppl. 1880), af hvilka det senare, om också till en böljan ej med synnerligen stor värme mottaget af allmänheten, dock af kännare genast skattades som ett bland vår roman-literaturs yppersta verk. Sedan R. 1876 mottagit uppdraget att i Göteborg årligen hålla offentliga föreläsningar, afgick han ur tidningens redaktion. 1877 promoverades han till filosofie hedersdoktor vid Upsala högskolas jubelfest, och s. ä. kallades han till medlen af svenska akademien. Sedan hösten 1884 har han varit professor i kulturhistoria vid Stockholms högskola. Genom sin digra bok Bibelns låra om Kristus (1862, 4:de uppl. 1880), som väckte ett ofantligt uppseende, hade R. länge förut tillvunnit sig en stor popularitet såsom den fria forskningens främste målsman i vårt land. Detta arbete följdes af andra religionsfilosofiska skrifter: Jehovah-tjensten hos he-breerna före den babyloniska fångenskapen (1864, 2:dra uppl. 1869), Medeltidens magi (1865), som äfven utomlands mottagits med mycket bifall, Om menniskans föruttUlvaro och Gen-mäle till biskop Beckman (1868, följd-skrifter till och sammantryckta med nya uppl. af ”Bibelns lära om Kristus), Urpatriarkcma8 slägttajla i Genesis och tidräkningen hos de sjuttio uttolkare (1873), Romerska sägner om Paulus och Petrus (1874, 2:dra uppl. 1884) och Till läran om de yttersta tingen (1880). I en uppsats om Kyrka och prästerskap (1868, i ”Framtiden”) uppdrog han grundteckningen till en ''folkkyrka”, som skulle bryta sig väg i strid med ”prästkyrkan”, sedan den nya kyrkomötes-institutionen s. &. böljat sin tillvaro. Själf var han lekmanna-ombud vid detta första kyrkomöte. Men i stallet att der-städes med kraft uppträda som förkämpe för den frikyrkliga riktningen, blef han af umgänget med de kyrklige representanterna försonligare stämd — och hade dessutom hvarken lust eller vana att uppträda med improviserade muntliga föredrag. Yigtigast bland R:s öfriga skrifter pä prosa torde vara hans afhandlingar om Tysk eller nordisk svenska (1873, i ”Svensk tidskrift”), som anses vara banbrytande i fråga om den svenska språkrensningen, samt Om SibyUinema och Vö-luspa (1881, i ”Nordisk tidskrift”), som är riktadt mot norrmännen Bug-ges och Bangs märkliga hypoteser rörande vår nordiska mytologi. Till hans populäraste och mest lästa arbeten höra hans Romerska dagar (1876 — 77, 2:drauppl. 1882), som innehålla högst intressanta konst- och kulturhistoriska skildringar från en resa till Italien. Som skald har B. intagit ett framstående rum genom sina tanke-digra, formfulländade skaldestycken: Festkantat vid TJpsala universitets jubelsfest, Dexippos, Prometheus m. fl. (utg. 1882 samlade undertiteln Bikter) samt genom sin förträffliga öfversättning af Göthes Faust (l:sta del. 1876, ny uppl. 1878). Bland hans öfriga skrifter må nämnas novellen Singoalla(1865, 3:dje uppl. 1876), sagan om Lille Viggs äfventyr på julafton (1874, 2:dra uppl.

1878), minnestal öfver K. V, A. Strand-berg (i sv. akad:s handl.), enafhand-ling om Astrologien och MerUn (1881, i Nord. tidskr.) och en mytologisk uppsats kallad Segersvärdet (1884, i Ny sv. tidskr.). Snart torde vara att förvänta ett nytt större verk af hans hand. 8e skrifter af A. F. Beckman, A. Nyblaeus m. fl.

Rydblck, Erik, vitterhetsidkare, f. 1732, d. 1795 som medicine doktor och provinsial-läkare, utgaf tvänne samlingar dikter under titeln Placke-gods (1792—94) m. m. De utmärka sig för ”en begripelig skrifart”, men sakna i allmänhet någon högre poetisk flygt.

Rydeberg, Olof Anton Arkadius, vitter författare, f. 1811, d. 1852 som arkitekt, utgaf bl. a. en samling Slättlandssånger (1844).

Rydelins. 1. Andreas R., filosof, vitterhetsidkare, vältalare, f. 1671, blef 1689 student i Upsala och kom der snart i mycket nära beröring med professor Bilberg, hvilken nyss förut framstått såsom den kartesianska filosofiens utmärkte målsman. 1699 be-gaf han sig till Lund, på inbjudning af flere bland dervarande högskolas förnämste lärare, och i afvaktan på någon fast anställning gaf han under åtta år enskilda lektioner i filosofi. Till Lund, der den största oenighet rådde mellan lärarna och det mest tygellösa lefnadssättbland studenterna, kom R. ”såsom Noaks dufva med oliveqvisten i sin mun”. Särskildt på ungdomen utöfvade han det mest välgörande inflytande, genom sin nya, lefvande filosofi, som han föredrog t ett på samma gång kristligt mildt och klassiskt fulländadt språk. Omsider blef han 1707, efter att förut hafva blifvit orättvist förbigången, ut-nämd till kommunitetsprost, d. v. 8. till föreståndare för en akademisk anstalt, hvarest en mängd fattiga stu-denter erhöllo fri middagsmåltid och derefter en timmes tid sysselsatte^ sig med lärda öfningar på latin. Äntligen fick han 1710 professuren i logik och metafysik. Efter att i tjugo är hafva skött denna befattning, flyttades han 1730 på egen begäran öfver till teologiska fakulteten (han hade redan 1725 blifvit prästvigd), utnäm-des 1732 till domprost och valdes 1734 enhälligt till biskop i Lunds stift, hvarvid han på samma gång blef universitetets prokansler. 1732 hade han utnämts till teologie doktor. Död 1738. R. var en af Sverges lärdaste män och produktivaste författare. Både på samtidens och, genom sina lärjungar (Dalin, Linné m. fl.), äfven på den följande periodens bildning utöfvade han ett genomgripande inflytande. Som filosof karte-sian till sin grundåskådning, kan han dock betraktas som en bland våra själfständige tänkare och uttalade många sanningar, som af efterföljande filosofer blifvit framställda som nya. Vid sin spekulation antog han de protestantiska dogmerna som ett regu-lativ, hvarefter allt annat måste rätta sig. Hans största och vigtigaste arbete, Nödige fömuftsöfningar at lära kenna thet sundas vägar och thet osundas felsteg (5 delar 1718 o. f., 3:dje uppl. 1766), var det första utförliga filosofiska verk på svenska språket och berömdes som ett af tidehvarfvets yppersta literära arbeten. Genom attderi med klara ord uttrycka den af fransmännen hyllade åsigten, att poesien bör på ett behagligt sätt framställa sanna och nyttiga tankar eller ett roande skämt, gaf R. upphofvet till den smaklära, som efter honom blef den her-skande i vår vitterhet och som i af-seende på språkets förädling utöfvade ett mycket välgörande inflytande, på samma gång som den i andra hänseenden gjorde stor skada. Själf utrustad med ganska betydande skalde-

anlag, skref han åtskilliga dikter (1868 utg. af F. Braune). Bland hana öfriga arbeten märkas: Opuscula latina (1778, utg. af Lidén), Grammatista philosophans (3 714, 5:te uppl. 1813), ¡Sede bok} hvarutinnan gifves en kort anledning till dygden (1731, 5:te uppl. 1834), Setitentioe philosophicce fundamentales (1733, 3 uppl. 1741 ; öfvers. på svenska), predikningar m. m. Se skrifter af D. Boethius, E. S. B ring, F. M. Franzén, A. Nyblseus m. fl.

2. Magnus E.y den förres broder, historiker, f. 1676, d. 1742 som teologie professor och domprost i Lund, utgaf en mängd lärda afhandlingar, företrädesvis i historia. Han författade äfven ganska goda skaldestycken och skref en uppsats Be ingenio poético, som förråder anslutning till brödrens ästetiska åsigter.

Rydin, Hertnan Ludvig, rättslärd, f. 1822, blef 1840 student i Upsala, 1848 filos, doktor, 1851 juris kandidat, 1853 adjunkt i Lunds juridiska fakultet, 1854 vice häradshöfding och 1855 professor i svensk statsrätt vid Upsala högskola. 1868 promoverades han till juris hedersdoktor i Lund. Bland hans skrifter märkas: Bidrag till svenska skogslagstiftningens histotia

(1853), Svenska folkets beskattningsrätt (3 855), Om yttrandefrihet oeh tryckfrihet (1859), Föreningen tneUan Sverige och Norge, från histmisk och statsrätts-lig synpunkt betraktad (1863), Svenska riksdagen, dess sammansättning och verksamhet (1873—79), Om 1809—10

års riksdags stat sr ätt sliga betydelse for statsregleringen (1875—76), Unionen och konwngens sanktionsrått i norska grundlagsfrågor (1883) m. m.

Rüdling, Johan Georg, topograf, lefde under förra hälften af 1700-talet, var född i Tyskland och kom vid tiden omkr. 1720 till Stockholm, der han uppehöll sig som privatlärare och dog i mycket torftiga omständigheter. Han utgaf ett arbete om Bet t flor stående Stockholm, eller korteligen författad beskrifning öfver den nu for tiden vidt-berömda kongl. svenska rest-dence-, hufvud- och handelsstaden Stockholm, alt ifrån dess begynnelse in til närvarande tid (1731) jämte ett ännu vidlyftigare Supplement (1740). Detta arbete, numera mycket sällsynt, var

det första i sitt Blag.

Rydqyist. 1. Johan Erik R.} språkforskare, literaturhistoriker, publicist, f. 1800, blef 1815 anställd på ett handelskontor i Göteborg, fick äntligen 1819 egna sig åt vetenskapliga studier, blef 1820 student i Upsala, tog 1826 juris-kandidat-examen, blef 1827 amanuens vid kungl. biblioteket och 1829 i svenska akademien samt utnämdes 1851 till vice bibliotekarie och 1858 till bibliotekarie vid kungl. biblioteket, från hvilken befattning han 1865 erhöll afsked med pension. 1849 valdes han till ledamot i svenska akademien, hvarest han sedermera någon tid tjenstgjorde som t. f. sekreterare, och 1860 promoverades han till filosofie hedersdoktor i Upsala. Död 1877. I sina yngre dagar var E. en af våra mest framstående lite rare granskare. Efter att 1827 hafva vunnit svenska akademiens heders-accessit för en afhand-ling om Framfarna dagars vittra idrotter i jemförelse med samtidens (tr. 1828), utgal han den ansedda literatur-kri-tiska tidningen Reimdall (1828—32), var sedan en flitig medarbetare i Xiteratur-föreningens tidning (1833 — 38, sign. E—t) och fick 1836 vitterhetsakademiens högsta pris förenaf-handling om Nordens äldsta skadespel (i ”Skandia” 1836). Under senare delen af sin lefnad sysselsatte han sig mest med svensk språkforskning och var länge den högsta auktoriteten på detta område. Hans förnämsta arbete är Svenska språkets lagar (5 b. 1850—74; 6:te b. efter hans död utgifvet af K. F. Södervall 1883),

ett epokgörande verk, som innehåller en historisk-kritisköfVersigt af svenska språketsgrammatiska utveckling. Hans öfriga filologiska skrifter äro: Den historiska språkforskningen (i vitt. akad:s handl. d. 20, särsk. 1851 och 1863), Ljus och irrsken i språkets verld (ur sv. akad:s handl. d. 39) samt Svenska akadetniens ordbok historiskt och kritiskt betraktad (ibd. d. 45). Under titeln Ljudlagar och skriflagar (1870) utgaf han några utbrutna stycken af sitt förnämsta verk. Han författade jämväl några smärre poem i ”Poetisk kalender ”(1821—22), ett historisk-topografiskt arbete om Djurgården förr och nu (1833), en afhand-lingom De civila ämbetsmännen i Sverige (1838, anon.), skildringar från en Resa i Tyskland, Frankrike och Italien (1 d.

8. å.), några riksdagsbetraktelser under titeln Tidens oro och iidens kraf (1840), minnesteckningar af /. O. Wallin (1839, anon.) och Bernhard von Beskow (i ”Lefnadst. öfv. vet. akad:s afl. ledamöter”), en mängd tidnings- och tidskriftsartiklar m. m., hvaijämte han i svensk öfversättning utgaf Irländska melodier och dikter af Thomas Moore och en saga af JSo-valis (1825) m. m. Arb. led. af vitt. akad. 1848. Led af vet. akad. 1856. Se skrifter af N. Linder, T. Wisén m. fl.

2. Karl Magnus R.f den förres broder, statsekonom, publicist, f. 1806, d. 1884 som f. d. advokat-fiskal, utgaf: Om nya brottsmålslagen och cellfängelserna (1848), Om nutidens kommunikations-anstalter (1848—50), Ett och annat om svenska städernas administrativa och representativa förhållanden (1856), Historisk-statistisk beskrifning öfver Göteborg (1860), Om staden Malmö (1861), Statsekonomiska betraktelser, med särskildt af seende på Sverige

(1865), Verkningarna af handels- och sjöfartstraktaten med Frankrike (1868), Om bankväsendets utveckling (I, 1876),Frihandeln och Protektionismen nu för tiden (1878), lefnadsteckningar öfver åtskilliga bland vetenskapsakademiens ledamöter m. m. Som publicist uppträdde han ofta i Nya dagligt allehanda. 1884 innehöll denna tidning åtskilliga intressanta utdrag ur hans efterlämnade anteckningar, särskild t utgifna s. å. i 50 ex. under titeln Ur Carl Magnus Bydqvists ajelfbiografi. Led. af landtbr. akad. 1854. Led. af vet. akad. 1857. Led. af mus. akad. 1861.

Rydström, Karl Bemardt vitter-hets-idkare, f. 1819, godsegare, har utgifvit ett häfte Små dikter (1848, pseud. Bernard) och en samling Hittills outgifna dikter af E. J. Stagnelius (1856) m. m.

RflhS [rys], Friedrich, tysk häfda-tecknare, f. 1780, d. 1820 som preussisk rikshistoriograf och professor i Berlin, upptages merendels i svenska literaturhistorier, emedan han såsom svensk undersåte (professor i Greifswald) utgaf några förträffliga arbeten om norden: Versuch einer geschickte

der religion, Staatsverfassung und kultur der alten Skandinavier (1801), Geschichte Schwedens (1§03—14, öfvers. af Strinnholm 1823—25), Finland und seine bewohner (1809, öfvers. af Arvidsson), Hie Edda nebst

einleitung über die nordische poesie (1812) och Über den ursprung der isländischen poesie aus der angelsächsischen (1815). Hans svenska historia ansågs som oöfver-träifad, ända tills Geijer utgifvit sin. Bland B:s öfriga arbeten märkes en Geschichte des mittelalters (1816).

Råbergh, Herman, finsk teolog, f. 1838, professor i Helsingfors, har utgifvit ett större arbete om Nikolaus af Basel i förhållande till kyrkan och mystikerna i 14:e årh. (1870—72), en Biblisk historia (1873) m. m.

Rådberg, Anders Fredrik, populär-filosofisk skriftställare, teolog, vit-terhetsidkare, f. 1789, d. 1853 som

komminister i Vänersborg och f. d. rektor vid nya elementarskolan i Stockholm, utgaf: Staten betraktad som uppfostring s-institut (1823), Om de religiösa och politiska åsigtemas samband och vexelverkan (1830, i Mimer), Berättelser ur kyrkohistorien (s. å.), Litterärt thema med variationer, eller Utterära reminiscenser i obunden prosa och bunden (s. å.), Försök till populär framställning af Christus-pantheismen (1833), Friedlandf romantisk litterär och politisk dröm (1839) samt predikningar, diktsamlingar, öfversättningar m. m. Han författade dessutom en mängd tidningsartiklar.

Rålamb. 1. Klas Brodersson B., friherre, rättslärd, f. 1622, d. 1698 som riksråd, utgaf ett för sin tid förträffligt arbete, kalladt Observatioties juri8 practiccBy thet är åthskilUga påminnelser vthi rättegångssaker (1674), och efterlämnade fiere handskrifter. Se en af Franzén författad minnesteckning (i sv. akad:s handl. d. 18).

2. Ake Klasson B., den torres son, friherre, encyklopedist, f. 1651, d. 1718 som öfverste, utgaf bl. a. ett slags encyklopedi, ’’adelig öfning” ("1690, 5:te uppl. 1854), som var ämnad att omfatta tjugo band, och efterlämnade i handskrift ett diarium öfver danska kriget 1675—80, några ”såmleböcker” (af k. bref, förordningar, reces8er, plakat o. s. v.) m. m.

3. Bror Klasson B.y den förres broder, friherre, talare, lexikograf, f. 1668, d. 1734 som landshöfding i Österbotten, utgaf åtskilliga tal och minnesteckningar samt efterlämnade i handskrift en fransk-latinsk svensk ordbok och ett konversations-lexikon. Såsom rysk krigsfflnge utgaf han i öfversättning ett religiöst arbete, kalladt Tidens rätteliga brukande att ingå i evighetens salighet (1719).

4. Gustaf Klasson B., den förres broder, friherre, topograf, samlare, f. 1675, d. 1750 som president i bergskollegium, efterlämnade i handskrift bl. a. en beskrifning öfver Stockholms stad, en förteckning p& Sverges råd och ett ”prof till ett alphabetiskt extrakt”, ntgaf åtskilliga förordningar, bref, resolutioner, privilegier o. s. v. Det s. k. rålambska biblioteket ökades af honom betydligt.

5. Anders Klasson R., den förres broder, friherre, orientalist, f. 1678, d. 1762 som f. d. kapten, utarbetade en alldeles självständig bibel-öfver-sattning, som lär ha varit skrifven med så svårläst handstil, att den aldrig kunnat befordras till trycket.

6. Hans Gustaf R, den förres broders sonson, friherre, romanförfattare, f. 1716, d. 1790 som hofmarskalk, ut-gaf romanen En svensk adelsmans äf-ventyr i utrikes orter (1 d. 1759, 2 d. 1780; en annan 2:dra del utgafe 1780 af annan person).

Rääf, Leonard Fredrikt fornforskare, samlare, f. 1786, d. 1872 som kam-maijunkare och filosofie hedersdoktor, är företrädesvis bekant genom sina sakrika Samlingar och anteckningar till en beskrifning öfver Ydre härad i Öster-göt land (5 delar, 1856—75). Dessutom samlade han afskrifter, med sigillteckningar och faksimiler, af bort emot ett tusen i landsorterna befintliga permebref samt upptecknade en mängd visor, lekar, sagor och ”sådana traditionella kunskapsarter, som benämnas skrock, signerier, trollerier och sympatier”. Han egde stor för-tjenst om det vigtiga verket ”Svenskt diplomatarium” och hade den största andelen i den af Arvidsson utgifna samlingen af svenska fornsånger. I sin ungdom var han först en bland stiftarna af Sällskapet ”Vitterhetens vänner” och sedan en af de förste medlemmarna i götiska förbundet. För öfrigt var han vida känd för sin högst ensidiga och hårdnackade konservatism. Se Arv. Ahnfelt, ”L. F.

Rääf af Småland och hans literära umgängeskrets” (1879).

Röding; Gustaf Rudolf historiker, f. 1847, lektor i Karlstad, har ut-gifvit: Pompeji, en bild ur del antika statslifvet

(1879).

Röhl, Gustafva, läroboksforfatta-rinna, f. 1798, d. 1848 som skollärarinna i Kalmar, utgaf några smärre teologiska läroböcker for små barn.

Rönnbeck (Rönbeek), Karl Sonn-berg, historisk forskare, f. 1765, d. 1841 som teologie doktor och kontraktsprost i Lunds stift, efterlämnade en stor samling handskrifter rörande Skånes kyrkohistoria -och namnkunniga skåningars lefhadsöden. Dessa handskrifter förvaras på Lunds högskolas bibliotek.

RÖM10W {RötmouJ, Magnus(Dublar), latinsk poet, f. 1665, d. 1735 som f. d. assessor i antiqvitets-arkivet, författade åtskilliga latinska qväden. Ett bland dessa, hvari han kallat Karl XII Skandinaviens beherskare, blef märkligt derigenom att det upptogs bland krigsorsakerna i det danska krigsmanifestet 1710. R. var äfven känd som orientalist.

Röök, Lars Jakob von, konstkännare, memoar-författare, f. 1778, d. 1867 som hofintendent, utgaf sjelf en samling konsthistoriska Anteckningen• under en resa på Sicilien (1824, af en svensk) och efterlämnade åtskilliga Memoircrt hvaraf utdrag utgifvits i l:sta delen af Arv. Ahnfelts samlingsverk "Ur svenska hofvets och aristokratiens lif."

Sabelklinga, Rupert, pseudonym för A. I. Arvidsson.

Sabelström, Johan Israel, predikant, f. 1810, kyrkoherde i Kalmar stift, har utgifvit tvänne häften Predikningar (1852) m. m.

Sacklén, Johan Fredrik, biograf, bibliograf, f. 1763, d. 1851 som tit. medicinal-råd och f. d. regementsläkare, utgaf tvänne värdefulla bio-grafiska arbeten under titlarna Sveriges läkare-historiaf ifrån konung Gustaf 1:8 till närvarande ¿¿#(1822— 24, snppl. 1835; nytt suppl. af A. H. Wistrand 1853) och Sveriges apotekare-historia ifrån konung Gustaf J:s till närvarande tid (1833) samt efterlämnade i handskrift en ganska fullständig förteckning öfver medicinska, naturvetenskapliga, ekonomiska och teknologiska arbeten, som före 1830 ntgifvits i Sverge. Led. af vet. akad. 1849.

Sahlberg. 1. Karl Reinhold &, finsk entomolog, f. 1779, d. 1860 som f. d. professor i Helsingfors, ut-gaf en vidlyftig Dissetiatio entomológica (1817—39, ofullb.).

2. Reinhold Ferdinand S.} den förres son, fin sk naturvetenskapsman, f. 1811, d. 1874 som adjunkt vid högskolan i Helsingfors, utgaf några latinska afhandlingar: Monographia gcocorisarum Fenniee (1848) m. fl.

3. Jon Reinhold S., den förres son, finsk entomolog, f. 1845, e. o. professor i Helsingfors, har utgifvit en Öfversigt af Finlands och den skandinaviska halföns Cicadariae (1871) m. m.

Sahlén, Anders Johan} botaniker, f. 1822, lektor i Skara, har utgifvit Venersborgs flora (1854).

Sahlin, Karl (Carl) Yngve, filosof, f. 1824, blef 1841 student i Upsala, 1851 filos, doktor, 1853 docent i teoretisk filosofi, 1856 adjunkt i filosofi i Lund, 1862 professor i teoretisk filosofi sammastädes och 1864 professor i praktisk filosofi uti Upsala. Han har från boströmiansk ståndpunkt utgifvit åtskilliga smärre skrifter: Har Hegel öfvervunnit dualismen (1851—53), Om vilkoren fö,r möjligheten af praktisk filosof (1855), Om grundmotsatsen i vcrlden (1856, i Nord. univ. tidskr.), Om motsatsen mellan subjekt och objekt (1858, ibd.), Karakteristik af Kristian Claessons vetenskapliga ståndpunkt och rigtning (1860),

Om grundformerna i etiken^1869), Kants, Schleiermachers och Boströms etiska grundtankar (1877), Om subjektivt och objektivt betraktelsesätt i filosofien (s. &), Om ministrarne i den konstitutionella monarkien (s. å.), Om naturens lif (1878), Jr det sköna rent (s. å.), Om det inre och det yttre (1879), Om logikens uppgift (1882), Om grundformerna i logiken (1883) m. fl., de flesta införda i Ups. univ. årsskr.

Sahlstedt, Abraham Magnusson, ästetiker, språkforskare, samlare, f. 1716, d. 1776 som kungl. sekreterare, arbetade nitiskt på det svenska språkets höjande och vitterhetens förädling. Han var den förste, som i vårt land idkade vitter granskning i större omfattning och med tillämpning af kritiska grundsatser. Poesiens ändamål ansåg

han vara att på samma gång gagna och förlusta (”utile dulci”). Mer än genom sin kritik gagnade S. vitterheten genom att utgifva en antologi, som visserligen ej innehåller allt eller ens allt det bästa som den skulle (”den svenska vitterhetens skönaste och utvaldaste blommor från Stjernhjelms och till utgifvarens egen tid”), men som i stället bevarat en mängd poem*(jämte författarnas namn), hvilka i annat fcdl skulle hafva spårlöst försvunnit. Äfven som språkforskare tillhörde han sin tids förnämste. Hans vigti* gaste arbeten äro : Försök til en svensk grammatica (1747, 3:dje uppl. 1787; förkortad 1772), Svensk ordbok, efter det nu för tiden i tal och skrifter brukliga sätt (1757, 2:dra uppl. 1773; på latin och svenska, länge begagnad). Veckoblad om svenska språket och ordboken (1767—68) samt hans Samling af verser på svenska (4 d. 1751—53)-För öfrigt utgaf han en afhandling om Sinnebildskonsten, med en samling af sinnebilder och deras uttydnmg (1758\ den på sin tid mycket bekanta Sagan om tuppen (1758—59), Critiska samUn- ger (4 delar, 1759 —65), Lictionarium pseudo-sueeanum, d. ä. ordlista på främmande ord i svenska språket (1769), In glossarium suio-gothicum Joh. Ihre observationes (1773), ekonomiska och statistiska uppsatser (anonymt), Om tankar i vitterhetsarbeten (1756—58, öfvers. efter Bouhours), Vittert snille af Amarantus (1775) m. m. I hans grammatika lades plural-formerna for första gången till grund för substantivens hänförande till olika deklina-tioner. Med afseende på svenska ords rättskrifning bidrog S. mycket till en större stadga.

Sablstrtfm, Per, f. 1785, d. 1866 som landtbrukare och f. d. mycket framstående riksdagsman i bondeståndet, utgaf en Bcskrifning öfver Vårdinge socken (1824) och en synnerligen läsvärd afhandling Om folkundervisningen (1833) m. m.

Sakari, pseudonym för Z. Caj ander.

Salberg, Johan Julms, farmakolog. f. 1680, d. 1753 som amiralitets-apotekare, författade åtskilliga för-tjenstfulla uppsatser i vetenskapsakademiens handlingar. Led. af vet. akad. 1739.

Salén, Kils, predikant, f. 1798, d. 1881 som prost och kyrkoherde i Sundsvall, utgaf åtskilliga predikningar, några samlade under titeln Högtidsstunder i templet (1835).

Salenins, Anders Gustaf Gotthard, lexikograf, f. 1815, kontraktsprost i Strängnäs stift, har utgifvit en Latinsk-svensk ordbok (1873).

Saloman, Geskel, konsthistoriker, f. 1821, vice professor vid konstakademien, har utgifvit arbeten om några antika skulptur-verk: La statue de Milo dite Vénus victrix (1878—80), Bie statue des belvederischen und vati-eanischen Apollo (1882) och Ler sandalenbinder (1885). För öfrigt är han mest känd som historie-raålare.

Sami. af Fack-lex. IV.

| Salomon, Ernst Karl Viktor,medi-I cinsk författare, f. 1831, d. 1880 som ' öfverläkare vid hospitalet i Lund, j utgaf några smärre skrifter om sinnessjukdomar och sinnessjukvård. i Saltza. 1. Edvard Fredrik von S., i grefve, teologisk skriftställare, vit-j terhetsidkare, f. 1775, d. 1859 som öf-i verste-kammaijunkare, författade flere ; andaktsböcker och noveller: af det | förra slaget en Bönebok (1821, omkr.

| 50 uppl.), Christeliga betraktelser öfver (altarets sakrament (1816, flere uppl.), Christeliga betraktelser öfver Joharmis evangelium (1829) m. m.; af det senare slaget: En tysk riddares berättelse (1810, af Johan von Tumeisen), Snö Sigvaldhson och Gauta den fagra (1834), Le siste folkungame eller grundläggningen af S:t Clara kloster (1836), Skildringar ur sällskapslifvet (8. å.) m. m. I hans bönebok finnas några omarbetade salmer ur den gamla salmboken.

2. Kristina Gustava von S. (född Le la Gardie, pseud. Berthel Lillie), den förres sonhustru, romanförfattarinna, f. 1822, änka efter öfverceremoni-mästaren K. A. F. von Saltza, har utgifvit berättelserna Sexton anor (1864) och Qvinnans snille (s. å.).

Sa’lyins. 1. Johan Adlcr S. Se Adler Salvius.

2. Lars S., den förres brorsons sonson, publicist, f. 1706, fick 1742 genom gifte det bekanta horrnska tryckeriet samt erhöll 1757 direktörs titel och samma rang som assessorerna i kollegierna. Död 1773. S. är märklig dels

genom sitt stort anlagda verk Beskrif ning öfver Sveriget (1741), hvar-I af dock endast första delen (omfattande Upland) utkom, och dels | genom den af honom utgifna literära I tidskriften Lärda tidningar (1745—73), som på sin tid spelade en mycket j betydande roll. Han utgaf äfven, ' ehuru anonymt, Tankar öfver sren-| ska wconomien (1738), Om de följder,

24hvarmed eget språks förakt verkar på folkets seder (1770), Ben universala politiska historien för begynnar e (1771), Svenska historien till yngste begynnares tjenst (s. å., 4:de uppl. 1813) m. m. Äfvenledes författade han en Samling af brud- och graf-skrifter (1757, ånyo utg. af Hanselli 1873). Som bokförläggare och bokhandlare var S. af stort gagn för den svenska literaturen.

Samfundet för utgifvandeaf handskrifter rörande Skandinaviens historia,ettd. lOnov. 1815 i Stockholm stiftadt sällskap, hvars uppgift tydligt framgår af dess namn. Betta sällskap kallade sig till en böljan endast “komité“, men utbytte d. 8 tebr. 1817 denna benämning mot uttrycket “samfund“. 1821 fick det kunglig stadfastelse på sina stadgar, som bl. a. bestämma antalet ordinarie ledamöter till 60, men tillåter obegränsadt inval af korresponderande ledamöter. Såsom den egentlige stiftaren betraktas öfverkammaren frih. A. L. Stjerneld. Sällskapet har utgifvit synnerligen värdefulla Handlingar rörande Skandinaviens historia (från 1816).

Samlaren. 1. En af Gjörvell 1773—77 utgifven tidskrift, fortsatt af Stechau 1778.

2. En af svenska literatursällskåpets arbetsutskott sedan 1880 utgifven tidskrift för äldre svensk litera-tur (två häften årligen).

Samtiden. 1. En af M. Schiick

1858—59 utgifven literär tidskrift (tills. 12 häften).

2. En af K. F. Bergstedt 1871 —74 utgifven veckoskrift för politik.

Sandahl, Oskar Teodor, farmako-log, f. 1829, e. o. professor vid Karolinska institutet och inspektor vid farmaceutiska institutet, har författat afhaudlingar Om förlamande muskel-förtvimng fortskridande genom fettförvandling (1858), Om verkningamc af förtätad luft på den menskliga organ-

ismen (1862), Om opium samt andra smärtstillande och sömngifvande medel tfr växtriket (1873, i samlingsverket ”Ur vår tids forskning”), uppsatser i Hygiea m. m.

Sandberg. 1. Jakob Georg S.t militärskriftställare, f. 1784, d. 1849 som kapten, utgaf bl. a. en Afhand-ling om handgevären och deras användande (1836).

2. Anders S.t teolog, f. 1797, d. 1876 som teologie doktor och kontraktsprost i Kalmar stift, utgaf några teologiska afhandlingar på latin m. m. Han är mera bekant såsom en framstående ledamot i prästeståndet under ståndsriksdagarna 1840—65.

3. Johan Fredrik S., läroboksförfattare, f. 1833, kyrkoherde i Solna invid Stockholm, har utgifvit en mängd delvis mycket begagnade läroböcker och handböcker: Småskolanr Folkskolans sångbokt Bibliska historien jemte en kort öfversigt af kyrkohistorien och bibelns böcker, Småskolans läsebokr Folkskolans geografi, Nya a b c-boken, lämpad såväl efter bokstafverings- som ljud- och skrifiäsemetoden, Inre hushålls-lära, Fedagogiska anvisningar grundade på den heliga skrift m. fl.

4. Algot Gustaf Oskar S., vitter författare, f. 1865, har utgifvit en samling dikter och utkast under titeln I stämningsstunder (1884).

Sande’11* 1. Jonas S.f topografr samlare, predikant, f. 1790, d. 1858 som kontraktsprost i Växiö stift, efterlämnade i handskrift värdefulla special-topografiska uppsatser, anteckningar rörande Tiohärads bygdemål, naturhistoriska samlingar m. m. Som predikant var han en af de ut-märktaste på sin tid.

2. Se Berg.

Sandels (förut Sandel), Samuel, statsekonomisk skriftställare, f. 1724, d. 1784 som bergsråd, utgaf:

Anmärkningar öfver finansverket och stats-bristen (1765), Om varupris och arbets- löners reglerande (1767) samt åtskilliga rön och minnestal i vetenskapsakademiens handlingar. Led. af vet. akad. 1770.

Sander, Näs Fredrik, skald, konsthistoriker, f. 1828, blef 1848 student i Upsala, 1857 filos, doktor, 1866 amanuens vid nationalmuseum samt 1882 kansliråd och byråchef i eckle-siastik-departementet, hvarest han tjenstgjort sedan 1856. År 1853 fick han svenska akademiens stora pris for diktcykeln Fen fallande stjeman, sanger titt Settna (tillökt 1858). För öfrigt har S. utgifvit: kalendern Qvar-tetten (1855, tills, med R. v. Krmmer,

K. R. Nyblom och K. G. Strandberg), diktsamlingen Karlvagnen (1856), Fik-ter (1870, bilder från Grekland), lef-nadsteckningar öfver B. Lidner (1859, i dennes samlade arbeten) och K. G. Strandberg (1874), Sveriges nationalmuseum, dess byggnadshistoria, arkitektur och samlingar (1866), National-museum, bidrag titt tafvelgalleriets historia (4 d. 1872—76; l:8ta d.ny uppl. 1878), Nationalmuseum, anteckningar om skulptursamlingens bildande (1880), Eddastu-dier (1882), Hvem var Sigurd Fafners-bane? Ett bidrag titt frågans besvarande, hcmtadt från runskriften å Rökstenen i Östergötland (1883), Byron, ur Childe Harolds pilgrimsfärd (1885) m. m.

Sandgren, Karl (Carl) Edvard, teolog, f. 1836, kyrkoherde i Kalmar stift, har utgifvit en större samling Predikoutkast (1872—73), Ännu några ord om den svenska kyrkopsalmboken (1874), Bönedagspredikningar (1876), Fen svenska psalmboken, ett försök titt början af den vigtiga frågans lösning (1878) m. m.

Sandström. 1. Hinrik Jakob S., vitterhetsidkare, f. 1806, f. d. literatör i Stockholm, har för scenen bearbetat åtskilliga teaterstycken.

2. Anna S. (pseud. XJffe), pedagog, f. i854, föreståndarinna för en flick-

skola i Stockholm, har utgifvit: Realism i undervisning eller språkkunskap och bildning (1882), den pedagogiska tidskriften Verdandi (från 1883, tills, med L. Hökerberg) m. m.

Sandströmer. 1. Klara (Clara) S. (fodd Zidbeck, sign. C.... och —a—), vitter författarinna, f. 1809, anka efter f. d. statsrådet Sandströmer, har utgifvit en mängd smärre berättelser: Bilder ur fantasien och verkligheten (1872—73) m. fl.

2. Axel Ludvig S., den förras son, vitterhetsidkare, f. 1838, d. 1859 som underlöjtnant, efterlämnade en samling dikter (utg. 1872).

Santesson. 1. Karl Gustaf S., medicinsk författare, f. 1819, d. 1885 som professor i kirurgi vid karolinska institutet och öfverkirurg vid serafimerlasarettet, var länge vårt lands skickligaste kirurg. Bland hans skrifter märkas: Utkast till bestäm-

mande af den topographiska anatomiens begrepp (1844), Om höftleden och led-brosken uti anatomiskt, pathologiskt och chirurgiskt hänseende (1849), Bidrag till homaopathiens sednare historia (2 h. 1852 och 1854, ur Hygiea), Anteckningar rörande de förnämsta medicinska skolorna uti Italien, Frankrike, Holland och England (1853, ur Hygiea), Minnesteckning Öfver Chr. Carlander (1877) m. fl. Led. af vet. akad. 1852. Led. af krigsv. akad. 1873.

2. Anton Bernt Peter S., handboks författare, naturskildrare, f. 1825, f. d. gymnastiklärare, har utgifvit åtskilliga handböcker i gymnastik och vapenöfning, en samling skildringar Ur naturen oeh samhället (1880), Fe fyra årstiderna, vandringar i skog och mark (1883) m. m.

Sapie’ntum Oct&Vus, pseudonym för J. Sundvallson.

Saxon, pseudonym for J. Iind-ström.Scarin, Algot, lärd, f. 1684, d. 1771 som tit. kansliråd och f. d. professor i Åbo, utgaf en mängd akademiska afhandlingar och orationer samt efterlämnade trenne större handskrifter rörande nordisk etymo-logi och historia.

SCfBYOla* pseudonym för Arv. Ahnfelt (tillsammans med Ang. Strömbäck m. fl.).

Schagerström, Johan August, botaniker, f. 1818, d. 1867 som konsistorienotarie i Upsala, utgaf en Lärobok i

Skandinaviens växtfamiljer, med tillägg af de märkligaste utländska (1846, 3:dje uppl. 1862) m. m.

SchantZ* 1. Karl Ludvig von S., arkäolog, genealog, f. 1681, d. 1734 som assessor i riksarkivet, efterlämnade i handskrift följande märkliga arbeten: en med omsorg upp-

satt Beskrifning om runstafven (i Ups. univ. bibi.), en Matrikel öfver Sveriges ridderskap och adel (i riksarkivet), en Ättebok öfver en stor del äldre och nyare svenska familjer (ibd.), tvänne stora slägttaflor öfver Helmfeltska ätten (upprättade 1733, på anmodan af Stockholms magistrat) och en till kanslikollegium inlämnad berättelse om det stora cronstedtska mynt- och medalj -kabinettet.

2. Gustaf von S., vältalare, histo-

riker, f. 1775, d. 1847 som kansliråd, vann svenska akademiens pris för åtskilliga vältalighetsprof, författade äfven politiska ströskrifter samt utgaf dessutom tvänne större historiska arbeten: Försök till en historia

öfver pommerska kriget 1757—62 (1814) och Historia öfver kriget emellan Svelige och Ryssland åren 1188,1789 och 1790 (1817-18).

3. Wilhelm Fredrik von S., af samma slägt, vitterhetsidkare, f. 1779, d. 1858 som f. d. major, utgaf diktcykeln Rertha, en målning ur 17 :de århundradet (1842) m. m.

4. Otto Alfons Emil von S., af samma slägt, vitter författare, f. 1835, bankkamrer i Stockholm, har utgif-vit Lagrar och skuggor (1864), Bilder ur fäderneslandets historia (1876), Graf-vcns hemlighet (1877) m. m.

Schartau* 1. Henrik S., teolog, f. 1757, blef 1771 student i Lund, 1778 filos. magister, 1780 huspredikant hos riksrådet Falkengren på Björnö, 1783 komminister i Söfde och Bläntarps församlingar i Lunds stift, 1785 andre stadskomminister i Lund, 1793 forste stadskomminister, 1800 prost och 1813 kontraksprost. Död 1825. I den svenska kyrkohistorien innehar S. ett mycket framstående rum, såsom upphofsmannen till de s. k. schartauanernas sekt, hvilken ännu har en mängd anhängare i vissa delar af vårt land. Det karaktäristiska för denna sekt är att den anser omvändelsens både början och fortgång beroende hufvud-sakligen på förståndets upplysning. I enlighet med denna uppfattning höll S. i Lund sina predikningar och kateketiska förhör, men som författare i tryck uppträdde han aldrig. Hans skrifter, som erhållit en mycket stor spridning och utöfvat ett djupgående inflytande, utgåfvos först efter hans död (de flesta af K. J. Schlytei). Nämnas må följande: Försök att, * öfverenssiämmelse med den heliga akrijf, i frågor och svar, föreställa den eva\ »-gélisk lutherska församlingens lära on nådavalet (1825), Utkast till betraktel» r öfver vissa stycken ef catechesen (1 i i. 1826), Frågor h&rande till första unde •-visningen i salighet släran (1827), C ‘* kast till predikningar (1827—28), Br f i andeliga ämnen (1828—30), Antec -ningar, föranledde af åtskilliga ställ n i den h. skrift (1829), Fredikynnga \ till större delen i utförligare tttkc t (4 tjocka band, 1830—43; nya upp , smärre delar särskildt utgifna), f -kast till skriftcrtnål och veckopredi - ningar (2 bd. 1832—47, 3:dje uppl. 1861), Undervisning i christendomskun-skapen får barn (1833, 21:sta uppl. 1865), Undervisning i christcndoms-kunskapen, tvänne utförligare äldre arbeten (1835, ll:te uppl. 1878) och Postilla öfver kyrkoårets gamla hög-messotexter samt passionsprcdikningar (1865). Se skrifter af A. Lindeblad, H. M. Melin m. fl.

2. Gustafva S. (född Voigtlender), den förres stjufsons hustru, nationalekonomisk författarinna, f. 1783, d. 1849, gift först med kaptenen A. Lagercrantz, sedan med kapten I. E. Schartau, utgaf bl. a. tvänne vidlyftiga nationalekonomiska arbeten: Ekonomisk handbok (1830—32) och Medel för landtmannen att bespara utgifter och förskaffa sig ökad arbetsför-tjenst (1843).

3. Ivar Fjlert S. (urepr. Barfoth), den förres make, vitterhetsidkare, publicist, f. 1785, d. 1867 som f. d. kapten, vann 1811 svenska akademiens mindre pris för ett större skaldestycke, var länge medarbetare i tidningen ”Allmänna Journalen” och utgaf två band Hemliga handlingar hörande till Sveriges historia efter k. Gustaf III:s antrcide till regerinqen (1821—22).

4. Gustaf Johan S.f den först-nämdes son, vitterhetsidkare, f. 1794, d. 1852 som f. d. fäktmästare i Lund, utgaf ett par smärre poetiska skrifter.

Sehanmann^ Frans Ludvig, finsk teolog, f. 1810, d. 1877 som biskop i Borgå, utgaf Handbok i Finlands kyrkorätt (1853), Predikningar (1870 —71), ett större arbete om den Praktiska theologien (1874—77) m. m., hvaijämte han redigerade Tidskrift för finska kyrkan (1857—59) och månadskriften Sanningsvittnet (1869 —73).

SchedvTn, Johan, teolog, filolog, f. 1727, d. 1787 som teol. doktor och

kyrkoherde i Vesterås stift, utgaf De usu psyehologiee in theologia (1754), Anvisning til latinska prosodien (1759, flera uppl.), åtskilliga liktal, predikningar m. m.

Scheele. 1. Karl Wilhelm S., kemist, föddes i Stralsund d. 9 dec. 1742. Efter att hafva konditionerat på apotek, först i Göteborg, sedan i Malmö, derefter i Stockholm (från 1767) och slutligen i Upsala (från 1773), öfvertog han 1777 apoteket i Köping och qvarstannade på denna obemärkta plats ända till sin död, d. 21 maj 1786. Redan 1775, då han var endast farmacie studiosus, kallades han till ledamot af veten-skaps-akademien. 1777 beredde han sig ett namn som en af den nyare tidens förnämste kemister, genom utgifvan-det af en afhandling, hvari han visade att hela lifvet har sin källa i ett enkelt ämne, som han kallade eldsluften och som nu benämnes syre. Genom denna upptäckt blef han en banbrytare for den nyare kemien. Bland hans öfriga förtjenster om kemien märkas: upptäckten af de enkla kropparna qväfve och klor, upptäckten af den gröna färg, som efter honom blifvit kallad Scheele-grönt, upptäckten af mjölksyror samt hans undersökningar af den organiska naturen, hvarigenom han gjorde djurkemien till en särskild gren af den kemiska vetenskapen. Sina uppsatser offentliggjorde han i vetenskapsakademiens handlingar, Crells che-mische annalen, Acta chemicophysica m. fl. st. Hans Opuscula physica et chemica utgåfvos i Leipzig 1788—89 och öfvereattes sedan på tyska under titeln Scheeles sämmtliche physikalische und chemische werke. Se skrifter af P. T. Cleve, F. M. Franzén m. fl.

2. Se följande.

Schéele. 1. Knut Henning Ge-zelius von S., teolog, f. 1838, blef 1856 student i Upsala, filos, doktor1863, teologie kandidat 1867, docent i teologiska fakulteten s. å., prästvigdes 1872, blef teologie adjunkt (med prebende) 1873, teol. doktor 1877, e. o. professor i teologiska prenotioner och encyklopedi s. å., ord. professor i samma ämnen 1879 och biskop i Visby 1885. Åren 1872—76 var han rektor vid Upsala högre elementarläroverk for flickor. Bland hans många skrifter märkas: Rationalismens förberedelser (1868, i Ups. univ. årsskr.; 2:dra uppl. 1877), Ben kyrkliga kaiekisationen (1869, ibd.; 4:de uppl. 1881), Julcykeln inom de nya högmessotexternas andra årgång

(1874), Teologisk symbolik (1877—79), Från förgården in i helgedomen, smärre uppsatser (1879), Till strids för friden, apologetiska föredrag (1881) m. fl.

2. Frans Alexander von S., den förres kusins son, kritiker, f. 1853, docent vid Upsala högskola, har ut-gifvit några smärre kritiska arbeten.

Scheffer* 1. Johannes S., lärd. Se Schefferus.

2. Henrik TeoJU S., den förres sonson, kemist, f. 1710, d. 1759 som myntproberare, författade Kemiska föreläsningar (utg. af T. Bergman 1773; 3:dje uppl. 1796) och åtskilliga uppsatser i vetenskaps-akademiens handlingar. Led. af vet. akad. 1747.

3. Karl Fredrik S., den förres kusin, grefve, vältalare, f. 1715, d. 1786 som f. d. riksråd, författade åtskilliga bref, smärre skrifter och tal öfver literära, politiska och ekonomiska ämnen samt utgaf dessutom några öfversättningar. Bland hans original-uppsatser märkas ett tal Om vetenskapernas, vitterhetens och konsternas närvarande tillstånd i Sverige (1755, i vet. akad:s handl.), en uppsats Om tillståndet i riket näst före början af 1765 och 66 års riksdag (i Handl. rör. Skand. hist.) och en lefvemes-beskrifning öfver O. v. Dalin (i 2:dra uppl. af Dalins poetiska arbeten,

1782—83). Som statsman var S. af stor betydenhet, och äfven som guvernör för kronprinsen Gustaf (sedan Gustaf III) utöfvade han inflytande på fäderneslandets öden. Led. af vet. akad. 1753. Led. af sv. akad. 1786.

4. Ulrik S.t den förres broder, grefve, f. 1716, d. 1799 som f. d. kansli-president, författade en skrift, kallad

Raisonnement sur les causes de la guerre en Finlande Van 1741 (i Handl. rör. Skand. hist.). Led. af vet. akad. 1776.

Schefferns (Scheffer), Johannes, lärd, f. 1621, som tysk undersåte, blef 1648 inkallad till Sverge och utnämnd till skytteansk professor i Upsala, blef 1665 hedersprofessor i natur- och folkrätt, kallades 1666 till en af de förste medlemmarna af antiqvitets-kollegiet och utnämdes 1677 till universitets-bibliotekarie, med bibehållande af sina öfriga befattningar. Död 1679. Vid hofvet stod S. i stor ynnest, men med åtskilliga bland sina ämbetsbröder låg han i ständig polemik. Hans literära arbeten, som uppgå till ett betydligt antal, utgöras af kritiska upplagor af grekiska och romerska författare, afhandlingar i grekiska och romerska antiqviteter och skrifter i svensk häfdaforskning, utom en mängd tal m. m. Bland hans svensk-historiska arbeten märkas: Upsalia (1666, tillägg utg. af Ihre 1769—72 under titeln ”Upsalia illustrata”), Kununga-StyrUse s. institutio regia (1669, på svenska och latin), Memorabilium suethicee gentis ezempla (1671, på svenska 1733 under titeln ”Svenska folkets äromiune”), Lapponia (1673, öfvers. på flere språk), Be antiquis verisque regni Sveda *»-signibus (1678) och Sueda literata, seu de scriptis et scriptoribus gentis Sveda (1680, ny uppl. 1698). Se Scheffer. Schelln, Per Erik, läroboksförfattare, f. 1827, bokhandlare, f. d. folkskollärare, har utgifvit en Lärobok * svenska historien (1853, 4:de uppl. 1866) och JRäkneläran (1856, inånga uppl.).

Schenfelt, Ingeborg (1. Inga, pseud. Elsa,) vitter författarinna, f. 1826, har utgifvit åtskilliga berättelser: Akademikamraterna (1872), Syskonen (1879), Ett brefkuver (1880) m. fl.

Schenmark, Nils S., matematiker, f. 1720, d. 1788 som professor i Lund, utgaf en Computus ecclesiasti-cus (1759, ny tillökt uppl. 1780), en Geometria analytica (1785) och ett antal akademiska afhandlingar samt efterlämnade i handskrift åtskilliga arbeten, bl. a. en som ett mästerverk ansedd encyklopedisk framställning af de matematiska vetenskaperna (i Lunds -univ. bibi.). Led. af vet. akad. 1753.

Schenson, Maria Magdalena, f. 1790, d. 1857, gift med kamrern vid Upsala högskola J. Schenson, utgaf Åtskilliga pedagogiska och uppbyggande skrifter, mest utdrag ur svenska och främmande författares arbeten: Be gömda orden (1834—42), J£cåo(1835 —36) m. fl.

Scherlni, Per Hampus, vitterhets-idkare, f. 1817, kontraktsprost i Linköpings stift, har utgifvit Bikter (1855, bland dem ett med svenska akademiens stora pris belönt skaldestycke ofver Augusti tidehvarf), samt Bikter, äldre och nyare (1883) m. m.

Schentz [sjöjts]. 1. Per Georg S., publicist, öfverBättare, f. 1785, studerade i Lund, der han tog juridisk examen, tjenstgjorde sedan i göta hof-rätt, ingick 1812 i konungens kansli, men sysselsatte sig efter 1816, dä han blef egare till det af F. Ceder-borgh anlagda tryckeriet, hufvudsak-ligen med skriftställeri. Från 1817 till böljan af 1820 var han med-redaktör af den bekanta tidningen Anmärkaren, och derefter uppsatte han

veckotidningen Anmärkame, som redan s. ä. ombildades till en half-veckotidning, hvilken under namnet Argus kom att spela en framstående roll. 1822 öfverlät han redaktionsbestyren med sistnämda tidning till sin medredaktör, Johansson. Ensam utgaf S. följande periodiska skrifter: Journal för manufaktur och hushållning (1825—26 och 1833—34), Bibliothek för konst, slöjd och tillämpad vetenskap (1832—35), Svenska industriföreningens tidskrift (1838—40), allmogebladet Spegeln (1837 — 38) och Tidning för näringama(lS40—4 2). Dessutom öfver-satte han förtjenstfullt arbeten af Féné-lon, Shakspeare, Walter Scott, Boccac-cio m. fl. samt utgaf äfven bearbetningar och originalskrifter i olika ämnen: Slägtvälde och idévälde, eller det som var och det sotn kommer(lS40), Vägen till naturens riken, en elementarbok i naturhistorien (1843), Nytt och enkelt sätt att lösa nummereqvationer (1849), Ben praktiske affärsmannen, handbok för handlande och handtverkare (1856, 3:dje uppl. 1875), Jorden, illustrerade naturbilder (s. å., 3:dje uppl. 1862), Stockholm, illustrerade utkast (1860) m. fl. Från 1842 var S. under en lång följd af år ekonomisk medarbetare i Aftonbladet. 1856 kallades han till ledamot af vetenskaps-akade-mien, för sin sinnrika uppfinning af den 8. k. scheutz’ska räknemaskinen, som tillvann honom stort anseende bland vetenskapsmän. Död 1873.

2. Nils Johan Vilhelm S., botaniker, f. 1836, lektor i Växiö, har utgifvit Snålands fora, innefattande Kronobergs

och Jönköpings läns fanerogamer och or*nbunkar{1864)samt åtskilliga smärre botaniska afhandlingar. Dessutom har han utgifvit en Matrikel öfver lärame vid Sveriges elementarläroverk (1868, tills, med D. T. Björkman) och Biografiska anteckningar om lektorer vid Vexiö läroverk från gymnasii stiftelse 1643 (1878—80).Scheyenius^ Gunnar Lorens, latinsk skald, f. 1747, d. 1809 som kyrkoherde i Lunds stift, författade åtskilliga på sin tid mycket uppmärksammade qväden pä latinska språket.

Schiller, Axel Leivton, läroboksförfattare, f. 1829, rektor vid real-gymnasiet i Göteborg, bar utgifvit Svensk språklära (1855, 2:dra uppl. 1859).

Schlnkel (förut Bergman), Bernt vont historisk samlare, f. 1794, d. 1882 som f. d. öfverste, lät på Karl XIV Johans befallning afskrifva en mängd i utrikeskabinettet och konungens arkiv förvarade handlingar om nämde konungs historia. Dessa af-skrifter hafva sedan redigerats af andra personer och utgifvits undertiteln Minnen ur Sveriges nyare historia, samlade af B. v. Schinkel (del. 1—8 af K. V. Bergman 1852—56, del 9 af K. Rogberg 1864, del. 10—11 af J. A. K. Hellstenius 1868—72, del 12 af O. Alin 1881 och bihang af

S. J. Boethius 1880—83).

Schlegel, Bernhard, heraldisk författare, f. 1838, kammarskrifvare, har utgifvit: Svensk heraldik (1874), Ben med sköldbref förlänade, men ej på riddarhuset introducerade svenska adelns ättartaflor (1875), Vplands herregårdar (1877—81, alla tills, med K. A. Klingspor), Svenska slott (Wijk och Engsö, 1875—77) m. m.

Schlyter. 1- Karl (Carl) Johan S., rättslärd, lagsamlare, f. 1795, blef 1807 student i Lund, tog kameralexamen 1811, juridisk examen 1812 och kansli-examen 1813, blef 1814 filos, doktor i Rostock, kallades 1816 till docent i kriminalrätt vid Lunds högskola, blef 1818 juris kandidat, 1820 juris licentiat och s. å. juris doktor, tjenstgjorde 1820—22 i några ämbetsverk i Stockholm, återvände till Lund 1822 som juris adjunkt, fick 1835 professors titel samt ut-nämdes 1838 till professor i allmän

lagfarenhet och 1842 till professor i laghistoria. 1876 fick han med pension afsked från sin professur, efter att ända sedan 1852 hafva åtnjutit ständig tjenstledighet, för utgifvande af sin kritiska upplaga af våra gamla lagar. Denna upplaga, som eger den största betydelse for vår kulturhistoria, utgafs fullständigt (jämte ordbok) 1827—77, under titeln Corpus juris sueo-gothorum antiqui, samling af Sveriges gamla lagar, utgörande tolf delar, bland hvilka de tvänne första ombe-söijdes af S. tillsammans med H. S. Collin, de öfriga deremot ensamt af

S. Utom detta monumentalverk, som vittnar om den outtröttligaste forskning och den skarpsyntaste kritik, har S. utgifvit följande arbeten: Bilagor titt herr J. C. Lindblads afhand-ling om dråp och mord (1832), Om laghistoriens studium och dess förhallande till rättsvetenskapens öfriga delar (1835), en berömd skrift Om Sveriges äldsta indelning i landskap och landskapslagar-nes uppkomst (s. å.), tvänne häften Juridiska afhancttingar(1836 och 1879), Om bibelkommissionens omarbetade öf versättning af Nya testamentet (1878) m. m. En uppsats I rättstafningsfrågan (1878) utgör aftryck ur företalet till ofvannämda ordbok. S. har ock om-besöijt utgifuingen af de flesta bland Schartaus skrifter. Led. af vet. akad. 1856. Arb. led. af vitt. akad. 1837. Led. af mus. akad. 1866.

2. Gustaf Ragnar S., den förres son, filolog, pedagog, f. 1845, lektor i Karlskrona, har utgifvit smärre läroböcker i latinska språket, åtskilliga pedagogiska uppsatser m. m.

Schmedeman, Johan, samlare, historiker, vitterhetsidkare, f. 1652, d. 1713 som kansliråd och statssekreterare, utgaf Kongl. stadgar, förordningar .. . angående exsecutionsverket, dueller . . . (1696, ny uppl. 1703), Konwng Carl XI:s personalier (1697), Kongl. stadgar från år 1528 intill il0i angående justitiee och exsecutions åhrcn-| der (1706) samt Kongl. och andra i förordningar angående postväsendet f (1707, han var då öfverpostdirek-\ tor). I handskrift efterlämnade han | en skildring af Ulrika Eleonora d.ä:s [lefverne (utg. af Loenbom) och sam-

1 lingar till Karl XI:s historia. S. var dessutom författare till Tvänne and-\ liga visor (1710) och andra smådikter. [Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af t Hanselli 1871.

Schmidt. 1. Karl Kristian S.t rattslärd, publicist, f. 1792, d. 1872 som f. d. justitieråd, redigerade tvänne

märkligare juridiska tidskrifter, Juridiskt arcfUv (1830—62) och Juridiska föreningens tidskrift (1850—62). Under sin tjenstgoring i skånska hof-ratten deltog han en längre tid i redaktionen af ”Skånska posten” och ut-gaf själf under några år Kristianstads läns hushållstidning (1838—43).

2. Anders Niklas S., pedagog, f. 1806, d. 1878 som kontraktsprost i Linköpings stift och f. d. skolrektor i Stockholm, utgaf Pedagogiska anteckningar, under besök vid åtskilliga utländska folkundervisningsverk (1841), Läse- och lärobok för nybegynnare i folkskolor (l:sta kursen 1844, många uppl.; fullst. 1864) m. m.

3. Karl (Carl) S., teolog, f. 1835, prost och kyrkoherde i Hedern ora, har utgifvit: Dm heliga skrifts lära om bönen (1870, i Act. univ. lund.), Om fromhet och kyrklighet (1868), Föreställningen om rättfärdig gör elsen af tron i förhållande till reformationen (1878) m. m.

SchmiterlÖY. 1. Henning Kristian S., vitterhets-idkare, f. 1754, d. 1813 som tit. landshöfding, sk ref åtskilliga smärre dikter i ”Samlaren” och ”Stockholmsposten”.

2. Adam Bonaparte S., den förres son, politisk författare, vitterhets-idkare, f. 1798, d. 1861 som f. d. löjtnant, utgaf Äldre och nyare poli-

tiska betraktelser o. 8. v. (1834), Viktor, en svensk riddare af röda korset (1836), Den hvita boken (1838), Politiska och vittra samtal (I. 1844) m. m.

Schol ander, Fredrik Vilhelm (pseud. Acharius), vitter författare, f. 1816, d. 1881 som professor och sekreterare i konstakademien samt intendent i öfverintendents-ämbetet, utgaf Luisella, en qvinnomodeUs öden (1867), Noveller, berättade på ottave rime (1868), text till åtskilliga af honom själf utförda förträffliga ritningar och aqvareller m. m. Haus Skrifter utgåfvos i 3 band 1881—82, af J. Bottiger; hans Sagor, berättade och ritade, utkommo 1881, en samling Pennteckningar 1882. Som arkitekt och aqvarellist innehar S. ett mycket framstående rum i vår konsthistoria.

Schotte, Gustaf Viktor, historiker, f. 1823, skolrektor i Nyköping, har utgifvit Bidrag till Nyköpings elementarläroverks historia (1880).

Sch ram, Emanuel, läroboksförfattare, f. 1799, d. 1864 som prost och kyrkoherde i Upsala stift, utgaf Grammaticaliskaförklaringar (1829, nya uppl. under titeln Svensk språklära, senast 1864) m. m.

Schreyélinä, Fredrik Gustaf Georg, rattslärd, f. 1799, d. 1865 som professor i Lund, författade några högt skattade vetenskapliga handböcker: lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilrätt (1851—58, l:stad. 3:djeuppl. 1873 af P. Humbla), lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilprocess (1853) och Juridisk chrestomathie, till begagnande vid föreläsningar (1855). Han utgaf dessutom Lunds akademis constitutioner, med öfver sättning, anmärkningar o. 8. v. (1832) och några smärre afhandlingar.

SchroderUB, Ericus (Erik Skräddare), f. omkr. 1580, d. 1647 som f. d. boktryckare i Stockholm och f. d. skolrektor i Nyköping, författadeskrifter i teologiska, filosofiska, pedagogiska och historiska ämnen samt ntöfvade ett ej ringa inflytande genom sina många öfversättningar af utrnärk-tare främmande arbeten. Han yar yngre broder till den äfven som skriftställare bekante statsmannen J. Skytte.

Schröder. 1. Johan Henrik S.y arkäolog, bibliograf, minnestecknare, f. 1791, d. 1857 som bibliotekarie samt professor i arkäologi och litera-turhistoria yid Upsala högskola, ut-gaf ett stort antal skrifter i historia, fornkunskap, nnmismatik och bibliografi: Monumenta diplomatica suecana (1822), TJpsala domkyrka med dess märkvärdigheter (1826), Scriptores rerum suedcarum medii eevi (I—IT, 1828, tills, med E. M. Fan t och E. G. Geijer), Vetenskaps-sodeteten i Upsala (1845), åtskilliga uppsatser i Nova acta r. soc. scient. ups., vitt. akad:s handl., Handl. rör. Skand. hist., Skandia, Iduna m. fl. st. Dessutom författade han minnesteckningar öfver E. M. Fant (1818), M. Norberg (1826), J. Hallenberg (1838, 2:dra uppl. 1839), J. O. Wallin (1846), K. P. Thunberg (i Nova acta o. s. v.), N. F. Biberg (i vitt. akad:s handl.) m. fl. En samling Tal och minnesteckningar utgafs 1839 (ånyo 1856 såsom första delen af Samlade skrifier). Led. af vitt. akad. 1827. Teol. doktor i Erlangen 1843.

2. Erik August S. (af annan slägt), filosof, f. 1796, d. 1849 som professor i teoretisk filosofi vid Upsala högskola,

utgaf en afhandling Om Flatos republik (1842, öfvertitel Flato och Goethe, af S. och Atterbom, med anl. af Hvassers bok om äktenskapet), en Handbok i philosophiens historia (3 bd, 1846—49), Anteckningar i philosophiens historia. I. Giordano Bruno (1848) äfvensom några smärre uppsatser.

3. Elis S. Se Schröderhdm.

Schröderheim (förut Schröder)y

Elis, vitterhetsidkare, vältalare, f.

1747, d. 1795 som f. d. statssekreterare och f. d. landshöfding i Upsala, författade komedierna Fångedalarid-darcn (uppf. 1788), Fjäsken eUer den beställsamme (tr. 1791) och Sladdret eUer fjäskens mirakler (uppf. 8. å.), åtskilliga tal och parodier m. m. I handskrift efterlämnade han en samling fragmentariska Anteckningar till konung Gustaf 111:8 historia (utg. 1851 afK.

V. Lilljecrona, tills, med den emellan

S. och konungen förda brefväxlingen).

S. var en af Gustaf III:s gunstlingar och spelade en viss roll äfven i vår politiska historia Hed. led. af vitt. akad. 1791. Led. af sv. akad. 1786.

Schultén« 1. Karl S.t orientalist, teolog, f. 1677, d. 4730 som teologie professor i Lund, jitgaf åtskilliga akademiska dispu ^tioner, bland hvilka särskildt de filologiska anses ega högt värde. \

2. Natanael Gerhard af S.y den förres brorson, matematiker, f. 17)0, d. 1825 som finskt statsråd, författade några goda läroböcker, åtskilliga up>-satser i vetenskaps-akademiens hanc-lingar m. m. Led. af vet. akad. 1793-

3. Natanael Gerhard af S,t den

förres son, finsk matematiker, f. 1794, d. 1860 som kansliråd och f. d. professor i Helsingfors, utgaf: Logarith- , miska och trigonometriska tabeller (1838), Strödda anteckningar rörande grunderna af arithmetiken och geometrien samt * arithmetriska geometrien (1849—52) m. m. \

4. Maximus Videkind af S.y den förres brorson, friherre, finsk medicinsk författare, f. 1847, e. o. professor i kirurgi vid Helsingfors högskola, har utgifvit: Om sundhetsvård och sjukvård (1884) m. m.

Schulthess, Faul Ferdinand, filolog, f. 1847, lärare vid krigshögskolan k har utgifvit en Svensk-fransk ordbok\ (1881—85). \

Schultz« 1. Karl Gustaf S.y me- 1 dicinsk författare, f. 1785, d. 1863 jf hugg och nålsting t in- och utfall i zigzag

«om stadsläkare i Upsala, utgaf en skrift Om rödsoten och dess behandling (1838) m. m.

2. Johan Gustaf S., lärd, f. 1787, d. 1874 som prost och kyrkoherde i Vesterås stift, utgaf: Sveriges geogra-phie, statistik och historia i sammandrag (1816), Döpelseförbundet, kristelig handbok for barn och nattvardsungdom (1834, 3:dje uppl. 1843) m. m.

3. Fredrik August S.f f. 1817, d. 1864 som ingeniör vid landtmäteri-kontoret, utgaf Beskrifvwng till kartor öfver segelleden från Stockholm genom Götha kanal till Göteborg (1838, 2:dra uppl. 1844; kartan utgafs 1837) samt Matrikel. . . öfver landtmäteristaten i Sverige (1862).

4. Johan Konrad &, historiker, f. 1818, kyrkoherde i Vesterås stift, har utgifvit en statistisk-historisk be-skrifning Öfver FeUingsbro (1851).

5. Fer Herman Magnus S , astronom, f. 1823, sedan 1878 professor i Upsala, har författat: Sferiska astronomiens grundbegrepp (1879) och åtskilliga astronomiska uppsatser i lärda tidskrifter (Ups. univ. årsskr., vet. ak ad: s handl. m. fl. st.).

6. Vilhelm Magnus Edvard S.> läroboksförfattare, f. 1824, skolrektor i Ekesjö, har utgifvit: latinsk elemen-tarbok (1855, ny uppl. granskad af F. V. G. Sidvall 1868), Lärobok uti svenska satsläran (1864, tills, med K. V.

Eastman; 2:dra uppl. 1868), Latinsk extemporaliebok med sammanhängande öfningsstycken (1871) m. m.

7. Johan Gustaf S.t vitterhetsidkare, publicist, f. 1839, d. 1869 som redaktör för skämttidningen Söndagsnisse, hvilken han redigerat sedan 1864, författade på vers och prosa åtskilliga smärre humoristiska stycken: Exercisminnen (1862), Konstapel Batongs sägner (tre uppl. 1864, parodi på ''Fänrik Ståls sägner") m. m. Åtskilliga af hans vitterhetsarbeten ha efter hans död samlats under titeln Värj-

(1884, med inledning af B. Schöld-ström). S. utgaf äfven några undervisande skrifter: P(ro) m (emoria) till läran om de af attsatser åtföljda latinska verbema (1861, 2:dra uppl. 1866), iOO uppgifter for schackvänner (1862, 2:dra uppl. 1871 under titeln Undervisning i schackspelet) och 600 svenska ordstäf (1870).

Schulzenheim (forut Schultz), David von7 medicinsk och ekonomisk författare, vitterhetsidkare, f. 1732, d. 1823 som f. d. kungl. arkiater och ordförande i sund hets-kollegium, författade några smärre uppsatser i medicinska ämnen, åtskilliga "bref' om Sverges finanser (1794—96), Anmärkningar vid svenska språkels skrifsätt (1807), flere minnestal, tragedien Torkil Knutson (1812) m. m. Led. af vet. akad. 1760. Led. aflandtbr. akad. 1812.

Schwartz. 1. Maria Sofia S. (född BiratK), romanförfattarinna, i. 1819 blef 1840 gift med professorn och öfverdirektören vid teknologiska institutet G. M. Schwarz och vardt änka 1858. Sedan 1851, då hon uppträdde med sin första novell, Förtalet (2:dra uppl. 1863),har hon skrif-vit en massa berättelser och tillvunnit sig en stor popularitet, äfven i utlandet. Nämnas må följande: Le värnlösa (1852, 2:dra uppl. 1861), Passionerna (1853), Egennyttan (1854), Mannen af börd och qvinnan af folket (1858, 3:dje uppl. 1879), Arbetet adlar mannen (1859), Blad ur qvinnan* lif (a. å.), Enkon och hennes bom (s. å.), Ett hämdens offer (s. å., 2:dra uppl. 1866), Tvenne familjetnödrar (s. ä.), Ädlingens dotter (1860), Emancipations-vurmen (s. å., 2:dra uppl. 1867), Noveller (1860—61), Är mannens karakter hans öde ? (s. å), Skuld och oskuld (1861), Börd och bildning (s. å.), Flickan från Corsica (1862, pseud. Syrsan), Positivspelarens son (1863), Guld ochnamn (s. å.), Ben rätta (1864), Arbetets barn (s. å.), Ungdomsminnen (s. å.), Mina lefnadsoden (1865) Bavid Wald-ner (1866), Vexlande öden (1871), Sonsonen (1872), Ett tidens barn (1873), IAten ¿art» (1875), Tillsist (1876) och Blad för vinden (1879). Några bland de senare ha först offentliggjorts pä tyska. Ett arbete af literaturhistoriskt intresse har fru S. utgifvit under titeln Några runor (1869), innehållande episoder ur åtskilliga svenska författares hvardagslif.

3. Eugene S., den förras son, filolog, f. 1847, föreståndare för en flickskola i Stockholm, f. d. docent i nordiska språk i Upsala, har utgifvit den äldre Vestgötalagen (norm. text, 1876, tills, med A. Noreen), Om olika kasus och prepositioner i fornsvenskan (1879, i Ups. univ. årsskr.), Svensk språklära (l:sta d. 1881, tills, med A. Noreen) m. m.

Schwerln. 1. Fredrik Bogislaus von S., grefve, historiker, politiker, national-ekonom, f. 1764, var till en böljan militär, blef sedan präst samt utnämdes 1786 till hofpredikant, 1788 till kyrkoherde i Sala, s. ä. till fältprost och 1809 till teologie doktor. Död 1834. Led. af vet. akad. 1048. Åfven led. af landtbr. akad. I vår politiska historia innehar S. ett framstående rum såsom ledare af den första oppositionen mot Karl XIV Johan, och som riksdagstalare var han särdeles utmärkt. Bland hans literära arbeten märkas följande: Grund-linier till staternas historia (1811—13), Om f örlägenheten i allmänna rörehen (1815), Bidrag till kännedom af fäderneslandet (1817), Författningar rörande bankoverket, jemte anmärkningar (1828) och Om riksdagar i allmänhet och några nästa riksdag förekommande mål (s. ä.). Tillsammans med Askelof och Livijn utgaf han dessutom Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper (1816-17).

2. Martina Karolina Julia Maria von S. (af annan gren), vitter författarinna, f. 1809, d. 1839, författade en samling Småsaker af en nybegyn-nare (4 h. 1836—40).

3. Hans Hugold von S., den torras brorson, friherre, geograf, f. 1853, docent i Lund, har utgifvit ett arbete om Herodots framställning af Europas geografi (1884).

Schybergr, Svante Gustaf, vältalare, f. 1796, d. 1874 som f. d. expeditionssekreterare, vann svenska akademiens stora pris för ett Äreminne öfver kongl. rådet grefve Bengt Oxenstjema (1827).

Schybergson, Magnus Gottfrid, finsk historiker, f. 1851, professor i Helsingfors, har utgifvit: Bidrag till Finlands

inrehistorial72i—173i(1875), Hugenottema under hertig Rohans ledning (1877), Underhandlingarna omen evcmgelisk allians åren 1624-——25 (1880), Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser 1621—30 (1881) m. m.

Sehflck. 1. Martin S., läroboksförfattare, lexikograf, publicist, f. 1819, d. 1872 som filos, doktor och föreståndare för en af honom själf upprättad enskild flickskola i Stockholm, utgaf följande arbeten: Praktisk lärobok i tyska språket (1851), Ordbok öfver främmande... ord i svenska språket (1854—55), Hur skall man tala och skrifva rätt? vägledning tUl undvikande af de vanligaste felen i svenska språket (1856), Konversations-och univer'saUexikon (1856—66) samt läseboken Vårt land och folk (1862— 67). Dessutom redigerade han en tidskrift, Samtidenf skildringar från verldsteatem (1858—59), och utgaf i öfversättning en mängd arbeten (Mo-liöres komedier m. m.).

2. Johan Henrik Emil S.t den förres brorson, literaturhistoriker, f. 1855, blef 1873 student i Upsala, 1882 docent i literaturhistoria vid der-varande högskola och s. å. filos. doktor. Han har författat: Studier i den elisabetkaka liter oturen (1881, 24 ex.), Hufvudriktningama inom femton-hundra-talet» engelska renässancelitera-tur (1882), ett grundligt och omfattande arbete om William Shakspere, hans lif och värksamhet (1883—84), en större Svensk literaturhistoria (1885, under utg.) m. m. Tillsammans med A. Noreen har han dessutom utgifvit 1500- och 1600-talens visböcker (3 h. 1884—85).

Schützercrantz (förut Schützer), Herman, medicinsk författare, f. 1713, d. 1802 som stadskirurg i Stockholm och medicine hedersdoktor, utgaf åt- j skilliga iörtjenstfulla skrifter i kirurgi och obstetrik: Svenska konungars

olycksöden (1775), Märkvärdiga händelser i praktiska förlossningsvetenskapen (1785), Om förlossningsvetenskapen» theoretiska del (1786), Sundhetsreglor för dem, som vilja behalla en god helsa (1791), Compendium om sar (1798), Afhandling om kräftan (1800), åtskilliga öfversättningar m. m.

Schöld ström, Birger Fredrik, (pseud. Bertil Stjeme, Bartold Schwartz m. fl.), publicist, f. 1841, blef 1860 medarbetare i Göteborgsposten, bosatte sig 1867 i Stockholm, var dec. 1869—dec. 1870 redaktör af Sön-dagsnisse och 1871—72 af Stockholms aftonpost, har i åtskilliga år haft anställning i Nya dagligt allehanda samt dessutom lemnat bidrag till en mängd tidningar. Särskildt har han utgifvit: Till teaterfragan (två uppl. 1868, tills, med Atterling), Lars Johansson Lueidor, en litteraturhistorisk studie (1872), Förbiskymtande skuggor, minnen och anteckningar (1883), åtskilliga smärre teaterpjeser m. m. Han har äfven redigerat arbeten af J. G. Schultz, ”Väijhugg och nål-sting” (1884), och Maurits Cramser, ”En återuppstånden skämtare’ ’ (1885), samt dertill fogat lefnadsteckningar. — Hans broder Karl Vilhelm S., folk-

I högskolelärare, f. 1850, har utgifvit ett häfte Bikter (1880 pseud. Folmer.)

Schön, Karl Alfred Richard, vitter författare, f. 1830, språklärare, har utgifvit åtskilliga diktsamlingar och reseskildringar.

Schönbeck. 1. Henrik Olof S., historisk och politisk författare, publicist, f. 1810, prost och kyrkoherde i Lunds stift, har utgifvit: Biskop Wilhelm Faxes historia, jemte bidrag till Ltmds domkapitels karakteristik (I. 1848, suppl. 8. å.), Memorialer, föredragne i presteståndet vid riksdagen 1856 (1856), Personal- och j kulturbilder (/. 1878), Regleringen af biskopslönema (1883), Regleringen af pr ester skåpets lön i tolfpastorat (1885), en uppsats om Hans Järta (i Ur dag. krön. 8. å.) m. m. Dessutom har han skrifvit politiska artiklar i åtskilliga tidningar.

2. Se Ffeiffer,

Schönberg. 1. Anders S. d. ä., sportsman, f. 1689, d. 1759 som hof-jägmästare, efterlämnade en samling (ritningar och) anteckningar, hvilka lämna en intressant inblick i jagt-lifvet på hans tid (tillhöra svenska jägareförbundet).

2. Anders S. d. y., den förres son, häfdatecknare, politiker, f. 1737, studerade i Upsala, blef 1754auskul-tant i svea hofrätt, öfvergick sedan till kanslikollegium, utnämdes redan 1761 till rikshistoriograf och 1773 jämväl till riksheraldiker samt fick 1776 fullmakt som kansliråd. Under riksdagarna mellan 1760 och Gustaf 111:8 död

spelade han en ej obetydlig roll. Led. af vet. akad. 1767. Led. af vitt. akad. 1786. Död 1811. S. innehar en mycket framstående plats bland våra historieskrifvare, genom grundligheten i sin forskning, ädelheten i sina åsigter och manligheten i sin stil. Hans förnämsta arbete, Historiska bref om det svenska regeringssättet i äldre och nyaretider, trycktes delvis 1777—78; men tryckningen afbröts på grund af konungens missnöje med den i detsamma framträdande frisinnade uppfattningen, och först i senare tid ut-gafs det follständigt (1849—51, af A. I. Arvidsson). Hans öfriga arbeten, hvilka uppgå till ett betydligt antal, torde nu ega endast litera-turhistoriskt eller historiskt intresse: Be indole poenarum in jure patrio (1754— 62), Hjeltars sammanliknade historier på Mollbergs sätt (1756), Inledning HU den naturliga lagen och sedeläran (1759), en samling ästetiskä, filosofiska och politiska Bref af Menal-chas (s. å.), Svar pa den af k. vet. okad. för år 1163 framstälda frågan: hvad kan vara orsaken att sådan myckenhet svenskt folk årligen flyttar ur landet ? och genom hvilka författningar kan det bäst förekommas? (1764), Utkast om grunderna i allmänhet till näringars uppkomst och förfall uti borgerliga samhällen (1767), Kort utdrag af k. Carl XI:s historia (1785—90, i Hist. alm.), åtskilliga ”bref', uppsatser i Gjörvells tidningar m. m.

Schönherr, Karl Johan, entomolog, f. 1772, d. 1848 som tit. kommerseråd och f. d. sidenfabrikör, utgaf tvänne betydande entomologiska verk: Synonymica insectorum (1806— 17) och Genera et species curcuiioni-dum (16 d., 1833—45), samt åtskilliga smärre entomologiska och ekonomiska skrifter. Led. af vet. akad. 1809. Led. af landtbr. akad. 1828.

Schönstrtim, Feter, historiker, f. 1682, d. 1746 som öfverste-löjtnant, efterlämnade ett skarpsinnigt historiskt arbete, som af L. Hammarsköld utgafs under titeln En kort anledning till svenska historiens förbättrande (1816).

Sederberg, Henrik, sedeskildrare, f. 1670, d. 1733 som kontraktsprost och kyrkoherde i Karlshamn, vistades 1709—18 i Ryssland, dels som hus-

präst hos fältmarskalken Rehnsköld och dels som föreståndare för tvänne tyska församlingar, samt gjorde der-under åtskilliga ”anteckningar öfver ryska folkets religion och seder” (utg. 1836).

Sederholm, Klas Teodor, finsk vitterhetsidkare, f. 1832, d. 1881 som literatör och f. d. förste konsistorie-amanuens vid högskolan i Helsingfors, utgaf Smärre dikter och berättelser (1858), I Finland, berättelser (3 h. 1863—67) m. m.

Sedolärande Mercnrins, en af Carleson 1830—31 utgifven nationalekonomisk veckoskrift.

Sefström. 1. Nils Gabriel 5., medicinsk och geologisk författare, f. 1787, d. 1845 som adjungerad ledamot af bergskollegiet och f. d. professor vid Marieberg, var upp-hofsman till teorien om den s. k. rullsten sfloden, redigerade en längre tid Jemkontorets annaler (1820—45) samt författade åtskilliga smärre skrifter (de flesta intagna i veten-skaps-akademiens, krigsvetenskaps-akademiens och svenska läkaresällskapets handlingar). Led. af vet. akad. 1815. Led. af krigsv.-akad. 1816.

2. Anders Gustaf S., den förres broder, teolog, f. 1790, d. 1861 som komminister i Up sal a stift, utgaf Några blad till historien om läsame (1841), en särdeles utmärkt, med tillägg och utredningar försedd upplaga af B:r M. Luthers lilla katekes och d\r J. A. Lindbloms förklaring (1845, många uppl.) m. m.

3. Se Säf ström.

Segerdahl, Gustaf Eriksson, först-man, f. 1803, f. d. öfveijägmästare, har utgifvit Handledning för skogars indelning, afverkning och återsådd (1843), Lärokurs uti skogshushållningen (1852), Erinringar uti skogstaxations-läran (1861, 2:dra uppl. 1868) m. m. Segerstedt. 1. Albrekt Julius &, mångsidig skriftställare, f. 1763, d. 1815 som prost och kyrkoherde i Strängnäs stift, författade: Lärobok i medicinen (1797, ny uppl. 1809), Inledning till kunskapen om de jordiska kroppartie (1798), Christliga betraktelser öfver de vanliga sön- och högtidsdagars evangelier (1802, 3:dje uppl. 1814), Möjligheten af en allmän läkarevård genom undervisning vid gymnasierna i medicinensgmnder (1810)ni. m.

2. Jakob Ulrik S., teolog, f. 1807, d. 1859 som teologie adjunkt vid Upsala högskola och prost i Upsala stift,

utgaf åtskilliga på latin skrifna teologiska afhandlingar, några predikningar m. m.

3. Albrekt Julius S., pedagog, vitter författare, f. 1844, adjnnkt vid folkskollärare-seminariet i Karlstad, har utgifvit åtskilliga läroböcker for folkskolan, i aritmetik, geometri och naturlära, samt på vitter-hetens område: Berättelser (1876), Sagor (1877, 1883 och 1884), lör de unga, berättelser och skildringar (1879), Taflor urminnet (1881), Svenska folksagor och äfventyr (1884) m. m.

Sehlstedt, Elias, humoristisk skald, i. 1808, d. 1874 som f. d. tullinspektor i Sandhamn,* vann en stor popularitet genom sina glada sånger och visor, hvilka till största delen forst offentliggjordes i kalendrar, tidningar och tidskrifter. Smärre samlingar utgaf han under titlarna: Norrlandsblommor (1832), Knäppar pä lyran (1844), Småplock på vers (1850), fiskmåsent poetisk vårkalender (1853), Fyr baken, poetisk kalender (1854), Utkiken, poetisk kalender (1857) och Telegrafen, optisk kalender (1858). Hans Samlade sånger och visor ut-g&fvos i 5 band 1861—76 (nya uppl.). Tredje och fjerde banden utkommo äfven särskildt, under titlarna Nyare sånger och visor (1867) och Ännu ett häfte (1871.)

Selander* 1. Sven Fredrik S.r religions-filosof, d. 1857 som f. d. bruksegare, utgaf En historisk forskande blick på religion, bibel, kristendom, skola, kyrka och prester (1857).

2. Nils Haqvtn S., astronom, f. 1804, d. 1870 som professor och intendent i vetenskapsakademien, utgaf Berättelse om astronomiens framsteg för åren 1837—41 (1842) och åtskilliga uppsatser i vetenskapsakademiens handlingar. Led. af vet. akad. 1833. s

Seller gr en, Feter Lorens, andlig skald och talare, f. 1768, d. 1843 som komminister i Växiö stift, var en af sin tids mest inflytelse rike väckelse-predikanter. Hans skrifter utgöras af Andliga sånger (1834, 5:te uppl. 1862), (Utdrag ur) bref i andeliga ämnen (1839—43, 2:dra uppl. 1853—62), Predikningar (utg. 1845), Strödda predikningar (utg. 1863) m. m. S. anses dock ha verkat vida mer genom det lefvande än genom det skrifna ordet.

Selmar? pseudonym för K. G. von Brinkman.

SerenittS; Jakob, lexikograf, predikant, f. 1700, d. 1776 som teologie doktor och biskop i Strängnäs, utgaf ett Dictionarium anglo-svetico-lati-num (I. 1734, ny uppl. 1757; II. 1744) och åtskilliga smärre skrifter i hvarjehanda ämnen samt var dessutom mycket framstående som predikant. Vid riksdagarna utöfvade han ett ej obetydligt inflytande, som hufvudman för ”mössorna” inom prästeståndet.

Serlachins. 1. Johan S., lärd, f. 1658, d. 1729 som kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf Oratio de solis globi struetura (1676) och De mitiistris sacrorum apud veteres (1682).

2. Karl S., vitterhetsidkare, f. i böljan af 1690-talet, d. 1754. 1.1755 som ”hofrättsadvokat”, utgaf några.mindre betydande diktsamlingar i lohensteinska skolans stil: Thet qvi-dande och muntrade Sverige (1719), Christeliga fägnetimmar (1726, 2:dra uppl. med ny titel 1754), Währ-blomman, sommarliljan, hösteblomsteret (1750—51) m. fl.

Seseman, ilans Jakob, rimmare, f. 1751, d. 1819 som f. d. kollega i Vadstena, blef ryktbar genom sina rimmerier, som 1806 utgåfvos under titeln Skrifter af, öfver och utgifna af Hans Jakob Seseman (ny uppl. af Hanselli 1858, tillika med författarens lefnadsteckning). Man förmodar att den qvicke Schröderheim haft sin hand med vid redigeringen af dessa qväden och derigenom ökat läsarens förlustelse. For öfrigt var S. känd jsom en skicklig matematiker; han utgaf flera räkneböcker m. m.

Setterlund, Sven, teologisk författare, f. 1792, d. 1859 som prost •och kyrkoherde i Karlstads stift, utgaf bl. a.: Menniskan, eller vandringen emellan vaggan och grafven samt redogörelsen och lönen i evighet, försök till bibliskt poem i fyra afdelningar (1835), Saknade delen af den svenska psalmboken, eller choralsanger i nummerföljd, ur vart gamla psalmverk, uteslutna frän det nya, men f öryngrade ätcrgifna ät det goda hjertals enskilda andakt, jemte en kort psalmhistoria och lefnadsbeskrif-ning öfver äldre och yngre psalmförfattare (1842) och Bibelkatekes för hemmet, skolan och kyrkan (1849).

Setterrall (född von Strokirch), Hedvig Beata, vitter författarinna, f. 1785, d. 1848 som änka efter en landsfiskal

N. Settervall i Jönköping, utgaf Dikter pä vers och prosa (1844, anon.) m. m.

Shi erman, Jeanna (tJohanna) Sofia, vitter författarinna, f. 1806, d. 1835, utgaf Minnen af lediga stunda' (1830, anon.), Sophie von Sallers öden (1831, sign. J. S.) och Blommor ur diktens vär (s. &.).

Sidenbladh; 1. Per Mis S.,

geolog, statistiker, f. 1836, sedan 1879 öfverdirektör och chef för statistiska centralbyrån, har utgifvit: geologiska kartblad öfver Arboga (1862), Säfstaholm (1864), Tärna (1867), Rånäs (1868) och Vener sborg (1870), tillika med beskrifhingar, Naturens bok (III—IV, kemi, mineralogi och geologi, 1871—72; bearb. efter F. Schöder), Sveriges officiella statistik i sammandrag (årg. 1870—71), Schweden, statistische mittheüungen (1873, i Sverges officiella katalog vid världsutställningen i Wien; ny uppl. 1876 under titeln ”La Suède, exposé statistique”), Notices sur la Suède (1875), Swedish catalogue, statistics (1876, for utställningen i Filadelfia), Royaume de Suède, exposé statistique (1878, for utställningen i Paris) m. m. Deijàmte har han redigerat flere årgångar af svenska statskalendern (1869—77). Led. af landtbr. akad. 1876. Led. af vet. akad. 1884. j

2. Karl S., den förres broder, filolog, statistiker, f. 1840, förste aktuarie i statistiska centralbyrån, har utgifvit: Allmogemälet i norra Ångermanland (1867, i Upsala uaiv. årsskr.), Sveriges härads- och sockennamn (1872, i Stat. tidskr.; 2:dra uppl. 1873), ny upplaga af Fâtræi Administrativ och statistisk handlok, Sveriges officiella statistik i satman-drag (från och med 1872) Svetiges \ kommuner i administrativt, judicielt och | ecklesiastikt hänseende (1885, ny u »pl- i 1886) m. m. Deijämte har han r sdi- I gerat flere årgångar af den sver ska j statskalendern (från 1877). Led af landtbr. akad. 1882.

Signe {Signy), nordisk konui ga-dotter, hvars kärlek till sjökonun ;en Hagbard poetiskt behandlats af åtskilliga författare. Se Hagbard.

Sigurd, pseudonym för A. He< m* stjema. Silfrerstolpe. 1. Fredrik S.t numismatiker, f. 1732, d. 1812 som bankokommissarie, författade ett supplement till C. K. Berchs beskrifhing •öfver svenska mynt och skådepänningar (1809—12, i Joum. f. sv. litt.) m. m. Dessutom efterlämnade han i handskrift en diger ”berättelse om bankoinrättningen i Sverge” (1802 öfver-lämnad ät bankofullmäktige).

2. Axel Gabriel 8., den förres son, skald, politiker, f. 1762, blef 1778 student i Upsala, tog 1779 kansli-examen, blef s. å. andre kanslist vid riddarhus-kansliet, 1781 deljämte e. o. kanslist i krigsexpeditionen, 1782 förste riddarhuskanslist och s. å. kopist i nämda expedition. 1789 tog han afsked från krigsexpeditionen och ingick i stället såsom auskultant i svea hofrätt, der han tjenstgjorde nära åtta år. 1795 utsågs han till riddarhussekreterare, hvilken befattning han sedan innehade till sin död. Dessutom tjenstgjorde han vid hofvet, från 1792 som änkedrottningens hof-junkare och handsekreterare, från 1811 som kammarherre hos densamma. 1794 invaldes han i svenska akademien, och genom sitt inträdestal förtömade han Sverges dåvarande verklige regent, Keuterholm, i så hög grad, att akademien tills vidare upphäfdes och han själf för någon tid aflägsnades från hofvet. Led. af vet. akad. 1798. Led. af mus. .akad. 1793. Död 1816. Som skald var S. framstående genom sin präktiga diktion och sina sunda tankar, men han egde ej någon djupare känsla, någon rikare fantasi eller någon större originalitet. Bland hans skrifter märkas: Äreminne öfver Birger Jarl (1787 bel. med accessit af sv. akad., tr. 1802 i 2:dra d. af akad:s handl.), Äreminne öfver riksföreståndaren Sten Sture den yngre {1791 bel. med sv. akad:s stora pris, tr. 1809 i 4:de d. af akad:s handl.),

Sami. af Fack-Lex. IV.

Skaldebref till dem som söka ett odödligt namn (1792 bel. med sv. akad.s stora pris, tr. ibd. s. å.), Skaldestycken (lista d. 1801, 2:dra d. 1810; 3:dje uppl. 1863), Försök till en af-handUng om vitterhetens inflytelse på allmänna förståndsodlingen och sederna (1802, i sv. akad:s handl.), Försök titt en enkelf grundriktig och derigenom oföränderlig bokstafverings-teoriför svenska språket (1811), Försök titt utveckling af grunderna f ör svenska regeringssättet (1812), åtskilliga minnestal, filosofiska uppsatser m. m. Se en af O. von Feilitzen författad biografi (i ”Några ant. om slägten Silfverstolpe”, 1884).

3. Fredrik Samuel 5., den förres broder, vitterhetsidkare, ästetiker, f. 1769, d. 1851 som f. d. öfverinten-dent och

f. d. chargé d’affaires, ut-gaf Skaldestycken i fri öfversättning (2 d. 1829—32), Biografi a£ Kraus (1833), Kågra återblickar pa rygtets, snillets och konsternas verld (1841) m. m. S. var en framstående musiker. Led. af mus. akad. 1798. Se en af L. Looström författad biografi i ”Några ant. om slägten S.” (1884).

4. Gustaf Abraham S.t den förres broder, historiker, publicist, f. 1772, blef 1790 student i Upsala, 1794 filos, magister och 1797 docent i politik, men skildes 1800 från universitetet, på grund af intriger med anledning deraf att han betraktades som jakobin, och flyttade då i stället till Stockholm, der han redan i åtskilliga år haft en bokhandel, den sedan bekanta viborgska boklådan. 1808 utnämdes han till rektor i Norrköping och 1815 till lektor i Linköping, blef 1816 tit. kansliråd och rikshistoriograf, prästvigdes 1821 och blef 1822 kyrkoherde i Söderköping. Död 1824. Under vistelsen i Upsala var S. en af de mest framstående medlemmarna i Yitter-hets-samfundet och det politisk-lite-

25rara sällskapet Juntan. Med verksamt biträde af B. Höijer och andra utgaf han de bekanta tidskrifterna Litteratur tidning (1795—97) och Journal för svensk litteratur (5 band, 1797—1812), hvilka utöfvade ett mäktigt inflytande på samtidens åsigter om literatur, konst och vetenskap. Han utgaf dessutom en tredje tidskrift, Läsning i ett och annat (5 h. 1799—1807), Strödda afhcmdlingar i ämnen rörande de fria konsterna (1808—09), Len svenska statsförfattningens historia (1809), Försök till en framställning af allmänna läroverkets närvarande tillstand i Sverige (1813), Historia öfver förhållandena mellan Sverige och Norige... (1821 —23), historiska och geografiska läroböcker m. m. Led. af mus. akad. 1799. Se en af K. F. Verner författad biografi i ”Några ant. om slägten S ” (1884).

5. Lavid Vilhelm S., af samma slägt, samlare, f. 1798, d. 1875 som generalmajor, utgaf Samling af gällande författningar rörande arméen, dess styrelse och förvaltning (1867, bil. 1870) m. m.

6. Gudmund Leonard S., den först-nämdes sonson, vitter författare, f. 1815, d. 1853 som andre riddarhuskanslist, utgaf tvänne häften Dikter (1851—52, l:sta h. ny uppl. 1860), bearbetningar för teatern m. m. samt efterlämnade dessutom texten till det romantiska skådespelet Ljungby horn och pipa (1858) m. m. Se en af Emil von Qvanten författad biografi i ”Några ant. om slägten S.” (1884).

7. Karl (Carl) Gudmund Uno S., den förres sysslings son, historiker, vitter författare, f. 1840, blef 1859 student i Upsala och 1861 underlöjtnant vid lifregementets dragonkår, men lämnade 1870 militärtjen-sten och ingick i riksarkivet, der han 1875 blef ord. amanuens. 1870 utnämdes han till kammarherre.

S. har författat: Klostret i Vadstena

(1875, iHist. bibi.), Källor till svenska teaterns historia (1877, ur ”Framtiden”; omarbetad 1882 under titeln Svenska teaterns äldsta öden), Om Jöran Persson och konungens nämnd (1881, i Hist. Tidskr.), Några dikter af Astolf (1883) m. m. Dessutom har han redigerat: Historiskt bibliotek (1875—80), Svenskt diplomatarium från och med 1401 (från 1875), KongL kansliets diarium öfver ingångna skrif-vdser 1566 (1878, utg. af SamfL f. utg. af handskr. rör. Skand. hist.),. och Några anteckningar om slägten Silfverstolpe (1884), hvaijämte han utarbetat historiska bibliografier (sedan 1875, först i Hist. bibi. och sedan i Hist. tidskr.) samt lämnat åtskilliga öfversättningar, bl. a. frän ryskan. Se ”Några ant. om slägten S.” (1884).

Sil je ström, Per Adam, mångsidig författare, f. 1815, blef 1832' student i Upsala, 1836 filos, doktor, 1844 lärare vid nya elementarskolan i Stockholm, 1856 rektor vid detta läroverk, 1860 direktör vid seminariet för bildande af lärarinnor och 1862 tillika folkskoleinspektör i hufvudstaden. Bedan sistnämda år tog han dock på grund af sjuklighet afsked från sina befattningar. Bland hans skrifter märkas: Anteckningar och observationer rörande Norige (1842),. Bref i blandade ämnen (1844), Lärobok i fysiken (1848—52), Resa i Förenta staterna (1852—54), Afhandlin-gar och smärre uppsatser i fysiska och filosofiska ämnen (3 h. 1854—69),. Inledning till skolarkitekturen (1856), Förberedande kurs i fysik och kemt (1859), Läsebok vid de första innanläsning söf ning ame (1859, 6:te uppl. 1873), Posthumus eller Ufvet och döden, en prolog (1868), Vaccinationsfrågan (1874), Ytterligare bidrag till utredande af vaccinationsf rågan (1875), ett föredrag om Lars Johan Hierta (1879),. Handlingar och skrifter rörande undervisningsväsendet (1884), Smärre skrifter rörande uppfostran och

undervisning (s. ä.), läroböcker i aritmetik och geometri (flere uppl.) m. m.

Sillén. 1. Gustaf af S.t ästetiker, f. 1762, d. 1825 som hofintendent, egentligen bekant som arkitekt, gjorde sig känd som författare till en mängd konsthistoriska uppsatser.

2. Abraham Vilhelm af S., historiker, vitter författare, f. 1813, rektor vid Adolf Fredriks lägre elemen-tar-läroverk i Stockholm, har utgif-vit: Nyckel till biblisk fomkunskap (1849), Svenska handelns och näringar-nes historia (5 d. 1851—71, utg. 1886 i sammandrag till ar 1809) och några smärre historiska uppsatser; en skildring af Det svenska studentlifvet, i trevme perioder (1838—39, anon.); berättelserna Gottfrid och Ottilia (1844), En theoreticus i en praktisk tid (1867), Kotteriet och mannen för sig (1869) samt Ver Iden i smått (1870, alla anon. L pseud. Sverre) m. m.

sriYius, Johan, öfversättare, f. 1620, d. 1690 som lagman i Värmland och f. d. kunglig translator, utgaf i sistnämda egenskap öfversätt-ningar af några för hans tid mycket vigtiga arbeten.

Simmingsköld (förut Simming), Johan, vitterhets-idkare, f. 1748, d. 1796 som fästningsfånge (för bedrägerier) samt f. d. lagman, ordens-historiograf och kungl. bibliotekarie, utgaf en politisk-satirisk tidning, Karbasen (1768), Riksdagskrönika (1769— 70) och böljan till Samlingar af vitterhetsarbeten (första stycket 1771), i hvilka samlingar han öppet förklarade sig ämna intaga företrädesvis sådana poem, som afsågo att förhärliga konung Gustaf 111. En del af hans egna vitterhetsstycken finnas i Stockholmsposten, Gjörvells allmänna tidningar och Samlaren.

Sinclair [-klär], Karl Gidcon, mi-litär-Bkriftställare, f. 1730, d. 1803 som general af infanteriet, författade åtskilliga krigsvetenskapliga arbeten, de flesta otryckta: Institutions militaires ou traité élémentaire de tactique (1773), Taktiken eller konsten att strida, La campagne de Van 1748 et le siège de Mastricht, Remarques sur la guerre supposée entre la Seine et la Loire par le maréchal de Ruységur, Abrégé de Vhistoire du service militaire depuis Vorigine de la monarchie française jusq*uà la révolution de Van 1789, Traité sur la cavallerie, Guerre de sept ans en Hesse, en Hanovre et sur la Rhin, Raisonnement öfver svenska artilleriet m. fl.

Sirëlins, Knut Samuel, finsk medicinsk författare, f. 1827, d. 1869 som professor i Helsingfors, utgaf afhandlingar Om lägeförändringar och böjningar af lifmodren (1859), Om placenta prœvia, dess utveckling och behandling (1861), Om bamsängsfeber sch bambördshus (1862) m. m.

SIYCrS, Henrik Jakob, lärd, f. 1709, d. 1758 som teologie doktor och kontraktsprost i Linköpings stitt, utgaf Vesterviks stads historia och beskrif-ning (1758) äfvensom åtskilliga andra skrifter i teologiska, historiska, naturhistoriska, medicinska och vittra ämnen samt underhöll en vidlyftig bref-växling med samtida vetenskapsmän (se Hof.-kler. hist.)

Sjöberg. 1. Nils Lorens S., vitterhets-idkare, f. 1754, d. 1822 som expeditions-sekreterare, vann i sin ungdom åtskilliga pris i samtidens vittra sällskap. Hans dikter utgåfvos under titeln Skaldestycken (1796, ny tillökt uppl. 1820).

2. Erik S. (pseud. Vitalis), skald, f. 1794, blef 1814 student i Upsala, promoverades 1824 till filos, magister och flyttade 1825 till Stockholm, efter att förgäfves ha väntat på att enfor honom passande docentur skulle bli ledig vid akademien. Utan att ha fått någon befattning dog han 1828, efter att hela sitt lif ha kämpat med stor fattigdom. Stolt och försakande som mänska, var S. som skald en af de ädlaste och kraftigaste norden fostrat. Till en början på-värkad af både fosforister och göter, höjde han sig snart till en mindre vanlig självständighet och satiriserade öfverdriffcerna hos såväl den ena som den andra skolan. Tämligen ojämn i sina dikter, skrefhan dock åtskilliga fulländade stycken af både allvarsamt och skämtsamt innehåll, lyckades väl i elegien, men kanske bäst i satiren. Hans mest berömda skaldestycken äro: Enslingens sång i den stora öknen, Enslingens klagan, Under en sjukdom, Komiska fantasier och Rustningar tdl Ragnarök. Som skald uppträdde han först i den af Bruze-lius utgifna Kalender för damer (1819, tills, med sin vän Nicander). Samtidigt utkom ett häfte af hans. Dikter (2:dra uppl. 1821), och följande året utgaf han tvänne häften Senare dikter. 1824 utkom en ny samling dikter, och s. å. började han utgifva en vitter tidskrift, Brage, som upphörde 1825, hvilket år han offentliggjorde sina sista

skaldestycken under titeln Nyare dikter. Efter hans död utgåfvos hans Sandade dikter af hans vän Forselius (1828, med inledning afE. G. Geijer; nya uppl. 1837,1850, 1853 och 1873). Hittills osamlade skrifter af Vitalis utkommo 1850. Se skrift af G. Ljunggren.

3. Kristoffer Kristian August S., f. 1817, d. 1865 som advokat, utgaf Andeskådaren Sveden borg, en framställning af denne mans personlighet och underbara lefnadsöden (1851, 3:dje uppl. 1862).

4. Edvard Daniel S., novellist, f. 1822, d. 1863 som f. d. boktryckare och f. d. utgifvare af Söndag sbladet

(1846—61), utgaf i bokform: Ror-trätter ur unga Stockholm (1 h. 1844) och Stockholms hemligheter i skizzer (1846, förut i Lörd. bibi. for år 1844).

5. Alfred Tedor Eapoleon S., jurist, f. 1838, general-krigskommissarie, har utgifvit afhandlingar om den Svenska fiskeri-lagstiftningen (1865, i Act. univ. lund.), I försvarsfrågan (1871), Om rusthållet (s. å.), om Försvarsfrågan och svenska folkets representation (1872) m. m.

6. Gustaf Magnus S., filosof, pedagog, f. 1844, flickskole-föreståndare i Stockholm, f. d. lektor vid lärarinneseminariet, har utgifvit: Historisk ofver-sigt af den på monadläran grundade metafysikens utveckling (1868), Svensk stilistik (1870, 2:dra uppl. 1875; tills, med G. Klingberg), Lärobok i logik (1871, flera uppl., tills, med dens.), Lärobok t antropologi (1872, 2:dra uppl. 1875: tills, med dens.), Reda-gogiska blad (1876—77), Bidrag till nya elementarskolans historia (I. 1878) m. m.

Sjöbohm, Fredrik, nautisk författare, f. 1753, d. 1829 som öfverate vid flottan och f. d. lärare vid sjö-mansskolan i Karlskrona, utgaf åtskilliga goda nautiska läroböcker: Försök till kort utkast om sjömanövem

(1791) , Undervisning om skeppstackling

(1792) , Exempel i navigation (1795) m. fl.

Sjöborg, Nils Henrik, arkäolog, f. 1767, blef 1783 student i Lund, 1787 filos, magister, 1790 docent i historia samt 1796 adjunkt och 1799 professor i samma ämne. Från 1814 åtnjöt han ständigt tjenstledighet, för att i stället som ett slags antiqvitets-intendent resa omkring i landet och samla fomsaker äfvensom beskrifva sådana. 1805 tog han initiativet till upprättande af ett historiskt museum i Lund, och omkr. 1820 stiftade han arkäologiska sällskapet, hvilket huf-vudsakligen hade till ändamål att understödja honom i hans forskningar. Led. af mus. akad. 1798. Död 1838. Under sin bästa tid åtnjöt S. stort anseende både som föreläsare och författare, men hans största fortjenst anses ha legat deri att han riktade uppmärksamhet på ar-käologiens studium och uppfostrade några lärjungar, som med bättre framgång fullföljde hvad han börjat. Utom en mängd akademiska afhandlin-gar och smärre skrifter utgaf han följande arbeten: Blekings historia och heskrifning (1792—93), Inledning titt kännedom af fäderneslandets antiqvi-teter (1797), Samlingar till Skånes historia och heskrifning (3 h. 1801—14; 3:dje h. utgafs äfven särskildt med titeln “Skånska patteboken11), Anmärkningar öfver Malmöhus län (1 h. 1812), Iförsök till en nomenklatur för nordiska fomlemningar (1815), Anteckningar om Knutsgillet samt flera medeltidens inrättningar och brödraskap i Lund (1819) och Samlingar för nordens forniäskare (3 del. 1822—30).

Sjftbring, Per% orientalist, f. 1776, d. 1842 som professor i österländska språk vid Upsala högskola, utgaf en Hebreisk språklära (1816, 5: te uppl. 1836), en stor del af gamla testamentets böcker i öfversättning (1837— 41, i bibelkommissionens namn) samt några akademiska program och dis-putationer. Led. af vitt. akad. 1828.

Sjögren. 1. Håkan &, filolog, f. 1727, blef 1748 student i Upsala, 1755 fil os. magister, 1757 pastorsadjunkt i VäxiÖ stift, 1769 konrek-tor i Jönköping, 1775 lektor i Yäxiö, (med ett pastorat som prebende), 1784 prost och 1802 domprost i sistnämda stad. 1800 utnämdes han till teologie doktor. Död 1815. S. har blifvit ryktbar genom sitt länge använda och allmänt bekanta Lexicon manuale latinosvecanum et sveco-latinum (1775, nya uppl. 1795, 1814 och 1832). Hans öfriga arbeten utgöras af: Libei'

metnorialis (1771, ett förarbete till hans lexikon; 4:de uppl. 1807), A. Bhydelii grammat ist a philosophans (1780, med noter och tillägg; ny uppl. 1813), J. Strelings grammatica latina med förbättringar (1796, 3:dje uppl. 1807), Explicatio paraphrastico-exegetica . .. novi foederis (1802), en ABC-bok (1804, en mängd uppl.) m. m.

2. Karl Anton Hjalmar S.f mineralog, f. 1822, bergmästare, har utgifvit (Kort) lärobok i mineralogi (1865, 3:dje uppl. 1880), Kort handledning i svenska gruf brytningen (1878) m. m.

3. Karl August Otto S.f historiker, f. 1844, blef 1863 student i Upsala, 1869 filos, doktor, s. å. kollega vid Göteborgs treklassiga läroverk, 1874 rektor i Södertälje och 1879 kollega vid Katarina femklassiga läroverk i Stockholm. Han har utgifvit åtskilliga större och mindre historiska arbeten: Hadrianus och hans Hdehvarf (1868), Rom under ccesarema (I. 1870), Grunddragen af samhällets och kulturens historia (1872), Historisk läsebok (1875—76, 3:dje uppl. 1882), Läsebok i svenska historien (1877, 3:dje uppl. 1885), Georg Adlerspatre

(1881) , Lefnadsbilder af märkvärdiga personer (1881—82, Gustaf II Adolf, Benj. Franklin, Tiberius och Engelbrekt), Otto Arnold Paykull (1881, i Sv* hist. tidskr.), KarlAugusi Grewes-möhlen (1882), Johan Reinhold Patkul

(1882) , Försvarskriget- i Lifland 1701 och 1702 (1883), Allmän verldshistoria (från 1884, i Sv. bibi.) m. m. Dessutom har han redigerat 9:de d. af Svenskt biografiskt lexikon, ny följd (1882—84, hvari han författat åtskilliga biografier) och för svenskan bearbetat 'Webers verldshistoria' (från 1882 under utgifning).

Sjöstedt, Gustaf Vilhelm, veterinär, f. 1824, professor vid veterinärinstitutet i Stockholm, har utgifvit: Handbok i husdjursskötseln (I. 1859,2:dra uppl. 1888; II. 1862), Bandbak i förlossningskonsten för veterinärer och uppfödare af husdjur (1875), Hästen (1879, i "Handbok for artilleri-befälet"), Lungsjukan på Seland vinteim 1881—82 (1883) m. m. 1878—83 redigerade han svenska djursskyddsföreningens tidskrift Djurvännen.

Sjöstrand. 1. Magnus Gustaf S., botaniker, f. 1807, d. 1880 som komminister i Kalmar stift, utgaf Calmar läns och Ölands flora (1863).

2. David Magnus S.t t. 1819, d. 1883 som skoladjunkt, utgaf en Lärobok i svenska språket (1865) och Maria skolat ett bidrag till Stockholms skolhistoria (1882).

Sjöström. 1. Axel Gabriel S., finsk filolog och publicist, f. 1794, d. 1846 som professor i grekiska i Helsingfors, utgaf i öfversättning Iheokritos* idyller (1830—33), Homeri Odyssea (1835—42) samt åtskilliga skådespel af Euripides c(1842—46) samt var redaktör tör Abo tidningar (1820—27, först tills. medH. Snell-man) och Tidningar från Helsingfors (1829—31).

2. Karl Fredrik S.} läroboksförfattare, f. 1811, d. 1882 som prost och kyrkoherde i Upsala stift, utgaf Svensk språklära (1843, 5:te uppl. 1865; tills, med J. F. Ehmström) och Kort sammandrag af tyska etymo-logien (1851, 2:dra uppl. 1861).

3. Karl (Carl) Johan S.} biografisk samlare, f. 1851, e. o. amanuens i sjöförsvarsdepartementet, har utgifvit biografiska anteckningar om Skånska nationen vid Lunds universitet 1833— 1883 (1885) och S:t Knutsgillets i Lund matrikel 1686—1886 (1886).

Skandia, en 1833—37 i Upsala af svenska literaturföreningen utgilven vetenskaplig tidskrift, som utkom i fria häften.

Skarstedt, Karl (Carl) Vilhelm^ teolog, f. 1815, biet 1834 student i Upsala och 1842 filos, doktor, tjenstgjorde

1841—48 som pastors-adjunkt i Göteborgs stift, blef 1848 docent i exege-tisk teologi i Lund, 1855 kyrkoherde i Göteborgs stift, 1859 teologie adjunkt i Lund (med ett pastorat som prebende), 1860 teologie doktor (i Jena) och 1865 professor i praktisk teologi. Han har utgifvit en mängd skrifter i teologiska ämnen: Christelig kyrkohistoria (1848, bearbetad efter Barth; 4:de uppl. 1873), De ecclesia ante Christum (1851), Handbok i allmänna verldshlstorien, efter bibliska grundsatser (1851, bearb. efter Barth; 3:dje uppl. (1864), Handbok i dm bibliska fomkunskapen (1857, 2:dra uppl. 1860), Samling af korta predikoutkast (1857—58), ChristeUga missions-sånger (1861), Gm den evangeliska kyrkosångm (1862), Handbok i Sveriges kyrkohistoria (1867), Kyrklig själavårds-lära, belyst af amnärkningar i urval af J. A. Bengels skrifter (1877), Göteborgs stifts herdaminne (1878—85), Predikoverksamhetens och den andliga vältaUghetens historia i Sverige till omkr. 1850 (1879) m. fl. Dessutom har han författat biografier för Lunds stifts herdaminne, Svenskt biografiskt lexikon m. m.

Skjöldebrand (Sköldebrand) 1. Erik S. (förut Brander), vitterhets-idkare, numismatiker, f. 1722 (1720?), d. 1814 som tit. kommerseråd och f.d. svensk konsul i Alger, ädagalade ett brinnande nit för skaldekonsten och sökte genom trägna studier utbilda sig själf till vitter författare. Men då han efter hemkomsten från Alger ville fortsätta sitt förut började skriftställen, visade sig att han blifvit efter sin tid och att utvecklingen här hemma gått framåt. Hans arbeten utgöras af sorgespelen Cleopatra (1749), Habor och Signild (1767) och Aslög (1775, ny uppl. 1783), hjeltedikten Gusta-viade (1768, 2:dra uppl. 1796), en Catalogus numismaticus (1785), en Af-handling om det sublima i litteraturen <1792), några salmer m. m. Led. af •vitt. akad. 1797. Led. af mus. akad. 1771.

2. Andera Fredrik S.f den förres *on, grefve, reseskildrare, vitter-hetsidkare, f. 1757, deltog som chef for en del af den s. k. norra armén i 1809 års revolution, var 1810—12 öfverståthållare i Stockholm och förste <lirektör för kungl. teatern, blef 1813 general-löjtnant och chef för svenska kavalleriet i Tyskland (vann segern •vid Bomhöft s. å.), var 1815—28 statsråd samt blef 1820 general af infanteriet och 1822 en af rikets herrar. Led. af mus. akad. 1788. Arb. led. afkrigsv. akad. 1811. Hed. led. af vitt. akad. 1818. Led. af vet. akad. 1819. Led. af sv. akad. 1822. Död 1834. Bland S:s arbeten märkas främst: reseskildringarna Voy- \ stge pittoresque au cwp du nord (1801 — 02, 2:dra uppl. 1805) och Descrip-tion des eataractes et du canal de Troll-Jiätta (1804) samt vidare skådespelet Herman von Unna (1795, 2:dra uppl. 1846). Nämnas må dessutom: de otryckta dramatiska styckena Var-beck, Fiddartomei samt Tancred och Clorinda, sagan om Psyche (1795), hjeltedikterna Odin (1816) och Gustaf Friksson eller det fr iilsade Sverige (1822), sorgespelen Hjalmar (1827) och Carl XII:s död (1829), de historiska arbetena Batailles de Charles X Gustave (1806) och Histoire militaire etpolitique des rois de Stiede de la maison palatine <1. 1807), öfversättningarna Tassos

befriade Jerusalem (1825) och Childe Harolds pilgrimsfärd af lord Byron <1832) äfven8om några tal. S. gjorde sig ock känd som kompositör af rätt vacker musik. Hans memoarer lämnades i handskrift till vitterhets-aka-demien. Se skrifter af B. von Beskow, P. H. Ling m. fl.

Skogman. 1. Karl David S.jfri-herre, national-ekonom, vitterhets-id-kare, f. 1786, d. 1856 som president

i kommerskollegium, utgaf Underrättelse em sa kallade besparingsbanker (1819), J. B. Says Af handling uti statshushållningslär an (1823—24, öfvers. med inledn.), Anteckningar om rikets ständers bank och allmänna lånerörelsen i Sverige (1845—46), några vittra försök under titeln Minnen af lediga stunder (1846) m. m. Led. af vet. akad. 1815. Hed. led. af vitt. akad. 1842. Led. af sv. akad. 1847.

2. Karl (Carl) Johan Alfred S.} den förres son, friherre, reseskildrare, f. 1820, f. d. kapten i flottan, har utgifvit Fregatten Fugenies resa omkring jorden 1851—53 (1854—55), Minnesteckning öfver Gustaf af KUnt (1884), Anteckningar om nya TroU-hätta kanalbolag aren 1838—84 (s. å.) och några smärre skrifter. Led. af ; krigsv. akad. 1854. Led. af vet. akad. 1869.

Skytte. 1. Johan S. (förut Schro-derus)t friherre, lärd, vältalare, mä-cenat, f. 1577, d. 1645 som riksråd och kansler vid Upsala högskola, är for den svenska literaturen af betydelse företrädesvis såsom mäcenat och såsom styresman för Upsala högskola, hvilken från hans kanslerstid räknar ett nytt tidehvarf. Vid nämda lärosäte inrättade han 1622 den efter honom uppkallade skytteanska professuren. S. egde äfven stort anseende som latinsk vältalare, som matematiker och som rättslärd. Han utgaf: Dissertatio de mechanicee artis presst antia (1598), Problemata ex artium liberalium fontibus desumpta (s. å.), Oratio de suecorum gothorumque vetus-tate et fortitudine militari (1604), Fen kort undervijsning uthi hvad konster och dygder en furstlig person skall sig öfva (s. å., flere uppl.) m. m. En lång tid ansågs han äfven som författare till den af Bureus utgifna bekanta medeltidsboken ”om konunga-och höfdinga-styrelse.” S. var lärare för Gustaf II Adolf och innehar ettframstående rum i Sverges politiska historia.

2. Lars S., (len förres brorson, teolog, f. omkr. 1610, d. 1696 som fran-siskanmunk och f. d. svensk resident vid portugisiska hofvet, utgaf: Con-fessio veritatis ecdesice catholicce (1652), Peregrinatio sancta fratris Laurenii a

D. P. med(1658), Scala pietatis (1668), Ramus olivce septemtnonalis revirescens (1672) m. m.

3. Jakob S., den forstnämdes son, friherre, vältalare, d. 1654 som f. d. landshöfding i Östergötland, utgaf några

latinska tal och dissertationer.

4. Bengt S.f den förres broder, friherre, talare, f. 1614, d. 1683 som afsatt riksråd och f. d. president i vi sm ar sk a tribunalet, författade några latinska tal. Man har äfven i behåll efter honom åtskilliga bref, som han skref till sitt försvar under den messeniska rättegången, i hvilken han var invecklad.

Sköldberg. 1. Per Benjamin S.} historiker, geograf, f. 1800, d. 1857 som filos, magister och lärare vid kungl. djurgård ens folkskola, utgaf Beskrifning öfver skandinaviska halfön i topografiskt, statistiskt och historiskt hänseende (1846), Inledning till geografien i allmänhet jemte beskrifning öfver Skandinavien (1847), Beskrifning i geografiskt och historiskt hänseende öfver Skandinavien och Sveriges f ordna utomlands-besittningar (1855) m. m.

2. Sven Erik S.t medicinsk författare, f. 1806, d. 1884 som f. d.

illf. medicinalråd, utgaf: Om chorean i Jönköpings län och det deraf uppkomna religiösa svärmeriet (1843), Lif-modersjukdomar (1857), Sårades vård i fält (1864) m. m.

3. Sven S., den förres son, medicinsk författare, f. 1838, d. 1872 som medicine doktor och docent vid Karolinska institutet, utgaf ett innehållsrikt arbete Om ovariotomiens tidigare historia i England och Amerika och operationens nuvarande standpunkt (1867).

Sköldebrand. Se Skjöldebrand-

Smith, Karl (Carl) Edvard, nautisk författare, f. 1843, kapten vid flottan, har utgifvit en skrift Om båtar och båtsegling (1873) ni. m. 1883 var han en kortare tid redaktör af Ny illustrerad tidning.

Smitt. 1. Johan Vilhelm S., generalkonsul, f. 1821, har utgifvit en populär beskrifning på Skandinavien» förnäihsta ätliga och giftiga svampar (1863, 2:dra uppl. 1867).

2. Fredrik Adam S., zoolog, f. 1839, blef 1855 student i Lund, 1859* amanuens vid marklinska samlingarna, i Upsala, 1863 filos, doktor och docent i zoologi samt 1871 professor och intendent vid naturhistoriska riksmuseet. Led. af vet. akad. 1875» Led. af landtbr. akad. s. å. Bland hans skrifter, de flesta offentliggjorda i vetenskaps-akademiens publikationer, märkas: Sur les ephippies des daphnies (1859), Bidrag tiU kännedom om hafs-bryozoeme8 utveckling (1863). Några drag ur mossdjurens Uf{1864), Kritisk förteckning öfver Skandinaviens hafs-bryozoer (5 d. 1864—71), Om hafs-bryozoemas utveckling och f ettkroppar (1865), Bryozoa marina in regionibus arcticis et borealibus viventia (1868), Be senaste årens undersökningar om hafs-faunans gräns mot djupet (187O),!loridan bryozoa (2 d. 1872—73), Ur de högre djurms utvecklingshistoria (1876—77), Ryggradsdjurens geologiska utveckling och slägtskapsförhallanden (1882) m.m,

Snare, Esbem, pseud. för Fr. Hedberg.

Snellman, Johan Vilhelm, finsk filosof och publicist, f. 1806, blef 1822 student i Åbo, 1832 filos, magister (i Helsingfors), 1835 docent i filosofi och 1843 rektor vid högre elementarskolan i Kuopio (från hvilken befattning han på begäran entledigades 1849), utnämdes 1856 till professor i filosofi vid den finska högskolan, fick 1859 kansliråds titel samt kallades 1863 till senator och ledamot i ekonomi-departementet. Död 1881. S. utgaf: Försök till en framställning af logiken (l:sta h. 1837), Spanska flugan (1839—41), Fhdosophisk elementarkurs (1837 — 40), Om det akademiska studium

(1840) , Ver such einer spekulativen ent-wickelung der idée der persönlichkeit

(1841) , Läran otn staten (1842), Tyskland, skildringar och omdömen under en resa (s. å.) samt några akademiska afhandlingar, ett par skönliterära arbeten (anonymt) m. m. Dessutom redigerade han tidningen Saima (1844—46, i Kuopio) samt de literära månadskrifterna Kallavesi (1846, ibd.) och Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning (1847—49 ibd., 1855—63 i Helsingfors). S. var, ehuru född svensk, en af de mest framstående representanterna för den nationella rörelsen i Finland.

Snollsky, Karl (Carl) Johan Gustaf, lyrisk skald, numismatiker, föddes i Stockholm d. 8 sept. 1841. Hanblef

student i Upsala 1860, undergick kansli-examen 1864, blef 1865 attaché vid svenska beskickningen i Paris och ntnämdes 1866 till andre sekreterare i utrikes-departementet, 1874 till förste sekreterare samt 1871 till expeditionssekreterare (från 1878 med titeln kansliråd) i nämda departement. En kortare tid år 1875 förestod han som chargé d'affaires den svenska beskickningen i Kjöbenhavn. Som skald uppträdde han först under pseudonymen Sven Tröst, med ett häfte Smådikter (1861) och en samling skaldestycken med titeln Orchidéer

(1862) , hvaijämte han under samma pseudonym lämnade bidrag till ”Sånger och berättelser af nio signaturer”

(1863) och ”Sånger och berättelser af sju signaturer” (1865). När han sedan utgaf en större samling Dikter (1869, 4:de uppl. 1883), beredde han sig med ens ett namn bland våra förnämste lyriske skalder, allmänt

beundrad för sin glödande frihets-kärlek samt framför allt för sin ovanliga kraft och smidighet i behandlingen af de svåraste versformer. En samling Sonetter (1871) ökade hans rykte som verskonstnär. Derefter förflöt en längre tid, under hvilkendet tycktes som om skaldeådran skulle helt och hållet ha sinat ut. S. sysselsatte sig mest, vid sidan om sina göromål i utrikes-departementet, med numismatik och bibliognosi, samlade och beskref Ett svenskt myntkabinett (1873) och ”betraktade skaldekonsten endast som en ädel sport vid sidan om de dagliga bestyren.” Hvad man i poetisk väg erhöll från hans hand var nästan uteslutande öfver-sättningar af Göthes ballader (utg. samlade 1876). Skalden hade likväl under denna tid endast närmat sig en svår kris, som slutligen bröt ut 1879 och åstadkom en genomgripande förändring i såväl hans yttre som hans inre lif. Sistnämda år tog han nämligen afsked från sin befattning, öfvergaf for en längre tid fäderneslandet, dit han ännu ej återvändt, och ”slog i och med detsamma omkull den bur, hvari dittills hans hjärta hade våndats, fånget i frack, i flärd och i onatur.” Snart visade sig denna brytning medföra den mest välgörande verkan. 1881 utkom nämligen en diger samling Nya dikter, och 1883 utkom en ny diger samling (2:dra uppl. 1884), bägge mottagna med det lifligaste bifall af såväl den äldre som äfven af den yngre skolan inom vår literatur. ”Om hans första stora samling var präglad af sann frihetskärlek, en liberal stämning, sådan man kände den här hemma vid midten af 1860-talet, om hans andra stora diktsamling framför allt var sant fosterländsk i sin ton, så är grundtonen i den tredje samlingen äkta folklig” (Warburg).

S. har länge betraktats som vår främstenu lefvande lyriske skald. Stående midt emellan de bägge riktningar, som for närvarande bekämpa hvarandra inom vår literatur, har han alltmer i lifsåskådningen dragits öfver till de yngre. Den mest kosmopo-litiske bland våra nu lefvande skalder, är han på samma gång kanske den mest patriotiske. Med öppen blick for det berättigade i nutidens sociala rörelser, har han ock med forkärlek strängat sin lyra till minne af åtskilliga bland våra historiska personligheter (Gustaf I, drottning Kristina, Olof Rudbeck, Tegnér m. fl.) 1876 invaldes han i svenska akademien, efter Genberg, och hans inträdestal utgafs 1877. Se uppsatser at G. Brändes, K. Warburg (i Ny ill. tidn. 1885), K. D. af Wirsén (i Svea 1883) m. fl.

Sohlman, Per August Ferdinand, publicist, f. 1824, blef 1843 student i Upsala, 1848 filos, doktor, 1849 lärare i konsthistoria vid konstakademien, 1851 redaktör för tidningen Bore (hvilken upphörde s. å.) och 1857 redaktör för tidningen Aftonbladett hvilken befattning han med ett kort afbrott innehade tills han 1874 omkom genom drunkning. Som publicist ifrande for framåtskridande i alla riktningar, var han tillika en af skandinavismens förnämste målsmän i Sverge. I bokform utgaf S. endast några smärre skrifter, bl. a. en samling poesier med titeln Snödroppar (1842) samt Af handlingar och skizzer uti kultur- och konsthistoriska ämnen (3 h. 1855—62). För öfrigt redigerade han Nordisk tidskrift (1852 — 53) samt utgaf anonymt Studentbladet (1845—46) och en poetisk sommarkalender, Verdandi (1846).

Solander. 1. Daniel S., botaniker, Linnés läijunge, f. 1735, d. 1782 som bibliotekarie vid British museum, var en af sin tids förnämste naturforskare. Af Linné skickades

han redan 1759 till England, for att der upphjälpa det naturhistoriska studiet, och sedan stannade han qvar i detta land, hvarest han erhöll åtskilliga utmärkelser, bl. a. ju ris- och medicine-doktors-värdighetema vid högskolan i Oxford. Bland hans skrifter märkas Elementa botanica

(1756) m. fl. Led. af vet. akad. 1773.

2. Isak Herman S-, aste tiker, f. 1843, d. 1882 som t. f. rektor i Härnösand, utgaf ett par ästetiska afhand-lingar från boströmiansk ståndpunkt.

Soldin, Ludvig Alexander t medicinsk författare, f. 1826, d. 1859 som medicine doktor, utgaf Grundzuge einer rationellen theraphie (1854), Det vig-tigaste om den friska menniskans Uf och hélsovard (1855) m. m.

Sommar. 1. Magnus S.t lärd, f. 1710, d. 1782 som teologie doktor och kontraktsprost i Lunds stift, utgaf åtskilliga lärda afhandlingar, bl. a. De duplici peccato in spiritum sanc-tum ... (1749, mot den tyske teologen Carpow).

2. Jöns S^ den förres son, lärd, f. 1769, d. 1843 som teologie doktor och kyrkoherde i Lunds stift, utgaf några filosofiska och teologiska disputationer.

Sommelius. 1. Gustaf S.t lärd, f. 1726, d. 1800 som professor och bibliotekarie vid Lunds högskola, var en af sin tids förnämste orientalister samt inlade stor förtjenst som historisk, biografisk och bibliografisk samlare. Hans vigtigaste af trycket utgifna arbeten, alla ofullbordade, äro: Skånska clereciets historia (1763, om lärarna vid Lunds gymnasium), Zexici eiudi-torurn scanensium . . . disputatiotibus (1776—97) och Regim academim gusta-vo-carodinm sive dorpato-pemaviensx 8 historia (1790—96). Antalet af lians akademiska afhandlingar uppgick i mda till 410. Dessutom efterlämnade han högst vigtiga samlingar i handskrift (i Lunds univ. bibi.).

2. Sven Gustaf &, den förres son, läroboksförfattare, f. 1769, d. omkr. 1845 som tit. professor samt f. d. språklärare och bibliotekarie vid kungl. krigsakademien, utgafbl. a. en Lärobok i tyska språket (1808, 4:de uppl. 1833).

3. Gustaf Lorens S., den förres

brorson, skald, f. 1811, blef 1829 student i Lund, 1834 underlöjtnant och 1837 löjtnant vid Elfsborgs regemente, nödgades 1848 på grund af ekonomiskt betryck taga afsked frän sin befattning, gick derefter som frivillig ut i dansk-tyska kriget och stupade vid Dybböl d. 5 juni s. å. Han var en äkta skaldenatur, men lidelsefull, disharmonisk och fantastisk både i sitt lif och i sin diktning. Själf utgaf han tvänne diktsamlingar: Vallmoknoppar, plockade

på steppen af Beppo (1846) och Sil-houetter, klippta i pappt samlade af doktor Dulcamara (s. å.) Hans Samlade dikter utgåfvos af Eichhorn 1867.

Sondén« 1. JPer Adolf S., literatur-historiker, vitterhetsidkare, f. 1792, blef 1809 student i Upsala, 1815 filos, magister, 1817 präst, 1818 skolrektor i Stockholm och 1833 komminister i Klara församling derstä-des. Död 1837. Som student upptagen i fosforistemas krets, uppträdde han först som vitter och kritisk medarbetare i den nya skolans kalendrar och tidskrifter. Sedermera vann han ett aktadt namn företrädesvis genom sin omarbetade upplaga af Hammarskölds “Svenska vitterheten“ (1833) samt sina kritiska upplagor af J. Freses (1826), Bellmans (1885—36),

E. J. Stagnelius* (1836), Lidners (8. å.), J. Vallenbergs (1836—39), Bergklints (1837) och Kexéls (1837 —38) vittra arbeten. För öfrigt utgaf han med anmärkningar försedda upplagor af några latinska förfat-

tare, ett Vocabularium latino-suecanum (1827), lefhadsteckningar af Olaus och Laurentius Petri (i tidskr. Theophro-syne), öfversatta arbeten af Luther, Öhlenschläger m. fl., hvaijämte han författade en mängd biografier i det af Palmblad utgifna Biografiskt lexikon. En samling egna Bikter utgaf han 1829.

2. Karl Ulrik S., den förres broder, medicinsk författare, f. 1802, d. 1875 som f. d. medicinalråd och f. d. öfverläkare vid Dan viks hospital, författade ett stort antal smärre skrifter: Anteckningar öfter den epidemiska religiösa ecstas, som herrskade i Sverige åren 1841—1842 (1843), Danviks dårhus (1853) m. fl. Dessutom redigerade han Svenska läkaresällskapets nya handlingar (1837—48) och Hygiea (1839—49) samt utgaf iöfver-sättning åtskilliga homöopatiska arbeten. Led. af vet. akad. 1849.

3. Anders Fredrik S.t den förres broder, teolog, f. 1807, d. 1885 som domprost i Skara, har utgifvit en Lärobok i

bibliska historien (flere uppl.) och åtskilliga smärre skrifter i allmännyttiga ämnen.

4. Karl Mårten S., den förres son, medicinsk författare, f. 1846, praktiserande läkare i Stockholm, har utgifvit trenne årgångar af tidskriften Hygiea (1878—80) m. m.

5. Fer Henning Simeon S., den förres broder, historiker, f. 1853, e. o. amanuens i riksarkivet, har utgit-vit en större skrift om Nils Bielke och det svenska kavalleriet 1674—1679 (1883).

Sophrosyne, skaldeqvmnan, pseudonym för fru Brenner.

Sonen i Örnskog, pseudonym for A. I. Arvidsson.

Sore’lla, pseudonym för fru Naumann.

Sotberg, Erik (af), språkforskare, minnestecknare, f. 1724, blef 1744student i Upsala, 1755 filos, magister, 1758 docent i literaturhistoria, 1761 lektor i Karlskrona, 1765 lärare for prinsessan Sofia Albertina (hvarmed han fortfor till 1775), samtidigt tit. assessor, 1768 tit. lagman, 1773 sekreterare i vitterhetsakademien och 1778 tit. kansliråd. Död 1781. På uppmaning af Ihre, som han var behjälplig med samlingarna till det stora glossariet, företog S. .redan som student en högst omsorgsfull granskning af den s. k. codex argen-teus samt utgaf en betydligt förbättrad upplaga deraf under titeln VIphilas ittu8tratus (1752—55), hvar-igenom han gaf anledning till en språklig strid mellan den tidens lärda tidskrifter i Europa. Sedan vände han sig med sina forskningar åt isländskan och modersmålet. Hans förnämsta arbete öfver detta ämne har fortfarande stort anseende, nämligen Anmärkningar öfver svenska språket (1773, i vitt. akad:s handl. 1776). För öfrigt utgaf han: Begängel-se-act, då ... Dalin och ... Klingen-stjerna lades i hög tilsammanpå Lofön (1769, mycket sällsynt), Om romar-brefvet på mccsogothiskan (1759, i Sv. Mere.), Tal öfver Berch (1778, i vitt. akad:s handl. 1780) äfvensom en öfversättning af Voltaires Zayr (1774). Se skrift af N. von Rosen-stein.

Spak, Fredrik Adolf, militärskriftställare, f. 1846, artillerikapten, har utgifvit Öfver8igt öfver artilleriets uppkomst och utveckling i Fur opa (l:sta d. 1881), några handböcker för militärer m. m.

Spaldencreutz, Arvid Johany vitterhetsidkare, f. 1782, d. 1828 som kammarherre, hade på sin egendom Gusum ett litet handtryckeri, på hvilket han själf uppsatte och i små upplagor tryckte sina skrifter, dels original och dels öfversättningar. Bland originalen märkas en roman,

Svärmarinnan (1800), och en Tidskrift för mina vänner (1805—06).

Spanier, Nathalla, öfversättarinna, f. 1836, d. 1866, utgaf i öfversättning Cervantes* Don Quixote (1858, anon.). Hon skref äfven några smärre teaterstycken.

Sparfvenfeldt, Johan Gabriel, lärd, f. 1655, d. 1727 som f. d. ceremonimästare, åtnjöt af sina samtida, äfven utlänningar, stort anseende for sin lärdom, särskildt för sin ovanliga språkkunnighet. Hans tryckta skrifter inskränka sig till ett på-börjadt Vocubularium germanico-tur-cico-arabico-persieum (utan årtal), en parentation på slavonska öfver Karl XI (1697) samt några bref och öfversättningar. I handskrift efterlämnade han ett Lexicon slavonicum (i Ups. univ. bibi.).

Sparre* 1. Ulf Abjömson S., rättslärd, d. 1349 som svea rikes råd och lagman i Tiohärad, var en af de tre lagmän, som utarbetade Magnus Erikssons landslag (utg. 1862 af K. J. Schlyter, i Corp. jur. sveo-goth. ant.).

2. Erik Larsson S. till Sundby, riksråd, f. 1550, halshuggen 1600, författade på latin och svenska åtskilliga skrifter, af hvilka några blifvit tryckta (se Warmholtz, Dela-gard. arch., Handl. rör. Skand. hist. och Fryxells ber. ur sv. hist.). En af honom skrifven Minnesbok förvaras delvis i riksarkivet, delvis i nordinska samlingarna.

3. Per Georg S. till Söfdeborgf grefve, vitter författare, f. 1790, blef 1807 fänrik, 1812 löjtnant och 1814 kapten vid Skaraborgs regemente, 1816 kapten och 1820 major i den nybildade generalstaben, 1824 öfverste-löjtnant vid sjöartilleriet och 1832 öfverste. 1856 fick han afsked med pension. Död 1871. Först vid tämligen framskriden ålder uppträdde S. som författare, men gjorde sig då med ens ett namn genom sin histo> riska roman Ben siste friseglaren (1832), en liflig skildring, som röjde noggranna studier af tids- och lokalförhållanden, men ej forrådde

någon djupare poetisk uppfattning. Denna roman efterföljdes af andra i samma stil: Adolf Findling eller tre ar under drottning Kristinas regering (1835), Standaret (1847, en skildring från snapphanekriget) och Sjökadetten % konung Gustaf III:s tid (1850). 8.

utgaf äfven ett sorgespel, Kungslena-färden (1847), ett skådespel, Vid ett bad (s. å.), och ett häfte Bikter (1860). 1870 fick han af svenska akademien Karl Johans pris för literära för-tjenster.

4. Erik Josias S. till Söfdeborg} den förres kusins son, grefve, bro-schyrförfattare, f. 1816, d. 1886 som landshöfding, utgaf några smärre skrifter i juridiska, politiska och ekonomiska ämnen.

Sparrman. 1. Anders S., naturforskare, Linnés läijunge, f. 1748, blef 1775 (frånvarande) promoverad till medicine doktor i Upsala, for-ordnades 1780 till intendent för vetenskapsakademiens naturalie-kabi-nett samt utnämdes 1781 till professor och 1790 till assessor i colle-gium medicum. Åtskilliga år af sitt lif tillbragte han på forskningsresor söder om eqvatom. Led. af vet. akad. 1776. Död 1820. 8. utgaf flere

literära arbeten: Resa till Godahopps-udden, södra polkretsen och omkring jordklotet samt omkring hottentott- och kaferlandet åren 1772—76 (2 d. 1783—1818, med porträtt och planscher), Museum carlsonianum (1786—89, med illum. fig.), Svensk ornitologi (1806—07, med kolor. teckn.), åtskilliga öfversättningar af naturvetenskapliga skrifter m. m.

2. Gustaf Leonard S., vitterhets-idkare, f. 1809, f. d. skollärare

och vice pastor i Upsala stift, har utgifvit Andeliga sånger för folkskolan (1 h. 1845, två uppl.), och Vakteln, sånger i christlig anda (l:sta saml. 1846).

Sparrsköld, Kils Birger, dramaturg, f. 1763, d. 1830 som bruks-egare, öfversatte och bearbetade en mängd teaterstycken: Be mexikanska systrame (med musik af Kraus), Gamle Krusen berg, Ben hederlige sjö-röf varen m. fl. Under några år var han anställd som ordningsman vid dramatiska teatern.

Spegel, Haqvin, skald, kyrko-historiker, vältalare, språkforskare, f. 1645, blef 1662 student i Lund, 1670 filos, magister, 1671 hofpredi-kant hos drottningen, 1675 Karl XI:s biktfader, s. å. öfverhofpredikant, s. å. superintendent öfver presterskapet vid armén, 1679 kyrkoherde i Ronneby, s. å. superintendent i Visby, 1685 biskop i Skara, 1692 biskop i Linköping, 1693 teologie doktor och 1711 ärkebiskop. Som student var han lärare för den sedan så ryktbare Magnus Stenbock. Död 1714. 8. var en af sin tids mest

framstående män samt utöfvade ett genomgripande inflytande på tide-hvarfvets bildning. Det var företrädesvis han, som tog initiativet till de förbättringar, som under Karl XI:s regering genomfördes i kyrko* och undervisningsväsendet. Som andlig talare var han på sin tid den förnämste här i landet, och som andlig skald innehar han ett af de främsta rummen i vår literatur, genom sina salmer, bland hvilka många intogos i 1819 års salmbok. Som didaktisk skald blef 8. berömd genom sitt pä alexandriner författade stora poem Guds verk och hvila, thet är hela verldenes undersamma skapelse (1685, 5:te uppl. 1856—57; med bihanget Thet öpna och tilslutna paradiset, 1705), hvilket dock ej eger något störrepoetiskt värde, med undantag af den högstämda inledningshymnen. Dessutom författade S. en svensk kyrkohistoria (2:dra d. 1707, l:sta d. 1708), som är den första på vårt språk utgifna. För det svenska språket nitälskade han mycket, utgaf ett Glos-sarium-sveo-gothicum etter svensk ordabook (1712, den första utförliga ordbok öfver svenska språket) samt arbetade ifrigt för ett renare skrif-sätt och en efter uttalet mera lämpad stafning. Bland hans öfriga tryckta arbeten märkas: Några christe-lige böner (1680), Dr. Mart. Lutheri catechismus med eenfaldige spörsmåhl förklarad (1686), Himmelsk brudekam-mare eller andeliga samtal emellan Jesum Christum och hans kära församling (s. å., Salomos höga visa med förklaringar), Skrifteliga bevis hörande til svenska kyrckiohistorien etter biskopschrönikan (1716), Passions-an-dakt etter trettio predikningar öfver . .. Jesu Christi. .. lidandes historia (1723, nya uppl. på den sista tiden) och n|gra likpredikningar. En samling Åtskilliga poetiska skrifter utgafs 1745. I handskrift efterlämnade han bl. a. ett IHarium rörande danska kriget (tr. 1757—61 i Sv. bibi.).

Spilhammar, Johan 'Reinhold, publicist, f. 1836, var 1879—84 Aftonbladets hufvudredaktör, efter att förut ha varit redaktionssekreterare i Nya dagligt allehanda. Han har dessutom utgifvit åtskilliga öfversätt-ningar.

Spole, Ander8, matematiker, astronom, f. 1630, blef 1667 professor i matematik vid högskolan i Lund, erhöll 1676 häradshöfdingesysslan i Sunnerbo härad (för visad rådighet under kriget med Danmark) och utbytte 1679 denna befattning mot den matematiska professuren i Up-sala. Död 1699. S. var en af de mest framstående universitets-lärarna på sin tid. Hans skrifter utgöras

till största delen af akademiska af-handlingar.

Sprengtporten. 1 .Jakob Magnus

S.t friherre, politiker, f. 1727, d. 1786 som f. d. generalmajor och chef for lifgardet, efterlämnade i handskrift en berättelse om 3 772 års revolution (nu i Ups. univ. bibi.), i hvilken han själf deltagit på ett mycket verksamt sätt.

2. Jakob Vilhelm S., den förres brorson, friherre, broschyr-författare,, f. 1794, d. 1875 som f. d. generallöjtnant och f. d. öfverståthällare i Stockholm, författade några smärre skrifter i politiska, statsekonomiska och krigsvetenskapliga ämnen. Nämnas må hans Tankar i representationsfrågan (1839). Han uppträdde äfven som vitterhetsidkare, med en samling Vittra tidsfördrif (1855; ny tillökt uppl. 1872). Led. af krigsv. akad. 1827. Hed. led. af landtbr. akad. 1837. Hed. led. af konstakad. 1845. Led. af vet. akad. 1848.

Sprinchorn, Karl (Carl) Knut Sigfrid, historiker, f. 1851, t. f. skolrektor i Lund, har utgifvit Kolonien Nya Sveriges historia (1878, i Hist. bibi.), Om Sveriges politiska förbindelser med Frankrike före Gustaf II Adolfs tid (1880, ibd.) m. m.

Staaff* 1. Per S., jurist, f. 1776, d. 1846 som advokatfiskal, utgaf några juridiska skrifter.

2. Albert Wilhelm S. (af samma slägt), teolog, talare, f. 1821, kyrkoherde i Stockholm, har utgifvit: Minnestal öfver Hans Järta (1849), Om konfirmationens uppkomst och antagande i Sverige (1871), några tal, poem m. m. — Hans son Per Gurlif S. (f. 1856), publicist, har bl. a. skrifvit en broschyr om Strindberg, kallad Het nya riket och dess författare (1882).

3. Ferdinand Natanael S., den förres broder f. 1823, öfverste, militärattaché i Paris, har utgifvit en läsebok i franska literaturen (2 d. 1859 •

—64; 2:dra uppl. 1865, forts, med flera delar), en berättelse om Pariser-kommunen (1871) m. m.

S tackel berg, Bernt Oskar (pseud. Olof Stig), friherre, vitterhetsidkare, f. 1824, kommendör vid flottan, har utgifvit Trä-kol, rim (1870, 2:dra nppl. 1872) m. m.

Stagnélius, Erik^ Johan, skald, föddes i Gärdslösa på Öland d. 14 (16) okt. 1793. Han erhöll först undervisning af sin fader (sedan biskop i Kalmar), men läste tillika på egen hand, med det resultat att han af sina föräldrar ansågs som en lärd man, redan innan han kommit till universitetet. Han blef forst student i Lund, men begaf sig 1812 till Upsala och tog der 1814 kansli-examen. 1815 inskrefs han som e. o. kanslist i ecklesiastik-expeditionen, och inom detta ämbetsverk utnämdes han 1819 till kopist och 1822 till kanslist. Efter att länge hafva lidit af ett organiskt fel, som gjorde honom sluten och dyster, afled han i Stockholm d. 3 april 1823. S. var en af Sverges allra ypperste skalder: med den rikaste fantasi, med den mest glödande känsla, med gedigna kunskaper, särskildt i den fornklassiska literaturen, med ett nästan obegränsad t välde öfver språket — ur hvilket han kunde framtvinga de skönaste välljud —, med en ovanlig mångsidighet, med en högst förvånande produktivitet. Hans diktning karaktäriseras för öfrigt af en utpräglad lifsåskådning, ett slags gnosticism, som flerstädes framträder i dunkla uttryck och mystiska bilder. En varm trängtan till det förlorade Eden utgör temat i de flesta af hans sånger. "Hela hans poesi är återspeglingar af en orolig, qvald andes slitning mellan himmel och jord, en oupphörlig växling mellan salig fröjd, brinnande längtan och dystert svår-

mod.” Fastän lyrisk till hela sitt Bkaplynne, författade han äfven episka och dramatiska stycken. Mest fulländade äro hans lyriska dikter: hans romanser^ hymner, oder, idyller, visor, kanzoner, sonetter och elegier. I sina dramatiska arbeten, i många hänseenden förträffliga, visar han sig dock sällan kunna ge full åskådlighet åt de af honom tecknade personligheterna.

Själf offentliggjorde S., och det anonymt, endast några få af sina arbeten: den episka dikten Vladimir den store (1817), som genast väckte beundran öfver hela landet; poemet Sång till qvinnoma t Norden (1818 prisbelönt af svenska akademien); diktcykeln Liljor i Saron (1821), som mest vanställes af den gnos tiska terminologien, ehuru den å andra sidan hänför genom sublima tankar och ett musikaliskt klingande språk; och slutligen sorgespelet Bacchantema eller fanatismen (1822), en bland de förträffligaste efterbildningar efter den antika tragedien. Hans öfriga arbeten utgöras af den ironiskromantiska skaldedikten Blenda, den mystiska dikten Gunlög (fragm.), balletten Narcis8U8, spökscenen Glädjeflickan i Rom, den högst originella och i konstnärligt hänseende fulländade dramatiska skildringen Albert och Julia (scen ur andevärlden, 1814), sorgespelet Sigurd Ring, det romantiska skådespelet Thor sten fiskare (fragm.), sorgespelet Visbur, sorgespelet Riddar-tornet, den dramatiska skaldedikten Martyrerna (”en till kristendomens ära dramatiserad elegisk triumfsång”; trycktes 1821 i samlingen ”Liljor i Saron”), den dramatiska dikten Svegder (fragm.), operan Cydippe (fragm.), skådespelet Eröf ringen af Ceuta äfven -som en mängd lyriska dikter och några öfversättningar. Alla dessa arbeten utgåfvos samlade af L. Hammarsköld (1824—26, 5:te uppl. 1853) och sedan efter handskrifterna ånyogranskade af Eichhom (18[66—]68, flera uppl.). En mindre samling Hittills outgifna dikter utgafs 1856, en större samling Outgifna skaldestycken 1882. Se skrifter af Atterbom, Bottiger, Hammarsköld m. fl. samt .K. A. Fahl-crantz (”Baccha?, fabula stagneliana”, 1874) äfyensom akademiska afhand-lingar af P. J. Pettersson (1840—42), R. Tömebladh (1852) och J. L. V. Himmelstrand (1862).

$t&gne’11; Johan, den förres farfars broder, vitterhets-idkare, f. 1711, d. 1795 som f. d. lektor vid gymnasiet i Kalmar, var en rikt begåfvad personlighet, bekant genom sitt oregelbundna lefnadssätt samt genom en mängd gnistrande qvicka tillfällighetsskrifter och dramatiserade smä-stycken. Bland de senare må nämnas : Baron Sjelfklok och fröken Gran-laga (1753), JDen lyckdige banquerou-tieren (s. å.) Tragedie-comedie uti en act, kallad Ris-badstugan (1755), Jesper Hjemlös eller den förvända hushållningen (1756) och Aprilnarren, beskrif-ven afHeraclito Bemocritulo (1764). S. var i vissa afseenden påverkad af Hol-berg, ”dock ej i konstnärskap, utan endast i mustighet, grofkomighet och djärft skämt.” Se skrift af K. Var-burg.

Stahre, Gustaf Vilhelm, vitter författare, f. 1844, d. 1878 som publicist i Stockholm, författade åtskilliga sånger och visor, utgifha samlade under titel Vindspelpa lyran (1878, pseud. Helmer).

Stamberg, Anders Henrik, lärd, f. 1759, d. 1840 som teologie doktor och kyrkoherde i Yesterås stift samt tit. professor, utarbetade en högst förträfflig upplaga af den romerske skalden Qu. Horatius Flaccus, med historiska, mythologiska och philologiska anmärkningar (1791, 3:dje uppl. 1817). För öfrigt utgaf han Er. Benzelii Bre-viarium historia ecclesiasticce ad prcesens usque tempus continuatum (1802)m. m.

Stapff, Friedrich Maritz, bergsvetenskaplig författare, f. 1836, f. d. grufingeniör, har utgifvit Studier i markschejderi (1866), Studier i grufbryt-ningsvetenskap (1869), m. m.

Starbäck, Karl (Carl) Georg, historiker, romanförfattare, f. 1828, blef 1849 student i Upsala, 1854 filos, doktor och 1855 lärare vid nya elementarskolan i Norrköping, hvilket läroverk han från 1858 förestod tillsammans med D. A. Sundén. 1862 lämnade han sin befattning vid skolan, för att mera ostördt egna sig åt literär verksamhet; han var bl. a. sysselsatt med redigeringen af en illustrerad tidning, Svenska arbetaren (1861—65), och skötte dessutom ett boktryckeri. 1868 utnämdes han till lektor vid Norrköpings högre elementarläroverk; men redan 1875 fick han med pension afsked från sitt lektorat, efter att i några år ha för sjukdom åtnjutit tjenstledighet. Död 1885. S. var, så länge han var frisk, en af vårt lands produktivaste författare och tillhör ännu de mest populäre. Hans flesta skrifter utgöras af historiska eller histo-risk-romantiska skildringar: Vasaätten under unionstiden (1854), Inledning till medeltidens historia (1856), Berättelser ur svenska historien (11 d. och delvis 12:te d. 1860—75, forts, af P. O. Bäckström; flera delar omtryckta), Försök till lärobok i svensk historia för folkskolor och ny begynnare (1862, många uppl.), Öfversigt af riksförestandare-skapet i Sverige under medeltiden (1864), Läsebok innehållande smärre ber%ätlelser ur svenska historien (1865, flere uppl.), Skarpskyttens ungdomsminnen, historisk berättelse (1867), Små berättelser ur svenska historien (1867, många uppl.), Små berättelser om märkliga orter i Sverige (1868), Mäster Olofs bröllop, rotnantiserad berättelse (1871),Engelbrekt Engelbrektsson,

historisk roman (1868 —69, 2:dra uppl. 1874), Taflor ur historien och var tid (1870), Öfver ste Stålhammar, historisk roman (s. &.), Kils Bosson Sture, historisk roman i tre samlingar (1870—75, nya uppl.), Berättelser ur gamla historien (1871), Historiska bilder (1871—73), Läsebok i fäderneslandets häfd-er (1878—83, tills, med F. R. von Kreemer), Lif-knektens berättelse om händelser ur Gustaf 11 Adolfs historia (1879) m. fl. Dessutom utgaf S. en Lärobok svensk prosastil (1869), några smärre lefnadsteckningar, skildringar ur folk-lifvet m. m.

Statistisk tidskrift har med två

k tre häften om året sedan 1860 ut-gifvits af statistiska centralbyrån.

Stedingk, Kurt Bogislaus Ludvig Kristofer von, grefve, memoar-författare, f. 1746, d. 1837 som fältmarskalk och f. d. svensk minister i Petersburg, efterlämnade på franska en samling anteckningar, som under titeln Mémoires posthumes utgäfvos af M. Björnstjerna 1844—47. Se Klem-miug, *’Ur en antecknares samlingar” (2:dra uppl. s. 17 o. f.).

Stéenhoff. Se C er v in- Stéenhof.

Steinmetz, Alfred, teolog, pedagog, f. 1831, kungl. hofpredikant, kontraktsprost i Upsala stift, har ut-gifvit: Marci evangelium, delvis katc-ketiskt behandladt, delvis medförklaringar framstäldt (1872), ett par läroböcker i biblisk historia (flere uppl.) m. m.

Stén. 1. Hilda Maria S. (född af Vetterstedt), f. 1812, gift med majoren G. A. A. Stén, har utgifvit några berättelser for barn.

2. Daniel S(ten), pseudonym för Ina Lange.

Stenberg. 1. Svante Daniel S., national-ekonom, f. 1795, d. 1864 aom f. d. kamrer i krigskollegiet, utgaf en populär framställning af Kationalhushallningsläran (1853).

2. Stm S., kemist, f. 1824, d. 1884 som professor och t. f. inspektor vid

Sami. af Fack-Lcx. IV.

Karolinska institutet, författade åtskilliga smärre skrifter i kemi och farmakologi, de flesta införda i lärda tidskrifter. Led. af vet. akad. 1878.

3. August S. (pseud. Mystifax), vitter författare (lefnadsförhållanden obekanta), har utgifvit några ”samhällsskildringar”, bl. a. Besrn utföre (1879).

Stenbock, Magnus, grefve, mili-tär-skriftställare, f. 1664, d. 1717 som krigsfånge i Danmark och f. d. fältmarskalk, lät trycka åtskilliga i stilistiskt hänseende förtjenstfulla tal, bref, relationer och berättelser, hvilka äro af vigt för vår historia. I handskrift efterlämnade han en mängd uppsatser, länge förvarade i stenbockska arkivet på Thorsjö. Några af honom skrifna skaldestycken ut-gåfvos af Hanselli 1878. Se skrifter af L. M. Enberg, S. Loenbom, G. L. Oxenstjerna m. fl.

Stenbäck, Lars Jakob, finsk skald och teolog, f. 1811, d. 1870 som prost i Åbo stift och f. d. professor i Helsingfors, utgaf Dikter (1840, 3:dje uppl. 1868), Theologiska trae-täter (1847—48), Thomas Arnold, rektor i Rugby i England, biografiskt utkast (1851), Om pædagogien och dess närvarande utveckling (1855) m. m. S. var som skald mycket populär i Finland, men foga känd i Sverge.

Stenhammar. l. Mattias s., vitterhetsidkare, f. 1766, d. 1845 som teologie doktor och kyrkoherde i Linköpings stift, vann i svenska akademien pris trenne gånger : för åtskilliga salmer (några intagna i 1793 och 1819 års profsalmbok) samt för öf-versättningar af en episod i Virgilius och af Boileaus ”L’art poétique”. Led. af mus. akad. 1797.

2. Johan S., den förres broder, vitterhetsidkare, f. 1769, d. 1799 som utnämd lektor i Linköping, vann svenska akademiens stora pris trenne

26gånger: för Sång öfver grefven Balzar Hom (1789), för en Sång öfver segern vid Svensksund (1793) och för

ett Skaldestycke om religionens nödvändighet för samhällens bestånd (1794). För öfrigt skref han åtskilliga sm åstycken på vers och prosa (original och öfver-sättningar) i tidningen Extra posten 1792—95. Utan originalitet och någon lifligare fantasi, egde han dere-mot rätt mycken qvickhet och skref ett vårdadt språk. I svenska akademien blef han invald 1797, efter sin vän Kellgren.

3. Kristian S., den förres half-broder, naturforskare, f. 1783, d. 1866 som teologie doktor och prost i Linköpings stift, vann stort anseende som botaniker och entomolog. Hans förnämsta botaniska arbete är Sche-dulce eriticai de lichenibus exsiccatis Sue-cice (med fortsättning, 1825—33, tills, med E. Fries och G. K. Ljungstedt), utgörande text till exsickatverket Lichenes Suecice (1857—65). Hans vigtigaste entomologiska arbeten äro: Försök till gmppering och revision af de svenska Ephydrince (1853, i vet. akadrs handl.) och Copromyzincc Scan-dinaviee (1854, ibd.). S. utgaf äfven en fortjenstfull Lärobok i geographien, första coursen (1824, tr. tills, med forts, af V. F. Palmblad; 4:de uppl. 1835), redigerade sin svåger P. U. Kernells reseanteckningar, öfversatte några historiska arbeten m. m. Led. af vet. akad. 1847.

4. Jakob Axel S., den förres broder, vitterhetsidkare, publicist, f. 1788, d. 1826 som vice pastor i Linköpings stift, tillhörde Aurora-förbundet samt utgaf tillsammans med V. F. Palmblad Eleganttidning (1810) och Upsala tidning (1812—15), i hvilka några af honom författade poem finnas införda.

Stenius. 1. Karl (Carl) Evert S.. finsk nautisk författare, f. 1824, assessor, föreståndare för navigationsskolan i Åbo, har utgifvit Försök till

lärobok i kust geografi (1865), Handbok för sjöfarande (1874) m. m.

2. Karl Mortimer S. (K. M. Ki-vinen), finsk författare, f. 1843, direktör vid blindinstitutet i Kuopio, har utgifvit Anteckningar otn nordkarelska frikorpsemas företag 1808 (1865), en reseberättelse Om bUndas vård och undervisning (1870) m. m.

Stenkula. 1. Fer Anders &, f. 1777, d. 1838 som prost och kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf Utkast till topografisk, statistisk och historisk matrikel öfver Linköpings stift (1836) äfvensora tal och tillfällighetsdikter samt öfversatte flera romaner af m:me de Genlis.

2. Anders Martin Vilhelm S.f den förres son, national-ekonom, f. 1800, d. 1881 som prost och kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf bl. a. En blick ifrån statsekonomien på Sveriges handel och näringsflit (1839). .

Stephens [stivens], Georg, arkäo-log, filolog, f. 1813 i England, blef 1851 lektor vid Kjöbenhavns högskola och fick 1855 professors titel. Uti. led. af vitt. akad. 1866. S. var förut en längre tid bosatt i Sverge och tillhör genom åtskilliga af sina många arbeten den svenska literatur-historien. Mest känd är han genom de af honom och G. O. Hyltén-Ca-vallius gemensamt utgifna Svenska folksagor och äfventyr (1844—49, illustr. uppl. 1875) samt Sveriges historiska och politiska visor (I. 1853). Bland hans öfriga arbeten, som ut-gifvits på svenska eller beröra svenska förhållanden, märkas följande: Bihang till Frithiofs sagaf episk dikt af Es. Tegnér (1839, 3:dje uppl. 1841), Frithiofs sagay a legend of the North by Es. Tegnér (1841), Engelskt och svenskt handlexikon (s. å.), Förteckning öfver de förnämsta brittiska och fransyska handskrifterna i k. biblioteket i Stockholm (1847), The old-nortliem runic monuments of Scan-J dinavia and England (1866—68), näi- gra urkunder i svenska fornskrifts-sällskapets samlingar samt åtskilliga uppsatser i Frey, Antiqvarisk tidskrift, Runa och svenska fornminnesföreningens tidskrift.

Steuch [stok]. Se Steuchius.

Steuchlns. 1. Mattias S., teolog, f. 1644, d. 1730 som ärkebiskop, ut-gaf endast några latinska predikningar och disputadoner.

2. Jöns S.f den förres son, teolog, f. 1676, d. 1742 som ärkebiskop, ut-gaf en mängd disputadoner af blan-dadt teologiskt och filosofiskt innehåll.

3. Elof S. (Steuch), den förres broder, f. 1687, d. 1772 som tit. kommerseråd och f. d. professor i Upsala, utgaf åtskilliga smärre skrifter, de flesta i matematiska ämnen.

Steyern. Se Vtät von Steyem.

Stick elpik, Krumilarius, pseudonym for K. G. Yalberg.

Stiernberg (förut Wolf), Nils, lärd, f. 1641, d. 1694 som professor och bibliotekarie vid Upsala högskola, utgaf åtskilliga akademiska afhandlin-gar af filosofiskt, juridiskt och politiskt innehåll.

Stierncrantz (Stiemecrantz), Arvid Adrian, vitterhetsidkare, f. 1755, d. 1785 som kungl. lifdrabant, författade åtskilliga qvicka och okonstlade, men i allmänhet slippriga vitter-hetsstycken på vers och prosa. De flesta äro otryckta; några utgåfvos 1855, i ”Handlingar ur sällskapet P. B.s arkiv.” Se akademisk afhandling af K. J. Lénström (1842).

Stiemecrantz* Se Stierncrantz.

Stierneld, Adolf Ludvig, friherre, historisk samlare, f. 1755, d. 1835 som öfverkammarherre, gjorde sig NJtänd som en nitisk samlare af historiska urkunder och var den egent-.ligfe stiftaren af samfundet for utgif-vancle af handskrifter rörande Skandinaviens historia. En förteckning öf-ver hy ns konstsamlingar trycktes 1835.

Sti —. Se Stj—.

Stille, Sven Jonas, reseskildrare, f. 1805, d. 1839 som t. f. bataljonsläkare, utgaf Anteckningar under en resa till och ifrån Var sch au vid slutet af polska frihetskriget 183i (1834).

Stjerngranät* 1. August Vilhelm S., vitterhetsidkare, f. 1803, d. 1856 som kammarjunkare, utgaf ett par häften vitterhetsförsök under titlarna Fan di a (1836) och Buketten (1841). Han utgaf dessutom Smålands och Ölands kalender för år 1840 (1840, ny uppl. af F. F. Cedergréen 1850) samt Smålands och Ölands mili» tärkalender för år 1843 (1843).

2. Gustaf Georg Henrik S., den förres broder, statistiker, f. 1806, d. 1871 som f. d. öfverste, utgaf böljan till en Militärstatistik (Preussen, 1840).

Stjernhjelm (Stiery h»eka, förut Lilje), Georg (Joran), skald, lärd, föddes d. 7 aug. 1598 i Vika socken i Dalarna. Efter att ha studerat i Upsala och sedan gjort vidsträckta resor utomlands, utnämdes han 1626 till lektor i Yesterås, men flyttades snart derifrån till collegium illustre i Stockholm. 1630 blef han assessor i Dorpts hofrätt och 1639 landtråd i Livland samt kallades 1642 tillbaka till Stockholm, för att inträda som ledamot i lagberedningen. 1655 återvände han till Dorpt, såsom vice pre-cident i hofrätten (utnämd 1648), men 1656 måste han fly derifrån för ryssarna och var sedan utan anställning och säker inkomst. 1658 utnämdes han till landsdomare i Trondhjems län, som då afträdts till Sverge, men inom ett år blef han till följd af kriget åter utan syssla. 1661 utnämdes han till krigsråd, efter att hafva afböjt ett honom erbjudet ledamotskap i reduktions-kollegiet, och 1666 blef han direktör i det s. &. inrättade antiqvitets-kollegiet. Han dog i Stockholm 1672, d. 22 april,på dödsbädden vårdad af sin lärjunge skalden Samuel Columbus.

S. gjorde epok i den svenska litera-turen, och med hans namn betecknades länge i literatur-historien tide-hvarfvet mellan hans eget och Dalins uppträdande. Han var en vägbrytare såväl inom vetenskapen som inom vitterheten. På det förra området uppträdde han både som språkforskare, tänkare, naturforskare, häfda-forskare, juridisk författare och matematiker. Inom språkvetenskapen uträttade han mycket. Han var en bland de förste, som påpekade slägt-skapen mellan de olika språkstammarna, och särskildt om modersmålet gjorde han sig i hög grad fortjent genom att söka ränsa bort de många främmande orden samt ersätta dem med nya från fornspråket och dialekterna. Af feans förnämsta arbete på detta område, Gambia svea och götha males fatebur, scu lexicón vocabulorum antiqvorum gothicorumi utgafs likväl endast bokstafven A (1643). Hans öfriga tryckta vetenskapliga arbeten utgöras förnämligast af följande: Ma-gog aramceo gothus, sive origines voca-bulorum in linguis pcene ómnibus, ex lingua svethica veteri (utan tryckår), Archimedes rcformatus (på svenska två uppl. 1644), Runa svetica, duobus sys-tematibus cwnprehensa (utan tryckår, omtr. 1700), Fi'otlieus rhetoricus (1654), Vast-götha lagbok uppä k. Carl XI:s befallning uthaff ett ojfga/malt manu-script uthskrifvin och i visse balkar sammanfattat (1663), Jesu Christi S. S. evangelia ab TJlfila .. . translata, nunc cum parallelis versionibus sveo-

gothica, norcena seu isländica et vulgata latina edita (1671), Anti-Üluverius, sive scrip-tum breve Johanni Cluverio Dantsico-Boru880 oppositum, gentis gothicoe originan et antiqvissimam in Scandia vel Scandinavia sedem mndicans, ut et dc hyperboreis dissertatio brevis (1685) och Diss ert atio de Othino et observationes

de etymo vocurn fader, modert ammay barnf dotter, son (tr. af Nettelblad 1763, i ”Greinir oder nachlese von alten und neuen abhandluugen”). De af hans arbeten, som ej blifvit ut-gifna och hvilka uppgå till vida större antal, förvaras i kungl. biblioteket. De innehålla bl. a. anteckningar till ett angelsachsiskt lexikon, till ett svenskt språklexikon, till åtskilliga paragrafer i lagbalkarna m. m. (se förteckning i Biogr. lex. XVI).

Af största betydelse för literaturen blef dock S. som skald, ehuru han var öfver fyratio år, när han böljade syssla med vitterheten. Han omformade det råa, obrutna svenska språket till ’’en smidig och klangfull metall, som formade sig villigt till uttryck åt snillets alla ingifvel-ser.” Med antikens skalder som mönster — utan att i likhet med samtida främmande skalder blifva en sl af vi sk efterhärmare —- införde han i den svenska diktningen en klassisk anda och gaf dermed upphofvet till en verklig konstpoesi, hvilket i en senare tid förskaffat honom namnet ”den svenska skaldekonstens fader.” Han införde dessutom åtskilliga konstrika versslag, bl. a. sonetten, och gjorde hexametern modern i stallet för den tunga knittelversen. Hans dikter gjorde ett väldigt intryck på samtiden, ej allenast genom dittills okänd styrka och smidighet i språket, utan äfven genom en ovanlig friskhet och ursprunglighet samt, i de bättre styckena, genom en äkta svensk grundton. Den mest berömda dikten är det allegorisk-didaktiska skaldestycket Hercules, som på hexameter innehåller en målning ai 1600-talets seder. Dernäat märkas: de rimmade sångspelen Den fangne Cupido, Freds-Af och Far-nassus triumphans (själfständiga bearbetningar efter franska original den på hexameter skrifna brudskriften Bröllopsbesvärs ihugkommehe, sc,m ut- gör det första mera betydande försöket i svensk humoristisk lyrik, och en samling sonetter med titeln Klingdikter. För öfrigt skref han ”fägne-sånger”, jubelsånger”, ”öfverskrifter” (epigram) m. m. Sina förnämsta dikter utgaf han samlade under titeln Georgii Stiemhielmii . . . musa suethizantcs, thet är : sång-gudinnor nu först lärande dichta och spelapa svenska (1668, nya nppl. 1687 och sedermera), hvilken titel antyder att han själf ansåg sig ha höjt den svenska diktningen till en verklig konstpoesi. Hans vitterhetsarbeten utgåfvos fullständigt af

L. Hammarsköld 1818 och af Han-selli 1871. ” Hercules” utgafs, jämte omarbetning på modern svenska, af G. A. Silfverstolpe 1808. Se (utom större literaturhistoriska arbeten) skrifter af S. Gagnerus, K. J. Lénström, L. Manderström m. fl.

S. erhöll som skald åtskilliga efterföljare. Hos de fleste bland dessa urartade likväl poesien småningom till en form for ett undervisande innehåll.

Stjernhjelmska tidehvarfret.

Se Stjernhjelm

Stjernhöök, Johan (förut Dale~ carlus)t rättslärd, ”svenska lagfaren-hetens fader”, f. 1596, blef 1619 student i Upsala (efter att redan förut ha varit t. f. kollega vid skolan i Arboga) samt utnämndes 1624 till lektor och 1628 till professor vid gymnasiet i Yesterås. Under sin lektorstid var han likväl mest utomlands, för att studera juridik och politik, och 1630 utnämdes han till assessor i Åbo hofrätt, sedan han undanbedt sig utnämningen till referendarie i kungl. kansliet och föredragande af utrikes-ärendena. 1640 blef han tillika professor vid den då upprättade högskolan i Åbo, 1642 kallades han till ledamot af lagberedningen i Stockholm, 1646 erhöll han en häradshöfdingsyssla i Upland,

och 1647 utnämdes han till regeringens sekreterare och föredragande i justitiemål. 1666 fick han hofråds titel. Dod 1675, efter att i åtskilliga år ha varit blind. Det arbete, som gjort S. berömd, är hans stora verk Dc jure sueonum et gothorum vetusto (1672), i hvilket han med ovanlig lärdom och skarpsinne uppdragit en teckning af rättstillståndet i Sverge ända från äldsta tider. Hans öfriga skrifter utgöras af orationer, disputationer m. m.

Stjernman (förut From), Anders Anton von, genealog, historisk forskare och samlare, f. 1695, blef 1715 student i Upsala, 1720 kanslist i antiqvi-tets-arkivet, 1725 registrator, 1732 aktuarie och 1740 sekreterare samt fick 1747 kansliråds titel. 1746 insattes han till medlem af reduktions- och liqvidationskom missionen. Led. af vet. akad.

1745. Död 1765. Bland de arbeten, som S. utgifvit och hvilka delvis ännu begagnas som vigtiga källor, märkas: Aboa literata (1719), Anonymorum centuria prima ex scrip-toribus gentis suio-gothica (1724), Centuria secunda anonymorum nec non dc-cas prima pseudonymorum (1726, forts, i handskrift), Bibliotheca suiogothica (2:dra d. 1731, flere delar i handskrift), AU a riksdagars och möt cm be-sluth if ran år 1521 infil år 1731 (1728 — 33, bih. 1743), Biskopens Feter Andra Nigri eller Svarts historia om de forna Vesterås stifts biskopar jemte en kort förtekning uppå herrar Sveriges riks-canceller er och hoffcanceller er (1744), Samlingar of kongL stadgar, bref och förordningar rörande religionen (s. å.), Svea och götha höfdingaminne (1 :sta d. 1745, fullst. i 2 d. af B. E. Hildebrand 1835—36, jfr Låst bom), Konung Johan lilies chrönika ... af Aegidius Gir8 (1745), Konung Sigismunds och konung Carl lX:s historier af Jonas Verving (1746—47), Samling utaf kotigl. bref stadgar och f örordningarangående Sveriges rikes commerce-, po-Utie och oeconomie (6 d., 1747—75), Konung Erics den XIV:des historia .. . af Eric Jöransson Tegel (1751) och Matrikel öfver svea rikes ridderskap och adel(\15k—55). I handskrift efterlämnade han en mängd arbeten: Herrar landtmarskcdkars historia (delvis tr. af Gjörvell i Sv. bibi.), Svea rikes råders historia, en massa genealogiska tabeller öfver adliga familjer m. m. S. gjorde sig äfven känd som vitterhetsidkare.

Stjernmarck, Fils, vitterhetsidkare, f. 1692, d. 1767 som öfverste-löjtnant och stadsmajor i Stockholm, gjorde sig känd som ”en snäll poet”. Han var son af assessorn Magnus S., hvilken egde rykte for stor lärdom, men ej efterlämnat några skrifter.

Stjernstedt, August Wilhelm,, heraldiker, numismatiker, f. 1812, d. 1880 som riksheraldiker, utgaf Sveriges riddcrskaps och adels vapenbok (18[57—]65, grefliga och friherr-liga ätters vapen; forts, af K. A. Klingspor), Blick på Sveriges mynt-och penningväsen under de senaste 300 åren (1859), Om kopparmyntningen i Sverige och dess utländska besittningar (1863—64), Bcskrifning öfver svenska kopparmynt oeh poletter (1871—72), Om myntsorter, myntmästare och myntordningar i det nuvarande Sverige (1874) m. m.

Stjernstolpe, Johan Magnus, vitterhets-idkare, f. 1777, blef student i Upsala och tog derstädes kansliexamen, ingick sedan i krigsexpedi-tionen samt blef der 1808 kopist, 1809 kanslist, 1810 protokolls-sekreterare och 1817 förste expeditionssekreterare. Död 1831. Hans originalarbeten bestå af smärre humoristiska dikter, skämtsamma sagor och komiska romaner: Vilhelm (1801),

Trollhandskarne (1819), Det bedrägliga oraklet (s. å), Pelegrimen och häx-mästaren (1820), Lunkentus (1824),

Den oförmjde eller fiskaren och hans hustru (1825), Gamla sagor på vers (1827, 2:dra uppl. 1872) m. fl. Mera berömd blef han genom sina förträffliga öfversättningar och bearbetningar af främmande skaldeverk: Blmnauers Aeneis (1813—14, 3:dje uppl. 1839), Wielands Oberon (1816), Cervantes’ Don Quizóte (1818 —19), Ariostos Orlando furioso (ej afslutad) m. fl. Derjämte öfversatte han en mängd romaner. En samling Vitterhetsstycken utkom 1827— 29, och en samling Eftcrlcmnade skrifter utgafs 1833 (af hans läijunge B. v. Beskow).

Stjernström. 1. Johanna (Jean-nettej Charlotta S. (född Granberg), dramatisk författarinna, f. 1825, gift 1854 med skådespelaren Edv. Stjernström, d. 1857, skref en stor mängd teaterstycken, såväl original som bearbetningar. Bland de tryckta originalen märkas: komedien Carl

XII vid Pultava eller sista resursen (1850), den historiska tidsbilden Fyra dagar af konung Gustaf III:s regering

(1854) samt skådespelen Zäsarepre-sten (s. å.) och Tidningsskrifvaren (s. å.). Bland de otryckta hafva uppforts: Eilantropen (1847), Ett blad ur samhällslifvets mysterier (1851), Drottning Kristina (1855), Konung Carl X Gustaf (1857—59) m. fl. Bland bearbetningarna märkes särskildt Den ondes besegrare (tr. 1857, 2:dra uppl. 1862). Dessutom författade fru S. tillsammans med sin syster (se nedan) åtskilliga teaterstycken, hvilka ut-gåfvos eller uppfördes under pseud. Carl Blink och Georges Malméen. Hon skref äfven några poem och noveller.

2. Lovisa Elisabet S. (född Granberg), den förras syster, dramatisk författarinna, f. 1827, änka efter skådespelaren Edv. Stjernström, har dels ensam och dels tillsammans med sin syster (se ofvan) skrifvit åtskilliga teaterstycken, mest bearbetningar. Stjern8Värd, Gustaf Maurits, militär-skriftställare, f. lé06, d. 1870 som f. d. major, utgaf: Handbok uti infanteri exercisreglementet (1839—42), Handbok uti gymnastik- och bajonettfäktning

(1843), Anförande hos ridder-skapet och adeln, riksdagen 1847 och 1848, med förslag till f örändrad organisation af landtförsvaret (1848), Bihan g till riksdagspoletten (7 h. 1865 —69) m. m.

StobæilS. 1. Andreas S., historiker, topograf, vitterhetsidkare, f. 1642, d. 1714 som professor och bibliotekarie vid Lunds högskola, hade på sin tid rykte som latinsk skald och inlade dessutom stora för-tjenster genom sina samlingar och bearbetningar företrädesvis af Skånes äldre historia. Hans skrifter bestå af akademiska disputationer och en massa latinska ”carmina” m. m.

2. Kilian S., den förres brorson, lärd, f. 1690, d. 1742 som professor i Lund och tit. arkiater, var berömd både som läkare, historiker och naturforskare samt lade grunden till flere af Lunds högskolas vetenskapliga samlingar. En del af hans disputationer och rön samlades och utgåf-vo8 1752 under titeln Kil. Stobcci opuscula consultativa. Åtskilliga af honom efterlämnade handskrifter förvaras i Lunds högskolas bibliotek. S. är äfven känd genom den omvårdnad han visade Linné under dennes vistelse i Lund.

3. Niklas S., den förstnämdes son, latinsk skald och vältalare, f. 1694, d. 1754 som professor i Lund, utgaf åtskilliga latinska qväden, parenta-tioner och disputationer.

Stockholms courier (titeln något växlande), en af bröderna Theo-rell 1820—22 i Stockholm utgifven tidning, som utkom med två nummer i veckan. Den indrogs åtskilliga gånger.

Stockholms dagblad, (söcken-) daglig morgontidning i Stockholm, grundades 1824 af tvänne bröder Vaildén. Tidningen, som af myndigheterna fick på sig öfverlåtna de officiella annonser, hvilka förut varit Dagligt allehandas privilegium, erhöll derigenom med ens en mycket stor spridning, men förbiet uteslutande ! annonstidning och hade ingen politisk betydelse. 1834—69 redigerades tidningen af en tredje broder, J. A. Validén. Dennes son, V. Validén, öfvertog dagbladet 1869, och från detta år utvecklade sig tidningen alltmer, så att den snart blef ett af våra förnämsta politiska prässorgan, ehuru länge bibehållande sin mera ”färglösa” hållning. 1884 på hösten öfverlämnades hufvudredaktörskapet åt nuvarande redaktören, E. V. Mon-tan, sedan A. Jäderin under en kortare tid varit ansvarig utgifvare under V. Validéns frånvaro. Tidningen utgifves i en landsorts- och en stads-upplaga.

Stockholms Figaro. Se Figaro.

Stockholmsposten. 1. En i

vår literaturs historia märklig tidning, som började utgifvas i Stockholm d. 29 okt. 1778, under redaktion af J. H. Kellgren och K. Lenngren. Den utkom under första året tvänne gånger i veckan, derefter en kortare tid tre gånger i veckan och från d. 23 jan. 1779 hvaije sockendag. Efter Kellgrens död öfvertogs redigeringen af Lenngren ensam, hvilken fortfor dermed till 1813, och sedan redigerades tidningen af Vihlborg (1813— 21) och A. Lindeberg (1821—33). Under förra perioden af sin tillvaro spelade Stockholmsposten en mycket betydande roll, såsom Kellgrens och svenska akademiens organ (se våra större literaturhistoriska verk). Derefter förlorade den alltmer i inflytande.2. En af K. F. Bergstedt och A.

O. Vallenberg 1869—70 i Stockholm utgifven daglig tidning.

Stolpe« 1. Knut Hjalmar S.t arkäolog, f. 1841, blef 1860 student i Upsala, 1872 filos, doktor samt 1880 andre amanuens i vitterhets-, historie- och antiqvitet9-akademien. Han är bekant särskildt genom de i antiqvariskt hänseende märkliga undersökningar, som han med offentligt understöd anställt på Björkön i Mälaren. Skrifter: Naturhistoriska och archceologiska undersökningar på Björkö i Mälaren (1873, ur öfvers. af vet. akad:s fÖrhandl.), Björköfyndet (1.1874), Exposition etnographique dc Stockholm 1878—79 (1881) m. m.

2. Jon Bondeson S., pseudonym for J. Engström.

Stralenberg; Filip Johan, geograf, f. 1676, d. 1747 som major och tit. öfverstelöjtnant, utgaf tvänne geografiska arbeten: Vorbericht eines Werkes von der grossen Tartarey und Sibirien mit anhang von Gross-Russland (1726) och Historisch-geographische bcschrei-bung von nord- und östlichen theil von Europa und Asia (1730), af hvilka det senare på sin tid väckte stor uppmärksamhet.

Strand; Karl Johan, broschyrförfattare, vitterhetsidkare, samlare, f. omkr. 1728, d. 1795 som chef for riksarkivet, utgaf anonymt några mest polemiska ströskrifter: Br ef växling mellan tvänne vänner (1759, under en strid mellan Stiernman och Ihre), Äm-betsmannaöde i Sverige (1767) m. fl., äfvensom åtskilliga vitterhetsstycken. I riksarkivet förvaras en mängd af honom på särskildt uppdrag skrifna utförliga memorial: angående gört-ziska arfvingarnas liqvidationsmål, gamla riksdagsordningar, främmande furstars mottagande m. fl. — En broder till honom, Olof S., f. 1730, d. som kyrkoherde i Strängnäs stift,

utgaf några vitterhetsstycken under titeln Mina tidsfördrif (1763).

Strandberg. 1. Karl Henrik. S., finsk biografisk samlare, f. 1780, d. 1865 som kontraktsprost i Åbo> stift, utgaf A bo stift 8 herdaminne (1832—34).

2. Karl Vilhelm August S. (pseud.

Talis Qualis), skald, publicist, f. 1818,. blef 1837 student i Lund, inträdde 1846 i redaktionen af Stockholms dagblad och blef 1865 redaktör for Posttid ningen. 1862 kallades han. till ledamot af svenska akademien, och 1868 promoverades han till filosofie hedersdoktor i Lund. Död 1877. Som skald blef S. med ens ryktbar, dä han under studentmötet 1845 uppläste sin präktiga dikt Vaticini-um (en skål för Finland), och hans rykte stadgades, då han kort efteråt utgaf sina Sånger ipansar (två uppl. 8. å.), en samling djärfva, eldiga, kraftfulla dikter, som väckte pä en gång häpnad och beundran (”Ur svenska hjertans djup” m. fl.). 1848 utgaf

han en ny diktsamling, under titeln Vilda rosor. Alla dessa skaldestycken utgåfvos sedan tillsammans med nyare dikter, ötversättningar från Horatius och rumäniskan m. m. under den gemensamma titeln Bikter (2 del.

1854—61). S. förvärfvade sig dessutom ett stort namn genom sina mästerliga öfversättningar af Byrona Boetiska berättelser (1853—56) och Bon Juan (1857—65), af några bland Molieres komedier, af åtskilliga operatexter m. m. Som publicist utöfvade han länge inflytande genom sina utmärkta literatur- och teaterkritiker. Hans Samlade vitterhetsarbeten utgåfvos af G. Ljunggren 1877—78, med en af utgifvaren författad lefnads-teckning. En del Smärre öfversättningar utkommo 1878.

3. Karl Gustaf S., den förres kusin, vitterhetsidkare, f. 1825, d. 1874*som justitieråd, författade Efter- bildningar från Horatius (bel. af sv. akad. 1849), Ffterbädningar från Anakreon (tr. 1862), poetiska min-nesrunor (öfver Esaias Tegnér m. fl.) och åtskilliga smärre dikter. Hans Samlade vitterhetsarbeten utgåfvos 1874 af F. Sander. Led. af sv. akad. 1869. Som jarist utgaf S. en upplaga af våra grundlagar (1866).

Straniera. Se La Straniera.

Streling, Johan, lärd, f. 1693, d. 1773 som tit. professor och kontraktsprost i Växiö stift, är företrädesvis bekant genom sin Gramrna-tica latina (1754, många uppl.), den första på svenska författade latinska grammatika.

Stricker, Johan Kristoffer, biblio-log, f. 1726, d. 1792 som teologie doktor och kontraktsprost i Karlshamn, utgaf första delen af ett Försök till ett svenskt homiletiskt bibliothek (1767), innehållande register öfver alla på svenska dittills utkomna pre-dikoarbeten. Den andra delen, som ej blef färdig, skulle innehålla kortare lefhadsteckningar öfver svenska ho-mil etiska författare. S. var en på sin tid berömd predikant.

Stridsberg, Olof Arvid, historiker, f. 1833, skoladjunkt i Stockholm, har utgifvit Anteckningar till en historik öfver Klara skola i Stockholm (1880).

Strindberg, Johan August, skald, kulturhistoriker, föddes i Stockholm d. 22 jan. 1849. Han blef student i Upsala 1867, var under våren 1868 vikarierande lärare vid en folkskola i hufvudstaden, hade hösten s. å. kondition hos en läkare och begaf sig 1869 ånyo till Upsala, för att taga medikofilosofisk examen. Underkänd i det första ämne, hvari han tenterade och utan utsigter att kunna uppehålla sig vid akademien, sökte han och erhöll löfte att få debutera på kungl. teatern samt auskulterade

någon tid vid elevskolan, men kom aldrig att uppträda på scenen. 1870 begaf han sig för tredje gången till Upsala, nu för att studera till filosofiska graden, men efter några terminer ledsnade han på examensstu-dierna och

beslöt att söka sin utkomst på den literära banan Till en början hade han anställning i Dagens nyheter, som kritiker och referent, och derefter sk ref han i Svenska medborgaren. Från 1875 till 1882 tjenstgjorde han som e. o. amanuens i kungl. biblioteket. Sedan några år har han varit bosatt utomlands.

S. öppnade raden af sina många arbeten med de dramatiska styckena Hermionc, 1 Rom och Ben fredlöse (pseud. Kärved Ulf), af hvilka de bägge första 1871 uppfördes på kungliga teatern. Derefter utgaf han en samling Upsala-skild ringar, Från Fjer-dingen och Svartbäcken (1877), hvilka fäste en större uppmärksamhet på hans person samt i allmänhet mot-togos med bifall. Hans nästa arbete, skådespelet Mäster Olof (i versifierad form 1878, på prosa 1881), rönte till en böljan icke någon större uppmärksamhet, men blef sedermera, när det uppfördes på scenen, allmänt hälsad t som ett af de yppersta verk i vår dramatiska literatur. Röda rummet (1879, 4:de uppl. 1880), en samling skildringar af det lägre literatör- och artistlifvet i hufvudstaden, väckte ett ovanligt stort uppseende, gjorde författaren med ens till en ryktbarhet och öppnade genom sin realism en ny period i vår literaturs historia. Hvad S. sedan dess offentliggjort på det vittra området är följande: skådespelet Gillets hemlighet (1880), I vårbrytningen, dikter och verkligheter (1880—81), Bet nya riket, satiriska skildringar från attentatemas och jubelfesternas tidehvarf (1882), skådespelet Herr Bengts hustru (s. ¿), en samling noveller med titeln Svenska öden ochäfventyr (3 bd. 1882—84), Dikter på ver8 och prosa (1883), sagospelet Lycko-pers resa (s. å., 2:dra uppl. 1884), en samling äktenskapshistorier med titeln Giftas (1884, 2:dra uppl. 1885; hvilket arbete gaf anledning till ett högst märkligt och for åklagaremakten snöpligt åtal för ”gäckeri med sakramenten”), berättelsen Samvetsqval (s. å.), den större dikten Sömngångamääer (s. å.), novellsamlingen Utopier i verk-tigheten (1885) och berättelsen Tjenste-qvinnans son (1886), som innehåller författarens egen barndomshistoria. På andra områden har S. utgifvit följande arbeten: ett utförligt och innehållsrikt verk om Gamla Stockholm (1880—82, tills, med Klas Lundin), en samling Kulturhistoriska studier (1881), ett omfattande historiskt och på sätt och vis polemiskt verk med den egendomliga titeln Svenskafolket i helg och söken, i krig och fred, hemma och ute (1881—82) samt Likt och olikt (2 h. 1884, uppsatser i åtskilliga ämnen). I fråga om nästan allt, hvad han skrifvit, har S. blifvit mycket olika bedömd. De fleste torde likväl erkänna, att vår literatur ej kan uppvisa många författare med en så lysande stil, en så förvånande produktivitet, en sådan mångsidighet, ett så stort inflytande. Både som novellist och som dramatiker har han lämnat högst betydande arbeten, och äfven som lyrisk skald har han åstadkommit utmärkta saker. Utan att stå i spetsen för den nu herskande realistiska skolan, anses S. dock allmänt som den snillrikaste representanten för densamma.

Strinnholm, Anders Magnus, häfdatecknare, f. 1786, blef 1808 student i Upsala, men måste af ekonomiska skäl öfvergifva akademien och tog anställning i ett boktryckeri i Stockholm. Sedan han blifvit del-egare i detta tryckeri, utgaf han derifrån några historiska arbeten,

bl. a. Klio, historisk månadsskrift *

(1815). Men 1818 måste boktryckeriet nedläggas, och S. försöijde sig derefter som korrekturläsare och skrif-biträde, tills han genom sitt första större verk ådragit sig allmänhetens uppmärksamhet och kännares beundran. Slutligen erhöll han ett årligt offentligt understöd, som befriade honom från näringsbekymmer. 1842 promoverades han till filosofie hedersdoktor i Upsala. Arb. led. af vitt. akad. 1834. Led. af sv. akad. 1837. Led. af vet. akad. 1845. Död 1862. S. innehar ett af de mest framstående rummen bland Sverges häfdatecknare. Hans större arbeten, hvilka utmärka sig genom ett lugnt och flärdlöst framställningssätt samt genom en episk utförlighet, äro följande: Svenska folkets historia un-

der konungarne af Vasaätten (3 d. 1819—23, anon., afbröts af brist på uppmuntran), Magnus Stenbocks lef-verne (2 bd, 1821), Svearikes historia af Friedrich Riihs (1823—25, öfvers.), Svenska folkets historia från äldsta till närvarande tider (5 d. 1834—54, forts, endast till år 1319), Inträdestal i svenska akademien (tr. 1840, öfver G. af Vetterstedt) och Sveriges historia i sammandrag (1857—60, till slutet af Gustaf I:s regering).

Strix Bilbo, pseudonym för A.

E. Holmgren.

Strussenfelt* 1. Alexander Mikael von S., tekniker, f.1716, d. 1797 som generalmajor, författade några uppsatser i vet. akad:s och krigsv. akad:s handl. Led. af vet. akad. 1766.

2. Ulrika Sojia von S. (pseud. Pilgrimen, Philaletes m. fl.), den förres sondotter, romanförfattarinna, f. 1801, förestod 1834—59 en skolaiGrenna och dog 1873. Sedan hon af sin yngre systers literära framgångar (se nedan) sporrats att inträda p& författarebanan, utgaf hon åtskilliga af en varm religiositet genomandade, till större delen historiska romaner och noveller: Ett presthus på landet

(1842), Informatorn och aristokraten

(1845), Mmingsstriderna (1846), En åskvigg (1853), Sveriges förste romanförfattare (s. å.), Perlbandet (1854), Pehr Brahe dm yngre (1856—57), Brö~ deme eller 1808 och 1809 (1857), Vigtskålame (1858), Den tysta edm (s. &.), Magnus Stenbock (1859), Pay-kuU (s. å.), Arfgodset (1860), Öfrer-enskommelsen (1861), Salems prestgård (1864) m. fl. Mot slutet af sin lef-nad skref hon äfven en mängd sedo-lärande berättelser och andaktsböcker för barn och ungdom.

3. Adolf Ludvig von S., den förras broder, jurist, f. 1802, d. 1882 som f. d. häradshöfding, utgaf en större afhandling Om försök till brott (1840).

4. Konstantia Karolina Amalia von

S. (pseud. Frökm B ***), den förres | syster, romanförfattarinna, f. 1803, d. 1847 som f. d. lärarinna i enskilda hus, utgaf (länge okänd) åtskilliga till största delen historiska romaner och noveller: Constance Soligny eller kärlek och f örsakelse (1829), Georg och Marie (s. &.), Alrik eller vikingame (1830), Flyktingame från Vadstma (s. &.), Hmrik och Eäma (s. å.), Sigfrid Thuresson Ryning (1831), Andelunden vid Kassin (1832), Amenaxde SainviUe dier det förhastade klosterlöftet (1837), Qvinnan utan förmyndare (1841) m. fl. Hon uppträdde äfven som poetissa, med ett häfte smärre Bikter (1832).

Stråle, Gustaf Holdo, vitterhets-idkare, keramiker, f. 1826, disponent yid Rörstrands porslinsfabrik, har ut-gifvit Minnen från Juntan (1865), Rörstrand och Marieberg (1870), Graf-kärl funna i svensk jord (1873), Rörstrands samling af fajans och porslin (1879—80) m. m.

Ström. 1. Israd Adolf {af) &, forstman, f. 1778, d. 1856 som hof-jägmästare och f. d. direktör vid skogs-

institutet, bekant såsom ordnare af den svenska skogshushållningen, utgaf : Handbok för skogshushållare (2:dra uppl. 1830, 4:de uppl. 1846; l:sta uppl. under annan titel 1821), Skogs* och jagtarkiv för Sverige (1832), Enkla reglor för skogars skötsel (1839), Svenska foglarna ... ett repertorium för jägare och jagtälskare (s. å.) m. m.

2. Ulrika S., vitter författarinna (okänd), har utgifvit en berättelse, kallad Sigrid eller drömmar och verklighet, af tant XlUa (1863).

Strömberg. 1. Johan Emil S., historiker, f. 1813, d. 1875 som t. f. skolrektor i Örebro, utgaf Försök till en kortfattad framställning af allmänna historim (1874) m. m.

2. Adam Teodor S., pedagog, vitter-hetsidkare, f. 1820, biskop i Strängnäs, har utgifvit skaldestyckena Invalidens saga och Holofzin (1851 och 1856 belönta af svenska akademien), Iakttagelser rörande scholväsendct i Tyskland (1862), Geografisk-ethnograjisk läro-oeh läsebok för skolor och vetgirig allmoge (1865), Om församlingen och dess lifsyttringar (1873), Bilder och minnm från södra Mälarstrandm (1878), en minnesteckning öfver Laurentius Andrea (1879), Andeliga sånger för dm enskilda andakten (1883), en minnesskrift öfver Luther (s. å.) m. m.

3. Bengt Johan Gustaf Lot'ms S., vitterhetsidkare, f. 1828, literatör, har under pseudonymen Papageno utgifvit några smärre samlingar vitter-hetsstycken.

Strömborg, Kils, läroboksförfattare, f. 1820, f. d. skollärare, har utgifvit en Kristmsdotnslära (två uppl. 1852), tre olika upplagor af en Svensk språklära (1852 och 1857) samt en Gymnastiklära (1857).

Strömbäck. 1. Kasper S., teolog, historiker, f. 1819, kyrkoherde i Öre-grund, har utgifvit Predikoutkast (1862 —

64), Ganila Upsala,fomminnm (1866) m. m.2. Karl August S., publicist, f. 1855, d. 1886 som medarbetare i Stockholms dagblad, skref åtskilliga uppsatser i Ahnfelts tidskrift ”Ur dagens krönika” m. m. (pseud. Frits Krook och Sccevola.)

Ström er. 1. Karten S.y matematiker, astronom, f. 1707, blef 1724 student i Upsala och 1734 professor i astronomi, åtog sig på ständernas uppdrag 1756 upprättandet af sjökrigsskolan i Karlskrona och lämnade med anledning deraf sin professur, stannade qvar i Karlskrona till 1765 och upprättade sedan åtskilliga sjökartor öfver de svenska skärgårdarna. Led. af vet. akad. 1739. Död 1770. S. är allmänt bekant genom sin upplaga af Euclidis elementa (1744), som utgått i en mängd upplagor och som ännu begagnas i skolorna. Bland hans öfriga arbeten märkas: Inledning till trigonometria

plana (1749), Läran om klotet, ocli sphce-riska trigonometrien (1759), Anmärkningar vid gamla svenska tidräkningen eUer runstafven m. fl.

2. Hjalmar S.} astronomisk och filosofisk skriftställare, f. 1849, föreläsare, har utgifvit: En färd genom verldsrymden, populära föredrag (1879 —80), En andesyn, astronomiska fantasier (1880), Om kolportörväsende och religiös sinnesrubbning (1881), En sekund i evigheten... en serie astronomiska föreläsningar' (1882), Framtids-vinkar (1884) samt Bedragare och bedragne (1885).

Strömstedtj Rudolf\ pseudonym for L. T. Öberg.

Strömsten, Lars Magnus Vilhelm, vitterhetsidkare, f. 1827, tidningsredaktör i Ystad, har utgifvit ett häfte Foetiska försök (1861).

Studier, kritiker och notiser,

en literär tidning, som med 40 nummer om året utgafs i Lund 1841— 45. Den redigerades af P. Genberg,

K. A. Hagberg, H. Reuterdahl, Abr. Cronholm, E. V. Berling m. fl.

Stnltitia jncnnda, pseudonym för J. A. Kiellman-Göranson.

Sturtzenbecher. 1. Mårten S., matematiker, militär-skriftställare, teo* sof, f. 1760, d. 1836 som öfverstelöjt-nant, skref i svedenborgiansk anda åtskilliga skrifter, som väckte ratt mycket uppseende: Tröst för den brottslige (två uppl. 1817; denna skrift aktionerades), Tankar om syndafallet, Tankar om menniskans frihet, Tankar om lifvet efter detta, Tankar om guds ord (1832), Fördomsfria tankar om åtskilliga ämnen (1835) m. fl. Sina teosofiska funderingar sökte han äfven tillämpa i sina matematiska arbeten: bl. a. Geometri på philoso-phiskt sätt betraktad (3:dje uppl. 1826, 4:de uppl. 1830; de första upplagorna 1802—12 och 1821 under annan titel och pseud. F. Enandcr). Större vetenskapligt värde ega hans föreläsningar i fortifikation (1800). Bland hans öfriga arbeten må nämnas ett Ingenieur-lexicon (1805).

2. Oscar Fatrik S. (af samma slägt). Se Sturzen-Becker.

Sturzen-Becker. 1. Oskar Fatrik S. (före 1855 Sturzenbecher)f vitter författare, publicist, f. 1811, blef 1827 student i Upsala och 1833 filos, doktor samt inskrefs samtidigt i några ämbetsverk, men öfvergaf plötsligt ämbetsmannabanan och slog sig med allvar på journalistiken. Han tillhörde först under åtskilliga år Aftonbladets redaktion, bosatte sig 1844 i Kjöbenhavn, hvarest han höll literaturhistoriska föreläsningar och arbetade för skandinavismen, slog sig 1847 ned som boktryckare och tidningsredaktör i Helsingborg, flyttade 1854 tillbaka till Kjöbenhavn och återvände 1863 till Helsingborg. Död 1869. S. utöfvade en ovanligt omfattande literär verksamhet (oftast under pseud. Orvar Odd), som följe- tonist, korrespondent, reseskildrare, novellist, politiker, literaturhistoriker och skald. Särskildt som qvick ”kåsör” (i fransk stil) innehar han ett mycket framstående rum i vår litera-turhistoria, och bland hans skaldestycken frän den sista delen af hans lif finnas åtskilliga af högt värde. Som medarbetare i Aftonbladet var han länge särdeles populär genom sina Memoarer öfver den förflutna veckan. I bokform utgaf S.: romansen Bomarsköldcn (1831), berättelserna Tre septemberdagar i Stockholm (1834) och Sexor-aU (s. å.), flygbladen Storm-foglama (1838, pseud Protevs junior), Med en bit krita, stockholmska eskisscr (1841), Med en bit blyerts, blandade utkast (1842), En utjlygt ur boet, reseminnen (s. å.), Ur Stockholmslifvet,

nya kritteckningar (1844), flygskriften Liten lefver än (s. å., tvä uppl.), Min fattiga sangmö, poetiska försök (s. å.), JDen nyare svenska skön-litteraturen och tidning s-pressen, en öfversigt i sex föreläsningar (1845; under titeln Grupper och personnagcr från i går, 1861), Hinsidan sundet, danska epistlar (1846), Esaias Tegnérs lefnad och literära verksamhet (1847, i månadskr. Nordljuset), Helsingborg och dess nejder, samlingar och utkast (1852, ny titeluppl. 1858 "Helsingborg och Barnlösa"), Tvenne vändpunkter (1812—1855), ett bidrag till dagens politiska diskussion (1855), Följetongen på jemväg, nytt och gammalt (1856 —58), Hen skandinaviska frågan (1857, pseud. Arnliot Gellina), Grefvinnan Gruffiakin (1861), Ov er sundet, smaa bidrag til narmere bc-kjendtskab med Svcrigs historie, natur-forhold og eultur (1863—64), Beuter-hobn, efter hans egna memoirer (1864), Samlade ax, nya dikter (1868) m. m. Hans Samlade arbeten utgåfvos 1861 —68, en samling Valda skrifter 1878 —82. Dessutom var S. redaktör for följande periodiska skrifter: Bazaren, ett artistiskt söndagsHad (1841), Nord-

ljuset, en månadsskrift (1847, 3 h.), tidningen Öresundsposten (1848—54), tidskriften Skåne, gammalt och nytt (1853—54), Illustreradt konversations-blad (1858—59) och veckobladet Skandinavisk gazette (1861—62). Slutligen författade han ock texten till åtskilliga planschverk: Från Stockholm till Göteborg (1841—43), Skandinaviskt porträttgalleri (1848) m. fl.

2. Vilhelm Teodor Patrik S., den förres son, läroboksförfattare, f. 1841, lektor vid högre realläroverket i Stockholm, har utgifvit Engelsk språklära för menige man (1872), Engelsk läsebok (1876—77) m. m. Dessutom redigerade han 1875—77 månadskriften Hemvännen.

Stuxberg, Anton Julius, zoolog, f. 1849, filos, doktor, intendent vid Göteborgs museum, har författat en mängd smärre zoologiska uppsatser (de flesta i lärda tidskrifter), en af-handling om Gotlands fanerogamer och thallogamer (1870, tills, med G. Eisen) m. m.

Styffe# 1. Karl (Carl) Gustaf S., historisk forskare, f. 1817, blefl835 student i Upsala, 1845 filos, doktor, 1853 förste amanuens vid riksarkivet, der han tjenstgjort sedan 1843, samt 1858 vice bibliotekarie och 1864 bibliotekarie vid Upsala högskola. Från sistnämda befattning erhöll han 1882 afsked med pension. Arb. led. af vitt. akad. 1858. Led. af vet. akad. 1874. S. har utgifvit: Om Sveriges kanalbyggander intill medlet af ader-tonde seklet (1846), Handlingar rörande landtdagame i Vester götland 1616 (1848), Samling af instruetioner för tjenstetnän vid landt-regeringen i Sverige och Finnland (1852), Samling af instruetioner rörande den civila förvaltningen i Sverige och Finnland (I. 1856), Bidrag till Skandinaviens historia, ur utländska arkiver (4 del. 1856—75), Konung Gustaf II Adolfs skrifter (1861), Framställning af des. k. gwnd-regaliernas uppkomst och tillämpning i Sverige intill slutet af sextonde århundradet (1864, i vitt. akad:s handl.), Skandinavien under unionstiden, ett bidrag till den historiska geografen (1867,2:dra uppl. 1880), uppsatser i Tidskr. f. litt. (1851) och Sv. tidskr. (1874) m. m., hvarjämte han redigerat 29:de delen af Handl. rör. Skand. hist.

2. Knut S., den förres broder, bergsvetenskaplig författare, f. 1824, öfverdirektör och föreståndare för tekniska högskolan, har skrifvit åtskilliga uppsatser i Jernkontorets annaler, i hvars redaktion han deltagit sedan 1856. Led. af landtbr. akad. 1855. Led. af vet. akad. 1870.

Ståhl. 1. Magnus Laurentius S., biografisk samlare, f. 1761, d. 1843 som tit. professor och skolrektor i Kristianstad, utgaf åtskilliga arbeten af biografiskt innehåll: Matrikel öfver ordinarie tjenstemän vid för samling ame och läroverken i Sverige (2 d. 1810), Förtecknirig på biskopar i Sverige och Finlandy ifrån ref (»'motionen till närvarande tid (1830), Biographiske underrättelser om professorer vid kongl. universitetet % Lund, ifrån dess inrättning till närvarande tid (1834) m. fl.

2. Anders Johan S., bibliolog, f. 1767, d. 1844 som tit. professor och bibliotekarie i vetenskaps-akademien, utgaf bl. a. register till vetenskapsakademiens handlingar t. o. m. 1825 (1831) och till läkaresällskapets handlingar (1835).

3. Axel Ivar S., pseudonym för L. T. Öberg.

4. C. J. S.t pseudonym för K. M. Ekbohm.

5. Se Stål.

Stål. 1. Karl S., militär-skrift-ställare, f. 1803, d. 1884 som f. d. öfverste vid fortifikationen, utgaf: Utkast till lärobok i byggnadskonsten (1834), Lärobok i topografien (1835), Föreläsningar i fästning släran ochfäst-ningskriget (1839—41), Kågot om fäst-

ningar , för medborgare af alla stånd (1845) m. m. Led. af krigsv. akad. 1829. Led. af landtbr. akad. 1876.

2. Karl S.t den förres son, entomolog, f. 1833, blef 1853 student i Upsala, 1859 filos, doktor (i Jena), s. å. amanuens vid riksmuseets entomologiska afdelning samt 1867 professor och intendent vid denna afdelning. Led. af vet. akad. 1869. Död 1878. Skrifter: Bidrag till Bio Janeirotraktens hemipterfauna (1860— 62, i vet. akad:s handl.), Monographie des chrysomélides de VAmérique (1862 —65, i No v. act. soc. scient. ups.), Hemiptcra africana (1864—66), He-miptera fabriciana (1868—69, i vet. akad:s handl.), Fnumeratio hemipiero-rum (1870—74, ibd)., Recensio or-thopterorum (1873—76), Om Colorado-skalbagqen (1875) m. fl.

3. Se Stål.

Stålberg, Vilhelmina (pseud. Vilhelmina), vitter författarinna, f. 1803, d. 1872, skref en mängd poesier och smärre skildringar ur hvardagslifvet samt författade mot slutet af sin lef-nad åtskilliga till omfånget mycket betydande historiska romaner. Ovanligt flitig, utgaf hon original-skrifter äfven i en mängd andra ämnen och verkställde derjämte ett stort antal öfversättningar. Bland hennes arbeten på skönliteraturens område må nämnas: i bunden form Min ungdoms idealer (1826), Foetiska försök (1 h. 1831), Diocles och Lydia, f omgrekisk saga i tolf sånger (1841) och Lyriska toner

(1843); nutidsskildringarna Den lyckliga omnibusfärden (1836), Emmas hjerta (1839, 2:dra uppl. 1872), Brottslingen (1840), Eva Vtdebeck eller det går aldfig an (s. å., pseud. Faster Karin), Major Mullei's döttrar (1845) och De beg ge aristokraterna (1847); samt de historisk-romantiska skildringarna Hedvig Charlotta Nordenflycht (1847), Catharina Månsdotter (1848), Drottning Filippa (1849), Lasse Lud- kristendomen (1870), Om två af vår tids farligheter: moral utan religion och religion utan moral (1873), Minnesteckning öfver grefve Ludvig Manderström

(1875), Jakob Ulf sson, svca rikes erkc-biskop 1470—1515 (1877) samt några tal. 1855—63 utgaf han Svensk kyrkotidning (tills, med E. G. Bring och V. Flensburg). I den politiska historien har han spelat en roll som talman vid åtskilliga riksdagar.

Sundblad« 1. Johannes S., vitter författare, kulturhistoriker, publicist, f. 1826, telegraf-assistent, f. d. redaktör af Norrköpings tidningar (1874 —82), har utgifvit: romanen Smugglarens dotter (1877), kulturskildringarna Gammaldags bruk (1881), Gömda blad (1883) och Upsalalif (1884), ät-

dor den olycklige (1850), Familjen Skytte (1851), Gustaf III och hans omgifning (1859), Ben sista abbedissan i S:t Clara kloster (1860), Christina, drottning af Sverige (1861, 2:dra uppl. 1863), Bröderna Stålkrona (1863) och Emerentia Ruth (1869). Bland hennes arbeten af annat slag märkas: Försök till ett nordiskt mythologiskt lexikon

(1844), Blomsterspråket, historiskt, mythologiskt och poetiskt xecknadt (1843), Om svenska prinsessor, historiska anteckningar (1858), Anteckningar om svenska qvinnor (1864[—66]), biografiska skildringar om Gustaf Vasa (1866 och 1872), Gustaf II Adolf

(1872) och Carl XII (s. å) samt barnböcker, gåt- och charad-samlingar m. ra.

Stålsvärd (förut Tiäder), Magnus, mili tår-skriftställare, f. 1724, kapten vid lifgardet, halshuggen 1756 såsom invecklad i hofpartiets revolutions-planer, utgaf Föreläsningar uti regu-Here fortification (1755).

Sundbaum, Johan Adam, kameralist, f. 1802, d. 1839 som kommis-sionslandtmätare, utgaf Beskrifning om svenska hemman och lägenheter (1839, 2:dra uppl. 1847) m. m.

Sundberg. 1. Erik Olof s., I predikant, f. 1797, d. 1857 som kyrkoherde i Härnösands stift, efterlämnade en samling Predikningar (1865).

2. Anton Niklas S., teolog, talare, f. 1818, blef 1836 student i Upsala, 1842 filos, doktor, 1845 teologie kandidat, s. å. teologie docent, 1849 teologie adjunkt i Lund, 1852 teologie professor, 1860 teologie doktor, 1861 domprost, 1864 biskop i Karlstad, 1870 ärkebiskop och 1879 juris hedersdoktor (i Kjöbenhavn). Hed. led. af vitt. akad. 1874. Led. af sv. akad. s. å. Led. af vet. akad. 1877. Bland hans skrifter märkas: Be pcedobap-tismo commentatio bíblica, histórica, dogmática (1851), Föredrag om förhållandet emellan vår tids kultur och

skilliga berättelser i Stockholms dagblad m. m. Under tryckning är en kulturskildring med titeln Bland kräk-lor och mitror (1886).

2. Maria S. (född Liedzén, pseud. Gerda), den förres hustru, vitter författarinna, f. 1827, har utgifvit Resedan, en liten sagokrans för barn (1861) m. m.

Sundbladt, Johan Ludvig, nationalekonom, f. 1784 (1785), d. 1835 som f. d. grosshandlare i Norrköping, utgaf åtskilliga skrifter i bankfrågor och statshushållning.

Sundborg, Johan Vilhelm, broschyrförfattare, f. 1807, d. 1853 som f. d. e. o. hofrätt8notarie, utgaf åtskilliga polemiska småskrifter, anonymt eller under pseudonymerna Engelbreckt Engelbrecktsson, Mans Petter och Sans nom.

Sundelln. 1. Johan August Immanuel S., teolog, f. 1841, kontraktsprost och kyrkoherde i Jönköping, har utgifvit åtskilliga strödda predikningar.

2. Uno Robert Ferdinand S., teolog, f. 1847, e. o. teologie professor i Upsala, har utgifvit: Be svenskalappmarksprivilcgierna från statsrättslig och statsekonomisk synpunkt (1873), Framställning och granshning af Luthers sociala ethik (1880, i Ups. univ. årsskr.), Svedenborgianismens historia i Sverige under förra århundradet (1886) ra. m.

Sundén. 1. Daniel Antm S., läroboksförfattare, f. 1828, lektor i Yesterås, har utgifvit några läroböcker i svenska språket (flere uppl.), en Öfversigt af nordiska mythologien (1872, 3:dje uppl. 1884), Kort öfversigt af svenska vitterhetens historia (1881, ny uppl. 1885), Ordbok öf ver svenska språket (1 h. 1885, tills, med andra) m. m.

2. Johan Magnus S. (af annan slägt), filolog, f. 1830, e. o. professor i klassiska språk vid Upsala högskola, har utgifvit: Några anmärkningar om det grammatikaUska könet (1860), Framställning af läran om konjunktims i latinet (1866, 3:dje uppl. 1874), Ciceros tuskulanska tal med anmärkningar (1875) m. m. Han har äfven redigerat Berättelse om det sjette allmänna svenska läraremötet (1870).

Sunde vall. 1. Karl Jakob S., zoolog, f. 1801, blef 1817 student i Lund, 1823 filos, doktor, 1826 docent i ekonomi, 1830 medicine doktor, 1834 adjunkt i ekonomi samt 1839 professor och intendent vid naturhistoriska riksmuseet, från hvilken befattning han erhöll afsked 1871. Led. af vet. akad. 1839. Död 1875. S. var en grundlig zoologisk forskare, sär-skildt i fråga om de vertebrerade djurens historia, och åstadkom vid riksmuseet en synnerligen väl ordnad vertebratsamling. Bland hans många skrifter märkas företrädesvis: Svenska spindlarnas beskrifning (1830 —31), Uirobok i zoologien (1835, 8:de uppl. utg. i bearbetn. af J. A. Lytfc-kens), Ornithologiskt system (1836), Zoologisk handatlas för skolor (1843, 3:dje uppl. 1860—63; planscherna under förf:s ledning tecknade af F.

von Wright), Svenska foglama (1856 c —71, med planscher tecknade af P. Åkerlund; forts, af J. G. H. Kin-berg), Ett försök att bestämma de af Aristotéles omtalade djurarterna (I. 1862, i vet. akad:s handl.), Kritisk framställning af fogelartema uti äldre A omithologiska arbeten (s. å., ibd.) äfven-som åtskilliga årsberättelser om zoologiens framsteg.

2. Fredrik Emil S.t den förres broder, medicinsk författare, f. 1811, d. 1881 som f. d. anatomie professor i Upsala, författade en mängd smärre skrifter i anatomi och fysiologi, de flesta intagna i tidskrifter.

Sundholm, Olof Teodor, biografisk samlare, f. 1823, d. 1883 som major, utgaf korta biografiska skildringar om Sveriges fältmarskalkar (1873) m. m. "

Sundius, Nils Johanf predikant, f. 1761, d. 1828 som kontraktsprost i Lunds stift, författade en större samling Predikningar (2 del. 1814—

16, en 3:dje del 1831). Han utgaf äfven en Lärobok i kristendomen läm-pad efter dokt. M. Lutheri mindre kalekes (1800) m. m.

Sundler. 1. Teodor S., geograf, d. på 1840-talet som tit. öfverauditör och f. d. regements-auditör, utgaf ett utförligt geografiskt lexikon under ^

titeln Jorden i physisktt historiskt och politiskt hänseende betraktad(1829—43).

2. Anders Vilhelm S., vitterhets-idkare, f. 1822, privatlärare, publicist, har utgifvit Skildringar ur mitt framfarna lif (1849), den romantiska skildringen Arvegårdsrosen (1859) m. m.

Sundstén, Fer Johan, pedagog, f. 1831, lektor i Falun, har utgifvit berättelse om en Pedagogisk resa täl England (1864), Engelsk grammatik och elementarbok (1868) m. m. ^

Sundström. 1. Gustaf S.,yitter-hetsidkare, d. 1848 som f. d. bruks-förvaltare, efterlämnade en samling Poetiska f örsök (utg. 1853). 2. Karl (Carl) Rudofl S., zoolog, f. 1841, kollega i Stockholm, har atgifvit en Fauna öfver Sveriges rygg-radsdjur (1877), Atlas till naturriket {1878, ny uppl. 1885) m. m.

Sundvallson, Johan Olof, publicist, vitterhetsidkare, f. 1817, d. 1874 som boktryckare i Upsala, utgaf tidningarna Upsala (1847—69) och Riks-bladet (1856—57), en afhandling Om skattejemkning i Sverige (1847), en belysning af Bet kungliga representationsförslaget (1849), novellen Tre små-stadsmamseller (s. å.) m. m.

Saneson, Karl Adam, läroboksförfattare, f. 1796, d. 1845 som pastorsadjunkt i Linköpings stift, utgaf Äldre och nyare svenska historien i sammandrag (1823, 3:dje uppl. 1837), Berättelser ur gamla och nya testamentets heliga skrifter, med bifogade lärdomar (1837, efter J. F. Feddersen) m. m.

Suomalainen, Taavo, pseudonym för A. I. Arvidsson.

Svahn (Swahn). 1. Frans Oskar Birger S. (pseud. Thord Bonde), filosof, vitterhetsidkare, läroboksförfattare, f. 1833, lektor i Kalmar, har utgifvit: Monadlärans uppkomst, utveckling och upplösning (1863), Om betydelsen af Her bari 8 phUosophiska standpunkt (1865), Paulus Genberg (1880), Lärobok i välläsning (1882), Språkljud och qvantitativ betoning i högsvenskan (s. &.), Svenskt skämtlynne (1882—85), Våra öfverliggare (1885, jämte ett bidrag till universitetsfrägans belysning) m. m.

2. Accacia S. (född de Broen, pseud. Lcctitia), novellist (lefnadsöden okända), har utgifvit Signe, en skildring ur lifvet (1875) m. m.

3. Christer S., pseudonym för V. H. Vickström.

Svalan, en af fru Yettergrund (Lea) 1872—75 utgifven illustrerad veckotidning.

Svalander, Karl Edvard Otto, handboksförfattare. f. 1815, d. 1876

som f. d. apotekare och f. d. emigrant-agent, utgaf en handbok i Sjöapoteket (1846), en handbok för emigranter (1853) m. m.

Svalin. 1. Olof August S., medicinsk författare, f. 1808, d. 1857 som förste bataljonsläkare vid flottan, författade Bidrag till stenkrossningens statistik och till bestämmandet af denna metods praktiska värde (1856), åtskilliga kirurgiska uppsatser i Hygiea m. m.

2. Vilhelm S., biografisk samlare, f. 1851, protokollssekreterare, har utgifvit följande biografiska sam-lingsarbeten: Konungens högsta domstol 1789—1879 (1879), Kyrkomötets kalender 1868—1878 (s. &.), Konungens svenska och norska statsråd 1809 —1814—1881 (1881) och Bet danske statsraad 1800—1801 (1882).

Svanberg. 1. Jöns S., matematiker, astronom, f. 1771, blef 1787 student i Upsala, 1789 amanuens vid astronomiska observatoriet, 1794 filos, magister och docent i matematik, 1796 vice sekreterare i

vetenskapsakademien, 1803 akademiens astronom, 1809 dess ord. sekreterare, 1811 professor i matematik i Upsala och 1830 teologie doktor. 1841 erhöll han afsked från professuren. Led. af vet. akad. 1798. Led. af krigsv. akad. 1802. Led. af landtbr. akad. 1815. Död 1851. S. var en af sin samtids utmärktaste vetenskapsmän. Hans skrifter, h vilka uppgå till ett betydligt antal, utgöras af akademiska afhandlingar och program samt uppsatser i vetenskapsakademiens och Upsala vetenskaps-societets handlingar. Se Biogr. lex. XVI s. 220—21.

2. Gustaf S., astronom, f. 1802, d. 1882 som f. d. professor i astronomi vid Upsala högskola, utgaf endast några smärre skrifter af mindre betydenhet. Led. af vet. akad. 1836.3. Lars Fredrik S., den först-nämdes son, kemist, f. 1805, d. 1878 som f. d. professor i teoretisk kemi vid Upsala högskola, utöfvade ett ej ringa inflytande som lärare samt ntgaf åtskilliga smärre skrifter i kemi, mineralogi och metallurgi, bl. a. årsberättelser om framstegen i kemi åren 1847—49. Led. af vet. akad. 1839.

4. Adolf Ferdinand S.t den förres broder, fysiker, f. 1806, d. 1857 som professor i Upsala, författade åtskilliga fysiska uppsatser, de flesta intagna i lärda tidskrifter. Led. af vet. akad. 1831.

Svanljung, Johan Kristian, finsk jurist, f. 1829, justitie-rådman i Niko-laistad, har utgifvit Ny juridisk handbok (1873, åtskilliga supplementhäften sedermera).

Svart, Fcder Anderssm (äfven Fetrus Andrem Niget'), historieskrifvare, predikant, d. 1562 som biskop i Yesterås samt Gustaf I:s f. d. hof-predikant, skref en Chrönika öfver Gustaf 1 (till år 1533; utg. af G. E. Klemming 1870) och en särskildt i stilistiskt afseende förtjenstfull Ähro-predikning, med anledning af nämde konungs död, samt efterlämnade en historia om Yesterås stifts biskopar (utg. 1744 af Stjernman). Han anses dessutom vara författare till San-ferdige suar pä näghre stycken vthi then danske crönicke (två olika uppl. 1558, fotolit. uppl. af G. E. Klemming 1863), hvilken skrift påstås vara inspirerad af Gustaf I.

Svartengren, Johan Jakob, vit-terhetsidkare, läroboksförfattare, f. 1809, d. 1863 som f. d. skolrektor i Upsala, utgaf ett häfte Diktat' (1841), en Lärobok i medeltidens historia och geograf, (1848) m. m.

Svartz, Olof, naturforskare, f. 1760, blef 1778 student i Upsala, 1785 medicine doktor (frånvarande

på en långvarig utländsk resa), 1791 professor vid bergianska trädgården utanför Stockholm, 1807 intendent vid vetenskaps-akademiens museum, 1811 akademiens sekreterare samt 1813 professor i botanik och natural-historia vid Karolinska institutet. Led. af vet. akad. 1789. Led. af landtbr. akad. 1812. Död 1818. S. var en af sin tids mest framstående naturforskare. Hans skrifter, bland hvilka de förnämsta afhandla botaniska ämnen (företrädesvis kryptogamerna), uppgå till ett högst betydligt antal (se förteckning i vet. akad:s hand!.). Nämnas må endast följande: Methodus muscorum (1781), Nova g enat'a et spedes plantarum (1788), Icones plmitarum, quas in India ocddentali detexit. .. (I. 1794), Flora Indim occidentalis (3 d. 1797— 1800), Dispositio systematis muscorum frondosorum (1800), Genera et spedes ot%chidearum (1805), Synopsis flieum (1806), Grunderna till läran om djur och växter (1813), Idchenes americanm (1814)och texten till 5—8 banden af planschverket Svensk botanik (1807 -19).

Svea, en i Upsala 1818—32 ut-gifven tidskrift, som redigerades efter hvartannat af Gumaelius, Palmblad, Atterbom och E. A. Schröder.

Sveblliug, Olof teolog, f. 1624, d. 1700 som teologie doktor och ärkebiskop, är allmänt känd genom en af honom författad Fnfaldig förkla-' ring öfver dr. Martin Luthers lilla catechesy ställd genom frägor och svar (1688, oräkneliga gånger omtryckt). Hans öfriga skrifter utgöras af några predikningar och disputationer. Dessutom må nämnas att S. ombesörjde utgifvandet af en förbättrad bibel -upplaga, hvaijämte kyrkoordningen, kyrkohandboken och salmboken på kungl. befallning reviderades under hans öfverinseende. SyecUHj pseudonym för J. Fr. Kryger.

Svedberg. 1. Jesper S.t språkforskare, sal mist, predikant, f. 1653, blef 1666 student i Upsala och 1669 i Lund, promoverades 1682 till filos, magister i Upsala, utnämdes 1684 till pastor vid lifregementet, blef 1690 kyrkoherde i Strängnäs stift (Vestra Vingåker), 1692 teologie professor i Upsala, 1694 domprost, *1702 biskop i Skara och 1705 teologie doktor. Jämte sin biskopsbefattning hade han öfverinseendet öfver de svenska

församlingarna i Amerika, Lisboa och London. Död 1735. S. varpå sin tid en af de förnämste ifrarna for ett rent skrifspråk, motarbetade nitiskt användningen af de många främmande ord, som kommit i bruk under den föregående tiden, och lade jämte Tjällman grunden till den rättskrifning, som ännu är den vanliga. Hans vigtigaste språkliga arbete är Schibboleth, svenska språkets rycht och richtighet (1716; ett utdrag 1720, sällsynt), som framkallade en motskrift af U. Hjäme, hvilket i sin ordning föranledde S. att utgifva sitt Rettmätiga heders f&>'-svar, emot v. prmsidcnteras och archiaterns, d. Vrban Hiemes obetenckta skrift emot thes Schibboleth (1719), hvari han utförligt bekämpade den brukliga ortografien. Betydande språkliga arbeten äro äfven : Grammatica svecana s. en svensk grammatica (1722) och En fullkomlig svensk ordabok (otr.). Föröfrigt är S. märklig såsom salmist. Efter att först själf hafva utarbetat ett salm-boksförslag och fått detta förkastadt, var han den som ifrigast verkade för utgifvandet af den 1695 antagna salmboken och meddelade i densamma mer än trettio salmer, af hvilka ett stort antal bibehölls i den 1819 utgifna vallinska upplagan. Hans eget salmboksförslag trycktes iflere format (1694, den ena upplagan merendels

kallad ”Prinsens format”). Bland hans ofri ga skrifter må nämnas: Catechismi gudeliga öfning (1708; sista uppl. med förändrad titel 1859), Ungdoms regel och ålderdotns spegel af Salomos predikare (1709), Guds bamas heliqa sabbatsro uti christeliga predikningar öfver sön- och högtidsdagars evangelier (2:dra d. 1712, l:sta d. 1719), Casa pauperum et gaza di-vitunij thet är fattig mans koja och Hk inans skatt ...(1723), En gudelig barna-cateche8 (s. å.), Festum magnumt stora syndares store högtid (1724, ny uppl. 1836), AmeHca illuminata, skHf-ven och utgifven af thess biskop (1732) och Sanctijicatio sabbathi: sabbath ens helgande, föreställd i högtids- och sön-dags-cpistlar 8 gudeliga betraktande (1734, nya uppl.). En Epistelpost Ma utgafs 1876—77. I handskrift efterlämnade han, utom den ofvannämda ordaboken och predikningar, bl. a. den svenska aalmbokens historia (förlorad), en bibel-öfvereättning och en själf biografi, hvaijämte man eger en stor samling af honom skrifha bref. Hans salmer (både original och öfversättningar) utgåfvos af Hanselli 1871, och åttatio salmer utgåfvos 1874 af A. Virgin. S. var fader till Em. Svedenborg och kan genom sin uppfattning af det öfversinliga anses som en föregångare till denne. Se skrifter af K. E. Fahlcrantz, H. Hemlund (Förslag och åtgärder till svenska skriftspråkets reglerande 1691—1739), G. E. Klemming (En ant. sand.) och H.

V. Tottie samt en utförlig biografi i Biogr. lex. XVI.

2. Emanuel S., den förres son. Se Svedenborg.

3. Lorens Edvard S., vitterhets-idkare, f. 1836, literatör, har ut-gifvit en samling Fantasicbildcr (1856) m. m.

Svedbom. 1. Jonas S., pedagog, biografisk samlare, f. 1778, d. 1864som f. d. skolrektor i Härnösand, utgaf läroböcker, matriklar m. m.

2. Per Erik S., den förres son, pedagog, publicist, f. 1811, blef 1829 student i Upsala, 1836 filos, magister, s. å. docent i statistik, 1840 lärare och 1850 rektor vid nya elementarskolan i Stockholm samt 1855 (dä han lämnade rektoratet) redaktör för Aftonbladet. Död 1857. S. är mest bekant genom en af honom redigerad Läsebok för Sveriges ungdom (1844, 4:de uppl. 1860). Bland hans öfriga pedagogiska arbeten märkas: Ledtråd vid den f örsta under-

visningen i modersmålet (1843, 6:te uppl. 1863), Elementarkurs i tyska språket (1848, 2:dra uppl. 1856), Tysk läsebok (1849—50, 2:dra uppl. 1854—55) m. fl.

Syedelins, Vilhelm Erik, rätts-lärd, historiker, vältalare, f. 1816, blef 1831 student i Upsala, 1839 filos, doktor, 1840 docent i politik, 1850 adjunkt i historia och statistik, 1856 professor i historia i Lund och 1862 skytteansk professor i Upsala, fr&n hvilken befattning han erhöll afsked 1881. Led. af vitt. akad. 1858. Led. af sv. akad. 1864. Led. af vet. akad. 1870. Juris hedersdoktor i Kjöbenhavn 1879. S. har skrifvit en mängd större och'mindre arbeten i historia samt i svensk och utländsk statskunskap: Be bello de-

volutionis et foedere trium civitatum contra Ludovicum XIV (1839—40), Be systemate civitatum septentrionalis Europce sub initio medii cevi (1841 — 44), Om arfsrätten till Sveriges krona (1843, i Frey), Om reduktionen af krono- och adeliga gods under k. Carl X Gustafs och Carl XI:s regering (1849—51), Om statsrådets ansvarighet

(1856), Om historiska studier med af seende på de svenska wniversitetemas ungdom (1857), Om konung Gustaf II Adolfs karaktersutveckling . . . före-

läsningar (1862, 2:dra uppl. 1863), Stycken ur Notges historia, föreläsningar (1866), Anteckningar f ör akademiska examina i statskunskap (4 d. 1868—69), Om statsförbunds mellan Östetrike och Ungern (1869), Studier i Sveriges statskunskap (I. 1875),

Inledning till Europas och Amerikas statskunskap (2 d. 1876) m. fl. Der-till komma åtskilliga minnesteckningar öfver historiska personligheter: K. A. Hagberg, J. TJpmark-Rosenadlcr, Carl Piper, Erik Larsson Sparre, Olaus Petri, Svante Sture och A. B. Hom (alla i sv. akad:s handl.), ett föredrag till firande af Birger Jarl och Stockholms grundläggning (ibd.), ett föredrag Om nationsföreningar och studentlif (1871, 2:dra uppl. 1881), en historisk betraktelse öfver Maria Stuart och Elisabet (int. i ”Smärre skrifter”) och åtskilliga tal m. m. Tvänne häften Smärre skrifter ut-kommo 1871—72. Som vältalare åtnjuter S. stort anseende.

Syedenborg (förut Svedberg), Emanuel, lärd, teosof, vitterhetsidkare, f. 1688, blef till en början undervisad af sin fader, J. Svedberg, gjorde sedan längre resor, arbetade dereflter under Polhem, for sedan åter ut för att studera bergverken, ingick slutligen i bergskollegium och blef 1724 assessor i detta ämbetsverk. 1736— 45 vistades han åter utomlands, och 1747 tog han afsked från sitt asses-sorat. Död 1772. S. är en af de märkligaste företeelserna i vår historia. I sina yngre är en högst produktiv författare, skref han i naturfilosofi, mineralogi, astronomi och fysik arbeten, som ännu skattas högt af utländska vetenskapsmän och som innehålla en mängd storartade upptäckter. Under senare delen af sitt lif gjorde han sig kand som teosofisk skriftställare, uppträdde med sin lära om en ”korrespondens” mellan andevärlden och sinnevärlden, blef af några ansedd som en svärm are, men af andra betraktad såsom en med gudomlig uppenbarelse begåfvad profet samt lade grunden till en religiös sekt, som företrädesvis i England och Amerika ännu räknar ett stort antal anhängare. Hans förnämsta arbeten från den förra perioden utgåfvos under titeln Opera phi-losophica et mineralia (1734); hans vigtigaste verk från det senare tidskedet är Arcana codestia, qu<e in scriptura setera scu verbo dotnini sunt detecta, una cum mirabilibus, qute visa sunt in mundo spirituum et in coelo angelorum (8 d. 1749—53). Bland bans öfriga många skrifter må nämnas: Sapientia angeUca de divina pro-videntia (1764), Apocalypsis revelata (1766), Delitice sapientia de amore con-jugali (1768), Vera christiana religio (1771, appendix 1780), Claris hiero-glyphorum arcanorum naturalium et spi-ritualium (1784), Sumtnaria expositio doctrince novee ecclesice (s. å.), Apocalypsis explicata secundum sensumspiri-tualem (1785—89), Biar ii spiritualis (7 d. 1843—60), Index biblicus (3 d.

1859—63, 4:de d. af Kahl 1868) m. fl. Alla hans vigtigare skrifter ha öfversatts pä svenska (bl. a. af De-leen), och åtskilliga bland dem utkomma ständigt i nya upplagor. Se skrifter af A. F. Ehrenborg, Kahl,

P. N. Lundqvist, K. K. A. Sjöberg, Sundelin, Tybeck, Välden m. fl.

SYederuS. 1. Magnus S., biograf, filolog, publicist, f. 1748, d. 1836 som fältprost, utgaf: Tidningar utgifnei Upsala (1773—79), Stockholms magazin (1780—81), Försök till ett biographiskt lexicon öfvcr lärde och namnkunnige utländske män (okändt tryckår), Tidningar för svenska bokhandeln (1784), Fransyskt och svenskt hand-lexicm (1800), predikningar m. m.

2. Nils Samuel S., den förres broder, naturforskare, vitterhetsidkare, f. 1751, d. 1833 som hofpredikant och

kyrkoherde i Vesterås stift, gjorde flere naturvetenskapliga upptäckter, särskildt inom entomologien, och skref i sin ungdom åtskilliga skaldestycken.

3. Georg S., den förstnämdes son, publicist, f. 1796, literatör i Stockholm, f. d. fabriks-ombudsman, har utgifvit en mängd skrifter i åtskilliga ämnen, företrädesvis historia, statshushållning och industriella ämnen: Skandinaviens jagt, djurfänge och vild-afvel jemte jagtlexicon (1832), Nyaste bondepraktika (1832—33, 3:dje uppl. 1836), Om jemhandteringen i Sverige

(1837), Ställningar och förhållanden efter den 19 juni 1838 (1838), Granskning af List1 s m. fl. skrifter i statsekonomien (1840), NäHngsväsendet i Sverige år 184 0 (s. å.), Om fattigväsendet (1847), Ungern och magya-rema, historisk skildring (1849), Sveriges krig och politik åren 1808—1815 (1864—65), Skandinaviska

industriexpositionen i Stockholm år 1&66 (1866), Handlexikon för svenska landi hushållare (1869), Förteckning på källskrifter, användbara för Carl XI V:s historia

(1875), Konung Carl XIV Johans historia (I. 1877—78, ofullb.) m. m. S. är stiftare af Svenska industriföreningen (1831).

4. Magnus Bernhard S. (af samma slägt), historiker, naturvetenskapsman, f. 1840, e. o. biblioteks-amanuens vid Upsala högskola, har utgifvit: Anteckningar om Vestmanlands och Bala nation i Upsala under sjuttonde och adertonde århundradet (1868), Botaniska trädgården i Upsala 1655—1807(1877), Vestmanlands-Bala i Upsala studerande nation 1595—1800 (s. å., tills, med G. Eneström), Olof Rudbeck den äldre hufvudsakligen betraktad i sin verksamhet som naturforskare (1878), Svensk hortikultur i forna dagar (1880—82, i Sv. trädg. tidskr.), Naturvetenskapernas studium vid Sveriges gymnasier och skolor under äldre tider (s. å., i Ped. tidskr.) m. m.Syenonins, Encvald, lärd, predikant, f. 1617, d. 1688 som biskop i Lund och f. d. professor i Åbo, skref en mängd vidlyftiga akademiska af-handlingar i historia, filologi och teologi samt lär ha författat nära 2,500 predikningar. Han åtnjöt på sin tid anseende som poet och vältalare samt var ryktbar for sin lärdom. Märkligast är han såsom en af den gamla ortodoxiens häftigaste försvarare mot biskop Terserus.

Svenska akademien stiftades af konung Gustaf III d. 5 april 1786 efter mönstret af franska akademien. Dess “yppersta och angelägnaste mål“ skulle vara “att arbeta uppå svenska språkets renhet, styrka och höghet, så uti vetenskaper som särdeles i anseende till skaldekonsten och vältaligheten uti alla dess tillhöriga delar, jämväl uti den, som tjenar att tolka de himmelska sanningar”. DerfÖr skulle det åligga akademien att “utarbeta en svensk ordabok och grammatika jämte sådana afhandlingar, som bidraga kunna till stadga och befordran af god smak.“ Valspråket skulle vara: suille och smak. Ledamöternas antal bestämdes till aderton. Bland dessa skulle hvarje halfår utses en direktör (ordförande) och en kansler (vice ordförande). Bland medlemmarna skulle dessutom en vara ständig sekreterare. Sammankomsterna skulle vara af tvänne slag: enskilda (en gång i veckan under sju månader af året) och offentliga (på akademiens högtidsdag — d. 20 december, Gustaf II Adolfs födelsedag — samt då ny ledamot intoge sin plats). Akademien skulle årligen kungöra täfling8ämnen i vältalighet och skaldekonst samt pä högtidsdagen utdela belöningar åt de täflande, som an-8ågos böra komma i åtnjutande af sådana.

Den 7 mars 1795 blef svenska akademien suspenderad, med anled-

ning af ett af A. G. Silfverstolpe hållet inträdestal, som förargade Reu-terholm, hvilken redan förut var avogt sinnad mot denna institution. Men när Gustaf IV Adolf själf öfvertagit regeringen, böljade akademien sin verksamhet ånyo, d. 20 nov. 1796. Det förnämsta resultatet af denna verksamhet föreligger i Svenska akademiens handlingar (första serien, från 1786, 5 delar; andra serien, från 1796, 61 delar), hvilka erbjuda ett förträffligt material för studiet sär-skildt af den svenska vältalighetens utvecklig under de sist förflutna hundra åren, ej allenast genom de i dessa handlingar tryckta inträdestalen och direktörs-talen, utan ock genom de i dem intagna minnesteckningar, som på akademiens uppdrag årligen författats öfver någon svensk man, som gjort sig berömd i fredens eller krigets värf (de flesta minnesteckningarna äro af Nordin, Franzén, Beskov och Svedelius). Akademien har vidare utgifvit en Svensk giam-matika (1836, utarbetad af Enberg), en Ordlista öfver svenska språket (1874, utarbetad af Dahlgren och granskad af Rydqvist) och Kritisk ordkok öfver svenska växtnamnen (1880, utarbetad af Elias Fries). Dessa skrifter äro att anse som förarbeten till en omfattande svensk ordbok, på hvilken akademien allt sedan stiftelsen varit betänkt. Sedan 1884 har utarbetandet af denna ordbok försiggått efter en ny plan, under närmaste ledning af adjunkten Södervall och under öfverinseende af professor Visén. Såsom en akademiens publikation kan ock i viss mån Posttidningen anses, hvilken tidning af Gustaf III anvi-1 sades åt akademien såsom den förnämsta inkomstkällan och hvars redaktör utses af akademien.

Svenska akademien skulle årligen ; på sin högtidsdag utdela tvänne stora skådepänningar af guld, till 26 du-fcaters värde hvardera, såsom belöningar för de bästa till akademien inlämnade arbeten öfver de till täflan utsatta ämnena, ett i skaldekonst och ett i vältalighet. Vidare skulle tvänne ak&depänningar i silfver utdelas för de insända arbeten, ”hvilka de förra närmast äro”. Dessa belöningsbestäm-melser ha dock under ärens lopp blifvit

underkastade åtskilliga förändringar. Stundom har intet pris utdelats, stundom flere mindre pris än i stadgarna bestämts. Det större priset utgöre8 numera af en guldmedalj till 400 kronors värde, och det mindre består i ett exemplar af den guld-jetton, som vid sammanträdena utdelas till akademiens närvarande ledamöter. Akademien har dessutom haft att utdela åtskilliga af enskilda personer anslagna belöningar. Märkligast bland dessa äro följande. Det lundbladska priset, stiftadt 1789 af professor J. Lundblad, skulle bestå af 50 riksdaler species samt utan täflan utdelas åt den, som vunnit akademiens stora pris eller utgifvit en för-tjenstfull skrift. Dessa bestämmelser undergingo småningom några smärre förändringar, och priset utdelades sista gången 1833, sedan den donerade årsafgiften ej längre inbetalades. Det kungliga priset (Karl Johans pris), stiftadt 1835 af Karl XIV Johan, skulle bestå af 300 riksdaler banko samt tilldelas ”en författare inom eller utom akademien, vare sig för någon särdeles värderik skrift, som under årets lopp utkommit, eller såsom bevis af aktning för förtjenster om vitterheten och språket, eller slutligen såsom understöd åt någon ung författare af låfvande anlag”. De zibetska prisen, stiftade af den 1809 aflidne hofkanslern frih. Zibet i hans testamente, skulle utgöras af tvänne guldmedaljer att utdelas hvartannat år, den ena som belöning för ett ”värdigt låf åt akademiens odödlige stiftare”,

den andra som belöning för en skrift öfver något ämne, ”tjenligt att främja alla borgerliga och moraliska dygder, att förekomma och qväfva villomeningar, ledande till samhällsordningens upplösande, till anarki, oreda och folkyra”. De få gånger, dessa pris utdelats, har akademien emellertid måst frångå dessa ursprungliga bestämmelser.

De personer, som innehaft de ader-ton stolarna inom svenska akademien, äro följande: l:o A. J. von Höpken, N. F. Gyldenstolpe, J. O. Vallin, A. Fryxell och H. Forssell; 2:o K. F. Scheffer, A. N. Edelcrantz, K. P. Hagberg, K. E. Fahlcrantz och G. Vennerberg; 3:o O. Celsius d. y.,

J. A. Tingstadius, K. G. von Brink-man, A. E. Ihre (tog ej inträde), J. Börjesson, H. M. Melin och K. G. Malmström; 4:o J. H. Kellgren, J. Stenhammar, Klas Fleming, K. A. Agardh och F. F. Carlson; 5:o M. von Hermansson, M. Lehnberg, J. A. Lindblom, K. von Bosenstein, J. J. Berzelius, J. E. Rydqvist och T. Visén; 6:o J. Vingård, A. G. Mörner, A. A. Grafström och F. A. Dahlgren ; 7:o F. A. von Fersen, A. G. Silfver-stolpe, A. K. af Kullberg, K. A. Hagberg och V. E. Svedelius; 8:o

J. G. Oxenstjerna, E. Tegnér, K. V. Bottiger och K. D. af Virsén; 9:o G. J. Adlerbeth, H. Järta, K. D. Skogman, H. L. H. Hamilton och

E. H. Tegnér; 10:o A. af Botin, K. B. Zibet, G. Lagerbjelke, K. F. af Vingård, H. Reuterdahl, P. Genberg och

K. Snoilsky; ll:o N. von Rosenstein,

L. M. Enberg, B. E. Hildebrand och Kl. T. Odhner; 12:o E. Schröderheim,

I. R. Blom, G. F. Virsén, B. von Beskov, K. G. Strandberg och A. Anderson; 13:o G. F. Gyllenborg,

F. M. Franzén, B. E. Malmström och K. A. Kullberg; 14:o G. M. Armfelt (tvänne gånger ledamot), M. Ramel, E. G. Geijer, E. M. Fries ochK. R. Nyblom; 15:o K. G. Nordin,

K. B. Rutström, J. D. Valerius, K.

R. L. Manderström och A. N. Sundberg; 16:o K. G. af Leopold, S. Grubbe, I. Hvasser, K. V. A. Strandberg och V. Rydberg; 17:o J. Murberg, G. M. Armfelt (se stolen 14),

G. af Vetterstedt, A. M. Strinnholm och L. G. De Geer; samt 18:o N.

L. Sjöberg, A. F. Sköldebrand, P.

H. Ling, P. D. A. Atterbom, J. H. Thomander och G. H. J. Ljunggren.

Följande medlemmar ha beklädt posten som akademiens ständige sekreterare: Rosenstein (1786—1824), Franzén (1824—33), Beskov (1834 —68), Manderström (1869—72), K. G. Strandberg (tillf. 1872—74), Ha-milton (1874—81), Hildebrand (tillf. 1881—82) och K. D. af Yirsén (tillf. 1883, ständig sedan 1884).

Se vidare Ljunggren, ”Svenska akademiens historia” (1886).

Svenska archivnm, en af Gjör-vells många tidningar, utgafs 1790 —93.

Svensk månadsskrift för fri forskning och allmän bildning,

en af K. S. Warburg 1864 i Göteborg utgifven månadskrift, innehållande mest populärt vetenskapliga uppsatser.

Svenska biet, en i Stockholm

1839—44 utgifven konservativ tidning, som utkom först tre och der-efter sex dagar i veckan samt redigerades af prästen Angeldorff m. fl.

Svensk bokhandelstidning, en från och med 1863 utgifven veckotidning för den svenska bokhandeln. Den föregicks af Tidning för den svenska bokhandeln (1852) och Intelligensblad för den svenska bokhandeln (1853—62).

Svenska dagbladet, en daglig morgontidning (sedan hösten 1885 tillika aftontidning), som utgifvits i Stockholm sedan december 1884, under redaktion af Axel Jäderin (med

E. Norén som medredaktör till slutet af år 1885). Tidningen upprättades för att motvärka det inflytande, som man befarade att den norska venstems seger skulle utöfva på våra politiska förhållanden, och den har i väsentlig mån bidragit att framkalla* och underblåsa en mot Norge fientlig opinion.

Svenska familjjournalen, en

mycket spridd, sedan 1862 utkommande, illustrerad, belletristisk tidskrift (sedan 1864 månadskrift), som redigerats af åtskilliga personer, grundad af K. E. Gernandt, numera utgifven af Alb. Anderson-Edenberg.

Svenska fornminnesföreningen, en 1870 i Stockholm stiftad och ännu bestående förening, som värkar genom möten, genom bekostande af undersökningar och forskningsresor samt genom utgifvandet af skrifter om våra fornminnen. Den har bl. a. utgifvit Svenska fornminnesföreningens tidskrift (sedan 1870 sex band, oregelbundet utkommande häften).

Svenska fornskriftsällskapet,

ett 1843 pä anstiftan af G. Stephen» och G. O. Hylten-Cavalli us upprättad t samfund, hvars ändamål är att utgifva äldre svenska arbeten, företrädesvis skrifter från medeltiden. Bland de af samfundet hittills utgif-na arbetena äro följande märkligast: Drottning Eufemias visor, dikter om konung Alexander, rimkrönikorna, sagan om Didrik af Bern, den heliga Birgittas uppenbarelser, ett forn-svenskt legendarium, medeltidens bibel-arbeten, Bonaventuras betraktelser öfver Kristi lefverne, den helige Bernhards skrifter, ”Susos gude-liga snilles väckare”, ”Själens tröst”, ”Klosterläsning” och en samling medel tidspostillor. De flesta bland arbetena hafva utgifvits under redaktion af G. E. Klemming. Svenska historiska föreningen bildades d. 10 maj 1880 i Stockholm. Dess ändamål är att utgöra en föreningspunkt för de historiska studiernas idkare och vänner samt att genom skrifters utgifvande och samlande af handlingar, som upplysa den svenska historien, främja* den fosterländska häfdaforskningen och utbreda intresset för densamma. Föreningen har från och med 1881 ut-gifvit Historisk tidskrift, redigerad af E. Hildebrand och utkommande årligen i fyra häften.

Svenska literatnrföreningen,

ett 1832 i Upsala stiftadt, hufvud-sakligen af akademiska lärare bestående sällskap, hvars ändamål bl. a. var att söka utbilda en national-literatur i ordets vackraste bemärkelse äfvensom att framkalla och till fri utveckling förhjälpa yngre literära krafter. Denna förening, som upplöstes 1838, utgaf under sin korta tillvaro tvänne rätt betydande tidskrifter: Skandia (1833—37), afsedd mera för vetenskapliga afhandlingar och utländska literatur-öfversigter, samt Svenska litteratur föreningens tidning (1833—38), afsedd företrädesvis för inhemsk literatur.

Svenska literatursällskapet, ett d. 21 jan. 1882, af K. R. Nyblom, L. Bygdén, K. G. Stjern-ström, K. Vahlund, O. Alin, I. Fehr och H. Schuck, i Upsala stiftadt sällskap, hvars ändamål är att utgifva svensk literatur från och med

reformationen, sådan denna literatur före-ligger i handskrift eller i äldre sällsynt tryck, äfvensom att samla och offentliggöra bidrag till svensk bibliografi och literaturhistoria. Sällskapet har utgifvit tidskriften Samlaren (från 1882) samt åtskilliga handskrifter.

Svenska litteratur-föreningens tidning, en 1833—38 i Upsala af svenska literatur-föreningen utgifven

veckoskrift för granskning af inhemsk literatur.

Svenska läkaresällskapet,

stiftadt 1807 i Stockholm af Berze-lius och några bland Stockholms förnämste läkare, har utgifvit åtskilliga skrifter af medicinskt-naturvetenskap-ligt innehåll, bl. a. Svenska läkare-sällskapet8 handlingar (12 bd 1812—33, nya handlingar 12 bd 1837 —63, 2:dra serien 8 bd 1866—84) och månadskriften Hygiea (sedan 1844). Se J. Levertin, ”Bidrag till svenska läkaresällskapets historia från 1858 till 1883” (i sällskapets handl. 1884).

Svenska Minerva, en 1830—48 i Stockholm af Askelöf utgifven strängt konservativ tidning. Den utkom först två och sedan tre gånger i veckan.

Svenska parnassen, enafReg-nér 1784—86 utgifven tidskrift för ”literär historia och kritik”.

Svensk literaturtidning, en kritisk tidskrift, som 1813—24 (25) ut-gafs i Upsala samt redigerades af Atter-bom och Palmblad. Denna tidskrift, som utgjorde ett organ för den s. k. nya skolan, var af stor betydelse for vår literatur. Det var till stor del i denna publikation, som striden mellan de olika smakriktningarna då för tiden utkämpades. Tidskriften utkom en eller par gånger i veckan.

Svensk juridisk förening, en 1849 i Stockholm stiftad förening, med filialer i länen, utvecklade till en böljan en liflig verksamhet och utgaf från 1850 en tidskrift, som utkom i två häften om året. Föreningen upplöstes 1864.

Svensk literatnrtidskrift, en hufvudsakligen åt literär kritik egnad tidskrift, som utkom i åtta häften, först i Upsala (1865—68), redigerad af K. R. Nyblom, och sedan i Stockholm (1869), redigerad af H. Forssell. Den efterträddes af Svensk tidskrift för literatur, ekonomi och politik.Svensén, Reinhold Emil Ludvig, historiker, f. 1850, literatör i Stockholm, har författat en utförligare populär skildring af Jorden och men-niekan (1884—86, i Sv. bibi.) m. m. För öfrigt har han från landtman-napartistisk synpunkt skrifvit åtskilliga ledande politiska artiklar i Tiden, Aftonbladet och andra tidningar.

Svensk tidskrift. i. Svemh tidskrift för litteratur, politik och ekonomi, fortsättning af Svensk literaturtidsknft, utgafs i Stockholm 1870—76 samt j redigerades af H. Forssell och K. D. af Virsén 1870, H. Forsell ensam 1871 —74, H. Forsell och H. Hjärne förra halfåret 1875 samt H. Hjärne ensam senare halfåret 1875 äfvensom hela 1876 (de sista häftenas redigering ombestyrdes dock af R. Tengberg). Tidskriften utkom i åtta häften 1870 samt 1875—76, i sex häften 1871—74.

2. Se Ny svensk tidskHft. Svenska sällskapet för antropologi och geografi (först Antropologiska sällskapet), stiftadt i Stockholm i mars 1873 och ombildadt d. 15 dec. 1877, har under vintern sammanträden en gång i månaden samt har utgifvit några skrifter i antropologi och kurturhistoria.

Svensson. 1. Sven Gustaf £., teolog, f. 1832, lektor i Norrköping, har utgifvit några teologiska afhand-lingar: Om den gudomliga inspirationen (1861), Om inflytelse af läran om sa-tisfactio vicaria pä den lutherska dogmatiken (1866), Om underverkens möjlighet (s. å.) m. fl.

2. Per S.t botaniker, f. 1839, skoladjunkt, har utgifvit en Flora öfver Norrlands kärlväxter (1885) m. m.

3. Frits Samuel Smatematiker, f. 1846, skoladjunkt i Lund, har författat åtskilliga smärre matematiska uppsatser och läroböcker.

Sven Tröst, pseudonym för K. Snoilsky.

Sverre, pseudonym för A. Y. af Sillén.

Svipdagr gamle, pseudonym för A. I. Arvidsson.

Sydov, Julius Leonard von (pseud. P. O. Moritz), vitterhetsidkare, f. 1822, kamrer i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, har utgifvit Qväden och oqväden (1861) m. m.

Sydsvenska dagbladet, en i

Malmö sedan 1870 utgifven (socken) daglig tidning, som nu under ett par i år utkommit både morgnar och aft-' nar. Från och med 1872, då den förenades med den förut af B. Cron-holm utgifha tidningen ”Snällposten', har den burit det längre namnet Sydsvenska dagbladet snällposten. Tidningen har redigerats af K. P. Herslov, som från 1872 tillika varit ansvarig utgifvare.

Sylvän, Otto Kristian, matematiker, militär-skriftställare, f. 1834, öfverstelöjtnant i artilleriet, har utgifvit : Elemcntema i geometri(1.1866), Föreläsningar i analytisk mekanik {1873), Lärobok i artilleriet (1875), Naturvetenskap eller metafysik? (1881) m. m.

Sylva,nder, Gustaf Volmar, historiker, pedagog, f. 1816, d. 1882 som f. d. skoladjunkt i Kalmar, utgafett mycket omfattande historiskt arbete, Kalmar slotts och stads historia (9 del. 1864—74), samt åtskilliga smärre: Tegel et Celsius (1846), Le situ Bircec oppidi antiqua (1849J, Andreas Ryde-lius (1851), Läran om satsens bildning (1856) och Borgholms slotts historia (1877) m. fl.

Sylvia, pseudonym for fru Pfeiffer.

Synnerberg, Karl (Carl), finsk pedagog, f. 1837, öfver-inspektor för de finska elementarläroverken, har utgifvit åtskilliga pedagogiska skrifter samt redigerat den finska pedagogiska föreningens tidskrift sedan 1879.

Syréen, Peter Håkansson, teologisk författare, f. 1776, d. 1830 som bok* handlare i Karlskrona, utgaf åtskilliga skrifter i teologiska ämnen: Magazin för etangelisk-biblisk christendom (3 d. 1813—17), Christelig sångbok, till bruk vid enskild husandakt, bearbetad

(1826), Christelig bönebok, till bruk vid enskild hmandakt (1827, 2:dra uppl. 1840) m. fl.

Syrsan, pseudonym för M. S. Schvartz.

Säfström, Ture August, lustspels-författare, f. 1813, blef 1832 student i Upsala, tog 1835 kameral-examen och 1836 hofrättsexamen samt ingick derefter i några ämbetsverk, men lämnade snart ämbetsmannabanan, for att skrifva for teatern. Bland hans originalstycken hafva följande lustspel utgifvits i tryck: Flickorna på söder (1849), Flickorna på norr (1851), Gubben på rendez-vous (1852), Amuletten (s. å.), Studenten och hans älskarinna (s. å.), Ftpper-boden (1853), Malins korgar (s. å.), Trädgårdsflickan (1854), Malins bröllop

(1855), Fm fru som har ledsamt (1856), Ben förtrollade prinsen (1859), Få Hasselbacken (1860),/ Tyskbagarbergen (1861), Skarpskyttarne (s. å.), Lilla Joujou (1862), Också en Orfeusi underjorden (s. å.) m. fl. Bland hans bearbetningar märkas de populära skådespelen Mumbo- Gumbo- Gongortg den store (otr.) och Bror Jonathan eUer oxhandlaren från Småland (1860, 2:dra uppl. 1880). S. har äfven utgifvit ett häfte smärre dikter under titeln Skymningsqvitter (1853). Han är dessutom bekant som tonsättare.

Sällskapet för allmänna medborgerliga kunskaper, ett i Stockholm senast 1794 och sannolikt af Ad. Modeer stiftadt sällskap. Det lär ha upplösts 1799, sedan det utgifvit en samling Skrifter (5 bd 1794—98), Läsning för menige man och särdeles allmogen (1798) och trenne läroböcker for allmogens barn.

Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande, ett 1833 i Stockholm bildadt sällskap, som fortfarande består och utöfvar en gagnande verksamhet. Det har utgifvit följande periodiska skrifter: Läsning för folket (sedan 1834, fyra häften årl.) samt de illustrerade Land och folk (1875—79) och Ur folkens häfder (1874—79).

Sällskapet för utarbetande af Skänes historia och beskrif-ning, ett at V. Faxe 1844 stiftadt sällskap, bland hvars medlemmar märkas K. G. Brunius, Abr. Cron-holm och J. E. Rietz.

Särkilax, Feder, pseudonym för E. von Qvanten.

Sätherberg,2foW Hermant skald, medicinsk författare f. 1812, blef 1830 student i Upsala, 1843 medicine doktor i

Lund och 1847 föreståndare (slutligen med professors titel) för ortopediska institutet i Stockholm, hvilken befattning han dock numera lämnat. S. har utgifvit åtskilliga dikter och dikthäften, i hvilka man finner ett varmt natursinne: Skogs-harpan, poetisk calender för jägare (1836), Jägarens hvilaf poetiska biidet'

(1838), Blommorna vid vägen (4 h. 1841—46, innehållande bl. a. den romantiska dikten Alfhilda och Ut-dygter på hafvet), Alprosor (1855), Dikter, äldre och nyare (1862—63, bl. a. lustspelet Bellman), den dramatiska dikten Naima (1870) och diktcykeln Blomsterkungen (1879, om Linné). Senast har han skrifvit folkskådespelet Ur förtryckets natt (uppf. 1882, tr. 1886). S. har dessutom författat åtskilliga smärre skrifter om gymnastiken och ortopediska institutet.

Säve. 1. Salomon Fredrik S., medicinsk författare, f. 1797, d. 1872 som kungl. lifmedikus, utgaf en af-handling Om lithotritien och åtskilliga sjukdomar i urinvägarne (1843) och en Berättelse om sjukdomsbehandlingen vidallmänna elektridtetsinrättningen i Stockholm (1845).

2. Johan Adolf &, den förres broder, lärd, f. 1800, d. 1873 som teologie doktor och kyrkoherde i Marie-stad, författade i frisinnad anda åtskilliga pedagogiska, teologiska, sociala och politiska skrifter äfvensom några tal och predikningar. Särskildt märkas: Anteckningar öfver univer-sitetema i England (1831), Om de fransyska elementarläroverken och folkskolorna (1857) samt Theologiska studier öfver uppenbarelsen och den heliga skrift (1865).

3. Per Magnus Arvid S} den förres halfb roder, arkäolog, f. 1811, f. d. skoladjunkt i Visby, har ut-gifvit Gotland och Visby i taflor (1856 —58, tills, med K. J. Bergman), Gotländska minnen (1849), Åkerns sagor, spridda drag ur odling shistorien och folkUfvet pä Gotland (1876), Hafvets och fiskarens sagor (1880) m.m. Dessutom har han till vitterhets-akade-mien lämnat ett stort antal förträffligt utförda teckningar öfver gotländska minnesmärken, jämte beskrif-ningar, samt vidlyftiga, med ritningar försedda berättelser om de resor han utfört (1861—65) i egenskap af t. f. antiqvitets-intendent. Korr. led. af vitt. akad. 1862.

4. Karl Er edrik S.} den förres broder, språkforskare,vitterhetsidkare, f. 1812, blef 1830 student i Upsala, ämnade först blifva läkare, men måste slutligen af hälsoskäl afstå från denna plan, promoverades 1848 till filos, doktor, kallades 1849 till docent i fornnordiska språk, förordnades 1857 till föreståndare för högskolans mynt-och medaljsamling samt utnämdes 1859 till professor i nordiska språk. Led. af vitt. akad. 1859. Död 1876. Både som lärare och författare bidrog

S. i väsentlig mån att väcka intresse för den fosterländska språkforskningen. Bland hans skrifter märkas: Bemcerk-

ninger over öen Gotland, dens indbyggere og disses sprog (1843, i dansk Hist. tidskr.), Eriksvisan, ett fomsvensht qväde, behandladt i språkligt af seende (1848—49), Nägra upplysningar om dalmälet och dalaUmogens folklynne (1852, 2:dra uppl. 1855), Be starka verbema i dalskan och gotländskan (1854), Snorre Stur le sons ynglingasaga tolkad och upplyst (s. å.), Om Gotlands äldsta fomlemningar (1857), Gutniska urkunder: guta lag, guta saga och Gotlands runinskrifter språkligt behandlade (1859), Om spräkskiljaktighetema i svenska och isländska fomskrifter (1861, i Ups. univ. årsskr.), Om de nordiska gudanamnens betydelse (1860) m. fl. Bland hans vitterhetsstycken märkes ett i fornnordisktversslag för-fattadt skaldestycke, Vikingens drapa (1842 belönt af sv. akad.).

5. Hjalmar EredHk August S. (son af S. 2), läroboksförfattare, f. 1839, d. 1871 som lektor i Helsingborg och utnämd rektor i Karlskrona, ut-gaf Latinsk Stilistik (två afd. 1865— 66, 2:dra uppl. 1869—73), Grekisk spräklära (I. 1866), Grekisk öfnings-bok (s. å.), Latinsk öfningsbok (1867) m. m.

6. Teofron Adolf S.} den förres broder, historiker, f. 1842, lektor i Karlstad, har författat Kejsarevalet i Frankfurt 1657—58 och Svefiges undet'hand-lingar derunder (1869), sjette delen af den af Linnström redigerade Sveriges historia (1881) m. m.

Söderberg. 1. Karl Teodor S., kameralist, f. 1813, kontraktsprost i Strängnäs stift, har utgifvit: Matrikel öfver ecklesiastika beställningame inom Strengnäs stift med afseende pä boställen och lönevilkor (1854), Beskrif-ning

öfver de prestei'liga beställningame i Strengnäs stift (1872) m. m.

2. Sven S., filolog, f. 1849, docent vid Lunds högskola, har utgifvit några smärre skrifter i nordisk språk- och fornforskning; Fomgutnisk ljudlära (1880, i Acta univ. lund.) m. m.

Södergrren, Johan August, politisk författare, f. 1813, f. d. justitieråd, har anonymt utgifvit tvänne skrifter i representationsfrågan: Satser an-

gående det från riksdagen 1862—63 Åvilande förslag till nationalrepresentationens ombildning (1865) och Tillsatser i representationsfrågan (s. å.).

SOderholm, Johan Albert, finsk filolog, f. 1827, d. 1866 som docent i Helsingfors, utgaf Latinska skrif-öfningar (1859), Latinsk läsebok (1860 —61) m. m.

Söderstedt, Johan Gabriel, läroboksförfattare, f. 1832, folkskollärare, har utgifvit ett par lärobocker i geografi och svensk historia.

Södervall, Knut Fredrik, språk- i forskare, f. 1842, blef 1858 student i Lund, 1865 filos, doktor, s. å. docent i nordiska språk och 1872 adjunkt i samma ämne. Under åtskilliga år har han dessutom varit

e. o. tjensteman i univereitets-biblio-teket. S. har utgifvit följande om samvetsgrann forskning vittnande arbeten : Hufvudepokema af svenska språkets utbildning (1870, prisb. af sv. akad.), Några svenska medeltidsord förklarade (1880), Studier öf ver Konunga-etyrélsen (s. å., i Acta univ. lund.), Ordbok öfver svenska medeltidsspråket (1885, under utg. i Sami. utg. af sv. fomskr. sällsk.) m. m. Han har aiven fått i uppdrag att utarbeta den af svenska akademien nyligen beslutade svenska ordboken.

Södling, Karl (Carl) Erik, hand-boksförfattare, f. 1819, vice konsul, musikdirektör, musiklärare i Vester-vik, har utgifvit Kårledning f ör ... organister och klockare (1846), Lagsamling för svenska kyrkans och skolans lägre tjenstemän (1848), Tonologi, na-turtonemas uppkomst och betydelse för tonkonsten och deklamationen (1859),

Nytt system för pianoundervisning (1860, m. m.

Sönnerberg, Jakob, medicinsk författare, f. 1770, d. 1847 som professor i Lund, utgaf ett större antal pä latin skrifoa afhandlingar i medicinska ämnen.

Sörensson, Ivar Ulrik, f. 1821, skolrektor i Mariestad, har utgifvit en lärobok i geografien (två olika uppl. 1856, 2.dra uppl. af den större 1875) samt några årgångar af en personal- och real-statistisk-kalender (1852—54).

Talis Qaalis, pseudonym för K. V. A. Strandberg.

Tallman, August, pseudonym för N. H. Qviding.

Taijarden, Gustaf Adolf, vitter-hetsidkare, f. 1755, d. 1821 som prost och kyrkoherde i Vesterås stift, författade i akademisk anda några skaldestycken och versifierade tal.

Tamm« 1. Per Adolf T. (förut Tham), friherre, bergsvetenskaplig och agronomisk författare, f. 1774, d. 1856 som bruksegare, skref ett Talomjernhandteringens tillstånd (1836) och åtskilliga uppsatser i agronomiska tidskrifter. Led. af landtbr. akad. 1812 (hed. led. 1848). Led. af vet. akad. 1824. Hed. led. af konstakad. 1846.

2. Fredrik August T., den förres sonson, filolog, f. 1847, docent i nordiska språk vid Upsala högskola, har utgifvit: Bidrag till etymologisk ordbok öfver svenska språket (1875), Om tyska prefix i svenskan (1876), Svenska ord belysta genom slaviska och baltiska språken (1881, i Ups. univ. årsskr.), Slaviska lånord från nordiska språk (1882, ibd.) m. m._

Tammelin, Filip Otto Valdemar, lyrisk poet, f. 1839, revisor i kammarrätten, har utgifvit ett häfte Dikter (1880).Tandem, pseudonym för K. G. Yadström.

Tanke byggar-orden, ett vittert sällskap, som 1753 i Stockholm stiftades af EklefF, för att han derstädes ”skulle få producera sitt magra snille och tvinga sig till åhörare af dess vanskapliga foster” (Gyllenborg). Efter att ha utgifvit trenne band vitter-hetsstycken, under titeln Vara försök (1753 o. f.), samlade sig detta sällskap namnlöst

omkring fru Nordenflycht, som derefter var själen i detsamma. De märkligaste bland sällskapets öfrige medlemmar voro Creutz och Gyllenborg; vidare märktes frih. A. G. Leijonhufvud, J. Isr. Torpadius, K. Torpadius, Fischerström, Klingenberg m. fl. Efter fru Nordenflychts död (1763) tog sällskapet sig åter namn, först Ur ania och sedan det mera bekanta TJtile dulci, samt inrättade filial-afdelningar, en i Upsala under namnet Apollini sacra och en i Åbo under namnet Aurwa-förbundet. Efter någon tids aftyning fick sällskapet nytt lif genom Schröderheim, som mot slutet var den ledande själen inom detsamma, och det fortfor med sin verksamhet till 1786, då den nyinrättade svenska akademien till-egnade sig dess mest framstående ledamöter. För vår vittra litera tur bl ef detta sällskap af stor betydelse, dels derigenom att det bragte åtskilliga begåfvade skriftställare i en för deras utveckling nyttig beröring med hvarandra, dels genom utgif-vandet af samlingarna Vitterhetsarbeten (1759—62) och Vitterhetsnöjen (1769—81). Bland medlemmarna under sällskapets senare period märktes: Gagnerus, Köhler, Reftelius, Harling-son, Tilas, Fant, Strand, Vellander, Liljenstråle, Smedberg, Oxenstjerna, Berkén, Dahlström, Bergklint, Adler-beth, Porthan, Clevberg (Edelcrantz), Paykull, Kellgren, Tengström, Regnér,

Risteil, Juslén, Leopold m. fl. Se skrift af G. Göthe.

Tant Eya, pseudonym for E. M. Konst. Pontin.

Tante Ulla, pseudonym for Ulrika Ström.

Tan SOn, Anders Gustaf, jurist, f. 1820, d. 1869 som borgmästare i Karlshamn, utgaf tvänne akademiska afhandlingar: Svenska kungsgårdars

historia (1846) och Om åkerlagar (1849).

Tayaststjerna. 1. Karl Gustaf

T., f. 1774, d. 1855 som finskt tik statsråd och f. d. öfverdirektör vid finska landtmäteristyrelsen, utgaf en lärobok i landttnätningen (1843).

2. Karl August T., den förres brorsons son, finsk skald, f. 1860, arkitekt, har utgifvit diktsamlingarna För morgonbris (1883, 2:dra uppl. 1884) och Nya vers (1885) samt dessutom skrifvit ett par smärre teaterstycken.

Tegel, Erik Jöransson (den bekante Jöran Perssons son), historie-skrifvare, f. på 1560-talet, vistades efter sin faders död länge utrikes, blef efter sin hemkomst anställd i riksarkivet och använd i några diplomatiska värf, utnämdes 1598 till hertig Karls sekreterare, förordnades 1608 till slottslofven på Stockholms slott samt utnämdes 1614 till riks-I historiograf, 1617 till kammarråd och I 1626 till häradshöfding i Hölebo ! härad i Södermanland. Död 1636. T.

I sammanskref under Karl IX:s ledning och med hufvudsyfte att veder-I lägga Hvitfeld, en kompilation under 1 titeln: Then stommechtige, höghbome ' furstes Her Gustafs, fordom Sweriges, j Göthe8, och v'mides konungs .. . historia I (1622). Hans öfriga arbeten äro: Arbor \ genealógica ... princ . . . CaroU (1598,

1 sälls.), Genealogia öfver Sveriges, Fölens I och Danmarks konungar (s. &., salls.),

! Konung EHcs den XlV'.des historia (utg. af Stjernman 1751), J. Messenii oredcliga bedrifter (otr.), Förteckning på alla från Gustaf 1 till Gustaf II Adolf gjorda grefcar, frtherrar och riddare (otr.) ra. m.

Tegnér. 1. Esaias T., skald, vältalare, filolog, brefskrifvare, föddes d. 13 nov. 1782 p& kaplansbostallet Kyrkerud i By socken i Värmland. Vid nio års ålder, sedan han förlorat sin far, upptogs han af en bland dennes vänner, kronofogden assessor Branting, och biträdde någon tid på kronofogde-kontoret. Men ehuru han visade sig ega rätt stora anlag for en praktisk verksamhet, var hans lust och fallenhet för studier så af-gjord, att fosterfadren slutligen beredde honom tillfälle att följa sin böjelse. Först kom T. till kapten Lövenhjelm pä Malma och fick en planmässig undervisning af sin äldre broder Elof, som der var informator, och sedan fick han följa brödren till bergsrådet Myhrman på Bämen, der han fann ett välförsedt bibliotek, som han mer än flitigt begagnade. På hösten 1799 blef han student i Lund (d. 4 ok t., som ärligen firas af Lunds studenter). 1801 antogs han till e. o.

amanuens vid universitetsbiblioteket, 1802 promoverades han till filosofie magister, 1803 kallades han till docent i ästetik, 1805 utnämdes han till adjunkt i samma ämne och till vice bibliotekarie, 1810 fick han professors titel, och 1812 erhöll hau professuren i grekiska samt ett pastorat som prebende. 1818 blef han teologie doktor, s. å. en af de ader-ton i svenska akademien och 1821 ledamot af vitterhets-akademien. 1824 mottog han kallelse till biskopsstolen i Växiö och stannade sedan q var på denna plats till sin död. Han afled i Växiö d. 2 nov. 1846, efter att under slutet af sin lefnad hafva lidit af en sinnessjukdom. 1835 hade han kallats till ledamot af vetenskapsakademien.

T. utöfvade både som universitetslärare, som talare och som skald ett omätligt inflytande pä vårt lands ana-| liga kultur. Studiet af det grekiska ' språket, som under hans företrädare | varit för8ummadt vid Lunds högskola,

| väcktes af honom till nytt lif. Genom sina väckande, innehållsrika tal till skolungdomen och församlingarna inom ' det stift, som han styrde, sådde han ut 1 mången fruktbärande tanke, lätt att minnas i det snillrika, bildfulla språk, hvari den af honom uttalades. Förut hade han som orator gjort sig vida känd genom sina mästerliga tal vid jubelfesten 1817, öfver J. G. Oxen-stjerna 1819 (inträdestal i sv. akad.) och i anledning af kronprinsens för-mälning 1823. Som skald tryckte han mer än någon annan sin prägel på den samtida svenska vitterheten, och under lång tid åtnjöt han en så stor popularitet, att det ansågs nästan som ett helgerån att hos honom anmärka fel. Populariteten berodde på mycket: på det originella, djärfva, stundom I högst vågade, praktfulla, öfverraskande I i framställningssättet, på det storslagna i den bakom dikterna göm-I da personligheten, på det rent sven-1 ska i både mannens och skaldens ! både förtjenster och fel. Till en | böljan skref T. åtskilliga dikter i den fransk-akademiska smaken och | sökte fiere gånger vinna svenska aka-1 demiens pris för sådana qväden, men 1 förgäfves. Det första skaldestycke, som i högre mån röjde hans blif-vande storhet och originella begåf-ning, var hans Krigssång för skånska landtvämet (1808), en krigisk dity ram b, hvilken ”ljöd som en stormklocka genom alla fosterländska bröst.” Några år efteråt intog han med ens en plats bland våra störste skalder, genom det ljungande skaldestycket Svea (1811 belönt. med akademiens stora pris), hvarmed han gaf ett kraftfullt uttryck åt den fosterländska stämningenefter kriget och på samma gång antydde sin frigörelse från den akademiska stilen. Derefter steg hans rykte alltmer genom åtskilliga dels särskildt tryckta, dels i tidskrifter och tidningar offentliggjorda smärre dikter, i hvilka ”de klassiska och de romantiska diktarterna voro sammansmälta på nationel grund”: Majsang, Floden, Hjelten, Flyttfoglame, Karl XII\ Säng för Jämtlands fältjägare, Skidbladner, Elden, Sang till solen, Epilog vid m agisterpr omotion en i820 ni. fl. Några hland dessa dikter trycktes först i tidskriften ”Iduna”, utgifven af götiska förbundet, hvaraf skalden var medlem. I början af 1820-talet offentliggjorde T. sina tren-ne mest betydande skaldeverk: den af ett djupt religiöst allvar präglade idylliska skildringen Nattvardsbarnen (1820, flera uppl.), den af Byron påverkade poetiska berättelsen Axel (1822, många uppl.) samt den romantiska diktcykeln Frithiofs saga (1825, delvis förut i Iduna, en mängd uppl.; p rak tuppi. med teckningar af A. Malmström 1868, 2:dra uppl. 1876). Sistnämda skaldeverk, som öfver-sattes på flere främmande språk, anses med afseende på formens skönhet knappast ega något motstycke i den europeiska literaturen. Under senare delen af sitt lif egnade sig T. mycket sällan åt skaldekonsten. Hans mest betydande dikt från denna tid är hans Säng vid svenska akademiens femtioåra minneshögtid (1836, i sv. akad:s handl. för detta år; särsk. tr. 1839). Tvänne ofullbordade större dikter äro Kronbruden och Gerda (intagna i samlade skrifter). T. är ock märklig genom sina snillrika, för kännedomen om hans personlighet högst upplysande bref som i senare tid blifvit samlade och utgifna af hans sonson Elof, och slutligen må nämnas att han författade åtskilliga afhandlingar i språkliga, kyrkliga och

vittra ämnen (se hans efterlämnade skrifter).

Samlade skrifter af T. hafva ut-gifvits under följande titlar: Smärre samlade dikter {1828,3:dje uppl. 1839), Tal vid sär skUta tillfällen (3 bd 1831 —42), Samlade skrifter (7 bd 1847 —51, med en af svärsonen Bottiger skrifven utförlig lefnadsteckning; godtköpsuppl. 3 bd 1860; en annan uppl. i 3 bd. 1871—72; nationaluppl. 2 bd 1875—76 utg. af Elof Tegnér; jubelfestuppl. 7 bd 1882—85 utg. af dens.), Smärre dikter {1866), Kyrkliga tal (1873, förut i saml. skrifter), Efter-lemnade skrifter, ny samling (3 bd 1873—74, utg. af Elof Tegnér), Opus-aula latina (1875, utg. af dens.) samt TJr Esaias Tegnérs papper (1882, utg. af dens.). Se skrifter af Adlersparre, den

danske literaturhistorikem Georg Brändes, Bottiger, Hollander, Kahl, Ljunggren, Nyblseus (Den fil. forskn.) m. fl.

2. Esaias Henrik Vilhelm T., den förres sonson, språkforskare, f. 1843, blef 1859 student i Lund, 1865 filos, kandidat, s. å. filos, doktor, s. å. docent i semitiska språk, 1872 adjunkt i jämförande språkkunskap och 1879 professor i österländska språk. 1882, hundrade året efter hans farfaders födelse, utsågs han att intaga den efter Henning Hamilton lediga platsen i svenska akademien. Arb. led. af vitt. akad. 1879. T. åtnjuter bland fackmän stort anseende som forskare samt har bland den större allmänheten gjort sig känd genom åtskilliga skrifter, i hvilka han på ett spirituelt sätt förstått att popularisera den nyare språkforskningens resultat. I den nu pågående striden om rättstafningen har han intagit en förmedlande ståndpunkt, och nyligen har svenska akademien hos honom anhållit om uppgörande af förslag till ett stafsätt, som något mera än det hittills brukliga öfverensstämmer med uttalet. Bland hans skrifter märkas: Ninives och Babylons kilskrifter (1875), Språkets makt of ver tanken (1880), Hemmets ord (1881, ur Tidskr. f. hem.), Svenska familjenamn (1882, i Nord. tidskr.), Om poesiens språk (1883, i sv. iikadra handl.), Normandiska ortnamn (1884, ibd.) samt Natur och onatur i fråga om svensk rättstavning

(1886).

3. Elof Kristoffer T., den förres broder, historisk forskare, biograf, f. 1844, blef 1860 student i Lund, 1865 filos, doktor och e. o. amanuens vid universitetsbiblioteket, 1867 amanuens vid universitetets historiska museum, 1870 e. o. amanuens och 1877 ord. amanuens vid kungl. biblioteket i Stockholm samt 1883 bibliotekarie vid Lunds högskola. Han har författat: Lunds universitets historia (II, 1868, tills, med M. Weibull), inteckningar om Lunds universitets historiska museum (1871, i sk. fornm. tidskr.), Bidrag till kännedomen om Sveriges yttre politik närmast efter stats-hvälfningen 1772 (1879, i Hist. bibi.), en öfversigt af Kungl. bibliotekets samling af svenska brefvexlingar (1880, i kungl. bibi. handl.), ett utförligt arbete om Gustaf Mauritz Armfelt (2 •d. 1883—84, ofullb.) m. m. Dessutom har han redigerat och till stor del författat 7:de och 8:de banden af Svenskt biografiskt lexikon, ny följd <1875—81) samt ombesörjt utgifnin-gen af åtskilliga bland sin farfaders skrifter (se ofvan), ”Minnen och anteckningar af L. von Engeström”

(1876) och ”Gustaf lll:s bref till •G. M. Armfelt” (1883, i Hist. handl. utg. af sällsk. f. utg. af handskr. rör. Skand. hist.).

Teknisk tidskrift. 1. En af

S. P. Dahlbeck 1853 — 54 utgifven månadskrift. — 2. En af G. R. Dah-lander och A. V. Evert i Göteborg 1867 utgifven tidskrift, som utkom i Åtta häften. — 3. En af teknolog-

föreningen i Stockholm sedan 1871 utgifven tidskrift, som redigerats af V. Hoffstedt och utkommit först i tolf, sedan i sex å åtta häften årligen.

Tellbom, Johan Bål Emanuel, historiker, f. 1801, d. 1863 som lektor i Vesterås oqji prost i Yesterås stift, utgaf Berättelser ur gamla historien (1830, tills. med. Y. F. Palmblad), Berättelser ur medeltidens historia (1 h. 1832) m. m.

Tengberg. 1. Niklas August T., historiker, f. 1832, d. 1870 som professor i historia vid Lunds högskola, utgaf trenne för frihetstidens historia rätt vigtiga arbeten: Bidrag till historien om Sveriges krig med Ryssland 1741—43 (2 h. 1857—60), Om kej- , saiinnan Catharina II:s åsyftade notdiska allian c e (1863) och Om frihet s-tiden, några anmärkningar (1867). Efter hans död utkom en afhandling om Konung Gustaf III:s första regeringstid (1871, utg. af Odhner).

2. Rudolf T., historiker, f. 1849, d. 1876 som docent vid Upsala högskola, författade en del af den på Linnströms förlag utkomna Sveriges historia, en innehållsrik uppsats om vår topografiska literatur (i Sv. tidskr. 1876) m. m.

Tengström. 1. Jakob T., lärd,

f. 1755, d. 1832 som Finlands ärkebiskop, utgaf: Om svetiska sjömakten i äldre tider (1788, i vitt. akad:s handl.), Minne öfver Johannes Elai Terserus (1795), Lärobok i landthushållningen (1803,2:dra uppl. 1844), Handlingar till upplysning i Finlands kyrkohistoria (1821 — 32) m. m. I sin ungdom tillhörde han det vittra sällskapet Aurora och uppträdde själf som vitter författare.

2. Johan Jakob T., den förres släg-ting, finsk filosof och biograf, f. 1787, d. 1858 som professor vid högskolan i Helsingfors, utgaf Gezelii den yngres minne (1833), Chronologiska förteckningar och anteckningar öfver finska

28universitetets fordna procancettwer samt of ver facultetemas medlemmar och ad~ juncter, frän universitetets stiftelse inemot dess andra secularär (1836) m. m.

3. Johan Martin Jakob af T., den förstnämdes sonson, finsk zoolog, f. 1821, provinsialläkare i Nyland, har utgifvit några zoologiska afhandlingar i lärda tidskrifter m. m.

4. Johan Robert T. (son af T. 2), finsk filosof och ästetiker, f. 1823, d. 1847 som docent vid högskolan i Helsingfors, utgaf en Finsk anthologi (1845, med biografiska notiser och karaktäristiker), Doctrina philosophier hegeliance de essentia artis pulehree (1846) m. m.

Tengyall, Ferdinand Edvard, teolog, f. 1814, d. 1879 som stadskom-minister i Malmö, utgaf JJtkast till konfirmationsundervisning (1855, 5:te uppl. 1862) och Utförligare utkast till akroamatisk katekesförklaring (3 h. 1858—59).

Tenor- 1. Olof T., läroboksförfattare, f. 1810, kyrkoherde i Karlstads stift, har utgifvit några smärre läroböcker i svensk och biblisk hi-historia m. m.

2. Sven Valfrid T., den förres son(?), zoolog, f. 1847, skoladjunkt i Karlstad, har utgifvit en Öfversigt af Vermlands och Dals ryggradsdjur (1881) m. m.

Teologisk qvartalsskrift, en

i Lund utgifven tidskrift, som utkom i fyra häften årligen samt redigerades af H. Reuterdahl och J. H. Thomander (1828—32 och 1836—40) samt af E. G. Bring och H. M. Helin (1841—42).

Teologisk (Theologisk) tidskrift, en sedan 1861 i Upsala utgifven tidskrift, som utkommit i två å sex häften om året samt redigerats af A. F. Beckman (1861—67), N. J. Linnarsson, M. Johansson och T. Norlin (1868—69), N. J. Linnarsson

och M. Johansson (1870—75) samt

M. Johansson (1876—86).

Ternström. 1. Johan T., teolog, f. 1803, d. 1882 som kyrkoherde i Lunds stift, utgaf Handledning i christendomskunskapen (l:sta kursen, 1852), Den sjunde basunen och det tredje ve, eller bibelns ouppfyllda prophetior med förklaHng och tillämpning

(1856), Utkast till predikningar (1858), Hufvudsumm an af all lärdom, framställd uti en samling strödda predikningar (1 h. 1862), Vägen till lifvet, anvisad i christliga högmessopredikningar (1880), Gudaktighetens hemlighet (1881) m. m. Han var dessutom redaktör för Siaren, en praetisk christlig månadsskrift (1831—33) och Nordisk kyrkotidning (1840—49).

2. Se Tämström.

TersemS. 1. Elaus Ingdberti (Elof Engelbertsson) T., historiker, f. 1554, d. 1617 som prost och kyrkoherde i Leksand, författade några för den historiska forskningen rätt vigtiga arbeten: Dalkarla-handlingar som skedde och af handlade bleffne ahren e. Chr. byrd 1613 och 1614 (otr.), Historia Johannis III (tr. i Nettelbladts Schwed. bibi.), Berättelse om näftåget (till större delen tryckt i enafDjur-dahl författad disputation om dalkarlarnas uppror 1743) samt åtskilliga tal och bref (citerade af J. Hallenberg).

2. Johannes Elai (Jöns Elofssofi) T.t den förres son, teolog, f. 1605, blef 1640 teologie professor i Abo, fick 1647

samma befattning i Upsala, ut-nämdes 1658 till biskop i Åbo, men afsattes 1664 med anledning af en långvarig teologisk träta samt nt-nämdes 1665 till kyrkoherde i Stockholm och 1671 till biskop i Linköping. Död 1678. T. är i literatur-historien bekant hufvudsakligen genom närada teologiska träta, som bör-! jades af professor Svenonius, hvilken angrep honom för hans 1662ntgifna Förklaring öfver catechismum, och som slutade med skandalösa uppträden och Tis afsättning. Utom denna skrift utarbetade han öfversättningar till ett par af Mose böcker, jämte anmärkningar, samt en ”chronologia”, åtskilliga akademiska afhandlingar (se Lidén) och likpredikningar m. m. Se skrift af J. Tengström.

Tersmeden* 1. Per Reinhold T.t politiker, publicist, f. 1805, d. 1880 som brukspatron, utgaf: Om byråkratien i Sveiige (1850), Tankar i riksdagsämnen (1853), i854 år» riksmöte med dess handlingar och handlande personer (1854, tills. m. J. G. Vahl-ström; 2:dra uppl. 1855), Blick på de kyrkliga frågornas behandling af 1854 års ständer (1855) samt Anteckningar under en resa genom Tyskland, Schweitz, Italien, Frankrike och England (s. &.)• Han var från 1853 en längre tid medarbetare i Aftonbladet och en af de utmärktaste talarna på riddarhuset.

2. Vilhelmina (Minna) Amalia T. (född af Vetterstedt\ vitter författarinna, f. 1825, änka efter f. d. kaptenen G. R. Tersmeden, har utgifvit åtskilliga berättelser: Pennteckningar ur tvenne sångerskors lefnad (1858), En sjelfbiograf, (1866), Pensionskam-ratema (1870) m. fl.

Te’rtins intervéniens, pseudonym för V. F. Dalman.

Terzaruolo, Benedetto, pseudonym för B. J. Törneblad.

Tessin, Karl Gustaf, grefve, politiker, vältalare, memoarförfattare, f. 1695, d. 1770 som f. d. kanslipresident och f. d. president i lagkommissionen, blef berömd genom sitt Utkast af en gammal mans dage-liga bref under dess sjukdom til en späd prints (1751, mänga upplagor under något olika titlar), genom åtskilliga tal i Ciceros stil samt genom

en allt ifrån år 1756 förd Dagbok, som är af ej ringa vigt för tidens historia. Sina ”bref till en ung prins” skref han i egenskap af guvernör för kronprinsen Gustaf (sedan Gustaf HI). T. var en af frihetstidens märkligaste personligheter, en af hattpartiets chefer och en lång tid den mäktigaste mannen i landet.' Han var äfven stor konstkännare och mä-cenat, bidrog i väsentlig mån till upprättandet af den första fasta svenska teatern och gaf genom en af honom inrättad ritskola upphofvet till den nuvarande konstakademien. Led. af vet. akad. 1741. Se Biogr. lex. XVIII samt skrifter af B. von Beskov, M. J. Crustenstolpe, Ehrenheim, E. Ekholm m. fl.

Thnlén, Tobias Robert, fysiker, f. 1827, blef 1849 student i Upsala, 1854 filos, doktor, 1856 docent i astronomi, 1859 docent i fysik, 1861 adjunkt i fysik och mekanik, 1873 professor i mekanik och 1874 professor i fysik. Led. af vet. akad. 1868. T. har författat en mängd till största delen fysiska afhandlingar, nästan alla offentliggjorda i lärda tidskrifter (se Bygden, ”Upsala universitets matrikel”). Särskildt utgifna äro: Om undersökning af jemmalmfelt medelst magnetiska mätningar (1879, ur Jemk. ann.) m. m. T. har ock deltagit i redigeringen af Tidskrijtför matematik och fysik (från 1868).

Tham* 1. Per T, fomforskare, mäcenat, f. 1737, d. 1820 som tit. öfverintendent och egare till den genom honom bekanta egendomen Dagsnäs i Vestergötland, är i literatur-historien ryktbar dels genom sina arkäologiska funderingar i Rudbecks anda, hvilka spredo ett visst löje kring hans originella person, dels genom den frikostighet, hvarmed han understödde Hilfeling, Sjöborg, Thorild, Warmholtz m. fl. Som skriftställare försökte han sig med behandling afåtskilliga ämnen, utgaf Tankar otn Christiei nins föreläsningar om växel-courser (1761, till försvar för sin blit-vande svärfader, Nordencrantz), en af-handling Om updämningar (1782), Förklaring öfver Luther8 cateches (i kungl. bibi., omkr. 1782 inlämnad till Skara domkapitel med anhållan att få den antagen i st. f. Svebilii), Göthiska monumenter; samlade och beskrifne (1794, ett i flere hänseenden förtjenstfullt arbete), Folitiska erhindringar, tredje stycket (1795), Anteckningar vunder och i anledning af en resa ifrån Vestergöt-land till Stockholm (1797; föranledde polemik), Folitiska anteckningar, l:sta st. (1799) m. m. På sin ålderdom valdes han till medlem af götiska förbundet. Hed. led. af vitt. akad. 1818.

2. Karl Vilhelm August T., historiker, topograf, f. 1812, d. 1873 som lärare vid krigsskolan och sjökrigsskolan i

Stockholm, utgaf följande på omfattande arkivforskningar grundade arbeten: Bidrag till svenska riksdag arnes och regeringsformernas historia, från midten af sjuttonde århundradet (1845—48), Éeskrifning öfver Sveriges rike (2 bd 1849 — 55) samt Konung Gustaf III och rikets ständer vid 1789 års riksdag (1866). Derjämte utgaf han: Historiskt-statistiska underrättelser om Norge (I. 1840), Franska kyrkans ställning i förhallande till stålen och läroverken (I. 1844), Sveriges Hkes ridderskaps och adels riksdagsprotokoll, med tilhörande handlingar, från sjuttonde århundradet (1855—58), Lärobok i nyare historien (1862), Grunddrag till svensk och allmän statskunskap (1868), Grunddrag till allmän historia från 1492 (1871) m. m.

3. Se Tamm.

ThaUY01iiH8,.<4öra/i<m Georg, lärd, f. 1622, d. 1679 som biskop i Yiborg, ansågs af sin samtid som en utmärkt filosof samt författade af handlingar i fysik, teologi och filosofi.

ThedenillS; Knut Fredrik, botaniker, f. 1814, lektor och f. d. apotekare i Stockholm, harutgifvit: Anmärkningar om Heijedalens vegetation (1839, i vet. akad» handl. för 1838), Stockholmstraktens phanerogamer och ormbunkar (1850, ur Nya bot. not.; tillägg 1857), Svensk skolbotanik (1851 —53, ny uppl. 1861; med planscher, tills, med N. J. Andersson.), Bidrag till kännedomen om Stockholmstraktens löfvegetation (1852, i Bot. not.), Botaniska exkursioner i Stockholmstrakten (1859, bih. s. å.), Bihang till skcl-lierbariet fl868), Flora öfver JJplands och Södermanlands bräkenartade växter (1871) m. m. Dessutom har han redigerat tidskriften Nya botaniska notiser (1852—57).

Théel, Hjalmar Johan, zoolog, f. 1848, docent vid Upsala högskola, har författat en mängd zoologiska uppsatser i lärda och populära tidskrifter.

Then svenska sanningen, rimmad veckoskrift, utgifven 1739—40 af A. Hesselius.

Theologisk tidskrift. Se Teologisk tidskrift.

The3philus missycopha’ntes,

pseudonym för K. Gripenhjelm.

Theore,ll. l. Sven Lorens T., rättslärd, politiker, f. 1784, tog 1808 auskultant-examen i landtmäteri-kon-toret och s. å. hofrättsexamen i Upsala, blef 1815 kopist i kammarkollegium, 1816 tit. häradshöfding, 1817 kanslist i sistnämda ämbetsverk, 1835 notarie, 1841 ledamot af lag- < beredningen, s. å. kammarråd, 1846 domhafvande i Södra MÖre och 1848 justitie-ombudsman, från hvilken befattning han erhöll afsked med pension 1857. Död 1861. T. har författat åtskilliga skrifter i reformatorisk anda: Anckarsvärdska politiken, en blick pa 1840 års riksdag (2 h. 1842—43), Fabriksväsendets inflytande på arbetares bergning och deras barns uppfostran (1843), Of ver svenska nationalrepresentationens ombildning (1844), Betraktelser oeh handlingar hörande till reformen i nationalrepresentationen och allmänna lagen (1846—48), Betraktelser i sam-hällsläran med granskning af boströmska stat där ans grundlinier (1860) m. fl. Vidare må nämnas en öfversättning af Ancillons ”Statsförfattningarnes anda*’ (1827) och hans intressant skrifha ämbetsberättelser i egenskap af justitieombudsman (1848—57). T. var ock medutgifvare af tidningen Stockholms-courier (se följ.).

2. Johan Feter T., den förres broder, publicist, f. 1791, biet 1809 student i Upsala och 1812 filos, magister, var derefter under några år informator pä landet och inskrefs 1816 i ett par ämbetsverk i Stockholm, men öfvergaf tämligen snart ämbetsmannabanan. Först utgaf han i reformatorisk anda tidningen Stockholms-cou-rier (1820—22, tills, med sin broder). 1823 inköpte han Dagligt allehanda, som under hans ledning höjde sig till politisk betydenhet, och äfven efter att 1832 ha sålt denna tidning, var han medarbetare i densamma till 1843, med undantag af några år, då han egnade sin panna åt Aftonbladet. 1834 utgaf han dessutom en Riksdagstidning. 1844—45 och 1853 redigerade han en veckotidning med titeln VinterUadet, och under mellantiden var han medarbetare i Aftonposten. Han hade for öfrigt åtskilliga andra sysselsättningar, var under kortare tider bokauktionist, boktryckare, landtbrukare m. m. Död 1861. T. utgaf äfven i bokform några historiska afhandlingar samt politiska och finansiella skrifter: De två rosornas strid om engelska kronan (1816 belönt med sv. akad:s stora pris), Zongobardiska rikets fall (1818 belont med mindre priset), Bondeståndet och indragning smakten

(1823, ny uppl. 1830), Några 07'd om press,

reformer, ministerstyrelse (1839, mot B. v. Beskow), Strödda tankar om representationsförändring (1840), Ztt ord i den stora frågan om en förändring af nationalrepresentationen (1844), Svenskt handelstvång och handelsfrihet (1850), Förbigångna momenter i 1812 års politik (1856) m. fl. Nämnas må dessutom att T. redigerade en upplaga af Horatii samlade arbeten (1833).

3. Axel Gabriel T., denförstnäm-des son, matematiker, mekaniker, f. 1834, d. 1875 som docent i Upsala, är företrädesvis bekant genom sina snillrika uppfinningar: af den självf-registrerande meteorografen, af en särdeles praktisk vindmätare m. fl. Bland hans skrifter märkas: Proportion slärans element er (1870), Mekanikens element (utg. 1877) och några uppsatser i vetenskapsakademiens publikationer.

Theorin, Per Gustaf Emanuel, botaniker, f. 1842, lektor i Falun, har författat botaniska special-uppsatser i vet. akad:s publikationer m. fl. st.

Thet svenska nitet, rimmad veckoskrift, utgifven 1738 af O. Celsius d. y. och A. Hesselius.

ThomsenS, Jöran Jakob, andlig skald, historiker, teolog, f. 1786, d. 1845 (af olyckshändelse) som prost och kyrkoherde i Kristianstad, utgaf en mängd skrifter, till en böljan andliga dikter, sedan historiska och teologiska arbeten: Enslighetstankar af en ung studerande ... jemte en samling af dess skaldestycken (1810), Sånger öfver Jesu lidande (1812), Sånger till guds och Jesu Christi förherrligande (1813), Försök till religions-tångcr för barn (1816), Christna kyrkans historia uti Svetige (1817), Svenska kyrkohistorien för skolungdom (1819), Läsning för prester (1819—22), Sveriges och Norges historia och statskunskap (1820,2:dra uppl. 1829), Allmän verldshistoriaförungdom (1821), Verldens störste regenter (1823, ny titeluppl. 1837), Lefvemes-beskrifning om Eramm från Rotterdam (1830), Jesus afNazareth, berättelser ur evangelistema (1831), Frågor till nattvardsbarnen (1832), Korta granskningar af svenska församlingens nya kyrko-psalmbok o. s. v. (1833), Skandinaviens kyrkohäfder (1835—38) m. m. 1838 utgaf han tidskriften Kyrkoposten. Efter hans död utkom Minnesbok for svenska prester (1845, med en af P. Vieselgren författad lefnadsteckning).

Thomander, Johan Henrik, den förres systerson, vältalare, teolog, öf-versättare, f. 1798, blef 1812 student i Lund, var 1815—17 t. f. kollega i Karlshamn, prästvigdes 1821, blef s. å. slottspredikant i sistnämda stad, kallades 1827 till teologie docent i Lund samt utnämdes 1831 till e. o. teologie adjunkt, 1833 till professor, 1850 till domprost i Göteborg och 1856 till biskop i Lund. 1836 promoverades han i Kjöbenhavn till teologie hedersdoktor, och 1855 invaldes han i svenska akademien. Död 1865. T. var en af sin tids mest framstående personligheter i Sverge, stor som både andlig och världslig talare, mästerlig som öfversättare, framstående som teolog. Utom några smärre uppsatser, strödda predikningar, be-tänkanden och tal m. m. utgaf han följande original*arbeten: JDe anti-christo primm ecelesice (1826), JDe donis spititus sancti(1828), Predikningar och sknftctal (1829), Be articulis fidei primariis (1830), Antivandalskrift (1831, mot A. Kahl), Förslag till kyrkoordning (1837, ur Theol. qvart.), Försvar för nykterhetssällskapema (1838), Sententice eorum, qui historiam lapsus protoplastorum non nisi mythici explicaH vohmt dijudicatio (1848), Predikningar (2 d. 1849), Om svenska kyrkans och skolans angelägenheter, (1854), Inträdestal i svenska akademien ¿1857, öfver Atterbom) och Be kyrk-

liga frågorna (1860). Hans Skrifter utgåfvos 1877. I öfversättning utgaf han Shakspeares ”Richard II”, ”Antonius och Kleopatra”, ”De muntra fruarna i Windsor”, ”Trettondedags -afton” och ”Som er behagar” (1824 —25), Byrons ”Manfred” (1826), Aristophanes* ”Molnen” (s. å.), Voltaires ”Brutus” (1831) samt ”Nya testamentet” (1835, 2:drauppl. 1860). Dessutom redigerade han tillsammans med H. Reuterdahl Theologisk qvartals-skrift (1828—32, ny följd 1836—40). Se Arv. Ahnfelt, ”Tankar och löjen af J. H. Thomander’* (1876).

Thomas Frisk; pseudonym for

J. J. Nordström.

Thomasson. 1. Per T., folkskald, novellist, f. 1818, var länge åkerbrukande bonde, först i Bleking, sedan i Skåne, men uppehöll sig der-efter uteslutande genom literär verksamhet och var 1870—73 redaktör for en demokratisk

tidning, Svenska medborgaren, Mot slutet af hans 1 if blef hans namn (för afsättningens skull) åsatt åtskilliga böcker, som författats af andra personer. Bland hans många egna skrifter må nämnas: Eländas saga, poetiskt försök (1841), Blomsterspråket på vers (s. å.), Be tre blom-moma, poem (1842), Ur dalen och skogen, dikter (1846), Kung Oscar och skogvaktaren, pennritning (1850), Samlade skaldeförsök (1857, 2:dra uppl. 1863 under titeln Bikter), Tio penn-ritningar (1858), En firad ficka (1859), Riksdagsmannen eilet• äresjukan (s. &.), Bet förlorade barnet (s. å.), En arbetares lefnadsöden eller slaflifvet i Sverige (s. å,), Gubben Strid och hwnden Frid (före 1860), Ljus och skugga, nya pennritningar (1860), Kungens första kärlek (s. å.), Ben blifvande bi-spen (1862), En fyndig bonde (1863), Svarta fröken (s. å.), Kärleketis skydds -englar (1864), Ljungblomman (1865), Braskans marknadsresa (1866), Midsommarbruden (8. å.), Lull-Tuve (1867) Flickan i Norrström (s. å.), En bam-domsfiamma (1868), Bland herrskap och bönder (1869), Gulltnfvan i Säby (s. ä) och Bältespänname i Solnaskogen (1871). De flesta berättelserna hafva upp-lefvat flere upplagor, utgifna såsom ”öreskrifter för folket”. T. utgaf jämväl en mindre samling delvis af andra författade Lcfnadateckningar öfver Sveriges mest utmärkte bötider (4 h. 1851—55).

2. Eskilander T.y jurist, f. 1829, borgmästare i Lund, har utgifvit en Historisk framställning af lagstiftningen om de svenska städernas fördelning i stapelstäder och uppstäder (1858).

Thomée« 1. Gustaf Henrik T.t vitterhetsidkare, f. 1763, d. 1823 som expeditionssekreterare, författade åtskilliga nu glömda skaldestycken i den akademiska stilen, men äfven några humoresker, hvilka röjde en större begåfning.

2. Gustaf T.y den förres son, hand-boksförfattare, öfversättare, f. 1812, d. 1867 som medarbetare i Stockholms dagblad, utgaf åtskilliga historiska, geografiska, topografiska och statistiska handböcker: Stockholm

(1843), Carl XIV Johan, biografiskt utkast (två uppl. 1844), Klassiska my-thologien (1848), Geographisk chartbok 1849), Jorden, geografisky statistisk och historisk handbok (1851), Geographisk lärobok (s. å.), Lärobok i geografien, den physiska och poUtiskay nyare och äldre (1853), Fullständig scholatlas (1857,4:de uppl. 1864), Sverige, en kort historisk-geographisk, statistisk och topographisk teckning af fäderneslandets stcider samt ßesta öfriga märkliga ortet' (s. å.), Konungariket Sveriges statistik i sammandrag (1859), Ur nordiska guda- och hjelte-sagan (1862), Sverige, kort framställning af fäderneslandets g eographi, statistik och ethnographi (s. ä.), Stockholmska protne-nader (1863), Sverige, illustrerad handbokför resande (1866, 3:dje uppl. 1875) m. fl. Dessutom utgaf han några vitter-

het8försök och en massa öfversättnin-gar. Efter hans död utkom en samling Historiska bilder (utg. af K. G. Starbäck 1869).

Thomson« 1. Niklas Hans T.f novellist, f. 1793, d. 1874 som f. d. boktryckare och bokförläggare i Stockholm, utgaf anonymt novellerna Gengångaren (1832, bearb.), Svensken i Italien (1833), Konskriptionen eller Ludvig och Marie (1834) och Sjömanshustrun (1837) samt romanen Axel Rehnkrona (1839). I literaturhistorien är han dock märkligare såsom ut-gifvare af romansamlingarna Kabi-nettsbibliothck och Nya svenska par-ttassen, till hvilka samtidens bäste romanförfattare lämnade bidrag. Äfven i tidningsprässens historia har T. ett namn, såsom grundare af tidningen Malmö allehanday hvilken han själf en kort tid redigerade (1827—30).

2. Karl (Carl) Gustaf T.y entomolog, f. 1824, blef 1843 student i Lund, 1850 filos, doktor, 1853 e. o. amanuens vid zoologiska museet, 1857 docent i zoologi samt 1862 e. o. adjunkt och 1864 adjunkt i entomologi T. är en af vår tids förnämste entomologer och har på sitt område utgifvit flera skrifter rörande speciella frågor. Hans särskildt utgifna arbeten äro: Coleóptera Scandinavüe, eller Skandinaviens Coleóptera (1859 —68), Skandinaviens inseeter, en handbok i entomologi (1862, 2:dra uppl.

1885), Opuscula entomológica (1869— 77) och Skandinaviens Hymenoptera (1871—78).

Thora B., pseudonym for Kl. Lundin.

Thordén, Karl Magnus, historiker, f. 1838, docent i statskunskap vid Upsala högskola, har utgifvit en historisk skildring af Universitetet i Edinburgh (1884) m. m.

Thorelius, Fredrik, teolog, pedagog, f. 1821, kyrkoherde i Karlstadsstift, har utgifvit Försök tillfuUstän-diga upplysningar om läseriet (1855, 2:dra uppl. 1868), Ljudmetoden (1861), åtskilliga predikningar, läroböcker for folkskolan m. m.

Thore’11. 1. Tord Tamerlan Teo-dor T., zoolog, f. 1830, blef 1848 student i Upsala, 1856 docent i zoologi, 1857 filos, doktor och 1859 adjunkt i zoologi. Led. af vet. akad. 1877. Bland hans skrifter, som af fackmän skattas mycket högt, märkas främst åtskilliga i lärda tidskrifter intagna special-undersökningar rörande lägre djurarter (se Bygdéns matrikel) samt vidare: en bearbetning at Milne Edwards ’’Zoologiens grunder” (1860—65), On european spiders (187 0, i Nova acta reg. soc4 scient. ups.), Remarks on synonyms of european spiders (1872—73) m. fl.

2. Se Torell.

Thorgeir Östgöthe, pseudonym för A. I. Arvidsson.

ThorUd (forut Thorén), Tomast vitterhetsidkare, filosof, ästetiker, föddes i Svarteborgs socken i Bohuslän d. 18 april 1759 (olika uppgifter förekomma dock om såväl orten som tiden). På många sätt understödd af rektor Tranchell i Kungälf och kassören Tranchell i Göteborg, genomgick han Kungälfs skola och Göte-borgs gymnasium samt blef 1775 student i Lund, der han uppehöll sig till slutet af år 1780, med undantag af en kortare tid, då han konditio-nerade i Vestergötland. I början af

1781 begaf han sig till Stockholm, utan att ha tagit någon akademisk examen, och skaffade sig der sitt uppehälle genom privat undervisning.

1782 ådrog sig T. en stor uppmärksamhet genom en literär strid, hvari han detta år råkade med Kellgren. Han hade 1781 till sällskapet Utile dnlci inlämnat ett af honom forfattadt skaldestycke, Tassionemay och när detta skaldestycke ej erhöll det af

honom väntade högsta priset, endast ett accessi t, afsade han sig belöningen. En af Kellgren anonymt skrifven uppsats med anledning af afsägelseskrif-ten satte T. i harnesk, och derefter uppflammade striden. Denna ryktbara fäjd (se vidare Atterboms, Ljunggrens och Nyblsei historiska verk) fördes dels i tidningen Stockholmsposten, dels i den af T. utgifna veckoskriften Ben nye granskaren (1784), upphörde med året 1784, men uppflammade 1791 ånyo samt fördes då dels i först-nämda tidning, dels i tidningen Extra posten och dels (ä Thorilds sida) i åtskilliga särskild t utgifna snillrika ströskrifter, bland hvilka de märkligaste kallades En critik öfver cri-tikery med utkast till en lagstiftning i snillets verld(3 h. 1791). På Thorilds sida kämpade poeten Enbom, professor L. M. Philipson m. fl. Kellgren dere-mot erhöll från 1792 en förträfflig hjälp bl. a. i Leopold, som förut varit T:s vän och beundrare, men småningom blifvit den förnämste representanten för den föråldrade smakriktning, som af T. angreps. Striden I gällde i allmänhet huruvida känslan och naturen borde ha ett ord att säga eller ej i lifvets vigtigaste angelägenheter, i religion, moral, politik och vitterhet. Starkt påverkad af Rousseau, förfäktade T. med sitt lysande snilles hela kraft denna känslans och naturens rätt. Redan 1787 hade han emellertid begifvit sig till Upsala för att taga juris-kandidat-examen, men sedan han i mars 1788 snillrikt försvarat en akademisk afhandling (konungen var närvarande vid den märkliga disputationsakten), öfvergaf han universitetet, reste på hösten till England och uppehöll sig der till 1790, men återvände då till Sverge, när han äfven i det förra landet fann sina illusioner svikna. I dec. 1792 blef T. fängslad, med anledning deraf att han i andra upplagan till sinskrift om ”det allmänna forståndets frihet” (skriften aktionerades) haft yttranden, som an sågos innebära uppmaningar till brott emot rikets grundlagar. I böljan af följande år dömdes han till fyra års landsflykt, och kortderefter fördes han ur riket. Efter att ha uppehållit sig på olika ställen ut-nämdes han 1795 till professor och bibliotekarie i Greifswald samt till-bragte der i tysthet återstoden af sitt lif. Han dog d. 1 okt. 1808.

T. var en af sin samtids mest framstående personligheter i Sverge, en af tidehvarfVets originellaste och kraftfullaste andar. Hans mål var, såsom han själf säger, att förklara hela naturen och reformera hela världen, men då samtiden ej var mogen för alla hans reformatoriska idéer, gick han i det mesta oförstådd sin väg fram, så mycket mer som han ofta gjorde sig skyldig till öfverdrifter och fel. Eftervärlden, som nu i mycket gifvit honom

rätt, har uppsamlat åtskilliga frukter af hans reformerande verksamhet. Särskildt på vitterhetens område var hans verksamhet af betydelse, fastän det blef den s. k. nya skolan förbehållet att genomföra de ästetiska reformer, för hvilka han kämpat. T. var en rätt flitig skald och skref åtskilliga originella dikter, särskildt frihetssånger, intagna i hans samlade skrifter. Ryktbarast torde vara, utom ”Passionerna”, hans ”Straffsång” till Kellgren. Mera framstående var han dock som tänkare (hans filosofi har utförligt granskats af Nyblseus, i dennes stora arbete). Hans märkligare skrifter ha utgifvits under följande titlar: Inbildningens nöjen

(1784, prosaiskt ode), Straffsången eller nyaste försök till orimmad vers (s. å.) Passionerna (1785), Oritik öfver Mon-tesquieu (1788), The sermon of sermons

(1789) , True heavenly religion restored and demonstrated upon etemal principles

(1790) , En critik öfver critiker, med ut-

kast till en lagstiftning i snillets verld (1791), Bet enda nödvändiga för et rikes jinancer (1792), Vplysning om handelns sanna frihet, om vigten af principer uti akt och om publikens höga rätt att döma (s. å.), Svar på luntan emot lag och rätt i vitterheten eller abe i vett oeh heder (s. å.), Mildheten (s. å.), Om eferhärming, et fragment af den höga critiken (s. å.), Om det allmänna förståndets frihet (s. å.), Om et stort tänkesätt emot våld, list och partier (1793), Om qvinnokönets naturliga höghet (s. å., 10:de uppl. af A. Vikström 1883), Om uplysningens princip, eller critik på en viss bervmd afhancUing i detta stora ämne (s. å.), Harmonien eller allmän plan for en uplyst oeh ägta kär-leksförening (1794), Sjelfständigheten (s. å.), Rätt, eller alla samhällens eviga lag (4 d. 1794—95), Handbok för omtänksama hushåld i diäten (1795, 2:dra uppl. 1834), Ordo reipublieee Utterariee (1798), Be arte professoria (s. å.), Bie gelehrtenwelt (1799), Maximum seu archimetria (1799, som innehåller hans filosofiska system), Religio eetema (1800), Pulchritudo universalis (s. å.), Be humamtate (1801), Vita naturce, seu pancesthetices idea (s. å.), Vis poetica, seu pathos (s. å.), Elegantia vera (s. å.), Atheismum esse impossibileni (s. å.), Su-blimitas ingenii humani (s. å.), Lex mundi universalissima (s. å.), Lux vitas vera (s. å.), Systema theologicum humani-tatis naturale (s. å.), Systema jurtdieum humanitatis naturale (s. å.) och Ingenia maxima sapienticc humanes (1804). Hans Samlade skrifter ha utgifvits af E.G. Geijer (4 d. 1819—35, med ett be-römdt företal af utg.) och Hanselli (2 d. 1873—81). Se skrifter af Atter-bom, Beskov, Geijer, Lenström, Leopold, Ljunggren, Nyblaeus, Vikström m. fl.

Thorsander, Johan, teolog., f, 1777, d. 1851 som teologie doktor och professor samt domprost i U p sal a, utgaf åtskilliga om skarpsinne ochlärdom vittnande teologiska arbeten. | Han var äfven känd som predikant och j minnestalare samt hade i sin ungdom i anseende som skicklig matematiker.

Thorstén, pseudonym för K. V. Tigerschöld.

Thnlstrap, Karl Magnus, matematiker, f. 1805, d. 1881 som general-löjtnant och f. d. statråd, utgaf några matematiska läroböcker: Lärokurs uti beskrifvande geometri (1849, 2:dra uppl. 1854), Le första grunderna af matematisk geografi och topografi (1855, 2:dra uppl. 1861) m. fl. Hed. led. af krigsv. akad. 1837. Led. af vet. akad. 1849.

Thunberg. 1. Karl Peter T., naturforskare, Linnés lärjunge, f. 1743, blef 1761 student i Upsala och 1770 medicine licentiat, företog derefter en flerårig resa till afiägsnare delar af jordklotet, hvarunder han frånvarande utnämdes till botanisk demonstrator, samt blef 1781 föreståndare för botaniska trädgården och 1784 professor i medicin och botanik. Led. af vet. akad. 1776. Död 1828. T. vann ryktbarhet företrädesvis genom sina upptäckter af botaniska och zoologiska naturföremål samt genom deras inregistrerande i det linneanska systemet. Hans arbeten, som utmärka sig för en viss naiv enfald och bristande logik, uppgå till ett högst betydligt antal (se förteckning i Sackléns läkarehistoria). Märkligast äro: Flora japonica (1784), Resa uti Europa, Africa, Asia 2770—79 (4 d. 1788—93), Prodromus plan-tamm capensium (2 d. 1794—1800), Icones plantarum japonicarum (5 d. 1794—1805), Beskrif ning pa svenska djur (I. “Mammalia“, 1798), Flora capensis (1807—18, 2:dra uppl. 1823) och Inträdestal om Japan och dess myntsorter (1799, i vet. akad:s hand].). Af hans många akademiska afhand-lingar (nära 300) utgafs en samling i tre delar 1799—1801.

2. Anders T., lärd, pedagog, f. 1755, d. 1816 som medicine doktor och skol rektor i Skara, utgaf några läroböcker äfvensom medicinska skrifter m. m.

Thunman, Kons, historiker, f. 1746, d. 1778 som filosofie professor i Halle, utgaf på tyska åtskilliga historiska skrifter, bl. a. om de nordiska folkens äldre historia och om den äldre nordiska skaldekonsten.

Thure Flink, pseudomyn for K. H. von Plåten.

Thure Skalk, pseudonym för K. F. A. Holmström.

Thurgren, Johan Adolf, jurist, f. 1816, juris doktor, f. d. vice notarie i svea hofrätt, är känd som ut-gifvare af åtskilliga författningssamlingar och juridiska handböcker: Samling af bergsförfattningar (1843), Samling af författningar, hvilka antingen ändra eller förklara allmänna lagen (s. å., ny uppl. 1848), Oumbärlig juridisk handbokförpossessionat er o. s. v. (1848), Svetnges rikes lag (1849—52), Fullständig jwndisk handbok för alla samhällsklasser (1850, ny uppl. på 1850-talet), Populär Handbok i sven-! ska bergslagfar enheten (s. å.), Populär handbok i svenska kamer allagfar enheten (1851—52), Handbok i svenska lag-farenheten (1858, bih. 1860 och 1862), Stadgar rörande postväsendet i Sverige (s. å), Stadgar rörande rusthallsinrätt-ningen i Sverige (s. å.), Stadganden rörande svenska presterskapets rättigheter (1859), Handbok i svenska skattlågg-ningsverket (1860', Handbok i svenska nybygges- och afvittringsverkct (1861), Handbok i svenska roteringsverket (1862), Handbok för landsting och kommunalstyrelser o. s. v. (8. å., tillägg 1867), Sveriges grundlagar (1864, ny uppl. 1866), Sveriges rikes sjölag (s. å., nya uppl. 1867 och 1882; suppl. 1885), Samling af Sveriges författningar (1866 — 68), Juridisk hjelpreda för menige man (1867), Sveriges riket kyrkolag (1871, 2:dra uppl. 1884) och Handbok i hela svenska lagfar enheten (1873). Han har äfven utgifvit ett par juridiska afhandlingar: Om patronatet

(1855) och Är svenska jorden lagligen skyldig att utgöra mantalsräntor? (1861). Af honom är dessutom en anonym öfversättning af Horatii skaldestycken (1840) och en likaledes anonym samling Hemliga anteckningar om TJpsala akademi (1845).

Thyra, pseudonym for Alfhild Agrell

Thyselins. 1. Karl T.t vitterhets-idkare, f. 1768, d. 1833 som tit. professor och amiralitets-superinten-dent i Karlskrona, författade några Skaldeförsök (1790) m. m.

2. Per T.y den förres broder, lite-ratur-historiker, vitterhetsidkare, f. 1769, d. 1838 som biskop i Strängnäs, utgaf i metrisk öfversättning A. Persii Fl, satirer (1816) och ett tal om Rotns satiriske skalder (i vitt. akad:s handl.). Led. af vitt. akad. 1818.

3. Per Erik Ludvig T.t den förres son, historiker, f. 1808, d. 1881 som teologie doktor och kontraktprost i Nyköping, utgaf åtskilliga fortjenst-fulla arbeten, de flesta rörande svenska kyrkans historia: Handlingar rörande svenska kyrkans och läroverkens historia (1839—&l),Handlingar rörande Sveriges inre förhållanden under konung Gustaf I(1841—45), Reformationens införande och fortgång i Sverige intill Vesterås riksdag 1521 (1843), Bidrag till svenska kyrkans och läroverkens historia (1848), Smärre bidrag till svenska kyrkans historia (l:sta h. 1851), Anteckningar om Olaus Martini (1880) och några latinska afhandlingar. — Hans son Erik Johan August T.f publicist, f. 1854, f. d. e. o. biblioteks-amanuens, har öfversatt arbeten af Max Nordau och Laveleye.

Tibe’11. 1. Gustaf Vilhelm (af) T., friherre, militärskriftställare, historiker, f. 1772, d. 1832 som general-

löjtnant och president i krigskollegium, utgaf Krig s-tidning ar (6 n:r 1797, 3:dje uppl. 1810), Sammandrag af författningar rwande förvaltningen vid krigsväsendet till lands (1822), Se-raphimer-mdens historia i första tide-hvarfvet från 1285 till 1748 (1826) och åtskilliga uppsatser ikrigsveten-skapsakademiens handlingar. Led. af vet. akad. 1805. Hed. led. af krigsv. akad. 1811. Hed. led. af vitt. akad. 1826.

2. Mariana Vilhelmina af T.t den förras dotter, topograf, f. 1814, har utgifvit Beskrifning öfver Vttringe och Rönninge från 1480 till 1870 (1875), Fosterländska anteckningar (1883) m. m.

3. Charlotta Cecilia af T.t den förras halfsyster,vitter författarinna, f. 1820, har utgifvit: Blommor vid vägen till

Zion (2 h. 1852—67, sign.

C. T.), Esthei' och Castenza (1872) m. m.

Tihu’rtillS, Kristofer, vitterhetsidkare, f. omkr. 1680, d. 1719 som kapellan i Stockholm, utgaf som student en samling andeliga dikter under titeln Siälenes saliga nöje uti Jesu blodiga kors och död (ånyo af Hanselli

1870).

Tidander, Lars Gustaf Teodor, historiker, f. 1849, f. d. ingeniör i preussisk tjenst, har utgifvit: Anteckningar rörande kongl. Jönköpings regementes historia {1873), Anteckningarom kongl. södra skånska infanteri-regementet (1874), Karl von CardeU (1877), Fälttåget i Östergötland 1598 (1883), Daniel Rantzows vinterjälttåg i Sverige 1567 —68 (1886), Resningen 1568 (s. å.), Vbr topografiska Uteratur (s. å.), Svenska kartverk (s. å.) m. m. 1884—85 redigerade han Svensk militärtidning.

Tiden. 1. En af V. F. Palmblad i Stockholm utgifven konservativ politisk morgontidning. Den utkom sept. 1847 —dec. 1848 hvaije söckendag, 1849—51 tvänne gånger i veckan.2. En från och med 1884 till våren 1886 i Stockholm ntgifven aftontidning, som redigerades af K. P. Arnoldson (till våren 1885) och der-efter af Hj. Branting (till våren 1886). Under forra perioden utgafs tidningen hvaije söckendag, i liberal och landt-mannavänlig anda; under senare perioden utkom den endast trenne gånger i veckan samt hade en afgjordt radikal och socialistisk tendens.

Tidén, Larsy veterinär,! 1777,d. 1847 som adjunkt vid Skara veterinär-inrättning, utgaf åtskilliga skrifter, som i väsentlig mån bidrogo att göra särskildt veterinär-vetenskapen känd af den stora allmänheten: Ma-gazin för populära medicinen (1811), Bidrag till physiologien och natural-historien (1815), Journal f ör djurläkare, ekonomer och naturforskare (1816), Samlingar för djurläkare-vetenskapen och naturforskningen (1820), Husdjurens allmänna pathologi (1823), Förslag tiU hästafvelns förbättHng (s. å.), Ma-gazinför veteHnärvetenskapen och landt-hu8håUningen (1826—30), Tidskrift för landtmän (1832—35), Archiv för hästvänner och landthushållare (1836—37), Handbok i boskapsskötseln (1841, 2:dra uppl. 1850) äfvensom öfversättningar af åtskilliga utländska handböcker. Led af landtbr. akad. 1816.

Tidningar om lärda saker (t. o. m. 1768 Kongl. bibliotekets tidningar wn lärda saker), en af Gjörvells många tidskrifter, utgafs 1767—69. (register 1771).

Tidningar om the lärdes arbeten, vår första literära månadskrift, utgafs 1742 af vetenskaps-societeten i Upsala och redigerades af O. Celsius d. y. Den efterträddes af Itärda tidningar (1745—73), Nya lärda tidningar (1774—75), Stockholms lärda tidningar (1776—80) och JJp-fostringssällskapets tidning ar (1781 o. f).

Tidning för svenska bokhandeln« Se Svensk bokhandelstidning.

Tidskrift för antropologi och kulturhistoria, ntgifven af antropologiska sällskapet, utkom i två häften 1875—76.

Tidskrift för bildande konst och konstindustri, redigerad af L. Dietrichson, utkom i sex häften 1875—76.

Tidskrift för byggnadskonst och ingeniörvetenskap, en 1859 —70 utgifven månadskrift, redigerad af G. Nerman och A. V. Edelsvärd (1859—65) samt G. Nerman och E. V. Langlet (1866—70).

Tidskrift för hemmet, en 1859 —85 i Stockholm utgifven, för qvin-nor afsedd tidskrift, som redigerats af fruarna Adlersparre (1859—85) och Olivecrona (1859—65). Den utkom först, t. o. m. 1863, i fyra häften, sedan i sex häften årligen.

Tidskrift för hästvänner och landtmän utgafs i Stockholm 1831 —34 af Alexis Noring (tvänne årgångar).

Tidskrift för jägare och naturforskare, en af jägareförbundet i Stockholm 1832—34 utgifven månadskrift, som redigerades af K. U. Ekström.

Tidskrift för kristlig tro och bildning, en i Upsala sedan 1883 af K. H. G. von Schéele och U. L. Ullman utgifven tidskrift, som utkommer i fyra häften om året.

Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning, en af Kr. Naumann sedan 1864 ut-gifven månadskrift.

Tidskrift för landtbrukare,

en af K. E. Bergstrand 1867—68 utgifven tidskrift, som utkom i fyra häften årligen.

Tidskrift för landthushåll-ning, en af Hj. Nathorst 1863—68 utgifVen tidskrift, som utkom i fyra häften årligen.

Tidskrift för landtmanna-och kommunalekonomien ut- gafs 1840 af J. Arrhenius, 1841—43 af F. V. Edelsvärd, 1843—44 af bägge gemensamt och 1845—61 af Arrhenius ensam. Den utkom växlande med fyra och sex häften årligen.

Tidskrift för landtmän ut-

gafs 1832—35 i Skara af L. Tidén.

Tidskrift för litteratnr utgafs 1851 — 52 i Upsala, med nio häften årligen, samt redigerades af K. F. Bergstedt (1851) och K. G. Malmström (1852).

Tidskrift för läkare ochphar-maceuter, en af A. Retzius, K. V. H. Ronander och K. G. Mosander 1832—39 utgifven månadskrift.

Tidskrift för matematik och fysik utgafs 1868—74 i fyra häften årligen samt redigerades af G. Dill-ner, F. V. Hultman, B. Thalén, M. Falk och Fil. Lundberg.

Tidskrift för Sveriges landsting och större kommuner (städer och hushållningssällskap), en sedan 1869 utgifven årsskrift, redigerad af en af Stockholms läns landsting nedsatt komité.

Tidskrift för svenska bergs-handteringen utgafs 1843—45 i Falun af J. Åkerman, i fyra häften om året.

Tidskrift för syenska kyrkan, en i sex häften om året, i Upsala 1849—51 utgifven tidskrift, redigerad af L. A. Anjou och A. F. Beckman.

Tidskrift för Sveriges läroverk utgafs 1859—62 af Z. Göransson (i allt sex häften och ett supple-menthäfte) samt 1863-65 af K. V. Callerholm (i allt sex häften).

Tidskrift för veterinärer, hästvänner och landthushålla-

r© utgafs 1861—63 af J. G. H. Kin-berg och Fr. Lundberg, i fyra häften årligen.

Tidskrift för syenska landt-bruket och dess binäringar, en

af J. F. Bergelin utgifven tidskrift, som utkom i fyra häften årligen.

Tidskrift för veterinärer och landthnshållare, en 1875—82 af J. G. H. Kinberg utgifven tidskrift, som utkom i fyra häften årligen.

Tidskrift för veterinär-medicin och husdjursskötsel utgafs 1864—74 af Fr. Lundbergs i fem häften om året, samt har af K. A. Lindqvist utgifvits sedan 1882, i fyra häften årligen.

Tidskrift i sjöväsendet, en af örlogsmannasällskapet i Karlskrona sedan 1836 utgifven tidskrift (sex häften om året). En tidskrift med samma namn utgafs i Åbo 1868—71 af B. H. Ljunggren.

TigerschÖld, Karl Vtckman, samlare, f. 1797, d. 1867 som f. d. hof-junkare och bokhållare i riksbanken, utgaf i trenne delar tagomimicn från Sveriges forntid (1862—63).

Tigergtedt. 1. Karl Konstantin T., finsk historiker, f. 1822, blef 1846 docent vid högskolan i Helsingfors, 1859 lektor i Åbo och 1880 tit. professor. Led. af vitt. akad. 1884. Han har författat: Administratio Fcnnim Fetri Brahe (1846), Göran Magnus Sprengt-porien (1877—86, i Finsk tidskr.), Bidrag till Kexhohm läns historia under drottning Kristinas regering (1877 —84, i Åbo lyc. progr.) m. m. samt utgifvit åtskilliga urkundsamlingar: Handlingar rörande Finlands historia kring medlet af 17:de århundradet (1849 —50), Bref från generalguvernörer och landshöfdingar i Finland förnämligast under drottning Kristinas tid (1869) och Ur Fer Brahes brefvexling

1880.

2. Robert T., den förres son, fysiolog, f. 1853, sedan 1881 laborator i fysiologi vid Karolinska institutet, har utgifvit: Johan Gadolin, ett bidrag till de induktiva vetenskaparnas historia i Finland (1877), Studien il ber mecha-nische nervenreizung (1880), Handled-ning för nybä'jare vid praktiska öfnin-gar i fysiologi (2 h. 1881—83) och Wil- I liam Harvey (1882). För öfrigt har I han författat åtskilliga fysiologiska special-undersökningar i vetenskapsakademiens publikationer samt populärt naturvetenskapliga och literära uppsatsar i en mängd tidningar och tidskrifter.

Tilas. 1. Daniel T.t friherre, bergsvetenskaplig författare, historisk samlare, f. 1712, d. 1772 som riks-heraldiker, tit. landshöfding och f. d. bergsråd, utgaf En bergsmans rön och försök i mineralriket (1738), Tal om sten-rikets historia (1742, i vet. akad:s handl.), Utkast til Sveriges mineralhistoria (1765, ibd.) m. m. Han förtjenar dessutom att nämnas för sina förträffliga historiska samlingar, företrädesvis i heraldik och genealogi, ehuru han aldrig författade några skrifter i dessa ämnen. Åtskilliga af honom skrifna bref, som röja sprittande qvickhet och stort literärt intresse, finnas i lidénska brefsamlingen (i Ups. univ. bibi.). Led. af vet. akad. 1739.

2. Samuel Olof T.t den förres son, friherre, vitterhetsidkare, f. 1744, d. 1772 som kommissions-sekreterare i Kon stan tinopel, författade åtskilliga rätt qvicka skaldestycken, som delvis finnas intagna i ”Svenska parnassen”

(1785) .

Ting8tädius, Johan Adam, orientalist, f. 1748, d. 1827 som teologie doktor och biskop i Strängnäs, vann stort rykte särskildt genom sina poetiska öfversättningar af åtskilliga böcker i gamla testamentet (han var från 1786 ledamot af bibelkommissionen). Bland dessa öfversättningar märkas: Salomos sedcspråkPsaltaren Job Jesaias De tolf smätre prophetcrne och Höga visan. Dessutom författade han ett Tal om österländska poesiens egenskapen'

(1786) , några språkvetenskapliga ar-

beten rörande bibeln m. m. Led. af sv. akad. 1794. Hed. led. af vitt. akad. 1805. I

I Tirger (Tyrgen), på 1300-talet I lagman i Värmland, var en af de tre lagmän, som utarbetade den s. k. Magnus Erikssons landdag (utg. 1862 af K. J. Schlyter, i Corp. jur. sv, goth. ant.).

Tlällman, Nils, filolog, vitterhetsidkare, f. 1652, blef 1692 kommi-i nister i Stockholm, der han förut tjenstgjort som pastorsadjunkt, och afled 1718. Han är mest känd genom sin Grammatica rnecana, ätter enn svensk språk- ock skrif konst (1696, många uppl.), hvilken är den första fullständigare svenska språkläran och hvilken tillsammans med Svedbergs arbeten lade grunden till den hittills brukliga svenska rättskrifningen. Dessutom utgaf han en Grammatica latina (1679), en samling af EUofva andelige prof visor (1692, granskade af prästerskapet under riksdagen 1689; ånyo af Hanselli 1871) m. m.

TolYO, pseudonym för Sigrid Pettersson.

Toll, Amalia Charlotta Kristina. Se Genberg.

Tolleson, Fer, väckelse-predikant, teolog, f. 1747, d. 1821 som kungl. hofpredikant, teologie doktor och kontraktsprost i Upsala stift, var en af vår tids ypperste predikanter. Äfven som författare var han mycket verksam, utgaf till en boijan en mängd predikningar och andra uppbyggelse-skrifter, men under sista delen af sitt lif äfven sådana arbeten, som ”visa att han ej haft lärdomsskräcken, för hvilken man ofta anklagar de i sin gudsfruktan allvarligaste”. Bland hans skrifter märkas: Försök till en förbättrad dr. Svebilii förklaring öfver dr. Lutheri mindre catecltes (1797), Förfallna christendonnens upphjdpande (1801), Christeliga predikningar (1802—03, 3:dje uppl. 1833—34), Ordbok öfver nya testamentet (1815), Geogra-phiskt handlexikon öfver gamla testa-| mentet (s. å.), Handbok i bibliska litera- turen (4 d. 1816—18), Christliga lef-nadsrcglor (1817), Nicodemi evangelium

(1818) , Jesu Christi lefveme och lära

(1819) samt De första christnas lef vande tro och heliga lefveme (3 d. 1830—31).

Tolfln, Israel, skald, f. 1803, d. 1866 som prost och kyrkoherde i Lunds stift, utgaf ett häfte Dikter (1844), som utmärka sig for en varm känsla och rätt 6tort välde öfver formen. I sin ungdom var han docent i ästetik vid Lunds högskola och författade som sådan åtskilliga äste-tiska granskningar (sign. T—n).

Tollstädius, Drik, predikant, f. 1693, d. 1759 som kyrkoherde i Jakobs och Johannis församlingar i Stockholm, är en af den svenska kyrkohistoriens mera framstående personligheter och utöfvade som väckelsepredikant ett stort inflytande. En samling af hans predikningar, alla förut tryckta, utgafs 1817, och en samling till större delen förut otryckta utkom 1856 — bägge upplagorna dock försedda med åtskilliga tillägg, som han själf utan tvifvel skulle ogillat. Se Biogr. lex. XVIII s. 244—300.

Tollstorp, Jakob Filip, topograf, vitter författare, f. 1777, d. 1848 som kommissarie vid ett sjukhus i Stockholm och f. d. boktryckare i Vadstena, utgaf Vadstena och dess om-gifning (två uppl. 1832), Beskrifning öfver Linköping (1834), Beskrifning om Södermanland (1837—38), Stockholm och dess omgifning (1839), Kongl. djurgarden (1844), Norske konungen Olof Trggve8on, historisk teckning med sagans enkelhet (1847), berättelser, fantasier m. m.

Topelius* 1. Zachris T., finsk samlare, f. 1781, d. 1831 som provinsialläkare i Nya Karleby, var 'Men förste, som tillerkände finska folkets forn-sånger det värde, att de äfven i och for sig fortjente samlas och utgifvas".

' Han utgaf själf en samling af dessa fornsånger (5 h. 1822—31).

2. Zacharias (Zachris) T., den förres son, finsk skald, historiker, publicist, föddes i närheten af Ny Karleby d. 14 jan. 1818. Han blef 1833 student, 1840 filos, magister, 1844 filos, licentiat, 1847 filos, doktor, 1852 lektor vid Vasa gymnasium (hvilken befattning han likväl ej tillträdde), 1854 e. o. professor i Finlands historia vid högskolan i Helsingfors samt 1863 professor i finsk, rysk och nordisk historia vid nämda lärosäte. Dessutom tjenstgjorde han 1846—51 som extra ordinarie i universitetsbiblioteket, var 1846—50 lärare i lyceum i Helsingfors och redigerade Helsingfors tidningar från dec. 1841 t. o. m. 1860. År 1878 erhöll han med pension afsked från sin professur, och s. å. blef han titulärt statsråd.

T. innehar, näst Runeberg, den främsta platsen bland de finske skalder, hvilka diktat på svenskt tungomål, och han har i Sverge tillvunnit sig en stor popularitet. Som lyriker utmärker han sig genom "en smältande musik... en ömhet, en innerlighet, som man förr ej förnummit i svensk vers i Finland". Sina bästa lyriska dikter har han utgifvit under titeln Ljungblommor (tre saml. 1845—54, flera uppl.) och Nya blad (1870, nya uppl.), gemensamt utgifna under titeln Sanger (1872). På det episka området har han i sina förträffliga Fältskärens berättelser (5 del. 1853—67, nya uppl. illustr.; af Carl Larsson 1883—84) lämnat ett finsk-svenskt romantisk-historiskt bilder-galleri från Gustaf II Adolfs till tredje Gustafs dagar. Äfven som dramatiker har han gjort sig ettak-tadt namn, företrädesvis genom karak-tärsdramat Ffter femtio år (1851, ny uppl. 1882) och det versifierade historiska skådespelet Regina von Emmeritz(1854, ny uppl. 1882), tillsammans med andra teaterstycken utgifna under titeln Dramatiska dikter (I. 1851, en ny uppl. 1881). Slutligen har han genom sina ypperliga Sagor (4 saml. 1847—52) och genom åtskilliga samlingar af Läsning för barn (1865 —80, nya uppl.) gjort sig älskad och beundrad som en ovanligt utrustad författare for barn och ungdom. Utom nämda skrifter må sär-skildt följande nämnas: teaterstyckena Titiamförsta kärlek, Ett skärgårdsäfventyr, Veteranens jul och Prinsessan af Cypern, sagospel (alla intagna i hans samling dramatiska dikter); texten till den första finska operan, Kung Karls jagt (1852, musik af Pacius); den romantiserade berättelsen Hertiginnan af Finland (1850); en samling noveller, sägner och skildringar undertiteln Vin-terqvällar (1880—82); Läsebok för de lägsta läroverken i Finland (en mängd uppl.) samt texten till de illustrerade verken Finland framställdt i teckningar (1845—52) och En resa i Finland (1873).

Tore'11. 1. Otto Martin T., zoolog, geolog, f. 1828, blef 1844 student i i Lund, 1853 filos, doktor, 1858 medicine kandidat, 1860 adjunkt i zoologi och 1866 e. o. professor i samma ämne. Sedan 1871 har han, med tjenstledighet från sistnämda befattning, varit chef för "Sveriges geologiska undersökning". Led. af vet. akad. 1870. Led. af landtbr. akad. 1872. Genom sina 1858 och 1859 företagna resor till Spetsbergen och Grönland blef T. upphofsman till de svenska nordpols-expeditionerna i senaste tid. För vetenskapen eger han dessutom betydelse genom åtskilliga vigtiga upptäckter inom zoologien och geologien. Bland hans skrifter, till största delen smärre

uppsatser i lärda tidskrifter,, märkas Bref om Island j (1857), Bidrag tiU Spetsbwgens mol- j luskfauna, jemte en allmän öfversigt'

af arktiska regionens naturförhållanden och forntida utbredning (1859), Kx-plorations in Spetsbergen, undertaken by the swedish expedition in 1861 (1863), och Om de geologiska forskningarna i Korge (1865, i A.cta univ. lund.).

2. Se Thorell.

Torén, Karl (Carl) Axel, teolog, f. 1813, teologie doktor och professor samt domprost i Upsala, har utgifvit en berättelse Om religionsundervisningen i några främmande länder (1863), en samling Uppsatser i andliga och kyrkliga ämnen (1871), Några ord om den kyrkliga själavårdlen (1880), strödda predikningar och minnestäd m. m. Dessutom har han såsom ledamot och sekreterare i bibelkommissionen deltagit i dennas (1873, 1877 och 1882 utgifna) öfversättningar af nya testamentet.

Torin, Karl Johan Laurentius, botaniker, f. 1826, skoladjunkt i Skara, har utgifvit GrundUnier till zoologiens studiwn (2:dra h. 1862, l:sta h. 1864; flere uppl), De naturliga växtfamiljerna jemte växtgeografen, t sammandrag (1870) m. m.

Tornberg. 1. Karl Johan T., orientalist, numismatiker, f. 1807, d. 1877 som professor i österländska språk vid Lunds högskola, vann i den lärda världen ett högt ansedt namn genom att efter arabiska handskrifter utgifva Ibn-cl-Athirs chröni-ka (1850—53). Bland hans öfriga arbeten märkas: Ex Ibn-el- Vardii libro, Marg arita mirabilium inscripto (1835 —46), Ibn-Khalduni narratio de ex-peditonibus francorum in terras isla-mismo subjectas (1840), Symbola ad rem numariam muhammedanmwn (1846 — 62), Numi kufci regii numophylacii holmiensis (1848), Codiecs arabici per-sici et turcici bibUothcca rcgia univer-j sitatis upsaliensis (1849), Codices oriett-| tales bibliotheca rcgia universitatis lun-' densts (1850, suppl. 1853), Om de i svensk jord funna österländska mynt (1856, i vitt. ak ad: s handl.) och en öfversättning af Koränen (1874). Led. *f vitt. akad. 1840. Led. af vet. akad. 1870.

2. Anders Johan August T.y teolog, f. 1831, kyrkoherde i Lunds stift, har utgifvit en Hjelpreda vid den nya katekesens begagnande (1879).

Trafyenfelt, Erik Karl, medicinsk författare, f. 1774, d. 1835 «om medicinalråd och tit. professor, författade ett stort antal medicinska arbeten: Sammandrag af läkames åsig-ter och erfarenhet af den epidemiska sholeran uti Asien och Europa (1831 —32), Iakttagelser om choleran i Stockholm 1834 (1835, i läk.-sallskrs handl.) m. fl. Led. af vet. akad. 1812.

Tralling, Ottar, pseudonym for B. J. Törneblad.

Trana, August Leopold, filosof, f. 1810, d. 1861 som t. f. skolrektor i Göteborg, utgaf Elementarkurs i psykologien (2 d. 1843—47) m. m.

Tranér, Johan Vindician, filolog, skald, f. 1770, blef 1793 student i Upsala, 1800 filos, magister, 1802 docent i romerska literaturen och 1809 e. o. adjunkt, fick 1815 professors titel, prästvigdes 1822 och utnämdes 1825 till kyrkoherde i Söderköping. Död 1835. T. var en af våra mest framstående öfversättare af grekiska skalder; han väckte stor uppmärksamhet genom sin Hotneri llias på svensk hexameter (1807—22) och vann ännu större rykte genom sin mästerliga tolkning af Anakreons sånger (1824—32, 3:dje uppl. 1868). Älven som latinsk skald utmärkte han sig mycket, genom åtskilliga tillfällighetsdikter (utgifna 1837 af A. Hedner, under titeln Carmina), och en af honom författad öfversättning af Tegnérs ”Nattvardsbarnen” anses jämngod med originalet. För öfrigt skref T. tillfällighetsstycken på modersmålet, hvaxjämte han bl. a.

utgaf kritiska upplagor af några latinska författare: Tacitus, Comelius, Caesar och Livius.

Treildelenburg, Kasper, medicinsk författare, f. 1755, d. 1820 som tit. professor och lärare i bamforlossnings-

vetenskap i Malmö, utgaf Undervisningsbok för barnmorskor (1813, ny uppl. 1843) m. m.

Triewäld. 1. Samuel (von) T.t kallad ”den svenske Boileau”, vitter granskare, satirisk skald, f. 1688, studerade vid Upsala högskola, ingick 1707 som e. o. tjensteman i riksarkivet, utnämdes 1713 till guveme* ments-sekreterare i Bremen och Yer-den samt 1718 till registrator i ut-rikes-expeditionen. 1720 tjenstgjorde han som förste legations-sekreterare vid kongressen i Braunschweig. Några år efteråt trädde han i holsteinsk tjenst, blef 1725 hofråd vid holstein-ska legationen i Stockholm samt utnämdes 1728 till legationsråd och guvernör för den holsteinske hertigen August, 1732 till justitieråd och 1738 till verkligt statsråd. Led. af vet. akad. 1740. Död 1743. — T. var sin tids förnämste satiriker i Sverge, och han ”kan anses som stiftare af den satiriska skola, hvilken med Kellgren och Leopold uppnådde sin högsta glans”. Mot samtidens värdelösa rimmerier skref han sin ypperliga Sattre emot våra dumma poeter, hvilken gjort hans namn mest bekant. Tillsammans med åtskilliga dikter i allvarlig stil, mest öfversättningar, utgåfvos hans satiriska poem samlade efter hans död, under titeln Lärespån uti svenska skalde-konsten (1756).

2. Mårten T., den förres broder, naturvetenskaplig författare, f. 1691, d. 1747 som kapten mekanikus, är bekant genom sina på ridd arhuset hållna berömda Föreläsningar öfver nya naturkunnigheten (utg. 1735—36) och såsom en bland stiftarna af vetenskaps-

29akademien (1739), i hvars handlingar han yar en flitig medarbetare.

Troll. 1. Samuel T., teolog. Se Troiliu8.

2. Uno von T., den förres son, teolog, reseskildrare, f. 1746, d. 1803 som ärkebiskop och prokansler vid Upsala högskola, utgaf Bref rörande en resa til Island 1772 (1777), Skrift ter och handlingar til uplysning i svenska kyrko- och reformations-historien (5 d. 1790—91), Förslag till en ny kyrkohandbok (1793), predikningar, andeliga tal, akademiska program m. m. Ett af hans program (1793) innehåller en förteckning öfver alla i Sverge och utlandet promoverade teologie doktorer af svensk börd. Hed. led. af vitt. akad. 1786.

3. Samuel Gustaf von T., den förres brorson, memoarförfattare, f. 1804, d. 1880 som f. d. landshöfding i Malmö, utgaf Minnen från en sjuttiotreårig lef-nad (1877).

Trollij Jöran (Göran) Karl, historiker, f. 1817, j ärnvägstrafikdirektör, har utgifvit ett arbete Ur handelns och sjöfartens häfder (1876).

Trollius. 1. Samuel T., teolog, f. 1706, d. 1764 som ärkebiskop och prokansler vid Upsala högskola samt f. d. biskop i Yesterås, utgaf ett mycket berömdt Rerdabref titt Vesterås stift (1758) samt åtskilliga strödda predikningar.

2. Samuel Gmtaf Brunnmark T., medicinsk författare, f. 1833, d. 1864 som adjunkt vid Karolinska institutet, utgaf Anteckningar under en i vetenskapligt ändamål företagen utländsk resa (Medicinska reseanteckningar, 1862) m. m. samt redigerade två band af månadskriften Hygiea (1862—63).

Trolle, Henrik af, romanförfattare, novellist, f. 1829, blef 1847 sekundlöjtnant vid flottan, men lämnade 1856 sjötjensten samt egnade sig åt landtbruk och författarskap. Död

1886. Han utgaf följande större ocb mindre berättelser, de flesta med historiska ämnen: Rosen i Blekings skärgård (1856), Skeppet Ölands flagga (1860),. Sjöofficeren (1870, flere uppl.), Skizzer och noveller (1867), Svenska flottan, dess minnen och öden (1868), Bilder från skolan och lifvet (1872), Kapten Thomas Darell (1872), Bikt och verklighet

(1873), Gustaf III:s testamente, dier 1792 och 1815 (1874, ny uppl. 1881), Jakob Buwall dier färden på handelsfartyg (1875), Ben svenske blokadbry-taren (1876), Från land och haf (s. å.), Bland öame och skären (s. å.), Få en mils omkrets (1877), Östersjöns konung (1878), Från llottans hufvudstation (1879), Rojallster och republikaner

(1881), Eland sjögastar och upprorstna-kare (s. å.), Krona och törne (1882), Skattsökaren på oceanen (s. å.),

Silfversmedens son eller resan utföre(1884), Utkastad i verlden (1885) m. fl. Tillsammans med J. Hägg författade han dessutom Jfm-nen och anteckningar från korvetten Gefles expedition till vestkusten af Af rika och Medelhafvet (1867).

TrOZBliuS, Klas Bleckert, nationalekonom, f. 1719, d. 1794 som teologie doktor och f. d. professor i ekonomi vid Lunds högskola, var ”en typ för den under frihetstiden rådande nationalekonomiska uppfattning, som gaf sig luft i en mängd rön och experiment, ofta lika opraktiska och föga genomtänkta, som förenade med stora anspråk och framställda i ett prunkande språk”. Bland hans skrifter märkas: Om skånska biskötsdn (1759—66), Tankar om en hushållares egenskaper och göromål (1759), Nyttan af ägomes läggande i storskifte (1767), Rätta ddmngsgrtm-den vid storskifte (1772), Sandade rön om äldre och nyare mynt (1777), Inledning till guds undervärk i naturen (1778 —80) m. fl.

Tröst, Sven, pseudonym för Karl Snoilsky. Tud$ruS, Gabriel (Johannis), f. 1638, d. 1705 som pastor i Neder Torne, skref två berättelser om lapparnas omvändelse (utg. af Loenbom 1773) samt åtskilliga poem (tvänne tryckta af Hanselli 1873).

Tallberg. 1. 1iampus Kristofer T., språkforskare, f. 1796, d. 1876 som prost och kyrkoherde i Lunds stift samt f. d. adjunkt i österländska språk vid Lunds högskola, arbetade med ihärdighet för en reform i svenska språkets rättskrifning. De arbeten, han utgaf i detta syfte, äro följande: Svensk språklära (1836),

Översigt av svänska rättskrivningsläran (1841), Svensk rätt skrivning slär a (1862) och Bidrag tiU etymologiskt lexikon över främmande ord i svenska språket

(1868). Dessutom utgaf han hebreiska, tyska och franska språkläror m. m.

2. Otto Fredrik T., den förres broder, orientalist, f. 1802, d. 1853 som professor i Upsala, utgaf kommenterade upplagor af några österländska skrifter, en hebreisk läsebok m. m.

3. Tyko Fredrik Hugo T., den förres son, zoolog, f. 1842, professor i Upsala, har författat afdelningen om Djurriket (i det på Fahlcrantz’ förlag utkommande ”Svenska biblioteket”) samt åtskilliga zoologiska af-handlingar i lärda tidskrifter.

Tumme Tott, pseudonym för J. Jolin.

Taiield (förut Tunelius), Frik, geograf, historiker, f. 1709, blef 1737 filos, magister i Upsala, inskrefs 1738 som e. o. kanslist i riksarkivet och fick 1742 titeln hofauditör, men lyckades ej vinna någon ordinarie befattning i statens tjenst. 1751 lämnade han ämbetsmannabanan och egnade sig åt landtbruk. 1758 blef han tit. assessor. Död 1788. T. gjorde sig vida känd genom sin svenska geografi, påböijad 1739 och utgifven

1741 med titeln Inledning til geo-graphien öfver Sverige (5:te uppl. med titeln ”Geographie öfver Sveriges rike” 1773; 8:de uppl. redigerad af

N. V. Forsslund 1827—33). Detta verk, det första svenska i sitt slag, röjer stor flit och omsorg. På sin ålderdom sammanskref T. en Historia om svea riks-h öfvidsmannen Engdbreeht (1784), hvilket arbete blifvit mera strängt bedöm dt. Se skrift af Gjör-vell, i geografiens sjunde upplaga.

Tur du 8 Merula, pseudonym for fru A. M. von Qvanten.

Tybeck, Johant teolog, f. 1752, d. 1831 som f. d. pastors-adjunkt i Strängnäs stift, blef 1819 afsattfrån sitt prästerliga ämbete på grund af sina ”villfarande predikningar”i herm-hutisk och svedenborgiansk anda. Han utgaf åtskilliga skrifter till försvar för sina meningar: Hvad är christUg sanning om gud? (1818), Christlig undersökning öfver aposteln Fauli lära om lagens gemingar, om tro och rättfärdighet (1819), Fm. Svedenborgs skrifter och chri8tendomens tillstånd(1820), Religionens helgedom (s. å., tillägg 1830), Likheten och skillnaden emellan Fauli lära och doct. Luthers system om ger-ningart tro och rättfärdighet (s. å.), Okonstladt och alvarUgt försvar för christna religionens heliga grundläror (s. å.), Den vigtiga striden emellan sanningens ljus och fördomarnas mörker

(1821), Skall christna religionen i svenska kyrkan stå eller falla? (1822), (Ftt läsvärdt) sandal emellan tvenne aldriga theologer Nathanael och Thomas om de vigtig aste punkter i den christna religions-läran (1828, 2:dra uppl. 1861) m. fl.

Tydelekursson, Mårtenf pseudonym för M. Triewald.

Tyrger. Se Tirger.

Tyrgils (Torkel) Knutsson, Sverges riksföreståndare 1290—98, mördad 1306, har gjorts till föremål för dramatisk behandling af D. vonSchulzenheim (1812) och B. von Beskov (1836).

TärnstrÖm. 1. Samuel Fredrik X., vitter författare, f. 1778, d. 1864 som häradshöfding och landtbrukare, utgaf några historiska berättelser m. m.

2. Se Temström.

Törnberg, Karl (Cart) Ludvig (psend. CaLixTus), vitter författare, f. 1847, literatör i Stockholm, har utgifvit ett häfte ”samlade rim” med titeln Taggar och knoppar (1880) samt åtskilliga öfversättningar.

Törnblom, Feter Abik, medicinsk författare, f. 1838, d. 1878 som medicinalråd, författade populära skrifter Om smittkoppor (1874), Om nyttan af vaccination och revaccination (s. å.) och Om dammet (1875) samt några vetenskapliga uppsatser i lärda tidskrifter.

Törneblad. 1. Bengt Johan T.y (pseud. FiUdor Spekulant enhjelm, Bene-detto Terzaruolo m. fl.), vitter författare, publicist, f. 1782, blef 1808 extra-ordinarie tjensteman i pommerska fältkontoret och fick 1809 i Stockholm anställning vid tullen, men lämnade redan 1810 denna föga inbringande befattning och egnade sig i stället ät publiciteten. 1810—12 utgaf han tidningen Nya posten, 1816—17 det skandinaviska folkbladet Föreningen och 1817—18 Svenskt nationalblad. Genom den i forstnämda tidning intagna, af honom själf författade fabeln om räfvama anses han i väsentlig mån ha varit orsak till det beryktade fersenska mordet. Till en början fiende till den i vitterheten vid denna tid framträdande nya skolan, biel han dock snart en af denna skolas ifrigaste försvarare. Död 1820. På vitterhetens område gjorde sig T. mest förtjent genom sina öfversätt-ningar af Schillers ”Don Carlos” (1813), ”Jungfrun af Orleans” (s. å.) och ”Wallenstein” (1814) samt Fou-

qués ”Smärre romaner” (1816) och ”Undina” (1819). Hans originalarbeten, de flesta i den lustiga genren, äro af mindre betydenhet: Försök till ett svenskt critiskt real-lexikon uppå de märkvärdigaste ord och tale-8ätt, hvilka i allmänna sammanlefnaden förekomma (1813), romanen Friherre Dolk (1814—15, pseud. Ottar Tralling), Tiden och Bonaparte (1814), Gubben med skåpet (trenne ”vandringar”, 1818 —19) m. fl.

2. Se Tömebladh.

Törnebladb. 1. Ivar X., kameralist, f. 1828, landskamrer i Stockholms län, har utgifvit Författnings-sammandrag eller handbok far kommunalmyndigheter (1863, suppl. 1864 och 1869).

2. Henrik Ragnar X., den förres broder, filolog, pedagog, f. 1833, blef 1848 student i Upsala, 1854 filos, doktor, 1856 docent i latinsk skaldekonst, 1858 lektor i Kalmar, 1867 tillika rektor vid samma läroverk samt 1882 lektor och rektor vid södra latinläroverket i Stockholm. Från rektors-befattningen tog han 1884 af-sked, för att bättre kunna egna sig åt kommunala värf. T. har utgifvit åtskilliga kritiska upplagor af romerska författare: T. Virgilii Moronis Aeneidos libri I— F7(1859, flereuppl), Qucestiones criiicce quintilianece (1860), M. Tullii Ciceronis orationes selectee VIII (1862), Comelii Nepotis Vita excdlen-tium imperatorum (1864) m. fl. I pedagogiskt syfte har han ock utgifvit Latinska skriföfningar (1863), Latinsk élementarbok (1865), Latinsk ex-temporaliebok (1870—71), Om samverkan mellan skolan och hemmet (1873, i lärov. pr.), Latinsk språklära (1881, tills, med L. Lindroth) m. m. Pä vältalighetens och vitterhetens område har han gjort sig känd genom en afhandling Om orsakerna till romerska republikens fall (1857 prisb. af sv. akad.), latinska och svenska tillfällighetsqväden, en versifierad öfversättning af Senecas ”Medea” (1877, prisb. af sv. akad.) m. m.

3. Se Tömeblad.

Törnebohm, Alfred Elis, geolog, f. 1838, lärare vid tekniska högskolan, har författat åtskilliga geologiska beskrifhingar (i vet. akad:s publikationer och Sv. geol. undersökn.).

Törnegren, Karl Vilhelm, finsk historiker och vitterhetsidkare, f. 1817, d. 1860 som professor och bibliotekarie vid högskolan i Helsingfors, författade en historisk skildring med titeln Troubadoureme (1849, ofullb.), en latinsk afhandling Be Macchiavello (1850), en samling Bikter (1860) m. m.

TörneroSjulöfo^, filolog, ästetiker, f. 1794, blef 1812 student i Upsala, 1818 filos, magister, 1819 docent i latinska språket, 1827 adjunkt samt 1832 professor i latinska språket och literaturen. Ovanligt snillrik, men tillika mycket lättrörlig och känslig, dukade han småningom både till kropp och själ under för ”det latinska professoratets mekaniska sysselsättningar, tentamina, examina samt granskningen af latinska öfversätt-ningsprof.” Död 1839. T. utgaf själf, med undantag af ett par smärre akademiska skrifter, endasttvänne arbeten: en kommenterad upplaga af Ciceros ”De legibus” (1835) och en svensk bearbetning af Ramshorns ”Synony-miskt handlexikon öfver latinska språket ”(1838, forts. 1846), bägge i ofull-bordadt skick. Hans namn har dock blifvit vida mera kändt genom en samling efter hans död utgifna Bref och dagboksanteckningar (1840—42, red. af E. A. Schröder), som ärorika på qvicka, innerliga och fint utförda skildringar och betraktelser öfver allehanda ämnen.

Törnevall, Beter, vitterhetsidkare, f. 1650, d. 1706 som kontraktsprost i Kalmar stift, utgaf en samling qvä-

den under titeln Bygdz och odygdz spegel i huushald och gemehna lefveme (1694, ny uppl. 1730; ånyo af Han-selli 1871). Han var jämväl bekant som tecknare och medföljde som sådan Hadorff pä antiqvariska resor.

Törnqvist. 1. Sven Leonard T., geolog, f. 1840, docent vid Lunds högskola och lektor vid elementarläroverket, har författat åtskilliga geologiska uppsatser i vet. akad:s publikationer.

2. J. B, 7\ömqvist), pseudonym för K. H. Atterling.

Törnrotb, Lars Henrik, finsk medicinsk författare, f. 1796, d. 1864 som tit. statsråd, f. d. professor och f. d. generaldirektör i det finska medicinalyerket, utgaf några kirurgiska afhandlingar på latin äfvensom en Lärobok för barnmorskor (1843).

Uddén, Katarina Kristina (fodd Ekmark), vitter författarinna, f. 1762, d. 1822 som änka efter kyrkoherden i Söderhamn J. Uddén, utgaf en diktsamling med titeln Familj-gåfvan eller stycken egnade åt högtidligheter inom familjerna, jemte andra vitterhetsförsök (1819, sign. C. C. U.). Åtskilliga deri förekommande stycken äro bagateller i dramatisk form.

Uffe, pseudonym för Anna Sandström.

Uggla. 1. Karl HUlebransson V.} häfdaforskare, f. 1725, d. 1803 som kammarherre, godsegare och f. d. tjensteman i riksarkivet, utgaf några heraldiska, historiska och topografiska arbeten, af hvilka några varit till stort gagn för senare forskare: Inledning tit heraldiken (1746), Af-handling om svea rikes urgamla vapen de tre kronor (1760), Berättelse om Vårdinge eller Vålinge socken i Södermanland (s. å., i Sv. Merc.), Afhandling om vapnens indelning och deras mångfaldighet (s. å., ibd.), Anmärkningar vid. . . And. O. Jthyzelii år 1752 utgifna Episcoposcopie (1764, iNya sv. bibi, d. II.), Tal om sjön Hjehnaren (inträdestal i vet. akad. 1786), Svea rikes radslängd (afd. IV —VIII, 1791—93; det föregående skrifvet af Sh. Rosenhane), Vägvisare genom Örebro höfdingedome (1800) m. fl. I handskrift efterlämnade han To-pographia sveogolhica och Bibliotheca biographica sveogothica. Led. af vet. akad. 1786.

2. Gustaf Fredrik Oscar ZZ, krigs-vetenskaplig författare, f. 1846, kapten i generalstaben, adjutant hos konungen, har utgifvit: Kriget mellan Tyskland och Frankrike 1870—71 (1873, tills, med G. Kleen och A. Malmborg), Handledninq i krigskonsten (1880) m. m.

Ugglas (förut Uggla), Samuel af, grefve, jurist, f. 1750, d. 1812 som en af rikets herrar samt president i kommerskollegium och ledamot i allmänna ärendenas beredning, utgaf Samling af kongl. maj:ts bref och förklaringar, hvilka, till svar på inkomna förfrågningar otn lagens rätta förstånd, utfärdade blifvit från 1760 års

början til och med 1766 års slut (1780) och Samling af kongl. maj:ts bref .. . ifrån 1767 års börjantU och med1775års slut (1780).

Uhr, Karl David af, bergsvetenskaplig författare, f. 1770, d. 1849 som f. d. öfvermasmästare samt direktör för tackjärnsblåsningen och stångjärnsmid et i riket, var en flitig medarbetare i Jemkontorets annaler. Iied. af vet. akad. 1821.

Ulf, Härved, pseudonym förAug. Strindberg.

Ulff, Otto FredHk, biografisk samlare, f. 1821, kanslist i kommerskollegium, har utgifvit Biografiska anteckningar om juris kandidater och till rättegångsverken examinerade vid Up-sala universitetet 1839—1881 (1883).

Uller, pseudonym for J. F. Lundgren.

Ullgren, Klemens, kemist, f. 1811, d. 1868 som t. f. professor vid tek-

nologiska institutet, författade eu lärobok i Organiska chemien (förra afd., 1839) samt utgaf dessutom bearbetningar af Wöhlers och Stöckhardts kemiska läroböcker. Led. af vet. akad. 1859.

Ullman* 1- Frik Erland U, romanförfattare, f. 1749, d. 1821 som prost och kyrkoherde i Karlstads stift, utgaf anonymt åtskilliga romaner: Dep svenska fröken (1780), En svensk adelsmans äfventyr i utrikes orter (2:dra d. 1780; l:sta d. af H. G. Rålam b), En acteurs berättelse om dess ungdomshändelser (s. å.), Den svenska actrisen, egen berättelse (s. å.), Den svenska actören (s. å.), Det olyckliga fruntimret (1781), En svensk grefves besynnerliga händelser (1782) m. fl.

2. Uddo Lechard U, den förres brorsons son, teolog, f. 1837, lektor i Göteborg och kyrkoherde i Göteborgs stift, har utgifvit: Om den kyrkliga psalmboken (1871), Kristlig religionslära (1872—73, nya uppl.), Evangelisk-Luthersk liturgik (1874— 1879), Bönbok för skolungdom (1879, nya uppl.), Ett angrepp mot vår kristna tro (1881, mot von Bergen), Kyrko-historisk läsebok (1883) m. m. Tillsammans med K. H. G. von Schéele har han sedan 1883 utgifvit Tidskrift för kristlig tro och bildning.

Ulrich, Axel Sigfrid, f. 1826, tit. professor och föreståndare för en sjukgymnastik i Stockholm, f. d. löjtnant, har på tyska och franska utgifvit åtskilliga skrifter rörande gymnastik. I sin ungdom försökte han sig som poet, med ett häfte Tillfällighetsdikter (1846, sign. S—d).

Unge, Otto Sebastian von, reseskildrare, vitter författare, f. 1797, d. 1849 som f. d. kapten, utgaf några snillrika, resonerande reseskildringar: Vandring genom Dalame (1829, 2:dr» uppl. 1831), Fromenader inom fäderneslandet (1831—32), Författarens sed-nare Dalresa (1835), Minnen af lifret md hemmet och under resor (s. &.) äfvensom en samling Dikter i hunden och obunden stil (1838).

Unonlus, Gustaf Elias, vitter författare, reseskildrare, f. 1810, blef 1830 student i Upsala, utvandrade 1841 till norra Amerika, blef 1848 präst i en protestantisk församling i Illinois och 1856 tillika svensk-norsk-dansk vice konsul derstädes, återflyttade 1858 till Sverge och ut-nämdes 1863 till tullförvaltare i Grisslehamn. Utom en kyrkohandbok på danska samt några småskrifter har han utgifVit: Gustaf eller den finska flyktingen (1829), en samliH£ Vitterhetsförsök (1 h. 1834) samt Minnen från en sjuttonårig vistelse i nordvestra Amerika (två afd. 1861; 2:dra afd. ny uppl. 1862).

Upmark. 1. Johan (Upmarck), lärd. Se Rosenadler.

2. Gustaf Henrik Vilhelm U.f konsthistoriker, f. 1844, intendent vid nationalmusei konstafdelning, harut-:gifvit förteckning öfver Konung Carl JLV:s tafvelsamling (1882—83), Meddelanden från nationalmuseum (sedan 1882) m. m.

Uppström. 1. Anders U., filolog, f. 1806, d. 1865 som e. o. professor i gotiska språk vid Upsala högskola •samt lektor vid elementarläroverket, vann stort rykte genom sina grundliga undersökningar i den mesogötiska literaturen. Han utgaf tvänne vigtiga arbeten: Aivaggeljo \)airh Matpaiu eller fragmentema af Matthcei

evangelium på götiska jemte ordförklaring och ordböjning slär a (1850) och Codex argenteus sive sacrorum evangcliorum versionis gothice fragmenta (1854—57), bägge belönade af svenska akademien.

2. Anders Erik Vilhelm U.} den förres son, jurist, f. 1844, assessor, t. f. sekreterare i nya lagberedningen, har utgifvit en skrift Om domstolames inrättning (1884), Öfversigt af den svenska

processens historia (s. å.), Öfversigt af straffprocessrätten (s. å.) m. m.

Utile dulci, vittert sällskap. Se Tankehyggar orden.

Utis, pseudonym för K. V. Linder.

Tachtmeister. 1. Hans Gabriel Trolle- V, grefve, lärd, f. 1782, d. 1871 som en af rikets herrar och f. d. justitie-kansler, författade åtskilliga mineralogiska afhandlingar i vet. akad:s publikationer. Led. af vet. akad. 1821.

2. Hans V. af Johannishusy den förres kusins son, grefve, reseskildrare, f. 1828, f. d. landshöfding i Blekinge län, har utgifvit Minnen från Afrika (1878), Nya och gamla reseminnen (1880), Medclhafsskizzer (1884), Turistminnen (1885) m. m.

Yadman, Johan Anders, skald, f. 1777, blef 1791 student i Lund, 1796 filos, magister och 1807 informator hos en bruksegare Geijerstam i Värmland, bosatte sig efter ett par år i Göteborg, der han sedan lefde i mycket små omständigheter, med undantag af krigsåren 1813— 14, då han med titel af direktör tjenstgjorde som sjukhuskommissarie vid svenska armén i Tyskland och Norge. Död 1837. V. anses som en af våra qvickaste humorister. Hans bästa stycken äro dock till större delen improvisationer i en alltför cynisk anda eller tillfällighetsstycken af alltför enskild natur, för att kunna intressera en större allmänhet. Dessa stycken ha derför antingen måst uteslutas ur hans tryckta diktsamling eller undergå en omarbetning, som beröfvat dem ”det förnämsta af deras naiveté och deras udd”. Själf utgaf V. tvänne samlingar sånger under titeln «7. A. Vadmans samlingar. Lek-och alfvar (1830 och 1835; l:stasaml. omtr. 1837). Efter hans död utgåfvos hans Samlade Skrifter afH. Bj ursten (1855) och J. G. Carlén (1869, nya uppl.). V. utgaf ock ett utförligtarbete om Rakknifvens bruk, vård och iståndsättande (1827).

Tadström. 1. Karl Bernhard V., nationalekonom, f. 1746, d. 1799 som f. d. kommerseråd och f. d. öfver-direktör vid svenska kontrollverket, utgaf på engelska tvänne betydande arbeten om slafveriet: Essay on co-lonization, particularly applied to the western coast of Africa (1794—95, på franska 1796) och Observations on the slavery (s. å.). På franska utgaf han bl. a. Précis sur Pétablissement des colomes de Sierra Léona et de Boulama (1798).

2. Karl Gustaf V. (pseud. Tandem), vitter författare, den förres brorson, f. 1788, d. 1841 som kåmnärs-preses i Upsala, tillhörde sällskapet ”Vitterhetens vänner” samt utgaf ett häfte skaldeförsök under titeln Några stunder vid lyran (1833) och verkställde åtskilliga goda öfversättningar från franskan.

3. Karl Bernhard Filonegros V., den förres son, publicist, f. 1831, komminister i Stockholm, har i pietistisk anda utgifvit: tidningen Budbäraren (1857—75), illustrerade tidskriften Förr och Nu (1870—77 och 1886), Filgrimsharpan, en samling andliga sånger (1861, många uppl.) m. m.

Tahlberg. 1. Feter Fredrik V., naturforskare, f. 1800, blef 1818 student i Upsala, 1824 filos, doktor, och 1827 medicine doktor, förordnades s.å. till adjunkt vid Karolinska institutet i Stockholm och utnämdes 1836 till professor i naturhistoria vid detta läroverk, efter att under några år ha innehaft ämbetet på förordnande. Sedan 1830 ledamot af vetenskapsakademien, var han 1848—66 detta samfunds sekreterare. Led. aflandtbr. akad. 1831. Död 1877. Utom en mängd uppsatser i lärda tidskrifter författade V. följande arbeten: Flora gothoburgensis (1820—24), Anvisning till de svenska pharmaceutiska växternas

igenkännande (1826—27), Anvisning titt svenska foderväxternas kännedom (1835), Bidrag till kännedom ompotätemas sjukdom i Sverige åren 1845 och 1848 (1847), slutet af texten samt register till det af vetenskapsakademien ut-gifna verket Svensk botanik m. fl. 1834—39 redigerade han Svenska trädgårdsföreningens årsskrift.

2. Johan August V., den förres, broder, naturforskare, f. 1810, d. 1856 som ingeniör vid landtmäterikontoret och lärare vid skogsinstitutet, till-bragte en stor del af sitt lif på upptäcktsresor i Afrika och gjorde der-upder storartade naturhistoriska samlingar, hvilka sedan beskrefvos af Boheman, Fries, Vallengren m. fl. Innan hans död blef känd i Sverge (han dödades af en elefant), kallades-han till ledamot af vetenskapsakademien.

3. Karl Gustaf V., bibliolog, f. 1848, biblioteksamanuens, har utgifvit Förteckning öfver offentligen försvarade akademiska afhandlingar . . .

(1877) m. m. •

4. Karl Ferdinand Immanuel V, finsk skald, f. 1848, bataljonsläkare, har utgifvit skådespelen Hörnstenar (1883) och Våld (1884), åtskilliga berättelser m. m.

5. Se Valberg.

Tahlbom. 1. Johan Gustaf V.r naturforskare, f. 1724, d. 1808 som tit. förste lifiinedikus samt f. d. professor och f. d. provinsialläkare, författade smärre vetenskapliga uppsatser (mest i vet. akad:s handl.) äfven-som åtskilliga populärt medicinska ströskrifter, som han lät utsprida bland allmogen. Led. af vet. akad. 1757.

2. Karl Adolf V., den förres son, lärd, 1766, d. 1828 som tit professor, teologie doktor och kyrkoherde i Kalmar stift, utgaf Anteckningar Öfver Virgiiii skaldeqväden (1806) och några smärre skrifter på latin m. m. Yftblenberg. 1. Jöran Georg V,, naturforskare, f. 1780, skickades vid tolf års ålder till Upsala högskola, blef 1805 medicine kandidat, 1806 medicine licentiat och medicine doktor samt 1814 botanisk demonstrator, erhöll 1815 examensrätt inom medicinska fakulteten, fick 1826 professors titel samt efterträdde 1829 Thunberg som professor i medicin och botanik. Led. af vet. akad. 1808. Död 1851. Y. förvärfvade ett stort rykte som naturforskare, sarskildt som botaniker, ehuru hans stränga konservatism äf-ven sträckte sig till hans vetenskapliga åsigter. Som författare på sitt område utmärkte han sig företrädesvis genom sina skarpa iakttagelser och sin grundliga lärdom, hvaijämte flera af hans skrifter ”bära klassici-tetens insegel.” Hans förnämsta arbeten äro: Inledning till caricographien (1802—03, i vet. akad:s nya handl.), Geographisk och ekonomisk beskrifnimg om Kemi lappmark (1804), Berättelse om mätningar och observationer öfver lappska fjällens höjd och temperatur vid 67° polhöjd (1808), Flora lapponica (1812), Be climate et vegetatione Hel-vetico septentrionalis (1813), Flora Car-pathorum (1814), Flora upsaliensis (1820), Flora suecica (2 d. 1824—26, nyuppl. 1831—33) och texten till 9:de bandet af Svensk botanik (1830 o. f.). För öfrigt författade han högst värdefulla smärre uppsatser (i vet. akad:s handl., Nova act. reg. soc. scient. ups., Svea, Skandia m. fl. st.), bl. a. ett Utkast till Gotlandsjhra (1805—06, i vet. akad*.8 handl.) och Historiska underrättelser om Upsala universitets botaniska trädgård (1836, i Skandia). Se hans själfbiografi (förv. i Ups. univ. bibi.).

2. Anna V. (pseud. Bien), vitter författarinna, f. 1858, har utgifvit en samling Teckningar i sanden (1882) och romanen Små själar (1886).

Yahlgreil, Fredrik August, zoolog, f. 1819, d. 1877 som professor vid

Lunds högskola, författade åtskilliga smärre skrifter i zoologi, särskildt i anatomi: Bidrag tiU generationsorga-nemas anatomi och physiologi... (1849), Kort framställning af vensystemets allmänna anatomi hos menniskan (1851), Öfversigt af matsmältningsorganemas byggnad hos trregulärdjur och ccelen-terater (1857), Om byggnaden af ryggmärgen och ryggmärgsgangliema hos rockan (1853,-i vet. akad:s handl.) samt uppsatser i Tidskr. f. vet., Nord. univ. tidskr., Jäg. n. tidskr., Lunds univ. årsskr., vet. akad:s publikationer m. m.

Yahlfn, Olof Fredrik, vitter författare, publicist, f. 1805, d. 1862 som prost och kyrkoherde i Vesterås stift, utgaf Sånger i Balame (1 h. 1832), påverkade at J. O. Wallin. 1840 redigerade han Aros, ecklesiastiktidning.

Yahlstedt, Lars Jolian, läroboksförfattare, f. 1836, lektor i Kristianstad, har utgifvit: Lärobok i zoologien (1869, nya uppl.), Kortfattad lärobok i botanik (1873), Folkskolans naturlära (1879) m. m.

Yahlström; 1. Jonas Gustaf V.t historiker, publicist, f. 1814, blef 1831 student i Upsala, 1840 e. o. amanuens vid universitetsbiblioteket, 1845 lidénsk amanuens och 1847 förste amanuens, hvaijämte han samtidigt hade lärare-

befattningar, anlade ett tryckeri m. m. 1850 tog han som bruksegare afsked från biblioteket. Y. utöfvade en omfattande publicistisk verksamhet; själf redigerade han Upsala tidningar (1840—42), Aros (1865—68), Västmanlands länstidning (1870—71), KristianstadsUadet (1871 —73) och Nya verlden (1873—74). Död 1885. I bokform utgaf han: Kalender för riksdagen i Stockholm 1840 (1840), Om Olof Skötkonungs dop, kritik af urkunderna (1846, ur "Frey"), Fom-nordiskt bibliothek (1847— 48) m. m. Han deltog ock i redigeringen af Biographiskt lexikon (1835 -57).

2. Johan Erik V., zoolog, f. 1821, kollega i Stockholm, har utgifvit: Svensk excursionsfauna (I. 1861, 2:dra uppl. 1867), Handbok i zoologien (1866), Elementarkurs i zoologien (1868) m. m.

3. Gustaf V., pseudonym for L. T. Öberg.

Talberg« 1. Karl Gustaf V, vitter författare, f. 1788, d. 1821 (ej 1822) som notarie i Stockholms stads justitie-kollegium, författade åtskilliga skaldestycken och berättelser, delvis röjande en stor begåfning, men ej alla af det bättre slaget: Svenska fält-sånger (1812), Folksånger (1813), TJggeU viksbalen (1814—15), En mamsell i Stockholm (1816), HercUnnan vid Hagalund (s. å.), Offerfesten vid TJggelmks helsokäUa (1819) m. m.

2. Karl August V., filolog, f. 1827, d. 1874 som professor i grekiska vid Lunds högskola, utgaf ett Svenskt-grekiskt lexikon (1862, tills, med K. V. Linder), en högt skattad upplaga af Euripides' "Electra" (1869) m. m.

3. Se Vahlberg.

Välden, Fredrik Herman von, sve-denborgiansk teolog, f. 1743, d. 1809 som f. d. kapten i amiralitetet (sedan 1791 bosatt i Kjöbenhavn), utgaf åtskilliga skrifter från svedenborgiansk ståndpunkt xHufvudgrunden till christen-domen i sin renhet (1791), Oförgripliga tankar i anledning af prof. Mollers tankar om svedenborgianismen (s. &.), Vplysning om Svedenborgs skrifter, uti brefver (till professor Möller, 1793 —97), Samling af skrifter, hvittcaförsvara Svedenborgs systeme eller Kya Jerusalems lära (2 d. 1801), Svedenborgs levnet (1806) m. fl.

Taldenstrgm* 1. Johan Gustaf V., filolog, f. 1793, d. 1841 som kontraktsprost i Karlstads stift, utgaf bl. a. ett utförligt Försök i latinska språkets syntax (1830,'.

2. Fål Feter V., teolog, pedagog, sektstiftare, f. 1838, blef 1857 student i Upsala, 1862 filos, kandidat,

8. å. adjunkt vid Växiö högre elementarläroverk, 1863 filos, doktor i Upsala, äflade prästexamen 1864 samt utnämdes 1864 till teologie lektor i Ume och erhöll 1874 samma befattning i Gefle. 1886 har han antagit kallelse till predikant vid en af hans meningsfränder upprättad kyrka i hufvudstaden. V. har utöfvat en mycket omfattande författarverksamhet. Hans pedagogiska uppsatser finnas till största delen införda i "Psedagogisk tidskrift" för 1866—73. Sin teologiska ståndpunkt, som från ortodoxien skiljer sig förnämligast i fråga om försonings!äran, har han utvecklat och försvarat dels i de af honom utgifna tidningarna Fietisten (1868—76, grundad af Rosenius) och Vittnet (1876—80), i den uppseendeväckande skriften Om försoningens betydelse (två uppl. 1873), som framkallade en långvarig het strid, samt i en mängd predikningar och andra tillfällighetsskrifter. Bland hans sär-skildt utgifna skrifter (hvilka delvis spridts i en oerhördt stor mängd exemplar) må vidare nämnas: Brukspatron Adamsson etter hvar bör du? (1863), Om bibelläsning i skolan (1867), Andeliga sånger (1872), Försök till granskning af M. Luthers Utta katekes med kort utveckling (1873), Bejustifcatione quid statuant libri symbolici ecelesue lutheranee (1874) och kalendern Ansgarius (sedan 1881). För öfrigt har han sedan 1883 utgifvit en öfversatt-ning af nya testamentet. Se skrifter af A. F. Beckman, C. E. Beskov, G. Billing, E. T. Gestrin, Landgren, H. Lindgren (i revyn "1885"), Rosenius, Velind er m. fl.

3. Johan Anton V,, den förres ! broder, medicinsk författare, f. 1839,

I d. 1879 som professor i Upsala, ut-| gaf Bidrag titt diagnosen af bukens tu- tnörer (1879, ofullb.) m. ni. Seskriit af P. Hedenius (1880).

Yalerins. 1. Johan David V., skald, f. 1776, blef 1788 student i Lund, tog 1793 juridisk examen i Upsala, inskrefs s. å. som extra ordinarie i justitie-revisionen och svea hofrätt, antogs 1797 till sekreterare och ombudsman vid

kungl. teatern, blef 1805 sekreterare hos generalinspektören för kavalleriet och artilleriet samt presidentssekreterare i krigskollegium, 1810 förste expeditionssekreterare i handels- och finansexpeditionen, 1820 landssekreterare i Östergötlands län, 1824 ledamot af rikets allmänna ärendens beredning och s. å departementschef i tullstyrelsen, från hvilken befattning han 1841 erhöll afsked med pension. 1797— 1804 var han tillika anställd som skådespelare vid kungl. operan. Sedan 1826 bar han titeln kansliråd. Led. af sv. akad. 1826. Led. af mus. akad. 1827. Hed. led. af vitt. akad. 1848. Död 1852. V. författade i den akademiska skolans smakflere lärodikter och oden, innehållande ”vackra tankar i ett vackert språk”: Sanningen, Tålamodet, Den allmänna kärleken, Mannastyrkan (alla belönade af svenska akademien), Qvinnan, Corio-lan, Brakminen m. fl. Hans förnämsta rykte grundar sig dock på hans visor, hvilka genom sin qvickhet, sin idylliska ljufhet och sin fosterländska ton blefvo mycket populära, isynnerhet tillsammans med Åhlströms och Hseffners till dem komponerade lifiiga musik. V. författade ock några teaterstycken, öfversatte flere sådana, vann 1824 svenska akademiens heders-accessit för Massilias belägring, öfver-sättning från Lucanus, och skref äf-veu uppsatser på prosa. Själf utgaf han: Visor och sångstycken (1809—11; ny uppl. 1878) och ett häfte Vitterhetsförsök (1831). Efter hans död ut-gåfvos hans Samlade vitterhetsarbeten

1855 af B. von Beskov, som inledde dem med en minnesteckning.

2. Se Vallerius.

Vall. 1 Vilhelm August V., vitter-hetsidkare, botaniker, f. 1813, d. 1861 som skoladjunkt i Vesterås, utgaf ett häfte Lyriska dikter (1840) och Vestmanlands flora (1852).

2. Axel Rudolf Maurits V., publicist, f. 1826, fick 1838 anställning på L. J. Hiertas kontor, arrenderade 1844 och köpte sedermera f. d.scheutz-iska boktryckeriet, utgaf derifrån veckotidningen Friskytten 1848—57, tillhörde sedermera någon tid Aftonbladets redaktion och grundade i december 1864 tidningen Dagens nyheter, som han sedan dess redigerat och upparbetat till vår mest spridda dagliga tidning. V. har dessutom redigerat de trenne första årgångarna af Sveriges handelskalender (1859— 66), utgifvit en Nyckel till almanackan, eller förklaring öfver tidräkning en ^ jemte en kort historia om uppkomsten af alla högtider och dagarnas namn (1842, 2:dra uppl. 1863), författat ett par smärre teaterpjeser m. m.

Valldén. 1. Jonas Adolf V,., publicist, f. 1807, d. 1872 som gods-egare, var 18ift—69 hufvudredaktör för Stockholms dagblad (se d. o.).

2. Jon Vilhelm Elis V., den förres son, publicist, f. 1836, blef 1855 studenti Upsakt, tog 1857 kansli-examen, tjenstgjorde derefter som extra ordinarie i några ämbetsverk i hufvud-staden och öfvertog 1869 ledningen af Stockholms dagblad (se d. o.), som derefter inom kort upparbetades till en af våra inflytelserikaste politiska tidningar. Sedan 1884 har han endast som politisk och ekonomisk författare deltagiti tidningens redigering. I bokform har V. utgifvit: Samling af kongl. bref och resolutioner rörande tillämpningen af de nya kommunalförordning ar ne (2 h. 1866—69) samt enskrift om Tyskland, Frankrike och Sverige (1871).

Yall enberg» 1- Jakob v, vitter författare, f. 1746, blef 1763 student i Upsala, prästvigdes 1769, blefs. å. skeppspräst på ett af ostindiska kompaniets fartyg och utnämdes 1777 till kyrkoherde i Mönsterås församling i Kalmar stift, sedan han som präst gjort trenne resor till Ostindien och Kina. Men redan 1778 dog han, kort efter att han tillträdt sin kyrkoherde-beställning. Y. har i vår litera-turhistoria fått en plats bland våra ypperste humorister, genom den ryktbara skildring, som efter hans död utgafs under titeln Min son på galejan, eller en ostindisk resa, innehållande allehanda bläckhomskram, samlade på skeppet Finland) som afseglade ifrån Götheborg i december 1769 och återkom dersammastädes 1771 (1781). Denna bok, som med sin blandning af vers och prosa utgått i en mängd upplagor och blifvit en af våra mest omtyckta folkskrifter, innehåller en samling godmodigt qvicka och sant humoristiska skisser, ”i hvilka författaren låter sin glada, lekfulla fantasi fritt, någon gång självsvåldigt, drifva sitt spel, men under skämtets lätta drägt framblickar ofta ett i grunden djupt religiöst och varmt fosterländskt sinne.” Sammanhäftad med denna skildring äro från och med tredje upplagan (1805) en samling Strödda anmärkningar under en utländsk resa. V. skref ock det högtidliga dramat Susanna (1778, flera uppl.), som kan mäta sig med den samtida franska skolans bättre stycken af samma slag, samt åtskilliga smärre

ungdomsdikter m. m. Hans samlade vitterhetsarbeten ha utgifvits af P. A. Sondén (18[36]38—39), Hanselli (1855) och Arv. Ahnfelt (1881).

2. Markus V, den förres brorson, filolog, f. 1774, d. 1833 som biskop i Linköping, utgaf en Syntaxis latina

(1796, flere uppl.) samt metriska översättningar af Homeros' "Ilias" (1814 —15) och "Odysseia" (1819—21) m. m.

3. André Oskar Vf den förres son, publicist, f. 1816, d. 1886 som bankdirektör, skref en massa ekonomiska och politiska artiklar i Aftonbladet, Aftonposten, Dagens Nyheter, Nya dagligt allehanda, Stockholmsposten m. fl. tidningar. Tillsammans med Bergstedt stod han i spetsen för si8tnämda tidning 1869—70.

Y&llengren. 1. Olaus Feter V.f teolog, f. 1797, d. 1866 som prost och kyrkoherde i Lunds stift, utgaf en större skrift: Bibelns lära om det christeliga dopet, med hänseende till baptismen (1855).

2. Mans Daniel Johan V.t den förres son, zoolog, f. 1823, kyrkoherde i Lunds stift, har författat en mängd zoologiska arbeten: Lepidoptera Scandinavicc rhopalocera (1853), Die bryozoen der vögel innerhalb Skandinav vien (1854—56), Kafferlandets dagfjärilar) insamlade åren 1838—1845 af J. A. Vahlberg (1862), Skandinaviens fjädennott (s. å.), Skandinaviens heterocerfjärüar (I. 1. 1863, 2. 1871), heterocerfjärilar, samlade i Kafferlandet af J. A. Vahlberg (1865), Skandinaviens Neuroptera (1871), Index specierum noctuarum et geometrarum in Scandinavia (1873, bih. t. vet. akad:s förhandi.), lnsecta transvaalensia (1875, i öfvers. af vet. akad:s förhandi.) m. m.

Yallénius, Andreas, andlig skald, f. på 1690-talet, d. 1748 som komminister och pedagog i Mariefred, utgaf på vers Ftt kort innehåll ef alla sön• och högtidzdagars epistlar (1733, ånyo af Hanselli 1870).

Yallenstråle (förut Vallin), Martin Georg, historiker, topograf, f. 1733, d. 1807 som biskop i Kalmar och f. d. lektor i Göteborg, utgaf ett stort antal historiska och topografiska smirre Valler—Tallin

skrifter, veckoskriften Göteborgs alle-handa (1774—75, tills, med rektor Rodin) m. m. V. var ock den mest verksamme stiftaren af Vetenskaps-och vitterhetssamhället i Göteborg (se d. o.).

Taller, Erik, politiker, predikant, f. 1732, d. 1811 som biskop i Vesterås, utgaf: Tankar om vårt penningväsende och förslag till ett naturligt Jinance-system (1769), Ben stora högtnålsfrågan mitt och ditt (s. &.), Oförgriplige tankar om tolerancen (1779), predikningar m. m.

Vallerius. l. no$ K, filosof, teolog, f. 1706, d. 1764 som teologie professor i Upsala, utgaf: Systema metaphysicum (1750—52), Compendium logices (1754, ny uppl. 1777), Campen-dium metaphysices (1755, ny uppl. 1764), Psychologia empírica (s. &.), Branotiones theologicce (1756—64), Bsy-ohologia rationalis (1758) m. m. Led. af vet. akad. 1739.

2. Johan Gottschalk Vden forres broder, naturvetenskaplig författare, f. 1709, d. 1785 sora f. d. professor i Upsala, utgaf en mängd skrifter i kemi, metallurgi och medicin: Bref om chemiens rätta beskaffenhet, nytta och värde (1751, 2: dr a uppl. 1767), Chemia physica (1759—68), Elementa metallur-giaslspeciatimchemica(1768, 2:drauppl. 1779), Tankar om ver Idens isynnerhet ¿ordenes danande och ändring (1776), Åkerbrukets chemiska grunder (1761, nya uppl.), Historia litteraria mineralogía (1779), svar på vetenskapsakademiens fråga Om svenska åkerjords-arternas egenskaper och skiljemärken (1779, i vet. akad:s handl.) m. m. Se skrift af K. E. Bergstrand (1885).

3. Se Valerias.

Vallin. 1. Georg V., historisk forskare, f. 1686, blef 1707 filos, magister i Upsala, 1726 universitetsbibliotekarie, 1732 tillika teologie! professor, 1735 superintendent på |

Gotland och 1744 biskop i Göteborgs stift. Död 1760. Y. utgaf en mängd historiska arbeten: Antiqvitates eccle-siasttca insula Rügen och Lapponia christiana (1727—31 införda i vet. soc.*8 handl.), Sigtuna stans et cadens

(1729—32), Clavis numophyllacii runici aüoqium (1743), Runographia gothlandica (1743—50, i vet. soc:s handl.), Obser-vatio de etymo urbis Calmar (1743), Gothländska samlingar (I. 1747, forts, utg. af sonen, se Vattenstråle) m. fl. Dessutom efterlämnade han åtskilliga handskrifter.

2. Martin Georg V., den förres son. Se Vattenstråle.

3. Johan Olof V., skald, vältalare, föddes i Stora Tuna d. 15 okt 1779. Han blef 1799 student i Upsala och 1803 filos, magister, prästvigdes 1806, utnämdes 1809 till teologie lektor vid Karlberg och till kyrkoherde i Solna, blef s. å. teologie doktor, fick 1812 Adolf Fredriks pastorat i Stockholm, utnämdes 1816 till domprost i Vesterås och 1818 till pastor primarius i Stockholm, blef 1824 ordensbiskop, kallades 1830 till konungens öfver-hofpredikant samt utnämdes 1837 till ärkebiskop och till prokansler vid Upsala högskola. 1810 kallades han tUl en af de aderton i svenska akademien. Hed. led. af vitt. akad. 1826. Led. af vet. akad. 1827. Hed. led. af krigsv. akad. 1828. Död. d. 30 juni 1839.

V. gjorde sig först känd som pristagare i svenska akademien, för några öfversättningar från Horatius. När han sedermera (1805) vann trenne | pris på en gång, tvänne mindre for öfversättningar från Horatius och Vir-gilius samt det större för lärodikten Uppfostraren, var han med ens ryktbar. Nämda dikt, som är författad helt och hållet i den akademiska smaken, var af samtiden mycket be-! undrad. Emellertid frigjorde sig Y.

I snart från de akademiska bojorna,och med den större själfständigheten blef hans diktning ock mera skön och kraftfull. En innerlig känsla och ett musikaliskt klangfullt språk karaktärisera de flesta bland de qvä-den, som han offentliggjorde under de närmast följande åren: hans berömda sång öfver (Preludium tttl) Gustaf 111, ...i anledning af den 24 januari 1808, Sjömannen, Hösten, Försakelsen t Hemsjukan, Washington m. fl. 1811 utsedd till ledamot af salmboks-komitén, kom han emellertid att mera uteslutande vända sin poetiska be-gåfning åt det religiösa hållet och blef vårt lands förnämste salmfor-fattare. I den af honom föranstaltade 1819 års svenska salmbok, allmänt erkänd som den yppersta sångbok i någon kristen församling, skref han själf ett stort antal salmer och bearbetade ett ännu större. En annan religiös dikt, Dödens ängel, hans bästa arbete, skref han kort före sin död. — På ett annat område, nämligen på den andliga vältalighetens, innehar V. ock ett af de förnämsta rummen i vår literatur. Af många klandrad för bristande tankedjup, har han dock som andlig talare ”icke egt sin like i kraft, klarhet och föredragets helgjutna skönhet, och den verkan, han utöfvade på åhörarnas hjärtan, beskrifves såsom oemotståndlig”. Han utgaf själf: Öfver-sättningar af latinska skalder (l:sta fl. 1806), Början till öfversättning af sEneiden, jcmte några smärre poemer (1808), Omarbetade kyrkopsalmer (1807 —11, delvis tills, med Chorseus; ny uppl. 1812), Prof psalmer (1812—13, tills, med Franzén), Förslag till svensk psalmbok (1816), Vitterhetsförsök {l.sta b. 1821), Religion st al vid åtskilliga tillfällen (3 d. 1825—31, ny uppl. 1859—60), en omarbetning af Cate-chesen (1831, ny uppl. 1835) och en öfversättning af Johannis evangelium och epistlar (1839). Efter hans död

ha utgifvits: Predikningar (3 d. 1840 —41, med företal af B. von Beskov; ny årg. 2 d. 1850—51; nya uppl.) och Samlade vitterhetsarbeten (1847— 48, flere uppl.; med en af Beskov skrifven lefnadsteckning). Särskildt tryckt bland dikterna är Dödens ängel (många uppl., en af Karl Larsson illustr. praktuppl. 1880). Se skrifter af B. von Beskov, S. A. Hollander m. fl.

4. Josef Vhistoriker, predikant, f. 1786, d. 1863 som domprost i Skara, vann 1813 svenska akademiens mindre pris for Äreminne öfver riksrådet . .. Johan Baner och 1815 det större för ett Försök till det första korstågets historia (1820, i akad:s handl.). För öfrigt utgaf han en mängd andliga tal och predikningar.

5. Georg August V., finsk reseskildrare, f. 1811, d. 1852 som professor i orientaliska literaturen i Helsingfors, författade bl. a. en samling Reseanteckningar från orienten (utg. 1864—66).

6. Johan Peter V, (pseud. Johannes Petrus), vitter författare, f. 1847, publicist, har utgifvit: diktcykeln Visby fall (1872), diktsamlingen Från fjällm (1876), romanen Svärmeriets offer (1877), diktcykeln Carl den tolfte (1883—85) m. m. Några af hans dikter haprisbelönts af svenska akademien.

Vallis. l. Ernst V.f historiker, publicist, f. 1842, blef 1860 student i Upsala och 1872 filos, kandidat samt har

sedan dess varit verksam som skriftställare i hufvudstaden, från 1881 som redaktör för utrikes-afdel-ningen i Aftonbladet. Han har utgifvit: Illustrerad verldshistoria (6 del. 1874—79, 4:de och 5:te del. redigerade af M. Höjer), månadskriften Historisk lektyr (för 1880, de sista bägge häftena 1881), en utförlig“ skildring af Napoleon den tredje och hans omgifning (1882) m. m. 2. Kurt (Curt) V, den förres broder, medicinsk författare, f. 1845, blef 1861 student i Upsala, 1874 medicine doktor i Lund, s. å. docent vid Karolinska institutet i Stockholm samt 1884 e. o. professor derstädesi patologisk anatomi. Han har utgif-vit: Siciliens klimatiska kurorter (1873, i Nord. med ark.), Liemeurs differen-seringssystem och frågan otn städers renhållning (1877), Bakterierna såsom sjukdomsorsak (1884) m. m., hvar-jämte han någon tid redigerat månadskriften Hygiea (1876—77).

Va’lliuSj Laurentius Olai, lärd, f. 1588, d. 1638 som utnåmd biskop i Strängnäs, författade åtskilliga filosofiska och teologiska afhandlingar samt predikningar.

Tall man, Johan Haqvin, arkäolog, botaniker, f. 1792, d. 1853 som lektor vid Linköpings gymnasium och kyrkoherde i Linköpings stift, författade åtskilliga arkäologi&ka uppsatser förtidskriften Iduna, en Öfversigt af svenska monumenter från fomåldem och en afhandling Om Skandinaviens! bebyggande (bägge belönade af vitterhetsakademien och intagna i dess handlingar), Be systemaJtibus vegetabi-lium (1815), Försök till en systematisk uppställning af växtfamiljen Characece (1853) m. m. Led. af vitt. akad. 1826.

Tall mark« 1. Peter Adam V.t vitterhetsidkare, publicist, f. 1777, blef 1793 student i Lund, antogs 1799 till extra ordinarie tjensteman vid kungl. biblioteket, blef 1803 amanuens, fick 1807 vice bibliotekaries titel, utnämdes 1808 till förste amanuens och 1811 till kungl. bibliotekarie samt erhöll 1819 kansliråds titel. Sedan 1805 var han hof-kanslärs-ämbetets ombudsman vid tillsynen öfver bokhandeln och boktryckerierna i riket, och 1809 var han sekreterare i den komité, som utarbetade förslag till ny tryckfrihetsförordning. 1843 tog han afsked från

sin bibliotekarie-befattning. Led. af vitt. akad. 1817. Död 1858. I sin ungdom kom V. i ett nära förhållande til] Leopold, och detta blef afgörande för hans verksamhet som skriftställare. Till en böxjan skref han skaldestycken i den akademiska stilen samt erhöll svenska akademiens pris för tvänne sådana dikter, 1804 för Handen (tr. 1807) och 1809 för Sång till finska arméns ära (två uppl. 1809). Sedermera var han den akademiska skolana förnämste kämpe under de literära striderna mellan gamla och nya skolan, såsom redaktör af akademisternas organ, Journal for litteraturen och theatem (1809—13), hvilken tidning fortsattes under titeln Allmänna journalen (1813—24) och slutligen omdöptes till Journalen (1824—36). Han angreps ofta på ett både bittert och hånfullt sätt af sina motståndare (själf angrep han lika oförsynt) och gjordes tUl hufvudfiguren i den af fos-fori8terna utgifna komiska hjeltedikt, som med anspelning på hans namn ! kallades ”Markalls sömnlösa nätter” (se denna art. i Nordisk familjebok). När posttidningen 1834 under namnet Sveriges statstidning fick en officiel karaktär, blef V. dess ansvarige ut-gifvare, ehuru den egentliga ledningen uppdrogs åt G. Lagerbjelke; och han fortfor till 1847 att stå i spetsen för denna tidning, hvars namn 1844 förändrades till Post- och inrikes tidningar. Bland hans arbeten må nämnas: Allmän catalog öfver de uti Sverige och Finland ifrån början af detta århundrade utkomna böcker och skrifter (1806—08, för 1801—05), Min första resa till Stockholm (1813, aftr. ur hans tidningar; 3:dje nppl. 1814; pseud. Knoblauch Pijf Paf von Fuselbrenner), Besa till Stockholm år 1913 (1817—19 i AUm. journal, nya uppl. 1819 och 1832; pseud. Fuselbrenner den yngre)) Svenska språkets skönheter i vers och prosa, eller svenskanthologi (3 del. 1820—28, den prosaiska delen utkom ej), Försök att upplysa publiken om föremålet och beskaffenheten af den elfvaåriga tvisten mom vår litteratur, ett bidrag till vår vitterhets historia för åren 1809—20 (1821), det historiska skådespelet Suliotema (1827), Johan Gutenberg. hans uppfinning, dess utbredande och framsteg (1840), Några upplysningar om Sveriges närvarande folkmängd, åkerbruk och boskapsskötsel (1843), Historisk-statistisk återblick på Sveriges yttre och inre förhållanden under de sist förflutna trettio åren (två uppl. 1843, mot Lindeberg), En resa på Målaren (1 h. 1845), Historiska beriktiganden af åtskilliga ... uppgifter om och emot f. d. kronprinsen Carl Johan ... (1858), några politiska strö-skrifter, tillfällighetsdikter m. m. Se en utförlig själfbiografi i Biogr. lex.

2. Ernst Adam V, den förres son, vitter författare, f. 1834, blef 1853 student i Upsala och tog 1857 kansli-examen samt har derefter dels tjenstgjort i ämbetsverk, företrädesvis i riksarkivet, och dels en kortare tid (1870—74) haft

ledande befattningar vid smärre teatrar i Stockholm, men for öfrigt sysselsatt sig med skriftställen. För teatern har Y. författat, bearbetat eller öfversatt mer än hundra teaterpjeser på vers och prosa, mest operett-texter, bl. a. texten till operan Blenda (1876, tills, med L. Josephson). 1879—84 utgaf han tren-ne samlingar Visor och kupletter med piano.

Yallqyist» 1. Olof V.} teolog, politiker, f. 1755, d. 1800 som biskop i Yäxiö samt f. d. öfverhofpredikant hos Gustaf III och föredragande af kyrkoärenden i konseljen, utgaf åtta ”flockar” Ecclesiastika samlingar (1788 — 95), Utkast tiU en handbok öfver ecklesiastike befordringsmål (1797), minnestal, predikningar m. m., hvar-jämte han i manuskript efterlämnade en berättelse om riksdagen i Stock-

holm 1789 (i Ups. univ. bibi.). Som talare åtnjöt han på sin tid mycket anseende, och hans stora duglighet som ämbetsman har gifvit honom en plats i såväl den politiska som den kyrkliga historien. Hans Minnen och bref ntgåfvos af E. Y. Montan 1878.

2. Elof F., den förres brorson, kemist, f. 1797, d. 1857 som professor i medicinsk och fysiologisk kemi vid Upsala högskola, utgaf Chemicce pra&parandi methodi, ccqvatio-nionibus explicotee, dissertatio (1836—51) m. m. Led. af vet. akad. 1852.

Yarbergfj Adolf Carlsson, militärskriftställare, f. 1825, öfverstelöjt-nant, har utgifvit: Skizzer från nordamerikanska kriget 1861—65 (2 d. 1867—71, anon.).

Yarburg*. 1. Karl Simon V. publicist, f. 1835, d. 1865 som f. d.

e. o. amanuens vid kungl. biblioteket, utgaf Svensk månadsskriftför friforskning och allmän bildning (1864).

2. Karl Johan V., den förres kusin, literatur- och konsthistoriker, publicist, f. 1852, blef 1870 student i Upsala, 1873 filos, kandidat, 1876 filos, licentiat, s. å. docent i litera-turhistoria, 1877 filos, doktor, s. å. medarbetare i Göteborgs handeJs-och sjöfartstidning och 1878 bibliotekarie vid Göteborgs museum. Sedan hösten 1881 har han, på uppdrag af undervisningsfondens styrelse, hållit offentliga föreläsningar i Göteborg. 1882 fick han svenska akademiens stora pris for en omfattande afhand-ling om skalden O. v. Dalin. V. har utgifvit följande skrifter: Det svenska lustspelet under frihetstiden (1876), Om förebilderna till Gustaf JII:s lustspel (i Sv. tidskr., s. å.), Historiska anteckningar om Göteborgs i Upsala studerande nation (1877), Om författarskapet tai ”mfällct gör t ju fven” (1878), Sått-garfärden till Paris (två uppl. 1878, tills, med K. O. Montan), Svensk litteraturhistoria i sammandrag för skolor och självstudium (1880, 2:dra uppl. 1883), Svensk litteraturhistoria bearbetad för folkhögskolan (1881, tills. med. H. Odhner, 2:dra uppl. 1884), Från vår konstverld, biografier öfver svenske och Jinske konstnärer (s. å.), Olof Dalin, hans lif och diktning (1884, utgörande 59:de delen af sy. akad:s handl.), MolCere, en lefnadsteckning (s. ä.), Solberg i Sverige (s. å.) m. fl. Dessutom har V. redigerat en poetisk antologi med titeln Ur svenska sången (1883), upptäckt och offentliggjort Wollimhaus’ ”Didos tragsedia” $ Samlaren 1881), i tryck meddelat en samling bref Från Vilhelm von Brauns ungdomslagar (1881) samt författat lefnadsteckningar eller karak-iäristiker af V Rydberg (i Svea för 1877), Onkel Adam (ibd. tor 1881), Gunnar Wennerberg (ibd. för 1883), A. M. Lenngren (1884, i den af C. Larsson illustrerade upplagan af hennes skrifter) m. m.

Yargentin, Beter Vilhelm, matematiker, astronom, f. 1717, blef 1733 student i Upsala, 1743 filos, magister, 1746 docent i astronomi och 1748 Adjunkt samt kallades 1749 till vetenskapsakademiens sekreterare. Led. af Tet. akad. 1748. Död 1783. V. var en af 1700-talets förnämste vetenskapsmän. Bland hans vetenskapliga skrifter märkas: De satettitibus Jovis (1741), De incrementis, quce cepit astronomia ab ineunte hoc seculo (1746) och en stor mängd rön i vetenskaps-akade-miens handlingar. Dessutom uppgjorde han en Förteckning på k. veten-skaps-akadem iens boksamling (1768), upprättade Register öfver k. vetenskapsakademiens handlingar och tal (1755 — 80), redigerade almanackorna for 1751—84, utgaf Astronomisk sjö-calen-•der (1761—63) och författade minnestal öfver Hjorter, Polhem m. fl. Han sysselsatte sig äfven med historiska och statistiska forskningar, utgaf en Svea konung alängd och historia (1761

—84, till Karl' XI), gjorde undersökningar om folkutflyttningen i riket (se vet. akad:s handl. for 1780), upprättade mortalitetstabeller för Stockholm (s. å., ibd.) m. m.

Yarholm, Klas (Clas), téolog, f. 1821, blef 1839 student i Lund, 1844 filos, doktor, 1848 docent i exegetisk teologi, 1850 prästvigd, 1856 dom-kyrkoadjujikt och regementspastor, 1865 kyrkoherde i Skara stift, 1867 professor i dogmatik och moralteologi vid Lunds högskola och 1868 teologie doktor. Han har utgifvit: Aposteln Johannis lära om Christi återkomst (1848), Den bästa böneboken (1855, en öfversättning af saltaren), Är lutherska läran om Christi lekamens och blods närvaro i nattvarden äfven skriftens? (1857), Om den heliga skrifts inspiration (1866, i Acta univ. lund.) m. m.

Yarmholtz, Karl Gustaf lärd, f. 1713, d. 1785 som tit. hofVåd, vistades i sin ungdom utrikes, en tid såsom guvemementssekreterare i Ypern i Flandern, och tillbragte de sista fyratio åren af sin lefnad med att på sin egendom utanför Nyköping samla, ordna och granska alla för honom åtkomliga skrifter, som berörde svensk kulturhistoria. V. var ”utan gen-sägelse adertonde seklets förtjentaste kännare och bedömare af hela vår historiska literatur, åtminstone den fullständigaste samlare och granskare af tvänne seklers svenska årstryck, således seklets största notabilitet i en af de vigtigaste lärdomsgrenar”. Hans vigtigaste arbete är det ryktbara verket Bibliotheca historica sueogothica, eller förteckning uppå såväl tryckte som handskrifne böcker, tractaler och skrifter, hvilka handla om svenska historien eller därutinnan kunna gifva ljus, med kritiska och historiska anmärkningar (15 del. 1782—1817). Y. författade ock några historiska uppsatser.

Yarnmark, Beter Olofsson, andlig skald, d. 1709 som regementspastor

30(ännu helt ung), utgaf åtskilliga religiösa skrifter, de flesta på vers (delvis utg. af Hanselli 1870).

Yasastjerna, Oskar, finsk genealog, f. 1819, tullförvaltare i Borgå, har utgifvit Ättartaflor öfver den på Finlands riddarhus introducerade adeln (1879—83).

Yasénins. 1. Gustaf Valfrid F., finsk literaturhistoriker, f. 1848, biblioteksamanuens samt docent i ästetik och literaturhistoria vid högskolan i Helsingfors, har utgifvit: tvänne föredrag Om Johan Ludvig Runeberg (1877), en belysning af Henrik Ibsens tragedi ”Et dukkehjem” (1880), en utförlig karaktäristik af Henrik Ibsen (1882) m. m.

2. Se Vassenius.

Yassberg, Karl Anton, historiker,

f. 1780, d. 1861 som kyrkoherde i Lunds stift, utgaf några historiska arbeten af mindre betydenhet.

Yassénius. 1. Birger F., astronom, f. 1687, blef 1712 student i Upsala, 1722 filos, magister samt 1726 t. f. och 1735 ord. lektor vid Göteborgs gymnasium, från hvilken befattning han tog afsked 1751. Död 1771. V. gjorde inom astronomien åtskilliga betydande upptäckter med enkla instrument, som han själf förfärdigat. Bland dessa upptäckter må särskildt nämnas solskifvans protu-beranser, hvilket fenomen först hundra år senare blef noggrant undersökt och beskrifvet. V. är för öfrigt bekant genom sina almanackor, hvilka voro mycket allmänna i Sverge, ända tills vetenskapsakademien erhöll privilegium på att utgifva sådana. I dessa almanackor skrefhan åtskilliga populärt vetenskapliga uppsatser, som utmärka sig för enkelhet, klarhet och grundlighet. Några rent vetenskapliga afhandlingar lämnade han ät lärda tidskrifter.

2. Torsten F., den förres broder,, teolog, f. omkr. 1692, d. 1765 som komminister i Skara stift, utgaf en vidlyftig skrift om Hen store herrans? dag, föreständ i anledning af evangelio-om yttersta domen (1733, 7:de uppl. 1827), Sinaitiskt dunderslag eller det andra budet i herrans lag (1740, 2:dra. uppl. 1796) m. m.

3. Se Vasenius.

Yeck8e'll, Josef Julius, finsk skald, f. 1838, f. d. student (nu vansinnig),, ”var en svärmisk och lidelsefull yngling, hvars rika poetiska strängaspel af ett bittert öde söndersprängdes redan i hans tjugofemte lefnadsår”. Hans sorgespel Daniel Hjort (uppf. 1862, tr. 1863 och oftare) är ett af vår dramatiska literaturs bästa arbeten. 1860 utgaf V. en samling: Valda ungdomsdikter, och 1863 ut-kommo hans Samlade dikter (2:dra. uppl. 1877).

Yeck Ström, Mattias, finsk hand-boksförfattare, f. 1803, d. 1873 som f. d. postexj)editör, utgaf Anteckningar i landthushållning en, uti alphabetisk ordning (1850), Geografskt-statistiskt lexi-con öfver Finland (I. Aland, 1851),. Handbok för resande i Finland (1858), Anteckningar rörande teatern i Finland* (1864) m. m.

Yegesack [få'jsack]. 1. Johan Fredrik Ernst von V., militärskriftställare, f. 1792, d. 1863 som f. d. major i armén, beskref Svenska armens fälttåg uti Tyskland och Norrige åren 1805r 1806, 1807 och 1808 (1840), författade en samling Skiszer ur soldat-lifvet (1842), Ka gr a erinringar vid G. Montgomerys historia öfver kriget mellan Sverige och Ryssland 1808 och 18 09 (1843) m. m. På tyska utgaf han, dömd till landsflykt för påstådda förbindelser med prinsen af Vasa, ett självförsvar med titeln Memoiren des expatriirten barons von Vcgesack(1834).

2. Anna Helena von V. (född Briss-man), vitter författarinna, f. 1793, d. 1861 som änka efter f. d. kaptenen

D. U. R. von Vegesack, utgaf några berättelser.

3. Otto Gotthard Eugene von V, den förstnämdes broder, biografisk samlare, f. 1795, d. 1876 som f. d. kapten, utgaf Biografiska anteckningar öfver alla de, hvilka varit kadetter vid

k. krigsakademien på Carlberg (1845), Ett hundrade år eller anteckningar öfver svenska furstliga personer samt officerare m. fl., hvilka utmärkt sig i de krig, som förts från sjuttonhundrade femtiotalet tUl närvarande tid (1850) m. m.

Yeibull, Martin Julius Johan, historiker, f. 1835, blef 1853 student i Lund, 1862 filos, doktor, s. å. docent i historia och amanuens vid historiska museum, 1866 adjunkt i allmän historia samt 1877 e. o. professor i historia och statskunskap. Skrifter: Om Skåne vid medlet af 17:de århundradet (I. 1862), Förbundet mellan Sverige och Frankrike 1672 (1865), Lunds universitets historia (2 d. 1868—76, 2:dra d. tills, med Elof Tegnér), Freden och förbundet i Lund 1679 (1871, i Acta univ. lund.), Gustaf II Adolf (1882, ur den på Linnströms förlag utgifna "Sveriges historia") m. m. Han har ock utgifvit: Sånger af en svensk fånge i Simbirsk (1868), Samlingar till Skånes historia, fomkunskap och beskrif-ning (årg. 1868 — 73) och Samlingar utgifna för de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening (1874—80).

Yeidenhjelm, Erik Oskar, mili-tär-skriftställare, f. 1816, d. 1884 som general-löjtnant och f. d. krigsminister, utgaf Utkast till föreläsningar i taktiken (1859).

Veidman, Ture, teolog, f. 1744, d. 1828 som biskop i Skara, utgaf pä latin åtskilliga teologiska afhand-lingar.

Veigel, Kristian Er enfrid von V., friherre, medicinsk författare, f. 1776,

d. 1848 som f. d. förste arkiater hos konung Karl XIV Johan och som ordförande i sundhetskollegium, innehar en framstående plats i vår läkare-historia, men efterlämnade som författare endast några smärre uppsatser. Led. af vet. akad. 1810.

Veländer. 1. Fer v., f. 1812, kontraktsprost i Växiö stift, har utgifvit Anvisning till bibelns kännedom (1850, nya uppl.), Bibliska historier (1857, nya uppl.), Matrikel öfver Vexjö stift (8. å., tills, med L. G. Rydén) m. m.

2. Feter Olof V,, filolog, f. 1813, d. som f. d. språklärare (obekant när), utarbetade ett Norskt- (och danskt-) svenskt handlexicon (1844), en Svensk-dansk-norsk lommeordbog (1846) och några parlörer.

Vellander. 1. Johan V., vitter-heteidkare, f. 1735, d. 1783 som rådman i Stockholm, var medlem af sällskapet Utile dulci och hade på sin tid rätt stort anseende som skald. Märkligast är han som författare af texten till operan Thetis och Felée, hvarmed svenska operan invigdes i januari 1773. För öfrigt skref han mest smärre skaldestycken, dels sär-skildt tryckta, dels införda i Stockholmsposten, Samlaren m. fl. st. Hans samlade dikter utgåfvos af Hanselli 1852. Hans efterlämnade handskrifter finnas i kung], biblioteket.

2. Se Velander.

Vendel, Johan, vitter författare, f. 1840, literatör i Stockholm, har utgifvit några dikter och berättelser.

Vendela H., pseudonym för fru Hebbe.

Vende,ll, Johan Gustaf Henning, läroboksförfattare, f. 1838, skolad-junkt i Strängnäs, har utgifvit Engelska språkets syntax (1882), Lärobok i fosterlandets historia för svenska folkskolans barn (1884) m. m.

Vennberg. 1. Fredrik Vilhelm V.f reseskildrare, f. 1799, d. 1881som f. d. grosshandlare i Stockholm, ntgaf skildringar af jEtt besök i Lon-don (1844) och S:t Petersburg (1854).

2. Fredrik V\ (pseud. Rolf Krake), filolog, vitterhetsidkare, f. 1807, d. 1883 som f. d. rektor i Hudiksvall, utgaf en latinsk antologi med anmärkningar äfvensom ett par smärre vittra arbeten.

3. Johanna Fredrika V. (född Vigström), vitter författarinna, f. 1816, änka efter en nndervägare Vennberg, har utgifvit berättelsen Handtverkaren (1865), Julbilder (1876) m. m.

Yennerberg, Gunnar, skald, föddes 1817. Han blef 1837 student i Upsala, 1845 filos, doktor, 1846 docent i konsthistoria, 1849 lektor i Skara, 1865 expeditionssekreterare och byråchef i ecklesiastikdepartementet, 1870 statsråd och chef för nämda departement samt 1875 landshöfding i Kronobergs län. 1866 invaldes han i svenska akademien, som redan 1850 hedrat honom med det stora kungl. priset för icke täflande. V. innehar i vår literaturhistoria en framstående plats genom sitt originella diktverk Gluntame, en samling duetter, som skildra studentlifvet i Upsala på skaldens egen tid och till hvilken han själf komponerat egendomligt stämningsfulla melodier. Genom dessa dikter med tillhörande musik blef V. en af våra populäraste sångare. På senare tiden har han ock utgifvit en mängd vitterhetsstycken af annat slag, i sina Samlade skrifter (1881—85). V. har stort anseende som konstkännare samt har som kompositör åstadkommit präktiga saker äfven i den allvarliga stilen. Led. af mus. akad. 1850.

Yensjoe [-sjö], Ture, teolog, f. 1801, d. 1865 som teologie doktor och kyrkoherde i Stockholm, utgaf i bearbetning skrifter af åtskilliga

främmande teologer: Gerlach, Mar-tensen m. fl.

Venström* Karl Edmund, predikant, vitterhetsidkare, f. 1810, d. 1879 som kontraktsprost och kyrkoherde i Falun, utgaf en mängd arbeten, dels små predikosamlingar med egendomliga titlar, dels större homiletiska verk: Predikoutkast (1854 och 1869), Bampostilla (1854—55) m. m., dels också vittra arbeten: Teckningar ur Luthers lif, nio sanger (1838—46), Harpolekar (I. 1840), Stockholmslifvet för tretio år sedan, en själasörjares anteckningar (1873), För fyrtio år sedm, en själasörjares anteckningar (1874) m. fl. Dessutom utgaf han ett supplement till Vesténs Svenska hofklere-ciets historia (1850).

Verner* Karl Fredrik, literatur-kännare, f. 1830, kamererare, är en af våra nu lefvande förnämste kännare af svensk literatur samt har som sådan medverkat vid utgifningen af åtskilliga nyare literaturhistoriska arbeten. Han har redigerat den nya upplagan af Biografiskt lexikon (1—8 bd, 1874—76, med särskildt tryckta rättelser och tillägg) samt författat bihanget till K. Hjämes arbete om »Gotiska förbundet» (1878), G. A. Silfverstolpes biografi uti »Anteckningar om adliga ätten Silfverstolpe» (1884) m. m.

VerringT» 1- Jonas V.t historie-skrifvare, f. omkr. 1640, blef 1662 kanslist i kanslikollegium, 16661ands-sekreterare i Upsala län, 1669 refe-rendarie och 1674 sekreterare i reduktionskollegium samt 1685 assessor i antiqvitetskollegium. Död 1697. Han efterlämnade i handskrift Konung Sigismunds och konung Carl den IXides historier (utg. 1745—46 af A. von Stjeraman).

2. Johan Gabriel V., den förres son, vitterhetsidkare, f. på 1680-talet, d. 1715 som legations-sekter, skref ett rätt stort antal skaldestycken, som ut- xnärka sig for ett enkelt och ledigt språk. De återfinnas i Carlesons och Palmschölds samlingar samt utgåfvos samlade af Hanselli 1866. Se ”Samlaren” for 1880.

Teser, Lars August, vitterhets-idkare, f. 1809, d. 1886 som f. d. handelsborgmästare i Stockholm, författade några smärre vådeviller: Penningar och gamla anor (1834), Mobergs-gubben (1836) m. fl.

Yestdahl, Paulina Emilia Eleonora (född Cronhjelm), vitter författarinna, f. 1810, änka efter kontraktsprosten

K. M. Yestdahl, har ntgifvit åtskilliga berättelser, delvis i nykterhetens intresse.

Yestén, Aron, historiker, f. 1737, d. 1814 som prost och kyrkoherde i Arboga, utgaf Svenska kongl. hofclereciets historia (1799—1814; suppl. af K. E. Venström 1850).

Tester berg, Ludvig, handboks-författare, f. 1797, d. 1871 som filos, doktor och f. d. boktryckare, utgaf åtskilliga handböcker, bland hvilka hans s. k. ”brefställare” torde vara den mest bekanta (1843, många uppl.).

Yesterling, Fredrik Adolf, biografisk samlare, publicist, f. 1802, expeditionssekreterare, har utgifvit Svensk ecklesiastik-tidning (sedan 1842) och Ecklesiastikmatrikel öfver Sverige (1838, flere uppl.).

Yesterlnnd. 1. Karl (Carl)Agardh V., naturvetenskaplig skriftställare, f. 1833, kollega i Ronneby, har utgifvit: Bidrag till kännedomen om Kalmar läns vegetation (1852), Bidrag till kännedomen om Sveriges atriplices (1861), Sveriges land- och sötvattenmollusker (1865), Fauna europeea molluscorum extramarinorum (1876—78), Skandinaviska foglames fortplantningshistoria (1879), Sveriges, Norges, Fanmarks och Finlands land- och sötvattenmollusker (1884), Fauna der in der pa-läarctischen region . . . lebenden binnen-conchylien (s. å., ofullb.) m. m. Han

har äfven försökt sig som vitter författare, med Arnold och Anna, skaldeförsök (1855, sign. —nd.)

2. Aron Ferdinand V, den förres broder, tekniker, f. 1838, ingeniör, har utgifvit åtskilliga populära skrifter i tekniska ämnen.

Yesterstraiid, Per, vitterhets-idkare, f. 1785, d. 1857 som f. d. president i statskontoret och förste direktör vid kungliga teatern, ofient-liggjorde en samling metriska öfver-sättningar från Shakspeare, Comeille och Göthe (1843) m. m. Han utgaf ock en Handbok i arithmetiken (1850) och' ett Förslag till regeringsform för Sverige (1856, pseud. Välment).

Yestholm, Erik Vilhelm, vitter-hetsidkare, f. 1816, d. omkr. 1870 som sergeant och landtmäteri-auskul-tant, utgaf ett häfte dikter med titeln Blommor på heden (1857).

YestTn. 1. Petter V., läroboksförfattare, f. 1815, d. 1861 som folkskollärare, utgaf åtskilliga för folkskolan afsedda läroböcker.

2. Henrik Lorens V, öfversättare, f. 1824, landsekreterare i Göteborgs län, f. d. direktör vid kungl. teatern, har utgifvit några mest versifierade Öfversättninqar från främmande författare (1885).

3. Hugo Vemer V, matematiker, f. 1850, kapten i artilleriet, har utgifvit Elementarlärobok i analytiska geometrien (1881), Algebraiska uttrycks konstruktion (1883) m. m.

Test lin g, Gustaf Oskar Fredrik, historiker, f. 1850, lektor i Sundsvall, har författat Fet nordiska sjuårskrigets historia (1879—80, i Hist.bibl.) m. m.

Yestman. 1. Lorens Fredrik V., filosof, f. 1795, d. 1861. som professor i Lund, utgaf: Fe notione reiper se ejusque ad notimem phcenomeni ra-tione (1823), Fe ratione qua inter seeontinentur Jides et cognitio scientifca (1828), program m. m.

2. Karl Klas (Claes) Abraham Go-ther V., nationalekonom, f. 1842, vice häradshöfding, kamererare, har utgifvit: Redogörelse för innehållet af de vigtigaste utländska lagar angående inkomstskatt (1879), Nationalekonomiens grunddrag, populärt framställda (1881 —85) m. m.

Yestmark, Mattias, f. 1796, d. 1876 som f. d. expeditionssekreterare, utgaf några skrifter i teologiska och ecklesiastika ämnen: Huru skall svenska folket blifva ett i full mening gud-fruktigt och sedligt folk? (2 d. 1845—46), Hvad bör svenska församlingen ... fordra af den svenska kyrkliga lagstiftningen . . . (1848), Försök till en kritik af svenska kyrkoförfattningen femte förslag till grunder för dess ombildning (1852) m. fl.

YestrTn, Johan Teodor, lexikograf, historiker, f. 1850, amanuens i riksarkivet, har sedan 1880 varit med-redaktör af det encyklopediska verket Nordisk Familjebok (tills, med B. F. Olsson och J. Rosén) samt dessutom författat

åtskilliga historiska uppsatser, bl. a. stycken i den afE. Vallis utgifna illustrerade verldshi-storien.

Yestring’. 1. Ambrosius Vteolog, f. 1692, d. 1762 som professor i Lund, utgaf åtskilliga teologiska afhandlingar på latin.

2. Johan Feter V., naturforskare, f. 1753, blef 1780 medicine doktor i Upsala, nedsatte sig 1781 som praktiserande läkare i Norrköping samt blef 1794 tit. lifmedikus och 1809 tit. förste lifmedikus. Led. af vet. akad. 1792. Död 1833. V. åtnjöt som naturforskare ett stort anseende, äfven i utlandet.. Hans förnämsta arbete, Svenska laf vames färghistoria (8 h. 1805 —09, ofullb.; med kolorerade planscher), afsåg att lämna en anvisning

om lafvamas nytta och användning i färgkonsten. Det utgafs med statsunderstöd. Hans öfriga skrifter hade likaledes i allmänhet ett praktiskt syfte.

Yetenskaps-akademien stiftades d. 2 juni 1739, af J. Alströmer, A. J. von Höpken, S. Bjelke, Linné, M. Triewald och K. V. Cederhjelm. Den erhöll kunglig stadfästelse på sina stadgar d. 31 mars 1741 och har sedan dess årligen firat denna dag såsom sin högtidsdag. Från 1829 har akademien egt sitt nuvarande palats (vid Drottninggatan). Den har derstädes inrymt sitt bibliotek och sina många naturvetenskapliga samlingar, hvilka med afseende på rikhaltighet tillhöra de förnämsta i sitt slag. Akademien, som kallar sina ledamöter från såväl utlandet som Sverge, väljer årligen bland de in-ländske ledamöterna en prseses, men har en ständig sekreterare, hvaijämte hos akademien äro anställda åtskilliga ämbetsmän: en bibliotekarie, en fysiker, en astronom, en kemist, en lärare vid den akademien tillhörande bergianska trädgårdsskolan, en arki. tekt m. fl. Sedan 1739 har veten skapsakademien årligen utgifvit sina handlingar (register af Stähl 1831). Men akademien har dessutom föranstaltat om offentliggörandet af åtskilliga arbeten: Ekonomiska handlingar (4 bd, 1775—83), Ekonomiska annaler (1807—08), årsberättelserom naturvetenskapernas framsteg (sedan 1821), lefhadsteckningar öfver akademiens ledamöter (1854, fortsattes) m. fl. Allt ifrån stiftelsen har vetenskaps-akademien haft privilegium på utgifvandet af almanackor, ett företag som beredt akademien mycket stora inkomster. Akademien är äfven utgifvare af Sverges statskalender.

Se vidare S. Rosenhanes ”Anteckningar hörande till kongl. vetenskaps-academiens historia” (1811). Tetenskaps- och vitterhet«-samhället i Göteborg (eller Göte--borga kongl. vetenskaps- och vitterhets-samhälle), ett 1773 i Göteborg stiftad t «allskap, hyars verksamhet omfattar både vetenskap och skönliteratur. Före 1778, då stadgarna stadfästes, bar det namnet Vitterhet s-societeten. Ben mest nitiske bland stiftarna var M. 'G. Vallenstråle, då lektor och hofpredikant, sedan biskop. Sällskapet, som årligen utsatt pris for insända skrifter, ett i vetenskap och ett i vitterhet, har sedan 1778 utgifvit sina handlingar. Se vidare en berättelse af nuv. sekreteraren, J. Biörklund (1878, i sällsk:s handl.).

Yetenskaps-societeten i XJp-

Sala (Societas regia literaria et seien--tiarum), ett 1710 af Erik Benzelius •d. y. i Upsala stiftad t sällskap, hvars ändamål är att genom föredrag, diskussioner och utgifvandet af lärda ¿skrifter främja vetenskapens utveckling. Efter att ha varit upplöst un--der de för Sverge olyckliga sista åren ¿af Karl XII:s regering, sammanträdde det ånyo 1719. Till en början kallande sig CoUegium curiosorum

1. Bokvettsgület, antog sällskapet sitt nuvarande namn år 1728, samtidigt med att det erhöll kunglig stadfästelse på sina stadgar. Betta sällskap har bl. -a. utgifvit: Daedalus hy perhor eus (1716 —18), Acta Utter aria Suecüe (1720 —29), Acta litteraria et scientiarum JSuecite 1730—39 (1738—42), Acta societatis regite seientiarum upsaliensis (1744—51, Nova acta från 1773), Tidningar om the lärdes arbeten (1742) •och en årsskrift (1860—61). Se O. Olas, ”Essai sur la société royale des «ciences d’Upsal ...” (1877, i Acta «oc. scient, ups.).

Yetter, Vilhelm Gustaf, historisk författare, f. 1813, domprost i Växiö, har utgifvit : De romanorutn in Ger-maniam ante Neronis Claudii Drusiin-teritum expeditionibus (1839), Lunds

professorer (1842; text till en af M. Kömer utgifven porträttsamling), Växiö stifts matrikel (1848, tills, med S. G. Viberg) m. m.,hvarjämte han författat åtskilliga biografier i Biografiskt lexikon. Korr. led. af vitt. akad. 1863.

Yetterbergh, Karl (Carl) Anton (pseud. Onkel Adam), roman- och novell-författare, f. 1804, blef 1822 student i Lund, 1834 medicine licentiat, 1835 kirurgie magister, 1837 regementsläkare vid Jämtlands fältjägarekår, 1847 medicine doktor och s. å. regementsläkare vid första lifgrena-dier-regementet samt förordnades 1867 till öfverfältläkare i andra militärdistriktet. 1848—50 tjenstgjorde han som t. f. fältläkare vid den i anledning af dansk-ty ska kriget sammandragna arméfördelningen. 1874 tog han afsked från sin verksamhet i statens tjenst. Som skriftställare debuterade V. i början af 1830-talet med några smärre berättelser i tidningen Stockholmsposten (sign. V. och C—gh). Men först efter 1840, då en svår sorg träffade honom, böljade han på allvar skrifva, först åtskilliga smärre genre-målningar och pennteckningar, och sedermera, när dessa humoristiska skildringar skaffade honom en stor popularitet, en serie mera omfångsrika berättelser. Nämnas må: En generalmönstring (1841), Genremålningar (1842), De fyra signaturerna (1843, nyuppl. 1857), Guvernanten (b. å.), lar gä! (1844), Ett namn(1845), FaraUeler (1846), Penningar och arbete (1847), AUartaflan (1848), Tännforsen (s. å.), Hat och kärlek (1849), Pastorsadjunkten (s. å., 1845 som följetong), Olga (1850), Träskeden (1852), Herr Simon Sellners rikedomar {1853), Valde-marsborgs fideikommiss (1854), Skydds-lingen (1855), Samhällets kärna (1857), Efemerider (1858—60) samt Gustaf Nords gesällvandringar och äfventyr (1862). V. har ock försökt sig somdramatisk författare, med ett par smärre stycken, bl. a. den lilla komedien Pröfningen, hyarmed nuv. dramatiska teatern invigdes 1842. Äf-ven som lyriker har han gjort sig känd, genom en samling dikter med titel Blad ur Catharina Månsdotters minnesbok (1860). Från 1862 till 1871 utgaf V. den bekanta barntidningen Linnea. Hans Sandade skrifter utgåfvos i tio band 1869—74.

Tett er grund, Josefina Leontina Amanda (född Lundberg, pseud. Led), vitter författarinna, f. 1830, öppnade 1850 en flickskola i Konneby och ingick 1857 äktenskap med dåv. telegrafassistenten, nnmera revisorn i tullstyrelsen V. Yettergrund. Sedan 1858, då hon forst uppträdde inför offentligheten, har hon med stigande framgång utgifvit åtskilliga samlingar dikter och smärre berättelser: Småbitar på vers och prosa (1858, ny uppl. 1862), Nya småbitar på vers och prosa (1859), Småbitar på vers och prosa, tredje samlingen (1861), Småbitar på vers och prosa, ny följd (1866), Tant Fridas minnesblad (s. å.), Blommor för dagen (1868), Småbitar på vers och prosa, ny följd 2 (1869), Valda berättelser (1878—82), Logogryfer (1879)

m. m. 1872—75 utgaf hon den illustrerade veckotidningen Svalan.

Tetterhamn (Vät ter hamn). Se

Biddermarck.

Vetterhoff. 1. Karl Gustaf K, publicist, f. 1832, har utgifvit en samling Kritiska strof tåg (1857, tills, med E. von Qvanten), ett år redigerat Ny illustrerad tidning (1865) m. m.

2. Onny V. (pseud. Felix), den förres broder, finsk vitter författare, f. på 1830-talet, jägmästare, har utgifvit Samlade skizzer (I. 1869), Från skog oeh sjö, jagt- och fångstfärder (1883) m. m.

Yetterstedt. 1. Gustaf af V., grefve, talare, f. 1776, d. 1837 som statsminister for utrikes ärendena,

kallades 1811 till ledamot af svenska akademien.

2. Nils Joakim af V., den förres-broder, friherre, vitter författare, publicist, f. 1780, d. 1855 som riks-heraldikus och f. d. sekreterare i utrikesdepartementet, var 1831—32 redaktör för posttidningen samt utgaf dessutom: Conversationsordboken, den mindre, på prosa och vers (1822),. Stockholm, phUosophisk, satirisk och poetisk målning (2 h. 1823—25), den versifierade sagan Floris och Bianccs Fiore (1826, i mit.), Mutanders ung-domshändelser (1832), åtskilliga biografier i vetenskapsakademiens handlingar, smärre poem i tidningarna Stockholmsposten, An märkaren och Journalen m. m.

3. Se Sten.

Yexionensis, Jonas Magni, lärd, f. 1583, d. 1651 som teologie doktor och biskop i Skara, etter att förut, ha innehaft eftet hvartannat trenne^ professurer vid Upsala högskola, åtnjöt på sin tid stort anseende för lärdom samt författade skrifter i filosofi, historia, politik och teologi m. m-

Yexiönius, Olof, vitter författare,, f. 1656, d. kort efter 1689 som gu-vernementssekreterare i Göteborgs och-Bohus län, skaffade sig ett ansedt namn som skald genom diktsamlingen Sinne-afvel (1683) och några i Sahlstedts samling intagna poem. Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1863.

Yiberg, Karl (Carl) Fredrik V. historiker, f. 1813, d. 1881 som lektor i Gefle, utgaf några historiska läroböcker och kulturhistoriska afhand-lingar: Historisk-geografisk öfversigt af gamla verlden (1850), lärobok i nyare geografin (1852), Öfversigt af nyare historien (1854, ny uppl. 1870), Lärobok i fäderneslandets historia (1863, en större och en mindre; nya uppl. 1870), Om de klassiska folkens förbin- delte med norden och inflytande på dess civilisation (1867, 2:dra uppl. 1868; omarbetning af ett par förut offent-liggjorda examensprogram), Om grekerna* och etruskernas inverkan på bronskulturen (1869), Louis de Geer et la colonisation walonne en Suede

(1876) m. fl. Tillsammans med T. A. von Mentzer har han dessutom utgif-vit kartverk till Sverges historia samt till medeltidens och nyare tidens historia. Korr. led. af vitt. akad. 1861.

Yicksell, Johan Gustaf Knut, nationalekonom, f. 1851, literatör, har författat Några ord om tamhällsolyckomas vigtigaste orsak och botemedel med af-seende på dryckenskapen (fyra uppl.

1880), hvilken skrift väckte ett mycket stort uppseende, ett utförligt Svar till mina granskare (s. &.), Om utvandringen, dess betydelse och orsaker

(1882) m. m.

Yickström, Viktor Hugo (pseud. Christer Svahn), vitter författare, f. 1856, tillf, lektor, har utgifvit: Ln sjelfmördares anteckningar (1882), En hospitalshistoria (1883), Fyra dikter {8. å.), Ord, utkast (1884), Sanningskär, uppfostrare tittegnad (1885), skådespelet Antikrist (s. ä.) m. m.

Yictor, pseudonym for Y. A.’A1-tén.

Yictor Eremit a, pseudonym för

O. A. A. Rydeberg.

Yictorln, Johan Fredrik, naturvetenskaplig författare, f. 1831, d. 1855, efterlämnade ett par handskrifter, som utgåfvos af J. V. Grill under titlarna Zoologiska anteckningar under en resa i södra delame af Cap-landet åren 1853—1855 (1862, i vet. akad:s handl.) och J. F. Victorins resa i Kaplandet åren 1853—1855, jagt-och naturbilder ur den aflidne unge naturforskarens bref och dagböcker (1863).

Yidar, pseudonym för Aug. Blanche.

Yidéen. 1. Anders V, pedagog, f. 1800, d. 1878 som fattigvårdssys-sloman och f. d. folkskollärare i Karlshamn, utgaf ett par läroböcker i bibliska historien m. m.

2. Se Vidén.

Yidegrren. 1. Fer David V., topograf, f. 1784, d. 1849 som prost och kyrkoherde i Linköpings stift, utgaf Försök till en ny beskrifning öf-ver Östergötland (1817—29, med register af N. Villén 1830).

2. Hjalmar Abraham Teofil V.r den förres slägting, zoolog, f. 1838, d. 1878 som fi8keri-intendent, utgaf Bidrag till kännedom om Sveriges salmo-nider (1863), Handbok i zoologi (1865 —70, tills. m. A. E. Holmgren) m. m.

Yidekindi, Johannes, historieskrif-vare, f. 1620, blef 1640 student i Upsala, 1655 lektor vid Stockholms gymnasium och 1665 rikshistoriograf. Under riksdagen 1675 sattes han i fängelse, enär han ansågs som författare till den af adeln till konungen framlämnade s. k. pretentions-skriften, men han lössläpptes kort dereffcer. Död 1678. Y. författade tvänne större historiska arbeten: Thet svenska i Ryssland tijo åhrs krigs historie (1671) och Herr Gustaff Adolphs den andres och stores . .. historia och lefvemes beskrifning (1676—80, tryckningen afbruten och den färdiga delen indragen med anledning af de ryska och danska sändebudens klagomål öfver framställningssättet; utgafs med tryckår 1691).

Yidén. 1. Jonas Vteolog, f. 1824, lektor i Härnösand och kyrkoherde i Härnösands stift, har utgifvit en

Dogmhistoriskt-kritisk öfversigt af frihetens och nodens förhållande till hvarandra, med ser skild hänsyn till omvändelsen (1858), Theologiska studier öfver det christna preste-embetet (1866) m. m.

2. Se Vidéen.Viderström, Karl (Carl) Vilhelm, teolog, f. 1834, kyrkoherde i Växiö stift, har utgifvit några teologiska af-handlingar, strödda predikningar m. m.

Vidmark. 1. Per Henrik V, topo-graf, f. 1800, d. 1861 som landshöf-ding i Norrbottens län, utgaf Beskrif-ning öfver provinsen Helsingland (II. 1849, I. afd. 1. 1860) och Underdånig berättelse, innefattande ekonomiska och statistiska upplysningar om Norrbottens län (1860).

2. Elof V., pedagog, f. 1828, d. 1882 som kansliråd och byråchef i ecklesiastik-departementet, utgaf Pedagogiska iakttagelser under en utländsk resa.. . (1863) äfvensom några filosofiska afhandlingar.

3. Per Fredrik V., den förstnäm-des son, vitterhetsidkare, filolog, f. 1837, literatör, f. d. redaktör af Norrbottenskurirent har utgifvit ett par samlingar vitterhetsstycken (1857 och 1874, pseud. Stafan) och en Tysksvensk ordbok (från 1883) samt deltagit i utarbetandet af en Engelsksvensk ordbok (1875, tills, med L. G. Nilsson och A. Z. Collin) m. m.

Yidström, Ulrika Karolina (född Forsberg), skaldinna, f. 1764, gifte sig 1790 med violinisten vid kungl. hof-kapellet S. Vidström, blefl812 änka och skaffade sig derefter sitt uppehälle genom barnundervisning, från 1831 i Mariestad. Död 1841. Efter att förut ha ådragit sig uppmärksamhet genom skaldestycken i periodiska skrifter, vann fru V. ett mera kändt ochansedt namn genom en samling Erotiska sånger (1799, sign. U. C. V.), hvilka genom okonstladt behag och innerlig värme utmärkte sig framför den då moderna förståndspoesien. Sedermera utgaf hon en ny diktsamling under titela Höstaftname (1 h. 1811). Hon utgaf dessutom i fri öfver-sättning romanen Victor eller skogs-barnet (1803, efter Ducray Duminil), i

hvilken hon inflätat några smärre dikter. Hennes Samlade vitterhetsförsök utgåfvos af Lénström (två uppl. 1640, med en af Franzén författad lefhads-teckning öfver skaldinnan).

Yiemer [vim-], Anders, matematiker, f. 1819, lektor i Kalmar, har utgifvit följande matematiska läroböcker : Allmän proportionslåra (1850), Elementema i algebra jemte serier och logarithmer (1857, flera uppl.; bih. s. å.), Elementema i geometri (1860— 61, nya uppl.), Första grunderna Hü räknéläran (1866, nya uppl.), Plan och sferisk trigonometri (1873) och Inledning till geometrien (1875), hvar-jämte han i bearbetning utgifvit skrifter af Euclides, J. Müller m. fl.

Viereck [fir-], Karl Fredrik, filolog, f. 1778, d. 1853 som skolrektor i Gefle, utgaf läroböcker i tyska och franska språken.

Vieselgren. 1. Peter (Per) V, historiker, literaturhistoriker, predikant, f. 1800, blef 1820 student i Lund, 1823 filos, doktor, 1824 docent i lite ra t urhistoria, s. ä. adjunkt i ästetik, 1830 vice bibliotekarie, 1833 kyrkoherde i Vesterstad i Lunds stift, 1834 prost, 1844 teologie doktor, 1847 kyrkoherde i Helsingborg och 1857 domprost i Göteborg. Död 1877. V. var under en lång följd af år den, som i vårt land ifrigast uppträdde till främjande af nykterheten. Som nykterhetssällskapets ombud genomreste han 1838—46 åtskilliga svenska landskap, för att hålla föredrag och predikningar mot dryckenskapslasten, och samtidigt utgaf han Nykterhetsvännemas tidning (1838— 47) i samma syfte. Som skriftställare var han ovanligt produktiv. Nämnas må följande arbeten: Catalogus manuscriptorum bibliothecce... lundensis (1830), Be claustris sviogothicis (1832 —33), Minnessånger ur Vårend (I. h. 1824), Starkodds sånger (L 8. å.), Hvil* ken är Sveriges religion (1827), Dela-gardiska archivet (20 d. 1831—43, bih. 1844), Den nya svenska psalm-bokens bekanta författare, i en psalm-boksupplaga (1831), Sveriges sköna litteratur, öfverblick vid akademiska föreläsningar (5 d. 1833—l:sta d. 3:dje uppl. 1866), ett arbete, som utmärker sig mera genom spirituelt framställningssätt än genom korrekta uppgifter, Historik öfver svenska brän-vinslagstiflningen under 200 år (1840), Ny Smalands beskrifning (3 d. 1844 —46, bih. 1847), Konung Carl XIV Johans historia, i korthet berättad (tre uppl. 1844), Bibel-historien, författad i sånger efter Grundtvig (I. 1845), Sydskandinaviens förstfödslorätt, ett bidrag till kritik af Skandinaviens ur-häfder (1846) och Bidrag till Lunds stifts herdaminne (s. å., tills, med H. M. Melin o. a), hvartill komma åtskilliga

nykterhetsskrifter, minnestal, predikningar m. m. Dessutom var V. en mycket flitig medarbetare i ”Biografiskt lexikon” (merendels sign. — n) samt i en mängd tidningar och tidskrifter. Se en af äldste sonen skrifven biografi.

2. Harald Ossian Vden förres son, historiker, publicist, f. 1835, blef 1852 student i Lund, tog 1854 kansli-examen och ingick derefter som •e. o. amanuens i kungl. biblioteket, promoverades 1856 till filos, doktor samt utnämdes inom biblioteket 1858 till andre amanuens, 1861 till förste amanuens och 1877 till bibliotekarie. Under en längre tid tjenstgjorde han som bibliotekarie hos hertigen af Dalarna. 1866—79 var han redaktör af Ny illustrerad tidning. I bokform har V. utgifvit: Svenskt biografiskt lexikon, ny följd (2—6 del., 1858— 68), Den helige Bernhards skrifter (1866, i Sv. fornskr:s saml.), En kunglig familjs sjelf biografi (1867,anon.), öfver Atlanten, resebref (1876), Lars Johan Hierta, biografisk studie (1880

[—81]), Ur vår samtid, femtio porträtt med nekrologer (1880), en lefnadsteck-ning öfver Cavour (1884) m. m.

3. Ber Sigfrid V,, den förres broder, vitter författare, historiker, f. 1843, generaldirektör och chef for fångvårdsstyrelsen, har utgifvit en samling mindre berättelser med titeln Fantasi och verklighet (1865, pseud. Sixten VirdJ, Om svenska bränvins-lagstiftningen 1855—77 (1880), de historiska arbetena Om svenska rid-darhuset och dess ätter (I. 1869), Om de arbetande klasserna i historien och nu (1872) och Ur Göteborgs häfder (1878), nutidsskildringen En man öfver bord (1882, pseud. Horatio) m. m.

Yigström,-Ei?a(född Nilsson, pseud. Ave), vitter författarinna, f. 1832, sedan 1855 gift med fanjunkaren Vigström, har utgifvit åtskilliga vittra arbeten, bland hvilka isynnerhet hennes skildringar af det skånska folklifvet ådragit sig uppmärksamhet: För fyratio år sedan (1870), Brott och straff eller lifvet i ett svenskt straffängelse (1872), För ro skidl (1873), Folkdikter . .. samlade och upptecknade i Skåne (1880), Folkdiktning, visor, folktro, sägner och en svartkonstbok (1882), Sagor ochäf-ventyr upptecknade i Skåne (1884), reseskildringen Utan anförare (1885) m. m.

Yijk, Fredrik Johan, finsk geolog, f. 1839, professor i Helsingfors, har utgifvit Ofversigt af Finlands geologiska förhallanden (1877), Mineralkarakteristik (1881) samt åtskilliga smärre skrifter i geologi och mineralogi, de flesta intagna i finska vetenskaps-societetens förhandlingar.

Yijkander. 1. Anders Teodor V., krigsvetenskaplig författare, f. 1821, d. 1885 som f. d. generalmajor, ut-gaf: Ofversigt af svenska mititär-för-valtningen jemte grunddragen af den norska (1861), Ofversigt af Svenska krigsförfattningens historiska utvecklingtill 1733 (1866) m. m. Led. af krigsv. akad. 1854.

2. Karl (Carl) Oskar V!, den förres broder, dramatisk författare, f. 1826, blef 1844 student i Upsala, tog 1849 kansli* och kameral-examen, var 1855—56 t. f. tulldistriktschefs-sekreterare i Göteborg, egnade sig derefter åt merkantila sysselsättningar samt blef 1863 intendent vid dramatiska teatern och 1871 tillika sekreterare vid de kungl. teatrarna. 1881 erhöll han afsked från sina be-fattningarvid teatern, och 1876 utnäm-des han till hofintendent. Bland hans teaterstycken märkas: Luddor

(1854), Amaranther-orden (1864), En konung! (1870, prisb. af sv. akad.), Bertha Malm (1882), Medborgerligt förtroende (1884), Madeleine Bunge (1886) m. fl.

3. Erik August V.f denfÖrstnäm-des son, astronom, f. 1849, professor och föreståndare för chalmerska slöjdskolan i Göteborg, har författat åtskilliga betydande astronomiska uppsatser i vetenskapsakademiens och den lundensiska högskolans publikationer. Han har ock utgifvit en populär framställning af Läran om magnetismen och elektriciteten (1884) samt af Läran om värmet och ljuset (1885).

4. Karl Butger Teodor V.f den förres broder, jurist, f. 1850, assessor, konst, revisionssekreterare, har utgifvit en afhandling Om preskription i brottmål enligt svensk lag (1878).

5. Se Vikander.

Yijkström. 1. Anders V., matematiker, f. 1726, d. 1763 som lektor i Kalmar samt prost och kyrkoherde i Kalmar stift, utgaf bl. a. en Inledning till geometriens utöfning, byggd uppå Eudidis och Achimedis grunder (1757, 6:te uppl. 1842).

Yikander. 1. Johan Gustaf Fi, militärskriftställare, f. 1850, kapten i generalstaben, har utgifvit: K a gra taktiska exempel (1882, tills, med

E. Brändström), Några stridsöfnings-exempel (1884, tills, med dens.).

2 Se Vijkander.

Yikner, Karl Bontus, filosof, f. 1837, blef 1856 student i Upsala, 1863 filos, doktor och s. å. docent i teoretis^ filosofi, utnämdes 1873 att tillika vara lektor i teologi och hebreiska vid elementar-läroverket samt kallades 1885 till professor i filosofi vid högskolan i Kristiania. Y. betraktades i sin ungdom som en af den boströmska filosofiens mest framstående representanter, men aflägs-nade sig småningom från den ortodoxa boströmianismen och närmade sig i stället en mera mystisk lifsåskåd-ning. En längre tid var han en at våra produktivaste författare. Hans skrifter, som delvis äro hållna i en mycket populär ton och vunnit en stor spridning, ha utgifvits under följande titlar: Undersökningar om

enhet och mångfald (1863), Kan filosofien bringa någon välsignelse åt mensk-ligheten ? (1864), Hvad vi behöfva (1865), Kunna vi veta något om gud? (s. å), Naturens förbannelse (1866), Schema till anthropologien (1867), Kultur oeh filosofi i deras förhållande till livarandra (1869), Lärobok i anthropologien (1870), Undersökningar angående den materialistiska verldsåskåd-ningen (s. å.), Uppsatser i religiösa ämnen (1871), Om auktoritet och sjelf-ständighet (1872), Tankar och frågor inför menniskones son (s. å.), Religiösa meditationer och föredrag (3 h. 187S —75), Predikningar för skolungdom

(1877), Narkissossagan och platonismen (1880), Några drag af kulturens offerväsen (s. å.), Om de hedniska religionsformerna (8. å.), Om egenskapen och närgränsande tankeföreml (s. å.), Öppet sändebref till Teologisk tidskrift (1881, Anmärkningar (1882, mot L. H. Åberg), strödda predikningar, tal m. m. Åtskilliga af hans skrifter ha utgått i flera upplagor. Tikström« 1. Johan Emanuel I V., naturforskare, f. 1789, blef 1805 student i IJpsala, tog derefter juridisk examen och tjenstgjorde någon tid vid ting, men öfVergaf snart den juridiska banan, blef i stallet medicine kandidat 1815, licentiat och doktor 1817 samt utnämdes 1818 till botanisk intendent vid riksmuseum och lärare vid bergianska trädgårdsskolan. Led. af vet. akad. 1821. Död 1856. V. var den egentlige skaparen af det rika herbarium, som utgör riksmuseets botaniska afdelning. Hans mest betydande skrifter äro: Conspectus litteratur ee botanicce in Sue-eia ab antiquissimis temporibus usque ad jincm anni 1831 (1831) och Stockholms flora, eller kort beskrifning af de vid Stockholm i vildt tillstånd förekommande växter (I d. 1840, ofullb.; inledningen särskildt utgifven), hvartill äfven kan läggas de af honom under en längre följd af år utgifna Botaniska årsberättelser (för 1821—52). Mindre arbeten af honom förekomma i vetenskapsakademiens handlingar, bl. a. en Lefnadsteckning öfver ... Georg Vdhlenberg (1853).

2. Knut Arvid V., vitterhetsidkare, f. 1850, tryckeri-föreståndare, har ut-gifvit några dikter under pseudonymen Horatio, skrifter af Thorild m. m.

Tilcke, Johan Karl, fysiker, f. 1732, blef 1749 student i Upsala, 1757 filos, doktor i Rostock, 1759 thamisk lektor i Stockholm, 1770 tit. professor och 1784 vetenskapsakademiens sekreterare. Led. af vet. akad. 1759. Död 1796. V. gjorde inom fysiken flere vigtiga upptäckter, utvecklade läran om det latenta värmet, offentliggjorde den första inkli-nationskartan (1768) m. m. Hans skrifter utgöras af uppsatser i vetenskapsakademiens handlingar.

Tilde, Jakob, historiker, f. 1679, blef 1695 student i Königsberg, 1701

filos, magister i Greifswald, s. å. kon-rektor i Riga och 1704 professor i Pernau. Då ryssarna 1710 inföllo i Livland, begaf han sig från Pernau till Stockholm, utnämdes 1713 till professor i Greifswald, men tillträdde ej denna befattning, och blef slutligen 1719 rikshistoriograf, hvilken befattning han innehade till sin död, 1755. V. var den förste, som gjorde Sverges äldsta historia till föremål för en oväldig kritisk behandling. Han utgaf en mängd arbeten. De vigtigaste torde vara: Suecioe historiapragmatica (1731), Sveriges beskrifna lagars grund, art och upprinnelse (1736), Friherrens Sam. von Fuffendorf inledning till svenska statens historia, med vederbörliga tilökningar, bevis och anmärkningar (2 d. 1738—43) och Frceparatio hodegetica ad introductionem FufendorJU in svethici status historiam (1741). Det först-nämda arbetet blef delvis öfversatt på svenska.

Tilhelmina, pseudonym for Vilh. Stålberg.

Till ebrand, Knut Felix von, finsk medicinsk författare, f. 1814, verkligt statsråd och generaldirektör i finska medicinalstyrelsen, har utgifvit några smärre medicinska skrifter, de flesta i finska vetenskapssocietetens förhandlingar: Om betydelsen af smärtor i hjertgropen (1856) m. fl.

Tilskman, Sven, historiker, f. 1716, d. 1797 som teologie doktor och kontraktsprost i Skara stift, utgaf ett utmärkt arbete, kalladt Svea rikes ecclesiastiqueverk (1760, 2:dra uppl. 1781) äfvensom åtskilliga smärre historiska arbeten.

Vinge, Isak Martin, läroboksförfattare, f. 1793, d. 1857 som prost och kyrkoherde i Upsala stift och f. d. skolrektor i Stockholm, utgaf Läse-och lärobok för folkskolor (1828, 4:de uppl. 1859), Berättelser ur fäderneslandets historia (1830—31, 3:djeuppl. 1842), Lärobok i allmänna och svenskahistorien (1834; 5:te uppl. af 2:dra d. 1849, lista d. 1857), Repetitionscurs i svenska historien (1835, 2:dra uppl. 1840), Idun, svenska skaldeprof med esthetisk och historisk inledning (s. å.), Latinsk språklära (s. å.), Lärobok i geographi och historia (1841, en mängd uppl.), Svensk spraklära (1848) m. m.

Vingqvist, Olof, historiker, f. 1800, d. 1861 som skytteansk professor i politik och romersk vältalighet vid Upsala högskola, skref åtskilliga utmärkta historiska afhand-lingar i Skandia, Frey och Tidskrift för literatur, utarbetade 1849 på uppdrag af reformvännerna ett forslag till förändrad nationalrepresentation och efterlämnade ett större ofullbordadt arbete Om svenska representationen i äldre tider, till och med riksdagen ar 1617 (till största delen tryckt 1850, utgifvet först 18(>3).

Vingård. 1. Johan V., predikant, f. 1738, d. 1818 som teologie doktor och biskop i Göteborgs stift, var en af sin tids utmärktaste predikanter och blef som sådan 1786 utsedd till en bland de förste ledamöterna af svenska akademien. Han utgaf åtskilliga predikningar.

2. Johan Didrik af V., den förres son, militär-skriftställare, memoarförfattare, f. 1778, blef 1813 öfverad-jutant, öfverstelöjtnant och chef för artilleri-staben, 1815 landshöfding i Karlstads län samt 1840 statsråd och chef for finans-departementet. Som departementschef erhöll han afsked

1842, och ur statsrådet utträdde han

1843. Hed. led. af krigsv. akad. 1824. Död 1854. V. utgaf följande skrifter: Militäriska paradoxer (1809), Uppsats om artillcr iundervisning en (1816, i krigsv. akadis handl.), Hakan Vcst-göthe, läsning för menige man (1828, 2:dra uppl. 1839; 3:dje uppl. under titeln Gammaldags socialistiska asigter hörande till en ny serie af minnen, händelser och förhållanden under en

lang lifstid 1850), Minnen af händelser och förhållanden under en lang lifstid (1846—50) m. fl.

3. Karl Fredrik af V., den förres broder, teolog, f. 1781, d. 1851 som teologie doktor och ärkebiskop, utgaf Öfversigt af christna kyrkans senare händelser och nuvarande tillstånd (1843), Läsning i andliga ärrmen (3 h. 1846 —49) äfvensom åtskilliga strödda predikningar och tal. Hans Samlade skrifter utgåfvos 1858—59. Som politisk personlighet innehade V. länge en mycket framstående plats. Led. af sv. akad. 1837. Led. af vet. akad. 1838.

Vinqyist, P. O., geograf, vitter-hetsidkare, f. 1796, d. 1871 som grosshandlare i Stockholm, författade tragedien Konung Erik den fjortondes dod (1838),' ett Försök till en geografisk-statistisk jordbeskrifning (1850), ett häfte Aftonsånger (1853) m. m.

Vinroth, Alfred Ossian, jurist, f. 1852, e. o. professor vid Lunds högskola, har utgifvit afhaudlingar Om tjenstehjonsförhållandet enligt svensk rätt

(1878) och Om arfvingames ansvarighet för afdtarens förbindelser (1879).

Vinter, Reinhold, pseudonym för R. Ericsson (se Tillägg).

Vinterbladet, en af J. P. Theo-rell 1844—16 och 1851—52 utgifven veckoskrift.

Vipperling, Kils Fredrik (pseud. Nils Ferling och Herman Liljestängel), vitterhetsidkare, f. 1805, d. 1862 som literatör i Stockholm, utgaf några berättelser m. m.

Vird, Sixten, pseudonym för S. Vieselgren.

Virgin. 1. Axel Fredrik K., filosof, vitter författare, f. 1771, d. 1828 som tullinspektor och f. d. major, utgaf bl. a. Stunder helgande at hjer-tat och f örståndet, genom skaldeförsök i religieusa, moraliska och andra all-| varsamma ämnen (I. 1828). 2. Axd Gustaf Kf den förres son, vitter författare, f. 1813, f. d. provinsialläkare, har utgifvit åtskilliga både större och mindre skaldestycken: Hoppets engel (1850), Poetiska blommor (1854), Blad i Danmarks lager (1860), Dikter, äldre och nyare (1866), Szényi, romantisk dikt från ungerska frihetskrigets tid (1878), den episk-roman-tiska dikten Gertrud eller sköldmön (1882) m. m.

3. Robert Vilhelm Urban V, den förres slägting, vitterhetsidkare, f. 1823, d. 1855 som pastorsadjunkt i Stockholm, utgaf bl. a. en större dikt med titeln Den heliga aftonen (1845).

Yirsén. 1. Karl (Carl) David af, skald, kritiker, f. 1842, blef 1860 student i Upsala, tog 1862 kansli-examen samt blef 1866 filos, doktor, 1868 docent i literaturhistoria och 1870 lektor i svenska och latin vid elementarläroverket. 1875 tog han for sjuklighetb skull afsked från lektoratet. Efter att en kortare tid ha varit anställd som föreläsare i Göteborg ingick han 1880 som literatur-och teaterkritiker i posttidningen, hvilken befattning han sedan dess innehaft, hvaijämte han på sista tiden skrifvit literatur-kritiker i den statskyrkliga tidningen Vårt land. 1879 invaldes han i svenska akademien, och 1884 utsågs han till denna akademis ständige sekreterare. 1870 var han jämte H. Forssell redaktör af Svensk tidskrift. Som student medlem af det vittra Namnlösa sällskapet, gjorde sig V. redan i ungdomen bemärkt som en poetisk for-måga; men först vid en mognare ålder boijade han med allvar egna sig åt skaldekonsten. Allt sedan realismen, genom Strindberg och andra, höll sitt intåg i vår literatur, har V. både som skald och kritiker varit den äldre, ”idealistiska” skolans förnämste representant och som sådan tillvunnit sig en stor popularitet inom vissa

kretsar, på samma gång som han inom andra gjorts till föremål för en skarp kritik. Han har utgifvit följande arbeten: Jemfördse mellan Vischers och Zeismgs åsigter om det humoristiska (1866), Studier rörande reformerna mom den franska vitterheten under 16:de och 19:de seklen (1868), Om Claes Livijn, hans verksamhet inom skönlitteraturen och den litterära polemiken (1870, ur Sv. tidskr.), Dikter (1876, 3:e uppl. 1882), Nya dikter (1880), inträdestal i svenska akademien, öfver Bottiger (s. å., ur sv. akad:s handl.), en religiös diktsamling med titeln Fran Bettehem till Golgata (1882), Sanger och bilder (1884) m. m.

2. Se Virzén.

Virzén. 1. Johan Ernst Adhe-mar V, finsk naturvetenskaplig författare, f. 1812, d. 1857 som medicine adjunkt och botanisk demon-strator i Helsingfors, utgaf på latin några afhandlingar i botaniska och medicinska ämnen.

2. Se Virsén.

Visén, Teodor, filolog, f. 1835, professor i nordiska språk vid Lunds högskola, har utgifvit en afhandling Om ordfogningen i den äldre eddan (1865), Hjeltesångeme i Sämunds edda, förklarade (1 h. 1865), Eomiliubok, isländska homilicr ef er en handskrift från tolfte årh. (1872), Oden och Loke, två bilder ur fornnordiska gudaläran (1873) m. m. Led. af sv. akad. 1878.

Ylstrand* 1. August Timoleon V., medicinsk författare, f. 1807, blef 1825 student i Upsala, 1829 medicine licentiat, 1832 bataljonsläkare, 1835 medicine doktor, 1844 regementsläkare samt 1852 t. f. och 1862 ord. medicinalråd. Död 1866. Som skriftställare sysselsatte han sig företrädesvis med bearbetning af rättsmedicinen. Bland hans många skrifter märkas: Handbok i forensiska medicinen (1838), Handbok i husmedicinen (1840, många uppl.), Afhandlingar i stats-medicinen (2 h. 1842—60), Om läkare-betyg öfver dödande kroppsskador (1842), Granskning af lagberedningens förslag tiU straff balk, så vidt den rörer rättsmedicinen (1846), Fnintimmersläkaren, en handbok för husmödrar (s. å.), Handbok i rättsmedicinen (1852—53, tills, med brodern A. H. Vistrand), Minnesbok för läkare i tjenst (1853, 2:dra uppl. 1854), Minnesbok f år apothekare och

pharmaceuter (s. &.), Minnesbok vid tillsynen om soldatens helso- och sjukvård (1857, tills, med brodern) och Rättsmedicinska afhandlingar (1863). Dessutom redigerade han i flera år sundhetskollegiets Bidrag till Sveriges officiella statistik. Han utgaf ock ett häfte Reseminnen (1846).

2. Alfred Hilarión V!, den forres broder, medicinsk författare, f. 1819, blef 1836 student i Upsala och 1846 medicine doktor, anställdes 1850 som lärare i rättsmedicin vid Karolinska institutet, utnämdes 1861 till e. o. professor i rätts- och statsmedicin samt förordnades 1866 till medicinalråd. Död 1874. Han utöfvade en särdeles omfattande författarverksamhet. Bland hans skrifter märkas: Afhandling om sättet att besvara rättsmedicinska frågor rörande hafvandskap och forlossning (1849), Om mannens könsorganer (1850, 3:dje uppl. 1863), Historisk öfversigt af läkarekonstens och statsmedicinens uppkomst och utveckling inom fäderneslandet (1 h. 1851), Handbok i rättsmedicinen (1852 —53, tills, med brodern; 1 h. 2:dra nppl. 1869; bih. 1857), nytt supplement till Sackléns läkarehistoria (1853), Om helsovården vid främmande arméer (1855), Minnesbok vid tillsynen om soldatens helso- och sjukvård (1857, tills, med brodern; ny minnesbok

1871), Minnesbok för sjukvårdsmanskap (1860, 2:dra uppl. 1874), Minnesblad för läkare och apotekare ... (1872), Hehovårdslära (1873) samt Sveriges läkarehistoria, ny följd (1873—74, tills.

med A. J. Bruzelius och K. Edling). Deljämte utgaf han Sigtuna, det forna och det närvarande (1847), Författningar angående medidnaiväsendet i Sverige (1857—61), redigerade ett band af månadskriften Hygiea (1861) m. m.

Vitalis, pseudonym för Erik Sjöberg.

Vitt« 1. Feter Sonnberg V., predikant, f. 1776, d. 1849 som prost och amiralitetspastor i Karlskrona, utgaf ett häfte Strödda predikningar (1847).

2. Otto Manderup V., den förres son, medicinsk författare, f. 1812, d. 1875 som förste stadsläkare i Karlshamn, utgaf ett större arbete om Själen i normalt och sjukligt tillstånd (2 d. 1858—64) m. m.

3. Gustaf Karl (Carl) P., den förres broder, nautiker, tekniker, f. 1814, f. d. kaptenlöjtnant vid flottans konstruktionskår, har utgifvit Frak-tisk och theoretisk handledning i skepps-byggeri (1857—63; delvis utgifven i ny uppl. 1871) m. m.

4. Holger Anders Vden förres broder, läroboksförfattare, f. 1818, kontraktsprost och kyrkoherde i Helsingborg, har utgifvit; Grunddragen af astronomien och mathematiska geo-graphien (1849), de sex första samt elfte och tolfte böckerna af Euklei-des (1850—56), ny upplaga af Hartmans lärobok i geografi (1854) m. m.

Vitterhetens Yänner, ett 1803 i Upsala stiftadt vittert sällskap, som upplöstes 1806 samt efterträddes af Aurora-förbundet i Upsala och Pro joco i Stockholm. Sällskapet, som sammanträdde hvar Q ortonde dag, bestod ursprungligen af nio ledamöter, bland hvilka V. G. Lagus, L. Hammarsköld, L. Fr. Bääf, Kl.Livijn och K. Stenhammar voro de i literärt hänseende förnämste. Sedan till-kommo ytterligare tretton medlemmar, bland dem Atterbom och K. G. 'Wadström. Se ”Dagen före drabbningen” af R. Hjärne. — Ett annat «ällskap med samma namn fans i Linköpings skola, stiftadt af skalden K. F. Dahlgren.

Yitterhets-akademien stiftades •d. 20 mars 1753 af drottning Lovisa Ulrika. Den skulle hafva till ändamål att ”frambringa en ren smak, et städadt tanke- och et höfsadt skrifve-*ätt, såsom uti samhället nyttige, prydelige och behagelige.” Derför skulle akademien ”äga til sitt göro-mål” historien, antiqviteter, med hvad till bäggesupplysning hörer, samt vältalighet äfvensom svenska språkets uppodling. Enligt de 1753 af konungen utfärdade stadgarna skulle akademien i utgifha handlingar yttra aig om svenska och främmande skrifter. Sammanträdena skulle hållas «n gång i veckan. Akademien, som redan under Lovisa Ulrikas lif varit overksam en längre tid, upphörde med hennes död, 1782, att existera, men upplifvades ånyo af Gustaf III -d. 20 mars 1786, samtidigt med att svenska akademien stiftades, och fick då sitt nuvarande officiella namn: vitterhets-, historie- och antiqvitets- akademien. Föremålet för dess verksamhet skulle derefter vara ”historiens, antiqviteters utforskande, me-daillers och inscriptioners uttydande, upfinnande samt författande.” Ledamöterna skulle bestå af tre klasser: hedersledamöter (14), arbetande ledamöter (20) och korresponderande ledamöter (ett obestämdt

antal), oberäknad t utlänningar, hvilka äfven fingo hedras med kallelsebref. De arbetande ledamöterna skulle vara förpligtade att årligen inlämna ”af-handlingar eller försök” i det som utgjorde akademiens föremål. Akademiens sekreterare är riksantiqvarien, hvilken jämväl är föreståndare för det under akademiens inseende stående historiska museet och myntkabinettet

och hvilken i denna egenskap har under sig tvänne amanuenser och en tecknare. — Vitterhetsakademien har genom sin sekreterare bl. a. utgifvit: Kongl. svenska vitterhetsacademiens handlingar (5 d. 1755 — 88), Kongl. vitter-hets historie och antiquiiets academiens handlingar (30 d. 1789—1885) och Antiqvarisk tidskrift för Sverige (8 d. 1864—85).

Yitterhets-samfundet i Up-gala, ett d. 23 febr. 1791 af några Upsala-studenter stiftadt vittert sällskap^ som troligen upplöstes 1793 eller kort derefter. Bland medlemmarna märkas bröderna Silfverstolpe, L. Regnér, Kl. Fleming, P. A.Tham, O. Kolmodin, J. Stenhammar, Höijer m. fl. Till hedersledamot invaldes 1793 landshöfdingen i staden, den bekante Schröderheim. De vittra alster, som upplästes inom sällskapet, bestodo af flere vältalighetsprof på prosa än på vers. Se skrift af Göthe samt Ant. om slägten Silfverstolpe, s. 250.

Yitterlek (Sällskapet ViUerlekJt ett 1758 i Stockholm af O. Bergklint stiftadt vittert sällskap, som utgaf trenne delar vittra Öfningar (1760 —63). Det upphörde sannolikt 1766. Dess verksammaste medlem lär ha varit kanslisten Stenius (d. 1766).

Vittrock, Veit Brecher, botaniker, f. 1839, professor och intendent för vetenskapsakademiens botaniska afdel-ning, har författat åtskilliga vetenskapliga uppsatser i Upsala högskolas och vetenskapsakademiens publikationer. Led. af vet. akad. 1878.

YiYa’llius, Lars, vitter författare, f. 1605, d. 1669 som f. d. auditör vid gardet, författade på latin och svenska en mängd skaldestycken, som på sin tid förskaffade honom ett stort anseende som poet. Hans dikter ut-gåfvos af Hanselli 1869 (med biografi). Se Hist. bibi. för 1880.

Yolf Biltog, pseudonym lör V. Bäckman.YollimhttUS (Volimhaus). Se Gyllenborg och Leijonstedt.

Toltemat, Henrik Julius, historiker, f. 1723, d. 1765 som tit. kammarråd och f. d. docent vid Upsala högskola, utgaf redan som student åtskilliga historiska arbeten: Gienväg tU de förnämsta europceiska staters historia (1741, flera fortsättningar), Anvisning till hela statskunskapen (1742), Gienväg till de förnämsta asiatiska, afrikanska och amerikanska staters historia (s. å.), Aldra nyaste historien om £ngland ifrån 1677 till 1739 (1744) m. fl.

Vranér, Henrik, vitter författare, f. 1853, pastorsadjunkt i Lunds stift, har mest på allmogemål utgifvit några skildringar af skånskt folklif: Stue-snack och stätteslams (1884), Gåra-folk och husmän (1885), Holger Skräddares (s. å.), I skånska stugor (1886) m. m.

Yrangel. 1. Erik Fredrik V., militär-skriftställare, f. 1816, f. d. öfverste och f. d. postinspektor, har utgifvit: Kriget mellan Ryssland och Turkiet, försök till krigshistorisk skildring (1854), Österländska kriget (1855 —57, forts, af föreg.), Berättelse öfver krigskonstens utveckling under årm 1853—1857 (1858, ur krigsv. akad:s handl.), Krigshistoriens grunddrag (2 d. 1866—75) m. m., hvarjämte han några år redigerat krigsvetenskaps-akademiens handlingar och tidskrift.

2. Karl (Carl) Gustaf Otto Kristian V, grefve, sportsman, publicist, f. 1839, f. d. kammarherre och f. d. officer i österrikisk tjenst, har inlagt stor förtjenst om landsortspressen, genom den af honom under en längre tid i Jönköping redigerade tidningen Smålands allehanda, samt har for öfrigt utgifvit följande arbeten: Ett fälttåg med det österrikiska 3å:de linieinfan-tcri-regementet (1867), Hästvännen (1868), Några tankar i stuteri-reorga• nisationsfrågan (1869), Nordiska stuteri-

bokm (I. 1872, II. 1876 tills, meet C. Reutersvärd; planschverk), Kapp-löpningame inför kritiken (1873), Handbok för vänner af traftäflingar (1877), Handbok för hästvänner (1884—85)* Från civilisationens utkanter (1885) m. m.

Yrede, Fabian Jakob, friherre* fysiker, f. 1802, f. d. generallöjtnant och generalfälttygmästare, har författat ett

mindre antal smärre fysiska, afhandlingar, hvilka finnas intagna i vetengkaps-akademiens publikationer : Försök att härleda ljusets absorption från undtdationstheorim, Försök att bestämma lagm för ångans elastici-tet, Försök att experimentell bestämmes det strålande värmets hastighet m. fl. Han är ock märklig såsom uppfinnare af några fysiska instrument,, som allmänt begagnas af vetenskapsmän: ett spektroskop, ett instrument for uppmätning af jordmagnetismens-inklination och intensitet m. fl. Led. af krigsv. akad. 1829. Led. af vet^ akad. 1835. Led. af mus. akad. 1837.

Yretlind, Erik Vilhelm, medicinsk författare, f. 1838, praktiserande läkare i Göteborg, har utgifvit: Om rörelsekurm eller kinesitherapim (1874)* tidskriften Eira (sedan 1882) m. nu

Wright [oräjt], Magnus von, finsk zoolog, f. 1805, d. 1868 som konservator vid zoologiska museet och lärare i teckning vid högskolan i Helsingfors, författade en utförlig beskrif-ning på Finlands foglar (I. 1859, LE. utg. af J. A. Palmér 1873) m. nu Tillsammans med djurmålaren Y. von Wright utgaf han det stora planschverket Svenska foglar (1828—38).

Yulff, Fredrik Amadeus, filolog* f. 1845, docent vid Lunds högskola, och f. d. lektor vid elementarläroverket, har på franska utgifvit åtskilliga vetenskapliga skrifter (sar-skildt rörande gammalfranskan) samt dessutom tillsammans med I. A. Ly tt-kens författat oljande arbeten i den svenska rättskrifningsfrågan: Svenska språkets ljudlära och beteckning slära jämte en afftandling om aksent (1885), Svenska språkets ljudlära, kortfattad framställning (s. å.), Förslag till ändringar i svenska språkets rättskrivning (s. å.), Svenska språkets beteckning slär a, i kortfattad framställning (s. &.), Om grunderna för ändringar uti svenska språkets rättskrivning (1886) samt Om teckensystem och ljudenlighet (s. &.).

Yulte’jU8, Johan, andlig skald, f. 1639, d. 1700 som kyrkoherde i Stockholm och f. d. öfverhofpredi-kant hos änkedrottningen, utgaf 1686 under titeln Fost-illa compendiosa en samling ”tankie-verser” eller ”summarisk innehåld öfver the ordentliga åhrsens evangelia” (ånyo af Hanselli 1870). Bland hans öfriga vitterhets-stycken märkes salmen 177 i 1819 åra salmbok.

Yult Yon Steyern, Nils Henrik, historiker, f. 1839, statsråd och chef for justitie-departementet, har utgif-vit Bidrag till svenska riksdagens historia 1600—1650 (1863).

Yj-Bromander* Se Bromander.

Yylder, Adolf Gustaf Magnus de, vitterhetsidkare, f. 1827, xylograf, har utgifvit berättelser för barn, komedier m. ra.

Yårt land, en från och med 1885 i Stockholm utgifven daglig aftontidning, med konservativ hållning, framför allt på det religiösa området. Den redigeras af G. Torelius.

Y&lment, pseudonym forP. Vester-strand.

Y®rn. 1. Karl (Carl) Fredrik K, politisk författare, f. 1819, president i kommerskollegium, f. d. finansminister, har utgifvit: Bör det hvilande representationsf örslaget antagas eller ej? (1850), 1786 års riksdag, historisk studie (tryckt särskildt 1868), Minnesteckning öfver Augustin Fhrensvärd

(1876) m. m. Led. af vet. akad.

1863. Led. af landtbr. akad. 1872. Hed. led. af vitt. akad. 1876,.

2. Jonas V., den {orres slägting, medicinsk författare, f. 1849, föreståndare for vaccindepoten i Stockholm, har utgifvit en större skrift Om difterins och strypsjukans uppträdande i Sverige

(1885).

Yästberg, Anna (född Anderson, pseud. Anna A.), vitter författarinna, f. 1832, änka efter kyrkoherden i Vänersborg H. E. Västberg, har utgifvit åtskilliga skaldestycken och berättelser: StyfmorsUommoma, en diktsamling (1857), Konst och kärlek, novell (1862), några höstblommor

(1865), En bukett (1868), En ny bukett dikter (1869), Utan namn, berättelser

(1884), I svart och rödt (1885) m. m.

Yckenberg, Sven, filolog, f. 1770, d. 1815 som lektor i Linköping, utgaf bl. a. en länge använd Elementar-bok för begynnare i latinska språket (1803, 9:de uppl. 1850).

Yrjö Koskinen, det finska namnet på den finske författaren G. Z. Forsman.

ZachetlS, pseudonym för K. M. Ekbohm.

Zamor, pseudonym för M. S. Scbwartz.

Zedrits, Karl Edvard, vitter författare, ästetiker, f. 1805, d. 1859 som professor i romersk vältalighet och poesi vid Upsala högskola, författade skaldestycken och noveller samt åtskilliga ästetiska och filosofiska uppsatser, det mesta intaget i de efter hans död utgifha Samlade skrifter (1862).

Zeipel. 1. Karl Samuel Fredrik von Z., roman- och novellförfattare, f. 1793, inskrefs 1804 som student vid Upsala högskola, tog kansliexamen 1811, men inträdde ej på ämbetsmannabanan, utan öfvertog först tillsammans med Palmblad akademiska boktryckeriet i Upsala och slog sig derefter ned som landtbru-kare på sin ärfda gård. Död 1849. Z., som i sin ungdom uppträdde med åtskilliga lyriska -och episk-lyriska dikter i fosforisternas organ, började först vid en mycket framskriden ålder att på allvar syssla med skriftställen. Det oaktadt blef han som författare ej allenast mindre vanligt produktiv, utan tillvann sig ock en rätt stor popularitet. Bland hans berättelser, de flesta af historiskt innehåll, märkas : Två herrar och en narr (1842), en samling Noveller (s. å.), Carl XI, Rabenius och hexeriprocesscn (1845), Va&aättlingame i Rom (1846), Cecilia Vasa (s. å), Seton, en skildring fran slutet af f örra århundradet (1847), De sammansvurne eller mord och kröning (1849) och Smärre berättelser f ör barn (s. å., särskildt ut-gifna förut). Första bandet af hans Samlade skrifter ntgafs 1861, och en upplaga af hans Historiska romaner har börjat utgifvas 1886. Under pseud. Anders Andersson utgaf Z. (mot Kl. Livijn) skriften Jan Janssons asigter af ministère och opposition i Sverige (1831).

2. Evald Viktor Erenhold von Z., den förres son, matematiker, f. 1823, adjunkt vid Lunds högskola, har ut-gifvit några lärda af handlingar i matematik äfvensom en proportionslära.

ZethrSBUS, August Gerhard, skald, f. 1828, lektor vid högre latinläroverket på södermalm i Stockholm,

, har utgifvit tvänne märkliga diktalster: den poetiska berättelsen Johannes (1880) och den dramatiska hjelte-sagan Saul, konung i Israel (1886). Han har ock utgifvit en Engelsk ut-talslära (1874) och en Engelsk gram-matik (1876).

Z ©tiers te dt# 1. Johan Vilhelm Z., botaniker, zoolog, f. 1785, blef 1805 student i Lund, 1808 filos, doktor, 1810 docent i botanik, 1812 botanisk demonstrator och adjunkt i botanik, 1828 universitets-sekreterare

I samt 1839 professor i botanik och I praktisk ekonomi. 1810 tog han juridisk examen, dock utan att beträda den juridiska banan. 1868 promoverades han till medicine hedersdoktor. Från sin professur tog han 1853 afsked som emeritus. Led. af vet. akad. 1831. Död 1874. Hans förnämsta verk är Díptera Scandinavian disposita et descripta (i5 d. 1842 —67). Bland hans öfriga naturvetenskapliga skrifter, hvilka uppgå till ett stort antal, märkas : Orthoptera Suecice (1821), Resa genom Sveriges och Norges lappmarker (1822), Resa genom Umeå lappmarker (1833), Conspectus plantarum in horto botánico. . . universitatis lundensis . .. (1838) och Insecta lapponica (1838 —40). På sin ålderdom utgaf Z. åtskilliga tillfällighetsdikter under titeln Roetiska ut-flygter (1866).

2. Johan Emanuel Z., botaniker, f. 1828, d. 1880 som lektor i Jönköping, utgaf åtskilliga större och mindre botaniska arbeten : Kinne-kulles phanerogamer och ormbunkar (1851), Dispositio muscorum frondoso-rum in monte Kinnekulle nascentium (1854), Monographic andrcearum Scandinavie tentamen (1855), Riantes vasculaires des Ryrénées principales (1857), Revisio grimmicarum Scandinavie (1861), Om växtgeographiens studium (1863), Musci et hcpaticæ Einmarkie (1876, i vet. akad:s handl.) m. m.

ZibCt, Kristoffer Bogislausf friherre, vitter författare, f. 1740, d. 1809 som hofkansler, författade några vitter-

hetsstycken i den franska skolans smak : den komiska hjeltedikten Kur-riaden (1766 i Sv. mag. och 1784 i Sv. pam.), som väckte ett visst uppseende, en Rrdlog (1773), texten till operan Aline (1776, bearb.) m. m. Hans Vitterhetsarbeten utgåfvos af Han-selli 1853. Zibets namn fortlefver dessutom i tvänne af honom stiftade pris, som utdelas af svenska akade- iuien. Led. af sv. akad. 1790. Hed. led. af vitt. akad. 1805.

Zieryogrel. 1. Johan Martin Z. (adlad Rothlöben), medicinsk författare, f. 1657, d. 1701 som kungl. lifmedi-kus, var näst Urban Hiärne Sverges mest ansedde läkare på sin tid. Han utgaf bl. a. en Pharmacopeya holmen-sis (1681), det första vetenskapliga farmaceutiskaverk på svenska språket.

2. Evald Z.y den förres brorsons son, numismatiker, läroboksförfattare, f. 1728, d. 1765 som tit. professor och föreståndare for Upsala högskolas myntsamling, utgaf i disputationsform några numismatiska arbeten: Be re nummaria (1745—54), Nummophyla-cium regim academice upsalimms (1753), Tretio historiska afhandlingar om svenska mynt och medailler (1755) samt Myntkunskapen i gemen och den svenska myntkunskapen i synnerhet (1757, påbörjad). Efter hans död utkommo Föreläsningar öfver Upsala acadetnies myntsamling (1772). Z. författade tillika åtskilliga läroböcker i historia och geografi.

Zyeigbergk, Per Anton von, läroboksförfattare, f. 1811, d. 1862 som landtbrukare och f. d. kollega i Stockholm, utgaf en allmänt begagnad Lärobok i räknekonsten (1839, en mängd uppl-) m. m.

Aberg. 1. Nils Vilhelm A.} finsk historiker, f. 1807, d. 1858 som kyrkoherde i Borgå stift, utgaf en lärobok % Rysslands historie ifrån romanovska husets uppstigande på thronen, år 1613, titt kejsarNikolajoI, år 1825 (1846).

2. Lennart A., läroboksförfattare, f. 1814, d. 1867 som skoladjunkt i Halmstad, utgaf läroböcker i räknekonsten, svenska historien och svenska språket (liera i|ppl.).

3. Johan Eggert A., finsk vitter-hetsidkare, f. 1820, prost ochkyrko- j herde i Åbo stift, har bl. a. ut-gifvit en större episk dikt med titeln Paavo och Anna (1856).

4. Johan Olof Å., vitter författare,

f. 1843, literatör, har utgifvit en mängd berättelser, de flesta med ämnen ur svenska historien: Ur

svenska regenters och utmärkte mäns lif (1872—74), Romantiserade bilder från de sista finska krigen (1873), Sven Haraldsons äfventyr (s. å.), Baner i säcken (1876), Från skilda tider, historiska skizzer och berättelser (1880—81), Lots-Jakob (s. å), Eleonora Lu-bomirskt (1881), Sapphaname (1882), Svenskame på Hammershuus (s. å.) Svenska bragder skildrade för folket (1883—85) m. fl.

5. Lawrence Heap A., filosof, f. 1851, docent vid Upsala högskola, har utgifvit: Anteckningar om Stockholms nationsförening vid Upsala universitet i äldre och nyare tider (1877), Om familjens begrepp och väsentligaste grundformer (s. å.), Bidrag titt en framställning och kritik af Kants lära om det moraliskt onda (1878), En blick på våra äktenskapslagar jämte några af förslagen till deras ändring (1879), Försök titt en lärobok i allmän sam-hällslära från den boströmska filosofiens ståndpunkt (s. å)., en samling ”populära framställningar” med titeln I tidens frågor (1880—83, med bidrag af andra författare), Baminis-mens betydelse för sedliga och religiösa frågar (1881, i nämda samling), Ben boströmska verldsåsigten i sina grund-drag framstäld (1882, ibd.), Granskning af P. Vikners kritik af den boströmska verldsåsigten (s. å.), I akten-skapsfrågan (1883), Hegels och Boströms rättsfilosofiska grundtankar (1885), Om sedelagens allmängiltighet (s. å.) m. m.

ihrman, Lars Elias, topograf, f. 1820, m^jor i armén, har utgifvit en Beskrifning öfver provinsen Gestrikland (1861).

Åkerberg, Axel Fritiof, publicist, f. 1833, har utgifvit tidskriften Sanningssökaren (1877—82, tills, medK. P. Amoldson) samt gjort sig känd genom mycket frisinnade tidningsartiklar i religiösa och sociala frägor

Ikerblad, Johan David, orientalist, f. 1763, d. 1819 som f. d. chargé d’affaires i Haag, skref (mest i bref-form och på franska) åtskilliga lärda uppsatser, h vilka i utlandet förskaffade honom anseende som en bland samtidens förnämste kännare af den gamla världens äldsta skriftspråk.

Åkerblom* 1. Johan Frans A.y läroboksförfattare, f. 1806, t. f. kontraktsprost i Vesterås stift, har ut-gifvit läroböcker i biblisk historia (en mängd upplagor) samt i aritmetik och geografi m. m.

2. Fredrik Å., publicist, f. 1839, filosofie doktor, har sedan 1873 varit hufvudredaktör för tidningen Göteborgsposten.

Åkerhjelm, Karl Erik Fabian Oskar, teolog, f. 1819, kungl. hof-predikant och kyrkoherde i Lunds stift, har utgifvit: Var herres och frälsares Jesu Christi jordiska lefnadshisto-ria ur vära fyra evangelier (1853), Nyckeln till bibeln (1854) m. m.

Åkerlund, Fer August, publicist, f. 1818, d. 1875 som possessionat och f. d. vice pastorsadjunkt i Upsala stift, utgaf åtskilliga skrifter rörande frågor for dagen: Om kyrkans och statens enhet (1 h. 1854), Vet du hvad präst är? (2 d. 1857— 58), Tankar öfver skandinavismen och danska frägan frän nationalitetens synpunkt (1864) m. fl. 1858—59 utgaf han veckotidningen Tiden.

Åkerman* 1. Jakob Å., anatom, f. 1770, d. 1829 som professor i Upsala, författade akademiska afhand-lingar, hvilka förskaffade honom stort anseende som anatom. Led. af vet. akad. 1§22.

2. Nils A., medicinsk författare, filolog, f. 1777, d. 1850 som tit. pro-

fessor och f. d. föreståndare for det af honom själf grundlagda ortopediska institutet i Stockholm, skref i anatomiska, kirurgiska, gymnastiska och äfven i språkliga ämnen. Bland skrifterna märkes en Sundhetskateches (1835).

3. Joakim A., kemiker, tekniker, f. 1798, d. 1876 som öfverdirektör vid kungl. mynt- och kontrollverken, utgaf Elementarkurs i kemien (1831, 2:dra uppl. 1836), Föreläsningar i kemisk technologi (1832) m. m. samt redigerade Tidskrift för svenska bergs-handteringen (1843—45) och Jemkon-torets annaler (1846—61).

4. Anders Rikard A.t den förres son, geolog, metallurg, f. 1837, lektor vid tekniska högskolan, har författat en mängd geologiska och metallurgiska uppsatser i Jemkontorets annaler (i hvars redaktion han sedan några år deltagit), Teknisk tidskrift m. fl. st. Bland dessa uppsatser märkas: Statistiska uppgifter rörande olika länders jemhandtering (1879), Omjernr malmers röstning (1880—81) m. fl. Led. af vet. akad. 1875.

Åkerré(h)n, Olof teknolog, f. 1754, d. 1812 som mekaniker, efterlämnade ett stort anlagdt ofullbor-dadt arbete, kalladt Samlingar i konst-byggnadsvetenskapen, samt utgaf ock åtskilliga smärre skrifter af betydenhet : Utkast tiU en praktisk ajhandiing om vattenverk (1788), Begrepp om ler-husbyggnad (1811), Om gevår- och skjutkonst (1812) m. fl. Led. af vet. akad. 1799.

Ålund, Otto Vilhelm, öfversättare, f. 1822, filosofie doktor, literatör i Stockholm, har i öfversättning (och delvis bearbetning) utgifvit åtskilliga betydande främmande verk: ”Upp-finningames bok” (1872—75, flera uppl.), Carlyles ”Franska revolutionens historia” (från 1884) m. fl. Han har ock utgifvit en Elementarkurs % geografien (1852, nya uppl.). För •ofrigt har han under längre tider^ .skött utrikes-afdelningen först i Aftonbladet och sedan i Dagens nyheter.

Ångström* 1. Andere Johan Å., fysiker, astronom, f. 1814, blef 1833 student i Upsala, 1839 filos, doktor, s. å. docent i fysik, 1842 adjunkt vid Stockholms Observatorium, 1843 astronomie observatör i Upsala och 1858 professor i fysik. Led. af vet. akad. 1850. Död 1874. Genom sina forskningar i den experiméntala fy-siken förvärfvade sig Å. rykte som •en af samtidens ypperste vetenskapsmän. Särskildt inom optiken anställde han undersökningar, som’’innehålla de fundamentala principerna” •till alla efterföljande undersökningar på detta område. Hans förnämsta •upptäckt är lagen för Spektralanalysen, hvilken upptäckt förskaffat honom namnet spektralanalysens fader. Han författade ett stort antal skrifter. De vigtigaste äro: Magnetische beobach-tungen bei gelegenheit einer reise nach Deutschland und Frankreich (1844), Sur la polarisation rectiligne et la double réfraction des cristauz a trois axes •obliques (1849), Mémoire sur la tem-jfërature de la Ierre (1851), Optiska undersökningar (1853), Om de mono-.klinoedriska kristallernas monekulära konstanter (1859), Ny metod att bestämma kroppars ledningsförmåga för värme *(1861), det ryktbara Recherches sur le spectre solaire (1868),

Sur deux iné-yalités June grandeur remarquable dans les apparitions de la comete de Halley (1871) och Sur les speetres des gaz simples (1871).

2. Karl (Carl) Arrent A., den förres broder, mekaniker, f. 1821, professor vid tekniska högskolan, har författat åtskilliga skrifter i mekanik, •de fleBta intagna i Jernkontorets annaler, äfvensom Handbok för beräkning

af turbiner och turbin-pumpar (1880) m. m.

Åslund, Daniel, vitterhetsidkare, topograf, f. 1826, d. 1885 som f. d. afvittringslandtmätare, utgaf Poetiska ungdomssynder (1851, pseud. Gök Gökson Gök), Tafior och berättelser från Norrland (2 d. 1857—61, 2:drauppl. af 2:dra delen 1875), Beskrifning öf-ver Vestemorrlands län (1878—80) m. m.

Åström, Johan, teolog, predikant» salmist, f. 1767, d. 1844 som prost och kyrkoherde i Upsala stift, utgaf Predikningar (1829—31), Handbok i theologiska litteraturen (1842) m. m. Efter hans död utgåfvos Predikningar och religionst al (1846). Å. författade och bearbetade äfven åtskilliga vackra salmer, intagna i den vallinska salm-boken.

iir. 1. Samuel Ä., vitterhetsidkare, f. 1727, d. 3 799 som teologie doktor och domprost i Linköping, författade både på latin och svenska åtskilliga skaldestycken, öfversatte på latinsk vers Gyllenborgs ”Tåget öfter Bält” m. m. Han tillhörde fru Norden-flychts vittra krets.

2. Erik Peter Å., den förres son, vitter författare, f. 1765, d. 1793 som docent i literaturhistoria vid Lunds högskola, utgaf själf Werthers första och sista stunder (1786, 2:dra uppl. 1791) samt Tal öfver freden i Verelä (1790). Efter hans död utgaf Leopold en samling af honom författade Strödda skaldestycken (1795).

Öberg* 1. Charlotta {Lotta) Ö., poetissa, f. 1818, d. 1856, utgaf trenne små häften enkla och varmhjärtade Lyriska dikter (1834—41).

2. Ludvig Teodor <)., vitterhetsidkare, f. 1820, d. 1860 som litograf och literatör i Stockholm, utgaf en mängd visor, kalendrar, sagor, berättelser m. m., under åtskilliga pseudonymer: F. L. Berg. F. T. Bergström,H. Björn, E. N. Gladman, L. G. Holm, Gamle farbror Munter, A. I. Ståhl m. fl.

ödman. Nils Feter, vitter författare, f. 1838, blef 1856 student i Upsala, 1866 fllos. doktor, s. ä. lärare vid realgymnasiet i Göteborg, 1871 lektor i Härnösand och 1877 lektor i Gefle. Han har utgifvit åtskilliga humoristiska sm åstycken på vers och prosa, delvis samlade i Ungdoms• och reseminnen (I. 1881).

Ödmann. 1. Samuel Lorens G., lärd, vitter författare, f. 1750, blef 1768 student i Upsala, 1772 filos, kandidat, prästvigdes 1773 samt blef 1776 komminister och skolmästare på Värmdön, 1790 kyrkoherde i Gamla Upsala, s. å. teologie adjunkt vid Upsala högskola, 1799 teologie professor och 1800 teologie doktor. 1806 förordnades han att tillika vara direktör vid teologiska seminariet. Led. af vet. akad. 1784. Död 1829. Ö. är allmänt känd genom sina Hågkomster från hembygden och skolan (utg. 1830, flera uppl.), i hvilka han på ett mästerligt sätt tecknade hemlifvet och sederna i Småland under midten af förra århundradet. Hans öfriga vitterhetsarbeten utgöras af Försök till kyrkosånger (1798, 2:dra uppl. 1806) samt de bägge oratorierna Försonaren på 61 joberget (1815, ny uppl. 1820) och Försonaren på Golgatha (1809, flera uppl.), till hvilka han själf delvis komponerade musiken. Han författade och bearbetade äfven åtskilliga resebeskrifningar m. m.

2. Frik Samuel Ö., den förres brorson, historiker, filolog, f. 1786, d. 1845 som kontraktsprost i Upsala stift, vann i sin ungdom svenska akademiens pris för ett Försök till en historia om det första korståget (1813, tr. s. å.) och ett Försök öfver islamismen (1816) samt utgafsedermera

bl. a. Öfningar i latinska syntaxen ¿1822, 2:dra uppl. 1832).

3. Samuel Ö. (sign.—a—), den förres son, vitter författare, publicist, f. 1822, sedan 1865 redaktör for tidningen Fäderneslandet, har utgifvit berättelsen Informatorn (1841), Skuggor och dagrar (1843), ett häfte Bikter (1848), en större skrift i representationsfrågan (1854) m. m.

Ödmansson, Ernst Ludvig Vilhelm, medicinsk författare, f. 1831,

e. o. professor vid Karolinska institutet och öfverläkare vid Stockholm» kurhus, har författat åtskilliga smärre-skrifter, särskildt om de syfilitiska. sjukdomarna.

Öhmann, Adolf, f. 1802, d. 1870 som intendent vid allmänna barn-huset i Stockholm och f. d. major i rysk tjenst, utgaf skrifter i åtskilliga ämnen: Om fångvården och dess förhållande till detnya sirafsystemet (1847),. Ryssland under czarväldet (1852), Om religion och religiositet uti deras för— hållande tål kyrkans dogmer (1862),. Om de frivilliga skarpskytteföreningarna-och deras samverkan vid nationalförsvaret (1864) m. fl.

Öhrlander, Earl Niklas, filolog,

f. 1794, d. 1853 som språklärare I Stockholm, utgaf lexika och läroböcker i franska, tyska och engelska, språken: Franska språkets svårigheter, dess synonymer och homonymer (1840), Fransk minnesbok eller samling af de i umgänges språk c t mest brukliga ord och talesätt (1843, 4:de uppl. 1863), Engelsk minnesbok (1845), Fraktisk lärobok i engelska språket (1836, 4:de uppl. 1855—56), Handbok för unga begynnare i engelska språket (1846), Fraktisk lärobok i franska språket (1850 —51), Lärocurs ifranska språket (1851, tills, med G. Thomée), Handlexikon för öfversättningar från svenskan till tyska, franska och engelska språken (1852—56), Tetraglottlexikon (1852 [—55], tills. m. O. E. Leffler), Praktisk lärobok i tyska språket (1853—55) na. fl.

Oman, Viktor Emanuel, vitter författare, filolog, publicist, f. 1833, blef 1852 student i Lund och 1859 filos, doktor i Jena samt har sedan dess sysselsatt sig uteslutande med skriftställen, på den senare tiden företrädesvis inom publiciteten, såsom medarbetare och redaktör af de i Örebro utgifna tidningarna Allehanda för folket och Nerikes Allehanda. Hans originalarbeten på det vittra området utgöras af tvänne häften Lyriska blad (1857 och 1868) samt den poetiska berättelsen Biddar Herburt och jungfru HUde (1866). Som öfversättare har Ö. vunnit ett synnerligen framstående namn genom det sätt, hvarpå han till svenskan Öfverflyttat Miltons ”förlorade och återvunna paradis”, Euripides’ ”Medea” samt n&gra bland den ryska, polska, magyariska och indiska literaturensförnämsta diktalster. Hans filologiska arbeten utgöras af en Lärobok i engelska språket (1867) och en Svensk- engelsk handordbok (1872, ny uppl. 1881).

Omhjelm (förut Kapfelman), Klau-dius, historiker, f. 1627, blef 1650 student i Upsala, 1667 docent och

1668 professor i historia, 1669 tillika assessor i antiqvitets-kollegiet, 1679 rikshistoriograf, 1687 bibliotekarie vid högskolan (mot hvilken befattning han utbytte sin professur) och 1689 censor librorum. 1693 fick han titeln kungl. sekreterare. Död 1695. Ö. åtnjöt ett stort anseende både som lärare och forskare. Hans skrifter, h vilka till större delen'bestå af akademiska disputation er, röja en på hans tid mindre vanlig kritisk uppfattning af historien. De märkligare bland hans arbeten funnos i handskrift efter hans död: Bullarium romanum, Sueco-rum martyrum eorumque qui in nu-merum sanctorum relali sunt historia, Archi-episcoporum et reliquorum prce-sulum vita: monasteriorumque per Sue-dam Gothiamque vetusta sedes et con-ditio, Chronologia rerum sueo-goth. inde ab antiquissimis temporibus deducta, Genealogia regum et familiarum in pa-tria nostra Ulustrium m. fl.

östergren, Karl Ludvig (psepd. Fjalar), skald, f. 1842, d. 1881 som lektor i Gefle, var en bland de mera framstående representanterna för den svenska vitterheten under 1860- och 1870-talen. Han utgaf- Dikter (1871, 2:dra uppl.' 1879) och Nya dikter

(1879). Tillägg och rättelser

Acta (”handlingar”), benämning på åtskilliga vetenskapliga publikationer. Vetenskaps-societeten i Upsala har utgifvit sina handlingar under detta namn sedan 1773 {Acta [Nova acta] regicc societatis scientiarum upsa-liensis), finska vetenskapssocieteten sedan 1842 (Acta societatis scientiarum fennicé), och Lunds högskola sedan 1865 {Acta universitatis lundensis). — Acta mathematica är namnet på en intemationel matematisk tidskrift, hvilken sedan 1882 utgifvits i Stockholm, under redaktion af professor

O. Mittag-Leffler, och hvilken utomlands åtnjuter stort anseende.

* Aftonbladet« Hösten 1884 inköptes de flesta aktierna i denna tidning af L. J. Hiertas svärson G. Retzius, hvilken samtidigt öfvertog hufvudredaktörskapet och gaf tidningen en mera frisinnad hållning än den haft under

de bägge föregående redaktörernas tid.

Agrell, Alfhild, har vidare utgifvit : tvänne samlingar berättelser, Från iand och stad (1884) och Mvad ingen jer (1885), samt skådespelet Ensam

(1886).

Ahlgren, Ernst, pseudonym för fru Victoria Benedictsson (se Bene-dictsson, tillägg).

Ahlqvist, A. E., har utgifvit en skildring af Elias Lönnrot (1884).

Ahnfelt, Arvid, har utgifvit Ryska afslöjanden (1885) och Utländska diplomaters minnen från svenska hofvet

(1885[—86], tills, med Aug. Ström-bäck, under pseud. Scaevola).

Alba Odegård skall vara: Alba

Ödegård.

Aldebaran, pseudonym för M. G. L. Oxenstjerna.

Aidén, Gustaf Alfred, folkhög-skoleföreståndare, f. 1852, har utgifvit: Medborgarens bok (sedan 1884), några smärre kulturskildringar m. m.

Allmänna journalen, tidning (ej tidskrift), utgafs till 1824.

Alma Rek, pseudonym for Hj. Ekerot.

Alopsens dog som biskop i Borgå

(ej Åbo).

Andersson. 1. Eolof A. dog 1828 som kyrkoherde i Lunds stift.

5. A. J. = Anders Jeremias.

Andre®, 1. Laurentius A. Hans födelseår är okänd t, men inföll sannolikt mellan 1450 och 1460. Han promoverades i Leipzig och var aldrig kansler, såsom man hittills ansett.

2. Abrahamus A. Angermannus. Man vet ej hvilket år han utnämdes till rektor, men väl att han afsattes från détta ämbete 1576. Hans val till ärkebiskop var ej enhälligt. Skriftförteckningen rättas sålunda: han ut-gaf under landsflykten Forum adia-phororum (1587) och åtskilliga af Laur. Petris arbeten, bl. a. ”Refutatio er-roris Herbesti” (1588), hvilken han försåg med en vidlyftig inledning, behandlande den liturgiska striden. Angelini* Hans ”Handbok for fruntimmer i äldre och nyare historier” (så är den korrekta titeln) utkom i 7 delar 1804—12 och i 10 delar 1812—14 samt är en sammandragen öfversättning af Beckers” Welt-geschichte fur kinder”. 1802 utgaf han Tankar i särskildta ämnen.

An jon* 1. lare Anton A. d<>g 1884.

Annerstedt* 2. Herman A. utgaf 1869 en samling Smärre skrifter.

Antiqvarisk tidskrift för Sverige har utgifvits af vitterhetsakademien, genom dess sekretare, sedan 1864 (åttonde bandet 1885).

Arfyid880n, Nils. 1885 utkom en samling af honom skrifna Teater-bitäer från fordom.

Arnberg* Led. af vet. 1884. Led. af landtbr. akad. s. å.

Arnoldson utträdde 1885 ur tidningen Tidens redaktion och utgaf derefter en kortare tid veckotidningen Stockholm.

Atterling dog 1885.

Anrivi’llins* 2. Erik A. Hans grammatika är numera tryckt i Ups. univ. årsskr.

6. Kristoffer A.f entomolog, f. 1853, professor och intendent vid naturhistoriska riksmuseet, har skrifvit åtskilliga entomologiska aihandlingar.

Aurora-förbundet (1) utgaf en halfmånadskrift, Tidningar utgifna af ett sällskap i Abo.

Axelson* 1. Maximilian A. dog

1884.

2. Arvid Johan Leonard A. (pseud. Cabriolo), vitter författare, f. 1855, literatör i Stockholm, har utgifvit en samling vitterhetsstycken med titeln Svarta och hvita streck (1884).

Backlund, Josef (ej Johan).

Beckman* 4. EmstB. utgaf 1885 en skildring af svenska utvandrares lif under titeln I tjenst hos främlingar. Förra halfåret 1886 var han biträdande redaktör af Stockholms dagblad.

Beijer. Se Beyer.

Benedictsson, Viktoria Maria (född Bruzelius, pseud. Ernst AMgren)t vitter författarinna, f. 1850, gift med postmästaren Benedictsson i Hörby i Skåne, har tillvunnit sig ett framstående namn genom en samling novel listiska skildringar Från Skåne (1884) och romanen Fengar (1885). Hon har ock författat ett större skådespel, Final (s. å., tills, med A. Lunde-gård) m. m.

Berch. 1. I sista raden står Solberg, bör vara Sotberg.

Berg* 1. Dog 1884.

7. Vilhelm B. utgaf 1884 det sista häftet af sitt arbete om Göteborg och 1885 ett större arbete om Vi-singsö.

Bergins* 3. Allehanda bör vara: Allahanda.

Bergstrand* 3. Karl Erik B. (af annan slägt) fick 1882 afsked från sina befattningar och har sedan dess idkat landtbruk.

4. Fer Emanuel B. är brorson till B. 4.

5. Vilhelm Alexander B. har vidare utgifvit: Kommentar of ver nya vexel-lagen (1885), Bidrag till den skandinaviska unionens historia efter 1814 (s. å.) och Riksdagsmannavalen till valperioden 1885—87 (a. å.). Sedan hösten 1885 har han varit hufvud-redaktör för Nya dagligt allehanda.

Bergström. 2. H. Lusos bör vara: H. Susos.

Berlin, Anna, dog 1882. Besehe utgår.

Beskov. 1. Se skrift af J. P. Theorell.

Bibelupplagor* 2:dra sp. 13 r. står ”under 1500- och 1600-talen”, bör vara ”under 1600-talet.”

Bilberg* Af hans ”Computatio cyclica” utkom 4:de uppl. 1729.

Billing* 2. Bland hans skrifter märkas ock: F. Valdenström contra svenska kyrkan (1877) och Om Luthers kyrkotukt (1880). Den i texten forstnämda skriften utkom 1865 (tryckfel 1823).

Birgitta företog sin pilgrimsfärd till Compostella troligen 1341—43, ingick ej i Alvastra kloster och stiftade sin orden först efter att hon anträdt sin resa till Boma.

Bjursten, Hans ”Minnen från Gripsholm” utgåfvos 1856 (ej 1855).

Bjurström, Per Gustaf (psend. Galar), vitterhetsidkare, f. 1836, handlande i Stockholm, har utgifvit Sanger och berättelser, nytt och gammalt

(1885) m. m.

Björck. 3. Af hans dikter utkom 3:dje uppl. 1879.

Björlin har utgifvit en populär skildring af Kriget mot Danmark 1675—79 (1885). Som tryckfel anmärkas i hans biografi: Finska kriget 1708—09 (bör vara 1808—09) och Sveriges krig i Ryssland (bör vara Tyskland),

Blomgren är numera död (obekant när).

Blumenberghar utgifvit en större skrift Om fattiggårdar (1884).

Boman880n> Karl August, finsk historiker, f. 1827, f. d. statsarkivarie, har utgifvit: Finlands fomborgar (I. 1856), Hertig Johan och hans tid (1862) m. m.

Bonde. Gjödrik Björner bör vara: Gjödrik Björnson.

Thord B., pseudonym for O. Svahn.

Bondeson har utgifvit en samling Allmogeberättelser (1884), Historiegub-bar på Dal (1886) m. m.

Boström. Hans Föreläsningar i religionsfilosofi ha numera utgifvits af S. Ribbing (1885). Se skrift af S.

L. Theorell.

Bring, Sven Liberty numera teologie professor i Lund, har vidare utgifvit en skrift om Treenighets-begreppets ethiska betydelse (1884) m. m.

Broberger, bör vara Brobergen.

Brunius, Tor, dog 1885 som lite-ratör i Stockholm. Hans geografiska lärobok för folkskolor och nybegyn-nare har utgått i en mängd upplagor.

Brunjeansson, Karl Johan, äste-tiker, f. 1739, d. efter 1778, då. han var stadsnotarie i Göteborg, ut-gaf en ästetisk smaklära af töga värde, såsom inledning till en diktsamling,, hvari han försökte tillämpa sina äste-tiska åsigter.

Brnzellns. Rättelse: rad 6står 1872—75, bör vara 1872—76.

Budde kallades Räk, ej Rök,

Bnre. 2. Jonas B. Att han ut-gaf lagarna har nu bevisats af Klem-ming (se Samlaren för 1885). *

B&åth, Albert Ulrik, skald, f. 1853, blef 1871 student i Lund, 1877 filos, kandidat, 1884 licentiat och 1886 doktor. 1875—79 var han andre lärare vid folkhögskolan Hvilan. B. har i realistisk anda författat åtskilliga skaldestycken, som utgifvit» i samlingar med titlarna Dikter (1879), Nya dikter (1881) och Vid allfarväg (1884). Äfven som öfversättare från isländskan har han vunnit ett framstående namn, genom sina försvenskade upplagor af Nials saga (1879) och Fgil Skallegrimsons saga (1883). Han har ock offentliggjort Studier öfver kompositionen i några isländska ättsagor (1885). Under utgifning är en samling Fornnordiska sagor i svensk bearbetning (1886).

Cabriolo, pseudonym for Arv. Axelson.

Calonlus var statsråd och pro-kurator i (ej medlem af) finska re-geringskonseljen.

Calvagen, F. M., dog 1855.

Carlén, FmiUe, är född Smith.

Carlson. 2. Fredrik Ferdinand C. utgaf 1885 sjunde delen af sitt stora historiska verk och s. å. en ny upplaga af den andra delen. Med. led. af vitt. akad. 1855. Led. af vet. skad. 1858.

6. Ernst C. Rättelse: årtalet 1806 —07 bor vara 1706—07.

Cavallin* 3. Kristian C. utgaf 1885 ett Latinsk skoUlexikon. Hans ”Latinskt lexikon” utkom 1871 (ej 1873) och i stereotyperad upplaga 1873—80, hans ”Svensk-latinsk ordbok” i en stereotyperad upplaga 1880.

Cederblad. Rättelse: Hebnfrid bor vara: Hilda Fredrika (pseud. Helm-frid, kallar sig numera KeyserJ.

Tillägg: 2*. Albert C.t vitterhets-idkare, topograf, f. 1846, literatör och handelsbokhållare i Göteborg, har utgifvit

en samling Bikter (1878) samt Göteborg, dess historia och beskrif-ning (1884), h v arjämte han författat några smärre teaterstycken.

Chorseus* Se skrift af J. O. I. Rancken.

Christiernin* Se Hess.

ClaSson. 3. Feter C., kemist, f. 1848, docent vid Lunds högskola, har offentliggjort åtskilliga kemiska undersökningar.

Collan* 1. Fabian C. Hans förnämsta arbete är ett historiskt: Be reformationis in Fennia initiis.

Collln. 3. August Zakarias C. dog 1886.

Cornelius utnämdes 1884 till biskop i Linköping.

Cramnr, Maurits. Se Maurits Ora-nuzr, en återuppstånden skämtare (utg. 1885 med en af B. Schöldström författad lefnadsteckning).

Cronhamn, Fritihof, f. 1856, utgaf 1885 konung Oskar H:s i musikaliska akademien hållna högtidstal, med anmärkningar af utgifvaren.

2. Anders Fredrik C. dog 1886.

Cronholm. 1. Abraham Feter C. Iied. af vitt. akad. 1862.

Cronstedt. Rättelse: genom förbiseende har Cronstedts förnämsta arbete blifvit nämdt tvänne gånger,

hvadan ett par rader i biografien skola utgå.

Crusenstolpe* 1. 1 de sista raderna står K. J. Fahlgren, bör vara

J. A. Fahlroth.

Dacke. Hans lif har poetiskt bl-handlats äfven af A. Jäderin, i berättelsen ”Nils Dacke” (1875).

Dahlgren* 3.Erik Vilhelm B. utgaf 1884 en förteckning öfver innehållet i vetenskapsakademiens skrifter 1826 — 83.

Dalin. 1. Olof von B. var ej frände till Rydelius.

Dannfelt. Rättelse: JuUn-Bannfelt bör vara: Juhlin-Bannfelt.

Den nye granskaren, en af

Thorild 1784 utgifven tidning. Se Granskaren.

Djurklon utgaf 1885 ett arbete om Lifvet i Kinds härad.

Dunckel, Maria Borotea, dog 1878 (ej 1879).

Edgren« 1. August Hjalmar E. kallades 1885 till professor vid Lincolns högskola i förenta staterna.

2. Arm Charlotte E. har vidare utgifvit: skådespelet Hur man gör godt (1885, uppf. på Nya teatern i Stockholm, sedan det på grund af socialistiska tendenser refuserats af kungl. teatern) samt romanen En sommarsaga (1886), hittills hennes till omfånget mest betydande arbete.

Edlund* 2. Erik Oskar E. dog 1871 som biblioteks-amanuen8 i Helsingfors.

Edmund Gammal, pseudonym för Eva Fryxell.

Ehrensvärd. 2. Gustaf Johan E. Hans uppsats om svenska teatern är utgifven tillsammans med dagboken.

Eimele bör vara Eimelé. Han var filosofie doktor.

Einar, pseudonym för Klas Ry-berg.

Ekbom dog 1886.

Ekolund* 4. B. M. ~ Bror Mikael.Eklund* 2. Rer Gustaf E. har vidare utgifvit: Len teologiska vetenskapen ... (1885), Det kyrkUga guds-tjenstjirandet (s. &.), m. m.

Ekman* 5. August Vilhelm B. tdg 1878 afsked från sin prästerliga befattning och har sedan dess varit landtbrukare.

Ekström* 7. Karl B. dog 1886.

Eldh dog 1727 (ej 1827).

Ene b er g dog 1876 som docent i Helsingfors (mördad under en forskningsresa).

Eneroth. 2. Karl Adolf E. ut-gaf 1885 en samling humoresker med titeln I gtmg stolar och soffhörn.

Engeström. 7. Johan Oskar Teodor von E. utgaf 1884 en andra del af sitt arbete om jordbrukets ekonomi.

EnvallSOn* Komedien ”Slåtter-ölet eller kronofogdarne” är en bearbetning från franskan, ej originalstycke.

Ericson, Reinhold (pseud. Reinhold Vinter), vitter författare, f. 1845, sedan länge bosatt i Paris som korrespondent till åtskilliga tidningar, har utgifvit romanen Brytningstid (1885) m. m.

Erik. 3. Erik XIY:s lif har poetiskt behandlats äfven af P. O. Yinqvist, i en tragedi (1838), och J. Sellman, äfven i en tragedi (uppf.

1886).

Estlander. 2. Karl Gustaf E. afträder med 1886 års slut från redaktörskapet af Finsk tidskrift. Bland hans tidskriftsuppsatser märkas sär-skildt några uppsatser om Lidner.

EuropftUS dog 1884.

Everlöf utgaf 1855 en i diplomatiskt hänseende vigtig skrift: Considc-rations sur le projet du rachat des dr oi 18 du Sund.

Fahlbeck, Rontus Erland, historiker, f. 1850, docent vid Lunds högskola, har utgifvit några märk-

liga Forskningar rörande Sveriges äldsta historia (1885) m. m.

Falkman* 1. Ludvig Berckhan

F. 1885 utkom en andra del af hana arbete ora mått och vigt. Bland hans skrifter må dessutom nämnas: Sjelf-f örsvar och sjelf-biografi (1873).

Fecht. Uppgiften om Tractatus de moribus utgår.

Felix, pseudonym för Onny Vetter-hoff.

Fjellstedt* Hans samlade skrifter utkommo fullständigt 1884, och s. å. utgafs en af honom efterlämnad själfbiografi.

Folmer, pseudonym for K. V, Schöldström.

Fornelius utgaf åtskilliga dramer i antikiserande riktning.

Forsgrén, Bernt GWaf, historiker, f. 1845, e. o. amanuens i riksarkivet, har utgifvit Bidrag till svenska gt'ef-och frihcrreskapens historia 1561— 1655 (I. 1885).

Forsman* 2. Georg Zakarias F, är numera finsk senator.

Friberg dog 1856 (ej 1862).

Fryxell. 3. Hans i texten nämda dotter har ock, under pseudonymen Edmund Gammal, utgifvit en större skrift i Qvinnofrågan (1880).

Fribyggarorden fortlefverännu, dock ej som literärt och pedagogiskt sällskap.

Oadd* 1. Hemming G. Uppgiften om Commentarii och De pastore utgår.

Gei jer Stam har vidare utgifvit 1885 (1885) och 1886 (1886), tvänne revyer i literära och sociala ämnen, samt romanen Erik Grane (1885), hvaijämte han är medredaktör af den i Kjöbenhavn utgifna illustrerade månadskriften Norden (sedan oktober 1886). — Hans yngre broder, Karl

G. , ingeniör, har utgifvit en lärobok i Nationalekonomikens grundläror (1885).

Gerda, pseudonym för fru M. Sundblad. Gothenius. Rättelse: den af honom redigerade tidskriften (rättare tidningen) kallades Göteborgska veckobladet 1765 (redigerades af honom endast förra halfåret samt december) och bar namnet Göteborgska magazinet är 1766, med h vilket år den upphörde. Den felaktiga uppgiften, som hittills förekommit i alla källor, har rättats af K. Yarburg i Göteborgs handels- och sjöfartstidning.

Granberg. 4. Olof G. har oktober 1886 öfvertagit ledningen af Ny ilXustrerad tidning. Han har nyligen på franska offentliggjort första häftet af en större beskrifyande katalog öf-ver enskilda svenska tafvelsamlingar.

Grenholm dog 1885.

GrönY&U. 2. Rättelse: Mina G., o. s. v. bör vara Johanna Vilhelmina G.t f. 1819, d. 1840.

Guldbransen, Emilia. Den af henne utgifna folklifsskildringen Landtsol-daten lär egentligen vara författad af literatören K. G. Uggla, som 1856 —63 stod i spetsen för tidningen Fäderneslandet.

Gustaf. 1. Att A. J. Messenius skrifvit en komedi om Gustaf I har af Ljunggren uppvisats vara oriktigt. Stycket skrefs af J. Messenius, troligen 1620.

Gylta. Hans ”Historia om svear och göter” är en på tyska gjord bearbetning af 01. Petri krönika.

Göteborgsposten utkommer ej om aftnarna, endast om morgnarna.

Hallbäck, Sans Henrik, dog 1885.

Hanselli hade länge skoladjunk-ten K. G. Hagson till språkkunnigt biträde vid utgifvandet af det stora samlingsverket. Af detta trycktes 4:de d. 1859—66, 8:de d. 1867-68, 10:de d. 1869, 12:te d. s. 15:de d. 1871 (Tjellman bör vara Tjällman), och 20 d. 1876—77.

Hansson, Ola, vitter författare, kritiker, f. 1860, publicist,harutgifvit:

Dikter (1884), Idterära silhuetter (1885) och diktsamlingen Nottumo (s. å.).

Hansen, f. 1850, är numera finsk stat8arkivarie.

Hedberg. 1. Har utgifvit början af en samling berättelser med titeln: Stockholmslif och skärgardduft (1886).

2. Har utgifvit berättelsen Judos

(1886) och författat skådespelet En lifsfraga (uppf. s. å.).

Hedenstjerna, Karl Josef (ej Gustaf) Alfred, har vidare utgifvit I svenska bondehem (1885) samt Ljud och oljud (1886).

Herbestns* Rättelse: ”anses hafva skrifvit” bör vara ”ansågs hafva skrifvit”.

Hertzberg har utgifvit en fri öfversättning af Kalevala (1885), Kulturbilder ur Eivdands historia (s. ä.), m. m.

Historiska sällskapet, en 1786 i Upsala stiftad förening, hvars upp-hofsman var O. A. Knös. Det upphörde omkr. 1798, efter att d. å. förut ha låtit trycka ett häfte Handlingar i svenska historien. Sällskapet hade sammanträden hvar fjortonde dag under pågående termin.

Hollander. 3. Anders Gustaf H. är ej af samma slägt som de bägge föregående med samma namn.

Holmberg, Cecilia (född Bååth, syster till A. U. Bååth), gift med folkhögskoleföreståndaren Holmberg, f. 1857,

har utgifvit en skildring af Bjömstjeme Björnson som författare, politiker och personlighet (1885) samt dessutom författat poesier, noveller m. m.

Holmgren, i. Hjalmar Josef H. dog 1885.

Hnltin. 2. Konstantia H. dog 1883.

Höjer. 1. Magnus Maurits H. har utgifvit GruncUinier till Sveriges statskunskap (1884) och Lärobok i Sveriges historia (1885). 1884 utkom sista häftet af hans topografisk-statistiska arbete om Sverge.2. Nils Jakob H. har utgifvit en skrift om Statsförbundet mellan Sverige och Norge (1885).

Ignatius är numera finsk senator. (Jacob Ch. S:t) Brasel bör yara Brosel.

Johansson* 1. J. Andersén bör yara J. Andersin.

Josephson* 2. Ludvig Oskar J, har utgifvit en större broschyr, Något om våra nyaste teaterförhåUanden (1885, mot H. Molander).

Journal för svensk litteratur* ”Nyare . . . Silfverstolpe” bör vara ”Några.. . Silfverstolpe.”

Jungberg dog 1883.

Junins, pseudonym äfven för G.

K. Hebbe.

Jäderholm dog 1885.

Karl. 3. Karl XI:s lif har poetiskt behandlats äfven af K. von Zeipel m. fl.

Kellgren. 1. Johan Henrik K. Sluthäftet af hans samlade skrifter, sista upplagan, utkom 1885. ”Aeneas i Karthago” var endast ämnad att uppföras 1782 och trycktes 1796, ”Drottning Kristina” trycktes 1792. Den egentlige grundläggaren af Stockholmsposten var boktryckaren Holmberg, tidningens förläggare.

Kerfstedtj Amanda. Hennes sista arbete utkom 1885 under titeln Kärlek och andra berättelser.

Key. 2. Ernst Axel K. utgaf 1885 ett vidlyftigt och innehållsrikt arbete om resultatet af den hygieniska undersökning, hvilken han anställt som medlem af läroverkskomitén (utkom som bihang till läroverkskomiténs utlåtande).

Klemming' Rättelser: Led. af vitt. akad. 1858 (ej 1861). Blanzefler bör vara Blanzeflor. Svenska medeltidens bildarbeten bör vara — — bibelarbeten. Svenska medeltidens postillor utgåfvos 1879—80 (ej 81).

Klercker. 3. Karl Edvard af K. dog 1884. |

Klinckovström. Rättelse: årtalet 1867 — 78 bör vara 1877—78.

Klockhoff. 2. Oskar Kf. 1850 (ej 1860), är numera lektor i Sundsvall.

Kock. Sista delen af hans språkhistoriska undersökningar om svensk accent utkom 1885.

Kronberg, Paidine (född Ahlberg)t literaturhistoriker, f. 1851, gift med historiemålaren professor Julius Kronberg, har utgifvit ett vidlyftigt arbete om Victor Hugo och det nyare Frankrike (3 d. 1879—80, sign. P. A.).

Krusenstjerna. 2. Vilhelm Emst von K. är numera kapten.

Kullberg. 6. Anders Fredrik K. dog 1882.

König« Hans ”Lärdomsöfning” (ej-gar) utgåfvos i 10 delar (ej 2).

Lars Johan, pseudonym för J. (ej G.) O. L. Govenius.

La strainera bör vara: La

straniera.

agns* 2. Är numera statsråd, effler* 7. Rättelse: national-ekomien bör vara nationalekonomiken.

Lenngren. 2. Anna Maria L. lär enligt nyaste forskningar vara född 1755 (ej 1754). Carlén redigerade först den sjette (ej den femte) upplagan af hennes dikter.

Leopold föddes sannolikt d. 26 mars, enligt K. F. Verners meddelande i Historisk tidskrift för 1886. Oden eller asames invandring bör vara — — utvandring. L:s samlade skrifter utkommo 3 band 1800—02, ny tillökt upplaga i 6 band 1814—33.

Letterstedtska föreningen, stiftad af den 1862 aflidne grosshandlaren Jakob Letterstedt, började sin verksamhet 1873, med ett af stiftaren skänkt kapital at 17,000 p. st. Den har till ändamål att främja gemenskapen mellan de trenne nordiska rikena i afseende på industri, vetenskap och konst samt att uppmuntra yrkesfliten, vetenskapen och konsten i dessa riken. Föreningen består af tre afdelningar, en för Sverge, en för Norge och en för Danmark. Den svenska afdelningen utser hufvud-styrelsen, som har sitt säte i Stockholm samt består af ordförande, sekreterare och tio andra ledamöter. Fonderna förvaltas af vetenskapsakademien. Sedan 1878 har föreningen ut-gifvit Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri (8 h. om året, huf-vudredaktör för Sverge Kl. Anner-stedt 1878—79, O. Montelius sedan 1880).

Linck, Emma (född Be la Grange, pseud. Malin K.), novellförfattarinna, f. 1823, änka efter en häradshöfding Linck, har utgifvit ett par större berättelser, Förskjuten (1878) och Fa skilda vägar (s. å.), m. m.

Lidén. Rättelse: poctarum suecico-rtm bör vara poetarum sufcanorum.

Lidner. Enligt K. Varburg lär numera Lidners resa till Kap, äfveu tiden för densamma, kunna bevisas.

Linder. 2. Nikolaus L. har vidare utgifvit: Pseudonymen Jonas

Grönström (1885) och en utförlig omarbetning af sina ”regler och råd” angående svenska språkets behandling i tal och skrift (1886).

Lindeblad* Rättelser: han utnäm-des till kyrkoherde 1836 (ej 1838); Svenska sanger bör vara Svenska sangen.

Lindfors. 1. Rättelse: årtalet 1829 bör vara 1819.

Lindgren. 1. Rättelse: årtalet 1839—41 bör vara 1838—41.

6. Rättelse: årtalet 1782—1802 bör vara 1782—1882.

Lindhé, Vilma (fodd Hammarsten), vitter författarinna, f. 1838, gift med en kapten Lindhé, som tillika är innehafvare af Göteborgs expeditions-byrå, har på de sista åren utgifvit åtskilliga större berättelser: Vidgas sken och dagsljus (1885) m. fl.

Lindman. Rättelse: exemplar bör vara exempel.

Lindström. 1. Rättelse: årtalet 1884—61 bör vara: 1844—61.

2. Karl Anders L. bör vara: Karl Adam L.

Llng. 1. ”Gylfe” utgafs i förändrad form 1814 (ej 1816).

2. Hjalmar Fredrik L. dog 1886.

Linné. 1. Utnämdes till arkiater 1747 (ej 1748).

Livijn. Rättelser: Lidbergs bör vara Lifbergs; årtalet 1860—52 bör vara 1850—52.

Ljungberg. 3. Rättelse: årtalet 1856—63 bör vara 1852 [53]—63.

Ljunggren. 1. Gustaf Håkan Jordan X., f. 1823 (ej 1825), har vidare utgifvit Studier öfver Runeberg (1885, i Acta univ. lund.) och ett digert arbete, Svenska akademiens historia (2 d. 1886).

Ljungstedt. Hennes Psykologiska qåtor utkommo 1868, Samlade berättelser 1872—74.

Lohman. Hans vitterhetsarbeten utgåfvos af Hanselli 1875.

Loyén. 4. Han har 1886 erhållit afsked från sin professur.

Lundblad. Rättelse: 1. Jonas X. bör vara Johan X.

Lundeg&rd, Axel, vitter författare, f. 1861, literatör, har utgifvit en samling novelletter med titeln Igryningen (1885) och skådespelet Final (s. å., tills, med pseud. Ernst Ahlgren).

Lundin. Rättelse: årtalet 1870 bör vara 1879.

Lundins. 1. Karl X. dog 1715 (ej 1714).

Lundgrén; Johan Fredrik, dog

1885. En samling af honom författade anteckningar Från en lång teaterbana är under tryckning (1886).

Lundstedt, Bernhard, bibliolog, f. 1846, amanuen§ i kungl. biblioteket, har offentliggjort en bibliografisk öfversigt af Svenska tidningar och tidskrifter utgifna inom Not'damerikas förenta stater (1886) m. m.Liideke. Rättelse: d. III:s regering bör vara des dritten regierung.

Lyttkens har tillsammans med F. A. Vulff utgifvit åtskilliga skritter om svenska språket (se Vulff).

Lönnberg är född 1832. Rättelse: Månsson bör vara: Mars son.

Lönnrot« Rättelse: de i finska boktitlarna förekommande orden kau-tele oeh kausan böra skrifvas kantele och kansan.

Magni. 1. Fetrus M. återvände till Sverge 1524 (tryckfel 1534).

Magnus. Bröderna M. tillhörde ej ätten Store, som för öfrigt nu bevisats aldrig ha existerat. Olaus M. lämnade Sverge två år före brodern. Uttrycket ”ett kaos af historiska och patriotiska dikter” utgår.

Malin K«9 pseud. för Emma Linck.

Malmsten. 2. Karl Johan M. dog 1886.

Malmström« 4. Karl Robert M. är numera prost och kyrkoherde i Yiborgs stift.

Mattias« Hans bibelöfversättning och hans ”Glossoe” äro bevisade vara samma arbete.

Messenius. 1. Scandia bör vara Scondia.. Uppgiften att manuskriptet till Gustavus gått förloradt är oriktig.

Michaelsson, Knut, dramatisk författare, f. 1841, godsegare, har författat tvänne med bifall uppförda större skådespel: Markis de la Fer-riere (uppf. 1883) och Ett val (uppf. 1886).

Montelius utgaf 1885 ett större arbete Om tidsbestämning inom bronsåldern (i vitt. akad:s handl.). Rättelse: Halländska bör vara Holländska.

Munck af Rosenschöld« 2. David M. dog d. 21 nov. 1840 (ej 1841).

Munter; 2. Rättelse: Ekborn bör vara Ekbohrn.

Möklin bör vara Möklin.

Mörk. 1. Enligt hvad Varburg uppvisat, skrefs Adalriks och Göthil-

das äfventyr af M. tillsammans med Törngren, hvilken äfven författat fortsättning till romanen Asiatiska Bantse.

Nettebla bör vara Nettelbladt. Årtalet 1728—36 bör vara 1728—44.

Nicander. 3. Karl August K dog i Stockholm 1839.

Njurling. Rättelse: han föddes 1854 och är advokat i Stockolm samt son af den kronolänsman N., som i texten, enligt uppgift från trovärdigt håll, nämts såsom författare.

Nordberg dog 1744 (ej 1774).

Nordenflycht« Rättelse: Vilh. Stålbergs roman ”Hedvig Charlotta Nordenflycht” utkom 1857 (ej 1757).

Nordensran« 1. Rättelse: Faktiska bör vara Taktiska.

Nordin. 4. Johan Gabriel K. dog

1886.

Nordiskt medicinskt arkiv,

en af Axel Key sedan 1869 utgifven tidskrift- i medicinska ämnen (4 häften årligen). Den utgör fortsättning af Medicinskt archiv.

Nordlander. Rättelse: folkhög-skoleföreståndare, bör vara: skollärare i Stockholm.

Numers. Hennes man, som förut var protokollssekreterare (ej proto-kollsskrifvare), blef sedan referen-darie-sekreterare och statsråd.

NybllBUS. 2. Johan Axel N. erhöll 1886 afsked från sin professur.

Nya skolan. Rättelse: Hedbom bör vara Hedbom.

Olai. 2. Ericus O. dog 1486.

Oxenstjerna. 3. Hans samlade arbeten utgåfvos 1836—42 i andra (ej tredje) upplagan.

Paavo Suomalainen, pseudonym för K. F. von Burghausen (ej för Arvidsson).

Paijkull. 2. Zars Gustaf von F. har tagit afsked från sin militära befattning.

Palin«Rättelse: minister-president bör vara minister-resident. Palmstjerna. 3. Kils Axd Hjalmar P. är numera general-intendent.

Palmberg. Rättelse: Sexta bor vara Serta.

Palmblad* Rättelse: tidningen Tiden utgafs 1847 (ej 1848)—51.

Pedagogisk (Pedagogisk) tidskrift har utgifvits sedan 1865, forst i sex häften (1865—75), sedan i tio (1876—78) och slutligen i tolf (sedan 1879). Den har redigerats af

L. A. Aulin (1865—69), H. F. Hult och E. G. T. Olbers (1870—80) samt

H. F. Hult ensam (sedan 1881).

Petri. 1. Olaus P. föddes sannolikt 1493 (ej 1497), blef först 1543 kyrkoherde i Stockholm och erhöll troligen ej ånyo 1542 sitt ämbete som stadens sekreterare. Enligt en af H Schiick författad, ännu ej ut-gifven uppsats (i Samlaren) egde dis-putationen 1524 aldrig rum, och 'Olaus P. var ej dä bannlyst af Up-cala domkapitel. Tobie bör vara Tobice.

2. Laurentius P. Det ärobevisadt ^tt han 1518 promoverades till magister och äfven att han 1527 anställdes vid Upsala skola (året okändt). Kyrkoordningen utgafs 1572.

Pettersson* 1Abraham P. Rättelse: Kyrkliga ... (1664—68) bör vara Chmtettga . . . (1764, 2:drauppl. 1768).

Porthan. Hans Bref titt Matthias Calonius utgifvas f. n. af det nyligen upprättade svenska literatursällskapet i Finland, uuder redaktion af V. Lagus.

Posttidningen. Bäckström, som 1877 (ej 1878) öfvertog denna tidning efter K. Y. A. Strandberg, efterträddes 1886 af kansli-sekreteraren

P. Strandberg.

Publicola, pseudonym för J. G. Halldin.

Quensel. 2. Hans botanik utkom 1802—06 (ej 1802).

Radloff. Rättelse: Led. af vet. p.804 bör vara: Led. af vet. akad. 1804.

Rein. 2. Rättelse: finska imputa-tionsläran bör vara JilosoJiska imputa-tiomläran.

Remmer. Rättelse: Marius Faliero bör vara Marino Falieri.

Renvall. 1. Gustaf B. Hans förnämsta arbete är Lexieon linguce fen-nicce (1826). Han var fader till Robert Alfred R., hvilken är filosofie hedersdoktor, men ej till de bägge öfrige skriftställarna med namnet R.

Renter. 3. Rättelse: Helsingborg bör vara Helsingfors.

Ridderstad. 1. Sluthäftet påR:s samlade skrifter utkom 1881.

2. Anton bör vara Axel.

3. Faktiskt bör vara Taktiskt.

Ring; Herman Anakreon, vitter-

hetsidkare, f. 1859, teaterkritiker i Stockholm, har i öfversättning ut-gifvit Heines ”Sångernas bok” (1885).

Ristell var, enligt uppgift af K. F. Verner, född d. 27 juli 1744,lefde ännu i december 1828, men vårdöd i oktober 1829.

Roos* 4. Jakob Henrik B. dog 1884. Han var broder till Adolf Vilhelm R.

9. Matilda B. har utgifvit romanen Mårdt m<4 tärdt (1886).

Rosélf* 2. Rättelse: ”tretton år efter hans död” bör vara ”samma år han dog”.

Rosenberg har 1886 utgifvit en inn ehållsrik Svensk eckleiiastik-matrikel.

Rosenfeldt. Rättelse : 1639 bör vara 1693.

ROS Sander är numera ordinarie professor.

Run, pseudonym for A. Jäderin.

Runeberg. 4. Kristina bör vara Charlotta.

Rydberg* 4. Abraham Viktor B. föddes 1828 (ej 1829, som andra källor uppgifva). Af hans bebådade nya verk ha nu fyra häften utkommit (1886). Titeln är: Undersökniinar i germanisk mytologi. Se om R. skrityeraf O. O. U. von Feilitzen och K. Varburg.

Saltza. 1. Hans bönebok utkom redan 1811.

Sannings tikar en, nordisk månadskrift ibr förnuftstro och praktisk kristendom, har ufgifvits sedan 1877 samt redigerats af K. P. Amoldson och A F. Åkerberg (1£77—82) och Viktor Pfeiff (från 1882).

Schantz. 3. Den i texten nämda diktcykeln är ej författad afVilhelm Fredrik von S., utan af hans maka, Fredrika Karolina Magdalena von S. (född Schurich), f. 1784, d. 1862.

Schaumann bör vara Schau» man.

Schwartz. Rättelse: G. M. Schwarz bör vara G. M. Schwartz.

Sehwerin. 1. Rättelse: årtalet 1048 bör vara 1804.

Snoilsky (sista raden). Årtalet 1883 bör ändras till: for 1882.

Staffan, pseudonym för P. F. Vidmark.

Strindberg har som fortsättning till berättelsen ”Tjensteqvinnans son” utgifvit Jäsningstiden (1886), och en tredje del, som är under tryckning, lär utkomma under titeln I röda rummet Af romanen Koda rummet har femte upplagan utkommit (1886), och nyligen har utkommit äfren en ny del af Giftas (s. å.). .

Tigerstedt. 2. Robert T. utnäm-des 1886 till professor i fysiologi vid Karolinska institutet.

Tottie, Henry William, kyrko-historiker, f. 1856, docent vid Upsala högskola, har utgifvit ett arbete om Jesper Svedbergs lif och verksamhet (1885).

Vetenskapsakademien. En förteckning öfver innehållet i akademiens skrifter 1826—83 utgafs 1884 af E. V. Dahlgren.

Digitaliserad av Projekt Runeberg och publicerad på http://runeberg.org/mbsvlitt/.

Konverterad till .pdf, .epub, .mobi och .txt av Arkivkopia och publicerad på https://arkivkopia.se/sak/runeberg-mbsvlitt.

Filen skapad 2018-12-17 11:32:14.766313